This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

OUDE VADE

DE MIDDEL

VAN

Co

754153

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN TH. AZN.,

Commies-chartermeester aan het Rijksarchief in Utrecht.

EERSTE DEEL.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1892.

WERKEN DER VEREENIGING

TOT UITGAVE DER BRONNEN VAN HET

OUDE VADERLANDSCHE RECHT,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

EERSTE REEKS.

No. 13.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1892.

Typ. J. VAN BOEKHOVEN, Utrecht.

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT. (province)

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN TH. AZN.,

Commies-chartermeester aan het Rijksarchief in Utrecht.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

EERSTE DEEL.

'S GRAVENHAGE,

MARTINUS NIJHOFF.

1892.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
754453
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1917 L

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

VOORBERICHT.

Het werk, welks eerste deel hierbij het licht ziet, was door de Directie der Vereeniging reeds in het verslag over 1884/1885 aangekondigd. In den loop van het jaar 1888 werd mij de bewerking er van opgedragen, en in 1890 kon de Directie dan ook vermelden, dat „een eerste stuk, bevattende de rechten van Amersfoort en Rhenen, nagenoeg voltooid" was. Bijzondere omstandigheden hebben echter sedert de uitgave vertraagd. De voornaamste er van is wel deze, dat mij, kort voordat tot het drukken zou worden overgegaan, toevalligerwijze een deel der oude raadsnotulen van Amersfoort, dat toen op het rijksarchief te Utrecht berustte, — sedert is het naar Amersfoort teruggebracht — in handen kwam. Bij het doorbladeren bleek mij, dat zich in die notulen een aantal keuren en andere rechtsregelen bevond, die niet in het keurboek der stad waren opgenomen. Dit leidde tot een onderzoek van al de bewaard gebleven raadsnotulen vóór 1544, toen Karel V de stad eene nieuwe ordonnantie gaf. Een en ander veroorzaakte niet alleen een belangrijk oponthoud, maar is ook oorzaak geweest, dat het aangekondigde eerste stuk tot een eerste deel is uitgedijd. Een tweede deel zal de rechtsbronnen der steden Wijk-bij-Duurstede,

Montfoort en IJselstein benevens de stadbrieven van alle kleine steden van het Nedersticht bevatten.

Ik neem deze gelegenheid te baat om mijn dank te betuigen aan de gemeentebesturen van Amersfoort en Renen en aan den waarnemenden archivaris der eerste gemeente voor de welwillendheid, waarmede zij mij in de gelegenheid hebben gesteld de aan hunne zorg toevertrouwde stukken voor deze uitgave te gebruiken. Zeker niet minder dank ben ik den heer Mr. S. Muller Fzn. schuldig, die mij in alles, wat deze uitgave betrof, met raad en daad heeft ter zijde gestaan.

R. FRUIN Th. Azn.

AMERSFOORT.

Hoewel het middeleeuwsche stadrecht van Amersfoort ongetwijfeld meer dan eens is gecodificeerd, bezitten wij thans niet anders dan twee nagenoeg even oude handschriften (beiden uit het begin der 16e eeuw), die daarvan getuigenis afleggen. Eene korte beschrijving dier beide keurboeken ga hier vooraf. Het eene, dat als A zal worden aangehaald en in het archief der stad Amersfoort berust, is in folio en bevat 84 papieren bladen. Op het eerste bevinden zich de titel: „Dit sijnt onser stadt wilkueren mit dat raidtboick ende der scepenen boick" en verschillende historische aanteekeningen uit later tijd. De vijf volgende bladen bevatten de tafel van de wilkeuren en het raadboek. De wilkeuren zelf vullen 42 bladen, folio 48 verso bleef onbeschreven, en op folio 49 begint het raadboek, dat folio 62 verso eindigt. De beide volgende bladen waren oorspronkelijk weder onbeschreven, schoon men er nu de namen van eenige lezers van het HS. op vindt aangeteekend. De tafel van het schepenboek volgt op blad 65 en op het volgende begint het schepenboek zelf, dat het HS. besluit. Het andere handschrift (B) berust op het rijksarchief in Utrecht. Het is op papier geschreven en vormt een in leeren band gebonden deeltje in 8° formaat. Boven aan de eerste pagina staat „Hantvesten en ordinantiën van Uytrecht", dan volgt de inhoud van het schepenboek, die drie pagina's inneemt, de vierde is onbeschreven. Daarop volgt het schepenboek op 21 genummerde bladen, waarachter na eenige witte pagina's de inhoud van de wilkeuren en het raadboek geschreven is, dan volgen de wilkeuren zelf op bladen, die weer, te beginnen met 1, genummerd zijn. Zij eindigen op blad 51, dat verder leeg blijft. Op de volgende 4 pagina's staan de artikelen 253*a*—253*d*, elk artikel op eene afzonderlijke pagina, terwijl de daarop volgende door de met andere hand geschreven artt. 253*e* en 253*f* wordt ingenomen. Op het

54e blad begint dan het raadboek, dat met folio 61 eindigt, waarop nog 5 ledige bladen volgen.

Beide handschriften zijn reeds uitgegeven, het eerste door den heer Van Rootselaar in zijn „Amersfoort" deel I, p. 182 v.v., het tweede door den heer De Geer van Jutfaas in de Nieuwe bijdragen voor rechtsgeleerdheid en wetgeving van 1878.

Reeds laatstgenoemde geleerde merkte de groote overeenkomst, die tusschen den inhoud der beide handschriften bestaat, op. Het schijnt daarom voor alles noodig om beiden zoo nauwkeurig mogelijk met elkander te vergelijken, en het blijkt dan aanstonds, dat elk der twee geschriften in drie afdeelingen: de stadswilkeuren, het raadboek en het schepenboek is verdeeld. Het schepenboek bevat natuurlijk de rechtsregelen, waarnaar zich de schepenen bij hunne werkzaamheden hebben te gedragen. De andere afdeelingen betreffen beiden de werkzaamheden van den raad, die, hier zooals te Utrecht, rechtspraak had. Dat zij onderling nauwer samenhangen dan met het schepenboek, blijkt ook hieruit, dat in A zoowel als in B de index van de wilkeuren en het raadboek bijeengevoegd en vóór die beide afdeelingen van het HS. geplaatst is, terwijl de index op het schepenboek daarvan afgescheiden is opgeteekend. Intusschen doet zich hier reeds dadelijk een verschilpunt tusschen de twee keurboeken voor. A begint met de wilkeuren en eindigt met het schepenboek, terwijl bij B het schepenboek voorop staat. Nog belangrijker wordt het verschil, wanneer men op de volgorde der artikelen let. Vooraf zij opgemerkt, dat de artikelen in beide keurboeken niet genummerd zijn, en de nummering er voor deze uitgave is bij gevoegd. Bij de wilkeuren en het raadboek gaf deze nummering tot geene moeilijkheden aanleiding, elk artikel is er van een hoofd voorzien, en daaruit blijkt de scheiding tusschen de artikelen duidelijk, maar in het schepenboek is het anders. Wel komen ook daar van tijd tot tijd diergelijke hoofden voor, maar niet alle artikelen zijn er van voorzien, en daardoor zijn de vroegere uitgevers er toe verleid om die niet van opschriften voorziene artikels als alinea's der voorgaande artt. te beschouwen, maar de opschriften slaan uitsluitend op wat nu de eerste alinea's der artikelen uitmaakt, en hebben op de verdere alinea's geene betrekking. Bovendien is de volgorde der verschillende bepalingen van het schepenboek in de beide HS. geheel anders, en daarbij doet zich

het geval voor, dat niet slechts de artikelen maar ook de alinea's der beide uitgaven op verschillende plaatsen zijn opgeteekend, en dat zij met andere bepalingen tot artikelen zijn gecombineerd. Ik heb dan ook in het schepenboek elke bepaling een afzonderlijk nummer gegeven.

Hierachter [1]) laat ik een overzicht volgen van de orde, waarin de artikelen bij A en B zijn geplaatst, hier ter plaatse echter dient onderzocht te worden, welke volgorde de oudste is geweest, die van A of die van B. Het antwoord op die vraag wordt gevonden in art. 311: het verwijst op het einde naar een voorgaand artikel „van der eygenijnge, die nijt by huis en is." Bedoeld is daarmede art. 310, dat inderdaad bij A aan art. 311 onmiddellijk voorafgaat. Bij B daarentegen komt eerst art. 311 en eenige artikels later pas art. 310 voor. De volgorde van A is dus de oorspronkelijke, daarentegen is in B de orde der bepalingen meer systematisch. Behalve dit verschil in volgorde is er nog een ander onderscheid tusschen de beide HS. Van de artt., die bij A in het schepenboek voorkomen, ontbreken bij B de artikelen 312, 323, 361, 362, 366, 367 en 368. Van deze worden 361 en 362 bij B echter onder de wilkeuren aangetroffen. Daarentegen neemt B de artt. 204, 205*a*, 205*b*, 205*c*, 205*d*, 205*e*, 365*a*, 365*b*, 365*c*, 365*d*, 365*e* en 365*f* op, waarvan het eerste in A onder de wilkeuren voorkomt.

In de wilkeuren en het raadboek is in beide HS. de volgorde der artikelen in hoofdzaak dezelfde, maar er moet toch op eenige verschilpunten gewezen worden. Bij B ontbreken de artt. 1, 191, 202, 204, 205, 235—253, waarvan het, gelijk reeds is opgemerkt, art. 204 in het schepenboek opneemt. B heeft daarentegen meer dan A de artt. 348, 349, 351, 352, 353 en 354, die bij A in het schepenboek voorkomen, waar B ze nogmaals opgenomen heeft, 361 en 362, bij A eveneens in het schepenboek opgenomen (zie boven), 203*a* en 216*a*. Bovendien zijn de artt. 155—157 van A bij B omgezet en volgen zij elkander op als 156, 157, 155, terwijl eindelijk de artt. 206—234 bij B in de wilkeuren, bij A in het raadboek voorkomen. Intusschen is het zeker, dat in het laatste geval de voorkeur aan B moet worden geschonken.

---

1) Zie de bijlage.

Het raadboek handelt overigens slechts over loften, schuldbekentenissen, rechtsmiddelen om zijne schuldenaars tot betaling te dwingen en diergelijken, terwijl de artt. 206—234 allerlei onderwerpen van gemeentelijke administratie betreffen, geheel gelijksoortig met die, welke in de wilkeuren worden aangetroffen. Hetzelfde kan gezegd worden van de artt. 235—244 die, bij A ook in het raadboek geplaatst, bij B ontbreken.

Reeds eene oppervlakkige vergelijking der beide HS. leert dus, dat het eene niet uit het andere kan zijn ontstaan. B kan nooit de grondslag van A zijn geweest, want de volgorde der artikelen in het schepenboek is bij A oorspronkelijker dan bij B, maar B kan ook niet aan A zijn ontleend, want de artikelen 206—234, die bij A eene verkeerde plaats innemen, staan bij B daar, waar zij staan moeten, en waar zij zeker ook oorspronkelijk hebben gestaan. [1]) Er blijft dus geene andere mogelijkheid over dan deze, dat beiden ontleend zijn aan een ouder HS., dat verloren is gegaan, en dat ik hier gemakshalve X zal noemen. Het is dus zaak de juiste verhouding te bepalen tusschen die drie HS. en bij benadering aan te wijzen, wanneer elk is ontstaan.

Voor het laatste onderzoek moet gebruik gemaakt worden van de tijdsbepalingen, die in de manuscripten voorkomen. Terwijl toch het meerendeel der artikelen ongedateerd is, zijn bij verscheidene andere de datums, waarop zij zijn vastgesteld, gevoegd. Daar het nu als zeker mag beschouwd worden, dat de artt., welke A en B gemeen hebben, ook in X hebben gestaan, dient vooreerst te worden onderzocht, welke tijdsbepalingen in die artt. zijn te vinden. Daarbij doet zich intusschen eene moeilijkheid voor; meestal nl. is bij de jaartallen het eeuwcijfer weggelaten, en het is niet altijd mogelijk met zekerheid te bepalen, of eenig artikel uit de 15e of uit de 16e eeuw dateert. Intusschen meen ik toch te kunnen vaststellen, dat het jongste artikel, dat A en B gemeenschappelijk hebben, gedateerd is van Donderdag post Octavas Paschae 1504. Dit is de tweede alinea van art. 216; het jaartal, dat vermeld wordt, is 4; dat daarmede 1504 bedoeld is, blijkt hieruit, dat de eerste alinea, die ouder is dan de

---

1) Ik heb HS. A nauwkeurig onderzocht om te zien, of mogelijk de onjuiste plaatsing der artt. 206—244 een gevolg van het verkeerd binden der katernen kon zijn, maar die mogelijkheid bestaat niet. De fout is het HS. van het begin af eigen geweest.

tweede, van 1436 dateert, waar hare vaststelling in de notulen van den raad vermeld wordt. [1]) X kan dus niet ouder zijn, dan die datum aanwijst.

In de bij B alleen voorkomende artt. heb ik geen jongeren datum kunnen vinden. Zij zijn meest van het einde der 15e eeuw. Ik meen dus te mogen aannemen, dat ook die artikelen oorspronkelijk in X hebben gestaan, maar door een verzuim van den concipiënt van A niet in den tekst van het laatste HS. zijn overgenomen. Ik maak alleen eene uitzondering voor de artt. 205*a*—205*e*, die eene eigenaardige moeilijkheid opleveren, waarop ik aanstonds hoop te wijzen, en 253*a*—253*f*. De zes laatste artikelen, die bij B aan het einde der wilkeuren voorkomen, zijn daarvan nogtans door hunne plaatsing in het HS. afgescheiden. Het artikel, dat aan 253*a* voorafgaat, eindigt halverwege op eene pagina, die dan tegen de gewoonte van den schrijver van B verder ledig blijft, terwijl de artt. 253*a*—253*d* elk eene afzonderlijke bladzijde innemen. Ook hun inhoud is van anderen aard, dan die der overige artikelen. De artt. 253*e* en 253*f* eindelijk zijn met eene andere hand in B bijgeschreven en hebben dus zeker niet in X gestaan.

Omtrent de bij A alleen voorkomende artt. kan het volgende opgemerkt worden. Twee hunner 312 en 323, die bij A midden in het schepenboek staan en geen jaartal voeren, zijn ongetwijfeld ouder dan 1504. Art. 323 bepaalt de straf in duizendtallen van steenen, wat in 1504 lang in onbruik was. Ik meen dus te mogen veronderstellen, dat die beide artt. ook in X voorkwamen en door den samensteller van B, die de artikelen van het schepenboek opnieuw rangschikte, over het hoofd zijn gezien. Anders is het met de artt. 245—253, die bij A het laatste gedeelte der wilkeuren vormen. Art. 253 is van het jaar 1484, doch blijkbaar een later bijvoegsel. Het heeft tot opschrift: „Gemaict by den heer van den lande anno etc. 84," en behoort dus eigenlijk niet in een keurboek der stad thuis. Ook de plaatsing van het jaartal aan het hoofd van het artikel, wat elders niet voorkomt, wijst deze bepaling

---

1) Een oogenblik heb ik getwijfeld, of art. 195, gedateerd van het „jair van 25 dess derden daichs in Aprill", wel tot de 15de eeuw gebracht kon worden, toen men in de keurboeken gewoonlijk naar de heiligendagen dateerde, maar ik vond in de Rechtsbronnen van Utrecht (I pag. 224) een artikel van 1398 „opten zesten dach in der maent van Maerte."

als een later bijvoegsel aan. De artt. 245—252 dragen allen jaartallen tusschen Donderdag post Octavas Paschae 1504 (247) en 2 Januari 1523 (252). Hieraan sluit zich ook het eerste artikel der wilkeuren aan, het is van 1509. Ook de artt. 366—368, die het schepenboek sluiten, zijn uit de jaren 1505—1519. Al deze artt. zijn dus door A aan X toegevoegd. De tijd, waarin X is samengesteld, is nu zoo nauw mogelijk begrensd: het jongste artikel van X en het oudste van de bijvoegsels van A zijn beiden van Donderdag post Octavas Paschae 1504.

Er komen in A echter ook eenige artt. voor, die B niet heeft, en nogtans ouder zijn dan 1504. De artt. 235—244, die bij A de laatste zijn van het raadboek, maar zeker oorspronkelijk tot de wilkeuren behooren, dateeren gedeeltelijk uit 1463, 1485, 1493 en 1496. Bij enkele andere artt. vindt men de jaren 2 (art. 238), 16 (art. 237) en 17 (artt. 242—244). Ik ben om den inhoud dier artikelen geneigd aan te nemen, dat ook hier de vijftiende eeuw bedoeld is, en dat zij allen in X hebben gestaan, maar door B bij toeval zijn overgeslagen. Het is echter ook mogelijk, dat deze artt. na 1504 gedeeltelijk uit de oude raadsnotulen zijn overgeschreven en als eene soort nalezing in A zijn opgenomen.

De grootste moeilijkheid levert art. 205 op. Het is van [150]1 en ontbreekt bij B. Daar komen echter achter art. 204 (dat daar in het schepenboek staat) 5 artt. (205*a*—205*e*) voor, die hetzelfde onderwerp als art. 205 (valsche eed) behandelen. Zij zijn niet gedateerd, behalve dat er naar het jaartal van het voorgaande art. verwezen wordt. Is daarmede art. 204 bedoeld, dan zijn zij evenals dat art. van 1491. Het is echter mogelijk, dat de verwijzing „ut supra" met de rest van het artikel uit de raadsnotulen is overgeschreven, en in dat geval is het niet nader vast te stellen, in welk jaar die artt. gemaakt zijn. Men zou dan kunnen veronderstellen, dat zij, in 1504 ter vervanging van art. 205 ontworpen, nog juist in B zijn opgenomen, terwijl A verzuimd had de noodige verandering aan te brengen. In elk geval schijnen de artt. 204 en 205 (of wat daarvoor in de plaats kwam) eerst laat in de gemeenschappelijke redactie te zijn opgenomen. Bij A komen zij, wanneer men de eerst na 1504 opgenomen artt. 245—253 uitzondert, aan het eind van de wilkeuren, bij B aan het eind van het schepenboek voor.

Hoe dat intusschen zij, uit al het bovenstaande mag, meen

ik, afgeleid worden, dat A en B ontstaan zijn uit eene redactie X, die in het jaar 1504 tot stand kwam. A dateert blijkens het voorgaande uit Januari 1523 of later. Heel veel later kan het intusschen niet geweest zijn, gelijk uit het volgende valt op te maken. De verschillende voorschriften, die in de keurboeken voorkomen, zijn in den regel oorspronkelijk in de raadsnotulen opgenomen, maar na 1504 schijnt dat niet regelmatig meer geschied te zijn. De notulen van de jaren 1510—1518 zijn bewaard, daarin komt slechts één voorschrift voor, dat (als art. 250) in het keurboek is overgenomen. Men mag veronderstellen, dat de reden hiervan deze is, dat de raad de voorschriften, die bestemd waren het keurboek X aan te vullen, dadelijk daarin deed bijschrijven, en ze daarom in de notulen niet opnam. Daarentegen vindt men sinds de 2e helft van 1523 (de tusschenliggende jaren ontbreken) een aantal voorschriften, die in een keurboek op hunne plaats zouden zijn, zoodat het waarschijnlijk is, dat de redactie van A in het begin van 1523 is tot stand gekomen.

Wanneer B geschreven is, is niet zoo nauwkeurig te zeggen. Zijn samensteller heeft zich beperkt tot het opnemen van eenige artikelen van vóór 1504, die in X niet waren overgenomen, en tot het aanbrengen van eenig systeem in de plaatsing der artikelen. Hierop wijzen de geheel veranderde volgorde der artt. van het schepenboek, het opnemen der artt. 348, 349, 351—354 (allen betreffende het invorderen van schulden) in het raadboek, het plaatsen der artikelen 361 en 362 bij art. 135, waardoor de voorschriften omtrent het vordelrecht bijeengevoegd zijn, en misschien de verplaatsing der artt. 204 en 205 naar het schepenboek.

Aan deze uitgave is A ten grondslag gelegd, hoewel B er nauwkeurig mede is vergeleken. A is nl. authentiek (wat van B niet blijkt); niet alleen heeft het, voor zoo ver men weet, altijd op het stadhuis te Amersfoort berust, maar er wordt ook in 1531 in de raadsnotulen naar verwezen. Er is daar nl. eene bepaling doorgeschrapt, en op den kant staat aangeteekend: «Dit is geset, zoet by den ouden rait geconfirmeert is, achter in statboick, int cantoer gesloeten leyt.» Inderdaad vindt men deze bepaling, met kleine wijzigingen, die dus de oudraad er in zal hebben gemaakt, met eene andere hand opgenomen achter in A. (in deze uitgave art. 369). A is dus het hier bedoelde «statboick».

A is intusschen niet onvoorwaardelijk gevolgd. De artt. 206—244, die bij A in het raadboek voorkomen, zijn naar de wilkeuren overgebracht, waartoe zij, gelijk reeds is opgemerkt, krachtens hun inhoud behooren. Vermoedelijk is het exemplaar van X, dat door den samensteller van A werd gebruikt, verkeerd ingenaaid geweest, en heeft dit tot de verwarring aanleiding gegeven. Ik meende in deze de blijkbaar oorspronkelijke redactie te moeten herstellen. De artt., die B alleen heeft, zijn cursief gedrukt ingevoegd ter plaatse, waar zij in dat HS. voorkomen. De artt., aan B alleen eigen, die in het schepenboek voorkomen, zijn ingevoegd achter art. 365, dat het laatste is, dat A en B gemeen hebben.

De redactie van 1504 zal wel niet het oudste keurboek zijn geweest, dat Amersfoort heeft gehad. In den regel toch worden bij het samenstellen van zulk een keurboek de oorspronkelijke artt. niet van een jaartal voorzien, terwijl van de later aan de oorspronkelijke redactie toegevoegde artt. althans enkelen het jaartal blijven dragen, waarin zij werden vastgesteld. Daar nu het oudste jaartal, dat in A en B vermeld wordt, het jaar 1406 is (zie art. 118), mag men aannemen, dat er reeds vóór dat jaar een keurboek is tot stand gekomen, dat echter spoorloos verdwenen is. In de notulen van den raad — de oudste, die bewaard gebleven zijn, dateeren van 1436 — wordt dan ook meermalen verwezen naar «onser stad boeck», waarin de boeten, op de verschillende delicten gesteld, waren aangegeven. Dat zal dus het oudere keurboek zijn geweest.

Reeds meermalen is van de raadsnotulen gesproken; zij vormen eene belangrijke bron van het middeleeuwsche recht van Amersfoort. Zij worden meermalen als 's raads dagelijksch boek aangehaald, en waar zij in deze uitgave zijn geciteerd, zijn zij met eene D aangewezen. Uit den tijd vóór 1523 zijn van deze notulen, die allen in het gemeentearchief te Amersfoort berusten, slechts enkele fragmenten overgebleven. Het oudste deel loopt over de jaren 1436—1439, het 2e over 1464—1472, het 3e begint eerst weder met 1492, het 4e eindelijk behandelt de jaren 1510—1518. Vóór in dat laatste deel vindt men dan de notulen over de jaren 1523—1525, terwijl in de vijf volgende deelen de jaren 1526—1544 veel uitvoeriger behandeld zijn. Deze notulen zijn doorloopend in twee afdeelingen gesplitst, die vrij streng gescheiden wor-

den. [1]) In de eene afdeeling vindt men vonnissen van den raad, keuren door den raad gemaakt, besluiten door den raad voor de veiligheid der stad genomen; de tweede bevat voornamelijk schuldbekentenissen, borgtochten, boedelscheidingen en diergelijke acten van volontaire jurisdictie, voor den raad gepasseerd. In het algemeen kan men dus zeggen, dat de beide afdeelingen van de notulen met twee der rubrieken van het keurboek correspondeeren, de eerstgemelde afdeeling met de wilkeuren, de tweede met het raadboek; de toepassing der in het schepenboek vervatte rechtsregelen moet men dan natuurlijk in de schepenregisters vinden.

Voor het doel dezer uitgave zijn de verschillende keuren, die in de eerste afdeeling der notulen verspreid staan, opgenomen. Ook uit de 2e afdeeling zijn enkele excerpten aangeteekend: de grens, tusschen de beide afdeelingen getrokken, is niet altijd even nauwkeurig in acht genomen, en bovendien zijn de ordonnanties op de gilden, die toch te belangrijk zijn om haar ongedrukt te laten, in de 2e afdeeling opgeteekend in verband met den privaatrechtelijken oorsprong dier lichamen. Al deze excerpten zijn bij elkander gebracht en van een doorloopend nummer voorzien, alleen afgebroken met het jaar 1523, daar de chronologie vorderde, dat toen het keurboek eene plaats vond. Die aanteekeningen, welke aan de 2e afdeeling der notulen zijn ontleend, zijn met een sterretje aangeduid. Bij het maken dezer excerpten is met de noodige vrijheid te werk gegaan; uit de oudere jaren is wel eens iets opgeteekend, wat geacht kan worden meer van historisch dan juridisch belang te zijn, terwijl uit de 16e eeuw niet alle varianten op de schier jaarlijks wederkeerende verordeningen of «policiën» zijn opgenomen.

De notulen loopen ook na 1544 door, doch het scheen overbodig daaruit nog meer mede te deelen, omdat in dat jaar de ordonnantie des keizers voor de stad tot stand kwam, welke de middeleeuwsche rechtsontwikkeling afsluit.

Deze ordonnantie wordt hier voor de vijfde maal uitgegeven; het laatst was dit door den heer Van Rootselaar in zijn meer aangehaald werk (II, p. 298 v.v.) geschied. Men vindt daar

---

1) In het derde deel komt alleen de in de tweede plaats vermelde afdeeling voor, de eerste schijnt verloren. Over de jaren 1526—1532 zijn de beide afdeelingen elk in een afzonderlijk deel gebonden.

Hoewel het middeleeuwsche stadrecht van Amersfoort ongetwijfeld meer dan eens is gecodificeerd, bezitten wij thans niet anders dan twee nagenoeg even oude handschriften (beiden uit het begin der 16e eeuw), die daarvan getuigenis afleggen. Eene korte beschrijving dier beide keurboeken ga hier vooraf. Het eene, dat als A zal worden aangehaald en in het archief der stad Amersfoort berust, is in folio en bevat 84 papieren bladen. Op het eerste bevinden zich de titel: „Dit sijnt onser stadt wilkueren mit dat raidtboick ende der scepenen boick" en verschillende historische aanteekeningen uit later tijd. De vijf volgende bladen bevatten de tafel van de wilkeuren en het raadboek. De wilkeuren zelf vullen 42 bladen, folio 48 verso bleef onbeschreven, en op folio 49 begint het raadboek, dat folio 62 verso eindigt. De beide volgende bladen waren oorspronkelijk weder onbeschreven, schoon men er nu de namen van eenige lezers van het HS. op vindt aangeteekend. De tafel van het schepenboek volgt op blad 65 en op het volgende begint het schepenboek zelf, dat het HS. besluit. Het andere handschrift (B) berust op het rijksarchief in Utrecht. Het is op papier geschreven en vormt een in leeren band gebonden deeltje in 8° formaat. Boven aan de eerste pagina staat „Hantvesten en ordinantiën van Uytrecht", dan volgt de inhoud van het schepenboek, die drie pagina's inneemt, de vierde is onbeschreven. Daarop volgt het schepenboek op 21 genummerde bladen, waarachter na eenige witte pagina's de inhoud van de wilkeuren en het raadboek geschreven is, dan volgen de wilkeuren zelf op bladen, die weer, te beginnen met 1, genummerd zijn. Zij eindigen op blad 51, dat verder leeg blijft. Op de volgende 4 pagina's staan de artikelen *253a*—*253d*, elk artikel op eene afzonderlijke pagina, terwijl de daarop volgende door de met andere hand geschreven artt. *253e* en *253f* wordt ingenomen. Op het

Met uitzondering der (trouwens vrij omvangrijke) excerpten uit de raadsnotulen, worden hier dus slechts rechtsbronnen, die reeds vroeger gedrukt waren, uitgegeven. Zoo dit nogtans geschiedt, is de oorzaak daarvan eensdeels hierin te vinden, dat het wenschelijk scheen al de rechtsbronnen der stad Amersfoort in één bundel bijeen te voegen, en zoowel daardoor als door verwijzingen in den tekst het verband tusschen de verschillende bronnen en de ontwikkeling van het recht te doen uitkomen; anderdeels is bij de uitgaven uit vroegere eeuwen de tekst met zoo groote vrijheid behandeld, dat ook daarom een herdruk niet overbodig scheen. Het keurboek is wel is waar nog eerst kort geleden uitgegeven, maar daarbij is eene vergelijking tusschen den tekst der beide handschriften achterwege gebleven, die toch bij het ontbreken der redactie, waaraan dezen zijn ontleend, dringend noodzakelijk scheen.

Bijlage.

Volgorde der artt. van het Keurboek.

IN A.	IN B.[1]	IN DEZE REDACTIE.
	WILKEUREN.	
1	—	1
2—134	2—134	2—134
—	361	—
135	135	135
—	362	—
136 - 154	136—154	136—154
155	156	155
156	157	156
157	155	157
158—190	158—190	158—190
191	—	191
192—201	192—201	192—201
202	—	202
203	203	203
—	203*a*	203*a*
204	—	204
205	—	205
		(in eene noot 205*a*—205*e*)
—	206—216	206—216
	216*a*	216*a*
-	217—234	217—234
—	—	235—244
245—253	—	245—253
—	253*a* -253*d*	253*a*—253*d*
—	[253*e* en 253*f*][2]	253*e* en 253*f*
	RAADBOEK.	
254—257	254—257	254—257
—	348	—
258—265	258—265	258—265
—	349	—
266	266	266
—	351 en 352	—
267—270, 1e alinea.	267—270, 1e alinea.	267—270, 1e alinea.
—	353	—
270, 2e alinea.	270, 2e alinea.	270, 2e alinea.
271	271	271
—	354	—
272—274	272—274	272—274
206—234	—	—
235—244	—	—

1) Men houde hierbij in het oog, dat in B eerst het schepenboek, dan de wilkeuren, eindelijk het raadboek voorkomen.

2) De tusschen haakjes geplaatste artt. zijn met eene andere hand geschreven.

	SCHEPENBOEK.	
275—365	275	275—365
	276	365*a*—365*f*
	365*a*	
	285	
	291	
	298	
	280	
	313	
	309	
	288	
	281	
	282	
	365*b*	
	365*c*	
	329	
	287	
	277	
	278	
	279	
	331	
	335	
	284	
	283	
	289	
	286	
	349	
	340	
	336	
	356	
	358	
	357	
	332	
	355	
	333	
	334	
	365*d*	
	338	
	292	
	295	
	339	
	346	
	347	
	294	
	296	
	297	
	300	
	303	
	360	
	359	
	326	
	328	
	327	
	293	
	314	
	315	
	316	
	330	
	308	
	311	
	304	
	299	
	305	
	307	
	365*e*	
	341	
	317	
	318	

	320	
	321	
	301	
	310	
	306	
	290	
	325	
	324	
	323	
	342	
	343	
	319	
	337	
	365*f*	
	344	
	345	
	351	
	350	
	353	
	352	
	354	
	348	
	302	
	363	
	364	
	365	
—	204	—
—	205*a*—205*e*	—
366—368	—	366—368
[369]	—	369

A. EXCERPTEN UIT DE RAADSNOTULEN.

(1436—1523).

Anno 1436.

I.

V post Ephifanie Domini. — Item de raet van onser stat, out ende nye, zijn overdragen: zo wat 2 persoen de nye raet nu raemt ende set tot kercmeyster van onser moederkercken te wesen, de sellen dit jair uut kercmeyster wesen, ende des en sellen zy niet off wesen ofte weygeren mogen; ende tenden dit jair so sall de een offgaan, ende dair sal die nye raet enen anderen voir in sijn stede setten, ende die ander sall noch een jair daeraen bliven, dat is te verstaen, dat elc man voirtaen, de geset wert kerckmeyster te wesen, 2 jair aeneen kerckmeyster wesen sal; ende die dat weygerde ende niet wesen en woude, dien sel men terstont een jair uutluden, ende wie hem des mit synen(eede) offniemt, dat hy niet uut en is, dien sel men verdragen.

II.

V post Ephifanie Domini. — Item de raet, out ende nye, ende gemeent zijn overdragen, dat men de grave in der kerken verhoigen zel by 2 man van den rade ende den 2 kerckmeysteren; ende yment, die den cost vant hoigen niet en betaelde bijnnen 14 dagen, nae dien dat men hem een weet deet, de heeft zijn graff verbuert, ende de sellen de kercmeyssteren aentasten ende der kerken oirber mede doen.

III.

V post Ephifanie Domini. — Item zo we de raet inleit ofte by hoeren boden in doet leggen ende daernboven uutgaet

eer zijn tijt, de verbuerde een Beyers gulden tot 3 werven toe [1]) ende vierde werve by hoere borgerscap, ende dan openbaerlic ontborgeren mitter clock [2]).

IV.

V post Ponciani. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen, dat zy bliven wille by dat punt op dengenen gemaect, de buten oirloff der thienen ingecomen zijn.

V.

II post Conversionis Pauli. — 1. Item de raet, out, nye ende gemeente [3]) van onser stad [4]) zijn overdragen, dat alle scepenbrieve ende [5]) registere [6]), ruerende van scade ofte van schoude, staen ende dueren zellen een jair na den daghe der betalinge des scepenbrieffs ofte registers ende niet langer. Ende yement, die achter dese tijt hadde scepenbrieven ofte registeren, ruerende van schade ofte van schoude, alse voirscreven [7]), ende [8]) dien brieff ofte dat register niet uut en liet richten ofte vernyen ende vastsetten bijnnen jairs na den dage der betalinge nae inhout des scepenbrieffs ofte registers, die brieff ofte dat register en sell van gheenre weerde wesen [9]) (II post Aghate Virginis uutgeluyt [10]) [11])).

2. Item voirt wair yement, die op den anderen had scepenbrieven ofte registeren, ruerende van scade ofte van scoude, alse voirscreven is, dair die dage der betalinge van ommegecomen ende voirby waer, ende bijnnen jairs van desen dage niet uut en liet rechten ofte vernyen ende vastsetten, die en sellen van geenre weerde wesen, behoudelic alle onmundige kijndere, ende die buten landes zijn, in hoeren recht te bliven,

---

1) Ten gevolge eener latere correctie is deze strafbepaling aldus gewijzigd: „een Beyers gulden, ende (tweede werff) by 3, ende derde werff by 5, ende vierde werve" etc.
2) Het HS. heeft: „colck".
3) B heeft in plaats der beide laatste woorden: „etc".
4) De 3 laatste woorden ontbreken in A en B.
5) B: „oft".
6) De beide laatste woorden ontbreken in A.
7) De beide laatste woorden ontbreken in A en B.
8) B: „als hy".
9) A en B voegen hierin: „Actum etc".
10) Dit woord ontbreekt in B.
11) A voegt hier achter: „anno XXVIII", B juister: „XXXVI".

zo dat van outs geweest ende hairgecomen is, ut supra ruerende tusschen onsen borgeren ende ondersaten, ende de mit ons woenachtich zijn.

VI.

V post Agate Virginis. — Item de raet van onser stad doet verbieden, dat nyement, hy sy out off jonck, kolven, ballslaen noch gheenrehande spull op Sente-Janskerckhoff spuelen en sell, elkerlijc by enen ponde, ende wairt, dat yements kijndere hierijnne bruecachtich worden, dat wil de raet verhalen an den ouders.

VII.

II post Mathie. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen, dat ment bolwerck buten om onser stad maken ende voirt mit doeren buten an den wal bepoeten sel, dair 2 persoen toe geset zijn, dair ment by maken ende poeten ende houden zell, ende de twe sellen een vack doen maken op desgeens cost, die dat vack toebehoirt, ende dat sel een ygelic hoeftman mit zynen gesellen, dairt hem gebuert, naemaken bijnnen 14 dagen, ofte de raet selt doen maken op den derden penninc meer op desgeens cost, diet toebehoirt.

VIII.

II post Mathie. — Item de raet, out, nye ende de gemeente van onser stad zijn overdragen, dat alle de kueren, de rueren van vechtelic ofte van verkuerde woirde, die op ponde staen, dair sel men achter huden voir betalen voir elke $2\,^1/_2$ pont enen Beyersche gulden.

IX. [1])

V post Invocavit. — Item de raet van onser stad, out, nye ende de gemeente zijn overdragen: tot wat tyden enich drager bier dragen sell, dat men bijnnen onser stad tappen ofte drincken sell, so sellen zy terstont, eer zy dat bier dragen, den scijsmeyster zeggen, wair zy dat byer halen ende voirt dragen zellen, elkerlijc van elken vate een dusent steens.

X.

V post Invocavit. — Item so en sel men genen visch bijnnen onser stad vryheit copen, de men uutvoeren sell, voir 9 uren

1) Deze bepaling is doorgeschrapt.

by een dusent steens, behoudelic dat men mynen ende copen mach zonder kuer, then waer, dat zovoel visches bijnnen onser stad qwame, by den vijnders dan te doen.

XI.

V post Octavas Pasce. — Item aldus hebben de zesse geraemt, dairtoe geset, dat elke 4 huse sellen doen maken ende houden een lange leder van een dubbelde sperre, boven 21 voten lanck, ende een brantleder van 12 voeten.

XII.

V post Marci. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stat zijn overdragen, dat elc ygelic zijn weerff sel doen maken bijnnen een maent by sulken kuer, alse dairop staet; ende voirt yment, de lege hofsteden bijnnen onser stat liggende heeft, dair gebroken ende ongemaecte werven toe hoeren, de sellen hoir werven doen maken, alse men hem dat weten laet, ofte de raet sel de hofsteden aennemen ende vercopen tot onser stat behoeff, ende dairvoir de werven off doen maken.

XIII.

V post Marci. — Item dat nyement ter eerster missen buten onser stat trecken noch reysen en zell, elkerlijc by . . . . . [1].

XIV.

II post Johannis ante portam Latinam. — 1. Item den raet van onser stat is van geloeflicken vrenden warachtich bygecomen, dat de sommige onse viande te zijnne ende dagelijx raet hebben om ons tovervallen ende te verderven, dat God verhueden moet; dairomme doet de raet gebieden, dat elc ygelic zijn haernasche rede maken sel, oftet gebuerde, dat wy onse stat behueden ende bewaren mogen, soe dat voir ons allen teser tijt groet noet is, alse wy verstaen hebben ende vernemen.

2. Item hierom zijn de raet, out, nye ende de gemeente overdragen, dat men ommegaende wakers wijnnen sel, ende yment, de om gelt waken will, de comen te vespertijt voir Schoevelt by Elijs van Wede ende Gode Kade, de sellen mit hem overdragen, hoe zy waken, ende wat men hem geven sell.

---

1) Oningevuld in het HS.

3. Item voert so doet de raet gebieden, dat elc ygelic, de zijn bolwerck qwaet ende ongemaect is, de sel zijn bolwerck maken ofte doen maken tusschen dit ende en Donredage naestcomende, want de raet wil en Donredagen ommegaen ende bekueren elc op den derden penninc meer, de sijn bolwerck dan niet gemaect en waer, ende dan therstont dat doen maken op desgeens cost, die dat mit recht behoert te gelden.

XV.

V post Johannis ante portam Latinam. — Item van geen vulnesse noch onreynicheit, dair dat water mede verderft mach werden, te waschen in onser stat grafft bijnnen Ketellairsbrug, by enen pont.

XVI.

II post Sophie. — Item tot wat tyden men dat heylich Sacrament draget, ofte een eerste misse bijnnen onser stad gebuert, zo zellen de schuts voergaen, dan de boulude, Sente Nycolaes, Sente Loey, de scoemakers, Sente Joest, de snyders, de bijlhouders, *die cramers*, [1]) de wollewevers, de dragers, de lijnnenwevers ende Onse-Vrouwenbruederś op hoir oude gewoent *mit onsen raet ende dan die brouwers alrelaetste.* [1])

XVII.

V post Ascensionis Domini. — Item dat nyement op den Middelsingelen bleyken en zellen, noch beest dairop weyen en zellen, elkerlijc by enen ponde ende elck hoeftbeest op een pont.

XVIII.

V post Ascensionis Domini. — Item van geen smeetscolen noch onreynicheit op den singelen te dragen, elc by een pont.

XIX.

II post Sacramenti. — Item de raet, out ende nye, zijn overdragen ende hebben geraemt, overmidts dattet groet noet is, dat men onse moderkerck, zo de begonnen is, voirt te tijmmeren ende op te brengen, dat elc ygelic geven soude

---

1) De gecursiveerde woorden zijn later bijgevoegd.

halff gelt totter kerken behoeff, so hy laitste gaff ther kerken voirscreven, dat is te verstaen: de meeste 3 Ar. gulden ende also voirt nederwert.

XX.

V post Odulphi. — Item de raet van onser stat is overdragen, dat men des mergens tot 8 uren de spoeye wijnden sel ende des avonts tot 6 uren ende anders tot geenre tijt. en waer yment, die dairnboven de spoeye wonde, de verbuerde elkerlijc 5 Beyersche guldens.

XXI.

V post Odulphi. — 1. Item den raet van onser stat is warachtige tydinge van geloefliken vrenden bygecomen, dat onse viande raet hebben ende dagelix dairop uut zijn om ons ende onse stat te overvallen, te veranxten ende te verderven, wairomme het groet noet is, dat wy ons selven stercken ende vast maken mit graven ende mit bolwerken ende mit waken.

2. Item dairomme is de raet van onser stad overdragen. dat men graven sell van dage to dage ende van tyde to tyde. ende doet gebieden, dat elc enen goeden stercken man voir hem sal senden to graven, ende dat nyement geen ambocht doen en sel, dewile men graeft ende hem gebuerde te graven, elkerlijc by enen Beyers gulden.

XXII.

V post Odulphi. — Item van roeten van henp ofte van vlas, by enen Beyers gulden, ende oeck dat men geen velle leggen en zal in der stat diep, elc by enen Beyers gulden. [1])

XXIII.

V post Prothasii. — 1. Item den raet van onser stad is bygecomen, dat zommige persone over ende duer onser stat graften, bolwerck ende muer plegen te waeyen ende te clijmmen, dat also niet en gebuert, noch hem te lyden en staet, dairomme zo zijn de raet, out, nye ende de gemeente van onser stat overdragen: wair yment, die over onser stat grafften, bolwerck ofte mueren woede ofte clomme, het waer by dage

---

1) Het laatste gedeelte der bepaling is later aldus veranderd: „ende de(s)gelijx geen velle te leggen boven onser stat diep elc" etc.

ofte by nacht, dat een ballinck ofte een vreemt mensche van buten waer, die verbuerde zijn lijff.

2. Item yment, die desen, die also over onser stat grafften, muer ofte bolwerck gecomen wair, onser stat leverde, dien sal onse stat geven 25 Bourgoensche scilden bijnnen der eersten maent, als hien gelevert had, ende dat sal onse stat wedernemen van zynen reetsten goede, dat hy bijnnen onser stat had.

3. Item voirt yment, de uut onser stat geluyt [1]) waer, hetsy 8 dage, een maent, een jair ofte mijn ofte meer tot 100 jaeren to, ende over onser stat grafte, muer ofte bolwerck qwame, alse vorscreven is, de verbuerde 5 Beyers guldens ende 10 jair de stat.

4. Item voirt yment hierntendens, hy waer wie hy waer, de clomme ofte woede over onser stat graffte, bolwerck ofte muer, alse voirscreven is, de verbuerde 10 dusent steens [2]), ende dat sal men nemen ende vercopen van den reetsten goede, dat hy had, ende en had hy geen goet, so sel men dairvoir setten in onser stat slot ther tijt toe, dat hy den kuer vorscreven betaelt had.

5. Item voirt so bekennet de raet van onser stat, dat de sommige scamel arm borger zijn, de tot zommigen tyden ende sonderlinge somerdagen dés morgens vroech int velt wesen moeten om hoir broet te wijnnen; dairop is geraemt, dat men alle morgen een ure lanck, dat is van 3 tot 4 uren toe, dat gate van Uutwijcker poirtgen opluken sell, dair elc ygelic, de des behoeft, uutgaen mach, ende [3]) wil voirt noch een ander gat doen maken tsy an Blomendaelre poirt ofte an de Campoirt, waer dat galixste ende nutste wesen sall, om dat ther selver ure voirscreven op te luken ende dairuut te gaen, gelijc voirscreven staet.

*XXIV.

II post Johannis Baptiste. — Item dit zijn die punten en overdrachten, die de giltbruedere van Sente Crijspijn ende Crispiaen by den raede van onser stat samentliken overdragen zijn:

---

1) Het HS. heeft „gelyut".

2) Later is deze straf te dezer plaatse veranderd in: „alsulken kuer als onser stat boeck inhout". In een voorschrift van 1464 II na Agnetis en ook later is de straf voor „yemant van bijnnen onser stat 10 Beyersse guldens".

3) Dit en de volgende woorden zijn later vervangen door: „ende Spoyepoirten".

1. In den eersten zijn zy overdragen, dat zy een altaer i Sente-Joryskerken in de eere Goedes ende des goeden sent Crispijns, Crispiaens ende der heiligen Joncfrouwen sente Ba bara maken, stichten (ende) tijmmeren willen, ende dat, off Go wil, voirt tot ewigen dagen te houden.

2. Item voirt zo heeft hem de raet van onser stat toege gegeven, vermits zy den dienste Goedes toe bet ende moge der zijn sellen in vagen ende staende te houden, dat nyme schoen noch stillegangen maken, noch hude noch velle cope en sell, hy en hebbe eersten dat voirscreven gilde gewonne uutgenomen, dat elc ygelic, de wijll, wael hude ofte vell copen mach in den jairmercten, ende oick alle vremde coep lude mogen wael copen tegens den voirscreven giltbrueder ren tot allen tyden, als sy des begeren.

3. Item voirt so en sel nyment van buten bijnnen onse stad vercopen schoen noch stillegangen dan in jairmercten.

4. Item voirt alle kuere, de den voirscreven gilde ver schynen sellen, ende zy selve niet ijnnegewijnnen en kunne noch en mogen, de sel hem de raet in elker tijt inwinne op halven kuer tot onser stad behoeff.

XXV.

V post Assumpcionis Marie. — Item de raet, out, nye ende de gemeente van onser stat duchten, dat onse Here Got ons plaecht mit regen ende anders, vermits dat men qwalic bijnnen onser stat de hilige dage viert, ende ons oeck wael zwaerre plagen gebueren mochten, dan zy thant wael bekennen, zijn dairomme eenpaerliken overdragen ende doen gebieden [1]), *dat* nyement bijnnen onser stat turff, hout, hoey, noch koern noch gheenrehande waer diergeliken *bijnnen onser stad mit wagen, mit scuten noch mit scouwen mennen noch brengen en sel* [2]) op Zonnendage ofte op Aposteldage ofte op ander hilige dage, de die hilige kerck zo hoge ofte hoger gebiet te vieren.

XXVI.

V post Assumpcionis Marie. — Item van den scuten (ende) scouwen tijsschen de boem ende der bruggen ende voert in

---

1) Later is de considerans aldus gewijzigd: „Item de raet, out, nye ende de gemeente van onser stat duncken, dattet qwalick voeget, dat men mit hout, turff, koeren ende hoey op hiligen dagen bijnnen onser stat coemt, ende doen gebieden" etc.

2) Het gecursiveerde is later bijgevoegd.

der singelgrafft elc 5 pont, ende dat sel hem de statknecht te weten doen, ende waert, dat sy dan de scuten ofte scouwen niet en wechleiden, so sellen der stat knechten (de) scuten ofte de scouwen in den gront boeren, ende yment, de hem dairomme misdede mit woirde ofte mit werken, dat woude de raet also scerpliken aen hem richten, dat hem een ander tot ewigen dagen hueden soude.

XXVII.

II post Mauricii. — Item alle degene, de der stat lant ende wege aengetast ende aengegraven hebben, bijnnen den naesten 8 dagen, by een Beyers gulden.

XXVIII.

V post Mauricii. — Item de raet, out, nye ende gemeente van der stad zijn overdragen, dat nyment bijnnen der stad wijn inslaen en zell, luttick ofte voel, de hy voirt vercopen wil, dan by den scijsmeysteren elc in zijnre tijt, by 3 Beyers guldens.

XXIX.

V post Mauricii. — Item yments goet, dat vercoft worde voir sculde mit rade oft dat gerecht van der stad, dat de weerde waer van 4 Vranckrijcxe scilden ofte daernboven, de verbuerde een Beyers gulden.

XXX.

II post Omnium Sanctorum. — Item van dengenen, de een hoeftambocht doet, borger te werden, ende so en sellen de oudermans nyement tot giltbruederen aennemen, hy en heb eerste de borgerscap gewonnen.

XXXI [1]).

II die Elizabet. — Item voirt so zijn de raet, out, nye ende gemeente overdragen: zo wie bier indraget ende niet seggen en woude, van wien hyt hadde, alst de raet van hem begeert te weten, een Beyers gulden.

Anno 1437.

XXXII.

V post Agnetis. — 1. Item dat nyemen(t) hoenre, ganse, voegele,

1) Vgl. n° IX.

eyeren noch botter copen en sel, dan op der mercket, e by een pont.

2. Item voirt dat nyment ganse, hoenre, voegele, bott noch eyeren copen en sel, de hy voirt vercopen sel, eer d clock 12 slaet. [1])

XXXIII.

V post Mathie. — Item alle degene, die eygendom hebbe int Bunschoetse lant, de sellen comen ofte enen sterken m senden mit eenre scup op den Spakenborchen dijck, tot w tyden de clock geslagen wert in den lande.

XXXIV.

V post Letare Jherusalem. — 1. Item de raet van onse stat, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat elc ygelic de onse borger is ende buten onser stad, hettsy opt Hogelan tot Bunschoten, ter Eme, op Emenesse, tot Baerne, to Zoes tot Woudenberch, op Hamertvelt, in Asschet ofte ergent on trint onser stat woenachtich, geven sel jaerlix enen Wilhe musscilt voir allen onraet ende onkost, ruerende van waken graven ende van biten, de hem bijnnen onser stat soud gebueren; ende dien scilt sel hy betalen op Sente-Berthel meeusdach naestcomende, ende also jairlix voirt tot des raets wederseggen toe; ende yment, die des niet en dede, die waer daermede ontborgert.

2. Item voirt yment, de hem vermet burger te wesen ende buten woent, ende die hier niet gelesen noch genoemt en is, die sel comen bijnnen eenre maent, van desen dage off te rekenen, ende doen hem scryven, ofte de raet en wille niet verantwoirden voir hoeren borger; ende wair oeck yment de hier genoemt is, ende den scilt niet gelden en woude, alse voergenoemt staet, die sal dat desgelijx seggen bijnnen der tijt voirscreven, des wil de raet content ende tevreden wesen, ende dan niet verantwoirden voir hoeren borger.

XXXV.

V post Letare Jherusalem. — Item de poerten des morgens

---

1) Een voorschrift van 1465 VI post Agaten voegt hieraan toe: „by een kuer va 3 witstuver, dair se alle onser stat dyenren van bekueren sellen mogen, so dick het geschiede". In 1466 V na Purificacionis wordt het voorschrift herhaald met gewijzigde strafbepaling: „by een Beyers gulden".

op nae 5 uren tot Paeschen toe ende des avonts toe voir 7 uren, ende waer yment, die enich der poerten opsloet eer dese voirgenoemde tijt, de verbuerde tot elker reyse een Beyers gulden.

XXXVI.

V post Judica. — Item genen visch te copen, de men voirt vercopen wil, hetsy levendich visch ofte Spakenborger vische, hy en sel eerste dat eerste mael dairmede gehouden hebben, by een Beyers gulden.

XXXVII.

II post Octavam Pasce. — Item voirt alle degene, de kuer verbueren, dair yment off uutgeluyt wert, de zell zinen kuer betalen bijnnen 14 dagen, nae dien hy uutgeluyt is; ende betaelde hy niet, so sellen de raet zijn goet dairvoir vercopen tenden 14 dagen om rede gelt, ende vonde de raet gheen goet te vercopen, dat zijn wair, so sellen de raet dairvoir uutluden de helfte langer, dan hy voer uutgeluyt waer, ende nochtant dairnae niet ijnne te comen, hy en hadde zijn kueren eerste volcomeliken ende all betaelt.

XXXVIII.

II post Octavam Pasce. — 1. Item voirt so zijn de raet, out, nye ende gemeente overdragen, dat achter uutgaende Meye gheen scape dagelix by coppelen in onser stad ende uutte weyen gaen en sellen; ende yment, de hiernboven scape bijnnen brocht, verbuerde 5 Beyers guldens elkes dages, als hy scaep inbrocht, alse voirscreven is, ende gheen scaepscote naere onser stad te setten, dan achter Gallijchberch in de heye, elx by 5 Beyers guldens; ende zy en sellen genen tiende geven, dair sel se onse stad off verantwoirden.

2. Item voirt so en sellen engheen scapen comen op boulant achter dese tijt voirscreven, elx van elken coppel een Beyers gulden.

XXXIX.

V post Octavas Pasce. — 1. Item en Sonnendage naestcomende sell een eerste misse wesen bijnnen onser stad; dairomme gheeft de raet van onser stad een geley allen dengenen, de hier ther eerster missen comen sellen, uutgenomen

de vredeloes zijn des gestichts van Utrecht, ofte de viande zijn ons heren des gestichts voirscreven ofte der stad van Amersfoirde, ofte de kueren sculdich zijn ofte brueckachtich zijn der stad voirscreven; ende dit geley sal ingaen en Sonnendaghe naestcomende ther sonnenopganck, duerende dies dach uut ther sonnenonderganck toe.

2. Item voirt gebiet (de) raet, dat nyment van buten tot geenre tijt mit lange messen noch mit haernach bijnnen onser stat op der straten gaen en sel, elc by een Beyers gulden, ende elcerygelic weert geve dit sinen gasten te kennen, want de raet en wijls nyement verdragen, die hierijnne brueckich wert. [1]

XL.

V post Octavas Pasce. — Item de raet van onser stad is overdragen om nutscap ende oirber onser stad, dat men de poirten van der nyer stad opsluten sel des morgens tot 5 uren ende des avonts weder toe tot 7 uren, ende yment, de voir dier tijd enich der poyrten opsloet, verbuerde tot elker reyse een Beyers gulden. Waer oeck yment, de cloppede ofte gerufte makede aen yments huys, de sluetelen hadde van der stad poyrten, buten oirloff des raets [2]) van onser stad om den sluetel ofte enich der poirten op te hebben, als die gesloten is, de verbuerde een Beyers gulden.

XLI.

V post Octavas Pasce. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stat zijn overdragen, dat men bijnnen onser stad gheen koeren brouwen en sel tijsschen Paeschen ende Sente Galle anders dan haver ende weyt, elc by 5 Beyers gulden.

XLII.

V post Octavas Pasce. — Item dat nyement enighe vulnesse boven ofte bijnnen in onser stad graften waschen noch spoelen en sel, noch hude in der graften leggen ofte bleyken op den singelen, elc by een Beyers gulden.

---

1) Volgens eene bepaling van 1466 V na Divisionis Apostolorum was de straf: „verbuerte van 1 Beyers gulden, denwelken die raet offnemen woude dengenen, dy es nyet en dede, ende oick desgeliken weert ende weerdijnne, sy ter herberg wairen". Volgens eene bepaling van 1437 ipso die Victoris waren „harnasche, weren ende lange messen" verbeurd.

2) De beide laatste woorden zijn veranderd in: „der burgermeysteren in der tijd".

XLIII.

V post Tyburtii. — Item de raet van onser stad is overdragen, dat die vrouwenpersone niet sitten en sellen in dat ye werck onder der missen, als men misse doet, onder der esperen ende compeleten, elkerlijc by een oert van enen leyers gulden, uutgenomen dat zy sitten mogen achter de grave ther uutvaert van doden, tho zuevendach, maentstont nde jairgetide.

XLIV.

V post Philippi et Jacobi. — 1. Item de raet van onser stad, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat elc ygelic, de onse borger is ende buten onser stad woenachticht, zijn woenstat bijnnen onser stad bewisen sel ende doen teykenen tijsschen dit ende Sente-Jansdach naestcomende, dair men hem een wete doen mochte, ofte yment op hem te seggen hadde, ruerende van kueren ofte van brueken; ende hy sal dan zijn onscout doen uut dier weren, vandair hy off bekroent ofte beclaget wert, geliken anderen onsen borgeren, bijnnen onser stad woenachticht; ende wair yment, de zijn woenstat niet en bewijsde, alse voirgenoemt is, de en wil de raet niet verantwoirden.

2. Item voirt enich persoen, die then achteren waer aen yment van onsen butenburgeren, die mach des gerechts bode senden tot dier weren, die hy hadde doen teykenen, ende doen dair nemen aen man ofte wijff van dier weren die somme, die hy opthen butenborger eyschede; ende verseyde hem ymant van man ofte wijff, dat die butenborger dair hadde soe voel goets aen te rechten, ofte dat zy goet dairvoir wesen wouden, so mach die aenclager dairop voirtvaeren, geliken op anderen bijnnenborgeren, ende wilden hem man nochte wijff niet verseggen, so sal men rechten ende voirtvaeren opthen butenborger, gelijc op enen gast; ende hier mach des gerechts bode off iechten gelijc over anderen onsen bijnnenborgeren.

XLV.

II post Peternelle. — Item de raet, out ende nye, zijn overdragen, dat elke 3 huse die lude dairoff hebben sellen ende

doen maken 2 lederen, die een 20 voeten lanck, ende die ander mit enen yseren haeck 10 voeten lanck; ende dese lederen voirscreven sel men doen maken ende hebben voir Sente-Jansdach te Middezomer naestcomende by een kuer van enen Beyers gulden van elke 2 lederen.

XVLI.

II post Petri ad vincula. — 1. Item de raet van onser stad doet verbieden, dat nyement van onsen borgeren onsen here van Utrecht te baten tegent de van Emenesse noch de van Emenesse te baten tegen onsen here van Utrecht reysen noch trecken en sellen, ende voirt alle diegene van onsen borgeren, die deser tijd buten onser stad zijn, weder bijnnen onser stad comen; ende wairt sake, dat yment hiernboven reysde ofte bleve, ende niet bijnnen onser stad en qwame, enigen laste, de enigen der borgere dairoff gebuerde, de sal elc ygelic selve dragen, ende onse stad en wil se dair niet off verantwoirden. [1])

2. Item de raet van onser stad doet gebieden, dat nyement van onsen borgeren buten onser stad reysen en sell op yment archste, ende voirt alle diegene, die onsen borgeren zijn, de sellen bijnnen onser stad comen tusschen dit ende morgen vroech 8 uren, by sulke kueren, alse onse stadboeck dairoff inhout.

XLVII.

V ipso die Victoris. — Item dat alle de burgeren, ondersaet ende de mit ons woenachtich zijn, 3 dagen lanck in desen mercten, dat is te weten en Manendagen, en Dinxdagen ende en Woensdagen naestcomende, elx in hoir hairnasch te gaen, ten mijnnesten elx een panser aenhebben, by enen braspenninc.

XLVIII.

V ipso die Victoris. — Item dat nyemant van onsen borgeren, ondersaten, ofte de mit ons woenachtich is, gheen koern copen en sel in den lande van Gelre buten steden, elc by 5 Beyers gulden.

XLIX.

V post Barbare. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn eenpaerlic overdragen, dat men 8 persoen

---

1) Deze bepaling is doorgeschrapt, en n° XLVI 2 is er voor in de plaats gekomen.

uut onser stad setten ende ramen sell, die tot allen tyden, alse dat nut is, ende zy de borgermeyster doet vergaderen, byeencomen elc by enen Beyers gulden. Ende yment, die dairtoe geraemt. worde, ende niet wesen en woude, dien sel men therstont uutluden een jair lanck *ende sel dairtoe verbueren* 50 *Beyers gulden* [1]), ende so wes de selve achte overdragen, ende voir nutscap ende oirber onser stad ramen ende doen, dat sellen alle die gemene borgeren ende ondersaten volcomelic houden ende voldoen, ende dat nyet wederspreken ofte hinderen in eniger wijs.

Anno 1438.

L.

Item de raet van onser stad, out, nye ende gemeente zijn overdragen ende hebben overgegeven ende geconsentiert; dat men alle de kueren ende gelt, dat van den burgeren comen sel dit jair uutdurende, an onser stad vermetselen ende vertijmmeren sell, ende dat niet te verbreken in eniger wijs. *Datum IV post Ephifanie Domini.*

LI.

V post Ephifanie Domini. — Item aldus heeft de raet overdragen: tot wat tyden enich man van den rade gebuert te waken, ende dat versumede, ofte enen man van den rade niet voir hem en sende, de verbuerde 2 braspenninc, ende dat sal de ander raet, de gewaect hadde, hebben ende verteren.

LII.

Sabbato post Ephifanie Domini. — 1. Item waer yment van den viern [2]), de onse here van Utrecht geset heeft, niet wesen en woude, ende niet en bewaerde, dien sel men terstont uutluden een jair, ende gelden dairtoe 50 dusent steens om onser stad mueren te verleggen.

2. Item waer yment, de desen viven, de onse heere geset heeft, onredelike woirde gave, offte in eniger wijs misdede, de verbuerde dubbelden kuer tot elker reyse; ende dat mogen de vive offte 2 van hem viven aenbrengen ende dairoff bedragen, gelijc den raet.

---

1) Deze woorden zijn later ingevoegd.
2) Sic.

LIII.

II ipso die Fabiani. — Item voirt nutscap ende oirber des lants ende gemenen gestichts van Utrecht, so is de stad van Amersfort overdragen mit onsen genadigen here van Utrecht ende zijn stad van Utrecht, also dat zy belieft heeft in maenieren ende formen nabescreven zulke gebode ende verbode, als onsen heere ende zijn stad van Utrecht op de duerte van den koern uutgeseyt ende gedaen (hebben).

LIV.

II ipso die Fabiani. — Item dat nyemant bijnnen onser stad enich der bedeler herbergen en sel buten oerloff der 2 borgermeysteren; ende yment, de hierinne bruekich gevonden worde, de verbuerde elkes nachts van elken persoen een Beyers gulden.

LV.

II post Conversionis Pauli. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat de scijsmeystere hoir sake vant verlies van den verbode ende palinge bewisen sellen by den zessen; duncket dan de raet, out, nye ende gemeente, dat zy redelic eyschen, so sel men hem den eedt verdragen, ende is des niet, so sellen syt mit hoeren ede houden.

LVI.

Item alle degene, de geset zijn op gelt te lenen, ende noch niet geleent en hebben, de sellen, dair sy op geset sijn, betalen tijsschen dit ende over 8 dagen, ende de hiernbijnnen niet en betaelde, dien wilt de raet mit rechte offwijnnen, gelijc der stad scout, ende so en sellen sy niet wederhebben. Datum IV post Purificacionis Marie.

LVII.

Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen: tot wat tyden onser stat een ondadich ofte een ander persoen gebuert, de mit den recht zijn lijff verbuert heeft, dair sel men over richten mit den raet, out, nye ende gemeente ter tijt toe, dat onse heere dat weerlike recht van den keyser heeft. *Datum Sabbato post Valentini.*

LVIII.

Sabbato post Valentini. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat elc ygelic, diet gebuert rekeninge te doen van der stad guede ofte tegens der stad, die selt houden, dat hem dat gebrect ende mit recht toebehoirt, so hy dair gerekent hadde.

LIX.

V post Valentini. — Item dat nyement ryse van den Berch mit wagen noch mit kerren en hale, elc by 5 pont, ende den kuer sellen degene betalen, de sy bijnnenbrengen; ende qwame hem daerntendens enigen laste van onsen heer ofte den mairscalck, dair en wils de raet niet off verantwoirden.

LX.

V post Invocavit. — Item dat nyemant uut der stad graften offte uut der stad diep bleyken en sel, elc een dusent steens.

LXI.

V post Invocavit. — Item de raet doet gebieden, dat elc ygelic, de hout in der stad graften ofte diep liggende heeft, die sal dat bijnnen 14 dagen dairuut nemen; ende geschiet des niet, so wilt de raet aentasten ende oerberen tot onser stad behoeff.

LXII.

V post Invocavit. — Item dat nyemant enigerhande hout op de plaetse ofte ergent op der stat bruggen ofte singelen en legge ofte en doe leggen, elc by enen Beyersche gulden.

LXIII.

Item de raet van onser stad, out, nye ende gemeente zijn overdragen: is dat sake, dat dese man hier 2 raemten sette ende een perse, so sel men hem de borgerscap geven; ende voirt alle degene, de hier bijnnen onser stad mitter woen coemen, ende een wollentouwe setten, ende zijn goet 100 Rijnsche guldens weerdich is, dien sel men de borgerscap geven. *IV post Judica.*

LXIV.

IV post Judica. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: so wie 8 dage uutgeluyt wert ende daernboven bijnnencoemt, ende nyet en betaelt [1]) dengenen, de hem uut hadde doen luden, de verbuerde een Beyers gulden, ende dien sel men voirt uutluden een maent lanck, ende dan [2]) des naesten Manendages dairnae hoir goet te [3]) vercopen om rede gelt, ende dairoff te nemen den Beyers gulden, ende voirt den maenre, dair hy om vervollicht had. [4])

LXV.

II post Quasi modo. — 1. Item de raet van der stad doet verbieden, dat nyement rogge noch weyt *noch haver* [5]) uut der stad en vuer, noch en doe vueren offte brengen in eniger wijs, by 5 Beyers gulden, uutgenomen ende gesondert, dat degene, die de raet voir borger hout, ende buten onser stad woenachtich zijn, tot 3 weken een scepel roggen alhier opter mercten copen en uutvoeren moegen bijnnen hoeren huse te eten, ende dat sellen sy mit hoeren ede houden, *ende mit vorwairden dat koern verbuert* [5]).

2. Item voirt so mogen die butenborgere ende voirt degene, de in Emelant woenachtich zijn, tot elker weken wael copen ende uutvoeren bijnnen hoeren huse te eten, offte sy willen, een scepel gersten offte boecweyts.

3. Item voirt so mogen degene, de in Emelant geseten zijn, wael bijnnen onser stad opter mercten copen ende uutvoeren gerste ende boecweit, de sy saeyen sellen, ende dat bewijslic bybrengen by den rade, dairtoe geset, alse . . . . [6])

4. Item voirt so heeft de raet de huse ende solren bijnnen onser stad doen besueken ende bescriven, so wes rogge ofte weyt dat heeft ofte hebben mach, elc boven synen cost tot nyen toe te ontberen, des heeft de raet doen loten, so wat st(rate)n [7]) van den driën voir sal gebueren te vercopen,

---

1) A en B: „betailden".

2) Dit woord ontbreekt in A en B.

3) Dit woord ontbreekt in A.

4) A en B voegen hier (ten onrechte) achter: „Actum anno XCVIII".

5) Deze woorden zijn later bijgevoegd.

6) Oningevuld in het HS.

7) Het HS. heeft „st^{n}", wat elders „straten" beteekent. Hier zijn er misschien de drie wijken mede bedoeld, waarin de stad verdeeld was. Vgl. nr. LXXXIV.

ofter noit wair. Ende wair enich persoen, de zijn rogge offte weyt nyet ter mercten en brochte ende vercofte by den raede, daertoe geset, als hem de weet gedaen wair, de verbuerde elke reyse 5 Beyersche guldens, de 4 Beyersche guldens totter stad behoeff ende de vijfte gulden tot des raets behoeff, die dairtoe geset is, alse Hubert Arntss., Gosen Willemss. ende Jorden van der Maet.

5. Item voirt so mogen alle andere rogge ende weyt vercopen op der mercten by den rade, dairtoe geset, ende niet anders.

6. Item voirt so verbiet de raet, dat nyement, bijnnen onser stad woenachtich, rogge noch weit buten onser stad copen en sel, thensy by oerloff der 2 borgermeysteren, elc by 10 Beyersche gulden.

LXVI.

II post Quasi modo. — Item de raet sal de sommige van den borgeren setten by den poirtwachten de poirten te bewaeren, ende wair yment, de selve niet in de poirt en qwame, alst hem gebuerde, ofte, als hy onledich wesen soude, enen sterken man by den 2 borgermeysteren voir hem sette, de verbuerde elke reyse een braspenninc, ende dair mogen de stadknapen elken off bekuren ende pande van halen gelijc den raet.

LXVII.

II post Quasi modo. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: wair enich persoen van den raede, die niet en wakede, alst hem gebuerde, de verbuerde elke reyse een oert van een Ar. gulden. Ende tot wat tyden de raet gheen pande en haelde van den borgeren ende anders, de niet gewaket en hadde, als hem behoirde, dien mach Volker Spruut de pande offhalen ende bekuren gelijc den raet voir enen braspenninc tot elker reyse.

LXVIII.

Sabbato post Marci. — Item alle degene, de sovoel herts koerns hebben, dat sy tot nyen toe dairmede uutcomen mogen bijnnen hoeren huse te eten mit hoeren gesijnde, de en sellen engheen hert koren copen noch doen copen elc by 5 Beyersche guldens; ende daer mogen die drie, de geset zijn by den coern te vercopen, enen ygeliken off bekueren ende anbrengen gelijck de raet.

LXIX.

II post Marci. — Item de raet doet gebieden, dat nyemant engheen bier en brouwe achter dese tijt, dat hy in eniger wijs hier uut desen gesticht van Utrecht senden ofte vueren sel tusschen dit ende Pinxteren proxime, elc by 5 Beyersche guldens; ende worde yment zijn bier dairnteyndens genomen, dair en woude de raet nyemant off verantwoirden noch bystant off doen; ende sulck bier, als nu gebrouwen is, mach men uutvoeren tusschen dit en(de) en 2 dage proxime ende dien dach all ende anders niet, duerende tot Pinxteren proxime.

LXX.

II post Marci. — 1. Item voirt verbiet de raet van der stad, dat nyement engheen broet uut onser stad en drage noch en doe dragen dan bi den driën, die totten koern geset zijn; ende yement, de hiernboven broet uutdroge offte uutsende. verbuerde tot elker reyse zulck broet, als hy uutgedragen hadde, ende dairtoe een Beyers gulden.

2. Item voirt verbiet de raet, dat nyment van den backeren yment van buten broet vercopen en sel dan alleen onse bijnnenborgeren; ende enich backer, die hiernboven yment broet vercoft, dan als voirscreven is, verbuerde 5 Beyersche guldens.

LXXI.

II post Marci. — Item voirt verbiet de raet, dat nyeme(n)t tusschen dit ende Pinxteren proxime gheen hert coren begeten noch nat maken en sel, elc by 5 Beyerse guldens.

LXXII.

II post Invencionis Sancte Crucis. — 1. Item dat nyemant gheen mout brouwen en sel, then sel eerste bijnnen zynen huse gemaect ende gemelt wesen, ende nieme(n)t te brouwen tot geenre stede dan bijnnen synen huse, elc by 5 Beyers gulden ende een jair zijn neringe.

2. Item voirt alle degene, de nu op dese tijt brouwen, ende zijn gebuert niet en is na der lotinge, de en sel nyet brouwen, alse hem gebueren soude te brouwen, elc by 5 Beyersche guldens.

3. Item voir nutscap ende oirber onser stad ende der gemeenre borgere zijn overdragen de raet van der stat, out,

nye ende gemeente, ende hebben de brouweren an vieren gedeylt, alsoe dat elc brouwer tusschen dit ende Pinxteren proxime niet dan eens brouwen en sel.

LXXIII.

II post Invencionis Sancte Crucis. — Item voirt so is de raet overdragen, dat men de poirten van onser stad bewaeren sel, ende des morgens opsluten tusschen 4 en 5 uren ende des avonts weder toesluten tot 9 uren; ende wair enich persoen, de niet en qwame in de poirt, alst hem gebuerde, ende sloet se op, ende dair voirt in bleve thent savonts tot 9 uren toe, de verbuerde 2 braspennincge voir alrehande gebreken, die dairuut ofte dairijnne gebueren solden mogen, tsy van koeren buten oirloff des raets van onser stad dairuut te versteken ofte anders.

LXXIV.

II post Invencionis Sancte Crucis. — Item alle degene, de by oirloff des raets van der stad buten mit der woen gevaeren zijn, dair sy register op hebben, de sellen comen bijnnen eenre maent bi den raet ende doen hoir bewijs off, ofte de raet wil hoir register doerstriken.

LXXV.

V post Invencionis Sancte Crucis. — 1. Item dat nyema(n)t engheen broet uut onser stad dragen noch brengen en sel in gheenre wijs; ende yment, die daernboven op wege wair broet uut te dragen, ende yment, die hem dat broet name, het wair in de poirt offte op den wal, die waert zijn, dat hy name.

2. Item dat nyemant enigerhande koern copen en sel in den lande van Gelre ofte nergent anders, hy en selt bijnnen onser stad brengen, elc by 10 Beyers gulden.

LXXVI.

V post Invencionis Sancte Crucis. — Item want de raet van der stad ondervonden heeft, dattet groet noet is, dat datselve koern, hert ende weeck, bijnnen onser stad blijft, dat dair nu bijnnen is, om dat te orberen ende off te eten, soe zijn overdragen de raet, out, nye ende gemeente, dat men gheen bier uutter stad vueren noch brengen en sel in gheenre wijs,

men en sel eerste sovoel koerns bijnnen der stad gebrocht hebben; ende tot wat tyden ymant mit koern omtrint der stad qwame om bier dair weder voir uut te voeren, de sel mit den koern bliven buten der stad ende niet bijnnenbrengen vor der tijt, dat degene, die dairtoe geset zijn, dat koern besien ende gewerdeert hebben, hoevoel biers hy weder dairvoir uutvoeren sel; item so sel men leveren voir elc smal vate biers een halff mudde herts koerns ofte 1 $^1/_2$ mudde weecks koerns [1]); ende yment, de hierboven bier uutvoerde, de verbuerde van elc stuc 10 Beyers gulden, ende dairtoe soude dat bier verboert wesen, dat uutgevoert waer, ende dair wil de raet dengenen, diet name, een hoeft off wesen.

LXXVII.

Sabbato post Servacii. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat onse borgere mede diken sellen, de gelant zijn in den Bunscotschen lande, ende hebben dairtoe geset de hoir van den rade gemachticht, de dairby gaen sellen; zo wes zy dairijnne doen, dat zal hem de raet staen.

LXXVIII.

II post Urbani. — Item alle degene van onsen borgeren ende ondersaten, de gelant zijn in den gerecht van Bunscoten, de sellen maken zulken dick, als hem toegeslagen sel werden, ende wair yment, die des niet en dede, enichgen scade, de hem dairoff gebuerde, ... [2])

LXXIX.

V post Urbani. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: waert sake, dat yment bijnnen onser stad qwame, de 100 jair uutgeluyt waer, so sellen by den borgermeysteren comen alle degene, de hi dairby maende ofte dede manen; ende ymant, de des niet en dede, de verbuerde elke reyse 5 Beyersche guldens.

LXXX.

V post Urbani. — Item alle degene, die de wete gedaen sel werden de poirten te bewaeren, de sel den sluetel van

1) Deze bepaling is aldus gewijzigd: „voir elc 3 smal vate biers 1 mud weits ofte 5 scepel haveren voir een vat bier, voir elc mudde gersten 2 smael vate bier".

2) Oningevuld in het HS.

der poirten selve des morgens halen tot desgheen huys, dair hy des nachts geweest hadde, ende sluten de poirt op; ende de des nyet en dede, verbuerde een braspenninc, ende bleve hy niet in de poirt, ende bewaerd se, de verbuerde dairtoe een braspenninc.

LXXXI.

Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen: waert enich persoen van onsen borgeren, de achter dese tijd enich scoutambacht aennaem ende vuerde bijnnen den gesticht van Utrecht, de sel dairmede ontborgert wesen. *Datum III post Odulphi.*

LXXXII.

IV post Johannis Baptiste. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: enich persoen, de eerde ofte zlijck ofte ander enige vulnesse in onser stad grafft off diep stote offte worpe in eniger wijs, de verbuerde elke reyse 5 dusent steens, also menich als der wair, ende zo dicke zy dat daden.

LXXXIII.

V post Magdalene. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen ende hebben geconsentiert, dat de buert offte degene, de hove hebben buten Trijstgenspoirt, de brugge van Trijstgenspoirt maken mogen; ende tot wat tyden de brugge opgebroken wert, so mogen zy hoir hout ende plancken weder na hen nemen.

LXXXIV.

V post Magdalene. — 1. Item voirt waert sake, dat de vyande int lant qwamen, ende gerucht viel van klockeslach ofte van viande, so sellen alle degene van den Bruedel vergaderen voir den Roeden toeren, ende de van der Lange straten voir de Viepoirt, ende de van der Cromme straten voir Havickerpoyrt, ende doen, dat hem de scepen in elker straten heten doen, ende de butenluden elc op hoir bolwerck.

2. Item dat elc ygelic zijn hairnasch rede make, ende de bogen ofte armborsten hebben ganckacht.

3. Item dat elc waken sel mit zijns selves lyve, elc by een braspenninc.

4. Item dat nyemant, man noch wijff, knecht noch meget,

spreken en sel noch spraken houden mit ymant, de viande waeren ons heren ende den gesticht van Utrecht ofte der stad van Amersfort, elc by 10 Beyersche guldens.

5. Item dat nyemant by nacht cloppen en sel voir der lude doer, de den sluetel hebben van der poirt, alse de poirten gesloten zijn, elc by enen Beyers gulden.

LXXXV.

V post Petri ad Vincula. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat Henric van Rijn ende Gosen Willemss. verleggen zellen ende doen vermetsellen, daert hem de raet wijst, 15 Ar.guldens, omdat zy niet te loete gegaen en hebben; ende yment, de achter dese tijt niet te lote en ghinge, ende mit wille dairomme uutwaer, de sel verbueren elke reyse 15 Ar. guldens.

LXXXVI.

V post Petri ad Vincula. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: alle alzulke kueren, als der stad dit jaier verschenen zijn offte noch verschinen sellen, ende die dese raet nyet ingewijnnen en kan, de sel hem de nye raet inwijnnen; ende de sellen zy voirt vermetsellen, ende voirt rekeninge van doen.

LXXXVII.

II post Assumpcionis Marie. — Item alle degene, de lant liggende hebben op der meenten, de sellen elc hoer wege maken tenden hoeren lande ofte doen maken tusschen dit ende en Sonnendagen over 8 dagen, elc by 5 pont.

LXXXVIII

Item de raet van onser stad is overdragen, dat die van Hoevelaeck bijnnen onser stad vry wesen, varen ende keren zellen duerende 8 dagen nae wederseggen des raets van onser stad. *Datum V post Nativitatis Marie* [1]).

LXXXIX.

Sabbato post Lamberti. — 1. Item want een gerucht is,

---

1) De tijdsbepaling is doorgeschrapt en vervangen door het volgende: „uutgenomen, dat elc voir hem selven rechts plegen sall van schade ende schulde. Datum V post Egidii". In het oorspronkelijke staat het woord „rechts" tweemaal.

dat onse viande dat gesticht van Utrecht zueken willen schade dairin te doen, zo zijn overdragen eenpaerlicken *de ridderscap van den lande* [1]), de stad van Utrecht, de steden van Amersfoirde ende van Renen, offte dat zake wair, dat onse viande dat lant sochten, dat elc *van der ridderscap ende steden voirscreven* mit zijnre machten den vianden voirt hoefte comen ende mit hoere machten de wederstaen willen opten hoeck ofte kant van den lande; dairomme gebiet de raet by overdracht des raets van onser stad, out, nye ende gemeente, dat elc ygelic [2]), de reysber is, ende out tusschen 20 ende 60 jaeren, uuttrecken ende reysen sel, ofte men de clock sloech, dair de steden voirscreven overdragen ende dat nut duncken sal, elc by 25 Beyers guldens.

2. Item voirt gebiet de raet, dat nyemant van onsen burgeren ende ondersaten uut onser stad trecken [en sel] bijnnen desen naesten 8 dagen buten oirloff de 2 burgermeysteren, elc by 25 Beyers gulden.

XC.

Sabbato post Lamberti. — Item voirt gebiet de raet, dat nyemant gheen koern, hert noch weeck, dat hy bracht uten lande van Overysel, in Hollant vueren en sel, ende nergent anders dan bijnnen onser stad van Amersfoirde, elc by 25 Vrancrijcxse schilden.

XCI.

V post Luce. — Item dat elc ygelic mit zijn scaep bliven sel uut der Woesteygen ende van den Enge, also dat hy niet bekuert en werden, elc copel scaep op een Beyers gulden.

XCII.

II post Omnium Sanctorum. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat de scoelkijndere achter Meye naestcomende geven sellen voir hoir scoelgelt 8 Vleems groot 's jairs ende nyet meer; ende die stad en sall den scoelmeyster gheen gelt geven, ende de scoelmeyster sal de kraelen leren sonder gelt dairoff te nemen.

---

1) De ridderschap is er hier en elders later bij gevoegd.

2) Hiertusschen is later het volgende gevoegd, dat de zin verstoort: „zijn hairnach ende weren rede maken sel ende bogen gancachtich".

XCIII.

1. Item aengesien de rechten, privilegiën ende vryheyden, die de stad van Amersfoirde [1]) van over lange jaeren gehadt ende rusteliken gebruken, als dat men hoeren borgeren nyet dagen noch oick tot genen geesteliken rechten eysschen noch roepen en sel, dair de sommige tegens zijn ende arbeiden nae allen hoeren vermogen dat te breken ende der stat ende hoeren borgeren te beroven van hoeren vryheiden; omm dan dit te wederstaen ende de stad ende borgeren by hoeren vryheyden te bliven, zoe zijn overdragen de raet van der stad, out, nye ende gemeente: waer enich persoen die ymant van hoeren borgeren, buten offte bijnnen, ofte ondersaeten dagede, dede dagen ofte van zijnre wegen gedaget ofte toţ geesteliken recht geëyschet ofte geropen worde, de verbuerde tot elker reyse 25 Beyersche guldens, ende dien soude men dairtoe uutluden een jair lanck; ende ymant, die enich persoen van hoeren borgeren ofte ondersaten hadde doen dagen, offte van zijnre wegen gedaget waer, die sal dat offdoen bijnnen der eerster maent, nae dien hem een weete gedaen waer, by denselven kuer ende uutluden vorscreven. *Datum ipso die Martini.*

2. Item voirt alle deghene van den butenborgeren, de hoir woenstad noch also vast nyet bewijst en hebben. dat men dengenen, die aen hem then achteren is, dair rechten en mach, die sel zijn woenstad also bewisen ende vastsetten bijnnen deser naesten maent proxime, dat men den clager dan rechten mochte, offte hy verwonnen worde; ende ymant, die des niet en dede, dien en wil de raet van der stad niet verantwoirde, men en sellen mogen dagen ende mit geesteliken recht toespreken.

XCIV.

Item voirt zoe zijn overdragen de raet, out, nye ende gemeente: waeren enighe persoenen, de de een den anderen eerste aanvochten bijnnen onser stad ende der stad vriheyt, het waer mit anxsten, mit woirden, mit slaen ofte mit stoten, ende de raet van der stad dat int waer ondervonde, ofte de aengevochten waer, in der waerheit bewisen mochten, dats de

1) Hier volgt in het HS. tweemaal het woord „ende".

aet geloeffde, so zal de aenvechter verbueren dubbelden kuer ran den punten voirscreven; ende dede de voirganger therelver stont, als hy aengevochten worde, yet dairtoe op denenen, de hem aenvochten, so en verbuerde de voerganger heen uutluden dairaen tegen onser stad, uutgenomen doetlach, dat sal bliven staen op zijn ouden recht ende uutluden. *Datum ut supra.*

XCV.

II post Andree. — Item dat men niet colven noch balslaen en sel op ghenen kerchoven, ende de kercmeysteren mogen zy bekueren gelijc den raet by 5 pont.

Anno 1439.

XCVI.

V post Scolastice. — Item de raet doet verbieden, dat nyemant uut onser stad reysen en sel buten oirloff des raets van der stad om ymant te vangen, dat sijn te nemen ofte te bernen, by 25 dusent steens, so menich der waer, ende so dicke zyt daden.

XCVII.

V post Scolastice. — Item voirt so en sel nyement hout ofte ryse houwen, halen noch doen halen uter Brachten ofte van den Berch by enen Beyers gulden, so menich der waer, ende so dic men dat dade.

XCVIII.

V post Scolastice. — Item alle degene van onsen borgeren ende ondersaten, de erve ofte eygendom in den lande hebben, de sellen dicken, dammen ende doen van hoeren lande, dat zy sculdich zijn te doen, ende dair en [wil se] de raet nyet off verantwoirden.

XCIX.

V post Scolastice. — Item elc ygelic zijn ringelmueren maken sel ende zijn werven tusschen dit ende Meye proxime, elke weke by een Beyers gulden.

C.

V post Scolastice. — Item yment, de uut onser stad reysde

fretteren, offte mit perden vonge conynen ofte hasen buten oerloff des raets ende by de meeste helfte van den rade, de verbuerde 4 Beyersche guldens. [1].

CI.

V post Reminiscere. — Item yment. de die cedel scuerde, uutsnede ofte inscreeff, die vor de banck hangen off gehangen sellen werden, verbuerde 10 dusent steens, anders dan der scepen klerck.

CII.

V post Reminiscere. — Item vort gebiet de raet [2]), dat elc ygelic zijn roppen. ingedoemt off vulen visch terstont, voirdat die clock 2 slaet, van denselven dagen uut der stad ende buten der nyen stad brengen sel ende graven off doen graven, by een Beyers gulden, ende voirt zijn vule asse graven.

CIII.

V post Reminiscere. — Item voirt gebiet de raet, dat men de doden, nyemant uutgesondert, terstont als zij te kercken gebrocht zijn, graven sel, ende dan nae begaen, als die dode gegraven is, elc by 2 Beyers guldens.

CIV.

V post Reminiscere. — Item van den wichten mit metalen off coperen wicht bijnnen 14 dagen, verbuerde van elker wicht, de men in sinen huse vonde, een Beyers gulden.

CV. [3])

V post Judica. — 1. Item want de raet van der stad gheerne sage, dat die stad buten gevestiget ende ommegemuert worde, so zijn overdragen de raet van der stad, out, nye ende gemeente: wair enich persoen, de verbuerde, dat men uutluden solde, het wair 3 maende, een jair ofte 10 jair, die sal dat uutluden mogen bescudden ende bijnnenblyven, voir 3 maende der stad te geven 5 Bourgoensche scilde, voir dat jair te

---

1) In 1464 is de boete „5 Beyersche guldens".

2) In margine staat: „Overdragen bij den raet, out, nye ende gemeente".

3) Deze bepaling is doorgeschrapt.

leggen een roede muers, ende die roede muers sal men betalen mit 20 Bourgoensche scilde; ende so wie 10 jair uutgeluyt soude werden, de mach die 10 jair bescudden mit 100 Bourgoensche scilde, behoudelic dairtoe der stad alsulke kueren, als hy verbuert hadde van derselver saken, dair hy off uutgeluyt soude werden. Ende alle andere uutludinge bliven staen op zulke kueren ende uutluden, als der stad boek dairoff inhout. Ende dit voirgenoemde gelt sel elc betalen bijnnen 8 dagen, nae dien dat hy bevallen is, ende dat gelt sal hy brengen op der stad kijst op een Manendach ofte en Donredach in tegenwoirdicheit des raets, ofte men sal dat recht op hem vorderen ter eersten clocken dairnae, duerende een jair lanck.

2. Item voirt alle diegene, die bevallen zijn, dair dat recht van den uutluden noch nyet op geschiet en is, die mach elc zijn uutluden scutten ende bijnnenbliven, so verre hi opleget ende betael zulck gelt, alse voirscreven is, alse te geven voir 3 maende 5 Bourgoensche scilde, voir een jair 20 scilde ende voir 10 jair 100 scilde; ende dit gelt sel elc betalen tusschen dit ende Beloken Paeschen proxime, off de raet wil trecht dairop doen.

CVI.

V post Octavas Pasce. — Item alle degene, de hem vermeten grave te hebben in Onser-Vrouwenkerck ofte opt kerkhoff [1]), de sellen comen bijnnen deser naesten maent by den kerckmeysteren van Onser Vrouwen, ende doen bewijs dairoff, ofte de kerckmeystere mogen de graven an hem nemen totter kercken behoeff.

CVII:

V post Octavas Pasce. — Item de raet doet gebieden, dat nyemant van den armen luden in genen kercken bijnnen onser stad en sel gaen bidden, by een jair de stad; ende de weet sel hem Jan Willemss. dairoff doen, ende wairt dat sy dan niet uut en ginge, so sel men setten in der stad slot.

CVIII.

V post Georgii. — Item de raet van der stad, out, nye ende gemeente zijn overdragen: tot •wat tyden de raet, out, nye

1) De laatste drie woorden zijn doorgeschrapt.

ende gemeente byeen zijn, ofte de nye raet ende de oude ofte de nye raet alleen, yment, die dan spraeck, het was heymelic ofte openbair, hi en stont op, de verbuerde elke reyse $^1/_2$ lewe.

CIX.

III post Urbani. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat men alle onlede ende vechtelic ofte andere enich onstant, dat by nacht geschiede, van woirden, van weerken ofte van enigen geruchte, dat by nacht gescheede tusschen der wachtscellen des avonts voirt tot des morgens als men metten scellet, dat sel men ondervijnden ende voirt rechten, gelikerwijs oftet geschiet waer by dengenen, de buten in der nyer stad woenen.

CX.

II post Bonifacii. — Item de raet van der stad, out. nye ende gemeente hebben overgegeven, dat men sovoel gelts uter gemeenten setten sel, dair men dese 400 dusent steens die de raet gecoft heeft, mit zulken onkost, als dairtoe dient, mede betalen sell, elc nae sinen goede te geven, des sel men elc persoen een weet doen zijn goet te groten voir den raet te comen; ende wair yment, de niet en qwame, als hem dat weet gedaen waer, ende grote zijn goet, die sal dat meeste geven dat uutgeset sal werden; mar wair oeck ymant, de zijn goet also kenlic mijn werdeerde, dant weerdich wair, so mach elc, de wil, dat goet nemen, dairt voir gegroet ende werdeert wair, ende dair sel elc den anderen off voldoen bijnnen 6 weken, nae dien hem dat de raet van onser stad te weten doet, by 25 Beyersche guldens.

CXI.

II post Bonifacii. — Item dat men gheen scaepen noch geen vleysch blasen en sell, by een Beyers gulden van elc scaep, ende van elc runt 5 Beyers guldens, ende dat vleys verbuert.

CXII.

V post Concepcionis Marie. — Item alle diegene, de hair settelgelt nyet betaelt en hebben, die sullen betalen van desen dagen; ende wie nyet en betaelt, die raet wil morgen ommegaen ende vercopen hair goet opte helfte meer.

CXIII.

Sabbato post Concepcionis Marie. — Item de raet, out, nye ende gemeente sijn eenpairlijck overdragen: yement, de bruecte by dagen offte by nachte tegen onser stad, dair hy kuer aen verbuerde, ende soe selich van goede nyet en wair die kuer te betalen, soe soude men diegene, de die kuer verbuyrt hadde, een messe doir sijn palm van der hant slaen voir den kuer voirscreven.

Anno 1464.

CXIV.

Die rait vernywet hoir voirige overdrachten ende verbyet, dat nyemant enigerhande spull en [1]) spuell bijnnen onser stat mit ternijngen off mit hijltingen off mit kreybecken om gelt off anders om enige dingen, dat te gewijn off te verlyese comen mach, die verboert tot onsser stat behoeff 2 dusent steens ende 45 scellingen; ende enich weert ofte weerdijnne, dair men also int huys spuelde, die verbuerde 4 dusent steens 2 pont 10 scellingen, uutgenomen spull mit schiven of quaerten tot 4 Vleemsch placken toe, dye te wijnnen off te verliesen bijnnen enen atmaell, ende uutgenomen schaeckspull, schieten mitten boge ende spuelen mitten ball; ende wye anders enich spull spuelde om gelt offte goet, die verboert 2 dusent steens ende 45 scellingen; ende onse borgers ende ondersaten, wanneer sy spuelen tegen malcanderen buten onsser stat, oick wairt is, die sijn also kuerbair, off sy bijnnen onsser stat spuelden. *II na Agnetis.* Ende dit will die rait altijt ondervijnden.

CXV.

II na Agnetis. — Die rait gebiet, dat nyemant en momme noch mit verdecten aensichten en ga bijnnen onsser stat by nacht noch by dage, by een koer van 5 Beyers gulden by dage ende by 10 Beyers guldens by nachte, ende dat oick nyemant manpersoen in vrouwenclederen en ga, by denselven koer voirscreven, ende nochtan diegene, die also in vrouwenclederen ginge, van der stat wegen an te tasten ende vast te leggen.

CXVI.

II na Valentini. — Die rait verbyet, dat nyemant enich standebyer in en drage na der sonnen, by sulken koeren, alse

1) Het HS. leest: „ende".

men en sel eerste sovoel koerns bijnnen der stad gebrocht hebben; ende tot wat tyden ymant mit koern omtrint der stad qwame om bier dair weder voir uut te voeren, de sel mit den koern bliven buten der stad ende niet bijnnenbrengen vor der tijt, dat degene, die dairtoe geset zijn, dat koern besien ende gewerdeert hebben, hoevoel biers hy weder dairvoir uutvoeren sel; item so sel men leveren voir elc smal vate biers een halff mudde herts koerns ofte 1 1/2 mudde weecks koerns [1]); ende yment, de hierboven bier uutvoerde, de verbuerde van elc stuc 10 Beyers gulden, ende dairtoe soude dat bier verboert wesen, dat uutgevoert waer, ende dair wil de raet dengenen, diet name, een hoeft off wesen.

LXXVII.

Sabbato post Servacii. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat onse borgere mede diken sellen, de gelant zijn in den Bunscotschen lande, ende hebben dairtoe geset de hoir van den rade gemachticht, de dairby gaen sellen; zo wes zy dairijnne doen, dat zal hem de raet staen.

LXXVIII.

II post Urbani. — Item alle degene van onsen borgeren ende ondersaten, de gelant zijn in den gerecht van Bunscoten, de sellen maken zulken dick, als hem toegeslagen sel werden, ende wair yment, die des niet en dede, enichgen scade, de hem dairoff gebuerde, ... [2])

LXXIX.

V post Urbani. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: waert sake, dat yment bijnnen onser stad qwame, de 100 jair uutgeluyt waer, so sellen by den borgermeysteren comen alle degene, de hi dairby maende ofte dede manen; ende ymant, de des niet en dede, de verbuerde elke reyse 5 Beyersche guldens.

LXXX.

V post Urbani. — Item alle degene, die de wete gedaen sel werden de poirten te bewaeren, de sel den sluetel van

---

1) Deze bepaling is aldus gewijzigd: „voir elc 3 smal vate biers 1 mud weits ofte 5 scepel haveren voir een vat bier, voir elc mudde gersten 2 smael vate bier".

2) Oningevuld in het HS.

der poirten selve des morgens halen tot desgheen huys, dair hy des nachts geweest hadde, ende sluten de poirt op; ende de des nyet en dede, verbuerde een braspenninc, ende bleve hy niet in de poirt, ende bewaerd se, de verbuerde dairtoe een braspenninc.

LXXXI.

Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen: waert enich persoen van onsen borgeren, de achter dese tijd enich scoutambacht aennaem ende vuerde bijnnen den gesticht van Utrecht, de sel dairmede ontborgert wesen. *Datum III post Odulphi.*

LXXXII.

IV post Johannis Baptiste. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: enich persoen, de eerde ofte zlijck ofte ander enige vulnesse in onser stad grafft off diep stote offte worpe in eniger wijs, de verbuerde elke reyse 5 dusent steens, also menich als der wair, ende zo dicke zy dat daden.

LXXXIII.

V post Magdalene. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen ende hebben geconsentiert, dat de buert offte degene, de hove hebben buten Trijstgenspoirt, de brugge van Trijstgenspoirt maken mogen; ende tot wat tyden de brugge opgebroken wert, so mogen zy hoir hout ende plancken weder na hen nemen.

LXXXIV.

V post Magdalene. — 1. Item voirt waert sake, dat de vyande int lant qwamen, ende gerucht viel van klockeslach ofte van viande, so sellen alle degene van den Bruedel vergaderen voir den Roeden toeren, ende de van der Lange straten voir de Viepoirt, ende de van der Cromme straten voir Havickerpoyrt, ende doen, dat hem de scepen in elker straten heten doen, ende de butenluden elc op hoir bolwerck.

2. Item dat elc ygelic zijn hairnasch rede make, ende de bogen ofte armborsten hebben ganckacht.

3. Item dat elc waken sel mit zijns selves lyve, elc by een braspenninc.

4. Item dat nyemant, man noch wijff, knecht noch meget,

men en sel eerste sovoel koerns bijnnen der stad gebrocht hebben; ende tot wat tyden ymant mit koern omtrint der stad qwame om bier dair weder voir uut te voeren, de sel mit den koern bliven buten der stad ende niet bijnnenbrengen vor der tijt, dat degene, die dairtoe geset zijn, dat koern besien ende gewerdeert hebben, hoevoel biers hy weder dairvoir uutvoeren sel; item so sel men leveren voir elc smal vate biers een halff mudde herts koerns ofte 1 $^1/_2$ mudde weecks koerns [1]); ende yment, de hierboven bier uutvoerde, de verbuerde van elc stuc 10 Beyers gulden, ende dairtoe soude dat bier verboert wesen, dat uutgevoert waer, ende dair wil de raet dengenen, diet name, een hoeft off wesen.

LXXVII.

Sabbato post Servacii. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen, dat onse borgere mede diken sellen, de gelant zijn in den Bunscotschen lande, ende hebben dairtoe geset de hoir van den rade gemachticht, de dairby gaen sellen; zo wes zy dairijnne doen, dat zal hem de raet staen.

LXXVIII.

II post Urbani. — Item alle degene van onsen borgeren ende ondersaten, de gelant zijn in den gerecht van Bunscoten, de sellen maken zulken dick, als hem toegeslagen sel werden. ende wair yment, die des niet en dede, enichgen scade, de hem dairoff gebuerde, ... [2])

LXXIX.

V post Urbani. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: waert sake, dat yment bijnnen onser stad qwame, de 100 jair uutgeluyt waer, so sellen by den borgermeysteren comen alle degene, de hi dairby maende ofte dede manen; ende ymant, de des niet en dede, de verbuerde elke reyse 5 Beyersche guldens.

LXXX.

V post Urbani. — Item alle degene, die de wete gedaen sel werden de poirten te bewaeren, de sel den sluetel van

1) Deze bepaling is aldus gewijzigd: „voir elc 3 smal vate biers 1 mud weits ofte 5 scepel haveren voir een vat bier, voir elc mudde gersten 2 smael vate bier".

2) Oningevuld in het HS.

der poirten selve des morgens halen tot desgheen huys, dair hy des nachts geweest hadde, ende sluten de poirt op; ende de des nyet en dede, verbuerde een braspenninc, ende bleve hy niet in de poirt, ende bewaerd se, de verbuerde dairtoe een braspenninc.

LXXXI.

Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen: waert enich persoen van onsen borgeren, de achter dese tijd enich scoutambacht aennaem ende vuerde bijnnen den gesticht van Utrecht, de sel dairmede ontborgert wesen. *Datum III post Odulphi.*

LXXXII.

IV post Johannis Baptiste. — Item de raet, out, nye ende gemeente zijn overdragen: enich persoen, de eerde ofte zlijck ofte ander enige vulnesse in onser stad grafft off diep stote offte worpe in eniger wijs, de verbuerde elke reyse 5 dusent steens, also menich als der wair, ende zo dicke zy dat daden.

LXXXIII.

V post Magdalene. — Item de raet, out, nye ende gemeente van onser stad zijn overdragen ende hebben geconsentiert, dat de buert offte degene, de hove hebben buten Trijstgenspoirt, de brugge van Trijstgenspoirt maken mogen; ende tot wat tyden de brugge opgebroken wert, so mogen zy hoir hout ende plancken weder na hen nemen.

LXXXIV.

V post Magdalene. — 1. Item voirt waert sake, dat de vyande int lant qwamen, ende gerucht viel van klockeslach ofte van viande, so sellen alle degene van den Bruedel vergaderen voir den Roeden toeren, ende de van der Lange straten voir de Viepoirt, ende de van der Cromme straten voir Havickerpoyrt, ende doen, dat hem de scepen in elker straten heten doen, ende de butenluden elc op hoir bolwerck.

2. Item dat elc ygelic zijn hairnasch rede make, ende de bogen ofte armborsten hebben ganckacht.

3. Item dat elc waken sel mit zijns selves lyve, elc by een braspenninc.

4. Item dat nyemant, man noch wijff, knecht noch meget,

CXXXI.

Van den renthen uuten husen etc.[1])

VII post Bonifacii. — Die rait, out, nye ende gemeen mit eens deels in verleden tyden in den raide geseten dairo geroepen sijn eendrachteliken overdragen ende des overe gecomen sonder yemants wederseggen voir nutscap, pro ende wailvairt onsser stat ende om die voirtaen [2]) in eeren houden ende te bet getijmmert ende mit herden daeck ged te mogen werden [3]) dese punten ende elck bysonder hier bescreven:

1. Item in den eersten so en sel men van desser tijt voi uut genen husen nochte hofsteden, gelegen in den gerech van Amersfoirt, enige renthen copen nochte vercopen in geen wijs, oick hoet toecomen soude mogen, men en sell den pe ninck altijt weder mit die verschenen renth heell to en maell om 14 vryen ende uutcopen mogen elx tot sijnre gading Sonder arch. [4])

2. Item so sel men voirtmeer alle renthen, die uut enig husen offte hofsteden in den gerecht van Amersfoirt vo deser tijt vercofft sijn, den penninck heell to enen maell m die verschenen renthe om 20 vryen ende uutcopen moge uutgesondert pontrenth offte renth, die van ouds then eerst brand uutgeslagen sijn, dat men die vryen noch uutcopen e sell mogen dan by will dergeenre, die se dairuut hebben. End mede [5]) sellen gesondert wesen alle renthen, die men m brieven verhalen mach ende verhaell inhouden uut andere benoemden goeden, husen [6]) offte hofsteden, die sel men vrye ende uutcopen mogen, alse voirscreven staet [7]), heell mit di verschenen renth den penninck om 22 [8]).

3. Item alle der gemortificierder vicariën renthen bijnne

---

1) Bij A luidt de titel: „Van renthen, die uyt huysen ghaen, hoe men die lossen mae ende vercopen".

2) A: „voirt".

3) A: „tmoegen werden gedect".

4) A voegt hier achter: „Actum VII post Bonifacii anno LXIII".

5) Dit woord ontbreekt in A.

6) In plaats van: „goeden, husen" leest A: „goitzhuysen", maar dezen worden in d volgende bepaling (3) besproken.

7) Dit woord ontbreekt in A.

8) A voegt hier achter: „Ut supra".

onsser stat hout die rait aen hem tot hoiren verclaringe ende goetduncken, mer men en [1]) sell dair tot genen dagen meer renthen in copen uut husen offte hofsteden, alse voirscreven is; mer alle andere renthen in die Grote kerck, in Onsser-Vrouwenkerck, tSint Jan, in den Heiligen Geest, tgasthuys opt Spoey, den Pot ende voirt alle cloesteren ende susterhuse bijnnen onsser stat, renthen hebbende uut enigen husen offte hofsteden, oick wye se sijn, dair sel men den penninck altijt heell to enen maell mit die verschenen renth, alse voirscreven staet, om 20 vryen ende uutcopen mogen. *Actum ut supra.*

CXXXII.

II na Odulphi. — Die rait gebiet, dat nyemant, wye hy sy, hennep noch vlas en brake bijnnen onsser stat, by een koer van een Beyers gulden.

CXXXIII.

II na Divisionis Apostolorum. — Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen na voiroverdrachten ende gewoenten, over lange jairen verleden, dat alle diegene, die husen, schuren offte loedsen in der stat oude muere staende hebben ende mit weken dake gedect sijn [2]), dat se die tusschen dit ende tSinte-Jansdage te Middesomer nu naestcomende offdoen ende verdecken mit harden dake, ende dairentends nyemant tot genen tijden mit weken dake enige huse, schuren offte loedsen voirscreven mit weken dake weder en decke. Ende so wye versumich worde ende des nyet en dede, alse voirscreven staet, die soude verboren tot onsser stat behoeff 25 Beyersche guldens, ende dat nochtan te decken ende te doen, alse voirscreven staet, sonder yemanden des te verdragen offte dairin te verschonen in eniger wijs.

CXXXIV.

Die rait, out, nye etc. sijn desgeliken overdragen, dat men geen verkenschote offte andere onreynicheit op onsser stat straten voir offte after den husen offte op onsser stat graff-

---

1) Dit woord ontbreekt in A.

2) Deze bepaling tegen weeke daken komt meermalen voor. In een voorschrift van 1465 II post Translacionis Martini wordt het gebod echter beperkt tot „husen, die 2 lucht hoge sijn".

ten hebben, setten offte langer houden en sell; ende diegene dair nu staen, sel men terstont offbreken ende die vulnijs enwech brengen, elx by een koer van een Beyers gulden, so dicke sy dairvan bekuert werden van den raide van der stat. *Ut supra.*

CXXXV.

Op huden mitter zonnen opganck gaet in onsse aentstaende jairmerct, ende sel duren tot een Dijnxdagen toe naestcomende ende dien dach all totter sonnen onderganck; des so geeft men geleide allen dengenen, die alhier ter jairmerct comen sellen, bijnnen onsser stat ende dairbuten bijnnen des gestichts palen voir onssen borgers ende inwoenren, uutgenomen die onsses gnadigen heren (offte) onsser stat vyande, balling offte voirvluchtige sijn offten vredeloes slants offte van kueren offte brueken (uut onsser stat) sijn, behoudeliken dat men bijnnen deser jairmerct richten sell mogen van allen saken, die bijnnen tijden des geleids geschieden off geschiet sijn, oick mede optengenen, die broekachtich werden bijnnen tijden des geleids; ende yemant, die dat geleide verbrake, sodat hy yemant bloetwonde mit vercoirde wapen, die verboirde sijn lijff, ende yemant, die den anderen anxte mit vercoirde wapen off sloege off stiete mitter vuyst, die verbuerde 25 dusent steens tot onsser stat behoeff, off men soude hem een mes doer die hant dairvoir slaen. *II na Assumptionis.*

CXXXVI.

II na Assumptionis. — Die rait gebiet, dat nyemant enige plumen nochte veeren en cope nocht en vercope dan openbair opter mercten na den ouden gewoenten, by een kuer van enen Beyers gulden.

CXXXVII.

Een Saterdage naistcomende, en God will, mitter sonnen opganck selt jairmerct wesen alhier . . . , . . . [1]). Ende yemant van onssen borgeren offte ondersaten, die beest copen in deser merket, dat sy den tol dairoff inhouden tottes tolnairs behoeff na den gewoenten. *V na Victoris.*

---

1) Zie verder n° CXXXV.

CXXXVIII.

V na Victoris. — Die rait gebiet, dat nyemant van buten enige langmessen voirtaen en dragen bijnnen onsser stat, opt verbueren van den langmess, dair se onsser stat dyenren van bekueren sellen.

CXXXIX.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen: so wanneer yemant enige renthen uut sinen goede na inhout onsser stat boeck uutcopen will, so sell hy comen voir onssen raide ende brengen sijn gelt, dair hyt om losenen will, opter stat kijst in handen der borgermeistere, ende so sell die rait dengenen, die die renthe heefft, een wete doen doen eenwerff, anderwerff, derdewerff by der stat recht ende vierdewerff by sijnre borgerscap, dat hy coem ende ontfange sijn gelt ende wederom vestige dengenen, die se losenen will. Ende en dede hys dan nyet, so selt die borgermeister in der tijt doen van sijnre wegen; ende dat sell so vast wesen, alsofft diegene, die die renthen hadde, selve gedaen hadde. Ende yemant, die onsse borgere offte ondersaten nyet en wairen ende renthen hadden, die se nyet en wouden uut laten losenen, so sellen diegene, die se uutcopen willen, hoir gelt brengen, alse voirscreven is, ende van dyer tijt voirt geen renthen geven; ende tgerecht noch nyemant en sell der voert recht van doen. *VI na Wilbrordi.*

CXL.

In festo Martini. — Die rait laet weten allen diegenen, die opter Camp wonachtich sijn, dat se van der Viepoert totter Camppoert hoir watergangen ende straten maken ende rumen bijnnen 8 dagen, by enen Beyers gulden, off die rait wil se dairtends doen maken op derden penninck meer.

CXLI.

II na Conceptionis beate Virginis. — Die rait gebiet, dat nyemant enige vulnijs, sijntelen off vlettequaet brengen en sell optie singell, dair die clocken nu gegoten sijn, tot elker reyse by enen halven Beyers gulden, daer se die raet ende onsser stat dyenren tot alre tijt van bekueren mogen.

CXLII.

II na Conceptionis beate Virginis. — Item dat nyemant op onsser stat wege enich sant en grave, by een kuer van enen halven Beyers gulden, so dicke het geschiede, dair se die rait in der tijt ende der stad dienren tot alre tijt van bekueren mogen.

CXLIII.

II na Conceptionis beate Virginis. — Voirt so gebiet die rait, dat [1]) nyemant enige asch offte vulnijs in onsser stat grafften en werp, tot elker reyse by enen halven Beyers gulden.

CXLIV.

II post Nativitatis Domini. — Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen ende laten weten, dat die gilden nyemant begaen en sellen dan hoir susteren ende giltbruederen, ende wairt sake, dat se hierenboven yemanden hoir keersen offte pellen hierenboven leenden yemanden mede te begaen, die soude verboren tot elker reyse een Beyers gulden tot onsser kerken behoeff.

Anno 1465.

CXLV.

VI post Agaten. — 1. Die rait gebiet allen onssen borgeren, ondersaten ende inwoenren, dat se nyemant opter wacht en seynden offt en hueren te waken, hy en sy 18 jair out offt dairenboven, by een kuer van enen witstuver, so dick het geschiede [2]). Ende yemant, die hierenboven oppter wacht quame offte wakede ende aldus out nyet en wair, die soude verbueren soveell, als dyen gewonnen off dair also geseint hadde.

2. Ende yemant, diet buerde te staen ende nyet en stonde, die soude verbueren soveell, off hier niet en wair; ende dair mogen se die ommeganger van bekueren so well als die rait.

CXLVI.

VI post Agaten. — Voirt so gebiet die rait, dat gene vrouwen

---

1) Het HS. heeft: „die".

2) Eene bepaling van 1467 V na Ponciani voegt hieraan toe: „ende dair gebreke in vyelen, soude die rait gelt oft pande halen off doen halen tot enen witstuver toe sonder yemanden des te verdragen".

in der kerken op enigen voetschamelen en sitten offt in der kerken vant Bruyn cruys voirwairts en sitten offt dairteneffens, thensy zij dair begangnisse hebben, tot elker reyse, so dicke sy dairvan bekuert worden, op een witten stuver.

CXLVII.

VI post Agaten. — Voirt so gebiet die rait, dat nyemant, so wye hy sy, enige hake en make offte doe maken offte enige slotelen in was gedruct offt in lode geslagen desgeliken make offte doe maken, dair men enige onsser stat slote offte andere mede opdoe ende opdoen mach, op sijn lijff.

CXLVIII.

VI post Agaten. — Die rait gebiet, dat nyemant in onssen poorten offte op onsser stat bruggen en sta, ende enigerhande veyling en houwe, by een Beyers gulden.

CLIX.

II na Valentini. — Item so sellen der [1]) die vijnders van den visch, die dair nu gecoren sijn, toe doen mit hoiren eede, dat se genen visch off en sellen laten slaen, sy en sellen dair eerst selve [2]) by wesen ende die besien, weder hy [3]) mit recht maell hebben sell, off en sell. Ende wairt sake, datter enich van hem nyet by wesen en mocht, sodat hy buten offte anders nootlick onledich wair, dat soude hy den borgermeisters in der tijt te kennen geven, die dair dan [4]) selve by gaen offt enen uuten raide die reyse by schicken souden. Ende als hy dan [5]) aldus besien wair, wair hy vuyll, so en [6]) soude hy geen maell hebben, wair hy een weynich beter, so soude hy een maell hebben, ende genen visch meer dan drie maell te hebben. Ende wairt sake, dat enige viscopers van buten offt van bijnnen des [7]) aldus, na dyen hem tmaell gegunt wairen, nyet en deden offt in enigen bruekich [8]) gevonden worden, dat

---

1) Dit woord ontbreekt in A en B.
2) A en B: „selve eirst".
3) B: „zy".
4) A: „dan dair".
5) Dit woord ontbreekt in A en B.
6) Dit woord ontbreekt in A.
7) A en B: „die".
8) A: „brueckachtich".

soude wesen opt verbueren van den visch, halff tot behoeff der armen in den Pot ende die ander helfft tot behoeff der Dragergilde, ende souden dairentends noch verbueren een Beyers gulden tot onsser stat behoeff, so dick het geschiede, dair se die beware der armen in den Pot ende giltbrueder van den Dragergild tot alre tijt van [1]) sellen mogen becoiren.

CL.

Die rait gebiet, dat nyemant enige konijn offt anders, opten hove then Heiligen berge wesende, en vange in eniger wijs, by een kuer van een Beyers gulden, so dick het geschiede, twelke altijt staen sell tot ondervijnden des raits in der tijt Ende wairt oick sake, dat yemanden hierentends van yemanden wes misschiede dan alleen van dootslage, dair en woude die rait geen richtinge van doen in geenre wijs. *V ut supra (post Letare Jherusalem).*

CLI.

V post Letare Jherusalem. — Die rait gebiet, dat nyemant mit enigen mate en mete offte mit genen wichten en wege, sy en hebben der stat leste brant, by een kuer van een Beyers gulden, so dick het geschiede.

CLII.

V post Letare Jherusalem. — Die rait gebiet, dat nyemant wass, woll noch yser en wege dan in der stat waghe, op sulken koeren, alse dairop staen.

CLIII.

V post Letare Jherusalem. — Die rait gebiet, dat nyemant enige bedelairs, man offte wive, en herberge dan alleen int gasthuys, by een kuer van een Beyers gulden, so dick den weert end weerdijnnen dairvan bekuert werden.

CLIV.

IV na Paschen. — Die rait gebiet, dat nyemant enige sijntelen of smecolen en brenge tot enigen plaitsen bijnnen offt buten onsser stat dan alleen aen onsser stat butenste muer in den bogen, tot elker reyse by een braspenninck, dair se alle onsser stat dyenren van bekueren mogen.

---

1) Dit woord ontbreekt in A.

CLV.

IV na Paschen. — Die rait gebiet, dat nyemant over onsser stat ondyep mit enige wagenen of karren of peerd en ryde, tot elker reyse by een Beyers gulden.

CLVI.

Die [1]) rait, out [2]), nye ende gemeenten sijn overdragen, dat [3]) so wye enige grave opten kerchove opende [4]) ende dair yemanden in groeve, die sell dat weder doen maken opten gangen [5]) alst was, dair syt opgebroken hadden, by een kuer van een Beyers gulden. *Ut supra* [6]) *(II post Translationis Martini).*

CLVII.

IV na Petri ad Vincula. — Die rait doet verbieden, dat nyemant krengen nocht vulnijss en brengen affter tSinte-Agnietencloester aen onsser stat wall, to elker reyse, so dick het geschiede, ende soveell dair wair, by een Beyers gulden.

CLVIII.

IV na Petri ad Vincula. — Voirt wairt, dat yemant opter wacht quame om waken sonder weer offte een kuyse by hem te hebben, dien sell men bekueren mogen, alsoff hy niet gewaict en hadde.

CLIX.

Die rait laet weten: yemant van buten, die van den raide off van den wakers snachts by den wall in enigen schuren, in bergen offt toernen bevonden worde in eniger wijs, die soud men terstont in der stat slot setten ende aldair verwachten des raits slitinge. *Ut supra.*

---

1) A. en B: „Item die".
2) A: „out raidt".
3) Dit woord ontbreekt in B.
4) A en B: „openen".
5) A en B: „op te ghaen".
6) De beide laatste woorden ontbreken in A en B.

Anno 1466.

CLX.

Die rait heefft den costers dit jair lang hoiren dyenst noch gegunt in sulken voirwaerden, dat 2 van hem onder alle getyden in den choer off in der kerken wesen sell, thenwair sy in der kerken dienst wairen, ende een van hen altijt tusschen metten ende prijmtijt; ende wairt sake, dat se in enigen van desen in eniger wijs versumich worden, dat sell wesen op een out botgen te verbueren totter kerken behoiff; ende dit sell staen altijt tot ondervijnden des raits off der kercmeisters in der tijt. Voirt so sellen die costers betalen van allen butenluden, die sy overluyden mitter groter clock, tgeen dairop staet, ende sy sellent van denselven weder bueren. *V na Dertyendach.*

CLXI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat alle diegene, die mit hoiren graven gevallen sijn int nye werck, dat se tusschen dit ende Paschen comen by den kercmeisters ende laten hem teykenen; ende so wanneer sy dair yemanden in graven, so sellen sy tgraff weder mit harden steen toeslaen ende der kerken geven een gouden kroon, dair sy den kercmeisters in der tijt vol voir doen sellen; ende so wye hem aldus nyet en lyet teykenen, des graff soude die kerke aen hem nemen. *V na Purificationis.*

CLXII.

Voirt so gebiet die rait allen dengenen, die enich hout liggende hebben op onsser stat singell, dat se dat bijnnen 8 dagen naistcomenden enwech vueren, opt verbueren van den hout, twelke die stat doen halen ende hoiren oirber mede doen will, ende dairtoe op enen Beyers gulden elx dages, het dair hierenboven lage; ende desgeliken sulck hout, dat opter stat brugge offten hoff leyt, te verbueren, gelijck voirscreven staet. *Ut supra.*

CLXIII.

V na Purificationis. — Die rait gebiet ende laet weten, dat nyemant op onsser stat wege enich sant en grave nochte en hale voir onssen poorten, tot elker reyse by enen Beyers gulden.

CLXIV.

V na Purificationis. — Die rait is overdragen, dat nyemant geley voir yemanden dan op enen sijtdach voir den raide, offt als die rait tsamen is, versueken offt begeren en sell, by enen kuer van 6 Beyers gulden, so dick het geschiede.

CLXV.

V na Purificationis. — Die rait geefft geleide alle den erffgenoten, die geërfft sijn int Emsche lant, in der Duyst, in die Haer, in Seldert beneden ende boven weges [1]), uutgenomen die onsses gnedigen heren vyand etc., op een Manendagen naistcomenden ende dien dach all om te comen voir der schoell ende aldair raits te nemen voir des lants oirber van der dykaedse; ende dair die mijnste die meeste volgen sellen, dair die rait, out, nye ende gemeente op overdragen sijn, so wes diegene, de comen, dairin doen ende overdragen, dat diegene, de nyet en comen, tselve volgen ende naegaen sellen.

CLXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat alle diegene, die geërfft sijn int Buntschoitsche lant, nu voirtaen mede gelden ende buerliken wesen sellen totten dijck ende dairvan gelden gelijck andere, die tot Bunschoten wonachtich sijn; ende so wye des nyet en dede, die en will die rait nyet voirstaen nocht verantwoirden. Voirt so sellen alle diegene, die in die Duyst offt int Eemsche lant geërft sijn, brengen in 8 dagen naistcomenden, alse die van der Duyst in handen Claes Jacobsz. ende die vant Eemsche lant in handen Peter Dyers, van elck dachmaet, sy hebben, enen scilt; ende so wye dair onwillich in wair ende des niet en dede, die soud men in onsser stat hoir lijff offt goet dairvoir houden ende besetten mogen, ende en souden tot geenre onser dairvan staen mogen [2]). *V post Petri ad Cathedram.*

CLXVII.

II na Judica. — Die rait gebiet, dat nyemant mit cloten en [3]) schiete aen der stat muer, offt tot elker reyse by een

---

1) Eene latere oproeping vermeldt ook de geërfden van „die Slage".

2) Het HS. schijnt hier bedorven; misschien moet men lezen: „ende en souden tot geenre tijt een onsser borgeren dairvan staen mogen".

3) Het HS. leest „ende".

Beyers gulden, halff totter stat behoiff ende halff tot behoiff desgeens, diet aenbrengt.

CLXVIII.

II na Judica. — Die rait gebiet, dat nyemant geen pouyn opten hoff en brenge nocht stroe van den hoff en voere offte en drage, tot elker reyse by enen Beyers gulden, halff totter stat behoeff ende halff tottesgeens behoeff, dyet aenbrengt.

CLXIX.

II na Judica. — Die rait laet weten allen dengenen, die bekuert werden van waken ende geboot werden in te leggen, dat se inleggen offt hoir koeren betalen, op dubbelt gelt, so die rait des nyemanden verdragen en will.

CLXX.

II na Judica. — Voirt so gebiet die rait, dat alle die corencopers, die stall van denselven dage opter merct gehad hebben, dat se voir 12 uren nyet en copen, by enen Beyers gulden.

CLXXI.

V na Johannis ante Portam Latinam. — Dat nyemant geen botter, *eyer off hoenren* [1]) by cluten en coep, die hy weder vercopen offt uuuter stat vuere, opt verbueren der botter, eyer offt hoenren ende op een Beyers gulden tot onsser stat behoiff, dair se de rait offt onsser stat dyenren tot alre tijt van bekueren sellen mogen.

CLXXII.

V na Johannis ante Portam Latinam. — Die rait doet weten: yemant, die enich goet brochte uut onsser stat offt uuten gestichte in den lande van Gelre, dat hy dat doe op sijns selffs geley; ende wairt hy dair scade by lede, die rait en woudes nyet voirstaen nocht verantwoirden.

CLXXIII.

VII post Sacramenti. — Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen: tot wat tyden die lantgenoten van der Eem-

---

1) De woorden „eyer off hoenren" zijn later op de verkeerde plaats in den tekst gevoegd.

brug, van der Haer, van Zeldert, van die Slage ende van der Duyst by consent ons gnadigen heren van Utrecht enen dijck slaen, ende wairt dan, dat die van Bunschoten dat hijnderen wouden off den dijck weder doerstaken, dair sell die stat denselven lantgenoten een hoefft off wesen ende dat helpen wederstaen als hoirs selves sake.

CLXXIV.

II post Nativitatis Johannis. — 1. Voirt so laet die rait na overdragen des raits, out, nye ende gemeente onsser stat weten allen dengenen, die bijnnen onsser stat wonachtich sijn ende hoofftneringe offt ambochten doen ende geen borgers en sijn, dat se noch bijnnen 8 dagen naistcomenden comen ende werden borger, offt dairentends hoir nering offte ambocht laten staen ende des nyet meer en hantyeren bijnnen onsser stat, opt verbueren van enen Beyers gulden elx dages, syt hierenboven deden, halff tot onsser stat behoiff ende halff tot onsser stat overste dyenren behoiff, die se dairvan bekueren ende by hoiren eede aenbrengen sellen mogen.

2. Voirt so verbiet die rait ende laet weten alle den oudermans van allen gilden, die nu sijn offt werden sullen, dat se van deser tijt voirt nyemanden, van buten offt anders incomende, voir giltbruedere aen en nemen nocht ambocht offt hoefftnering doen en laten, sy en sijn eerst onsse borgere ende hebben hoiren behoirliken eed gedain. Ende geschiedet hierenboven van yemanden, die soude verbueren tot onsser stat behoiff elx dages, sy nering offt ambocht hierenboven deden, elx so well die ouderman, die se so aennaem, ende die giltbrueder, (die) so aengenomen wair, elx dages enen Beyers gulden, twelke altijt staen sell tot aenbrengen ende ondervijnden des raits in der tijt.

CLXXV.

VII post Octavas Odulphi. — Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen eendrachteliken, dat alle diegene, die huse te samen hebben, dye men na overdragen des raits mit herden dake dekken sell, dair dan die een decken woude ende die ander nyet willich en wair nocht mit willigen nyet decken en woude, so soude die rait den onwillige een weete laten doen, dat se samenliken decken souden; ende en dede die onwillige dan des nyet, ende dair dan een offte meer

wairen, die decken wouden, die souden dan die husinge alle decken alheell. Ende die onwillige en souden wederom d husinge nyet aentasten, sy en hadden wederom den willige die die husinge gedeckt hadden, dat decken mitten oncos dairtoe hoirt, betailt mitten derden penninck meer. Sonder ar

CLXXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat ge gilden, die nu sijn offt hiernamaels werden sellen, geenr hande overdrachten maken en sellen in eniger wijs dan by luden van den raide, die die rait in der tijt dairtoe vueg ende ordinieren sell; ende die sellent alsdan weder in d gemenen raide brengen, diet alsdan believen sell, offt th soude van geenre weerden wesen. *In profesto Assumptio*

CLXXVII.

II post Assumptionis. — Also die stat van Amersfoirt sijn tijt, die dijck op Spakenborch ingegaen is, to veell tyden t hoiren groten cost ende schade ende affterdeell aen onss gnedigen heren van Utrecht, den Doemproest ende der s van Utrecht om een selven dijck te beslaen ende weder op maken na inhout hoire segell ende brieve, sy dairvan hebb vervolcht hebben, dat hem vermids onrechte onderwisin ende voirnemen der van Bunschoten noch hairtoe nyet heefft mogen geschien: sijn dairom die rait, out, nye end gemeente by, will ende belieffnisse onsses gnedigen heren v Utrecht overdragen alse: wairt sake, die voirscreven dijck, al die ingegaen is, weder inging, also dat die borgere, onde saten offt inwoenren onsser stat enigen bewiseliken schade hijnder offte gebreke dairby leden, cregen offt hadden i eniger wijs mitten schaden, sy vermids den ingaen geha hadden, dat sy den mit hoiren magen, vrunden ende hulpere aen allen den van Bunschoten ende hoiren toestendren liv ende goede, so wair sy die bevijnden konnen, verhalen sell mogen; ende dat gedaen wesende, sell hem elken bysonde die stat van Amersfoirdt een hoefft desselven wesen ende da helpen voirstaen, wederstaen ende verantwoirden.

CLXXVIII.

V na Assumptionis. — Die rait laet weten, dat nyemant geenrehande geverwede lakenen uut en snye, die hyerbijnnen

gereyt sijn, sy en sijn aen die raemt eerst gewerdeert [1]), off sellen ellegen geven; ende datter nyemant geen wolle in en slae, sy en sijn besien van den werdeyns, by sulker kuer, dairop staet.

CLXXIX.

Die rait, out, nywe ende gemeente sijn overdragen: also men onsse borgere, ondersate ende inwoenre bijnnen der stat van Utrecht nu recht van 14 dage tot 14 dage, so sel men denselven alsulck recht dairom alhier voir onsse schout ende scepenen wederom doen, ter tijt toe sy optie een syde ende wy op die andere anders overdragen sullen. *VII post Mauricii.*

CLXXX.

In festo Martini hyemalis. — Die rait gebiet, dat nyemant gerucht by nacht opten wall en maick, thenwair hy last van brand offt vyande en vername, tot elker reyse by een (kuer) van enen braspenning, dair se elck, die by is, van bekueren mach.

CLXXXI.

In festo Martini hyemalis. — Die rait laet weten alle diegene, die mit herden dake gedect hebben, dat se comen enen Donredagen ende latent teykenen, so der die rait dairentends geen woird van hoiren en will.

CLXXXII. [2])

V post Elizabeth Vidue. — Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat men van deser tijt voirt van genen kueren, die verschinen, dadingen sell, mer sellen trecht na inhout onsser stat boeck mitten scherpsten dairop vervolgen sonder yemanden des te verdragen.

CLXXXIII.

In die Barbare Virginis. — Evert van Vlowijck ende Peter Dyer, by den raide, out, nye ende gemeente ter saken geset, hebben doirsien die overdracht, die Tijmmerludegilde gemaict hebben, ende dieselve in manyeren nabescreven den rait etc. aengebrocht in voirwerden, dat se die rait in denselven na-

---

1) Het HS. heeft: „gew" met een afkortingsteeken.
2) Vgl. n°. CXXVII.

bescreven punten als in hoiren brieven, sy van onsser s hebben, styven ende sterken sellen, behoudeliken des sy genen tyden dan by den rait, out, nye etc. andere ge punten maken en sellen, gelijck die overdracht des raits d oick inhout ende begrepen heefft.

1. Item so loven wy alle jair te kyesen des Sonnendag na Onsser-Vrouwenlichtmisse enen ouderman ende vier hom in manyeren, dat men 5 loten nemen sell, ende die 5 l sellen kyesen enen ouderman ende vier homans, uut elk ambocht enen, die dat ambocht mitter hant doet; ende d oude ouderman mit sinen hoofftluden sellen den nywen d Sonnendages dairna rekeninge bewisen, wat sy dat jaer opg boert ende uutgegeven hebben, ende schout mede, dair m se sculdich is.

2. Voirt wanneer die ouderman morgensprake doet byed ende wye dan dair nyet en quaem ende bijnnen der stat wa die verbuert een boete van een halve oude leuwe, also ve als hem een wete gedain wair tot sinen huse, uutgesond dat hy hem bewairen mach aen enen giltbrueder, des hy no saken te doen heefft.

3. Voirt als die ouderman een vergadering heefft ende dan lust byet, die dan dairover sprack sonder oirloff, d verbuerde een boete van ene halve oude leuwe.

4. Voirt so wanneer dair een giltbrueder offt giltsust stervet, so sel ment den ouderman te weten laten, ende d selt den gildebruerders voirt laten weeten, als men dode grav sell, dat se dan comen ende helpen den doden graven; en so wye nyet en quaem, die verbuerde een halve oude leu tot eenre boete. Ende als men den dode sijn uutvairt bega sell, wye dair dan niet en wair ende offerde na sinen oude man, die verbuerde een halve oude leuwe ter boete.

5. Voirt enich man, die een wijff naem, van onssen gil brueders die sell den gilde geven 8 witte stuver, ende da sell sijn wijff gildesuster mede wesen.

6. Voirt so wanneer men byet te vieren gelijck den heili gen Sonnendach, die dan wrocht, die verbuerde een pont wasse uutgeseit nootsaken, ende die nootsake sal men bewisen de ouderman ende hoofftluden, dat sy des geloven.

7. Voirt enich man, die leerkijnder aennaem, die sell geve den gilde enen gulden, ende dat sell hem te staden come wairt, dat sy onsse gilde wijnnen wouden.

8. Voirt so en sell geen knecht leergelt geven, die 2 jair leert heefft in eenre stat van recht; ende dat moet die echt bewisen den ouderman, dat hy des geloifft.

9. Voirt enich knecht, die sinen meister ontgange, die en l nyemant te werke setten, by een pont wasses, also verre men hem een weete dairoff dede.

10. Voirt wairt sake, dat een meister twist offt kijff hadde en sinen knecht, dat sall die meister bliven aen den ouderm mitten 4 hoefftluden, op sijn gilde; ende die knecht selt ven, opt vierendeell van sijn loen.

11. Voirt enich man, die in onsse gilde nyet en wair, die n hoefftambocht dede van desen vieren voirscreven, die apen, die hy te werke settet, die en sell nyemant te werke ten, sy en sellent den gilde eerst gebetert hebben tottes dermans seggen ende den 4 hoofftluden; ende so wye den echt dairover te werke settede, die verbuerde een pont ss, so dicke hyt dede.

12. Voirt so sell een sijn gild erven optengenen, dair hy n tijnsgoet op ervet; ende dat sell diegene versueken bijnn jairs mit een pont wasses, dyet geervet wert. Off wairke. dattet die leenvolger wijnnen woude, eert hem aenbeorven wair, so mach hyt wijnnen om halff gelt, uutgeseit onmunge kijnder nyet te verbueren ter tijt toe, dat se mundich sijn.

13. Voirt so wes die meeste hoep van den gildebrueders, r stat nyet tegendragen(de), te raide werden, tselve sell die ijnste hoep volgen.

14. Voirt enich, die van onssen 4 ambochten niet en is de bijnnen onsser stat wrocht, die en sellen wy geen thouwe ch reescap verhuren, geven offt lenen, by een pont wasses.

15. Voirt als men wes overdraicht in der morgenspraken de tmeesde deell dat overgeefft, wouder dan yemant tegens ggen ende en woude die overdraicht nyet volgen, die vererde een pont was.

16. Voirt so sijn die giltbrueders overdragen, dat nyemant eer dan een leerknecht leeren en sell, tot 2 jairen een, op jn gilde, ende den knecht voirt oirloff te geven.

17. Voirt so en sell geen metselair metselen, dair een tijmerman tijmmert, die in onsse gilde nyet en is, ende oick geen jmmerman tijmmeren, dair een metselair metselt, die in onsse ilde nyet en is, by een pont wasses, also dicke hy dairoff ekuert worde; voirt desgeliken van den rademakers ende cupers.

18. Voirt so mogen 2 giltbrueder bekueren gelijck d ouderman ende die hoefftlude ende den gilde dat aenbreng dats te weten den ouderman; ende des en moet nyem weygeren, op een pont wasses.

19. Voirt so en sel men nyemant ontgilden dan in ee gemeenre morgensprake; ende dat sal men hem te weten do

20. Voirt enich man, die onssen giltbrueders sculdich w van werken, dair en soude nyemant werken, hy en wair e vernuecht, so verre men hem een weete dairoff dede, by ee boete van een pont wasses, so dicke ment hem lyet wet ende derdewerff op sijn gilde, so verre hyt hem belyede.

21. Voirt so sijn die giltbrueders overdragen, als een oud man enich giltbrueder dat werck verbyet, dat hy niet en w ket, eer die andere giltbrueder sijn gelt heefft offt voldaen Ende dede hy hem werck dairenboven mit symonyen offt anders eniger cloeckheit, off dat men enen anderen uutmai werck te copen off laten te maken, ende hy dat wist, die werck verboden wair, dat soude die ouderman ende sijn ra lude in der tijt ondervijnden; ende wist hy er dan cloeckh in, die dat werck verboden wair, die verbuerde een guld

22. Voirt enich man, die in den gilde sculdich wair v enigerhande schout, die en sell pellen noch keersen besig hy en heb betailt, dat hy sculdich is.

23. Voirt so sell die ouderman verbetert wesen tot 2 hoec tiden tsjaers, tot elker hoechtijt een halve take wijns, en elke raitsman een mijngelen.

24. Voirt offt 2 manne offte meer in onsse gild twist h den onder hem van scheltwoirden offt vechtelick, dair g bloeding off en quaem, die soudens beloven onssen oud man ende 2 knapen uut onssen gilde, die sy er to beid sijden toe koeren; wie des nyet doen en woude offt hoir driër seggen nyet houden en woude, tselve wair op sijn gild beheltelik onsser stat by hoiren rechten te bliven.

25. Voirt so sell elck ouderman bijnnen sijnre tijt inwij nen alle alsulke schuld, als bijnnnen sijnre tijt verschijnt, en dat in sijnre rekening bewisen, op sijn gilde, bijnnen jairs dair

26. Voirt so wye een giltbrueder werden will van den 4 ambo ten voirscreven, die sell comen in die morgenspraick; ende genoic hy dat meeste deell van den giltbrueders, so is hy giltbrueder, al verre als hy sijn gelt betailt heefft. Ende tgelt is enen Vrancrij xen schilt ende den ouderman mit sinen raide een quaert wijn

27. Voirt so sijn die rademakers overdragen mit malcanderen ende elx voir hem selven overgegeven, dat sy nyemant yet maken sellen aen hoiren wagen, cleyn off groot, die hoir nywe raide buten halen, op enen Ar. Airnemsche gulden tottes gilden behoiff; ende dair mogen sy malcanderen off bekueren gelijck die ouderman off die raitslude.

28. Voirt so sijn die tijmmerlude ende metselairs overdragen in eenre gemeenre morgenspraick: diegene, die in dachsering werken, en sellen geen knechten houden, sy en sellen se een vierdell jairs in hoiren cost houden; ende hier mogen sy malcanderen off bekueren gelijck die ouderman ende raitsluden op enen halven Ar. gulden eens des dages. Ende wairt sake, dat hem die knecht ontginge bijnnen die tijt, so en sell hem nyemant te werke setten, op sijn gild, die knecht en sell eerst den gild vernuegen.

29. Voirt so sijn die giltbruederś overdragen: als die ouderman sijn raitslude byet te gaen van hoirs gilden wegen, ende weygern sy dat, so verbueren sy een pont was.

30. Voirt als die ouderman ende sijn raitslude ommegaen van boeten offt andere schulden, die men den gilde sculdich is, ende eyschen sy gelt off pand, ende weygeren sy dan dat, dats op een pont wasses, ende comen sy dan des anderen dages weder, ende sy hem gelt nocht pand en geven, dats op hoir gilde; ende neemt die ouderman pand, ende losenen sy se dan niet bijnnen 8 dagen, so mach die ouderman die pande ombecroent vercopen.

31. Voirt als dair giltbrueder offte gildsuster sterfft, die sell dat pellen ende die keersen besigen tot sijnre begangnisse; ende die dode selt hebben voer die sevendach voir die maentstont, ende dan die maentstont voir dat jairgetyde, ende die man voirt wijff.

32. Voirt een ouderman in der tijt sell coninck wesen ende die 4 hoofftlude knechten; ende dair sell die ouderman toe nemen 2 knechten uut dat gilde; ende dat en moet nyemant weygeren, op sijn gild. Ende die ouderman sell hebben enen gulden voir sijn conincscap ende elke knecht enen halven gulden; ende dat gelt selt gilde geven. Ende tgeen sy schencken in den ommeganck ende drincken, tselve sellen sy mit malcanderen betalen van hoiren voirscreven gelde, welck gelt beloopt 4 gulden. Ende Onsse Vrouwe selt gilde te baten comen enen postulaetgulden, als sy plegen,

ende die sell in des gilden oirbair comen. Ende dit en s
nyemant verdragen wesen, so verre hy thuys ende gesont
by enen gulden.

33. Voirt so sijn die giltbruederS mit meenre morge
spraick overdragen: als men syelmisse heefft, wye dan n
en offert then outaer, voirdat onsse Heere God geheven
die verbuert sijn boete, gelijck diegene dair nyet en coemt

34. Voirt sijn die giltbruederS overdragen: als die ouderm
sijn giltbruederS overleest, die dan hem selven niet en v
antwoirden, verbueren hoir boeten, alsoff se dair nyet en wair

35. Voirt wye sculdich is ende niet en betailt, die ma
men laten teykenen Saterdages, ende sManendages hoir g
vercopen, so verre sy die schuld belyen ende beliet hebb
alse recht is.

36. Voirt so selt gilde geven, als men onsse kermi
hout, 2 grove vate byers ende schoen broot ter redeliker wy

37. Voirt so sellen die giltbruederS een vat byers te voer
hebben, als die ouderman gecoren is, ende hy rekeninge do

38. Voirt so wanneer dair een giltbroeder wert, die s
den bode geven een out butgen, so wanneer die ouderm
hem des vermaent, by een kuer van een pont wasses.

39. Voirt so en sell nyemant mitten anderen werken
te werke setten, die den gilde sculdich is van enigerhan
schuld, by een kuer van een pont wasses, so verre hem e
weete dairoff gedaen wert, ende derdewerff by sijn gilde.

40. Voirt so en sell nyemant enige knechten te wer
setten dan van den ambocht, dat hy selve mitter hant do
by een pont wasses, also dicke hy dairvan bekuert wert, u
genomen sijns selffs werck, dat hy nyemant en vercopet.

41. Voirt so wanneer yemant begeert onsse gilde te ve
gaderen, die onsse giltbrueder nyet en waer, die sell gev
den ouderman in der tijt mit sinen raitsluden een quaerte wij
ende dat botgelt sell hy mede betalen.

42. Voirt so wanneer een giltbrueder een leerknecht a
neemt, dat sell hy bijnnen 8 dagen den ouderman aenbrengen:
ende so menygen dach hy dairover beide, so menigen budd-
gen soude hy verbueren tottes gilden behoeff.

43. Voirt tot wat tyden een giltbrueder werck aenneemt.
dair 2 giltbrueder offt meer over offt by sijn, ende off dair
dan enige twist in vyell, wes die dan seggen, dair selt gilde n
uutrichten na hoiren besten vijff sinnen. Ende die giltbrueder

sell dier drie off vieren seggen volgen, op een boet van 10 Vleemsch. Ende die ander, die onsse giltbrueder nyet en wair ende des aen denselven also niet bliven en woude, dair en soude dat gilde geen richtinge van doen.

44. Voirt als een tijmmerman off een metselair werck aenneemt op sulken tyden, sy des eens worden, ende en quamen sy dan nyet, so sij geloifft hadden, so mach diegene, het bestaet hadde, den ouderman clagen; ende die sell hem dan sijn werck verbieden, op sijn gild, dat hy nergent en werck, hy en heb eerst voldaen, tgeen hy eerst geloifft heeft, so verre men hem steen ende hout levert na voirwerden, ende die clager dair 2 man off meer by gehad heefft, ende die seggen by hoire consciëntie, het geschiet is, alse voirscreven staet, so sell men richten, alse voirscreven staet.

45. Voirt so en sellen sy geen giltbrueders aennemen nocht die behouden in hoiren gilde, sy en sellen eerst onsse borgers wesen, eer sy giltbrueders werden sellen mogen, *by een kuer van een Beyers gulden tot onsser stat behoeff, die die ouderman in der tijd verburen soude* [1]).

Anno 1467.

CLXXXIV.

VII post Reminiscere. — Voirt so gebiet die rait, dat nyemant in onsser stat en wege dan mit geteykenden gewichten, noch nyemant en mete dan mit gebernden mathen, op sulker koeren, alse daerop staen. Ende yemant, die sine mathen nocht gewichten noch nyet geteykent en sijn, die sellen comen bijnnen 14 dagen, so sel men den brant ontwe slaen.

CLXXXV.

VII post Reminiscere. — Die rait gebiet, dat hem elck in onsser stat dairna vuege sijn straten te maken doir alle onsser stat, ende dat se nyemant en beginne te maken nocht en make dan by den rait dairtoe geschict, tot elker reyse by 5 pont.

CLXXXVI.

VII post Reminiscere. — Die rait laet weten allen dengenen, die pand offgehailt sijn van waken, van slijck offt anders, dat se die losenen in 8 dagen, off men sel se ver-

1) De laatste woorden zijn met eene andere hand bijgeschreven.

copen; ende wairt sake, dat yemant den rait offt den dyenre voirtaen pandwering hieroff dede, die soude verbueren ene Beyers gulden, die hem die rait offnemen will sonder yema den des te verdragen.

CLXXXVII.

VII post Reminiscere. — Die rait gebiet ende laet (weten dat) nyemant slijck [1]) opten Hoff en brenge nocht asch noc ander vulnijss, by enen Beyers gulden; ende diegene opte Hoff wonen, sellen hoir vulnijs voir hoir doiren leggen, alsof sy in anderen straten woenden, off men sel se dairoff bekueren

CLXXXVIII.

Die rait gebiet, dat nyemant enige vuylnis in der stat bo gen, in den poerten offtte singelen en brenge, tot elker reys by 5 pont, dair se alle onsser stat dyenren van bekueren moge *Ut supra (V na Paschen).*

CLXXXIX.

V na Paschen. — Voirt so gebiet die rait, dat nyeman sijn beest en wetere bijnnen onssen singelen, elke beest by enen braspenninck, dair se onse dyenren van bekueren moge

CXC.

In festo Johannis. — Voirt so laet die rait weeten enen ygeliken alse: wairt sake, yemant in sijnre wachten, alst hem gebuerde, nyet en stonde offt slapende gevonden worde, dyen sellen onsser stat ommegangers bekoeren mogen in alle schijn offt die rait selver wair offt dede; ende yemant, die den selven dairom mit woirden offte werken in eniger wijs mijsdede, dat woude die rait sonder yemanden des te verdragen richten tot hoirs selves goetduncken; ende hiervan mogen die omme gangers over den bruekigen den rait kronen sonder verbueren.

CXCI.

In festo Johannis. — Voirt so laet die rait weeten na voir overdragen raits, out, nye ende gemeente, dat geene tappers

---

1) Eene bepaling van 1470 II post Anthonii spreekt van „slick noch messen", eene van 1472 beperkt het verbod tot den „Hoff naerder ten kerckhoff ofte den husen dan die steenen, die opten Hoff staen". Dan wordt ook de straf bepaald op een braspenninck.

an deser tijt voirt byer en tappen om gelt dan mit geteyenden mathen, mitter stat teyken geteykent, to elker reyse y een Beyers gulden, ende sellen se weder om so duer geven, y konnen; ende hier mach se elck man van den raide van ekoeren.

CXCII.

In festo Johannis. — Voirt so laet die rait weten, dat gene leyschouwers hoir vleysch op en blasen noch tfet off en illen nocht anders en hauwen dan alleen snyen, tot elker eyse by een Beyers gulden.

CXCIII.

V post Assumptionis. — Die rait laet weten alle dengenen, lie hond hebben, dat wijnd- noch hasshond en sijn, dat se lie bijnnen 8 dagen naistcomende enwech brengen, elx by een Beyers gulden, dair se elck man van(den) raide van bedragen mach.

CXCIV.

V post Assumptionis. — Die rait laet weten allen dengenen, die verken in hoiren huse hebben, dat se die in hoiren husen houden sonder uut bij der straten te laten gaen, dan alleen sDonredages svoirmiddages van 8 uren to |10 toe, byt verbueren van een braspenninck van elken verken, dair se Coppen, onsser stat dyenre, van bekoeren sell mogen.

CXCV.

V post Assumptionis. — Voirt in wat huysen yemant van der pestilentie storve, in dyen huyse en sel men bijnnen 6 weken dairna geen veylinge houden, die eetbair is, by een Beyers gulden, so dicke ende so menichwerven het geschiede. Ende so wair een dode, van der pestilentie gestorven, in den huse is, dair en sel men geen ailmisse uuten huse, die dode in is, geven nocht halen, by een Beyers gulden, mer sellen die laten geven ther naister doer offt in anderen huse, dat bequaemste sy.

CXCVI.

V post Assumptionis. — Voirt enich backer offt brouwer, die vuynsch koorn brouwede offte byeck ende ter wairheyt bevonden worde, die soude desgeliken verbueren tot elker reyse een Beyers gulden.

wairen, die decken wouden, die souden dan die husinge allee
decken alheell. Ende die onwillige en souden wederom d
husinge nyet aentasten, sy en hadden wederom den willige
die die husinge gedeckt hadden, dat decken mitten onco
dairtoe hoirt, betailt mitten derden penninck meer. Sonder arc

CLXXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat ge
gilden, die nu sijn offt hiernamaels werden sellen, geenr
hande overdrachten maken en sellen in eniger wijs dan by
luden van den raide, die die rait in der tijt dairtoe vueg
ende ordinieren sell; ende die sellent alsdan weder in d
gemenen raide brengen, diet alsdan believen sell, offt the
soude van geenre weerden wesen. *In profesto Assumptionis*

CLXXVII.

II post Assumptionis. — Also die stat van Amersfoirt sijn
tijt, die dijck op Spakenborch ingegaen is, to veell tyden t
hoiren groten cost ende schade ende affterdeell aen onss
gnedigen heren van Utrecht, den Doemproest ende der s
van Utrecht om een selven dijck te beslaen ende weder op
maken na inhout hoire segell ende brieve, sy dairvan hebb
vervolcht hebben, dat hem vermids onrechte onderwisin
ende voirnemen der van Bunschoten noch hairtoe nyet
heefft mogen geschien: sijn dairom die rait, out, nye en
gemeente by, will ende belieffnisse onsses gnedigen heren v
Utrecht overdragen alse: wairt sake, die voirscreven dijck, al
die ingegaen is, weder inging, also dat die borgere, onde
saten offt inwoenren onsser stat enigen bewiseliken schad
hijnder offte gebreke dairby leden, cregen offt hadden
eniger wijs mitten schaden, sy vermids den ingaen geha
hadden, dat sy den mit hoiren magen, vrunden ende hulpere
aen allen den van Bunschoten ende hoiren toestendren liv
ende goede, so wair sy die bevijnden konnen, verhalen selle
mogen; ende dat gedaen wesende, sell hem elken bysonde
die stat van Amersfoirdt een hoefft desselven wesen ende da
helpen voirstaen, wederstaen ende verantwoirden.

CLXXVIII.

V na Assumptionis. — Die rait laet weten, dat nyemant geenrehande geverwede lakenen uut en snye, die hyerbijnnen

ijn, off men sell hoir goet dairvoir vercopen om reet gelt ıpten derden penninck meer; ende alle diegene, die geërfft ijn int Bunschoitsche lant, dat se hoiren dijck maken ende ıoir settelgelt betaelen ende hoiren schade schutten, so se die aet nyet verantwoirden en will. *II post Nativitatis Johannis.*

CCIII.

V post Victoris. — Alle diegene, die der stat sculdich sijn ran kueren oft brueken, die sullen betalen den cameraer binıen 8 den naestcomenden (dagen), of die raet wil haer goet vercopen na inhout der stat boec sonder ymant des te verdragen.

CCIV.

Die raet laet weten, gebiet ende beveelt allen ende een ygeliken onsen borgeren, die buten onser stat woenaftich sijn, dat se comen voir onsen rade van der stat tusschen nu ende binnen 8 dagen, mit hem brengende alsulc bewijs, sy hebben van hoer borgerscap, of die raet en wil se langer niet verantwoerden borger te wesen. Actum consensu out raet ende nye. *V profesto Katherine.*

CCV. [1])

V profesto Katherine. — Die raet laet weten enen ygelic ende verbiet, dat nyemant scoel en houde van knechtgens, want die raet dat nyemant gunnen en wil, op een koer van een Beyers gulden telken reyse, als sy daerof bekuert werden.

*CCVI.

II post Lucie. — Die raet hefft den bueren, die den werff gemaect ende becosticht hebben bi der sluse teinde die Papenho(f)stede, togesleten, dat sy die papen offt dengenen, die niet betaelt en hebben, hoir kannen offte hoir ketelen offte anders enich goet, dat sy op die voirscreven werff brengen, dairvoir houden ende nemen mogen, ter tijt toe dat sy hoir gellt dairtoe betaelt hebben.

---

1) In 1471 luidt deze bepaling aldus: „Die rait gebyet, verbyet ende lait weten, alse dat dair nyemant, oick wy dat sy, enige byscholen en houde binnen onsser stadt alse van knechttgens, ende dat dair nyemant sijn sonen schoel en set anders (dan) in onsser groten schoill, by een kuer van een Beyers gulden, also dick als zyt dede, ende so menich er dair wair".

wairen, die decken wouden, die souden dan die husinge allee decken alheell. Ende die onwillige en souden wederom d husinge nyet aentasten, sy en hadden wederom den willige die die husinge gedeckt hadden, dat decken mitten oncost dairtoe hoirt, betailt mitten derden penninck meer. Sonder arc

CLXXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat ge gilden, die nu sijn offt hiernamaels werden sellen, geenre hande overdrachten maken en sellen in eniger wijs dan by luden van den raide, die die rait in der tijt dairtoe vueg ende ordinieren sell; ende die sellent alsdan weder in d gemenen raide brengen, diet alsdan believen sell, offt the soude van geenre weerden wesen. *In profesto Assumptionis*

CLXXVII.

II post Assumptionis. — Also die stat van Amersfoirt sijn tijt, die dijck op Spakenborch ingegaen is, to veell tyden t hoiren groten cost ende schade ende affterdeell aen onsse gnedigen heren van Utrecht, den Doemproest ende der st van Utrecht om een selven dijck te beslaen ende weder op maken na inhout hoire segell ende brieve, sy dairvan hebbe vervolcht hebben, dat hem vermids onrechte onderwising ende voirnemen der van Bunschoten noch hairtoe nyet e heefft mogen geschien: sijn dairom die rait, out, nye end gemeente by, will ende belieffnisse onsses gnedigen heren va Utrecht overdragen alse: wairt sake, die voirscreven dijck, als die ingegaen is, weder inging, also dat die borgere, onde saten offt inwoenren onsser stat enigen bewiseliken schade hijnder offte gebreke dairby leden, cregen offt hadden i eniger wijs mitten schaden, sy vermids den ingaen geha hadden, dat sy den mit hoiren magen, vrunden ende hulpere aen allen den van Bunschoten ende hoiren toestendren live ende goede, so wair sy die bevijnden konnen, verhalen selle mogen; ende dat gedaen wesende, sell hem elken bysonde die stat van Amersfoirdt een hoefft desselven wesen ende da helpen voirstaen, wederstaen ende verantwoirden.

CLXXVIII.

V na Assumptionis. — Die rait laet weten, dat nyemant geenrehande geverwede lakenen uut en snye, die hyerbijnnen

Anno 1470.

CCXIII.

Voirt gebyet die raet, dat dair nyemant geen beellden van was en maket noch en vercoept binnen onsser stat, die lichter dan 4 loet zijn ende van eenre harde was, by een Beyers gulden.

CCXIV.

Voirt gebyet die raet, dat dair nyemant in dye richtebanck en gae, als men recht hout, anders dan die van den raet zijnt, ende die woird om gelt houwen, by een Beyers gulden.

CCXV.

Die raet gebyet ende laet weten, dat dair nyemant en reyse noch treck in den lande van Gelre om ymant te beschaygen, by 25 Beyersche guldens ende een jair uten onsser stat te (bliven).

Anno 1471.

CCXVI.

Voirt gebyet die raet ende laet weten, dat dair nyemant binnen onsser stadt ofte binnen onsser stad vryheit byer en sell tappen dan mit volle mijngelenskannen, pegelt ende geteykent mitter stadt maet ende teyken, elkerlijck by een kuer van een Beyers gulden; ende hyervoir sell men een ygeliken moigen doin dagen gelijck van andere kueren; ende dairvan sellen sy hem ontschuldigen mogen mit 2 sijn naeste bueren off mit goeden mannen uut onsser (stat).

CCXVII.

Voirt gebyet die raet ende laet weten, dat gene ghilden binnen onsser (stat) hoir ghildebruederes ofte susteren hoir kijnder, die in enen boill sitten ongeschift ende ongescheiden, die van eniger sy bestorven sijn, mitten ghilde beganen sullen, elleker(lijck) by een Beyers gulden totter kerken behoyff.

CCXVIII.

Voirt gebyet die raet, dat nyemant sijn laken op onsser stad huuis te dragen en sell, by 5 pont.

wairen, die decken wouden, die souden dan die husinge alle
decken alheell. Ende die onwillige en souden wederom d
husinge nyet aentasten, sy en hadden wederom den willige
die die husinge gedeckt hadden, dat decken mitten onco
dairtoe hoirt, betailt mitten derden penninck meer. Sonder ar

CLXXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat ge
gilden, die nu sijn offt hiernamaels werden sellen, geen
hande overdrachten maken en sellen in eniger wijs dan by
luden van den raide, die die rait in der tijt dairtoe vueg
ende ordinieren sell; ende die sellent alsdan weder in d
gemenen raide brengen, diet alsdan believen sell, offt th
soude van geenre weerden wesen. *In profesto Assumption*

CLXXVII.

II post Assumptionis. — Also die stat van Amersfoirt sijn
tijt, die dijck op Spakenborch ingegaen is, to veell tyden
hoiren groten cost ende schade ende affterdeell aen onss
gnedigen heren van Utrecht, den Doemproest ende der s
van Utrecht om een selven dijck te beslaen ende weder op
maken na inhout hoire segell ende brieve, sy dairvan hebb
vervolcht hebben, dat hem vermids onrechte onderwisin
ende voirnemen der van Bunschoten noch hairtoe nyet
heefft mogen geschien: sijn dairom die rait, out, nye en
gemeente by, will ende belieffnisse onsses gnedigen heren v
Utrecht overdragen alse: wairt sake, die voirscreven dijck, a
die ingegaen is, weder inging, also dat die borgere, ond
saten offt inwoenren onsser stat enigen bewiseliken schad
hijnder offte gebreke dairby leden, cregen offt hadden
eniger wijs mitten schaden, sy vermids den ingaen geh
hadden, dat sy den mit hoiren magen, vrunden ende hulperen
aen allen den van Bunschoten ende hoiren toestendren live
ende goede, so wair sy die bevijnden konnen, verhalen sellen
mogen; ende dat gedaen wesende, sell hem elken bysonder
die stat van Amersfoirdt een hoefft desselven wesen ende dat
helpen voirstaen, wederstaen ende verantwoirden.

CLXXVIII.

V na Assumptionis. — Die rait laet weten, dat nyemant
geenrehande geverwede lakenen uut en snye, die hyerbijnnen

reyt sijn, sy en sijn aen die raemt eerst gewerdeert [1]), off len ellegen geven; ende datter nyemant geen wolle in en e, sy en sijn besien van den werdeyns, by sulker kuer, rop staet.

CLXXIX.

Die rait, out, nywe ende gemeente sijn overdragen: also n onsse borgere, ondersate ende inwoenre bijnnen der stat n Utrecht nu recht van 14 dage tot 14 dage, so sel men nselven alsulck recht dairom alhier voir onsse schout ende epenen wederom doen, ter tijt toe sy optie een syde ende y op die andere anders overdragen sullen. *VII post Mauricii.*

CLXXX.

In festo Martini hyemalis. — Die rait gebiet, dat nyemant rucht by nacht opten wall en maick, thenwair hy last van and offt vyande en vername, tot elker reyse by een (kuer) van en braspenning, dair se elck, die by is, van bekueren mach.

CLXXXI.

In festo Martini hyemalis. — Die rait laet weten alle die- me, die mit herden dake gedect hebben, dat se comen enen nredagen ende latent teykenen, so der die rait dairentends en woird van hoiren en will.

CLXXXII. [2])

V post Elizabeth Vidue. — Die rait, out, nye ende gemeente n overdragen, dat men van deser tijt voirt van genen kueren, e verschinen, dadingen sell, mer sellen trecht na inhout sser stat boeck mitten scherpsten dairop vervolgen sonder emanden des te verdragen.

CLXXXIII.

In die Barbare Virginis. — Evert van Vlowijck ende Peter yer, by den raide, out, nye ende gemeente ter saken geset, ebben doirsien die overdracht, die Tijmmerludegilde gemaict ebben, ende dieselve in manyeren nabescreven den rait etc. engebrocht in voirwerden, dat se die rait in denselven na-

---

1) Het HS. heeft: „gew" met een afkortingsteeken.
2) Vgl. n°. CXXVII.

Anno 1497.

*CCXXX.

1. Item de raidt is te huegen, dat si overdragen wa
ende hadden hen verseit, dat nyemant van hen naet sc
ampt staen en sal.

2. Item de raidt is oic te huegen, doe Willam van B
burgermeister dat scoutampt verworven had, dat hi doe q
in den ganssen raidt ende seide bi den eedt, die hi die s
gedan had, dat hi dat verworven had tot der stadt pro
ende geen profijt of en geerde, mer alleen verworven
tot stadt profijt, soe een ander dat vercregen solde hebb

3. Item noch huecht de raidt, dat Willam voirnoempt q
in den raidt, doe hi mijn genedige here den eedt gedan h
ende seide oic bi den ede, die hi der stadt gedan had,
hi mijn genedige had moeten loeven, dat hi dat ampt al
tot sijn profijt verworven had, ende nyemant geen profijt
of hebben soude, mer alleen die profyten, derof commende
sijn profijt comen solden, ende konde men hem wege hel
vijnden, dat hi sijn eedt bewaren mocht aen mijn gened
here, soe solde hi die profiten in der scepen handen l
comen ende hen mede laten deilen etc.

Anno 1505.

*CCXXXI.

Item die ghildebroders van den Wevergilde hebben e
drachtelick in den ghemeen morgenspraick overdraegen
bywesen van 2 mannen van onssen raede dairtoe ghesch
soe wat gildebroders sy voirtaen anneemmen, die sullen
die 3 pont was ende een vat byers, sy voirtijts plegen
gheven, nu voirtan gheven ende betalen 3 pair keerssen, e
keerss wegende een pont was, welken sy betaelen sullen
3 termynen, te weeten op Sunte-Zeverusdach een pair keers
leveren op onss autair, ende dat ander pair op Meydach d
naistvolgende, en dat derde pair op onss kermissdach
onss outair. Ende wat gildebroeders aldus angenomen werd
sullen altijt dat eerste pair betaelen op den eersten term
van desen 3, dat dair eerst naevolgende is den dach, dat
aengenoemmen werden, ende dan voirt houden die and
termynen volgende als voirscreven, behoudelick alle and

ten in hoirre weerde te blyven, soe als sy sijn. Ende dit fft hem den raidt gegost tot dess raidts weederseggen *um Donredages nae Sunt-Janssdach Decollationis.*

Anno 1513.

CCXXXII.

tem die raidt heeft gegost die raemakers die werff bi dat thus aen die Corte brugge, soe si die nu gemaict hebben, si die voertaen houden ende maicken sullen ende opscepen en ende nymant anders; ende wairt saecke, dat dair enige makers waren, die hijr nu nyet mede oft in toecomende n toe gelden wolden, sullen dieselff werff nyet mede ycken moegen, bi dat verbueren 5 pont, half die stadt ende f die raemakers, behoudelick een ygelick opscepen mach le dan terstont tgoet vandan te brengen, indien die raekers dan die werff nyet te besigen hebben. *Actum op Madagen post Georgii ut supra.*

Anno 1514. [1])

CCXXXIII.

Den ouden raidt, nye ende gemeente is overcomen: soe wie n den burgermeisters in der tijt gescict werden uut den ouden de om ergens van der stadt wegen te reyssen, soe wie dat igerde, sal verbueren elc 5 Beyers gulden, die men terstont talen sal of uut sijn huus sal laten halen, eer men ander die stede uutscicken sall.

CCXXXIV.

Item soe en sal nymant enige vulnisse brengen op die erwerff bi die Papenhofstede aen dat bruggetgen tegen illam van Lievers over, bi tverbueren 5 pont, dair se die eren of bekoren moegen.

CCXXXV.

Item den raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen de hebben gesleten, dat die camelair alle koeren, hem int rifte gelevert werden, binnen en half jair dairnae inmanen, cht of gelt of leveren sal, of hi salt self opleggen ende talen; des is hem bi denselven raidt voir sijn presencie toeeset 25 Rhijnsche guldens current.

---

1) De bepalingen uit dit en de volgende jaren zijn meerendeels ongedâteerd.

Anno 1515.

CCXXXVI.

Dat nymant op der stadt wal of in der stadt torens of der stadt poirten om gelt spelen en sal of tot genen plaetse bi een Beyers gulden, ende nochtans tot correctie des rai ende ymant, die dairbi gevonden wort, als men speelt, oic gelden dieselve koren.

CCXXXVII.

1. Den ouden raidt is overdragen, dat men in alle kerck (dair) die mandamente gegaen sijn van dese ongewoentli chysen op onse bier int lant, dat men in dieselve kercken lantvolck sal laten weten, dat si hur bier weder halen wil gewoentlicker wise, als si plegen; die stadt sal hen een ho dairof wesen ende scadelois of houden, ende tUtrecht g bier haelen sullen.

2. Voert doet den raidt biden, dat si alleen hijr hair ko botter ende eyer brengen ende vercoepen sullen ende tUtre nyet: dat wil die stadt vruntlick aen hemlueden verdien ende die stadt begeert, dat men hen hijr nyet in en weige duerende soe lange dese ongewoentlicke chysen ofgedan w den, want die stadt en wair nyet gerne hijrinne geweigert.

Anno 1516.

CCXXXVIII.

Dat nymant geen mosselen coepen sal om voert te v coepen, dair en is eerst een atmail binnen onser stadt m mede gehouden, bi tverbueren elcke reysse 5 stuvers, mit diegene, die dair weetscap aen hebben.

CCXXXIX.

Die raidt is in der wairheit becomen ende sijn gewairsch wet, hoedat dair een opset gemaict is op onse stadt *te ov vallen* [1]); wairt saicke, dat dair ymant of wiste of aenges wair of dairof vername of aengeseit worde, die sal dat v stonden aen bi den burgermeisteren brengen ende te kenn geven, of men sal richten aen sinen live.

---

1) De beide gecursiveerde woorden, waardoor de zin wordt verbroken, zijn later ingevo

CCXL.

tem die raidt gebiet ende laet weten, dat nymant rouf
pen noch in onser stadt brengen sal, bi tverbueren dat
t. *Actum in die Martini hyemalis.*

CCXLI.

em dese naebescreven bueren hebben die put gemaict
e becostiget in die Toet aen die stege, men na die Pot
t, bi den raede dairtoe gescict, als Gerijt Henricz. ende
s van Lieren, ende sullen die voirt houden om water uut
putten, mit sulcker voirwerden, dat dair nymant water uut
ten of haelen sal dan die naebescreven bueren, bi tver-
ren elcke reysse 2 pont, half tot onse stadt ende half tot
bueren behouf, gesondert als der brant wair, dair se 2
die bueren of bekoren sullen moegen altijt. Ende oic
dair nymant op wassen sal, bi 2 pont als voirscreven;
e dat dair nymant van den bueren sijn emmeren lenen
enige om dairop te putten, dan die dairtoe behoren, oick
verboren tot elcke reysse als voirscreven 2 pont. [1])

CCXLII.

tem die raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen,
men voirtaen alle vreden kundigen sal op een heilich
h voirt scoel; ende die sal dan van weerden wesen voir alle
nden ende maege nae lude onser stadt boick, nyettegen-
ende dat boick inhout, men dat mitter clocken of in der
cken kundigen sall.

*CCXLIII.

tem dit sijn die punten van die Cremergilde, hen toegelaeten.
1. Item ymant die in den anders woirden spreket, die ver-
rde een halve leeuwe; die in der voirwoirden is, die sal
rspreken.
2. Item tot wat tiden dat men morgenspraecke hout, soe
die ouderman lust bieden; ende als hi dat gedaen heeft,
en sal dair nymant spreken, het en si mit oirlof, of
t hem die ouderman yet vraget; die anders spreket, dan

---

1) De hier in het HS. volgende lijst der buren is weggelaten.

als voirscreven is, die verbuerde tot des gilden behouff e
halve leeuwe.

3. Item voirt en sal nymant uut die morgenspraick gaen eer
hem die ouderman heet gaen, of dat hi oirlof bidt, op die v
screven kuer; ende die kuer sal wesen tot des gilden beho

4. Item wairt, dat enich van onsen broederen wair.
soenen of knechten hadden, die in onse mergensprake quae
ende een woert sprake, soe verbuerde die vader of die mee
een halve leeu, alsoe dick als hi dat dede.

5. Item tot wat tiden dat ymant wair, die brueder wo
ende nyet en betailde sijn gelt, dair hi mede brueder wor
den ouderman, dair en soude nymant mede coepen, elckerlic
een pont wass, alsoe dicke als hi dat dede, tot behouff ons gild

6. Item tot wat tiden die broeders van Sante Nyclaes e
goet coepen soude, sout of ander goet, dat den broeders
meenlick dient, tegen vreemde coepluden op dage, soe su
se den ouderman te burge setten; ende voert sullen alle diege
die van desen vourscreven goiden haer pairten hebben,
ouderman loeven scadelois te houden, elc voir al mit gesam
der hant ende ongesceiden; mer wair dat sake, dat hier e
gebreck in viel, soe souden alle diegene, die van desen v
noemden goede gecoft hebben, elc sijn paert betalen
dengenen, die nyet en betailden; ende dan sal die ouder
coemen mit onse raitsluden ende haelen pant dengenen
die nyet en betailden den coepman, ende qwiten denge
van onsen broeders, die dat gelt betailt hebben, ende voir
derden penninc meer tot behouff ons gilden; ende wair ym
die dair weer voir dede sijn pande te keren, die verbue
sijn gilde, ende geen gildebroeder te werden, hi en coep
om sijn gelt; ende salt den broeders beteren tot des ouderm
seggen ende raitslude.

7. Item voert, die broederscap begeert te hebben, die
geven Sunter-Nyclaisbroederscap een gouden Beyersche guld
ende die den broederscap verbuerde mit enige saicken of
vourscreven is, die sal geen broeder weder werden dan
dubbelt gelt.

8. Item voert wair enich van den broederen, die nyet me
gelden of geven en woude sulck ongelt, als die ouderman
die broederen overdroegen als mitten meesten hoep, het wair
missen of tot anders van enige saicken, die de bruederse
sal moegen geboeren, die verbuerde sijn gilt; ende alle pan

men lossen binnen 14 dagen, of se sijn verstaen sonder
ıspraick dairof te doen.
9. Item waer dat saicke, dat enich van onsen broeders
ir, die smadelicke woirden spraick op onse broederscap of
enich van onssen broeders, ende die dairof beclaicht worde
le sijn outscout dair nyet voir doen en conde, dat is mit
broeders van onsen gilde, die verbuerde een pont wasses;
le voert wair dat saicke, dat diegene, die beclaicht worde,
ı onscout dede, soe verbuerde diegene, die den anderen be-
icht hadde, 2 pont wass.
10. Item tot wat tiden dat enich broeder of suster van
se broederscap doot is, ende die men begaen sal, soe sal
ı ygelick broeder of suster bliven in die kerck tent dat
ıse uut is ende die doide broeder of suster begaen is. Ende
e dat nyet geboet en wert aen sijn mont of an sijn huus,
t hi des nachts bi huus wair, dat des gilden boide seide
sijn ede, dat hi den weet gedaen hadde, die verbuerde een
de leeuwe; ende een ygelick sal hem verantwoirden op die
ıde, dair den ouderman gaet, als dair geoffert is, of een
elick mach hem ontsculdigen nyet te comen tot der be-
ınnisse, als vourscreven is, tegen den ouderman of 2 lude
ın den raede of tegen 4 gildebroeders.
11. Item waert saicke, dat die ouderman morgenspraick
geerde, soe sal die ouderman die broeders een weet laeten
en, ende wie dat dan bi huus is ende dan nye en coemt,
e verbuerde $^1/_2$ leeuwe.
12. Item wairt sake, dat ymant in dese voirnoemde coir
verhorich worde of smeelick sprake, dat soude hi beteren
den ouderman ende bi 2 van onsen broeders.
13. Item tot wat tiden dat enich van onsen broeders oflivich
ert ende soenen achterliet, die mit ons in onse stadt woent,
e soude coemen binnen 6 weken ende versuecken die broeder-
ap aen onsse gilde om een pont wass; mer wairt saicke,
t hi binnen Amersfoirt nyet en wair ende binnen mijns
ren paelen van Utrecht wair of binnen seven milen om-
ende, die mach dese broederscap versuecken om dit voir-
reven gelt binnen een jair ende ses weken; mer sijn si verder
de ongehilict bliven, soe moegen si se versuecken tot wat
den, dat si te huus coemen, om dit vourscreven gelt. Ende
air ymant, die geen soen en had, die soude dat sijn rechte
envolger erven in alle manieren, als vourscreven is.

14. Item waert saicke, dat ymant mitten ander tonnen app
len maet dan mit tonnen, die onse gilde hadde, die verbuer
alsoe dicke als hi dat dede, $^1/_2$ pont wass tot behouff o
gilden; ende alsoe menich mael [1]) als men met die tonne m
soe sal men geven een oertgen van een leeuwe.

15. Item soe en sal men geen gildebroeder annemen dan
den ouderman ende raitslude ende die meeste hoep van d
broeders; ende dair sal men mergenspraick om houden, e
die dan broeder wert, die sal tasten aen onse boick te houd
ende te voldoen al die punten, die in onse boick staen, bi s
eren ende trouwen, ende onsen boede geven een leeu v
sijn wennegelt.

16. Item voert sal die nye ouderman loeven bi den e
vourscreven nymant aen te nemen, dan als dat punt vourscrev
begrepen heeft, dat is te weten geen vichter aen te nem
dan in een mergenspraick.

17. Item voert tot wat tiden ymant onse gilde begeer
het si van mergenspraick of van doiden, die sal die boi
loenen op sinen cost.

18. Item worde ymant van onse giltbroeders oflivich
gildesuster, die onsse keerssen besichden ende geen testam
en besette, die wair den gilde sculdich 2 botdragers.

19. Item tot wat tiden enich van onse gildebroeders hil
die wair onse gilde sculdich 2 pont wass.

20. Item wair dat sake, dat ymant op heilige dage, die
heilich kercke biet te vieren, enich goet [2]) voertdede, uutg
nomen een pulverbuus met een coick ende een coppel frent
een stroe buckijnts, ael ende een tonne harijnck, om te v
coepen ofte vercoft voer een veynster; ende nyet meer d
een veynster op te doen. Ende wi des nyet en dede, die v
buerde een pont wass, alsoe dick als hi dat dede, uutgesond
dat die vleyshouwers vercoepen moegen.

21. Item ymant, die onse gildebroeder is ende bliven wi
die geen openbair meysserye en heeft ende mit geen scael
en weecht, die buten boide ende verboide wesen wille, die s
geven een mingelen goets wijns, als die broeders te sam
eten, uutgeseit als men die broeders of susters begraeft. o
als men den ouderman kiest; ende soe wie dan, als vourscreve

1) Het HS. heeft: „man".
2) Het HS. heeft: „gaet".

is. op der stadt huus nyet en quaeme, enige broeder vourscreven ende ginge mede te loot, die verbuerde een mingelen wijns, alsoe veer als hi bi huus wair; ende dese kuer sal den nyen ouderman terstont bi sijn ede haelen, als hi van den huse gaet oft van der stede, dair hi gecoeren wert.

22. Item voert en sal nymant binnen onser stadt geen goet moegen slyten, dat in die cremerychys gerekent is, si en sullen in onse gilde wesen, dat is te weten: hoenich, oly, hering, botter, seep, flas, vygen ende rosinen ende dergelijcken; ende ymant, die dit vourscreven goet sliten ende onse gilde roerde, die verbuerde elcke reysse een pont wasses, gesondert dat butenluden moegen op die 2 weeckmerctendagen tot 12 uren toe wegen sonder verbueren ende oic sliten. Hier sullen onse gedeputierde, als ouderman, busmeister ende raitslude, moegen bekueren elcke reysse op een pont wass, half tot onse gilde behouff ende half tot onse groete goidzhuse behouf; ende dese kuer mach tot elcker uren eens gescien.

23. Item voert en sal nymant van onse broeders geenrehande goet moegen sliten of vercoepen dan goet, dat hem alleen of onse broeder toebehoert, of mit nymant geen vrintscap hebben of houwen sal, si en sullen beide in onse gilde wesen, bi een kuer van een Beyers gulden, halff totter stat behouf ende half tot des gilden behouff, alsoe dicke alst gesciede, ende alsoe menich als dair wair.

24. Item voert soe sal den ouderman ende busmeister mit sijn raitsluden binnen een vierdel jairs, nae dien dat si ofgegaen sijn, rekeninge ende bewijs doen van hair verliden jair voir den gemenen giltbroeders, als inboeren ende uutgeven; ende wes den gilde dairtoe loept, dat sullen si terstont als van datselve, dat si geboert hebben, oeverleveren. Ende waert, dat dit nyet en gesciede, als vourscreven is, soe mach den nyen ouderman dat vervolgen den naitsten Manendage voir den raet; ende dan sal se die raet van onse stadt dairtoe bieden tot elcker weeck, dattet oeverstonde, bi een koir van een Beyers gulden, half tot behouff der stadt ende die ander helft tot behouf ons gilden.

25. Item voert soe en sal geen ouderman mitten busmeister ende raitsluden enige renten vercoepen of versetten of in enigerhande manieren ofhandich maicken, die den gilde toebehoeren, tensi bi den tweedeel van den giltdebroeders; ende die dan bi hair eigen wille dit punt verbraken, die sullen

den gilde dat verstoren, oprichten ende betalen, soedattet gild
geen scaide dairbi en heeft; ende wes scaide den gilde dai
bewijsselick op rekenen mach, dat sal men moegen verwinn
als volverboeden pande mit recht vervolcht ende verwonnen
ende hair goet dairvoir vercoepen om reet gelt, ende alt
int eynde den gilde buten scaede dairvan te bliven.

26. Item int jair ons Heren dusent vierhondert ende XCVI
des Sonnendach nae Derthiendach, doe men den nyen ouderma
kyesen solde opt stadthuus, sijn die cremers overdraegen en
hebben overgegeven, dat nymant geen sout ontfangen en s
anders dan mit Sante-Nyclaesscepel, bi een koir van een po
wass elcke reysse. Ende tot wat tiden datter sout omgele
wert, dat der cremer boede nyet om en leyt, dair en s
nymant van onse gildebroeder op coemen om te coepen, o
elcke reysse om een pont wass, tenwair dattet die coepm
selver omleyde; ymant die in dese vourscreven punten broic
achtich wert, dair sal die ouderman terstont gaen mit s
raet ende haelen gelt of pant. Ymant die sijn pant dairo
weerde, die verbuerde sijn gilde; ende geen giltbroeder voi
te werden dan om dubbelt gelt. Ende dit vourscreven scep
sal onse boe bewaeren tot Sante Claes behouff; ende diegen
diet haelt, die sal Sante Nyclais geven vant quartier een oe
van een Philippusstuver, mer onze boe en sal nyet hebben da
sijn gelt vant omleggen.

27. Item voert sijn die cremers overdragen: tot wat tide
datter ymant onse gilde begeert te hebben ende hem de
cremer neringe onderwijnden wille of mit scaelen wegen wil
die salt versuecken aen onsen ouderman ende busmeister m
haere raitslaede; ende dat sal hem costen aen onse gilde ene
gouden Beyers gulden of die rechte weerde dairvoir, dai
men enen Beyersche gulden om haelen mach; ende der ouderma
in der tijt mit sijn busmeister elck een kanne wijns tot hai
presencie; mer wair dair ymant, die onse gilde begeert t
hebben van devocie, ende mit genen scaelen te wegen, di
sal men aennemen om 15 currente stuvers mit sulcke voir-
werden, of hi tot eniger tijt onse gilde roerden, dat hi dan op
die 15 stuvers leggen sal alsoeveel, dattet enen gouden Beyer-
sche gulden is. Enich ouderman, die dese min aenneemt, dan
dit punt inhout, die salt selve opleggen, of men sal hem dair-
voir ontgilden mit sijn busmeister.

28. Item men sal nymant kyesen in onse gilde ouderman

of busmeister te wesen anders dan diegene, die cremers sijn ende mit cremery generen hen, of speck of botter veyl houden; ymant, die de loot hadden ende anders koren, die verbuerden hair gilde, ende dat gilde nyet weder (te) coepen dan om dubbelt gelt.

29. Item als dair kijf off vechtelick van onse giltbroeders gesciede, als wy op onse kermisdage tsamen eten ondereen, of op ander dagen wy tsamen geboet waeren te eten, dat sel den ouderman mit sijn busmeister opnemen; ende die perthien sullen elcx daer 2 van den gildebroeders toe scicken ende dairaen verbliven, ende wes die vier dair dan of uutseggen, sullen si dairmede gededinct ende gesceiden wesen ende tselve halden; ende wie des dair nyet en hielde of dair nyet toe scicken en wolde als vourscreven, sal verboren tot onsen gilde behouff enen Beyersche gulden, behoudelic onse stadt altijt haere koeren ende broicken nae lude onser stadt boick.

30. Item dese vourscreven punten ende oeverdrachten en sal men verminren noch vermeren noch geen nye maicken, die van weerden wesen sullen, si en sijn eerst bi den rait ons stats vourscreven eerst belieft ende toegelaten. *Actum op Donredach post Lucie anno etc. XVI.*

Anno 1518.

CCXLIV.

1. Dat nymant voirtaen hem in dienst geven sal te dienen enige vreemde heren of hem in krijch of onder krijchknechten geven of vorderen sal buten consent elcx sijn overste, hi onder staet, dan sinen natuerlicken lantforst, elc byt verbueren elc sijn lijf ende goet.

2. Item voert dat alle vreemde ende leechgangers, die geen meister oft geen dienst en hebben of geen ambocht en doen, dat die van stonden aen binnen 6 daegen uut onser stadt gaen ende bliven sal, bijt verbueren als vourscreven.

3. Item dat voertaen insgelijckx geen vreemde ende leechgangers binnen onser stadt comen noch wesen en sel dan vourscreven, bi tverbueren als vourscreven.

CCXLV.

Die raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen ende hebben gesleten, dat die moeleners nyet meer nemen sullen van hert koren van elcken scepel 5 wit van maelen, ende van

elc brout biers mout te malen, als si gewoentlick sijn te hebben, tenwaer grote brouten buten au gewoente hen gelevert wort, bi tverbueren een Beyers gulden.

Anno 1519.

CCXLVI.

Die [1]) raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen ende hebben gesleten, dat alle vechtelick, dat gesciet op straten of stegen buten husen nae der wachtscellen bi nacht [2]), dat sal staen tot verboirnisse van dubbelde kuer [3]).

---

1) A: „Item die".

2) A: „nae die wachtschellen by nacht opter straeten".

3) In plaats der 5 laatste woorden heeft A: „ende sel men an verbueren altijt dubbelde kueren". A voegt er achter: „Actum in Vigilia Epiphanie anno etc. XIX". Het artikel behoort in D nog tot 1518, daar de jaarlijksche magistraatsvernieuwing juist op Dertiendag plaats had.

B. KEUR- EN RECHTSBOEK.

(1523.)

(Der stadt wilkueren). [1])

I. *Van kroenen.*

1. Item wair ymandt kroent over een ander, ende by den raidt voir gheen kroen gekent off gecaifft en werdt, soe heefft die kroenre verbuert een Beyers gulden.

2. Item dessglijx off ymandt becroent wair off beteghen van enighe kuer ende mit onrecht hulpe onschult dede nae uytwisinge der stadt boick, soe sal hy, die onscult mit onrechte hulpe gedaen had, noch dairtoe boven sijn ander kueren nae uytwisinge der stadt boick een Beyers gulden verbueren. Ende wairt saick, dat ymandt beviel van die kroen, die over hem gedaen wair, ende gheen onscout gedaen en had, als recht wair, soe sal die kroenre mit sijn ede dairto doen, eer hy op die kroen voirtvaren sal moegen, dat hy dairby soeveel schaden heefft off geleden heefft, hy hem voir becroent hadde; ende dan sal hy die kroenre sijn schade bijnnen 14 dagen dairna oprichten ende betalen tot goetduncken ende kavinge dess raidts, behouden allen punten, hijr voirtijts gemaict nae uytwysinge der stadt boick, in hoire macht tblyven. Actum anno IX in Vigilia Pauli Conversionis.

II. *Van kronen.*

Item van enige onrait, die geschiet, dat kuerbar is, van vechtelick off van scheltwoirden [2]) off anders, tsy binnen [3]) 14

---

1) Een opschrift boven deze afdeeling van het keurboek ontbreekt in A en B. De hier gegeven titel is aan de tafel ontleend.

2) B: „schetwoirden".

3) B voegt hier in: „de".

daegen off over de 14 daeghen, na dyen dat die onrait geschyet is, soe [1]) sal men rechten nae den recht van onser stadt. Mer wye over die 14 daegen kroent, na dyen dat die onrait geschyet is [2]), die verbuert 3 duysent steens, dewelcke hy terstont, eer hy kronen sal moegen, opter statz kist liggen sall.

III. *Van kronen, dat ten uytluyden staet.*

1. Item wair ymant, die over den anderen kroende van saicken, die op uytluyden staen, ende dede [3]) diegene, dair over gecroent werdt, sijn onscult dairoff mit 2 sijn naesten bueren off mit 4 personen, als onse stadtboick dairoff inhout, soe verbuert [4]) die kroenre 3 dusent steens.

2. Item wie anders over ymandt kroent, dair men onscout off doet, de verbuert een dusent steens, behouden dese voirscreven punten in hoire macht tblyven.

IV. *Ymandt sijn kroen tverlengen.*

Item soe en sal men nymandt sijn kroen verlengen, tenwair datter gebreck wair an den raidt opt huys te rechtsitten. Ende wair ymant alsoe cranck, die kronen woude, dat hy nijt ghaen en mochte, dair sel die burgermeister 5 mannen van den raidt to setten, die sijn kroen hoeren zullen.

V. *Van eynre vrouwe te kronen.*

Item wanneer enige vrouwe kroent over enige vrouwe, dat hoir man dairby lijt, soe sal die man dairtoe doen mit synen ede, dat hy dair nijt by leggen en wil. Ende wairt saick, dat die man mit synen ede dair nyet to doen en woude, als voirscreven is, soe soude men dat wijff, dair hy alzoe by laeghe ende die hy nyet verzweren en woude, 10 jair uyt onser stadt ende buten onser stadt vredecrucen luyden. Mer woude de man dair ten heilgen to doen, dat hy by dat wijff nijt geleghen en had, soe soude men dat wijff ende hem dairmede verdraegen. Ende woude die man dat wijff nijt versweren, ende dat wijff den man versweren woude, soe en soude men nijt uytluyden dat wijff; mer vonde de raidt int wair, dattet wijff dairnae mitten man alsulcke vrientscup hadde, soe soude sy den steen draegen, ende soe soude men sy 10 jair uytluyden.

1) B: „dat".
2) Dit woord ontbreckt in B.
3) B: „doet".
4) B: „verbuerde".

VI. *Ymandt kuer te bethyen.*

Item wanneer men ymandt van onsen burgeren off ondersaeten dess bethyet, dat hy enigen kuer verbuert heefft, soe sal de rait van onser stadt hem ene weet doen bij hoeren bode in sijnre tegenwordicheyt off tot synen huyse ende totten naesten bueren an beyden zyden, alsoe vere als hy selve huysrait hout. Ende hout hy selve gheen huysrait, soe sel de rait hem ene wete doen in sijnre tegenwoirdigheyt off in der kercken opten Sonnendach naestkomende na dien, dattet de raidt ankoemt, dat hy thuyss is off thuys koempt bijnnen der tijt, dair men de wete off doet. Ende ymandt, die op dien dach nyet en quame, dair men die wete off dede, ende ontsculdichden hem mit synen 2 naesten bueren, te nemen glijck [1]) de wacht omghaet, ende de hem dat helpen houden mit horen ede; mer seydt dieghene, die sijn onschout doen sal, dat sijn buere enich sijn viandt is, ende die buere dat wair maict mit synen ede, soe sal dieghene, die sijn onschout doen sal, voirt nemen enen anderen buere, die hem dan dairnaest wonafftich is; ende seydt sijn buere, dat hy sijn vrient is, soe sal die buer dat wair maken mit synen ede; ende als dat wair gemaict is mitten ede, wair die buer vriendt off viandt is, soe sel dieghene, die sijn onschout doen sal, dan dess naesten raidtzdach, als den raidt sit, hem onschuldigen mit synen bueren, te nemen als voirscreven is. Ende wairt saicke, dat hem synen bueren nijt helpen en willen, soe mach hy sijn onschout doen mit 4 goede knapen, off ene vrouwe mit 4 goede vrouwen, die onse burgers sijn ende mit ons waken ende graven ende die 25 jair out sijn off dairenboven, tweten buytenluyde mit butenluyde, dienstknechten mit dyenstknechten te moegen doen, dyenstmeechde mit dienstmeechde, die bijnnen onser stadt muren wonen ende de 25 jair out sijn off dairenboven. Ende ymandt, die hem nijt en onschuldicht, also als voirscreven is, die wair bevallen. Wair oick dat saicke, dat ymandt van synen bueren nijt thuyss en wair, als die wete gedaen worde, off bijnnen dier tijt nijt tho huyss en quame sonder archeyt, dess soude hy hem bewaeren voir den rait op elke raitzdach opter statz huyss, als sijn buer nijt thuyss

---

1) B: „gelike dat".

gecomen wair, ende comen de naesten Manendaich off de eirsten Donredages dairnae, alss sijn buer thuys gecome wair, ende onsculdigen hem [1]), als voirscreven is. Ende alz vroe als den raidt enich kroen ancoempt off angebrocht wer van enichgen kuer, soe sal de raidt rechtevoirt de wete doe alzoe als voirscreven is. Ende ymant, die bevallet [2]) o bedraegen werdt van enigen kuer, dair sel die rait dat rec op vorderen des naesten Sonnendach off dess naesten Mane daeges off dess naesten Donredages [3]), nae dyen dat h bedraegen werdt off bevallen [4]).

VII. *Mit onrechten bueren onschout tdoen.*

Item zoe wie over ymandt kroent heefft, dair onschout o gedaen werdt, ende seydt die kroenre, dat de onscout n onrechte hulpe gedaen is, ende begheirt dair een ondervinde off van den rait, soe selt die raidt ondervinden; ende is d onschout dan te rechte gedaen, zoe verbuert die kroenre e dusent steens van den ondervinden ende dairto synen ku van den kroen, als der stat boick inhout, dair men off doe

VIII. *Eyn man van den raide onschout tdoen.*

Item wanneer men kroent over enen man van den raid van onser stadt van saicken, die kuerbair sijn, ende hem d man van den raide dairoff onsculdigen will, soe sal hy s onschout doen dairoff glijckerwijs, off hy in den raide n en wair.

IX. *Van sceltwoirden.*

Item ymandt, die den anderen scelt dyeff off dyffegge valscher off verrader, roever off moirdener off menedich o enich andere woirden dijrglijcken, die an sijn eer draegen off die den anderen loichent, de verbuert een Beyers gulde totter statz behoeff; mer stont hy dairmede in vreden, soe ver- buert hy van scheltwoirden 2 Beyersche guldens. Ende dairto sel diegene, die den anderen alsulcken woirt, an sijn ee dragende, gegeven had, comen mit 5 persoonen, tweeten een man mit 5 mannen, een vrou mit 5 vrouwen, voir

1) Dit woord ontbreekt in B.
2) B: „bevallen".
3) B: „dès naisten Sonnendages off des naisten Donredages off des naisten Manendages".
4) De beide laatste woorden ontbreken in B.

den raidt op een sitdach, als den raidt sit, al bloitshoeff ende loichenen aldair openbairlick de woirden ende gheven dairtho noch die stat 2 dusent steens; ende stont hy mit sijns selffs lijff dairmede in vreden, soe soude hy gheven 4 dusent steens. Ende wair ymant croent, die so op sijn eer gesproken is, ende begeirt dat recht dairoff thebben, soe sel men dieghene, die de woirt gegeven had, de weet dairoff doen, dat hy comen sal bijnnen 2 naesten rechtdaegen ende doen, als dit punt voirscreven inhout. Ende wairt saicke, hy off sy dat nijt en dede, soe soude men hem uytluyden buten onser vryheit tblyven, ter tijt toe hy dede, als voirscreven is. Ende dese voirscreven beteringe opten huys voir den raidt de sel dieghene, die den anderen alsulck woirt voirscreven gegeven had, doen, tot wat tyden dairover gecroent werdt ende anderwerff dat recht dairoff begeirt werdt ende anders nijt, uytgenomen wyve, die openbairlicken kijnder in onechtscup gewonnen hebben ende ongehylickt sijn in wittachtigen hylick, brousteren, stoitsteren, dyenstmeechden ende dijrglijcken, die en is men alsulcke betering opten huyse nijt sculdich tdoen, mer de voirscreven kuer mach men dairan verbueren.

X. *Eniger goeden vrouwen quaet tspreken.*

Item enige voircoipster, die dagelix opter merckt omme te vercopen stait, dyenstmeechde off brouwester, die enige goede vrouwe quaitspreckt affter hoir rugge off voir hoir oegen in hoir antwoirde, dat an hoir eer draget, die sel den steen dragen ende beteren by den raide. Ende alsoe vroich als hoir enich hyroff vellich gewonnen is, soe sel mens ontbieden mitter stadt knape by den raidt tkomen rechtevoirt den steen tdraegen. Ende wairt saike, dat sy dan nijt en quame, alzoe dat sy den steen nijt draegen en woude, soe sel mens uytluyden sonder vertreck 3 maent lanck, dairenthendes, als sy weder incoemt, nochtans den steen tdraegen; dat sal onsen raidt doen ondervinden mit 5 manne van hoeren raide. Ende wair ymant croent, ende begeirt [1]) dat recht dairoff, dat sel men hoir doen, als sy anderwerff [2]) versuecket ende begheirt.

XI. *Die voirvluchtich werdt voir kueren die* [3]) *in te wijnnen.*

Item tot wat tyden ymandt voirvluchtich werdt voir sijn

1) De beide laatste woorden ontbreken in B.
2) B: „tanderwerff".
3) Dit woord ontbreekt in B.

kueren, die hy onser stadt sculdich waer, wes oncost o
stadt dairomme dede om die kueren van denselven to hebb
dat sel men van deselven gelijcke die kueren inwijnnen.

XII. *Mit hem derden voir den raidt.*

Item enich man, die enige saicken tdoen heeft voir on
raidt, die mach comen mit hem derden; ende enich man,
mit meer luyde quame voir den rait, thenwair dat hy
oirloff dess raitz queme, die verbuert elkerlijck eyn p
alzoe mennich als dair wair.

XIII. *Die raidt tkronen, dat hem selven ruert.*

Item enich van den raide, die misdaen werdt mit verku
woirden off van vechtelick off van enigen saicken, dat k
draget, dat hem selven ruert, die en mach dat selve nijt
brengen, hy en selt kronen, thenwair dat het hem van
stadt wegen ruerde.

XIV. *Van eenloopluyden, die onse burgers sijn, onschout tdoen.*

Item eenloopluyde, die onse burgers sijn, die gheen se
woenstadt en hebben, ende gedaicht werden voir kueren,
zullen hoir onschout doen mitten naisten bueren, dair sy
nachts tvoeren geslapen hadden, doe sy laeste bijnnen o
vryheyt waren voir die tijt, dat die onrait geschiede; e
dair hy seydt [1]), dat hy dess nacht tvoeren geslapen he
dair sel die weirdt van der herbergen tho doen mit sy
ede, dat hy dair geslapen hadde, als voirscreven [2]). Ende d
de weerdt dess nyet [3]), soe wair hy bevallen, de gedai
wair van saken ruerende van kueren beneden 10 pont; m
van saicken ruerende van uytluyden off van kueren boven
pont, dair mach hy onscout off doen, als in een punt v
screven staet.

XV. *Wie mit eynre handt voir kueren onschout doen moegen.*

Item die raidt, out, nye ende gemeynten onser stadt s
overdraegen ende hebben gesloten om veelheyt der eede

1) B. „seide".
2) B: „voirscreven is".
3) B: „ende dede des de weert nyet".

dagelix gevallen sijn, die tschutten: tot wat tijden ymandt angesproken werdt, hy tegens onser stadt enige kueren verbuert soude hebben van vechtelick, twelck[1]) vechtelick geschyet is int bywesen enich getall van persoonen, dair men nae trecht van onser stadt an ondervinden mach, ende dieselve persoone, die dairby geweist hebben, denghenen, die soe betegen wert, mit hoeren ede, als onser stat recht gelegen is. ondraegen, off dair men nijt an ondervinden en kan, soe sal, die soe beteghen is, mit eenre hant sijn onschout doen moegen dairvoir.

XVI. *Van eyn gast te betyden.*

Item wanneer men enen gast betyet, dat hy kuer verbuert heefft, ende mach men dien bedraegen mit tweën van onsen raide, die en mach tot genen onschout komen. Ende mach mens alsoe nijt bedraegen, soe sal hy sijn onscout doen mit 2 sijns naesten bueren, dair hy wonafftich is, offte mit 4 onser burgers, die bijnnen onser oude stadt wonafftich sijn, die waken ende graven ende 25 jair out zijn ofte dairenboven.

XVII. *Voir den rait te ontbieden ofte wete tdoen nae*[2]) *inleggen.*

Item wanneer die rait enich man ontbyet mit hoeren bode tot hem tcomen, ende dan nyet en coemt, dess hem die bode dat tweeten doet, de verbuert 5 pont elx maels tot 3 werven toe, ende de[3]) vierde werff sel men hem bieden by sijn burgerscap. Voirt tot allen tyden als enich man van ons raits wegen ymandt ontbieden sel by onsen rait tcomen, ende wairt saick, dat dieselve nyet geboden wesen woude, alsoe dat hy voirginck, off dat mens nyet gevinden en coste, soe sal men opten naesten Sonnendach in der kercken kundigen, dat dieselve by onsen raide comen sel dess naesten Manendages dairna opter stat huyss off dess naesten Donredages; ende dede hy dess nyet, soe verbuert hy 5 pont elx mails tot 3 werven toe, ende vierde werff by sijnre burgerscap, ten wair saick, dat hy dairtoe dede mit synen bueren, alsoe als onse stadtrecht[4]) wijst, dat hy van dyen bode nyet en wiste of bijnnen onser stadt nyet en was, doet gekundicht werdt in der kercken.

---

1) B: „welck".
2) B: „van".
3) „de" ontbreekt in B.
4) B: „onser stadt recht".

754453

Ende dessglijx soe wie men inleggen sal, die sel men d
wete dairoff doen [1]) openbairlick in der kercken op eyn
Sonnendach; ende soe sel hy dess naesten daeges daern
inleggen, alzoe vere als hy van dien bode nyet en wist
of [2]) dat hy bijnnen onser stadt wair. Sonder arch.

XVIII. *Buten onsen buerluyde te ontbieden.*

Item wanneer die raidt van onser stadt ymant, die but
onser vryheyt wonafftich is in Eemlant, ontbyet mit ons
stat brieff in sijnre tegenwoirdicheyt off by onser stat bode i
sijnre tegenwoirdicheyt of tot synen huyse, dair hy woenafti
is, ende tot synen 2 naesten bueren, ende quame diesel
dan nyet voir onsen raide op de tijt, dair hem ene wete
gedaen wair, alzoe vere als hy bijnnen dier tijt, als hy g
boeden wair, in Eemlant quame off wair, de verbuert 5 dus
stuvers elx mail tot 3 werven toe, ende vierde werff
10 dusent steens, dairto geven 25 dusent steens to beteri
Ende wairt saick, dieghene alsoe geboet hem onsculdich
van den saicken, hy geboet wair, so soude men hem s
oncost ende schade, dye hy dairomme geleden had, by d
raidt van onser stadt verstoren ende beteren.

XIX. *Van ymandt doen tbieden ende wachten by den raidt.* [3])

Item ymandt, die den anderen doet byden voir den rai
van der stadt, ende hy dair nyet weder en coemt tegen de
ghenen, die dair geboden is, die verbuert eyn pont, als
vere alset dieghene versuecket, die dair geboden is.

XX. *Die bueren twysen ende dach slicht tnemen.*

Item soe wie verdaget werdt sijn onscout te doen, en
synen dach slicht neempt, die sel sijn onscout doen, als h
eens dach gehat heeft, off hy wair bevallen; mer wie seide
als hy eirst voir den raidt quame, dat hy sijn buer nijt e
wiste, dair sel men luyden to setten uten raide synen buer
twysen. Ende seyde hy, dat sijnre bueren enich sijn viand
waere, dien buer sal men ontbieden, ende dairto tdoe
ende dat voirt uyt trichten, alset in dat naiste punt hiervo
beschreven staet.

---

1) B voegt hier tusschen: „aen hem selven, of men mach die wete doen".
2) B: „opdat". Dat stond ook eerst in A, doch is daar gecorrigeerd in: „of dat".
3) Het opschrift luidt in B: „Yment te bieden ende te wachten voir den rait".

XXI. *Ymant sijn buer twysen.*

Item wie opt huyss koemt ende begheirt, dat men hem syne buere wysen sell, ende die den raidt, die dairto gesett werdt syne buere twysen, nyet en verwacht voir opt huyss, thent die by hem comen ende synen buere wysen, die sel sijn onscout doen, glijck off hem syne buere gewijst waeren, off hy sal bevallen.

XXII. *Sceltwoirden in den raide tmaicken.*

Item ymandt van den raide, out, nye ende gemeente, als sy traide sijnt by malcanderen, ymandt die dan enige saicken thonen wil off verantworden, die sel opstaen ende blyven op die stede, dair hy op sat. Ende ymant, die opstont of saete, die sceltwoirden maickede op ymandt van den raide, die verbuerde 5 pont; ende dessglijx van den meenten, als sy opt huyss geboden werden off comen, ymant, die op ymandt van den raidt of van den meenten sceltwoirden maickede, de verbuert 5 pont.

XXIII. *Van quaden woirden, dair vechtelick off queme.*

Item wye ymandt van onsen burgeren quade woirde gave, dair vechtelick off qweme, de sel gelden alsulcken kuer, als onser stadt boick van den verkuerden woirden inhout.

XXIV. *Van verkuerde woirden in den kercken.* [1])

Item ymandt, die in enich kercke off up kerckhoff bijnnen onser stadt den anderen verkuerde woirde gave, de verbuerden alsoe veel kuers, als onse stadtboick [2]) inhout van den verkuerden woirden, ende dairtho soude hy wesen uyt onsser stadt vryheyt 8 daegen lang, ende nyet weder in te komen, den kuer [3]) wair eirst betailt.

XXV. *Van den vechtelick in den kercken* [4]).

Item enich man off wijff, die vechtelick of kijff maickede in den kercken [5]) of opt [6]) kerckhoff, alzoe dat die kerck

1) B: „in der kerck".
2) B: „onser stadt boick".
3) „en" voegt B hier tusschen.
4) B: „in der kerck".
5) B: „in der kerck".
6) B: „op".

dairoff beslaegen worde, soe sal dieghene, dairt beslach
queme, offdoen dat beslach mit synen guede. Ende wair d
gebreek an synen goeden, soe sel sijn goet dair inghaen, e
daerentheynden sel hy buten der stat blyven tot dyer tijt
dat hy dat beslach offgedaen hadde.

XXVI. *Eyn kijndt, dat* 14 *jair out is, kuer tverbueren.*

Item eyn kijndt, dat 14 jair out is off dairenboven, m
kuer verbueren nae inhout onser stadt boick; mer wairt sai
het bijnnen onser stadt schoel [1]) ginck, soe soude den mey
dat kijndt corrigeren tot goetduncken dess raitz voir den k
Ende eyn kijndt, dat beneden 14 jair out is, daer en em
men gheen kuer an verbueren, (ende dat en mach geen kuer v
bueren) [2]); mer enigerhande misdait, die dat kijndt doet, off
men an sulcken kijndt doet, sel men beteren ende verricht
by den raidt van onser stadt, nadyen dat die misdaet e
broecken groet sijn, uytgenomen dootslaeghe off leemt
die blyven staen op sulcke recht, als onser stat boick inho

XXVII. *Van anxten mit verkuerde wapenen.*

Item soe wie op ymandt van onsen burgeren een mes tre
off anxt mit verkuerde wapen, die verbuert 5 pont, behou
lick nijt meer dan enen kuer tverbueren van anxten op eyn t

XXVIII. *Van anxten.*

Item wie den andereh anxt op enich kerckhoff off
kerck bijnnen onser vriheydt, die verbuert alsulcken k
als der stadt boick inhout van den anxten, ende dairtoe e
maendt lanck buten onser stat ende buten onser stadt vred
crucen te luyden.

XXIX. *Ymandt trueren off an tverdigen in quaden moede.*

Item soe wye ymandt van onsen burgeren mitter ha
sloeghe off stiete off anveerdichde in eniger wijs in quad
moede, die verbuert 3 pont.

XXX. *Van clederen schoeren.*

Item ymandt, de enen onsen burgeren synen cledere
schuerde in quaden moede, die hy an sijn lijff hadde, d
verbuert 3 pont.

---

1) B: „binnen in onser stadt tscoell".
2) Deze woorden komen alleen in B voor.

XXI. *Van slaen sonder blootwonden mit verkuerde wapen.*

Item ymandt, die enige van onsen burgeren sloeghe of stiete ruerde in quaden moede mit verkuerde wapen, ende diene, die alzoe geslaegen, gestoten off geruert worde, dairoff gent en bloede noch blaew en wair, die verbuert 5 pont; r wairt saick, dat hy arghent blaew wair, zoe verbuert 10 pont.

XXXII. *Van blootreysen sonder verkuerde wapen.*

Item soe wye ymandt van onsen burgeren bloetwonde of ootreysde sonder verkuerde wapen, dat is te verstaen mitter yst, de verbuert 5 pont.

VXXIII. *Van blootreysen mit verkuerde wapen.*

Item soe wye ymandt van onsen burgeren blootwonde off ootreysde mit verkuerde wapen, de verbuert 10 pont.

XXXIV. *Van wapendrancken.*

Item ymandt, die den anderen wapendrancte, die verbuerde dusent steens.

XXXV. *Van begheeten.*

Item ymandt, die anderen[1]) begheet mit wyne off mit byere ff mit water[2]) off mit melken off mit spoelinge, de verert 5 pont.

XXXVI. *Van huysstotinge off tegens mans wille in sijn huyss tkomen.*

Item ymandt, die huyssoeckinge off huysstotinge[3]) dede, e verbuert 25 dusent steens ende een jair de stadt, alsoe icke als hyt dede, ende alzoe mennich als dair wair. Ende mandt, die qweme in ymandtz huyss tegens synen wille, nde dede degene, die men tegens synen wille int[4]) huyss ecomen wair, ijt dairtoe optenghenen, de tegens synen wille n sijn huys gecomen wair, de verbuert dair nijt an tegens nser stadt, alzoe verre als hy ende synen 2 naesten bueren

1) B: „den anderen".
2) De woorden „off mit water" ontbreken in B.
3) B: „huystotinge off huyssoekinge".
4) B: „in sijn".

dairtho doen mit hoeren eden, alsoe onser stat recht wijst, hy tegens synen wille in sijn huyss gecomen wair; ende had dengenen, dien hy huysstotinge gedaen had, enigen sch gedaen, dien soude hy hem beteren by den raide van onser st

XXXVII. *Ruren in quaden moede op het kerckhoff off in den kerck.*

Item ymandt, die den anderen stiete off ruerde off veerdichde in eniger wijs in quaden moede op enich kerck off in kerck bijnnen onser stadt, die verbuerde alsulc kuer, als onse stadtboick [1]) inhout van den vechtelick; e dairto soude hy wesen uyt onser stat ende uyt [2]) onser s vredecrucen eyn maendt lanck, daerenthenden nyet w in te comen, synen kuer wair eirst betailt.

XXXVIII. *Ymant van der statz raet off knapen tblootwonden offte misdoen.*

Item wanneer die rait van onser stadt ymant antast doet antasten, ymant die dan den rait off der stat kna off denghenen, diet dede by gehete dess raitz, bloetwo mit verkuerde wapen, die verbuert [3]) sijn lijf; ende dat sal rait richten an synen lyve. Ende dairmede sullen die mae an beyden zyden mede besoent wesen, ende alle dieghe die dair mede geweest hebben, dair men so antast, sy e all hoir maeghe. Ende ymant, die daerenboven ymandt bl wonde mit verkuerde wapen om dyer saicken wille, dat sal raidt richten an synen lijve, diet dede; ende ymandt, die anderen enige quade woirden gave off misdede anders der voirscreven saicken wille, die verbuerde 10 dusent ste

XXXIX. *Dyen raidt off die stadtdyeners [4]) tslaen ofte misdoen [5]).*

Item die raidt, out, nye ende gemeynten sijnt[6]) overdrag soe wair sy ymandt van den raide off der stat dyeners erg seynden, ende wye hem misdede, alzoe dat hy hem stie off sloeghe, dat hy blau offte bloedich wair, die verbuerd sijn lijf. Ende wie hem anders misdede mit woirden of mi

1) B: „onser stadt boick".
2) Dit woord ontbreekt in B.
3) B: „verbuerde".
4) B: „der stadt dienren".
5) De beide laatste woorden ontbreken in B.
6) B: „sijn".

wercken, die verbuerde 20 dusent steens ende een jair de stat. Actum anno etc. [1]) IV, II post Johannis Baptiste.

XL. *Mit boich offte armborst na ymandt tschieten bijnnen onser stadt.*

Item ymandt, die mit enigen [2]) boege ofte armborst nae ymant schyet bijnnen onser stadt als bijnnen den utersten graven, die om onser stat staen, die nymant rakende, die [3]) verbuert 20 dusent steens ende een halff jair uyt onser stadt thuyden. Ende ymant, die enen anderen rakende, die verbuert sijn lijff. Ende ymant, die opter straten quame mit eynen boeghe ofte armborst om tot enige vergaderinge, kijff off [4]) parlement tkomen of ymant te schieten bijnnen onser stat, die verbuert [5]) 5 dusent steens.

XLI. *Ymant in dess anders huys tegens synen wille tcomen ende hem tslaen ofte stoeten [6]), dat hy bloot, ende mede van huysstotinge.*

Item ymandt, die by daich off by nacht in ymantz huys quame tegen synen wille, ende hem sloeghe, stiete of staicke, alsoe dat hy bloede, die verbuerde sijn lijf. Voirt ymandt, die voir ymantz huys, venster off doere sloege of steit, alzoe dat hy dair een [7]) gat in maicte, dair men doer syen mach, die verbuerde [8]) alsulcken kuer, alst punt van huysstotinge hijrvoir geschreven inhout [9]).

XLII. *Van kuerwonden.*

Item ymandt, die den anderen kuerwonden, die verbuert 21 pont, alzoe dicke als hyt dede, ende alzoe mennich als dair wair. Ende die kuerwont sal alsoe dijp wesen, als die yseren mathe lang is, die opt raithuys hanget, ende sal [10]) die rait besyen. Ende ymant van onsen burgeren, die enen anderen

---

1) „etc." ontbreekt in B.
2) B: „enen".
3) „die" ontbreekt in B.
4) B: „om".
5) B: „verbuerde".
6) B: „te stoten".
7) B: „enich".
8) B: „verbuert".
9) B voegt hier achter: „te weten 25 Beyers gulden ende een jair die stadt, ende voirt als dat punt voirscreven inhout". (Zie art. XXXVI).
10) B: „tsall".

burger van onser stat tsy bijnnen off buten, oick wairt wa
alzoe blootwonde mit verkuerde wapen in hoifde, in arme
in benen off in enigen leden, alzoe dat hyt been arge
quessende an synen lyve of kuerwonde, die sel gelden d
voirschreven kuer ende geven denghenen, die alzo wont
wair, of synen erffgenamen, wair hy doot, wanneer hy
sys begheren, 50 pont, ende tbetalen deser voirschreven be
ringe bijnnen eynre maent, na dien dat men die beteri
begheirt. Ende wairt saick, dat diegene, die den ande
aldus gekuertwont hadde, dess nyet en dede, soe soude
uyt onser stat ende buten onser stat vredecrucen wesen, d
nijt in tcomen offte wesen [2]), eer die beteringe betailt wa
Ende quame hy off bleve hy daerenboven bijnnen onser s
off bijnnen onser stadt vredecrucen, soe soude men antas
ende setten in onser stat slot ende geven hem water ende bro
op synen cost, dair nijt uyt tcomen, eer die betering h
tailt wair. Ende dessglijx wairt saicke, dat ymant [3]) onse burg
nijt en wair, die ymant van onsen burgeren bloetwonde, al
als voirschreven is, off kuerwonde bijnnen onser stat vred
crucen, de sel gelden ende gheven alsulcken [4]) kuer en
beteringe in allen manyren, off hy onse burger wair. En
wairt saicke, dat enich gast onsen burger kuerwonde, ende
storve, eer hy [5]) beteringe gedaen had, soe sal men [6]) de
doden erffgenamen die beteringe doen glijckerwijs ende
allen manyren, off syt selver gedaen hadden. Sonder arch.

XLIII. *Van dubbelde kueren* [7]).

Item die anvechter die verbuert altijt dubbelde kueren, va
wat kuer dattet sy [8]). Ende die meeste kuer neemt altijt d
minste kuer off; ende een persoon en mach an een perso
tot een mael ende een tijt nijt meer verbueren dan een kue
Ende [9]) die anvechter sal dairtho noch gelden ende betale
die helfft van dyen kueren, die de voirganger tegen he
dan verbuert.

---

1) B: „gewont".
2) B: „te weten".
3) B voegt hier in „die'.
4) In A staat „al alsulcken".
5) B voegt hter in „die".
6) B: „souden".
7) Het opschrift luidt in B: „Nyet dan een kuer te verbueren".
8) B: „van wat kueren dattet sijn".
9) Dit en de volgende woorden van het art. ontbreken in B.

XLIV. *Van leemten.*

Item ymant, die den anderen leemde in enigen leden, die verbuert drieendetwintichstalff pont, alzoe dicke als hyt dede, ende so [1]) mennich als dair wair. Ende ymant van onsen burgeren, die een ander burger van onser stadt leemde in eniger leeden bijnnen off buyten, oick wairt wair, die sel gelden den voirscreven kuer; ende daerentheynden sal hy 3 maent buten onser stadt vredecrucen wesen, ende daerentheynden nyet in tcomen. eer die 3 maenden ommegecomen waeren, ende hy die leemte gesoent ende gebetert hadde. Ende wie dairenboven bijnnen onser stat vredecrucen quame, als hy uytgeluyt wair mitter clock, dien sal onse stat doen antasten ende doen setten in onser stadt slot ende gheven hem water ende broot op synen cost totter tijt toe, dat [2]) 3 maenden ommegecomen waeren, ende hy gesoent ende gebetert hadde. Ende als hy die 3 maent uytgeweest heeft, soe mach hy bijnnen onser stadt comen ende wesen tot dyer tijt toe, dat hy mit rechte verwonnen wair; ende onse stadt en sell gheen let of hinder wesen, die geleemt wair. Ende dessglijx wairt saick, dat ymandt, die onse burger nyet en wair, die ymandt van onsen burgeren leemden in enigen leden binnen off buten, oick wairt wair, die sel 3 maenden uyt onser stadt ende buten onser stadt vredecrucen wesen in allen manyren, off hy onse burger wair. Ende wanneer ymandt kroent van den rait, datt hy geleemt is in eniger leede, soe sal hy dairtoe doen mit synen ede, dat hy lam is van dier leemte, dair hy off croent; then wair saicke, dat ymandt lyede off dede lyen, dat hy ymandt gewont hadde, soe sal [3]) hy dairto doen mit synen ede, dat hy van dyer wonde, die men lyet of dede lyen, lam wair. Ende dat sel men doen op enen raitzdach, als de raidt ter raide sit; ende soe sal die raidt die leemte besyen, ende so sal die burgermeister ommevraegen doen onder den raide, ende dair sel elck man van den raide to seggen by den ede, de hy die stadt geswoeren heeft, wairt een leemte is, of en is, by sijn vijf sijnnen sonder arch. Ende ist saicke, dat 3 mannen van den raide of meer kennen, dattet een leemte is, soe sel ment houden ende richten voir een

---

1) B: „also".
2) B voegt hier in „die".
3) Dit woord ontbreekt in B.

leemte. Ende wy dess Manendages bedragen werdt, die s
men dess naesten Donredages dairnae uytluyden mitter cloc
Ende wairt sake, dat men nyet en croende van leemten, en
dat [1]) in der wairheit een leemte wair, dair wil de stat nocht
hoir recht op vorderen in allen manyren, als voirschrev
is, ende thenden den tijt nijt in te comen, eer hy gesoent en
gebetert hadde by den raide van der stat; ende quame
dairenboven bijnnen onser stat vredecrucen, dien sell o
stadt doen antasten ende setten in onser stadt slot, en
gheven hem water ende broot op synen cost ter tijt toe, d
hy gesoent ende gebetert hadde by den raidt van der [2]) sta

XLV. *Van dootslaegen.*

Item wairt saick, dat ymant van onsen burgeren een doo
slaeghe dede an ymant van onsen burgeren bijnnen ons
stat vredecrucen (off buten onser stat vredecrucen) [3]), oi
wairt wair, die verbuert [4]) sijn lijff. Ende worde hy vo
vluchtich, dat mens nijt richten en konde, soe sal hy honde
jair ende een dach buten onser stadt vredecrucen wesen, en
bijnnen dijr tijt nijt weder in tcomen bijnnen onser stadt
bijnnen onser stadt vredecrucen, op sijn lijff. Ende ymandt
die onse burger nyet en wair, die een dootslaeghe dede
ymandt van onsen burgeren bijnnen onser stadt of dairbuten
oick wairt wair, die sel dessglijx hondert jair ende een da
(buten onser stadt ende) [5]) buten onser stadt vredecruc
wesen ende blyven [6]), als voirschreven is. Ende ymandt, d
daerenboven bijnnen onser stadt of bijnnen onser stadt vred
crucen quame ofte bleve, dien sel onse stadt doen antast
ende richten an sijn lijf.

XLVI. *Onse burger een dootslach tdoen an een gast.*

Item wairt saick, dat enich burger enen dootslach de
bijnnen onser stadt vredecrucen an enigen gast, die sal da
rechtevoirt 8 daegen van den straeten wesen, ende thens dy
8 daegen in der stat slot tcomen, dairt hem die raidt wijst

---

1) B: „dattet".
2) B: „onser".
3) Deze woorden, die in A ontbreken, doch die de zin eischt, komen in B voor.
4) B: „verbuerde".
5) Deze woorden komen alleen in B voor.
6) De beide laatste woorden ontbreken in B.

off doet wysen, ende 6 weken dair tweesen, dairtoe sel hy gheven 25 dusent steens. Ende thens dien 6 weken tot eniger tijt, als des doden maghen soen ende betering begheren ende nemen willen by den raide van onser stat, soe selt onsen burger doen, off hy sal uyt onser stadt ende buten onser stat vredecrucen wesen totter tijt toe, dat hy gesoent hadde, off dat hy verburcht hadde beteringe tdoen by den raidt van onser stadt. Ende quame hy dairenboven bijnnen onser stadt vredecrucen, dien sel men antasten ende setten in onser stadt slot, dair nijt uyt tcomen, hy en hadde eirst gezoent off de zoen verburcht tdoen by den raide van onser stadt. Ende die dode sel onse stadt [1]) havenen ende bewaeren op dessgheens cost, die den dootslach gedaen heeft, tot dijr tijt toe, dat die zoene dairoff gedaen wair by den raidt van onser stadt; ende als die zoene gedaen is, soe sel men den dode graven bijnnen onser stadt. Ende dyen burger, die den dootslach hadde gedaen [2]), die sel ende mach onse stadt ende allen synen maeghe, die onse burgers zijn off die mit onss wonaftich sijn, bevreden die eynen tegen den anderen binnen onser stadt vredencrucen ende buten onser stadt vredecrucen.

XLVII. *Ymandt te misdoen, die uytgeluydt is.*

Item ymandt van onsen burgeren, die enich man misdede, die uyt onser stat geluyt wair van enigen dootslach, die en verbuerden kueren noch bruecken dairan [3]) tegen onser stadt, uytgesondert dootslach. Ende ymandt, die voir sijn kueren, bruecken of vechtelick uytgeluydt is, ist dat hy bijnnen onser stadt blijfft of coempt, eer sijn tijt ommegecomen is, ende eer hy van sijn kueren, bruecken of vechtelick de cameler vernuecht heefft, an dien en sel men noch en mach men oick gheen kuer noch brueck verbueren tegen onser stadt, uytgesondert dootslach op sijn recht tblyven staen; mer hy mach alle kueren ende bruecken verbueren, glijckerwijs off hy nijt uytgeluyt en wair.

XLVIII, *Eyn burger een dootslach tdoen an eynen gast.*

Item wanneer een burger een dootslach gedaen heeft an eynen gast, soe sal hy rechtevoirt thenden dyen 8 daegen

---

1) B voegt hier in: „doen".
2) B: „gedaen had".
3) „dairan" ontbreekt in B.

comen in onser stat slot [1]), als voirschreven is; ende wai
saick, dat hy buten onser stadt bleve ende dess nyet en de
soe soude onsen raidt dien inbieden voir onse clocken by sij
burgerscap in te comen in onser stat slot, als voirschre
is, bijnnen den naesten 14 daegen. Ende dede hy dess ny
soe wair hy dairmede ontburgert, ende soe soude men d
dode dess doden maegen overgeven, alzo dat sy den ha
dadigen dairmede beclaegen moegen ende dat recht opv
deren, in sulcker mathen, dat men den doden nijt overge
en [2]) sel, dess doden maeghen [3]) zullen eirst voldoen an on
stadt hant, dat sy nymant van onsen burgeren off ondersae
beclaegen zullen.

XLIX. *Eyn burger een gast tslaen buten, off eyn gast bu een gast tslaen, ende weder in onser stadt tkomen.*

Item wairt saicke, dat enich van onsen burgeren mit ongev
een [4]) doetslach dede buten onser stadt vriheydt an enigen ga
die mach weder incomen op sijn burgerrecht; ende wou
hem ymandt daerenboven yet doen, dair sel hem de stat
beschermen, thent hy mit recht vervolget is. Ende wai
saicke, dat een gast buten onser stadt vryheydt enen dootsla
dede an enen gast, ende hy tot onss in onser stadt vrihe
quame, enich van onsen burgeren ofte ondersaten die dy
gast herberchde, thenwair by oirloff ende consent der burg
meisteren, der scepenen ende des raitz, die verbuerde [5]) eyn po
alzoe mennich als dair wair; ende alzoe mennich dach, a
onse burger den gast buten den voirschreven orloff hielde,
alzoe mennich pont verbuerde onse burger. Ende wairt saick,
dat enich gast een dootslach gedaen hadde, oick wair hy
dyen gedaen hadde, ende quame hy dan bijnnen onser sta
vriheydt, enich van onsen burgeren, die den gast dan voi
stonde tegen ymandt van onsen burgeren, die dess dode
maich wair, die verbuert 5 dusent steens, alsoe mennich al
dair wair.

---

1) B voegt hier in: „ende doen".
2) „en" ontbreekt in B.
3) B voegt hier in „en".
4) B: „enigen".
5) B: „verbuert".

L. *Onsen burgers nijt tbeclaegen.*

Item aldus is onse statrecht [1]) van outs gelegen, dat men onse burgers voir mijn heere van Utrecht noch nergent hijr in den sticht buten onser stat beclaegen sal moegen van dootslach off van leemten, want onse privilegiën inhouden, dat wy alsulck recht ende vryheidt hebben, als die stat van Utrecht heefft.

LI. *Wanneer over den hantdadige gericht wordt.*

Item wanneer enich dootslach geschyet is bijnnen onser stadt vriheydt, ende onse stadt dat richt over den hantdadigen an [2]) synen lyve, soe selt dairmede gesuent wesen onder alle onsculdigen maighe an beyden zyden; ende wie dairenboven van dien dootslach enige wrake dede, dat woude onse stat richten an synen lyve. Voirt [3]) soude men denghenen, die doot gesleghen wair, ende den hantdadigen, dat van simpelen [4]) saicken wair, bijnnen onser stat graven, als dairoever gericht wair; ende dat van ghenen simpelen [5]) saicken wair, soe soude men nochtans denghenen, die dootgeslagen wair, bijnnen onser stadt graven.

LII. *Die dootgeslegen sijn, nijt opt kerckhoff tsetten.*

Item ymandt, die enighe dode, die dootgeslaeghen sijn off werden, brocht off setten in kerck of opt [6]) kerckhoff anders dan in sulcken mathen, als voirscreven is in den naesten punt, die verbuert 5 dusent steens; ende daerenthens wairt, dat die stadt enighe cost off hinder dairoff quame, dat soude hy ofdoen [7]) buten der stadt cost.

LIII. *Op gast off die onse burgers nyet en zijn.*

Item worde ymandt van onse burger brueckachtich op gaste off die onse burgers nijt en zijn, dat van den vechtelick ruert, die verbuert alsoe vele kuers, als dat boick dairoff inhout, uytgenomen dat uytluyden.

---

1) B: „onser stat recht".
2) B leest tweemaal „an".
3) B voegt hier in: „so".
4) „simpelen" is aan B ontleend. A heeft „serplen", misschien wordt bedoeld „ferplen".
5) A: „serplen".
6) B: „op".
7) B: „doen"; A had dit eerst ook, maar dezelfde hand veranderde het in: „ofdoen".

LIV. *Die onse burgeren nyet en zijn, tegen malcanderen tvechten.*

Item dieghene, die onse burger nijt en zijn, ende
brueckachtich sijn off werden op malcanderen, die verbuer
alsulcken kuer ende uytluyden, als onse stadtboick dai
begrepen heefft, gelijckerwijs off die een burger tegen d
anderen waere. Sonder arch.

LV. *Uytten huyse of tot eniger steden tlaeden.*

Item ymandt, die den anderen uten huyse of [1]) uter kerck
off van den kerckhoff loede of seide of eischede tcomen,
loede of seyde off eischede tegens hem tot eniger ste
tcomen, die verbuert 5 dusent steens. Ende wairt saick, d
hy dair quame, die alzoe gedaicht wordt, soe verbuerde
syne burgerscup.

LVI. *Van ymandt tlaeghen.*

Item ymant, die den anderen laghede mit voirrade in huy
off in heymelicken steden, in steghen off in straeten bijnn
onser stadt vredecrucen, die verbuert 5 dusent steens, al
dicke als hyt dede, ende alsoe mennich alss dair wair.

LVII. *Vergaderinge opter straeten.*

Item ymandt, die enighe vergaderinge makede opter straet
alsoe dat hy mit hopen ginghe, dair drange off kijff of que
off scheltwoirde, de verbuert elck persoon, die dair me
wair, 5 dusent steens, also mennich als dair wair, behoud
licken nochtans alsulcken kuer dairto tgelden, als yman
van dyen op die tijt dairtoe verbuerde.

LVIII. *Gaste onsen burgeren tslaen mit voirsaete.*

Item enich gast van buten, die mit voirsetten dingen que
bijnnen onser stadt off bijnnen onser stadt vredecrucen o
ymandt van onsen burgeren off die in burgers gemoede sitte
tslaen, de verbuerde 10 dusent steens; ende sloech hy yman
off wonde hy ymandt van onsen burgeren of die mit onss i

---

1) „of" ontbreekt in B.

gers gemoede sitten, soe verbuert [1]) hy 20 dusent steens
alven den kuer, die hy mit slaen verbuert. Ende dair sel
n voir antasten; ende ymandt, dien antast ende den raidt
erde, dien sel onse stadt geven 25 pont, tbetalen bijnnen
eirsten maent, na dien dat men den raide leverde; ende
ndt, dien voirstonde, die verbuert 10 dusent steens; ende
renthens sal die gast uyt onser stadt ende buten onser
lt vredecrucen wesen een jair langk. Ende dit sel die meeste
fte van den raide van onser stat ondervinden.

IX. *Onse burgers ende ondersaeten buten kuer tverbueren.*

tem soe moegen onse burgers ende in burgers gemoede
n, malck die een tegen den anderen buten onse vrede-
cen kuer verbueren, glijck offt binnen onsen vredecrucen
r, in allen manyren als die kuer gelegen is. Sonder arch.

LX. *Gheen gast by nacht mit harnisch opter straeten.*

tem zoe en sel gheen gast mit harnisch by nachte opter
eten ghaen, elkerlijck by 5 dusent steens, thenwair als
eirste inquame, dat [2]) hy dan wel rechtevoirt in sijn har-
ghe ghaen moste.

LXI. *Eynen gast voir tstaen, als men hem kuer eischt.*

tem wanneer men enige gast des betijt, dat hy kuer ver-
rt heefft, ende een man van den raide coemt of meer of
stat knapen enich tottengenen te eysschen dien kuer,
ghene, die den gaste dan voirstonde, de verbuerde [3])
usent steens, alzoe mennich als dair wair, die den gast
rstonden.

LXII. *Gasten vol tdoen ende ondersaeten voir kueren.*

tem wanneer eyn gast vechtelick heefft bijnnen onser stat
decrucen, soe sal die gast burgen setten voir sulcke bruecken
e kueren, als hy misdaen heeft, of men sellem tueven,
t is tverstaen, dat hy beteringe gheven sal ende nemen
den raide van der stadt ende synen kuer, die hy ver-

---

1) B: „verbuerde".
2) A: „dan".
3) B: „verbuert".

buert heeft, betalen. Ende dessglijx van denghenen, die s
in burgers gemoede, uytgenomen, dat sy nijt voldoen
zullen van kueren, dess beneden 7 ponden is.

LXIII. *Buten onsen buerluyden tvechten.*

Item wair twist off stoet vallet buten onser stadt v
crucen tusschen 2 parthyen van onsen buerluyden, dess
onse stat bevinden wil ende thoir nutte duncket weesen
wie dair gene vrede of gheven en woude, ofte onse stat
gherende is, ende dies an onser stat nijt blyven en wo
die sal buten onser stadt vredecrucen blyven by 10 Beyers
guldens tot der tijt toe, dattet gevredet off gesuent wert;
daer en moegen onsen burgers nyet to reysen ende th
comen sonder kuer. Ende soe wie den vrede geven w
onser stat ende blyven will, dair moegen onse burge
reysen ende thulpe comen sonder kuer beyde binnen
buten, uytgenomen van dootslaegen.

LXIV. *Clercken tvechten.*

Item soe en sel nymant cruenbrieff off acolitusbrief sta
doen, hy en sal al kueren verbueren moegen glijck e
werlicken man, uytgenomen die geestlick goet heifft, dai
dagelix de grote getyden omme pleech te lesen, off sch
kijnder, de dagelix voir den schoelmeyster bijnnen onser s
ter schoelen ghaen.

LXV. *Ymandt van den raidt off die gemeent tlaege in heymelicken steden.*

Item enich persoon, die ymandt van den raidt, out, ny
van der [2]) gemeynte lagede in heymelicken steden, steg
plaetzen ofte in straeten ende misdede mit wercken, a
dat hy hem bloetwonden, die verbuerde sijn lijf, ten
dat dieselve, die alsoe ymant lagede ende misdede, als
screven staet, bewysen mochte, dats die raidt bewys
geloifde, dattet hem van der stat wegen nyet en ruerde.
alzoe gelaicht [3]) ende misdaen wair. Actum XIIII^{c} XL
II post Victoris.

---

1) A heeft: „schade".
2) „van der" ontbreekt in B.
3) A heeft: „gelaichde".

VI. *Eyn vrou, die mit hoir naeste bueren onscout doen sell, oe sy overtasten sal, als hoir naeste buer kijndt draget.*

em die raidt, out etc. sijn overdraegen: wairt saick, dat enigen vrouwen kuer beteech, dair sy hoir onscout voir i woude, ende sy quame voir den raidt opten huyse ende e, dat hoir buer een kijndt droich [1]), soe sel sy an beyden n overtasten ende nemen, de gheyn kijndt en draicht, ende i hoir onschout, als onse(r) statz boick [2]) dair van inhout. [3])

LXVII. *De raidt tbedraegen.*

em soe moegen 2 mannen van den raidt ymant be-gen op horen eidt van vechten, van scheltwoirden, ende kuer draget, alsoe vere als syt gesyen ende gehoirt oen ende sy dairby geweest hebben ende geschijt is in tijt, dat sy in der stadt raide sijn.

LXVIII. *De raidt hemselven tbedraegen.*

em zoe mach een man van den raide hemselven bedragen kueren, dat men hem betyet, off dairoff ontdraegen by ede, dyen hy der stadt gesworen heift, alzoe vere als i over hem nijt en kroent.

LXIX. *Van ondervinden.*

oirt van kueren, van bruecken, van alrehande [4]) misdait, geschyen van denghenen, die woenaftich sijn buten onser t [5]) muyren bijnnen onser stadt vredecrucen, dair sel men setten 5 mannen uyt onser statz rade; ende wes de meer p van den viven by hoeren ede int wair dairoff onder-len, dair en mach men geen onscout voir doen. Ende ndt, die beruft worde ende genoemt van eniger misdait schreven, dair en sel men nymant van den raide toe setten, sijn afterste kijndt maich is of nairre; ende enigen saicken, nymant of genoemt en is, dair mach men to setten 5 nen van den raide, als voirschreven is; ende wes de 5 nen van den raide ondervinden, als voirscreven is, dat

---

B: „draicht".
B: „ons statboick".
B voegt hieraan toe: „Actum Sabbato post Egidii anno XL".
B: „alre".
B voegt hier in: „oude".

sullen sy an den raide brengen bijnnen den eirsten 14 daegh
na dyen dat sy dairto geset werden; ende ymandt
den raide, die tot eniger saicke geset worde, als voirscre
is, ende die dess nyet doen en woude, die verbuerde 5 p
ende van dien jair nyet trade tcomen.

LXX. *Die totten ondervinden nyet seggen en will.*

Item ymant, tsy man off wijff, dair lude van den raide
enen ondervinden to geset zijn, die nijt seggen en wo
denghenen van den raide, die dair to gesett zijn, dat hy w
van der saicken, dair sy hem omme vrageden, die verb
elck 5 dusent steens, ende nochtans tseggen, dat sy wis

LXXI. *Smalen kuer van den ondervinden.*

Item van elke ondervinden, dair die raidt to geset wer
ende dair kuer off coemt, dair sel off ghaen ten smalen k
voir dess raidtz arbeidt enen halven Beyerschen gulden.

LXXII. *Goetduncken tseggen.*

Item wanneer men ommevraget in den raide van eni
saicken, soe sel elckman sijn goetduncken seggen; ende d
hy dess nijt, als men hem vrageden [1]) sonder arch, die
buert [2]) een Beyers gulden.

LXXIII. *Die meysters, die totten raidt van hoir verbijnd
nijt seggen en willen.*

Zie D. CXXI.

LXXIV. [3]) *Van uytluyden.*

1. Item ymandt, die bevalt off bedraegen werdt van eni
kuer, uytgenomen, die men uytluydt, de sel den kuer beta
bijnnen den eirsten 14 daegen, nae dyen dat men hem in
kerck genoemt heeft; ende dat sel men doen dess naes
Sonnendach, nae dyen hy bevalt off bedraegen werdt. E
en dede hy dess nijt, soe soude men hem bijnnen 2 nae
rechtdaegen dairnae sijn goet vercopen om reet gelt e
op een Beyers gulden meer, die hy dairan verbuert had,
hy bijnnen den 14 daegen nyet betailt en hadt ende

---

1) B: „vragede hem".
2) B: „verbuerde".
3) Vgl. D. nr XXXVII.

t had laten vercopen. Ende wie anders de stadt off der
scult nyet en [1]) betailt tot sulcker tijt, als dat voir den
k gekundicht wert off de wete dairoff gedaen wert mit
dyenre, die sel men sijn goet vercopen dess eirsten recht-
gen, dairnae die dach omgecomen wair, om reet gelt
om een Beyers gulden meer, de hy dairan verbuert had,
hy op sijn dach nijt betailt [2]) had ende sijn goet dairvoir
laten vercopen. Ende wie aldus vervolget wert mitten
t, als voirscreven staet, voir kueren off vur der stat
lt, ende die rait alsoe vuel goits nijt vinden en kondt,
mede hy die kuer [3]) off der stat scult betalen mocht, soe
e die raidt de persoon dan antasten off doen antasten,
e geringe den raidt hem bereyken mochte, ende setten
in onser stat slot ende geven hem water ende broot
en [4]), ter tijt toe [5]) dat hy de kueren betailt hadde ofte
langhe geseten had, dat hy mit sitten die kuer off die
t betailt had; dat is tverstaen, dat hij onder dach ende
ht een vleemsche quijt sell moegen sitten van sijn kueren
schulde voirschreven. Ende de stadt sel hem verleggen
oirt van een vleems an broot sdaichs ende nyet meer;
e dat sel hy betalen, die aldus voir kueren offte schult
mit sijn stockgelt, off hy sal dairvoir sitten, glijck hy
sijn kueren offte schult sit.

Item enich man off wijff, die hem anders brocht off seynde
off drincken, dan voirschreven is, die verbuerde 5 Beyers
den, alsoe dicke als zy [6]) dat deden, ende alsoe mennich
dair wair; ende dit sal staen tot ondervinden dess raitz
onser stadt in der tijt.

Item wairt saick, dat die stockmeister versumich worde,
die voirschreven persoon anders geseyndt of gebrocht
rde, dan voirschreven is, die verbuerde sijn dienst, ende
renthendens tsitten ende eten water ende broot, glijck die
soon voirschreven, die in sijn bewair is, ende nochtantz
kuer tgelden, die de persoon gelden sal, die in der
t slot dan is [7]).

---

1) „en" ontbreekt in B.
2) B voegt hier in: „en".
3) B: „kueren".
4) „teeten" ontbreekt in B.
5) B: „totter tijt toe".
6) A: „syt".
7) B: „sitt".

4. Item zoe sal die camerair in der tijt allen jaeren die h
ren, die bijnnen sijnre tijt verschinen, in sijn jair upbu
ende allgeheel rekenen.

LXXV. *Die uytgeluydt is ende ontseyde.*

Item ymandt, die uytgeluyt is uyt onser stadt ende
onser stadt vredecrucen [1]), die ymant van onsen burgeren
sijn lantsaten ontseyde, ende dieghenen, die alsoe ont
waeren, dat den raidt anbrengen, soe sal onse stad
mannen van hoeren raide dairtoe setten tondervinden. E
ondervindt dan de raidt [2]), dattet alsoe is, soe mach die bur
die onseyt wair, off sijn lantsaten, die onseyt waeren,
ghenen, die uytgeluyt wair ende ontseydt hadde, mis
ende dootslaen mit synen maeghen ende vrienden, ist bi
off buten, oick wairt is [3]), ende dair en verbruect [4]) hy gh
vrede an, noch en verbuert dair kuer an, noch en mis
dan nyet tegen onser stadt. Ende wairt saicke, dat hy
argent tuefde ende den raide leverde, soe sal hem onse s
gheven 100 pont, tbetaelen bijnnen der eirsten maent, na d
dat hy hem den raide leverde, ende to richten an synen h
Ende ymant, die dair wraick op dede, dien woude onser s
alzoe sculdich houden, alse denghenen, die ontseyde.

LXXVI. *Der stadt slot entwee tslaen.*

Item enich man off wijff, die onser stat sloete ent
sloeghe mit raide of mit dade sonder o(ir)lofs dess raitz,
verbuert 10 dusent steens. Ende wie dess statz slot ent
sloeghe, dair enige gevangen gewoentlicken in plegen tsit
of sloete an der stat poirte off anderen sloeten, dair men
ende in onser stat comen mach, soe wil de rait dat rich
tot die voirschreven kuer an hair lijff off anders tot dess r
goetduncken.

LXXVII. *Ymandt uten stock thelpen.*

Item ymant, die saet gevangen in onser stat slot van enig
saicken, die dair hulpe tdede in der wairheydt, dat hy
wech queme, die verbuerde sijn lijff; ende den sel onse st
antasten ende setten in onser stat slot ende gheven hem wa

---

1) B voegt hier in: „te wesen".
2) B: „de raet dan".
3) B: „wair".
4) B: „verbuert".

e broot, totter tijt (toe) [1]) dat ment [2]) richt an synen lyve. Ende glijcke: wairt saicke, dat ymandt der stadt enigen gevan- [3]) name ofte ondronge, de sy angetast hadden offt woude n antasten, die verbuerden sijn lijf, alzoe als voirschreven is.

LXXVIII. *Die uytgeluydt werdt voir schout.*

ie D. LXIV.

LXXIX. *Van uytluyden voir scout.*

tem [4]) voirt is die raidt overdraegen ende hebben gesloeten, na deser tijt, alst gebuert, dat ymant, het wair wye hy r, soe vere vervolget worde mitten raide, dat sijn goet offt soude werden, ende dyen vervolger dan up den voir- ger by den gericht ofte rait soe veel goits nyet en vonden, hy gericht mochte werden, ende hy voirt nae onser statz t dairup vervolgede, alsoe dat die schuldener [5]) eyn maent voir uytgeluyt wair, ende hy dairoever inquame, ende die anclager an den rait om recht thebben vervolgede, sel hem [6]) onse rait terstont stercken ende den sculdener n ende helpen antasten ende vangen ende setten hem in er stat slot, sonder hy dair weder uyt tcomen, dan hy anclager betailt eirst ofte vernuecht had op sijns selffs cost.

LXXX. *Van uytluyden voir kueren.*

ie D. CXXVII.

LXXXI. *Wie vrede nemen moegen.*

tem zoe moegen die oude raidt ende [7]) gesette meentlu [8]) nen, gheven ende bieden de vrede, glijck luyde van den en raide; ende misdede hem ymandt, als sy die [9]) nemen len, dat soude men richten, glijckerwijs off sy van den en raide waeren.

LXXXII. *Eyn vrede, die genomen werdt, wie dair al mede bevredet werden.*

Voirt enigen vreden, die genomen zijn off genomen zullen

---

1) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor.
2) B: „men".
3) B: „vangen".
4) „Item" ontbreekt in B.
5) A: „schulderen".
6) „hem" ontbreekt in B.
7) B voegt hier in: „die".
8) B: „meentlude".
9) B: „vrede".

werden tusschen onsen burgeren, ondersaeten ende die
onss wonafftich zijn, mit dieselve vrede zullen allen ach
susterkijnderen maeghen off naerre mede bevredet wes
Ende wanneer enige vrede genomen werdt, dat sel men d
Sonnendaiges dairnae in den kercken kundigen. Actum et
XIIII c XLVII, II post Victoris.

LXXXIII. *Die hem voirvluchtich maicken, dat men den v
dair nijt off crigen en kan, hoe men den vrede kundigen
sal, dat zy van weerden blijfft.*

Die out raidt [2]), nye ende gemeynten sijn overdraegen
wairt saick, datter voirtan enich gescheell, twist of vechte
geschiede onder onsen burgeren, ondersaeten off diege
die onse stat bevreden mochten, ende die raidt van der e
partye vervolget wordt om vrede dairtusschen te nem
off enige vrede die raidt nut bevredet dochte, ende w
saick, dat dieghene, dair men die vrede an nemen soude, h
absentierde, alzoe dat mens nijt vinden en conde, soe sal
rait van stonden an een vrede dairvan doen verkundig
openbair [3]) in den kercken. Als dat geschyet is, wairt saick,
daerenboven die vrede gebroicken worde, dat sel men rich
an denghenen, die de vrede gebroicken had, glijck ende [4])
allen manyren off hy de vrede selve gegeven had ende h
die in sijn tegenwordicheyt geëysscht [5]) ende genomen w

LXXXIV. *Over de vrede twechten.*

Item ymandt, die tegen den anderen in vrede staet,
wie dan [6]) vrede eirst tbraecke opten anderen, ende dede
gene, dair de vrede eirst an gebroicken worde, yet dai
opten anderen, die den vrede braicke, opten staende vo
die en verbuerde [7]) dair nijt an tegen onser stadt. [8]) En
van allen anderen kueren sal men verbueren na uytwis
onser stat boick; ende oick tweeten by tverbueren, off diesel
in geleyde stonden. Mer wy den anderen anxte ende anvoch

1) „etc." ontbreekt in B.
2) B: raet, out".
3) B: „openbairlic".
4) „ende" ontbreekt in B.
5) B: „offgeëysschet".
6) B: „den".
7) B: „verbuert".
8) Het verdere gedeelte van dit art. ontbreekt in B.

eirst, sal verbueren 25 Beyersche guldens ende een halff jair de stat, ende dan voir dairup te vorderen nae onser stadt (recht).

LXXXV. *Onredelicke woirden tgheven, als men vrede eyssclit.*

Item wanneer die raidt van onser stadt off dieghene, diet doen moegen nae inhout onser stadt boïck, arghent comen om vrede tnemen, ymant, die dien toseyde dreygewoirden off verkuerde woirden off verwitwoirden off dyerglijcke off belette off hinderde in eniger wijs dien vrede tnemen, die verbuerde 5 dusent steens.

LXXXVI. *Wat die rait voir ene vrede hout.*

Voirt ymant, die in vreden staet, hetsy burger tegen burger ofte burger [1]) off luyde, die mit onss wonafftich sijn, die enen tegen den anderen, ende burger off ondersaet tegen gast, ende die gast dat verburch heefft beteringe tnemen ende tgheven by den raidt van onser stadt, dat hout die rait voir enen alingen vrede, alsoe als de vreden hairgecomen sijn.

LXXXVII. *Van vrede tnemen.*

Item wair twist gevallet of vechtelick, dair luyde van den raide off nae inhout dess boicks vrede nemen moegen, off een man van den raide mit enen goeden knaep, die onse burger is, to comen ende enen vrede eysschen by der stat recht, wie dan [2]) den vrede weygerde, die verbuert 5 pont, alsoe dicke als [3]) hy den vrede weygerde ende nijt en gave tot 3 werven toe, ende alsoe mennich als dair wair; ende vierde werff sel men hem den vrede bieden : die dan dairover dede, die wair een vredebreecker. Wair oick dat saick, dat de burger, de van den raide nijt en wair ende dairtoe geëysscht worde den vrede mede tnemen, dess nijt doen en woude off weygerde, die verbuerde [4]) 5 pont elx maels tot 3 werven toe. Ende wair twist gevallet off vechtelick, dair 2 luyden van den rait off meer off van denghenen, die na inhout dess boicks vrede nemen moegen, mit enen goeden man, die onse burger wair, enen vrede off nemen willen van

---

1) De woorden „ofte burger" ontbreken in B.
2) B: „dat".
3) „als" ontbreekt in B.
4) B: „verbuert".

ymandt, ende wairt saicke, dat dieselve ontginge denghene die den vrede van hem nemen wouden, off voirliepe, die v buert 5 dusent steens, alzoe dicke als syt deden, ende alz mennich als dair wair. Ende misdede hy ymant, als d genen, dairtegen men hem in vrede setten souden, alsoe hy hem sloeghe off wonde, zoe verbuerden hy totten v schreven kuer, als der stat boick inhout, 10 dusent ste Ende enich man van den raide, die ymant dess weygerde nijt mede en ginge ende name enen vrede, tot wat ty dat ment van hem begheert, die verbuert 5 dusent ste ende darenthens soe sal hy 3 maenden lanck van der rade blyven. Ende hyroff soe mach men becronen; ende w hy becroent, ende hy sijn ontscout dede, soe verbuerde kroenre 5 dusent steens.

LXXXVIII. *Ontsculdige maeghe van dootslaegen tvreden.*

Item soe sijn van alle dootslaeghe ontsculdige maeghe. onse burgers sijn off mit onss wonaftich sijn, die enen w den anderen bevredet van beyden zyden bijnnen onser s vredecrucen off daerenbuten een atmael langh nae d dootslach, dat ist tverstaen 24 uyren, glijckerwijss off raidt van onser stadt die vrede dairoff genomen had.

LXXXIX. *Ontsculdige maeghe, die gast zijn, van dootslaeghe tbevreden.*

Item onsculdighe maeghe, de gast sijn, de sal ende d mach de stat bevreden van dootslaege bijnnen onser s vredecrucen 14 daeghen lanck; ende thenden dyen 14 daeg soe en mach mens nyet bevreden, hij en wils blyven an raidt, als bescheydt tgeven ende tnemen by den raidt, e hy dat verburcht an der stadt hant. Ende wanneer dien v van enen gast van 14 daeghen alzoe genomen is, soe al synen [2]) onschuldigen maeghen, die in dien dootslach ren, mit hem bevredet in [3]) dienselven vrede; ende dessg van anderen saicken als van dootslaeghe.

1) „de" ontbreekt in B.

2) B: „alle".

3) B: „ende", wat A oorspronkelijk ook had; „in" is eene verbetering van de hand, die den tekst schreef.

XC. *Wanneer mens blijfft vrede tnemen.*

Item wanneer mens blijfft an der stadt tusschen onsen burgeren ende den gast, soe sel die raidt enen alinghen vrede nemen van den burger ende van den gast ende van all hoir maegen, alsoe vere als sy an beyde zyden anleiders sijn. Ende is die gast gheen anleider, soe sel die raidt hem bevreden van sijn selffs lyve, van onsen burger ende van allen synen maeghen, die bijnnen onser stat vryheydt woenaftich sijn, uytgenomen die selve hantdadigen ist van dootslaeghe off van leemten: die sel die raidt bevreden, alsoe als voirschreven is. Ende ymant van onsen burgeren, die den vrede nijt en gave, alsoe als voirschreven is, als de raidt van hem begheirde, die verbuert 10 pont elx mails tot 3 werven toe; ende de [1]) vierde werff sel men hem enen vrede bieden, ende dede hy dairenboven, zoe wair hy enen vredebreecker.

XCI. *Die vredeloes is, te misdoen.*

Item ymandt van onsen burgeren, die ymandt laichde off misdede, de vredeloes is des gestichtz van Utrecht ende tot uytlaege geleyt sijn, die en verbuert dair nyet an tegen onser stadt.

XCII. *Van den vrede tvernyen.*

Item alle vreeden, die genomen werden tusschen onsen burgeren, dien sel men voirt vernyen 3 werven in den jaire, off sy nyet versoent en worden, als van Sinte-Martijnsdaeghe in den wijnter tot Palmdaige toe, van Palmdach voirt tot Sint-Johansdaeghe [2]) te midzomer, ende van Sint-Johansdaige weder tot Sinte-Martijnsdaige toe, ende van allen daegen voirschreven dyen dach all. Ende dese vrede zullen duren bijnnen ende buten van allen maeghen, dair onse burgeren off ondersaeten op beyden zyden anleyders sijn. Sonder arch.

XCIII. *Van twist tzuenen tusschen onsen burgeren ende ondersaeten.*

Item soe loven wy ende verwilkueren, dat wy alle stoet, twist of vechtelick, dat geschijt tusschen onsen burgeren ende ondersaten, oick wairt geschijt, sonder allene van dootslaeghe

---

1) „de" ontbreekt in B.
2) B voegt hier in: „toe".

ende van leemten, dat dieghene, die den twist ende st onderlinge hebben, sullen dess den burgermeisters, den s penen ende den gemenen raidt betruwen[1]) den twist tbreeck ende tzoenen; ende zullen dat verburgen alsulcke zuene thou ende tdoen, als de rait overdraget ende segget. Ende wy d an den raidt nijt en verburcht, als de raidt van hem beghe die verbuert 10 pont elx mael [2]) tot 3 werven toe; e vierde werff sel ment hem bieden by sijnre burgerscap, w hy onse burger. Ende wair hy onse burger nyet, soe ment hem bieden by 20 dusent steens. Ende wie dess nyet blyven en woude ende verburgen, als voirschreven dien sel men uytluyden mitter clock uyt onser stadt e buten onser stadt vredecrucen twesen tot dyer tijt toe, hyt verburcht had. Ende quame hy daerenboven bijnnen o stadt ende bijnnen onser stadt vredecrucen, soe sel men tasten ende setten in onser stat slot, dair nijt uit tkom eer hy den voirschreven kuer betaelt had ende verburcht h als voirschreven is.

XCIV. *Te houden die zuene, als sy gemaict is.*

Item wanneer die rait enige zuene maicken ende segg tusschen onsen burgeren ende ondersaeten van enigen twi kijff off vechtelick, wie die zuene nijt en hielde, die verbu 10 pont, alzoe dick als die rait die zuene raemde ende sey tot 3 werven toe; ende vierde werff sel ment hem bieden b sijnre burgerscap, wair hy onse burger, ende wair hy on burger nijt, by 20 dusent steens. Ende hielde hy se d nijt, zoe sel men uytluyden uyt onser stat ende buten ons stat vredecrucen twesen tot dyer tijt toe, dat hy die zue hielde. Ende quame hy daerenboven bijnnen onser stadt end bijnnen onser stat vredecrucen, soe sel men antasten end setten in onser stat slot dair nijt uyt tcomen, eer hy die zue hielde ende den kuer betailt hadde. Ende wie die zue hielde ende verbraicke bijnnen jairs, die verbuert 20 dus steens totter stadt behoeff tot dyen anderen kuer off bruecken, als der stadt boick inhout. Ende dat sel men ondervind by den raidt, tot wat tyden alst hem bycoemt ende g croent werdt.

---

1) B voegt hier in: „om".
2) „elx mael" ontbreekt in B.

XCV. *Gasten, die bruecken hebben tegen onsen burgers, ende burgers tegen gasten tzuenen.*

Item wairt saick, dat enich gast enigen bruecken had tegen ymandt van onsen burgeren, ende wil dess onse burger an den raidt blyven, alse bescheyt by hem tgeven ende tnemen [1]), ende wil dess dan die gast [2]) nijt doen, soe mach onse burger dess vervolgen 3 Donredaigen voir onsen stadtraidt [3]) ende dair sijn gebreck thonen. Ende als hyt [4]) alsoe vervolget heefft, zoe sel hem de raidt van onser stadt oirloff geven, also dat onse burger dan [5]) geen kuer verbueren en mach tegen den gast an onser stadt, uytgesondert dootslach; ende wanneer enich burger enigen gast aldus vervolget heeft, soe moegen alle synen maeghe ende synen vrienden dyen gast slaen ende misdoen sonder kuer tverbueren tegen onser stadt, gelijckerwijs off hyt selver dede, alzoe vere als hy dair selver tegenwoirdich wair. Ende wairt saick, dat ymandt [6]), tsy burger ofte gaste, hulpe deden den gasten, de vervolget waeren, die verbuert 5 dusent steens ende anders synen kuer, als der stat boick inhout; ende dien mach men slaen ende misdoen sonder kuer [7]), gelijckerwijs off hy vervolget wair. Ende als ymant vervolget is, dat sel men laten weeten dess naesten Sonnendaiges dairnae in der kercken, uytgesondert dootslach.

XCVI. *Eyn burger gast ticht tgeven.*

Item wanneer enich van onsen burgeren enen gast ticht gheefft ende beschuldicht alse van bruecken, ende wil de gast dat beteren by den raide van onser stadt, ende die gast dat versekert mit gueden burgen, soe sal onse burger dessglijx doen sonder alrehande archheyt by verbueren [8]) van 10 pont, alzoe mennich als dair wair. Ende dessglijx sel de [9]) een burger den gast wederdoen; ende dat sel men hem bieden tot 3 werven toe elx maels by 10 pont ende vierdewerff by

---

1) B: „te nemen ende te geven".
2) B: „de gast dan".
3) B: „onser stat raet".
4) A: „alst hy".
5) „dan" ontbreekt in B.
6) „dat ymandt" ontbreekt in B.
7) „sonder kuer" ontbreekt in B.
8) B: „tverbueren".
9) „de" ontbreekt in B.

sijnre burgerscup. Ende woude hys dan nijt blyven, soe s men uytluyden uyt onser stadt ende uyt onser stadt vred crucen tweesen totter tijt toe, dat hyt verburcht had. En quame hy daerenboven bijnnen in [1]) onser stat off bijnn onser stadt vredecrucen, soe sel men antasten ende setten onser stadt slot, dair nijt uyt tcomen, eer hy den kuer beta hadde ende verburcht hadde, als voirscreven is.

XCVII. *Eyn burger tegen een gast parlement thebben bijnnen onser stadt.*

Item wairt saicke, dat ymant van onsen burgeren off o dersaeten tegen enigen gast parlement off kijff had bijnn onser stadt vredecrucen, ende die burger off ondersaet de begeirt bescheydt tnemen ende tgeven by den raide van ons stadt, soe sal den rait den gast dairvoir tospreken ende d van hem begeren, dat hy dessglijx doen wil. Ende wil d gast dan dess blyven an onsen raide, zoe sal men enen ali ghen vrede dan an beyden zyden nemen; ende zoe zullen s an beyden zyden dat verburgen dat bescheydt tgheven end tnemen by den raide van onser stadt. Ende will die ga dess nijt blyven an onsen raide, soe sellen onsen raide d tuven ende houden, ende nijt uyt onser stadt tscheyden, e hy dess an onsen raide gebleven is ende dat verburcht heefft

XCVIII. *Mit enen ondadigen man tdedingen.*

Item zoe wie onse stadt overgeefft voir enen ondadige man, ende dairtoe onse stadt hoir brieff [3]) op gheefft, so zullen onse burgers off die mit ons wonaftich sijn, nijt dedin gen mit rechte mitten ondadigen man tegens onser stadt brie ven; ende ymandt, die hijrenboven dede, die verbuerde 10 dusent steens.

XCIX. *Burger twerden.*

Item voirt ymandt, die begheirt burger twerden der stadt van Amersfort, ende die men onfaet, die ymants eygen is off kuermoedich off hoerich is [4]) off hoeffpenningen schuldich is

---

1) „in" ontbreekt in B.
2) B voegt hier nog achter: „te bliven als voirscreven is. Sonder arch".
3) B: „brieve".
4) „is" ontbreekt in B.

tgheven off thoren [1]) in cameren off tot enengen quaden recht staet in eens anderen heren landt sonder arch, die en mach die burgerscup ghene stade doen; ende soe vroe als [2]) die rait dat verneemt in der wairheyt, soe sellem die rait van onser stat ontburgen openbairlicken mitter clock. Ende ymant van onsen burgeren, die enich wijff hadde off name, die hoirde tot enigen recht, als voirscreven is, die sal dat offdoen binnen den eirsten halff jair, na dyen dat die raidt vername in der wairheydt, ende men hem enen wete dairoff dede; ende ymandt, die dess nijt en dede, dien sell men ontburgeren openbairlicken mitter clock.

C. *Eyn burger hem selven van voirlasten te verantworden.*

Item wie dat men anneemt tot enen burger, die sell op sijns selffs handt mit synen vrienden verantwoirden ende draegen buten der statz cost al alsulcke lasten, die hy heefft off gehat heefft, doe hy onse burger nijt en was.

CI. *De kijnders burgers tblyven, al* [3]) *sy de vader versuemt.*

Item tot wat tyden dat [4]) ymant van onsen burgeren syne burgerscup versuemt mit ongeval van dootslaege, soe en zullen synen kijnder, die hy dan heefft, ende die onse burgers sijn [5]), tsy begheven kijnderen off onbegheven kijnder, hoir burgerscup dair nijt mede versumen; ende sy zullen onse burgers blyven totter tijt toe, dat sy deselve versumen. Ende dat zullen de kijnder versuecken voir den raidt van onser stadt, wanneer hoir ouders aldus hoir burgerscup versumen. Dit punt wert gemaict int jaer van XCIIII op Sinte-Agnietendaich.

CII. *Burgerscup tversuecken.*

Item wie dat burgerscup behylickt, die sel sy bijnnen jairs ende ses weken, na dyen dat hy se behylickt, versuecken voir onsen raidt opt huys; ende wie se alzoe nijt en versueckt, die is mit synen wyve dairmede ontburgert.

---

1) B: „off de heren"; men leze misschien: „of de (voor: die) horen" (A: „oft horen").
2) B: „als".
3) B: „als".
4) „dat" ontbreekt in B.
5) „sijn" ontbreekt in B.

CIII. *Burger ghene kuermoede tgheven.*

Item zoe is onser [1]) stadt recht van outs gelegen, dat o
burgers ghene kuermoede gheven sullen, thenwair dat sy
burgerscup mit recht verwoent hadden, off dat ymandt o
burgert worde openbairlicken mitter clock.

CIV. *Burgerscup thouden.*

Item ymandt, die anbrenget mit 4 mannen, die o
geboeren burgers sijn, ende die 30 [2]) jair out sijn off daer
boven, ende de hem dat helpen houden mit hoeren eed
dat sijn vader ende moeder burgers geweest hebben e
sy se off hy nijt versuemt en hebben, also dat hy mit re
burger is, dien sal men houden voir enen burger. Mer ym
die beschuldicht worde van anders [3]) enigen saicken, d
hy mit recht gheen burger om wesen soude, dat sel men h
openbairlicken seggen. Ende wil hy de burgerscup houd
soe sal hy dat houden mit 4 manne, die onse geboe
burgers sijn ende 30 jair out zijn off dairboven, dat hy
recht nae onser stat recht een burger is, als hy hem v
meten heefft.

CV. *Besculdigen van burgerscup.*

Item enich man off wijff, die ymandt beschuldicht voir d
rait van onser stadt van sijnre burgerscap, ende mochte d
ghene, die beschuldicht worde, die burgerscup houden, als
als onser [4]) stat recht wijst ende der stadt boick inhout, bijn
den 14 daegen nae dyen dat hy beschuldicht worde, soe s
dieghene, die den anderen beschuldicht heeft, gheven on
stadt 10 dusent steens.

CVI. *Die mit will sijn burgerscap opseydt.*

Item tot wat tyden ymandt mit wille sijn burgerscap o
seyde [5]), die en sal noch en mach nummermeer onse burg
weder werden. Factum [6]) anno XVIII sVridaichs nae Urba

---

1) A: „onse".
2) B: „25".
3) A: „anderen".
4) A: „onse".
5) B: „opseit".
6) B: „Actum".

CVII. *Butenburgers.*

tem enige burgers, die buten onser stadt vryheit wonaftich
mit hoeren wyven, die en sel onse stat nyet verantworden
h voirstaen voir enigen burger ende anders nijt dan een
t, tot dyer tijt toe dat sy bijnnen onser vriheyt wonafftich
[1]) mit hoeren wyven; mer hoir kijnder ende hoir boeden
hten wel hoirs selfs erve ende hoir selfs bouwinge be-
ren. Ende wairt saicke, dat sy dootslaegen worden,
sy mit hoeren wyven bijnnen onser stadt vriheydt mitter
ne gecomen waeren, dat sel men richten als eyn gast;
e enige last, die hem geschiede, eer sy ingecomen wae-
mitter woene, als voirscreven is, dat zullen sy selve drae-
, ende dair en selsse onse stadt nijt off verantworden.
e ymant, die inqueme mitter woene, als voirscreven is,
sel sijn woenstadt bewysen den rait van onser stat, alsoe
de rait geloefft, dat sy selve vlet, cost ende vuer hou-
bijnnen onser vryheit. (Ende wie dat een jair ende 6 we-
woent buten onser vriheit) [2]) buten oirloff dess raidtz,
is dairmede ontburgert, behouden eenloopluyde in hoeren
rt tblyven.

CVIII. *Van eynloopluyden.*

lle [3]) eenloopluyde, die onse burgers zijn, die buten onser
eyt wonaftich sijn, die en zullen gheen burgerrecht ge-
en, alsoe lang als sy buten onser vriheydt wonen; mer
sy weder bijnnen onser vryheydt wonen ende de woenstadt
rijst hebben, alsoe dats die raidt gelooffft, dat sy dair wonen,
sullen sy te burgerrecht staen, alsoe lange als sy dairbijnnen
nen. Ende worde ymant van desen stucken berufticht [4]),
soude staen tot dess raitz ondervinden.

CIX. *Van daeghen ende buten trecht tstaen.*

tem enich weerlick man off wijff, die enich [5]) van onsen
geren doet daeghen, die sel onse stat ene wete doen,
hy die dadinge offlaten sel ende nemen gulde of recht

B: „woenen".
Deze woorden, die de zin vordert, ontbreken in A doch komen in B voor.
Hiervoor staat in A hetzelfde artikel met verschillende verschrijvingen; het is dan doorgehaald, vóór het geheel uitgeschreven was. De aanhef luidt daar: „Item alle opluyde" etc. Ook in B ontbreekt „item" niet.
B: „beruft".
B: „yment".

bijnnen onser stadt; ende wie dess nijt en dede, die sel
bieden uyt onser stadt ende buten onser stadt vredecr
twesen, tot dyer tijt toe dat hy die dadinge offlaet ende
brieve dairoff overgheifft; ende gave hy die brieve nijt o
die wair dairmede ontburgert.

CX. *Onse burgers buten trecht tstaen.*

Item enige onse burgers [1]), die sijn goet off sijn scout g
off brochte an enigen man, die enen anderen onser bur
ren [2]) dairom te tale setten buten onser vriheydt voir en
richter, off die enich scout cofte off an hem name, dair
onse burger enige om te tale setten voir enigen rechter b
onser vryheydt, off die enige brieve brochte off dede breng
dair onse burger enige mede te tale worde geset b
onser vriheyt, dieghene, die dat goet off de schout a
gegeven hadde off die brieve brochte off dede breng
alsoe als voirscreven is, dien sal onse burger oprichten e
veroirsaiten alsulcke schaide, als hy dairby lijt off gele
heefft ende ther wairheyt tobrengen mach, alsoe dats die
van onser stadt geloifft, ende daerenboven [3]) verbuert hy
dusent steens; ende dairtoe soude men een jair uyt onser s
ende buten onser stadt vredecrucen luyden nijt wederom
te comen, hy en hadde de voirscreven schaide eirst [5]) gebe
ende den kuer eirst betailt.

CXI. *Onse burgers buten trecht tsetten* [6]).

Item enich man off wijff, die van sijn selffs wegen off ym
anders wegen onsen burger off sijn goet buten onser [7]) vry
voir enigen richter [8]) bijnnen desen gesticht van Utrecht trec
boede off eysschede off belaste in eniger wijs van werlic
saicken — want ons burgers dairoff bijnnen onser stadt voir o
schout ende scepenen mit recht trecht staen sullen — dien sel m
eyn jair uyt [9]) onser stadt luyden, ende nijt weder in te com

---

1) B: „enich onser burger".
2) B: „onsen burger",
3) B: „daerenthens".
4) B: „weder".
5) Dit woord ontbreekt in B.
6) B: „setten". Art. CCLIIIe leest het opschrift: „Item eenich man off wijf o
burger buten belasten".
7) B voegt hier in „stadt".
8) A: „richten"; art. CCLIIIe: „richtern".
9) Art. CCLIIIe: „buten".

n hebbe onse stadt eirst gegeven [1]) 25 dusent steens ende henen [2]) synen schade gebetert, dien hy alsoe belast had, enomen, dat onse burgers doen sullen van hoeren erven, sy mit recht schuldich sijnt tdoen. Ende dede dieghene, alsoe belast worde, mit synen maeghen ende vrunden [3]) dair oe optenghenen, dien alsoe belast hadde, dair soude hem stadt een hoofft (off) [4]) weesen, alsoe vere als hyt ver-et hadde voir den rait van onser stadt.

CXII. *Van denselven* [5]).

Item enich man off wijff van onsen burgeren off [6]) onder-en, die onse stadt off onsen burgeren off ondersaeten be-off dede belasten voir enigen heeren off stede buten onser t, die verbuert [7]) 25 dusent steens; ende hy sell offdoen cken last ende schaide, als onse stadt off onse [8]) burgeren ondersaeten dairby hadden; ende dairtoe [9]) soude men een jair uytluyden [10]), ende [11]) daerenthens nijt weder in te comen, en had den kuer [12]) betaelt ende der stadt off [13]) onsen bur-en off ondersaeten verricht alsulcken schaiden, als sy dairby den hadden. Ende had dieghene, die onse stadt off onse ger off ondersaet alsoe belast hadde, enich goet bijnnen r stadt, die [14]) soude men vercopen voir die schade, alzoe vele e tot dyer tijt toe dat die schade verricht wair. Datum [15]) o XIIII c ende XIIII des Manendages nae Odulphi.

Item dese lasten sel men offdoen 8 daegen, na dyen dat die wete doet, behoudelick dat een ygelick van synen e ende goede doen sell, als hy van rechtz wegen schuldich e doen.

CXIII. *Ondersaeten tverantworden.*

tem zoe en sel onse raidt nymant houden voir ondersaet,

B: „gegeven eerst"; art. CCLIIIe: „eerst onse stat ghegeven".
Dit woord ontbreekt in art. CCLIIIe.
Art. CCLIIIe: „vrunden ende magen".
„off" ontbreekt in A,
Art. CCLIIIe: „Van tselve".
B: „ende".
Art. CCLIIIe: „verbuerde".
Dit woord ontbreekt in art. CCLIIIe.
Art. CCLIIIe: „dan".
Art. CCLIIIe: „uuut onser stat luuden".
„ende" ontbreekt in B.
Art. CCLIIIe voegt hier in: „eerst".
„off" ontbreekt in art. CCLIIIe.
B en art. CCLIIIe: „dat".
B en art. CCLIIIe: „Actum".

die onse burger nijt en is, ende anders nijt houden dan voi een gast, hy en sel eirst voir den raidt comen ende swere onser stat houde ende trouwe tweesen ende bewysen syne woenstat, alzoe dats de rait geloofft, dat hij mit onss woe glijck anders onse burgers ende ondersaeten, uytgenomen di mit onsen burgeren ende ondersaeten woent, die men hout vo knecht off dyenstmeechde. Dit wert gemaict int jair va XXV Fridaichs [1]) nae Elffdusent-Maechden [2]).

CXIV. *Den rait, out, nye etc. tdoen vergaderen.*

Item ymandt van onsen burgeren, die mit 5 manne, da onse burgers zijn, begheren an den burgermeister ofte an de gemenen raidt opten huyse den ouden rait mitter gemeynte tvergaderen, zoe sel dieselve, die dat begeirt, terstont legge opter kist 5 pont. Ende wairt saicke, dat die saicke, dair de ouden rait, nye ende gemeenten omme tsamen waeren, ander ymant androege, wie dan in den onrecht bevallet, die sal da die 5 pont gelden terstont ende betalen. Mer wairt oic saick, dattet meesten deel van den raide dochte, dat sys nij sculdich en waeren den ouden rait mitter gemeynten omme di saicke tvergaderen, soe en sel die burgermeister den ouden rai mitter gemeynten nijt tsamen laten comen. Actum anno XLVI

CXV. *De raidt myde tnemen.*

Item wairt saick, dat enich man van den raide mide on giffte name van enigen saicken, die onse stadt anghaen, di dairoff bedraegen worde in der wittelicker wairheyt, die wai uyten raide gewijst nummermeer weder in te comen. Wai oick ymant, die enigen man dess betege, ende in der wittelicke wairheyt dess nijt tobrengen en mochte, die sel gelden 2 dusent steens, ende dien sel men openbairlicken voir der cloc voir een loghener kundigen.

CXVI. *Van den raidt thueghen.*

Item soe en sal den rait nijt langer hueghen dan een jair lang sonder arch [3]), na dyen dat hy offghait van den rait of van den scepenendom, uytgenomen in brieven ende in der stat register opter stat huys.

---

1) B: „sVridages".
2) B voegt er achter „dach".
3) „sonder arch" ontbreekt in B.

CXVII. *Die raidt off tkeeren.*

am wanneer ymant enigen saicken tdoen heefft voir den t, ende als hy synen saicken gethoent heeft voir onsen t, soe sel elc man van den rait, die enich der partyen ch is ofte zwagers ofte afterskijndt [1]) off meer [2]), hem aff- en, alsoe vere als [3]) men dairoff begint te tracteren ende die burgermeister seydt: „keert u off, die maech off zwa- zijn"; soe wie dess dan nijt en deden, die verbuerde 3 nt steens, alzoe dicke als hyt dede, ende alzoe mennich dair wair, uytgenomen van ghiften van [4]) enigen ampt dyenst off kiesen. Ende dese swagerscap sal duren, soe e dat mit wittaftige hylick verandersait worde. [5]) Ende blijft sitten, ende zoe nae als voirscreven in den bloot is zwagerscap off maichscap, die sal sijn stemme ghene cracht ben ende sijn kueren betalen als voirscreven.

CXVIII. *Mitten ouden raidt toe to brengen.*

em aldus sijn overdraegen die raidt out, nye, ende gemeynten: wie dat hem vermet mitten ouden raide to tbrenghen van en kueren off goet, dat der stat andraget, dair hy min off ven wil, dan hem geëysscht werdt, off dat hy dess ont- gen wil wesen, ende wie [6]) alsoe nijt to en brenget, als hy vermet, de sel gheven de stadt alsoe veel, als men hem cht, ende dairtoe 3 dusent steens. VI post Odulphi anno VI.

CXIX. *Die raidt overdraegen, ende dat tkeeren.*

em wanneer een saicke overdraegen is by out rait, nye [7]) e gemeynten, enich man, die de saicken daerenboven weerde enigen woirden off mit wercken, die verbuert elckerlijck usent steens, also dick als hyt dede; ende daerenthens en hy [8]) nummermeer in onser stat rade comen. Ende enich n, die [9]) van den raide wair, out offte nye, ende nijt en volgede de saicken tvorderen, de overdraegen waeren, als voir-

---

B: „afte ofte kijnt".
B: „nairre".
A: „alst".
B: „tot".
Het overige van dit art. ontbreekt in B.
B voegt hier in „dat".
B voegt hier in „raet".
„en sal hy" ontbreekt in B.
„die" ontbreekt in B.

sçreven is, off de hem sonderde van den raide, hy en dede
by oirloff dess raitz, die verbuerde 5 dusent steens, also d
als hyt dede, ende also mennich als dair wair; ende dae
thens [1]) wair hy uyt onser stadt raide gewijst nummerm
weder in tcomen.

CXX. *Rekenijnge tdoen.*

Item tot wat tyden dat die burgermeister ofte [2]) came
rekenijnge doen sullen van der stat goede, enich man van
raide, out, [3]) nye off die men by der rekenijnge biedt, n
en quame, eer dat eirste blat gerekent wair, die verbuert
pont ende syne presentie, die hy op die tijt hebben so
alsoe vere als hy geboden wair ende hem nijt bewairt
hadde; ende nymant off te gaen boven van den oversten hu
dair die raidt sit, buten oirloff dess burgermeisters, eer
rekenijnge gesloeten wair, by denselven kuer.

CXXI. *Van geleyde tgheven.*

Item ymandt, die van den rait van onser stadt geleyde
geven werdt, die sal een vrygeleyde hebben van allen saich
die men hem anspreecken mach, uytgenomen van schu
die sijns selffs persoon sculdich wesen mach. [4])

CXXII. *Die raidt bot tbieden, dat twederropen.*

Item wanneer die burgermeisters enich bot bieden van
stat wegen, dat by den raide overdragen is, wie dat we
roept off dair onredelicke woirde in spreket, die verbuer
dusent steens, alsoe dick als hyt doet.

CXXIII. *De burgermeisters enigen saicken to byeden (to doen) [5]) off to laten.*

Item wanneer een burgermeister van der stat wegen y
enigen saicken biedt tdoen off te laeten, dat sel men d
off laeten, op alsulcken kuer [6]), als der stadt boick inhout: w
dat boick nijt en hout off begrepen heeft, dat sal staen
5 pont tot 3 werven toe bijnnen 3 atmael, ende vierde w
by sijnre burgerscap. Ende wairt saick, dat hy hem sonde

1) B voegt hier in „so".
2) B voegt hier in „die".
3) B voegt hier in „ende".
4) B voegt hier achter: „Actum anno XLIII sManendages na Omnium Sanctorum".
5) Deze woorden, die de zin vereischt, ontbreken in A, doch komen in B voor.
6) B: „alsulcke kueren".

le voirginck, soe sal men dat kundigen in kercken opten sten heilgen dach.

CXXIV. *Van gaertdatigen vleyssch.*

tem zoe wie gaertdatich vleysch tcope heefft, die sal dair-de staen, als hyt vercopen wil, ende hebben dair zout by gen openbairlicken; ende ymant, de het anders vercofft, verbuert 5 pont, ende bijnnen jairs dairnae gheen vleysch rcopen.

CXXV. *Van vogelen off hoenre tvercopen* [1]).

Item zoe en sel nymant enige vogele, hoenre, gantze, eyer te botter copen bijnnen die myel ommeghaende om onser t om uyt te seynden off voirt tvercopen, elkerlick by een yers gulden, alsoe dicke als syt deden, ende al soe men-h als dair wair.

CXXVI. *Van visch tcopen.*

Item soe en sal nymandt visch copen bijnnen onser stadt heyt off bijnnen die myel omghaende, dien voirt vercopen l, dan tot Amersfort an den vischmerckt, by 5 dusent ens roerende van zeevisch, mer van reviervisch een yers gulden.

CXXVII. *Van versche visch uyter Eem ende* [2]) *doir der Eem tcomen dat eirste mail thouden.*

Item alle die vische, die bijnnen onser stat komen uyt off ir die Eme, dair sal men dat eirste mael mede houden innen onser stadt, eir men dairmede voirtvaeren sel, elcker-k by 5 dusent steens.

CXXVIII. *Van vuylen visch ofte vleys.*

Item ymandt, die vuylen visch offte herinck offte vleys [3]) te merckt brenget om te vercopen off vercopet, ende de it van onser stadt in der wairheyt bevonde, de verbuert n Beyers gulden.

---

1) B: „te copen".
2) B: „off".
3) B: „vulen herinck off anders enigen vulen visch ofte vleysch".

CXXIX. *Van wilkueren* [1]) *tmaken op ampten.*

Item alle dieghene, die ambocht voeren bijnnen onser st
off bijnnen onser vriheyt, die en moten dair gheen verb
noch wilkuer op maicken buten den raide van onser stadt,
een Beyers gulden, alsoe dick als syt deden, ende alsoe m
nich alss dair wair.

CXXX. *Van tselve.*

Zie D. CLXXVI.

CXXXI. *Van koirne tcopen ende tvercopen.*

Item ymant, die koirne cofte ofte vercofte van des sMan
dages, dat men vesper luydt, tot dess Dijnxdages na der sche
die verbuert een dusent steens; ende dessglijx van dess D
redaeges, nae dyen dat men vesper luydt, eer des Vrydai
nae der schelle. Ende wie enich koirne den anderen hielde
dede houden, nae dyen dat die merckte wijsde, off so
ander koirne gave off die sack ontbonde off stal van koi
droege, dair hy koirne by vercopen woude, off enich koi
veilde, eer men schelde, de verbuert een dusent steens. E
ymant, die weyt off haver droege tcope off veilt, die en
weyt noch [2]) haver copen bij 5 pont. Ende wie koirne co
mit lusteren, de verbuert een Beyers gulden [3]). Ende enich wijff
die een man heefft, die en sal gheen koirne copen off dijn
by een dusent steens, alsoe vere als hoir man thuys is. Vo
soe en sel nymant koirne tcoep draegen ofte tcoep hebb
mit schottelen off mit budelen by enigen stal sonder arc
anders dan mit sacken off in kupen opten Hoff, dair een ha
mudde koirens in is off meer, by 5 pont, uytgenomen, d
men op eynen anderen dach leveren sal sonder arch, en
uytgenomen gasten van buten, de van der zee komen, de ghe
koirn dan bijnnen onser stadt hebben. Ende ymant, die koi
vercoft [5]) by enigen sack off stal, ende dyet alsoe goet nyet e

---

1) B: „wilkoir".
2) De zin vereischt hier „noch", en dit heeft ook B, doch A heeft „off".
3) B: „pont".
4) Dit woord ontbreekt in B.
5) B: „vercoipt".

:de, die verbuerde 5 pont ende een quaerte wijns; ende
ıdt, die dat koirne cofte ende dyet nyet an den raide en
hte off dairoff bescheyt name buten den raide, de verbuert
nt ende een quaerte wijns tot [1]) raitz presentie.

CXXII. *De enich goet copet, den anderen mede te gheven.*

:m enich man van onsen burgeren, die enich goet copet
ıen onser stadt vriheydt, die selt den anderen burger mede
ren, die dairby is, ende die dat goet mede hebben wil;
: dede hys nijt, soe verbuerde hy een [2]) Beyers gulden,
genomen berringe off vitaly, die een man dagelix tot sijns
s herberghe behoift.

CXXXIII. *Goet op eyn marckdach tkopen, wanneer ment betalen moet.*

em enich man off wijff, die op enen merckendach enigerde wair cofte, dair hy ghenen dach an en bescheit noch en orwerdt, dair hy op coept, die sal dat goet, dat hy gecofft , ende hem an den gelde genen benaemden dach bescheyen wair, terstont betalen, alst hem gelevert is [3]). Ende dess nijt en dede, ende die koopman dat den burgermeistkenne gave ende gheerde sijn gelt tbueren, soe sel hem burgermeister, die hy die saicke te kennen gegeven had, tont lude van den raide bysetten, die dan mit hem ghaen en ende vercopen dessgheens goet, die gecoft ende nyet ılt en had, glijck voirscreven is, om reet gelt ende den den penninck meer; ende dairoff te gheven den coipman ı ende den derden [4]) penninck voirscreven, halff ter stat bef ende dander helfft tot dess raitz behoiff, die dat goet cofte.

CXXXIV. *Geynrehande wair opt kerckhof tkopen.*

tem zoe en sel nymant enigerhande wair opt kerckhof verıen, tsy veren ofte boicken ofte enich goet, elc by eynen yers gulden; mer die veren sel men vercopen in der straeı besyden dat kerckhoff an der montagiën.

---

1) B: „tot tot".
2) „een" ontbreekt in B.
3) B: „wair".
4) „derden" ontbreekt in B.

CXXXV. *Dess ousten soens vordell.*

Item soe sal die ouste soen tot synen vordel nemen
sijns vaders doot voir sijnre moeder of voir sijnre stijffmoe
all dessglijx dat een man neemt van sijns wijffs dode in
manyeren, als nae beschreven staet after in der scepe
boick [1]).

CXXXVI. *Ongewairder hant goet an te tasten.*

Item ymant, die dess anders goet ongewairde hant a
ende neemt, de verbuert 5 Beyerssche guldens, ende nocht
dat hy genomen had, weder te gheven, ende dat sal w
dich wesen 5 schillingen; ende van ledigen tonnen, dair
verbuert men gheen kuer aen. Ende ymant, die den and
enigen ganse, hoenre of vogelen off zwanen off sloege
schoete off worpe op dessgheens lant, die synen weren,
dat hy in hueren hadde, off opten synen off op straeten
op weghe off in graften, die verbuert 5 Beyersche gulde
alsoe dick als hyt [2]) dede, ende alsoe mennich als dair w
ende nochtans den schaide te beteren by den raidt van onser st

CXXXVII. *Van hout, boeme off tuene tnemen off te breec*

Item ymant, die dess anders hout off boeme, cleyne off gr
offhouwede off name off dess anders tuene off vrede brai
of name of dair schade an dede, de verbuerde 2 Beyer
guldens, alsoe dick als syt deden, ende alsoe mennich
dair wair; ende nochtans denghenen synen schade tbetere
den raide van onser stadt, de alsoe an den synen geschad
wair.

CXXXVIII. *Huysen tbreecken.*

Item ymant, die dess anders huyss braicke, off dairof n
dueren, stylen [3]), vensteren, steen off anders enigen dijng
de verbuert 5 dusent steens, half totter stat behoeff [4]), halff
dessgheens behoeff, die men den schaden deden, ende no
tans den schaden tbeteren by den raide van onser stadt; e
dairtoe soude men enen maent uytluyden, ende nyet weder
tkomen, hy en hebbe den kuer betailt ende [5]) den sch
gebetert.

---

1) B: „in allen manieren als voirscreven is". Vgl. de volgorde der artt. bij B.
2) A: „hy".
3) B voegt hier in: „balken".
4) B voegt hier in: „ende".
5) B heeft tweemaal „ende".

XXXIX. *Van huysen, die den raidt byet off te breecken.*

tem wanneer die stadt noot heefft, als dat den burgermeister, scepenen ende den raide van onser stat, die dan in der sijnt, nutte dunckt weesen, dat men enigen huysen offecken moet, soe sel men de huysen offbreecken sonder h wederseggen; ende dien schade sal men doen verrichten lantganck [1]), na dyen dattet werdich is. Ende wanneer n de huyse byet off te breecken, wye dat nijt off en braecke, verbuert elx daege 5 pont, thent ter tijt toe [2]) dat hyt dede.

CXL. *Van huysen, dair onse raidt in wil weesen* [3]).

1. Item tot allen tyden, als die rait van onser stat coemt voir gen huyse, dair sy in begheert tweesen, ymant die den raide n ter tijt belette in den huyse tcomen, off dat dieghene, die n ter tijt in den huyse sijnt, [4]) nyet op en deden, alst [5]) de raidt gheirt, de verbuert elkerlick 10 dusent steens, ende daerhens 3 maenden uyt onser stat ende uyt onser stadt vriheyt esen. Ende ymant, die mitten raide in den huyse dronge ginge op die [6]) tijt tegen dess raitz wille, die verbuert 10 sent steens, alzo dicke als hyt dede; ende voirt verclairt, hyemae volgt.

2. Item tot allen tyden, als die raidt offt gericht [7]) coemt voir antz huyss, dair sy in begheirt tweesen, als voirscreven is, ymantz goet geerden te vercopen, tsy van der statz wegen van ymantz anders wegen, ymant, die alsdan den voirscren raide offte gerichte [8]) off denghenen, dyet goet geirde tverpen, hierin lette off weer dairin dede mit verkuerde woirden, verbuerde 5 dusent steens. Ende ymant, die den raide off richte off denghenen, diet goet geirden tvercopen, op dijr [9]) anxte mit verkuerde wapen, die verbuerde elkerlick 25 ysent steens, ende nochtans tkomen voir die clock ende den raidt om verghiffnisse.

---

1) A: „lantghane".
2) „toe" ontbreekt in B.
3) B: „wesen will".
4) B voegt hier in: „die doeren van den husen".
5) A: „als".
6) B: „opte".
7) B: „tgericht",
8) B: „tgerichte".
9) B: „opte".

CXLI. *Van den straeten, die doir onser stat gaen.*

Item zoe hebben wy gewilkuert ende geloofft, dat men
heerstraete, die doir onser stadt ghaen, die opten Camp
ghint, ende an der Wijntmoelen ende buten den Roeden toe
voirt alle steenstraeten, wair sy gelegen sijn bijnnen o
stadt, eens maicken sal op onser stat cost, na dyen dattet
raide van onser stat orbairlicken ende nutte duncket we
Ende wanneer sy eens gemaket sijn, zoe sel elkerman [1],
sijn erve an die straete liggende heefft an die eyn zyde
an de ander zyde, de straite voirt selve maicken tene
synen erve ende houden de straite voirt gemaickt op
selfs cost. Ende wairt saicke, dattet enich man versuemde
straete also tmaicken ende te houden, die sijn erve alsoe
gende heefft, als voirscreven is, zoe sullen die burgermeiste
scepenen ende raidt, (de) [2] in der tijt wesen zullen, de str
weder doen maicken van den erve, dat dairneffens [3] gele
is, ende dair die straete gebroecken is; ende wie dat erve
is off ten [4] erffpacht in hueren hadde, de sel dat gelt dai
betalen; ende had ymandt enich eirsten brande, de selt g
betalen; ende als hy de huer verliest, soe sel dieghene, d
lant toehoirt, hem [5] dat wedergheven, off hy selt voirt te
erffpacht voir deselve huer off gelt in hueren houden.

CXLII. *Van schuttinge.*

Item ymant, die den anderen synen schuttinge name,
verbuert 2 Beyersche guldens; ende wie die schuttinge nyet
woude laten loessenen, off dat hy dair gheen pant off burg
voir nemen en woude, ende hy hem dat byet voir 2 mann
van den raide, de verbuert 5 pont; ende dat sel men v
suecken ende bieden in sijn tegenwoirdicheyt of tot sijnre were
dair hy wonaftich wair, sonder archeit; ende elck hooft v
peerden off van runderen dat mach men schutten by daege
een pont ende by nachte by 2 pont, ende de coppel scap
by een pont, ende elck stuck van scapen beneden achten by
groten. Ende op die weghen mach men scutten glijckerw

---

1) B: „elckermalck".
2) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A, doch komt in B voor.
3) B: „daer teneffen".
4) A: „den".
5) „hem" ontbreekt in B.
6) A: „den".

in koirne off op graslandt, uytgenomen dat men in koirne op graslant den schade gelden sel totten scutgelde; ende op en ghenen schade te gelden.

CXLIII. *Van schuttinge.*

em onser burger goet, dat buten onsen gericht is gelegen [1]), men weyt off bouwet uyt onser stat, dair mach men op ten, als voirscreven is.

CXLIV. *Van schuttinge.*

em wie enich goet schut, ende dieghene seydt, die dat t sijn is, dattet opten synen geschut is, soe sel dieghene, geschut heefft, dairtoe doen mit synen ede, dat hyt opten en geschut heeft; mer woude dieghene, diet goet sijn is [2]), t dairtoe doen, ende hyt hielde mit synen naesten bueren, de wacht ommegaet, mit hoeren eden, dattet op tsynen chut wair, soe verbuerde dieghene, diet goet geschut heefft, ont; ende dessglijx sel men doen, wanneer dair twist vallet, r dattet by daege off by nacht geschijt is.

CXLV. *Buten twonen mit brouwen.*

tem zoe wie buten onser stadt oude muyren wonaftich is, en sel noch brouwen noch melten, by 5 Beyersschen gulis. alzoe dicke als hyt dede.

CXLVI. *Buten varen tbrouwen.*

tem enich man, knecht, wijff off dienstmeecht. die buten er stadt voirbrouwen tot eniger stede buten oirloff dess z, ende de onse burger wair, die wair dairmede ontburgert; le wy verwilkueren hem nummermeer burgher twerden. de wair hy onse burger nijt, soe en mach hy nummermeer e burger werden, ende nummermeer bijnnen onser stadt nen.

LVII. *Gaste byer tvercopen, die enen anderen schuldich is.*

1. Item zoe en sal nymandt van onsen burgeren gaste byer rcopen, de ymandt van onsen burgeren sculdich is van biere, en hadde onsen burger eirst gelt off recht gedaen. Ende t recht sel hy nemen off laten nemen van den gast van sijnre gen, dair hy woenaftich is. Ende wairt saicke, dat ymant

---

1) B: „gelegen is".
2) B: „wair".

van onsen burgeren den gast byer daerenboven vercofte, na d
dat onse raidt hem tweeten doet, de verbuert 5 Beyers
guldens, tenwair by orloff denghenen van onsen burge
die men sculdich wair.

2. Item zoe en sel men in enen huyse nijt meer dan
ter weke brouwen, elckerlick by 10 Beyersschen guldens: e
dyen kuer sullen gelden diegene, die in dien huyse .wo
dair men meer dan eens brouwet, alsoe dicke als syt de

CXLVIII. *Van grave te openen.*

Item ymandt, die dess anders grafft opent tegen synen
ende ymant dairinne graefft ende hy in den onrechten be
let, de verbuerde [1]) 5 dusent steens, ende daerenthens d
ghenen, die dat graft tohoirt, 10 pont tgheven. Ende dessg
ymant, die den anderen belette of keerde enich graff te ope
ende hy in den onrechten dairoff bevallet, de verbuert 5 du
steens, ende dessglijx daerenthens denghenen, dyet belet w
tgheven 10 pont. Ende wat stoet dairin vallet, de [2]) staet
dess raitz verclaringe.

CXLIX. *Ghene eygenscup van bancken.*

Item soe en sell nymandt gene eygenscup van steden
der bancken hebben, ende de zullen algemenen wesen: n
een ygelicken sel sijn recht an synen graven behouden.

CL. *Van vercken tcopen.*

Item enich man, de vercken pleech tkopen, de hy v
pleecht tvercopen, de en sel genen vercken copen bijnnen on
stadt vryheidt, die hy voirt vercoipt, by 5 pont.

CLI. *Van mit ongebernede maten te meeten.*

Item ymant, die mate mit eniger mathe, die nijt geberr
en wair mitten lesten brande, de verbuert een Beyers gulde
ende ymant, die mathe mit enigen koperen mingelen, die n
geteykent en wair, die verbuert een Beyers gulden.

CLII. *Van tselve.*

Item ymandt van onsen burgeren off die mit ons wonafti
sijn, die mit enigen mathen maet, dan dair onse [3]) laeste teyk

---

1) B: „verbuert".
2) B: „dat".
3) B: „onser stat".

tonde, de verbuert [1]) een Beyers gulden, also mennich als wair, alsoe dick alsyt deden. Ende wanneer onse burr off die mit onss woenaftich sijn, hoir vlesschen off hoir en uytseynden om wijn off om byer in eniger taberne, sy onss statzteyken [2]) hadden, ende die dair nijt in en eden hoir volle mathe, de verbuerde denselven kuer; ende uer sel denghenen halff hebben, die sijn vlesschen off sijn en uytgeseyndt hadde, ende onse stat die ander helfte. e zoe wie hieroff kroende, ende die ander sijn ontschout off dede mit synen 2 naesten bueren, gelijck de wacht egait, de verbuert een dusent steens.

CLIII. *Van dienstmeechden.*

em enich dyenstknecht off dyenstmeecht, die hem verden, ende de in hoeren dyenst nyet en quamen, off de annemen nijt uyt en dienden, ende dat die raidt van onser int wair ondervonde, de sel gelden 2 Beyerssche gulss ende dairto genen anderen dyenst bijnnen der stat moe- [3]) dyenen, hy en heb eirst den dyenst, hy angenomen fft, [4]) uytgedyent.

CLIV. *Van mombers.*

em zoe en sel gheen momber off ymantz anders enich undichs kijntz goet antasten, hy en heefft dat onmundighe tz goet eirst verburcht mit goeden erffburghen, dair den mitten maegen an genoicht [5]), weder uyt te reyken tot synen digen daegen; ende dairtoe sel hy nochtans jairlix van selven goede by den raide van der stat ende de vreenden e maeghen rekenijng doen, ende dat tot vermanijnge van vrienden ende maeghen na uytwising onser stadt boick. le wairt saick, dat ymant dairover enich onmundichs kijntz t antasten, eir hy voldaen hadde, als voirscreven is, die buert [6]) 5 Beyersche guldens tot elker vermanijnge.

CLV. *Van momberscup.*

tem eyn kijndt, dat een knecht is ende [7]) 12 jair out

---

1 B: „verbuerde".
2 B: „onser stat teyken".
3 B voegt hier in: „te".
4 A voegt hier in: „eirst".
5 A: „genoich".
6 B: „verbuerde".
7 B: „dat".

is, dat is selve mundich, dat mach voirt momber wesen
synen bruederen ende susteren, mit voirwerde dat hy
momberscap bewaeren sal bij den raide van onser stadt, t
hy 18 jair out is. Ende enich kijndt, dat onmundich
dat onse burger is, dat mach ymant van synen maeghen,
aftersusterskijnt maich is off naerre, ende de onse burger
houden ende doen, wylendt [2]) den raide van onser stadt
lick ende moegelicken duncket wesen dat kijndt thouden
hem sijn nooturfft tgheven van eten ende [3]) van drincken,
clederen ende van schoen [4]), alse redelick ende moegelick
mit vorwerden, wess dat dair overloopt van renthen van sy
goede, die dairoff coemt, daerenboven voirtghaen sal tot
kijntz behoeff by den raide van der stat, tot dyer tijt
dattet kijndt selve mundich is, uytgenomen, dat elc man se
momber wesen mach van sijns selves kijnderen ende hou
alse zedelick ende gewoentlicken heeft geweist tot desen dae
toe. Ende elc wyff mach hoir selfs kijnderen houden by
raide van der stadt, alsoe vere alst den raide van onser s
redelicken ende moegelick dunckt weesen. Ende gheen kijndt
mach geen goet weerloes werden, noch enige maicke maic
thensy eirst achtien jair out is [5]), off hy selt doen by
raide van onser stadt ende by synen vier vierdelen van sy
maeghen; ende wair dair gebreck an, zoe mocht hyt doen
den raide van onser stadt.

CLVI. *Onmundige kijnderen tverburgen hoir goet.*

Item alle onmundighe kijnderen goet dat sel men verbur
ende summen in der stat register; ende dair sel de momber
rait bewysing off doen, als ment hem vermaent van den ra
soe wie dat gelt onderheefft ende verburcht int register; e
de momboir en sel gheen verplicht [6]) doen van der [7]) onm
dige kijnderen goede, thensy by 2 mannen van den raide
onser stadt, die dairtho gesett sijn vant raitz wegen; ende
burgen van onmundigen kijnderen goeden tvernyen alle 2 ja
elkerlick by 5 pont, als ment hem vermaent vant raitz weg

1) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor.
2) B: „will endet".
3) „ende" ontbreekt in B,
4) B: „scoyen".
5) „is" ontbreekt in B.
6) B: „voirplicht".
7) B: „den".

CLVII. *Van den mombers.*

m zoe zullen alle mombers van onmundigen kijnderen jairs rekenijng doen van der onmundigen kijnder goet, dair hy momber off [1]) is, by den raide ende by den e. Wanneert ymandt van den maeghen der onmundigen eckt, soe sel den raidt den momber ene wete doen, dat kenijng ende bewysinge doen sal by den raide van onser , elxmails tot 3 werven toe ende vierdewerff by sijnre erscap. Ende dede hy dan dess nijt, soe sel de rait dan anderen momber van dien maeghen dairvoir setten.

CLVIII. *Van eenre meecht.*

m soe mach enen meecht, die 14 jair out is, enen anderen ber kiesen dan hoeren geboeren momber by den raide onser stadt; dat is tverstaen: alzoe verre als de raidt van stadt dunckt, dat de geboeren momber nijt nutte en is eecht te vermomberen.

X. *Die uytgeluydt is van ondade, ymandtz momber tweesen.*

m ymandt [2]), die uytgeluydt is van ondade uyt onser stadt uyt onser stadt vredecrucen tweesen, de en mach nyt vermomberen noch nymandt momber maicken, dat heyt hebben sall.

CLX. *Van een kijndt tontfoeren.*

m wairt saicke, dat enich man ymant sijn [3]) kijndt ont- e of name als in hylick, dat onbestorven wair, buten nte ende wille dess kijndtz vader ende moeder, off een rven kijndt buten synen momber ende 4 goede knapen, dess kijndtz maeghen waren, aftersusterkijnt off naere, wee van dess vaders wegen ende twee van der moeder [4]) n, off by den raide van onser stat, die de raidt dairtoe , alsoe vere als dair alsoe vele naere maege nyet en zijn, oude men [5]) uytluyden 100 jair ende dach uyt onser stadt en [6]) ende buten onser stadt vredecrucen; ende wair hy

---

B: „van".
Dit woord ontbreekt in B.
B: „enich".
A: „des moeders".
B voegt hier tusschen: „dan".
In B luidt de tekst verder: „ende desgelijx so verbuerde" etc.. In margine is met ide hand ingevoegd: „ende ontburgert".

onse burger, soe wair hy dairmede ontburgert. Dessg
soe verbuerden dat kijndt, dat soe genomen of ontfoirt w
als voirscreven is, alsoe vere alst by den man bleve, in
mathen dattet wesen mochte, al sijn goet tot desgh
behoeff, de dess kijndtz rechte erffgenaem wesen soude. E
wair, dattet kijndt onbestorven wair, soe en soude dat k
gheen erffnisse hebben van sijns vaders off moeders doot; e
dat goet soude hebben dat kijntz rechte erffvolgers [1]), be
delick dat die vader ende moeder hoir goet wel maicken mo
denghenen, die sy willen.

CLXI. *Van goet opt* [2]) *dootbedde te maicken.*

Item zoe en sel nymant van onsen burgeren, als hy op
dootbedde leydt, meer moegen besetten dan 10 pont eens
heeren ende elken goitzshuyse 10 pont, den armen luyden e
10 pont.

CLXII. *Ymant goet tvercopen, dair hem een ander hijnder an doit.*

Item ymant, die in besit is van enigen goede ende
veilt tvercopen, ymandt, die hem dat weirde mit onredelic
woirden off mit wercken, die verbuert 10 dusent steens. a
dicke als hyt dede, ende alzoe mennich als dair wair,
genomen, dat elc man mit recht spreken mach.

CLXIII. *Van den bisscup tontfaen.*

Item soe hebben wy geloift ende gewilkuert, dat wy ghe
bisscup ontfangen off hulden en zullen, hy en hebbe eirst o
stat hoir recht ende vriheyt besegelt ende confirmiert, a
als synen voirvaders, bisscopen tUtrecht, gedaen hebben.

CLXIV. *Te wilkueren mit enigen heer.*

Item enich man van onsen burgeren, die hem verbonde
verloofde mit enigen heere, wie dat hy weer, die verb
10 dusent steens; ende daerenthens soe verwilkueren [3]) wy d
selven burger nummermeer in onsen raide tcomen, uytgenom
dat elck man synen heere doen mach, dat hy hem schuld
is tdoen van enigen goede, dat hy van hem tlene hout, a
zedelick ende gewoentlick is. Sonder arch.

---

1) B: „reeht erfvolger".
2) A: „op".
3) A: „verwilkuer".

CLXV. *Moelen ende huysen tsamen hebben.*

tem wanneer ymant van onsen burgeren off ondersaeten nen hebben moelen offte huyse off berghe off erve onverlt, ende en konnen sy dan nijt overdraegen tsaemen te ruycken ofte verhueren[1]), soe mach elc man, die van den eren wil wesen, dat goet setten te huer; dair sel diegene, an den goede blyven wil, den kuer off hebben, wair hyt e geven wil, off hy sels volgen, dat ment uyt eynre hant nen verhuert.

CLXVI. *Van in der were thouden.*

tem wanneer onse burgers scheelachtich sijn van enigen enden ofte goede, alsoe dat sy hem beyde rechtz vermeten de were twesen, soe sal onse stadt houden denghenen in were, die dairin is ende die raidt in vijnt, totter tijt toe men mit recht dairuyt wijnnet.

CLXVII. *Van goet thouden voir der huere.*

tem wairt saicke, dat ymant eyn huyss off anders enich t huerde, ende betailde hy den pacht dair nijt off, ende ander, de goet in datselve huyss off in anderen goede de, dair hy huer off pacht off gheven soude off schuldich re tgeven, dat goet sal men nijt vorder houden dan voir pacht off huer, die hy dairoff geven soude off schuldich r te geven.

CLXVIII. *Van bolie enwech tvoren.*

tem zoe en sel nymandt bolye off huysgedoemt enwech en noch brengen noch doen brengen dan by daege tusschen metijt ende vespertijt, dat ist tvier uyren, elkerlick by 5 dut steens, alsoe vere als dair ymandt wair, de dairover gde. Ende enich goet, dat men anders enwech voirde off chte, dair mach men mit rechte op voirtvaren ende voir ht off huer houden, gelijckerwijs offt in den huyse geblen wair.

CLXIX. *Van stal tbeslaen.*

Item zoe en sel nymandt gheen stal beslaen opten Hoff, by n pont, uytgenomen diegene, die selve want dairup tcoip

---

1) B: „off te".

houden willen [1]) off gehuert heeft tegen onser stadt, e
diegene, die an den Hoff wonen, alsoe vere als sy de str
houden ende schoen maicken; dair moegen sy de stal op
slaen, elck teneffen synen huyse [2]).

CLXX. *Van roeffgoet tvercopen.*

Item ymant, die enich roeffgoet copet sonder arch, die
buert 5 pont. Ende wairt saicke, dat onsen burger enich
genomen worde, ymandt van onsen burgeren, die dats
goet cofte, die selt den anderen van onsen burgeren, die
geweest hadde, wedergeven omme datselve gelt, dairt o
gecofft wair in der wairheydt, als ment hebben will, ende
den cost, die dairomme gedaen wair; ende dien cost sel
gelden by den raide van onser stadt. Ende dessglijx van go
dat genomen wair off geroefft luyde, de onse vreenden wai
ende die onsen burgeren nyet en waeren.

CLXXI. *Van roeffgoet tcopen.*

Item die raidt, out, nye ende gemeynten sijn overdra
als: wairt saicke, dat affter huyden ymandt enich goet
bijnnen onser stat, ende ymandt anders bijnnen 8 daegen,
dien die coip geschijt waer, dairup vervolgede, dat dat
voirscreven hem gestoelen waire, ende hy dat onse raidt k
lick maicken mochte, dat men dan denghenen, die op dat
vervolgede, ende gestolen wair, sijn goet wedergheven
laten volgen sal, sonder ijt dairvoir tgheven, tenwair d
goet openbairlicken [3]) op een merckdach op die vrym
gecofft worde, dat dan de coop van weerden wesen
blyven sal. IV post Servatii anno LVIII.

CLXXII. *Brieven tstreyen off laten ontfallen op ymand*

Item ymant, die enigen brieven strayede off liet [4]) ontfa
off ergent spykerde off cleefde off dede doen op ymant
onser burgeren schade off confuse dairmede tdoen, die sal
enen Sonnendach openbairlicken voir de crucen gaen mit e
hoede van papyer off francksijn op synen bloten hoofde e
seggen, dat hy gedaen heefft als een schalck ende een
rader, ende dat de burger [5]) onsculdich is dier sake, dair

1) B: „heeft".
2) B voegt hier achter: „dair hy in woent".
3) B: „openbaer".
4) A: „laet".
5) A voegt hier in: „de".

re op gerasteert sijn off gespykert off gecleefft zijn, ende ren onse stadt 10 duysent steens.

XXIII. *Wie den raidt geert, off ymant, die men belette an synen erve, onse stat tkeeren.*

m wairt saick, dat onse burgers ergent dess raits van r stat tdoen hebben, als voir hem treysen off anders enich tdoen, dat sel men doen op dessgeens cost, dair men reysde, off dair men den cost voir dede. Mer wairt saick, ymandt van onsen burgeren angetast worde van onsen e, den bisscup van Utrecht, off van ymandt van sijnre wegen, schuldicht ende onvervolget voir onsen raide, dat sal onse verantworden ende keeren ende te bescheide helpen op r stadt cost nae onser stat vermoegen, uytgenomen die dragende off dryvende vijndt. Ende ymant van onsen eren, die men beschuldicht van enigen goede, dat gelegen ten onser stat vriheydt in den gestichte van Utrecht, dair echts off pleghen wil na den lantrechte, ymant van onsen eren daerenboven leet off hinder dede, dat sel onse [1]) stat en nae hoire macht op onser stat cost.

CLXXIV. *Van werven hoegher dan sijn buer.*

em ymandt, die hoegher wervet [2]) off gewervet heifft dant , dat dairnaest gelegen is ende dat [3]) betijmmert is, de sel n stenen voet leggen, dair hy bijnnen werven mach; ende n den stenen voet sel men laten liggen van beyden erven drupte halff ende halff, alsoe wyde als redelick ende mogelick dat sal wesen anderhalff voet wijt, ende de drupte open den. Ende wie hoger wervede off gewervet hadde, als screven is, de verbuerde 5 pont, ende nochtans den stenen te leggen off de eerde off de messen enwech tdoen nen 14 daegen, nae dyen dattet hem de raidt van onser doet tweeten, dessglijx by 5 pont, ende alsoe voirt elke laeghe by 5 pont, totter tijt toe dat hyt gedaen had.

CLXXV. *Ter groeve ende ter eirster misse.*

em zoe wie van onsen burgeren buten onser stadt erghent groeve queme off tot eniger eirster missen (meer) [4]) dan mit

---

A: „onser".
A: „werven".
„dat" ontbreekt in B.
Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor.

10 mannen ende mit 5 vrouwen, de verbuert elc persoon, dair meer wair, 5 pont; ende tot eynre grove ende tot e missen en sal nymandt bidden dan een man ende eyn vro uytgenomen dat men tot onsen burgers ende onser bur kijnderen wel vaeren moet ter groeve off ter eirster [1]) mi tenwaere hem die raidt dat to weeten doet thuys tblyven.

CLXXVI. *Van te tijmmeren buten poirten.*

Item zoe loeven wy ende verwilkueren, dat men van Vietoern an Maes Vogels stenen voet nummermeer tijmm sal, ende voirt tot elker poirten wijt [2]) al omtrint den m van onser stat tot allen steden, na dyen dat de mathe be by eenre pene van 5 pont, also mennich als dair wair, so archeydt; nochtant dat tijmmer weder off te breecken te ontrumen na der mathe, uytgenomen onser stadt erv dat onse stadt in pacht heefft of hijrnamails criget.

CLXXVII. *Te tijmmeren buten den middelsten wall.*

Item soe en sel men buten den middelsten wal buten Roden torn off buten den middelsten wal buten Blom ende buten die Camp noch schuere noch schaipschoete geynrehande tijmmer hebben noch houden en sal, elke by 10 dusent steens alzo mennige weeke, als dair ymant tijmmer hadde ende nijt off en brake, uytgenomen wijnt len, die nu dair staen, ende dat elck wijntmoelen voirsc wel een huyss hebben moeten by der moelen.

CLXXVIII. *Van der stadt graften ende wegen tlegge*

Item wanneer die stat graften, weghe off burchwall m off leggen wil [3]), soe mach die stadt dat erve, dair sy graften, weghe off burchwal maken off liggen willen, ne onbecroent, soe west is, alsoe dat sy dairto behoven, e geldent hem nae lantganck an beyden zyden.

CLXXIX. *Van de moleners.*

Item zoe en sel gheen molener meer dan 2 verc houden tot elken halven jair, elkerlick by 5 dusent ste ende oick nymant genen veyntscap hebben mit enigen m

---

1) Dit woord ontbreekt in B.
2) B: „uyt".
3) B: „willen".

r van vercken off anderen beesten thouden. Ende wairt icke, dattet ymant hierenboven dede, die verbuert 5 dusent eens, alzoe dicke als hyt dede. Ende de moleners, die buten n middelsten wal wonen, die en zullen nijt meer dan elck hoenre houden, elkerlick by 5 pont; ende tgheven van een out mouts 5 oude botgen, van een scepell hart koirens $4\,^1/_2$ it ende van een scepel weeck koirns 9 deutgen ende nyet eer, elkerlick by 5 pont.

CLXXX. *Eyn saicke te eynden mitten boen.*

1. Item tot wat tyden die raidt, out, nye ende gemeynten amen sijn ende sy eyn saicke voirhebben, die sy nijt eens kunnen werden, soe sal men dat sluyten ende eynden mitten oen; dat is tweeten, dat men dan elck man gheven sal een itte boen ende een zwarte boen; ende soe sal elck persoon air tegenwoirdich van den raide, out, nye ende der gemeyn- en eyn van den bonen in een hoet werpen; ende soe wat onen, tsy wit offt zwarte, in den hoet dair meeste sijn, dair al die saicke mede [1]) geëyndet sijn [2]) ende gesloeten wesen onder verder [3]) ommevraegen of te doen of te geven. Ende t wat tyden dair twee zijn, die de boen gheeren, ymant die irtegen zeyde, die hadde sijn stemme verloren. Dit wert emaict int jair van XXXVIII, II [4]) post Bonifacii.

2. Ende wie sijn boen, tsy wit off zwert, nijt gheven en woude, ff dat sy beyde hoir bonen in den hoet worpen, ende dat ie raidt in der wairheydt ondervonde tegenwoirdich, die ver- uerde 5 dusent steens, uytgesondert alle saicke, van den bal- nge ruerende, tstaen tot openbair verclaringe van den raide, nde dairto allen saicken, der stat tegendragende tot desselven itz openbair verclaringe oick mede te staen ende teynden.

CLXXXI. *Die raidt enige saicke te overseggen, die int heymelick gesciet is, dat men buert thielen.*

Die raidt, out, nye ende gemeynten sijn overdragen: mandt, de den raidt, out, nye ende [5]) gemeynten overseyde

---

1) A: „dairmede".
2) „sijn" ontbreekt in B.
3) B: „weder".
4) „II" ontbreekt in B.
5) A voegt hier in: „van der".

enige saicken, hy, de geseit had, de [1]) in den rait ge
waeren ende dat men die saicke helen soude, ende dat
wair maicken en conde, dattet deselve van den raidt v
creven [2]) geseyt had, alsoe dats de raidt geloefde, de
buerde 5 dusent steens, ende den raidt verghiffnis thi
Anno XLIII [3]), III post Philippus.

CLXXXII. *Die raidt opt huys tsitten.*

Item zoe [4]) sal die raidt [5]) nijt sitten opt huys, wanneer
is, uytgenomen nootsaicken; ende die schoute en sel up
voirscreven daegen gheen recht houden. Ende dess So
dages en sel die schoute nijt panden, uytgenomen gaste.

CLXXXIII. *De raidt mitten meisten hoop (te)* [6]) *overdrag*

Item zoe wess die burgermeister mitten scepenen m
gemenen raidt overdraegen alse mitten meesten hoop, die
tegenwoirdich [7]) sijn, dat is alsoe vaste, offt alle die raidt
tegenwoirdich geweest hadde.

CLXXXIV. *Dat men der stat sculdich is.*

Item zoe sal gheen schout, die men der stadt sculdic
van der stat goet, voirghaen voir scepenenbrieve off regi
de ouder sijn, dan der stadt schout gemaict is.

CLXXXV. *Van maicken off wilkuren voir den raidt.*

Item alle maicken off ghifften off wilkuren of enigen saic
die men doet off gedaen heefft voir den raidt van onser s
bijnnen der tijt, dat gheen recht en is bijnnen onser stat
schout ende scepenen, de zullen vast wesen ende standaffi
gelijckerwijs off sy voirt recht geschyet waeren. Sonder a

CLXXXVI. *Voir den raidt.*

Item soe en sel men voir den raidt ghenen opgiften off
kuren off make maicken of doen dan op enen raitzdach
raithuys voir den raidt van onser stadt off voir 5 man
van den raide off meer, die de burgermeisters dairto sette

1) „de" ontbreekt in B.
2) „voirscreven" ontbreekt in B.
3) Het verdere ontbreekt in B.
4) B voegt hier in „en".
5) De beide laatste woorden ontbreken in B.
6) Dit woord ontbreekt in A doch komt in B voor.
7) A: „tegenwoirdicheyt".

CLXXXVII. *Voir den raidt.*

m alle dieghene, die hem verwilkuren enigen saicken off ken off belyën tdoen voir onse raide, als dair gheen recht nde wie dess voirt recht nijt voirtdoen en woude, als recht wert, dien sel ment bieden 3 werve, elke reyse by ont, ende vierdewerff by sijnre burgerscup; ende woude dan nijt doen, soe salt die burgermeister doen. Ende hene, die dan doot sijn [1]), die aldustenige dingen voir onsen gedaen hebben, dat zullen [2]) hoir erffgenamen doen in schijn ende by sulcken kuer, alse voirscreven is. Ende buten wonen, dien sel men ene wete doen; ende deden nijt bijnnen der tijt, dat men hem die wete doet, soe selt burgermeister doen. Mer waren sy alsoe vere buten lantz, dat men nijt en wiste, wair sy waren, alsoe dat men an elven nijt wel enen wete doen en conde, soe soudt die ermeister van hoere wegen doen.

CLXXXXIII. *Dair gheen beschreven recht off en is, hoe wie dairin doen sellen.*

em wair gheen beschreven recht off en is, dair en sel men to doen, ten sel wesen by den burgermeisters, by den enen ende by den raidt.

XXXIX. *Hoe die raidt sitten sal, als sy eirst gecoren is.*

tem als die nye raidt gecoren is, soe sel de rait voirscreven ven sitten op hoir stede, dair sy de oude raidt gesett heefft, e sy en zullen nijt van malcanderen scheyden noch opstaen, sy alle de officyën ende ampten van onser statz wegen even hebben. Ende wair ymandt, die opstonde, eer dit aen wair, als voirscreven is, die hadde sijn stemme ver- n in den ommevraegen van allen ampten ende officyën gheven op dat jair; ende nymant ghenen officyën te gheven, die dair selve tegenwoirdich is ende om bidt.

CXC. *Hoe die burgermeysters zweeren zullen.*

Hijr zweer gy burgermeisters ende scepenen tweesen der dt van Amersfort van desen daegen huyden tot Darthyenen-

---

1) B: „ende off sy doet waeren".
2) B: „so sullent"

avont to naestkomende, totter tijt toe dat die nyen raidt
coren ende gestedicht is, ende al alsulck recht, vryheyt e
goet, als onse stat nu heeft ende namails wijnnen ende
crigen kan, dat gy dat sult helpen houden mitten scep
ende mitten raide ende mitter meenre stadt, ende all [1]) alsul
kueren ende bruecken ende schulden, als die stadt versch
sijn ende noch verschynen sullen, dat gy de sult inwij
mitten scepenen ende mitten raide, ende al dat gy weet,
kuerbar is, dat gy dat by den raidt brengen sult, end
dat in den raidt geschijt, dat gy dat heelen sult, ende
gy traide coemt, dat gy dan in allen saicken, die men
tracteirt, dat alrebeste ende dat alreredelichste, dat gy
voirtbrengen ende uytspreken sult; ende allen desen voir
ken [2]) punten suldy doen ende nijt laeten om geynreh
saicken, dat u Godt so help ende Sijn Heylgen.

CXCI. *Aldus zellen de zweeren, die loot genomen hebb*

Dat zweer gy N., N. ende N. etc., dat gy terstont, ee
van den huysen ghaen sult, selt kyesen nijt uyt ons se
mer uyt anderen, die nu te loote gegaen hebben, 2 bu
meisters, 12 scepenen en 12 raitzluyden, die onse stadt e
gemeynen burgeren van Amersfort alrenuttste ende orbair
sijn nae onsen beste vijff sijnnen; dess en zullen wy late
lyve noch om lede, noch om maichscup, noch om zwagers
noch om geynrehande saicken.

CXCII. *Hoe die waickmeysters zweeren zullen.*

Hijr zweer gy waickmeysters te weesen tot Darthyenenm
toe naestkomende, elck op u eynde, soe gy gesett ende g
donneirt sijt, getruwelicken tot dyer wachte tsyen ende
vechtelick, dat dairbuten geschyet, dat gy dat elc op u ey
mitten snelsten, dat gy moicht, vreden ende schutten s
elck na uwer macht, ende allent [3]), datter up u eynde gesc
dat kuerbair is, dat gy dat bijnnen 14 daegen by den r
brengen selt, dat u Godt soe helpt ende Sijn Heylgen.

CXCIII. *Van scepenen te eden.*

Item wanneer die scepenen gecoren zijn, soe sel men re
tevoirt versuecken an onsen heere, die bisscup van Utrec
sonder arch, alsoe vere als hy bijnnen onser stadt is d

1) „all" ontbreekt in B.
2) B: „voirscreven".
3) A: „allet".

tijt, die scepenen te eden. Ende wair hy dan ter tijt nijt nen onser stadt, off dat hy die scepenen nijt eden en woude, sel die schout de scepenen eden, als mens hem vermaent den raide van onser stadt, by sijnre burgerscap.

CXCIV. *Hoe die schout die scepenen eden sal.*

Lijr sweer gy scepenen tweesen onss heeren van Utrecht en N. ende der stadt van Amersfort van desen daege voirt dijr tijt toe, dat die nye scepenen gecoren ende gestelt zijn, ter banck tkomen tot alre tijt, als onse heere van echt u dairto maent off doet vermanen by synen schout Amersfort off by synen geswoeren bode, aldair recht htinge tdoen, recht oirdel (te) [1]) wysen ende rechte kennijnge egen tusschen twyer man taile nae uwer beste vijff sijnnen; en suldy nyet laeten om geynrehande saicken, dat u dt soe helpe ende alle [2]) Synen Heylgen.

CXCV. *Als een burgermeyster afflivich werdt.*

1. Item aldus sijnt overdraegen die out raidt [3]), nye ende genten eenpairlicken sonder ymantz wederseggen: offt saicke ire, dat tot eniger tijt een overste burgermeyster offlivich rde, in der tijt dat hy burgermeyster wair, soe soude die rgermeister, die tlyve bleve, overste burgermeyster wesen en tijt uyt. Ende worde enich onderste burgermeyster offlivich dijr tijt, dat hy burgermeyster wair, zoe soude die overste epen dairvoir burgermeyster wesen dyen tijt uyt; ende die deren scepenen sal men voirt van grade tgrade opsetten; de de overste raidt soude de [4]) nederste scepen wesen. Wairt ick, dat enich scepen in sijnre tijt oflivich worde, soe soude e overste rait de laeste scepen wesen.

2. Item dessgelijx selt staen, off enich burgermeyster uyt se stat moste wesen, alzoe dat hy die burgermeysterscap jt gebruycken en mochte. Actum int jair van XXV dess erden daichs in Aprill.

CXCVI. [5]) *Van geleyde der* [6]) *merckden.*

Item die stadt van Amersfort gheeft een geleyde allen den-

1) „te" ontbreekt in A doch komt in B voor. De tekst vordert het voorzetsel.
2) „alle" ontbreekt in B.
3) B: „de raet, out".
4) „de" ontbreekt in B.
5) Vgl. D. CXXXV.
6) A: „de".

ghenen, die hoir jairmerckten suecken, bijnnen hoire vryhe[1]
ende voirt buten hoire vryheyt bijnnen dess gestichts p
voir hoir burgers ende voir dieghene, die woenaftich
bijnnen hoire vryheyt, uytgenomen die vredeloes sijn des
stichtz van Utrecht, off de vianden zijn onss heeren van Ut
off dess gestichtz off der stadt van Amersfort, off die
schuldich zijn der stat voirscreven, off de brueckkachtich
tegen der stadt voirscreven, ende uytgenomen dat men rec
mach van saicken, die in der jairemercten geschyen off ges
sijn, ende die brueckachtich werden bijnnen den geleyde. E
ymant, die dat geleyde braecke, alsoe dat hy ymandt b
wonde mit verkuerde wapen, de verbuerde sijn lijff; ende y
die den anderen anxte mit verkuerde wapen off sloeghe
stiete mitter vuyste, die verbuerde 25 dusent steens, off
sel hem eyn mes doir sijn handt slaen voir den steen
screven. Ende dit geleyde sal inghaen, etc.

CXCVII. [2]) *Der ossen merckt.*

Item [3]) die rait, out, nye ende gemeynten laten weeten e
gebieden allen onsen burgeren ende ondersaeten, die nu b
nen desen mercten ossen off runderen copen bijnnen onser s
offte stat vryheydt, dat sy den tol dairoff inhouden tot
tolnaers behoeff, om den tolnaer dairvan tvernuegen, als
ommeghaet na den gewoenten, etc.

CXCVIII. *Van den schout.*

Item aldus is onser [4]) stat recht gelegen, dat nymant sch
wesen mach van onser stadt, hy en zy een burger van o
stadt. Ende wairt saicke, dat enich schout ymant off e
goet antasten of tuefde, die den raidt van onser stad doch
dat hy mit bescheyde nijt houden en mochte, dat soude
laten varen ende quyt laten; ende dede hy dess nijt, soe w
hy sijnre burgerscap quyt.

CXCIX. *Van die schouten omtrint onser stat.*

Item zoe loeven wy ende wilkueren [5]): wairt saick, dat en
schout, burgermeister, scepen off raidt off enich schout en
lantgenoten van onsen buerluyden, die nu ter tijt sijn off hie
namails wesen zullen, nijt wouden dairover staen, eyn ygelic

1) B: „binnen hoire vriheit sueken".
2) Vgl. D. CXXXVII.
3) „Item" ontbreekt in B.
4) A: „onse".
5) B: „verwilkueren".

n gerichte, dair onse burger goede gelegen wair, dat onse ers die een den anderen enigen eygendom opgheven of icht deden off make maickeden van enigen goeden onver-kuert, dat in der tijt onverwilkuert wair, om sulcke oir-e als bijnnen dyen gericht, dair men die saicke doen soude, t wair, ende onse burgers onss dat thoenden, soe souden denghenen van den voirscreven gerichte, dye dair nyet staen en wouden, enen wete laten doen op enen horen dach [1]), dat sy dairover stonden, als voirscreven is. Ende n sy dess nijt bijnnen 14 dagen, dairnae dat hem die wete en wair, soe souden sy wesen uyt onser stadt ende uyt r stadt vredecrucen, thent dijr tijt toe [2]) dat sy over die screven saicken gestaen hadden, als voirscreven is. Ende men sy daerenboven bijnnen onser stat vredecrucen, zoe ren sy sculdich onse stadt 25 dusent steens, alsoe dicke syt deden, ende alsoe mennich als dair wair. Voirt wairt ke, dat enich schout, scepen off burgermeyster, raidt [3]) off :h schout ende lantgenoten [4]) van onsen buerluyden ons desen screven saicken [5]) weygerde, ende nijt dairover en stonden nen 14 daegen, dairnae dat wy hem ene wete dairoff ge-n hadden, als voirscreven is, soe waeren sy bevallen van ken kuer, als hijrvoir beschreven staet; daerenboven [6]) en den sy nummermeer onse burgers werden off bijnnen onser lt [7]) vryheyt wonaftich wesen, alsoe mennich als dair wair; e nochtans zoe soude onse [8]) stadt onsen burgeren helpen hoeren recht nae hoeren vermoegen.

C. *Butenluyden hijr bijnnen onser stadt trecht tstaen.* [9])

tem die rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdraegen e hebben gesleeten, dat men alle die buytenluyden alsulck ht doen sal hyer [10]) bijnnen onser stadt, eyn ygelick glijck men en burgeren dair doet ter plaetzen, dair dieselve [11]) butenman gast wonaftich is, die hijr alsoe mit recht besproecken wert.

---

1) B: „rechtz dach".
2) B: „ter tijt toe".
3) B: „scout, burgermeister, scepen, raet".
4) B: „lantgenoet".
5) B: „dese voirscreven sake".
6) B voegt hier in: „so".
7) „stadt" ontbreekt in B.
8) B: „de".
9) Het opschrift ontbreekt in B (schepenboek).
10) „hyer" ontbreekt in B (s.).
11) B (s.): „die".

CCI. *Van comenscup tdoen op condicïen.*

Item zoe en sel nymandt eynrehande [1]) comenscape meer
van peerden [2]) off van enich ander [3]) dijnge in geynrewij
condiciën, hy en sal dat goet vry overleveren; ende dat
sal volgen denghenen, dyet gecofft heeft. Ende die verc
sal om sijn gelt spreecken mit recht ende anders nijt, ho
vorwerde oick geschiede. Ende die vercoper en sal dat
nijt weder antasten ende nemen moegen, al wairt oick be
werdt, indyen hy hem sijn gelt op sijn dach nijt en beta
dat hyt dan weder antasten solde moegen; tenwair die c
hem in gerichtlick zegel ende brieve voir onse gericht bij
onser stadt off in der stat register verseydt ende verwilk
hadde dat goet weder an te tasten, soe solde die vercoper
goet weder by den raidt van onser stadt na uytwysinge
registers, zegel ende brieve voirscreven antasten moegen so
kuer dairan tverbueren. Ende wie anders dat goet weder
taste off name, dan als voirscreven is [4]), die verbuerde 5 Be
gulden, alsoe dicke als hyt dede, ende alsoe mennich als
wair. Ende hier mach men een ygelick off becronen nae
wisinge onser stadt recht, ende dair sal men ontschout
doen, als onser stadt boick inhout. Actum by out raidt, nye
gemeynten up Woensdach [5]) post Willebrordi anno etc. X

CCII. *Van huyse tdecken.*

Item soe en sal nymandt bijnnen onser stadt huysen
schuyren decken offte doen decken ofte stoppen, dat een
groet is off wijt is, dan mit leyen, tegelen offte pannen, o
zullent scijndelen. Ende wy anders enigen huysen off schu
deckende off stoppede off dede decken of stoppen, dan
voirscreven is, die verbuerde, dijt huys sijn wair ende die
leet decken off stoppen als voirscreven, 5 Beyers gulden, e
die decker, dyt deckende off gedeckt had, oick 5 Beyers g
den. Actum out rait, nye ende gemeynten op sWoend
post Willebrordi anno etc. XCI.

---

1) B: „geenrehande".
2) B voegt hier in: „coyen".
3) B: „enigerhande".
4) „is" ontbreekt in B.
5) A: „gWoensdach".

CCIII. *Voir ymandtz doer, huyss* [1]) *off venster te smyten.*

Item ymandt, die mit enigerhande wapen off steen off mit enigerhande dijngen[2]) sloech, smeet, styet off worpe off lyep by daeghe off by nachte ongewairt voir ymantz huyss, doer of venster, ende die raidt van onser stat dat in der wairheyt ondervonde [3]), die verbuerde 5 Beyers gulden. Ende wairt saicke, dat die raidt nyet ondervinden en conde, soe mach dieghene, dyet angetegen werdt, sijn ontschout dairvoir doen, als onser stadt[4]) recht wijst. Ende hijr mach men een ygelick of becronen, als onse(r) stat boick inhout, behoudelick dat punt van huysstotinge in sijn macht [5]) tblyven. Actum sWoendaigs post Willebrordi [6]).

CCIIIa. *Van burgers an te nemen.*

Item die rait, out, nye ende gemeenten sijn overdraegen ende hebben gesleten, dat men voirtaen geen burger aennemen sall, hy en sall die stadt eerst leveren een leren emmer; ende als hy binnen mitter woen coemt, soe sall hy een lange leer oick leveren der stadt. Actum prima May anno etc. XCV.

CCIV. *Van gerichtelick an te nemen* [7]), *dat gerichtlick uyt te seggen.*

Item tot wat tyden enige saicke gerichtlick gebleven wert an ymant van onsen burgeren ende sy dat gerichtelick annemen, soe zullen sy dat bijnnen een maent dairnae uytseggen, off sy zullen dairnae bijnnen 14 daegen nae der vermanijnge ghaen in onser stat slot ende blyven dair [8]), ter tijt toe sy dat eyndrachtlicken uytgeseyt hebben, dair men hem [9]) die wete off doen sal byt verbueren 5 Beyers gulden alle daege, sy van der poirt waeren ende nijt uyt en seyden. Ende wairt saick, dat [10]) sy dan nijt en gingen in onser stadt slot van denselven daeghe, hem die weet off gedaen wair, soe zullen sy elx verbueren tot elke reyse ende tot elken daige, sy dairto [11]) vermaent worden ende

1) B: „huys, doir".
2) B: „enige ander dinge".
3) B: „bevonde".
4) A: „onse statz".
5) A: „mach".
6) B voegt hier achter: „anno etc. XCI by out raet, nye ende gemeenten".
7) B: „aennemen".
8) B: „dairna".
9) „hem" ontbreekt in B.
10) „dat" ontbreekt in B.
11) A: „dair".

hem die weet off gedaen wordt, 5 Beyerssche guldens, ter tijt
sy in onser [1]) stat slot ghaen. Ende wairt sake, dat sy lang
onser stat slot bleven sonder dat uyt tseggen dan een m
soe en sel men hemluyden teynden die maent nijt anders gh
dan byer ende broot te eten ende te drincken, ter tijt to
dat uytgeseyt hebben. Ende die minste stemmen zullen
meeste stemmen volgen; ende wairt saicke, dat sys ts
nijt eens werden en konden, soe moegen sy een gelij
overman kyesen ende nemen; welcke overman sy dan ky
ende nemen, en sels nijt moegen weygeren byt verbueren w
25 Beyers gulden. Ende die overman sal dan terstont m
ghaen van dyen daegen, dat [3]) hy gecoren is ende hem
weet off [4]) gedaen wort, in onser stadt slot byt verbueren
daeghe, hy in onser stat slot nijt en ginge, oick 5 Beyers
gulden. Ende als die overman in onser stat slot mede is
den anderen, soe sal hy dat gerichtelick annemen uyt te segg
bijnnen 8 daegen bijt verbueren van [6]) 25 Beyerssche gul
Ende dairmede zullen die saicken ende die parthyen ten bey
zyden geëyndet ende gescheyden wesen. Ende wairt saick,
sy bijnnen 6 weecken, nae dyen dat [7]) sy dat seggen geri
lick angenomen ende an hem gebleven wair, nijt verv
noch vermaent en worden van enich der parthyen, soe
sy van dat gerichtlick verblijff [8]) ende angenomen [9]) quyt
ontlast; mer hengen dair die stadt enigen kueren offte brue
aen, zoe zullen sy nochtans bijnnen 8 daegen nae dess
vermanijnge die stat de kueren to caven gheven [10]), off
raidt sel se hemluyden off doen manen; ende sy sullen se
betalen sonder enige weer dairtegen tmoegen doen. Act
by out raidt, nye ende gemeynten op [11]) sWoensdaich pos
Willebrordi anno etc. XCI.

---

1) A: „ons".
2) „van" ontbreekt in B.
3) „dat" ontbreekt in B.
4) „off" ontbreekt in B.
5) B: „uytseggen".
6) „van" ontbreekt in B.
7) „dat" ontbreekt in B.
8) B: „geblijff".
9) B: „aennemen".
10) B: „toecaven".
11) „op" ontbreekt in B.
12) B: „na".

CCV. [1]) *Van enen quaiden eidt tdoen.*

en die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen
hebben gesleeten om vele quaden eeden te myden ende
chutten: wairt saick, datter ymant onschout wedde of
onschout geset worde ofte quame om onscout tdoen of
elpen doen voir de banck of voir die rait van enigerhande

Dit art. ontbreekt in B; maar onmiddellijk na art. CCIV komen daar de volgende
gen voor:
Van diegeen, dic enen quaden eedt doen. — Item wairt saick, dat yment onscout
of ter onscout geset wort off quaem onscout te doen of te helpen doen voir die
of voir onsen rade van enigerhande saken, ende dan dat gericht off den raet
dat hy enen valschen eedt sweren solde, off dat die anclager den anderen over-
wolde ende bewysen ende kenlic maken, so sal men den voirganger seggen, dat
n wijsselic bedenck, eer hy den eedt doet; ende wolde hy dan noch den eedt
oven doen, so sel men hem den eedt ofnemen ende verdagen hem dan des naisten
ges voir onsen rade op den huse te komen; ende mach dan die anclager den
enlic maken, dat hy een quaden eedt geswoeren heeft, dattet de rait in der waer-
unct geschiet te wesen, of dat de raet ondervijnden ende ondersueken mach, hy
uaden eedt gedaen had, of die anclager nyet en vervolchde, so sel men denselven
airlicken ter clocken uytkundigen, dat hy een valschen eedt geswoeren heeft ende
ich ende eerlois is, ende dat mit hem nyment en cope noch en vercope, want
lle rechten voirgesloten sullen wesen, ende dat men van hem geen rechtz meer
l laten wedervaeren dan van saken, die voir dese tijt geschiet sijn. Ende dese
en sell oick in genen rechten meer moigen tugen oft in enigen saken, die den
engaen, moigen yet onderwijns in hebben, mer men sall aen hem ende wy weder
deren doen ende misdoen moigen van saken, dair der stat kueren aen hangen
bruecken, ende kuerber sijn. Actum ut supra.
Van quaden ede. — Item yment, die den anderen voir enige sake voir die banek
en huys enigen eedt gedaen heeft, so mach die anclager seggen tegenwoirdich des
nnen gerichtz off sittens raitz, dairvoir den eedt geschiet is, dat hy den rade ken-
naken will, dat hy hem enen valschen eedt gedaen heeft na sijnre anspraick, dair
n eedt of gedaen is; ende die anspraick sell hy terstond laten teykenen, tegenwoir-
gerichtz, wairnae tgericht te samen bliven sell, ter tijt toe dattet geteikent ende
n is. Mach ende kan die anspraker dan bewysen, gelijck hy hem vermeten heeft,
de rait geloift ende wair dunct wesen, so en sall sijn wederparthie sijn eedt geen
doen mer van sijnre anspraick vellich wesen, off hy die clager sijn anspraick be-
had, als recht is. Ende dit bewijs sell hy doen binnen een maent, na dien hyt
vermeten had te bewysen ende die anspraick geteikent wair. Actum by out rait,
etc.
Van tselve. — Item wairt sake, dat yment den anderen overseide enen valschen
gedaen te hebben ende sijn best dairto dede om hem dat over te gaen ende hem
yet overgaen en konde ende den rait niet kenlic maken, als hy hem vermeten had,
all hy komen openbairlick voir der clocken ter eerster ludinge in een hemde ende
t ende lochenen die woirden aldair ende trecken se in sijn hals ende bidden den
ende dengenen, hy dat overgeseit had, om Goitz wille, dat syt hem vergeven wil-
want hyt hem valscheliken ende oneerlicken overgelogen, geseit ende versiert heeft,
verboert dairtoe an onser stat 10 Beyers guldens. Ende dese beteringe sell hy doen,
a op hem hierom vervolcht wert ende hem een weet hierof gedaen wert; ende en
hy dan niet als voirscreven, so sal men hem uytluden buten onser stat ende

saicken, ende dan dat gericht dochte ende den raidt, da
een valschen eden doen souden, off dat den anlegger den
ganger overghaen woude, bewysen ende kentlick maken,
sijn wederpartye off voirganger hem eyn quaden eedt ge
hadde tdoen op sijn anspraick, soe sal dat gerichte ofte
rait, dairvoir die voirganger sijn eidt byet tdoen, seggen h
dat hy hem wyselick bedenckt, eer hy den eidt doet. H
wolde hy den eidt dan noch daerenboven doen, soe e
dat gericht off den rait, dairvoir die eidt geschyen solde,
den eidt, hy overbodich stont om te doen, nijt offnemen
laten doen, mer sal alsdan beyde partyen verdaegen
naesten rechtzdaegen voir onsen raidt opten huyse mit
bewijs ende bescheyt, dair men een ygelick sijn reden
bewijs hoeren sal. Ende wy van der partyen, tsy ancla
off voirganger, alsdan, voirdattet recht opten huyss ontsla
wair, voir den rait nyet en verscheen, die wair vellich
sijn voirnemen van die saicke voirscreven ende verbu
dairtoe an die stat den nabeschreven kuer; ende mach da
anclager opten rechtdach voirscreven of binnen 14 daegen
den voirscreven rechtdach den rait kentlick maicken ende
voirganger overghaen als voirscreven, hy hem vermeten h
op enen rechtdach bijnnen den tijt voirscreven, dat den e
sijn wederparthye offte voirganger op sijn anspraick ove
dich stont om te doen, valsch ende quaet solde hebben
weest, soe sal die voirganger van dess anclagers anspra
vellich wesen ende dairtoe verbueren an onser stat 10 Be
gulden. Ende wairt saicke, die anclager den voirganger
en overginck ende kentlick maicten als voirscreven, hy h
vermeten hadde, soe sol die voirganger van dess anclag
anspraick gevryet ende ontslaegen wesen ende en solde
derselver saicke nijt gehouden sijn enichs rechtz meer off
pleeghen; ende dairto solde dieselve anclager verbueren

---

stat vredecrusen te wesen ende te bliven 100 jair, op sijn lijff, ende nummermee
genen nyen here weder binnen te moigen komen. Actum ut supra.

d. Van quaden eede. — Item tot wat tiden de rait van yment eyscht ende begee
hebben een getuychnisse der wairheit als ruerende van den eede voirscreven, da
sijn rechte wetenscap ende kennisse dairoff seggen by sinen ede, die men hem volx
ofnemen sell, by sulke kueren, als onser stat recht wijst ende dat boick inhout va
vant ondervijnden. Actum ut supra.

e. Van tselve. — Item so wie bedragen wert off bevallet, dat hy een quade
geswoeren heeft als voirscreven, die verbuert noch tot der voirscreven beteringe 10 Be
guldens aen onser stat. Actum ut supra.

r stat behoeff 10 Beyerssche gulden. Ende tot wat tyden
i die anclager vermett tbewysen ende den voirganger te
ghaen als voirscreven, soe en sal dat gericht ofte den
t, dairvoir de anclager sijn recht vordert, het recht nijt
laen, ter tijt toe die anspraick geteykent is ende voir
gericht ofte den raidt, dairvoir die anspraick geschijt, ge-
n ende gehoirt is, wairvoir die anlegger den voirganger
esproecken heeft, ende voir die voirganger overbodich is
eest sijn eidt tdoen. Ende als die anlegger het recht
screven gescheyt heeft ende hem vermeten heefft den voir-
ger te overghaen ende kentlick tmaicken als voirscreven,
wie dan van vijff van den raide, dairto geschickt, geëisscht
t om eyn getuych der wairheyt tseggen by synen ede
der saicken voirscreven, dairomme men hem vraegen sal,
sal sijn rechte kennisse ende wetenheyt, hy van den voir-
even saicken weet, seggen by synen ede, by dat verbueren
e glijck dat stat boick inhout vant ondervinden. Wairt oick
ke, dat die parthyen, also verdaicht wesende opten huyse
hair bewijss te comen om den een dien anderen te over-
en als voirscreven, ten eirsten rechtdach gheen van den
screven partyen en quame opten huyss, soe sel elck van
partyen voirscreven, soewel die anclager als die voirgan-
, verbueren elx 5 Beyers gulden tot onser stadt behoeff.
um op Woensdach post Andreë anno etc. I.

CCVI. *Van nette clederen.*

em zoe en sal nymant nettige cledere off geerne off leeder
n gheynrehande onreynicheyt, dair dat water mede ver-
ft mach werden, uytspoelen [1]) in onser stat grafften bijnnen
elersbrugge, elkerlick by een pont, alsoe dicke als hyt dede.

CCVII. *Verwers twonen.*

em wie dat verwen wil, die sal alsoe wonen, dat den raidt
onser stat dunckt, dat sijn water nymantz water en hijndert.

CCVIII. *Van watergangen.*

em zoe zullen allen watergangen bijnnen [2]) onser stat een
t wijt wesen ende een voet diep; ende soe sel een ygelick

B: „spoelen".
B: buten".

sijn waterganck maicken bijnnen desen naesten 5 daeghe elkerlick by 5 pont; ende eyn ygelick sijn watergange r thouden ende nyet tstoppen, elx daege by 5 pont. Dit w gemaickt [1]) int jair van XXIII sManendages nae der octa van Paesschen.

CCIX. *Van groeff opt kerkhoff te openen.*

Zie D. CLVI.

CCX. *Van den heeren vant capittel, hoe sy hoir recht van der memoriën vervolgen zullen.*

Item [2]) die raidt, out, nye ende [3]) gemeynten etc. [4]) hebb gesleeten ende sijnt overdraegen: want ende alsoe onse hee van den capittel van onser moederkerck nu van sekeren w leden jairen rekenijnge ende bewisinge gedaen hebben w hoeren ingecomen memoriën, dair die sommigen [5]) van o burgeren, noch memoriën sculdich wesende, in restande o gelevert sijn, dat men datselve overgelevert in sal moe wijnnen, glijck onser stat sculde, then wair saick, ymant h mitten rait als mit synen eidt nijt sculdich twesen off gelo thebben verantwoirden woude. Ende alle memoriën, noch verschynen zullen, oick in te wijnnen, glijck onser schulden; ende (dat) [6]) bijnnen jairs, nae dyen dieselve w schenen sijn, alsoe in twijnnen, ende dan dair rekenijnge te doen nae vermoegen sbriefs, tusschen den capittel w ende onser stat nae dairvan gemaict.

CCXI. *Hoe die kerckmeysters die groef, de geopent werd weder toleggen zullen.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraeg tot wat tyden ymant enich groeff opent in onser moederker zoe zullen die kerckmeysters in der tijt die graven weder doen maicken mit graewen steen, glijck dat int middel w

1) B: „Actum".
2) Dit woord ontbreekt hier in B en evenzoo in verschillende volgende artikelen.
3) A voegt hier In: „der".
4) „etc." ontbreekt in B.
5) B: „desulcke".
6) Dit woord, dat de zin vordert, ontbreekt in A doch komt in B voor.

voirscreven kerck gemaict is. Ende dat zullen dieghene, de grave toebehoeren ende geopent hebben, betalen [1]) men een maent, opten derden penninck meer. Anno etc. [2]) VIII.

CXII. *Wie onser Liever Vrouwen teykenen gheven zullen ende vercopen zullen.*

tem die rait, out, nye ende gemeynten [3]) sijn overdrae-, dat nymant enigen teykenen van onser [4]) Vrouwen ver-en sel, dan dieghene, die de kerckmeysters van onser ederkerck dat gunnen ende belyven, by een kuer van 2 ers guldens, alsoe dick ymant dat dede, ende alsoe men-a als dair wair. Ut supra etc. anno LII [5]).

CCXIII. *Van de kerckmeysters.*

tem die rait, out, nye [6]) ende gemeynten sijn overdraegen drachtelicken [7]), dat die kerckmeysters in der tijt van Sint-iskerck van deser [8]) tijt voirt alle der kercken schult in en wijnnen [9]) moegen, glijck men der stat schult inwijnt. tum V post Judica anno LXIII.

CCXIV. *Van den* [10]) *watergangen tscouwen.*

tem die rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdraegen, : men op Sint-Johansdach alle watergangen ende sloeten ouwen sal. Ende de watergangen ende sloeten voirscreven men teynden den 8 daegen weder schouwen, ende voirt op ersnacht, totter tijt toe dat sy gemaict sijn, op alsulcke ouwe, als dair van outs op geweest heeft.

CCXV. *Van geleyde te gheven.*

tem de rait, out, nye etc. sijn overdragen, dat men nyemant ger geleyde geven en sel dan een maent lanck; ende dat

---

1) B: „ende de sullen betalen degene" etc.
2) Dit woord ontbreekt in B.
3) In plaats der beide laatste woorden heeft B: „etc.".
4) B voegt hier in: „Liever".
5) B: „Actum anno LII".
6) B: „nye, out".
7) B: „eendrachtelick overdragen".
8) B: „in der."
9) B: „inwinnen sellen".
10) A: „der".

sel men teykenen in onser stadt boick. Ende wairt saicke men ymant langer geleyde geven soude, dat sel men mitter clock. Actum III [1]) post Tyburcii anno XLII.

CCXVI. *Van registeren off scepenenbrieven tduren.*

1. Zie D. V—1.

2. Mer wairt saicke, dat dieselve, die de scepenbrie register als voirscreven beleën wair, gheen rechtdaege hadde bijnnen dat voirscreven jair om dat uyt te mo rechten als voirscreven, soe sel hy theynden dat jair soe rechtdaeghen hebben om dat register off scepenbrieff te richten ende nijt meer; ende anders sal der scepenen off dat register [2]) van geynre weerden wesen. Actum op redaigen post octavas Pasche anno IV by out raidt, nye gemeynten.

CCXVI*a*. *Van den rait to bieden.*

De rait, out, nye etc. sijn overdragen: wanneer zy ts sullen wesen, ende wie alstan geboden wert na die gewoente den rait voirscreven, nyet by den rait en quame, aldair d boetscap oft anspraeck gedaen wair in den rait, de verb sijn kuer, dair hy by geboden wair. Actum anno XL post Ponciani.

CCXVII. *Van den camerer goet tvercopen, ende wat verbuert van den raidt, die dat weygerden tdoen.*

Item die out rait [3]), nye etc. sijnt overdragen: zoe wan tgebuert, dat de camerer, soe wy hy zy, noot is te verv op ymandt, de kuer sculdich is, sijn goet tvercopen, so hy to moegen spreecken tsy opten Manendach off in der ken enen scepen ende enen raidt nae ordinantie, die ee den anderen vervolgende [4]). Soe de raidt geboet wert twai off die dan buten wair, soe sal die camerer dyen dan sijn buert [5]) in sijn stede dairvoir nemen, dair die dan b is, dess anders buert weder voir bewaeren sal sonder de sentie tgheven; twair dat die camerer ymantz goet verc ende by dyen den schuldenaeren hoir goet vercopen, soe

1) B: „II".
2) B: „dat register oft scepenbrieff".
3) B: „rait, out".
4) B: „volgende".
5) B: „de dan dairna sijn buert wair".

oentlick is, soe wie van den rait off scepenen, die dat gerde ende nijt doen en woude, de sel verburen tot elke e, dat hy dat weygerde, 5 pont.

CCXVIII. *Den rait butenluyden geleyde te gheven.*

em die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdragen, dat voirtan, soe wye men van buten tot hoire begeirte geley vet, dat sal men doen teykenen in onser stat boick op dach, dattet geschyet, ende dan voirt na der gewoenten er kercken ropen.

CCXIX. *Van den ondervinders van den visch.*
ie D. CLIX.

CCXX. *Van die vicary van den Heilgen Gheest.*

tem die rait, out, nye ende gemeynten [1]) sijnt overdragen: e die stadt die vicarye van [2]) den Heilgen Geest in voir- en verbetert heeft vierdenhalve Franckrijcksche schilt ende gulden, 10 botgens voir de gulden, ende dair zullen die arii in der tijt voir doen een misse elke weeke meer [3]) dan nissen elke weke, alsoe die fundacie dairoff inhout. Ende nneer die vicarius in der tijt die misse liet vallen ende nyet dede off lyet doen, soe soude men hem die vierdalve nckrijcksche schilt ende 8 gulden voirscreven onthouden [4]) le nijt gheven.

CCXXI. *Van burgers an te nemen, ende hoe men die annemen sell.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen ndrachtelicken [5]) ende hebben gesleeten, dat men voirtan mant tot onsen burger annemen sal dan sManendages off nredages op een rechtdach, als die raidt sitt op der stat huys, welcke alzoe tot burger angenomen wert, in der stat boick teykent twerden. Ende wie anders tot burger angenomen rt off ontfangen off in der stat boick nijt geteykent en staet, sal men voir geen burger voirstaen noch verantworden,

1) In plaats van de beide laatste woorden heeft B: „etc.".
2) B: „in".
3) „meer" ontbreekt in B.
4) A: „onderhouden".
5) Dit woord ontbreekt in B.

thenwair hy mit 5 luyden van den raidt bewysen konde
haeren ede, overmits gebreck der boicken, dat hy sijn
gedaen had ende tot burger angenomen ende ontfangen
als voirscreven staet. Actum V post Tyburcii anno [1]) LXXX

CCXXII. *Van huysen tbreecken, dair renthen uyt ghaen*

Item die rait, out, nye ende gemeynten van onser stadt
overdraegen, gebieden ende laeten weeten, dat men geen huy
noch schuyren, dair ymant enigen renthen uyt heeft, off breed
noch enigen dijngen dairoff[2]) nemen en sal, die eertvast
nagelvast sijn, het wair, dat hy sijn huys off schuer, alst sch
vertijmmeren woulde, off anders dan by oirloff ende con
out raitz[3]), byt tverbueren van 25 Beyersche guldens. Ac
altera Barbare anno etc. [4]) LXXXIII.

CCXXIII. *Van lijftocht.*

Item wair ymant, man off wijff, die gelijftocht wair an en
huysen off uyt huysen een sekere taxie van renthen had [5]), a
dat hy off sy, twair man off wijf, dat huys dairvoir verwo
had offte verwon voir dieselve lijftocht, zoe sal dieselve datse
huyss wandicht ende dekendicht houden by den raide van o
stadt. Ende wairt, hy off sy dess nijt en deden als voirscre
ende [6]) denselven, die den eygendom vantselve had off
vercrigen soude ende sijn wesen soude nae den lijftocht, d
over clagende[7]) an onsen raide, begeirde [8]) dat by den r
wandicht ende dekendicht gehouden tmoegen werden, soe
men hem off hair by der stat geswoeren dyener een
dairof doen doen, dat hy offte sy doen, als voirscreven is [9]),
den raidt bijnnen 14 daegen. Ende wairt saicke, dat [10]) d
nyet en geschiede als voirscreven by goetduncken dess ra

---

1) B voegt hier in: „etc.".
2) B: „dair enige dingen off".
3) B: „by oirloff ons raits"
4) „etc." ontbreekt in B.
5) „had" ontbreekt in B.
6) A: „by".
7) B: „claichde".
8) B: „begerende".
9) „is" ontbreekt in B.
10) B: „dattet".

al die lijftocht versuemt ende van gheenre werden wee-
Actum altera Jacobi anno [1]) LXXXVII.

XXIV. *Onnser burgeren offte ondersaeten goet an te spreken mit seven of anders.*

n ymandt, die onser burgeren off ondersaeten goet
eket mit enigerhande recht, datsy mit seven off anders,
onse burger off ondersaete dan wijnre wordt van der
:hreven anspraick, soe sal dan [2]) die anclager verbueren tot
stat behoeff 10 Beyerssche guldens, ende onse burger
[3]) ondersaet synen cost ende schade te [4]) gelden tot goet-
ken dess raitz. Ende dair sal die anclager eirst vol voir
, eer onse burger off. ondersaet tot enigen recht hem staen
Ende geschiede onse burger offte ondersaet enige ge-
:ke, boven dan als voirschreven is, an synen goede mit
:rhande voirtvaringe mitten recht, soe verbuerde all die-
e, die dairover stonden [5]), elx 10 Beyerssche guldens, alsoe
: als syt deden, ende alzoe mennich als dair wair; ende
tans onse burger ofte ondersaet die rechtvorderinge off te
buten haeren cost. Actum anno LI, II post Johannis
portam Latinam.

CCXXV. *Vant selve.*

m wairt saicke, dat onse burgeren off ondersaeten hair
besett wort off mit enigen [6]) recht dairto gedwongen wordt
seven twesen, soe sal die anclager eirst voldoen onsen
er off ondersaet voir alsulcke cost ende schade, die sy
m hebben mochten, tgelden tot goetduncken dess raitz;
: dat sel [7]) betalen diegene, die in den onrechten bevel.
e wairt [8]) saicke, dat die anclager hyerboven dede, soe
uerde hy tot onser stadt behoeff 10 Beyersche guldens,
: nochtans kost ende schade te gelden tot goetduncken
raitz van onser stat. Actum anno etc. [9]).

B voegt in „etc.".
„dan" ontbreekt in B.
„offte" ontbreekt in B.
„te" ontbreekt in B.
B: „overstonden".
A: „eniger".
A voegt hier in: „men",
B: „wair dat".
B: „ut supra".

CCXXVI. *Die raidt Saterdaeges opt huys tsitten.*

Item die nye rait heefft hem verseyt, dat sy dess Saterd opten huyse sitten sal, ende sManendages dat goet [1]) veru byt verburen elx een Beyers gulden. Ende men sal he weet dairoff doen dess Vrydaigs tvoeren tot hoeren huyse; dat sal omghaen, tweeten, dat die overste scepen mi laexte rait sitten sall, ende voirtan [2]) soe ommegaende. wair hy nijt dess Vrydaichs savonts by huys, dyet sijn ware, soe sal men eyn ander, dyet dan dairnae sijn wesen souden, in sijn stede bieden, ende wederom dan anderen in sijn stede bieden, die so in sijn stede geseeten Ende als die dyeners nyet en doen, als voirscreven is [3]) sullen sy de kuer [4]) selff gelden.

CCXXVII. *Van huysen ende schuyren, die gedect sijn s scijndelen in weken daicke.*

Item out rait, nye ende gemeynten sijn overdragen hebben gesleeten ende laten weten: soe wie dat enigen schu off huysen [5]) gedeckt hebben mit weken daicke sonder s delen, ende die nijt mit leem van bijnnen off van [6]) bute smeert en hebben [7]), die zullen die huysen offte schuy bijnnen off buten besmeren mit leem off laten doen by raidt van onser stat bijnnen een maent, dairna men eyn yg die wete dairoff doen doen heeft mitter stadt dyener off bairlicken mitter clock. Ende wie dan dess nyet en die verbuert tot elker vermanijnge voirscreven 5 Beye guldens tot 3 reyse toe, ende vierdewerff op sijn burger nochtans darenthens salt die rait laten doen op haren lu cost ende opten derden penninck meer. Actum op Goensda post Willebrordi anno [10]) XCI.

---

1) „te" voegt B hier tusschen.
2) B: „ oirt dan".
3) „is" ontbreekt in B.
4) B: „koeren".
5) B: „husen oft scueren".
6) „van" ontbreekt in B.
7) B voegt hier in: „dieselve husen ofte scueren".
8) B voegt hier in „noch".
9) B: „Woensdach".
10) B voegt hier tusschen „etc.".

CCXXVIII. *Nymandt in die richtebanck tweesen, als men recht hout.*

m die rait doet verbyeden, dat nymant in die richtebanck, ie schout mitten scepenen recht houden [1]), comen noch ı en sal dan die burgermeysters in der tijt, die statz- rs ende die gerichtzboeden [2]) ende die voirspraken, die ix woirden houden om gelt, by alsulcke kueren, als p staen, tweeten by een Beyers gulden tot elke reyse. m II post Reminiscere anno XLVIII.

CCXXIX. *Der stat schulden in te wijnnen.*

m die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen hebben gesleeten, dat men voirtan alle der stat schul- kueren ende bruecken, die men der stat sculdich is, tot tyden, alst die rait behoifft [3]), op alle daegen voir den aege [4]) in die weken inwijnnen ende dat goet dairvoir pen sal moegen, off die sculdenairs [5]) nyet en betailde, ropen in der kercken off op der straet ende sonder tey- ng op der stadt huyss. Actum up Vridaigen post Lucie etc. III.

CCXXX. *Onse burgers off hoere pachters nyet trecht tstellen van enigen ban.*

em zoe en sel die schout nymant van onsen burgeren, rsaeten off hoeren pachteren panden voir [6]) enigen ban, he [7]) off leeghe, sy en wair hem eirst togewijst mitten cht, off hy en sal mit ghenen ban wijnnen, by 5 Beyersche lens.

CCXXXI. *Vant tselve.*

em wair dat saick, dat die schout onsen burgeren, onder- en ofte haeren pachteren pande voir enigen ban, hoege

---

B: „hout".
B plaatst de stadsdienaars en de gerechtsboden achter de voorsprekers.
B: „belieft".
B. „voirmiddage off naemiddage".
A: „schulders".
B: „van".
B: „hogen ban".

of leghe, soe moegen onsen burgeren, ondersaeten of h
pachteren hair uytdoen sonder gelt; ende dat en sell die s
nyet weygeren, op enen kuer van 5 Beyersche guldens,
sal se opten eirsten rechtdach voirthelpen sonder lang
pende [1]) thouden. Ende en dede hy dess nyet, zoe sell
dairmede quyt van den rechte wesen, ende die schout
buerde an onser stat als voirscreven. Mer wairt [2]) saicke
onse burger, ondersaet offte pachteren den ban offge
worde, soe soude hy de oirconde mede betalen. [3])

CCXXXII. *Van ban tscouwen.*

Item soe en zullen gheen scepenen in den lande
burgeren noch ondersaeten scouwen van enigen banwer
hoege ban, sy en hadden hem eirst die wete gedaen an h
monde off tot hoeren weren, als recht is, by een kuer
Beyersche guldens, ende nochtans onsen burgeren dair
last tblyven [4]). Actum ut supra.

CCXXXIII. *Oirdelen van buten.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten van onser
sijn overdragen: tot wat tyden enich oirdelen van buten b
onser stadt comen omme tvraegen, soe sal men dat versu
an den burgermeysters van onser stadt in der tijt end
sellen dan die burgermeysters de wijsheyt van onser sta
hem bieden tcomen opten huyse by den burgermeysters
alsdan zoe sal men denghene, die mitten ordelen komen,
helpen, als syt [6]) best kunnen. Ende men sal den schou
meer geven dan eynen quairte wijns, die clerck een q
ende die knapen onder hem dryen eyn quairte wijns
hoeren arbeydt. Actum V post Brictii anno ut supra.

CCXXXIV. *Te richten an den bloode.*

Item tot wat tyden, dat men richten sal aen den blo
soe sal die burgermeyster in der tijt enen ygelicken man
den raide, out, nye ende gemeynten by hem laten co

---

1) A: „loopen".
2) B: „wair dat".
3) B voegt hier achter: „Actum anno LI, II post Johannis ante portam Latinam".
4) B: „te werden".
5) „van onser stat" ontbreekt in B.
6) B: „zy".

gebieden by 5 Beyersche guldens; ende wie dan dair
n quame, als hem die weet gedaen wair, die verbuerde
ve keur voirscreven. Ende wanneer die burgermeisters
der tyden den rait voirscreven tdoen hebben [1]), soe sel
[2]) gebieden by enen Beyers gulden. Actum V post
ncii anno etc. LV.

CCXXXV. *Van die graeve in der Grote kerck.*

m die rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdraegen
laten weeten, dat all dieghene, die hem vermeten graven
ebben int Sint-Joriskerck, comen zullen by de kerck-
ters in der tijt, als Jan Brandt ende Henrick van Byler,
hen dit ind Alreheilgen nu naestkomenden ende wysen
graeve ende, laten se teykenen in der kercken boick.
wat grave nijt geteykent en werden int boick voirscreven,
sal die kerck voirscreven an hoir houden. Ende wairt
, datter ymant enich graff lyet teykenen int boick ende
ait ondervonde, dat hy gheen recht en hadde, die soude
ueren 5 Beyersche guldens totter stat behoeff. Ende
ien dair twee, die hem vermeten rechtz thebben an eyn
, soe wy dan by ondervindinge dess raitz onrecht heeft,
sal dessglijx verbueren 5 Beyersche guldens. Ende wairt
e, datter ymant nae Alreheilgendach enich graff lyet
en, dat in der kercken boick nijt geteykent en wair, die
e verbueren 5 Beyersche guldens totter tijmmeringe der
ken; ende nochtans en soude hy dair nymant in graven
te verbueren van 5 Beyersche guldens. Actum ende uyt-
yt Dijnxdages post Assumptionis Marie anno XCIII.

CCXXXVI. *Ymandt voir den rait tbieden.*

em die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen
e hebben gesleeten: wanneer enich persoon, man off wijff,
onsen raidt geboden wordt, ende die voirginge ende nijt
ien en woude, als hy de weet gehat heeft, soe sal hy
dyer saicken vellich wesen, off hy sal comen bijnnen 3
sten rechtdaegen ende verantworden sijn saicken; ende men
hem die wete laten doen ende seggen hem die saicke, dairvoir

A: „heeft".
B: „men se"

hy geboden wert. Ende en konden men hem die wete
doen, alsoe dat hy nyet geboen en woude wesen, soe sel
die wete in dien kercken doen, dat hy come ende w
worde sijn saicke, off hy sal oick vellich weesen. Actu
vigilia Johannis Baptiste anno etc. LXXXV.

CCXXXVII. *Te vvechten op die wal, als men waickt
anders in der statz dyenst of tosicht is.*

Die out rait, nye en gemeynten sijn overdraegen ende
ben gesleeten, dat alle vechtelick off enigen anderen sai
die geschyen opter stadt muer, dair kuer an hangen, da
men an verbueren dubbelde kuer ende dairtoe correctie
den rait, hoe [1]) die saicken gelegen ende geschyet
Ende dessglijx alle vechtelick, die geschyen in der
tweeten van die bijnneste voirpoirt tot die bijnneste h
toe ende twee roden lang dairbuten die hamey, sall oick
bueren als voirscreven dubbelde kuer. Actum anno etc.

CCXXXVIII. *Op eyn Darthyenavont tloot te ghaen.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdr
ende hebben gesleeten, dat soe wy van onsen burgeren
gebuert tloot tghaen op een Darthyenavont, uytwair
uyttoich off uytbleeff om nijt mede tloot tgaen, die sal
bueren 5 Beyersche guldens; ende denselven sel men noch
kiesen moegen in denselven raide, off hy mede tloot geg
had ende in die stadt wair. Ende dessglijx zoe wie in
stat wair optenselven Darthyenavont ende nijt tloot en gi
die sal dessglijx verbueren 5 Beyersche guldens. Actum u
Darthyenavont anno etc. II.

CCXXXIX. *Van renten, die uyt huysen ghaen, hoe m
die lossen mach ende vercopen.*

Zie D. CXXXI.

CCXL. *Gheen steen uyt die bijnnenstadt in die
buytenstadt tbrengen.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdrae
ende hebben gesleeten, dat nymandt gheyn steen van

---

1) Het H.S. heeft tweemaal „hoe".

tadt in die bijnnenstadt ende van die bijnnenstadt in die tat brengen off uytvoeren sal, by tverbueren 5 Beyerssche s, ende die steen verbuert. Actum anno XCVI.

CCXLI. *Van in harden deck tdecken.*

tem die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen hebben gesleeten, dat nymant voirtaen meer in weeken decken off stoppen sel in die bijnnenstat, mer salt den daecke decken off stoppen, dairtho hem die stadt comen ende gheven sal dat derden deel, dat gecofft voir den oeven, tenwair die stadt eens vantselve huys gegouden had, ende dat huyss in harden daeck gewair.

tem dessglijx als voirscreven dat yemandt yet stoppen sal eer boven een vyercante rode dan mit harden daicke, erbueren van 5 Beyers guldens: tweeten, die dat leet n, ende diegheen, die dat deckende, 5 Beyers guldens Ende wairt oick saick, dat ymantz anders deckede off ede dan, als voirscreven is, in harden dake, die sal ver- n dieselve kuer voirscreven, ende nochtans tselve weder breecken ende tdecken in harden decke tot vermanijnge raitz. Ende wairt sake, dess dan nijt en geschiede, soe len raidt dan laten doen opten derden penninck meer.

CCXLII. *Van die Pot te hebben ende tsterven.*

m die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen, lle dieghene, die de Pot hebben ende sterven, zullen hoir en, sy achterlaten, erven ende laten in die Pot. Actum XVII.

CCXLIII. *Die den Heilgen Geest bewaert.*

m zoe wie den Heilgen Geest bewairt ende dairin sterfft, wijff off man, ende angenomen ende belijft is by die uers, die sal hoir goet dairin blyven sonder ijt den erffmen dairoff uyt te reyken. Ut supra.

CCXLIV. *Van die Pot op die Camp.*

em zoe wie an die pestilentie syeckt werdt ende wert geht in die Pot ende dairinne sterfft, die sal alsulck reet goet, sijn lijff horende, medebrengen in die Pot, ende sal die Pot

hebben, indien die sterfft, tenwair men kentlick bew
mocht, dattet goet hem nijt to en hoirden, doe hy s
werdt; dess sal die Pot wederom betalen sulcke bewij
schulde; men sculdich is, eer die Pot dat goet antasten
hebben sal. Ut supra.

CCXLV. *Vant reeht tleggen.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdragen
wat tyden enich der partyen, onder recht van den scep
staende, dijnget, als dat die scepenen hair volle dach
sy mit recht nae vermoegen dess scepenenboicks mo
hebben, gehadt hebben, ende datselve voirscreven hem
met te bewysen op die selve tijt by gespannen gericht
recht is, zoe zullen die scepenen, alsdan in der banck sitt
een oirdell by gespannen gericht dairoff wysen ; ende hee
dan bewesen, als hy hem vermeten heefft, zoe zullen
scepenen, voirdattet principaell oirdel gewesen is, gheen
houden, elkerlick van den scepenen, die dairover recht
tsy willichlick recht off ander recht, byt verbueren van
halve Beyersschen gulden, ende dairtoe datselve recht.
gehouden als voirscreven, van geynre weerden tzijn, be
delick dat punt, als dat voir 5 mannen van den raidt
schyet, van weerden off in sijnre macht off cracht tbly
Ende tot wat tyden het recht als voirscreven nedergedij
is, soe sal de burgermeyster die scepenen tsamen byeen
bieden op den huyse optenselven dach, als recht ned
dijnct wair, tegens des anderen daiges to 8 uyren, als
schel opten huyss gelaten is, byalsoe dat die burgerme
gewitticht wair van enich der partyen voirschreven, ts
onder recht staende, off van enich van den scepenen off scep
clerck, dat recht nedergedijnckt wair. Ende als die scep
geboet sijn als voirscreven, soe sel dieselve dat oirdel o
heefft, die dijngtalen onder die scepenen, alsdan by malcand
wesende, laten lesen ende hoeren ende seggen sijn g
duncken van dat oirdel, die scepenen om vergadert wae
den enen gewonnen ende den anderen verloren, ende a
voirtan sal doen eyn ygelicken van die scepenen, op
huyss wesende. Ende wie van den scepenen sijn stemme
en gave op dieselve tijt, den enen der parthyen gewo
ende den anderen verloren, die verbuert 5 Beyerssche gu
totter stat behoeff. Ende so souden nochtans den minsten h

meesten hoop volgen, wan dieselve hair stemmen ge-
t hadden, wairmede het oirdel gewesen solde sijn. Ende
at van die scepenen van boven van den huyss tghaen,
lick by 5 Beyerssche gulden ter stadt behoeff, eer dat
l van den scepenen als voirscreven gewesen ende getey-
wair. Ende als die scepenen geboden sijn als voirs-
n, wie dan totter voirscreven uyre, als die schelle ge-
wair, nijt en quame, die verbuerde eyn Beyers gulden,
die dat oirdel onderhat, 3 Beyerssche gulden totter stat
ff, indien hy nyet en quaem; ende alsdan soude die
meyster tegen dess anderen dages derselver voirschreven
ende by dieselve voirschreven kuer die scepenen weder
bieden, ende alsoe voirtan alle daeghe uytgesondert
ch, ter tijt toe dattet oirdel geuyt ende gewesen wair.
n up Manendaich post Palmarum anno etc. V.

CCXLVI. *Van dootslaegers.*

n die raidt, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen
hebben gesleeten, dat voirtaen alle dieghene, die doot-
hen hebben gedaen ende noch in tocomende tyden moch-
loen ende dairomme buten onser stadt ende onser stadt
crucen geluydt (sijn) off geluydt zellen werden op hair lijff,
ieselve dairbuten blyven zullen. Ende wairt saicke, enich
dyen daerenboven bijnnen derselver stadt of vredecrucen
e off wair off dairoff bedraegen offte ondervonden wert
est thebben by daeghe off by nachte, dat dieselve dan
henen tyden wederom na luyden tpunts, by out raidt, nye
gemeynten dairup gemaict, bijnnen der stadt off der
vredecrucen comen off wesen sal moegen mer hair uyt-
rde tijt tweeten van die hondert jair voirt uyt te blyven
wesen zullen, op hair lijff, sonder enich nye overdracht
out raidt, nye ende gemeynten dan dair weder up te
maicken. Actum in vigilia Thome anno IX.

CCXLVII. *Van ontschult helpen tdoen.*

Item die out rait, nye ende gemeynten sijn overdragen ende
en gesleeten, dat voirtan ymandt, die betegen wert van
en, ende sijn onscult tdoen mit hulpe, soe sal hy onschout
, dat hy van dyer saicken onsculdich is; mer sijn hulpe
allen nyet vorder beswaert wesen om sijn onscult helpen
n ofte zweeren, dan dat zy nae hoere beste vijff sijnnen

nyet en weten, dan hy een rechtverdighen eidt gesw
heefft ende gedaen heefft, ende hem dairvoir kennen, da
nyet menedich gesworen heefft. Actum up Donredaigen
octavas Passche anno IV.

2. Item dessglijx sall wesen van den boelleidt tdoen.

CCXLVIII. *Van schout- ende scepenenzegelen.*

1. Item die raidt, out, nye ende gemeynten sijn overdra
ende hebben gesleeten, dat die schout ende schepene
allen tyden zegelen sullen tot vermanijnge dergeynre, d
brieven ontfangen hebben, by tverbueren tot elke dae
als hem die weet by onser gesworen stat dyener ge
elx 5 Beyerssche guldens, sy nyet en zegelden, van
daeghe. Actum anno X.

2. Ende zullen tot tweemael dess jairs zegelen, twe
omtrent Sinte-Lambert ende omtrent Paesschen, als hem
de weet van den burgermeyster by der stadt dyener
screven gedaen waer. Ende die dan nyet en quamen
tzegelen opten dach voirscreven, de verbuerde elx een Be
gulden. Ut supra.

CCXLIX. *Van kueren, men nijt ondervinden kan.*

1. Item die ouden rait, nye ende gemeynten sijnt
draegen: wairt saick, dat dair enich vechtelick geboirde,
men nijt ondervinden en conde ende kentlick wair, soe
len alle dieghenen, die dair ant vechtelick geweist
zullen tsamen dairinne gehouden wesen die kuer tsamen
betalen, tenwair sy tsamen eirst eyn handadigen uytmai
Anno XVIII actum.

2. Item voirt als dair 2 persoonen off meer tegen ee
vochten hebben, ende men dat anvechten nijt ondervi
en kan, ende sy geboet wesende willen hem vant anvec
mit haere ede onschuldigen, soe zullen sy de kuer vant
vechten tsamen uytmaicken ende betalen, off zy zullen be
ende elx bysonder vant anvechten bevallen ende die ku
dairoff betalen. Ut supra.

CCL. *By nacht na die wachtschelle op der straeten tvechta*
Zie D. CCXLVI.

CCLI. *Van den* [1]) *brandt.*

m die raidt, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen hebben gesleeten: wairt saick, datter by ongeval enich geviel, dairoff clockeslaege geboirde, ende die brant geschiede, dat dair schade geschiede van den brandt, en, dat die brandt buten huyss opginck, ende dair schade uame, soe sel dieselve, dair den brandt gesticht worde eviell, ende die den brandt stichte, verbueren tot onser stat ff 5 Beyerssche gulden, ende nochtans van der schaide oetduncken des raitz ende kavingen tverrichten, ansiende h ende die saicke van den brande, soe die geschyet ctum up Donredagen post Conversionis Pauli anno etc. L

CCLII. *Van inleggen.*

m die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdraegen: wie van enich waickgelt, graeffgelt off anderen smaelen n gemaent wert, ende nyet en betailde, dat draicht be- enen Beyers gulden, ende dair men gheen goet en om dat te haelen, tweeten reet goet, die sel men by dyener inleggen; ende soe sal hy dess anderen daeges die weet inleggen, ende nyet uyten huyse tgaen, hy en eirst datghene betailt, hy omme gemaent is, by tver- n, tot elken nisse hy uytginge ende bedraegen wort, een rs gulden, ende nochtans tselve tbetalen, hy sculdich wair. m den anderden dach in Januario anno etc. XXIII.

CCLIII. *Gemaict by den heer van den lande anno etc. LXXXIIII.*

m wair ymandt, die enighe huer van landen off van en opseyde in manyeren bovengeschreven, ende hy den heere off denghenen, dyet die grontheere verhuerde off eren woude, hinderlick wair mit woirden, mit wercken, eykenen, mit geveerde, heymelick off openbair, hoe off at manyeren dat geschyede, by hem selven off ymant rs, wairby die grontheere off diegene, dyet huerde off en woude, van hem enich letzel off achterdeel dairby h, dat sel men richten mitten zweerde an hoer lyve ewelt.

---

[1]) H.S. heeft „der".

CCLIII. *a. Item dit naebescreven sijn die renten ende goe*
die hoeren tot onser stadt vicarie in den Heyligen Geest

Item aen onse stadt — 7 1/2 *Vrancrijcsche scelden* — *Pond*
Item aen onse stadt — 7 1/2 *gulden*, 10 *botgen voir den*
den — *Paisschen.*
Item aen onse stadt — 43 1/2 *pont*, 4 *botgen voir elke po*
Joannis te midsomer.
Item aen onse stadt — 27 1/2 *Dortsche placken* — *Barthol*
Item uyt Goirt Vluggen lant buten de Utersche poirt,
die Utersche moelenwerff in staet — 13 *Vleems groit* — *Dy*
— *Die brieff leyt in der stat kijst.*
Item uuyt die Gulden Sterre aen den Hoff — 6 *pont* —
Martini, halff Petri.
Item dat capittell tAmersfort — 6 *scilling* — *Martini.*
Item uyt Evert de Mans hoffstee — 14 *scilling* — *Mar*
Item Evert Meynss. uyt sijn huys — 1 *Vleemsche g*
— *Martini.*
Item uyt Huge Scerberts hofstee, die nu Dirck P
bruyckt — 5 *scilling* — *Martini.*
Item Gerijt van Gheyn — 10 *Vleemsche groit.*
Item Jan Lubbertz. — 1 *Airnemsch gulden.*
Item Gerijt Meuss. uyt een stuck lants op den Enge
pont — *Martini.*
Item 2 stuck lants op Amersfoirder Enge, mit here Gy
van Kolvescoten gemeen.
Item Jan Rijcs. in den Hage — 1 *Rijns gulden.*

CCLIII. *b. Die brieff van die dienren* [1]).

Wij, burgermeistern, scepenen ende raet der stadt van A
fort doen kondt allen luden, dat wy by wille ende consent
ouden raits ende der gemeenten [2]) *van onser stat voirnom*
coft hebben Bertelmeeus Evertz. [3]), *onse burger, om een s*
somme gelts, die hy ons voll ende all betailt heeft, den l
penninck mitten eersten, ende wy voirt in onser stat o
gekeert hebben, dat knaipampt op den huse, soals Aert

---

1) Eene latere hand schreef hier over heen: „aempte".
2) Dezelfde hand als boven teekende hierbij aen: „gilden".
3) Dezelfde hand als boven teekende hierbij aan: „Rycoutz".

r dat tot deser tijt toe bedient heeft, om all alsulck loen, ' ende onseker, ende accidenciën dairvan te hebben, als uts dairop gestaen heeft ende noch dairop staen, gèduerende men live toe, mijt voirwerden dat hij dit voirscreven ampt r bedienen sall, ende altijt te wesen by den burgermeister er tijt des morgens van 8 *uren tot* 10 *uren toe ende des s van* 2 *uren tot* 4 *uren toe, tenwair by oirloff van den rmeisters voirscreven. Ende wairt saicke, dat hy tot eniger ruecachtich hierinne worde, off dat hy raet melde off on- e gichtinge dede, soedat dat meesten deell van den raet e, dat hy boven synen eedt ende punten voirscreven gedaen e, so soude hy sinen dienst voirscreven dairan verbuert n. Voirt soe sall hy tot allen tyden, alst hem die burger- er in der tijt te weten doet, terstond by hem koemen ende em ende den raede bliven, soe lange men sijnre te doen , om te doen alsulcken dienst, als hy mitten anderen kna- sculdich is te doen. Ende als Bertelmeus voirscreven ofli- geworden is, so coempt dit voirscreven ampt vry, los ende h weder an onser stat. Sonder argelist. In oirkonde des s bezegelt mit onser stadt zegell. Gegeven int jair ons n CIↃ ID op den laitsten dach in Decembri.*

CLIII. *c. Dit is dat sekere, dat tot den dienst*[1]) *staet.*

m eens des jairs gecleet, off dairvoir 14 *lichte gulden,* $7\frac{1}{2}$ *r current voir den gulden.*

m 3 *Beyersche gulden sjairs, die de chijsmeisters geven betalen.*

m 4 *Beyersche gulden sjairs, die de cameler betaelt,* 15 *stu- current voir den gulden voirnompt.*

m $1\frac{1}{2}$ *lichte gulden,* $7\frac{1}{2}$ *stuver current voir den gulden, die loot te maicken.*

m $\frac{1}{2}$ *lichte gulden voirscreven van die Viepoirt.*

m waickvry ende gravevry.

CCLIII. *d.*

lem van verkuerde woirden een Beyers gulden; ende staet hy mede in vreden, 2 *Beyerssche guldens; ende gescieden die uerde woirden opt kerchoff off in die kerck, so sal men* 8 *n uytluden tot die kuer voirscreven.*

lem sceltwoirden in den vrede 2 *Beyersche guldens.*

---

[1]) Zie het voorgaande art.

Item anxten mit verkuerde wapen 2 *Beyersche guldens*
kerchoff off in die kerck een maent die stadt tot die kuer.
Item aen te veerdigen off te stoten off te roeren in q
moede 3 *pont; ende clederen te scoeren in quaden moede* 3
in die kerck off kerchoff een maent tot die kuer.
Item te stoten off slaen off roeren met verkuerde wa
quaden moede 2 *Beyerssche guldens, mer wair hy blaeuwe e*
4 *Beyerssche guldens.*
Item bloetreysen mitter vuyst 2 *Beyerssche guldens,*
bloetreysen een Beyers gulden.
Item bloetreysen off bloetwonden mit verkuerde wapen 4 *B*
sche guldens.
Item wapendrancken 2 *Beyerssche guldens.*
Item begeten 2 *Beyerssche guldens.*
Item huystotinge off in ymants huys te komen sonder
wille 25 *Beyerssche guldens ende een jair die stadt.*
Item. dat aenvechten is altijt dubbelde kuer.
Item een kuerwond 8 *Beyerssche guldens.*

CCLIII. *e.* [1]) *Item een man off wijff onse burger buten bel*
Zie art. CXI.

CCLIII. *f. Vant selve.*
Zie art. CXII. 1.

Hier beghint dat Raitboick.

CCLIV. *Van lofften.*

Item wie van den stadtzknapen [2]) geboeden wert an
mondt off an [3]) sijnre tegenwordicheyt, ende die nijt en q
op dien rechtdach opt huys, dair hem die wete off ge
wair, ende gave recht antwordt, als te lyen off nyet te
de wair van dyer anspraick vellich, dair hy off geboeden
ende dair soude men dat recht up vorderen, glijck offt
wair, alzoe vere alset beneden 20 pont wair. Ende wair

---

1) Dit en het volgende art. zijn gesehreven met eene latere hand.
2) B: „der stadt knapen".
3) B: „in".

off daerenboven, soe verbuerde hy van elke bode, als hy en quame, tot 3 werven toe 5 pont, ende vierdewerff worde ellich; ende dat soude men voirt uytrichten in allen ma-n, als hijrnae beschreven staet. Ende wie dat 8 daegen aet off hem alsoe sondert, dat mens nijt vinden en can en opt huys, als voirscreven is, die sel men bieden op Sonnendach openbairlicken in der kercken; ende dair hy recht off plegen bijnnen 14 daegen nae den bode, t oft [1]) an synen mondt geboeden wair, ende dat recht voirt tvorderen in sulcker mathen, als der stat boick inhout,) vere als de bijnnen dien bode wair off quame op 7 mylen onser stadt of daerenbinnen. Ende bleef enich sacwoudt, aldus de wete gedaen wair in der kercken, boven 7 mylen onser stat, alzoe dat mens na dyen bode nijt an hem en en mochte, soe soude men dat recht voirt opten burgen eren ende hoir goet voir die schout vercopen, dair sy voir efft hadden.

CCLV. *Wanneer die sacwoudt die lofft lyet.*

em wanneer die sacwoudt dien loft gelyet heefft, soe sell bijnnen 14 daegen dairnae betalen, off men sell sijn goet voir vercopen op 14 dagen dach. Ende is dess sacwouds t nyet goet genoich, soe sel men der burgen [2]) goet dair-vercopen.

CCLVI. *Dat men sacwoudt ende burch glijck doen teykenen sall.*

em zoe sel men die sacwoudt ende de burgen glijck doen kenen omme te byeden ende dairinne voirtvaeren, alze der z boick inhout, ende gheen rechtz opten burgen tdoen, de woudt en is yerste [3]) vervolget, als recht is; ende sacwouden h burgen goet nijt tvercopen, sy en sijn eirste vervolget e verwonnen, als recht is.

LVII. *Dat men die verwonnen (sijn) [4]) goet eirst [5]) opter stat huys sal laten teykenen.*

tem wanneer ymant den anderen verwonnen heeft, dat men

A: „off".
A: „burger".
„yerste" ontbreekt in B.
Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor.
„eirst" ontbreekt in B.

sijn goet vercopen sal, soe sal hy opten rechtdach, die c
voir die Manendach, als men vercopen sal, opter stat
comen ende laten dyen teykenen, alsoe dat mens dessgeens
dat men vercopen sal, openbairlicken in der kercken
dessglijx opter straeten ropen sal [1]). Ende van enen ygel
mans goet, dat men aldus vercopen sal, dat die weerde
3 Vranckrijcxe schilden off daerenboven, die verbuert een d
steens, ende die raidt, dyet vercopen, 2 mijngelen wijns
hoeren arbeydt. Ende dese steen ende wijn sal men
van den eirsten goede, dat men vercopet; ende dat d
steens sellen sy dess naesten rechtdaiges opter stat huys
burgermeyster ende den raidt overgeven, alsoe dat me
beschryven mach ende rekenijng dairoff doen mach [2]).

CCLVIII. *Ymandt, die om enich goet byet, dat men vercopen sell.*

Item, ymandt, die om enich goet bijt tcopen, ende dyt
bott dairoff houdt off heeft, die sel dair vol voir doen
coop thouden; ende dede hys nijt, ende dieghene, dyt
vercoipt enige schade dairby lede, dien schade sel hy
oprichten, off hy sal dairvoir uyt onser stadt ende uyt
stadt vryheit [3]) wesen, totter [4]) tijt toe dat hy voldaen [5])
by den raide denghenen, die den schade had. Sonder a

CCLIX. *Alst die raidt weygerdt ymantz goet tvercopen*

Item enich man van den raide, die dairto gesett wert y
goet tvercopen ende dat ymandt weygerde, die verbu
5 pont, also dick als hyt dede, ende also mennich als
wair; ende dair mach se een ygelick off becronen. Ende e
man van den raide, die dairoff becroent werdt, sal staen dair
tot sulcken recht, off hy nijt in den raidt en wair.

CCLX. *Hoe men tgelt, alst [7]) goet vercofft is, wysen sa*

Item wanneer ymants goet vercoft is, soe sel die raide
dat goet vercofft hebben, bijnnen 3 weecken na dyer vercop

1) B: „roepen sell openbairlicken in der kercken ende desgelijx openbairlicken straten".
2) „mach" ontbreekt in B.
3) B: „vredecrusen".
4) B: „tot dier".
5) B: „voll gedaen".
6) B: „sell dairoff staen".
7) A: „als".

en dat gelt enen ygelicken, dyet mit recht toebehoirt na recht van onser stadt.

CLXI. *Hoe dat die sacwoud eynen voirvanck doen sall.*

em als [1]) men dat goet wijst, zoe sel die sacwoudt eynen anck doen, off men sel sijn goet voir dyen voirvanck open. Ende [2]) is sijn goet nijt goet genoech, soe zullen die en enen voirvanck doen, elck voir al. Ende konden die ouden [3]) noch de burghen ghenen voirvanck doen, dat den e kondich wair, soe soude de maenre eynen voirvanck doen; s mochten de maenre mit recht dat gelt dan nyet hebben, soude men die sacwoudt ende de burgen enen maent k uytluyden nijt weder in tcomen, sy en hadden de maenre vernueget.

CCLXII. *Als die burgen lyen ende nijt de sacwoudt.*

em wanneer de burgen eniger lofte lyen, ende hoir sac- it also nijt en lyet, soe sel de maenre voirtvaren op n burgen ende doen dye hoir goet vercopen, in manyeren voirscreven is. Ende soe moegen de burgen hoeren sac- dt anspreecken voir schout ende scepenen ende verwijnnen a dair van aborscap, off sy moegen, na den recht van er stadt.

CCLXIII. *Ymandt an te bethyen sacwoudt off burgen* [4]) *tweesen, ende nijt tlyeden.*

tem ynich man, die men beteghe sacwoudt off burghe esen, ende die dess nijt en liede, die dairoff [5]) vellich ge- nnen worde, die verbuert 5 dusent steens.

CLXIV. *Hoe men opten burgen of sacwout* [6]) *richten sall, off sy offlivich worden.*

Item worde enich sacwout offlivich, eer hy betailt hadde, worde enich burge offlivich, na dyen dat hy vellich ge- nnen wair, so soude men up hoir erffgenamen, die hem dyer nisse onderwijnden, die der doede schout mit recht schul-

---

1) A: „alst."
2) B voegt hier in: „en".
3) B: „de sacwoud".
4) B: „burch".
5) B: „ende die dair".
6) B: „sacwoudt off burch".

dich sijn te betalen, vorderen alsulck recht, als men op d
sacwoud off op dyen burgen, die doot waeren, gedaen s
hebben.

CCLXV. *Hoe men die sacwout richten sal, als die bur gegouden heeft.*

Item ymandt van onsen burgeren offte ondersaeten, die
ymant loofft als een burge, ende ist saick, dat die burge
den sacwout gelt [1]), alsoe dat die sacwout gheen goet en h
dat men voir den burge vercopen mach, off dair men
burghe an richten mach, soe sel men den sacwout uytluy
alzoe vere als die burge begeirt, ene maent lange, ende
weder inne tcomen, hy en hadde [2]) den borge eirst vern
ende gequyt. Ende wanneer een burge voir een sacwout
gouden heift, ende de burge dat an den raidt begheert
versueckt, zoe zullen die rait dess sacwouts goet dairvoir
copen [3]), alsoe vere als hy goet heift; ende en heefft hy g
goet, dair men die burge an richten mach, soe sel men
luyden, als voirschreven is. Mer wairt saick, dat men e
man dess bethege sacwout off burghe tweesen, des hy
sculdich wesen woude, die mochte hem onschuldigen, als o
stat recht gelegen is. Ende nymantz goet tvercopen v
raitz wegen, ten sel openbairlicken geropen wesen in
kercken ende openbairlicken geropen opter straeten. E
alle goet, dat men vant gerichts off van den raitz wegen
copen sal, dat en sal men anders nijt vercopen dan op Ma
dage, alst [4]) gheen vierdaige en is, ende op anders geen daeg
Ende ymandt, die men sijn goet ropen soude, als voirscre
is, ende die seyde, dat men sijn goet vercopen soude o
ropen, hy wouts staen, gelijckerwijs offt geropen wair, no
tans sel ment ropen ende dess ropens nymant verdraegen. E
enich man off wijff, die men sijn goet vercopen soude,
seyde, dat hy dair mit recht tegen seggen woude, de sel h
verantworden rechtevoirt voir den rait van onser stat, al
dattet den rait gelovet, dat hyt mit recht verantwort he
Ende dede hy dess nijt, soe verbuert hy 3 dusent steens. E
wanneer die raidt getoent wert, dat ymant hem vermet d

---

1) B: „gelt voir den sacwoudt".
2) B: „hebbe".
3) B: „vercopen dairvoir".
4) A: „als".

en te seggen, dat men sijn goet nijt vercopen en sel, soe en de [1]) rait hem vergaderen ende vorderen dat recht, als rscreven is.

LXVI. *Hoe men enen man van buten [2]) verwijnnen mach.*

tem wair enich man, die uyt onser stat is ende mit onss wonen plach, die men van eniger lofften antijt, tsy als een woudt off als een burge, ende die men dairoff byet openlicken op enen Sonnendach in der kercken hem dairoff te antworden, de sel comen bijnnen den naesten 14 daegen, dyen dat hy alzoe geropen ende geboeden werdt in der cken, ende verantworden hem off lyeden dairoff, als onser [3]) z recht gelegen is. Ende mach hy bijnnen onser stadt nijt nen, soe sel hy setten enen goeden man bijnnen onser stat nafftich, die hem verantworden sel off lieden, als onser [4]) statz ht is [5]). Ende wie dess nijt en dede, die wair bevallen i sulcken anspraick, dair hy voir geboeden wair; dair de men dan mit recht voirt op varen, als onser stat recht egen is.

CCLXVII. *Als die clager geen goet en vijndt an te richten.*

Item weert saicke, dat die raide van onser stadt off dat icht voir ymandtz huys off in ymantz huys quame dat goet rcopen, als recht [6]) wijst, ende mitten rechte vervolget wair, le wairt saicke, dat dieghene, die men sijn goet vercopen de, gheyn goet en wijsde tvercopen den claeger an te hten, soe souden men denghenen, die men sijn goet verpen soude, uytluyden een maent lanck, daerenthens nijt weder te comen, hy en hebbe den claeger voldaen. Actum anno in vigilia Nativitatis Domini [7]).

CCLXVIII. *Dat men den sacwout eirst verwijnnen sall.*

Item tott wat tyden ymandt alzoe vere vervolget is vant ichts wegen off voir den raidt [8]), dat men sijn goet vercopen l, ende die alsoe veel nijt en wijst, dair [9]) men die claeger

1) „de" ontbreekt in B.
2) B: „butenman".
3) A: „onse".
4) A: „onse".
5) B: „gelegen is".
6) B: „trecht".
7) B: „Christi".
8) B voegt hier in. „ende".
9) A: „dat".

an richten mach, dien sel men enen maent uytluyden, e
daerenthens nijt weder in te comen, hy en hebbe den cl
vernueget, alsoe dat die clager dairan genueget, behoud
den clager sijn recht tvorderen opten burgen [1]), wair geb
an den sacwoudt.

CCLXIX. *Dat rede goet nae hem tnemen, alst is verco*

Item tott wat tyden dat ymant goet coepet tegen den
off tegen dat gericht enich tijlbar goet, soe sel dieghene, d
copet, dat goet na hem nemen uyt dyer weren, dairt
vercofft is, bijnnen 8 daeghen, na dyen dat vercofft we
ende dair [2]) voirt uyt houden. Ende dede men dess nijt, e
de rait offt gericht hiernamails [3]) quame in der weren g
tvercopen, soe mach [4]) men datselve goet vercopen voir d
ghenen scout, de in der weren woende, sonder arch. E
gheen goet tvercopen dan ellick sonderling by name tnoem
dat men vercopen sal; ende wat 2 gulden weert is off d
renboven, elc stuck bysonderlingen alleen [5]) tvercopen. E
alle tijlbar goet eirst tvercopen; ende viel daer gebreck
dan huyse ende erve tvercopen, tott dijr tijt toe dat die cla
voldaen is. Ende tot wat tyden dat men dess sacwouts g
vercopen sel ende de burgen vervolget sijn, als recht is.
dat hem die burgen mede verwilkuert hebben hoir goet t
copen, soe zullen die burgen dairby wesen ende wysen
clager alsoe veel goits van dess sacwouts goet, dair men
richten mach. Ende ist saicke, dat sy alsoe vele goits nijt
wysen te vercopen, dair men den clager an richten ma
soe sel men rechtevoirt der [6]) burgen goet doen ropen e
vercopen, alsoe dat men den clager dairan richten ma
sonder arch. Ende de aldus bevallen is, sal men uytluyd
dess eirsten raitzdach, na dyen dat die claeger vervolg
Actum anno VI in vigilia Nativitatis Christi.

CCLXX. *Gelt uyt te reyken, alst goet vercofft is.*

1. Item wanneer men ymantz goet vercopet vant gerichtz

---

1) B: „opte burgen te vorderen".
2) „dair" ontbreekt in B.
3) B: „namaels".
4) B: „mocht".
5) Dit woord ontbreekt in B.
6) A: „den".

) des raitz wegen, soe sel men den clager uytreyken, dair oir vervolget heeft, ende dair sel men enen voirvanck doen, als onser [2]) statz recht wijst. Mer wairt saicke, dat meer clagers waren [3]) ende vervolgers dan een, soe soude gelt blyven liggen int gerichtz handen tot dyer tijt toe, t gewijst wair, als recht wair.

Item als vercofft is enige renten off goet op te geven, el men vijnden in den punt van den gericht.

LXXI. *Ymant, die seyde sacwout noch burge tweesen.*

m woirde ymant ijt angetegen off geëysscht sacwout off e tweesen, dess hy onsculdich wesen woude, die hem weert voir den rait, die sel dess naesten rechtdaeges ae in der bancken comen ende doen dair die onscult [4]), als onser [5]) stat recht gelegen is. Ende wie dess nijt en , de verbuert 5 dusent steens, ende wair dairto vellich, vere als hy gewacht ende angesproicken worde van anspreker; ende quame hy nijt voirt recht ende wairden n dach, als hy sculdich wair tdoen, ende de anspreker wachte, soe wair hy dessglijx vellich ende verbuerde voirscreven kuer.

CLXXII. *Hoe die burgen loven, die an der stat off in een register loven.*

em alle burgen, die loven an der stadt handt off in der register, dat sel wesen mit gesamender hant elck voir ende ongescheyden.

LXXIII. *Hoe die burgen loven, die samentlick loven mer nijt an der stat hant, als voirscreven is.*

tem alle burgen, die anders samentlick loven, dat sal wesen gesamender handt, dat is tverstaen, dat elck burge mit andeel quijt wesen mach. Mer wairt saick, dat [6]) enich ge offlivich worde, eer dat gelt betailt wair, off eer hy der lofte int recht gelyet hadde ende vellich gewonnen r, soe souden de burgen, die dairmede geloeft hadden,

---

„van" ontbreekt in B.
A: „onse".
B: „sijn".
B voegt hier in: „voir."
A: „onse".
B: „datter".

ende te lyve blyven, behafft blyven voir dat gelt, dair dode burge ende de levendige samentlicken voir geloofft hadd Mer wair enich burghe vellich geworden, eer hy offli wair geworden [1]), soe soude synen erffgenamen, die sijn sch schuldich waeren tbetalen, dairoff wesen glijck die burghe, offlivich wair, doe hy levendich ende vellich was.

CCLXXIV. *Van onschout tdoen.*

Item wair ymant, die geteykent wair opter stat huys ym sacwout off burghe tweesen ende dair nijt soe vele en li dair die clager an genuechde, ende voir den gericht ge worde ontscout tdoen, ende die dan nijt en quame ende d onscout, soe vere als hy van die clager gewacht worde. verbuerde 5 dusent steens.

Hier beghint der scepenen boeck [2]).

CCLXXV.

Item ymandt, die dagelix woirde hout om gelt off om enig hande goet in der bancken off voor den gerichte, den en men dess jairs dairnae nyet kyesen in den raidt te sitten.

CCLXXVI.

Item die in den raidt sit, die en sal dess jairs dairna, dat affghait, nymandtz woirden houden om gelt off om goet v den gerichte, by een kuer van 5 Beyers guldens.

CCLXXVII.

Soe [3]) en sal die schout, die scepenen noch die scepe clerck [4]) noch dess gerichtz dyeners hem van nymandt la machtigen of te gueden schelden, dair se rechtz op [5]) verv gen zullen, by een kuer van 5 Beyers guldens.

---

1) B: „geworden wair".
2) B: „dat Scepenboick".
3) B: Item so".
4) B; „der scepen clerck".
5) B: „of".

CCLXXVIII.

m zoe en sellen die schout off die[1]) scepenen over genen ke staen off over plechten, dan openbair[2]) voir dess ge- banck, off ten sel van geynre weerden weesen.

CCLXXIX.

m soe en sel die[3]) schout off die[4]) scepenen over genen en staen, off[5]) die clerck sal dairby weesen ende teyke- hoe dat geschyet is[6]), by een kuer van 5 Beyers guldens.

CCLXXX.

m soe sel die schout alle daeghe 2 werven recht houden ytwissinge dess scepenboicks, alst[7]) gheen vierdach en y 5 Beyersche gulden.

CCLXXXI.

m tot wat tyden die schout in der bancken sit trecht, als lie scepenen enich oirdel vraegen sal, soe sal hy dat van ousten eirst vraegen aen[8]), die dan by hem sitten, totten en toe, alsoe lang als trecht duirt, by 5 Beyerssche ens.

CCLXXXII.

em tott wat tyden die schout een oirdel bestaet heefft an en scepenen, ende die scepenen hair dach dairaff nemen[9]), sellen die scepenen dat oirdel uytwysen bijnnen den naesten n 14 daegen, dat is tverstaen bijnnen 6 weken, naedat[10]) el eirst gevraget is, of allen rechten, thent dat recht geëyndt sellen leggen.

CCLXXXIII.

Item tot wat tyden hem ymant uyt enigerhande[11]) recht-

„die" ontbreekt in B.
B: „openbairlick".
Dit woord ontbreekt in B.
Dit woord ontbreekt in B.
Dit woord ontbreekt in B.
„is" ontbreekt in B.
A: „als".
B: „anvragen".
B heeft in plaats der beide laatste woorden: „ofnemen".
B: „nadattet".
B: „enige".

vorderinge uytdoet, soe sel die schout, ist onse burger ondersaet, hem dess naesten Woensdach dairnae eyn dach rechten [1]) leggen, ende ist een gast, dess naesten dwers by 5 Beyerssche guldens.

CCLXXXIV.

Item tot wat tyden dess gerichtz boden ymant enige doen sellen [2]) van dess gerichtz wegen bijnnen onser s die sellen sy terstont doen, dyerwylen dattet gericht t is, ende brengen den gerichte weder bootscup, by een kue 5 Beyerssche guldens.

CCLXXXV.

Item tot wat tyden dat dess gerichtz bode ymant be dyen sel hy dan een dach van recht [3]) leggen [4]), by een van 5 Beyerssche guldens.

CCLXXXVI.

Item tot wat tyden yment opten anderen vairt mit recht, pandinge off mit besettinge an sijn goet, ende die voirga dat uytdoet ende dairvan quyt gewijst wair, soe sel die clager alsoe veel kueren verbueren tot onser stadt beho als die voirganger verbuert soude hebben, off hy vellich wijst hadde geweest.

CCLXXXVII.

Item soe en sel die schout, scepenen, clerck noch b ymandtz woirde houden, uytgenomen off ymant alsoe elend wair, dat hy ghene voirspraick gecrigen en konde, soe m hy den schout opdijngen die reyse sijn woirde thouden e nyet meer, by 5 Beyerssche guldens.

CCLXXXVIII.

Item soe en sell die schout nymandt die roden bevelen recht thouden, alzoe vere als hy in der stadt is ende soe s nyet en is, dat hy op gaende voet is, by 5 Beyerssche gulde

CCLXXXIX.

Item ymandt, die buten onser stat woent ende ymandt ma

---

1) B: „recht".
2) B: „enige wete doen sellen yment".
3) B: „rechten".
4) „ten naisten recht' voegt B hierbij.

lie [1]) up onsen burger offte ondersaet rechtz dairup et [2]) ende dairoff in den onrechten beviel, de soude n tot onser stat behoeff 5 Beyers guldens.

CCXC. *(Van eygendom op te geven.)* [3])

ymandt, die enige eygendom opgheven will voir den ende gheen eygendomsbrieff dairoff en thoent, die om sal ghaen behouden een ygelick sijns rechtz; ende de nywen brieff inhouden.

CCXCI. *Van besetten.*

s is onser stat recht gelegen van outs, dat 2 burgers i gasten besetten ende houden, totter tijt toe dat dess bode dairby coempt, uytgenomen dat onse burgers : tueven off besetten off houden en zellen, dair sy in mede staen, off in openbair vete mede staen [4]). Ende van onsen burgeren, die hijr weygeringe off dede, alst der burger begheirt, die verbuert een dusent steens; ende nach men off bekueren. Ende ymandt, die beset worde trecht quaem, die sel antworden ende rechtz plegen in nck, opdat die schout sijns seker [5]) sy, indien dat [6]) een voldoen en hadde.

CII. *Onse burgeren malcanderen voirt doen tbyen, ende hoe men panden sal, als men lyet.*

i zoe mach een burger eynen anderen burger van onser an schade ende van schulde doen bieden tot sijnre weren i die weke, wanneer hy wil, mitten boede totten naesten daige, alsoe alse die gelegen is, opdat hy thuys is. wanneer dieghene, die dan geboden is, voirt recht [7]) coemt, l hy denghenen, die ansprect, guld [8]) of recht doen. Ende em die belijt off bekent, dat sal hy hem betalen bijnnen gen, of die schout selt hem offpanden mit den scepenen. wedt hy [9]) op rekenijng, soe heefft hy dan verst op

---

ft in plaats der 2 laatste woorden: „machtigde".
e vervolgen".
pschrift ontbreekt in A.
air zij in openbair vete mede staen, off dair zij in vrede mede staen".
gt hier in: „is".
ontbreekt in B.
gericht".
hult".
gt hier in: „hem".

dwersnacht. Ende die schout selt hem offpanden [1]) mit scepenen; ende van dyen dat hy hem nyet en lyet, dat hy hem een [2]) recht voir doen opten eirsten dwersnacht men sel hem offpanden, als voirscreven is.

CCXCIII. *Van aborscap ende erffclage.*

Item soe blyven aborscap ende erffclaighe staende, alst [3]) gewoentlick hairtoe heefft geweest bijnnen onser

CCXCIV. *Van doede hant tbesuecken.*

Item wanneer ymant begheert de dode hant tbesou dat sel staen 14 daegen; ende als de 14 daigen om is lyet hy dan, dir hy omme angesproicken is, soe sel hy nen dien naesten 14 daegen dairnae betalen, off die s ende scepenen sullent hem offpanden.

CCXCV. *Die voirt recht geboiden wert ende nyt voir* [6]) *en coempt.*

Item enich man off wijff, die geboeden werdt ten rec onsen burgeren, off die mit ons wonaftich sijn, op eyn W dach, ende die voirt recht nyet en quame, die en mach nyet panden op denselven dach.

CCXCVI. *Van eyn gast ein burgher doen tbieden, e dat voirt mit recht tvervolgen.*

Item wanneer een gast van scoude tachter is an een ger van onser stadt, soe mach die gast den burger doen tot sijnre weren ten naesten recht [7]), opdat [8]) hy thuy ende is hy thuys [9]), soe sel hy comen voirt gerichte sulcke tijt, als hy geboden wert, ende doen den gast voitstaens gulde off recht. Ende dede hy dess nijt, quame hy nijt voirt gerichte, also [12]) als hy geboden wai

1) B: „panden".
2) „een" ontbreekt in B.
3) A: „als".
4) B: „ommegekomen sijn".
5) A voegt hier in: „soe".
6) B: „voirt".
7) B: „rechtdach".
8) B: „dat".
9) „ende is hy thuys" ontbreekt in B.
10) B: „recht".
11) „dair" ontbreekt in B.
12) „also" ontbreekt in B.

en hem die schout ende die scepenen voitstaens offpanden dat
, dair die (gast) [1]) om claget ten rechte, mit [2]) vorwerden, dat
die pandinge vervolgen sal drye dwerssnacht, alsoe dat die
ger den gast uyt den pande doen mach bijnnen den dryen
rsnachten ende doen den gaste voetstaens gulde of recht.
le dede hy dess nyet, soe wair hy dairoff bevallen, dair
gast omme geclaget hadde [3]), ende soe sel ment den gast
t uytrichten op dwersnacht. Ende wair hy oick nijt thuyss,
hy geboden wair tot sijnre weren, soe en mach men op
nyet clagen ofte [4]) wijnnen, alse voirscreven is.

CCXCVII. *Wanneer die anspreecker houden will.*

em ymant, die [5]) angesproecken wert int gericht voir enige
lde, ende die dat den anspreker togheven wil, off hyt
den wil mit synen ede, dat hyt hem sculdich is, dat hyt
n dan betalen wil, ende wilt die anspreker houden, als voir-
even is, soe sel hem die schout den eidt staven; ende dede
s die schout nyet [6]), zoe verbuerde die schout 2 dusent
ens.

CCXCVIII. *Rechtz tversyen an die schout.*

tem wanneer ymant den anderen doet besetten mitten bode
onser stat, soe sel die bode denselven houden offte trecht
ngen, off die bode selt gelden, dair dieselve voir beset
r. Ende dessglijx als ymant hem rechtz versyet an die
out van onser stadt, soe sel die schout [7]) denselven trecht
den off brengen, of die schout selt gelden, dair hy voir
et wair. Ende wanneer die schout ymant overlevert, die
hem rechtz versyet; soe is hy dairmede quyt. Endé wan-
r die bode den schout [8]) ymant overlevert, soe is hy dair-
de quyt.

CCXCIX. *Van pandijnge boven 3 Franckrijckschen scilden.*

tem ymandt, die den anderen pande [9]) voir enige schout

---

[1]) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A maar komt in B voor.
[2]) B voegt hier in: „sulke".
[3]) B: „claget".
[4]) B: „noch".
[5]) B: „wanneer yment".
[6]) B: „ende staift hem den eedt die scout niet".
[7]) De 7 laatste woorden ontbreken in B.
[8]) „den schout" ontbreekt in B.
[9]) B: „pant".

ofte loffenisse, dat die weerde is van 3 Franckrijck
scilden off daerenboven, ende blijfft 14 daegen in sijne
dingen, soe sel hy dairto doen te heilgen mit synen ed
men hem dat sculdich is ende ontbrect [1]), dair hy voir
pant heefft, eer hy mit recht op die pandinge voirt
sel [3]). Ende enich man, die brieve ofte register he
ymandt van pandinge off van [4]) schout, die sel dairto do
heilgen mit synen ede, dat hem ontbrect alsoe vele,
van dess anders goet na inhout dess registers off dyer
hebben wil ende voir [5]) beschuldigen wil, al soe dick
ymant dess begheert, die an denselven man off goe
affteren is.

CCC. *(Van belidinge)* [6]).

Item tot wat tyden dat ymant voirt recht [7]) belijt
alsoe vele alse die weerde van 3 Franckrijckschen schild
daerenboven, die sal dair rechtevoirt an den heilge
doen, dat men hem dat van gerechter scout schuldich i

CCCI. *Van eygenijnge.*

Item ymandt, die geëygent wert an enigen goede, ro
off onroerende, ende wairt saick, dat ymant dairna quam
mit recht vervolgede op denselven goede [8]), soe soud
dat goet byden tvercopen op 3 eirste Sonnendaige
kercken ende then lesten Sonnendaige staets coips tver
dairoff te gheven elckermalck tsijn, alsoe vere alst dair
die mit recht vervolget hadde, elkerlick alse recht [9])
Ende dat roerende goet sal men eerst vercopen; ende
dair enich gebreck aen, soe sel men voirt vercopen erve
huyse, off se dair sijn.

CCCII. *Alst goet vercofft is, op te gheven.*

Item ymantz goet, dat men van dess raitz wegen o
dess gerichtz wegen vercofte, die selt opgheven bijnne

---

1) „ende ontbrect" ontbreekt in B.
2) B: „om".
3) B: „op die sacwoud ofte borge voirtvaeren mach".
4) „van" ontbreekt in B.
5) B: „voirt".
6) Het opschrift ontbreekt in A.
7) B: „gericht".
8) B: „optenselven alsoe op dat selve goit".
9) B: „trecht".

n maent, na dyen dat men hem een[1]) wete doet. Ende hy dess nyet, so wair hy dairmede ontburgert. Ende elt [2]) die burgermeister opgheven voir den schout ende ien; uytgenomen dat thijnst van den goitzhuysen of van stat, dat sel men doen ende opgheven voir den gemenen van onser stat[3]). Ende enich goet, dat men vercopet, el men betalen bijnnen 6 weken, na dyen dat die koep

ende gene bode te hoeren van enigen gode, dat men pt, dan opten lesten Sonnendach, als men vercopet, air by [4]) wille ende consent dessgeens, dyet goet sijn), dat men vercopen soude. Ende ymantz goet, dat men pt, ende [6]) die alzoe vere buten lantz wair [7]), dat men enen wete doen en mochte, soe sel nochtans die burger- er dat opgheven, alse voirscreven is.

CCCIII. *Die uitwair off uytvairt van scoude.*

n [8]) ymandt van onsen burgeren, die uytware offte uyt- uyt onser stadt, alsoe [9]) dat den raide van onser stadt , dat hyt [10]) om scouts wille dede, dair soude men (voirt)[11]) eren, glijckerwijs off hy een gast wair, uytgenomen dat hy ntschout doen sel van aborscap mit hulpen, off hy ende oet angesproken worde bijnnen onser stat vryheit offte n den gerichte van Amersfort. Ende alsoe lange als hy ir buten onser vryheit, soe en sel mens nijt verantwor- oir onsen burger, mer men [12]) sels van onsen burgeren daegen buten oirlofs dess raitz.

CCCIV. *Van pandinge.*

n ymandt, die gepant wert van schade off van sculde an : have ende [13]) an roerende goede, soe selt gericht dat goet ieren, off men sel voldoen an dess gerichtz hant, dat men

---

„die".
„sal".
t sel men . . . . onser stat" ontbreekt in B.
voegt hier in: „synen".
leest hier: „is wair".
ade" ontbreekt in B.
: „is".
em" ontbreekt in B.
soe" ontbreekt in B.
: „hy".
t woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor,
voegt hier in: „en".
nde" ontbreekt in B.

dair voirt an richten mach, tenwair dat die scepenen d
dat hy also veel staende tijmmers off liggende erve
bijnnen den gerichte van Amersfort, dair men voirt an
mochte [1]). Ende wanneer tgerichte ymant dairto wij
dairtoe set enich goet te verwaren, dair en sel men nyet
off gheven dan van elken atmael 9 wit ende van elker
dair men die wete doet, [2]) 6 wit.

CCCV. *Van pandinge.*

Item wye ymant pandt van enigen saicken, die sel d
dijnge uyt doen richten bijnnen den eirsten jair na de
dijnge, off dat recht sal doet wesen. Ende ymant, d
pandinge langer staen lyet dan sijn rechtdaege, end
ander vervolgede mit panden op denselven, die voir ge
wair, alsoe dat dieghene, die na pande, eer geëygent
die sel voir recht [3]) hebben.

CCCVI. *(Als men die voirganger die wete nyet doen mach, hoe men die wete dan doen sell)* [4]).

Item tot wat tyden ymant, die [5]) in sijn selffs huys [6]) wo
mit den recht vervolget wert, die men an sijn goet e
ende voirt beleit tot die sevende beleydinge toe, en
alsdan soe [8]) voirginck, dat men hem nijt vinden en
enich wete tdoen, soe sel men sijn goet dess naesten S
daiges in der kercken doen ropen ende dess Manen
vercopen om reet gelt ende den derden penninck me
onser stat behoeff. Ende dat sellen die scepenen dess n
Donredages den rait op den huyse anbrengen ende doe
derden pennijnck beschriven ende dat inwijnnen glijck
kueren, die verschynen.

CCCVII. *Uyt den pande te doen* [9]).

Item soe en zullen die schout ende die [10]) soepenen n

---

1) B „mach".
2) B voegt hier in: „den bode".
3) B: „trecht".
4) Het opschrift ontbreekt in A.
5) „die" ontbreekt in B.
6) „huys" ontbreekt in B.
7) B voegt hier in: „ende".
8) B: „also".
9) B voegt hier bij: „ende hoe men panden sell"
10) „die" ontbreekt in B.

m dan voir sijnre weren, dair hy wonaftich is, buten
dessgeens, die men panden sell; ende wanneer [1]) ymandt
, soe sel dieghene, die gepant wert, den anderen, die
, uytdoen bijnnen den eirsten 14 daigen, alst gepant is,
r en machs dairnae nijt uyt den pande doen, alsoe vere
em van der pandinge eyne wete gedaen wair [2]), alse
is; dat is tverstaen, dat denghenen, die gepandt wair [3]),
voirt, als hy gepant is, van denselve daege die wete
n wair an hem selven off tot synen huyse an ymant van
huysgesijn, die 15 jair out is off daerenboven, die hem
te voirt doen mach, off tot synen naesten buren an beyden
, alsoe vere als dair nyment [4]) in synen huyse wair,
nen die wete an doen mochte, alzoe alst [5]) voirscreven
ide ymant, die gepant werdt ende die wete gedaen werdt,
als voirscreven is, die hem na den 14 daegen uytdoet,
die dan vellich wert, die verbuert 5 dusent steens. Ende
hem ymant uyt den pande na den 14 daegen [7]), dat en
hem genen stade doen, die clager en soude vortvaeren,
nser[8]) stat recht wijst, tenwair dat die voirganger terstont
inge bewysen mochte, als recht is, off dair mit recht
wesen soude, als recht is.

CCCVIII. *Van voirplicht off pandijnge tdoen.*

m zoe en sel men ghenen voirplicht off pandijnge doen dan
tyden van den daegen, als te primetijt ende tvespertijt.

CCCIX. *Up vierdaegen gheen recht thouden.*

m zoe en sell die schout op heilge daege geyn recht
en noch pandinge doen, uytgenomen van gasten.

CCX. *An ymandt te eygenen, die nijt by huyss en wair* [9]).

m ymant van onsen burgeren off [10]) die mit onss wonaftich
air men mit recht op vervolget, alsoe vere dat men ymant

---

voegt hier in: „men".
: „wert".
: „wert".
: „ymant".
n plaats van „alzoe alst" heeft B: „als".
„alse" ontbreekt in B.
B: „na den 14 dagen uyt den pande".
A: „onse".
B: „is".
„off" ontbreekt in B.

an sijn goet eygenen sal, ende wair hy dan by huys n
alsoe dat die bode van onser stat [2]) ghene wete dairoff
en mochte an hem selven, dessglijx ymant, die ny
onss woenaftich en wair, dair die bode an hem selven
wete doen en mochte, soe sel men die wete dairoff
openbairlicken in der kercken, dat hy comen sal bijnn
naester maent ende seggen dairtegen mit recht. Ende
hy dess [3]) nijt, soe sel men denghenen, die alzoe up h
recht vervolcht heeft, eygenen an synen guede. mit v
den, dat dieghene, die men eygent, dair vol voir do
dat dieghene, die alsoe an sijn goede geëygent wert, b
jairs ende ses weeken comen mach ende seggen dai
mit recht, off dat men weder uytreyken sell, wes van
guet opgebuert wair, dair hy ontscout voir dede, alse
wijst, ende dair hy mit recht weder seggen mach.

CCCXI. *Ymandt tbesetten ofte panden, die men die nijt doen en mach.*

Item tot wat tyden an ymantz goet, gelegen bijnnen
vryheydt, dat men [4]) pandt off besettijnge doet, ende dieg
dair die besettinge ofte pandinge op gaet, nyet bijnnen
stadt woenaftich en is, ende dat hy buten landtz is, off
dat men gene wete an hem selven doen en mach, soe sel
die wete doen by dess schouten bode up eynen Sonne
openbairlicken in der kercken, dat hy comen mach
eynre maent ende weren hem mit recht, off hy mach;
worde bijnnen der maent ghene weringe gedaen, als
is, van dyer pandinge ofte besettinge, soe mach die an
dair mit recht op [5]) voertvaeren ende dat dan voirt uy
ten, in allen manyeren als dat (punt) [6]) hijrvoir geschre
van der eygenijnge, die nijt by huys en is, inhout.

CCCXII. *Dat recht tontseggen.*

Item enich gast, die recht ontseyde ymandt van onsen
geren off ondersaeten voir onsen gerichte, soe mach dieg

1) B: „niet by huys".
2) A voegt hier in: „hem".
3) B: „hijs".
4) „dat men" ontbreekt in B.
5) B: „dairop mit recht".
6) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in A doch komt in B voor.
7) „geschreven" ontbreekt in B.

recht ontseyt is, den raidt van onser stat dat thonen. ist saicke, dattet die scepenen dat huecht, dat hyt dyen ontseyt heefft, soe sel men dess naesten Sonnen- dairnae in der kercken kondigen ende dien man noe- diet recht ontseyt is. Ende ymandt van onsen burgeren ndersaeten, de dyen, die also trecht ontseyt hadde, huysde oefde, wijn off byer of broot vercofte, dat hy dronck off bijnnen onser stat vredecrucen, die verbuerde elkerlick 5 tot elker tijt off reyse als hyt dede, ende also mennich air wair; ende hier mach men ymant off becronen, glijck andere kueren waeren, ende ondervinden.

CXIII. *Tott wat tyden dat men trecht* [1]) *houden sell* [2]).

em wairt saicke, dat 2 gaste tegen malcanderen off n gast tegen onsen burgeren [3]) off ondersaet yet tdoen en voir onsen gerichte, dair hair rechtdaige off sijn netyde, dat op gheen Woensdaige en is, als men recht van onsen burgeren, die zullen comen tvoirmiddaeghe chen 8 ende 10 uyren ende waren haeren dach. Ende wat tdaegen, dat men houden sal te namiddaige, die sel men en ende houden tusschen dat die clock 2 slait ende dat 4 slait, glijck tusschen 8 ende 10 uyren, als voirscreven Ende wie aldus sijn rechtdach nyet en wairt ende oick t en coemt voir trecht by spannen gerichte, dat een gast die wert vellich van sijnre claeghe, alsoe vere als men t hout ende dat recht begonnen [5]) wert tot sulcker tijt voirscreven is, ende hy gewacht wert van sijnre weder- tye; ende dessglijx een burger, die up sijn 14 daegen staet e up dwersnacht, behoudelick den Woensdach, als men terecht hout van onsen burgeren, dat men tvoirmiddaige taet, op sijn haircomen tblyven. Ende wanneer dat men [6]) ht nyet en beghint, alse tvoirmiddaige tusschen dat de k 8 slaet ende dat se 10 slait, ende na tmiddaige [7]), dat die k 2 [8]) ende dat se 4 slait, in sulcken schijn, als voirscre-

---

B: „recht".
B voegt hier bij: „ende vellich te werden".
B: „ons burger".
De beide laatste woorden ontbreken in B.
B: „begont".
A: „ment".
B: „te namiddage".
B voeg hier in: „slaet"

ven is [1]), ende men voir off nae dat recht begonde ende
hielde, soe en macht nyemant nyet [2]) versuymen.

CCCXIV. *Van aborscap* [3]).

Item zoe zullen onse burgers, ende die mit onss wo
sijn bijnnen onser stadt vryheidt, hair ontschout doe
hulpe van aborscap.

CCCXV. *Van aborsçap.*

Item wie onschult doen sel mit hulpe voirt gericht, d
die ontschout doen mit sulcker hulpe, als hem die sce
towysen, ende nijt [4]) handt over handt.

CCCXVI. *Die ontburgert wert, van aborscap onschout*

Item ymandt van onsen burgeren, die burgen geset
ende worde hy dairnae ontburgert, ende hy van abo
ansproecken [5]) worde, als hy ontburgert wair, soe sou
ontschout doen, glijckerwijs off hy burger wair.

CCCXVII. *Van gelt, dat men int gerichtz handen legge*

Item wat gelt, dat men int gerichts handen leggen sa
dat men van dess gerichts wegen inmanen sell, dat sel
inmanen ende doen by den 3 oversten scepenen ende o
ren; ende dat nymandt voirt tgheven dan by den geri
alse recht is. Ende dat gelt sal blyven in handen d
overster scepenen, totter tijt toe dattet gewijst is, alse rec

CCCXVIII *Alst gelt in gerichtz* [6]) *hant leyt, ende* [7]) *m*
uyt te reyken, dan als voirscreven is.

Item wanneer die 3 overste scepenen vant gerichts we
off ymandt van den raide van ymantz goet, dat vercof
voir sijn schout, (gelt onder heeft) [8]), soe sel men 3 Sonnend
in der kercken byden, dat elkermalck sijn bethoen breng

---

1) B: „stait".
2) B: „so en mocht dan nyement".
3) Het opschrift ontbreekt in B.
4) B: „mit".
5) B: „aengesproken".
6) B: „tgerichtz".
7) „ende" ontbreekt in B.
8) Deze woorden, die de zin vereischt, ontbreken in A doch komen in B voor.
9) B: „bybrengen ende".

den derden Sonnendage sal men dat gelt gheven by den
at ende schepenen off [1]) by den raide dengenen, die dair-
este bethoen dair [2]) bybrenget; nochtans een voirvanck
n van den gelde voirscreven. Ende wairt saicke, dat
at, die aldus gelt gebuert hadde, ymant yet overghaven,
alsoe vervolget wair, als [3]) voirscreven is, die verbuert
10 duysent steens, ende nochtans weder uyt te reyken,
se overlevert hadden. Ende wairt saick, dat daerentheyn-
ymant gebreck hadde van den gelde voirscreven, die
h comen bijnnen een jair ende ses weken ende brengen
bethoen. Ende heefft hy dan goet bethoen gelt te bueren[4]),
gebuert is, soe sel hem recht wederfaeren van den voir-
:k; mer die nyet en queme mit synen bethoen bijnnen
; ende ses weken, na dyen dattet gelt overgegeven wair,
voirscreven [5]), die en sel nyet wijnnen moegen an dien
le, alsoe vere als hy bijnnen lantz geweest hadde bijnnen
i jair ende ses weken voirschreven. Ende als ymants goet
:oft is, alse voirschreven is, soe en sel affter dyen dair-
gene leystinge off pandinge geschyen, totter tijt toe dattet
schreven gelt gewijst is, alse voirschreven is.

CCXIX. *Wattet gericht hebben sal, als sy goet vercopen.*

tem als men ymantz goet vercoipt van dess gerichtz wegen,
sal dair offghaen een take wijnts. Ende dess sel de schout
i mijngelen hebben, [6]) scepenen, die dairby sijnt, 2 mijn-
en, ende die schryver ende die bode een mijngelen; ende
rt all uyt te richten ende tbewysen, ende om dese voirs-
ven take wijnts sullen die schout en die scepenen dit doen.
ider arch.

CCXX. *Gelt*[7]) *uyt te reyken, dair voirvanck off gedaen is.*

Item wanneer een voirvanck gedaen is van gelde, dat die-
ene gebuert heefft, diet mit rechte nyet toe en behoirt [8]) nae
ier stadt recht, soe salt [9]) diegene, die den voirvanck gedaen

---

1) B: „ende".
2) B: „die tbeste betoen".
3) A: „alsoe",
4) A: „te tbueren".
5) B voegt hier in: „is".
6) B voegt hier in: „die".
7) A: „goet".
8) B: „hoirt".
9) A: „sel".

heefft, bijnnen 14 daegen weder uytreyken, na dien datte[1] die raidt van onser stat tweeten doet; ende dede hy d nyet, soe sel men dairvoir inleggen. Ende overle hys dan nijt bijnnen 14 daegen, na dyen dat hy ing wair, soe sel ment hem uytpanden mit vol[2]) verboden p

CCCXXI. *Dat gelt*[3]) *uyt te reyken, als dat goet vercofft*

Item wanneer men ymantz goet vercoipt vant[4]) gerichtz gen, soe sel men die clager uytreyken, dair hy voir verv heefft, ende soe soude die clager mit goeden burgen voirvanck dairvoir doen[5]). Mer wairt saicke, dat dair[6] clagers ende vervolgers waeren dan een, soe soude dat blyven leggen int gerichtz handen, tot dijr[7]) tijt toe d gewijst wair, alst recht is[8]).

CCXXII.

Item tot wat tyden ymantz goet vercofft is ende alzoe volget is, dat ment wysen sal, soe sal men dat ropen 3 nendaegen in der kercken, ende dat sel men opten de Sonnendach by denghene, dair dat by gebuert, wysen. E wairt saick, dat die schout van onser stadt dairby geb twysen ende hy hem dairoff sonderde dairby tkomen off d by tweesen, soe sel die burgermeyster den schout dai byeden eenwerff ende anderwerff, elke reyse by 5 du steens, ende derdewerff by sijn burgerscap. Ende en wo hy, alst hem geboden wair by sijnre burgerscap, nyet da comen, soe zullen die burgermeisters mit die scepenen wysen, alse recht is, ende dairmede voirtvaeren na den r van onser stadt.

CCCXXIII. *Te weren ymant sijn goet up te gheven.*

Item ymandt, die enich goet gebyet[9]) op te gheven w gerichte van onser stat, ende die dat mit recht geweert w

1) B: „hijs".
2) „vol" ontbreekt in B.
3) B: „Tgelt".
4) B: „van des".
5) B: „doen dairvoir".
6) B: „datter".
7) B: totter".
8) B: „wair".
9) B: „biet"

n den onrechten bevallet, die verbuert 5 dusent steens; ymandt, die den anderen weren wil enich goet weerloes en voir den gerichte van onser stadt, ende diegene, die eren wil, dairoff in den onrechten bevallet, die verbuert ijx 5 dusent steens behouden den heeren sijns rechtz.

CCCXXIV. *Enich goet op te gheven.*

n tot wat tyden ymant enich goet opgheven wil, tsy dom, erffpacht ofte eirste brandt off anders enich goet, el men doen up een Woensdach te voirmiddaige; ende el men eirst ropen 3 Sonnendagen in der kercken, ende er men dat eirste bot doet, soe sel men dat beschryven hangen dat voir Schonenfelt, ende dat [1]) sel dair blyven ken langk. Ende wat goet, dat men nyet op en gheeft en 8 weken nae dyen dat dair 3 weken gehangen heeft, voirscreven is, dat en sel men nyet opgheven, thensy er op en nye geropen ende gehangen voir de banck, alsoe nser stat recht wijst.

CCXXV. *Eyn man buten synen wyve gheen eygendom tontfangen.*

em eyn man, die een wijff heefft, die enige erve off huyse, sgoet, erffpacht ofte renthen off enige huerweer van enigen le, dat gelegen wair bijnnen onser vryheydt, ontfangen le voir schout ende scepenen, dat soude dat wijff mede aen, off die scepenen en sellen dair nyet over staen. Ende den die scepenen dairover, wetende off onwetende, soe nochtans twijff half hebben glijckerwijs off syt mede ontgen hadde, uytgenomen dat bevorwert is in hylixvorwerden, e behouden een ygelick sijns rechtz, dat voir deser tijt gejt is. Dit punt is gemaickt anno XCVIII 8 daigen nae lge-Sacramentzdach. [2])

CXXVI. *Man ende wijff hour goet malcanderen tmaicken.*

tem wanneer dat man ende wijff hair goet malcanderen ken ter lester doot tgebruycken al [3]) alsulck goet, als sy erlaten moegen, dair sel diegene, die langeste levet, dess

---

1) „dat" ontbreekt in B.
2) De laatste zinsnede ontbreekt in B.
3) „al" ontbreekt in B.

doden erffgenamen rekenijnge ende bewysinge off [1]) doe
alsulcken goeden, als die dode voirscreven aftergelaten h
by den raide van onser stadt. Al wairt saicke, dat die m
brieff dair nyet off [2]) en hielde, nochtans zo soude men d
als voirscreven is. Ende voir die guede, dair men reke
off doet, sel men voldoen tot behoeff der erffgenamen, be
den een ygelick sijns rechtz, dat voir deser tijt gesch
Dit wordt gemaict anno etc. XCVIII nae Lichtmiss. [3])

CCCXXVII. *Te maicken, dat verthijnst van den goitzhu*

Item zoe mach men maicken voir den schout ende scep
allen maicken van allen gueden, dat van den goitzhuyse
van [4]) onser stat thijnst, gelijckerwijs off dat guet verth
van den heere. Sonder arch.

CCCXXVIII. *Man noch wijff te onterven van dess anders doot.*

Item wat tijnsgoet off erffpacht dat enich man off wijff
ver ontfangen heefft off angeërfft is van synen ouders bij
onser vryheit, dat en sel hem nijt onterven, noch die
van sijns wijfs doode, noch dat wijff van hoirs mans dode: e
en selt vry in synen handen houden, dat hem so angeër
is, off dat hy selver ontfangen heefft, behoudelick sce
brieve off hylixvorwerden in haire macht tblijven.

CCCXXIX. *Van oirdell tversten.*

Item wanneer die scepenen een oirdel versten, soe m
ment versten die eirste drye 14 daegen; ende wanneer die d
14 daegen ommegecomen sijn, soe sel die scepen, die d
oirdel onderheefft, dairomme vraegen onder die gemey
scepenen, die dan dair sijn, alsoe dat die mijnneste hoope
meeste volgen sell. Ende wairt saicke, dat die scepenen h
deylden an tween algelijcke, zoe sel ment trecht dairoff w
varen op dessgheens cost, die in den onrechten bevallet, als
vere als hem die partyën verwilkueren willen den costen

---

1) B: „van".
2) B: „dairof niet".
3) De laatste zinsnede ontbreekt in B.
4) A voegt hier in: „den".
5) B: „also geërft".
6) B: „cost".

m; ende willen sy hem nijt verwilkueren, soe zullen die nen, die in den onrechten bevallen, den cost gelden.

CCXXX. *Die uytgeluydt is, goet weerloos twerden.*

n ymant, die uyt onser stat geluyt is, off die bijnnen stat vryheydt van anxt sijns lijfs nijt comen noch wesen ach, die enich goet heefft, dat hy vertyen sall, dat ge- is bijnnen den gerichte van Amersfort, soe sel hy dat en voir eynre stede ende sel machticht maicken voir ver stede ymant dat goet tvertyen ende op te draegen, erwijs off hy selver wair voirt gerichte tAmersfort; ende sel men (enen)[1]) brieff brengen van derselver stede, elt mit der stede zegell.

CCCXXXI. *Van hoighe bannen.*

m wanneer men ymant enigen hoegen ban offwijst, soe nen hem[2]) ene wete dairoff doen, als[3]) hy selve dair nijt woirdich en is, dat hy den hogen ban betale bijnnen den ten 14 daegen, na dyen dat hy hem ofgewijst heefft[4]); nymant ghenen hoeghe banne off te panden, hy en is yerst mit oirdel offgewijst.

XXXII. *Der schepenen clerck dat*[5]) *register laten besyen.*

em tot wat tyden dat ymant coemt mit 3 scepenen off meer der scepenen clerck ende begheert der scepenen register hoeren, (so)[6]) selt hem der scepenen clerck laten hoeren 5 dusent steens.

CCCXXXIII. *Van oirconde tnemen.*

tem zoe sel men die scepenen, die over een saicke staen, r men mit recht oirconde off geven sel,[7]) voir elke oir- de tsamen gheven, tsy datter viel off luttel scepenen by , $^1/_2$ clayken ende nijt meer. Ende die oirconde sellen scepenen hebben, die dairby sijn, ende die sullent[8])

---

1) Dit woord, dat de zin vordert, ontbreekt in A maar komt in B voor.
2) Dit woord ontbreekt in B.
3) B: „also".
4) B: „is".
5) „dat" ontbreekt in B.
6) „so" ontbreekt in A.
7) A voegt hier in: „soe sel men hem".
8) „die sullent" ontbreekt in B.

glijck deylen, uytgenomen als men enich goet wee wert: dair sel men sulcke oirconde off geven, als men outs gegeven heefft. Ende die gasten zullen die scep van oirconde geven tsamen [1]) een clayken, behoudelicken schout, dess schouten bode ende der scepenen clerck in h recht te blyven, alst van outs geweest is [2]).

CCCXXXIV. *Van oirconde.*

1. Item soe sal een man mit synen [3]) wijff van eynre saic die [4]) sy int [5]) recht tsamen tdoen hebben, nyet meer da huege off een oirconde gheven. Ende van [6]) wat guede schout een huege off neemt, dair en sal hy geen oirconde nemen, wanttet van outs zedelicken ende gewoentlick h geweest.

2. Die [7]) rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdragen. soe wes oirconde, dat schoute [8]), die clerck [9]) mit die b bueren, alsoe veel zullen die scepenen oick bueren. Ac anno XLVI in Vigilia Katheryne.

CCCXXXV. *An te spreecken, dat lijff ruert.*

Item aldus is onser [10]) stat recht gelegen: wair dat ymant onsen burgeren ansproken [11]) werdt, dat lijff ruert, ende ymant sijn lijff by set, soe sel men [12]) onsen burger, die a sproken werdt[13]), antasten by den scepenen, ende setten he in dess heeren slot. Mer mochte hem onse burger verbo voir lijff ende goet, alse bescedelick wair, tcomen [15]) e rechtz [16]) tplegen, soe sel men onsen burgen nyet sluyten. E worde onse burger gesloten, alzoe dat hy gheen borge

---

1) B: „tsamen geven".
2) B: „heeft".
3) B voegt hier tusschen „echte".
4) A: „dat".
5) B: „mit".
6) „van" ontbreekt in B.
7) B: „Item die".
8) B: „die scout".
9) A voegt hier in: „ende".
10) A: „onse".
11) B: „aengesproken".
12) B: „ment".
13) B: „wair".
14) „hem" ontbreekt in B.
15) B: „te recht te comen".
16) A: „trechts".

te setten ten eirsten, so mach men hem naverborgen, er hy die burge [1]) hadde, also als voirscreven is; ende hout van onser stadt sell [2]) onsen burgeren laten ver-, also alse voirscreven is. Ende woude hys nijt doen men hem bieden van onser stat wegen tdoen by sijnre scup. Ende dessglijx van den anclager, die onse burger hem tverborgen in allen manyeren, als voirscreven is. ymant, die onse burger nyet en wair, die ymandt van burgeren anspraick, dat lijff ruert, soe sel men [3]) die ancla-uyten in des heeren slot; ende die sel blyven int slot, t toe dat men recht, alsoe dat mens nyet verburgen . Mer worde ymant, die onse burger nyet en wair, roken van onsen burgeren, dat lijf ruert soe mach die-, die onse burger nyet en wair, hem verburgen. Ende saicke, die ant recht comen, dat lijff ruert van onsen en, die sel men richten by den scepenen van onser Ende ymant, die gesloeten wair in dess heeren slot, ess schouten huys by den raide ende by den scepenen nser stat, soe en sel die schout die nyet [4]) ontslaen dan en) [5]) rade van onser stat, by sijnre burgerscap.

CCCXXXVI.

n wie hem overgaens off tobrenges vermet, alse recht sal dat doen rechtevoirt als hyt hem vermet ofte over egen dairna; dat is tverstaen by spannen gericht, als hyt ermet off dess eirsten 14 daigen dairnae, alsoe vere als chout ende scepenen dat recht hielden; ende hielden sy heen recht, soe sel hyt doen ten eirsten dwarsnacht e, als die schout ende scepenen recht hielden, sonder Ende wye dess nyet [6]) en deden, glijck voirscreven is, erbuerde 5 dusent steens. Ende wairt [7]), dat hem ymant haens vermaet mitten nyewen ofte oude scepenen, mitten ofte mitten registere, soe sel men die oude scepenen off ait off die clerck, tsy der stat clerck off der scepenen , doen byden by dess gerichtz boden, dat sy comen by

---

: „burgen".
: „sullen".
: „ment".
: „de en sell die scout niet".
len" ontbreekt in A.
yet" ontbreekt in B.
: „wair".

den gerichte, op dijr tijt als hem [1]) die anclager vermete
toe to brengen, ende yechten, soe dat geschijt is, elke
2 dusent steens. Mer wair ymant van den scepenen,
clercK voirschreven, die up die tijt, dair hy tegen
geboden [2]), van noode uytwesen moste, die sel comen t
eer hy uytreyst, ende seggen ende iechten sijn hue
den gericht: dair mach hy den voirscreven kuer m
schudden. Mer wairt saicke, dat hem ymant vermait
gast te overghaen, ende die scepenen kenden, dattet d
saicke (wair) [3]), ofte dattet onser stadt vryheydt angin
souden die scepenen wysen voir den raidt opt huyss.

CCCXXXVII. *Hoe men goet vercopen sall.*

Item enich persoon van onsen burgeren, ondersaeten
mit onss wonaftich zijn, die mitten gerechte ymant verv
die onsen burger, ondersaet ofte mit onss woennaftich i
vere dat hy sijn goet vercopen sell, die sel dessgheen
die hy alsoe vervolget heeft, eirst by dess gerichtz
Sonnendaegen openbairlicken in der kercken doen rop
dan selt gericht dat staets coips vercopen; ende ist re
soe sel ment denghenen, dyet coipt, rechtevoirt op der
leveren; ende hy sal voldoen dat gelt, dair hy omme
heefft, over 6 weken [4]). Ende ist, dat dieghene, die
get is, gheen rede goet en heeft, dattet gericht vind
soe sel men vercopen liggende erve off staende tijmm
tijt toe dat die vervolger gericht is. Ende dat sel di
die dat coept, betalen, soe vroech als [5]) hem dat upg
is, alse recht is; ende gheen rede wair tvercopen, dat
gulden werdich is, dan elcke stuck bysonder. En
enich goet tegen den gerichte coipt ende dat nijt en b
glijck voirscreven is, die sel men dat offwijnnen, glijck
stat boick mede inhout; tenwair dat hem ymant verwi
sijn goet om rede gelt tvercopen, dat en sel men
eynen Sonnendach in der kercken ropen ende dess
daiges dairnae om reet gelt vercopen. Ende wairt
dat enich gast offte burger, off die mit onss woende,

1) „hem" ontbreekt in B.
2) B: „geboden worde".
3) „wair" ontbreekt in A.
4) B voegt hier in: „te betalen".
5) „als" ontbreekt in B.
6) A: „onse".

ten vervolgede, dat en sel men nijt dan eynen Sonnen-
ropen ende om reet gelt vercopen.

CCCXXXVIII.

1 zoe zel dieghene, die der scepenen oirconde upbuert
oewairt, alle die maent duer die [1]) opbueren ende inhou-
t Satersdaiges savontz toe, als die maent uytgaet; ende [2])
el die scepenclerck alle die brieve, die in der maent
ret sijn, rede hebben; ende dan sellen die schout ende
ien, die in die maent dairby gewijst hebben, dair die
off enich der brieve [3]) geschijt sijn, mit hair zegel co-
tusschen dat die clock 4 slaet ende dat se 5 slaet, ende
elen die mit hoeren zegel; ende enich scepen, die dan [4])
ijt en quame mit sijn zegel of eynen anderen dair voir hem
mit sijn zegel, die verbuerden allen sijnen oirconden,
em van dyer maent bueren solden; ende dien sel der
ien clerck hebben. Ende wie sijn oirconde also ver-
e glijck voirscreven [5]), dye sel nochtant sonder [6]) gelt
f tnemen den clerck die brieven besegelen, dair hy over
n heefft, als die clerck dess op hem begeirde, elkerlick
n Beyers gulden, alsoe mennich als dair wair, ende alsoe
als hy weygering dairof [7]) dede. Ende dair mach die
een ygelick off becronen sonder kuer den clerck dair-
verbueren, thenwair dat enich der scepenen dan buten
tadt vryheit wair: die sel dess yersten daiges, als hy
ngecomen wair, totten clerck comen mit sijn zegell ende
n die brieven, off hy had sijn oirconde verbuert, glijck
reven is.

CCCXXXIX.

ment voir trecht aen te spreken, als hy geboden is.) [8])

n wie van onsen burgeren, ondersaeten off die mit onss
ftich is, angesproecken wert voir den gerichte voir enige
le ende hy bijt onschult tdoen, ende wil dan die an-
cker den eydt hebben ende hem om Goidts willen ende

---

ie" ontbreekt in B.
nde" ontbreekt in B.
„dier brieff".
an" ontbreekt in B.
voegt hier in: „stait".
voegt hier in: „enich".
airof" ontbreekt in B.
et opschrift ontbreekt in A.

onser Liever Vrouwen willen dess nijt verdraegen, soe s
schout den voirganger seggen, dat hy hem op dye
wyselick beraide ende dedijnge, off hy mach, ofte comt
naesten rechtdaich ende doen die onschout; ende dair s
se dan op verdaegen. Ende wie alsoe verdaget wert
then naesten rechtdaege, als men recht hielde, nyet en
ende dede sijn [1]) ontschout, die wair vellich van der ans
ende verbuerde [2]) dairto een dusent steens, alsoe vere (als) [3])
den anspraicker gewacht worde, behoudelick dat men
gasten ende sy wederom onvertogen recht doen ende ge
sal laten.

CCCXL.

1. Item alle dieghene, die onder kuer staen van steen
bancken, die en sel men by hoeren wille nijt meer verda
dan eens. Ende wair ymant, die hem overghaens ofte t
gens vermeten hadde, dair hy onder kuer van steen
stonde, ende wairt saick, dat hy op synen rechtdaige
wacht en worde van sijnre wedersake, soe sal hy dan
tant overghaen ende tobrengen doen, als hy hem ver
hadde, soedattet gericht weet, dat hyt so macht heefft
off hy sal vellich wesen van den steen voirscreven.

2. Item wie hem tobrengens off overgaens vermet, alse
is, ende dat nyet en doet, die [5]) verbuert 6 [6]) dusent s

CCCXLI. (*Van-pandinge.*) [7])

Item ymandt van onsen burgeren off ondersaeten
mit onss wonaftich sijn, die gepandt werden van enigen
geren off van die mit onss wonen, ende hem uyt den
liet doen theynden 14 daegen, als hy gepant wair, die
buert 5 dusent steens; off wair dessglijx ymant van
burgeren off die mit onss woenden [8]), die mit scepene
ven off registeren van schulde gepant worde, die van we
waeren, soedat sy nijt uytgeghaen en [9]) waren als verjai

1) B: „die".
2) B: „verbuert".
3) „als" ontbreekt in A.
4) A: „verdragen".
5) „die" ontbreekt in B.
6) B: „5".
7) Het opschrift ontbreekt in A.
8) B: „woenen".
9) „en" ontbreekt in B.

stat boick, ende ymant, die hem dairtegen [1]) uyten pande
ien, die verbuert [2]) 5 dusent steens, tenwair dat hy ten
i rechtdach betalinge bewijsde, alse recht wair, als hy
yt lyet doen.

CCCXLII. [3])

wair ymant, die enich goet lyet hangen voir der bancken,
em ymandt verwilkuert tegen tseggen ende hem mitten
weerde, dat hys zoe nijt opgeven en mochte, alst [4])
ien wair, off dair vellich off worde [5]), die verbuerde
nt steens.

CCCXLIII.

i wair oick ymant, die hem verwilkuerde mit recht tseg-
egen enich goet, dat gehangen wair, ende dan dat nijt
en mochte mit den rechte, soe hy hem verwilkuert
off die dair vellich worde, die verbuerde 5 dusent steens.

CCCXLIV.

i ymant, die mit onrecht gheert ymantz goet tvercopen,
nit recht dat geweert worde [6]), die verbuert [7]) 5 dusent

CCCXLV.

i wair oick ymant, die mit onrecht weerde sijn goet
pen, alst [8]) mit recht gegeert [9]) werdt, die verbuert 5
t steens.

CCCXLVI. (*Van onscout te doen.*) [10])

n ymandt [11]), die gedaicht werdt ten naesten rechtdaige
ntscout tdoen ende dan nijt en dede, alsoe vere als hy
len clager gewacht wert, die verbuert een duysent steens.

CCCXLVII.

n wair ymandt, die geteykent wair opter stat huys ymantz
uts off borghe tweesen ende dair nyet zoe vele en liede,

---

dairtegen" ontbreekt in B.
: „verbuerde".
B heeft dit art. tot opschrift: „Van tselve"; het volgt daar op art. CCCXXIII.
: „als".
: „ende dairof vellich worde".
: „wert".
: „verbuerde".
: „als".
: „begeert".
Het opschrift ontbreekt in A.
„ymandt" ontbreekt in B.

dair die clager an genoichde, ende voir den gericht g
worde ontscout tdoen, ende die dan nyet en queme end
onschout, alsoe vere als hy van den clager gewacht
die verbuerde 5 dusent steens.

CCCXLVIII. *Die goet coipt, wisheyt dairvoir tdoen.*

Item ymant, die [1]) goet coipt, die sel dair goede
wisheyt voir [2]) doen, dat hyt bijnnen 14 daegen b
sel; ende dat voldoen sal hy rechtevoirt doen [3]). Ende
hy dess [4]) nyet, soe verbuert hy 10 [5]) duysent steens. E
sijn goet goet genoech, soe sel men dan [6]) rechtevoir
dat gelt ende steen sijn goet vercopen om reet gelt; e
sijn goet nijt goet genoich, zoe sel men, datter [7]) verc
anderwerff vercopen. Ende golde dat goet min, dan d
voir [8]) gecofft hadde, dat soude hy veroirsaten [9]), o
souden dairvoir uytluyden een maent langk ende daere
des, totter tijt toe dat hy den kuer ende dat gebreck [10]) h
hadde.

CCCXLIX. *Tegen scepenenbrieve off registeren* [11]) *tave*

Item zoe en sel hem nymant weren tegen scepenen
off register [12]); ende wairt saicke, dat [13]) hem ymant dae
gens weerde, dat en sel hem gheen stade doen, th
dat hy op dieselve tijt betalinge bewysen mochte [14]),
recht wair.

CCCL. *Staende tijmmer ende* [15]) *liggende erve off ren*
te vercopen.

Item tott wat tyden die rait offt gericht van onse

---

1) B (raadboek) en B (schepenboek) voegen hier in „enich".
2) A: „dairvoir".
3) „ende dat ..... doen" ontbreekt in B (s).
4) B (r): „hyt".
5) B (r) „5".
6) A: „dat".
7) B (r) en B (s): „dat".
8) B (s): „om".
9) B (s): „oirsaten".
10) B (s): „gelt".
11) B (s): „scepenbrieff off register".
12) B (r): „tegen scepenbrieve off register weren".
13) „dat" ontbreekt in B (s).
14) B (s): „bewisen mochte betalinge".
15) „ende" ontbreekt in B.

staende tijmmer off [1]) liggende erve of renten vercopen soe sel die raidt off dat gerichte op den eirsten dach, als airtoe sitten, dat goet opsetten en hoeren dat hoichste t [2]) ende setten dairup, na dyen [3]) dattet goet werdich Ende wie dat hoichste bott heefft, die sel dair 3 weken yven; ende bijnnen den 3 weken sel men bode hoeren dien guede om dat goet tschoensten tvercopen. Ende dieghene verhoghet, soe sal hy van synen bode qwijt en; ende alle die Sonnendage bijnnen den 3 weken men openbairlicken ropen in der kercken, wie dat e bott van dien gode heefft, ende hoevoel dair gebo- is, ende wair ymant, die verhoeghen woude, ende wien dat ment versuecken soude; ende opten lesten Son- ach, soe sel ment openbairlicken kondigen in der kercken, men dat goet staitz [4]) coips vercopen sel. Ende wie dan este bott heeft, die sel den coop hebben. Ende voir dat sel men alsulcke voldoen nemen, dat ment op die daege, ment op vercoipt, opburen mach enen ygelicken voirt even, die dair (recht to heeft) [5]). Ende als die eirste boden ge- zijn van enigen guede, als voirscreven is, zoe wie dan [6]) voir dat guet bijnnen dryen [7]) weken 50 gulden meer t, die sel hebben van elke 50 gulden een gulden ende ae meer off mijn, na dyen dat men [8]) byedt. Mer wairt e, dat men [9]) in den eirsten alsoe kentlick min om een bode [10]), dant [11]) bycant weerdich wair, soe sel ment by den e (brengen) [12]), eir men dair meer bode off hoerde [13]), doen dair voirt in, alst den raidt nutte dunckt twesen.

CCCLI. *Enich tijlbar goet te beschudden.*

em tot wat tyden ymant enich tijlbar goet beschudden die dair gheen scepenenbrieff off register off en heefft,

---

„off" ontbreekt in B.
B: „bott".
B: „dairna".
A: „staens".
Deze woorden, die de zin vordert, ontbreken in A maar komen in B voor.
„dair" ontbreekt in B.
B: „dien".
A: „ment".
A: „ment".
B: „biet".
A: „dat".
Dit woord, dat de zin vordert, ontbreekt in A.
A: „hoerende".

die selt houden, hy voir ende sijn 2 naeste bueren
dattet goet sijn is. Ende willen hem sijn bueren nijt h
soe mach hyt houden mit 4 goede knapen, die onse b
sijn, ende bijnnen 8 daegen, na dyen dat [1]) hyt hem ve
behoudelick dat een ygelick sijn huyshuer off pacht h
mach, als zedelick ende gewoentlick hairtoe geweest
Ende wie hem vermet enich goet tbescudden, ende die
nijt en doet [2]) bijnnen 8 daegen, nae dyen dat [3]) hyt
vermet, die verbuert 2 dusent steens.

CCCLII. *Alst goet vercoft is, den clager tgelt* [4]) *uyt te rey*

Item tot wat tyden, dat men ymantz goet vercoipt, so
men tgelt, dat dairoff coemt, geven den clager tot alsoe
als hem gebreckt. Ende ist saicke, dat eens sacwou
eens borgen goet vercofft wert, soe zullen die sacwout o
burghen off die anclager voirvanck voir doen, alsoe als on
statz recht dairoff gelegen is. Ende wie voirvank doet
selt uytreyken, als die [6]) clager offgewijst [7]) wert, of
sel sijn goet off sijnre burgen goet vercopen om reet ge

CCCLIII. *Opten burghen trichten* [9]).

Item wanneer die sacwout alsoe veel goetz nyet en h
dair men den clager an richten mach, soe sel men voirtv
opten burgen ende hair guet vercopen voir [10]) tgebreck.

CCCLIV. (*Als tgoet* [11]) *vercoft is, hoe* [12]) *ment wysen sell.*)

Item tot wat tyden dat ymantz goet vercoft is ende a
vervolget [14]) is, dat ment wysen sel, soe sel men dat rop
Sonnendaige in der kercken ende (dat) [15]) sel men op den de

---

1) „dat" ontbreekt in B (s).
2) B (r): „dede".
3) „dat" ontbreekt in B (s).
4) A: „dat goet".
5) A: „onse".
6) B (r) en B (s): „alst den".
7) B (s): „toegewijst".
8) B (s): „vercopen om reedt gelt of sijnre burgen goit".
9) B (r): „als de sacwoudt geen goet en heeft opten burgen te richten"
10) A: „voirt".
11) B (s) voegt hier in: „vervolcht ende".
12) B (s): „dat".
13) Het opschrift ontbreekt in A.
14) „is" ontbreekt in B (s).
15) „dat" ontbreekt in A.

ndach wysen by dengenen [1]), dairt by gebuert tdoen [2]). wairt saicke, dat die schout van onser stadt dairby t tweesen ende hy hem dairoff sonderde, soe sel die meyster den schout dairby doen bieden eenwerff ende rerff, elcke reyse by 5 dusent steens ende derdewerff ire burgerscap; ende woude hy dan, alst hem geboden by sijnre burgerscap, nijt dairby comen, soe sullen die meysters mit den scepenen dat wysen, als [3]) recht is, lairmede voirtvaeren na onser stat recht [4]).

CCLV. *Item* [5]) *wat der scepenen clerck hebben sal van schryven.*

tem [6]) zoe sal hy hebben van enen gast een brieff tmaic- botgen ende dessglijx van een vidimus 3 botgen.
tem zoe sal hy nemen [7]) van elke teykenijng [8]), dat hy dess sdages in der bancken doet [9]), een sestendeel van een otgen.
[tem soe sal hy hebben van elken eygendom te teykenen Woensdages in der bancken een vierden deel [10]) van een) botgen. Ende wat eygendom dat upgaet, en sel hy nijt hebben.
[tem zoe sel hy hebben van een register uyt tschryven een n ende van een register tsuecken tot synent [13]) een half n. Ende in der bancken tsuecken dair [14]) en sel hy nijt) hebben.
[16]) Item brieve, dair men meer dan een eygendom ofte goet-

---

1 heeft: „wijsen genen".
3 (r): „dair dat gebuert by te doen".
B (s) „alst".
3 (r): „na den recht van onser stadt".
Item ontbreekt in B.
Deze alinea ontbreekt in B.
„van scriven" voegt B hier tusschen.
B: „elck teykenen".
B: „teykent".
B: „vierdell".
„out" ontbreekt in B.
B: „van".
B: „tot sinen huse".
„dair" ontbreekt in B.
B: „van".
Ook deze alinea ontbreekt in B. Daarentegen komt daar het volgende voor:
e rait out, nye ende gemeenten sijn overdragen, dat die scepenclerck hebben sal van laden, dair die scepen dubbelt oircondt of hebben ofte of nemen, oick dubbelt

scheldinge in doet setten, dair sel hy dubbelt brieffg
hebben. Ende wes hy in enen brieff vijnt ende in enen
maict, dair sel hy enen botdrager off hebben, ende
oirconde off brieffgelt te boeren, eer die brieff besegelt
Actum anno XIIII^{c} ende LIIII.

CCCLVI.

Item soe en sellen gheen geestlicke geoirden perso
die in een geestlicke vergaderinge sijn, ghene erve,
of renthen, off nymant van hoeren weghen, copen, dat
onser stat vryheit gelegen is, by een kuer van 25
guldens ende dat selver goet verbuert tot statz [1]) beho

CCCLVII.

Item wairt saicke, dat enige persoon [2]) van onsen bur
ende inwoenren in enigen cloester ofte vergaderinge g
ende dairin bleven jair ende dach, ende hy erve, eyg
offte renthen hadde, soe moegen sijn erffgenamen dat
ende uytlossen bijnnen 3 jaeren dairna den penninck
penninck.

CCCLVIII.

Item zoe en sel men dese voirscreven persoonen gheen
maicken noch erven, thenwair dat sy bijnnen jairs u
gen ende uytblyven.

CCCLIX.

Item soe en zullen man ende wijff voirtan nijt mee
anderen maicken dan ter lester doot toe [4]) tgebru
ende rekenijnge ende bewysinge tdoen den erffgenam

---

briefgelt of hebben sall sonder wederseggen, ende oick van registeren te sueken
scriven van allen gasten dubbelt gelt.

„Voirt so wat die scepenclerck als van eygendommen opgift, goitsceldingen,
diergeliken in enen brief vijnt, dair hy enen brieff of maken sall; en sal hy
eenvout briefgelt off hebben; ende so menige eygendom, belidinge, opgiften,
dingen, maken off dyergeliken hy all in enen brief maken sall, ende hy niet in
en vijndt, dair die scepen oircond of hebben ofte of nemen, sal hy van elke so
punt sijn sonderlinge briefgelt van hebben."

1) B: „onser stat".

2) B: „personen."

3) „eygen" ontbreekt in B.

4) A voegt hier in: „ende".

raide van onser stat, alst hem vermaent wert van den van onser stadt [1]).

CCCLX.

n soe en sel men affter deser tijt gene maicken maken, die rerden wesen zal [2]), ten sel wesen op enen Woensdach voir ɔanck, dair 5 scepenen off meer over geweest hebben. wairt saick, dat die schout dair dan [3]) niet over staen en e, soe moegen dan dat [4]) doen ende over staen 7 scepenen; dat van weerden tweesen, behoudelick dat van [5]) voir nnen van den raide tdoen van weerden tblyven. Actum XIIIIcLIIII, VI post Victoris. [6])

CCCLXI. *Dat vordel van een man* [7]).

m zoe sel een man tot sijn vordel nemen van sijns wijffs een dat beste harnisch, dat tot een mans lijff hoirt, mit clederen, riemen, tasschen, die tot synen lijff hoeren, als wyff sterfft, voirt 3 die beste rydepairde, die dan dair sijn, men billicker ryden mach, ende dair hy synen heere e dienen mach, sonder arch — ende elck peert sal out wesen : of daerenboven — [8]) uytgenomen wagenpairde, die dagelix en wagen ghaen om loon; voirt een sijlveren schael, een vlesschen, een dwael, eyn hoofftpuelluwe, eyn oircussen, deken, een pair slaiplaken, van elke dat beste, alzoe vere [9]) dair is, als sijn wijff sterfft.

CCCLXII. *Dat vordel van een wijff* [10]).

em zoe sel een vrou tot enen [11]) vordel nemen van hoir s doot alle clederen, die tot hoeren lyve hoeren, als hoir sterfft, voirt een dat beste cofferen mit allen hooftclede-, voirt een becken, een watervat, een dweel, een [12]) tafel een tafelaicken, een tijnnen kan, een stoel mit een kussen,

---

[1]) „van den raide van onser stadt" ontbreekt in B.
[2]) B: „sullen".
[3]) „dan" ontbreekt in B.
[4]) B: „dat dan".
[5]) „van" ontbreekt in B.
[6]) De tijdsbepaling ontbreekt in B.
[7]) B: „des mans vordell van sijns wijfs doet".
[8]) B voegt hier tusschen: „ende".
[9]) B: „als".
[10]) B: „Des wijfs vordell vants mans dode".
[11]) B: „hoeren".
[12]) A: „ende".

eyn bedde, eyn deken, een paar slaiplaicken, een pot, ketel, uytgenomèn brouketel [1]), dair men hoppenbyer brouwet, een candeler, een hael, een tanghe, een byel een block, van elke dat beste na den besten, alzoe vere dair is, als hoir man sterfft. Mer wair [2]) dat saicke, dat elken dinge mer een en wair, datselve dat [3]) soude vrouwe nemen.

CCCLXIII. *Van die scepenen tmanen.*

Item tott wat tyden alle die scepenen gemaent zijn va schout off van den gesworen bode, ende wairt saicke ymant van den scepenen dair nijt by en quame, ofte gem en worde, als voirscreven is, soe mach dan die overste pen, die dair tegenwoirdich is, den anderen scepenen manen, by een kuer van 5 dusent steens. Ende wannee al te samen sijn, zoe wie dan totten ommevragen nijt se en woude: die eynen gewonnen off den anderen verloeren verbuerde 2 duysent steens. Actum in die Symonis et anno XLIII. [4])

CCCLXIV. *Tott wat tyden die schout dat recht lyet va*

Item tot wat tyden dat [5]) die schout van onser stat Woensdages dat recht tusschen onsen burgeren liet va alsoe dat hy gheen recht en hielt off [6]) dede houden, b oirloff van den tweedeel van den scepenen, soe en sal schout voirscreven bijnnen 8 daegen dairnae gheyn recht den, uytgenomen van gasten. Actum anno XLIV, II Epiphanie. [7])

CCCLXV. *Van ontwaringe ende inleydinge.*

Die rait, out, nye ende gemeynten sijnt overdraegen hebben gesleeten: soe wie op dess anders goet vairt mit ra als mit inleydinge offte ontwaringe, ende dairvan vellich ge

---

1) B: „brouketelen".
2) B: „wairt".
3) „dat" ontbreekt in B.
4) De laatste zinsnede ontbreekt in B.
5) „dat" ontbreekt in B.
6) B voegt hier in: „en".
7) De laatste zinsnede ontbreekt in B.

ien [1]). die sellen staen ende gelden [2]) sulcken kuer als enen, die gepant ende beset hadden [3]) mit registeren off l ende brieven ende dairvan vellich gewijst wair. Vernyet Donredagen post Odulphi anno XCIIII.

LXV *a*. *Onser burgeren pachteren niet te recht te stellen.*

em so en sall die scout onser burgeren pachteren nyet te stellen, tenwair dat zy van hairs selves wegen dairvoir recht te doen hadden, op een kuer van 10 *Beyers guldens; dair en sellen die burgerpachteren den scout nyet om n by een kuer van* 10 *Beyers gulden.*

CCCLXV *b*.

em die scepen in der tijt, tot wat tiden zy een oirdell uyt- n sullen, dair die stat kueren an hangen, ende dair des nsdagen op den huse vergadert sijn om tselve oirdell, zij en sullen, te vijnden, alsdan mede te vijnden ende overco- sullen, wee veell kueren aen deselve saick, alstan gevon- ende geuyt sall werden, totter stat behoiff verbuert sijn, wie se verbuert heeft.

CCCLXV *c*. *Tegen scepenbrieve off register uyt te doen.*

em wie hem uytdede tegen enige statbrieven, scepenbrieven egisteren, oick hoe zy waeren, weder van scade of van sculde, in den onrechten dairvan bevielen, die soude verbueren tot r stat behoif 5 *dusent steens; ende die clager ende voir- ger sellen tot alre tijt elx hoir rechtdagen wachten, so lange wisinge gedaen zy, off wie sinen rechtdach niet en bewairde, sell bevallen van den steen voirscreven.*

CCCLXV *d*. *Als men des voirgangers goet vercopen will ende hy hem dairop weeret.*

tem alst gebuert, dat yment also vervolcht is mitten recht, die anclager des voirgangers goit vercopen will, ende die rganger tzy man of wijf een were dairop dede, ende zy dan, ir by den scepenen off by den rait, des naesten rechtdagen rna voir den rait om die weer aldair te caven vergadert wor-

[1]) B: „wert".
[2]) B: „die sell gelden".
[3]) B: „had".

den ende zy dan, twair anclager of voirganger, niet en q
als hy verdaget wair, die wair vellich, twair van den ver
van die vercopinge.

CCCLXVI. *Die schout weigeringe tdoen over enige saicken te staen.*

Item die raidt, out, nye ende gemeynten sijnt overdra ende hebben gesleeten, dat die schout nymant weyge doen sal om over enigen saicken tstaen, dair ymant anderen yet overgheven off vestigen wille. Ende wairt die schout dair weygeringe in dede ende voirginge ende overstaen en wolde, soe verbuert hy 10 Beyersche gul Ende alsdan soe sell dan die overste scepen, die dan i banck is, als een geset schout mit de anderen scepenen over staen byt tverbueren oick 10 Beyerssche guldens; wairt saicke, dat die dan dair oick nijt overstaen en w soe sal men dat dan moegen doen ende laten geschyen 5 mannen van den raide, ende dat sal dan van wee weesen ende blyven, offt voir den schout ende scepenen schyet wair. Actum op Manendaige post Letare Jherus etc. anno vive.

CCCLXVII. *Van ymant van den cloesteren wegen wat tontfangen.*

Item soe en sal nymant ontfangen enich goet, dair dat richt an twyvelt, dat tot behoeff der cloesteren wesen geschyen sall, hy en sal dair eirst toe doen mit synen dat hy dat tot sijns selffs behoeff ontfangen sall ende nijt to cloesteren behoeff.

CCCLXVIII. *Van goet tvercopen sonder roepen.*

Item die rait, out, nye ende gemeynten sijn overdragen e hebben gesleten: tot wat tyden dat men voir der banc goet vercopen sal ende van die dyener voir der bancken n geropen en worde by versuem van die dynair, soe sel m evenwel dat goet vercopen moegen, in manyeren offt gero wair, nyettegenstaende dat scepenenboick; ende die dye sijn dyenst verbuert. Actum den 19en dach in Mey anno etc. XL

CLXIX [1]). *Eyn verandersatijnge dess punts van den dootslagen by out rait, nye ende gemeynten etc.*

Item out rait, nye ende gemeynten sijn eyndrachtelicken over- om die quade nerijnge ende tegenwoirdige armoede onder burgeren ende mede alle ongerusticheit, onlust ende wan- ut onder denselven neder te leggen, is by denselven raidt even [2]) *verandersaet dat punt van dootslaegen van eenen burger an enen burger als: dat die hantdadige nae crachte en te moeten blyven buyten onser stadt ende statz vrede- 100* [3]) *jair ende dach, glijck tselve punt oick voirmails by den rait wel verandersael is; als: dat van nu voirtan, dat een burger een dootslach dede an enen burger, die rde sijn lijff; mer wert hy voirvluchtich, dat mens nyet konde, zoe sel hy blyven buyten onser stadt ende stadt rucen* [4]), *byt verbueren nummermeer bijnnen onser* [5]) *stat , ter tijt toe* [6]) *hy des dooden maeghen zuen ende beteringe heefft, ende daertheynden noch een jair nae die zuene. hy dan bijnnen der stadt wesen wil, zoe sel hy eirst doen brengen 25 Karolusgulden opter stadt kist; ende ede sel hy moegen dan komen bijnnen onser buytenstadt, noch te blyven een jair; ende* [7]) *wairt saick, dattet bewyse- evonden wordt, dat hy by nacht off by ontyden, boven dess hreven is, bijnnen die bijnnenstat geweest wair, ende die lat kentlick gemaict waere, dat syt geloifde, zoe soude die lden voirschreven verbuert wesen, ende dan wederom den irsckreven uyt te blijven. Ende* [8]) *indyen hy daerenthenden el noch 25 Karolusgulden, sel hy dairmede moegen comen in die bijnnenstadt, mit condicïen: indyen enige hantdadi- die nu tot 3 jaeren toe buten onser stadt vredecrucen ge-*

Deze bepaling, die in A met latere hand is ingeschreven, komt ook in D op het 1531 voor, waar de aanhef aldus luidt: „Item die burgermeisters mit die nye rait rcomen, dat zy bliven by dat ontworp, dat by denselven burgermeisters ende it geeoncipeert ende gemaict is opt behagen den ouden rait. Item dat ontwerp geen, dat als voerscreven overcomen is, is dat hiernae volcht. Item omme die quade e" etc. — Het art. is doorgeschrapt en in margine staat dan aangeteekend: „Dit is geset, den ouden rait geconfermeert is, achter in statboick, int cantoer gesloeten leyt".

): „out rait, nye ende gemeente".

100" ontbreekt in D.

): „buten onser stat vredecrucen".

): „der".

toe" ontbreekt in D.

De zinsnede: „ende wairt saick ..... uyt te blyven" ontbreekt in D.

„Ende" ontbreekt in D.

weist waere sonder inbreeckijnge ende an den maegen
versocht, daerloe hy bijnnen 3 jaeren nijt en hadt connen
ken, diesclve sal dan moegen doen brengen 25 gulden voirs
ven op die kist ende ghaen dan in stat slot, dair die rait
wysen sal, dair te blyven 6 weken lang ende daerenthe
tzuenen by den rait ofte by den rait die zuene te verburgen
dan te moegen blyven in onser buytenstat een jair lang,
theynden dat jair dan noch te doen[1]) *brengen 25 gulden*
schreven, ende dairmede te comen bijnnen die bijnnenstat. A
anno XV [c] XXXI.[2])

2. *Ende mede om grote kommer der stadt ende die tegenw*
armode der burgeren angemerct, heefft out rait, nye end
meynten gratioselick gedispensiert ende gegost, dat dieghe
onsen burgeren,[3]) *dootslagen gedaen hebbende*[4]), *ende d*
buten onser stat sijn, dat dieselve oick uyt gratiën theynde
jaire, dat zy gezuent hebben, zullen mede moegen komen i
ser buytenstat op condiciën ende manyeren als voirschreven

3. *Oick is overcomen by den rait voirschreven, dat alle dieg*
die nu nae cracht van den overcomen voirschreven bijnnen
stat gekomen zullen zijn, dat men deselven tot ghenen d
sel moegen kiesen in den rait van onser stat.

4.[5]) *Voirt hout den raet een ygelick voir burgers, die ye voi*
in den raide geweest hebben; ende die kijnder, die hoir
in den rait geweest hebben, die hout die rait oick voir bu
zoewel voir den verleden tijt als voir den tocomende tijt.

5.[6]) *Voirt is dieselve rait overcomen, dat Goirt van Snuel*
sel ende nyet breeder noch meerder genyeten sal dan die a
burgers, die hierup incomen sullen, ende sel al dessen voirsc
ven punten mede als andere moeten achtervolgen. Actum ui

---

1) D: „te mogen doen".

2) „Actum" etc. ontbreekt in D.

3) D voegt hier in: „die aen onsen burgeren".

4) D: „hebben".

5) Deze alinea ontbreekt in D.

6) D: „Oick is mede overcomen, zoe Goert van Snoel nu over jaer ende dach ge
heeft, dat hy sel mogen comen op condiciën voerscreven binnen onser butenstat.
dat men alsulcke besceyt, als daer aen beyden zyden is ende voertgebrocht wert
burgerscap van salige Evert van Zyel, dat men op cost van partiën tselve besc
sloeten overseynden ende scijcken sel binnen jaers, eer Goert noch binnen die bi
sel mogen comen aen enige onpartige steden van Hollant, daert partiën of die
liven sel; wes die kennen, daer sel hem Goert dan voert nae mogen richten, behou
dat die rait geeft ende belieft, dat die kinder van salige Evert van Zyel burgers
ende bliven zullen".

EXCERPTEN UIT DE RAADSNOTULEN.

(1523—1544).

Anno 1523.

I.

em die raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen ende en gesleten, dat nymant, tsi van binnen of buten, wijf of deren, wie die sijn, in nymants hof ongewairder hant n sal, bi tverburen elc een Beyers gulden; ende die rs sullen betalen voir die kijnderen, half tot behouff die t ende half tot behouff, die den hof bruyct of toebehoirt, e dairtoe den scaede te beteren bi den raidt. *Actum op redach post Mauricii ut supra.*

II.

anendach post Mauricii. — Item dat al diegene, die de ige wacht waken sullen, sullen mit hoir selfs lijf waecken, verburen elc 2 stuvers, die den raidt, die des nachts ten, die panden of sullen doen halen, of den burgermeis- sal se den raidt of doen haelen.

III.

anendach post Mauricii. — Item dat nymant op der stadt r boven climmen, leggen of sitten sal, ende oic nymant der stadt uutroepen sal aen die ruteren of knechten, als si ten doen, aen die een side of aen die ander side, tsi nen, wive of kijnderen, bi tverburen elc een Beyers den; ende die ouders sullen (voir) die kijnderen betalen.

IV.

Item dat nymant geen roufgoet coepen sal, dat van e
side gerouft is, ofte oic gerouft goet binnen onser
brengen sal, bi tverburen 10 Beyers gulden ende ee
die stadt, ende dat goet verboert omme onse stadt. *A*
bi den ouden raidt ut supra (d. i. Manendach post Mau

V.

Manendach post Mauricii. — Item dat nymant enige
of teen snyen en sal aen die nye gegraven wal, bi tver
een Beyers gulden; ende die ouders sullen (voir) die kij
betalen.

VI.

Item die raidt, out, nye ende gemeente sijn overdr
ende hebben gesleten, dat die olders van die kijnderen
kijnderen bedwijngen sullen, dat si voir dat scoel, int
of in die glase geen ontuycht doen of mit steen werpen
len of op die clercken ofte meesters tot enigen plaitsen
onmanyer van handel doen sullen, bi tverburen van e
reysse 5 Beyers guldens, die de ouders betalen sulle
die ouders sullen die kijnderen brengen int scoel ende l
corrigeren. *Actum op Donredach post Lucie ut supra.*

VII.

Donredach post Lucie. — Item die raidt, out, nye end
meente sijn overdragen ende hebben gesleten: tot wat
enich vechtelic geboert tusschen geesteliken ende weerl
persoenen, dat sullen die vive ondervijnden moegen,
sulcker voirwerden, dat die heren van den capittel tot
maninge van die vive 2 van den horen of 2 andere ge
licke heren, onder den capittel subject, bi die vive scic
om alsoe tselve vechtelick te moegen ondervijnden, hoe
gesciet is; ende wie dan alsoe aenvechter underv
wert, sal sijn koeren betalen nae lude onser stadt boick, e
die verweerre geen; ende des capittels camelair, die de memo
inmaent, sal die koeren van den geesteliken man m
ende die rekenen mitten memoriën om mit den memori
beleggen, ende onse camelair die ander koeren item,
onse stadt sal die geestelicke koeren selfs doen manen.

Anno 1524.

VIII.

redach post Oculi. — Item die raidt gebiet ende laet , dat alle diegene, die botter vercoepen oft botter te coep iebben, geen botter coepen sullen voir 11 uren, bi tver- een Beyers gulden [1]), half diet aenbrenct.

IX.

nredach post Translationis Mertini. — Item die raidt, nye ende gemeente sijn overdragen ende hebben gesle- dat nymant van die weerlicke persoenen van genen siden noch bistant doen en sullen mit enich handelinge oft sen in woirden of wercken, als die heren van den capit- ndereen twisten of handelinge te samen hebben, bi tver- n van elc 25 Beyers gulden ende een jair die stadt. *Ende t van enige van* [*de*]*selve saicken, den nyen raidt eorrigiert ', confirmiert den ouden raidt vourscreven van weerden, e sal dair die hant aen houden. Actum Manendach post rgrict.* [2])

X.

em die raidt, out, nye ende gemeente sijn overcomen e hebben gesleten, dat die burgermeister mitten scepenen t houden sal, soe lange die burgermeister tUtrecht van stadt wegen dat recht; ende off Willam die Wijs enich tinge dede voir die banck, soe sal men dat recht houden den huse; ende soe dick Willam voirnomt dat recht be- n woude, sal verburen tot elcke reyse een Beyers gul- *Actum op Donredach post Willebrordi ut supra.*

Anno 1525.

XI.

em die raidt, out, nye ende gemeente sijn overdragen e hebben gesleten, dat al onse butenburgeren altijt op Derthienavont comen sullen voir onsen raidt ende ver- n hair burgerscap ende woendtstadt ende betalen hoir gergelt, of si sullen dairmede ontburgert wesen ende

[1]) De vijf laatste woorden staan tweemaal in het H.S.
[2]) De gecursiveerde woorden zijn later bijgeschreven.

nummermeer burger te werden weder, mer sullen noch betalen hair voirscreven burgergelt. *Ut supra (d. i. op nendach post Agate Virginis).*

XII.

Item die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen hebben gesleten, dat men van alle verscenen onverjarde pac te weten van huyr van lant, van huyshuer, die men voir onse scepenbanck mit recht besprect, en sal men onscout voir moigen doen, men en sal betalinge doen talinge bewisen, als recht is; uutgesondert die gevestich in segel ende brieve aen enige goeden van renten oft a sullen dat versuecken ende vervolgen moegen ter pla si in zegel ende brieven gevesticht sijn. *Actum op Mane post Scolastice Virginis ut supra.*

XIII.

Item den raidt is overcomen, dat soe wie van die lant enich bier vercoepen om die ruters ende knechts toe te buten consent van den raede, die sal staen tot correctie den raede, ende nochtans dat gelt vant bier te leveren raits handen. *Ut supra (d. i. Donredach post Quinquages*

XIV.

Item out rait, nie ende gemeente sijn overdragen, dat cremers niet dan eenrelei sout inslaen en sullen om te ve pen, well te verstaen, dat degene, die basout inheeft. Lunenburger sout inslaen en sall, ende die Lunenburger en heeft, geen basout inslaen en sall, by tverboren va Beyers gulden. Voert tot wat tiden ymant van onse b offte ondersaeten coemt tot die cremers om sout te coe sall die cremer altijt gehouden wesen tevoeren te seg wat soudt hy vercoept, by tverboren, als voirscreven s *Actum opten* 19 *dach in Mey anno XXV.*

XV.

Item die raidt is overcomen ende hebben gesleten, niemant voertan privaethuysgen op dat Cleynegraeffgen Hellegraeffgen maken en sall, ende die dair gemaict dat men deselve offbreken sall tuschen dit ende een Vri toecoemende. *Actum op Manendach ante Ascensionis.*

Anno 1526.

XVI.

n oudt rait, nye ende gemeente zijn overcomen ende n gesleeten: tot wat tyden men ymandt op enighen plait- ɔevindt, die om gelt spoelen, die zullen verbueren 2 s gulden, half totter stat behoef ende half totter geenre f, diet aenbrengen; ende desgelijcxs die weirden ende l)innen, die alsulcke dobbelspuelen opholden, op alsulcke n als voerscreven. *Actum altera Letare.*

XVII.

ɛra Letare. — 1. Voert zijnt oudt rait, nye ende ge- te overcomen, dat alle dieghenen, die werdeyns gecoren ı werden, en sullen nyet mogen drapenieren, terwylen erdeyns zijnt.

Voert en sullen gheen werdeyns onbezegelde lakenen ɔn noch vercoepen noch uuytsnyden by der elle.

Voirt en sullen gheen wevers of ghemant enigen lakenen ɔrt sceren; ende van elcke draet, die zy te kort gescoren en, die zullen verbueren alsulcke kueren, als daerop staen.

dat sal die wever aenbrengen op alsulcke kueren, als oick op staet.

Voert en sal men gheen gesneden lakenen verruwen oen verruwen, die men by der el uuytsnyen sal, geson- geel, by tverbueren elcker reyse 5 Beyers gulden.

Voert sullen alle geverruwede lakenen gerecket ende met werden, by tverbueren elcke laken 5 Beyers gulden, utelijcken dat die raemers die lakenen al zy bevachten, ɪeren ende leveren sullen; des zoe sal men den ramer een lijck loon geven, gelijck men op anderen plaitsen ge- ıtlick is.

XVIII.

onredaich nae Paischen. — Voert gebiet den rait ende weten, dat een ygelijck een strodewijs uuythanghen sal ɔ een witte rode draeghen, daer die pestilentie regniert ɔnige sijckten uuytgedragen zijnt of metter pestilentie be- t moghen wesen; oick dieselve sullen 14 dagen nae der tte uuyter Groeter kerck ende Onser-Liver-Vrouwenkercke en, by tverbueren elcke reyse een Beyers gulden.

XIX.

Donredaieh nae Paischen. — Voert sal elcxs zijn h
opbinden ende van der straet houden, by tverbuere
dage 5 pont.

XX.

Donredaich nae Paischen. — 1. Voert of daer ymant
die mit weick deck gedeckt of doen decken had of ge
of mit weick deck gebonden mochten hebben, die
tselve tusschen dit ende Meydach ofbreicken, by tverb
alle dage 5 pont.

2. Voert die met hardeck eertijts gedect geweist zijn
nu met weick deck zijn, die sullen ofbreken dat w
deck tuschen dit ende Sint Jan naistcomende, by tverb
alsulcke kueren, als oudt rait, nye hier voirtijts op geset
ben. Ende voert alle diegheen, die de weit gedaen is
hardeck te decken, sullen in gelijcken als voerscreven verbu

XXI.

Item den rait heift gesleeten, dat een ygelycken van
rait zijn zeel uuytmanen ende haelen zal in zijn weick
op Vrydach in de weick, ende op denselven dach dat
daerof te leveren, by tverbueren elcker reyse elcxs een B
gulden, ende belyen mede, wes die burgermeister Claes ve
hen daerof te vryen. *Actum ut supra* (*d. i. den* 12 *Apri*

XXII.

Item den rait is overcomen, dat men voertaen van
dach of op een Saterdach recht houwen sal van boven
te weten die overste scepen mit die onderste rait ende
voert nae advenant, als den rait sit, of then sel van ge
weirden wesen; ende dat sal hem die dienres alzoe ve
tigen. *Actum ut supra (d. i. Donredach post Sacramenti*

XXIII.

Item den rait is overdragen, dat een ygelijcken zijn
den op die Beick tusschen tScam ende die stadt opb
sullen tusschen dit ende Sinte Merten Scuddecorff, by tver
ren alle daich 5 pont. *Actum ut supra (d. i. in profesto*
et Pauli).

XXIV.

Item den rait gebiet ende lait weten, dat alle diegheen, e binnen onser stadt enige meisterye setten oft ampten doen de exerceren, dat dieselve tuschen dit ende tween rechtgen naistcomende voer onsen rait commen sullen ende winn ofte versuecken die burgerscap, by verbueren een Beyers lden ende die ouderman van alsulcke gilde oft ambuchte, er dieselve in mach wesen, 2 Beyers gulden, half totter dt behoef ende half tottergeenre behoef, diet aenbrenget, e nochtans die burgerscap te winnen. *Actum in festo Jonnis.*

XXV.

Voert sal een ygelijcken zijn lyessen ende werven elcxs voer duer afsnyen ende maicken ende die grafften reynigen [1]), tverbueren alle daich 5 pont, tuschen dit ende en Donredach stcomende: den raet wil omgaen scouwen. *Actum ut supra.*

XXVI.

Item den rait heift gesleten, dat die secretarijs alle registen alletgeen voer den rait geschyet, een ygelijck om prentie uuyteykenen ende copie geven mach, uuytgesondert mineel saicken, of die de stat angaen moghen. *Actum den Septembris.*

XXVII.

II post Victoris. — Item den rait gebiet ende lait weten, t alle weirden ende weirtinnen sullen die borgermeister nbrengen wes vreemden gasten zy in hoeren huysen hebn; ende dieselve gasten sal men seggen, dat zy desvents te 8 uren nae onser clockluyden van der straten ven sullen, by tverbueren elke reys een Beyers gulden.

XXVIII.

1. Item oudt rait, nye ende gemeente zijn eenpairlijcken rcomen ende hebben gesleten, dattet convent van Sintichten binnen onser stadt ende allen anderen cloisteren voertaen heen waegen, peert noch ploich noch geenrehande bouwerye, tytgesondert alleen koen ende 2 pert in den rossmolen,

1) Elders is dit aldus bepaald: „voer zijn werven dat ruyt ende lyes utplucken de reynigen".

houwen en sullen binnen tgericht van Amersfort ot
houwen of doen bouwen, by tverbueren elcker reys di
wagen, peert, ploich ende koen[1]), behalven dat conve
Sint-Jan, die nyet meer bouwen en sullen dan hoere
lant, gelijck zy tot dezen dagen toe gebout hebben.[2])

2. Voirt ist denselven rait overcomen, dat alle die conv
binnen Amersfort nyet meer conventualen aennemen en
dan tot getal toe van 50 Sint-Aichten, Sinte-Berber
ende Sint-Agnyeten 30; ende geen aen te nemen, zy en
eerst verstorven wesen tot tgetal toe voerscreven, ende
vreemden susteren voert aen te nemen dan alleenlijcken
burger kinderen ende ghemant anders; oick dieselve ny
te nemen dan by consent den rait van onser stat.
daertoe sullen die paters oft convent uuytleveren alsulcke
den die susteren, die daeruuyt geloopen zijnt, als zy
gebrocht hebben, of zy zullen dieselve sonder enich lets
moynisse weder innemen, die daer weder in willen wese

3. Voert sullen alle die susteren van den conventen
screven tweemael of driemael int jaer moghen kyesen een
den vreemden byechtvader als onsen pastoer of een
observant oft werlijc priester, die goet van fame is.
den susteren believen sal.

4. Ende voert zal die pater van stonden aen van zijn
ment verlaeten wesen ende al die sloetelen van al hoeren go
als gelt, brieven ende anderen guwelen, van stonden aen
te leveren in handen die conventualen van Sint-Aichten
den rait daertoe scijcken ende ordonneren sal. Ende
traly van Sint-Aichtencloister te openen gelijck ende in
manieren als die tralie Sinte-Barbara ende Agnyeten geope

5. Desgelixs heer Peter ende her Peters suster s
oick int selve cloister int cleyn of int groet geen regi
voertaen hebben; dan heer Peter voerscreven sal zijn m
doen, eeten ende drincken, als des behoert; ende die pate
van stonden aen ganselijcken verlaeten wesen van zij(n) p
scap. *Actum in profesto Mertini Hiemalis anno etc. XXIX*

XXIX.

Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, dat

1) Het H.S. heeft: „koeren".

2) In margine staat: „Dieselve rait is overcomen, dat se wagen ende peirt hebben
ende haer eygen lant bouwen ende nyet meer in den gerichte van Amersfort. A
den 16 Novembris anno XXIX, ter tijt toe dat dieselve rait hen anders laet weten".

meister Claes Gerijts. in der tijt dat schoutampt ge-
ten sal ter tijt toe onsen genedigen heere hem daerof een
oet, hy tselve nyet bruycke(n) en sal; ende wes hinder,
ende scae Claes voerscreven daerof vercrygen mach, daer
n die stat een hoeft of wesen. *Actum den* 12 *Novembris.*

XXX.

redach post Mertini. — Item voert gebiet den rait ende
eten, dat allè diegheen, die haer pant opt stathuys
e hebben, dattet dieselve sullen comen lossen, of den
il daer en Donredach toecomende te 12 uren een erf-
of houwen.

XXXI.

rt gebiet den rait ende lait weten, dat een ygelijcken,
e brugghen behoren te maicken, die gebreckelijcken
lat se dieselve laeten maicken tusschen dit ende 8 dagen,
n rait sal se doen maicken op hoerluyder cost ende op
elft meer. *Actum ipso festo Mertini.*

XXXII.

n den rait heeft gesleten, dat die ofslager van alle visch,
uyten gevoirt wert ende alhier gecoft of geleverd wert,
sal hy of hebben den 40en penning; ende al dat binnen
ten wert, daer zal hy of hebben den 24en penning, wair
ve visch ofgeslegen of vercoft wert of nyet. *Actum ut*
(d. i. den 19 *Decembris.)*

Anno 1527.

XXXIII.

m die nye rait is overcomen: tot wat tyden op een sit-
enich van den rait opstaet ende seyt zijn goetduncken
meninge van enige saicken, zoe sal men dieselve heel
oeren ende zwygen, ter tijt toe hy weder gait sitten.
wairt, datter enich van den rait darenboven opstont ende
ck ende voer in sanders woirden, eer diegeen, die voer op-
ist waer uuytgeseyt had, die sal verbueren een pont tot-
remeen raits profijt dan in der tijt. *Actum op Manendach*
Trium Regum.

XXXIV.

profesto Pauli. — Item den rait heift gesleten, dat alle

diegeen, die op eens anders straet zijn messen ende w
brenget, dieselve, die se alzoe opten zynen gebrocht i
mach se daerof bekueren mit een dienre tot een stuver Hol
toe tot desgeens behoeff, die op zijn plaits gebrocht is.

XXXV.

Donredach ante Purificationis. — Item den rait is overc
dat se sullen ondervinden op alle wegen ende achter all
muerhusen, ende waer die statgront betijmmert ende te
of bepaelt is, ende daer zy gheen zegel ende brieff
bevinden, dat sal die stat aen hem behouwen ende di
hoer oirbaer daermede doen.

XXXVI.

Manendach post Septuagesima. — Item den rait is overc
tot wat tyden enich clockegeslach geboirde ende alsdan
waeren, die nyet te muer en quamen onder sijn hoeffma
daertoe gescijct, die sal verbueren alsulcke kuer, als da
outs op staet [1]), ende noch daerenboven tot correctie va
rait, nye ende gemeente; ende waer daer enighe, die
die muer ghinck buyten consent elxs zijn hoefman [2]), di
verbueren (5) pont.

XXXVII.

Manendach post Septuagesima. — Voert gebiet die rait
laet weten, dat een ygelijcken een goet weir in zijn
hebben sal, daer den raet aen benoicht, by tverbueren e
reys, hy bekuert wort, 5 pont, waerof den rait sal mogen
schouwen tallen tyden.

XXXVIII.

Manendach post Septuagesima. — 1. Voert dat ghe
voertaen enich houdt opten cijngel brengen sal, byt verbu
zoe lange datselve hout leyt, alle dage 5 pont.

2. Voert sal een ygelijcken zijn straten rumen vant h

---

1) Donredach ante Quinquagesima van hetzelfde jaar is de keur een Beyers
terwijl daar nog wordt aangeteekend: „ende enich van die hoefmeisters ing
nyet en quame, die sal verbueren 2 Beyers gulden oick als voerscreven tot corr
half tot stats behoef ende half tot die hoefmeisters behoeff".

2) Elders heet dit: „eer daeruuyt opgeblasen is".

ien dieselve gebruycken mach tusschen dit ende 8 dagen, e rait wil omgaen schouwen.

XXXIX.

ert sal een ygelijcken zijn watergangen openen ende ken laten binnen 8 dagen [1]): die rait wil omgaen schou-
Actum den 21 *Februarii.*

XL.

n eersten Manendach in de Vasten. — Voert dat een ick gilt, die hiervoirmaels op haickbussen geset zijn, dat ieselve ree maken sellen mit cruyt ende loet van stonaen ende brengen se ter plaitsen, daer se behoeren, by ueren alsulcke kueren, als daerop staen.

XLI.

nredach ante Marie Conceptionis. — Item voert gebiet rait ende lait weten, dat nyemant voirtaen enige uutgang ofludinge ofschoeren noch ewech nemen sal, by tveren 25 Beyers gulden totter stat behoeff, ende den olderen den kinderen denselven kuer te verbueren.

XLII.

onredach ante Marie Conceptionis. — Voert dat ghemant wat tijden scout ende schepenen recht houden, binnen der k comen sal, by alsulcke kueren, als daerop staen.

XLIII.

oert dat een ygelijcken alle Saterdach zijn straten schoenen sal, by tverburen elckers reyse een braspenninck. *m alle, des voirscreven is, op Donredach voer Conceptionis ie.*

XLIV.

em die rait is overcomen ende hebben gesleten, zoe verre he voerspraken woirt holden voer den rait of in der cken om gelt, dat dieselve een ygenlijcken hoer woirden

---

Het HS. heeft: „daden".

sellen houwen, diet begeren, nymant uutgesondert, o
woentelijcke sallaris, by tverbueren, die dat weygerd
jaer gheemants woirt te holden. *Actum op Donredad*
Conceptionis Marie.

XLV.

Voert alle diegheen, die assen of ander onreyniche
de graften werpt, die sal verbueren een Beyers gulden;
ymant, die tselve onse vive aenbrocht, die sal die kue
hebben. *Ut supra* (*d. i. den* 1 *Aprilis nae Vasten-Mane*

XLVI.

Donredach nae Midfasten. — Item den rait is overc
ende hebben eendrachtelijcken gesleten: tot wat tijden
ofluyt ende die secretarius een publicatie doet ende tsel
scrifte mittet secreit bezegelt uuthanget, zoe sal die secre
hebben voer zijn sallaris elcker reys een mingelen wins,
der tijt gelt; ende wes hy extraordinarie scrieft boven
mogen het register, hy op aengenomen is, daer sal men
of loenen.

XLVII.

Item die rait is overcomen: tot wat tyden enige par
voer den rait comen ende den rait seyt: „keert u of,
werff, anderwerf ende derdewerf", indien enige daerenb
nyet of en keerde, sal verbueren 2 pont. *Actum ut supr*
i. op Manendach voer Palmarum).

XLVIII.

Den 11 *Aprilis.* — Item oudt rait, nye ende gemeente
overcomen: tot wat tyden enige der voerscreven rait o
huyse comen, als die saick, zy om geladen waeren,
gheheven is, zoe sal diegheen dan alzoe voercoempt.
bueren evenwel 5 pont, of hy daer nye(t) geweest en w

XLIX.

Voert gebiet den rait ende lait weten, zoe men en W
Donredach in Onser-Vrouwencapelle die passy ons He
preken sal, dat nymant enige ongesturicheyt alder onde
passy ende voer ende nae ofte gerucht mit cloppen of

maken en sal, by tverbueren een Beyers gulden, half
e stat behoeff ende half tottesgeens[1]) behoeff, die aen-
t, ende noch tot correctie van onsen rait. *Actum op*
zch.

L.

ra Palmarum. — Item die rait gebiet ende lait weten,
n ygelijck burgermeister of haer erfgenamen van tjaer
onderden of herwers hoer kueren elxs in zijn jaer, die
dt noch resten, inmanen ende claren sellen tusschen dit
Sint-Jansdach, of zy sellen gehouden wesen dieselve
ı op te leggen, die gheen renten en hebben.

LI.

ra Palmarum. — 1. Item voert dat nymant staen of
sal middens in Sint-Joriskerck binnen der bancken, als
oer of die processie daer staen sal, by tverbueren een
nninck totter dienders behoeff.
Item voert dat ghemant, jonck ende oudt, zoe wanneer
processie houdt binnen onser stadt, gaen sal onder die
sse, mer achter Sint Joris ende die processie gaen ende te
n, by tverbueren een braspenning totter stat dienders be-

LII.

era Palmarum. — Voert alle diegheen, die pant onder
xchijsmeisters ofte stat staende hebben van den jaer
XXIV ende XXV, dat sy dieselve lossen binnen 14 da-
of daerenteynden mogen die camelers of excijsmeisters
ıogen vercopen.

LIII.

n 9 Mey. — Item die nyen rait is overcomen, dat tot
tyden Peter Bot spoywachter die Coppel openen sal, dat
ılsdan altijt by hem sal nemen een van den rait of een
die overste dienders, waerdurch dieselve, alzoe op helpt
, te presentie hebben sal elcke reyse een loetgen; ende
n Wouter[2]) als voerscreven nyet en dede, sal verbueren
dienst.

---

[1]) Het H.S. heeft: „tottergeens".
[2]) Sic.

LIV.

Den 23 Mey. — Item den rait is overcomen: tot wat ty
daer craemheeren zijnt ende hoeren wacht nyet en bew
die sal men ofhalen dat volle gelt, dat daerop staet, e
indien daer enich gebrech inne veel, van den rait, dat
uut en haelt.

LV.

Den 23 Mey. — 1. Die rait gebiet ende lait weten,
gheen vreemde uutheemsche luyden hier met ghenen ge
noch lange messen langes den straet gaen sal, byt verb
derselver weer.

2. Voert dat een ygelijck weirt ofte weirtinne elxs ho
gasten waerschywen ende seggen sal, dat se hoer gewein
messen in der herberge laeten ende ofleggen sellen, by t
bueren 5 pont.

LVI.

Den 23 Mey. — Voert dat nymant gheen privaten
laeten sal op eniger straeten, by tverbueren alsulcke kue
als daerop staen.

LVII.

Item den rait heift gesleten, dat men voertaen gheen
linge van onsen genedigen heeren van Utrecht meer i
nemen sal dan alleen by consent (van) den rait. [1]) *Al*
altera Bonifacii.

LVIII.

Altera Bonifacii. — Item die rait is overcomen, dat nym
van den ballinge uut onser stat gaen noch in onsen poe
comen sal, thenwaer by consent den burgermeisteren, by t
bueren buyten onser stat te bliven. Ende wairt, byalzoe
ymant misdeden, twaer buyten of binnen onser stat, ho
zy oick oerlof hadden van den burgermeisteren buyten
stat te wesen, solden desgelijcxs daer dan nyet weder inne co

LIX.

Item die rait is overcomen: tot wat tyden enige pe

1) Hier stond eerst: „onser burgermeisters".

van enige singulaere saicken buyten tdoen hebben, zoe ien zy den rait aenroepen ende sal se de rait voerstaen e parthyen cost ende nyet op statscost; ende wes hinder schade onsen burgeren durch enige private saken vercre- datselve sal diegheen beteren ende ofdoen, daer die om gedaen ende gecomen is. *Actum ut supra (d. i. op edach ante Maddalene).*

LX.

n 6 *Augusti.* — 1. Die rait gebiet ende lait weten, en ygelick van onsen burgeren ende ondersaeten voertaen n sellen mit haer selfs lijf, thenwair sy enen goeden chtigen man in haer stede setten, daer den rait aen ge- t, diewelck eerst een placet halen sal van die burger- er Zeger die Wilt, eer hy toegelaeten sal werden; ende lzoe zijn placet nyet en toenden, als die rait des nachts r ceel omgaet, sal men mogen bekoeren denghenen, hy waickten.

Item voirt gebiet den rait ende lait weten, dat nymant heems [1]), die onsen burgers ofte ondersaeten nyet en zijn, hen enich van onsen poerten noch die 2 hameyen sitten vertoven sellen, mer strecks doergaen, by tverbueren nt tot behoeff derghenen van den rait ofte poertiers, die iroff b(e)kueren.

LXI.

m die rait is overcomen, dat gheen knechten, waer die enst moghen leggen, in onser stat selle(n) comen, terwilen lve dienst hebben *ende die veede duert* [2]). *Actum ut supra op Donredach ante Bertelmei).*

LXII.

m die rait heift gesleten, dat een ygelick van den rait een lanck mes dragen sal, ter tijt toe dat die rait van r meninge wert, by tverbueren elcker reys een stooter; daer sel se elx den een den anderen of mogen bekoeren, selve sal den rait tsamen verdrincken. *Actum ut supra.*

---

[1]) Anders heeten deze: „uytheemsche paeppen, ballingen ofte ymant anders uytheems".
[2]) De gecursiveerde woorden zijn later bijgeschreven.

LXIII.

Donredach ante Bertelmei. — Voert gebiet dieselv
ende laet weten, dat een ygelicken, die te loet gaet, ee
harnis hebben sellen binnen 6 weken, by tverbueren, e
reys sy daerop bescout werden, een pont, half totte
behoef ende half totter hoefluyden behoef. Des zoe
die hoefluyden elxs in zijn quartier driemael tsjaers o
scouwen.

LXIV.

Item voirt gebiet die rait ende lait weten, tot wat
daer enich geruft coempt, datter volck in varende velt is,
ter nymant alsdan van onse burgeren noch ondersaet, wijf
man, cleyn noch groet, hem geven sal tusschen die bina
poert ende buytenste amey om aldaer te vertoven, uytg
dert den rait in der tijt, by tverbueren elker reyse 5 po
desghenen van den raits behoef, die se bekuert; end
olders sellen se gelden voer haer kinderen. *Actum* 1 *Septe*

LXV.

Item die rait is overcomen: zoe wye wagen ende pert
binnen onser stadt, dat se elx een voert poynts uuyt de
poert haelen sellen ende brenge(n)t, daer dat den rait
binnen 8 dagen, ende die cloisteren, die wagen hebben.
3 voer, ende die molenaers elx een, by tverbueren zoe d
syet weygerde, 5 pont. *Actum ut supra (den* 5 *Septem*

LXVI.

Oudt rait, nye ende gemeente gebieden ende laeten we
dat alle diegheen, die onsen burgeren ende ondersaeten
en zijn ende hier mit ons gastgewijs vernachten, dat des
commen sellen, als merghen tusschen 12 ende 1 uyre
Sint-Janskerckhof by den rait, by tverbueren, die daer nye
quame, van stonden aen uyt onser stadt te gaen ende
nyet weder in te comen. *Actum den* 9 *Septembris.*

LXVII.

Den 9 *Septembris.* — Voert gebiet deselve rait ende
weten, dat nymant van onsen burgeren ende ondersaeten
bergen en sal enige vreemde luyden om te vernachten.

gehouden wesen denselven vreemde eerst aen te bren-
essavonts den burgermeister van den vijf, by tverbueren
: totten vijf behoeff.

LXVIII.

ı die rait is overcomen ende hebben gesleten, dat men
onden aen die soutchijs toeslaen sal; ende aen nymants
ı te betalen dan sraits handen, als Jacop van Syel
'eger Hert daertoe gescijckt, ter tijt toe Evert, Jan, Thonis
laessen kinderen achtervolgen tgheen, daer se onlanxs
n verwillekuert hebben ende voir den rait en Manen-
lestleden ontworpen was, by tverbueren diegheen, die
ıtchijs anders betaelden dan voerscreven, elcke reys 5
ende noch eens dieselve chijs te betalen. *Actum den* 26
ıbris anno etc. XXVII.

LXIX.

n voirt sal een ygelick alle zynen honden quyt maken
len straten, gesondert winthonden ende hasshonden, die
les nacht(s) opbinden sal, by tverbueren, elcker reys se
p bekuert werden, 5 pont tot behoef, die se daerof be-
. *Actum den* 6 *Octobris.*

LXX.

n 17 *Octobris.* — 1. Die rait gebiet ende lait weten, dat
nt uytheems binnen Amersfort botter copen sal by der
byt verbueren derselven botter.

Voert dat onse burgers, ondersaeten ende inwoenders
meer dan elxs 2 cluten op een merkendach copen sal, byt
ıeren derselver botter.

Item voert sal nymant botter by der clute uuyter stadt
ɣen noch voeren, byt verbueren derselver botter.

LXXI.

m out rait, nye ende gemeente zijn overcomen ende heb-
gesleten, dat se by tpundt bliven, te weten, tot wat
ı die scepenen een oirdel ontfangen mit die volle dinta-
dat se alsdan binnen 6 weken tselve uyten sellen. *Actum*
'rydach ante Omnium Sanctorum.

LXXII.

Item die rait gebiet ende lait weten, dat een ygelijck boeren sal alle snaphaenen, hoedanich die zijn, ende anderen paymenten nae vermogen der laisten valuw ende uytluydinge, by tverbueren, elcker reys ymant die geringe daerof dede, 5 pont ende daerbehalven te vo mitter presentatie van dien, waerof een ygelick van burgeren sal se mogen bekueren, die se geweygert we leen op hoeren eedt, half totter stat behoef ende half tot[2] de behoeff, die se daerof bekuert. *Actum ipso festo Mart*

LXXIII.

Item oudt rait, nye ende gemeente zijn overcomen staende ende durende de tijt, dat overmits den tegenwoo veede in den lande gheen recht is, dat men voer alle sc oick buyten onsen gericht beleden, ende voir renten ende ven, jairsche pachten uyt enige goeden, oick buyten gericht gelegen, denselven uytheemsche sculdenaers pachters, comende binnen onser stadt vryheyt, sal moge spreken ende recht op vorderen, of die goeden binnen gericht gelegen ende die sculden beleden waeren. *Actu* 9 *Novembris.*

LXXIV.

Item out rait, nye ende gemeente hebben gesleeten men voer(t)aen in de poirthuysges noch op die muer, tzy tier of ymant anders, gheen gelaich houden en sal, uy sondert den rait ofte burgeren, die hoer buert is die po bewaeren, ende wanneer sy selfs waken, by tverbueren 5 daerof se [3]) out rait, nye ende gemeente sel [3]) mogen b ren tot profijt, se daer of bekuert. *Actum* 16 *Novembris*

LXXV.

16 *Novembris.* — Item out rait, nye ende gemeente he gesleten, dat nymant voertaen, tzy weil hy zy, enige v uuyt onser poirten brengen ende voeren en sal, *mer sul*

---

1) De talrijke in de notulen voorkomende valuaties zijn niet opgenomen.
2) Het H.S. heeft: „dot".
3) Het H.S. voegt hier in: „se".

: *vitalie wederomme inne brengen* [1]), uuytgesondert lant-
, die hoer eygen vitalie binnen onser stat gevlucht ende
: hebben, dat se datselve sellen mogen uytbrengen by
len ende tot discretie van den rait, waerop zy oick den
meisters hoeren eedt doen sellen, tot behoeff half totten
elendigen ende half tot desgheens behoeff, die se
bevindt ende bekuert [2]). Ende dairof sel se mogen
en out rait, nye ende gemeente ende alle statsdienaers,
ondert alle poertiers, die hoeren hameyen ende poirten
ren sellen. Ende van uytvoeren van bier houdt den rait
reven noch aen hoerselven.

LXXVI.

Novembris. — Item voert dat nymant voertaen benedens
stat thoern comen sal noch die busschen daeruyt haelen,
r een gerucht coempt, dan alleen die daerinne van
oefluyden geordoniert zijn, ende by consent denselven,
rbueren een Beyers gulden.

LXXVII.

Novembris. — Voirt dat alle diegheen, die den rait die
a doet omme de willegen ende hout of te houden ende
oppestaken inne te haelen, dat se datselve van stonden
oen sellen, by tverbueren 5 Beyers guldens ende dat hout.

LXXVIII.

Novembris. — Voert sellen alle uytheemsche luyden,
nse burgers ofte ondersaeten nyet en zijn ende mit ons
ewijs leggen, dat dieselve elx mit hoeren geweer te
ldach teen uyer commen sellen op Sint-Janskerckhof, by
ueren elx 5 pont.

LXXIX.

Novembris. — 1. Voirt tot wat tyden daer enich brant
irde, dat dan alle geistelicke geoirde luyde, mannen of
wen, ende voert alle vrouwen mit die gezworen dragers te
: commen sellen ende anders nymant, by tverbueren al-
:en kueren, als daerop staen.

---

e gecursiveerde woorden zijn later ingevoegd.

528, Donredach post Purificationis, is de straf: „5 Beyers gulden, helft totter stad
t ende half, diet anbrengt".

2. Voert dat een ygelicken by zynen schueren ende gen water ende leren hebben sellen, by tverbueren als kueren, als daerop staen.

LXXX.

16 *Novembris.* — Voert dat een ygelicken zijn wagens der straet setten sal, dat men die straet gebruycken by verbueren den wagens.

LXXXI.

16 *Novembris.* — Voert [1]) dat nymant in de Beeck of Eem by die spoy scuyten houwen sal, by tverbueren scuyten.

LXXXII.

Donredach ante Lucie. — Item die rait is overcomen se bliven by die taeffel van den ofslach, te weten tpunt men gheen visch ewech voeren sal dan by consent burgermeister in der tijt, dairof an die stat verbuert Beyers gulden.

Anno 1528.

LXXXIII.

Item oudt rait, nye ende gemeente zijn eendrachtel overcomen ende gebieden ende laten weten, dat alle dieg die onlanxs mede opten huyse te Eem gelegen hebben. tselve huys opgegeven wert, dat dieselve altesamen uuyt stadt ende stadts vredecrucen van stonden aen gaen bliven sellen, op hoer lijf, ter tijt toe sy hoer voer genedigen lieven heeren van Uytrecht verantwordt he ende out rait, nye ende gemeenten hoer weder inneslijt. *2 Januarii.*

LXXXIV.

Item oudt rait, nye ende gemeente zijn overcomen hebben gesleeten, dat die chijsmeisters altijt in der tijt, tot tyden men hoer tweten doet, omme glijck anderen opten h te commen, als men van statsaicken tracteeren sal, indie dan glijck anderen nyet en compareren in den rait, selle

1) „Voert" staat tweemaal in het H.S.

bueren den kuer, of zy gheen chijsmeisters en waeren, gesondert sManendaichs, alse ommegaen. *Actum in pro- E(pi)phanie.*

LXXXV.

tem dieselve rait is overcomen ende hebben gesleten: tot tyden die camelaer zijn rekening doen sal, ende daer dan t by en is, eer dat eerste blat gelesen is, die en sal geen sentie hebben; ende zoe wie daer present is, eer dat eerste t gelesen is ende voert then eynden uytsit, sal een bras- minck hebben. *Actum ut supra.*

LXXXVI.

tem noch is dieselve rait overcomen: zoe wie diegheen spreckt ofte toeluystert int heymelicken, die de loot op rthyenavont genomen hebben, eer sy gekoeren hebben, len verbueren een Beyers gulden. *Actum ut supra*

LXXXVII.

n profesto Epiphanie. — 1. Item oudt rait, nye ende ge- ente hebben gesleeten, dat die nye scutten, nu mitten tbusschen geordonneirt, alle die proffijtten hebben sellen, de scutten plagen thebben.

2. Item daerenboven des jaers op Karsavont elxs een half t cruyts; ende des sellen se elx wederomme een vierdel t cruyts altijt in hoer hoern hebben ende hoeren busschen reet ende bequaem om te scyeten, by tverbueren elcke s, sy daerop bescout worden, 2 stuvers current.

3. Item tot wat tyden sy geboden worden te waken ende et en quamen, verbuerde 2 stuvers totter scutten behoeff.

4. Item wanneer sy geboet worden te mergenspraick of eden te volgen ende dan nyet en quame, verbuerde een ver, by dubbelde boeten 2 stuver.

5. Item wanneer men die clocke slaet, sellen de scutten[1]) die Twystraet wesen by den burgermeisters.

LXXXVIII.

Item voert is dieselve rait overcomen: wairt sake, dat die n den anderen in rait wesende ijtwes overseyde ende tselve

[1]) De drie laatste woorden komen tweemaal in het H.S. voor.

nyet bybrengen ende overgaen en can, sal verbueren 5 P gulden. *Actum op Vrydach post Purificationis Marie.*

LXXXIX.

Item dieselve rait is overcomen, dat men alle diegheen de weit gedaen is ende hoeren bomen ende staken afgehouden ende die staken innegevoert hebben, dat dieselve op huyden elx 5 pont ofhaelen sal, ende voer weit doen; dat se mergen dien dach voer gans, afhouden die staken in doen voeren sellen, by tverbueren elxs alle een Beyers gulden. *Actum ut supra.*

XC.

Den 5 Marcii. — Item die rait out, nye ende gemeent overcomen ende hebben gesleten: zoe wanneer daer ee ruft coempt, *clockgeslach*, of volcker in varende velt of die poirten zijn, [1]) zoe wat kinder daer alsdan sich o mueren ofte opter borstweer van dien ende in der poirten tusschen die hameyen sich geven, of ymant, out ofte j *dat sy man of vrouw*, souden weren by der muer of i poirten ende tusschen die hameyen comen, die sellen verb elcke reys 5 pont, half totter stat behoef ende half t geenre behoeff, diet aenbrengt; ende die olders selle den kindere gelden.

XCI.

Den 5 Marcii. — Item out rait, nye ende gemeente overcomen ende hebben gesleten, dat alle diegheen, d onser genedigen heeren sout leggen, dat dieselve voer nyet meer te raide comen sellen.

XCII.

Manendach na Midfasten. — Voert gebiet die rait ende weten, dat gheen geistelicke susteren of weirlicke personen ymant van enigen cloisteren wegen binnen onser stad ghenen plaitzen binnen onser vryheit botter coopen sellen alleen op onser merckt; oick nymant op dieselve merckt

1) Hier is later tusschengevoegd: „So sel een yglick in sijn quertier ghaen ende blyven, ter tijt toe die schouwen by den hoeffman gescijt is en off beter werdt; ende die also nye en quaem opter selver onser stadt muer ofte offginck als screven, dan als voirscreven, soude staen tot scerpe correctie des raidts".

: coopen totten cloisteren behoeff dan susteren selfs, by ieren een Beyers gulden ende der botter, halff totter behoeff ende half tottergeenre behoeff, diet aenbrenget.

XCIII.

nendach na Midfasten. — Voert dat nymant als die processie ns in de kerck staen sal, dat alsdan nymant op of voir ncken sitten ofte staen sal, by tverbueren 5 pont totter s behoeff.

XCIV.

n 23 (?) [1]) *Aprilis.* — Item die rait gebiet ende laet weten, lle diegheen van onsen burgeren ende ondersaeten, die in onsen genedigen heeren dienst leggen, dat dieselve ke kueren ende broicken sellen mogen verbueren nae gen onser stat boick, of se in onsen genedigen heeren t nyet en laegen.

XCV.

n 23 (?) [1]) *Aprilis.* — Item out rait, nye ende gemeente zijn omen ende hebben gesleten, dat een ygelicken van onsen eren, die van die zes, van ons daertoe geordonneert omme e peirden te logeeren, geboeden worden ofte daerop se haerluyden geordonneert werden te holden, dat se die- stalleren ende onderholden sellen, opt verbueren 10 rs guldens ende tot correctie van den rait.

XCVI.

em dieselve rait is overcomen: zoe wie mit 2 goede tuych engen can ofte den rait genoechsam kennelicken maken, ymandt zijn weyde ofte grass ofgeweyt is, die sel den- en deervoer mogen beset(ten) ofte mit recht spreken ne zynen scade gebetert thebben; ende sal van elcken f stuck beist hebben een gouden gulden van gewicht van en beist, ende sal daer geen onscult voer mogen doen. *um den* 21 *Aprilis.* [2])

---

[1]) Zie n°. XCVI.

[2]) In margine staat: „Ende dit alleen Zeldert, Haer, Slaich, Eemslant. Bunschootsche Duyst ende voert allen anderen landen tot discretie van den rait".

XCVII.

Den 21 Aprilis. — Item die rait is overcomen, dat die meisters in der tijt nyet te rait comen sellen.

XCVIII.

Den 21 Aprilis. — Item out rait, nye ende gemeente overcomen, dat gheen knechten ofte nymant anders schuttinge onderwinden sal dan alleen diegheen, die de tinge angaet, daer ment alleen oick aen versoicken sal: wes scae daer ymant van vercreech, sal men aen den ver len, die se doen scutten heeft.

XCIX.

Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, dat mant voertaen uytheems, die int lant nyet geseten zijn, enige knechten ofte ymant van Uytrecht, man ofte binnen onser stat inhaelen ofte inne heeten gaen sal dan leen by consent den heelen rait, by tverbueren elcke re Beyers gulden. *Actum den 28 Aprilis.*

C.

Den lesten Aprilis. — Item out rait, nye ende geme zijn overcomen: zoe wye eten of drincken uytbrenget of uytbrengen voer die poirten of in die moelenairshuys om e knechten daermede te spyesen, die verbuert een Beyers gul

CI.

Item die rait mit die burgermeisters zijn overcomen e hebben gesleten, wes hinder, scaede ende gebreckt aen of aen goet, waer dat gelegen is, om des wille, dat hy stadts wegen zeker reyse aen onsen genedigen heeren e anders gedaen heift, dat die stadt hem dat of doen sal quy ende zijn scade daerof verrichten. *Actum den 13 Maii.*

CII.

Den 13 Maii. — Item die rait gebiet ende lait weten, nymant voirtaen, hy zy weil hy zy, mit busch of borch Onser-Vrouwenthoerne sceten en sal, by tverbueren elcke re een Horensche gulden.

CIII.

Item oudt rait, nye ende gemeente gebien ende laten , dat een ygelicken van onsen burgers ende ondersaeten nne biers, zoe volle als men se op die wagens voeren dese tijt nyet duere geven noch vercopen sellen dan vers Hollants of die weirt daervoer, by tverbueren elcke die daerof bekuert wert, 5 Beyers gulden, half totter behoeff ende half tottergeenen behoeff, die se daerof rt ende diet aenbrenget.

Item voert alle weggen ende broet, dat men dus lange en heift voer een Uytersche stuver, sal men geven voer Iollantsche stuver ende voert alle waer nae advenant, al by derselver wicht blivende, die se voertijts gehadt n, by tverbueren den kuer voerscreven. *Actum den* 24 *Maii.*

CIV.

n 21 *Junii.*— Item voert gebiet dien rait ende laet weten, ymant alhier opten Hoff vullens ofte onreynicheyt bren- sal anders dan een yegelick voer zijn duer ende nyet over een hoep dan een karre volle, by tverbueren elcker 5 pont, half totter stat behoeff ende half, die se daerof ert.

CV.

n 13 *Julii.* — Item out rait, nye ende gemeente zijn over- n, dat een yegelicken die willige wacht mit zijn selfs vaken sal ende desgelix die poirten bewaeren, als hy in stat is; als hy buyten is, zoe sal hy nymant in zijn stede n, hy en zy van out rait, nye ende gemeente, by tver- en elcke reys 5 pont.

CVI.

onredach ante Bertelmeus. — Item out rait, nye ende eente zijn overcomen, dat men alle die goeten aen die ge Heerestraet voer die bancken nu leggen sellen ende bancken zoe breit laten, dat daer 2 luyde sitten mogen; vorder uytstaet, sal men ofbreken, by tverbueren, die alzoe nyet laten maken wilde, 5 Beyers gulden.

CVII.

1. Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen hebben gesleeten, dat nymant van onsen burgeren ende dersaten uyt doen voeren sellen ofte brengen den Gelder luyden enige vitalie, als bier, botter, broet, herinck, ende anders, by tverbueren dieselve vitalie ende daer ven 5 pont, halff totter stat behoeff ende half totterg behoeff, die se daeroff bekuert. Voert sal men in den ges opt lant op Stichsche wagens nyet meer tot enen mael enen tonne biers teffens uyt doen voeren, by tverbuere voerscreven. *Actum den 7 Septembris.*

2. Item dieselve rait is overcomen: zoe wie van burgeren ofte ondersaeten enige Gelresche man- ofte vr persoonen in der stat ofte binnen den poirten brenge inhaelen ofte doen haelen buyten consent den rait, d verbueren 5 Beyers gulden; ende men sal dieselven Gelre personen daerenboven gevenckelicken setten. *Actum 7 Septembris.*

CVIII.

Den 28 Septembris. — Voert gebiet die rait ende lait w dat een yegelick, die binnen onser stat zijn ende in dese v in den Gelreschen dienst ende zoudie gelegen hebben hier geen dienst en hebben, dat dieselve voer sonneschij ons(er) stat sich geven sellen, ende daer nyet weder in comen thenzy by oirlof den rait.

CIX.

Den 15 Octobris. — Out rait, nye ende gemeente zijn comen ende hebben gesleten omme te ordonneren ende straten dat Mercktvelt mit sulcke conditiën, dat daer die germeister 2 uyten ouden rait, 2 uyter gemeente en 2 nyet rait daertoe setten zellen, die daer bequamelixt dienen; ende wes die 6 gescijcte mit die stratemakers o neren ende maken laten, daer sal een yegelick mede tev zijn; ende des zoe sellen dieselve geschijckte altijt by t wesen, of- ende aengaen, ter tijt toe dat voleynt ende maict is. Ende sellen zant ende kezellingen doen halen graven, indien die daer van noede zijn sullen, ende dat op die minste cost. Ende sellen den waterganck wyen m

haer alreoirberlixt ende nut duncket, op die minste cost; sellen se doen leggen sonder ymants opspraick. Ende x zijn veynsteren ende bancken voer zijn duer zoe breit ende insetten laten, daer se dese gescijcte ordonneren . Voer(t) sellen diesellve geschijckte, die Merck gemaict ıde, een yegelicken zijn stede ordonneren, daer elx mit :oerne, hart ende weick, turff, hout, appelen, hoy, broet, r veyl holden sulden. Ende indien daer yemande van burgeren ofte ondersaten deertegens deden mit woirden t werken, die sellen verbueren 5 Beyers gulden. [1])

CX.

n 21 *Octobris.* — Item out rait, nye ende gemeente zijn omen, dat alle diegeen, die anderdages by denselven rait luyt zijn, die opt huys ter Eem gelegen hebben, dat ltesamen, *dat onse burgers zijn ende inwoenres* [2]), nu r innecomen mogen vry, onbehindert van yemande.

CXI.

n 21 *Octobris.* — 1. Die rait laet weten enen yegelick: onsen genedigen heeren van Uytrecht onlanx openbair- n in den capittelhuyse getransporteirt, geresigneirt ende gegeven heift die ganse temporalyte ende weirlicke gebie(t) r stat van Amersfoert ende allen anderen steden, staeten, en ende landen van desen onsen Nedergestichte tot pro- ler Keyserlicke Majesteyt, is geaccordeert ende belieft by rait, nye ende gemeente, dat die edele wailgeboeren heere, e Anthonis van Laleyn, grave van Hoichstraten, here van nburch, statholder van Hollant etc. als ambatiatoer, stat- ler, procuratoer ende gemachticht van den alderhoichsten, rdoerlochtichsten, aldermogendsten ende alderonverwinste st ende Heer, heer Kairll, van Goits genaden Roemschen ser die vijfste, Coninx van Spaenguen, alsnu en Manen- h toecomende ontfangen sal werden binnen onser stat tot e tytelicke ende ewige lantforst ende erfheer als Hertoge Brabant ende Grave van Hollant etc., daernae als een Dins-

---

In margine staat: „Item geconfirmeert den 15 Februarii van denselven rait, ende Langestraet mede te leggen tusschen der Plaits ende Roden thoern, indient nut is". De gecursiveerde woorden zijn later ingevoegd.

dage toecomende van onser ganse gemeent als gemach
voerscreven daervoer gehult ende geëedt sal werden.

2. Hieromme gebiet die rait ende laet weten eenen y
licken, by tverbueren 5 Beyers gulden ende tot correctie
den rait, dat een yegelick gilt en Manendage toecom
mit haeren vaendel ofte wimpel comen sal tegen den a
omtrint tę 3 uren aen die Langestraet, blivende binnen
poerten, een yegelick daeronder by zijn ouderman mit
beste habijt ende cleet.

3. Voert dat alle die scutten, zoewel van buten als
binnen, in haer harnis mit haer vaendel comen sullen b
der poirten ende moetich gaen den edelen ende waelgebo
grave voerscreven.

4. Voert dat een yegelick een Dinsdage toecomende
ende solemniseren sal dien dach al tot eere der Keyser
Majesteyt voersceven mit zijn beste clederen in alle mani
als op den heylich Paesdach.

5. Noch gebiet die rait, dat wanneer een Dinsdage voer
dage de clock driemael geluet is, een yegelick comen sal
onser stat huys aldaer te helpen hulden ende eedt te doen,
voer vercondicht[1]) is, by tverbueren een yegelick al zijn goe

6. Noch gebiet die rait ende lait weten, dat men tot
ende triumff der Keyserlicke Majesteyt en Dinsdage sa
opten Hof, Twistraet, Plaits ende alle principael straten e
bruggen vueren sal ende een yegelick haer brant daerby b
gen van blyscapen.

7. Eedt, die de borgeren ende ingesetenen van der s
van Amersfoert der Keyserlicke Majesteyt als Hertoge
Brabant ende Greve van Hollant ende Here van der s
ende landen van Amersfoert doen sullen:

„Gy zweirt samentlicken ende elx bysonder, dat ghy voert
den alrehoichsten, alremoegensten, alderdoerlochtichsten e
alderonverwinlicsche Forst ende Here Kairle, van Godts gena
Roemsche Keyser die vijfste, Coninck van Spaenguen e
Eersthertoge van Oistenricke, Hertoge van Burgoenguen,
Brabant etc., Greve van Vlaenderen, van Hollant, Zeelant e
ende Here van der stadt, steden ende landen van Uytrec
voer hem, zynen erven ende nacommers, Heeren ende Vr
wen van Brabant ende van Hollant, als uwen erfflantforst, h

1) Het H.S. heeft „ververcondicht".

natuerlicke prinse te ewigen dagen goet, getrouwe ende saem sult wesen, zijn schaede te verhueden, zijn proffijt rderen ende hem in als te obediëren, by te staen ende nen, zijn staete, hoicheyt ende heirlicheyt te helpen be- ende defenderen ende in als doen, zoe goede, getrouwe onderdanige ondersaeten hoeren erfflantforst, heer ende licke prinse sculdich zijn te doen. Zoe moet u God ı ende alle Zijn Heyligen."

Eedt, die de grave van Hoichstraten, als ambassiatoer procuratoer van den Keyser, den burgeren ende inwoener stadt van Amersfoert wederdoen sal:

'y, als ambassiatoer, stadtholder, procuratoer ende gemachran den alderhoichsten, alderdoerlochtichste, aldermogenste onverwinlicste Furst ende Heer, Heer Kairl, van Goids len Roemsch Keyser die vijfste, Coninck van Spaenguen Eersthertoge van Oistenrijcke, Hertoge van Burgoenguen, Brabant etc., Grave van Vlaenderen, van Hollant, Zeeetc. ende Here van der stadt, steden ende landen van cht, blijckende by Zijnre Majesteyt opene briven van ratie ende commissie, hier in onsen handen wesende, n ende geloven in den name ende van wegen Zijnre steyt, dat Hy uluyden ende allen den burgers, ingeseten inwonende der stede ende vryheyt van Amersfoert voertaen alle gewalt, fortse, vyelentie ende injuriën bewaren, bemen ende defenderen sal, ende uluyden voertaen in goede ie ende polliecye tracteren ende regieren sal, als een n, eerlick ende een oprecht furst, here ende natuerlicke e zynen landen, steden, luyden ende ondersaeten behoert sculdich is te doen. Alzoe moet God Zyne Majesteyt en."

CXII.

en 4 December. — Item out rait, nye ende gemeente zijn overen ende hebben gesleten, dat, indien daer enige Gelresche uytheemsche luyden, raubauwen ende anderen ballingen, die le cryge gaen hebben, inne der stat comen, soe sellen poertier ende dienre ende beveilres in der poirten gelden 2 braspenningen; dat sel hem de cameler aen haer wedden gen corten, thenwaer by consent den nyen rait, ende dit wel buyten die hamei als die dienres binnen ende in poerten.

CXIII.

Den 4 *December.* — Item die rait gebiet ende laet we dat alle uytheemsche luyden ende trisknechten, die in der veede in enigen heeren dienst gelegen hebben, dat doe onsen vianden geweist zijn, die sellen hem voer sonnes uytter stadt geven; ende indien onse stadt zodanige toecom binnen ons(er) stat becomen, sellen se gecorrigeirt wer then exemple van anderen.

CXIV.

Den 4 *December.* — Item die rait is overcomen, dat broet, dat binnen ons(er) stat vercoft wert, zoewel roggenb als schoen broet, dat se van dat meel, dat broet of gebac wert, hoeren chijs geven sellen.

CXV.

Op Donredach post Nativitatis Domini.— Item out rait, ende gemeente zijn overcomen ende hebben gesleten, dat voertaen gheen kueren wilt of can laten verburgen, noch d geven sal dan opten stathuys voir den rait.

Anno 1529.

CXVI.

(Op Derthienenavont.) — Item die rait heeft gesleten: wie van den rait nyet op zijn stede en sit, eer 2 said gehoert zijn, die en sel geen loot hebben.

CXVII.

(Op Derthienenavont.) — Item dieselve rait is overcom wanneer die rait sit ende dan ymant van den rait enige sa of zijn goetduncken openen wil, dieselve sal op zijn b gaen staen; voert wanneer enige pertiën voer die kist sta ende wie van den rait dan spreckt, die sellen verbueren sulcke kueren, als daerop staen.

CXVIII.

Op Woensdach post Pauli. — 1. Item oudt rait, nye e gemeente zijn overdragen, dat die secretarijs mit die over dienaers nu voertaen alle die kueren der stat, die came ter boick gestelt plegen te werden ende uyt te manen, e voert alle der stat sculden ende renten nu voertaen man

inbueren sullen ende van stonden aen, zonder dat gelt
er te vernachten, den cameler in der tijt hantreycken als-
gaende Derthinendach anno XXIX, alzoe dat alle kueren,
:en ende sculden, die verschinen ende vervallen in een
l jaers, van denselven, voert uytgaen vant ander vierdel
daernaevolgende gelt, pant of recht leveren sullen, te
, die verschynen tusscen Dertinendach ende Paisschen,
Sint-Jansmisse te leveren; item die verschynen tusschen
hen ende Sint-Jansmisse, te leveren voer Victoris; item
erscynen tusschen Johannis ende Victoris, te leveren voer
nisse; item die verschynen tusschen Victoris ende Nativi-
te leveren voer Paisschen.

Item waer zy ghene goet en vinden, zullen zy gehou-
vesen binnen 14 dagen, daernae dat die kueren voir den
engebrocht zijn, dieselve bekuerde over te leveren die vive.

Item een yegelick, die in kueren of broicken vervallen
ullen zy twemaal eerst moten manen aen hoer persone
n hoer woenstal; ende dat is genoich, dat zy dat gichten
aeren eede, zy die stat gedaen hebben. Ende daernae
1 die dienaers voerscreven gelijck mitten anderen daer
haelen, tenwaer ymant bedleger ende anders nootsake
dert; dieselve sal men nochtans aen zijn presentie corten
advenant zijnre absentie; ende waer zij pant haelen,
a zy ofnemen boven die kuer een braspenninck nae older
enten.

Item hoewel die rait voerscreven dese dienaers op haer
te hiertoe bezwairt ende belast heift als voerscreven,
nochtans die rait tot hoer presentie gestelt hierof te zul-
hebben 20 gulden tsjaers voer hoeren erbeit, tboeren int
le vant jaer, als zy innegeboert hebben als voerscreven.
e wes zy hierinne versuemde, solden zy selver opleggen.

Item den rait sal die dienaers voerscreven, als zy die
den inmanen, ende in al, des voerscreven staet, inne voer-
n ende die hant aen houden ende in sulcken schijn staen,
y die ganze rait selver waeren, zoe zyt in den name van
stat doen sellen.

Item aldus sullen zy hoeren dienst bewaren, als dat die
retaris van stonden aen, als die kueren aengebrocht zijn
den rait, die kueren te stellen in een ceedel, een yegelick
aer in zijn straet tmanen. Mer waer men pant haelen sal
anders vervolgen, daer sal altijt die secretaris medegaen,

ende die 3 dienaers sellen simpelick alleen die maninge
als voerscreven sonder die secretaris mede te gaen, da
dieselve secretaris die kueren in scrift leveren sel
anders die rekenijng maken.

CXIX.

Den 4 *Februarii.* — Item die rait is overcomen, dat al
burgers, die nu nae Emden reysen sellen, dat, indien se
enich hinder ofte gebrek vercregen aen haeren goeden,
comende van dat aengehaeltde scip, die ondersaten van
lant toebehorende, dat tselve diegeen uytrichten sellen
dat scip genoten hebben, of die stat sel daeraen die
houden ende uytrichten.

CXX.

Den 14 *Februarii.* — Item voert dat een yegelicken.
stat sculdich of bruyckich sellen werden, dat dieselve voe
van haeren kueren geen uytstellinge of hebben sellen.
van stonden aen die kueren betalen aen handen die 4 ow
dienres, die van out rait, nye ende gemeente daertoe geb
ende geset zijn omme alle kueren ende sculden tot stats
hoeff in te manen ende pant te nemen, als die camelers
dien dus lange gedaen hebben; ende ymant, die als voersc
nyet en betailt ofte geen goet gevonden worde, die sel
ter clocken uytluen ende mit recht daerop procederen
vermogen onser stat boick. Ende ymant, die deshalve
van die 4 dienres misdede mit woirden of mit werc
die sellen daeraen verbueren, of zy die rait misdeden.
vermogen onser stat boick.

CXXI.

Den 14 *Februarii.* — Item voert dat nymant voertaen e
lakenen op die kerckmuer of op kerckhoff te drogen ha
sellen, by tverbueren elcke reyes 5 pont tot [1]) die anbre
behoeff.

CXXII.

Den 14 *Februarii.* — Item voert dat nymant mit wer
of appelen by Claes Meuss. of daeromtrint staen en sellen
by Aert Servaiss. Roessters, by tverbueren als voerscre

1) Het H.S. heeft: „dot".

CXXIII.

edach voer Midfasten. — Die rait gebiet ende lait dat nymant voertaen zandt op die weich graven sal, rbueren elcke reys 5 pont, half tot desgeens behoeff, daerof bekuert.

CXXIV.

edach nae Paisschen. — Item out rait, nye ende ge- zijn overcomen, dat zy nyet meer van elx vat biers ende ontfangen sellen dan $6^1/_2$ stuver Brabants ende ut Brabants.

CXXV.

denantie van betalen, den 5 Aprilis mitter stat clock iceert. — 1. In den eersten alle sculden, hoedanich die zy van coepmanscapen, van geleende penningen, van e gelde ofte van verschenen pachten, hueren ofte renten, e by currenten gelde sonder breder specificatie daerby oer dese tijt gemact zijn, sel men betalen elcken gulden reven voer 16 stuvers Brabants.

Item alle sculden, tzy van coopmanscapen ende voir- ofte anders, voer deze tijt gemaict, daer die dage van noch nyet of ommegecomen en zijn, sel men betalen lage, alse verschijnen, mit alsulcken prijs ende weirde rrente gelde als boven.

Ende wye nyet en betaelde binnen 2 maenden, nae lat den dach van betalen ommegecomen waer, die daernae betalen voer elcken currente gulden 20 stu- Brabants.

Behoutelicken dat alle coepmanscapen, geschiet by cur- gelde op aventuer van der ofsettinge van den pay- kennelick wesende, daer die dage noch nyet of omme- en en zijn, staen sellen tot discretie ende wisinge des ts.

Item (dat) alle dieghene, die erfpachten of huerweir n, staende by gouden paymente, by mercke ofte by van silver ofte koern, betalen sellen nae inhout haer n ende voirwerden.

Item alle losrenten, die voer dese tijt, te weten voer den 1491 vercoft zijn, die by current gelt staen sonder breder

specificatie, als men die lossen wilt, sel men die lossen
ende oick die jairlixe rente betalen nae voerpublicatie
overdrachten, daervan anno 1491 opte Beloicken Paisc
ter stat clocken gepubliceert ende gemaict.

7. Item voert renten, naederhant vercoft by currenten
sonder breder specificatie daerby staende, die sel men
mogen ende die jairlixe renten betalen mit alsulcke pri
payment, als dat gelt goudt in elcke jaer, als die ren
geslegen zijn.

8. Item alle huer van landt ende anders, die noch
aengetast en is, sel of ende te nyet wesen, thenwaer d
huerman die huer houden woude ende betalen voert
stuvers Brabants voer den Rijnsgulden current. End
sal hy seggen binnen 8 dagen nae der publicatie.

9. Item alle hueren van huysen, die noch nyet aenge
zijn, staende by currente gelde sonder breder specificatie
by ende voer dese tijt gemaict, sel men betalen vi
currente gulden 16 stuvers Brabants een jaer lang due
ende teynden dat jaer sel men betalen voer den cu
gulden 20 stuvers Brabants, of die huerman sel die hu
goeder tijt opseggen mogen ende anders mit die ve
overcomen.

10. Item dat boedeloen, nu verscenen ofte noch to
naistcomende verschynen sal, dat bedongen is by cur
Rijnsgulden, sel men betalen elcken gulden current m
stuvers Brabants.

11. Item tbodeloen, dat bedongen is by Aernschen gu
sel men den Aernschen gulden betalen mit 16 stuvers Ho

CXXVI.

Den 5 *Aprilis.* — Item voert gebiet die rait ende
weten, dat alle backers, zoewel van grof broet als van s
ende cleyn broet, die wicht nu voertaen dat vijftendeel
der maken sellen, op alsulcke kueren, als daerop staen
rait wil omgaen wegen.

CXXVII.

Donredach post Pentecostis. — Item out rait, nye ende
meente zijn overcomen, dat die 3 overste dienaers des smo
van 8 uren tot 10 uren toe ende des snamidages van 2 ur
4 uren toe by den burgermeisters wesen sellen ende

ıe vermogen haer breyf, ende nochtans dieselve breifven rden te bliven, by tverbueren elcke reys 5 pont tot ehoeff.

CXXVIII.

redach post Pentecostis. — Item out rait, nye ende ıte zijn overcomen ende gebieden ende laten weten, en dat merckfelt ende anderen straten ende watergan- raer die gelegen zijn, opmaken sal ende allen leufelen ıancken ofbreken ende uyt- ende insetten by die ses ıe, van out rait, nye ende gemeente daertoe geset, die ıe doen sellen mogen, als die overcoempste daerof inholt. daer ymant tegen waer mit woirden of mit weerken, len verbueren alsulcke kueren, als daerop staen.

CXXIX.

endach ante Divisio Apostolorum. — Item out rait, nye gemeente zijn overcomen ende hebben gesleeten, dat anneer die werdeyns een laken geoirdelt hebben, ende ın dat geoirdelde laken onder dat scependom laet , ende dat scependom kent, dattet laken wel van den n geoirdelt is, zoe sal diegene, dat laken toebehoert, die 10 pont, hy verbuert heeft, noch 3 Beiers gulden stat behoef gelden van elcken laken; ende indien die ns dan bevonden werden, dat zy tonrecht geoirdelt ı, solden insgelix oick 3 Beyers gulden gelden onder samen totter stats behoeft.

CXXX.

ı die rait heift gesleten, dat die borgermeisters anno II ende anno XXVIII haer wilde kueren [1]) claeren ende brengen die aen, ende dat gelt daerof coumpt op st, dat den raet kent, dat se geclaert zijnt, binnen en of ten naisten rechtdach nae die 8 dagen, by tver- ı alle dagen 5 pont. *Actum op Manendach ante elis.* [2])

---

[1]) villekueren?

[2]) margine staat: „De weit gedaen op datum onderscreven"

CXXXI.

Manendach ante Michaelis. — Voert en sal nym
zijn visch staen op die Plaits, dan daer hy nae ou
woente ende van rechtswegen behoert, by tverbue
voerscreven *(elcke reys* 5 *pont tot des aenbrengers bek*

CXXXII.

Voert dat nymant mit enige waere oft mit enige c
staen sel tusschen die 2 roesters of voer die 2 roes
tverbueren als voerscreven. *Actum den* 5 *Octobris.*

CXXXIII.

Donredach post Galli. — Voert gebiet (die rait) e
weten, dat een yegelick zijn straten scoen maken
vulnisse ende messen gans van der straten laten
tusschen dit ende Saterdach voer vespertijt, by d
kueren: die rait wil omgaen scouwen; ende als die
gaet scouwen, ende dan beginnen te reynigen, en
nyet scouen om die pant nyet te nemen.

CXXXIV.

Item tot wat tyden dat men enige visch ofslaet en
twist inne valt onder den vischwiven ende wederom
slegen wert, datselve, dat die visch dan duerder
werdt, dat alsdan dieselve gelden, die (de) visch dan me
altijt comen sel tot profijt van die broderscap, die de
voirscreven sullen comen laten tot Goits dienst van die
Drievoudicheyt; ende die broderscap sal daer een toe s
die dat bewairt ende boert. *Actum by den helen*
14 *Novembris.*

CXXXV.

2 *Decembris.* — Item den rait is overcomen, dat die
dienres bewaren zullen de straeten tuschen Sunte-Bar
ende Sunt-Agnietenconventen ende voert voir ende
Raitstoren, alsoe datter geen messen, poin noch vulle
brocht en werden dan binnen die bogen onser stat
Indien dair ymant van onse burgeren oft ondersaeten
den worde, dair enich vullens brochte, sullen die
voirscreven moegen becoiren by een coer van 2 stuve

r pand halen ende de vullens voert brengen in de voirscreven. Indien dair enige vullens van ymant van de bevonden wirde, sall deselve rait by der coer voir- ı een ygelick dienre voirscreven moegen becoeren ende r pandt halen.

CXXXVI.

die rait is overcomen opt behagen den ouden rait, : cloesteren, die nu peirt hebben ende die se noch vermogen, twemael ter weick mit haer wagen ende peirt aren sellen binnen die stat omme alle den stat ende ı buten alleen die 4 heerstraeten ende voeren alle ende onreynicheyt ewech ende brengen dat aen den l, daer (die) dienre dat wysen sel, ter tijt toe hen dat t verlaet; des zoe ssellen die dienders ommegaen ende uyt elcken huys, daer se dat slijck ofgehaelt hebben, ver des jaers tot den cloesteren behoef; ende wairt zy dat nyet en deden ende voer den huysen op enige bevonden worde, dat daer slijck of vulnisse laich tot r vol, zoe sellen se elcke reys (verbueren) 5 pont, dat aer aen die $^1/_2$ (stuver), die zy van elcken huys hebllen, corten sel. *Actum den* 9 *Decembris.*

Anno 1530.

CXXXVII.

: 25 *Februarii.* — Item out rait, nye ende gemeente vercomen: zoe wie nu voertaen van den burgermeisters : tijt ende gemeen rait gescijct werden ende dan nyet rsde, de sel verbueren 25 Beyers gulden van stonden yt zijn huys te haelen, eer men (een) ander scijct, thense haer vernoetsaickten, dat den heelen rait kenden, e overmits anxt ende vreis haers lijf nyet reysen costen.

CXXXVIII.

endach ante Palmarum. — Item out rait, nye ende ente zijn overcomen, dat een yegelick, die nu van den cte geset zijn ende in de ceel staen op 1 $^1/_2$ stuver, sellen Philipsgulden geven op 4 termynen, als zy daer die of crigen; die op een stuver nu in de ceel staen, sellen ı een Hollantsen gulden; die op een blanck staen, sellen

geven 15 stuvers op 4 termynen, ende die op $^1/_2$ stuver
sellen geven 10 stuver op 4 termynen, ende die cloe
sellen elx geven nae advenant, te weten: zoe menich z
cken zy plegen te geven, sellen se nu geven als onser
van elx $1^1/_2$ stuver nae advenant. Ende diegeen, di
gelden opt stathuys nyet en brochte, als hy die weit
die sel men des sanderen daich ofnemen 5 pont, ende
alle daich by 5 pont.

CXXXIX.

Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, d
mant van onsen burgeren ende grasburgeren zijn goet,
leggende heeft in Eemlant of anders, waer die goeden g
mogen wesen, nyet aenbrengen en sullen aen enige s
int lant; ende ijs daerenboven ymant van onsen burge
grasburgeren, die zijn goet aenbrocht nae desen dach,
dat men in der waerheyt dat bevonde, die soude verb
aen onser stat 50 Keysersgulden ende noch staen tot co
van den rait. *Actum II post Philippi et Jacobi.*

CXL.

Den 19 [1]) *Maii.* — Item die rait confirmiren die overd
van die scepenen, te weeten, dat tot wat tyden die scou
tegenwoirdich en is ende nyet ter banck en coempt
in persoen, zoe wat presentie daer dan coempt, die
diegheen nyet opbueren, die in zijn stede sit, mer s
presentie comen altijt tot alle die scepenen behoeff ende
ghenen, die daermede zijnt, als men zegelt, die de pre
dan samentelicken genyeten ende verdrincken sullen:
des nyet en gescyede, soe sellen die scepenen gheen
houden mittenselven, die de scout geset heeft, behoude
punten opten scout in weirde.

CXLI.

Den 16 [1]) *Mei.* — Item voert gebiet die rait ende
weeten, dat een yegelick gilt in de vaert op zijn sted
in zijn ordonnancie achter ende voer gaen sellen, als z
older gewoente plegen te gaen, by tverbueren, die dat
en deden, 5 Beyers gulden.

---

1) Sic.

CXLII.

16 [1]) *Mei.* — Item zoe die visvercopers die Plaits int
rcopen soe besetten [2]), datter minsschen noch wagen
n mach, zoe sellen daer bancken geordonneirt worden
lenrick Voncken ende Geertgen de Bruyns weduwe
ende sel dan een yegelick staen ende zijn visch vercopen,
em die straetmeisters wysen, by tverbueren, daer nyet
ıde, 5 pont totter dienres behoeff.

CXLIII.

ı voert confirmieret dieselve rait ende houden van weer-
lat nymant, die enige officie oft enige profyten van den
ıebben, dat dieselve nyet te loet gaen noch helpen raits-
ı sellen. *Actum ut supra (d. i. den 13 Junii).*

CXLIV.

ı out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, dat se de
vinchijs laten belenen willen op sulcker condiciën: zoe
ieselve chijs beleent, die sel hebben die seste quairt of
n penninck nae advenant, al wairt oick daer maer eenen
' wert wins tot eenen mael innegeslegen ofte vercoft
:; ende wes men min tot eenen mael dan een aem of
aem buten vercoept, daer sel men chijs of geven; ende
ie bernewin nyet aen en brocht, tgeen hy innegeslegen
:, als de chijsmeister ommegaet, die verbuert 5 Beyers
n, half totter stat behoef ende half totter chijsmeysters
ff. *Actum den 9 Julii, Mary Confermacionis.*

CXLV.

mendach voer Mergriete. — Item die rait gebiet ende
veeten, dat nymant meer hoys in huysen in onser binnen-
leggen sel dan 2 voer, daer geen roick uytgaet, ende mer
voer, daer roick uytgaet; ende die meer inne hebben,
t van stonden aen wederom uytvoeren, by tverbueren
cke kueren als daerop staen: die rait wil omgaen scouwen.

---

ic.

let H.S. heeft: „toebesetten".

CXLVI.

Item out rait, nye ende gemeente verleyngen alle regi
totthen naesten openen rechtdach in sulcken thoen, d
staen; ende dat alle pertiën, die huyden voir den rait te
hebben, in sulcken toen staen sellen, alse nu staen, thea
ten rechtdage toe. *Actum op Manendach ante Remigii.*

CXLVII.

Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, d
secretarijs copie sel mogen geven een yegelick van zijn g
tgeen, dat hy bruyct; desgelijcks mogen geven copi
rentmeisters van landen ende goeden, zy rentmeyste
verwarders of zijn, ende nyet vorder. *Actum ut supra.*

CXLVIII.

Donredach post Remigii. — Item die oude burgerme
zijn overcomen opt behagen out rait, nye ende gemeen
dat indien daer enige besmet werdden mitter pestilencie
in de Pot coempt ofte gebrocht werdde, datzy se dan da
sterven ofte nyet, dat dieselve of haer erfgenamen a
wederom hebben ende nemen sellen alle haer clederen
al, dat se daerinne gebrocht hadden, mit sulcke voirwer
of daer ymant inne quame, die rijcke genoich waeren, d
men een steede alleen wysen in deselve Pot, ende die s
haeren cost daer betalen by discrecie van den rait.

CXLIX.

Manendach post Galli. -- 1. Item die outden rait is
comen: zoe wes die nyen rait in alle Pots saicken han
in hoer tijt, dat sel van weerden wesen, ende daer is
ouden rait mede tevreeden.

2. Item die rait is overcomen, dat die geestelicke pers
in Pots saicken geen beveel hebben, noch Pots [2]) sai
onderwinden sellen, noch solliciteren ofte mit recht da
spreecken, want zy haer selfs dienst in de kerck beho
te bewaeren.

---

1) In margine staat: „geconfirmeert by den ouden rait".
2) Het H S. heeft: „pont".

Anno 1531.

CL.

die out rait, nye ende gemeente zijn overcomen [1]), dat ›uwers van nu voirtaen nyet meer chijsvry wesen sellen ın elx brout, zy brouwen, een halff vat ende nyet meer. zy daerop bevonden worden, ende die chijsmeister ver-, of zy meer dan $^1/_2$ vat innegeslegen hebben ofte meer ren huyse gedronken hadde dan $^1/_2$ vat voerscreven van out, zoe sel die brouwer verbueren als ander, glijck dat daerof inhout, indien dat se daerop bevonden werden. meer innegeslegen of gedronken hadden. *Actum ut supra p Donredach post Ponciani).*

CLI.

ıredach post Ponciani. — 1. Item voert is als voer-ın die rait overcomen, (dat) alle die molenaers haer doen sel(len), dat sy altijt den chijsmeisters van den hijs aenbrengen sellen allet meel, zy totten backers en, dat chijsber is.

Item desgelijcxs die dragers als de molenaers van de rychijs aen te brengen, dat zy dragen.

Item desgelijcxs van de vleyschijs ende gruytchijs als creven haer eedt te doen als die scomakers.

CLII.

nredach post Ponciani. — Item die rait is overcomen, nen geen poerten op noch toe des mergens noch savonts sel dan by den rait, diet zijn buert is, die daer presente n sel; ende sel een ander in de stede mogen setten van rait in der tijt.

CLIII.

ın die rait is overcomen, dat men geen calck voertaen n sel dan mit tobben, die statsbrant hebben, ende sel e calck meten als coern ende nyet als sant, op sulcken en, als diegeen die mit ongebrande maet meet. *Actum upra (den 28 Januarii).*

---

[1]) Oorspronkelijk stond hier in het H. S.: „Item die nye rait is eendrachtelicken over-ı opt behagen den ouden rait".

CLIV.

Manendach post Matie. — Item voert dat nymant
mitten netten vangen of mit bogen binnen onser
sceten en sel aen enige kercken ofte husen, op al
kueren, als daerop staen.

CLV.

Manendach nae den dach van der Roes. — Item
breven ontfangen hebben van die Keyserlicke Majesteyt
nymant enige vreemde luyden herbergen en sel etc.. a
biet die rait ende laet weten: alzoe hier verkeringe van
is ende dagelix binnen onser stat vernachtende zijn, wae
onse stat wel verrast mocht werden, dat nymant, tzy
ofte weert, voertaen en logere noch en herberge enich vr
ofte uytheems, tsy man ofte vrouw, over nacht, hy en
den name een half ure, daernae onse poirte gesloeten
op scrift aen handen onse onderste burgermeister, o
peene, zoe dijck daer ymant in gebreecke bevonden
12 Karolusgulden.

CLVI.

Manendach nae die Roes. — Item die nyen rait is
comen opt behagen den ouden rait, dat die stat voertae
vleysbancken voir in den Heligen-Geestkerck ordinere
indien, glijck wy verstaen, die vorste kerck nyet gewi
is; ende dat men nergens vleys by den pont uytslite
dan in den Heiligen-Geest, ende verkesvleys ende scaep
mede, indien men bevindt, datter stede is, by tverbuere
Beyers gulden. [1])

CLVII.

Donredach nae Mitfasten. — Item voert indien daer
clockegeslach gebuerde, dat God verhueden moet, dat dan
yegelick mit zijn harnas ende een goet geweer op die
elx in zijn quartier onder zijn hofman come, ende dat
yegelick een goet geweer ende zijn bussecruit heeft, dae

---

1) In margine staat: „Dit is weder doet ende te nyet gesleten van out rait, nye
gemeente in Julio anno XXX" (sic.).

esset zijn ende die stat hem eensdeels gegeven heeft, sulcke kueren, als daer van outs op staen: die rait wil en scouwen.

CLVIII.

nredach voer Palmarum. — 1. Voert vernyet die rait, en yegelick, tzy rijck ofte arm, zijn harnas ende een geweer ende die speetsen ende cruyt van die stat voerntfangen hebben, bereyt hebben: die hoeftluyden wil(len) stonden aen gaen scouwen ende ofnemen den kuer, die p staet.

Item voerts die bussecruyt gebreck heeft, die come tot ameler Rijck van Biler, die selt vercopen ten pryse, als tAmsterdam coepe.

CLIX.

nredach post Jacobi. — Item die rait gebiet ende laet n, dat alle diegeen, die by enige, die aan die Goidsgaeff : zijn geweest of die by sieke sijnt ofte de ov(er)bue(re)n dat dieselve hem kennen sellen ende geven haer uyten ck; ende sellen nergent dan in Sint-Janskerck te kercken ; ende voert sel men voer den huysen, die besmet zijn, strowijs uythangen ende sellen mit een wit roetgen van el lang gaen, by tverbueren alsulcke kueren, die daerop n.

CLX.

onredach post Marie Assumptionis. — Item out rait, nye e gemeente zijn overcomen, dat zoe wanneer dat recht ergedongen werdt van pertiën, alzoe dattet recht leyt, sellet gerecht [1]) evenwel open wesen den butenman, die middeler tijt haer behelpen mogen mit recht, ende daer et gerecht over staen, glijck oft dat recht nyet neder en h, te weten van schade ende scult.

CLXI.

ltera Lamberti. — Item out rait, nye ende gemeente zijn ercomen, dat die pensie innegehouden sel werden, ter tijt toe

---

1) Het H.S. heeft: „tgerecht".

die Keyserlicke Majesteyt 300 gulden betaelt ofte be
bewijst, die de stat Amersfoert in tractaet toebeloeft is.

CLXII.

Altera Lamberti. — Item out rait, nye ende gemeente
overcomen: waert saick, datter ymant waer, die zijn
ende aendeel, dat sutpheen(?) wesen sel, ter goeder tijt na
mogen de weet nyet en betaelde, dat sel die nye raet
stonden aen uythaelen ende pant nemen ende sel verb
hebben 5 pont, ende dan noch alle dage 5 pont, zoe m
dach die pant staet; ende men sel geen rente daervoer
nemen, mer men sel dat gelt leenen, ter tijt die stat ver
dan sel ment een yegelick wedergeven.

CLXIII.

Manendach voer Symonis et Jude. — Item die rait is
comen, dat voertaen nymants uytheems in de poert com
omme voerts in onser stadt te gaen, hy en sel zijn mes
geweer int molenhuys of int vorste poerthuisgen laten b
thenwaer daer enige coepluyden waeren, die voerts streck
die stat reysen; ende dat voertaen nymants uytheems
messen langes die straet gaen sel, by tverbueren[1] dat mes
weer; ende die kuer sellen die vijf hebben ende (die) die
ende hier sellen se die vijf ende dienaers of mogen bek

CLXIV.

Zie A art. CCCLXIX.

CLXV.

Altera Nicolai. — Item die rait van XXX hebben hem
verbonden op een Beyers gulden, dat zye en Woensdach
morgens, als de scel gelaten is, opt huys comen sellen om
kueren te helpen halen, zoe wes in midderler tijt nyet be
en wert, *indien dat se pantweringen doen*,[2] des sellen
dienaers all haer neersticheyt doen om te manen.

CLXVI.

Item voert is dieselve rait overcomen, dat men voer
onderholden sel, dat een yegelick, des versocht zijnde.

---

1) Het H.S. heeft: „verbueren".

2) De gecursiveerde woorden zijn later door dezelfde hand ingevoegd.

chnisse der wairheyt sel moeten geven, by tverbueren
. [1]) *Actum ut supra (d. i. op Saterdach voer Thome).*

Anno 1532.

CLXVII.

n out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, dat elx
ijn jaer, dat onclaer is van kueren, broicken, sculden,
gelt, vriheyt oft anderen snaphaen, de stat aengaende,
lle jaeren verleden ende van den jaeren XXIX, XXX
XXXI, zoe wes statsculden dat wesen mogen, die sel
it zijn rait ende vijf elx in zijn jaer, daer de sculden in
len zijn, glijckelicken ommegaen ende haelen dat in;
daer men geen goet en vindt, daer sel men op proce-
mit recht ofte mit de clock, als dat behoert, tusschen
ıde de vasten, by tverbueren elx burgermeister, scepenen
rait elx 5 Beyers guldens op diegeen, die hiertoe
lich waer; ende hier sel se die nye raet toe benauwen.
n *op Manendach post Agnetis.*

CLXVIII.

m voert is dieselve out rait, nye ende gemeente over-
n, dat elx kuper die tonnen, die zy voertaen maken zul-
stats brant elx mit zijn letter daerop setten sellen op elx
die hy maict, ende die ton sel groet wesen ten minsten
ert ende twintich mingelen, by tverbueren, indien dat se
brant en hadden of dat se te cleyn bevonden worden,
uper 2 Beyers gulden ende den brouwer den ton mit
Actum ut supra.

CLXIX.

m voert is dieselve rait overcomen, datter mer 4 werdeins
taen wesen sullen, daerof men alle jaer 3 kiesen sal, die
stat alreoirberlixste zijn, nae older gewoente; ende die
le persoen ofte werdeynscap sel men belenen, ende diegeen,
dit beleenen, die sel zoeveel hebben van presentie ende
ijt, die daerof comen, alleen zoeveel als die ander drie,
daeraen gekoren zijn ofte gekoeren zullen werden; ende

---

[1]) Oningevuld in het H.S.

die drie sel men alle jaer, half jaer ofte vierdel jaers
versetten ende andere kisen nae older gewoenten.
indien dese ordonnancie ofte beleninge die stat nyet pr
en duncket, zoe selt dieselve stat weder of mogen
ende geven dengenen, diet beleent had, zijn pen
wederom; ende diet beleent, sel een man wesen, da
rait aen genoicht. *Actum ut supra.*

CLXX.

Item voert is dieselve rait overcomen, dat men die
maet altijt mede opt stathuys ijcken ende branden
andere maeten; ende men sel mit een loep ende half lo
tUtrecht is, meten, groet wesende een mud of half mud
men sel voertaen geven van elx mud een Hollantse
ninck ten excise. Ende deze chijs sal men verpachten
sel staen op de calck, die in onse stat ofte vriheyt c
Actum ut supra.

CLXXI.

Manendach post Agnetis. — Item voert is dieselv
overcomen, dat nymant, tzy geestelicke of weerlick, wi
vry wesen sellen; oick en sel nymant, tzy geestelic of w
van vreemde bieren chijsvry wesen uytgesondert mijswi

CLXXII.

Manendach post Agnetis. — Item voert is dieselve rait
comen, dat men den edickexcijs, zoewel van winedic
gebrouwen ofte bieredick, verpachten sel, ende dat
voertaen geven sel van binnen gebrouwen ofte ge
edicken zoeveel ten exchijs, als een ton biers hierbinne
brouwen geeft ten exchijs, ende edick, die van buten c
in de stat, die sel geven ten excijs, als die vreemde b
geven, die van buten in onse stat comen. *Ende waert
dat dese eeckchijs ofte biercijs toecomende ofgeset worde
sel den rait verstoren ende haer gelt dan wederom geven.
vuer gegeven is.* [1]) Ende deze chijs sel men altijt aenbre
als de chijs van win ende bier aengebrocht werden:
de dese betalen, sel gescyen als van twerdeynscap [1]);

---

1) De gecursiveerde woorden zijn later ingevoegd.

chijs sel zoewel wesen op de geestelicheyt als op de
icheyt, te weten zoewel de cloesters als andere. Ende
chijs sel staen op sulcke kueren ende broicken ende
en als win- ende bier- ende andere grote excysen; ende
chijs sel ingaen op Sinte-Blasiusdach, ende wes daer
onvercoft is, sel chijs nae advenant, daer dan is, geven,
an daer in de ton is.

CLXXIII.

Februario. — Item die nye rait is overcomen opt beha-
den ouden rait: zoe die nye rait altijt op rechtdagen
bliven sijtten opten huse zomweile tot 12 of 1 uer toe,
kelicke datter telcken rechtdage om cleyne saicken som-
veele pertyën tegens den anderen geteykent werden son-
presentie, ende nu de nye rait hoept, als daer een weynich
ntie op staet, datter zoeveele teykeninge, die een tegens
anderen, nyet gebueren sel, zoe sellen die dienaers onder
vieren van elcken naem, zy teykenen, hebben een deut,
esondert statsaicken sullen se altijt om nyet byden; *ende*
n die dienaers dienen, alse sculdich zijn te doen. [1])

CLXXIV.

em die raet gebiet ende laet weten, dat een yegelic dese
ck. als de schel gelaten is, die enige renten hebben op
stat, haer breven daerof thonen sellen, of men sel die
en nyet betalen; voert sel een yegelick binnen 14 dagen
scattelgelt van dat anderde termijn betalen: die rait sel
toe sitten op stats huys; indien yemant nyet en betaelde als
screven, sel die stat nyet voerstaen. *Actum III post Oculi.*

CLXXV.

litfasten, als de merckt geluyt werdt. — 1. Item voert ge-
die rait ende laet weten, dat nymant koern uyter stadt
ren en sel boven een halff mud; oick en sel nymant meer
$^1/_2$ mudt hart koerns op een merckendach copen; ende
ant, die koern veil hout of doet veil houden, die en sel
n koern binnen onser stat opcoepen op merckendage,
esondert die backers: die sellen zoeveel mogen copen, als

De gecursiveerde woorden zijn later ingevoegd.

zy backen, by tverbueren, die hiertegen dede, dat koe
daerenboven 5 Beyers gulden; ende die 5 Beyers gulde
half hebben, diet aenbrenget.

2. Voert ymant, die zijn selfs koern cofte ofte enige
subtile vonden opt koern gevonden worde, die sellen
ren den kuer voerscreven ende daarenboven tot corre
den rait.

CLXXVI.

Den 17 *Aprilis.* — Item die rait is overcomen, zo
veel honden in der stadt zijn, die dach ende nacht
gerucht ende onsturicheyt in der kercken maicken, d
ygelick zijn honden ewech uyter stat brengen sel
3 dagen; ende jachhonden ende winthonden sel een
daichs ende nacht opbinden, by tverbueren, die zijn h
der stat of binnens huys, dat geen jachthonden zijn, be
werdt, elcke dach 5 pont ende nochtans den hond ew
brengen. Ende hierof sellen se die dienaers, hoich
leech, of mogen bekueren, tzy voer die kerckdueren
straet of in die huysen, ende die kueren sellen die di
hebben. Indien dat se die dienaers nyet en bekueren
die rait die honden als voerscreven in der stat bevind
sel den rait alle den dienaers glijck pant ofhaelen, e
5 pont toe elcke reys. [1])

CLXXVII.

Manendach voer Meydage. — 1. Item die rait is over
opt behagen den ouden rait, dat diegeen, die voert
stuver tot graven (ge)geven heeft, sel noch $^1/_2$ stuver
of een dach graven ter maent; die op een blanc staet,
$1\,^1/_2$ dach ter maent graven of een blanc geven; die o
stuver staen, sel 2 dagen ter maent graven; die op $1\,^1/_2$
staen, sellen nyet graven mer weeckgelt geven, end
yegelick sel een man setten, daer de rait aen genoicht.

2. [2]) Voert dat die burgers, die goede neringe (he

---

1) Woensdach ante Bertelmei werd hieraan nog toegevoegd: „Ende dat een
by dach ende nach(t) denselven honden sonder kueren doet slaen ofte doet schiete
gen, die stat sel hem daeroff een hoeft wesen".

2) Deze bepaling is in margine bijgeschreven.

t zijn ende nyet of weynich buten tot scattinge gege-
bben, dat die nu nae advenant geven sellen.

CLXXVIII.

Key. — Item out rait, nye ende gemeente zijn over-
dat die burgermeisters 6 goeden mannen uyt out
ye ende gemeente by hem nemen sel omme denghe-
setten nae haer goet, die tot dese scattinge van
gulden buten noch in de vryheyt nyet of weyndich
n hebben; ende weel die burgermeister daertoe scijct,
daerby comen, by tverbueren 5 Beyers gulden tot
ehoe(f). Ende zoe wes dieselve gescijcten mitten bur-
sters in der tijt een yegelicken op setten, dat confir-
le ouden rait, ende dat sellen se geven, by tverbueren
Beyers gulden ende nochtans te betalen.

CLXXIX

die Octaeff van Sacramenti. — Item die rait is over-
, indien die geestelicheyt onsen weerlicke burgers geen
n laet wedervaren, dat dan trecht der stadt van Amers-
glijcke wederomme gesloten sel wesen voer haer geest-
ersonen.

CLXXX.

grave van Hoichstraten tegenwordich ende out rait,
de gemeente gebieden ende laten weeten, dat van nu
n nymants enige vergaderinge maict sonder weeten
onsent des burgermeisters ende rait in der tijt, op pene
estraft te werden van lif ende goet. Ende werdt ver-
een yegelicken van alle voergaenden saicken, tzy van
, onvree, twist, geschillen ende anders, hoe ende in
anieren die onderlinge mitten officieren van der Key-
e Majesteyt tot desen dage toe geschiet mogen zijn, dat-
die ene den anderen nyet te verwiten ende hem wachte
de voertaen meer te maicken, op pene van gecorrigeert
rden nae behoeren. *Ende de broickochtich werdt, daer-
n sel dan nyet vergeven wesen als angaende de oproer.* [1])
*in presencie mijn heer van Hoichstraten op Woensdach
Magdalene.*

---

[1]) cursiveerde woorden zijn later bijgevoegd.

CLXXXI.

Woensdach ante Bertelmei. — Voert alzoe — God zy
nediet — dat koern tot afslach gecomen is, dat een
backer die penningen daerof licht nae advenant, e
weytenbroet groeter ende zwaerder maicken elx op z
wicht, nae advenant die weyt nu gelt: die rait wil o
wegen ende schouwen.

CLXXXII.

Item voert sel een yegelic voer zijn huys, daer y
gestorven is of syeck leyt aen der pestilentie, een s
uythangen ende alle dieghene, die daeraen sieck gewe
of over siecken gaen ofte die enige besmette huysen sc
mit een wit roetgen gaen ende nergens onder den volc
te kercken comen binnen 6 weecken dan Sint-Jan, by
bueren elckerlick 5 pont tot desghenen behoeff, die se
bekuert. Ende voert een yegelick, die der pestelencie
in de Pot coempt ofte wil wesen, die mach zijn selfs be
gerescap mede daerin [1]) nemen; ende al dat een yegeli
zy rijck of arm, in de Pot brenget, datzy hy daerinne
ofte nyet, die mogen haer bed, cleder, gelt ende al
daerinne gebrocht hadden, wederomme daeruyt neme
hebben, behoutelicken dat die rijcke luyden haer cost b
sellen ende die arme luyde om Goids wille haer logijs,
dranck ende bewaer hebben sellen, vermogens de over
by out rait, nye ende gemeente onlanx daerop g
Actum ut supra.

CLXXXIII.

II ante Galli. — Die rait laet weten: so wie die
gave crijcht, te weten de pestelentie, sal ghaen opt
hoff ende laten hem dat heylige Sacrament gheven, ee
de Pot ghaen; ende indien ymant also nyet en doet ende
in de Pot, sonder (dat hy) dat heylige Sacrament ont
heeft, ende sal de pastoer nyet gehouden wesen va
dienst aldaer te ghaen mit dat heylige Sacrament.

CLXXXIV.

Item die rait is overcomen, dat alle die burgermeiste

---

2) Het H.S. voegt hier in: „mogen".

rait elx zijn jaer van die restanden van kueren ende
breecken van die chijsboicken binnen 8 dagen claren
ytmanen sellen, alzoe dat die rait in der tijt geloeft, dat
r chijsboick ende kueren geclaert hebben; ende de
icken daerof van den jaeren XXVI, XXVII, XXVIII,
ende XXX ende XXXI voer den gansen rait opt
s te thonen, dat se claer zijn. Ende indien dattet van
is, zoe sel hem die nye rait bystandt doen, by alsulx
elx burgermeister, als out rait, nye ende gemeente in
r daerop gesleten heeft, ende noch daerenboven alle
teynden die 8 dagen 5 pont. *Actum op Woensdach
Marie Presentationis.*

Anno 1533.

CLXXXV.

redach voer Lichmisse. — Item die rait gebiet ende
eeten: alsoe die rait goet gesocht heeft ende nyet ge-
n op kueren, die voirtijts mit vechtelic ende ondaet
nse stadt verbuert zijn, zoe sellen dese nabescreven
en uyt onser stadt ende stats vredecrusen voir sonne-
gaen ende bliven uyterselver stat, ter tijt zy haer
n betaelt hebben aen camelers handen in der tijt mit
Ingevalle elx zijn kueren als voirscreven nyet en be-
ende dairenboven inquame, daer wil die rait ten naesten
lage dan op vervolgen ende corrigeren dat vermogens
stat recht.

CLXXXVI.

redach ante Valentini. — Item die rait mit die ge-
te zijn overcomen, dat die ouden rait anno XXXII bequame
len ende wegen vinden sellen om gelt te vinden ende
rcrygen, daermede alle stadtsculden betaelt sellen wer-
die in haer jaer onbetaelt staen ende gemaict zijn; ende
middelen sel(len) in den iersten gevonden werden opten
ten in de stadt, die tot dat mergengelt nyet of luttel
ven hebben, te weten tot 250 gulden Hollants toe voer
erste; indien daer dan onbreckt, sellen verder rait ende
eente) bequamer middelen vinden ende overleggen, daer
sculden mede betaelt mogen worden, binnen een maent
latum van dese; *hier sel hem de rait een hoeft of wesen*

ende die hant aen houden[1]), by tverbueren teynden die
elx rait alle dage een Beyers gulden.

CLXXXVII.

Item out rait, nye ende gemeente zijn overcomen, d
diegeen, die woerden voer der banck of opt stathuys o
houden willen, dat die haer eedt doen sellen, dat zy ny
weygeren sellen woirden te houden, als zy des versoch
den, ende dat zy dan van elcke reys, zy worden houde
meer dan een stuver hebben sellen; ende wairt sai
ymants woirden te houden weygerden ende meer d
stuver van elcke reys namen, die verbuerde 5 Beyers g
van elcke reyse. Ende des zoe en sel hy zyne wede
in een saick nyet dienen, tenwair dieselve saick gans ten
waer, ende denselven saick dan tot genen tyden contra
dienen, by tverbueren 5 Beyers gulden van elcke reys:
hier sellen se haeren eedt op doen. *Actum op Vridag
Valentini.*

CLXXXVIII.

Donredach post Petri. — Item die rait is overcomen: zo
enich laet teykenen op een rechtdach, ende die selfs nyet
en coemt, die sel verbueren elcke reys een pont, h
stats behoef ende half tot die vier overste dienaers b
ende dat sellen die drie overste uythaelen.

CLXXXIX.

Saterdach post Letare Jherusalem. — Voert gebiet den
ende laet weten, dat een (ygelick) sijn privaten ende [2]) sec
de in onse stat graften lopen, ofbreken sall binnen 14 d
opt tverbueren alle daich teynden de 14 dagen 5 pont.

CXC.

Op Palmdach. — Voirt gebiet den raidt ende laet w
dat nyemant van enige vulders eenigen ael ofte v
sullen laten lopen in onse stadt graft, of geen lakene
spoelen noch uutsteecken sullen in onse stadt grafte
alleen op die trap van de Spoey, op tverbueren elcke
5 pont, deen helft totter stadt behoef dander helft tot be
diet anbrenget.

---

1) De gecursiveerde woorden zijn later bijgevoegd.
2) Hiertusschen staat in het H.S. een onleesbaar woord.

CXCI.

Donredach post Pasche. — Item voirt alle Spakenburchs ı, de smorgens afgeslagen is, sal men geen mael meer houden dan deen dach, op verbueren elke reyse 5 pont; dat sel den raidt mit die dienres elx bisonder mogen en, die een helft totter stadt behoef, dander helft tot f, di(e)t anbrenget.

CXCII.

m den 8 *Octobris.* — Out raidt, nye ende gemeenten sijn men ende hebben gesleten, dat men voirtan van desen off gheen lijfrenten noch lossrenten vercopen sell dan ll, consent ende in tegenwoirdicheyt des ouden raidts; ende saick, dat in tocomende tyden enich raidt, sy burger- r, camelair ofte anders, enige rente vercoften, dan als reven is, zullen dieghene, die se vercoept, deselve renten n, ende de brieff dairvan van geenre weerden wesen ; ende als men renten vercopt by den ouden raidt, en daichs daerna de brieven bezegelen.

CXCIII.

tludinge op Sinte-Mertinsdach. — Voirt gebiet den raidt laet weten, dat een ygelick sijn kueren binnen 14 ı naestcomende an camelers handen betaelen sal, of den sell alsdan, die 14 dagen omgecomen wesende, [1]) ha- en ygelick pant uut sijn huis, die kueren sculdich sijn; wair de raidt gheen goet en vijnt [2]), dair de stadt an nden is, sel deselve raidt then naisten rechtdach dairnae ervolgen mit recht na vermogen onse stadt boick ende r clock uutluden, ter tijt toe sy voldaen hebben.

CXCIV

mredaichs ante Lucie. — Den raidt is eendrachtelick over- n ende hebben gesleten, dat alle dieghene, die vva(l)scheyt t gedaen in den eeck *te vercopen*[3]) ende valsche gewicht *ir*[3]), de sal verbuert hebben alle dat goit, dat sy dit jair ft hebben ende voirt noch tot correctie van den raidt staen.

---

let H.S. voegt hier in: „ende".
ı het H.S. staat: „wy".
le gecursiveerde woorden zijn later met dezelfde hand bijgevoegd.

Anno 1534.

CXCV.

Donredaichs post Pontiani. — Voirt gebiedt den raidt laet weten, dat nymant hout, tu(r)ven, plancken off brant op de muir by nacht brengen off branden sulle alsulcke koeren, dairop staen, ende voirts tot raidts co

CXCVI.

Donredaichs post Invocavit. — Den raidt is overcome hebben gesleten, dat [1]) van desen dach off gheen regi sullen voir den raidt gepasseert werden, denghene, di beliden wert, sell eerst sijn presentie op stadtkijst of secretarius' handen brengen. Ende dair en sel nymant va selven raidt over enich register staen, sy sijn van den b meyster dairthoe geschijckt; ende de presentie van e raidt sel een stuver wesen.

CCXVII.

Donredaichs ante Letare Jherusalem. — Den raet g ende laet weten, dat een ygelick, de hoven leggende buten de Bloimendalsche poert aen de Steenstraet, hoir ofsteken sullen bijnnen 8 dagen, alsoe veer de raidt de s nu gesteken heefft, off den raidt sal(t) laten doen op den d penninck meer tyenden de 8 dagen. Ende dieghene hoven leggende hebben an die wech na Bollerspoert, s dieselve hair hoven ofsteken ende de wech breet make stadtroede, dat men die mit een wagen vvaeren mach b 8 dagen, of de stadt salt laten doen op den derden pen meer.

CXCVIII.

Donredaichs ante Letare Jherusalem. — Voert gebiet raidt ende laet weten, dat een ygelick backer die oi weygen backen sall op een pont, ende die deuts op halff pont: die raidt sell alle weeck omghaen weegen; dat weytenbroet op sijn wicht na advenant, by tverbo dat broet, dat te licht is, ende 5 pont.

---

1) Het H.S. voegt hier in: „men".

CXCIX.

dach. — Voirt gebiet den raidt ende laet weten, dat enige koyen, peerden, vercken off enige beesten sal buten die Campoert in de sloot by den molen, boeren elcke reys 5 pont.

CC.

redaichs nae Paeschen. — Den raidt is overcomen ende gesleten, dat een ygelick backer [1]) een oirtgensbroot sell op 30 loot; ende den raidt sal omghaen wegen. wye nijt backen en wil op de wicht als boven, die sal geen nering doen of backen [1]).

CCI.

2 *Maii.* — Out raidt, nye ende gemeente sijn overcomen hebben gesleten: waer dat zaick, dat enich van onse en ofte ondersaten in enige heeren dyenst hem gave, off laech, die soude terstont, hy dienst had of lage, by schijn uut onse stadt ende stadt vredecrusen ghaen ende een maent nae den dach, hair dyenst uutgeghaen is; wairt dat zaick, enich van onsen burgers ende onderdairenboven in onse stadt quame off bleeff, die soude eren an onser stadt 25 Beyers [2]) gulden, so menich als air, ende een jair de stadt. [3])

CCII.

2 *Maii.* — Denselven out raidt voirscreven is overcomen hebben gesleten: zoe wye van onse burgers ende ondersaten mant anders mitter clock uut onse stadt ende stadt vredeu geluyt zijn ende noch in toecomende tyden uutgeluyt werden, die en sullen nyet, den tijt zy uutgeluyt sijn, r onse stadt comen dan buten der stadt staeckketinge; wairt dat saick, enich van onse burgere ofte ondersate mant anders dairenboven bijnnen onse stadt staketting e, dair sel men alsdan voirt op vervolgen mit onse clock in allen manieren, of se in ons(e) stadt geweest hadden.

---

let H.S. voegt hier in: „sal".

het H.S. staat: „Beyerers".

n margine staat aangeteekend: „Dit punt is verclaert by out raidt, nye ende ge- anno 36, VI feria post Remigii".

CCIII.

Out raidt, nye ende gemeente sijn overdragen, dat nyma
onse burgers ofte ondersaten enige goeden van den vvel
uut huysen over besatingen enwech voeren sal, hy e
eerst 2 goide burgen setten voir datghene te voldoen
raidt van onser stadt ofte tgericht denselven ofslytend
ofwysende wert, op tverbueren 10 Beyers gulden
nochtans dairenboven tselve besette goet wederom te br
ter plaitsen, dairt ofgehaelt is. *Actum den 2 Maii.*

CCIV.

Frydaichs voir den Vaert gepuppliceert. — Den raidt
ende laet weten, dat een ygelick, de hier met turff end
te merckt comen, sullen elx mit hair wagen gaen staen
ende verby de put opten Hoff, op tverbueren elcke rey
5 pont, half totter stadt behoeff ende halft tot behoeff deg
die se bekuert.

CCV.

Frydaichs voir den Vaert gepuppliceert. — 1. Voirt g
den raidt ende laet weten, dat nyemant van onse bur
ofte ondersaten husen off hoeven sall enige uutheemsche l
de besmet ende berufticht sijn van dyer nye secten
mede tsceep geweest sijn op de reyse bijnnen Munst
reysen; ende wair dat saick, dairenboven ymant huy
hoeffden ofte herbergden, die van dier secten sijn, die
verboeren een jair sijn neringe ende nochtans dairen
tstaen tot raidts correctie.

2. Ende wair dat saick, dair altans ymant in onse
waer, die mittenselven nye secten besmet ende beruch
waer ende voirvluchtich sijn, sullen van stonden an by so
schijn uut onse stadt ende stadt vredecrusen gaen ende bl
op tverbueren yglick, dairenboven binne(n) *onse stadt* [1]
ende gehuyssden ende hoeffden, die soude verbueren
staen [1]) in allen manieren, als voirscreven is.

CCVI.

Donredaichs post Symonis et Jude. — Voirt gebiet den
ende laet weten: wair dat saick, dat dair ymant na datum
desen by avont mit stenen na ymant worpen, die sall
bueren 25 Beyers gulden ende noch dairenboven een jair

---

1) De cursief gedrukte woorden zijn later met dezelfde hand ingevoegd

tadt ende stadts vredecrusen wesen ende blyven [1]); ieghene, de dat anbrengt, sall hebben 5 Beyers gulden.

CCVII.

rdaichs post Barbare. — Out raidt, nye ende gemeente ercomen ende hebben gesleten, dat alle die knechtges e schoell schoelgaen bijnnen onser stadt dan int groete ; ende die also bevvonden werden, sullen die ouders oeveel loen gheven, als sy in dat groten schoell geven tloen, dat sy in een ander school geven.

CCVIII.

rdaichs post Barbare. — Out raidt, nye ende gemeente ercomen ende hebben gesleten, dat een ygelick grontetalen sall van sijn arff buten gelegen dat groeffgelt an ers handen, dair hy op geset is, voir hoir pachters n 8 dagen, op tverbueren alle daich 5 pont, dair men stont die weet of doen sell.

Anno 1535.

CCIX.

um op Derthienavont, doe men den nyen raidt eden solde. — raidt anno XXXIV hebben hoir verseyt, dat sy alle kueren bruycken, in hoir jair geschiet, claren sullen ende alle len ende ontschulden betalen sullen, in hair jair gemaict; oe heefft den raidt nu anno XXXV beloefft, indien dat nige is, dair se die koeren nijt off becomen connen, sel raidt hoir de hant an helpen houden omme tot betalinge men, datsy mit uutluden ende diergelijcken.

CCX.

terdaichs in profesto Valentini. [2]) — Out raidt, nye ende ente sijn overcomen ende hebben gesleten, dat voirtan ant, wye hy sy, enige turff, mut, mul ofte ballast werpen chieten sall in onser stadts [3]) Eem ende stroem by tver- en elcke reyse 5 Beyers gulden, also dijck als ymant dat , ende alsoe menich als dair wair, die een helft tot behoeff stadt van Amersfoert ende die ander helfft tot behoeff henen, die dat anbrengt.

---

[1] Het H.S. voegt hier in: „sall".
[2] In margine staat: „luyden III post Invocavit".
[3] Er staat: „stam".

CCXI.

III post Invocavit. — Alsoe den raidt in der wairheyt gebrocht ende kentlick gemaickt is, dat men op zekere sen ende husen bijnnen onser stadt zekere vergaderinge enige van de nye secte berufticht ende schoell houdende by daich ende oick by nachte, zoe gebiet out raidt, nye gemeente ende laet weten: wair dat zaick, dat den bevonde, dat in enige husen ofte plaetse in onser stadt vergaderingen van de nye secte scoel hielden, dieghene also bevonden worden, die scoel helden, dieselve soude boeren 50 Beyers gulden ende die ander een jair de alsoe menich als dair wair, ende nyet weder in te c teynden jairs dan by consent dgemenen raidt.

CCXII.

III post Invocavit. — Voirt gebiet den raidt ende weten, dat nymant van onse burgeren, die ambochten bijnnen onser stadt, en sullen gheen uutheemsche ambo gesellen te werck stellen ende werck gheven [1]), de knechts sullen eirst mit hoir meyster by de burgermey comen ende sullen de stadt een eedt doen ende elx naem int schrijfft gheven, op tverboeren 5 Beyers gu also dicke als dat geschiede, ende also menich als dair

CCXIII.

III post Invocavit. — Voirt gebiet den raidt ende laet ten, dat nymant hout in die Beeck, butenste ende bijnn stadtgraften doir dat verlaet dryven sullen, op tverb elcke reyse elx [2]) een Beyers gulden ende dat hout.

CCXIV.

III post Invocavit. — Voirt gebiet den raidt ende weten, dat nymant zijn kijnderen hair gevoich laten doen len op Sint-Joriskerckhoff, op tverboeren elc reys een oirt ende die ouders sullen van hair kijnder gelden, dair de grever een ygelick of bekoeren sell.

---

1) Het H.S. voegt hier in: „sullen".
2) „elx" staat tweemaal in het H.S.

CCXV.

redaich ante Letare Jherusalem. — Den raidt is over- ende hebben gesleten, dat den raidt anno XXXIV en hoir koeren claren sullen, op tverbueren alle daich[1]) teynden 8 dagen ende al hoer lijfrenten uut dat chijs- e setten, ter tijt toe dat geclaert is.

CCXVI.

redaich nae Paeschen. — Den raidt gebiet ende laet , dat die backers backen sullen dat scoenbroet op hair it, tweten die oirtgensweggen sullen wegen 30 loot lie deutsweggen 15 loot, op tverboeren telcke reys dat ende 5 pont.

CCXVII.

redaich nae Paeschen. — Voirt gebiet den raidt ende veten, dat nymant mit slingeren werpen sall, op tver- i telcken reys 5 pont; ende die ouders sullen voir hair r de kuer gelden ende betalen.

CCXVIII.

rdaichs post Octavas Pasche. — Denselven raidt, out nde gemeente sijn overcomen ende (hebben) eendrachtelick en, dat een ygelick sijn muir opmaicken ende metselen oir hoir husen ende hoeven, gelegen an onser stadt cijn- an de Teyssgesstraet off tot an Havickerpoert toe ende by de brug off, dair Jan Lubben houttuyn is, ende mede dat gasthuis totten Observanten muir ofte cloester toe i dijt ende Sint-Jacop naestcomende, op tverboeren elx laich 5 pont, de na Sint-Jacopsdach over liet staen nijt en maickten hair muir, als voirscreven is; ende die uismeysters sullen de muir vant gasthuyss wegen laten en op tverboren als voirscreven. *Dit is weder geluyt nt-Jansdach ende op een nye verlengt.*

CCXIX.

nsdages post Remigii die merckt ingeluyt. — Voirt ge- den raedt ende laet weten, dat een ygelick mit sijn wair len, kesen, vlas ende ander vortelen mit alle hoeren ven staen sullen op den Hoff after cruis, op tverboeren reysse elc 5 pont.

---

[1]) Het H.S. voegt hier in: „by".

CCXX.

Dijnsdages post Remigii. — Voirt gebiet den raidt laet weten, dat nymant sijn vullnis op [1]) de plaets h sall, dair men ofslaet, op tverboeren elc reys 5 pont.

CCXXI.

Out raidt, nye ende gemeente sijn eendrachtelick over ende (hebben) gesleten, dat alle die cloesteren ende goets sowell kueren ende broecken gelden sullen voir die ofte opten huyse als die gemene burgeren, dair sy v rechte eerst anleggers off sijn. *Actum VII ante Simonis d*

Anno 1536.

CCXXII.

sManendaichs ante Epiphanie Domini. — Out raidt ende gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende h gesleten, dat die brouwers alle hoir tonnen, dair men h bier in doet, groot laten maicken sullen 10 emmer, emmer 12 mingelen; ende dair en sullen gheen brouwers uutleveren ende vercopen, dair sall op de ton der stadt staen, by dat verbueren elc ton een Beyers gulden, also als de mit bier bevonden worde, ende also menich dair ende dair sullen die kuirmeysters een yglick of becoren.

CCXXIII.

sManendages post Letare Jherusalem. — Item die raid nye ende gemeente sijn overcomen ende hebben gesle men van alle verschenen onverjairde pachten, te wetene huir van landt, van huyshuir, die men allhyer voir scepenbanck mit recht bespreckt, en sal men gheen o voir mogen doen, men en sal betalinge doen off bet bewysen, als recht is, mer gesondert die gevesticht sijn in ende brieven aen enigen goeden van reynten offt a sullen dat versoeken ende vervolgen mogen ter plaetse in zegell ende brieff gevesticht zijn; ende soe wy he enyger tijt, die gepant is ofte gepant wordt van bij jairsche pacht ofte bijnnenjairsche huyshuir, tegens uutdoet hy ofte sy alsdan den yersten Woensdach dairnae of te den naesten recht, dairnae hy hem uutter pandinge g

1) Het H.S. heeft: „opt".

, sijn rechtdach wesen ende sijn rechtdach wairnemen sall
ter selver tijt antwoirt geven; mer denselven, die hem
nutter pant gedaen heeft, nijt vellich werden en sall
12 uren.

CCXXIV.

lanendaichs post Letare Jherusalem. — Denselven raidt
creven is overcomen ende hebben gesleten, dat tot
tyden ymant van onsen burgeren ende ondersaten van
onsen burgeren ofte ondersaten, in onser stadt vrijheyt
nde, den dyenres van onser stadt een wete doen laten
pandinge ofte besatinge ofte dyergelijcken, en sullen die
res nyet meer off hebben ende nemen dan hair oircoinde.
voirt van alle weten, datsy van cronen ofte andere,
burgere tegen burgere ofte ondersaten angaende ende
nser stadt vryheyt wonende, nijt off hebben sullen; mer
t, die een dyenre van den raidt begeert enige weten
raidts wegen te doen, sullen sy een halfve stuver
en off hebben. Ende wairt saick, die dyenres tot eniger
in der wairheit bevonden worden brueckachtich in enich
punten voirscreven, die soude verboeren telcke reyse een
ers gulden totter stadt behoeff.

CCXXV.

Manendages ante Ramis Palmarum. — Den raidt is over-
en ende hebben gesleten, dat nu voirtan voir den raidt
stadthuis noch voir de banck gheen getugen, voir notarius
hijt, van weerlicke luden van weerlicken saicken van
den kennen sell.

CCXXVI.

onredaichs in die Georgii Martiris in de kerck geropen. —
en raidt gebiet ende laet weten, dat een ygelick sijn Beeck
den ende besyden sijn landt duirgaens graven sall 3 spit
per, dan deselve Beeck nu is, ende voirt dat men die Beeck
raven ende oprumen sall, also dat een Manendach verleden
den raidt geteyckent ende offgestickt is, bijnnen 14 dagen
tcomende, by dat verboren van 5 pont van elcke slach
agen lang durende; ende teynden die 8 dagen salt den
t laten maicken op den derden penninck meer.

. Voirt gebiet den raidt ende laet weten, dat nymant
ken noch enige scuttinge off ander onruyem in de Beeck
en sall, by dat verboeren 5 pont ende die fuicken ofte korven.

CCXXVII.

Saterdach post Inventionis Sancte Crucis. — Out raidt ende gemeente sijn overcomen, dat men die Eem end butenstadtgrafften graven sall, dairtho die burger 6 graeffgelts toegheven sullen ende die scamelen sulle dach graeven.

CCXXVIII.

Op Manendaich ante Bartolomei. — Den raidt gebiet laet weten, dat nymant van onse burgeren ende onde geen beest ter banck slaen sullen om te vercopen, sy dieselve beest, sy slaen ende vercopen willen, eerst gen by Nye Schonefelt staende by stadthuis ende bind ende dair nijt of te halen, eer dat enige uut onsen ra waerheit gesyen hebben die beeste wel etende als be op tverboeren alsulcke kueren, daerop staen, ende voi dat verboeren raidts correctie.

CCXXIX.

Op Saterdaich Sinte-Lambertsavont. — Voirt gebiet raidt ende laet weten, dat een ygelick die sijn boert is d lige wacht te waicken, selfs mit sijn eygen lijff waken uutgesondert die boven hair tsestich jaeren out sijn, een goet man in hoir plaetse stellen, out wesende 20 j in manieren als boven. Ende voirt alle diegheene, die boert is de willige wacht te waken, die sullen des mo also lang op de muir blyven, totdat die poerten op ende opsijn; ende dieselve, die in der Bruel waken, die Utreche poirt op helpen doen, die in de Langes waken, sullen die Campoirt op helpen doen, ende diegh die op de Spoey waken, sullen die een helft die Campoirt die ander helft de Utersche poirt op helpen doen, dair m off bekoiren sall mogen, of sy nijt gewaickt en hadde willige wacht.

CCXXX.

In die Mauritii. — 1. Alsoe burgermeysteren, oude ende raidt int seker onderrecht zijn, dat veele uytheemsche perso hen bijnnen deser stadt Amersfort onthouden ende woe tich sijn ende tot noch toe geen eedt gedaen der Keyser Majesteyt ende dese stadt Amersfort, als dat van rechte

en well behoirt, soe ijst, dat de voirscreven burgermeys-
nde raidt voirscreven ordoneren ende bevelen een ygelick
:htich bijnnen die voirscreven stadt, hy zy geestelick offt
:k, man off vrow, arm ende rijck, meyster offt knecht,
fte van wat condicie hy zy ende den Keyser ende de
gheen eedt gedaen hebben, hem te vinden op morgen-
t tneegen uren op Sint-Janskerckhoff omme de behoir-
eedt te doen de Keyserlicke Majesteyt ende de stadt
Amersfort in handen van mijn heere die grave van
straten ofte sijn gecommitteerden ende den burgermeys-
voirgenompt, op peyne dat den tijt overstreken zijnde,
ne, die gheen eedt gedaen en hebben, te doen ver-
n uuytter voirscreven stadt ende als vianden der Keyser-
Majesteyt gehouden. Ende ijndien ymant buten der
ware desen tegenwoirdigen tijt ende gheen eedt gedaen
eft, dat sulx, wye hy sy, gehouden sall sijn bijnnen den
n 2 dagen, nae hy gecomen sall wesen, den behoirlicken
e doen, op pene als hiervoren verhaelt.
Den eedt, sy gedaen hebben: „Dat zweer ick de Keyser-
Majesteyt als Graeve van Hollant ende Erffheer der
n van Utrecht ende Syne Majesteyt stadt van Amersfort
ı ende getrow wesen sall; ende soe verre ick yet ver-
, dat Sijn Keyserlicke Majesteyt ofte de stadt van Amers-
nichsins soude mogen tegenghaen, tselve sall ick terstondt
nnen gheven den stadthouder der landen van Utrecht ofte
burgermeysters deser stadt van Amersfoirdt, ende voirts
loen, dat een goet getrow ondersaet synen heer sculdich
nde behoirt te doen, gedurende den tijt ick bijnnen die-
stadt ofte landen der Keyserlicke Majesteyt moet ont-
en. So moet my Godt helpen ende Sijn Heyligen."

CCXXXI.

Saterdaich in die Jeronimi. — Den raidt is overcomen
(heeft) eendrachtelick gesleten, dat nymant, datzy bijnnen-
butenluyden, gheen byer noch geenrehande wair te water
ı te lande uut onser stadt voeren noch doen voeren off
en ofte seynden sall, zy en sullen eerst expresselick [1])
en by twe van den raide, dairtho geschickt, dair hoeren
mpnelen eede voir doen, dat sy datselve byer noch wair
Keysers landen voeren, brengen noch voirt vercopen sullen,

[1]) Later is hier met dezelfde hand ingevoegd: „eerst".

noch doen voeren, noch voirt vercopen dan alleen onde
der Keyserlicke Majesteyt, op tverboeren raedts correctie.
die butenlieden, die allhier byer ofte wair allhyer uuter
haelen off voeren, sullen al eerstvoeren goede burch
allhier bijnnen onser stadt, dair den raidt de correctie o
mogen verhalen.

CCXXXII. [1])

Den 6 Octobris der stadt clock gepuppliceert. — Out
nye ende gemeente gebieden ende laten weten: wai
saick, dat enich van onsen burgeren ofte ondersaten in e
vreemden heren dyenst hem gave, name off laich, d
terstondt by sonneschijn uut onser stadt ende stadt v
cruyssen ghaen ende blyven een maendt, nae den dach
dyenst uutgegaen is. Ende wairt saicke, enich van
burgeren ende ondersaten dairenboven in onser stadt q
off bleeff, die soude verboeren an onser stadt 25 B
gulden ende een jair de stadt, also menich als dair wair;
heltelick dat onsen burgeren ende ondersaten sich well g
mogen in dyenst onder hair rechten lantsheer, dewelcke
in de stadt comen mogen, als hair dyenst uut is, ende a
eerst voer den burgermeisters in der tijt hoeren eede doe
len, dat dieselve in gheenen heeren dyenst leggen; mer a
in der stadt en sall nymant van onsen burgeren ofte o
saten in enigen heren dyenst leggen noch solt hebben, n
uutgesondert. Ende wair dat saick, dat den raidt tot e
tijt bevijnden can, dat enich van onsen burgeren ofte o
saten, mit ons wonende, sich in enigen heren dyenst allhi
onser stadt gave of name off gehadt hadde, soude verbo
elx 50 Beyers guldens ende een jair de stadt.

CCXXXIII.

Den 6 Octobris. — Deselve raidt gebiet ende laet weten
nymant by nacht op onse stadt muir in toirnen ofte p
mit enige bussen schieten en sall, dan alst viants noe
ofte die vianden voer de stadt sijn, op tverbueren elcke r
een Beyers gulden, also dijck als dat geschijt, ende
menich als dair wair.

Anno 1537.

CCXXXIV.

Op Manendach post Letare Jherusalem. — 1. Den r

1) Vgl. nº. CCI.

nde laet weten: also daer gebreck, daer gheen deut-
munt ende geslegen sijn om de kerck te gheven ende
nen te deyllen, so gebiet den raidt ende laet weten,
ygelick van onsen burgeren ende ondersaten gehou-
llen wesen te boeren de corten ofte dubbelde, mijts
elt mit Sint-Jorisschijlt, loep ende koers sullen heb-
allen manieren die deutgens geboeret *werden* [1]), tot
tgen tot enen mael, op tverboeren elc reyse 5 pont.
m voert alle Utersche ende Camper placken, gestem-
it Sint-Jorisschijlt, sullen hoir loep ende gang hebben
leutgens, ende die sel men gehouden wesen te boeren
stuver toe, op tverboeren 5 pont, ende de kerck-
s van Sint-Joriskercke sullen dieselve altijt voir hair
en wisselen tot allen tyden, enich des begeert.

CCXXXV.

lie Palmarum. — 1. Alsoe die Staten van Utrecht
agelix vervvoerderen onse burgerpachters tdoen pan-
n den huysgelde ende ander outschiltgelde ende die-
panden vercopen om half gelt ofte mijnder prijs, ende
meninge sijn om van onsen burgerbieren tonnegelt
gen, ende dat tot betalinge van sekere schulden, eer-
y den van Utrecht alleen gemaickt als by namen den
van IJsselsteyn ende andere meuteryden, pertyën
n jare van elf bijnnen derselver stadt hebben, wairduir
groote verderfelicke schulden verloopen sijn, welcke
s al angeheven ende gemaict sijn contrary onser lant-
nde ons, ende wy altijt sulcke handelingen contrary
egengestaen hebben, ende wy altijt ons oprecht ende
ll in denselve oirloge ende meuteryen gedragen, alst
lant notoir ende kentlick is, also van dien ancleven
n behoirden tgelden noch te contribueren vermogens
erschelinge der Keyserlicke Majesteyt hoichylick be-
nde beswoeren heeft, soe laet die raidt, out, nye ende
nte een ygelick weten, dat alle dieghene, die onse bur-
chters huysgelt, outschiltgelt ofte tonnegelt manen,
n ofte panden, ende die de exschysen hueren omme

[1]) woord is later met dezelfde hand ingevoegd.

tselve als voirscreven tontfangen van onsen burgeri
dieselve hout die raidt voirgenoempt voir vianden
willen dairop vorderen, in manieren als men op op
vianden behoirt te doen.

2. Voirt laet dieselve raidt weten een ygelick, dat n
van onsen burgere ofte ondersaten tUrecht een reyse (d
op hair selfs geleyde, ter tijt toe dat men henluden
laet weten.

CCXXXVI.

Op Manendage Meyavont. — Also den raidt ther w
onderricht is, dat dagelicx sich vele ende diversche uuthee
luden alhyer in onser stadt ghaen ende boven verbot en
plicatie, (by) out raidt, nye ende gemeente geschijt in da
op Sint-Mauriciusdach [1]), hoeren eede nijt gedaen en h
so gebiet den raidt ende laet weten, dat alle uuthee
luden, die zedert den tijt in onser stadt gecomen s
sonneschijn uut onser stadt ende stadt vredecrussen
wesen ende blyven sullen, op verboeren hoir lijff.

CCXXXVII.

Op Sinte-Martijnsdach. — Den raidt gebiet ende laet
dat nymant van onsen burgeren ofte ondersaten voirt
rijsch op den Berch houden sullen ende mit wagens in
stadt voeren sullen, op tverboeren, die se ment, wage
peerd; ende oick mede nymants mit croywagens rijs
vortelen in onser stadt brengen sullen, op tverboer
crowagens ende rijsch ende voirts tot correctie van den

CCXXXVIII.

Op Saterdach post Natalis Christi. — Item den ra
der tijt heeft geconsenteert ende toegelaten, dat H
Henricks. de Roper alle vierendeel jairs halen, manen
fen ende boeren sall van een ygelick, an den Hoff wo
een halfve stuver; ende hiervoir sel Henrick voirscreve
de vullnis, op den Hoff ende voir die husinge valle
gebrocht werden, alle weeck des Saterdaichs, alst mo
ende veer is, deselve vulnis enwech doen voeren op

---

1) Het H.S. voegt hier in: „geschijt".

ıde ingevalle hy des alle weeck nyet en dede, als voir-
ı, sal hy van elcke hoep vullnis, voir enich van de
: voirscreven liggende, verboren een stuver, also dijck
geschiede, ende also menich als dair wair; ende hier-
llen hem altijt 2 eerlicke luden van den buren weegen
bekoeren ende mit een onderdyenre pant mogen halen.
lese condicie sal ingaen Jacobi tocomende, ende van de
sal dat eerste vierdel jairs ingaen, ende tot dien dach
hy den Hoff schoenmaicken als voirscreven sonder
an den buir(en) of thalen durende der tijt voirscreven.
n sall oick nymant messen off vullnis op den Hoff
n, dan de dairop wonen, op tverboren tot elcke reyse
ıver, als dat geboerde.

Anno 1538.

CCXXXIX.

Palmdach. — Voirt gebyet den raidt ende laet weten, yemant, wye hy sy, enige zwanen in die Eem schyet,)ff slaet ofte name, op tverboren elcke reyse 5 Beyers ıs, also dijck als dat geschyede, ende alsoo menich als ıair, na vermogen onser stadt boick.

CCXL.

Donredach nae Paeschdach. — Voirt gebiet den raidt laet weten, dat een ygelick, als men processe generael nde is, voir Sint Joris ende nae de processe gaen sullen nyet besyden, op tverboeren een ygelick 5 pont, dair se verdyenres een ygelick off bekoeren sall.

CCXLI.

ıuppliceert op Woensdach ante Bartelmei. [1]) — Out raidt, ende gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende heb- ıesleten, gebyeden ende laten weten: also deselve raidt enompt ther wairheit bevonden heeft, datter dagelicx ıbuyssen ende diversche onmanierlicke spoelen ende andere ırbergen ende op andere plaetssen van onsen burgeren, saten, die een den anderen sijn gelt offwijnnende waren, beduchtende is verder quaet in tocomende tyden uut

---

ere tijdsbepaling bevindt zich in margine van het H.S.

spruyten souden mogen, zoe gebiet den raidt, out, nye
gemeente ende laten weten, dat voirtan nymant van
burgers noch ondersaten, zoe wye hy sy, geestelick off
lick, in ghenen herbergen, huysen noch op enige pla
wair dat sy, met ghenen spuelen, hoe men die versijnne
ramen soude mogen, om gelt spuelen sullen, op tverbo
also dijck dat geschyede, ende also menich als dair wair
10 Beyers guldens ende voirts tot correctie van den
ende die weerdt, werdijnne ofte ymant anders, dair sulc
boirden, 5 Beyers guldens ende oick tot correctie des ra
ende dieghene, dyt anbrengt, sall den kuer altijt half he

CCXLII.

Op Woensdach ante Bartolomei. — Voirt gebiet den
ende laet weten, dat een yegelick gehouden sall wes
boeren ende tontfangen alsulcke deutgens, die eertijts by
heren van den lande ende by de Keyserlicke Majesteyt o
ende oick by de stadt van Utrecht gemunt ende geslage
ende anders geen, op tverboeren een ygelick tot elcke
5 pont totter stadt behoeff.

CCXLIII.

Op Vrydach ante Symonis et Jude. — Item out raidt,
ende gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende (hel
gesleten tot verclaringe van sekere oude punten, oick e
by out raidt, nye ende gemeente gemaict, roerende vred
geleydebrekijng, twelck ons hoechste ende meeste recht is,
indient voertmeer tot enigen tyden geboerde, dat ymant,
wat condicie of state hy waere, datsy geestelick off
lick, [1]) den vrede ofte geley nae uutvisingen onser stadt
verbraick off gebroecken hadde, dat dieselve sonder
exceptie altijt then ewygen dagen sall wesen ende blyve
onse stadt ende stadt vredecruyssen op tverboren sijn lijff,
dat nymant dairinne verschonen en sall, off hy na den
dattet geley ofte vrede gebroicken werde, sijn leven ende
verwandelde ofte verwandelt had, mits verdende een geeste
geoirde monnick, priester of dyergelijcken; ende dit voirsc
punt te verstaen soewell op mannen als vrouwen ende vrou
als mannen sonder enich indracht, hoe dat toecomen soude mog

1) Het H.S. voegt hier in: „ende".

CCXLIV.

Donredach post Mertini Hyemalis. — Dat alle hilix-
irden, by vrienden ende megen van beyden perthyen dair-
eroepen gemaickt, uutgesproken ende mit den hylix-
n hoir segelen voll besegelt, alle condiciën ende voir-
n nae der teneur ende inhout der hilixvoirwarden allhyer
ı onser stadt van weerden gekent ende gehouden werden
ı by den raidt gedaen.

CCLLV.

nabescreven punt is den Smedegilde gegust: Item
ı sall ghene meyster van onser ampt ghene knecht te
stellen, datsy leerknapen ofte anders, nymant uuytge-
t nae desen dach, off dieselve sall geven enen gulden,
rente stuvers voir de gulden, dair die meyster voir-
sall ende den gilde betaling off doen, thenwair dat die
: bewysen konde, dat hy in een stede van recht sijn
ht geleert ende den gilde aldaer vant leerkijntsgelt
n ende betaelt hadde. *Gemaict by den raidt anno* 1538
dage voir Sinte-Katherinendach, ende dat oick by will
meen gildebroeders.

CCXLVI.

Manendach post Thome. — Item out raedt, nye ende
nte sijn eendrachtelick overcomen ende hebben gesleten:
de weerdt den coepman bijnnen 6 uren, naedat die
ijsch afgeslegen is, gehouden ende verbonden is op sijn
n sijn gelt te geven, dat den ofslager insgelijcx gehou-
ell wesen den weerdt alsulcke gelde ende penningen, hy
icx van den zeevvijsch betalende is, hem wederomme
ı ende betalen sell bijnnen een atmaell, by tverbueren
yers gulden, die een helft dairoff totter stadt behoef,
ı die weerdt dairover claechde ende sijn gebreck den
meysteren of den raidt te kennen gave, ende die ander
tot des weerdts behoeff; ende die voirscreven comen-
en die gelden van dyen mit die kueren altijt inmanen
uuthalen mit een dyenre van den weerdt, oft stadt-
ysen waren.

Anno 1539.

CCXLVII.

Manendach post Letare Jerusalem. — Item out raidt,

nye ende gemeente sijn overcomen, gebyeden ende
weten, tot wat tyden dat enige uutheemsche ende bute
allhyer van den scoutendyenre oft stadsdyenres gearre
werden ende hair recht dairom attempteren, van der be
vellich wesen sullen ende boven tselve noch verbore
onser stadt 5 Beyers guldens, also dijck als dat geboert
also menich als dair wair.

CCXLVIII.

Op Manendach post Letare Jerusalem. — Voirt gebi
raidt ende laet weten, dat nymant, wye hy sy, die
nyer suyckten den buyckhoevell onsteken werden, da
uut de huyse, dair syecken liggen, ghene onreynichey
de huyse gieten en sullen in de goten, op straet of i
stadt graften, op tverboren elcke reyse 5 pont ende vo
correctie van den raidt.

CCXLIX.

Oick op tFrydach voir Sinte Pancraes geschijt. —
den raidt, out, nye ende gemeenten sijn eendrachtelick
comen ende hebben gesleten, dat alle onsen burgeren
ondersaten, geestelick ende weerlick, enige wijn by ae
meer ofte min inleggen sullen, deselve de seste can d
then exchijs geven, ende betalen voir elcke can also
chijs, als sy ther plaitsen der sy de wijn gecoft hebben,
brengende certificatie van dengenen, sy de wijn gecoft,
veel sy dairvoir gegeven ende betailt hebben, gesond
wijncopers sullen then exchijs geven ende betalen voir
can, als sy deselve vercopen.

CCL.

Op Sinte-Victorsdach. — Voirt gebiet den raidt ende
weten, dat nymant, wye hy sy, geen sant van der stadt
halen sall, op tverboren tot elcke reyse een Beyers g
halff totter stadt behoeff ende halff tot behoeff dengene
dat anbrengt.

CCLI.

Op Manendach ante Mertini Hyemalis. — Voert g
den raidt ende laet weten, tot wat tyden dat ymant over
ende gestorven is, dat men alsdan op ghenen uutt

schoele die vrienden oft erfgenamen enige deyllinge (?) schoele doen sullen, op tverboren elcke reyse 5 pont ɔert tot correctie des raidts.

CCLII.

Dijnsdach post Lucie. — Voirt gebiet den raidt ende ɪten, dat een yglick grasburger ende in der stad vrymende hair burgergelt tuschen dit ende Lichtmis tocobetalen sullen, of men sel se voir geen burgers verɪden.

Anno 1540.

CCLIII.

Donredach post Agnetis. — 1. Out raidt, nye ende ɪte hebben die schuts op de Camp noch 5 tonne byers vaet exchijs meer gegost jairlix tot hoir wederseggen hoir gewoentliche presentie mit voirwairden, dat sy dair h ende geweer voir helden sullen, als den raidt in der ijt ordoneren sall.

Voirt is denselven raidt voirgenompt overcomen ende gesleten, also eertijts by den raidt out, nye ende ge- eendrachtelick overcomen is, dat alle dieghene, die ghaen, een goet harniseh hebben ende houden moten, n raidt in der tijt noch dairenboven enige goede burgeren ɛenloepen gesellen tot des raidts goetduncken ordineren ɔp harnisch ende geweer setten ende stellen sullen, die- dieselve, die also geset werde, houden sall, op tver- een Beyers gulden, dair se den raidt in der tijt al(t)ijt ir geduncken of sall mogen beschouwen, welcke gulden ende comen sall tot profijt. . . . . [1])

CCLIV.

Sonnendach Invocavit in de kerck geropen. — 1. Item raidt gebiet ende laet weten, dat nymant en sall rog, *of boqueyt* [2]) copen op een merckendach of buten merckenmeer dan een halff mud op enen dach ende dat opten by tverbueren 5 Beyers gulden tot behoeff half, diet

---

[1]) ingevuld in het H.S.

[2]) cursief gedrukte woorden zijn later ingevoegd.

anbrengt, ende die ander helft tot behoeff die stadt: e
backer, die broot om gelt te coep backt, een mud
wye rog oft weyt *of boqueyt* [1]) veylt, en sall ghee
weyt *noch boqueyt* [1]) copen, by dieselve kuer te ver
2. Item die oertgensweggen heeft den raidt tot hair
verbot geset ende sullen wegen 24 loot ende die deuts
ende soe wes broet te licht is, op tverboren tbroet e
broet ofte weg 5 pont.

CCLV.

Op Dinsdach post Crucis. — Voirt gebiet den raidt
laet weten, dat nymant van die Bunscoters, die allh
vijsch ter merct comen ende wederom enige vijsch u
nijt by de poirt oft int Molenbroick uutstorten of laten
sall, op tverboren elcke reyse een Beyers gulden, die e
tot (behoeff) die stadt ende die ander helft tot behoe
dat anbrengt, ende dair se een yglick of bekoren sel m

CCLVI.

Op denselven dach. — 1. Out raidt, nye ende gemeen
eendrachtelick overcomen ende (hebben) gesleten, dat een
burger ende ondersaet, wye hy sy, sijn goet, hy in den
van Utrecht liggende heeft ende voir die translatie b
heeft, die mergentalen sonder die weerden van dye
schouten, aldair sy onder gelegen sijn, anbrengen sullen,
die goeden, zedert der translatie vercregen ende geconque
die mergentalen ende die weerde van dyen anbrengen,
dat all op protestatie sonder der stadt rechten te vermin
gedurende ter tijt toe anders by der Keyserlicke Maj
ordoneert sell werden.
2. Voert gebyet denselven raidt ende laet weten, da
yglick die goeden, na der translatie vercregen, op m
ende Vrydach toecomende na 12 uren allhyer opt stad
comen ende anbrengen sellen.

CCLVII.

Op Saterdach na den Heyligen Pinxterdach. — Item
raidt gebiet ende laet weten, dat een ygelick, die goeden
landen liggende hebben bijnnen den districten van U

---

1) De cursief gedrukte woorden zijn later ingevoegd.

'oir den jare van XXVIII by ons vercregen ofte beseten, ote van de mergentalen ende dammaten die bruycker ren den schouten, dair se onder gelegen sijn, by clare atie bijnnen 8 dagen anbrengen sullen sonder estimatie eerde van dyen; ende die goeden, by onsen burgeren ren hebbende, datsy mit hylick, coep, vermangelt oft na den jaire van XXVIII ende bijnnen districten van t gelegen, die grote van den mergentalen ende dammaten outen, dair se onder gelegen sijn, bijnnen 8 dagen an- n sullen, ende die estimatie ofte weerde by den bruyc- an dyen den commissarissen tUtrecht bijnnen 8 dagen gen sullen; ende indyen ymant waere, die sijn mergen- nit clare specificatie als voirscreven bijnnen den tijt nijt brengt, ende in toecomende tyden enich gebreck by lede, stadt denselven alsdan nijt voirstaen noch verantwoirden.

CCLVIII.

Saterdach na den Heyligen Pinxterdach. — Voirt gebiet idt ende laet weten, dat een ygelick, wye hy sy [1]), oft out, nijt bijnnen onser stadt graften zwemmen naeckt bayen en sullen, op tverboren elcke reyse 5 also dijck als dat geschyede, ende also menich als air, dair se een yglick of becoren sal mogen ende den heel hebben, ende voirt tot correctie van den raidt; le ouders sullen voir hoir kijnder de kuer betalen.

CCLIX.

Donredach ante Odulphi. — Den raidt is eendrachtelick men ende hebben gesleten, dat den prior, procurator he conventualen van den Birckt noch (mit) wagen, peerden ell in onser stadt comen en sullen, noch oick nymant nsen burgeren oft ondersaten denselven convent voir- n yet seynden sall, ther tijt toe ende zoelange den it oft procurator van dyen alsulcke clachte, sy over de van Amersfort den 29 Mey lestleden qualicken an den van den Hoeve tUtrecht gesuppliëert, gerevoceert heb- nde ons dairvan sekere auctentyke scrijfften, by den van Utreeht gedaen, thonen, dat zy zulx ende allet in ven requeste gementioneert, gerevoceert hebben.

---

1 H.S. heeft: „sijt".

CCLX.

Op Manendaeh ante Margarete. — Item den raidt is comen ende hebben gesleten, dat die geschijckte v raidt in die saicken van de sluys, die nu nyewes gel werden by Coelhorst, dair die malen, Coelhorster m ende butenlanden hoir wateren doer weteren, sullen die doen maicken, dairtho die lantgenoten van de mal tweedendell voir dese reyse ende die lantgenoten van der horster meenten dat ander derdendell ende die buten tot moderatie ende discretie by den raidt van onser stad toe contribueren ende gheven sullen. Ende indyen onwillich in der betalinge bevonden worde, sal men mogen halen ende manen, als men der stadt sculden i ende maendt.

CCLXI.

Op Saterdach post Laurenti. — Out raidt, nye ende ge sijn eendrachtelick overcomen, alsoe die stadt in grot ckelicke sculden duer dpretentiën, oncosten van tijmme wakers, poirtyers gevallen is, ende dair men die stadt da mede onderhouden moet ende gene gelden te weten ter dat men sel vercopen ter somme van eens 400 gulden H lijffrenten, de penninck negen. Ende indien dat men ter s nijt vercopen en can, dat alsdan die ses geschijckte uutsettingen van lijffrenten te copen doen sullen, t dat dair een deell van die alrerijckste burger zullen 6 stadtgulden jairlicx, ende soe voirt elx na sijn staet den, 3 ende 2; ende indyen die dairvan onwillich soude de stadt gheven die rijckste 3 gulden Hollants soe voirt de vier 2, die dre $1\frac{1}{2}$ ende de twe 1 gulden der stadt sculden mede te betalen.

CCLXII.

Op Manendach post Martini Hyemalis. — Item out nye ende gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende ben) gesleten, dat soe wye van onsen burgeren enige huy buten belyven van denselven raidt voirgenompt an hoir h ofte enige huyssen uutgesteken ende gemaict hebben o

1) Hier volgen de 6 namen in het H.S.

ront, van stonden an wederom offbrecken sullen, op
en 5 Beyers guldens; ende voirt soe wye dat sy, in wat
dat wesen mach, hoir straten[1]) wederom op nye boven
ier verhoget ende enige bancken anders set off in
nde tyden sijn straten vermaicken of hoir bancken
boven dordonantie desselven raidts, sel se van stonden
eecken, op tverbueren dieselve kuer voirscreven.

CCLXIII.

raidt, out, nye ende gemeente sijn eendrachtelick over-
ende hebben gesleten, dat alsulcke maicken, die voir
jt gemaict sijn, ende die luden noch in levende lyve
nde voerts alle maicken, na datum van desen gemaict
werden, inhoudende sonder wederroep, ende protocollen
jn, sullen van weerden wesen ende gehouden werden,
lie maicken, inhoudende te vermeren ende te vermijn-
mede in weerden thouden ende wesen sullen, then-
by denghenen wedergeropen, deselve also voir den
te gemaict had, ofte voir 2 scepenen in der tijt den
gecanselleert, ofte te minsten dat by den scepenclerck
ol dairvan doirgedaen ware, van denghenen, die also
oet gemaict hadde als voirscreven. Ende voert alle
n, voir datum van desen gemaict, ende die luden ofge-
a sijn, sall staen tot verclaringe den raidt ofte den
it van onser stadt, dairt versocht werdt. *Actum* VI
Nativitatis Christi.

Anno 1541.

CCLXIV.

Donredach post Pauli Conversionis. — Den raidt is
omen, dat nymant voirtan enige ossen ofte coyen ther
slaen sal, hy sal een besboemtgen by dat ossenvleysch,
it coevleysch een roelapgen op een stockgen setten sall,
yse op tverboren 5 pont ende raits correctie.

CCLXV.

Dijnsdach post Pauli Conversionis. — Voirt is deselve
voirgenompt overcomen, dat soe wye van onsen burgeren

---

[1]) „oir straten" staat tweemaal in het H.S.

enige getuichgenisse voir [1]) tscependom beleggen wi
boven gewoentlicke solaris gheven een oirtgen, die ee
tot behoeff der 2 scepen, die in elcker tijt sitten sullen
getugen te examineren, ende voirt die ander helft g
an tween, tweten den secretaris die een helft ende die dy
die ander helft.

CCLXVI.

Op Manendach post Invocavit. — Item voirt is de
raidt voirgenompt overcomen ende (heeft) gesleten, dat
voirtan elx cuper die tonnen, die sy nu voirtan mak
hoir merck op setten sullen, ende dair sal die stad brant h
elc ton, de sy maiken; ende die tonnen sullen groot wes
mingelen, by dat verburen, dat sy geen stadtbrant en h
oft dat se te cleyn bevonden worde, de cuper, de die
maict had, 2 Beyers guldens ende de brouwer de ton
byer; en ditselfde sal geschyen tuschen dit ende Half
naestcomende, ende de tonnen, die gemerct sijn ende hai
hebben, sal men branden mitter stadt brant, ende die te
sijn, sal men te nijt doen; ende dese ijckinge sal altijt ge
by den brantmeysters in der tijt ende die dyenres.

CCLXVII.

Op tFrydach ante Gregorii. — Wy burgermeistere
dat hyer gewoentlick is ende voir recht gehouden wer
een moeder, als roerende hoir goederen the arven,
basteert en voot. Ende indyen enich vrouwe in onechten
kijnder procreëert by sulcken man, dair anders echte
souden mogen gestaen, dat alsulcke kijnder hair m
succederen, sonderlinge als dair gheen echte kijnder e
tsy of die goeder heerlick off erffpacht oft sijn deylbair.

CCLXVIII.

Op Manendach post Letare Jerusalem. — Den raidt
ende laet weten, dat voertan nymant van onsen burgere
ondersaten enige vreemde of uutheemsche luyden herb
ofte ophouden sall, ofte enige meysters knechten te
stellen sullen, hy en sal tselfde doen by consent ende
der burgermeysteren in der tijt, die kennisse sullen

1) Het H.S. heeft: „voirt".

:wijs horen, van wat staet ende conditie die voirscreven sijn, by tverboren, die anders dede, een Beyers gulden rrectie van den raidt.

CCLXIX.

lanendach post Letare Jerusalem. — Voirt gebiet den nde laet weten, dat voertan nymant enige scaep ofte opblasen noch opmaicken sall omme te vercopen, :boren tot elcke reyse 5 pont, half tot behoeft die nde half tot behoeff, die dat anbrengt, ende voert tot e des raidts.

CCLXX.

e Zervatii. — Out raidt, nye ende gemeente sijn over- ende hebben gesleten, dat men mit een dyenre van dt [1]) die pander, diewelcke an onsen burger ossen le dat outschiltgelt gepant heeft, een weet doen sall :aende van anbrenginge, die estimatie ende betalinge : 2 termynen, burger bruycken van burger, die bruycker lft dairof te betalen, wesende vry out goet voir die ie der temporaliteyt, soude costeloes ende scadeloes ntscap ontslaen; ende ingevalle indien hy des weygerde, die burger hoir ossen uutten gerechte mogen halen goede recht, twelck de stadt hoirluden voirstaen ende verantwoirden (sell).

CCLXXI.

raidt, nye ende gemeente der stadt Amersfort, als repre- nde 't gehele corpus der stadt van dien, protesteren esen, dat sy geensins en consenteren, cleyn ofte groot, contributiën van den outschiltgelt, soe sy daerinne olgende hoir oude goede gebruyck, previlegiën ende elingen nijt verbonden en sijn te contribueren; ende die Majesteyt van de Coninginne ijmmers soude be- ende willen mitter stercker handt tegens hairluyden leren, twelck sy nijt en hopen, sullen tselve Godt Al- ch moten clagen ende hair goede recht. *Geschijt anno* 41, *den* 27 *Junii.*

H.S. voegt hier in: „dat men".

CCLXXII.

Dit nabescreven punt heft den raidt den Wevergildt laten ende consentiert: Item den raidt is overdragen end ben gesleten, dat men voirtan de Wevergildt of de gildh werden will in den Wevergildt, dat deselfde sal ghe Keysergulden, 20 Hollants stuvers voir de gulden. v croen, sy plegen te geven, de ondermeesteren ende bu teren elx een quaert wijns ende elx raidtsheer een ma wijns; des so verseggen hem de gemeen gildtbroeder ewigen dagen 2 eerlike toirssen thouden tot allen tyd men dat Heylige Sacrament om de cingel dreecht, toirtsen altijt by 2 van den jongeste giltbroeders ge sullen werden, op tverboren elcke reyse een pont *Actum Donredach ante Margarete.*

CCLXXIII.

Op Donredach post Laurenti. — Item out raidt, nye gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende (hebben) ten: wairt saicke, dat in toecomende tyden geboirde enige onse burgeren an hoir goeden, ossen ende andere gelijcke goeden gepandt werden angaende dat outschi sel dieselve, die also gepant werdt, den burgerme tkennen gheven, dair men alsdan den ouden raidt te sal doen vergaderen omme dairop te raden tot welva gemeene burgeren; ende wairt byalso dat enich van burgeren oft ondersaten, die gepant ofte nijt gepant en yet dairtegens dede buten will ende consent des gemene out ende nye, sell tselve op synen last ende cost uutd

CCLXXIV.

Op Sonnendach post Egidii. — Out raidt, nye end meente der stadt van Amersfort sijn overcomen, dat een lick burgerpachter die helft van de outschiltgelt van de den, landen ende erven, by den burgers voir den jaere X beseten, op protestatie ende sonder prejudici hoir goede betalen sullen, beheltelick die goeden, den enen vry b van den ander alsulcke vry goede bruyckende sijn, ende sentiert den raidt voirscreven nijt meer daervan te contribu ende wairt byalsoe, dat enich van onsen burgers dair

meer of lydende oft gepant wert, sal men de scade ılick voir helpen staen ende uutdregen. [1])

CCLXXV.

Woensdach post Remigii. — Voirt dat nymant, out off by daich ofte by avont enige tromme ofte akenhorns ofte op slaen en sall, op tverboren elx 5 pont, dair ygelick of sall mogen becoren; ende die ouders sullen ır kijnder die kuer betalen.

CCLXXVI.

zoe wye dat Cremergilt sal wijnnen, sal eerst burger der stadt Amersfort ende geven den gilde van Sinte ːs 2 gouden Beyers gulden; des hebben hem die ge-giltbroeders verseyt then ewygen dagen 2 eerlicke en thouden tot allen tyden, als men dat weerdige Heylige ıent om de cijngel dreecht, welcke toertsen altijt by twe ːn jo(n)geste giltbroeders eerlick in hoir beste habijt ge- sullen werden, op verboren elcke reyse een pont was ghilde voirscreven behoeff. *Geschijt by den nyen raedt* 541 *sManendach post Martini Hyemalis.*

CCLXXVII.

Manendach post Barbare. — Voert gebyet den raidt ende eten, dat alle dieghene, die enige dootslagen gedaen ende n ongesoent ende sonder geley alhyer op der straten , dat dieselve by sonnenschijn uut der stadt ende stadt yt vertrecken sullen, off men sall dair an hoir lijff recht loen nae vermogen onser stadt recht.

CCLXXVIII.

wye dat Schomakergijlt sall wijnnen, sall eerst burger der stadt Amersfort ende gheven den gilde 3 Hol-he gulden 5 stuver, mit sulcke voirwarden, dat die rs ende burgerskijnder van bijnnen, die allhyer hoir jntsgelt betalen, tot wat tyden dat sy den gilden wijnnen,

---

margine staat: „Out raidt, nye ende gemeente hebben dit doirgedaen anno II post Ramis Palmarum". Behoudens de laatste zinsnede werd de bepaling herhaald in 1542, Donredach nae die Octave van Paesch.

sullen zy 15 stuvers an die 3 gulden een oirt voirs
corten; des hebben hem die gemeen giltbroeders versey
ewygen dagen 2 eerlicke toertsen thouden tot allen tyd
men dat weerdige Heylige Sacrament omme de cijngelt
welcke toertsen altijt by twe van den jongeste giltbr
eerlick in hair beste habijt gedragen sullen worden, op
boren elcke reyse een pont was totter gilde voirscrev
hoeff. *Geschijt by den nye raidt anno* 1541 *Do*
post Lucie.

CCLXXIX.

Op Saterdach post Natalis Christi. — Item die raidt
screven is overcomen: indien dair enige besatinge gesc
Utrecht op onsen burgeren, sel men ingelicx alhyer op
burger de besatinge doen na inhout hoir brieff.

Anno 1542.

CCLXXX.

Op Manendach post Agnetis. — Den nye raidt m
gemeen burgermeysteren, out ende nye, sijn eendrachtlick
comen ende (hebben) gesleten, dat men de exchijsm
een weet doen sall, dat se gheen renten, den burge
Utrecht thoebehorende, hulden sullen, ende indi(e)n d
boven van den burgers van Utrecht op onsen burger
hair goede geschyeden, sal men alsdan hair burger
goeden allhyer wederom besetten.

CCLXXXI.

Op Manendach post Letare Jherusalem. — Voirt
den raidt ende laet weten, dat een ygelick, wye hy sy
ghene wair op den Hoff te coep staen en sall dan afn
blau cruys by den roester, op tverboren elc reys elx 5
dair se de overste dyenres ende een ygelick of sall m
bekuren, ende sullen de kuer heel hebben; mer sulle
mogen mit hoir waer besieën de goet voir de luden hu
staende an den Hoff, mogen staen.

CCLXXXII.

Op Donredach nae den Heyligen Paesdach. — 1.
gebiet den raidt ende laet weten, dat nyemant enige pe

›ff vercopen en sall dan alleen by Sint-Jan op de
et ant kerkhoff ende dairomtrent, op tverboeren als
ven *elc reyse* 5 *pont tot behoeff, die se becoert; ende*
:rs *sullen voir kinderen ende meechden betaelen.* [1])
oirt gebiet den raidt ende laet weten, dat men de
el peerdtmerckt van Sinte-Bartelmeusmerckt al(t)ijt
sall in toecomende tyden op Sint-Bartelmeusavont.

CCLXXXIII.

›insdach post Crucis Inventionis. — Out raidt, nye ende
te der stadt Amersfort sijn eendrachtelick overcomen,
gemeen scutterry buten den Roden toern van desen
ff ende te nijt ende nedegeleyt sal wesen, ter tijt toe
› lange als anders by denselven raidt dairinne geor-
sall werden, mer sullen dieselve alle hoir veer ende
s houden, als een yglick op gordoneert sal werden.

CCLXXXIV.

Donredach ante Joannis Baptiste. — Voert gebiet den
nde laet weten, dat nymant (sich) nae desen dach
nigen heren dyenst geve of soutdy nemen en sell dan
by beveel ende consent den burgermeyster in der
tverboren raidts correctie.

CCLXXXV.

›e Johannis Baptiste. — Den raidt gebiet ende laet
dat nyemant, wye hy sy, van buten off bijnnen,
›eerd off karren an de tralyen van Schonefelt ofte aen
: trappen voir an dat stadthuys bijnden of setten sall,
rboren elc reyse 5 pont, also dijck dat geschyeden,
so menich als dair wair.

CCLXXXVI.

Mane(n)dach ante Margarete. — Voert gebiet den raidt
et weten, dat een ygelick sijn beesten graven sall, op
en elc reyse een Beyers gulden, half tot behoeff die
nde dander helft tot behoeff Hubert de stocker, die
›ff bekoren sell.

CCLXXXVII.

Manendaeh ante Margarete. — Voert gebiet den raidt

[1]) recursiveerde woorden zijn later bijgevoegd.

ende laet weten, dat nymant enige beesten ther h
slaen en sall, sy sullen deselve eerst 2 uren voir Sch
bijnden ende aldair staende, gevende deselve water en
tweten des morgens van 8 uren thot tyenen ende
dachs van 2 tot 4 uren, op tverboren elck reyse 5 (?)
gulden ende tot raidts correctie.

CCLXXXVIII.

Op Manendach ante Bartelmei. — Voert gebiet de
ende laet weten, dat (men) geen sout 8 (dagen) voir de
merckt ende 8 dagen na de merckt in de schuyten
en sell, dieselve schuyten sullen liggen in de grafft
Papenho(f)stede ende op Havick, op tverboren ele
elx 5 pont, dair se een ygelick of sall mogen bekoere

CCLXXXIX.

Op Manendach post Conceptionis Marie. — Den raidt
ende laet weten, dat een ygelick uutheensch, tsy
vrouw, der stadt gesworen, geboren oft ongeboren
nijt en sijn, sullen comen mergen te 12 uren op Sin
kerckhoff, ende hoir naem int scrijfft, ende de stadt A
hult ende eedt doen sullen; ende indien enich bevonden
die aldair nijt en quame ende dede als voirscreven,
alsdan by sonneschijn uut onser stadt ende stadt-vredec
gaen, wesen ende blyven ende nijt weder in the com
tverboren sijn lijff.

CCXC.

Op Manendach post Conceptionis Marie. — Den r
overcomen ende (heeft) gesleten, dat men voertan
holden sall, dat soe wye des nachts is sijn boert die
wacht te waken, die sullen des morgens also lang op d
blyven, totdat die poorten opgedaen ende opsijn, ende
elx de poert op helpen doen int quertyer, sy waken
men (se) off sell mogen bekoeren, off sy de willige
nijt gewaickt en hadden.

CCXCI.

sManendachs post Lucie. — Out raidt, nye ende ge

1) Het H.S. heeft: „blanck".

drachtich overcomen ende (hebben) gesleten, dat nymant, (sy), enige vitalie uut onse stadt brengen, voeren off doen en sall int cleyn ofte groot mit wagen, karren, cro-, hoe dat sijn mach, om mede die Geldersche ofte che te spysen, op tverboren die wair ende vitali ende Beyers gulden. Ende den raedt, de tsijn[1]) poirtdach is, t leet varen, sell oick verboren dieselve kuer; ende iede die poirtyer, in absentie den raidt uut leet varen, el verboren tot elcke reyse 5 Beyers gulden, so dijck nenichmael dat geboerden.

CCXCII.

redach post Circumsitionis Domini. — Out raidt, nye gemeente sijn overcomen ende laten weten, dat een k weerdt ende weertdijn, die by die ses geschijckte[2]) echten gevoerreert sijn, een ygelick innemen ende her- a sal na vermogen de voerering, op tverboren elx t, sy uutkeren, een Beyers gulden.

Anno 1543.

CCXCIII.

Woensdach post Pontiani. — Item out raedt, nye ende nte sijn overcomen ende (hebben) gesleten: wair dat saick, toecomende tyden gebuerden, enige, in denselven raidt le, der stadt exchysen hurende waren, sellen tot alretijt, ien van der stadt exchysen yetwes int cleyn oft groot ren, hem off sullen keren, op tverboren elc reyse elx rers gulden ende soe (?) de burgermeyster of heet keren; desgelicx, als out raidt, nye ende gemeente van enige , der stadt exchysen betreffende, vergadert sullen wer- dieselve exchijsmeysters alsdan ongeloet sullen laten, nijt te rade comen, ende en sullen oick nijt ymant, der exchysen in huer hebbende, op een Dartyenavont te ghaen om den raidt helpen kyesen.

---

1) H.S. heeft: „sijnt".

2) den vorigen dag was het volgende besloten: „Out raidt, nye ende gemeente sijn htich overcomen ende (hebben) ses geschijck(t) uut denselven raidt voirgenompt, jsbert Lumen, Thonis Buys, Jan Jan Gerijts., Jacop Gerijts., Joist Hermensz ende s van Byler, wair die knechten in den herbergen gevoerert sullen werden, by voerering den raidt voirgenompt gelieft hefft de geschijckte voirscreven dairvan te

CCXCIV.

Op Saterdach post Valentini. — Denselven raidt voirge is overcomen, dat dair nymant enige Geldersche lude man of vrow, jonck ende out, inhalen sullen, *sy hebben p of geen* [1]), op tverboren elx reyse 5 Beyers gulden stadt behoeff, ende geen vitalie en sullen uut laten voere tijt toe die stadt de puplicatie vant Hoff tUtrecht en...

CCXCV.

Op Manendach post Octavas Pasche. — Out raidt, nye gemeente sijn eendrachtelick overcomen ende (hebben) ges dat voertan nyemant, wye hy sy, de allhyer te loet gae onsen burger ende inwoenders, die van stade sijn, gheen oft sout te voet ofte peerdt ingaen ofte nemen sall d expres oirlof, beveel ende discretie den raidt in der tijt; indyen ymant als voirscreven dairenboven dede, sall de terstont een man wijnnen ende leggen dieselve in des huys [3]), ende sel aldair onderhouden werden mit dranck ende onderhout by den raidt, ter tijt toe ende soe l dieselve also in dyenst gegeven hadde, wederom ingec ware ende inbleve.

CCXCVI.

Op Donredach post Petri ad Vincula. — Out raidt, ende gemeente sijn eendrachtelick overcomen, gebieden laeten weten, omme der stadt lasten ende sculden te verv dair die stadt onlanxleden, Godt betert, in gevallen gecomen sijn, opdat men in gheen vorder verloep, als gescapen is, nijt comen en souden, dat een ygelick bu ondersaet, van wat staet hy sy, geestlick of weerlick, ende out, nymant uutgesondert, op sijn eer ende eedt synen landen, goeden, arven, huysen, renten, thijnsen, ende onrede, thyenden, in wat gericht die gelegen ind bevo sullen werden, elx bysonder tuschen dit ende mergen mid op der stadt huys in scrijfft in der stadts handen brenge

---

1) De gecursiveerde woorden zijn later ingevoegd.
2) Hier volgt een onleesbaar woord in het H.S.
3) Het H.S. voegt hier in: „leggen"

erboren, die des nijt en dede, alle hoir goet; ende sullen den wesen van denselven goeden een jair pachts te bueren totter last van den 68 dusent rydergulden, mits iën: elx sal dair mogen oftrecken alsulcke bewyselicke , een ygelick uut synen goeden gaende, ende nomen elx ift bysonder, die dairuut hebben. Ende wairt saicke, dat enigen goeden als voren verswege, ende de raidt in nende tyden bevijndt, die nijt angebrocht en sijn, sullen ende vervallen wesen tot behoeff de stadt ende dair meen lasten als voirscreven mede helpen dragen.

CCXCVII.

Woensdach ante Bartelmei. — Out raidt, nye ende nte sijn eendrachtich overcomen, dat een ygelick burger ondersaeten by sonneschijn sijn gelden, een yglic nae gen de cedulen, laest uutgeset, op geset sijn, betalen , ende men sell deselven hyer onwillich in bevonden , overleveren; ende wes in toecomende tyden bevonden , meer dan een jaar renten, een ygelick jairlix hebbende, cht ind betaelt hebben, sel men deselve in tocomende wederom gheven ofte an der eerster uutsettinge te corten.

CCXCVIII.

Donredach post Martini Hyemalis. — Voert dat een k, wye hy sy, enige geweer ofte stadtbussen ofte burger-er [1]) hebben sullen, dieselve bijnnen der tijt van 8 dagen r stadt huys brengen, op corrigert the werden then pel van een ander, dair den raidt een Saterdach toco-e op der stadt huys wachten sullen.

Anno 1544.

CCXCIX.

publiceert binnen der stadt Amersfort den 4 Februarii 1544.— chout, borgermeisteren, scepenen ende raiden statueren, die brouwers van nu voortaen geen byer uuyt en zullen en leveren dan by vaten, halve vaten oft vierendeelen, ene van 3 stuvers telcker reyse te verbueren.

---

[1] margine staat er bijgevoegd: „houwelen, scuppen, leren emmers ende smehamers, mit cruyt".

2. Item zoe en zullen geen brouwers vryheyt van e genyeten, dan die 12 mael int jaer brouwen, tot sulcke als des van outs gewoonlijck is; ende anders zal me elcke vat biers, binnen der stadt gebrouwen ende gedro ten exchijs betalen 7 stuvers.

CCC.

Van den 18 *Februarii* 1544. — Schout, borgermeis scepenen ende raidt statueren ende verbieden zeer scerp dat nyemant, van wat state ofte condicie hy zy, hem vo en onderwijnde op ymanden injurieuselick oft qualick te ken, int heymelick oft int openbair, dat een ander aen lijff, naem, faem off aen zijn goet ende bloot raicken m daer eenige onlust oft twist onder den burgere uuyt co ende volgen mochte, op peene gestraft te worden aen lijff goet nae gelegentheyt van der saicke. *Gepubliceert ut s*

CCCI.

Op Mane(n)dach den 24 *Marcii* 1544. — Dat nyemant e van den schoutendieners en misdoe mit woorden ofte wercken, op pene van aen haer lieve oft anders arbytrael gecorrigeert ende gestraft te worden nae gelegentheyt misdaet.

CCCII.

Den 30 *Junii* 1544. — Op huyden is ter presentie schout, borgermeisteren ende schepenen gepubliceert do nancie, nyeuws van sKeysers wegen verleendt; ende es be een yegelick hem daernae te reguleren, daer den eersten r dach van gehouden zal worden op morgen.

ORDONNANTIE OP DE ADMINISTRATIE DER JUSTITIE EN POLICIE.

(1544).

---

rle, by der gracie Godts Roomsch Keyser, altijt ver-
er sRijcx, Coninck van Germanië, van Castilliën, van
van Grenade, van Arragon, van Navarre, van Naples,
cillië, van Maillorcque, van Sardaine, van den eylanden
ende vasten landen der zee Oceane etc., Eertshertoge
stenrijck, van Bourgoinguen, van Lothric, van Brabant,
emborch, van Luxemborch ende van Gelre, Grave van
dren, van Artois, van Bourgoinguen Palsgrave ende
Henegouwe, van Hollant, van Zeellant, van Ferrette,
Haguenault, van Namen ende van Zutphen, Prince van
, Marcgrave des Heylicx Rijcx, Heere van Vrieslant,
alins, van Mechelen, van der stadt, steden ende landen
Utrecht, Overijssel ende Groeningen, ende Dominateur
ie ende in Affrijcke: allen denghenen, die dese jege-
ge zullen zien, saluyt.

oe onse stadt van Amersfoort over lange jaeren zeere
ijcken geregeert ende de justicie ende pollicie aldair nyet
n noch onderhouden en es geweest, alst tamelijck ende
ck was ende van rechtswegen behoirde te geschiene,
eensdeels by gebreke van dien onse voirscreven stadt
ehoirsaemheyt, soe tegen Ons, hueren erflantsfurst, als
gens Onse statholders, gevallen es, in zulcker vuegen
eselve Onse stadt tvoirleden jaer by den vyanden inge-
n ende geoccupeert es geweest; ende want wy zedert —

by der hulpen Godts — de voirscreven stadt in Onser
danicheyt wederbrocht ende gereduceert hebben, d
wetene, dat wy, begeerende in toecommende tyden g
inconveniënten verhueden, regele ende ordene stelle
Onse voirscreven stadt bat geregieert ende onderhouden
tot gemeyne ruste, welvaren ende versekerheyt van de
geren ende ingesetene van diere, zunderlinge ter eeren
almechtich, ende opdat de justicie — zonder dewelcke g
steden en mogen voirspoet hebben — eenen yege
rechtverdelijcken gedaen ende geadministreert worde, h
uuyt Onser rechter wetentheyt, auctoriteyt ende volle
gemaect, geordineert ende geconstitueert, maken, ord
ende constitueeren by forme van nyeuwe wet ende co
die puncten ende articlen hierna vólgende, dewelck
willen ten eeuwigen dagen onverbrekelijcken onderh
ende geobserveert te wordene bijnnen Onsen voirsc
stadt van Amersfoort.

I.

1. In den eersten, dat wy committeren zullen bijnne
selver Onser stadt een schout, diewelcke macht zal hebb
vangen ende tapprehenderen alle delinquanten, mits hebb
voirgaende informatie precedent ofte kennisse hebbend
tmisdaet, ten waer saecke, hy den misdadigen opt feyt
daet bevonden hadde; diewelcke hy, zoe gevangen
geapprehendeert zijnde, gehouden zal wesen mitten e
zonder vertrecke voir scepenen te rechte stellen ende
laten wedervaren.

2. Item sal dieselve schoudt by advis van Onsen st
der ende in zijn absentie van Onsen raide tUtrecht m
hebben ende ordonneren een lieutenant ofte substituyt
welcke in zijn absentie alles doen sal, wes die schoudt, p
zijnde, zelffs soude mogen doen; die gehouden sal wese
te doene in handen van den schoudt in presentie va
borgemeesteren ende scepenen, ende sal scepenen van
wegen moegen vermanen om recht te doene ende justi
administreren, in aller manieren oft die schoudt selffs j
woirdich waere. Ende in weygeringe van beyde sullen
gemeesteren en scepenen dairaff Onsen stadhouder ende
adverteren om dairinne te versiene na gelegenheyt va
saecken.

tem die schoudt en sal nyemant ter torture leggen
en leggen dan by voirgaenden vonnisse van scepenen
i presentie ten minsten van 2 scepenen, die by borge-
en ende scepenen dairtoe geordonneerd zullen worden.
tem die schout sal alle Dijnsdage ende Woensdage
ouden, alst gheen vierdach en es, ende alst vierdach
s dages dairna, zoewel in criminele saken als civile.
alle Donredage, alst geen vierdach en es, ende ist
h, sdages dairna, zullen schout, borgemeesteren, sce-
ende raiden vergaderen opt stadhuys ende aldaer
en zaken, politiën, neringe ende twelvaren der stadt
nde.

Gheen vergaderinge te maken buyten consent van den schoudt.

dat die borgermeysteren, scepenen ende raiden gheen
eringe en zullen mogen maecken buyten consent, wille
ywesen van den schoudt oft zynen onderschoudt in zijn
ie, op peyne van gestraefft te worden nae gelegenheyt
r zake.

II. *Van vergaderinge van gilden, ambachten, etc.*

en insgelijcx geen vergaderinge moegen wesen van
, ambachten ofte broederscapen zonder oirloff ende con-
n den schout ofte zynen substituyt, die hem in zulcke
leringe zelver in persoone vinden sal ofte yemants van
t dairtoe te committeren; ende en sal aldaer anders
getracteert mogen werden dan alleen van zaken, huere
ht aengaende. Ende men sal maer een gilde consent
op eenen dach vergaderinge te maeken.

IV. *Van ordonnancie opte ambochten te maken.* [1])

ghene, die van eenige ambochte zijn bijnnen Amersfoort,
llen gheen willekuer oft ordonnancie, haere ambocht
ende, moegen maecken buyten *advijs, wille ende consent*
len schoudt, borgemeesteren, scepenen ende raedt aldaer,
n boete, indien hy contrarie van desen deden, van
rolusgulden tot Onsen proffyte; ende hierenboven zullen
ordonnancie van geenre weerden zijn.

1: Keurboek art. CXXIX.

V. *Van gilden ende ambochten.*

Item in den voirscreven gilden, ambochten ofte v
ringe van dien en sal nyemant mogen wesen, die v
ambochte ofte neringe nyet en es noch geweest en es
die in de gilde ofte ambochte nyet en zijn, en zulle
vergaderinge nyet mogen commen op peyne van arbitr
gecorrigieert te worden; ende hier sal die schout ne
opsich nemen.

VI. *Bewaringe der sloetelen.*

Item sal diezelve schoudt ofte zijn substituyt bewar
houden die sloetelen van den stadpoirten, hecke
ameyden, ende en sal daer nyemant by nachte ofte o
uuyt ofte inne moegen zonder eenige merckelijcke s
tot discretie van den schout oft zynen substuyt ende e
den borgemeesteren.

VII. *Ontfanck van boeten.*

Item sal die voirscreven schout ontfanck hebben va
boeten, bruecken ende confiscatiën, vallende binnen di
screven stadt van Amersfoort ende de vryheyt van die

VIII. *Vonnisse te manen.*

Item sal die schout ofte zijn substituyt in zijn a
alleen maenre wesen van alle vonnissen, tzy crimine
civijl, alsoewel oirspronck nemende uuyt zake van p
ende fraulden, gecommitteert in den accysen, als a
gheen uuytgesondert, welverstaende, dat die borgem
in saecken, daer zy pretenderen willen die stadt b
ïnterresseert te zijn, zullen mogen ageren ende concl
ofte doen concluderen tot interest.

IX. *Van twoirt te vueren.*

Item dat die schout in allen saecken twoirt vuere
als die van den gerechte vergadert zullen wesen, te
dat die van den gerechte ofte den raidt, vergadert
daer eenige saicken vielen ofte te doen waren, concern
die politiën, neringe oft incommen van de stadt, die g
zullen mogen werden by den borgemeesteren in pre
van den scout offte zynen substituyt.

X. *Vrede te leggen.*

lie scqut by de stadboden den innewoenders van ort ende andere, bijnnen die vryheyt commende, sal doen vrede leggen ende verbieden malcanderen nyet loen mit woirden noch mit wercken, op correctie van n tot Onsen behouff.

XI. *Van tgerecht opt stadhuys te commen.*

lie borgemeesteren ende scepenen, geladen zijnde duer van den schout van Onsen wegen om recht ende tadministreren, gehouden zullen wesen opt stadhuys ynen, tenwaere dat zy merckelijcken te doen hadden stadts saecken ofte andere nootsaecken, in welcken zy gehouden zullen wesen huer onschoudt den schout en te geven.

XII. *Die schout sal opiniën mogen hoiren.*

dat die schout int delibereren van saecken present gen bliven ende die opiniën hoiren in allen saecken, y nyet en contendeert tot zijn proffijt; ende en sal er scepenen opiniën verstueren noch daerjegens arguë-rwylen zy huer opinie zeggen zullen. Ende daer die contendeert tot zijns zelffs prouffijt, sal hy vertrecken, toe die zake geconcludeert es.

XIII. *Van zware zaken.*

in allen zwaren saecken die schout nyet doen en sal advijs van stadhouder ende raiden Ons Hoffs provincial.

XIV. *Gheen geleyde te mogen geven.*

schout, borgemeesteren ende scepenen geen geleyde n en zullen mogen geven in geenreley saecken, civile iminele, noch nyemant die stadt ofte vryheyt verbieden expres bevel van den stadhouder ofte raiden, ten-dat alsulck verbot ofte uuytbanninge geschiede gerech-by sentencie ende oirdeele.

XV. *Van de stadgrafften te schouwen.*

die schout ende die van de gerechte oft eenige ge-tteerden zullen bewaeren ende beschouwen die stad-

grafften ende borchwal ende andere diepten bijnnen
heyt van de voirscreven stadt om die te doen ladick
zuveren nae behoiren ende als dat van noode wese
older gewoenten.

XVI. *Gheen briefven van vreemde heeren te ontf*

Dat die borgemeesteren ofte die van den gerec
Amersfoort gheen missive van vreemde princen,
heeren ofte gemeenten, Ons nyet subject zijnde, o
en zullen, maer die besloten leveren in handen v
schout; ende en zullen oic gheen missiven mogen
ofte seynden aen eenigen princen, ffursten ofte vre
meenten zonder consent oft wille van den schout.
oic eenige missiven van alsulcken heeren, princen o
meenten commen aen eenige borgers ofte inwoend
stadt van Amersfoort, zullen die voirscreven es thoo
schout ende borgemeesteren noch dairop eenige a
scryven, tenzy dat zy dieselve antwoirde eerst gethoent
den schout ende borgemeesteren voirscreven.

XVII. *Die stadclock te luyden.*

Dat van nu voirtaen die stadclock nyet geluydt
werden dan by bevel van den schout, ende in zijn a
van zynen substituyt. Ende indien die wet van Am
eenige publicatie ofte uuytroupinge willen laten doen,
deselve gelesen worden by den secretaris der voir
stadt; indien oic eenige publicatie ofte uytroupinge va
wesen sal van Onsen wegen aldaer te doene, zal
geschien by dengheenen, die dairtoe geordonneert wor
welcken schout, borgemeesteren ende scepenen ass
dair doen zullen.

XVIII. *Rekeninge van den gasthuysmeesters te ontf*

Dat die schoudt van nu voirtaen sal doen doen al
rekeninge, bewijs ende relicqua denghenen, die dadmin
ende ontfanck gehadt hebben van gasthuysen, fabrijck
kercken ende andere weerlijcke godshuyseren, ende, a
die rekeninge doen sal, present wesen ende neerste
verstaen, wat renten ende incommen elck van de
gasthuyseren ende godshuyseren hebben, ende helpe
die goederen ende erfven van dien ten hoichsten pry

de verpacht werden; ende gheen uuytgeven passeren
uictantie, ten ware dattet ordinaris ende cleyne som-
waeren, diewelcke hy mit alle die rekenscap den
meesters [1]) offte fabrijckmeesters by eede sal doen
n, daervan hy hebben sal van elcke rekeninge een
s.

BORGEMEESTEREN, SCEPENEN ENDE ANDEREN OFFICIEREN ENDE VAN HAER OFFICIËN.

XIX. *Wie alle ampten geven sal.*

ampten bijnnen die stadt van Amersfoort zullen van
wegen gegeven worden, zonder dat die van Amers-
n dier onderwinden zullen.

XX. *Jaerlicx 2 borgemeesters te stellen.*

ıer zullen van nu voirtaen gestelt worden jaerlicx by
e Onsen stadhouder ende zyne gecommitteerde 2 bor-
eren, die last zullen hebben neerstelijck tot die stad-
n te zien ende mitten scepenen recht ende justitie te
administreren ende allet doen, dat goede ende ge-
borgemeesters schuldich zijn ende behoiren te doen
er eeren, eendrachticheyt ende welvaren van de stadt.

XXI. *Van borgeren te gebieden.*

een borgemeester en sal alleen over die borgeren
ebot hebben; maer indien hy yemandt yet gebieden
l tselven doen mit schoudt ende scepenen ofte ten
duer huer ordonnancie. Ende zoe wie alzulck gebot
et en obedierde, sal vervallen in een boete van 3
gulden tOnsen proffyte.

XXII. *Scepenen te stellen op Nieuwaersdach.*

n oic daertoe gestelt ende gecommitteert worden by
ft Onsen stadhouder jaerlijcx op Nieuwejaersdach 8
en, diewelcke mitte voirscreven 2 borgemeysteren ken-
hebben zullen van alle criminele ende civile saecken,
le bijnnen haere bedrijff, uuytgesondert lese majestatis,

H.S. heeft: „gadshuysmeesters".

ketterye ende rebellions, welcke saecken staen zu
kennisse van Onsen raide sHoffs van Utrecht; ende
eenen yegelijcken recht ende justicie administreren,
sondert dat zy in criminele saecken geen kennisse en
nemen over suppoosten van den Hove provinciael ofte
officiers, diewelcke die schout, indien die geapprehe
worden, gehouden sal wesen te brengen in handen v
raide provinciael Onses Hoffs van Utrecht voirscreven.

XXIII. *Die saken van den Keyser te voirderen v
andere partiën.*

Zullen oic gehouden wesen Onse saecken te vo
ende termineren voir alle andere saecken van partiën.
in alle saken, daer de schout gevoeght is, zullen de s
die saecke van den partiën ende des schouten sake
sentencie termineren.

XXIV. *Wie de kennisse competeert van stadssaec*

In saecken aengaende die stadvryheyt van Amersfoo
die goeden ende incommen van dien zal die kennisse
toecommen ende toebehoiren Onsen raidt provinciae
Utrecht.

XXV. *tRecht van den raedt aff es.*

Item zullen die voirscreven borgemeesteren ende sc
haer commissie bedienen, recht ende justicie administre
tijt toe het recht vernyeuwet zal zijn; daermede oic c
sal alle kennisse van saecken, diewelcke die van de
voirtijts plagen te nemen.

XXVI. *Van den camelaer.*

Item sal oic van Onsen wegen gestelt ende geordo
worden bijnnen Amersfoort een camelaer, die den o
sal hebben van alle den incompsten van der voirscreve
nyet uuytgesondert, ende doende betalinge van den r
ende tgeen, dat men behouven sal van tijmmeraige, rep
bodeloon, wakers, poortiers ende andere, ende dat by
nancie van scout, borgemeesteren, scepenen ende raidt;
zal van als jaerlicx doen een rekeninge met behoirlijcke
nancie ende acquiten in presencie van eenen commissaris,
toe by Ons geordonneert, ende van schoudt, borgemees

n ende raidt der stadt voirscreven; dairvoir hy hebben
: zynen sallaris 40 Carolusgulden, dairvoir hy gehou-
wesen te leveren 2 rekeningen, een voir die stadt
andere voir Onsen voirscreven commissaris. Ende in-
eenige extraordinaris arbeyt doet, sal daervan geloent
tot tauxatie van denselven Onsen commissaris.

XXVII. *Van verpachtinge der stadgoederen.*

omen van der stadt Amersfoort, als accysen van wijn,
de andere, zullen van nu voortaen elcx bysonder ende
ie openbaerlijck verpacht worden tot zulcken termynen,
n dat oirboirlicxt beduncken sal, den meesten dairvoir
le in presentie van schout oft zynen substityt, beyde
gemeesteren, 2 scepenen, 2 raiden, den camelaer ende
ris, van welcke parcheelen ende den incommen van
ie cameraer elcx ende in specie ende byzonder zijn
:k maken zal. Ende dairmede zal geaboleert wesen
aniere van doen, by die van Amersfoort dus lange ge-
eert, by dewelcke de stadtsgoederen ende incommen
i masse zonder distinctie plegen verpacht te worden
den pachter overgegeven die namen van dengheenen,
ff- oft andere renten van der stadt hadden, ende dair-
lat men compensatie plach te maken ende tsurplus
in ontfanck te stellen.

XVIII. *Van tsallaris voir dengheenen, die over die verpachtinge zitten.*

le zullen die persoonen voirnoemt hebben voir hueren
is van over tverpachten te zitten telcken termijn die
dt ende 2 borgemeesteren elcx 6 stuvers ende die
e elcx 3 stuvers.

XXIX. *Van* 16 *raiden.*

m noch zullen van Onsen wegen gestatueert ende geor-
eert worden 16 persoonen ofte raiden, die mitten voir-
en schout, borgemeesteren, scepenen ende camelaer repre-
ren zullen tlichaem van der stadt, diewelcke geroupen
n worden by den schout ende borgemeesteren in allen
ten, politiën, neringe ende welffaert der stadt aengaende,
dairinne helpen raiden ende sluyten dat tot die meeste
, proffijt ende welvaren van Ons ende Onser stadt Amers-

foort best dienen zal; welverstaende, indien daer
merckelijcke ende zware saecken voirvallen ende anders
dat in zulcken gevalle die schoudt ende borgemeesteren
16 van den treffelijcxten borgeren ende innewoenda
hem zullen mogen roupen in de communicatie, diewelc
saecken sullen helpen beleyden tot eere ende welvare
Ons ende derselver Onser stadt Amersfoort.

XXX. *Van tofficium van den secretaris ende zynen sa*

1. Item die secretaris zal gehouden wesen regis
houden van allen ordonnanciën ende placcaten, die van
wegen gemaect ende gepubliceert zullen worden, end
int lange van woirde te woirde te bouck stellen, en
wat dach ende by wien die gepubliceert zijn.

2. Item hy zal oic goet register houden van allen pled
overdrachten ende transporten, stellende die namen, by
ende voir wien die geschiet zijn.

3. Zal oic bewaren alle missiven, die an de stadt
Amersfoort commen zullen, ende die minute ofte copi
der antwoirde, die daerop gescreven zullen worden,
dairop stellende die date, wanneer die ontfangen, ende
neer die antwoirde dairop gescreven zullen zijn.

4. Zal oic goet register houden van allen sentenciën.
penenvonnissen, appointementen ende decreten ende van
acten judicialen, zulcx als die by den gerechte gegeven
gewesen zullen worden.

5. Sal oic bewaren alle dingtalen, bewijs ende munime
dienende tot recht van partiën, daer eenige sentenciën
gewesen zijn, ende deselve besloten overseynden den H
indien van zulcke sentencie geappelleert wort, als hem
by compulsoriael van den Hove bevolen worde; ende
hebben voir zijn bewaernisse van elck van partiën 3 stu

6. Item soe wie eenige overgiften ofte vertichten doet
tgerecht, die de secretaris in den scepenenbouck scryven
daer sal die verlyder offte overgiffter zoe lange by bly
dattet die secretaris in den boucke gescreven heeft, ende
sal hem dan die secretaris, hebbende te boucke, oplesen.
sal die secretaris hebben van elcke overgiffte, plechte
vertichte 3 groet van den brieven te scryven, ten ware
se zeer groet waren, dat sal staen tot tauxatie van

e. Ende indien der meer pesoonen zijn, die zulcke
en, plechten oft vertichten doen, cloisteren offte ge-
ı, sal dieghene, die de briefven begeert, betalen
gelt.
:em zoe wie eenige copie versoeckt uuyt eenige brief-
: munimenten, zullen dezelve copiën by den secretaris
ntiseert ende gecollationneert worden, partiën daerover
:n; ende zal hebben van auctentiseren een halfve stuver,
s hy de copiën zelffs scrijfft oft doet scryven by zynen
van tblat eene stuver.
tem die secretaris, houdende die rolle, sal hebben voir
resentacie een doyt, ende van elcke extrait oic zoe-
nde van textenderen van een sentencie, op dingtaelen
t, in welcke sentencie hy verhalen sal die meeste
rincipaelste middelen, in die dingtaelen begrepen,
ı hy hebben sal voir onderteyckenen 3 stuvers.
)ie secretaris sal deselve rolle opten rechtdach oplesen
lcker ordene, als die gescreven es, zonder yemant over
ı ofte den eenen voir den anderen te voirderen.
Sal oic die secretaris zijn rolle volmaect hebben sdaechs
:n, eer den rechtdach dienen sal, ofte ten minsten zoe
e voiren, dattet gerecht dairby nyet verachtert en es.
Dat scepenen, secretaris nyet meer van hueren sallaris
en zullen van buytenluyden dan van binnenluyden.
Item van een missive te scryven tot versouck van
sal de secretaris hebben 2 stuver.
Item van boelcedulen ende inventaris te maecken zal
etaris hebben van elck blat een stuver.
Als die secretaris yet affleest ende publiceert mitter
tot versouck van eenige singuliere persoonen, sal
hebben 2 stuvers.
Item van allen plechten ende beloefften aen te teycke-
l die secretaris hebben eenen halfven stuver; ende indien
ı acte begeert wort onder secretaris handt, sal daervan
eenen stuver.

XXXI. *Van opiniën te colligeren.*

dat die borgemeesteren ende scepenen, van den schoudt
vermaent zijnde, huer opiniën zullen zeggen, te weten
e overste borgemeester ofte in zijn absentie die oudste
een omvrage zullen doen by oirdene ende een yegelijc-

ken opinie ende redenen verstaen. Ende tgene by de
stemmen geopineert sal worden, sal die borgemeester
deren ende tvonnisse by gescriffte laten stellen en
secretaris alsoe doen pronunciëren, uuytgesondert cleyne
onder die 6 Carolusgulden, die de borgemeyster by
sal mogen pronunciëren ende gehouden wesen den se
te boucke te laten stellen.

XXXII. *Van vonnissen te concluderen.*

Item en sal voirtaen geen vonnisse geconcludeert. g
oft gewesen worden dan by dat meestendeel van den
nen; dat nochtans partiën hare saecken zullen moegen
ende pleyten voir schoudt oft zynen substituyt ende
den scepenen, die den anderen van denzelven dingtal
port doen zullen.

XXXIII. *Van den duerwaerders ofte dienaers.*

Dat die duerwaerders ofte dienaers en zullen nyet
wesen, daer bij den scepenen ofte raidt van eenigen
gedelibereert wort, dan zullen buuten die camer blyve
ende nyet innecommen, dan als zy geroupen worden.

XXXIV. *Van den kerckmeesters ende Heilich-Geest*

Dat schout, borgemeesteren ende scepenen van nu v
zullen stellen kerckmeesters, Heylich-Geestmeesters en
huysmeesters ende andere officiën, in der kercken end
huyseren behoirende, tenwaere by fondatiën anders g
neert waere.

XXXV. *Als yemant van den scepenen oft raide geschickt worden.*

Item als yemandt van den scepenen ofte raiden
schout ofte borgemeesters geschickt worden tot eenige
die stadt ofte justitie roerende, zoe en sal zulcke ghes
gheen onschult mogen nemen off weygeringe doen op ar
correctie, tenzy dat zy merckelijcke redenen hebbe
weygeringe oft onschult.

XVI. *Gheen pensiën van vreemden heeren tontfangen.*

die schout, borgemeesteren, scepenen, raiden, came-
f secretarissen ofte yemant van hemluyden en zullen
dienst van eenigen anderen ffursten ofte heeren, hoe-
die zijn, mogen wesen noch eenige pensie van hem
ofte ontfangen noch oic gedoogen yemant van den
s ofte innewoenders, hy zy geestelijck ofte weerlijck,
te ontfangen, op peyne van gestraefft te worden aen
nde aen goede nae gelegentheyt van der zaecke.

XXXVII. *Aengaende die voirspraken.*

tem dat die schout, borgemeesteren ende scepenen
aennemen ende toelaten tot voirspraken, die hem nut
equaem ende tot zulcken getale, als hem goetduncken
enwaere dat yemaents zijn eygen woirt houden wilde,
houden zullen wesen in handen van den schout eedt te
Ons getrouwe te wesen, den schout, borgemeesteren
scepenen eere ende reverentie te bewysen, ende dat zy
eene saecken partie dienen en zullen, daer zy weten
tverdicheyt inne te zyne.
Dat nyemant van den voirspraken part ofte deel hebben
1 in saken, daer zy partiën inne dienen, op correctie
epenen.
Dat nyemant over oirdeel dingen en sal opte verbuerte
o stuvers, zoe dicke hy by den schoudt daervan in boete
gen ende by scepenen daerinne gekent waere, tot be-
van den schoudt.
Zullen oic die voirscreven voirspraken hebben voir con-
ie, eer men proces aenleggen sal, van elcke saecke,
e offte groot, 4 stuvers.
Ende zullen die voirspraken hebben van elcke termijn,
ten: eyssch, antwoirt, replijcke ende duplijcke, 2 stuvers,
indien zy van scriftueren dienen doir ordonnancie van
dt ende scepenen, van elck blat eenen stuver, insgelijcx
an reprochen ende salvatiën. Ende indien zy eenich ver-
t doen, zullen zy hebben van elck versouck eenen stuver.
Item indien eenich voirsprake versuymde trecht van
partie, midts dat hy zijn termijn nyet waer en name nae
iren, dieselve sal gehouden wesen zijn partie te betalen

schaden ende interest tot tauxatie van borgemeesteren scepenen.

7. Item indien yemant gheen voirsprake crygen en sal die schoudt hem van eenen behoirlijcken voirspraken sien om hem te dienen om zijn behoirlijcke loon, ofte hij arm ware, om Godswille.

HOE MEN VOIR SCHOUT ENDE SCEPENEN PROCEDEREN SAL.

XXXVIII. *Van rechts te plegen.*

Item zoe wie den anderen mit recht aenspreken wil denselven by den gerechtsbode doen bieden ofte verdach den voir schout ende scepenen te commen opten naesten dach, als men recht houdt. Maer opten rechtdach en sal nyemant verdachffaerden moegen om op dien rechtdach rechte te commen. Ende off men op dien dach, dat jegens gedaecht waere, gheen recht en hielde, zoe sal citatie blyven openstaen totten naesten rechtdach daernae.

XXXIX. *Van citaciën.*

Item als yemant by den gezworen boden te rechte gecit ofte gcciteert es, sal dieselve bode gehouden wesen, als citatie mit namen ende toenamen van partiën ende de teyckende rechtdach den secretaris aenbrengen, dien secretaris dairaff gehouden sal wesen jegens den voirsc rechtdach een rolle ofte register te maecken, ende uuyt rolle partiën oproupen, ende die conclusiën, by partiën ge mitsgaders tappointement ofte uuytsprake van tgerecht aen te teyckenen, ende dieselve rolle alsoe bewaeren rechtdage tot rechtdage.

XL. *Arresten.*

1. Item offt eenige borgers ofte inwoenders van Amer eenige vreemde, buyten hare vryheyt woenende, dede teeren, twelck zy aen den voirscreven persoonen mogen doen, sal denselven gearresteerde terstont te gestelt worden, te weten desselven dages ofte ten lant dages daernae, ofte by gebreke van dien sal die gearres van tarrest ontslagen wesen, tenware dat sdages dae heylich dage waere, ende in dien geval sdages daeraen.

2. Item een man van buyten, willende spreken mit

igen borger off inwoender van Amersfoort, zal men
en cort ende o(n)vertogen recht doen, twelk men heet
eersnacht-recht.
tem wanneer bijnnen Amersfoort yemant bezet wordt
schout ofte zijn dienaers mit eenige plechten ende
te rechte te commen oft te betalen op zekere boeten,
sal die schoudt, indien hy nyet te recht en compt
1 betaelt zijn boet, nyet innewinnen, ofte die clager en
laen zijn.
ndien yemant, gearresteerd wesende ende te recht
, begeert dach off termijn omme tantwoirden, sal den
gehouden wesen borch te stellen om hem ten be-
len dage te rechte te commen. Ende indien die ge-
rde alsdan nyet en quame, soe sal men jegens den
procederen, gelijck als men jegens den principale gedaen
iebben, zonder dat die borge naemaels mits leverende
incipael sal mogen volstaen. Ende oft die schoudt
aenslouch van den arrest zonder consent van partie
en dage dienende nyet te recht en quame, sal die
voir die schult moeten responderen.
tem indien die schoudt eenige besette persoonen levert
genisse, soe sal zulcke gevangen persoen daer wesen
rikele ende laste van den aenclager, die alsdan zijn
ervolgen mach jegens den gevangen, als recht es; ende
schoudt dairaff ontlast wesen, behoudelijcken dat die
t tot allen rechtdagen, als die ghevanghen persoon
cht te doen heeft, denselven gevangen versekert aen
leveren sal om rechts te plegen, ende wederomme in
genisse leveren, tot dat rech geëyndt sal wesen tot
ste.
Item indien yemant versocht aan den schoudt ofte zijn
s yemant beset te hebben, sal dieghene, die de be-
e begeert, mitten schoudt ofte zynen knecht gaen totten-
1, die hy beset wil hebben. Ende waert, dat die voir-
n gearresteerde geen borgen zetten en woude ofte en
ende dat dieghene, die besettinge begeert, hem srechts
hte aen den schoudt ofte zynen dienaer, ende die schout
nen dienaer nyet machtich en waeren alleen die gear-
rde te apprehenderen ofte te houden oft in vangenisse
ngen, zoe sal die besitter mede zijn handt daeraen
1 slaen ende mogen voirts te hulpe nemen dengheenen,

die zy crigen connen; ende ontloopt die besette daer
zoe sal die schoudt ofte zynen dienaer daer vry af
Ende die besette persoen, die ze ontcoempt, sal verbeu
Onsen prouffijt 6 Carolusgulden; ende sal die besetter zijn
jegens den ontlopen gearresteerde persoen moegen ver

7. Item dat men den borger noch ondersaten go
bijnnen der stadt nyet en zal mogen arresteren dan va
huere, ofte dat men den huusraet geladen vonde op
ofte in scepen dryvende offte dravende.

8. Item die borgers van Amersfoort en zullen malca
voir geenen vreemde rechter [1]) buyten der stadt in per
actiën in rechte moegen betrecken ofte aenspreken noch
teren; ende wie zulcx dede, sal arbitralijck gecorrigeert w

XLI. *Defaulten in criminele saecken.*

1. In crimineel saecken, zoe wanneer die schoud
informatie precedent nemen wil, ende die getuygen, b
stadbode voir hem geroupen, nyet en commen, sal die s
dieselve getuygen andermael voir hem doen roupen o
peyne van eene Carolusgulden voir die reyse, die a
reyse van 2 Carolusgulden. Ende indien hy alsdan n
compt, sal hy denselven mogen apprehenderen ende h
ter tijt toe hy getuyght sal hebben, tenwaere dat die
gen zulcke nootelijcken saecken te doen hadden, dat zy
commen en mochten, twelcke zy den bode te kennen
zullen, die tselve den schoudt relateren ende te
geven sal.

2. Als die schoudt zijn informatie precedent genomen
sal, indien de informatie souffisant dunct, procederen tot
hensie van den misdadigen ende hen versekeren va
persoen, indien hy can.

3. Ende indien de schoudt den delinquant nyet beco
en conde, sal hy tgoet van denselven delinquant doen
teren ende besetten, tenwaere hy cautie souffisant w
stellen om tgewijsde te voldoen, voir zoeveel alst aenga
pecuniëele boete.

4. Dit gedaen zijnde, sal die schoudt den delinquant
misdadigen mitter clocke doen roupen om hem in per

---

1) Het H.S. heeft: „rechten".

men verantwoirden op tgeen, dat die schoudt hem
n ofte aenseggen wil, die gehoirt sal worden, indien
ıpareert. Ende sal die questie van zijn apprehensie
ie schoudt zijnder versekert zal zijn dan nyet — terstont
van den gerechte getermineert worden. Ende zullen
procederen van rechtdage tot rechtdage totter diffi-
oe.
nde indien hy nyet en compt noch en verschijnt, alsoe
en zijnde, sal noch 2 reysen mitter clocke als boven
en worden van 14 dagen tot 14 dagen; ende indien
lan noch nyet en compt, sal die schoudt toegelaten
zijn intendit over te leggen ende te veriffiëren, ende
delinquant oft misdadige vierdemael geroupen worden
lve te zien doen ende sentencie te hoiren.
Die van den gerechte, ontfangen hebbende tintendit
en schout ende die verificatiën van dien, zullen nae
nheyt van der zake ende misdaet den misdadigen cor-
ı oft oic quyt ende loss wysen, hem nyetemin condemp-
e in de costen, als zy hem quyt wysen; welverstaende
r den delinquant ende deffaillant nyet hooger en zullen
npneren dan tot bannissement uuyter stadt van Amers-
nde die vryheyt van dien zekere jaeren ofte ten eeuwigen
nae gelegentheyt van der saecke.

XLII. *Defaulten in civile saeken.*

Item als yemant te rechte geroupen es, ende hy zijn
lach waerneempt, indien die aenclager nyet en compa-
ı oft den geciteerde nyet en heyschte, ende die ge-
de bewese, dat den dach diende, zal deselve gedaechde
olveert worden van der instantie ende nyet gehouden
ı weder te rechte te commen, tenwaere hy van nyeuws
htelijcken geroupen waere; ende zal die eysscher in de
ı gecondempneert worden. Ende indien hy nyet en dede
en, dat den dach diende, sal mogen laten aenteyckenen,
y gecompareert es geweest, ende versoucken van tge-
citatie om den aenclager te doen verdachfaerden om
te zien absolveren van der instancie, welcke citatie sal
en die clausule van inthimatie, tenzy hy comme dan nyet,
cht hem absolveren sal van der instancie.
Item indien die gedaechde nyet en compareerde ten
, als hy verdaecht es, zal die eysscher hem moegen be-

schuldigen van zijn default, te weten dat hy nyet gec
en es, ende sal wederomme verdachffaert worden e
costen betalen, ende te betalen tot Onsen prouffyte eene
Indien hy, andermael geroupen zijnde, nyet en compa
sal als boven default jegens hem gegeven worden. e
talen tot behouff als voiren 2 stuvers ende derdemail ge
worden. Ende indien hy oic alsoe nyet en erschij
derdemael jegens hem default gegeven worden; ende
tproffijt van dien sal die aenclager toegelaten worden
eyssch scrifftelijcken over te leggen ende die te bewyse
sal die deffaillant betalen tot Onsen behouff 3 stuvers,
voirts recht te zien doen. Ende sal die gedaechde om
te zien doen vierdemael verdachffaert worden, welvers
nochtans indien hy, ten andermael oft derdemael verdac
zijnde, compareert, sal in rechte ontfangen worden, mi
talende alle voirgaende costen van den deffaulten ende b
voirscreven, tenwaere dat hy telcker reyse nootelijck o
hadde, daervan hy den gerechte genouchsaem sal doen bli

XLIII. *Van defaulten in materie van scriftinge ende scheydinge.*

1. Item zoe wie een ander roupt omme te hebben sci
ofte sceydinge van den gemeenen boedel, sal denghe
daertegens hy zulcke scheydingen versoeckt, laten r
ende citeren voir schout ende scepenen; ende indien hy
en quame, derdewerff geciteert zijnde, zal vierdemael
teert ende geroupen worden omme te zien by den schout
gerechte geprocedeert te worden tot die versochte sci
ende sceydinge, diewelcke schoudt ende scepenen, de
citeerde nyet comparerende, zullen van Onsen wegen
eysscher alsulke sciftinge ende sceydinge doen alst be

2. In saecken aengaende vercoopinge van goedere
executie, indien die gecondempneerde, wiens goederen
by executie vercoopen wil, daerjegens mit recht yet
zeggen, sal hem by den gerechte eenen bequamen dac
gunt worden omme zyne redenen te verclaeren omme
winder dairop gehoirt, by die van den gerechte dairop g
donneert te worden nae behoiren. Ende indien die ge
dempneerde ten beteyckenden dage nyet en quame, sa
vervallen wesen van zijn redenen van oppositie ende wee
ende sal die vercoopinge voirtganck hebben. Maer indie

nyet en quame tenselven dage maer alleenlijcken ondempneerde, sal dieselve winder betalen die costen e dagen zonder te vervallen van zijn executie; dan hy van nyeuwes execucie docn wil, sal gehouden wesen condempneerde van nyews dairtoe te roupen.

XLIV. *Van denghenen, die hem vermeten actie tegen yemant te hebben.*

n yemant hem vermeet eenich recht ofte actie jegens s te hebben ende tselve mit recht nyet en vervolghde, ghheen, jegens wien zulck recht gepretendeert wort, mit moegen bedwingen zijn actie te intenteren, ende sal tgerecht hem een behoirlijcke termijn prefigeren ende om zijn actie te institueren, bijnnen denwelcken hy recht institueren sal, off by gebreke van dien, den geerden tijt overstreken zijnde, zal van zijn recht verzijn.

V. *Van den defaillant in materie van ontwaeringe.*

i indien questie van ruminge ofte ontwaringe van erfven uysen viele, ende die gedaeghde nyet en compareerde, ert zijnde, sal terstont gecondempneert worden zijn i te trecken van den lande ofte erfve ende van den i ruyminge te doen. Indien hy oic achterstellige pachuldich weere, sal om betalinge van dien tweemael gei worden; ende indien hy alsdan nyet en compt, sal nclager toegelaten worden zijn meyninge ende eysch e leggen ende bewysen, als hierboven verclaert es.

XLVI. *Van den defaillant nae litis contestatie.*

n indien nadat partyen dingplechtich mitten anderen den ende eysch ende antwoirde overgegeven zijn, eenich em uuytbleefft, sal trecht moegen voirtvaren na tghene, oir hem ingebracht zal wesen, nae zy bevinden zullen hoiren.

XLVII. *Van te recht te commen.*

n dieghene, die verdachffaert es, zal selver ofte by i volmechtigen verschynen voir recht, als hy by den laris opgeroupen wort, ende sal die aanclager ofte zynen chtige vragen, oft die gedaechde ofte yemant van zynent

weegen daer es. Ende indien hy dan daer es, sal deys
zijn ansprake by monde ofte gescrifte doen. Ende indi
aen de aensprake lijt int geheel ofte deel, sal hy gec
pneert worden die aensprake te voldoen achtervolgend
belydinge binnen 14 dagen, tenwaere hem by de ge
om redelijcke saecken langer termijn gegunt waere; end
selve te teyckenen opte rolle, ende indien hy bijnn
geprefigeerde tijt nyet en voldede, sal die schult by e
van zijn goet uuytgehaelt worden. Ende in gevalle hy
nyet aen en kende noch en lijt dan rechtelijck veram
zullen partiën toegelaten worden ten beyden zyden, te
elck int zijn, zijn vermeten te bewysen. Weert oic. d
gedaechde, gehoirt hebbende des aenclagers eysch. he
geerde te beraden, sal hem by den gerechte daertoe d
van 8 dagen gegonst werden ofte langer tijt nae gelege
van der saecke.

XLVIII. *Van eedt te doene.*

1. Item en sal voirtaen nyemant toegelaten worden o
zynen eedt yet te houden, dairaff dat gerecht by tuyg
anderssins sal moegen blijcken; indien oic die aencleg
verweerder zynen eysch mit eenen genouchsaemen end
rechten getuyge wiste te bewysen, ende die wederparti
contrarie nyet en dede blijcken, sal hy toegelaten w
zynen getuyge mit zynen eedt te stercken nae dispositi
gescreven rechten.

2. Wanneer yemant den anderen die saecke op zynen
stelt, sal sculdich wesen te zweeren oft den eedt te refer
ofte indien hy geen van beyden doen en wilde, sal g
dempneert worden die schult te betalen, behoudelijck
welverstaende, dat die eysscher yerst ende voiral geho
sal zijn, des van den verweerder versocht zijnde, den
van nyet te calumpnieren te doen, te weten dat hy a
nyet en gelooffi noch en weet, hy heeft een rechtfe
saecke.

3. Zoe wanneer yemant van partiën by den gerechte
zijn wederpartie den eedt gedefereert wort, sal hy mo
begeren ende nemen den tijt van 8 dagen om hem te ber
ofte in wat forme ende maniere hy den eedt zal willen d
ende indien hy zonder merckelijcke oirsaeke ten dage die

n compareerde, sal die schult gehouden worden voir
, ende by scepenvonnisse gecondempneert worden.

XLIX. *Van dingtalen over te leggen.*

als partiën bevolen wert huere dingtalen by gescriffte
: leggen, sal die eysscher zynen eysch by articulen int
te int gerecht opte rolle bijnnen 8 dagen overleveren,
die schout dan recht houdt, ofte opten naesten recht-
welcken eysch die gedaeghde ontfangen sal uuyt handen
n secretaris, daer hy weder op schriftelijcken antwoir-
l bijnnen gelijcke 8 dagen daernae, ende deysscher die
8 dagen daerop repliceren, ende voirts die naestvol-
8 dagen te dupliceren, ende telcken termyne die
:ren te wisselen, als van den eysch geseyt es, sonder
e scriven, tenwaere dat zy merckelijcke redenen hadden
ıtrarie, dat staen sal tot kenninge van den gerechte.

L. *Als daer feyten zijn, productie te doene.*

ı indien die saecke volscreven zijnde bevonden wordt
ten ende bewijs gelegen te zijn, sal tgerecht partiën
n om huere vermeten ende meyninge te bewysen bijn-
4 dagen, tenwaere tgerecht bevonde hem van langer
ın noode te zijn; om welck bewijs van getuygen te
ende tonfangen sal die schoudt een van den scepenen
ı secretaris mogen committeren, welcke commissie die
aris gehouden sal wesen opte rolle 'te teyckenen.

LI. *Van materie van rechten.*

ien oic die saecke in rechte gelegen es, ende datter
feyten en zijn te bewysen totter saken dienende, zullen
ıuere bescheyt vougen by huere scriftueren.

LII. *Van tbewijs by den dingtalen over te leggen.*

m als partiën geordonneert es by den gerechte haer
talen by gescrifte over te leggen, zullen zy huer scrif-
n overleggen ende vougen alle alsulcke brieven ende
menten ofte copie auctentijck van dien, daermede zy hoir
eten, in deselve scriftueren gealligeert, meenen te veri-
ı ende te bewysen.

LIII. *Van certificatiën.*

Zullen oic geen certifficatiën int gerecht ontfangen w
om daer recht nae te doene, ten ware sake, dat die t
dairinne genoempt, wederomme van nieuws by comm
van den gerechte gehoirt waere op alsulcke articule
den scriftueren, als den commissaris by partiën overg
zullen werden; daerop nochtans die wederpartie, by c
saris verdachvaert zijnde, zijn interrogatoren denselve
missaris over te geven ende die getuygen te zien zw
indient hem goetdunckt.

LIV. *Van te renunciëren van productie.*

Item als partiën huer getuygen beleyt hebben, end
tijt, hem by den gerechte geprefigeert, overstreken es.
alsdan renunciëren van wyder productie ofte meer tuyg
beleyden ende publicatie der tuygenisse te begeeren, t
hem tgerecht gunnen sal; ende daernae sal partiën jege
tuygen ende huere tuychnisse te mogen zeggen, dat
goetduncken sal, ende dat bijnnen 8 dagen, ende da
bijnnen 8 dagen haer tuygen ende haer depositie besch
ende salveren ende voirts in der sake concluderen ende
ende justitie begeeren.

LV. *Van mondelinge dingtalen opte rolle te teyckenen.*

Item in zaecken van cleyner importancie, daer die scep
partiën nyet en ordonneren van scriftueren te dienen, s
secretaris die mondelinge dingtalen int corte opte rolle
teyckenen ende daer oic tvonnisse, appointement ofte v
oerdel, daerop gegeven, by vougen, daervan die secre
hebben sal eenen stuver.

LVI. *Van partiën te condempneren ofte absolveren.*

Item scepenen zullen voirtaen haer sentencie pronunci
by condempnatie ofte absolutie; ende zal die secretaris
affteraen stellen die date van dien, zonder dat zy rechte
onrechte aenspraeke, inleydinge ofte uuytleydinge offte d
gelijcke woirden meer bruycken zullen.

LVII. *Van costen te betalen.*

Item in allen rechtsforderingen, die voir schoudt e

n gehouden zullen worden, zoe wie van partiën in echten valt, sal alle die costen betalen van der wedertenwaere uuyt merckelijcke redenen by vonnisse van n die costen gecompenseert waeren.

LVIII. *Op gheen copiën te wysen.*

en zullen scepenen nyet wysen dan op originale briefven piën, geauctentiseert by den secretaris, partiën daerover n.

LIX. *Van appelleren.*

van alle vonnissen, gewesen by schoudt ende scepenen ersfoort, zullen partiën, die hen laten duncken bezwaert , daervan bijnnen 10 dagen mogen appelleren aen den rovinciael ende haer appel aldaer verheffen binnen een ende binnen een maent daernae introduceren ende en opte gewoenlijcke boete, ofte by gebreke van dien roup, by hem gedaen, defect ende zonder cracht wesen, lat gewesen vonnisse ter executie gelacht, ende die tOnsen behouff geexecuteert worden zonder eenige ie.

LX. *Van pandinge ende executie.*

tem dat van nu voertaen nyemant geëxecuteert ofte sal worden, tenzy hy by voirgaende vonnisse ofte gecondempneert zy; ende sal dieselve executie eerst en aen de tilber have van de gecondempneerde. Ende der geen tilber have en ware, ofte datter nyet genouch ere, zal men voirts executeren aen de eygelijcke onroegoederen ende andere vordelijcke goederen, indien der zijn; indien nyet ofte nyet genouch, voirt executeren le vruchten van den thijnsgoederen, leengoederen ende ordelijcke goederen by vercoopinge, behouden altijt den eer zijn recht. Ofte by gebreke van al tgeen voirscres, sal die gecondempneerde geapprehendeert worden, t die winre begeert, ende gevanckelijcken gehouden n tot zyne coste.

Item als yemant in eenige personnele actie gecondempes, zal des schouten dienaer nae behoirlijcke sommatie

die haeffelijcke goederen, by hem aengetast, in presen
schoudt ende eenige van den gerechte by goeden in
stellen in versekerder handt ende aldaer houden 6
ende alsdan, indien der bijnnen middeler tijt geen be
en geschiede, sal hy zulcke goederen openbaerlijcken
pen aen gereede penningen, daermede alvoeren betal
winre zijn toegewesen penningen, ende daernae affrech
behoirlijcke sallaris mitten oncosten van de vercoopinge
dat overschot den gecondempneerde wedergeven.

3. Die schoudt, wanneer hy pandt, sal hebben v
sallaris eenen stuver, ende wanneer hy leveringe doet,
hebben 8 stuvers.

4. Item zoe wanneer yemant gecondempneert wo
wederpartie te betalen, daer eenige boete ofte peenen o
sal die schoudt zijn boeten ofte peenen nyet mogen exec
tenzy partie eerst ende voir al voldaen es.

5. Item indien yemant aengesproken wort mit sce
briefven, inhoudende condempnatie, oft met eenige pl
nyet verjaert zijnde, zullen by provisie ende op cautie
cuteert worden, tenware dat die gecondempneerde in
conde doceren van betalingen ofte van eenige andere
lijcke weer ende peremptoir middel ter contrarie, daer
nyet gehouden en soude wesen zulcx te doen.

6. Item als yemant hem mit recht opposeert jegen
dinge ende executie, sal gehoirt worden in zijn all
ende men sal die redenen van zijn oppositie somm
ende int cort verstaen. Ende sal nochtans die be
executie hueren voirtganck hebben, tenwaere dat uuyt m
lijcke redenen deselve by den gerechte opgehouden
gesurceert worden.

7. Item oft yemant tonrechte geëxecuteert word
boven die somme, dan hy sculdich es, zal diegheen
wiens versoucke alsulcke executie gedaen wort, geco
neert worden partie geïnteresseert te betalen alle costen,
ende interesten, hy ter cause van dien geleden heeft.
dairtoe denselven geïnteresseerde betalen 2 Carolusg
ende daerenboven tot Onsen prouffyte eenen Carolusg
welverstaende dat dexecutie evenwel voirtsgaen sal
somme, ongeëxecuteert zijnde, int tvonnisse ofte pl
begrepen.

8. Item indien yemant mitter daet executie belette

den schoudt, scepenen ofte dienaars buyten den huyse
ten ofte daeruuyt te keeren ofte die panden uuyter
:e nemen, ofte die gheene panden genomen en woude
, die soude verbeuren 10 Carolusgulden tot Onsen be-
Ende zoe wie dat eenich van den schoudt, scepenen
ieren dienaers uuyten huyse stieten ofte schoven, die
verbueren 20 Carolusguldenen tot Onsen behouff. Ende
ie dat mit stocken, steenen ofte wapenen sloege ofte
dat zoude men rechten mitten zweerde aen zijn lijf.
tem als yemant by sentencie ende vonnisse van sce-
gecondempneert es, ende van tselve vonnisse nyet
lleert en waere, zal men nae de 10 dagen hem doen
ren ofte vermanen, dat hy bijnnen 14 dagen tvonnisse
; ende indien hy des nyet en dede, sal hy alsdan
uteert worden aen zijn goederen, in manieren als boven
es.

XI. *In saecken van uuytheemschen ende borgeren jegens uuytheemschen.*

meer een uuytheemsche eenen borger voir recht aen-
n wil, sal hy den borger voir recht doen bieden
esten rechtdach ende die weete aen zijn persoen doen
ofte tot zynen huyse ofte woenstadt, welcken dach die
gehouden wert waer te nemen ende opte staende voet
aensprake van den uuytheemsche tantwoirden. Ofte by
ke van dien sal die uuytheemsche toegelaten worden
ermeten te bewysen om, dat gedaen zijnde, hem alsdan
epenen recht gedaen te worden nae behoiren. Ende
die uuytheemsche winre der saecken es, sal die senten-
tot zyne voordeele gegeven, zonder eenich vertreck ge-
teert worden yerst op die haeffelijcke goederen van den
dempneerden borger ende, indien daer geen haeffelijcke
ren en waeren ofte nyet genouch en waeren, op zijn
e goederen, zonder die vercoopinge van dien te vertrecken
uuyt te stellen ofte eenige kerckgeboden te doen, dan
die ten naesten rechtdage openbaerlijcken geroupen
vercoft den meesten daervoiren biedende ende laetste
oger, denwelcken cooper dairaff behoirlijcke briefven by
van de gerechte gegeven zullen worden, indien hy zulcx
hem versoeckt, mits opleggende die penningen van de
, van denwelcke die winre der saecken betaelt sal worden;

ende die costen van der executie affgetogen zijnde, zal schot den gecondempneerde gegeven worden.

LXII. *Van onrechte executie.*

Indien yemant mit onrecht eens anders goet by ex ofte anderssins doet vercoopen, ende dat gerechtelijck staen wort, sal die vercooper verbueren tot Onsen p 6 Carolusgulden; ende indien yemant te onrechte ex belette, die sal gecondempneert worden in de costen, ende interessen den vercooper te betalen.

LXIII. *Van borch te stellen, die goet by executie co*

Item yemant, die eenich goet coopt, dat by executie v wordt, sal deselve terstont wisheyt doen ende borge stellen betalen op zulcke termynen, als int vercoopen bevo sal zijn by consent van den crediteurs. Ende indien hy nyet en dede, zoe sal men dat vercoffte goet wederver tot zyne perikele ende costen.

LXIV. *Van executie op sententiën.*

Zoe wanneer eenich goet by executie ofte anderssins van den gerechte vercocht wordt, zal die schoudt vo sallaris dairaff hebben telcke reyse 4 stuvers, die 2 sce elcx 2 stuvers ende die secretaris, die van als pe register sal houden, oic 2 stuvers.

LXV. *Van goet om reet gelt te vercoopen.*

Zoe wie voir recht verwillekuert ende consenteert, d gebreck van betalingen zijn goet om reet gelt vercoch moegen worden, diens goet sal men by gebreck der betalinge mit een Sonnendaechsche gebot in der ke roupen, ende des Manendaechs daernae om gereet gelt coopen zonder meer geboden dairom te doene.

LXVI. *Van consignatie van penningen.*

Zoe wanneer eenige penningen duer ordonnancie van van de gerechte ofte anderssins by eenich van partiën o tgerecht gebracht worden, zullen alzulcken penningen gele worden in handen van een van den scepenen, die tge

ordineren sal, omme by hem bewaert te worden tot
van dengheenen, die int uuyteynde van der saecke
n zullen worden daertoe gerechticht te wesen. Ende
die voirscreven scepen alsulcke penningen nyemant
overgeven sonder ordonnancie van schoudt ende
1, op peyne van daervoiren inne te staen; ende sal
van zijn bewaernisse den hondersten penninck. Ende
etaris sal in zijn register stellen die penningen in specie,
scepenen ondergegeven zullen worden, daervan hy
sal worden tot tauxatie van schoudt, borgemeesteren
epenen.

XVII. *Van preferencie tusschen veel crediteurs.*

ranneer goet by executie vercocht es, ende daer veel cre-
zijn, zullen die penningen, van den vercochten goederen
de, onder een van den scepenen, daertoe by den gerechte
meert, gebracht worden omme by hem die te bewaeren,
toe dat opte preferencie geordonneert sal zijn. Ende
de dat nyemant van den crediteuren hierinne vercort
zullen alle die crediteuren die 3 Sonnendaechs-geboden
ommende openbaerlijcken in die prochiekerck ge-
worden omme op eenen zekeren betamelijcken recht-
ir tgerecht te commen ende van haere recht te thonen,
1 prefencie ofte concurrencie, dat es te weten, tzy dat
en zeggen voir die andere crediteurs betaelt te worden
iren, ofte dat zy gelijckelijcken allegader na advenant
ere sculden van den vorscreven penningen betaelt
n te werden. Ende de materie van preferencie ge-
ert zijnde, sal die scepen, onder wien die voirscreven
en leggen, eenen yegelijcken van den crediteuren
achtervolgende tvonnisse, by scepenen dairop gewesen;
it al op caucie, die elck van den voirscreven crediteuren
llen, van te restitueren, van tgeen hy ontfangen zal
, indien yemant bijnnen sjaers ende zes weken nae
an tvoirscreven vonnisse quame, die van beter recht
lijcken, ofte mit hem te deelen nae advenant als boven,
hy van gelijcke recht conste bewysen. Ende en sal
epen, onder wien die penningen rusten, deselve onder
ditueren nyet anders mogen deylen, dan voiren geseyt
peyne dat hy gehouden sal zijn de crediteuren daer-

voiren te responderen ter somme van den penningen
hem anders, dan voirscreven staet, gedeylt.

SCEPENRECHT.

LXVIII. *Van cloisteren geen eygen te mogen coope*

Item gheen geestelijcke geoirde personen, collegiën
huyseren, kercken, cluysen, capellen ofte eenige geest
vergaderinge, hoe die zijn mogen, by hem ofte eenige
voir hem tot hoeren prouffyte en zullen moegen coop
vercrigen eenige erfven, eygen ofte eenigerhande im
goederen, op peyne dat alsulck contract ofte coop van
den sal wesen, ende dat die vercooper daerenboven arb
gecorrigeert sal worden. Ende waert oic zake, dat
voirscreven religieuse plaetsen eenich onruerende go
geven ofte by testamente gemaeckt wordt, zullen
moegen ontfangen, dan zullen gehouden wesen bijnne
tselve uuyt hueren handen te stellen ende aliëneren in
lijcker handen, opt verbueren, indien zy zulcx nyet en
van denselven goeden tot Onsen proffijt; ende die
aenbrocht ende te kennen gave, sal van tselve goet ge
den thiensten penninck.

LXIX. *Gheen erfven te mogen ontfangen.*

Item en zullen gheen geestelijcke geoerde persone
geen geestlijcke plaetsen eenige erfven moegen ontfan
successie, tenwaere by testament ofte maecken, dan
int voirgaende articule verclaert es; waert oic, dat
persoen, man ofte wijff, hem mit zijn goet in een
begave, zullen die naeste vrunden ende magen tselv
mogen lossen ende wederomme incoopen bijnnen jae
dach den penninck achtiene. Ende indien zy zulcx n
deden, sal tselve cloister tvoirscreven goet bijnnen
volgende jaer weerloes worden, als voirscreven es.

LXX. *Van transporten.*

Zoe wie eenich lant, huys, erff ofte eenige onroe
goederen, bijnnen der stadt ofte der stad vryheyt ge
sal willen transporteren ofte oic mit eenige renten oft

belasten, zal zulcx gehouden wesen te doen voir den ofte zynen substituyt ende die van de gerechte van ort, ofte ten minsten voir 2 scepenen in tegenwoirdi- an den secretaris, ende sal tselve moegen doen by ven ofte by zyne gemachtichde, specialijcken daertoe enich auctentijck zegel gedeputeert.

XI. *Van overdracht van thijnsgoederen, gehouden van godshuuseren.*

em thijnsgoederen, die gehouden worden van eenige iseren ofte van de stadt, die zullen overgaen voir ende scepenen zonder prejuditie van den tijnsheere, zynen thijns aengaet, uutgenomen Onse thijnsgoederen, rgaen zullen voir onsen landrentmeyster.

Vanneer yemant zijn goet voir schoudt ende scepenen eght zonder zijn eygendomsbriefven aldaer te thoonen, diesnyettegenstaende die overdracht by die van den e gepasseert ende besegelt worden, des sal in de nbrieff gestelt werden dese clausule: „Behoudelijcken gelijck zijns rechts".

LXII. *Van tsallaris om over transporten te staen.*

die schoudt sal hebben van een overgiffte 3 stuvers, der mer een overgever en es; ende indien 2 ofte s, die samentlijck huer gemeen recht overgeven willen, l hy hebben dubbelt gelt, te weten 6 stuvers. Ende penen zullen van een overgiffte hebben elcx 3 groot; ndien der meer overgevers zijn, sal elcx van den 2 n daervan hebben dubbelt. Ende omme denselven te besegelen, tzy ofter veel overgevers zijn dan nyet, schoudt hebben voir zijn zegel 2 Carolusgulden 2 ende die scepenen elcx 3 groot; tenwaere datter meer vers waeren, dan salt dubbel wesen, als voirscreven es.

LXXIII. *Die secretaris registre te houden.*

die secretaris sal gehouden wesen registre te houden len overgiften, die voir schout ende scepenen geschien, ir hy hebben sal van elcke overgifte 3 groot; ten- datter meer overgevers waeren, dan sal hy hebben t gelt.

LXXIV. *Van certificatiën.*

Item van alle certifficatiën, die voir schoudt ende s gepasseert worden, sal die schoudt van toverstaen 2 stuvers, die scepenen elcx eene stuver, die secreta tscryven insgelijcx eene stuver.

LXXV. *Van plechten ende renten aen te breng bijnnen een maent.*

Ende ten eynde dat nyemant, die eenich transp willen ontfangen ofte eenige renten uuyter voirscreven lijcke goederen coopen, sal men nu bijnnen Amersfoort clocke afluyden ende vercundigen, indien yemant plechten, renten ofte eenige penningen staende ha eenige onroerlijcke goederen, bijnnen Amersfoort oft heyt gelegen, bijnnen eenre maent naestcommende ge sal wesen by den secretaris int register laten aenteyc ofte by gebreke van dien en zullen alsulcke plech materie van preferencie denghenen, die jonger plechte ben, nyet prejudiciërcn, dairaff die secretaris van taen nen sal hebben van elcx eenen halfven stuver. E dieselve secretaris, des van yemande versocht zijnde, ge wesen te doirsien ende te visiteren alle zyne registren partie zekerlijcken onderrichten, off alsulcke goet als [1] int registre aengeteyckent is ofte nyet, dairaff dat hy sal voir zijn moeyte ende aerbeyt van te doirsien t van elcke jaere, daer hy soeckt, een halfve stuver.

LXXVI. *Goet te belasten mit losrenten.*

Item zoe wie zijn huus, erfve ofte goet sal willen b mit eenige losrenten, sal dat commen belyën ende ver voir schoudt ende scepenen, als voirscreven es, zond eygen over te geven, ende wederomme in erfpacht fangen op alsulcke losrenten, als daeruuyt vercocht nyetjegenstaende dat men van oudts zulcx placht te do

LXXVII. *Van yemant te beletten zijn goet over te g*

Zoe wanneer yemant belet wort zijn goet over te ofte te transporteren, zalt transport opstaen, ter tijt

---

1) Het H.S. heeft: „alst".

oe scepenen kennisse genomen hebben, wie van hem recht ofte onrecht heeft; ende dieghene, die in den n bevonden wort, sal tot behouff van zijn partie geneert worden in alle costen, scaden ende interesten.

LXXVIII. *Van renten op huysen.*

nen van nu voirtan bijnnen Amerfoort geen huysinge, ofte hoffsteden bezwaeren noch belasten en sal mogen nige jaerlicxsche onlosbaer thijnsen ofte erffrenten; e zijn huysen ofte erfven bijnnen Amersfsort sal willen , sal tselve mogen doen, mits die ypothequerende nninck twintich ende nyet hooger ofte den penninck ende nyet daironder, welcke renten die vercoopers eren erffgenamen altijt tot huere gelieffte zullen mogen mits betalende die verlopen ende verschenen renten achten mitte hoofftsomme.

LXXIX. *Van stadsculden.*

alle briefven, ypoteke houdende, zullen voir der stad gaen, indien die ouder zijn van date dan der stad

LXXX. *Te mogen disponeren by testamente etc.*

zoe wie van zyne goederen sal willen disponeren by ente, codicille ofte uuyterste willen zoewel van mobile mobile goederen, bijnnen Amersfoort ofte die vryheyt n, sal zulcx mogen doen voir schoudt, 2 scepenen ende ris, ofte voir notaris, geapprobeert by den ffurst van nde oft by den Hove provincial van' Utrecht, ende 3 en, manspersonen, ten minsten 18 jaeren oudt zijnde, notaris ende getuygen in presentie van den testatoer instrument zullen onderscryven. Indien oic die testateur stament by monde maect zonder te begeeren eenige dairoff gemaect te worden, sal die notaris gehouden innen 3 dagen alsulcke testament ofte uuyterste wille scriffte te stellen ende een openbaer instrument dairaff ecken ende te onderscryven ende tselve by 3 tuygen, daer present geweest zijn, mede doen onderteyckenen.

LXXXI. *Van kinderen, die henselven hylijcken*

Item een weduwe, jonckvrouw offt jongelinck, die selven voir 25 jaeren hylict buyten zijns vaders ofte lijcke ouders, denselven en zullen die vader ofte nyet gehouden zijn eenige goeden tot voirderinge huwelijcke te geven, noch by testamente ofte uuyters gehouden wesen yet achter te laten.

LXXXII. *Van man ende wijff.*

1. Item die goederen van man ende wijff, gele den lande van Utrecht, en zullen nyet gemeen wesen, dat zy yerst huer geboden in der kercken gehadt malcanderen voir der kercken getrouwet ende innegele ben by consent van vrunden ende magen aen beyde ende daernae tot eenre tafele geweest ende malcander slapen hebbende; ende dat gedaen zijnde, zoe sal huer der goet eerst gemeen zijn, ende zullen gelijck deyl tscheyden van den bedde ofte huwelicke.

2. Man ende wijff, zy hebben geboorte by malca ofte nyet, en zullen gheen huysingen, hoffsteden, erfv renten mogen overgeven, weerloes worden noch bez in eeniger manieren tenzy gesamender handt ende b meen consent.

3. Item alle sculden, die man ofte wijff tsamen ofte bysonder voir ofte staende huwelicke gemaect hadden sculdich waeren, sal men mit recht aen huer beyder goe mogen verhalen.

4. Item dat staende huwelijcke gheen wijff buyten co van haere man eenige sculden sal mogen maecken. waere een openbaer coopwijff, in welcken gefalle zy sch sal mogen maecken ende huer gemeen guederen verh in saecken, hare comanscap aengaende.

5. Item alle leengoederen, tijnsgoederen, erffpachte andere heerlijcke ende vordelijcke goederen, die eenich ofte wijff ontfangen heeft ofte hem aengeërfft zijn hueren ouders, zullen succederen opte zyde, daerva gecommen zijn.

LXXXIII. *Van lijfftochten.*

n dat man noch wijff malcanderen geen goet geven maecken en zullen staende huwelijcke dan lijfftocht , welcke lijfftocht zy malcanderen zullen mogen maken r daerby te prejudiceren die kinderen van den voirbedde, elcken gevalle zy hem reguleren zullen nae bescreven en.

LXXXIV. *Van goet in lijfftochte te besitten.*

wie eenich goet in lijftochte besit, sal tselve gebruycken, ien zulck goet gewoentelijcken es ende behoirt te geken, ende tselve in rake en dake houden. Ende indien dcx nyet en dede, sal hy den eygenaer van zyne scaden interesten, ter cause van dien geleden, tot tauxatie van an de gerechte opleggen ende betalen, zonder dat hy yne lijfftochte vervallen sal.

LXXXV. *Van boedelrecht.*

n man off wijff, die boedelherder gebleven es, sal den namen, daer hy sculdich es jegens te deylen, rechte singe doen van allen goederen, die de persoen, die daer gebleven es, int laetste van zyne leven beseten hadde, dat die goederen zijn in den sterfhuyse ofte daerbuyten, n der stadt ofte daerbuyten. Ende indien eenich goet len rechte in den sterfhuyse bevonden wort, alsoe verre die erfgenamen begeren, soe sal dat gerecht des goets wesen, dattet den erfgenamen nyet ontverret en werde, men hem daeraen rechten mach, als trecht wijst.

LXXXVI. *Van boedelcedulen.*

Item als yemant boedelcedulen overleveren sal, dat sal doen tot zulcken daege, als hem by den recht gestelt ; ende als die boedelcedulle overgelevert sal wesen den namen, zoe zullen deselve erffgenamen huer beraet dairop en 14 dagen lanck. Ende indient dan rechtdach es, oft naesten oepenen rechtdage daernae zoe zullen die erfgeen deselve boedelcedule int heel ofte deel moegen wederken ende huer gebreecken, die zy dairop weten, int ft dien dach den boedelharde overleveren, dair die boedel-

harde dan oic zijn beraet op hebben sal totten naesten
dage over 14 dagen daernae, wairop zy dan dingp
zullen werden, ende die scepenen zullen recht wysen.

2. Item zoe wanneer die boedelcedule geclaert
weten by middele ofte wysingen der scepenen ofte
latinge der partiën, dat zy nyet gewraeckt en wert,
die boedelharde daer dan mede volstaen, behoudelijck
die boedelharde zynen eedt daer dan op doen sal, al
es, zonder bedroch, indien denselven boedel binnen
ende daechs met recht aengesproken werdt.

LXXXVII. *Van goet toe te bezegelen.*

Item wanneer die schoudt ende scepenen eenich go
besegelen, dairaff sal de schoudt hebben 8 stuvers, el
den 2 scepenen, die dairtoe gestelt werden, 4 stuvers
waert, dat eenich boedelharde, hy zy man ofte wijff,
sloten, die mitten schoudt, scepenen ende des gerechts
besegelt waeren, ontsegelde, ofte brake, oft dede ont
ofte breecken heymelijck ofte openbaer by hem selven
den gerechte, dat soude men rechten tot arbitraige va
scepenen nae gelegentheyt van der saecke. Ende al
dat goet weder ontsegelen sal, dairaff sal elck van
scepenen, diet bevolen wert, hebben 2 stuvers.

LXXXVIII. *Van briefven in gemeen boedel.*

Item als 2 ofte meer in eenige goeden bestorven zij
briefven, die in den boedel zijn, zullen geleyt worden
den oudtsten, prefererende altijt een manspersoen vo
vrouwspersoen, die bewaerer derzelver briefven wese
ende die ander moegen dan vidimus uuyt zulcke bri
nemen op huere cost. Maer waer dat saecke, dat h
eenich te voiren deel in dien goeden hadde, zoedat h
die besterffte het meerdendeel in die goeden hadde, di
bewaerder dier briefven werden, behoudelijck dat die a
alle vidimus daeruuyt nemen moegen, als voirscreven es.

LXXXIX. *Van weduwen voir de baer uuyt te gaen.*

Item een weduwe, zittende in gemeen boedel mit h
man, die voir de baer uuytgaen wil, sal mit huere

clederen uuyten boedel gaen zonder yet anders met
e dragen ofte versteken te hebben; ende dat gedaen
de, sal zy van den sculden ende lasten des boedels
uden zijn. Waert oic, dat namaels bevonden worde,
yet van den boedel versteken ende ewech gedragen
zal zy des boedels plechtich zijn.

XC. *Van man ende wijf.*

gehylickt man, die eenige gronden van erfven, renten
ıyrwere van eenige goeden, gelegen bijnnen der stadt
ryheyt van dien, ontfanget, staende huwelijcke coopt
rcrijght mit penningen, uuyten gemeenen boedel com-
, sal dat ontfangen tot zijn ende zijns huusfrouwen
f halff ende halff. Ende aengaende van leengoederen,
oederen, erffpachten ofte andere voirdelijcke goederen,
e man staende huwelijcke ontfangen sal als boven,
sal hy zijn wijff ofte hueren erffgenamen begrooten
erstooren van de een helft van der weerde van den
even goederen.

XCI. *Van tvoirdeel van een man.* [1])

ı een man sal ten overlyden van zyne wijfve tzyne
ele hebben ende nemen voir uuyten boedel dat beste
ch, tot zyne lijfve behoirende, mit alle clederen, riemen,
en, tzyne lijfve behoirende, voirt drie de beste peerden,
an daer zijn, die men ryden ende daer hy zynen heere
dienen mach, ten minsten oudt wesende 2 jaeren,
enomen wagenpeerden, die dagelijcx in de wagen gaen
on dienende. Noch sal hy hebben een zilveren schael,
aer vlesschen, een dweele, *een bedde*, een hooftpeuluwe,
ircussen, een deken, een paer slaeplaken, van elcken
este, zoe verre alst daer es, als zijn wijff sterfft.

XCII. *Van tvoirdel van der vrouwe.* [2])

ı vrouwe sal tot hare voirdeele nemen ten overlyden
hare man uuyten gemeen boedel alle clederen, alsdan

---

[1]) Keurboek art. CCCLXI.
[2]) Keurboek art. CCCLXII.

thuere lijtve behoirende, voirtaen dat beste coffere m
hooftclederen, een becken, een watervat, een dwe
tafel mit een tafellaken, een tinne kan, een stoel m
cussen, een bedde, een deken, een paer slaeplaken, e
een ketel, uuytgenomen brouketelen, daer men hopp
mede brouwet, een candelaer, een hael, een tange, e
mit een block, van elcken dat beste na den beste,
verre alst daer es, als haer man sterfft. Maer waert
dat van elcken dinge mer een waere, datselve sal die v
tot hare voirdeele nemen.

XCIII. *Van tvoirdel van den oudtsten zoen.* [1]

Die outste zoen sal tot zyne voirdeele nemen v
moeder ofte stieffmoeder uuyt zijn vaderlijcke goederen
veel als een man neempt voir zijn voirdele nae zijn
doode uuyten gemeen boedel.

XCIV. *Van gemeen goet.* [2])

Wanneer eenige borgeren oft andere gemeen goet t
hebben bijnnen de vryheyt van Amersfoort, ende w
zy nyet en connen verdragen omme die te samen gebr
ofte die te verhueren, zoe sal moegen dieghene, die v
anderen gesceyden wil wesen, tselve gemeen goet stel
een zekere huere te geven oft te nemen, ende sal die
partie gehouden wesen tselve zoe te accepterene ofte daer
te verlaten, *tenwaere dat zy van de proprieteyt ende d*
domme scheydinge begeerden, dat zy in zulcken gevalle
zullen, alst behoirt.

XCV. *Van nyeuwe werken te verbieden.* [3])

Item indien dat yemant den anderen te nae ofte te
tijmmerde, sal dieghene, diet hinderlijck es ofte te nae
mit recht mogen verbieden ende dat ter plaetsen, daer t
gemaect wort. Ende wes naederhant op ofte aen beg
werck getijmmert wort, sal by provisie ende zonder
kennisse van saecken gedemoliert ende affgebroken w
tot coste van denghenen, die jegens zulck verbot gedaen

1) = Keurboek art. CXXXV.
2) = Keurboek art. CLXV.
3) Vergelijk Keurboek art. CLXXIV.

staende nochtans dat dieselve, die alsulck werck be-
i heefft, mits stellende souffisante cautie om twerck aff
ren, indien dat bevonden wort alsoe te behoiren, voirts
gen tijmmeren.

XCVI. *Van tijmmeraige.*

Item indient gebuerde, dat yemant van nu voirtaen
willen nyeuwe fondamenten leggen om te tijmmeren,
houden wesen dat zijn naeste gebuer gerechtelijck te
weten 8 dagen te voiren, eer dat hy dat fondament sal
leggen, hoe, waer ende in wat manieren, ende die
ren daerby nemen; ende als hy dan begonnen heefft
fondament te leggen, sal voirts moegen tijmmeren,
re zijn naeste buer hem dat verbode, eer twerck 4 voeten
boven die eerde waere. Ende indien hem nyet ver-
en worde voirts te tijmmeren, eer twerck 4 voeten
waere boven der eerden, sal mogen voirtsfaren zonder
eren ende zijn begonnen werck volmaecken, ten waer
, die naebuer absent ware, diewelcke in zulcken ge-
zulcx in 8 dagen nae zijn wedercompste de tijmme-
sal mogen verbieden. Waert oic soe, dat thuys ofte
mer volmaect waer, eer de naegebuer weder thuys
, sal zijn scaden ende interesten mogen eysschen; ende
oft getijmmer sal mogen blyven staen.

Waert oic zoe, dat yemant eenich werck ofte huysinge
erde zonder die weet te laten doen an denghenen, dien
hinderlick zoude mogen zijn, ende datselve getijmmer
ende dach in calck gelegen ende gestaen heefft, zoe sal
getijmmer moegen blyven staen; maer men sal denghe-
die alsulcke getijmmer te nae gebouwet es, verstoringe
an doen tot kennisse van tgerechte.

Als een den anderen zijn tijmmeringe verbiet, wie in
onrechten bevonden wort, sal zijn wederpartie zijn costen
scaden opleggen tot tauxatie van schoudt ende scepenen,
sal dieghene, die twerck verboden heefft, tot behouff des
chts verbueren eenen Carolusgulden.

XVII. *Van huysen ofte schueren, daer renten uut gaen, nyet off te breken.* [1])

em huysen ofte schueren, daer yemant eenige renten uuyt

[1]) Keurboek art. CCXXII.

ofte op heeft, en zullen in geenre manieren int gehe
deel affgebroken moegen worden ofte oic daeruyt
tgeen, dat eertvast ofte nagelvast es, dan by advyse
oirloff van den raedt van Amersfoort, *tenwaere hy*
cautie van datzelve huys weder te vertijmmeren, op ee
van 25 *Carolusguldenen.*

XCVIII. *Van borger te worden.*

Zoe wie van buyten bijnnen Amersfoort compt woene
borger van Amersfoort begeert te wesen, sal comme
schoudt, borgemeesteren ende scepenen ende laten
inscryven eedt te doene ende betalen die gerechtiche
dairtoe staende, te weten 12 stuvers tot proffijt van der
daervan die secretaris gehouden sal wesen register te h
ende teyckenen den dach ende date, wanneert geschiet,
van hy hebben sal van een yegelijcken 3 stuvers. End
een jaer ende dach woende zonder vuer ende licht te h
sal zijn borgerscap verliesen.

XCIX. *Van grasborgers.*

Dat van nu voirtaen die van Amersfoort geen grasb
meer annemen en zullen; ende dieghene, die der nu zijn,
ontborgert zijn ende nyet genyeten die borgerscap va
stadt. Ende indien zy hem onderwonden ter contrarie te
zullen deghene, die daerover staen zullen, tzy schout, b
meester, scepenen ende secretaris, verbueren telcker
10 Carolusgulden ende bovendien by den Hove provi
van Utrecht arbitralijcken gestrafft werden.

C. *Van kueren ende bruecken.*

1. Indien yemants den anderen injurieert in woorden o
wercken, sal dieselve geinjurieerde gehouden wesen zijn
te institueren bijnnen tsjaers, ofte sal daervan vervallen
2. Indien yemant den anderen zulcke injuriën aeng
hadde, daer bannissement behoiren soude te volgen, s
injuriant gecondempneert worden tot Onsen proffyte in
boete van 10 Carolusgulden ende tot behouff van partie
belt. Ende soe verde yemant den officier ofte andere
gelijcke state injurieerde, sal die boete verdubbelt wor
tenware dattet feyt zulcx gequalificeert waere, datter mee

ie zoude schynen te vallen, sal die injuriant geconeert worden tot discretie van den gerechte.

Alle injuriën zullen oic eerlijcken gerepareert ende rt worden tot discretie van den gerechte, welverstaende ame ende oneerlijcke persoonen ofte anderen van cleyne ie geen honorable emende geschien en sal. Waert at dieselve persoonen yemant geinjurieert hadden ende oet en hadden om die injuriën profitelijcken te repareren, deselve gecondempneert worden den steen te dragen, aeck te staen ofte mit andere peenen gestrafft te worden cretie van den gerechte.

Zoe wanneer yemant over den anderen claecht in civile n, daer sheeren bruecken ofte boeten toe staen, indien nclager zijn vermeten nyet bewysen en can, zal verbueren ie boeten ende bruecken, die de verwerer verbueren , indient hem overwesen waere.

Indien deen den anderen injurieert oft te cort doet wyde plaetse, daerdoer dieselve plaetsen beslagen ofte in ict geleyt worden, sal dieghene, die dair oirsake off , dat op zyne costen doen repareren ende reconciliëren. off hy alsulcx mit goet geen macht en hadde te doen, ieselve gecondempneert worden gegeesselt ofte anders rigieert nae gelegentheyt van der saecke.

Dieghene, die een mes treckt ofte yemant beanxste mit den wapenen zonder quetsten, sal verbueren tot Onsen yte 5 Carolusguldenen; ende indien hy oic gequetst , sal gecondempneert worden in een boete tot Onsen yte nae gelegentheyt van der saecke.

Zoe wie den anderen slaet ofte stoot mitter handt ofte e, sal verbueren 2 Carolusgulden tot Onsen prouffyte. le oic yemant geslegen mit onverboden wapen, dairoff eslagen nergens bloedich noch blauwe en waere, sal ver- n 5 Carolusgulden; ende indien daer bloet na volchde, erbueren 10 Carolusgulden; ende indien oic deen den en cleederen schuerde, die sal verbueren 2 Carolusgulden.

Indien yemant den anderen wapendrencte *ende onderkte zonder te drencken*, sal verbueren 10 *Carolusgulden.*

---

ergelijk Keurboek art. XXV.
ergelijk Keurboek art. XXVII.
= Keurboek art. XXXIV.

9. [1] Wie den anderen begiet mit wijn, bier, wate andere onreynicheyt *in quaden moede*, die sal verb *2 Carolusgulden.*

10. [2] Zoe wie jegens yemants wille in zijn huys g off mit fortse ende gewalt eenige dueren oft veyn opsloech ofte stiete, sal by den schoudt criminelick gec ende aengesproken worden ende nae gelegentheyt v saecke ende grootheyt van zijnder mesdaet gecorrigieert gestrafft worden. Ende wes schaden hy aldaer gedaen hebben, zoe sal hy gehouden wesen civilick te beteren die injuriën, den anderen aengedaen, sculdich wesen te reren tot kennisse van den gerechte.

11, Indien yemant vechtende op gewyde plaetse ofte trecke, die sal verbueren dubbelde keuren.

12. [3] Dieghene, die yemant van den schoutendienaer hy yemant apprehenderen sal, wont of sloech, datter nae volchde, sal gestrafft worden aen zijn lijff, tenwaer nae gelegentheyt der saecke ende feyts zulcke peyne b van de gerechte gemodereert ofte gemindert worde.

13. [4] Item oft yemant int exerceren van zijn officie ges ofte geslagen worde, sal dieghene, die zulcx doet, na legentheyt van der saecke ende qualiteyt van den pe van den officier aen zijn lijff ofte anders tot arbitraige den gerechte gecorrigieert worden.

14. [5] Item indien yemant na den anderen schote mit busse oft armborst ende hem nyet en raeckt, sal verb 25 Carolusgulden; ende indien hy hem raeckte, sal verb zijn lijff. Ende diegheen, die mit wapenen opter straten om eenige vergaderinge ofte oploop te maken, sal insg verbueren zijn lijff.

15. Item indien yemant gewont worde, daer hy aen s tfeyt sel gecorrigieert worden aen den lijfve, zonder derfgenamen van den geëxecuteerde gehouden zullen zijn daervan te betalen. Ende daermede sal geaboleert wo die oude quade gewoente ende corruptele van 3 dagen u lande te gaen ende, mits dat doende, Onss voldaen te heb

---

1) = Keurboek art. XXXV.
2) Vergelijk Keurboek art. XLI.
3) Vergelijk Keurboek art. XXXVIII.
4) Vergelijk Keurboek art. XXXIX.
5) Vergelijk Keurboek art. XL.

Indien yemant den anderen verleemt, te weten een idt, arm oft been maeckte, sal verbueren jegens Onss lusgulden, ende eene lamme vinger 12 Carolusgulden, en partie, die geleemt es, zijn actie van injuriën, scade interest, die getauxeert sal worden nae qualiteyt leempte ende des persoens.

Item wie eenen anderen dootslaet, die sal verbueren , ende indien hy voirvluchtich wordt, sal verbueren 80 gulden uuyt zijn goet ende sal uuyter stad tende lande tenwaere hy remissie van Onss vercrege, zonder heyt te maecken tusschen uuytheemsschen ofte borgeren.

Die yemant uuyteyschte van tgewyde plaetse oft uuyt ys om hem te misdoen, die sal verbueren 2 Carolus, die uuytgeëyschte comme uuyt dan nyet.

Indien yemant den anderen lagen leyde *ofte insidieert* melijcke plaetsen, steegen ofte straten, die sal ver- 25 *Carolusgulden*, zoe dicke als hy dat doet, *ende anders nyet nae en volght.*

Indien die borgers van Amersfoort yet delinqueerden isdeden buyten die jurisdictie van Amersfoort, zullen ns die breucken sculdich zijn, gelijck oft feyt bijnnen risdictie geschiet waere, tenwaere zy van te voiren by fficier van der plecken, daer tfeyt geschiet es, gecorri- waere, ofte anders ter cause van dien voir hem in stonden.

Indien yemant, hy zy borger oft uuytheemsch, by nachte, : die clocke geluyt sal zijn, mit wapenen opter straeten den worde sonder licht, sal verbueren 2 Carolusgulden.

Item diegheen, die cruynbriefven ofte accolitusbriefven n, zullen keuren ende breucken verbueren als andere jcke persoonen.

CI. *Van gevangens te bewaeren.*

n indien de stockmeester ofte dieghene, die de gevanse bewaert, den gevangen liet uuytbreecken, sal nae entheyt der saecke ende negligencie, by hem gecomert, gestrafft worden.

---

rgelijk Keurboek art. LV.
Keurboek art. LVI.
Keurboek art. LXIV.

CII. *sHeeren gevangenisse ende sloten op te breech*

Wie stadpoorten, mueren, sloten ofte Onse gevan
brake offte opsloech mit gewalt, die zal verbueren z
ende indien hy ontquame, sal tot Onse proffijt ver
uuyt zijn goet 80 Carolusgulden ende daerenboven zijn
lanck uuyter stadt ende vryheyt van dien gebannen
zonder daer weder in te commen, opte verbuerte zijns

CIII. *Vrede te leggen.*

Als vreede tusschen partiën by tgerechte geleyt es,
daermede bevreet zijn alle onsculdige vrunden ende m
welcke vrede vercundicht sal worden by den schout
clocken, die altijt dueren sal, zonder dat men gehoud
zijn deselve te vernyeuwen; ende sal deselve publicati
vrede verbinden zoewel denghenen, die absent zijn,
jegewordich zijn.

CIV. *Van vredebrekers.*

Zoe wie vrede, die by den schoudt ende gerechte
es, breeckt ende infringeert mitter daet, die sal ver
zijn lijff, tenwaere by merckelijcke oirsake die pene by
schoudt ende scepenen gemodereert worde.

CV. *Van huysen te openen by tgerecht.* [1])

Item tot alle tyden, als die van den gerechte eenige
ofte huysen begeeren geoepent te worden, sal dieghene,
dairinne woent, tselve gehouden wesen henluyden te op
zonder wederseggen, op een boete, indien hy gheen ope
en dede, van 5 Carolusgulden tot Onsen behouff. Ende i
hem boven die weygeringe, van thuys henluyden te op
gedaen, eenige resistentie mit woerden dede, sal verb
10 Carolusgulden. Ende zoe wie denselven beancxste
bevreesde mit verboden wapen, die sal verbueren 25 Ca
gulden; ende hierenboven sal hy ter cause van desen by
schoudt aengesproken mogen werden omme hieroff ge
gieert te worden nae eysch ende gelegentheyt van den

1) Vergelijk Keurboek art. CXL.

CVI. *Van yemants kint te ontfueren.* [1])

ie yemants kint buyten consent van zynen ouders, oft eke van dien, van zynen naeste vrienden, zoe van als moeders zyde, roeffde oft ontfuerde, die sal verzijn lijff. Ende aengaende tgeroeffde kint, tselve en om nyet verbueren, indient int ontfueren geen consent ft; maer indient dairinne consenteerde, ende dairaff , sal by zijn ouders om dier sake wille onterfft ende edeert moegen werden.

CVII. *Van imboedel ewech te vueren.* [2])

yemant eenige imboedel ewech fueren, noch brengen, en brengen en sal dan by *claren* dage *ende zonne*nde anders nyet, *tenwaere by consent van dengheenen*, *ngaen mach*, op een peene van 3 *Carolusguldens*, by nen, die contrarie dede, te verbueren.

CVIII. *Van nachtkueren.* [3])

kueren ende boeten, die by nacht, naedat die clock es, opter straten vallen offte verbuert worden, zullen lt werden.

CIX. *Van brant.* [4])

iens huys ofte op wiens erfve by ongevalle brant gende opginck, zulcx dat die clocke dairover geslagen sal die inwoenre des huyses verbueren 5 Carolusgul-Onsen behouff.

X. *Van vechtelick off misdaet opter stad mueren ende poorten.* [5])

vechtelicken ofte misdaden, die geschien opter stadt ende in der stad poorten bijnnen der ameyde, zullen bbelde boeten gecorrigieert worden ende daerenboven rbitralijcken tot kennisse van scepenen.

---

elijk Keurboek art. CLX.
eurboek art. CLXVIII.
eurboek art. CCL.
elijk Keurboek art. CCLI.
elijk Keurboek art. CCXXXVII.

Policiën der stadt Amersfoort.

CXI. *Eedt van den vinders.* [1])

Die vinders ofte kuermeesters van den visch zullen
int aennemen van hueren officiën, dat zy gheenen v
en zullen laten slaen, zy en zullen daer zelffs eerst by
ende den visch besien, off men denselven vercoopen sal
dan nyet. Ende waert saecke, datter eenich van hem
offslach nyet commen en mochten om eenige me
redenen, dat sal hy gehouden wesen den borghmeest
tijt te kennen te geven, diewelcke alsdan daerby g
eenen uuyten raedt daerby schicken sal.

CXII. *Van gardatich vleysch.* [2])

Zoe wie gardatich, *ongans ofte ongaeff* vleysch ve
wil, die en sal dat nyet mogen doen, dan mits daer
gende openbaerlijcken zoudt *tot een teycken van ongans*
ende indien yemant contrarie dede, sal verbueren *eenen C*
gulden, telcker reyse als dat gebuerde, *tOnsen proffyt*
hierenboven sal hem verboden worden een jaer lanck
vleysch te vercopen.

CXIII. *Van vogelen, hoender, eyeren ende diergelijcken te coopen.* [3])

Nyemant en sal eenige vogelen, ganssen, eyeren o
coopen binnen der myle omgaende van de stadt van
foort omme weder te vercoopen, op een boete, telcke
dat yemant contrarie dede, van *eenen Carolusgulden*
prouffyte.

CXIV. *Van visch te coopen.*

1. [4]) Nyemant en sal visch coopen bijnnen der stadt v
oft bijnnen die myle omgaende omme die weder te ver
elders dan bijnnen Amersfoort an de vischmerct, op ee
die contrarie dede, van 2 *Carolusgulden tOnsen proffyt*

---

1) Vergelijk Keurboek art. CCXIX.
2) = Keurboek art. CXXIV.
3) = Keurboek art. CXXV.
4) = Keurboek art. CXXVI.

Alle visch, die bijnnen Amersfoort compt uuyt ofte Eeme, die sal men die eerste mael aldaer ter merct eer men daermede elders varen sal mogen, op een ie contrarie dede, elcke reyse te verbueren *tOnsen* : *Carolusgulden.*

CXV. *Van stinckende visch.* [2])

ie herinck ofte andere vuyle stinckende visch, *by de ters van Amersfoort de merct verboden*, ter merckt om te vercoopen, die sal verbueren een boete van *sgulden tOnsen proffyte*, telcker reyse hy zulcx dede; *renboven sal alsulcke visch de merct verboden worden.*

CXVI. *Van coorn te coopen.* [3])

mant, die coorn cochte ofte vercochte van des Manen- dat men vesper luyt, tot des Dijnsdages nae der die verbuert eenen Carolusgulden tOnsen prouffyte, sgelijcx des Donderdages, naedat men vesper luyt, Vrydages na der schelle. Ende zoe wie eens anders p dede houden ofte ophielde, om den prijs, als die uuytwysen zal, oft zoe hy zijn ander, dat hy meer ercopen sal, item zoe wie den sack ontbonde ofte stal rn droege, daer hy coorn by vercoopen wilde, ofte ich coorn veylde, eer men schelde, die verbuerde arolusgulden.

em yemant, die weyt, coorn ofte haver ter merckt om te vercoopen ofte veylde, die en sal selver gheen haver ofte cooren mogen coopen, opte boete, telcker y contrarie dede, van eenen Carolusgulden tOnsen

em zoe wie coorn coopt mit luysteren ofte mit jcken teycken, die verbuert tOnsen proffyte eenen gulden.

yemant en sal cooren te coop brengen ofte houden mit n oft buydelen mit eenige stal, dan alleen mit sacken cuypen opten Hoff voir stadthuys, daer een halff mudde

---

eurboek art. CXXVII.
eurboek art. CXXVIII.
elijk Keurboek art. CXXXI.

coorns inne es ofte meer, opte boete van 3 Carolus
tOnsen proffyte; uuytgenomen coorn, dat men op een
dach leveren sal, ende oic uuytgenomen uuytheymsch
van der zee commende, gheen coorn alsdan bijnnen
foort en hebben.

5. Soe wie coorn vercoopt in sacken ende nyet zo
en levert, als dat vertoent ende vercofft heefft, die v
eene Carolusgulden.

CXVII. *Van goet, dat men op een merctdach verco*

Man ofte wijff, die op eenen mercktdach eenige
waere coopt zonder dach van betalinge te bescheyd
sal gehouden wesen terstont mit gereden gelde dat te
ofte by gebreke van betalinge sal terstont daervoiren
van den gerechte geëxecuteert worden.

CXVIII. *Van gheen waer opt kerckhoff te vercoopen.*

Nyemant en sal opt kerckhoff eenighe veeren, bouc
eenigerhande waere vercoopen, op een boete *tot Onsen*
van eene Carolusgulden.

CXIX. *Van straten te onderhouden.* [3])

Een yegelijck sal onse straten, zoe verre zijn h
erfve streckende es, tzyne cost onderhouden, ende als
broken es, vermaken; ende indien hy zulcx nyet en d
der stadt cameraer zulcx mogen doen doen op des on
coste; welverstaende, dat indien zulcke huysen ofte er
erffpacht gehouden worden, soe sal die erffpachter zu
houden wesen te doene ende betalen, ofte sal van
erfpacht vervallen tot behouff van dengheenen, d
aff houdende es, diewelcke in dien gevalle de voir
lasten dragen zal. Ende indien hy mede in gebreke
ende uuytetselve huys ofte erfve oudteygen ginck,
insgelijcx vervallen van zijn recht tot behouff van d
eygenaer, die alsdan tvoirscreven huys ofte eygen a
nemen sal, mits onderhoudende ende betalende als bov

---

1) Vergelijk Keurboek art. CXXXIII.
2) = Keurboek art. CXXXIV.
3) Vergelijk Keurboek art. CXLI.

CXX. *Van beesten te schutten.*

riens beesten by den gezwoeren schutter in eens anders vonden worden, die sal dengeenen, dien tgoet toebe-nde schaden daerdoer geleden heeft, zijn schaden tot seggen van de gerechte ende allen costen, zoe itten als anders, betalen.

CXXI. *Van verckens te coopen.* [1])

eenich borger ofte inwoenre, die hem geneert mit te coopen ende weder te vercoopen, en sal gheen coopen in der stadt ofte die vryheyt van dien om bijnnen Amersfoort te vercoopen, opte peene van *een gulden tOnsen proffyte.*

CXXII. *Van geijckte maten.* [2])

zoe wie eenich goet, als cooren, wijn ofte anders, et mit eenige ongeijckte mate, die sal verbueren een gulden tot behouff als boven, zoe dicke hy zulcx dede.

CXXIII. *Van dienstboden.* [3])

soe wie, tzy knecht ofte meecht, hem verhuert heefft te sal gehouden wesen in zijn dienst te gaen ende uuyt te ofte by gebreke van dien en sal nyet geduerende in der stadt van Amersfoort yemant moegen dienen.

CXXIV. *Van tijmmeringe buyten die poorten.* [4])

voirtaen geen getijmmer buyten aen de poorten ofte van de stadt ofte dairomtrent geset noch opgerecht rden, die sterckte van de stadt eenichsins hinderlijck ende dat op arbitrale correctie ende op zyne cost tge-getijmmer weder aff te breken, uuytgesondert die s, ter plaatse daer die nu staen, die elck een huys hebben zullen mogen.

Keurboek art. CL.
gelijk Keurboek art. CLI.
gelijk Keurboek art. CLIII.
gelijk Keurboek art. CLXXVII.

CXXV. *Van erf off lant, tot fortificatie van de stadt die*

Soe wanneer die stadt van Amersfoort tot fortifica reparatie derselver eenige erfve ofte lant van doen sal, zullen zy dat mogen nae hem nemen, mits da betalende, als die landen, ten beyden zyden leggende, mogen gelden ter scattinge ende estimatie van goede hem des verstaende.

CXXVI. *Van dack opte huysen.* [2])

En sal bijnnen Amersfoort gheen ander dack opte schueren, kercken ofte andere getijmmer geleyt wor mit tegelen, leyen ofte pannen, op een peen van 10 C gulden ende tselve dack terstont op zyne cost wede breken ende wederomme mit harden daecke te dec zullen oic nyet mogen stoppen eenige gaten in den d weeck dack, wyer zijnde dan een roede, op een pe 5 Carolusgulden.

CXXVII. *Vant groote zegel van der stadt.*

tZegel van der stadt sal voirtaen bewaert worden kist ofte slot opter stad huys, daer ten minsten 2 slot zullen wesen van verscheyden sloetelen, dairaff den sloetel bewaert sal worden by den schoudt, ende die by den oudtsten borgemeyster, welcke zegel men n bruycken en sal dan by ordonnancie van schoudt, sch ende raidt; welverstaende nochtans, dat zy van hueren, ende incommen van der stadt nyet en zullen moegen meren, aliëneren ofte der stadt segel in zulcke saec bruycken dan by Onsen octroye.

CXXVIII. *Van onreyne clederen.* [3])

Nyemant en sal *onreyne* clederen, gaern ofte leder, geenrehande onreynicheyt, daer dat water doer onre bedorven wort, spoelen in der stad grafften binnen Ke brugge, op een boete telker reyse te verbueren *proffyte van* 6 *stuvers.*

---

1) Vergelijk Keurboek art. CLXXVIII.
2) Vergelijk Keurboek art. CCII.
3) = Keurboek art. CCVI.

CXXIX. *Van den verwers.* [1])

wie verwen wilt, die sal alsoe woenen by advise van den raidt, dat zijn water nyemants water en sal mogen ı *ofte bederfven.*

CXXX. *Van de wateringe van der stadt.* [2])

wateringen binnen der stadt zullen een voet wijt wesen en voet diep; ende sal een yegelijck zijn waterganck ouden ende nyet stoppen, op een boete, die contrarie 'an anderhalfven Carolusgulden.

CXXXI. *Van graven opt kerckhoff.* [3])

wie eenige graven opt kerckhoff openen ende daer lt inne graven zullen, die zullen dieselve weder doen ı ende maecken omme daerover te moegen gaen als te opte boete van eenen halfve Carolusgulden.

CXXXII. *Van graven in de kercke.* [4])

wanneer by yemant eenige graven bijnnen der kercken ıd worden, zullen die kerckmeesters, in der tijt wesende, ; graven weder doen stoppen mit alsulcke steen, als an te voiren lach, opte coste van dengheenen, die de ı toebehoiren ende geopent hebben.

CXXXIII. *Van eenighe van onser liever Vrouwe teyckenen te vercoopen.* [5])

mant en sal eenige teyckenen van onser liever Vrouwen n Amersfoort vercoopen dan by oirloff ende consent van terckmeester derselver kercken, op een boete telcker van eene Carolusgulden, deen helfft tot proffyte van den r ende dander helfft tot proffyte van derselver kercke.

XIV. *Van watergangen ende sloten binnen der vryheyt.* [6])

e watergangen ende sloten, bijnnen der stadt ende die

Keurboek art. CCVII.
ergelijk Keurboek art. CCVIII.
ergelijk Keurboek art. CCIX.
'ergelijk Keurboek art. CCXI.
'ergelijk Keurboek art. CCXII.
'ergelijk Keurboek art. CCXIV.

vryheyt van dien gelegen, sal men schouwen op S
dach; ende zoe wie zijn waterganck ende sloten nyet
maeckte nae doude thoon ofte schouwe binnen 8 dag
die schout die doen maken ende voir tverleggen
penningen dubbelt gelt wedernemen.

CXXXV. *Van steen van oudt getijmmer aff te breec*

Nyemant en sal mogen voirtaen eenigen steen
getijmmer off gemaect werck moegen affbreken ende
van de buytenstadt in de bijnnenstadt off van de bijnn
in de buytenstadt *om aldaer te vertijmmeren*, by een
van 5 *Carolusgulden* ende opte verbuerte van den ste

CXXXVI. *Camere van de weesmeesters.*

1. Zullen bijnnen Amersfoort geordonneert worden 3
meesters van den treffelicxsten, rijcxsten ende bequae
diewelcke op sich zullen nemen op alle der weeski
goederen bijnnen Amersfort omme die te doen regiere
bewaeren tot proffyte van den weesen, in allen manie
hierna volght, tenzy dat by vader ende moeder samende
ter contrarie gedisponeert worde, ende tot dien eynde
behoirlijcken eedt doen in handen van den gerechte
officie wel ende getrouwelijcken te bedienen ende de
van den weeskinderen goederen nyemant te reveleren.

2. Dat den voirscreven weesmeesters geordonneer
wesen by schoudt, borgemeesteren ende schepenen e
zworen clerck ofte secretaris, die registre sal houde
allen den goederen ende incompsten derselver weeski
ende die registeren tot zyne laste bewaeren in de weesc
zonder dieselve daeruuyt te mogen dragen ofte oic e
extracten ofte copiën daeruuyt te mogen geven sonder
sent van den weesmeesters.

3. Item als een sterffhuys bijnnen Amersfoort gevall
daer weeskijnderen aen gerechticht zijn, soe en sal ny
geoirloofft zijn eenige goederen te moegen aentasten
int bywesen van den weesmeesters ende hueren secretari

4. Die weesmeesters, ten sterffhuuse gecommen
zullen terstont alle die sloten, int sterffhuys wesende,

---

1) = Keurboek art. CCXL.

mit hueren segele, terwylen dat men die goederen in van dandere erffgenamen sal inventoriseren.

m zullen die weesmeesters mitten naesten vrunden weeskinderen bijnnen 8 dagen, nadat tsterffhuys sal zijn, versoucken aen den gerechte totten wees- ende hueren goederen eenige mombaers geordonneert n.

de sal tgerecht terstont een ofte meer van den be- n dairtoe ordonneren, diewelcke gehouden zullen lcken last aen te nemen, tenzy dat zy onschult hebben geren, die in rechten gefondeert es.

dė zullen terstont dieselve geordonneerde mombaers, den last aengenomen hebben, voir den gerechte behoirlijcken eedt doen die goederen van den wees- getrouwelijcken te regieren ende administreren.

de opdat die weeskinderen des te bat geprovideert ere goederen verzekert zijn, zullen gehouden wesen ouffisante borgen te stellen tot kennisse van schoudt penen.

de zullen die voirscreven weesmeesters mit den ge- erden mombaers wederomme in den sterffhuyse gaen, y hueren secretaris daerover geroupen, die behoiren te zijn, als te weeten die medeërffgenamen, doen riscren alle de goederen, in den sterffhuyse wesende tten sterffhuyse behoirende, ruerende ende onruerende, ende registeren, nyet uuytgesondert.

tWelck gedaen zijnde, zullen voirts procederen tot e ende divisie van hueren goederen mitten anderen men, indien daer eenige zijn; ende tgeen den voir- kinderen ter deylinge gecommen es, sal by nyeuwe ris geregistreert worden, wairaff die clerck 2 auctencopiën maken ende deen daervan leveren onder wees- s ende dandere den geconstitueerden voochden.

Ende zullen dien achtervolgende die gestelde mombaers istratie van der weeskinderen goederen aenveerden lie regieren tot meesten oirboer ende proffijt van den- weeskinderen; ende indien daer eenige verderffelijcke en ofte oic andere meuble, die oirboerlick soude wesen t te worden, zullen deselve vercoopen ten meesten ende die penningen, daervan commende, mit oic alle le penningen, in den sterfhuyse bevonden, brengen in

handen van den weesmeesters, die die onder hen
ende bewaeren zullen in een kiste ofte coffere, die
geordonneert sal worden.

12. Zullen voirts dieselve momboers alle jaere d
screven weesmeesters rekenscap doen van allen op
vruchten ende incompsten der goederen, den weesk
toebehoirende, ende relicqua leveren in handen van d
meesters.

13. Die weesmeesters, ontfangen hebbende die pe
van den voirscreven rekeningen, zullen by advyse
tuteurs neersticheyt ende diligencie doen om dieselve
gen wel ende zekerlijck te beleggen tot behouff
weeskinderen.

14. Die weesmeesteren, die yerst geordonneert
worden, zullen tselve officie bedienen den tijt van 3
ende teynden van denselven jaeren sal die jongste
affgaen ende sal in zijn plaetse commen die borgemee
dan verlaten zal zijn van den borgemeesterscap, ende
dan in gelijcken vougen die camer bewaeren, als zy
gedaen hebben; ende voirts sal alle jaere een affgaen,
plaetse die affgaende borgemeyster gesurrogeert sal

15. Die weeskinderen, tot hoeren mondigen dagen
men zijnde, zullen mogen eysschen rekeninghe, bew
relicqua zoewel van den weesmeesters als van de mo
die dat zonder zwaricheyt gehouden zullen wesen
ende volcommen restitutie doen van allen den goede
hueren handen wesende achtervolgende den inventaris.

16. Een manpersoon sal mondich wesen tot zijn 14
ende een meysken tot 12 jaeren; ende nyemant en
anders momboer wesen, tenzy dat hij 25 jaeren oudt

17. Die jongelingen, knapen oft meyskens zullen
voochdie blyven van huere momboers tot hueren 25
toe, zonder dat zy eenige administratie van hueren g
hebben zullen, tenwaere zy gehylijckt waeren, in
gefalle zy administratie van hueren goederen zullen
hebben by advijs ende guetduncken van hueren curate

18. Die weesmeesters ende secretaris zullen hebb
tmaken van den inventaris des geheelen boedels va
100 gulden, die de mobile goederen van den boedel
dich zullen wesen, 12 stuvers, ende van de immobile g
van 100 gulden incommende jaerlijcxsche renten insge

van welcke 12 stuvers sal die secretaris hebben
rs ende die weesmeesters onder hem dryen 8 stuvers.
Zullen oic hebben voir thoiren van de jaerlijcxsche
ren van elcke 100 gulden des ontfancx 8 stuvers ende
etaris 4 stuvers.
Zullen die jongelingen, die onder voochdie staen, 25
uers olderdoms vervult hebbende, moegen versoucken
oirscreven meesters van der weescamer die momboer-
tslagen te zijn om haer goet zelffs te administreren,
versouck die weesmeesters den gerechte dat zullen
gen, diewelcke, dairop gehoirt hebbende die wees-
s ende mombaers, regard nemende up tvoirgaende
ende conversatie des jongelincx, denselven uuuyter
ën zullen stellen.
Die regierders der stadt van Amersfoort zullen ordon-
een weescamer op alsulcke plaetse bijnnen stadhuys
lers, daer zy bevinden zullen dieselve alderzekerste te
aer nyemant den sloetel aff hebben en sal dan die
esters ende secretaris.
In welcke camer oic geordonneert sal worden een
fte kiste mit laden omme der weeskinderen penningen,
issen ende rekeningen wel ende zekerlijck te bewaeren,
lcke kiste ofte kasse zullen wesen 3 sloten ende slue-
van welcke een yegelijck van de 3 weesmeesters elck
bben sal.

AE VOLGEN DIE EEDEN VAN DEN SCHOUDT, BORGEMEYSTERS, NEN, CAMERAER, RAIDEN, WEESMEESTERS ENDE SECRETARIS DER STADT AMERSFOORT.

XXXVII. *Eedt van den schoudt van Amersfoort.*

zweer ic: tschoutambocht van de stadt van Amersfoort
vege ende in den name van Keyserlijcke Majesteyt als
ere van den lande van Utrecht, mijn aldergenedichsten
n, wel ende getrouwelijck te bedienen, Zijnder Majesteyt
Zynen erfven hoicheyt ende heerlicheyt te bewaeren,
erdige aensprake van allen saecken ende delicten te
eenen yegelijcken recht ende justitie te administreren
r eenige faveur, gunst oft eenige simulatie, die boeten
bruecken, in tselve officie vallende, tot des Keyserlijcken

Majesteyts proffijt te doen invorderen ende dairv
rekeninge, bewijs ende relicqua te doene tot allen ty
ic van Zijnre Majesteyts wegen versocht sal worden, d
houder ende raiden der Keyserlijcke Majesteyt tot alle
eere ende reverentie te bewysen ende obediëren, e
ordonnanciën van Zijnre Keyserlijcke Majesteyt te onde
ende doen onderhouden ende voirts al te doene, dat e
ende getrouw schoudt sculdich es ende behoirt te do
en sal ic nyet laten om lieff, om leet, om maechsc
zwagerscap, om giften noch om geenrehande saecken
moet my God helpen ende alle Zijn Heyligen.

CXXXVIII. *Eedt van den borgemeysters.*

Dat zweer ic als borgemeyster der stadt van Ame
dat ic der Keyserlijcke Majesteyt als erffheere van de
van Utrecht, mynen alregenedichsten heeren, recht, h
ende heerlicheyt bewaeren sal, ende van Zijnre Ma
wegen goede toesichte hebben totten regimente, in
ende politiën derselver Zijnre Majesteyts stadt Ame
ende mitten anderen van de wet goede ende rech
justicie eenen yegelijcken sal helpen doen ende admin
nae die statuyten ofte ordonnanciën, geordonneert o
Zijnre Majesteyts oft Zynen erfven wegen te ordonneren,
eenige simulatie, ende voirts al te doene, dat een goe
getrouwe borgemeester tot eere van der Keyserlijcke
teyt, proffijt ende welvaren van Zijnre stadt ende den
ren ende inwoenderen van dien sculdich es ende beh
doene; dat en sal ic nyet laten om lieff, om leet, om
scap, zwagerscap, om giften, gaven noch geenrehande s
Zoe weerlijcken moet my God helpen ende alle Zijn He

CXXXIX. *Eedt van den scepenen.*

Dat zweere ic als scepen der stadt van Amersfoort,
der Keyserlijcke Majesteyt, als erffheere van den lan
Uuytrecht, mynen alregenedichsten heeren, recht ende h
bewaeren sal, ende uuyt Zyne Majesteyts name eenen
lijcken recht ende justicie helpen administreren nae de sta
ofte ordonnanciën, geordonneert ofte van wegen Zijnre
teyts oft Zynen erfven te ordonneeren, rechtferdige vo
tusschen alle partiën wysen sal nae myne beste weet
zonder eenige gunst oft simulatie, in allen saecken va

ende der stadt ende inwoenderen van dien getrouwe-
e raden ende tguent, dat in raide getracteert sal
nder die weet, nyet te reveleren, mer tselve secreet
ende voirts generalijcken al te doene, dat een goet
trou scepen der stadt Amersfoort sculdich es ende
te doen; dat en sal ic nyet laten om lieff, om leet,
chschap, zwagerscap, om giften, gaven noch om
nde saecken. Zoe weerlijcken moet my God helpen
e Zijn Heyligen.

CXL. *Eedt van den cameraer.*

weer ic als cameraer der Keyserlijcke Majesteyt, als
e van den lande van Utrecht, mynen alregenedichsten
ende Zijnre stadt Amersfoort goet ende getrouw te
dat ic die stadgoeden ende -incommen rechtferdelicken
erstelijcken sal opbueren ende ontfangen, ende dieselve
en ofte helpen ten meesten prouffijt; dat ic den
, borgemeesteren ende wet gehoirsaem sal wesen ende
itgeven dan by goede ordonnancie, alst behoirt, ende
nen ontfanck ende administratie alle jaere off zoe dicke
les versocht sal wesen, goede, getrouwe ende rechtfer-
keninge doen sal, ende voirt al doen, dat een goet
etrou cameraer sculdich es ende behoirt te doene;
sal ic nyet laten om lieff, om leet, om maechscap,
scap, om giften, gaven noch om geenrehande saecken.
erlijcken moet my God helpen ende alle Zijn Heyligen.

CXLI. *Eedt van den raiden.*

zweer ic, dat ic als raedt der stadt van Amersfoort
eyserlijcken Majesteyts, als erffheere van de lande van
t, mijns alregenedichsten heeren, recht, hoicheyt ende
heyt bewaeren sal in alle saecken, Zyne Majesteyt ende
van zyne stadt Amersfoort ende die borgers ende die
ende van dien aengaende, trouwelijcken raiden ende
ren sal na myne beste weten, ende die saecken, in den
getracteert, secreet houden ende nyet reveleren en sal,
voirts al te doene, dat een goede ende getrouwe raidt
e stadt Amersfoort sculdich es ende behoirt te doen;
n sal ic nyet laten om lieff, om leet, om maechscap,
rscap, om gifften, gaven noch om geenrehanden saecken.
eerlijcken moet my Godt helpen ende alle Zijn Heyligen.

CXLII. *Eedt van den weesmeesters.*

Dat zweer ic: weesmeester bijnnen der stadt Am
te wesen, der weesen goederen wel ende getrouwelijc
den mombaers doen regieren sal, scerp opsicht dairop
ben, ende die penningen, van denselven goederen co
ende boven derselven weesen onderhoudt overloope
beleggen tot hueren meesten oirboer ende proffyte, all
goede, pertinente rekeninge te doen denghenen, di
behoiren sal, ende die ordonnancie, daerop gemaect,
tervolgen, ende voirts al te doene, dat een goet, getr
meester sculdich es ende behoirt te doen. Zoe moet m
helpen ende alle Zijn Heyligen.

CXLIII. *Eedt van der stadt secretaris.*

Dat zweer ic, dat ic tsecretariaetscap der stadt Amer
wel ende getrouwelijcken bedienen, den schoudt en
van den gerechte eere ende reverentie bewysen sal,
beslotene ende opene brieffven, contracten, plechten, oblig
procuratiën, acten, sentenciën ende andere appointe
ende al tghene my by schoudt, borgemeesteren ende sc
bevolen sal worden, getruwelijcken expediëren ende teyc
ende van als goet registre houden, ende my in als reg
sal nae dordonnancie der stadt van Amersfoort, by der
serlijcke Majesteyt gegeven; ende dat ic al tgene,
der camere getracteert wort, dat secreet behoirt gehoud
werden, secreet houden ende nyet reveleren en sal,
voirts al doen, dat een goet ende getrou secretaris sc
es ende behoirt te doene. Zoe moet my God helpen
alle Zijn Heyligen.

Ontbieden dairomme ende bevelen Onsen schoudt. b
meesteren, raitmannen, burgeren, ingesetenen, inwoe
ambochtsluyden ende allen anderen Onsen rechteren, offic
ende ondersaten van Amersfoort, jegewoirdich ende toe
mende, dat zy alle de punten ende articlen, in deser O
ordonnancie ende constitucie verclaert ende begrepen, voirt
onderhouden ende observeren ende doen onderhouden
observeren zonder daertegens te doene, noch gedoogen
daen te wordene, in wat manieren dat het zy, opte peyn
vallen in Onse indignatie, te verbueren de peyne, dairtoe

le geacht te wordene als ongehoirsaem; reserverende ende Onsen erfven ende nacommelingen, erffheeren ouwen Ons lants van Utrecht, de declaratie, bediede- n de donckerheyden, vermeerderinge, verminderinge nderinge van de voirscreven puncten, articlen oft an die, soe wy oft zyluyden na gelegentheyt van tot nut ende welvaeren Onser voirscreven stadt ort bevinden zullen behoirende. Des toirconden zoe Wy Onsen zegel hieraen doen hangen. Gegeven in dt van Bruessel den 20 dach van Meye int jaer ons 1544, van Onsen Keyserrijcke 't 25, ende van Onsen an Castilliën ende anderen 't 29.

By den Keyser,

(w. g.) VERREYKEN.

E. COSTUMEN EN USANTIËN.

(1570).

: nae te gaen ende furneren die verscrivinge, by den
an Utrecht uuyt beveel van de Excellentie van den
van Alva gedaen aen de regierders der stadt Amers-
pende die costuymen, in den bedryven van Amersfoort
reert, soe stellen diezelve regierders dese navolgende
en, die nae haer beste wetenschap nae oude gewoente
voeren tyden geobserveert zijn ende noch geobser-
orden, ende dit all behalven dordonnantie, by Keyser-
lajesteyt hoichlooffliker memorie der stadt Amersfoort
ı ende verleent.

I.

in den eersten is een generael costuyme, als dat alle
len, huyssen ende hoven, gelegen binnen den gerechte
nersfoort, daervan doude bryven spreecken van thins
ffpacht, als heerlick ende vorderlick succederen ende
nyettegenstaende diezelve noch thijns ofte erffpacht
len.

II.

dat alle renten, die op heerlicke goederen geypo-
t zijn, erven mede heerlijck ende vorderlick, gelijck
onden, daer die op geypothequeert zijn, ende dit all
ossinge toe.

III.

Item es noch geobserveert, dat tot wat tyden enich huys viele binnen die voorschreven stadt Amersfoo vriheyt van dyen, ende dat daeruuyt reese enige twi dissentie, beroerende die possessie der goederen, totte sterffhuyse behorende, dat dieselve possessie by w van den gerechte verclaert wert, ende dat soewell w goederen, erven ende landen, die buyten der stadt ende van dyen gelegen, als dengenen, die daerbinnen geleg

IV.

Item wert van gelijcke geobserveert, dat soe wanneer man off wijff, tzamen geboorte hebbende, deser werel leden, dat zoe lange den langstlevende blijft sitten son sijn kijnderen te scheyden, dat alle deylbaer goederen. erven, huyssen ende renthen, die den boedelharder ofte harster ofte die kijnderen van enich van haerder zyde quame, dat dieselve goederen mit alle ander wijnst ende compt ten prouffyte van den gemeen boedell, o off wyff noch beyde in levende lyve waren, tenware d anders gedisponeert ofte geordonneert waere.

V.

Item wert mede geobserveert, dat zoe wanneer sterft, sonder geboorte achterlatende, ende dieselve h synen naesten erffgenamen broederen ende susteren van ende moeder ende van gelijcken enige broeder ofte van vader ofte moeder alleen; dat alle dieselve bro ende susteren, soewel halve als hele, gelijckelicken pro paerten ende deylen alle die deylbaer goederen, by de haren overleden broeder ofte suster achtergelaten. regart te nemen van wat zyde die offgecomen sijn, t by den overleden anders gedisponeert ware.

VI.

Item dat alle maeckgescheyden van deylbaer goe tusschen broeders ende susters ofte vrunden ende mage hoerlijck geschiet, voltogen, besegelt ende gemaickt, d elcx sijn possessie aengeveert ende aengetast heeft. w in sulcker cracht ende weerden gehouden, off tselve g

daer die goederen elcx gelegen sijn, geschiet ende elick die zyne aldaer getransporteert ware.

VII.

lle hylicxvorwaerden ofte bryven, by vrunden ende hoerlijck gededinght ende gemaickt, waerop thuwe- gewoente der heyliger kercken gecelebreert ende es, dat alle die deylbaer goederen, die de echte- in dezelve hylicxbryven in medegaven gegeven sijn, ran sulcker weerden gehouden, ofte dieselve echte- die deylbaer goederen, alsoe gegeven, voer den , aldaer elcx perceel gelegen, getransporteert waer, e partyen achtervolgende die huwelicxvoerwaerden voorschreven goederen in goede deuchdelicke pos- ure; ende dat voerts alle voerder conditiën, daerinne ı, van werden gehouden werden.

VIII.

wert oeck voòr costume gebruyckt, dat tot wat tyden nich huys, lant, erff ofte gront vercoft ende getranspor- dde, dat dieselve, die sulcke percelen ofte perceell deren gecoft hadde, terstont aenveert ende aentast essie ende tgebruyck van dyen, nyettegenstaende off ycker aen sulcke vercofte goederen van den vercoper nger huerjaren hadde, tenware in de coop anders aert waere.

IX.

is binnen Amersfoort een gebruyck, dat diegene, die e renten gerechtelijcken gevesticht sijn generalijcken op goederen, die indifferenter den comparant heeft in rechte van Amersfoort, dat dengenen, die de renten t, by faulte van betalinge procederen mach op een ants, huys off erff, dat dengenen, die de renthen be- eeft, beseten heeft ende toebehoorden, ten tyde als ten beleden zijn geweest, ende dat zulcke perceel, be- onder tgenerael hypotheque, voor de renten verclaert ecutabel.

s gedaen tAmersfoort den 9 Januarii 1570 stilo ensi.

RENEN.

genlijke rechtsbronnen der stad Renen zijn schaarsch. hief der gemeente zelf, hoewel vrij omvangrijk, levert dat voor het doel dezer uitgave bruikbaar is, en ik heb ıoofdzaak moeten beperken tot het opnieuw uitgeven der ntie van keizer Karel V. Het oorspronkelijke van dit evindt zich in het archief te Renen; het nog onge- n zegel wordt afzonderlijk bewaard. Het handschrift in een perkamenten omslag 30 bladen perkament in olio, waarvan echter slechts de 28 eerste beschreven e ordonnantie wordt hier voor de tweede maal gedrukt: t ook in het Placaatboek van Utrecht (III p. 1089) voor. archief van Renen bezit nog een tot heden ongedrukt trift in klein folio, dat slechts 8 pagina's bevat, doch t onbelangrijk licht werpt op de wording van de ordon- des keizers. Het stuk bevat namelijk aanteekeningen, e burgerij [1]) gemaakt op de ordonnantie, zooals zij nkelijk was ontworpen; en enkele aanteekeningen schij- et zonder invloed te zijn geweest op de definitieve e. Aan het handschrift ontbreekt wel een opschrift, op de laatste pagina staat eene grootendeels onlees- anteekening; uit de enkele nog te ontcijferen woor- «Memorie voor Gerijt (?) die Bruyn sijn oncost, tot t gedaen den 2 Januari anno XLVI» blijkt echter, dat het begin van 1546 geschreven is.

meer men de ordonnantie, die de Keizer in 1546 aan gegeven heeft, vergelijkt met die, welke hij twee roeger voor Amersfoort had uitgevaardigd, dan blijkt ten

---

[1] dit stuk van de burgerij uitgaat en niet, zooals men zou verwachten, van den at, schijnt te blijken uit den inhoud van art. V.

duidelijkste, dat in de ordonnantie van Renen groot
de bepalingen, die voor Amersfoort waren vastgest
overgenomen. Slechts op betrekkelijk weinig punten
afwijkingen voor, en uit de aanteekeningen op de
ordonnantie blijkt, dat die afwijkingen voor een groot
in het eerste ontwerp niet voorkwamen maar er ten
van den magistraat van Renen in zijn gebracht. Het sch
dat de centrale regeering bij het opstellen der concept
nantie de plaatselijke rechtsgebruiken niet geraadpleeg
In den aanhef der ordonnantie verklaart wel de Kei
eerst van zijnentwege de „rechten, previlegiën, usanc
polliciën" der stad geraadpleegd zijn, en dat eerst to
concept-ordonnantie is opgesteld, waarin later door de
ten raad des keizers veranderingen zijn gemaakt.
hier bedoelde concept-ordonnantie is zeker niet dezelfde,
de stad Renen haren aanteekeningen heeft gemaakt
belangrijke privilege der stad omtrent haar aandeel
opbrengst der boeten is b. v. eerst ten verzoeke van
Renen in de ordonnantie opgenomen. Waarschijn
dus het eerste concept buiten de stad om opgesteld,
nadat de burgerij van Renen in dit concept wijzigingen
voorgesteld, eene nieuwe ordonnantie ontworpen, die
Secreten raad is voorgelegd. [1])

Tegenover Amersfoort was geheel anders gehandeld
16^den^ Februari 1537 gaf de stadhouder aan het Hof be
keuren van Amersfoort te doorzien en te bewerken,
zoo noodig, verandering in werd aangebracht. [2]) De
nantie van Amersfoort geeft dan ook blijk, dat hare
stellers het oude keurboek der stad niet ongebruikt
gelaten. In de ordonnantie van Renen is niets dergel
bespeuren. De verschilpunten, die niet ten verzoeke van
Renen zelf in de ordonnantie zijn gebracht, zijn meerendeel
het uitgebreide artikel over den accijns (zie art. CLIII),
aan het middeleeuwsche recht ontleend. Wanneer men

1) Men zou ook kunnen meenen, dat het door mij als „aanteekeningen op de
ordonnantie" omschreven stuk eene lijst van privilegiën en usantiën is, opgest
de burgerij van Renen ten einde te kunnen dienen bij het ontwerpen der conce
nantie. Uit art. VI van het stuk blijkt echter, dat de samenstellers er van een
waarin het getal der raden, overeenkomstig hetgeen voor Amersfoort bepaald
16 gesteld was, voor zich hadden.

2) Zie Utrechtsch Placcaatboek. II p. 974 (art. 20). Deze plaats heb ik te laat ge
om er in de inleiding tot de Amerfoortsche rechtsbronnen melding van te kunnen

ierking neemt, dat er geen spoor van een oud keur-
n Renen in het toch zoo uitgebreide stadsarchief te
is, dan komt het niet onmogelijk voor, dat er inder-
oit zulk een keurboek heeft bestaan, of althans dat
i tijde van keizer Karel niet meer aanwezig was.
l ook de magistraat van Renen keuren en voor-
i gegeven hebben, maar zij zullen misschien nooit in
rboek bijeen gebracht zijn, zoodat zij moeilijk door
ale regeering geraadpleegd konden worden.
hiervan zij, de ordonnantie van Renen moet niet met het
cht dier stad maar met de ordonnantie van Amersfoort
nd worden gebracht. Dat is bij deze uitgave in dier voege
l, dat alle artikelen der Renensche ordonnantie, die
van Amersfoort overeenstemmen, niet zijn afgedrukt,
at daar ter plaatse naar het Amerfoortsche recht ver-
wordt. [1]) Daarbij is niet gelet op onbeteekenende
-wijzigingen of op verschillen, die voortdurend in de
nties voorkomen. Tot die laatste reken ik het ver-
i van den stadsnaam Amersfoort in dien van Renen
schrappen der woorden „tot Onsen proffyte" bij het
en van boetstraffen. Het laatste is een uitvloeisel van
le privilege der stad, dat in art. VI der ordonnantie
gd wordt. In de artikelen, die van de Amerfoortsche
e afwijken, is naar het voorschrift der ordonnantie van
lie hetzelfde onderwerp behandelt, en naar de aanteeke-
) de concept-ordonnantie, die tot de wijziging aanleiding
erwezen. Omgekeerd is bij die aanteekeningen van
agistraat der stad weder verwezen naar de artikelen
lonnantie van Renen, waarop zij doelen. [2]) Men diene
in het oog te houden, dat niet alle wijzigingen, die
gistraat in de ordonnantie had willen zien aangebracht,
or de centrale regeering zijn overgenomen. [3])

---

erband hiermede is de indeeling der ordonnantie van Renen in artikelen, gelijk
et origineele handschrift voorkwam, vervangen door eene, die met die der
rtsche ordonnantie overeenkomt. De indeeling van het handschrift is trouwens
uwkeurig: één artikel (thans art. CVI al. 23) heeft zelfs twee nummers.

leze wijzigingen is de Renensche ordonnantie aangeduid met O., de Amersfoort-
O. A., de aanteekeningen op de concept-ordonnantie met C. O.

ele bepalingen, door de burgerij van Renen voorgesteld, schijnen aan het
stad Utrecht ontleend. Zie C. O. artt. 15 en 16.

Andere rechtsbronnen der stad Renen zijn er, zoover ik weet, niet; naar de costumen en der stad, opgemaakt op last van den hertog van A zoowel in de notulen van den magistraat als in de ken van het archief tevergeefs gezocht; het is dan wel mogelijk, dat de stad, gelijk zoo velen, het beve van den gouverneur-generaal niet heeft uitgevoerd.

ANTEEKENINGEN VAN DE BURGERIJ OP DE CEPT-ORDONNANTIE OP DE ADMINISTRATIE DER JUSTITIE EN POLICIE.

(1546).

Item van Donredaichs recht te houden, ffolio 1°. [1])

ren den rechtdach te laten staen op den Manendach, lang geweest is, ende dat op ordinantie, als int selve , gemerct den Donredach ons merctdach is ende oick en is voir die voerspraicken, soe wy by ons selven 1 hebben.

II. *Bewaringe der sluetelen.* [2])

de is voirtijts verordineert by de heer van Hoichstra- versekerheyt van der stadt in tyde van oerloge ende de suspitiën om alle inconveniënten te schouwen, dat eylt worden in drien, te weten den scolts een deel eyde die borgermeesters elcx een deel, opdat men oerte op en soude moegen doin, sy en waren alle drie anderen.

III. *Ontfanck van de boeten.* [3])

Aengaende der boeten, dat die scolt, borgermeesters cepenen alle kueren ende boeten slyten suilen nae der

---

O. art. I al. 4.
O. art. VI.
O. art. VII.

ordinantie ende tfeyt, welverstaende [1]) die scolt de t
ende de stadt t(d)erdendeel.

2. Dat die scout van alle kueren ende bruecken,
derselver stade vallende, tderdendeel ende die stadt twe
hebben sollen; ende van alle kueren ende bruecken, w
in die vryheyt buten der stadt, e contrario.

IV. *Van alle ampten te geven.* [2])

Die stadt heft tbodeampt ende secretarijsampt gege
tcleyn amptgens sijn ende die stadt deselve loene
Ende die stadt plach die costerye oick te geven, al
genoichsaem blijcken soude, wairt van node.

V. *Van scepen te stellen.* [3])

1. Stellen die vur(screven) borgeren tselffde aen die
meesters mijttet gericht; dan laten hoir duncken, dat
scepenen ende beyde die borgermeesters die justitie geno
administreert wordt omme der cleynicheyt van der ge

2. Dan in criminele saicken begeren dieselffde, die
mochten onder den burgeren ende ondersaten, gestelt
den voer die justitie alhier.

VI. *Van de* 16 *raden.* [4])

tSelffde is genoich aen ses overmijts die cleyniche
der gemeente.

VII. *Van de grassborgeren.* [5])

Begeren, dat men ons by onse vryheyt laten wil, soe
als onse gerichte ende jurisdictie strect, als Keyse
Majesteyt, onsen alregenedichsten heren, ons des beloe
in onse privilegiën. Ende soe oick dieselve grassborge
tyde van oirloge ons by moeten staen in alle laste
nooden, hetzy in waicken, bolwercken, mijt hoir pe

---

1 De nu volgende woorden in deze alinea zijn doorgeschrapt.
2) Zie O. art. XIX.
3) Zie O. art. XXIII.
4) Zie O. art. XXX.
5) Zie O. art. CV

en ende lijff, dairdoir sy genoten hebben dieselffde vry-
als onsen borgeren by alle voirheeren ende ffursten
ot noch toe sulck geschiet is.

Van hardt dack te decken op huysen ende schueren nae vermelden die ordinantie. [1])

yet mogelick alsoe tachtervolgen overmijts de armoede
nsen scamelen borgeren, uuytgescheyden die die macht
oir husen staende hadden aen die Heirestraet.

IX. *Item van die excysen.*

) Dieselve excysen op ende aff te moegen setten by
t, burgermeesteren, scepenen ende raet, als des plach te
ien.
) Ende voirt en sal genen brauwer gehouden wesen tot
gevalle sijn bier te vercopen by de vaet, halff vaet
anders nae advenant dan by opsettinge ende affsettinge
schout, burgermeesteren, scepenen ende raedt nae de
vant gelden vant coirn.
) Insgelijcken die backers oick van broet.

X. [5])

n indien yemant enen vreemden man off zijn goet be-
n woude ende geen schout off dienair crygen en soude,
sal hy sulcx moegen doen in presentie van 2 borgeren
ondersaten, dairover gehaelt.

XI. [6])

n dat die voirspraecken voir den gerechte nyet spreken
ullen, dan dat manierlick is, opdat die schout mijt den
chte ende de partye dairdoir nyet geturbeert en worden.

Zie O. art. CXLV.
Zie O. art. CLV al. 13.
Zie O. art. CLV al. 13.
Zie O. art. CLV al. 14.
Zie O. art. XLIII al. 9.
Zie O. art. XL al. 3.

XII.

Item dat alle pandinge ende opbiedinge by den sc
geteykent sal werden ten register.

XIII. [1])

Item als yemant van den scepenen enich oerdel onde
ven [2]) wordt ende voldongen is, dat hy teynden die ses
by den schout vermaent zijnde, dat oerdel sal vijnden
8 dagen off 14 dagen ten langsten dairnaestvolgend
verbuerte soe dick ende menichwerff hy sulcx dede...

XIV. [4])

Item als tgerichte vernyet wordt ende enyge scepen
laten sijn sullen, dieselve scepenen ter yerstervolgend
gaderinge van den gerichte gehouden zijn over te l
die dingtalen ende partyen, die onder hem geleyt z
by den schout onder een ander te bestaden.

XV. [5])

Item dat scepenen nyet langer kennisse dragen en s
dan ses weken naedat sy affgeset sullen zijn, tensy mit
opene brieve besegelt off mijt stadtzegel. Ende en
geen brieven besegelen teynden jair ende ses weken.
verlaten sijn van den eedt.

XVI. [6])

Item dair en is gheen boedelharder dan die man off
die van beyden lancxte in levende lyve is.

XVII.

Item wair enen borger van Renen binnen keysers l
sijn gestolen goet can becomen onder dieven offte an

---

1) Zie O. art. XXXIV.

2) Het H. S. heeft: „overgegeven".

3) Oningevuld in het H.S.

4) Zie O. art. XXXV.

5) Zie O. art. XXVI. De hier door die van Renen voorgeslagen bepaling h
in het recht der stad Utrecht voor. Zie Liber Albus art. XLI en vooral 't Roe
art. LIX al. 29.

6) Zie de ordonnantie van 1532 voor de stad Utrecht art. XV al. 6.

n, diet gestolen goet gecoft hebben, off oick onder
cieren, sullen dieselve goede hun gerestitueert worden,
n den officiere nae duechtelick bewijs dairaff gaen(de)
ueert te worden.

XVIII. [1])

eygen schapen te houden.

XIX. [2])

lange dode hant staen sal.

XX.

men maelschade richten sal. Hoeveel maelschaden
gekent werden voir maelschaden.

Onderteykent by my GOESSEN VAN LIENDEN,
secretaris binnen Renen.

---

1. art. CXXXVII.
2. art. XC.

ORDONNANTIE OP DE ADMINISTRATIE DER JUSTITIE EN POLICIE.

(1546).

:, by der graciën Gods Roomsch Keyser, altijts
ler sRijcx, Coninck van Germaniën, van Castille,
n, van Grenade, van Arragon, van Navarre, van
van Secille, van Maillorcke, van Sardeyne, van den
ı van Indiën ende vaster eerden van der zee Oceane,
toge van Oistenrijck, Hertoge van Bourgoingnen, van
van Brabant, van Lemburch, van Luxemburch ende
re, Graeve van Vlaenderen, van Artois, van Bour-
ı Palsgraeve ende van Henegouwe, van Hollant, van
, van Ferrette, van Haguenault, van Namen ende van
ı, Prince van Zwaeven, Marcgrave sHeylichs Rijcx,
an Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van den stadt,
nde landen van Uuytrecht, Overijssel ende Groenin-
de Dominateur in Asie ende in Affrijcke, doen te
llen jegenwoirdich ende toecommende, dat alsoe tot
nnesse gecommen is, hoe binnen Onser stadt van Rheenen
icie ende pollicie diversschelijck ende sonder ordene
nistreert is geweest tot noch toe, tot grooten achter-
nde prejudicie van Ons, Onser hoocheyt ende Onsen
en poorters ende ondersaten aldaer, omme twelcke te
ren Wy hebben by zekere Onse gecommitteerde de
, previlegiën, usanciën ende polliciën van derselver
oen visiteren ende daeruuyt doen maken zekere con-
forme van ordonnantie, nae denwelcken die van Onser

stadt van Rheenen voirschreven schuldich souden wes
lieden van nu voortan te reguleren ende deselve te
volgen, welcke concept oick gesien ende gevisiteert is
by Onsen lieven ende getrauwen den hooft, president end
van Onsen Secreten rade, dewelcke tselve concept gem
ende gelimiteert hebben, zoe dat behoirt; soe eyst.
dese saken overgemerct, ende by deliberatie van O
lieve ende beminde zustere, die coninginne-douaigi
Hongrie ende van Boheme &c., voor Ons regente e
vernante in desen Onsen Nederlanden, hebben geor
ende gestatueert, ordonneren ende statueren by dese
brieve voor edict ende eeuwige ordonnancie, dewel
willen onderhouden ende geobserveert te worden in
schreven Onse stadt van Rheenen ende jurisdictie v
onverbrekelick, in der maniere zoe hiernaer volght.

I.

1. = O. A. art. I al. 1.
2. = O. A. art. I al. 2.
3. = O. A. art. I al. 3.
4.[1]) Item die schout zal alle Maendage recht houd
geen vierdach en is, ende alst vierdach is, des dag
na, zoewel in criminele zaicken als civile. Ende all
dagen, alst gheen vierdach en is, ende ist vierdach
daernaer, zullen schout, borgermeesteren, scepenen end
vergaderen opt stadthuys ende aldaer tracteren zaken,
neringe endè twelvaren der stadt aengaende.

II.

= O. A. art. II.

III.

= O. A. art. III.

IV.

= O. A. art. IV.

V.

= O. A. art. V.

---

1) Vergelijk O. A. art. I al. 1 en C. O. art. I.

VI. *Bewaringe der sloetelen.* [1])

zal dieselve schoudt ofte zijn substituyt bewaeren
den die sloetelen van den stadtpoorten, hecken ende
met den borchmeesters in drie deelen, als men van
ewoenlick is te doene, opdat men gheen poorte en
ogen opdoen, tenwaere deselfde drie personen waeren
anderen; ende en zal daer nyemantz by nachte ofte
uuyt oft inne moigen zonder enige merckelicke saken,
etie van den schoudt ofte zynen substituyt ende de
ven borgermeesteren. Ende yemants, die nyet en
, als die heere, die raedt ofte die hooftman ofte der
ker hem ter waken deden bieden, ofte daerinne en
at men hem hiete doen, die verbuerde een Carolus-
ende noch arbitralick gecorrigeert te worden na
ieyt van den tijt.

VII. *Ontfanck van boeten.* [2])

zal de voirschreven schoudt ontfanck hebben van alle
bruecken ende confiscatiën, vallende binnen die voir-
stadt van Rheenen ende die vryheyt van dien; wel-
de dat die schoudt nae 3 dagen, naedien hy de voir-
boeten sal ontfangen hebben, der stadt van Rheenen
rtie ende andeel daeraen volgende huere oude costu-
de geconfirmeerde previlegiën sal gehouden wesen te
en in handen van den cameraer van dien, te weten
schoudt van allen keuren ende bruecken, binnen der
n Rheenen mueren vallende, sal hebben tderdendeel
en prouffyte ende de stadt de twee deel, ende van
ueren ende bruecken, vallende buyten der stadt, de
de twee deelen ende de stadt tderdendeel.

VIII.

. A. art. VIII.

IX.

. A. art. IX.

—

lijk O. A. art. VI en C. O. art. II.
lijk O. A. art. VII en C. O. art. III.

X.

= O. A. art. X.

XI.

= O. A. art. XI.

XII.

= O. A. art. XII.

XIII.

= O. A. art. XIII.

XIV.

= O. A. art. XIV.

XV. *Van de stadtgrafften te schouwen.* [1])

Dat die schoudt ende die van de gerechte ofte eenig der gecommitteerden zullen bewaeren ende beschouw stadt grafften ende andere wateren ende andere grafften, van outs zijn gewoentlick schouwe te hebben.

XVI.

= O. A. art. XVI.

XVII.

= O. A. art. XVII.

XVIII. *Rekeninge van den kerckmeesters ende g huysmeesters ende andere miserabile plaetsen.* [2])

Dat de kerckmeesters van Sinte-Cunerakerck, die huysmeesters ende meesters van den leprosen van m taen zullen gehouden wesen goede ende pertinente rek te doene van hueren ontfanck, uuytgeven ende admini zonder in denzelffden enige restanten te mogen brenge toogen van huere diligentie, in rechte gedaen jege debiteurs van den voirschreven plaetsen; ende dat alle in de maent van September voor zulcke commissaris, a

1) Vergelijk O. A. art. XV.
2) Vergelijk O. A. art. XVIII.

Onsen stadthouder ende raiden tUtrecht daertoe eert ende gecommitteert zal worden.

BORGEMEYSTEREN, SCEPENEN ENDE ANDEREN OFFICIEREN ENDE VAN HUEREN OFFITIEN.

XIX.

A. art. XIX.

XX.

raert saicke, dat yemant in den raide gecoren worde nderen ampten ende hem des weren woude ende ienen dat ampt, daer hy toe gecoren worde, die zal daertoe geboden worden ende voor deerste reyse n 20 Carolusguldenen, ende danderde reyse op dubbelde nde voor die leste reyse op arbitrale correctie, tene gecoren enige wettelicke ontschult hadde.

XXI.

A. art. XX.

XXII.

A. art. XXI.

XXIII. [1]) *Schepenen te stellen op. . . . .* [2])

oick daertoe gestelt ende gecommitteert worden ofte Onsen stadthouder jaerlix opten eersten dach 7 scepenen, dewelcke mette voirschreven 2 borgern kennisse hebben zullen van alle criminele ende aken, vallende binnen hueren bedrijff, uuytgesone majestatis, ketterie ende rebellionis, welcke zaken llen tot kennisse van Onsen raide sHooffs van Utrecht; llen een yegelicken recht ende justicie administreren, ndert dat zy in criminele zaken gheen kennisse en iemen over suppoesten van den Hove provinciael oft fficiers, diewelcke die schoudt, indien die geapprehen-

---

lijk O. A. art. XXII en C. O. art. V.
gevuld in het H. S. Lees: „1 Augusti".

deert worden, gehouden zal wesen te brengen in han
den raide provinciael Onses Hoofs van Utrecht voirs

XXIV.

= O. A. art. XXIII.

XXV.

= O. A. art. XXIV.

XXVI.

= O. A. art XXV.

XXVII. *Van den camelaer.* [1])

Item zal oick van Onsen wegen gestelt ende geord
werden binnen Rheenen een camelaer, die den ontf
hebben van alle den incompsten van de voirschreve
nyet uuytgesondert, ende doende betalinge van den
ende tgheen, dat men behouven zal van tijmmeraige, re
bodeloon, wakers, portiers ende ander, ende dat by
nantie van schoudt, borgemeesteren, scepenen ende
ende sal van als jaerlicx doen een rekeninge met beh
ordonnantiën ende acquyten in presentie van eenen
sarijs, daertoe by Ons geordonneert, ende van schoudt
meesteren, scepenen ende raedt der stadt voirschreve
toe hy hebben zal voor zijn sallaris 12 Carolusg
daervoeren hy gehouden sal wesen te leveren 2 reke
een voor die stadt ende dandere voor Onse voirschrev
missarijs. Ende indien hy eenige extraordinaris arbey
zal daervan geloont worden tot taxatie van denzelven
commissarijs.

XXVIII. *Van verpachtinge der stadtgoideren* [2])

Dincommen van der stadt Rheenen, als accysen va
bier ende ander, zullen van nu voortaen elcx bysonde
in specie opentbaerlick verpacht worden tot zulcken te
als hem dat orbarlicst beduncken sal, den meesten da
biedende in presentie van (den) schoudt ofte zynen sul
beyde die borgermeysteren, 2 scepenen, 2 raiden, den o

1) Vergelijk O. A. art. XXVI.
2) Vergelijk O. A. art. XXVII.

secretarijs, van welcke parceelen ende den incommen
en die cameraer elcx ende in speciel ende bysonder
ntfanck maken zal, nyetjegenstaende enige andere
e, te deser tijt toe contrarie geüseert.

XXIX.

). A. art. XXX.

XXX. *Van* 8 *raiden.* [1])

i noch zullen van Onsen wegen gestatueert ende ge-
ieert worden acht personen ofte raiden, die metten
reven schoudt, borgermeesteren, scepenen ende came-
epresenteren zullen tlichaem van der stadt, diewelcke
en zullen werden by den schoudt ende borgermeysteren
n zaicken, politiën, neringe ende welfaert der stadt
nde, ende daerinne helpen raiden ende sluyten dat tot
eere, proufijt ende welvaren van Ons ende Onser stadt
n best dienen zal; welverstaende, indien daer groote
elicke ende zware zaicken voirvallen ende anders nyet,
zulcken gevalle de schoudt ende borgermeesteren
6 van den treffelixsten borgeren ende inwoenders by
ullen moigen roupen in de communicatie, dewelcke
icken zullen helpen beleyden ter eeren ende welvaren
ns ende derselver Onser stadt Rheenen.

XXXI. *Van tofficium van den secretarijs ende zijn sallarijs.*

= O. A. art. XXX al. 1.
= O. A. art. XXX al. 2.
= O. A. art. XXX al. 3.
= O. A. art. XXX al. 4.
= O. A. art. XXX al. 5.

[5]) Item zoe wie enige overgifften ofte vertichten doet
tgerecht, die de secretaris in der scepenen bouck scryven
aer zal die verlyder ofte overgiffter zoe lange by bly-
dattet die secretaris in den boecke gescreven heeft,
dat sal hem dan die secretaris uuyten boucke oplesen.
sal die secretaris hebben van elcke overgifte van gront

---

[1]) gelijk O. A. art. XXIX en C. O. art. VI.
[2]) gelijk O. A. art. XXX al. 6.

ende erve 6 stuvers ende plechte ofte vertichte 3 s
van den brieven te scryven, tenwaere dat se zeer
waeren, dat zal staen tot tauxatie van den gerechte.
indien der meer personen zijn, die zulcke overgiften, pl
ofte vertichten doen, cloosteren ofte gemeenten, zal di
die de brieven begeert, betalen dubbelt gelt.

7. Item van toverstaen van een certifficatie zal die s
hebben 3 stuvers ende 2 scepenen elcx anderhalve stuve
die secretaris 3 stuvers.

8. = O. A. art. XXX al. 7.

9. = O. A. art. XXX al. 8.

10. Item die secretaris zal hebben van een citaciebri
men zeyndt aen uuytheymschen, 4 stuvers; des zal d
houden ende bewaren de minuten.

11. = O. A. art. XXX al. 9.

12. = O. A. art. XXX al. 10.

13. = O. A. art. XXX al. 11.

14. = O. A. art. XXX al. 12.

15. = O. A. art. XXX al. 13.

16. = O. A. art. XXX al. 14.

17. [1]) Item van alle plechten ende beloften aen te teyd
zal die secretaris hebben eenen halven stuver; ende
daervan acte begeert wordt onder secretaris handt.
daervan hebben eenen halven stuver.

XXXII.

= O. A. art. XXXI.

XXXIII.

= O. A. art. XXXII.

XXXIV. [2])

Item als yemant van den scepenen eenich oerdel
heeft, zal tselfde tot vermaninge van den schoudt geh
wesen wederom in te bringen, op arbitrale correctie.

XXXV. [3])

Item alsser eenige scepenen verlaten worden, zullen
licx dieselvę gehouden zijn tot vermaninge van den sch

1) Vergelijk O. A. art. XXX al. 15.
2) Vergelijk C. O. art. XIII.
3) Vergelijk C. O. art. XIV.

itrale correctie, die stucken ende munimenten, onder stende, weder te leveren in handen van den schoudt ander ondergegeven te worden.

XXXVI.

. A. art. XXXIII.

(XXVII. *Van den kerckmeesters ende Heylich-Geestmeesters.* [1])

die commissaris, die jaerlicx van Onsen wegen ofte by Hove provinciael van Utrecht gesonden zal worden te hooren ende passeren die rekeningen mitten schoudt, ieesters ende scepenen, van nu voortaen zullen stellen ieesters, Heylich-Geestmeesters ende gasthuysmeesters ndere officiën, in der kercken ende goidshuyseren bele, tenwaere by fundatie anders gedisponeert waere.

XXXVIII.

). A. art. XXXV.

(IX. *Gheen pensiën van vreemden heeren tontfangen.* [2])

ı die schoudt, borgermeysteren, scepenen, raiden, cameff secretaris ofte yemant van hemluyden en zullen in den van enige andere vremde fursten ofte heeren, buyten Nederlanden woenende, hoedanich die zy, mogen wesen, enige pensiën van hem hebben ofte ontfangen, noch gedoigen yemant van den borgers ofte innewoenders, geestelick ofte weerlick, pensie te ontfangen, op peyne restrafft te worden aen lijff ende goede nae gelegentan der zake.

XL. *Aengaende die voorspraken.*

= O. A. art. XXXVII al. 1.
= O. A. art. XXXVII al. 2.
) Dat nyemant over oerdeel dinghen en zal, noch nnierlicke ofte oneerlicke woorden gebruycken sal, opte

---

rgelijk O. A. art. XXXIV.
rgelijk O. A. art. XXXVI.
rgelijk O. A. art. XXXVII al. 3 en C. O. art. XI.

verbuerte van 10 stuvers, zoe dicke hy by den sc
daervan in boete geslagen ende by scepenen daerin
kent waere.

4. = O. A. XXXVII al. 4.
5. = O. A. XXXVII al. 5.
6. = O. A. XXXVII al. 6.
7. = O. A. XXXVII al. 7.

HOE MEN VOOR SCHOUDT ENDE SCEPENEN PROCEDEREN ZAL

XLI.

= O. A. art. XXXVIII.

XLII.

= O. A. art. XXXIX.

XLIII. *Arresten.*

1. = O. A. art, XL al. 1.
2. = O. A. art. XL al. 2.
3. = O. A. art. XL al. 3.
4. [1]) Item indien yemant, gearresteert wesende ende te
staende, begeert dach ofte termijn om tantwoirden, zal
schoudt gehouden wesen borch te stellen omme he
benoemden dage te rechte te commen. Ende indien die
resteerde alsdan nyet en quame, zoe sal men jegens
borgen procederen, gelijck als men jegens den princi
gedaen soude hebben. Ende oft die schoudt yemant ont
van den arrest zonder consent van parthie ende ten
dienende nyet te recht en quame, zal die schoudt vo
schult moeten responderen.
5. = O. A. art. XL al. 5.
6. = O. A. art. XL al. 6.
7. = O. A. art. XL al. 7.
8. = O. A. art. XL al. 8.
9. [2]) Item indien yemant zijn schuldenaer besetten w
binnen den gerechte van Rheenen ende gheen scoudt
dienaer gecrygen en konde, sal zelffs zulcke arrest m
doen, mits daerover roupende 2 borgeren ofte Onse onder

1) Vergelijk O. A. art. XL al. 4.
2) Vergelijk C. O. art. X.

XLIV. *Defaulten in criminele zaken.*

= O. A. art. XLI al. 1.
= O. A. art. XLI al. 2.
= O. A. art. XLI al. 3.
= O. A. art. XLI al. 4.
= O. A. art. XLI al. 5.

Die van den gerechte, ontfangen hebbende tintendit
en schoudt ende die verificatiën van dien, zullen na
ntheyt van der zake ende misdaet den misdadigen cor-
ı ofte oick quyt ende loss wysen; welverstaende, dat
ı delinquant ende defaillant nyet hooger en zullen con-
eren dan tot bannissement uuyter stadt van Rheenen
die vryheyt van dien zekere jaeren ofte ten eeuwigen
na gelegentheyt van der zake.

XLV. *Defaulten in civile saken.*

= O. A. art. XLII al. 1.

Item indien die gedaechde nyet en compareerde ten
als hy verdaecht is, zal die eysscher hem mogen be-
gen van zijn default, te weeten dat hy nyet gecommen
, ende sal wederomme verdachvaert worden ende die
ı betalen, ende betalen eenen stuver. Indien hy, ander-
geroupen zijnde, nyet en compareerde, sal alsvoeren default
s hem gegeven worden ende betalen alsvoeren 2 stuvers
derdemael geroupen worden. Ende indien hy oick alsoe
en erschijnt, sal derdemael jegens hem deffault gegeven
en; ende voor tprofijt van dien sal die aenlegger toege-
worden zynen eysch scriftelick over te leggen ende die
ewysen, ende sal die defaillant betalen 3 stuvers, ende
recht te zien doen. Ende sal die gedaechde omme tselve te
loen vierdemael verdachvaert worden, welverstaende noch-
indien hy, ten andermael verdachvaert zijnde, compareert,
ı rechte ontfangen worden, mits betalende alle voorgaende
n van den defaulten ende boeten voirschreven.

XLVI.

O. A. art. XLIII.

---

ergelijk O. A. art. XLI al. 6.
ergelijk O. A. art. XLII al. 2.

XLVII.

= O. A. art. XLIV.

XLVIII. *Van den deffaulten in materie van ontwa*

= O. A. art. XLV.

XLIX. *Van deffaulten na litiscontestacie.* [1])

Item indien, nadat partyen dingplechtich mitten a geworden ende eysch ende antwoirde overgegeven zijn, van hem uuytbleeff, zal trecht moigen voortfaren nae t dat voor hen ingebracht zal wesen, nae zy bevinden te behoiren; welverstaende dat zy aenmercken zullen consideratie nemen, ofte den aenlegger by continuacie absenterende is ofte den verweerdere, ende ofte die princ zake cleer ende liquide is oft nyet, omme dienachtervolg in de materie by hemlieden geprocedeert te worden a volgende die dispositie van den gemeenen gescreven re daeraf mencionnerende.

L.

= O. A. art. XLVII.

LI.

= O. A. art. XLVIII.

LII.

= O. A. art. XLIX.

LIII.

= O. A. art. L.

LIV.

= O. A. art. LI.

LV.

= O. A. art. LII.

LVI.

= O. A. art. LIII.

---

1) Vergelijk O. A. art. XLVI.

LVII.

). A. art. LIV.

LVIII.

). A. art. LV.

LIX.

). A. art. LVI.

LX.

). A. art. LVII.

LXI.

). A. art. LVIII.

LXII.

). A. art. LIX.

LXIII. *Van pandinge ende executie.*

Item dat van nu voortaen nyemant geëxecuteert ofte
t sal worden, tenzy hy by voortgaenden vonnisse ofte
e gecondempneert zy; ende zal dieselve executie eerst
yen aen den tilber have van de gecondempneerde. Ende
der geen tilber have en waere, ofte datter nyet ge-
en waere, zal men voorts executeren aen de eygent-
onroerende goideren, indien der enige zijn; indien nyet
nyet genouch, voorts executeren aen die vruchten van
sgoideren, leengoideren ende alle vorderlicke goideren
ercoepinge, behouden altijt den overheer zijn recht. Ofte
ebreke van alle tgeen voorschreven is, zal die gecon-
neerde geapprehendeert worden, indien die winre begeert,
gevanckelicken gehouden worden tot zyne costen.

= O. A. art. LX al. 2.
= O. A. art. LX al. 3.
= O. A. art. LX al. 4.
= O. A. art. LX al. 5.

Item alle penningen, die men binnen tgerecht van Rhee-
sal bevinden, dat de kercke, de gasthuysen, het leprosen-

---

ergelijk O. A. art. LX al. 1.

huys ende oick die stadt aen yemant ten achteren is, zullen bevonden worden, dat men enich van hem schuldi diezelffde zullen van nu voortaen geëxecuteert worde Onse penningen; ende alle proceduren, daeraen clevende len getermineert worden by dweersnagtrecht.

7. = O. A. art. LX al. 6.

8. = O. A. art. LX al. 7.

9. [1]) Item indien yemant metter daet executie belet weten den schoudt, scepenen ofte dienaers buyten den te sluyten ofte daeruyt te keeren ofte die panden handt te nemen, ofte die gheene panden genomen hebben, die zoude verbueren 10 Carolusgulden. Ende dat enich van den schoudt, scepenen ofte hueren di uuyten huyse stieten ofte schoven, die zoude verb 20 Carolusgulden. Ende zoe wie dat mit stocken, steen wapenen sloege ofte stake, dat zoude men rechten zweerde aen zijn lijff oft anders arbitralick nae gelege van der saecke ende misdaet.

10. = O. A. LX al. 9.

LXIV.

= O. A. art. LXI.

LXV.

= O. A. art. LXII.

LXVI.

= O. A. art. LXIII.

LXVII.

= O. A. art. LXIV.

LXVIII.

= O. A. art. LXV.

LXIX.

= O. A. art. LXVI.

LXX.

= O. A. art. LXVII.

---

1) Vergelijk O. A. art. LX al. 8.

LXXI.

). A. art. LXVIII.

LXXII. *Geen erven te moigen ontfangen.* [1])

rt oick, dat enich persoene, man ofte wijff, met zijn goet ›oster hem begave, zal ten daige van zijnder professie ›prieteyt ende eygendom van dienselven goideren com- nde succederen op zyne naeste vrienden, in levende esende; beheltelicken dat tselve clooster tgebruyck van en goideren behouden sal tleven [2]) geduyrende van den alx, geprofessijt wesende.

LXXIII.

). A. art. LXX.

LXXIV. *Van overdracht van thinsgoideren, gehouden van goitshuyseren.*

Item thinsgoederen, die gehouden worden van enige uysen, in de stadt van Rheenen ende in der vryheyt ier gelegen, die zullen overgaen voor schoudt ende nen zonder prejudicie van den thiensheere, als dat thijns aengaet, uuytgenomen Onse thijnsgoideren, die aen zullen voor Onsen lantrentmeestere.

= O. A. art. LXXI al. 2.

XXV. *Van tsallaris om over transporten te staen.* [4])

n die schoudt sal hebben van een overgifte 3 stuvers, i der mer een overgever en is; ende indien der 2 meer is, die samentlick huer gemeen recht overgeven i, zoe sal hy hebben dubbelt gelt, te weten 6 stuvers. die scepenen zullen van een overgiffte hebben elcx 3 ; ende indien der meer overgevers zijn, zal elcx van den epenen daervan hebben dubbelt. Ende omme denselbrief te besegelen, tzy ofter veel overgevers zijn dan

---

ergelijk O. A. art. LXIX.
et H. S. heeft: „tlevende".
ergelijk O. A. art. LXXI al. 1.
ergelijk O. A. art. LXXII.

nyet, zal die schoudt hebben voor zijn zegel een derd
van een oudtschilt ende den scepenen elcx 2 stuvers,
van dubbele 4 gelijcke stuvers.

LXXVI. *Die secretaris register te houden.* [1]

Item die secretaris zal gehouden wesen register te h
van alle overgiften, die voor schoudt ende scepenen ge
daervooren hy hebben zal van elcke overgifte eenen s
tenwaere datter meer overgevers waeren, dan zal hy h
dubbelt gelt.

LXXVII.

Alle dieghene, die enige huysen, hoffsteden ofte g
van erve, gelegen in den gerechte van Rheenen, verc
zullen by coope, mangelinge oft andere onerose titule, i
hen tselve gelieft, zal zulcke vercregen goiden moigen
gebieden ter kercke, ten fyne dat alle dieghene, die t
selve enich recht, hypoteecke ofte ander toeseggen d
pretenderen, tselfde den cooper ofte ander, zulck goet verc
hebbende, te kennen geven ende doceren van dien, a
behoort; ende dit al binnen den tijt van een jaer end
weken, op peyne van dat dien tijt overstreken wesende z
die huer recht versuuymt hebbe(n) te verclaren ende daer
doceren, zullen daervan vervallen wesen ende gefrustree
eeuwigen dagen; beheltlick dat hierinne nyet begrepe
zullen zijn Onse rechten, geestelicke plaetsen, onmondige
deren, uuytheemsche ofte andere buyten lants zijnde oft
in voochdie staen.

LXXVIII.

= O. A. art. LXXIV.

LXXIX. *Van plechten ende renten aen te brengen binnen een maent.* [2]

Ende ten eynde dat nyemant, die enich transport zal w
ontfangen ofte enige renten uuyten voirschreven onroer
goideren coopen, zal men nu binnen Rheenen mitter c
ofluyden ende vercundigen, indien yemant enige plec

1) Vergelijk O. A. art. LXXIII.
2) Vergelijk O. A. art. LXXV.

oft enige penningen staende hadde op enige onroer-
oideren, binnen Rheenen ofte die vryheyt gelegen,
eenre maent naestcommende gehouden sal wesen by
retaris int register laten aenteyckenen; ofte by gebreke
n en zullen alsulcke plechten in materie van preferentie
n, die jonger plechten hebben, nyet prejudiciëren,
die secretaris van taenteyckenen sal hebben van elcx
alven stuver. Ende sal dieselve secretaris, des van
e versocht zijnde, gehouden wesen te doersien ende te
alle zijn registeren ende partye zekerlicken onder-
off alsulcke goet als [1]) belast int registre aengeteyckent
nyet, daeroff dat hy hebben sal van zijn moeite [2]) ende
van te doersien tregistre van elcke jaere, daer hy
eenen halven stuver. Behoudelijck dat van den voir-
n laps van tyde als van eender maent geëxcipieert
vesen de kercke, Onse penningen ofte renten, mindere
ten, uuytlendige ende diegene, die absent zijn; willende
voirschreven laps van eender maent voirschreven
den nyet en sal prejudiciëren.

LXXX.

. A. art. LXXVI.

LXXXI.

. A. art. LXXVII.

LXXXII.

. A. art. LXXVIII.

LXXXIII.

. A. art. LXXIX.

LXXXIV.

. A. art. LXXX.

N HYLICKEN, HYLICXVORWAERDEN, LIJFFTOCHTEN ETC.

XXXV. *Van kijnderen, die hemselven hilicken.* [3])

een weduwe, joncvrou ofte jongelinck, die hemselven
5 jaeren hilickt buyten zijns vaders ofte vaderlicke ouders,

H.S. heeft: „alst".
H.S. heeft: „moete".
gelijk O. A. art. LXXXI.

diezelve en zullen vader ofte moeder nyet gehoud
enige goideren tot vorderinge van den huwelicke te g

LXXXVI.

= O. A. art. LXXXII.

LXXXVII.

= O. A. art. LXXXIII.

LXXXVIII.

= O. A. art. LXXXIV.

LXXXIX.

= O. A. art. LXXXV.

XC. [1])

Item tdilay van die doede handt zal wesen van 6
ofte anders tot discretie van den gerechte naer gelege
van der saacke [2]).

XCI.

= O. A. art. LXXXVI.

CXII.

= O. A. art. LXXXVII.

XCIII.

= O. A. art. LXXXVIII.

XCIV.

= O. A. art. LXXXIX.

XCV.

= O. A. art. XC.

XCVI.

= O. A. art. XCI.

---

1) Vergelijk C. O. art. XIX.
2) Het H.S. heeft „schade".

XCVII.

O. A. art. XCII.

CXVIII.

O. A. art. XCIII.

XCIX.

O. A. art. XCIV.

C.

O. A. art. XCV.

CI.

O. A. art. XCVI.

CII.

O. A. art. XCVII.

CIII.

O. A. art. XCVIII.

CIV. *Van borgerscap op te seggen.*

n wie verclaert zijn borgerscap aff te willen gaen met ementen ofte hoechmoedige moede worden om zijn mede- ren ofte yemant te graveren, zal verbueren 6 Carolus- n; ende indien hy dienachtervolgende doet enich acte, hem zulcx by de wet van Rheenen geoerloft is, zal verbueren andere 12 Carolusgulden.

CV. *Van grasborgers.* [1])

t van nu voortaen die van Rheenen egheen grasborghers aennemen en zullen. Ende indien zy hem onderwonden ontrarie te doen, zullen dieghene, die daerover staen , tzy schoudt, borgermeystere, scepenen ende secretaris, eren telcker reyse 10 Carolusguldenen ende bovendien en Hove provinciael van Utrecht arbitralicken gestrafft en.

---

gelijk O. A. art. XCIX.

CVI. *Van kueren ende bruecken.*

1. = O. A. art. C al. 1.

2. Item waere yemantz, die voor den schoudt ende g
geboden worde van vechten off van kyven ende d
roepende ofte scheldende woerden van den gerechte
die verboerde een Carolusgulden.

3. = O. A. art. C al. 2.

4. = O. A. art. C al. 3.

5. = O. A. art. C al. 4.

6. = O. A. art. C al. 5.

7. = O. A. art. C al. 6.

8. = O. A. art. C al. 7.

9. = O. A. art. C al. 8.

10. = O. A. art. C al. 9.

11. = O, A. art. C al. 10.

12. Indien yemant bevonden worde in een and
huys, hoff, schuyr, coorn ofte erve jegens zyne will
daerover geslagen ende gestoten worde, sal men d
gheen bruecken ofte kueren verbueren, ten waer zaic
hy dootgeslagen ofte geleempt worde, in welcke gevall
na gelegentheyt der zake gestrafft zal werden. Ende
yemants denselven woude beschermen ende defenderen,
aen zijn persoen gheen kueren verbuert worden, and
vooren verclaert is.

13. Indien yemants willens ende wetens diefven, die
ofte geroifde goideren in zynen huys ontfinck, sal voor
geacht ende gestrafft worden.

14. = O. A. art. C al. 11.

15. = O. A. art. C al. 12.

16. Item wie nyet en quame by den schoudt ende g
ende gesont ende machtich waere te commen, als hy o
off geboden waere, zal daervan arbitralicken geco
worden.

17. Item waert, dat die schoudt ende gerechte enich
dede lesen ofte bieden in der kercke by hueren sec
ofte bode, yemant die daerweder zeyde op die tijt
kercken ofte anders ergens, dan dat hy quame voer
ende gerechte ende zeyde zijn goitduncken daeraff
wijsde een ander na zijn goetduncken, zoude daervan
licken gecorrigeert worden.

. Item waere, dat yemant des heeren ende der stadt ofte dienaer wedervoer tot eeniger tijt, als hy zijn bode , die hem bevolen worden, ende denselven dienaer inju- de, die sal verbueren dubbelde boeten.

. = O. A. art. C al. 13.
. = O. A. art. C al. 14.
. = O. A. art. C al. 15.
. = O. A. art. C al. 16.
. = O. A. art. C al. 17.
. = O. A. art. C al. 18.
. = O. A. art. C al. 19.
. = O. A. art. C al. 20.
. = O. A. art. C al. 21.

CVII.

O. A. art. CI.

CVIII.

O. A. art. CII.

CIX.

O. A. art. CIII.

CX.

O. A. art. CIV.

CXI.

ieghene, die in overspul leven ofte openbaerlick sitten een kijndt in overspeel by een eenlopen persoen procreër- , zullen verbueren voor deerste reyse 20 Carolusguldens, de tweede reyse 40 Carolusgulden ende zullen alsdan ier stadt gewesen worden; ende diegene, die alsulcke per- n weetens huysden ende herberchden, zullen verbueren e boeten.

CXII.

at nyemants dobbelen en zal binnen der stadt Rheenen vryheyt van dien, opte verbuerte telcker reyse van eenen olusgulden, ende die weerdt ende weerdinne, die zulcx ieten, oick een Carolusgulden.

CXIII.

= O. A. art. CV.

CXIV.

= O. A. art. CVI.

CXV.

= O. A. art. CVII.

CXVI.

= O. A. art. CVIII.

CXVII. *Van brandt.*

1. = O. A. art. CIX.

2, Item yemant, die zijn huys ontstake mit brande, die dat verhueden ofte verhuyden dede, ende des zijn nab mit geruffte nyet te weeten en dede, hy ofte zijn diensth zullen verbueren 6 Carolusguldens.

3. Item waert zake, dat daer enich brant geviele, zoe die karreluyden water halen ten brande, opte verbuer een Carolusgulden.

4. Item yemant, die de buyrmeester verbode va keersen te barnen in zijn huys off zonderlinge te brou te backen mit loeffygeren, rysen ende desgelijcx, alsoe als men dat dede, zal verbueren een Carolusgulden, nochtans zoude hy dat beteren tot seggen van den raide

CXVIII.

= O. A. art. CX.

CXIX.

Item waert zaicke, dat yemant enige conijn schoet dede vangen op Heymenberch off enich hout daer houden off zelver dede houden buyten Onsen oerloff, zal verbueren 4 Carolusgulden ende noch arbitralicken corrigeert worden na gelegentheyt van der zake.

CXX.

A. art. CXI.

CXXI.

A. art. CXII.

CXXII.

A. art. CXIII.

CXXIII.

A. art. CXIV al. 1.

CXXV. *Van coorn te coepen.*

Yemant, die coorn cochte ofte vercochte van des ages, dat men vesper luyt, tot des Donredages, tot- clocke 10 slaet, die verbuert eenen Carolusgulden, sgelijcx des Vrydages, nadat men vesper luyt, tot des ges ten 10 uren. Ende zoe wie eens ander coorn op uden ofte ophielde als om den prijs, als die merckt en sal, ofte zoe hy zijn ander coorn, dat hy meer ercopen sal, (sal) verbueren 2 Carolusgulden; ende zoe n sack ontbonde ofte stal van coorn droege, daer hy y vercopen wil, ofte wie enich coorn veylde, alleer cke 10 ure sloege opte voirschreven dage, die ver- eenen Carolusgulden telcken reyse.

= O. A. art. CXVI al. 2.

= O. A. art. CXVI al. 3.

Nyemant en sal coorn te coop brengen ofte houden ottelen ofte buydelen mit enige stal, dan alleenlicken ken ofte in cuypen op gewoentlicke plaetse, daer een ud coorns inne is ofte meer, opte boete van 3 Caro- en; uuytgenomen coorn, dat men op eenen anderen veren sal, ende oick uuytgenomen uuytheymsche, die r zee commende, gheen coorn alsdan binnen Rheenen

= O. A. art. CXVI al. 5.

---

elijk O. A. art. CXVI al. 1.
elijk O. A. art. CXVI al. 4.

CXXVI.

1. Nyemant en sal coopen enigerhande waere, d
Rheenen ter merckt compt, die dat veyl wil hou
hueren veynsteren, des somers van Sinte-Geertruyd
tot Sint-Lamberts toe voer 7 uren ende van Sint-L
tot Sinte-Geertruydendage toe voer 9 uren.

2. Item des Donredages zoe ist een merckdach, e
hebben alle die uuytheemsche luyden ende gasten ee
geleyde vrylicken te varen ende te commen van allen
uuytgescheyden die vyant off vredeloes des landts
Ons ofte der stadt broeckachtich ofte die van sch
van schult uuytgeboden zijn.

3. Item waert, dat enich gast op eenen Donred
bijnnen merckten jegens Onsen borgeren enich goet
off loeffde off schult maeckte, daer en zoude hy opten
dagen geen geley voor hebben.

4. = O. A. art. CXVII.

CXXVII.

= O. A. art. CXVIII.

CXXVIII.

Nyemant en sal voortaen bijnnen Rheenen zijn kij
ter schole moigen setten anders dan in der gemeen
onder den schoelmeester, aldaer geordonneert, op pe
contrarie dede, van bekuert te worden telcker reyse
stuvers, deen helfft daervan commende tot prouffijt v
schoelmeester.

CXXIX.

Item zoe en sal men des Sonnendaechs gheen co
merckt brengen, noch vercoopen, noch geen goet va
sen, hoender, botter, eyer ende desgelijcx, dat men
voert ten eersten eeten mach; yemandt, die anders
verboerde dat goet, dat hy daer brocht off vercofft,
daerenboven een Carolusgulden zoewel voer den coop
voor den vercooper.

CXXX.

Item en sal nyemant gheen spul speelen ofte caetse

ckhoff dan die schoelkijnder, opte verbuerte van 20 Vlaems.

CXXXI.

. A. art. CXIX.

CXXXII.

ıant en sal enigen laken opter stadt mueren hangen; , diet daerenboven dede, die sal verbueren tot elcker ɔenen Carolusgulden; zoe wie dat den borgemeesteren :hte, die sal hebben den vierden penninck. Desgelijcx nyemant steen noch houdt van der mueren breken, by er kuere tot elcker reyse ende voirts tot arbitrale ie; ende die koer moigen die borgemeesters terstont nitten bode zonder were.

CXXXIII. *Van beesten te schutten.* [1])

wiens beesten by den gesworen schutter in eens anders ɔevonden worden, die sal dengenen, diet goet toebe- ende schaden daerdoer geleden heeft, zijn schaden ı tot seggen van dien van de gerechte ende voirts osten, zoe van schutten als anders, betalen; ende sal aeraff dwersnachtrecht houden.

CXXXIV.

Item zoe en sal nyemant des somers gheen vercken hueden dan by die stadtharder, by verbueren van een ısgulden, alzoe dicke als hy dat dede.

Item voort waert zake, dat yemant zijn vercken opter liet gaen, die mocht men schutten alle dage op 3 s; ende nochtans zouden zy den verckenherde mede ı gelijck den anderen.

CXXXV.

m zoe en sal nyemant gheen duven schieten noch van- by tverbueren van 10 stuvers.

CXXXVI.

m zoe en sal nyemant in den bantuyn off in der stadt t beesten slaen, opt verbueren van 10 stuvers.

---

[1]) ergelijk O. A. art. CXX.

CXXXVII. [1])

1. Item dat nyemant tot Laer meer schap houden
dan op 3 mergen berchlants 2 oude schapen, zonder a
wie daerenboven dede, die verbuerde een Carolusg
ende en sal die een des anders schapen nyet verantwo
Voort diegene, die schapen aldaer houdt, die sal ze
landt hebben ofte in huerweren, zonder argelist.

2. Item dat nyemant geen schaepe houden en zal t
Gheelresteege ende der Grebben tot an den Rijn t
beyden zyden des Berchs tot an de Runderwech; en
wie se daerenboven hielde, die verboerde alle da
Carolusgulden; behoudelick of yemant enich schaep an d
des Runderwegh dreeff off huede off liete gaen, die ver
2 Carolusgulden, zoe menichwerff als zy daerover ging

3. Item zoe wie schutter wesen zal, sal genyete
boeten; dan sal hebben voor een duysent steens e
grooten 3 Carolusgulden ende voor elcke boddrager 3 gr

CXXXVIII.

1. Item die weymeesters, die jaerlijcx geset werde
zullen geenderhande beesten moigen aennemen om te
opte meente, dan die daertoe geprevilegieert zijn, te
by consent van schoudt, burgermeesters, schepenen ende
ende zullen dieselve weymeesters gehouden zijn by huere
van haerder administrarie jaerlijcx pertinente rekenin
doene voor denselven schoudt, borgemeesters, schepene
raidt. Ende zullen voorts denselven weymeesters alle vre
beesten mogen schutten ende van elcke schoot nemen 2
Ende voor zoevele het aengaet het hoeden van koyen i
wijntere, zoe en zal nyemant geoerloft zijn alsdan enige
lijcke beesten te doen hoeden ofte weyen opten meente d
den herder, gestelt ende gedeputeert van der stadt wegen;
indien ter contrariën gedaen werde, zoe sal zoewel dan
als oick die besteder van enige beesten telcker reyse
gehouden wesen te betalen 10 stuvers, zonder enige sim

2. Item zoe wes gelt, dat jaerlijcx van der meenten o
boven den loon van den herder, dat zal men vergrave
der meente voirschreven by goetduncken des raidts.

---

1) Vergelijk C. O. art. XVIII.

2) Hierachter is eenige ruimte oningevuld gebleven.

CXXXIX.

yemant, die enige voorcoep dede van enigen goede, Rheenen ter merckt neygende waere, ende dat coffte, ter merckt quame, die zoude daeromme gelden 2 guldenen, ende nochtans zoe most hy dat goet ter brengen rechtevoert ende geven dat over, alsoe als offt hadde.

CXL.

. A. art. CXXI.

CXLI. *Van geijckte maten.* [1])

tem waert sake, dat yemant enich maten, schepel, ende desgelijcx hadde binnen zynen huyse, daer hy nate off dede meten, dat nyet geteyckent en waere stadt teycken, die verbuerde 6 Carolusguldens; ende jcx van ellen, potten, cannen wijn ende diergelijcke. tem desgelijcx zal het oick wesen van bottermaet, van de gewichten, pont ende loot ende desgelijcx.
tem die wijn ofte bier tapt, daer die mingelen nyet kent en zijn noch ander maten mitter stadt teycken, verbueren als voeren.
tem yemant, die enich botter ter merckt brocht, die emeten en waere mitter stadt mate, die verbuerde die ende daertoe 10 stuvers.
tem voortaen sal elcke mate botteren, die binnen en ter merckt compt, wegen 2 pont ende die halve een pont, opt verbueren van de botter ende eenen Carolusgulden.

CXLII. *Van dienstboden.* [2])

ı yemant, die den anderen zijn boden onderhuyrde wetens lens ende dat voer den tijt, daer zy den yersten in den waeren, zoe zullen dieselve boden, tzy knecht neecht, verbueren die helft van alsulcken loon, als zy reede reyse om gehuyrt zijn; ende daerenboven bijnnen

---

gelijk O. A. art. CXXII.
gelijk O. A. art. CXXIII.

Rheenen voor die tijdt gheen dienst en zullen moig
nemen, ten waere sake, dat zy den eersten dienst
willen houden ofte voldoen.

CXLIII.

= O. A. art. CXXIV.

CXLIV.

= O. A. art. CXXV.

CXLV. *Van dack opte huysen.* [1])

En sal binnen Rheenen gheen ander dack opte h
schuyren, kercken ofte andere getimmer geleyt wo
die principale Heerstraete — ende ditselffde sal in
straten geobserveert worden tot discretie van den gere
dan mit tegelen, leyen ofte pannen, op een peen
Carolusguldens ende tselve dack terstont op zyne cost
aff te breken ende wederomme mit harden dack te
en zullen oick nyet moigen stoppen enige gaten in de
mit weeck dack, wyer zijnde dan een roede, op een
van 5 Carolusgulden.

CXLVI.

= O. A. art. CXXVII.

CXLVII.

= O. A. art. CXXX.

CXLVIII.

Soe wie opten putte wasschet, die sal gelden tot
reyse 10 grooten Vlaems.

CXLIX.

= O. A. art. CXXXI.

CL. *Van enige van Sinte Cunera teyckenen te vercop*

Nyemant en sal enige teyckenen van Sinte Kunera
Rheenen vercopen, dan by oerloff ende consent va

---

1) Vergelijk O. A. art. CXXVI en C. O. art. VIII.
2) Vergelijk O. A. art. CXXXIII.

eyster derselver kercke, op een boete telcker reyse
i Carolusgulden, deen helfft tot proufijt van den officier
tadt ende dander helfft tot proufijt van derselver

Van watergangen ende sloten bijnnen der vryheyt. [1])

watergangen ende slooten, bijnnen der stadt ende die
: van dien gelegen, sal men schouwen opten 4 May
en 17 Septembris; ende zoe wie zijn waterganck ende
nyet op en maeckte nae doude thoon of schouwe
8 dagen, zal die schoudt die doen maken ende voor
gen van zijn penningen dubbelt gelt wedernemen.

CLII. *Aengaende te weyden ofte nyet te weyden.*

tem alzoe die van Onser stadt Rheenen plagen jaerlicx
haep verbieden van den Berch te blyven op gheen
ler Runderwech affter Sinte-Petersdach ad Cathedram,
groten, alsoe dick ende menichwerff als zy daerover
tot des heeren ende raedts wederseggen ende oerloff
zoe ordonneren Wy, dat diegheen, die zy hueden ende
ren, sullen verbueren een Carolusgulden tot des ge-
seggen.
Item desgelijcx die peerden, koyen, vercken, beesten
chaep uuyter Nuede, als voirschreven is, uuytgescheyden
loten campen off als men die somervage eeren zal, als
:k is, diewyle pleegen die peerden daerop te gaen,
dat enich beest off goet anders in den Nuede daeren-
quame, daer zoude men telcken aff gelden een Carolus-
n. Ende off yemant schaep gresen woude in de Nuede,
l se eens doer den boem in besloten camp dryven ende
me houden, ende eens uuyt te dryven ende nyet meer,
koer voirschreven tot elcker reyse.
Item zoe sal men uuyter Mate blyven after Sinte-
sdach, desgelijcx elcke reyse op een Carolusgulden.

CLIII.

m dat men opter stadt herspe gheen steen graven en
opt verbueren van 4 Carolusgulden; anders zullen die

---

[1]) Vergelijk O. A. art. CXXXIV.

borgers hueren orbar daerop doen, ryse houwen ende
lijcx, behoudelicken dat zaetlandt zijn orber, dat nyet
derven.

CLIV.

1. Item zoe wie vletquaet droech buyten der poorten
bijnnen den palen nedergoet ofte storte, die verbuerde tot
reyse 5 stuvers.

2. Desgelijcx zalt oick wesen van eerde, die met
wagenen off mit karren ewech voert.

CLV. *Policie op den axcijs.*

1. Dat alle personen, hem generende met tappen ofte
van biere binnen ofte buyten hueren huyse, zullen, al
bier inne sullen doen uuyt die brouwerie binnen den
hueren huysen, gehouden wesen tselve te kennen te geven
cameraer ofte excijsmeester der voirschreven stede van
nen, hemluyden oick verclarende, waer tselve bier gebr
is, op peyne dat by gebreke van dien den overtreders
reyse, dies bekuert zijnde, zullen betalen 3 Carolusgulde

2. Item alle brouwers, hem generende mit byer den
geren te leveren om huerluyder gelt, tzy den tappers,
niers ofte anderen, terstont naedat zyluyden huer gebr
bier getont zullen hebben, tgetal van den vaten gevolt wes
sullen voortaen gehouden wesen te verclaeren an den cam
ofte excijsmeester der voirschreven stede; welcke excys
alsdan, indient hem gelieft, zal den brouwers voirschreve
eedt af moigen nemen van dies, dat hy rechtfeerdige v
ringe gedaen heeft zonder fraude etc. Ende zoe wat br
hierinne gebreeckelick bevonden worde, zal elcke reyse,
bekuert zijnde, betalen die boete van 6 Carolusgulden, s
verdrach of simulatie.

3. Item dat van nu voortaen nyemant, hem generende
brouwen voor enige taverniers ofte voor andere borgeren
huer gelt, sal moigen bedienen tofficie van cameraer
excijsmeester, opdat stadts excijs geensins vercort en w

4. Item dat die cameraer ofte excijsmeester sal va
voortaen vermuegen telcke reyse, alst hem dies orbaer
nut duncken sal, te doen peylen ofte eeden mogen alle gebr
ende brouwers; ende werdt denselven brouwers scherpelicke
volen egheen weygeringe ofte belet denselven hierinne te d
opte verbuerte telcke reyse van 6 gelijcke Carolusgul

em die brouwer, die enich byer den tappers ofte taver-
evert heeft, zal gehouden ende verbonden staen voor
ijs van dien te staene ende die goet te doene, in alder
n als hy gehouden is te doene voort byer, by hem
huyse den borgers ofte anderen by den potte uuytge-
le gesleeten.

tem wanneer enich byer gebracht wardt van buyten
n bijnnen derzelffder stede [1]), zullen dengheenen, die
yer inslaen willen, daervan den cameraer ofte excijs-
goets tijts te voeren gehouden wesen den weet te
ende te betalen den ouden gewoentlicken excijs, ende
verbuerte van elck heel vat biers van 6 Carolusgulden
an den halven ende vierendelen à ladvenant; ende sal
neester ondersouck moigen doen ende een yegelick
alst voorschreven staet.

tem dat van nu voortaen gheen byer, tzy binnen ofte
Rheenen gebrouwen, en zal gebracht ofte gedreegen
werden dan by de stadts gezwoeren dragers. Ende
r contrarie bevonden worde gedaen te hebben ofte
daertoe gegeven, die sal voor elcke reyse kuerbaar
n 10 Carolusgulden zonder enich verdrach.

Item dat Onse schoudt van Rheenen van desen boeten
n sal moigen composeren ofte dedinge maken buyten
t van den cameraer ofte excijsmeester met advyse nyet-
n den 2 borgermeesters der voirschreven stede.

tem dat, indien enich gebreck viele int betalen van den
by enige brouwer oft andere, hetwaere by fortse,
veringe ofte andere rebellicheyt, zal tselve den schoudt
hreven te kennen gegeven worden, omme zulcke rebel-
nde gewelders daervan te straffen arbitralick ende die
gen mitter daet te doen betalen, gelijck men Onse pen-
n ende demaynen gewoentlick is te executeren.

Item ende gelijck hiervoeren den byere aengaende ge-
neert is geweest, sal oick het indoen ende vertieren van
ijn aengaende onderhouden ende gepleecht worden, op
l boete ende noch oeck daertoe tot arbitrale correctie
legenheyt van der zake.

Item dat van nu voortaen alle de huysen, daer tbyer
gebrouwen ofte gedispenseert zal worden ende de wijn

---

[1] H.S. heeft: „steege".

getapt ofte gesleeten by den pott, tzy gehuyrde huys
andere, zullen by den excijsmeester by faulte van be
van excyse moegen geëxecuteert ende geëygent worden
enige contradictie van yemant ter contrarie.

12. Item dat voortaen die brouwers gheen byer by
den borgers ofte tappers leveren en zullen dan in g
ende gebarrende vaeten, op peynen van der verbuer
den vaten ende van eenen Carolusgulden daertoe. End
aff zal die cameraer opsicht specialick van hebben.

13. [1]) Item voirts en zal gheen brouwer zijn byer moeg
coopen by den vaet, halfvaet ofte vierendeel tot hoeger
dan men gewoenlick is geweest; maer sal alle opsettinge
ren by ordonnantie van schoudt, burg(er)meesters, raed
gerechte nae die pryse van den coorn ende andere gelege

14. [2]) Ende insgelijcx zal geobserveert worden b
backers in die vercoopinge van huer broot.

CLVI. *Scouwinge.*

1. In den eersten zoe zullen die heere mitten hee
jaerlijcx schouwen die watergangen des eersten Woensda
Sint-Lambertsdach; alzoe verre als die heere mitten hee
dat nutte dunckt te wesen, zoe moigen die heere mitten
raiden die schouwe doen verleggen op eenen andere
tot hoiren goetduncken ende des lants oerbaer.

2. Item zoe en zal nyemant dammen in tochgraven
op des anderen lande maken; mar zoe wie des behou
zal die graven bruggen mit bomen ende mit horden,
groten tot elckere reyse; ende dit sal hebben die heere
stadt die 2 deelen gelijck andere geltkoeren, ende d
landt toebehoirt, dat derdendeel.

3. Item zoe zal men den Horstbrantgrave jaerlijcx
wen gelijck andere watergangen van Freysensteege tot
Kunerasteege tot al langes die Matesteege; ende die
sal boven wijt wesen 10 voet.

4. Item zoe zullen gheen heemraiden in der tijt ja
opten lande noch opter Grebbe vorder commer make
die renthen, die men jaerlijcx van den Grebbe heeft; e
zullen oick gheen pande aen der Grebbe wysen, het
by der gemeen erffgenoten.

---

1) Vergelijk C. O. art. IX al. 1 en 2.
2) Vergelijk C. O. art. IX al. 3.

tem zoe en sal men gheen schotte dryven dan elck in nne ende gerechte, daer dat in geschut werdt, by 40 ter kuere, ende die koern te hebben, als voirschreven udelick den heere in alle punten zijns rechts tot alder r schouwen. Zonder argelist.

CLVII. *Van de weescamer.* [1])

oe zullen van nu voortaen 2 personen bijnnen Rheenen neert werden tot [2]) weesmeesters, te weeten die eene neester, die afgegaen is, mit doudtste scepen, die rlaten is, omme mitten secretaris van der stadt te in-eren alle goideren, in enige sterffhuysen bevonden, eeskijnderen inne geërfft ende gesuccedeert zijn, mits-van allen brieven ende registeren, hoedanich die zijn, lat binnen den tijt van 3 dagen, naedat doverledene en ende den uuytfaert gedaen sal zijn.

nt welck doende zy eerst ende alvooren zullen affne-n behoerlicken boedeleedt van denghenen, die nae der an den overleden int goet geseten oft daer bewijnt aff heeft.

Welcke inventaris gemaect zijnde, sal van tselve een t gescreven werden, beyde mit handen van den voir-en weesmeesters ende die secretaris onderteyckent.

Daeraff teen sal gestelt worden in handen van den mom-der weeskijnderen ende tander zal geleyt worden in een lie daertoe gemaeckt ende geordonneert zal worden opt ays, daeraen 2 slooten mit verscheyden sloetelen ge-zullen werden, daeraff elcx van de weesmeesters een hebben.

Ende indien dezelve weeskijnderen vader ofte moider le hadden, zullen die weesmeesters denselven laten dad-ratie ende onderwijnt van den goiden der weeskijnderen, enige ander cautie van hen te nemen dan juratoere die goiden trouwelick te regieren ende die nyet te ver-ren buyten weeten, wille ende consent van den wees-ers, behoudelick dat zy van dilapidacie van goede nyet n suspect; diewelcke weesmeesters die voirschreven wees-

---

gelijk O. A. art. CXXXVI.

H.S. heeft: „twee".

kijnder vader ofte moeder, ingevalle enige aliënatie der
licke goideren, huys ofte erven nootsakelick waere, ts
schoudt ende gerechte te kennen geven zullen, omm
informacie, daerop genomen, dieselve aliënatie te decr
daeraff naer dexpiratie van haer mombaerscap zy, des by
kijnderen versocht zijnde, gehouden zullen wesen goed
legaele rekenscap te doene by den eedt, boven verclae

6. Welcke administracie gedueren zal, zoe lange
kijnderen tot hueren mondigen daegen gecommen zull
tenwaere vader ofte moder naderhant wederomme tr
ander hylick ende sich verandersaten, in welcken ge
cautie stellen ende rekenscap doen zullen als andere v
mombairs, zoe hiernae verclaert zal worden.

7. Indien die weeskijnderen vader noch moeder h
zullen hen by tgerechte tot versueck van die bovenges
weesmeesters momboers geordonneert werden die naest
den van vader ende moeder, indien die daertoe be
ende gequalificeert zijn, ofte by gebreke van dien
momboers, zijnde souffisant van goeden ende have en
goeder name ende fame.

8. Diewelcke die goiden nyet en zullen moigen aen
ofte hem dies onderwijnden zonder alvoeren den behoor
eedt, daertoe staende, gedaen ende cautie souffisant o
vermoegen derselver eedt die goiden tadministreren
te hebben.

9. tWelck gedaen zijnde, zullen voirts procederen t
taige ende divisie van hueren goideren mitten anderen
namen, indien daer enige zijn; ende tgeen den voirsc
kijnderen ter deylinge gecommen is, zal by nyeuwe inv
geregistreert worden, waeraff die clerck 2 autentijcke
maken ende deen daervan leveren onder weesmeesters
dander den geconstitueerden voochden.

10. Ende zullen diezelve mombaers alle jaeren eens
ninge doen voor den weesmeesters voirschreven, diew
gehouden zullen wesen die tontfangen, daeraff copie aut
onder des secretaris handt in der stadt weeskiste te legg

11. Ende nae die weeskijnderen tot hueren mon
dagen gecommen zullen zijn, zoe zullen dieselve mondige
gelincx die voorgaende rekeningen moigen recoleren,
visiteren ende debatteren, na hueren goiden raidt gedrage

12. Ende zullen alsdan die voirschreven mombaers den

n voirschreven gehouden zijn van als bewijs ende reliqua na behoren.
= O. A. art. CXXXVI al. 14.
= O. A. art. CXXXVI al. 16.
= O. A. art. CXXXVI al 17.
= O. A. art. CXXXVI al. 18.
= O. A. art. CXXXVI al. 19.
= O. A. art. CXXXVI al. 20.
Welcke voirschreven ordonnantie plaets hebben ende orteren sal, tenwaere anders by testamente van den ene int geheel ofte deel geordonneert waere, in welcken die mombaers hem zullen reguleren nae tgene aldaer ende gedisponeert zal zijn, zoe verre by denselven nte die voirschreven ordonnantie gederogeert waere; taende nochtans dat in alle gevalle dinventaris behoirmaect sal werden als boven, het waere die confectie ventaris geremitteert waere by testamente oft nyet.

A VOLGEN DIE EEDEN VAN DEN SCHOUDT, BORGERMEESTERS, CHEPENEN, CAMERAER, RAEDEN, WEESMEESTERS ENDE SECRETARIS DER STADT RHEENEN.

CLVIII.

. A. art. CXXXVII.

CLIX.

. A. art. CXXXVIII.

CLX.

. A. art. CXXXIX.

CLXI.

. A. art. CXL.

CLXII.

. A. art. CXLI.

CLXIII.

. A. art. CXLII.

CLXIV.

. A. art. CXLIII.

Willende ende ordonnerende, dat dese Onse ordo
in elcken ende yegelicken hueren pointen ende artic
van nu voortaen onderhouden ende onverbrekelijck g
veert worden binnen Onse voirschreven stadt van R
ende jurisdictie van dier, reserverende nochtans aen O
Onsen nacommelingen ende successueren, heeren ende v
van der stadt, steden ende lande van Utrecht, die dec
interpretacie ende alteratie, ampliatie ofte restrictie v
Onse ordonnantie, in gevalle dat van noode waere, e
Wy in toecommenden tyde zullen zien behoirende ter w
tranquilliteyt ende proufyte van Onser voirschreven st
Rheenen. Ende ten eynde dat al tgene des voirschre
zy vaste ende eeuwelick geduerende, hebben Wy Onsen
zegel hieraen doen hangen. Behoudelick in anderen
Ons recht ende een yegelick tzyne in allen.

Gegeven in Onser stadt van Bruessel in de ma
Octobre int jaer onss Heeren 1546, van Onsen keys
't 27, ende van Onsen rijcken van Castille ende andere

By den Keyser in Zynen

(w. g.) L. DE ZOETE.

ERRATA.

---

19 v. b. staat: „323"; lees: „322".
21 v. b. staat: „Daarentegen neemt B de artt. 204, , 205^b, 205^c, 205^d, 205^e, 365^a, 365^b, 365^c, 365^d, en 365^f op, waarvan het eerste in A onder de euren voorkomt"; lees: „Daarentegen neemt B de artt. 204, 205^a, 205^b, 205^c, 205^d, 205^e, 365^a, 365^b, 365^c 365^d op, waarvan het tweede in A, het eerste in A onder de wilkeuren voorkomt".
:. 22 v. b. wordt art. 323 ten onrechte aangehaald in ts van art. 322.
r. 4 v. b. staat: „365^a"; lees: „200".
14 v. b. staat: „365^b"; lees: „365^a".
15 v. b. staat: „365^c"; lees: „365^b".
37 v. b vervalt: „365^d".
4 v. o. staat: „365^e"; lees: „365^c".
r. 14 v. b. staat: „365^f"; lees: „365^d".
r. 8 v. o. staat: „Datum IV post Purificationis Marie"; : „*Datum IV post Purificationis Marie*".
r. 15 v. b. staat: „CLIX"; lees: „CXLIX".
is verzuimd bij nr CLXXVI de varianten op te ge- . Het wordt daarom hier met de varianten afgedrukt:

CLXXVI.

Die rait, out, nye ende gemeente sijn overdragen, dat [1]) ie gilden, die nu sijn offt hiernamaels [2]) werden [3]) sellen,

---

en B: „Item zoe en zellen".
en B: „namails".
: „wesen".

geenrehande [1]) overdrachten maken en sellen [2]) in
wijs dan by 2 luden van den raide, die die rait in
dairtoe vuegen ende ordinieren sell; ende die selle
dan weder in den gemenen raide brengen, diet alsd
lieven sell, offt then soude van geenre weerden
In profesto Assumptionis. [3])

p. 103 r. 12 v. b. staat: „VXXIII"; lees: „XXXIII".
p. 167 r. 11 v. b. staat: „CLIX"; lees: „CXLIX".
p. 313 noot, staat: „Zie"; lees: „=".
p. 326 r. 11 v. b. staat: „rechter"; lees: „rechten". De
ald. vervalt.
p. 333 r. 16 v. b. staat: „defect"; lees: „desert".
p. 376 r. 10 v. o. staat: „CLIII"; lees: „CLV".

1) A en B „enigerhande".
2) „en sellen" ontbreekt in A en B.
3) A en B: „Actum in profesto Assumptionis anno etc. LXVI".

INHOUD.

Bladz.

RSFOORT 1

Excerpten uit de raadsnotulen. (1436—1523). . . 19
Keur- en rechtsboek. (1523). 93
Excerpten uit de raadsnotulen. (1523—1544). . . 225
Ordonnantie op de administratie der justitie en policie. (1544). 311
Costumen en usantiën. (1570) 369

EN 373

Aanteekeningen van de burgerij op de concept-ordonnantie op de administratie der justitie en policie. (1546) 379
Ordonnantie op de administratie der justitie en policie. (1546). 385

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BR
VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

I. Het rechtsboek van Den Briel, beschreven in v
taten door JAN MATTHIJSSEN, op nieuw uitgegeve
Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS. roy. 8vo. . .

II. Rechtsbronnen der stad Zutphen van het be
14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgegev
Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. roy. 8vo. . . . . .

III. De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad U
uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. Mu
4 deelen. roy. 8vo. . . . . .

De Inleiding is afzonderlijk in den handel onder de
Recht en rechtspraak te Utrecht in de
eeuwen. roy. 8vo. . . . . .

IV. De oudste rechten der stad Dordrecht en v
baljuwschap van Zuidholland, uitgegeven door M
FRUIN. 2 deelen. roy. 8vo. . . . . .

V. De Friesche stadrechten, uitgegeven door Mr. A
TING. roy. 8vo. . . . . .

VI. Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen,
geven door Dr. P. J. BLOK. roy. 8vo. . . . . .

VII. Westfriesche stadrechten, uitgegeven door Mr.
POLS. 2 deelen. roy. 8vo. . . . . .

VIII. Rechtsbronnen der stad Harderwijk, uitg
door Mr. J. L. BERNS. roy. 8vo. . . . . .

IX. Stadboek van Groningen, uitgegeven door
TELTING. roy. 8vo. . . . . .

X. De Saksenspiegel in Nederland, uitgegeven door
J. L. Baron DE GEER VAN JUTPHAAS. 2 stukken. roy. 8vo.

XI. Stadrechten van Nijmegen, Eerste stuk. roy. 8vo.

XII. Limburgsche Wijsdommen, dorpscostumen
woonten, bevattende voornamelijk bank-, laat- en
rechten, uitgegeven door Jos. HABETS. roy. 8vo. .

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel. roy. 8vo.
idem Tweede deel, Afl. 1—5

DE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN TH. AZN.,

Rijksarchivaris in Zeeland.

TWEEDE DEEL.

'S-GRAVENHAGE,

MARTINUS NIJHOFF.

1897.

WERKEN DER VEREENIGING
UITGAVE DER BRONNEN VAN HET
OUDE VADERLANDSCHE RECHT,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

EERSTE REEKS.

No. 13.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1897.

IDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN TH. AZN.,

Rijksarchivaris in Zeeland.

TWEEDE DEEL.

'S-GRAVENHAGE.

MARTINUS NIJHOFF.

1897.

Typ. J. VAN BOEKHOVEN, Utrecht.

VOORBERICHT.

t het tweede deel van dit werk eerst vijf jaren na het
e deel het licht ziet, vindt zijne verklaring in de vol-
e feiten. Reeds in 1889 had ik het gemeentearchief
Montfoort geregeld; in 1892, toen het eerste deel van
werk verscheen, was ik bezig met de inventarisatie van
rchief der gemeente IJselstein, en het liet zich voorzien,
nij na een niet al te lang tijdsverloop ook de ordening van
archief van Wijk bij Duurstede zou worden opgedragen.
scheen nu doelmatig de publicatie der Wijksche rechts-
nen, die vooraf moest gaan aan die van de rechten van
foort en IJselstein, eerst ter hand te nemen, nadat het
ef geregeld was; immers alleen dan kon gezegd worden,
ich in het gemeentearchief geene stukken bevonden, die
iende in deze opgave te worden opgenomen. De bewer-
der rechtsbronnen van de steden Montfoort en IJselstein,
e zich aan de regeling harer archieven aangesloten had,
ten overvloede aangetoond, hoe dikwijls in een archief
ken schuilen, die eerst bij eene regeling er van voor den
komen, zonder dat hunne aanwezigheid daar ter plaatste
ger werd vermoed. Eerst in het laatst van 1894 liep de
ning van het Wijksche archief ten einde; maar het duurde
gevolge mijner verplaatsing naar Middelburg nog eenigen
eer de bewerking der Wijksche rechten kon worden ter
d genomen; en zoo is het 1897 geworden, voordat het
ede deel geheel is afgedrukt.

Dit deel is niet het laatste. De rechten van Wijk bij
rstede, Montfoort en IJselstein bleken te omvangrijk om
één deel te worden opgenomen. Het derde deel zal nu

de rechten van IJselstein bevatten benevens de stadsbri
van de kleine steden, daaronder begrepen die, welke
op de statenvergadering zitting hebben gehad. Daar
rechten van IJselstein reeds geheel tot afdrukken gereed
zal het derde deel, hoop ik, niet zoo lang op zich
wachten als het vorige.

Ook ditmaal heb ik mijn dank te betuigen aan de vers
lende autoriteiten, die mij het werk vergemaklijkt he
de gemeentebesturen van Montfoort en Wijk bij Duur
en in het bijzonder Mr. S. MULLER FZN., rijksarchiva
Utrecht.

R. FRUIN TH. AZ.

WIJK BIJ DUURSTEDE.

geschiedenis der uitwendige rechtsontwikkeling van
s met weinige woorden medegedeeld. De stad, in
oor den heer van Gaasbeek gesticht en in 1459 onder
htstreeksch beheer der bisschoppen van Utrecht ge-
heeft eerst na dien tijd zijn recht gecodificeerd. Het
ek, waarin dit is geschied, bevat nog een stuk van
II art. 3), en moet dus na dien tijd zijn samengesteld.
ien blijkt uit eene aanteekening elders (B XVII), dat
rtboek reeds in 1486 bestond en bestemd was tot het
n van rechtsvoorschriften. Het is dus waarschijnlijk,
n reeds toen op eene codificatie van het Wijksche
edacht was, en de noodige gegevens daarvoor in het
ek verzamelde, en dat dat Poortboek na 1504 in het
schreven is, waarbij misschien nog enkele wijzigingen
indeeling zijn aangebracht. Dit net-exemplaar van het
ek bestaat nog, en is voor deze uitgave gebruikt. Het
an ouds in het Wijksche archief berust (zie: Vermeulen.
aangaande de archieven in de provincie Utrecht, 1856.
, doch is later uit het archief ontvreemd. Ten slotte
cht door het rijk, is het eerst in het depôt te Utrecht
st en later weder aan de gemeente Wijk afgestaan, die
ter aan het Utrechtsche depôt in bruikleen heeft over-
. Het is in den tweeden supplement-inventaris van het
sche depôt beschreven onder nr. 613, in den catalogus
archief te Wijk onder nr. 23, en zal in deze uitgave
worden aangehaald. Het is een zeer fraai geschreven
rift op perkament van 130 folio's, waarvan er 123 door
st, 7 door de inhoudstafel zijn gevuld. De opschrif-
verschillende artikelen zijn met roode inkt geschreven,
s zijn kleine artikelen (bij vergissing blijkbaar) geheel
de inkt geschreven. In een later geschreven opschrift
n het deel, wordt het het „Poirterboeck" genoemd,
p de bovenaangehaalde plaats (B XVII) en in de

ordonnantie van 1598 wordt hetzelfde deel uitdrukkelijk Poortboek genoemd, wat dan ook een goeden zin heeft. dit handschrift zijn wegens zijn officieel en origineel kar geene andere vergeleken. Een afschrift van P. berust in rijksarchiefdepôt te Utrecht, en wordt in den inventari schreven op pagina 189. Het is vervaardigd door prof. Bo en door het rijk verkregen uit de auctie Musschenbroek. ander exemplaar van het Poortboek is te vinden in het schrift, dat aanstonds als R zal worden aangehaald.

Op deze eerste codificatie van het Wijksche recht w eerst in 1598 eene tweede, waarover hierachter (onder gesproken worden. In deze uitgave volgen eerst nog andere afdeelingen. De eerste is ontleend aan een hands hier aangehaald als Q; door dr. Cornelis Booth, die h zeten heeft, gemerkt CLXIII; in den supplement-inve van het Utrechtsche depôt, waarvoor het met vele a deelen der collectie Booth werd aangekocht, vermeld nr. 626, en in den inventaris van het gemeentearchie Wijk, waaraan het rijk het handschrift heeft afgestaan [1], nr. 24. Het deel telt 68 folio's en heeft in 1568 onder den Wijkschen kerkmeester Jacop van Hollant. (fol. 49 verso) eene critiek in uitbrengt op een contract zijne onmiddellijke voorgangers met het kapittel van aangegaan, welk contract eveneens in originali in het schrift neergeschreven is, zoodat het register blijkbaar e of meer officieel karakter droeg, of liever door de kerk ters (en den stedelijken magistraat) als handleiding we bruikt. De eerste 17 folio's zijn met dezelfde hand besch die blijkbaar een ouderen tekst overschreef, zooals t talrijke verschrijvingen tengevolge van het niet begrijpe bedoeling van den tekst blijken kan. De verdere folio door twee of drie andere handen, die allen uit het m der 16e eeuw dateeren, beschreven. Het zou zelfs k zijn, dat alles na fol. 17 van ééne hand afkomstig was. den inhoud van Q aangaat, hoofdzakelijk bestaat die u min of meer systematische beschrijving van het te W Duurstede geldende recht, die vaak niet anders is dan

---

1) De gemeente Wijk bij Duurstede heeft dit handschrift echter weder in bruik het rijk afgestaan. De lotgevallen der handschriften R en S komen geheel met Q overeen.

rase van de artikelen van het Poortboek. Waar die
rase slechts weinig van den officieelen tekst afweek,
leze uitgave alleen naar het betreffende artikel van A
en, terwijl in A de zakelijke varianten aangeteekend
leestal verschilde evenwel de vorm te veel, en dan is
st in B in zijn geheel afgedrukt. De schrijver heeft
:hter niet tot het Wijksche recht beperkt, ook de ge-
i van het landrecht, dat te Wijk placht te vergaderen,
het Stichtsche leenrecht zijn door hem medegedeeld,
het handschrift bovendien nog lijsten van nieuw aan-
:n burgers, formulieren van brieven en akten [1]), de
e op het schepenrecht van Utrecht en andere in deze
niet opgenomene stukken bevat. In den tekst van
:r op gewezen, telkens als een gedeelte van den tekst
niet is opgenomen.

e derde afdeeling der Wijksche rechtsbronnen (C) zijn
men verschillende stukken, afkomstig uit de jaren 1400
2—1584. Zij zijn uit drie verschillende handschriften
ebracht, die hier zijn aangehaald als R, S en T.

register, aangehaald als R, in den inventaris van het
he archief bekend onder nr. 25, in den supplement-
ris van het Utrechtsche depôt onder nr. 627, en in de
e Booth onder nr. CLXIV, bestaat uit twee onderschei-
:deelten. Het eerste bevat de folio's 1—34 en geeft een
t van A, te beginnen met VI. Achteraan zijn intusschen
de eerst overgeslagene rubrieken I—V als enkele andere,
kbaar bij vergissing achterwege gebleven waren, met
e hand bijgeschreven. De laatste bladen van dit gedeelte
t handschrift hebben veel te lijden gehad; de secretaris
d Abraham Booth heeft enkele passages, die weggege-
waren, bijgeschreven. De rest van het handschrift
uit op losse vellen geschrevene afschriften van privilegie-
van Wijk, gedeeltelijk van de hand van A. Booth,
elijk veel ouder, die later bijeengebonden zijn. Dat
iiet altijd even nauwkeurig plaats gehad: het eenige
iat in deze uitgave opgenomen is (III: de voorwaarden,
, Karel V als heer aangenomen is), is verkeerd ge-

---

formulieren zijn meerendeels ontleend aan het archief van Willem van Wijck,
n Louwenrecht, en aan het leenhof van Willem van Montfoort, proost van
er.

bonden. Het beslaat de folio's 50 en 49 en schijnt n
de eerste helft der 16e eeuw te dateeren.

Het register, hier aangehaald als S, komt in den Wijk
inventaris voor onder nr. 26, in den eersten Utrech
supplement-inventaris onder n°. 628 en in de collectie
onder nr. CLXV. Dit handschrift schijnt oorspronkelijk
vaardigd te zijn door Elijs Janss. van Nordt, die in
leefde. Het bevat allerlei opgaven, handvesten, keure
schiedkundige aanteekeningen en vooral formulieren van
en brieven, waaruit voor deze uitgave alleen de ordo
op het gasthuis (I) overgenomen is. Verscheidene b
die oorspronkelijk ledig waren, zijn door Abraham Boo
schreven, terwijl later nog bijgebonden zijn de kam
rekening van 1546/7 en eene verklaring van den magi
omtrent verschillende rechtsusantiën. Dit laatste stuk
origineel, waarvan het opgedrukte zegel nog aanwezig
in deze uitgave opgenomen (IV).

Het als T aangehaalde register komt in den inventa
het Wijksche archief voor onder nr. 27. Het bestaat
folio's en bevat ordonnantiën van den magistraat, gildeb
ordonnantiën van het provinciaal bestuur en andere st
De er in voorkomende stukken zijn niet in chronolo
volgorde geplaatst; integendeel blijkbaar heeft men
aanleggen van het register de in te schrijven stukken
schillende rubrieken gebracht en achter elke afdeeling
voor latere stukken van gelijksoortigen aard openg
Het register is waarschijnlijk omstreeks 1631 aangele
welk jaar het jongste stuk, dat met de oudste hand gesc
is, dateert. Dadelijk daarna heeft de stadssecretaris Al
Booth het bijgewerkt en aangevuld, en tot het ein
17e eeuw is het in gebruik gebleven. De hoofden bo
verschillende stukken, die bij den aanleg van het boe
opgenomen, zijn door A. Booth bijgeschreven. Voor
publicatie zijn van de oudste stukken een vijftal o
nomen (II, V—VIII).

In de vierde plaats wordt hier de ordonnantie van
medegedeeld. Zij past eigenlijk niet in het kader va
publicatie, daar zij daarvoor te laat is samengesteld.

---

1) In den Wijkschen inventaris heb ik deze ordonnantie ten onrechte op 1595
daartoe verleid door de onjuiste opgave van U.

e stad Wijk heeft Karel V niet als aan andere steden
ieuwe ordonnantie gegeven, en de ordonnantie van
an geacht worden te Wijk de plaats te vervullen, die
echt en Amersfoort de ordonnanties van den keizer
n. De ordonnantie, die nimmer, voor zooverre ik weet,
egeven, wordt hier gepubliceerd naar een handschrift,
den inventaris van het Wijksche archief onder nr. 28
hreven en hier als U is aangehaald. Dit deel, geschre-
t eene hand uit de tweede helft der 17e eeuw, bestaat
e afzonderlijk gepagineerde stukken. Het eerste stuk
de vermelde ordonnantie, het tweede verschillende
ntiën van de Staten van Utrecht benevens de costumen
ntiën der stad Utrecht, het derde is een afschrift van
t echter is voortgezet tot 1688. Om het officieele
r van deze verzameling, zijn de twee andere afschriften
e ordonnantie, die mij bekend zijn, er niet mede ver-
n. Het eene berust ten gevolge eener schenking van
er De Geer van Jutfaas in het rijksarchiefdepôt te
t en is in den catalogus der rechterlijke archieven
nr. 591 vermeld. Het is een afschrift uit de eerste helft
e eeuw en eindigt midden in het eenige artikel der
rubriek (van consignatie). Ook het andere afschrift,
het gemeentearchief van Wijk berust (inventaris nr. 29)
olledig. Alleen de rubrieken V—XIII zijn aanwezig, de
en daarmede de rubrieken I—IV zijn verloren, terwijl
aarschijnlijk is, dat de latere rubrieken nooit in het
ft (dat uit de 18e eeuw dateert) zijn opgenomen. Wel
tegen is vergeleken een ander handschrift van 37 folio's
uarto, aangehaald als V. Het komt in den supplement-
ris van het archief der provincie Utrecht onder nr. 629
en bevat het concept der ordonnantie, zooals dit door
commissie uit den oudraad en uit het gerecht is onder-
Uit U blijkt, dat daarna in het concept nog eenige
ngen zijn aangebracht.
vonnissen, die de laatste afdeeling (E) der hier uitge-
e Wijksche rechtsbronnen uitmaken, zijn meerendeels
nd aan het fragment-sententieboek van 1546—1547, dat
nr. J. A. Grothe aan het rijksarchiefdepôt in Utrecht is
nken, en nu in den catalogus der rechterlijke archieven
nr. 575 voorkomt. Enkele (de 3 laatste) sententiën
og overgenomen uit het in zeer slechten staat verkee-

rende register „van tgundt voor den gerechte van W
ge[trac]teert ende gepasseert is zedert den [eersten] Ja
anno XV^{c}LII totten lesten [Mey] daernaestvolgende, b
dagen incl[uys]". Het register, thans in den inventari
rechterlijke archieven onder nr. 592 vermeld, is een gesc
van mr. B. J. L. baron De Geer van Jutfaas. Er is
gestreefd uit beide registers die vonnissen op te nemen, w
uit men eenigen rechtsregel van Wijk kan leeren kenne

Voor zooverre ik weet, is geene der hier volgende re
bronnen vroeger reeds uitgegeven.

A. POORTBOEK.

Item dit is der poerten brief van [1]) *hare vriheit ende rechten, dat sy hebben.*

le dengenen, die desen brieff zullen sien of horen lesen, wy verstaen Gijsbrecht van Apcoude, ridder, mitter wair- opdat die saken, die in der tijt gescien, niet vergeten en len, soe ist gewoenliken, dat men [2]) die saken mit scriften brieven vast ende stedich maect, als dat men der eweliken ncken mach. Ende want wy by rade onser gemeenre den ende mit onsen vryen willen (willen) [3]) van onsen e tot Wijck een poirte [4]) maken, ende dat die scepene, ende gemeente der voirseider poirten zullen gebruken hebben alrehande vryheit, soe hebben wy hem gegeven ons ende voir onsen nacomelingen, dat alle die poirters voirseider poirten tot Wijck vrye ende los sullen wesen alre scattingen, van alre onrechter giften ende van allen meden. Voirt wairt, dat geviele, dat wy onsen voirseiden eren of enich van hem baden om enigerhande dinck, des f enich van hem ons weigerden, dairomme en sullen wy op hem of op yemant van hem niet toernen of mueyen. t alle gewoenten van rechte ende rechten [5]), die die scepe- ende die raet der voirseider poirten tot Wijck by ons ɔi onsen rechten ordineren tot behoef der voirseider poir- dat sy een vry macht hebben die te setten ende alsoe ouden off weder te ontsetten. Voirt van allen misdaden,

---

[1]) „an" staat tweemaal in het HS.
[2]) „dat men" staat tweemaal in het HS., eens doorgeschrapt.
[3]) Dit woord ontbreekt in het HS.
[4]) Het HS. voegt hier in: „te".
[5]) Het HS. heeft: „renten".

die dagelicx gevallen tegen der settinge der scepen end
raets der voirseider poirten, dair sullen wy off hebben d
derdendeel ende dese voirseide poirte dat ander derde
ende die scepen dat derden deel. Voirtmeer soe en sal
poirter der voirseider poirten meer werden gevangen o
houden mit borchtochten, alsoe verre als die scepen der
seider poirten kennen, dat hy alsoe vele goets heeft. d
mede mach beteren alsulke misdaet, als hy misdaen h
uutgenomen dootslage ende alsulke misdade, die aent li
off aen den ewigen kerker. Voirt soe hebben wi gelo
goeden truwen den scepenen, den raet ende der gemeen
hulpen te comen mit rade ende mit dade, wanneer des
screven scepene, raet ende gemeente dese voirscreven
vestigen willen mit graven off mit mueren off mit h
Voirt alle coeplude, die in der voirseider poirten com
jairmerct, zullen hebben drie dagen, eer dat men die h
richt, ende drie dagen, naedat men die krusen wech
Ende die comen ter wekemerct, zullen hebben dien dac
seker ende vast geleide te comen, te bliven ende we
varen, tenwair dat sy dan sulke misdade deden, dair
dan billicx om houden soude. Voirt so hebben wy gel
goeden trouwen onsen scepenen, raet ende gemeenten
te bescermen tegen allen dengenen, die se veron
wouden, ende hen te sterken overall in allen hueren
nae onser macht. Ende woude yemant breken die v
der voirseider poirten, soe moegen die poirteren van
dien wederstaen by consent des rechters ende der s
sonder misdaet ende toerne van ons. Voirt enich poirte
Wijck, die voir sinen dagelicxschen rechter [1]) recht doe
die en sell van sinen medepoirter niet moegen werden ge
noch beswairt voir den officiaell van Utrecht. Voirt soe
wy mit desen tegenwoirdigen brief onsen voirseiden poi
alsulke vryheit, als een eersame vader ende here, heer
van Nassouwen, welneer gecoren tUtrecht, verleent had
Zweder, onsen vader, dien God genadich sy, ende ons,
welke vriheit wy in scrifte hebben, ende geloven onsen
seiden raet, scepene ende gemeente die vryheit vast te ho
Sonder argelist. In eenre oerkonde ende vesticheit alre
voirscreven hebben wy Gijsbrecht van Apcoude, ridder,

1) Het HS. heeft: „rechten".

n desen tegenwoirdigen brief doen vesten mit onsen
n. Ende wy Otte here van Bueren, Hubert van Ever-
ı, Zweder van Zulen, Johan van Zulen ende Gijsbert [1])
len Goey, ridders, hebben om beden wille eens edelen
heren Gijsbrecht van Apcoude, ridder, voirseit ende
oirseider poirtere van Wijck onse zegelen aen desen
voirdigen brief gehangen tot eenre vesticheit [2]) alre
voirscreven. Gegeven int jair ons Heren dusent drie
rt op sunte-Gregoriusdach.

. *Dit is den brief van den joncheer van Gaesbeeck.*

)p here tot Gaesbeeck, tot Apcoude, tot Putte ende toe
ı ende Willem heer ten Berge, ten Byland ende tot
doen kont mit desen brieve mit malcanderen overge-
ı te wesen alle die punten hiernae bescreven: te weten,
:k Willem voirscreven qwijtscelde voir my, minen oren
eerfgenamen tot behoef Jacobs mijns neven ofte sijnre
ıelingen behoef alle rechts ende toeseggens, dat ick by
n geloeften ofte voirwairden beceelt, bebrieft ofte onbe-
st hebben mach totten dage toe van heden aen ofte van
landen, heerlicheiden, sloten ende stede van Apcoude,
lteden ende Wijck mit allen toebehoren, dat die voir-
en Jacop mynen neve my tanderen tiden gemaect heeft
ijnre doot, sterft hy voir mi sonder wittige geboert van
te bliven, nae begrip der brieve, die hij mi dairof gege-
heeft, ende oeck nae het overgeven, dat hy van den
van Duersteden mit dat dair toe behoert, mi Willem ge-
heeft voir minen ghenadigen heer van Gelre, ende des-
x oeck qwijtsceldinge alle geloeften ende voirwairden, die
e voirscreven poert van Wijck hieroff, hettsy van hulde
eet, gedaen heeft, als van mi te ontfaen tot haren heer,
die voirscreven mijn neve aflivich worde, gelijck voir-
en is, nae tbegrip der voirscreven brieve, my dairoff
ren, welke brieff des voirscreven Jacops mijns lieven
ı mitten brieven des voirscreven hertogen ende der voir-
en poirten ick ellicx den sinen overgegeven hebbe, mits-
dat de voirscreven Jacop mijn neve mi wel ende vruntlick
lt heeft die somme van vijftiendusent ende driehondert

---

[1]) HS. heeft: „Gybert".
[2]) HS. voegt hier in: „ende".

gouden Rijnsche gulden, dairvoir ick hem sijn quitinge
lossinge gegeven hadde aen den voirscreven lande ende
den. Ende ick Jacop scelde quijt voir mi ende minen
ende erfgenamen den voirscreven Willem minen neve,
oren ende eerfgenamen alle geloeften ende voirwairden,
brieft, beceelt off andersins, mi by hem gedaen, als van
sloet, dorp, heerlicheit ende goeden van Heel mit alle
toebehoren, ende desgelijcx den ondersaten dairoff van
hulden, ede ende geloeften, die sy mi gedaen hebben
hadt van my te ontfaen tot hueren heer, off die voirsc
Willem mijn neve sonder wittighe geboirte oeck offlivich
geworden, bekenden ellick onser geen recht ofte toes
deen tot des anderen landen ende heerlicheiden voirsc
mids den makingen ende overgiften overgegeven te h
ofte houden. Voirt soe gelove ick Willem voirscreven b
eenre maent naestcomende minen voirscreven neve off
eerfgenamen voir minen genadigen heer den hartoge
Gelre dat slot van Duersteden mit allen sinen toebehore
soe vry over te geven, als hy mi dat tanderen tiden
denselven hartoge gemaect heeft opte peyn van vyfh
ouder Vranckrijcxscher scilden, te verbueren aen minen
screven neve, ende nochtans gehauden te bliven en
wesen, ende oeck mijn nacomelingen dat te moeten
hettenwair dat mijn genadige heer voirscreven binnen
lande niet en wair, dat dan dat staen soude sonder pee
verbuernis, mer binnen der yerster maent dairnae, dat hy
in quaem, dan soude moeten doen sonder argelist; ende
gelijcx Jacop heer toe Gaesbeeck, mijn neve voirscreven
ofte minen erven wederom doen op die voirscreven pee
denselven minen genedigen heer van den sloet, dorp
heerlicheit van Heell, dat ick hem nae mijn doot had
maect, storf ik Willem voirscreven, sonder wittige geb
indien dat ick Willem voirscreven minen voirscreven
een goet vast geleide verworf aen minen genadigen
ende hem dat intijts overseynde, gelovende ellick ons
sijnre Korsteliker truwen, eer ende sekerheit, als scilto
man in gerechter eedstat mit eed dairtoe gedaen, deen
anderen hier en boven niet te moeyen, te eyschen of a
spreken of enich van onsen wegen dat te doen ofte late
schien, mer alle voirwairden, punten ende geloeften voirsc
te houden, te volcomen ende naevollich te wesen, ge

:even is. Sonder argelist. Ende hieroff sijn vier gelike gemaect, daeroff wy Jacop ende Willem ellicx onsser lf off hebben, ende die poirt van Wijck ende desgelijcx rp van Heel elcx hoirre oeck enen. Ende des toerkonebben wy Jacop ende Willem onse zegelen hieraen gen. Gedaen in den jaren ons Heren dusent vierhonier ende veertich vier dagen in Januario.

Van der overgift, dat den joncheer van Gaesbeeck Wijk overgaf.

Jacop heer van Gaesbeeck, van Apcoude, van Putte an Stryen doen kont allen luden ende kenlick, die desen ullen sien off horen lesen, dat wy mit onsen rypen goede voirsiennicheit ende voirdachten sinnen mit onsen gen here Roedolf bisscop tUtrecht een mijnlike vriendedinge overgecomen sijn ende gesloten alle alsulke , overdrachten ende voirwairden, als hiernae bescreven In den eersten soe zellen wy Jacop voirscreven terstont ven onsen genadigen heer van Utrecht voirscreven tot f der kerken van Utrecht die stede van Wijck, dat t Duersteden ende dat slot van Apcoude mit samen alle ten ende heerlicheiden mit horen toebehoren eerfliken nde tot den ghesticht van Utrecht te bliven mit horen liken beneficiën, weerlike lenen ende manscappen, dairtoe nde. Ende die stede van Wijck sell terstont mijns genaden ontfangen voir haren heer ende sijn genaden en hulden tot der kercken behoef voirscreven. Ende heren genaden sel terstont sijn amptluden setten op sloten voirgeseid. Ende den amptman van Apcoude, ijn heer nu setten zell, die zell baelyuwe ende rentmeiresen van den lande van Apcoude mit horen toebehoren, deliken dat hy ons, Jacop voirscreven, lairlicx goede nge doen sall duerende onse leven lanck ende niet r. Ende die amptman, die Duersteden besitten sall, die ede zulc profijt hebben, als ander casteleinen dair gehebben dat huus te bewaren. Ende ons heren genaden lair enen casteleyn ofte amptman setten, die hem get ende believen sall. Ende want die profiten van beiden tot hairtoe te cleyn geweest hebben, soe sellen wy, voirscreven, tot elken van den sloten voirgeseid jairlicx geven vijftich Rijnsche gulden onse leven lanck; ende

omdat dit noch te cleyn is die sloten voirscreven in rehe
houden ende te bewaren, soe sell onse genedige heer
screven dat voirt becostigen, wes men dair meer toe beho
sall. Ende dit aldus gedaen, alst voirscreven is, soe sall
heren genaden van Utrecht ons terstont mit sinen vijf G
husen tUtrecht weder maken die stede van Wijck mit b
den sloten mit horen toebehoren voirgeseid tot rechter
tochten te gebruken duerende onsen leven lanck, behoude
den casteleinen oft amptluden van den tween sloten voi
ven hore penssiën elcx van vijftich Rijnsche gulden t
voirscreven. Ende nae onsen doot soe sall die stede
Wijck dat huus tot Duersteden ende dat huus tot Ap
mit allen horen gerechten ende toebehoren eweliken
eerflijck bliven aen der kercken ende gesticht van Utrec
allen voirwairden ende manieren voirgeseid. Ende wy
voirscreven zellen ende mogen in die stede van Wijck
op die sloten voirscreven varen, wesen ende comen onse
lanck vryliken die te gebruken, mer niet te gehengen,
men mijns heren genaden, den gesticht, der stadt van U
off yemant anders dair uut bescadigen off hijnderlick
sal in eniger wijs. Ende die amptluden van beiden
voirgeseid zullen zweren ons altijt dairin ende -uut te
comen, als ons dat ghenoegen sall; behoudeliken o
heren genaden voirscreven, die kerck ende tgesticht
Utrecht enich van dese stede ofte sloten bi ons ofte by
toedoen in eniger wijs vervreemt worden, dat God verh
will, soe bekennen wy ende belyen mit dezen onsen b
dat wy dese voirseide overgegeven goede terstont cla
versumet ende verbuert hebben aen handen ons gen
heren, der kercken ende gestichts van Utrechts voirscre
ende mede dairtoe alle ander goede, eygen ofte lenen,
die gelegen zijn in den gesticht voirscreven, die wy nu
ben op datum des briefs, oec verbuert te hebben aen h
als voirscreven staet. Ende wy Jacop voirscreven sellen
sen genadigen heren, den gesticht ende die stat van U
voirtaen goede gonst ende vruntscap bewisen tot alre
soe, dat onse genadige here ende die ecclesie ende stat
Utrecht ons dair mogeliken off bedancken sullen. Ende
ben hieromme weder geloeft ende geloven nummermeer te

1) Het HS. heeft: „ende".

oen doen tegens onsen genadigen heren, der stat van
t ende dengenen, die mit onsen heren genaden op den
dach op onsser-liever-Vrouwendach te Lichtmisse des
ingecomen sijn, endie stat voirscreven in horen handen
en hebben, noch hoirre dienres te misdoen in eniger wijs
sen voirgeroerden saken wegen, mer hem truweliken
heeliken bibliven ende hem altijt goede vrutscap ende
te bewisen. Ende alle dese voirscreven punten ende
rden hebben wy Jacop voirscreven geloeft ende ge-
oir ons, onsen erfnamen ende nacomelingen by onsser
, eren ende sekerheiden nummeer in geenre wijs te
ff te doen doen tegens enich der punten voirscreven.
ick sonder argelist. In kennisse der wairheit soe heb-
Jacop voirseit, omdat wy willen, dat alle dese punte
igen dagen vast ende stede bliven zellen onse zegel
en rechter wetentheit aen desen brief doen hangen.
m der meerre sekerheit ende vestenisse wille soe heb-
y gebeden den geboirtighen ende vromen heren Jan
n Lannoey, van Rumess ende van Boshuyt, raet ende
ick mijns genedichs heren van Burgondiën, stathouder
anden van Hollant, Zelant ende Vreeslant, ende mede
ut, burgermeisters, scepen der stede van Wijck desen
ede over ons te bezegelen. Ende wy Johan heer tot
y etc. hebben onse zegel, ende wy scout, burgemeis-
de scepen der stede van Wijck hebben der stede zegel
ijck voirgeseid mede aen desen brief gehangen om
ille ons liefs neven ende jonchere Jacobs voirscreven.
n int jair ons Heren dusent vierhondert negen ende
n op sunte-Mathijsavont des heiligen apostels.

IV. *Die vryheit van bisscop Roelofs brief.*

Roedolf van Diepholt, bider genaden Gods bisscop
t, doen kont allen luden, dat wy onser stede van
hoirer poirters ende ondersaten, wonende binnen off
n den gerechte van Wijck, in vermeerringe hairre pre-
n ende vryheiden uut rechter gunsten mit ripen rade
oede voirsiennicheit gegont ende gegeven hebben,
n ende geven mit desen onsen brieve, also dat dieselve
tede van Wijck wesen sall een lit ons gestichts van
t in mate onser ander stede. Ende wy en sullen aldair
richter noch scout setten aen onssen naem ende van

onsser wegen dyenende dan alleen enen ingeseten ge
poirter, off die then minsten tien jair lanck aldair poirte
weest heeft, ingaende na dode ons liefs neven Jacob he
Gaesbeeck etc. Voirt soe sullen hoere poirters ende
saten vry verby alle onse tollen te water ende te lande m
comen ende varen mit haren goede, sie binnen off b
Wijck ende hoere vryheit brengende, slitende ende g
kende weerden sonder argelist, also dat sy genen tolle
off geven en dorven, ingaende te sante-Remigiusdage
comende. Des tot oerkonde hebben wy onse zegele
desen brief doon hangen, ende hebben gebeden ons
Goetshusen binnen Utrecht hair consent ende voilboir
toe te willen doen, want dit voir oirber ende nutticheit
is. Ende wy dekenen ende capittelen van den Goi
voirscreven, alse van den Doem, van Oudemunster,
Peter, sunt Jan, ende van supte Mariën, aensiende en
bekennende, dat dit voirscreven gesciet is voir oirbai
nutticheit tsgestichs, soe hebben wij onse consent end
boert toe gedaen ende gegeven, ende des te getuge
ende onser kercken zegelen mit zegele onse genadigen
van Utrecht voirscreven mede hieraen gehangen int j
Heren dusent vierhondert negen ende veertich opten t
dach van der maent Marcius.

V. *Die confirmacie van biscop David.*

David van Burgoendiën, by der genaden Gods bisscop tU
maken kont allen luden, dat wy onsen getruwen onde
burgermeisteren, scepen, raet ende gemeen borgeren
stat van Wijck voir ons ende onse nacomelingen, biss
tUtrecht, gestedicht, gevesticht ende geconfirmeert he
stedigen, vestigen ende confirmeren mit desen onsen
alle huer previlegiën ende rechten, (alse)[1]) hem van de
van Apcoude zeliger gedachten gegunt ende gegeven,
van onsen voirvader bisschop Roedolph zeliger gedacht
consent onser vijf Goetshusen tUtrecht geconfirmeert
gestedicht sijn mit sulken previlegiën, die die voirs
onse voirvader hen verleent ende gegunnen heeft, me
onser vijf Godshuusen voirscreven zegelen bezegelt,
vast ende onverbreclick te sullen houden, wesen ende b

1) Dit woord ontbreekt in het HS.

argelist. In oerconde des briefs mit onse zegele be-
Gegeven in onser voirscreven stat van Wijck den
n dach in Augusto int jair ons Heren dusent vierhon-
gen ende vijftich.

VI. *Van den tolle in Hollant.*

it jair ons Heren dusent vierhondert ende vijftich opten
en dach in Meye, doe Heinrick van Glinthorst mit
, der stede bode, tot Gorichem by onsen joncheer
esbeeck getogen waren, ende van daen voirt in den
m der tollen will voir den raet van Hollant, also als
ve joncheer aen den raet screef, overmits dat onse
en ende brieven opter Arckpoirt verbrant waren, soe
e raet van Hollant dat scriven in huer register, dat
e van Wijck by Duersteden huer poirters varen sou-
by mijns heren tollen van Hollant ende Zeelant.

an verby die tollen te varen. — Int jair ons Heren
ert ende seven ende veertich op sunte-Andriesavont
nse lieve joncheer van Gaesbeeck overdragen by Johan
rten, sinen stathouder, by Dirck van Haudaen ende
e Ridder als burgermeisters, ende voirt bi sinen ge-
gerecht in deser tijt, dat nyemant van den poirteren
ijck geenreley goet op sinen tolbrief verby den tollen
en sullen dan sijnre medepoirteren goet, ja alsoe ver
ijnre medepoirters tolbrief by hem heeft. Wairt sake,
mant dairboven enigerleide goed verby den tollen
op sinen tolbrief, ende sy dairmede belastet worden,
wil onse lieve jonchere voirgeruert noch die stede van
hem niet helpen verantwoerden. Ende voirtmeer soe
e lieve joncheer voirgeruert ende die stede van Wijck
dengenen houden, die dat dade, alleens off sy huer
ende vriheiden gebroken hadden.

In de jare vijftien hondert ende vier, soe was onse
van der tollen in Hollant ende Zeelant ons genomen,
ter die Roey, ons burgermeister, weder verwerf aen
houder ende aen den raet van Hollant ende bracht dat
ent van onser vryheit uten boec L, genoemt int LII blat.
Villem, grave van Heynegouw, etc. maken condt etc.,

---

et HS. is dit artikel met dezelfde letters geschreven. waarmede in den regel
schreven worden.

dat wy ghegeven hebben ende geven voir ons ende voir
nacomelingen allen dengenen, die binnen der poirte
Wijck, dat sheren van Apcoude is, nu wonen of hier naer
wonen zullen, tollenvry (te) varen mit allen hoeren g
ende comenscappen voir alle onse tollen van Hollant end
Zeelant te water ende te lande omme beden wille des
van Apcoude voirgeruert ende omme dienste, die hy o
daen heeft, ende hi ende sijnder nacomelingen ons
doen moegen; het en ware van goeden, dat die poirte
Wijck coften opten stroem, dair zullen zy tollen off
geliken anderen coepmannen, die gene vryheiden en h
dat es te verstaen van al den goeden, dat zij in den
copen beneden Coelen off beneden Vellen. Voirt
moegen zy en geen zoudt vercopen in den water van
scepen, in anderen scepen te leveren beneden Coelne
neden Velne; ende dat zout zullen zy coepen in onse
tot Dordrecht. Ende ommedat wy willen, dat dese
screven saken vaste ende gestadich bliven zullen in
manieren, als voirscreven is, soe hebben wy desen brie
bezegelt mit onsen zegele. Gegeven te Zierickxee o
Palmesondach anno XLI.

VII. *Van den tolle to Lobede.*

Wi Reinald, bi der genaden Gods hertoge van Ge
grave van Zutphen, maken kont allen luden ende sond
onsen tolnenaren te Lobede, dat wy alle dengenen, die
poirters sijn te Wijck ende dairin woenachtich sijn, g
hebben ende geven tollevry te varen te Lobede voi
tolle mit haren schepen ende mit hairen goeden eerfli
ummermeer, wairby wy ontbieden ende gebieden onse
naren van Lobede voirscreven, dat si se tolvry varen
voir onse voirgenoemde tolle, in der manieren dat voirs
is. In oerkond des briefs bezegelt mit onsen zegel. Ge
int jair ons Heren dusent driehondert ende viertich op
Vrouwenavont Assumpsio.

VIII. *Van der enicheit tusschen der stad van Utr
ende Wijck.*

Wi burgemeisters, scepen ende raet der stat van U

---

1) Het HS. herhaalt dit woord.

een syde, ende wy burgermeisters, scepen ende raet
van Wijck te Duersteden aen dander syde, doen kont
den ende bekennen, mit desen onsen brieve, dat wy
eerder vrientscap mit malcander te hebben om vorder-
ser beider burger ende ondersaten overkomen sijn in
unten, soe die hiernae bescreven staen. In den eersten
borgeren ende ondersaten ende inwoenres van beiden
den, die op malcanderen off tegens malcanderen te
bben van sculden ofte anders, ende enich opten anderen
egeert off versoect, dien sel men tot alre tijt een
gen recht doen. Item soe wie van onsen burgheren
eseten lijfrenten off eerfrenten hebben nu ter tijt op
n onsen steden, te weten die burgeren van Wijck te
den op Utrecht ende wederom, die sellen tevreden
ter betalinge, indien men hem jairlicx soe vele gelts
van hair lijfrenten off eerfrenten, als men den inge-
n elken steden betaelt mit overwisinge of mit scriften.
lie betalinge sal men doende wesen altijt binnen een
r na den verschenen terminen. Indien dat nijt en
n, soude diegeen, die in den gebreke wair, dairvoir
besetten die borgeren van den anderen steden, ende
ende goet dairvan bespreken. Ende die alsoe bespro-
rt, sal mogen binnen die eerste veertien dagen nae dit
en noch comen betalen, als voirscreven staet. Ende
e dan die betalinge niet, soe moegen die aen den
sijn, hem behelpen mit haren brief, ende men sel
ht doen nae getuge ende vermoegen denselven brieff.
ien en sell geen uutheemsche off vreemde burgeren
ontfangen, die men recht doen sall van lijfrenten off
en off ander brieven, die die steden aengaen, op enich
steden burgeren lijf of goet. Mer wairt, dat yemant
en lijfrenten off eerfrenten, off vercreegh mit versterft,
men betalen, als voirscreven is. Ende dese enicheit
uerende wesen een half jaer nae enich van der steden
en ende langer nijt. Ende want wy aen beiden zyden
oirscreven overdracht onverbrekelick gehouden willen
, soe hebben wy geloeft ende geloven elc van onser
wegen alle punten voirscreven ende elcx bysonder elcx
deren onverbreckelic te houden, als voirscreven is. Alle

HS. heeft: „een".

dinck sonder argelist. Ende des toerkonde hebben wy
brief alleens sprekende laten maken, uuthangende be
mit onser steden zegelen. Gegeven ende gesciet int ja
Heren dusent vierhondert drie ende tnegentich des Vr
nae sunte-Antonisdach.

IX. *Dit is die enicheit tusschen der stat van Amersf ende Wijck.*

Wy burgermeisteren, scepen ende raet der stat van A
foert aen die een zyde, ende wy burgermeisters, scepe
raet der stat van Wijck tot Duersteden op die ande
doen kont allen luden, overmits wy altijt te samen goe
bueren bliven, ende om dieselve nabuerscap ende vri
te houden tusschen ons ende onsen burgeren ende in
ende te maken, dat se ewelike [1]) gedueren sal, soe heb
mijnliken mit malcanderen overdragen, dat wy onse bu
ende ingeseten onser beider steden voirscreven voirtae
die een den anderen toll noch wechgelt geven noch
en sellen; wy en zellen onser beide stede lande, s
wateren gebruken sonder enich onraet te gelden off te
soe verre dat ons koemt ende in onsen bedrive is; e
en sullen after dese tijt gene nuwe oplagen maken,
noch doen leggen, die een opten anderen. Voirt w
sake, dat enich van onsen burgeren of ingeseten be
getueft worden binnen onsen steden, die soud men een
togen recht doen ende laten gescien, als in onsen sted
legen is. Alle dinck sonder argelist. Deesser brie
twee alleens sprekende, die elke stede een of hevet, b
mit beider steden zegelen. Dit gesciede int jair on
dusent vierhondert ende vijftich den derden dach in J

X. *Van den kueren.*

1. Soe wie den anderen loechgent, die verbuert ee
2. Soe wie den anderen vloect, die verbuert ee
desgelijcx.
3. Item soe wie den anderen spreect aen sijn e
verbuert twee pont.
4. Item soe wie den anderen scelt dief of verra
moerder, of aen sijn ere spreect of hoerensoen, of ene

1) Het HS. heeft: „ingeseten te maken ende ewelike",

sonder bloet te laten, of (mit) een mes of een zweert enen stave nae enen man slaet, of enen pieck op enen enct, of nae enen man werpt, die verbuert twee pont.
tem soe wie den anderen luechent, off aen sinen eedt , off verrader of dief scelt voir dat gerecht, die verdubbelde kueren.
tem enich man, die richter, burgermeister, scepen of len, die gezworen sijn, aen haren eedt spreect of aen e, die verbuert vier pont.
tem soe wye den anderen slaet een bloetwonde [1]) vuist, die verbuert drie pont.
tem soe wie den anderen steect of slaet een kuerwonde, te verstaen, die ledes diep is, die verbuert vijff pont.
tem soe wie enen dootslach doet, die verbuert twint.
Item wair dat sake, datter enich vrouwenpersoen kueren den, tot wat tiden dattet wair, die verbuerden enen Vranckrijcxschen scilt ende niet meer, also veer als sy n goeden faem stont. Mer stont sy tot enen quaden dat wair opten steen of tot des raets slitinge, uutgedootslach of leemte.
Item soe dat een gezworen uten gerecht tuget op sinen n kueren, die verbuert sijn, dat sal van weerden wesen, we buerlude tuuchden.
Item soe wye een aenvechter is, ende men dat in der t bevijnden conde, dat wair op dubbelde kueren; dat rstaen: soe wie den anderen steect of slaet, off anders , dair hy sijn kueren aen verbuerde, dat wair die ter.
Item soe wes dat die raet kenlic is ende slijt, dat sal erden bliven.

= LXVIII.

Item wairt sake, dat yemant quade ede zwoir, dat die sijn stathouder mit sinen gemenen gerecht ondervonter warheit, dat soud men richten mitten sluetell.
Item of dat sake wair, dat yemant sijn ede gedaen of a hadde voir sijn cueren, ende dairenboven overwort, die sel verbueren dubbelde cueren.
Item alle dese cueren voirscreven sel men uutwijnnen

---

[1] HS. staat: „bloetwonder".

mit getuge, hetsy van mannen of van vrouwen, of m
gesworen raetsmanne.

XI. *Hoe men richten sall stoet of sceel.*

Wair dat sake dat enich twist of scheell geviel
onser poirt van Wijck of binnen den gericht, of die e
tegen den anderen buten den gericht, dat hiervoir
noemt en staet, die soud men richten nae den beste
dat voerscreven is.

XII. *Van vrede te nemen.*

Waer dat sake, datter enigen twist geviel binnen d
van Wijck, dat souden richter,* burgermeisters, s
raetsluden of poirters den vrede eyschen; wairt dat
vrede niet geven en woude, soe soude men den vrede
op der stat willecoer voirgenoemt. Die dan den vrede
dat is eerstwerven voir een pont, anderwerven
eischen voir twee pont, dat is te verstaen: voir d
Ende derdwerf sel men eischen op drie pont, dat is
te verstaen [1]) op ses pont, dant is te verstaen elck
een pont goets gelts. Voirt wairt sake, dat men d
niet geven en woude, soe soude men dengenen ho
den vrede ontseide, als voir stat cueren, ter tijt t
den vrede gave; die ander soude gaen opter stat v

XIII. *Van den inbieden van kueren.*

Off yemant wair, hy wair man of wijf, die in de
van Wijck geseten wair, enige kueren verbuerd
mitten recht hem overwijst waren, of hem selve
die soud men inbieden over dwarsnacht in een huu
by enen ouden Vranckrijcxschen scilt. Ende dat
versitten vier reysen elcx dages op enen ouden
rijcxschen scilt, dat waren te samen vier oude s
tot des heren behoef ende half tot des gerecht
Ende dat soude die richter terstont mitten gere
mitten boeden uutpanden mit sinen cueren, die hy
hadde. Ende wair dat sake, datter yemant, hy
dat hy wair, man of wijf, pandweringe op dede,
uten huse ginge, dair hy in geboden wair, die

1) Het HS. herhaalt hier: „te gader".

oude Vranckrijcxsche scilde, half tot des heren behoef
half tot des gerechts behoef, behoudeliken den gerecht
cueren, tenwair dat hy sijn cueren voir betaelt hadde;
die mach hy betalen den burgermeisters of den cuer-
ter in der tijt, (die) is van den gemenen gerecht geset, ende
sal hy mede vry wesen. Ende wair dat sake, dat enich
van den gerecht yemant oerlofden uten huse te gaen,
hy in geboden wair, hy en hadde sijn cueren yerst betaelt,
verbuerde vier oude Vranckrijcxsche scilden, half tot des
n behoef ende half tot des gerechts behoef, ende dairtoe
gherechts cueren, die vuer verbuert waren; ende dese
en sel men uutpanden, gelijc voirscreven staet. Ende
dat sake, dat yemant uten huse ginge, dair hy in gebo-
wair, eer hy sijn cueren betaelt hadde, die verbuerde
dages twee pont goet gelts, ter tijt toe dat hy sijn
en betaelt hadde, of weder int huus ginge; ende dese
creven boeten sellen gaen gelijck den cueren.

XIV. *Van lange messen te dragen.*

Item soe en sel niemant geen [1]) lange messen dragen [2])
en der steden van Wijck [3]) bi dage op een pont ende by
te op twe pont goets gelts, uutgenomen des heren knech-
of die dat gemeen gerecht of die richter mitten burger-
ter dat [4]) oerlof geven, die moegen se [5]) wel dragen; off
ant, die wechveerdich is, die moegen hair lange messen
inden, ende reysen dairmede uut ende in [6]).

Item soe wat vreemde lude, die van buten incomen
enich weerts huus mit lange messen, dat sal hem die weert,
sy thuus leggen, seggen, dat sy die lange messen off-
en. Ende seits hem die weert niet, soe sel die weert die
screven cueren selver betalen, die sijn gast verbuert hadde.

Item [7]) soe en sel niemant binnen der stede van Wijck
n bedect dragen bi der straten by dage op een pont ende
nacht op twe pont goets gelts.

---

[1]) Dit woord ontbreekt in CXIII.
[2]) CXIII: „dragren".
[3]) „van Wijck" ontbreekt in CXIII.
[4]) Dit woord ontbreekt in CXIII.
[5]) CXIII: „mogent".
[6]) „uut ende in" ontbreekt in CXIII.
[7]) CXII voegt hier in: „voirt".

XV. *Noch van vrede te geven.*

1. Waer dat sake, dat enige poirters of buerluden
gaven, of die men vrede eyschede of gave, hy wa
buten off van binnen, die vrede soude staen ses weken
2. Voirt enige twist, misdaet of sceell, die nu of na
vallen of geschien mach binnen der poerten van Wijck
den gerichte van Wijck, dair sell diegene, die de
of scheel of gevalt, beteringe of nemen ende geven
richter, burgermeisters ende scepenen van Wijck.
3. Voert soe sall alle vechtelick off scheel, dat gevi
der poerten cueren aen verschenen, voertaen twivoudige
wesen, die by nacht verschinen, dat is te verstaen:
sonnen onderganck ende voir der sonnen opganck.
4. Item geviel enige dootslach binnen der poirten
Wijck of in den gericht van Wijck of ergent van onse
teren of van onsen buerluden, dair souden die ontsc
magen of bevreedt wesen een atmael nae der doden
die dair geslagen wair.

XVI. *Van der luden oeft te nemen uten boemgaerd*

Waer dat sake, dat enich man off wijf of yema
ders, hy wair wie dattet wair, in der luden boemg
gingen, ende der lude appelen ofte enigerhande oeft
hoe luttel dattet wair, dat wair op enen ouden Vranc
schen scilt; ende dien scilt sellen die burgermeisters in
gelijck der stat cueren. Ende wairt sake, dat sy soeveel
niet en hadden, dair sy die cueren mede betalen en mo
soe sal se die heer setten ende houden te water ende te
ter tijt toe dat sy vernuecht ende voldaen hadden vo
scult. Ende wair dat yemant der lude oeft onredelick
dat soud men onredelic richten by den heer ende bide
recht van Wijck.

XVII.

Item wairt sake, dat yemant, hy wair wye dat hy
lege bannen verbuerde mit versmadingen des gerechts o
enigen saken, wairmede dattet wair, ende hy die banne
en betaelde, dat yerste, dat hy voir den recht quaem
en sal dan geen antwoerde geven noch geen plichten

sal voiren [1]) den richter vernuegen van sinen legen
, die hy verbuert heeft. Ende wairt sake, dat diegene,
e banne verbuert heeft, den richter niet vernuegen en
, soe mach die aenspreker hem beclagen, ende mit
recht voirtvaren in alre manieren, of hy voir den ge-
iet tegenwoirdich en wair.

XVIII = LXI.

XIX.

= LXII.

inde gestons hem die man van den huus niet, soe sall
n van den huse of diegene, die den boedel te verwaren
erstont den sculder pennegen.

XX [2]).

wair yemant in der stat van Wijck, die brant in sijn
pginge, ende sijn buer eer brant riepen dan diegene,
n brant opginge, die verbuerde enen ouden Vranck-
en scilt.

XXI.

elc pont voirscreven is een oert van enen ouden
ijcxschen scilt.

II. *Item wat men van een aem* [3]) *wijns geven sal.*

tem ijn den yersten sell geven een aem wijns, die ten
gesteken wert binnen der stede vryheit van Wijck,
lacken, alse dertich placken gerekent voir enen gulden,
nunt ende geslagen is ende waren int jair van acht
chtich.
tem een vat medes, dat een dragelton beloept, sel
ier placken, ende een Hoemborger tonne vijff placken.
Item een dragelton biers, die binnen der vryheit van
pgesteken wert ten tap, ende van buten coemt, vier
, ende een Hoemborger tonne vijff placken.
tem een dragelton hoppenbiers, die men tot Wijck

---

1) S. heeft: „voir in",
ubr. LXX.
2) S. heeft: „aen".
art. XXX. 21.

brouwet, ende die men ten tap vercoept, sel men of
twe placken. Item een vat hoppenbiers, dat men tot
brouwet, ende die buerluden van Wijck binnen haren
drincken, ende niet ten tap en vercopen, sellen genen
geven.

5. Item een vat gruytbiers, dat men binnen Wijck br
ende ten tap vercoept, dair sel die brouwer of gev
placken, ende dat die buerlude binnen haren huse dr
ende niet en vercopen ten tap, sel geen excijs geven.

XXIII. *Van hoppenbier te brouwen binnen Wijck*

1. Voert soe is overdragen mitten here van Ap
mitten burgermeisteren ende scepenen tot Wijck, dat e
die hoppenbier brouwet tot Wijck, geven sall van elk
tot gruytgelde ses swarte, ende wye dat hoppenbie
dat tot Wijck gebrouwen is, die sel geven van elc vat
der swarte.

2. Ende wie dat gruytbier brouwet te Wijck, die
dair niet of geven. Ende die gruytbier tapt, die sal
twalof der swarte te sise.

XXIV. *Hoeveel koerns dat men in een braut biers*

In den yersten vier mud weits, ses mud garsten e
mud haveren, hieroff brout men vier ende twijntich
vaten biers. Een emmer biers haut acht quarten, en
groff vat of Hoemborger vat sall houden tien emmer.
wanneer dat coern enen Rijnsch gulden opslaet, of
daernae set men elc vat enen Philippus op ende off
als een Uters mud weits tUtrecht gelt seventiendalven
elc mud garsten tyen stuver een oert, ende elc mud
sevendalven stuver, soe gelt dat bier tUtrecht voir d
elftalven stuver.

XXV. *Van den verzwaren van den sijs van den wijncijs ende biercijs.*

Item wanttet vede [1]) geweest is tusschen onsen ge
here van Utrecht ende sijnre genaden sticht tegens de
schen, ende want die stat van Wijck totten oerloge

---

1) Een jongere hand voegt hier eene r bij en leest „vrede", wat den zin ge

ngen most verscieten, dair losrenten om vercoft worden
ler stat excysen ende goeden, om te vervallen ende die
n eren te bliven ende te halden, is overcomen: soe op
aem wijns stont te excyse enen ouden gulden, sal nu
) staen ende wesen te excyse enen Rijnsgulden currents
ende op elc vat biers, dat van over zee coemt, ende
Vijck getapt wert, dat sel geven boven den ouden cijs
stuvers, aldus sal dat geven ten excyse sevendalven
.

XXVI. *Van tonnen te yken.*

rt is overdragen bi den here ende bi den gemenen gerecht
bi den goeden luden van Wijck, dat een ygelick, die
minen here van Apcoude geseten is in den gericht van
:, ende bier brouwen, hair tonnen sullen laten yken,
die laten teikenen mitter poerten brant; yemant, die des
en dede, die verbuerde, alsoe dicke als hyt dede ende
n uutseinden, die niet geteykent en waren, acht wit;
die tonnen sullen die burgermeisters ontwe slaen. Ende
:ueren sullen hebben die here ende die poirte, ende
ı van elke tonne te barnen geven den burgermeisters
douit. Ende elke tonne sal houden tien emmer, die
bi den groven vaten uutseynt; ende elc emmer sel
n sestien Utersche mijngelen.

XVII. *Den sijsmeister gaet sijn eet voir den tapper.*

irt soe is overdragen bi den richter, borgermeisters, scepen
gemeen raet, dat elc sijsmeister binnen jair ende ses
n houden mach der poirten asijs, man tegen man, ende
ie sijsmeisters eet [1]) nairre is te houden dan een tapper,
rair dat een buerman dat bewisen mocht mit twe goede
en, dattet hem betaelt wair, die dairaen winnen of ver-
ı en mochten.

XXVIII. *Van maten te yken.*

irt soe is mijn heer overdragen mit sinen gemenen ge-
:, dat die burgermeisters tsjaers eens alle maten yken
n, ende bernen, ende gebieden bi alsulken boeten, kueren,

---

[1]) HS. heeft: „dat".

als dairop staet [1]), dat elc man dan [2]) den anderen g
mate geve ende vol.

XXIX. *Van broot te wegen.*

Voirt soe sullen sy dair lude toe setten, dat men alle
broot wegen sal, ende die burgermeisters sullen overd
mitten scepen ende ramen, hoe ment bier geven sall,
dat broot, naedattet coern goeden coep is.

XXX. *Van den cleynen sijs, wat elck persele geven
die hiernae genoemt staen.*

1. Item een vat edicx, dat men buten coept, en
tap vercoept, sel geven vier placken, ende een vat
dat die lude selver maken, en sel geen excijs geven.
2. Item een vat herincx sel geven een plack.
3. Item een vat honichs sel geven twe placken.
4. Item een vat botteren sel geven twe placken.
5. Item een vat olys sel geven twee placken.
6. Item een mers [3]) buckincx sel geven twe scilling.
7. Item elc corf vigen of elc corf rosinen sel elc
twee scilling.
8. Item soe wat privancy ende dranck, dat een b
binnen Wijck binnen sinen huse neemt, ende niet of e
coept by wichten of by maten, ende hy binnen sijn
verteert of behoeft, dat en sel geen excijs geven.
9. Item een mudde koerns, dat men tot Wijck te
backet, sel geven te excijs sestien deutkijns.
10. Item een heel wollen laken sel geven ten excijs
placken, mer wie een stuc lakens vercofte, dat geen
laken noch geen half en hielt, die soude van elke elle
twee deuitgens. Ende quamen binnen Wijck enige lude
buten, ende wolle laken vercoften, sellen van elke ell
twe deuitgens.
11. Item een vesteyn sel geven enen scilling drie deui
12. Item elc runt of elc verken, dat men tot Wijc
bancken slaet om te vercopen, sel geven elc stuc s
deuitgens.

---

1) Art. XLIX. 1 leest: „staen".
2) In art. XLIX ontbreekt dit woord.
3) Het HS. heeft: „mees".

Item een scaep, dat men ter banck snijt om te versel geven vier deuitgens.

Item een vel van enen runde, dat men tot Wijck verdat tyen scilling gelt of dairboven, sel geven acht ins; ende wat vel van enen runde mijn gelt, dat sel vier deuitkijns.

Item die wolle of vlas of enich wair, die van buten uut Vlaenderen, of dat voir die Hollantsce tollen gewort opter poirten vryheit van Wijck, ende tot Wijck worden, dair sel die poert of hebben te excyse van ndert ponden payments drie groot ende meer ende aedien dattet goet gecost heeft.

Item soe sel elke wagen ofte karren, die van buten ende binnen die vryheit van Wijck varet, geven to lde acht deuitkijns, uutgeseyt die den heer van Apcoude en poirter van Wijck dienen om bede wil, ende die recht ende Amersfoert uutgeseit ende Mauwerick, Rijsende Ravenzwaey ende heel sticht van Utrecht aen de der Yselen.

Item soe sel elc peert ende elc runt, dat binnen der vryheit van Wijck coemt, of Wiker wech opginge, irt duer wil, ende dat drifgoet is of comans goet, of dat ht wechgelt geven sel, dairof sel elc hoeft geven vier s, uutgesondert dese voirgenoemde steden ende derpen.

Item soe sel elc scaep ende elc verken geven, gelijck even staet, twee deutkijns.

Item soe wat bier, dat men binnen Wijck brouwet, en opten stroem sceept, sel geven tot tonnengelt acht ins.

Item soe sel elc vat, dat vol is, tot tonnengelt geven, er Wikerwech coemt, of binnen den crucen van Wijck acht deuitkijns.

Wat een vat medes geven sal ten excyse. — Soe sel even van een vat medes, dat een dragelton beloept, lacken, ende een Hoemberger ton vijf placken in den ijs.

XI. *Van goet, dat men in der stat wage wegen sall.*

Soe sel men geven van enich goet, dat men weget in

---

art. XXII. 2.

der poirten wage tot vijftich ponden toe, acht deutkens. e
wes men boven vijftich ponden weget, dair sel men of ge
nae beloep dat voirscreven staet.

2. Item soe sel men geven een vat botteren te we
een plack.

3. Item soe wye dese wage huert, dair sel hy toe hel
Vayricxtoern, ende die stat sal dairin leveren twee bl
mit behoirlike yseren wicht dairtoe opter stat cost. End
wat die wagemeister op sinen eedt weget, dair en sel
mant op spreken, ende dairmede moeten die partyen ten
wesen. Ende soe wat goet, dat boven vijftich ponden w
dat en sal men in genen borger huse mogen wegen dan
in der stat wage, ende soe wye dat goet in der wagen l
die sal sculdich sijn dat waechgelt te betalen op sinen

XXXII. *Hoe men den raet kiesen sal altijt op sunte Victoersavont alle jair.*

1. Ierst alle jair op sunte-Victoirsavont, soe sal die ri
ende diegene, die van mijns heren wegen dairby wese
kyesen mitten ouden scepen ende borgermeisteren vier
scepen, twe borgermeisteren, twe heemraden, twe ker
teren, twe Godshuusberaderen tot onser-Vrouwencap
ende twe mannen, die onser-Vrouwengilde verwaren,
die dairtoe eden, dat elc van sinen ambocht doe, also
poerte boeck hout.

2. *Hoe vele scepenen wesen sullen.* Voirt sel men
tot Wijck hebben acht scepen, ende uut desen scepe
men enen burgermeister kyesen, ende die sel der po
woerden houden, dair des te doen is.

3. *Wairop dat men enich ambocht opseggen mach.* —
als men dese ambochtslude kiest, soe wie dat weder
die des ambochts niet en woude, die macht wedersegge
vijf pont; ende drie werven mach hyt wederseggen end
elken wederseggen om vijf pont, ende dairmede is hy
jair vry, voert ende des ambochts verdragen, uutgesei
gene, die van mijns heren wegen is, die sel men tot
ambocht kiesen.

XXXIII. *Hoe hem die burgermeisters regieren sullen.*

Voert soe sullen die twe burgermeisters een kiste hebb
ende altoes houden mit twee sluetelen elc sonderlinge,

sel elc burgermeister enen sluetel hebben; ende dair
ı der poerten gelt in leggen, ende dair sullen sy inleggen
)bueren ende huer uutgeven, ende tot elker tijt, als
erhande saken opbueren of uutgeven, dan sullen sy
gaen totter kiste, ende dat scriven, ende alle saken,
vallen binnen hairre tijt, desgelijcs. Ende wairt, dat
van desen burgermeisteren hier onwillich in velle,
ijn opbueren of uutgeven scriven ende maken woude
)y hem selven, ende aldus niet en dede, alsoe voirscre-
et, soe sal diegene, die van mijns heren wegen is,
richter elken burgermeister dairom panden voir vijf
nde voirt hair rekeninge dan horen mitten scepenen.
vairt sake, dat men dan dengenen, die enige saken
ıi hem selven gedaen hadde, in enigen broeken vonde,
hy beteren als dengenen, die van mijns heren wegen
richter ende den scepen, gemeenliken dunket, dat
elic is. Ende die beteringe sal men dan eynden, eer
ıir sceidt; ende die sal hy doen, eer hij uut enigen
ıet, dair men dan in wijst te leggen; ende in dat huus
ı gebieden te bliven by drie ponden of by vier of by
f meer of by mijn, nae dien dat die saken groot sijn.

XXXIV. *Hoe men die rekeninge doen sal.*

t aldus ende in allen manieren, alse voirscreven is,
nnen deser selver tijt ende by sulken penen, alse voir-
sijn, dat die burgermeister hoere rekeninge verwaren
desgelijcx sullen doen twee heemrader ende kerc-
en ende twe Godshuusberaderen van onser-Vrouwen-
e ende twe mannen, die onser-Vrouwengilde verwaren;
vair dat sy des niet en deden, soe sel ment ofnemen,
irscreven is.

XXXV. *Hoe men die rekeninge opsluten (sal)* [1]).

t sal diegene, die van mijns heren wegen is, ende die
alle jair alle rekeningen, die sy horen, opnemen ende
in der poirte kiste, ende dat slot van elker rekeninge
len mit haren zegelen.

---

[1]) woord ontbreekt in het HS.

XXXVI. *Of die scepenen niet en quamen, als men raet kiesen sal.*

Voert wairt sake dat yemant, het wair borgerme scepen, heemrader of kercmeisters, niet en quamen, als burgermeisters, scepen, heemrader ende kercmeister of als men rekent, of tot eniger sake dair mynen here poirten last of noot of comen mocht, of dair minen h der poerten bate of orbair of comen mocht, ende d dair niet by en quame, alst hem diegene, die van heren wegen is, ende die richter of een van hem beide dien doen weten of doen bieden, die sal diegene, d mijns heren wegen is, mitten richter panden voir vijf sc alsoe dicke ende alsoe menichwerven als dat gesciet, t dattet hem kenlike noetsaken benamen, die zy bewijsde

XXXVII. *Wanneer men rekenen sall.*

Voert soe zullen die oude burgermeisters, die op Victoersdach verset werden, alle jair rekenen voir deng die van mijns heren wegen dairby wesen sal, voir ende voir scepen; ende wat scout of afterstal, dat d germeister, die dan rekenen, sallen overleveren ende cla bewysen, dat zellen die nye burgermeisters ontfaen, d dan kiest; ende dese rekeninge sel men doen alle j sunte-Victoersdach of in der weken dairnae. Ende ware dat die burgermeisters hair rekeninge niet rede en h ende dat gebreck by hem viele, dat men niet en reke dien dach ende binnen dien tijt voirscreven, soe sal di die van mijns heren wegen dairbi wesen sal, mitten die burgermeisters beide panden elc dages elkerlijck vijf scillingen, ende alsoe lange thent sy hoir rekening maect hebben.

XXXVIII. *Wair men dat gelt van den sijs laten s*

Voert soe sullen die twe burgermeisters altoes zulc als men der poirten jairlicx sculdich is van syse, laten totter tychelryen, ende die tychelrye alle jair berne houden, ende dat gelt van den syse nergent anders in wijs in ander orber te leggen om nyemants wille. te dat mijn here selve dan anders wairtoe hebben woude hy dat selve seide voir twee scepen mitten monde.

tbode den burgermeisters ende twe scepen mit sinen

XXIX. *Hoe die poirters den stene gelden zullen.*

: sullen die twee borgermeisteren allen dengenen, die poerten of op die Arcke tijmmeren willen, steen geven e vele gelts, als hy der poirten staet, ende dat sullen nen, warevoir dat hy der poirten staet, by dengenen, mijns heren wegen is, by richter ende by scepen.

ie enich ambocht bevolen worde ende des niet en dede.

oirt als men yemant enich ambocht beveelt van den wegen, hetsy waeckmeister te wesen, of enigerhande :, dair boeten op staen, dat sy den bueren ofpanden , of sy willen, sulke boeten, als dair op geset sijn, ien dair noch op setten mach, wairt dat die ambochts- lie buere dair niet toe en hielden, dat elke dede, als m van der poerten wegen geboden hadde, of als hy wair te doen, soe sal diegene, die van mijns heren is, mitten richter den ambochtsluden sulke boeten ofpanden, alse dair sy die buere voir gepant mochten Ende wairt sake, dat die ambochtslude voirscreven nden van den bueren krigen mochten, dat kenlic ie sy verbuerden, soe sal hy gaen aen den richter, sal hem die pande uutdoen sonder merren.

Voirt wairt sake, dat yemant enich ambocht bevolen bevolen worde, dair gene boeten op en stonden, of n gene boeten of gene penen op setten en mocht, airt, dat sy dat niet en deden of en eynden, ende umeden, soe sal diegene, die van mijns heren wegen en richter ende mitten scepen hem ene besceidelike n, dat syt dair en binnen doen. Ende wairt, dat syt nen dien tijt niet en deden, soe sal se diegene, die is heren wegen is, mit richter ende mit scepen in een anen te leggen by drie ponden of by vier of by vijf neer of by mijn, nae dyen dat die saken groot sijn, ir niet uut dien huse te sceiden by sulker penen, als naent, die saken en sijn geëynt.

—

S. herhaalt hier het opschrift van rubr. XL.

XLI. *Als men yemant op reysen seynt.*

Voirt als die burger gemeenlic of een deel ergent
varen of gaen sullen buten mijns heren gerechte, so sal
die richter tot elker tijt twee hoeftlude setten, dat sy
by bliven sullen, ende doen, dat hem die twe heten
doen, by een peen van enen scilt Vranckrijcx.

XLII. *Als men yemant biedt van des heren wegen of van des gerechts wegen.*

Voirt als men die buere gemeenlick of een deel,
meer of mijn, biedt van mijns heren wegen of van
rechts wegen, dat sy enigerhande saken doen sull
ergent riden, varen of gaen sullen, dat sy dat doen
by sulken boeten, als dengenen, die van mijns heren
is, ende richter ende scepen bescheidelic dunct, dat
doe bieden by den bode; ende soe wie dan des niet e
of thuus bleve, die sal men die boeten ofpanden sonder
mitten bode, tenwair dat hy nootsaken (hadde)[1]) van

XLIII. *Of yemant by sijn hooftlude niet bliven en*

Voirt wairt sake, als die buere ergent gebeden of g
worden ter groeve toe of anders wair buten mijns he
rechte, ende sy dan dair of opten wege niet te gader
en wouden by den hoeftluden, ende niet doen en w
dat die hoeftluden hem hieten doen, ende soe wye
hoeftluden dan bedroegen, die sal die richter mitte
dan panden sonder vertrec, alsoe dic ende alsoe menic
ven als dat gesciet, voir een pont goets gelts.

XLIV. *Van enigerhande goet eygenen.*

Voirt wairt sake, dat enich lant of huse of enich and
yemant geëygent soude werden, dat moegen die borge
ters totter poerten behoef aen hem nemen, of sy willen
oft pant beter wair, dan dairt voir geeyent soude wese
dat pant en mach niemant losenen, alst aen der
coemt, tensy voir twivoudich gelt. Ende wairt dat di
die enich pant of ware geëygent, niet en quamen
jaers, ende losedent, soe sullent die burgermeisters voi
hueren of vercopen, ende (doen)[1]) dair der poert orber

---

1) Dit woord ontbreekt in het HS.

. *Als die burgermeisters enich goet aen hem nemen.*

: soe en sullen die burgermeisters noch niemant en anden lant, dat sy losenen, dat van pandinge ruert, n, mer sy sullent verhueren ten scoensten, ende doen · poirten orber mede.

XLVI. *Hoe men waken sal.*

: sel elcx nachts waken een scepen of een burger- ende dat sal alsoe omgaen, dat ene waket, gelijcx den . Ende soe wye dat waket van den scepen of van den ieisteren, die sal wesen boven den anderen waecmeis- ende die sal hy setten, dair hem dunct, dat sy beste itste sijn. Ende soe wye dat waect van borgermeister scepen, die sal der poerte sluetel hebben.

LVII. *Hoe men die poerten snachts ontsluten sal.*

soe wanneer dat men snachts die poerten ontsluyt, s men yemant inlaet by nacht, soe sal diegene, die rten sluetel heeft van den scepen of van den burger- n, selve dat winket ontsluten, ende nyemant anders tel bevelen, mer als dat winket ontsloten is, soe sal gaen voir den dreboem, ende besien wie dat is; ende ende, ende ist nut, dat men inlaten sal, soe sal men dreboem laten, ende den dreboem weder sluten, eer e poirte ontsluyt; ende eer hy uut den winket gaet, hy enen anderen man dairvoir setten, diet verwairt.

LVIII. *Hoe men die poerte savons sluten sal ende smorgens ontsluten.*

soe sel men des avonts, alst scemert, die poerten ende des mergens, alst scoen dach is, die poirten ntsluten, ende die des nachtes waecmeister is, die sal by dengenen, die die poerte verwaert, ter tijt toe dat ganck is. Ende die stedevast alle dage voir die sijn sal, sal alle dage comen, alst daget, ende des yerst thuus gaen, alst scemert, ende die poirten ge- ijn.

XLIX. *Van maten te yken.*

= XXVIII.

2. Voirt soe sullen sylude dairtoe setten, dat men weke broot wegen sal, ende die burgermeisters sullen dragen mitten scepen ende ramen, hoe ment bier gere ende dat broot, naedattet koern op ende of [1]) loept, den wijn.

L. *Van den burgermeisters hair rekeninge te slute*

In den jare ons Heren dusent vierhondert vijf ende veert sunte-Martijnsavont soe is overdragen Johan van Merte houder ende richter, Cornelis van Zuuydoert ende Evert J alse burgermeisters, Jan van Ryebeeck, Jacop Wonder, Volckenssoen ende Peter die Ridder, als scepen, end mitten gemenen gerecht in der tijt, die doe waren, van ons liefs joncheren van Gaesbeeck: soe wanneer burgermeisters ofgaen, ende hair rekeninge gedaen na der ouder gewoenten, soe sal men hair rekeninge com ende sluten nae ouden heercomen. Ende wair dat s sy niet gesloten en worde voir sunte-Victoer quaem da volgende, soe wair die rekeninge gecorigiert, gelo gesloten sonder enigerhande moeyenisse dien burgerm dair of te doen, hem of haren nacomelingen ende erfg

LI. *Of die burgermeister hem versumede te reke ende dat binnen ses weken niet voirt en brocht.*

In den jair ons Heren dusent vierhondert ende neg veertich opten negentiensten dach van Februario we dragen bi den stathouder ende richter Jan van Mert bi den gemenen scepenen, out ende nye, die doe ter tijt dat een burgermeister in der tijt, als hy sijn rekenin van der poert wegen, ende sijn rekeninge gehoert is richter ende van den scepenen nae den ouden heercom wairt sake, dat hy dan [2]) yet vergate of versumede te r ende niet voirt en brocht binnen ses weken na der hy gerekent had, dair en sal men hem geen verstori verrichtinge teynden den ses weken of doen van der wegen. Ende die rekeninge, die een ygelick borge doet, die sal altijt in des gerechts handen bliven t toe, dat mense in der poert kist sluit bi den gerecht.

---

1) Het HS. heeft: „op".
2) Het HS. heeft: „dat".

I. *Hoe lanc die scepen tugen ende zegelen zullen.*

is overdragen mit richter, borgermeisters ende den
n gerecht, dat elc scepen nae sinen ofganck tugen
gelen sal ses weken lanck.

Dat niemant burgermeister wesen en (sal), hi en [1])
sal sinen tijt scepen geweest hebben.

en jare dusent vierhondert ende dertich op sunte-
savont sijn overdragen Jan van Meerten, stathouder,
anssoen, richter, Dirck Bairs, Steven van Boechout,
ieisters, Jacop Wonder, Aernt Volckenssoen, Herman
en, Jacop van Zijl, Willem die Vlieger, Gerit die Roede
irck Spronck, scepen, dat niemant voirtmere burger-
tot Wijck wesen en sal, hy en sal yerst sijn tijt tot
cepen geweest hebben ende poerter wesen.

LIV. *Van den scepencovelen.*

int jair dusent vierhondert negen ende twijntich is
gen by Jan van Merten, stathouder, Dirck Bairs ende
van Boechout, borgermeisters, Evert Janssoen, scout,
Vonder, Aernt Volckenssoen, Gerit die Rode, Herman
oen, Dirck Spronck, Jacop van den Zijl ende Willem
ger, scepen, overdragen, dat die kueren ende brueken
verschinen, dat men den scepencovel betalen sal van
rten deel ende der scepen deel. Ende wair dat sake
raen gebrake, soe hebben hem die scepen verwille-
nde alle diegene, die die covel dragen, dat men hem
stont uutpanden sal gelijck verwonnen scout, ende
de vercopen. Ende want minen joncheer dat een
eele van den brueken toebehoert, dat laten sy staan
s joncheren genaden.

Dat men op geen heilige dage recht houden en sal.

n jaer ons Heren dusent vierhondert vijf ende veertich
te-Mertijnsavont soe is overdragen bi den stathauder
Meerten ende richter ende by den gemenen gerecht,

---

[1]) S. heeft: „ende".

als dat die richter in der tijt des Sonnendages geen houden en sal, noch op heilichdagen gelijc den Sonne noch op hoechtiden dairboven [1]) of enige heilichdagen den Sonnendach, uutgenomen dat die heerschappie van A van Duersteden aentreft ende der stede van Wijck van brueken, cueren ende renten, dair sel men altijt r doen, soe wanneer dat sys begeren; ende uutgeno ons buerluden van Wijck besetten mochten enen v man van buten, ende die een vreemde den anderen, men altoes recht of doen nae rechten ende gewoe poerten van Wijck; uutgenomen van alleenwilligen dair mach die richter recht of houden, tot wat tiden partyen des begeren, alsoe veer als die richter wil. ingeseten buerluden of van uutheemschen luden, verstaen enen uutheemschen tegen enen ingeseten, en ingeseten tegen enen uutheemschen, ende een buer deren, ende die een vreemde den anderen.

LVI. *Hoe men recht houden sal van luden van*

1. Int jaer ons Heren [2]) dusent vierhondert ende dertich soe is ons lief joncheer van Gaesbeeck ov mit Jan van Dribergen, stathouder, Evert Janssoen. Jan van Ryebeeck ende Frederick Taets, burger ende voirt mit sinen gemenen gerecht [3]), dat die richt recht houden en [4]) sal van enigen uutheemschen lud van buerluden [5]) dan op rechte eechtdagen, die ges omtrent een mile van onse stede van Wijck. Ende d staen tot enen geliken recht gelike ons ondersaten [6]), te verstaen [7]), soe wie dat mitten [8]) anderen yet te do ten recht [9]), die sal hem laten bieden des [10]) Manend tegen des Dijnxdages, alst een echtdach is. Voirt

---

1) Het HS. heeft: „dair en boven".
2) Q: „anno".
3) Q: „is overdragen".
4) Dit woord ontbreekt in Q.
5) Q: „butenluyden off uuthemssche luyde, bijnnen der myle geseten".
6) „die geseten — ondersaten" ontbreekt in Q.
7) Q: „weten".
8) Q: „die opten".
9) De twee laatste woorden ontbreken in Q.
10) Q: „als"
11) Q voegt hier in: „ende".

dat yemant [1]) des anders goet beclagen [2]) woude [3]) mit
gen, dat en sal hy niet doen dan op enen rechten echt-
ehoudeliken den verzworen Manendach hoers rechts [4]).
:em voirt [5]) alle rechten, die men recht op dwarsnacht,
men richten na den [6]) ouden heercomen onser stede
ijck, alsoe verre als men se op rechte [5]) echtdagen

:em voirt [5]) sal die scout den luden van binnen ende
ten recht doen van allen verwonnen scout, als sy des
ı sonder enich wederseggen.
:em voert wairt sake, dat yemant [6]) beset worde in
ryheit [7]), die sal men een onvertogen recht doen, alsoe
ıls hy woude [8]) diegene, die dair beset is of ware.
'oirt wair dat sake, dat hy des niet doen en woude,
. hy hebben veertien dagen dach weder te recht te
also verre als hy den richter of den recht voldoet, [9])
elick onsen here van Apcoude sijnre scout ende sijns
ende allen dengenen, die onder hem van sijnre wegen
dair sal die richter recht of doen, tot wat tiden dat
begeren,

LVII. *Dat niemant den anderen belasten en sal aen den dijcgreve.*

jair ons Heren dusent vierhondert ende seven ende
h op sunte-Andriesavont soe is onse lieve jonchere van
eck overdragen by Johan van Meerten, sinen stathou-
de richter, by Dirck van Houdaen ende Claes die
, als burgermeisters, ende voirt by sinen gemenen ge-
in der tijt, dat niemant van sinen ondersaten in den
: van Wijck, hy wair wie dat hy wair, die een den anderen
n noch bezwaren en sellen aen den dijckgreve opter

„Item voert soe wie".
„beclagede".
„wil beclagen".
„dat sall hy doen op echtdagen".
woord ontbreekt in Q.
„Item die".
drie laatste woorden ontbreken in Q.
volgende woorden ontbreken in Q en worden vervangen door: „mer wil hy
ten hebben, indien hy borgen heefft off setten can, die sal men hem gunnen
en".
erhaalt hier de woorden: „weder te recht te comen".

dijck van eniger scult, noch den dijckgreve dair ni
houden en sullen. Soe wie dat dede, die verbuerde tw
Vranckrijcxsche scilden, half tot ons joncheren behoe
screven ende half totter stede behoef. Ende soe wie dat
anderen te seggen heeft van eniger scult, dat van de
ruert, dair sel hem die richter tot elker tijt een onve
recht of doen, dienende in allen manieren, gelijc dat h
dijcgreve opten dijck dairof doen soude.

LVIII. *Van vercoft lant, hoe men die vage ende l verstueren sal.*

Int jair ons Heren dusent vierhondert ende seve
veertich op sunte-Andriesavont, soe is overdragen ons
joncheer van Gaesbeeck by Johan van Meerten, sine
houder ende richter, by Dirck van Houdaen ende Cl
Ridder, sinen burgermeisters, ende voirt bi den geme
recht in der tijt: wair dat sake, dat enich man, of hy w
dat hy wair, in den gericht van Wijck lant ofte erf ver
ende die pachter dair jaren aen hadden, die jaren s
den pachter houden, of men sel hem huervage ver
by goeden mannen of bi den gerecht, dat redelick is.

LIX. *Van den sevengetuge.*

Int jair ons Heren dusent vie(r)hondert ende twe
veertich [1]) op sunte-Victoersavont soe is overdragen
joncheer van Gaesbeeck mit sinen stathouder ende rich
van Meerten, mit Willem die Vlieger ende Claes die K
borgermeisters, Jan Brant, Jan van Riebeec, Jacop W
Dirck van Houdaen, Dirck Jan Smeetsoen, Lambert P
soen, Cornelis van Zuytdoert, als scepen, dat men mit
seven niemant aenspreken en sell in den gericht van
after desen dach, mer heeft yemant opten anderen eni
claech, die sal den anderen aenspreken int scependo
Wijck ende mit genen gerecht anders.

LX. *Of yemant hem selven uter pandinge dede.*

Int jair ons Heren dusent vierhondert ende twee ende
tich op sunte-Victorsavont so is overdragen onse liev

---

1) Q: „LII".

ran Gaesbeeck mit sinen stathouder ende richter Jan leerten, Willem de Vlieger ende Claes die Ridder, meisters, ende voirt mit sinen scepen ende mit sinen en gerecht: wair dat sake, dat yemant hem uter pandijnge of uut enigerhande scieringe of uut enigerhande inlei- of uut eniger rechtvorderinge dede, het wair van wat dattet rueren mocht, dair sel die richter in der tijt den die dit doen, hueren yersten rechtdach of teikenen, ggen alle wege opten yersten echtdach, die dair naest ende wair, ende dan sullen sy voirt hueren rechtdach en op hair veertien dagen.

I. *Soe wie gepant is, die moet hem uter pandinge doen binnen* 14 *dage.*

air ons Heren dusent vierhondert ende een ende veer- sunte-Silvestersdach soe is overdragen onse lieve jonc- acob, heer van Gaesbeeck, mit Jan van Meerten, als athouder ende richter, mit Willem die Vlieger ende lie Ridder, burgermeisters, mit sinen scepen, ende voirt en gemenen gerecht [1]): wair dat sake, dat yemant den gepant hadde, ende hem die weet dairof gedaen alst [2]) recht is, ende dat dan diegene [3]), die gepant sijnre pandinge gebleven wair veertien dagen of dair- nae dien dat hy hem die weet gedaen had, soe en hem nyemant [4]) uter pandinge of uter scieringe doen cht; mer woude hem yemant uter pandinge of uter e doen [5]), die sal sien, dat hy dat doet binnen veertien dat hem die weet gedaen is ende anders niet.

LXII. *Van pandweringe te doen.*

is ons lief joncheer overdragen opten selven dach mit- rsonen voirseit [6]): wair dat sake, dat yemant geëygent eens anders goet mit recht, het wair wat goet dattet ende hy [7]) quame mitten recht, dat is te verstaen die

---

laats van dezen aanhef heeft XVIII alleen „item".
II: „als".
woord ontbreekt in XVIII.
II: „niemant hem".
recht — doen" ontbreekt in XVIII.
—1 heeft in plaats van dezen aanhef: „Item".
—1 voegt hier in: „dan".

richter of enich van den [1]) boden, ende [2]) woude sijn
uutgeset hebben, soe en mach dat wijf noch nyema
den huse in geenre wijs pandweringe doen. Ende w
sake, dat yemant hierboven pandweringe dede, dat
here richten als een geweldelike [3]) brueke, also dicke
gesciet, tenwair dat sy hem des mit recht weren mo
dat is te verstaen, of die man van den huse, sijn wij
geweldige boden dat gestonden of niet.

LXIII. *Wat goet dat die burgen wisen sullen.*

Soe is onse lieve joncheer overdragen opten selv
ende mitten selven personen voirgenoemt, dat die
geen goet wisen en sullen dan aen staende tijmmer of li
eerf oft rede goet, dat men driven ende dragen of vletten

LXIV. *Die de andere scade dede in koern of in h*

Voirt waert sake, dat yemant vonde den anderen, d
hiewen of droegen, of tuyn of wermoes of oeft of ko
scade dairin dede mit wille, dies geen waren hadd
verbuerden drie pont: dat een derdendeel tot desge
hoef, diet aenbrocht, dat ander tot des heren behoe
dat derdendeel ter poerten behoef.

LXV. *Van den scutteren.*

Die scutter in elker tijt sullen scutten in Wiker
enige verken, die ongeringt op ander lude lant gingen,
wairt een placke, ende anders tscot by dage enen
ende by nacht een placke. Voirt enigerhande verke
men op der straten vonde ongeringt, die voir genen h
gingen, die sullen sy scutten tscot op vijf scilling.

LXVI. *Of yemant goed coft, eert op die merct quam*

Voert soe is overdragen: soe wie enich goet cofte o
Woensdach, hetsy man of wijf, eert opter merct ge
wair, het wair opten Oever of voir die Veltpoirt, of wair
wair, het wairen runder, scaepe, verken, gansen, h

---

1) Dit woord, dat in het HS. ontbreekt, is aan XIX—1 ontleend.
2) Het HS. heeft: „en".
3) XIX—1: „geweldige".
4) Vgl. rubr. XCIII.

, eyer, botter, kesen, was of vlas, of wat goet dat het dat totter merct geneiget wair, soe wie dat cofte, eert : merct quame, die verbuerde een pont payments, die elft tot des heren behoef, ende die ander helft totter n behoef.

VII. *Of enich man van buten beset worden, tot wat recht hy staen soude.*

rt soe is overdragen: wair dat sake, dat yemant quame iten, die beset worde in mijns heren gerecht van Apcoude cade of voir scoute, ende diegene rechtevoirt gulde ht woude doen, die beset wair, die soude dengenen, m beset hadde, rechtevoert gulde of recht doen, ten lat hyt hem rechtevoert bewisen ende overgaen mocht epen of mit scepenbrieven of mit sulken betoen, als die wijsden, dat hy dair mit recht niet tegen seggen en

XVIII. *Enich man van buten, die vechtelic maecte.*

[1]) enich man van buten, die geen poirter en wair of n tot Wijck [2]), ende enich vechtelic maecte tegen enen van binnen, die verbuerde dubbelde kueren, alsoe als die man, die geen poirter en [3]) ware, een aenvechter worde die poirter een aenvechter, soe stonden sy tot n kueren.

XIX. *Of yemant sijn goet opstake, hoger dan hyt deden roepen.*

rt soe is overdragen: enich man of wijf, die rogge of e cope hebben, die mogent geven, als sy duerste con- ner wairt dat enige vreemde comans tot Wijck quamen ut of mit koern, ende sy hair goet mijn deden roepen, nse poirters hair goet gaven, ende onse poirters dan oet deden roepen, ende gavent gelijck den coman, ende n die coman ewech wair, wair dan enich poirter, die dan oet weder opstake, hy en gavet voirt gelijc, alst ge-

---

[1]) 14 voegt hier in: „of".
[2]) 14: „of buerman tot Wijck en wair".
[3]) 14: „een".

roepen wair, of als hyt gegeven had, doe die com
den lande was; enich poirter die dat dede, die verbuer
pont payments, ende desgelijcx enich buerman, die ee
tot tsheren behoef ende dander helft totter poerten beh

LXX. *Van den brande.* [1])

Int jair ons Heren dusent vierhondert ende een ende d
des Vrydages na Korsdach was overdragen bi den her
gemenen gerecht: wair dat sake, dat enigen buerman
brant binnen der stede, ende diegene, die dat in sine h
hofstede geviel [2]), ende sijn buer dat voirt brochten [3]), e
ende dat van sijn selfs vuer toe quaem [4]), die verbuerd
ouden scilt.

LXXI. *Van den vleckquaet.*

Item voirt wairt, dat yemant sijn vlecquaet dro
yemants hofstede, dair vuer in wair, die verbuerde
ouden scilt.

LXXII. *Van dan kerckmeisters recht te doen.*

Item int jair dusent vierhondert ende seven ende der
sunte-Victoersavont doe wert overdragen by [5]) Jan van Dry
als een stathouder ons liefs joncheren van Gaesbeeck
by Evert Janssoen, richter, ende voirt by den gemen
recht: tot wat tiden die kerckmeister omgaen wil om
scout in te manen, die men der kerken sculdich is,
die richter mitten boden mit hem gaen, ende reyk
kercmeister dat gelt uut, of twyscat pande. Ende w
sake, dat yemant hier pandweringe op dede, dat wair o
hogen ban, thenwair saeck, dat sys hem mit recht
mochten, dair die kercmeister mit recht niet tegen seg
mocht, want die kercmeister sinen eet boven des and
gaen sal; ende hier en sal die richter geen weringe of

LXXIII. *Wat men geven sal van poirtersscap te w*

Int jair dusent vierhondert ende dertien opten neg

---

1) Vgl. rubr. XX.
2) Q: „Item in wes huysen off op wees hofstede brant geviel".
3) Q: „yerst uuthbroechten".
4) Q: „ende die huysheer selver yerst nyet brant en riep".
5) Het HS. heeft: „overdroech".

ı Novembri wart overdragen by den here ende by den
ın gerecht, dat soe wie nae deser tijt poirter tot Wijck
wil, dattet een ygelic costen sal aen der poirten twijn-
ırdrechsche placken.

LXXIV. *Die sijn poirtersscap mit wil opgave.*

die sijn poirterscap mit wil opgave tot Wijck, ende
l den burgermeisters opseide, ende naemaels weder
begeerde te wesen, die soude der poirten geven enen
Vrancrijcxschen scilt.

LXXV. *Van lijftochten* [1]).

int jair ons Heren dusent vierhondert ende een des
lages nae sunte-Katerinendach overdroech die here van
le mit sinen richter, burgermeisters ende gemeen scepen
oede luden van Wijck, dat een ygelick, die onder mijn
ın Apcoude geseten is in den gericht van Wijck, elck
deren lijftochten mach voir richter ende voir scepen
ick, tsy aen eygen erve of aen husinge of aen hofste-
at is te verstaen, dat alle eygelick goed ende tijlber
e vueren in die scout betalen sall, die men sculdich
ıe den rechten ende gewoenten van Wijck ter lijftoch-
ı. ende wairt sake, dat dairaen gebrake, soe soud men
die renten van der lijftochten nemen, ende betalen
ut dairmede, ter tijt toe dat die scout betaelt wair, die
ınaect wair, ende wanneer die scout betaelt wair, een
: weder op sine lijftochten te bliven. Ende wair dat
e scout niet betaelt en wair, alse die persoen storve,
lijftochten staet, die men dan sculdich wair van den
voirscreven, die soude dan voirtvaren mit recht aen der
ten voirscreven gelijc aen eygen goet of aen tilber have.

VI. *Dat geen buerman opten anderen leisten en sal.*

air dusent vierhondert ende vier ende veertich op sunte-
ısdach soe is overdragen onse lieve joncheer van Gaes-
etc. by Johan van Merten, als richter, Cornelis van
ert ende Dirck van Houdaen, als burgermeisters in der
ıde voirt by Jan van Riebeeck, Steven van Boechout,
ant, Jacop Wonder, Willem Dirc Heinricsoen, Wil-

---

rubr. CXXIII.

lem die Vlieger ende Willem Stevenssoen, als
geen buerman van Wijck opten anderen leisten en
geen vreemde lude van buten en sullen op onsen
leisten, mer die buerlude mogen leisten opten vreemden
buten, ende die een vreemde van buten mach leisten
anderen van buten. Ende wair dat sake, dat enig
weert of weerdinne yement dair en boven teten gave
van der leist voirscreven, dat wair tot elker reysen op
Vranckrijcxscen scilt totter stede behoef.

LXXVII. *Van dengenen, die men voir hair scult vangen sal.*

Item opten selven tijt soe is noch onse lieve jonc
Gaesbeeck overdragen bi denselven Johan van Mee
een richter, ende den burgermeisters ende voirt bi
menen gerecht voirscreven: wairt sake, dat enich
wijf sculdich wair gelt of goet, ende hy niet en hadde
te betalen, soe mach die maenre panden aen des
lijf. Ende die heer sel hem leveren slotinge ende yser
die manere den sculder insetten ende houden sal.
maenre des gelts sel sinen gevangen leveren
broot sijn notorft. Ende men en sel den gevangen niet
als men set, noch als men uutlaet. Ende dair
vangen sitten, totter tijt toe dat hy betaelt heeft of
dengenen, dien heeft gevangen, of tenwair dat die
raet ons liefs joncheren enter [1]) poirten van Wijck
hy lange genoech geseten hadde voir die scult,
men dan uutlaten, ende dair soude hy mede vry
der scult. Ende wair dat sake, dat dese gevangen
hande zuicten of ongeval aenquaem in der van
dat hy dairin storve, dair en soude diegene, dien
doen setten, des gevangen vrienden voirscreven
nissen of doen; ende wair dat sake, dat yemant, hy
dat hy wair, enige wrake op dede, dat sal die here
als geweldelike saken bi den gerecht.

LXXVIII. *Soe wes die raet slijt, sal van weerden*

Int jair dusent vierhondert vijf ende veertich op
Victoersdach soe is overdragen onse lieve joncheer van

1) Misschien moet men lezen: „ende der".

van Apcoude etc. by Johan van Merten, als een ende by Cornelis van Zuytdoert ende Evert Janssoen, germeisters in der tijt, ende by Johan van Ryebeeck, Wonder, Aernt Volkenssoen, Willem Dirck Heinricssoen eter die Ridder, Heinric van Glinthorst ende by Heinuweert, alse scepen: soe wes, dat die raet kent ende it sel van weerden wesen ende bliven.

LXXIX. *Wat men geven sal van kijnder ter scolen te gaen.*

n jare ons Heren dusent vierhondert acht ende twijns Dijnxdages nae sunte-Victoersdach wert overdragen en lieven joncheer van Gaesbeeck, bi den gemenen , als Willem van den Noerde, richter, Dirck van Zijl illem die Ridder, burgermeisters, Steven van Boechout, nssoen, Jan Brant, Dirck van der Weteringe, Claes dder ende Willem Stevenssoen ende Jan van Beesd, dat men geven sel van enen kijnde, datter scoel gaet, 1 nye tuyn of dertien Vleemsche groot tsjaers mit voirwairden: wair dat sake, datter een scoelmeister lie den gerecht ende den bueren niet oirberlic en dochte, e jonchere dan enen anderen setten sal, die hem ende erecht goet dunct, die dair nut toe is.

LXXX. *Van goet dat opt Oever te coep coemt.*

soe is overdragen: enich goet of wair, dat aent Oever [1]), dat vreemde comans brochten [2]) om te vercopen [3]), lat goet [4]) deden roepen om te vercopen [5]), dat en geen voircoper [6]) opcopen, ten hadde een atmael, dat erstaen enen dach ende enen nacht dairna [7]), aent lant 1, dat die buerlude van Wijck huer gadinge [8]) gecoft . Ende wairt, dat dat enich man dede, die verbuerde [9]) ont goet gelts, half tot sheren behoef ende half totter 1 [10]) behoef.

Item waer".
goet broechten te sceepp off anders".
egt hier in: „hetsy corn, sout, hout off visch off herinck".
woord ontbreekt in Q.
rie laatste woorden ontbreken in Q.
„sal nyemant van onsen cremers voircoepers".
tusschenzin ontbreekt in Q.
„dat een yegelick sijn gaeydinge yerst".
„opt verboren van".
„stadt".

LXXXI. *Soe wat gelt een ygelic den anderen gev sal van pacht.*

Int jaer dusent vierhondert ende vier op sunte-Peters ad Cathedram wert overdragen bi den richter, borgerm ende gemeen scepen, dat soe wat goede van lande, v steden of wat goet, dat in huerweren heergecomen sijn, ende gestaen hebben dertich jaer lanck voir d toe, dair sel men voir geven voir elc pont negen D placken; ende soe wat hueren corter gestaen hebb sel men geven voir elc pont acht Dortsche placken.

LXXXII. *Wat men geven sal voir enen hogen b*

Item een ygelick sal betalen voir enen hogen ban ti Vleems groot, ende voir enen legen ban enen Vleemsche

LXXXIII. *Hoeneer die jaermerct ingaet.*

1. In den jare ons Heren dusent vierhondert seve veertich op sunte-Andriesavont soe is overdragen Joh Meerten, als een stathalder ende richter van wege de joncheer Jacobs, heer tot Gaesbeeck, tApcoude e Duersteden etc., by Dirck van Houdaen ende Claes die als burgermeisters, ende by Jan Brant, Jacop Wonder Jan Smeetsoen, Willem Stevensoen, Heinrick Di Willem van Ryebeeck ende by Gosen Claesoen, als in der tijt, dat onse jairmerct binnen der stede va ende vryheit van Wijck alle jair hiernaevolgende sel: des Manendages volgende nae sunte-Galle ter midde als die Manendach te handen coemt, ende dat sal g tyen dagen dairnaestvolgenden, tot des dat die Wo enwech is ter middernacht, ende dien Donredage te coemt. Ende hiermede soe is die voirscreven jairm niet, want sy in trekaet [1]) stont, want dair nyemant rascht werden en soude. Ende dese saken sijn ge allen desen voirscreven personen, gelijc voirscreven is.

2. Item dese voirscreven jairme(r)ct is verset by genedige van Utrecht ende by tgerecht van Wijck, e wesen voirt jairlicx des Manendages nae sunte-Dyonisi duerende oeck, als voirscreven staet. Dit gescieden b naut van Wijck ende Jan Heinricsoen, borgermeister

1) Sic.

ı den scepen int jair van vier ende tachtich. Ende
: yerstmaell overdragen ende geraemt int jair van

LXXXIV. *Van den verlengen des wekemerct.*

ı jare van dusent vierhondert ende sess ende tachtich
agen by onsen genedigen heer van Utert ende sijnre
gerecht: alsoe veilicheit ende vriheit is geweest alle
s Woensdages alleen, die marckdach is, ende soe
mercdach verlengen wil, soe sal voirtaen die voir-
ilicheit ende dat geleide ingaen des Dijnxdages nae
ı tot twee uren, ende sal dairtoe duerende wesen des
es darenaestvolgende tot negen uren toe in allen
, alst gestaen hevet opten Woensdach duerende tot-
onse genedige here en sijnre genaden gerecht anders

LXXXV. *Van den heemraderen.*

ı jaren ons Heren dusent vierhondert ende twee ende
op sunte-Willeboertsdach is overdragen by onsen lieven
Jacop, heer tot Gaesbeeck, tot Apcoude etc., ende
houder ende richter ende sijn burgermeisteren ende
nen ende voirt mit sinen gemenen gerecht der poer-
Wijck ende mede mitten scout van Wikerbroek ende
t sinen heemraets in der tijt, dat men houden sal
villecoren ende overdrachten in onsen gericht van
de ellick punt bysonder op alsulke kueren in alre
, als hiernae bescreven staet.
n in den yersten soe sel men den enen walle van
weteringe, die all langes aen den wech leit, die
dereffenen, ende werpen se midden op den wech,
niet weder in die weteringe en valt. Ende dit sel
c doen te neffen sijn slach, dat hy in die weteringe
heeft. Ende den anderen walle aen die ander zyde
broeck sel men desgelijcx doen, ende werpen die
ı landewert in; opdat sy niet weder in de weteringe
Ende dit sel een ygelic doen, die dairin bouwet of
is, teynden sijn campen of teynden sijn lant, want
de beheint ende begreven sijn. Ende desgelijcx soe

heeft: „dant".

sel men doen op die Oude weteringe aen beiden sid
sal men die eerde van den wallen werpen ten lande
opdat sy niet weder in die weteringe en valt. Ende
men alle wege doen, als die heemraets dat doen biede
soe wie dat niet en doet terstont nae der weten, soe
die heemraders uutgaen scouwen een yegelick op
kueren, als van outs opten watergangen staen als van
ende van vegen.

2. Item voert alle diegene, die graven hebben binne
gericht van Wijck, die van den wegen leggen,
Broeck off wair sy liggen, honeer men die graven
van gebots wegen, off hoeneer des te doen is, soe sal
die die graven gegreven heeft, binnen acht dagen dai
eerde werpen, off doen werpen van den wallen in
den wech, opdat die eerde niet weder in den graven
Ende wie dat niet en doet, soe sullen die heemraets
ven scouwen teinden die acht dagen voirseit op alsulke
als van layken ende van vegen op den watergangen

3. Item voirt alle diegene, die graven hebben int
of wair dat sy in onsen gericht van Wijck, half ende
mitten anderen, die sullen alle wege gelike mit malc
greven, als men hem dat biet, of als dat noot is. En
dat sake, dat yemant ongehorich dairin wair, ende mi
vennoet niet greven en woude, als hy hem die wete
hadde, soe sal diegene, die dair greven wille, binne
dagen na der weten gaen totten here ende begeren.
hem enen grever tegensetten wille. Ende dat sall
dan terstont doen op desgenen cost, die dairtoe gere
is, ende dien cost sal staen op dubbelt gelt of driescat

4. Item voirt sullen alle heinber graven in onsen
van Wijck wijdt wesen zeven voet of dairboven op
kueren, als van outs op den watergangen staen.

5. Item soe wie lant bouwet in huerweren, dair
toe behoren in onsen gericht, wair dat tsy, als men die
biedt te greven oft te vegen, alst noot is, soe sel m
wege greven ende vegen. Ende soe wat pachters dat
lant langer in hueren hebben dan drie jaer, die sull
greven alleen betalen. Ende wie dair niet langer d

---

1) Het HS. herhaalt hier: „hebben".

en en heeft off dairbeneden, die sel men sijn greven
eedeel corten aen den toecomende pacht.
Item voirt soe en sal nyemant, die gemeen wegen off
mene straten oferen of afgreven; wair dat sake, dat
t dat dede, dat wair, alsoe dicke ende menich werven
n dat bevonde, op enen ouden Vranckrijcxschen scilt.
Item voirt tot wat tiden, dat die scout van den Broeck
heemraders dunct, dat die graven int Broeck ende
lle onse gericht doir uutgegreven sijn ende geveget,
t ende scoen gemaect sijn, soe sullen sy dat doen
, dat si se scouwen willen op enen genoemden dach.
ie se dan niet gemaect en heeft, dat sall staen op
kueren, als op die Oude watergangen staen van layken
n vegen.
Item voirt soe en sel nyemant sijn verken driven of
aen int Broeck tot genen tiden van den jair, sonderlinge
s dair yemant coern ment, soe muegen verken after
wagen gaen ende anders niet. Ende als dat mennen
is, soe sal een ygelic sijn verken uten Broeck houden.
wair dat sake, dat yemant hier en boven sijn verken
eck liet gaen of liet driven, soe mach die scutter die
elc scot op enen ouden braspenninck, die binnen onsen
geseten sijn, ende van buten onsen gericht op twee
raspenninck. Ende dit en sal men nyemant verdragen.
Item voirt soe en sal men nyemant sine poten ofhouden
ecken, weder sy binnendijcx staen of butendijcx, of
t sy staen binnen onsen gericht van Wijck, of nyemant
den anderen sijn rijs van sinen willigen houwen, of
t en sal den anderen sinen tuyn stelen in al onse ge-
wair dattet sy. Ende wair dat sake, dat yemant dat
dat wair op eenre penen van enen ouden Vranckrijcx-
scilt. Ende dit en wil men niemant verdragen.
Item voert wie erve of lant huert in onsen gericht van
tegen yemant, hy sy van buten of van bijnnen, die
ven staen, also lange als hyt gehuert heeft, voir dat
hoefgelt; dairom sie een ygelic toe, wie hy sijn lant
erhuert off overgeeft: die heemraders die willen hem
aen den yersten pachter, want mit dat overwisen ende
t overgeven dair verliest men alle jair vele landes mede.
Item voirt soe en sal nyemant geen overslach maken
en beesten doer enigen watergange int Broeck of duer

enigen watergangen, wair dat sy leggen; yemant, d
dede, die sal verbueren alsulke kueren, als dair van o
den Ouden watergangen staen van layken ende van veg

12. *Van allen watergangen.* — Item voirtmeer s
dat enich lant bouwet, hetsy opten hogen of in den
al onse gericht doer, ende dat den scout mitten heem
dunct, ende sy wysen, dair sy mede in weteren sullen
sullen sy mede toe gelden mergen mergens gelijck. W
sake, dat dair yemant ongehoirsaem in wair, ende d
en dede, dair sal die here sijn gelt in leggen, ende
hem dubbelt off

13. *Van der stat wegen.* — Voirt soe is overdrag
die heemraey alle wege sonder Wikerwech verwaren
dat sy tallen tiden gemaect werden van dengenen,
te neven gelant sijn, ende van dengenen, die se van
wegen maken sullen, alsoe dat dair geen gebreck in e
Ende wairt sake, dat syt niet maken en wouden. of
versumeden, die die wege mit recht maken souden,
die heemraders dat geboden hadden, soe sullen di
raders dat bestaden, ende pandent hem twivoudich u
wairt sake dat dat die heemraders niet en verwaird
voirscreven is, ende hier enich gebreck in viele, of
versumeden, soe sal die richter dat doen bestaden va
wegen, ende panden dat den heemraden viervout of.

14. *Van den heemraet sijn eet te doen.* — Item soe
richter alle jaer, als men den heemrader kiest, daeru
dat sy alle wege sonder Wikerwech houden ende v
sullen by alsulker penen ende aldus, alst voirscreven

15. *Van der stat graften.* — Item der poert borchw
graft van Duersteden boemgaert noerdwert om totten
zande toe mit haren singel sel wijt wesen van der
muer, opgaende van der stat, negen roeden drie voet

LXXXVI. *Van den waterganc in die Nyepoert.*

1. Item in den jare van tachtich op Alreheilig
coften die burgermeisters enen waterganc tegen Gosen G
soen ende tegens Gerit die Backers erfgenamen, v
breet, opgaende besiden Gosens huus van der Steens
die graft, om een som gelts, die sy wel betaelt hebbe
die die buer ewelic ende eerflic houden sullen, end
duer weteren, die dair aen beiden zyden geseten sijn,

ijt gaet van der Nypoertstraat doer Jan Brants hofstede
tede graft.
:m soe sal die straet bij Reyner Louwen huus een
'eet wesen ende negentien roeden lanck, dat is Reyner
wijf seventien roeden ende Guert Vrient twee roeden;
te roede dair sel die stede van Wijck voir betalen
den Vleemschen. Item dese zeventien roeden heeft
:tel tot Wijck voir heer Jacops van Bemmels memory.
ander twe roeden heeft Jan van Wijck.

LXXXVII. *Van die breit van Wikerwech.*

dengenen, die desen brief zellen sien of horen lesen,
verstaen, Johan van der Yeze, knaep, dat ick my
le kenne, dat ic vercoft hebbe die here van Apcoude
r poerten van Wijck enen acker lants gelegen tot
n aen den nedersten egge van den thijnsgoede, die
leggende hebbe, streckende van Goyer weteringe op
Meent; ende die acker sel wesen drie roeden breet,
nedersten egge in te meten; ende den voirscreven
ebben sy my witteliken ende wel betaelt den lesten
: mitten yersten. Ende gelove voir my ende voir
fgenamen na my dien voirscreven acker hem te waren
vertijnssen op minen cost mit minen anderen goede;
ir dat ick dat niet en dede, soe wat scade die poerte
ick dairby lede, ruerende van mijnre wegen off van
rfgenamen wegen, dien scade soude wy hem gelden
richten. Sonder archeit. In oerkonde des briefs be-
nit minen zegel. Gegeven int jair ons Heren dusent
ert seven ende tsestich opten yersten dach in Aprille.

/III. *Van den overdrachten van allen punten* [1]) *hier-*
tscreven, gesciet by Jan van Merten, stathauder ende
mitten burgermeisteren ende mitten gemenen gerecht,
houden op alsulke kueren, als hiernae dairop bescre-
ven. Ende yerst van den Rijnschen wijn.

1 yersten soe en sel nyemant bijnnen Wijck Rijnschen
erre tappen, dan als men goeden Rijnschen wijn
der stat van Utrecht tapt; yemant, die hier en boven

---

[1]) de inhoudsopgave; het HS. heeft: „perselen".

sinen wijn duerre gave, die sel tot elker reysen verb
enen ouden Vranckrijcxschen scilt.

LXXXIX. *Van den bier.*

Desgelijcx en sel niemant sijn bier duerre geven b
vate of bi der maten, dan als hem geseit is, het sy bier
binnen der poirten gebrouwen is, of Amersfoerts bier; y
die hier en boven dede, also dicke ende also menich
als dat geviel, dat sal wesen opt verbueren van enen
Vrancrijcxschen scilt.

XC. *Van bier in te slaen.*

Item voirt en sal geen tapper bier inslaen dan bi d
meisters; yemant die hierboven dede, die sal tot elken
verbueren enen ouden Vrancrijcxschen scilt, half totter
behoef ende half totter sijsmeisters behoef.

XCI. *Kuermeisters van brode.*

Item soe sullen dair twee kuermeisters wesen va
ende sullen totter backer huus wegen na der ridinge van
Ende hier sel men die backers een weet of doen, ho
dat sy backen sullen. Ende wat broot, dat die kuer
totter backer huus te licht vijnden, dat sel verbuert w
allen den brode, dat die backers dan in haren huse
ende dairtoe enen ouden Vrancrijcxschen scilt, also
ende menich werf als dat gevalt.

XCII. *Coermeisters van visch.*

Item desgelijcx sullen dair [1]) twe kuermeisters we
den visch, dat is te verstaen: soe wat vische, dat sy
den, ende die merct verboden, die sel men van de
houden, ende binnen der poirten van Wijck niet sli
souten om voirt te vercopen; yement, die hier en bove
die sel tot elker reysen verbueren twee pont goets ge
totter poerten behoef ende half totter coermeisters be

XCIII. *Gheen goet op te copen, eert sijn mael o merct gehouden heeft* [2]).

Item voirt en sel nyemant geenreley goet opcopen,
buten hier ter merct coemt, ten heeft eerst sijn mael

1) Het HS. voegt hier in: „wesen".
2) Vgl. rubr. LXVI.

r merct, al(s) binnen der poirten van Wijck gewoenlic
visch of vogel of wat goet dat het wair, tenwair
nt vogel gecoft hadde bi den vanck; ende die sellen
selver opten vanck halen of doen halen by haren
huusgesijn; dat wair op twee pont goet gelts, de
ede.

XCIV. *Van botter te wegen op die merct.*

soe sullen die boden des Woensdages of op ander
die weke die botter wegen; ende wat botter, dat
ht niet en hout, dat is te weten ellicx half vierdel
t, die sel verbuert wesen.

XCV. *Mit geyecte maet te wegen.*

soe en sel niemant wegen noch meten ander dan mit
gewicht ende geteikent mitter poirten teiken; yemant,
niet en dede, die sal verbueren tot elker reyse een
ets gelts.

XCVI. *Van dobbelen.*

voirt of dat sake wair, dat yemant die een opten
gelt of goet wonne, ofte verlore mit dobbelen, dair
nen niemant recht of doen.

XCVII. *Geen honden te houden.*

als men laetswerf voir sunte-Victoersmisse verboden
niemant geen honden houden soude, soe en sel nie-
nden houden (in) husen of hoven of bi hem houden
tgebot, hi en heeft oerlof van den gerecht; yemant
boven dede, die sel wesen alle dage op enen ouden
inc.

XCVIII. *Van verken op die straet te scutten.*

voirt wat verken dat opter straten gaen, die gerinct
nct sijn, of voir den herde niet en gaen, die sal die
cutten, also menich werf als hy dat bevijnt, op een
en. Ende elc mach scutten op sijn scade op enen
ulden van Mey ingaende tot sunt-Gelis toe.

XCIX. *Die straeten scoen te maken.*

oert als die boden biden die straten scoen te ma-

ken, soe sal elcx sijn straten scoen maken; yemant, di
niet en dede, die sel verbueren tot elker reise enen o
braspenninc.

C. *Die straten buten die Veltpoert scoen te maken.*

Item soe sal een ygelick sijn straten scone maken
die Veltpoert te neven sijn hoven van den boem voirt
wedde, tusschen dit ende Woensdage; die des niet en
die sel verbueren twee oude braspenninc. Ende die
meisters sellen dat scoen doen maken op haren cost.
sy sellen enen pael slaen boven op den Bottersloet, da
sijn vlecquaet omdragen sal; yemant, die sijn vlecqua
den pael niet en droege, die sel tot elker reisen ver
enen ouden braspenninc. Ende desgelijcx sel men ene
slaen opt Oever voir die Waterpoert, dair sel elc sijn vle
omdragen, in alre manieren als voirscreven is.

CI. *Die Ercpoert of die Kerckstege niet vule te ma*

Item soe en sel niemant die Erckpoert binnen of die
stege van hueren kijnderen of van sijn verken vvule
maken; wes kijnder of verken, die dat doen, dat
enen ouden braspenninc, alsoe dicke als men dat bevijnd

CII. *Van mestverken.*

Item voert soe en sel niemant sijn mestverken ut
huse driven voir ander lude dueren; yemant, die dat
die sal tot elker reysen verbueren enen ouden braspen

CIII. *Van die straten te rumen.*

Item voirt soe sel elcx sijn hout, sijn wagen of sijn
setten van der straet op enen ouden braspenninc.

CIV. *Men en sal geen hout leggen buten die Water*

Ende desgelijcx soe en sel oeck niemant geenreley
leggen buten die Waterpoert, dair dat veerscip aengaet.
op enen ouden braspenninck.

CV. *Om lecvisch te vercopen.*

Item voirt soe en sel nyemant geen leckvisch vercope
opter straten bi onser Vrouwen huuskijn, dair men lec

te vercopen; yemant, die dairboven dede, die sel ver-
i tot elker reise een pont goets gelts, ten wair sake,
wair nae tien uren, alst mael gedaen wair.

CVI. *Geen scapenvleisch op te blasen.*

voirt soe en sel geen vleischouwer, of wie dat hy sy,
apenvleische of sijn scapenbuken opblasen, die men
en sal, tot elker reysen sal hy verbueren, wijf of man,
n dat bevijndet, een pont goets gelts, half tot des
ts behoef ende half tot desgeens behoef, die dat
ict.

CVII. *Geen leken en sellen opt kerchof spelen.*

wairt sake, dat enich lekelude opten kerchof spuelden,
ide verbueren enen ouden braspenninck.

CVIII. *Geen tapper en sal sijn bier weigeren.*

soe en sel geen tapper yemant bier weigeren om sijn
lat men mit cannen uutdragen wil, op een pont goets
ilsoe verre als die lude niet te bedde en sijn.

CIX. *Niet in der stat graft te werpen.*

soe en sel niemant, hi ware wie hy wair, geenreley
vlecquaet, vulick, hetsy dode honden ofte catten,
een vellen leggen noch werpen in der stede graften
noch binnen; ende wairt dat hier yemant boven dede,
ir op twee pont goets gelts.

CX. *Binnen der stat op genen wagen te sitten.*

voirt soe en sel niemant op sinen wagen sitten, hy
hy sy, wanneer sy by der straten varen; alsoe dicke
enichwerf als dat gesciet, dat is op enen ouden bras-
, ende dat sel elc van den gesworen bybrengen den
eisteren, die sullent voirt uutpanden.

XI. *Geen beesten en sullen bi der straten gaen.*

soe sel een ygelic sijn husinge ende sine hofstede
eheinen, dat sy hair scapen, beesten, verken, peerden,
by nacht noch by dage, bi der straten niet en laten
wair dat sake, dat sy dat deden, ende enich van den
en dat sagen ende bybrochten, dat wair tot elker reyse

op enen ouden braspenninc; ende des en wil men nie verdragen, tenwair dat sy uter poerten ende in wu gedreven.

CXII. *Geen bilen binnen der stat bedect te dragen.*

= XIV, 3.

CXIII. *Geen lange messen te dragen.*

= XIV, 1.

CXIV. *Van vordell.*

1. Item dat vordel heeft een natuer als leengoet, dair en betaelt men geen scult of [1]), alsoe veer als dair vele ander goet is, dair men die scult of mach betalen, is dair soe vele niet, soe betalet mede die scult.

2. Item al bleef een twijntich jair in den boedel sit soe wie vordel aenbestorven is, als hy dairuut sceit, ma sijn vordel nemen, dat hem van der doot aen was bestor

3. Item niemant en mach vordel copen na den doot, hem of aencoemt, om dat te hebben.

4. Item dair sijn dryerley vordelen, dat is die man v wijf, dat wijf van haren man, en die soen van sinen v ende die moeder neemt hair vordel uut voren [4]) haren

5. *Dat is des mans vordel.* — Item een dienstma heren van leengoet of sunte-Mertijns dienstman die nem haren vordel drie peerden, des si se hebben, elc moe wesen ten mijnsten drie ende dertich maend, dair hy riden mach op sijnre vrienden dach of heren dienst, alsoe alst rypaerden sijn, ende dairtoe hair gereyde, of alsoe mijn, als dair sijn. Item voirt neemt hy alle harnasch hi in toernoey is behorende [5]), ende alle weren ende w dien hij ten oerloge behoeft.

Item soe neemt hi alle clederen, tot sinen live ho

Item noch een heerbed mit een deken, sijn oercussea tafellaken, een pair slapelaken, een dwale ende enen soe men dat bed ende den disch tot hoechtiden dect

---

1) Q: „mede".
2) Dit woord ontbreekt in Q.
3) Q: „dat dair was, doet hem aenbestarfft".
4) Q: „yerst, daernae".
5) Q: „ende torney ende ander harnasch, sijn wapenrock".

ı noch enen sulveren voetnamp; is hy dair niet, dan ılveren scael of een sulveren crusen, is dair geen scael; este sonder een, indien dair drie sijn; mer is dair een, ze sal hy hebben; is dair twee, die best van den tween. ı noch een sulveren lepel, desgelijcx een potlepel [1]), twee ıen, die men dagelicx besicht, ende een bijl ende een om sijn logijs mede te maken [2]).

Van mannen vordel, die geen peerden en heeft. — Item neemt dat beste bed, die beste deken, een pair slape- een tafelaken, een dwael, een becken, een watervat oer, dat best, een hael, een pot, een kist, een harnas- om sijn wapen in te sluten, alle harnasch ende wapen, al dat tot sinen live hoert, ende voirt alle ingedoemt cleynoet dairnae dat best, als van ketelen [3]), scottelen [4]), ı, telyueren.

Des soens vordel [5]). — Die soen neemt desgelijcx vordel, e vader, mar als die moeder is, die sal nemen voiruut, sy stiemoeder [6]).

Dit is der vrouwen vordel. — Item hair beste bed, alst echtiden staet, *item haer clederen, dair zy te hoochty gaet, haer best hoyck ende huere clederen, daer zy dagelix gaet* [7]), hair stoel, hair cussen dairop, hair tafel, hair n, hair beste tafelaken, hair beste dweel, een kandelaer : tafel, hair [8]) voetnap, off hy dair is, mer is dair geen ıp, een sulveren scael; die beste sonder een, des sy dair eeft of meer; mar heeft sy dair twe, sy neemt die best; ıeeft sy der een, soe neemt sy dieselve; enen sulveren lesgelijcx, ende enen koperen pot desgelijcx, enen ketel, ıartiersteen, hair watervat [9]), hair tange [10]), hair treeft, , roester, crauwel ende santvat, hair beste kist ende [11])

„item een ketel, een pot".
„bijl om mede te logieren".
„cannen".
„pannen".
: opschrift van art. 7 ontbreekt in P, doch komt in de inhoudsopgave voor.
gen is de geheele inhoud van dit nummer in het HS. geschreven op dezelfde s dit elders alleen met de opschriften het geval pleegt te zijn.
vier laatste woorden ontbreken in Q.
gecursiveerde woorden zijn door eene latere hand ingevoegd.
voegt hier in: „sijlver".
voegt hier in: „of lavor".
voegt hier in: „een hael".
„offte".

hair coffer ende hair doeken, tot haren hoefde horende[1].

9. Item vordelic goet en mach men niet copen om dat hebben nae den doot. Ende niemant en darf vordelic g kopen van rechtswegen om den vrouwen te voldoen, of wenich wair.

CXV. *Van den vrouwen, die kueren verbuerden*[2].

In den jare van veertienhondert ende vier ende veer op sunte-Victoersavont soe wert overdragen: wair dat dat enich vrouwenpersoen kueren verbeurden, tot wat dattet wair, die verbuerde enen ouden Vranckrycxschen ende niet mere, alsoe verre als sy tot enen goeden ge stonde; mer stont sy tot enen quaden gerufte, dat wair steen of op des raets slitinge, uutgenomen dootslach of le

CXVI. *Dese naebescreven punten sijn gemeen rechten, men dagelicx bruyct. In den iersten wie tegens sijn zegel neen zeggen mag.*

1. Een man die niet of ende aen en heeft gezegelt die geen ampt en heeft gehat, als scout, scepen, bu meister, tijnsheer etc., die mach neen voir sijn zegel se

2. Item een man mach neen seggen voir een geb zegel, mer die aenlegger des rechts mach dat den heer cl van een valsch zegel.

CXVII. *Van cleinoten te versetten*[3].

Item soe wie cleynoten[4], sulverwerck of ander dinck leent heeft, ende die dat toebehoert, twistende wert t dengenen, diet beleent heeft, om[5] grootheit der penning ende dair en is tuuch noch hantscrift of aen beiden syde soe mach diegene, diet beleent heeft, sinen penninc ende voirwairden, dair sy om twisten, mit sinen ede houden, groten, ende niet, die dat pant geset heeft.

---

1) Q voegt hier achter: „item van potten ende scottelen, indien dair drie s beste sonder een; isser twee, die beste; isser een, denselven.

2) Vgl. art. X—10.

3) Q: „Van cleynoeten op panden, die beleent weerden off sijn van enigen".

4) Q: „enich cleynnoet".

5) Q: „mitten beleenden twijsten(de) woerden om voerwairden off".

6) Q: „indien daer gheyn hantscrijff off tuyghen op beyden syden off en si

XVIII. *Of begeven lude erffenisse moegen bueren* [1]).

Item gaet yemant in een cloester, ende heeft eygen [2]) of tilber have, dat mach men mede int cloester nemen, dat sal dair bliven, indien hy dairin blijft, ende professy mer als diegene sterft, diet dairin gebracht heeft, soe weder [3]) aen sijn erfgenamen, want dat convent en is rfgenaem niet.

Item soe wie in een cloester professijt [4]) is, die en mach goet aenerven noch besterven van ouders, noch van ınt, want sy sijn voir die werlt doot, ende soe sy niet n moegen erven, soe en sullen sy oeck niet inerven [5]).

Item soe wie goet of eygendom heeft [6]), wil hy dattet ɔester blijft [7]), soe moet hy (den) convent den eygendom even, eer hy professy doet.

CXIX. *Van lucht te nemen van eens anders eerff.*

n nyemant en sal op sijn erf des anders lucht moegen ı of [8]) sceppen, dan mit een viercant stenen huus, ghe- ı moerter, mit gespannen dake ende mit tegeldack [9]); ende ıcht en sel hy niet sceppen leger dan acht voet mit :en glasen.

CXX. *Van tijmmeringe.*

Item soe wye rumijnge geboden wert van staende tijm- [10]), indien dattet gestaen heeft een jaer lanck, ende is nae, soe sal hy gelden, dat hem de scepens of sliten [11]); ist binnen sjairs, dat men [12]) die rumijnge biedet, soe

---

„Van begeven luyden erffnisse ende goeden, ende goeden, wie dat convent ende houden sall, ende soe wie sy nyet crigen mogen".

voegt hier in: „eerff, landt ende".

leest in plaats van: „of tilber have — weder": „indien hy professie doet, heb- ıeff ende goet, dat volget, blyvet ende compt in sijn convent, also lange als hy an soe compt het".

t woord ontbreekt in Q.

„in overerven, als sy professijt ende gecleyt sijn".

voegt hier in: „van eerff off renten, eer hy in een cloester gaet".

„dat dat cloester dat goet behouden sall".

: 2 laatste woorden ontbreken in Q.

„mit tegelen gedeckt".

: „getijmmer".

: „is hy te nae tot schepen scieringe".

: „hy".

moet die tijmmeringe rumen [1]), mar hy mach componieren

2. Item een man, die een gevelt leit aen een huus, aen anders eerff gemeenlic, betijmmert hy al sijn eerf, mar die gevel yemant te nae, ende heeft gestaen een derden van hondert jaren rustelik, hy sal bliven staen rustelick. hij en sal niet gelden, want ontheugenis is ontterfenis, al hem oeck rumijnge geboden, ende men wist, dat hy te nae

3. Item of een man een huus of een berch tijmme ende die tijmmeringe viel op eens anders eerff, ende die scaey, die dat getijmmert heeft, alsoe cranck dattet die sal die scade hebben.

4. Item een man, die besiden een muer of gevel tijm die mach dairaen tijmmeren, indien dattet eerf alsoe ver is, ende niet dairin anckeren, tensy by sinen wil, diet werck toebehoert:

CXXI. *Van eerfpachtrecht.*

1. Soe wie hofsteden of landen in eerfpacht heeft, mach se niet beswaren, belasten, splitten noch [2]) deilen des grontheren wil; al gaen se voir die dagelicxsche g ten [4]) over, het is nochtans [5]) vordelic goet, ende ervet outsten; die besitter des eerfpachts [6]), indien hy niet v den en is van den grontheer, mach den eerfpacht [7]) of voir sculden [8]).

2. Item [9]) erfpacht, welck [10]) die vader opten outst soen ervet, ende die vader hem [11]) gecoft of verworven die soen moet sijn brueders ende susters dairoff verstot doen by den raet; ende soe wair eens verstoringe of is daen, die eerfgenaem en sal men geen verstoringe do des soens outste kijnt [12]).

---

1) Q: „opbreken".
2) Q: „en componeert hy nyet mitten, die hem ruminge geboeden heft".
3) Q: „off".
4) Q: „banck tot Wijck".
5) Dit woord ontbreekt in Q.
6) De twee laatste woorden ontbreken in Q.
7) Q voegt hier in: „gehelick, desgelicx soe macht men hem den eerffpacht".
8) Q voegt hier achter: „indien die gront nyet heerlic en is".
9) Q voegt hier in: „van".
10) Q: „die".
11) Dit woord ontbreekt in Q.
12) Q: Soe en dorff die soen geen verstoringe meer of doen".

CXXII. *Van ontwaren.*

tem soe wye ontwaert, rumijnge biedt of pandt off
of in enich goet of boedel laet leiden, die salt ten
groten, als hy dat doet, in hoevele deels dat hy ont-
of pandt of rumijnge biedt, of het en is van geenre
n, dat hy gedaen heeft, ende sal ban gelden.
tem soe wie pandt of beset pandt voir verleden pacht
eset voir een toecomende pacht, die moet hem gronts
en.

CXXIII. *Van lijftocht* [1]).

en man ende een wijf moegen malcanderen lijftochten
ban, dair dat goet gelegen is, alsoe veer alst eygen
s; behoudelic is diegene sculdich, die die lijftocht
soe sal die scult betaelt werden van des lijftochters
lair die vrou niet aen gelijftocht en is; is dair dan niet
enoech, soe sal men die scult betalen van der lijftocht
erst van die tilber have ende dairnae van den pachten,
van den erven, soe wair die clager aen gericht wil

en vrou sal veertien dage hebben om hair boedelceel
ten, ende dair sal sy mede in scriven die scult ende
, ende dairnae is sy sculdich een boedeleedt te doen,
rere als die eerfgenaem geen goet en hebben mit hair
; mer hebben sy mit hair gedeilt, dat weert is enen
stuver, soe en is die vrou niet sculdich enen boedel-
doen. Ende soe wes sy dan zweert, dat men sculdich
en mach sy tot anderen tiden geen neen voir seggen,
es doden mans eerfgenamen moegen dair neen voir
: dairomme sullen die vrouwen quitanciën nemen.
tem soe wie gelijftocht is, eer hy die tocht bruken
e veertien dagen, willen die erfgenaem, soe moet die
len eerfgenaem bewisinge doen van den goeden, die
lijftocht gemaect sijn; mer beiden die erfgenaem jair
ach, soe en is sys niet sculdich te doen.
tem is die vrou een huus tot lijftocht gemaect, soe
y dat behoirliken bewonen, ende in rake ende in dake

---

rubr. LXXV.

houden. Ende is hair gout of sulver gemaket in lijfs soe sel men dat weerderen, wat dan dat weert is, ende soe sal se dan borch setten den eerfgenamen dat te bet nae hair doot; mer deken en slapelaken moegen des vro erfgenamen mitten stucken betalen, ende die sommigen s opten derden penninc lichter, dan het weert is; ende penningen geeft men nae der vrouwen doot ende alle sc goet desgelijcx.

5. Item soe wat vrou, dat gelijftocht is, moet enen vanck doen, ende als voirscreven is, [1]) borch sette sy den erfgenamen die valuacie van der lijftochten laten sal comen nae hair doot; jae alsoe veer als sy eygen goet voir ende dat goet nae, dair sy aen gelijft van nodeswegen nijt verteert en heeft, welc sy doen mit recht.

6. Item een man ende een wijf in den echten sta sittende, en moegen malcanderen geen goet maken d tocht, want komen sy tot eenre tafel ende tot enen be is hair goet gemeen, want sy al een lijf sullen wese hair opperste goet is, mer sy moegen malcanderen go ken, eer sy byeen slapen.

CXXIV. *Van boedelrecht.*

1. Item vader of moeder is boedelhard. Sijn sy doot, soe en is dair geen boedelhard, mer die kij moeten malcanderen ten recht machtigen, off samen hem verschinen, indien sy rechtsplegen moeten, me boedelherd mach alleen den boedel bescermen ende voi ongemachticht. Mar hy en mach geen plicht doen d delhard [3]) dan op sijn deel goets, anders soe mocht [4]) by kijnder goet doerbrengen [5]).

2. Item die een boedeleedt doen sall, moet by hem ben aen elke hant drie mans, ende self sal hy die se sijn [6]), ende dese sullen al zweren op die boedelceel. d boedelherd brengct.

---

1) Het HS. voegt hier in: „ende".
2) Q: „symen".
3) Q: „behoudelick, dat hy geen plicht doen en sall".
4) Q: „anders broecht".
5) Q: „wel doer".
6) Q: „wessen die soevende".

tem can die boedelhard geen drie [1]) mans crigen, die
m zweren, soe mach hy een nooteedt doen [2]) seven-
lat hy soe eleyndich is [3]), dat niemant mit hem zweren
; ende dan sal hy zweren op die boedelceel, dat hy
in geset heeft, dat hy weet, ende dat dair die mede
ende verliesen sellen, die in den boedel behoren.
tem nyemant en darf langer in den boedel sitten of
iden bliven, dan beide die pertiën willen.
tem soe wie ongesceiden bliven sitten in enen boedel,
: op yemant eygens goets versterft, gecoft of gemaect
; al gemeen.

CXXV. *Van den mombren.*

em dair sijn drieërley mombers, als geboren mombers,
; die naeste zweertmaech, ende is dair geen, soe ist
ste van der spilsyde. Oeck sijn dair mombers geset
n steden van den raet. Die derde momber wert ver-
an vader of van moeder in testament. Ende geen van
n mach des onmundigen kijnts goet verliesen, of sijn
handich maken, indien dat dat kijnt tot sinen mondi-
gen — is een knechtken, so wert hy mondich tot sinen
jaren, ende een meisken, als twalof jair out is —
htsplegen willen.
em een weerlick priester en mach geen momber wesen.
em nyemant en sal momberscap aennemen, hy en sel
en inventuarium van des wesen goet maken, by sinen
rch setten den naesten voir des wesen goet, ende dat
e keren tot des wesen mondigen dagen mit een rede-
win, want men sel der wesen goet voirttrecken.
em is dair een soen in den boedel, die veertien jaer
soe sal hy over die ander kijnder momber wesen, die
ndich en sijn. Ende die moeder blijft een recht mom-
o lange, als sy niet weder en hilict, ende oeck die
l Sticht doer.

CXXVI. *Voir die bair uut te gaen.*

em soe wes weduwe voir die bair van horen man wil

T". Ook in P verbetert eene latere hand: „zess".
gt hier in: „ende sweren".
gt hier in: „dat hy nymant en heefft noch en veet, die".

uutgaen, off een kijnt, dat voir sijns vaders off moeders doot voir uut wil gaen [1]), die sullen die [2]) sluetelen op dat lijck [3]) leggen van allen sloten, ende sonder heuken ende bloets hoefts voir dat like uutten huse treden, dair men dat [4]) lijck uutdragen sel; ende dair en sullen sy niet weder in treden, noch geen haef noch goet van den boedel medenemen; mer sy plegen wel twe tabberts ende twee rocken aen te trecken [5]). noch sy en sullen niet [6]) aentasten enighe [7]) eygen goeden, totten boedel toebehorende. Tasten sy eygen goet aen, of nemen sy wat uut den boedel, dat weert is enen halven stuver [8]), dat men bewisen can, soe sullen sy in die scout ende gansen boedel gehouden sijn.

2. Ende die in den boedel blijft sitten, ist dat men hem scult maent, soe sal hi sijn doey hant hebben, dat is sess weken dach, indien dat diegene, die aengesproken wert, self die scult niet en heeft ghemaect.

3. Die vrouwen, als sy sien, dat hair man sterven sal, soe hebben sy karijnnen, die sy hair brief ende die cleinoten te voren hebben gebracht, dair si se weten te vijnden.

CXXVII. *Van hilicxvoirwairden.*

1. Item hilicxvoirwairden, getransfixiert van den heer van den lande off van den gerecht [9]), dairmede mach men panden, dies behoeft [10]), mer die nijt getransfixiert en sijn, mer van al den seggers besegelt, of dair die [11]) hilicxmannen noch leven ende eendrachtelic tugen, die sijn van weerden, ende dair en mach men geen onscult voir doen, ende dair moet men eerst om rechten, eer men mach panden [12]).

2. Item een [13]) man ende een wijf en moegen geen hilicx-

---

1) Q: „off kijnder, die voir hoer moeder doot of vaders uuthgaen".
2) Q: „haer".
3) Q: „lijf".
4) Dit woord ontbreekt in Q,
5) „mer sy — trecken" ontbreekt in Q.
6) De vier laatste woorden ontbreken in Q.
7) Q: „van".
8) Q: „Tasten sy aen off nemen sy uuth den boedel een penninck".
9) Q: „by den scepen".
10) Q voegt hier in: „want sy sijn also machtich als plichten".
11) Q voegt hier in: „seygsluden als".
12) Q: „dair moet men om vervolgen yerst ten rechten, eer men sall panden".
13) Dit woord ontbreekt in Q.

voirwairden mit een maken, dan [1]) dair sy yerst mede vergadert sijn.

3. Item een man, die een wijf truwet, ende bliven jair ende dach sonder hilicxvoirwairden byeen sitten, hair goet, dat eygen is, sal men deilen, ende is gemein; mer sterft een van hem beiden binnen dese tijt, soe sal een ygelick mit dat hy gebracht heeft, uutgaen, ende die vrou sal oeck hebben hair truwelscat ende mergengaef ende hair cleder ende hair cleinoten ende hair vordel, ja tot haren liven dienende, ende die scult sullen sy, die dair erfgenaem sijn, gelijck betalen met die vrou.

4. Item wie uutgehilict is, ende sijn medegave heeft, indien hy niet verbonden en is in die hilicxvoirwairden binnen een jair ende sess weken, ende vader of moeder sterft, soe sal diegene dat weder inbrengen, of hy en sal niet mede deilen.

CXXVIII. *Van testamentrecht.*

1. Item een redelick testament sijn die erfgenamen sculdich te volgen, dat wittelic gemaect is in een instrument [2]) bi den priester ja van tilber have ende ruerende goet, indien [3]) dat hy sijn [4]) erven of erfgenamen [5]) twemael alsoe [6]) veel laet in erffenisse, als testament begrepen heeft [7]).

2. Item mit genen instrumenten en mach men onruerende goet wech maken [8]), als erfrenten, landen ende husingen [9]); want soe en wair scout, noch scepen, noch buerrecht geen behoef in vele saken, dair die heer aen vercort soude wesen [10]).

3. Item is een wat, het sy cleyn of groot, gegeven, die sal dat van den gront nemen, anders moegent die erfgenaem nae den weerliken recht daerop houden ende seggen, dat sy

---

1) Q: „nae der vergaderinge mijt een maken dan".
2) Q: „instrumentalic".
3) Q: „te verstaen".
4) Q: „den".
5) De twee laatste woorden ontbreken in Q.
6) Q: „soe".
7) Q: „als hy in testament gemaeckt hefft".
8) Q: „wechgeven noich maken".
9) Q voegt hier in: „sijn".
10) Q: „scout gheen behoeff the hebben in voel sake, daer die heer aen vercort soude wesen, dat impedieren in sijn landen, in cemmigen laet toe".

die makinge nijt gevolcht en hebben; mer hebdy dat instrument off dair een uutgescreven van enen notarius ende mitten tugen, suldy winnen op den erfgenamen, dat sy u moeten geven, dat u gemaect is na den geesteliken recht.

CXXIX. *Van machtigen.*

1. Soe wie gemachticht. is van enen anderen, en mach niet voirt machtigen; ende die macht en gaet niet vorder dan in den ban, dair die macht gesciet is, tenware dat die macht gesciet wair voir den lantsheer, soe is die macht van weerden int Sticht.

2. Een man of een wijf mach vier lude machtigen voir één gelt.

3. Een man, die gemachticht is, ende staet oeck begrepen in den machtbrief, die en mach men nijt uut dat recht dingen, also veer als hy hem mitter machten nijt beholpen en heeft; mer heeft hy hem beholpen mitter macht, soe sal hy op moeten staen, ende hy en sal niet mede ten oerdel gaen.

4. Item een gemachticht sal alsulc recht moegen vorderen als diegene, die hem gemachticht heeft.

5. Item en man, die machticht, die macht en duert niet langer dan tot sinen wederseggen.

6. Een bannerheer mach machtigen onder sijn selfs zegel.

7. Een abdt mach machtigen onder des convents zegel.

8. Een canonesy mach machtigen onder hair zegel, ende alle geestelike luden gecanoniziert, ende hair macht strect in allen bancken; mar ist, dat sy eet doen moeten als nae die ontwaringe, die en mach die gemachticht niet doen.

9. Een die niet reysber en is, of bedvast leit, die mach machtigen aldair, ende die macht sal in anderen steden van weerden wesen, indien dat sy gerechtelic gesciet is.

10. Een man, die om vresen wil sijns lijfs in een ander lant leit, die mach machtigen om hem te verantwoerden van saken, sijn goet aengaenden, indien het gesciet in een hoefstat als Utrecht, Amersfoert, Tyel, Nijmmegen ende hairs gelijck.

11. Een, die ten recht wart geëyscht, die mach een, die nijt gemachticht en is, vernootsinnen drie rechtdagen teynden een.

12. Een man, die zegel ende brief heeft, dair men hem sculdich in is, hoewel dat die brief begrepen heeft, dat sy een macht geven in den brieven, dat men hair besetten mach

niet wederstaende enich geleide, dat en is van geenre weerden, want die steden dair alsulke volcomen macht hebben, die hem ander steden niet en moegen nemen, hoewel dattet nochtans geconsentiert is in brieven.

CXXX. *Van den scout ende scepen hair huegen ende loen.*

1 [1]). Item van een eygendom, die die borgeren malcanderen geven, twe oude Vleemsch.

2. Van een weetbrief of certificacye of willecueren, die bezegelt werden, die scout een kan wijns, die scepen oeck een kan wijns.

3. Van een scepenplicht te bezegelen, twee oude Vleems.

4. Van een scadeloesbrief, twee kannen wijns.

5. Van een burgermeistersbrief, die scout twee kannen wijns, ende twe burgermeisters elcx een mijngelen.

6. Van een plicht of willecoer gedaen buten rechtdagen, die scout een mijngelen, ende die scepen een out botgen van huegen.

7. Item sijn dair vele dagen van betalingen, soe sijn sy dairof sculdich vele botgens.

8. Item van machtigen een, is men sculdich een botgen; isser twee of drie, alsoe vele botgens.

9. Item van een te panden van enen dach, enen botdrager.

10. Item van twe dagen te panden, twe botdrager.

11. Item van een ijnleidinge ende [2]) een ontwaringe, elken enen botdrager.

12. Item van uut te doen van pandingen, van inleidingen ende uut te doen van ontwaringe half gelt, enen halven botdrager.

13. Item van pant uut te setten, enen botdrager.

14. Item buten dubbelt gelt, ende moet se vueren.

15. Item te gaen ende te besien scade gedaen, die scout een kan wijns, ende die scepen een kan wijns.

16. Item van een boedel te sceiden of van een soen te maken, enen ouden scilt.

17. Item als men wat verpleecht als verwonnen pand, soe

---

1) Q: „Item van eenen eygendom the bezegelen, die die borgeren malcanderen overgeven, den schout twee oude Vlemsch, den schepen elcx eenen ouden Vlemsch".

2) Q: „ruminge off".

heeft men dair van die plicht een out botgen ende voir die pandinge enen ouden boddrager.

CXXXI. *Dat loen van den secretarius.*

1. Item van een burgermeistersbrief, vijf of ses botgens of meer, naedat den brief groot is.
2. Item een wairbrief, twee oude Vleems of drie botgens.
3. Item desgelijcx van enen eygendomsbrief.
4. Item is dairinne een waringe of losbrief, dats alsoe vele, of elke wair bysonder.
5. Item een vidimusbrief, vijf of ses botgens, nae dien hy groot is.
6. Item een machtbrief, ses botgens [1]).
7. Item een tranfixbrief, een kan wijns, desgelijcx een scepenbrief.
8. Alle eygendomsbrief van buten, dubbelt gelt van scriven.
9. Item van copiën, half soe veel, als den brief cost.
13. Item van een hilixvoirwaird, enen goude Aernoldus-gulden.
11. Desgelijcx van enen soenbrief ende mede van enen maechgesceitsbrief, nae dien dat hy groot is.
12. Item op rechtdagen van teikenen, een oert van een botgen; buten rechtdagen een half botgen; butenlude te teikenen dubbelt gelt.
13. Altijt int register te sueken, soevele als van teikenen.
14. Item een missive, een can wijns.
15. Item van een tolbrief op Hollant ende Zeelant, een out botgen.
16. Item op Lopic, een mijngelen wijns.
17. Een poirter te teikenen, een mijngelen wijns.
18. Item van een weetbrief, een mijngelen wijns.

CXXXII. *Der boden loen.*

1. Van besetten, een out botgen.
2. Van een weet in die kerck [2]), desgelijcx.
3. Van bieden aen den recht op rechtdagen, een oert van een out botgen

---

1) Q voegt hier in: „van een certificacie een kan wijns".
2) Q: „int riethuys (lees: richthuys)".

4. Van butenlude, die helfte meer.
5. Vant weetbrief te dragen, die mile enen stoter.

CXXXIII. *Van den gefroenden boden yemant te besetten.*

1. Soe wie die gefroende boden besetten om hair loen, ende men recht aen hair versiet, soe moeten sy den man leveren aent recht, of sy bliven behacht [1]) voir die gelden, dair sy die besettinge voir gedaen hebben; dairom sullen die boden goede wisheit nemen van den besetten man, of sy sullen [2]) hem van stonden aen ten recht leveren. Mede moegen die boden seggen [3]) tot dengenen, die se doet besetten, dat sy hair handen mede aenslaen aen den besetten man, ende helpen hem toeven ende houden; dar dat dan die man, die heeft laten besetten, dat niet doen [4]), soe is die gefroende bode ongehouden van der besettinge.

2. Item die besettinge vann den gefroenden boden duert niet langer dan van veertien dagen tot veertien dagen [5]).

3. Item soe wat goet dat men besettet van den scout ende scepen, ende dat geregistereert staet, die besettinge duert een jaer ende ses weken, nae den dach van die besettinge, indien die man soe lange toeven wil [6]), ende dan moet men dat goet inwinnen totter vierder clage op rechtdagen [7]), of die besettinge is sonder cracht. Ende mit besettinge en wint men geen goet, mer mit clagen, die men dairop vervolget, soe wint men tgoet [8]).

4. *Van besettingen.* — Item een man, die over besettingen ginck lopen, ende en quaem niet weer, die verbuerde ten hoechsten enen hogen ban, of hy weder gegrepen word op een ander tijt.

CXXXIV. *Wat recht dat die scoelmeister hebben sal.*

1. In den jare ons Heren dusent vierhondert ende vijftich

---

1) Q: „moeten behoefft wesen".
2) De vier laatste woorden ontbreken in Q.
3) Q: „sijnnen".
4) Q: „doet dat dan die manre nyet".
5) Q voegt hier achter: „soe moet sy vernyet wesen".
6) Q voegt hier achter: „indien men soe lange toeven wil".
7) Q: „echtdagen".
8) Q voegt hier achter: „ende als die clagen alle gedaen sijn, soe pant men aent goet ende wijnnet soe in met recht".

doe wert overdragen, als dat die scoelmeister nu in der tijt, of die namaels wesen sal, huer verdiende loen, ruerende van der scolen wegen, den onwilligen uutpanden sal als heren scout.

2. In voirwairden ende manieren naebescreven soe willen die burgermeisters ende die gemene raet der stede van Wijck yemant die scole bevelen te regieren.

a. In den yersten soe willen sy, dat die scoelmeister tot allen tiden neerstich sijn sal, sijn kijnder te regieren ende te leren hair boeken in der scolen ende ander zedicheit ende manierlicheit in der kercken ende straten, als dat behoert.

b. Item omdat hyt te neersteliker doen sal, soe willen sy, dat die scoelmeister altijt in der scolen sijn sal, als des werkendages des morgens van ses uren tot acht uren, van negenen tot tienen, des achternoens van twaloven tot tween, van drien tot sessen, alsoe dat hy dat meeste merkelike van die tijt in der scholen. sijn sal, tenwair hem sonderlinge siecte of hijnder beletten mochte, ende dan sel hy een ander in sijn stede setten by den kijnder.

c. Item soe willen sy, dat hy altijt des Sonnendages ende alle heilige dage des morgens een ure van sessen tot achten, ende nae die vesper een ure sal sijn in der scolen, ende die kijnder leren datgeen, dat men in der kercken singen sal, off anders dat hem profitelic is.

d. Item soe willen sy, dat die scoelmeister altijt sijn kijnder dairtoe hout, dat sy des heiligen(dages) van twalof uren tot twe uren sullen sijn opt kerchof, ende dair spelen ende anders nergens, dat is nijt opter straten noch buten poerten ende nummermeer onder die getiden.

e. Item soe willen sy, dat hy sijn neersticheit dairin doen sal, alsoe ver als in hem is, dat hy die leken van den kerchove houden sal, dat sy dair niet en spelen, noch quade werken dair bedriven.

f. Item soe sal hy sijn kijnder dairtoe ordineren, dat sy tot allen Sonnendage ende ander heilige dagen tot mistijt ende beide die vesperen sullen te coer comen, ende die kijnder laten providieren na der ouder gewoenten, ende tot allen hoechtiden ende dubbelde feesten laten te metten gaen, die dair bequaem toe sijn, ende hy altijt dairby.

g. Item soe willen sy niet hebben, dat hy enige nye manieren sal opbrengen van enige lude van buten of binnen te scatten, tenwair prelaten of ridderen, steden off ander

grote mannen waren, ende elck mer eens in den jair, ende des dages mer enen brief dragen.

h. Item soe en sullen die kijnder mer eens in der weken des werkendages spelen gaen openbairliken opten kerckhove, tenwair by sonderlinge bidden van eerweerdigen personen, die niet te weigeren en stonden.

i. Ende altijt sellen sy spelen gaen opten kerchove, ende dair niet af te gaen, tensy bi oerlof des meisters, ende dat dan van twalof uren tot twee uren, ende van tween tot vieren in der scolen te sitten leren, ende dan van vieren uren voirt te spelen, ter tijt toe tent die meister weder in der scolen roept.

k. Item soe en willen sy niet hebben, dat enige burgers van binnen sal doen scatten mit brieven te dragen, dan dair rike bruloften sijn, eerste missen of in des coninge spul, als men die papegaey sciet, of des jaers eens of twewerf, als die bruedersscappen vergaderen.

l. Item soe en willen sy niet, dat hy enige nye scattinge maken sal onder den kijnder in der scolen, dan seker scoelgelt des jairs tot twee tiden van hem te nemen ende van die hoechtiden van een ygelic een hoechtijtpenninc te nemen, ende voirt als die hanen sullen vechten, dat sy dan hanengelt sullen brengen een ygelic een oert stuvers, ende van den coninc te nemen 7 kromstert nae der ouder gewoenten. Ende een ygelick sal brengen den wijnter een half pont keersen, dair die scoelmeister al den wijnter doer des avons den kijnderen voir lichten sal in der scolen, mer des morgens sullen sy selver keersen brengen voir hem selven. Ende anders geen scattinge en sal hy eyschen tensy by consent van ons voirscreven.

m. Item voirt soe en willen sy nyemant langer aennemen dan een jair, mar wairt sake, dat hy die kijnder aldus regierden, ende wel leerden, soe sal men hem continueren. Ende wairt saeck, dattet anders geviel, soe sal men hem altijt een half jair te voren moegen opseggen sonder enich beclagen van hem.

n. Item voirt soe geven wi den meister volcomen macht, soe wat kijnder dat hy opten kerchove spelende vijnt, als die kijnder scolen sijn, dat hy die mit scoelkijnder mach laten in der scolen halen, ende dit mit garden corrigieren, dat sy hem op een ander tijt des hueden.

o. Item soe sal die scoelmeister in dese hoechtiden nae-

bescreven, als tegens ons-Heren-Hemelvaertsdach, Pijnxteren, Sacramenti, Assumptionis, Visitacionis Marie, Johannis Baptiste, ende als men ons Vrou draget, gaen mit sijn kijnderen buten der poerten om biesen ende bloemen in der kerken te stroyen. Ende altijt des dages voir den heiligenavont [1]) soe sal die scoelmeister mit sijn kijnder uutgaen, ende des avons weder incomen mit hem, ende dair niet of sceiden by gebreken, die dairin vallen mochten.

p. Item soe sal die scoelmeister voir dat loen van elck kijnt, dat scoel gaet, ontfangen des jairs tien stuvers current, alle half jair vijff stuvers.

q. Item soe willen wy, soe wat kijnder Gregorii scoel comen, ende des Paesschens bliven, sullen sculdich sijn een half jair schoelgelts, sy bliven thuus, of sy comen scoel; ende ist, dat sy bliven, die Gregorii komen, sullen mitten anderen Victoris dairnae sculdich sijn een half jair scoelgelts.

r. Item soe wie dat nywes scoel coemt, ende een maent in der scolen blivet, sal een half jair scoelgelts sculdich sijn, al blivet dat kijnt dairnae thuus.

s. Item soe wie dat scoelgelt betaelt, sal mogen enen dach mit twee of drie, die hem leren mogen, of ander, die hy kiest, spelen gaen.

t. Item soe sal die meister altijt enen penninc ontfangen van al diegeen, die eerst in der scolen komen, ende die sal dan spelen gaen den dach mit twee of drie, die hem leren sullen.

u. Item opdat die kijnder hy regiere ende lere, als voirscreven is, soe sullen die burgermeisters in der tijt wesende altijt verbieden nyemant scoel te houden, tsy man of wijf, in boeken dan die scoelmeister alleen.

v. Item ist saeck, dat hy die orgelen bewairt, soe sal hy van den capittel jairlicx hebben twee oude scild.

w. Item noch van den capittel des jairs, ist dat hy mit sijn kijnder te coer coemt in festis compositis, bet dan enen Rijnsch gulden.

x. Item ist, dat hy op die orgelen spuelt ende onser-Vrouwen, sunte-Barbaren ende sunte-Katerinen bruederscappen die missen mitten kijnderen singt, dair sal hy van elcx hebben enen ouden scilt.

---

1) Het HS. voegt hier in: „ende".

CXXXV. *Die gemeen ordinancie van steen te backen.*

1. Item men levert den meister een baenstat, die hy houden moet, als men se hem gelevert heeft, ende dairtoe die eerd.

2. Item den meister geeft men ten volsten twee scaer weyden op Duevicxweert, dat een scaer betaelt die stat, onse genedige heer dat ander scaer.

3. Item die culen plegen die meister toe te behoren.

4. Item dat sant moet die meister selver halen, dair hyt crigen kan.

5. Item die meister ende die knechten drincken sijsvry opt werck.

6. Item die stat verleit den meister vier ende twijntich Rijnsgulden, ende noch des dages als die vorm gaet, anderhalven Rijnsgulden, ende die stat loeft voir den brant, hiervoir staet den steen in des stats handen.

7. Item den meister sel leveren goet coepmans goet, te weten den tienden steen bleeck sonder meer.

8. Item die stat sal hebben voir hair eerd, huse ende peertsweye van elc dusent enen stuver, dat men vercopen sall.

9. Item als die steen gebacken is, ende half uutgecroden is, sal die meister een weet doen in der kercken, ende soe wes steen teinden veertien dagen onvercoft blijft, mach hy buten vercopen, soe duer als hy can.

10. Item het pleget te wesen, dat men van een dusent steens den meister gevet, als hy aen der tassen staet, dien die stat selver barnt, enen gouden gulden, nu geeft men vijftien stuver.

CXXXVI. *Dit is den muelenbrief van die watermuelen.*

1. Allen dengenen, die desen tegenwoirdigen brief sellen sien of horen lesen, doen wy, scout, burgermeisteren, scepen ende rade der stat van Wijc by Duersteden, verstaen, want wy aensiende ende merkende sijn geweest den groten scade ende achterdeel, sekere landen, gelegen in den gericht van Wijck, jairlicx comen van wateren, dairbi oeck dieselve landen ende erven verderven ende sonder vrucht bliven. Omme die gebreken te verhoeden mitten besten, ende die landen, te weten in Wikerbroeck ende dairby gelegen, dairof ontlastet ende beholpen werden, hebben wy mit goetdoncken ende believe onses genadigen heren van Utrecht, den grontheren ende anderen, die des behoren hebben, geordineert ende over-

comen ene watermoelen te stellen, ende te ordinieren in manieren naebescreven.

a. In der yersten is ordiniert, dat alle die landen ende erven, die gelegen sijn in desen naebescreven slagen, te weten van der heren [1]) van Oudemunster lant nederwerts in den Enge gelegen, daer den dam [2]) leit, ende Jacop Volkenssoen nu bruyct, alle landen beneden dat Oeverpat in Oeverweechmaet, ende dairtoe in Nederweechmaet gelegen binnendijcx, streckende aen den Dwardijcxschen wech, alsoe verre als dat gericht van Wijck gaet: dese voirscreven landen sullen die watermuelen becostigen, ende alle oncosten, jairlicx dairtoe dienende, mit een gelden ende betalen mergen mergens gelijck, den hogen als den legen ende den legen als den hogen gelike vele te gelden, ende die gelden sullen si mijnlike mit een betalen.

b. Alle die ander landen, in den gericht van Wijck gelegen, buten desen voirscreven slagen gelegen, sullen onbelast wesen van oncost der voirscreven watermuelen.

c. Voirt, meer is ordineert, dat die grontheren van den landen, die dese watermuelen houden sullen, sullen copen ende becostigen enen muelenwerf tot sulker plaetsen, dair dat nutte is, by rade der wiser, ende sy sullen oeck mede die muelen mit horen toebehoren setten ende becostigen op haren eygen cost. Mer die pachteren sullen die penningen verleggen, ende corten se den lantheren aen haren yersten toecomenden pacht.

d. Item alle oncosten ende ongelden, die die watermolen jairlicx behoeft ende sall costen te houden, sellen die pachteren ter goeder tijt verleggen ende betalen, alsoe datter geen scade op en coemt, welke ongelden ende penningen sy wederomme haren lantheren half corten sellen.

e. Ende want vele landen, in den voirseiden slagen gelegen sijn, omme last van den wateren licht gehuert sijn, ende by deser ordinancie der watermuelen profiteliker wesen sullen, soe sullen die pachteren haren lantheren van elken mergen enen stuver meer te pacht geven, dan hair huer beloept, alsoe lange als hair jaren dueren sullen. Ende wairt oeck sake, dat sy desen stuver goetwillich niet meer geven en

---

1) Het HS. voegt hier in: „lant".
2) Een andere hand verbeterde dat in „queldam".

wouden te pacht, alsdan moegen die lantheren hair verhuerde lant nae hem nemen, of sy willen, sonder enich becronen van haren pachteren.

f. Voirt al isset, dat dese voirscreven landen, in den voirseiden slagen gelegen, alleen die watermuelen becostigen, nochtans dair en boven soe sellen sy mede alle ongelden betalen, die uutgeset werden van den heemraden duer [1]) alle dat gerecht van Wijck op dese syde van den Ouden Rijn, als van outs gewoenlick is. Ende dairinne sullen sy jairlicx gelden alsoe vele, als die landen doen, die die watergangen niet en becostigen noch en houden. Oeck mede sullen dese landen, belast mitter watermolen, staen, bliven ende wesen onder die scouwen ende boeten van watergangen ende wegen der heemraden, als van outs gewoenlic is. Ende bysonder sel men een scerp toesien hebben, dat alle die queldammen ende watergangen nae ouder gewoenten gehouden werden; ende dat men oeck jairlicx die Uutweteringe sniden ende layken sal, als van outs gewoenlic is.

g. Hoe men die muelenmeister eden sal. — Item alle jair op sunte-Victoersavont sal men twe molenmeisters ramen, daer onse genedige heer van Utrecht voirseid een uut kiesen sal, die men gheboerlike eden sal, die watermolen mit haren toebehoren in goeden rake ende regemente te houden na al sijnre macht.

h. Dese muelemeister sal een derde heemraet wesen, toe alre tijt als die heemraden scouwen wegen ende watergangen, dienende totten landen, die onder die watermuelen horen.

i. Item soe wes graven, zygesloten, ende riescap, die in eniger wijs behoren ende noot sijn totter watermolen, die sal ende mach die moelenmeister tot alre tijt by sinen ede doen ende laten maken, mer dat sal hy altijt doende wesen by consent ende goetdoncken van den heemraden in der tijt wesende.

k. Ende dese voirscreven molenmeister sal jairlicx hebben voir sijn loen, dienst ende arbeit twee Rijnsgulden current, ende een oert guldens voirseid.

l. Ende dieselve moelemeister sel die lantheren ende pachteren voyrgenoemt jairlicx eens behoerlike rekeninge ende goet besceiden bewijs doen van allen sinen opbueren ende uutgeven.

m. Voirt mede soe wes gelden die molenmeister bi den

---

1) Het HS. heeft: „dair".

lantgenoten ende heemraden voirgenoemt jairlicx uutsettet, sal men hem ter goeder tijt sonder indracht te sueken goetwillich betalen. Ende wairt sake, dat enige dair ongehorich in waren, soe sal die moelenmeister den onwilligen uutsteken voir den scoute tot Wijck, die den moelenmeister terstont die gelden opleggen sal. Ende die mach ende sal terstont van den onwilligen laten halen dubbelt gelt, of driescat panden tot alsulken rechten, als die heemraets moegen doen.

n. Ende alle datgene, die moelenmeister in der tijt is, by gehete ende bevele onses genedigen heren ende den gerechte van Wijck voir nutte ende orber noetlike der moelen ordineren sal, sal men houden ende naegaen.

Ende want wy scoute, burgermeisters, scepen ende rade voirgenoemt mitten grontheren ende anderen, des behoren hebbende [1]), voir nutte ende orber der lande dit overcomen ende [2]) geordineert hebben stede ende vast te houden, hebben wy gebeden den eerweerdigen vader in Gode, moegende furste ende heren, heren David van Burgoengen, biscop tUtrecht, onsen genedigen lieven heren, desen selven brief ende ordinancie, by sijnre genaden believe gemaect, mit sijnre genade transfixbrieve te confirmeren ende te vestigen.

Ende in oerkonde der wairheit voir ons, onsen burgeren, den grontheren ende anderen, des behoren hebbende, hebben wy desen brief mit onser stat grote zegel van Wijck bezegelt. Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert acht ende tachtich opten ses ende twijntichsten dach in Aprill.

2. *Die transfixybrieff.* — David van Burgoengen bi der genaden Gods biscop tUtrecht, maken kont allen luden, dat wy onse hant ende consent daretoe gedaen, gestediget, gevestiget ende geconfirmeert hebben, stedigen, vestigen ende confirmeren mit desen onsen brieve alle alsulke punten ende articulen nae inhout sbriefs, dair dese onse tegenwoirdige transfixbrief doir gesteken is, stede ende vaste ende onverbreckelike te houden sullen wesen ende bliven. Sonder argelist. Behoudelike ons, onses gestichte ende mallick sijns rechts. In oerkonde des briefs bezegelt mit onsen zegel. Gegeven op onsen slote toe Duersteden int jair ons Heren dusent vierhondert negen ende tachtich opten negentienden dach in Januario.

---

1) Het HS. heeft hier: „des behoren, so hebben wy".
2) Het HS. heeft: „dit".

3. *Dit naebescreven moet zweren die moelenmeister.* — Item y sal zweren, dat hy die watermoelen mit haren toebehoren i goeden raken ende regemente houden sal, ende dat hy ie graven ende zielsloten scerpelic scouwen sal, ende alle ege ende watergangen, als die heemraden comen in sijn [1]) lagen, want hy dan een derde heemraet sijn sal. Anno egen ende tachtich.

CXXXVII. *Dit is die ridinge van den groven weitenbrode.*

1. Gelt die weit XVII(I)$^1/_2$ cromstart, die vierdeutkensbrode ellen wegen XLI$^1/_2$ loot.
2. Gelt die weit XIX cromstert, die vierdeutkensbrode ellen wegen XLI loot.
3. Gelt die weit XIX$^1/_2$ cromstert, die vierdeutsbroden ellen wegen XL$^1/_2$ loot.
4. Gelt die weit XX cromstert, die vierdeutsbroden sellen egen XL loot.
5. Gelt die weit XX$^1/_2$ cromstert, die vierdeutsbroden ellen wegen XXXIX$^1/_2$ loot.
6. Gelt die weit XXI cromstert, die vierdeutsbrode sellen egen XXXVIII$^1/_2$ loot.
7. Gelt die weit XXI$^1/_2$ cromstert, die vierdeutgensbrode ellen wegen XXXVIII loot.
8. Gelt die weit XXII cromstert, die vierdeutsbrode sellen egen XXXVII loot.
9. Gelt die weit XXII$^1/_2$ cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXVI loot.
10. Gelt die weit XXXIII cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXV loot.
11. Gelt die weit XXIII$^1/_2$ cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXIIII$^1/_2$ loot.
12. Gelt die weit XXIIII cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXIIII loot.
13. Gelt die weit XXIIII$^1/_2$ cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXIII$^1/_2$ loot.
14. Gelt die weit XXV cromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXIII loot.
15. Gelt die weit XXV$^1/_2$ kromstert, die vierdeutsbrode ellen wegen XXXII loot.

---

1) „sijn" is later in het HS. bijgevoegd.

16. Gelt die weit XXVI cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXXI$^{1}/_{2}$ loot.

17. Gelt de weit XXVI$^{1}/_{2}$ cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXXI loot.

18. Gelt die weit XXVII cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXX loot.

19. Gelt die weit XXVII$^{1}/_{2}$ kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXIX$^{1}/_{2}$ loot.

20. Gelt die weit XXVIII cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXVIII loot.

21. Gelt die weit XXVIII$^{1}/_{2}$ kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXVII$^{1}/_{2}$ loot.

22. Gelt die weit XXIX cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXVII loot.

23. Gelt die weit XXIX$^{1}/_{2}$ cromstert, die vierdeutsbrode (sellen) wegen XXVI$^{1}/_{2}$ loot.

24. Gelt die weit XXX cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXVI loot.

25. Gelt die weit XXX$^{1}/_{3}$ cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXV$^{1}/_{2}$ loot.

26. Gelt die weit XXXI cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXV loot.

27. Gelt die weit XXXI$^{1}/_{2}$ cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXIIII$^{1}/_{2}$ loot.

28. Gelt die weit XXXII cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXIIII loot.

29. Gelt die weit XXXIII cromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXIII$^{1}/_{2}$ loot.

30. Gelt die weit XXXIIII cromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XXIII loot.

31. Gelt die weit XXXV cromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XXII$^{1}/_{2}$ loot.

32. Gelt die weit XXXVI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXII loot.

33. Gelt die weit XXXVII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXI$^{1}/_{2}$ loot.

34. Gelt die weit XXXVIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XXI loot.

35. Gelt die weit XXXIX kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XX$^{1}/_{2}$ loot.

36. Gelt die weit XL kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XX loot.

37. Gelt die weit XLI kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XIX$^1/_2$ loot.

38. Gelt die weit XLII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIX loot ende een vierdel.

39. Gelt die weit XLIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIX loot.

40. Gelt die weit XLIIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XIX loot.

41. Gelt die weit XLV kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XVIII$^1/_2$ loot

42. Gelt die weit XLVI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XVIII loot.

43. Gelt die weit XLVII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XVII loot een vierdel.

44. Gelt die weit XLVIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XVII loot.

45. Gelt die weit XLIX kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XVI$^1/_2$ loot 1 vierdel.

46. Gelt die weit L kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XVI$^1/_2$ loot.

47. Gelt die weit LI kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XVI loot.

48. Gelt die weit LII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XVI loot.

49. Gelt die weit LIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XV$^1/_2$ loot I vierdel.

50. Gelt die weit LIIII (kromstert), die vierdeutsbroden sellen wegen XV$^1/_2$ loot.

51. Gelt die weit LV kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XV loot.

52. Gelt die weit LVI kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XIIII$^1/_2$ loot.

53. Gelt die weit LVII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XIIII loot.

54. Gelt die weit LVIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XIII$^1/_2$ loot I vierdel.

55. Gelt die weit LIX kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XIII$^1/_2$ loot.

56. Gelt die weit LX kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XIII loot een vierdel.

57. Gelt die weit LXI kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XIII loot.

58. Gelt die weit LXII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XII$^1/_2$ loot een vierdel.

59. Gelt die weit LXIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XII$^1/_2$ loot.

60. Gelt die weit LXIIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XII loot een vierdel.

61. Gelt die weit LXV kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen XII loot.

62. Gelt die weit LXVI kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XI$^1/_2$ loot een vierdel.

63. Gelt die weit LXVII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XI loot I vierdell.

64. Gelt die weit LXVIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XI loot.

65. Die brode van acht deutgens sellen elcx die helfte meer wegen, dan een broot van vier deutgens.

66. Die brode van XII deutgens sellen elcx driewerf meer wegen, dan een broot van vier deutgens.

67. Unde dat clein weiten sel wesen, gelijc den groven weiten brode.

CXXXVIII. *Dit is die ridinge van den sconen gebudelden brode.*

1. Gelt die weit XVIII$^1/_2$ kromstert, die vierdeutkensbroden sellen wegen XXVI$^1/_2$ loot.

2. Gelt die weit XIX kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXVI loot.

3. Gelt die weit XIX$^1/_2$ kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXV loot.

4. Gelt die weit XX kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXIIII$^1/_2$ loot.

5. Gelt die weit XXI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXIIII loot.

6. Gelt die weit XXII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXIII loot.

7. Gelt die weit XXIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXII loot.

8. Gelt die weit XXIIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XXI loot.

9. Gelt die weit XXV kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XX$^1/_2$ loot.

10. Gelt die weit XXVI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XX loot.

11. Gelt die weit XXVII kromstert, die vierdeutsbroden sullen wegen XIX$^1/_2$ loot.

12. Gelt die weit XXVIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XIX loot.

13. Gelt die weit XXIX kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XVIII loot.

14. Gelt die weit XXX kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XXVII loot.

15. Gelt die weit XXXI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XVI loot.

16. Gelt die weit XXXII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XV$^1/_2$ loot.

17. Gelt die weit XXXIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XV loot.

18. Gelt die weit XXXIIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIIII$^1/_2$ loot.

19. Gelt die weit XXXV kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen XIIII loot.

20. Gelt die weit XXXVI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIII$^1/_2$ loot een vierdell.

21. Gelt die weit XXXVII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIII$^1/_2$ loot.

22. Gelt die weit XXXVIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XIII loot.

23. Gelt die weit XXXIX kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XII$^1/_2$ loot een vierdel.

24. Gelt die weit XL kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XII$^1/_2$ loot.

25. Gelt die weit XLI kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XII loot een vierdel.

26. Gelt die weit XLII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XII loot.

27. Gelt die weit XLIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XI$^1/_2$ loot.

28. Gelt die weit XLIIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen XI loot.

29. Gelt die weit XLV kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen X 1/2 loot een vierdel.

30. Gelt die weit XLVI kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen X 1/2 loot.

31. Gelt die weit XLVII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen X loot een vierdel.

32. Gelt die weit XLVIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen X loot 1/2 vierdell.

33. Gelt die weit XLIX kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen X loot 1/2 vierdel 1/2.

34. Gelt die weit L kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen X loot.

35. Gelt die weit LI kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX 1/2 loot I 1/2 vierdel.

36. Gelt die weit LII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX 1/2 loot I vierdel.

37. Gelt die weit LIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX 1/2 loot een 1/2 vierdel.

38. Gelt die weit LIIII kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX 1/2 loot.

39. Gelt die weit LV kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX loot I 1/2 vierdel.

40. Gelt die weit LVI kromstert, die vierdeutsbroden sellen wegen IX loot een vierdel.

41. Gelt die weit LVII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen IX loot een half vierdel.

42. Gelt die weit LVIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen IX loot.

43. Gelt die weit LIX kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII 1/2 loot.

44. Gelt die weit LX kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII 1/2 loot I vierdel.

45. Gelt die weit LXI kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII 1/2 loot en 1/2 vierdel.

46. Gelt die weit LXII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII 1/2 loot.

47. Gelt die weit LXIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII loot I 1/2 vierdel.

48. Gelt die weit LXIIII kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII loot een vierdel.

49. Gelt die weit LXV kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII loot een half vierdel.

50. Gelt die weit LXVI kromstert, die vierdeutsbroey sellen wegen VIII loot.

51. Gelt die weit LXVII kromstert, die vierdeutsbroei sellen wegen VII$^1/_2$ loot I$^1/_2$ vierdel.

52. Gelt die weit LXVIII kromstert, die vierdeutsbrode sellen wegen VII loot drie vierdel.

53. Die brode van acht deutkens sellen die helfte meer wegen, dan die brode van vier deutkens.

CXXXIX. *Dit is de ridinge von den roggenbrode.*

1. Gelt die rogge XVI kromstert, die drie-wit-wertbroots sellen wegen V pont VII loot.

2. Gelt die rog XVI$^1/_2$ kromstert, die drie-wit-wertbroei sellen wegen V ℔ V loot.

3. Gelt die rog XVII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen V ℔ II loot.

4. Gelt die rog XVII$^1/_2$ kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen V ℔ XV loot.

5. Gelt die rog XVIII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII$^1/_2$ ℔ XII loot.

6. Gelt die rog XVIII$^1/_2$ kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII$^1/_2$ ℔ IX loot.

7. Gelt die rog XIX kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII$^1/_2$ ℔ VI loot.

8. Gelt die rog XIX$^1/_2$ kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII$^1/_2$ ℔ III loot.

9. Gelt die rog XX kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII$^1/_2$ ℔.

10. Gelt die rog XXI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII ℔ X loot.

11. Gelt die rog XXII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII ℔, VIII loot.

12. Gelt die rog XXIII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen IIII ℔, IIII loot.

13. Gelt die rog XXIIII kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen III$^1/_2$ ℔ XIIII loot.

14. Gelt die rog XXV kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen III$^1/_2$ ℔ VIII loot.

15. Gelt die rog XXVI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen III$^1/_2$ ℔ II loot.

16. Gelt die rog XXVII kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen III ℔ IX loot.

17. Gelt die rog XXVIII kromstert, die drie-wit-wertbroei sellen wegen III ℔ IX loot.

18. Gelt die rog XXIX kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen III ℔ VI loot.

19. Gelt die rog XXX kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen III ℔.

20. Gelt die rog XXXI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II$^1/_2$ ℔ X loot.

21. Gelt die rog XXXII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II$^1/_2$ ℔ VII loot.

22. Gelt die rog XXXIII kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen II$^1/_2$ ℔ IIII loot.

23. Gelt die rog XXXIIII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II$^1/_2$ ℔ I loot.

24. Gelt die rog XXXV kromstert, die drie-witwert-broey wegen II ℔ XV loot.

25. Gelt die rog XXXVI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ XIIII loot.

26. Gelt die rog XXXVII kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen II ℔ XII loot.

27. Gelt die rog XXXVIII kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen II ℔ XI loot.

28. Gelt die rogge XXXIX kromstert, die drie-wit-wertbroey wegen II ℔ IX loot.

29. Gelt die rogge XL cromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ VIII loot.

30. Gelt die rog XLI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ VI loot.

31. Gelt die rog XLII kromstert, die drie-witwert-broei wegen II ℔ V loot.

32. Gelt die rog XLIII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ IIII loot.

33. Gelt die rog XLIIII kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ III$^1/_2$ loot.

34. Gelt die rog XLV kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ II$^1/_2$ loot.

35. Gelt die rog XLVI kromstert, die drie-wit-wertbroei wegen II ℔ II loot.

36. Die broden van enen cromstert, sellen die helfte meer wegen, dan die brode van enen halven cromstert.

37. Ende dat garstenbrode selle gelijck den roggenbrode wegen.

CXL. *Dit is der scutter rolle.*

Wy Willem, heer van Apcoude ende van Duersteden, doen kont ende kenlic allen luden, dat wy overdragen sijn mit onsen richter, burgermeisters ende scepen tot Wijck in der tijt, dat binnen onser poerten van Wijck wesen sullen XL scutten; ende die scutten sullen wy ende poerteren van Wijck jairlicx leveren enen caproen ende tot allen twe jaren elke twe ende twe een vesteyn, ende dese sullen leven na deser manieren ende ordinanciën, als hiernae bescreven staet.

1. In den eersten soe sellen alle diegene, die gecoren werden tot scutten, hebben ende houden enen gancachtigen boge mit enen vollen harnasche, ons ende onser poirten van Wijc mede te dienen, alst noot is.

2. Voirt soe sullen die voirseyde scutten hair papegaey scieten alle jair des Manendages nae Pijnxteren; ende opten selven dach soe sullen sy hair scutcleder aenhebben, dair sy mede vercleet sullen werden, ende wair yemant, die se dan niet en hadde, die verbuerde een Vleemsche placke, ende voirt elcx dages een Vleemsche placke, ter tijt toe dat hy se aenhadde. Ende soe wie van den scutten dan nijt thuus en wair, hy en bewijsde kenlike nootsaken, die verbuerde opten dach een peen van enen gulden.

3. Voirtmeer wair yemant van den scutten dan thuus, ende mit wil liete, dat hy niet mede en scoet, die verbuerde die peen voirscreven van enen gulden.

4. Voirt alle jair als die papegaey gescoten is, soe sullen die scutten uut haren gesellen vier loten maken, ende die die loten dan vallen, die sullen kiesen die twee oudermans uut haren geselscap, ende konnen die vier nijt overdragen, (dien) mit hueren [1]) tween die coninck dan overdroege, die soude dan dat jair ouderman wesen.

---

1) Het HS. heeft: „kueren".

5. Voirt soe sullen die twe oudermans mitten coninck die gemene gesellen bieden alle maent ter doelen, ende dair sullen sy gemeenlic comen mit scutcleder, die dan thuus waren, ende mit horen bogen, die tot alre tijt gancachtich sullen wesen, elc by eenre penen van eenre Vleemsche placke; mar wair dat sake, dat yemant uut moste wesen, als men se bode, die soude den coninc ende den oudermans oerlof bidden, of hy verbuerde die peen van eenre Vleemscer placke.

6. Voirt soe en sel men nyemant uut der gheselscap doen of leggen, die aengenomen is, men en mach hem bewisen alsulken misdaet, dair men hem billiker om opseggen soude, tenwair dat hy uut wair alsoe of soe ontidich ware, dat hy dair nijt meer nut toe en ware.

7. Ende woude dair yemant mit wil uut wesen, die mach dairuut gaen, als hy sijn rocke van den scuttecledinge verdient twee jair gehadt hadde, om een pont was, dat hy dan geven soude den oudermans totter gesellen behoeff.

8. Voirt soe sullen die gemeen gesellen comen alle jair, als men dat heilige Sacrament tot Wijck draecht, of als men onse Vrouwe opten dijck tot Wijck dragen sal, soe wair se die coninck mitten oudermans bieden sullen doen, ende in die processi sullen gaen, als gewoentlic is, tenwair dat yemant siec wair, of nijt thuus en wair, bi der boeten van eenre Vleemscer placke.

9. Voirt sullen die coninc ende die twee oudermans jairlicx hebben van der poirten twe taken wijns, elkerlijck tot vier hoechtiden als sunte-Mertijnsmisse, tot Korsavont een half take, tot Paesscen een half take, tot Pijnxten een half take wijns.

10. Voirt wairt sake, dat enich geselle storve uutten geselscap, die souden die gemeen gesellen van den scutten begaen die eerste Manendach nae sijnre doot van [1]) dengenen, die gesont sijn ende thuus waren, als sy geboden worden van den coninc of van den oudermans, by eenre boeten van eenre Vleemscher placken; ende als die begangenisse gedaen is, soe sellen die doden eerfgenamen den gemenen gesellen geven den boge, die hy achterlaet, mit sinen toebehoren of tien Vleemsche placken dairvoir; ende dair sullen die gemeen

1) Er staat in het M.S. tweemaal „van".

gesellen op vergaderen, ende verteren dat, die dairby comen willen.

11. Voirt of enich twist of sceel viel onder die gesellen van den scutten, dat sullen beide die partiën bliven aen den coninc ende aen den oudermans ende aen den nywen coninc ende aen die nywe oudermans by eenre penen van enen ouden scilt behoudelic den heer van Apcoude sijnre heerlicheit ende der poerten hairre kueren, die hem mit recht verschenen waren.

12. Voirt soe sal men dese voirscreven scutten, als men die uutbode, van des heren wegen of van der poirt wegen leveren, alst gewoenlic is, dat is aldus te verstaen, dat vier scutten mit twee knechten sullen hebben enen wagen, die hem uut- ende invuert costvry, ende alle maeltijt elke twee een quaert wijns.

13. Ende dese voirscreven scutten en sullen niet reysen dan mit den here of mit den enen burgermeister.

14. Aldus in allen manieren voirscreven geven wy, here van Apcoude ende van Duersteden, voir ons ende voir onsen erven, ende wy, burgermeisters ende scepen in der tijt, van der poirten wegen hebben gegeven ende gunnen den coninc ende die oudermans voirscreven in elker tijt volkomen macht alle boeten ende penen die te panden ende rechtevoert in te winnen van dengenen, die se verbuerde, ende den gemenen gesellen die voirt te bewisen ende te rekeninge te brengen.

15. Ende wair yemant die dese boete verbuerde, ende dairof pandweringe dede, die verbuerde elcx dages die helfte meer, ter tijt toe dat hy die boete betaelt hadde.

16. Ende geviel hem enige saken, die niet bescreven en staen, dair soude die coninc mitten oudermans een gemeen omvragen of vragen, ende nae goetdoncken der meester meningen soude dat henengaen.

17. Ende geviel den coninc mitten oudermans enich gebrec in enigen punten, dat sy onder hem niet slechten en conden of en wouden, dair soude hem dat gerecht ende burgermeisters toe helpen, dat die saken geslecht worden, indien dat die coninc ende die oudermans aen hem versochten ende begeerden.

18. Voirt wairt sake, dat die here van Apcoude of die poerte van Wijck die scutten uutseinden altemael of een deel, dair anders geen gebaende mede uutgeseint en worden, soe

en sullen diegene, die dan uuttrecken, die wile dat sy binnen Wijck niet en sijn, nijt waken binnen Wijck, ende elke twe sullen sy mede geven enen knecht van der poerten wegen ende van tseren wegen. Ende anders op gemeen reysen sel men hem doen gelijck den anderen bueren.

19. Mer wairt datter buerlude alsoe vele uutgeboden worden of uutgingen of uutreden alster scutte, soe souden die scutte ende die buerlude tot geliken recht dairof wesen ende staen, gelijc als van outs gelegen is.

20. Voirt sel men den scutten voirseid tot elken jaer geven hair caproenlaken tot alsoe goeder tijt, dat syt elc opt hoeft moegen hebben opten Paeschdach. Ende tot allen tween jaren sel men hair rocken geven, dat si se ter goeder tijt moegen doen maken, alsoe dat si se aen moegen hebben tot elken Pijnxterdage. Ende geviel dair enich sceel in, soe waren die voirscreven scutten onverbonden aen den here ende aen der poirten.

21. Ende soe wie sijn cleder yemant liet dragen binnen sijnre tijt dan den scutten, die verbuerde een peen van eenre Vleemscher placke.

22. Voirt soe sullen die oudermans alle jaer rekenen voir die nywe gecoren oudermans ende voir die gemeen gesellen, die dairby comen willen, als sy hair papegaey gescoten ende gegeten hebben.

Ende omdat wi aldus ende in deser manieren overdragen sijn, soe hebben wy, heer van Apcoude, burgermeister, richter ende scepen, onse zegelen aen desen brief gehangen.

CXLI. *Dit is die dijckbrief van den sticht van Utrecht.*

Wi, Johan van Hoern [1]), bi der genaden Gods ende des stoels van Romen biscop tUtrecht, ende wy, deken ende capittel van den Doem, deken ende capittel van sunte-Salvatoers, deken ende capittel van sunte-Peter, deken ende capittel van sunte-Jan, deken ende capittel van sunte-Marien tUtrecht, ende wy, geestelike lude, ende dat gemene lant ende die stat Utrecht, maken kont allen luden, dat wy by rade eens edelen princen ende eens moegenden heren Willem, greve van Henegouwen, van Hollant ende Zelant ende here van Vreeslant, ende by rade van sinen gemenen rade en sijnre goeder luden

1) Lees: „Van Diest".

van sinen lande om den gemene scade ende om die grote water, die wy gehat hebben, ende om die grote vrese, die wy noch hebben, alse van water van den Leckedijck, overeen sijn gedragen in deser manieren, als hiernae volget.

In den yersten sullen wy hebben enen dijckgreve (ende) elf heemraders, dairof sullen wy Johan, biscop voirseid, ende onse nacomelingen setten enen dijckgreve ende die [1]) heemraders, die deken ende capittel van den Doem, deken ende capittel van sunte-Salvatoers, deken ende capittel van sunte-Peters, deken ende capittel van sunte-Johans, deken ende capittel van sunte-Marien voirscreven twee heemraders, die geestelike lude twe, dat gemeen lant twee, die stat van Utrecht twe heemraders. Dese elf hemeraders sullen mitten dijckgreve voirscreven alle jair den dijck kueren ende scouwen mit alsulken boeten, als die hemeraden wijst, van Amerongen na der Vaert ten Yseldam toe, ende van den Yseldam ten Marendijck toe, ende wannere den dijckgreve der heemraden te doen heeft op ten dijck, soe sal hi se al ontbieden tot eenre seker tijt, ende wie dat dair coemt, dair sal hy mede scouwen ende mede richten, ende wat die meerre partie wijst, dat sal recht bliven. Ende die dair ontboden wair ende niet en quame, alsoe dicke als hy niet en quame, die verbuerde veertich scilling goets gelts, hem en lette kenlic te sijn, dat [2]) hy buten lants wair, of in heerscaps gebode, of dat hy bedvast wair. Ende dese boeten sullen hebben die dijckgreve ende die heemraders voirscreven effen gelijck te deilen. Ende die eerste scouwe sal wesen alle jair acht dagen nae Pijncxteren, op een boete van tien scillinge goets gelts, ende die ander scouwe acht dagen nae sunt-Jacopsdage, op een boete van twijntich scillinge goets gelts, ende die derde scouwe alle jair op sunte-Mertensdach in den wijnter, op die boete van viertich scillinge goets gelts. Ende tot elken tiden als sy scouwen, wair enich dinck [3]), die niet volmaect en wair, dair en soude die dijcgreve mitten heemraders niet over riden, eer hy volmaect wair. Ende dair moegen sy alsoe veel arbeiders in setten als sy willen ende hem dunct, dattet lants orber is. Ende die cost sal gelden dies die dijck is, alsoe verre, als sijn goet strect,

---

1) Lees: „drie".
2) Lees: „kenlyke sijckte of dat".
3) Lees: „dijck".

beide van den arbeiden ende des dijckgreven ende der heemrader cost, dien sy doen, alsoe lange als sy dairop leggen, ende sonder dingtale. Ende niet meer en moegen sy verteren dan hoeren dagelicxschen cost, dat is den dijckgreve twalof penningen groot, ende den heemraden ses penningen grote des dages; ende en hadde diegene, dies die dijck wair, soevele goets niet, soe sellen die heemraets op haren eedt prueven uut wat lant dat dat land gecomen is, dair die dijck op leget. Ende diegene, des dien eygendom is van dien lande, die sal dairof voldoen, ende alsoe voert van lande tot lande, ter tijt toe dat den dijckgreve ende den heemraders voldaen is, ende al sonder dingtale. Voert wairt sake, dat enich waye brake in yemants dijck, die geloeft wair van den heemraets, dair souden die dijckgreve ende den heemraders mit den gemenen lande op varen sonder merren, ende den dijck opmaken ten vollen dijck op des gemeen lants cost, ende leveren dan te voren dengenen, dies hy te voren was. Wair oec dat sake, dat een dijck scote van stroem, off versoncke, off wech brake mit ongeval, dairom den heemraders doechte, dat dat lant daermede gevreest wair, dair soude die dijckgreve mitten heemraders sonder merren op varen, ende den dijck opmaken ten vollen dijcke op des gemeen lants cost ende al sonder dingtale. Voirt wairt dat sake, dat ons heemraets dochte by haren ede, dat eniger oplage te doen ware binnen deser scouwen, die oplage soude dat gemeen lant doen diken ten vollen dike ende dan te leveren dengenen, die den anderen dijck te voren helden. Ende van desen dage voirt soe wat landen nu dijck hout, dat en sal men niet vry moegen vercopen, ten sal beslet bliven mitten dijck, diet nu heeft. Ende alsoe groot als onse dijckgrave ende heemraders desen voirscreven dike van der eerden scouwen sullen nu tot sunte-Mertijnsmisse in den wijnter nu naestcomende, alsoe groot sal hy altoes bliven sonder mijnren, mer altoes meerren by onsen heemraets voirscreven. Voirt soe wair die dijckgreve mitten hemraets op yemants dijck cost doet, off arbeiders huert, diegene, des die dijck is, mach ter stede mit eenscatten gelde betalen; dede hy des niet, soe selt die (dijck)greve verleggen ende nement weder in tot [1]) des heren behoef in twescatten gelde, of in driescat te panden; ende dat sel hy self panden of doen panden tot sulken

1) Het HS. heeft: „cost".

dagen, als hem die heemraets wijst. Ende in allen, cost diet gemene lant doen sel, dair en sel nyemant vry in wesen noch overhoeven in houden, ende alle lant, dat leit tusschen der Lecken en Otterspoer-sluse, ende tusschen der Lecke ende Merendijck, ende tusschen Amerongen ende den Yseldam, dat (sel) mergen mergen gelijck gelden, als gemeen lant den cost doet. Soe wat heemrader wiset, dat sel recht bliven; wie hemerader wederseide, alsoe dicke als hi se wederseyde, die verbuerde tegens elken heemraet vijf pont gelts, ende tegens den here alsoe veel als tegens den heemraders. Ende alsulke stucken voirscreven sullen niet wesen van deesser tijt verwaert ende dueren tot ewigen dagen. Sonder argelist, ende behouden des gestichts recht. Ende omdat wi alle dit gemeenliken vast ende stede willen houden eweliken mit goeden truwen, soe hebben wi Johan, bi der genaden Gods biscop tUtrecht voirscreven, voir ons ende onsen nacomelingen, ende wy deken ende capittel van den Doem, deken ende capittel van sunte-Salvatoer, deken ende capittel van sunte-Peters, deken ende capittel van sunte-Johans, deken ende capittel van sunte-Mariën ende wy geestelike luden Jacob, bi der genaden Gods bisscop van Suden, abt ende gemeen convent van sunte-Pauwels, abt ende gemeen convent van Oesbroeck, commenduer ende gemeen convent van sunte-Katerinen, commenduer ende gemeen convent van den Duutschen huus tUtrecht, ende wy van den gemenen lande, Gijsbert here van Yselsteyn, Zweder here van Apcoude, Johan van Woudenberch, Steven van Zulen, Everaed van Eemsteden, ridders, ende wy burgermeisters, scepen ende gemene raedt der stat van Utrecht, ende wy Steven van Zulen, Heinrick van der Lecke, Hubert die Scencke, Zweder van Vyanen, Heinrick van Loenresloet, Eerst van Sterckenborch, Zweder van Bloemesteyn, Wouter van Zulen ende Heinrick van Rijn, knapen van den lande van Utrecht, dese open brief bezegelt mit onsen zegell. Ende omme meerre sekerheit soe hebben wy alle gemeenlic voirseid gebeden Willam, greve van Henegouwen, van Hollant ende Zeelant, heer van Vreeslant, (dat hy desen brief mit ons bezegelen wil; ende wy Willam, greve van Henegouwen, van Hollant ende Zeelant, heer van Vreeslant) [1]), om beden willen ons liefs

---

1) Deze woorden ontbreken in het HS.

heren ende neven heren Johans, bi der genaden Gods, bisscop tUtrecht voirscreven, ende om beden willen des dekens ende capittels altemael voirscreven ende der geesteliker luden, ende des gemeen lants ende der stat van Utrecht voirscreven, hebben desen brief als oerkonden mede doen zegelen mit onsen zegelen. Ende al wair dat sake, dat dese brief niet al volzegelt en wair, nochtans soude hy alsoe grote macht hebben, alsoff alle die zegelen dairaen waren. Dit was tUtrecht des Dijnxsdages voir sunte-Margrietendach int jair ons Heren dusent driehondert ende drie ende twijntich gedaen ende overeengedragen.

CXLII. *Dit is die ordinancie der gescicter van den drien staten des lants opten Leckedijck, gemaket anno XIII^{c} ende vier ende tseventich.*

1. Item dat eerste punt: die cameraer sal alle jair rekeninge doen van den Leckedijck in die (maent) Meert,

2. Item als men die rekeninge doet, soe zullen die dijckgreve ende heemraders openbaer(en) die gebreken, die sy gemerct hebben te wesen opten dijck van scoeyen, breyden ende hoefden. Ende dat zullen sy doen by haren ede, ende dat sal men den cameraer bevelen te maken, indien het die staten belieft, ende nut ende orber dunct.

3. Item wairt datter enige nywe werken gemaect worden, die zullen die dijckgreve ende heemraders opnemen ten naesten scoudage, als sy behoren gemaket te wesen, op haren eedt.

4. Item die rijsscouwe, die men pleget te houden Victoris, sal men houden op sunte-Martijns scouwe, omdat die dijcbrief niet dan drie scouwen en hout.

5. Item voirtmeer en sal men niemant uutsteken den anderen van hoefgelden dan op scoudagen, ende dat sal gescien in tegenwoirdicheit van den heemraden gemeenlic. Gesciedet anders, soe is die uutstekinge van geenre weerden.

6. Item men en sel geen uutstekinge doen van hoefgelden, dair den dach van betalingen of verjaert ende verdaecht is.

7. Item wairt dat yemant den dijckgreve broekich worde mitten heemraden, soe sal den dijckgreve opten scoudach, dair die broeken op gescieden, of opten naesten scoudach daerop verdragen ende bespreken in tegenwoirdicheit der heemraderen, ende worde dat recht opten selven scoudach niet geëynt, soe sal men die bruekige verdagen weder te

recht ten naesten scoudach, ende alsoe voert aen scoudach tot scoudach, ter tijt toe die sake mit recht geëynt is.

8. Item dese punten sal men houden behoudeliken den dijckbrief in sijnre machten te bliven, duerende ter tijt toe dat [1]) die staten van den lande beter weten.

CXLIII. *Dit sijn die slagen van den rijsdijck, gelegen by Wijck streckende van dat hoeft voir die Waterpoert.*

Amerongen ist eerst, ende leyt int hoeft Leersem . . . . .[2]), Doern twe roeyen, Dribergen anderhalf roey, Hoenredal dat is dair Rysenborch steet, ...[2]) Stoetwegen vijff roeyen, Nederlangbroeck twalof roeyen, Wijck ses roeyen, Coten ses roeyen, Nyendijck twe roeyen, Verconden elf roeyen, Oeyck twe roeyen, Bunnic acht roeyen, Oesbroeck vijf roeyen, thgerecht van Over die Vecht een roey, Oestveen seven roeyen, Westbroeck twe roeyen, Maerssenveen, Maerssen ende Achtienhoeven te samen vier roeyen.

CXLIV. *Dit sijn die hoefslagen, die gelegen sijn onder den Leckedijck in elken gericht, die behoren onder den dijck mit horen dijck, beide rijsdijck ende eerdijck of veltdijck, soe wair die gelegen sijn.*

1. Amerongen heeft ende hout ses ende twijntich hoeven lants, den rijsdijck dairtoe behorende leit int hoeft voir Wijck by die Waterpoert, ende dat gerecht van Amerongen heeft ses roeyen veltdijckx gelegen tet Amerongen.

2. Leersum hout drie hoeven ende tyen mergen, ende heeft een half roey rijsdijcx beneden dat hoeft ende noch twe roeyen veltdijcx, gelegen beneden Willem Alerssen.

3. Doern hout tien hoeven lants, ende heeft twe roeden rijsdijcx beneden aen Leersems rijsdijck ende twe roeyen veltdijcx beneden Willem Alertssoen.

4. Driebergen hout elf hoeven lants, ende Rysenborch of Hoenredal heeft ses hoeven lants; dese hebben anderhalf roey rijsdijcx beneden aen Doerns rijsdijcx, ende drie roeyen veltdijcx beneden Willem Alertsoen.

5. Zeyst hout vijftien hoeven lants ende tien mergen, ende

---

1) Het HS. heeft: „dant".
2) Oningevuld in het HS.

heeft vijf roeden rijsdijcx aen Dribergens rijsdijck ende vier roeyen veltdijcx beneden Willem Alertsoen.

6. Stoetwegen hout vijf ende dertich hoeven ende tien mergen, ende heeft vijf roeden rijsdijcx aen Zeisterdijck ende vijf roeyen veltdijcx gelegen beneden Willem Alertsoen.

7. Oeverlangbroeck hout twe ende veertich hoeven, ende heeft ses roeden rijsdijcx aen Stoetwegens rijsdijck ende achtalf roey veltdijcx gelegen by Creërpoel.

8. Coten hout dertich hoeven, ende heeft ses roeden rijsdijcx beneden Nederlangbroeck rijsdijck ende elf roeyen veltdijcx by Samuiel Jacopsoen.

9. Nederlangbroec hout vijf ende tachtich hoeven, ende heeft twalof roeyen rijsdijcx aen Oeverlangbroeckx rijsdijck ende sestien roeyen veltdijcx by Creërpoell.

10. Nyendijck hout dertich hoeven, ende heeft twee roeden rijsdijcx ende ses roeden veltdijcx by Steven By.

11. Wijck hout ses ende dertich hoeven ende heeft ses roeden rijsdijcx, leggende nevens die Calverwey, ende twalof roeyen veltdijcx beneden der capellen, ende dairtoe bi den Noerd dertich roeden veltdijcx.

12. Verconden heeft twe ende tnegentich hoeven, ende heeft elf roeden rijsdijcx beneden Wiker rijsdijck ende twaloff roeden veltdijcx by Steven By.

13. Oedijck hout twee ende dertich hoeven, ende heeft twee roeden rijsdijcx ende ses roeden veltdijcx by Steven By.

14. Bunninck hout vier ende tachtich hoeven, ende heeft acht roeden rijsdijcx tegen den wech van Duersteden ende vier ende twijntich roeden veltdijcx gelegen op Harthals.

15. Slachmaet hout vier hoeven ende veertien margen, Melisweert ses hoeven, Reynouwen twe hoeven, dese behoren in Bunnincx gerecht.

16. Oestbroeck ende Heerberscap houden dertich hoeven. ende hebben vijf roeden rijsdijcx ende twalof roeden veltdijcx gelegen op Harthals.

17. Ludolfs gerecht van Over die Vecht, nu Oestbroecx gerecht ende mede op die ny Bilt, te samen hebben sy een roey rijsdijcx ende vijf roeyen veltdijcx, gelegen op den Eersbell.

18. Wouters gerecht van Kuelenberch, daer Vreëndael staet, hout negentien mergen, heeft een roede rijsdijcx bi den Muelenwerf, ende vijf roeden veltdijcx, gelegen op die Eersbel.

19. Oestveen ende Outwijck houden acht ende dertich

hoeven, ende hebben drie roeyen rijsdijcx ende twalof roeyen veltdijcx, gelegen int Wael.

20. Achtienhoeven by Westbroeck hout achtien hoeven, ende heeft drie roeden veltdijcx, gelegen int Wael.

21. Westbroeck heeft twe ende twijntich hoeven, ende heeft twe roeden rijsdijcx ende vijf ende twijntich roeden veltdijcx, gelegen by Costverloren.

22. Oestweerd hout seven hoeven, Maerssenveen ende Tienhoeven houden tien hoeven, hebben een roede rijsdijcx ende achtien roeden veltdijcx, gelegen int Wael.

23. Maerssen hout int hoefslach ses ende twijntich hoeven, ende heeft vier roeden rijsdijcx ende een ende twijntich roeden veltdijcx.

24. Item alle rijsdiken die sijn gelegen van die Waterpoert tot Wijck neerwert aen den rijsdijck, die tot Duersteden behoert, gelegen by die Lazarus.

CXLV. *Dese naebescreven en hebben genen rijsdijck mer veltdijck.*

1.[1]) Die stat van Utrecht heeft twaloff roeden veltdijcx, gelegen op die Eersbel.

2. Dat Goey ende Houten houden hondert ende dertien hoeven ende negendalven margen, ende hebben twee ende dertich roeden veltdijcx, gelegen beneden die Eersbell.

3. Wulven heeft seven hoeven.

4. Scalckwijck hout hondert ende achtien hoeven ende tien mergen: dese veltdijck leit by Costverloren.

5. Pothusen hout twee hoeven, ende hoert tot Scalcwijck.

6. Scoennauwen hout vijf ende veertich hoeven ende acht mergen, ende heeft elf roeden veltdijcx aen Blasenborch.

7. Tul ende tWael hout vijftien hoeven.

8. Honswijck hout vijftien hoeven.

9. Vreeswijck hout ses ende dertich hoeven.

Dese gerechten en hebben geen hoefslach, want alle die erven, die in hair gerecht leggen, hebben alle dijck.

10. Dat Oevereynd van Jutfaes hout veertich hoeven, ende[2]) heeft vijf ende dertich roeden dijcx mitten joncfrouwen

---

1 In het HS. is dit artikel het laatste van rubr. CXLIV.

2) Het HS. heeft: „eende".

van sunte-Servaes bi die Heemstede, ende leit aen Cleyenberchs lant.

11. Oude-Vulven hout twee ende dertich hoeven.

12. Heren Hermens gericht van Vulven hout anderhalf hoeve.

13. Die Grote Coppel hout vijf hoeven ende vijf mergen.

14. Die Cleyn Coppel drie hoeven ende twalof mergen.

15. Oest-Raven hout twijntich hoeven.

16. Die Cleyn Covelwaey hout twalof hoeven; dese hebben elf roeden veltdikes boven Blasenborch.

17. Item van alle dese hoefslagen soe doet die cameraer van den Leckedijck rekeninge, ende dese gelden gaen totten oncosten van den Leckedijck.

18. Item dair is drierley dijck, als hoefslach in den rijsdijck, die ander is veltdijck, die derde is lantdijck, dat is dat lant, dat nevens den dijck leit, ende hevet dijck.

19 [1]). Noch isser voetdijck als dat lant in Langbroeck heft elcke morgen twe voet dijcks, ut habetur in libro decani de Moedussbach.

CXLVI. *Dit is den lantbrief van den sticht van Utrecht.*

Wy Aernt van Hoern, bi der genaden Gods bisscop tUtrecht, maken kont allen luden, dat wy liden ende kennen, dat alsulke bede als ons onse ecclesie, ridderen ende knechten, stat ende steden van onsen gestichte van Utrecht gegeven hebben tot dedinge om rechte gunste willen gegeven hebben onser kercken, slot ende ambochten aen dese zyde der Yselen mede te losenen, mer van genen recht, ende geloven in goeden truwen onser ecclesiën, ridderen, knapen, stat ende steden ende den gesticht van Utrecht voirscreven voir ons ende voir onsen nacomelingen biscopen t'Utrecht geen margengelt, huusgelt, noch geenrehande gemeen scattinge meer te vergen. Voert soe hebben wy Aernt van Hoern, biscop voirseit, geloeft voir ons ende voir onse nacomelingen, biscopen t'Utrecht voirscreven die slote ende ambochten onser kerken van Utrecht aen dese zyde der Ysel nummermeer te bezwaren noch te belasten noch van den sticht te onterven in geenre tijt. Ende wanneer wy of onse nacomelingen

---

1) Dit artikel is met eene jongere hand bijgeschreven.

bisscopen tUtrecht oflivich of des gestichts quyt werden, soe sel men die slote ende ambochten vry ende onbecommert overleveren den anderen biscop, als hys begeert, ende hy ontfaen is; behoudeliken dat hy eerst confirmieren, zekeren, zweren ende loven sal die slote ende ambochten niet te bezwaren, te belasten noch onterven van den gesticht voirscreven in gheenre tijt, ende dairop sine opene brieven geven. Voirt soe en sullen wy of onse nacomelingen biscopen tUtrecht voirscreven nyement borchsate setten in enich van onser kercken slote noch ambochten, noch hem die bevelen, hy en zy een welgeboren man ende wel gegoeyt in den gesticht ende geboren uten gesticht, als dat men hem des geloven mach. Voirt soe sullen die borchsaten ende ambachtsluden, die wy setten sullen in onser kerken slote ende ambocht, eerst loven, zweren ende zekeren sullen in den capittel voir die ecclesy, voir ridderen, knapen, stadt ende steden des gestichts van Utrecht tot behoef des gemeen gestichts van Utrecht voirscreven, ende dairop hair opene brieve geven, die voirseide slote ende ambochte niet bezwaren noch belasten meer dan voir een jair pensy, die redeliken is. Voirt soe en sal die borchsate noch die ambochtsman, die nu in der tijt is ende altoes voirt, die slote ende ambocht nyet rumen noch overleveren, eer die ander, die op dat slot of in sinen ambocht, dat hy te bewaren heeft, wesen sal, eerst geloeft, gesekert ende gesworen ende sijn brieven gegeven heeft, als voirscreven staet. Ende wy biscop ofte onse nacomelinge biscopen voirscreven moegen die borchsate of ambochtsman versetten, alst ons genoecht, behoudeliken dat dese voirwairden bliven zullen in al hairre macht. Voirt wairt zake, dat die stoel van Utrecht sonder heer wair, of dat die biscop in der tijt niet ontfaen en wair, alst recht is, soe sel men dese voirscreven loefte doen in den capittel in tegenwoirdicheit der ecclesiën, ridderen, knapen ende stat van Utrecht, als voirscreven is, tot behoef des bisscops, die toecomende is in der tijt, ende hem die sloet vry ende commerloes ende ambochten overleveren, als hy ontfaen is, alst trecht is, ende dese voirscreven punten geloeft, gezekert ende gezworen heeft, ende sijn open brieven dairop gegeven heeft. Voirt sellen wy ende onse nacomelingen biscopen voirscreven alle man lantrecht doen, als in onsen gestichte gelegen is, behoudeliken dat die ecclesie ende elc geestelic persoen nae sinen staet

dair te recht sta, dair hy van rechts of gewoenten sculdich is te recht te staen; ende nyemant vangen, noch sijn goet nemen tegens lantrecht, tenwair dat hy eerst mit recht ende mit oerdell verwonnen wair. Ende wairt, dat enige welgeboren lude rechts voir ons te doen hadden, die oerdele en sullen wy nyemants vragen dan welgeboren luden, ende [1]) die oerdelen, die men voir ons wisen sal, die en sel nyemant vorder beroepen van der pertiën wegen dan die pertie, die dat oerdel tegens gaet. Voirt soe en sullen wy of onse nacomelingen voirscreven geenrehande oirloghe aennemen, wy en haddent eerst versocht by onser ecclesie, ridderen, knapen, stat ende steden van Utrecht, als van outs recht is ende geweest heeft. Ende alle dese voirscreven punten hebben wy Aernt van Hoirn, bisscop voirscreven, geloeft, gezekert ende gezworen wittelic ende wel te houden, ende niet te breken in geenre manieren; ende wy deken ende capittel der ecclesiën, ridderen, knechten, stat ende steden des gestichts van Utrecht te samen gewillecoert ende malcanderen geloeft in goeden truwen (alle die punten, die in desen brief gescreven staen), vast ende stede te houden ende te doen houden. Ende wairt sake, dat wy Aernt van Hoirn, bisscop voirscreven, of onse nacomelingen enige van desen punten voirscreven verbrake ende niet en helde, soe lyen wy, dat nyemant voir ons ofte voir onsen ambochtman sculdich is te recht te stane noch te dienst te comen noch ons hoersamich te wesen, ter tijt toe dat wy alle dese punten voirscreven vol ende al gehouden hadden. Ende wairt, dat enich borchsate of ambochtsman, die in der tijt wair, enich van desen punten voirscreven verbrake of niet en helden, soe (ist) dat dien dese punten verbrake, wy biscop ofte onse ambochtslude in der tijt hem geen recht doen en sellen, ende dat hem niemant te recht staen en sel ende geen oerdell over nyemant en sel moegen geven of helpen geven, ende dair zellen wy bisscop, ridderen, knapen, stat ende steden voirscreven tegens vallen, ter tijt toe dat hy alle dese punten gehouden hadde, ende men des seker ende wis wair. Ende alle dese voirscreven voirwairden sullen staen sonder enigerhande argelist. In oerkonde des briefs bezegelt etc.

---

1) Het HS. herhaalt hier de elf laatste woorden.

CXLVII. *Van den gemenen gericht hair slagen, gelegen in den Ouden Rijn.*

Item van den Huel aan Cloesters Rijn, streckende den Rijn all langes aen den sloet tusschen Reina ende den jongen Aelbert van Zeist bouwinge, hout omtrent die lenct van vijfhondert roeyen, ende bewairt ende maect jairlicx ons heemraey; dairof beloept elke hoeve in ons gericht dertien roeden, ende elke hoeve, gelegen in den sticht onder denselven Rijn tot Utrecht toe, en heeft niet meer elc dan elf roeyen.

CXLVIII.

Dit nabescreven is die ordinancie om die deputaten te kiesen, ende die Vechte ende Rinen te scouwen, overmits datter groot ghebreck in gevallen is, dair die landen grotelick bi verderfelick hebben gheweest tot desen dage toe. Om dat te verhueden soe ijsser een ramijnge in geramet om die deputaten te kiesen in der manieren naebescreven opt verbeteren van den drien staten van den lande.

In den yersten soe sel men kiesen sess deputaten, die elcx out wesen sullen ses ende dertich jair ende dairenboven, ende die sellen gegoeyt wesen elcx twe hoeven lants, gelegen onder dese watergangen als die Vechte ende Rinen, sonder eenig ferpel of argeliste, te weten twe deputaten van wegen der ecclesiën, ende dat sullen wesen canoniken capittelairs, ende twe van den ridderschap, ende twee uter stat rade oudt ende nywe, dat geen overste en sijn in der tijt. Ende die twee deputaten van den ridderschap sellen altoes wesen die een boven der stat ende die ander beneden der stadt. Voirt is te weten, dat van dese ses deputaten die drie altoes twee jair bliven zullen ende alle jair drie nywe deputaten kiesen sullen. Voirt soe is te weten, want dit dat yerste jair is, dat men ses deputaten kiesen sal, dat die drie die joncste ten naesten jair ofgaen sellen, ende die drie outsten sellen dat jair bliven; ende soe sel men weder drie nywe kiesen, gelijck voirscreven staet. Voirt soe sellen dese deputaten voirscreven ten heiligen zweren, dat zy rechte scouwe voeren sullen ende alle koeren ende brueken, die men dairop stellen sal, ende hiernae bescreven staen, dat sy

die nemen ende nyemant verdragen en sellen; ende alle kueren ende brueken, die dairvan comen, sellen zy gelijck verteren. Voirt soe is te weten, dat dese deputaten voirscreven enen camerair kiesen zellen van den ses deputaten voirscreven, die hoir kueren ende brueken ontfangen ende opbueren sel. Voirt soe en sel hem nyemant des weren, die gedeputeert sal werden, tenwair dat hy alsulcke kenlicke noitsaken te doen hadde, dattet hem die strengen van den lande verdragen wouden. Voirt soe is te weten, als men sel varen schouwen, wairt datter dan enich van den deputaten thuus bleve ende niet mede en voere, die soude verbueren twee Rijnsche gulden tot behoef der ander deputaten. Item voirt is te weten, soe wie ampten voirt, die en sel geen deputaten wesen. Item soe zellen die deputaten scouwen tot tween tiden alle jair, alse die eerste scouwe binnen Meye, ende soe sel men sniden ende ladicken; ende die andere scouwe omtrent sunte-Margriete, soe sel men oeck sniden en ladicken. Ende wairt, dat den deputaten die derde scouwe nut ende oirber sel doncken wesen, soe sellen sy die doen na den tiden van den jare, als hem dat nut ende oirber dunct wesen. Voirt is te weten, dat men die Vechte eerst scouwen sal van beneden op van Vredelant totter stat slage toe. Ende als dat gedaen is, soe sellen terstont die twe deputaten van der stat wegen mit den burgermeisters in der tijt der stat slage van Utrecht scouwen op alsulke brueken nae der overdrachten, die dairof is. Ende als die gedaen is, soe sel men terstont den Rijn van Utrecht totter Vairt toe scouwen; ende dan voirt den Rijn van Utrecht tot Wijck toe scouwen. Voirt is te weten, dat dese deputaten hem geen ander watergangen onderwijnden en zullen dan die Vechte ende Rinen voirscreven, ende laten die scouten mit hoeren watergangen selver begaen. Voirt soe zullen alle gerechten op hair oude slagen bliven leggen, ter tijt toe dat men een beter dairop weet te vijnden. Voirt soe sellen die deputaten hebben horen coste mede te doen veertich Beyersche gulden jairlicx van dengenen, die hair slage liggende hebben van Vredelant voirt totter sluyzen toe, wanttet van genen node is die slage te scouwen, alsoe die deputaten op verbeteren van den drien Staten dat geordineert, verdedinct ende overcomen sijn mittengenen, die hoir slage dairbinnen liggende hebben, als voirscreven is. Ende des is

weder ofgeset dat hoefgelt, dats te weten, elke hoeve lants enen halven cromstert. Ende anders en sellen die deputaten den lande genen oncoste rekenen. Aldus en sellen die deputaten voirscreven anders niet hebben hoeren coste mede te doen dan die veertich Beyers gulden voirscreven ende die boeten ende brueken, die hem verscinen sellen, gelijc voirscreven is. Ende dit sel dueren tot goetduncken ende wederseggen der drier Staten ende niet langer. Voirt soe is te weten, dat die Vechte ende die Rine voirscreven hair widen ende breden behouden sellen in allen schijn, als die nu sijn. Item als die deputaten voirscreven omvaren scouwen, soe sellen alle scouten of yemant van hairre wegen op hair slage wesen, ende wisen, wair sy of- ende aengaen, bi een peen of koer van enen ouden scilt tot behoef der deputaten voirscreven. Voirt wairt, dat yemant op enige scouwedage in der Vechten ofte Rinen voirscreven sneden of ladicken off wrochten, dat die deputaten voirscreven ter wairheit vernemen konden, die souden verbueren enen ouden scilt tot behoef der deputaten voirscreven. Item soe sellen die deputaten voirscreven, als sy omvaren scouwen op dien tiden voirseit: die dan sijn slach niet gemaect en hadde, dat die deputaten dat loefden, daer en sellen die deputaten voirscreven niet over scouwen, ende alle dage op dat slach verteren twe oude scilde, ter tijt toe tent die deputaten dat slach loefden. Item voirt is te weten, dat een ygelick sijn cruyt, elc in sinen slach, scout ende op tlant haelt, by een koer van enen ouden scilt tot behoef der deputaten voirseit. Item voirt wair yemant, die enige fuken, korven, horden, traliën of enigerhande vuylheit, ofte besperringe in der Vechten ofte Rinen worpen of leiden, die sellen verbueren vijf oude scilde tot behoef der deputaten voirscreven. Mer mit drivende netten mach men visschen onbecroent. Item alle kueren ende brueken, die dair vallen, sel wesen banwerck, ende dat sel wesen ende gelden die brukers van den lande. Item voirt wairt, dat yemant den deputaten claechden om hair loen, dat sy in deser scouwinge verdient hadden, die sellen den deputaten dat te kennen geven. Ende soe sel men dien scout, dair hyt onder verdient hadde, een weet doen, dat hy dengenen sijn gelt betaelt, dat hy verdient heeft, binnen achte dagen, of men selt hem uutpanden op dubbelt gelt ende op een boet, tenwair dat die scout quame binnen dier tijt voirscreven, ende

leverde die onwillige, die niet betaelt en hadden, over by tween van sinen bueren, soe wair die scout dan dairof qwijt. ende soude men dan dengenen panden, die overgelevert waren, op gedubbelt gelt ende op een boet. Item voirt soe sal men alle kueren ende bruken, die hierin verschinen, uutpanden mit enen pander ende enen statknape, ende dat sal wesen op dubbelt gelt ende op een boete van enen ouden scilt, sonder yemant des te verdragen.

B. RECHTSBOEK VAN JACOP VAN HOLLANT.

I. *Hoe die richter the recht sitten sall.*

1. Ick vraech u, Johan, off ic tot sulcker tijt geseten bin, dat ic recht mach houden van sheren wegen ende van mijnre wegen, als een richter.

Soe seyt hy: ja.

2. Soe span ick recht van sheren wegen ende van mijnre wegen als een richter, ende ick gebiede, dat nyemant mitter achtinge uutgaen noch intreden en sall. Ic verbiede lust ende onlust ende al dat den recht deren mach. Ic vraech u, Johan, off ick die vierscaren gespanne heb als recht is.

Ick wijs: ja.

3. Soe eysch ic hier aen die virscaer alle diegeen, die hier verdaecht oof beclaecht sijn, ende mijt recht off mijt wed behafft sijn. Ende ic segge: comen sy niet mit staenden off mijt sittende recht, dat sy boetsculdich sijn. Ic vraech u, Johan, off sy sijn of en sijn.

Ic wijs: ya.

4. Soe vraech ic u, Johan, hoe groet dat die boeten sijn.

Ist die yerste claechte, soe is een legen ban; ende ist een uutdraechgende recht, soe ist enen hogen ban.

5. Soe vraech ic u, Johan, tot wat dagen ick die bannen inwijnnen sal.

Ic, Johan, wijs: die leech bannen terstondt ende die hoecht bannen bijnnen veerthien daghe.

6. Ic vraech u, Johan, off ic den enen dingdach uut den anderen well leggen mach.

Ic wijs: ya.

7. Soe leg ic mijn dijngdach van huden in viertin daghen goets tijts voeir den middaghe den dagher teghens den claegher ende den houder teghens allen derghènen, die des

rechts te doen hebben. Ic vraech u, Johan, off ic mynen rechdach geleit heb, als recht is.

II [1]). *Van een plicht te doen.*

Item wie den anderen goet affghicht off plecht doet, die sall buten der steden bancken staen; daerom is die gemaeict, dattet elck sien ende horen mach.

III [2]). *Wat een vrou te verplegen of te loven mach buten horen man.*

Item gheyn vrouwe en mach meer [3]) verplegen dan III$^1/_2$ d. tsjaers driewerf buten hoers mombers handt.

IV [4]). *Die coepwyven.*

Item die raet gheefft den coepwyven, dat die hem mijt comasschappen ter mercten behelpen, dat sy verplegen muegen tot vvijf ponden ende nyet meer. Ende die pliecht van haer ontfanckt, mach panden aen der comescap, daer sy mede omgaet.

V. *Item dit is recht van besittinge off die hem besit vermet te bewisen van eerff, huissen of renten.*

In den yersten soe sall diegeen, die besit vermet van lant, huyssinge off van erff, voier ten heyligen zweren ende houden, dat hy ende sijn voervaerderen den eygendom rustelic ende vredelick beseten hebben een derdendeel van hondert jaren, onbesproeken ende onbecroent van ymant, die dat mijt enigen recht besproken hefft. Ende als die besitter ende vermeter den eedt aldus voir gedaen hefft, soe moet hy hebben vier off ses goede onsproken mannen, die geërfft ende gegoeit sijn, die sullen den eedt nae zweren, den die vermeter gezworen hefft. Ende hefft hy sy nyet, die den nae-eedt helpen doen, als voirscreven steydt, soe en sall dat besiet nyet van werden wesen.

VI. *Item daer sijn dryerhanden kennijnge.*

Die yerste van den bloede, die ander besiet van goede, die derde tusschen twyer man tingtael in tegenwoirdicheyt trecht.

---

1) = 't Roedeboeck van Utrecht LIX art. 57.
2) = 't Roedeboeck van Utrecht LIX art. 62.
3) Q voegt hier in: „ver".
4) = 't Roedeboeck van Utrecht LIX art. 63.

VII. *Dit is recht van der voercoep.*

Item wie goet vercoeft hefft, daer hy een ander der vorcoep off beloefft hefft, die sal gaen tottenghenen, den hy den voircoep beloefft hefft, ende bieden hem, off hy den nemen wil; alsdan mach hy, die dien voercoep hefft, hem beraeden then naesten recht toe. Ende seyt hy daerenbinnen nyet, soe sall die voercoper dat den recht tonen ende tkennen gheven, dan sall tgerecht, die den voercoeper hadden, een weet laten, dat hy compt voer tgerecht ende ontfanct den voercoep, off schelt hem quyt. Ende coempt hy dan nyet, soe maech tgerecht daerover staen, dattet die ander ontfanct. Kompt die den voircoep had, soe mach [1]) hy den voercoper eden, wat dat goet gegouden hefft, ende dan mach hy sijn beraet houden ten naesten recht ende nyet langer, off hy den coep hebben wil off nijt.

VIII. *Item recht van ener bodel, den nyemant aentasten en wil overmitz sculden.*

Item wan die heer van den landen ymant set in enen boedel, den die eerffgenamen nyet aentasten en willen overmits sculden, die die boedel sculdich is, soe behoert diegeen, die daerin geset is, denghenen, die aen den boedel gerechticht sijn off ten achteren sijn, rekeninge ende bewijs van den boedel doen by den gericht by synen ede.

IX. *Van dengenen, die heymelick reysen, affter uuth vaeren off sterven uthen gericht, sall sijn ende wesen tot hoer goet, dat aper blieft leggen.*

1. In den yersten ende voir all soe sall wesen betaelt die huyshuer, daernae die heer ende daernae die xcijsmeister, indien sy daeraen bewislicken ten achteren sijn, ende daernae die daer dan yerst aen gerecht is.

2. Item aldusdanigen aperen boedel of guet sall die richter van des heren wegen aenstaesten ende toeslaen ende bescriven laten, wes daer gevonden woirdt, ende daeroff besceyt doende wesen in manieren voirseit, mer die richter sall ten yersten daeroff gelont sijn.

---

1) De twee laatste woorden herhaalt Q.

3. Item alle goet, dat een vijnt in sijn huerhuyss, dat mach hy opten synen houden voir sijn huer, all en hoerdent dengenen niet toe, die in dat huys wonden. Ende hy is naeder sijn bijnnenjaerssche huer van synen huyse offte pacht (van) synen lande mijt synen ede te houden, dan die bruyker is hem the ontzweren. Ende hefft den bruyker yet toe seggen, mach hy mijt recht op hem vervolgen, ende voert toe spreken op dengenen, die dat huys off lant toebehoert.

X. *Van machten.*

Item machten, tUtrecht gescyet, en sijn tot Wijck van gheynre werden, want so wie comen mach ende des nyet en doet, gheyn macht en helpt hem.

XI. *Vaier men copiën off geven moet, en vaier men se niet off en gheeft.*

Item van allen briven, dair men then recht mede spreckt, hoedat sy sijn, is men sculdich copiën the geven, indien sy die voirganger begeert, meer nyet van schepenplichten, die moegen die beclagers twe of III mael hoeren lesen, ende daerop soe moeten sy antworden sonder copiën.

XII.

1. Dit sijn saeke, daer men by lijdt maelscaede: als heyninge off ruminghe te bieden off een eerscheydinge etc., daer sal men op dwersnacht op vervolgen mijt clagen ter vierder clage ende doen dan daer recht off sonder vertreck.

2. Item bescadetthe weyen, eren, seyen off desgelicks en is gheyn malscade.

3. Item binnenjaerssche pacht ende graesgelt is overdwersnachtrecht ende xcijsbaer goet.

XIII.

Int jaer van M(C)DLXXXVIII opten yersten dach van October soe is overdraghen by den casteleyn Engbert van Zulen, stadthelder, Ernst van Merten, Jan Peterss. burgemeisters, Jacob Peterss., schout, Gerijt Stevensen, Gerijt Ouwert, Jan Heinrinckss., Gisbert Diricxss., Dirick Janss., Herman Stevenss. ende Gerijt van Scerpenzeel, scepenen, dat men allen eigendombrieff, vertichtsbrief, maichtgesceytsbrijff, lijfftochten sall registreren.

2. Item mede als dit gesciede by denselven is overdragen, dat men scrijfftgelt ende segelt terstont opleggen sall.

3. Item die clerck sall hebben voir sijn registreren enen oude Vlemschen ende daertoe sijn scrijfftgelt van den briven.

XIV. *Van vellichscap.*

Item by sulke manieren werdt ymant vellich gevonnen ende verlist sijn sake ende rechten: in den ijrsten dat hy nyet en coempt aen den rechten, ten anderen dat hy nyet en antwoirt.

XV. *Van dwersnachtrecht.*

1. Item alle rechten, die onse ingesetten vervolgen als van terijnge, bijnnenjaersche pacht, verdint loen, xcijsber goet etc. op ymant, die sy aenleggen op echtdagen ende vervolgen van dage tot dage nae dwersnachtrecht.

2. Meer uutheymsche, die geseet weerden op dwersnachtrecht, ende tegens onsen ingeseten ten affteren sijn of te schafften hebben, van wat saken dattet sy, die moegen onsen inwoners doen byden, tot wat tyden sy connen, ende op enen dach twewerf beclagen, als nae der missen ende ter vespertijt.

XVI. *Van maelscade- off maeldorfftrecht.*

1. Item malscaederecht valt ende compt van weerwerck te greven off te heynen off van ruyminge te bieden, die den anderen te nae getijmmert; ende dat mach men doen tot aller tijt ende aenleggen, behoudelick dat die aenclaeger yerst sijn gehoudt sall doen, dat hy daerby maelscaede heft off lijt, eer hy rechts spreken sall.

2. Item lonen van the eren, te meyen, the thunen of te greven, dat en is gheyn maelscaede, mer wie des ten affteren is, sallt vervolgen als van scaey.

XVII. *Dat poertboeck tot Wijck, by ordinanciën geborliken gecopulert anno LXXXVI, hoe men den raet kiesen sal.*

1. Alle jaer op sant-Victoirsavont sall die richter ende die van des heren wegen daerby wesen sall, kyesen mijtten anderen scepen ende mit twe borgermeisters den nyen raet, the weten in een jaer een raet-borgermesters mijt vier scepen, ende int ander jaer een scepen-borgemeister ende dri scepenen, ende daertho alle jaer een kerckmeister, een hemelraet ende een molenmeister. Ende wanneer (men) daer vier scepen kysen

sall, soe sall men daeraff acht scriven. Ende als men dair een borgemeister kysen sall, soe sal men daer twee noemen ende scriven. Ende soe wye dan die heer kijst, die sall gecoren wesen ende bliven.

2. Item soe wie gecoren werdt, die sall twee jaer sijn ampt bewaren, daer hy toe gecoren is.

3. Item in allen steden des gestichts soe werdt die raet mijteen vernijt in aengaen ende in offbliven, daer is hyerin specialiteyt.

XVIII. *Hoe voel scepen wesen sullen.*

1. Item daer sullen wesen altijt acht scepenen, ende uuth dese sall altijt een wesen een scepen-borgemeister (ende een raet-borgemeister), die sal dat hoefft wesen van der raet, ende die sal daer stadt-hoefft wesen, daert te doen is.

2 [1]). Item die raet-borgemeister en sal nyet wesen int scependoem; meer als van noede is, soe sall hy mede helpen raeden tot profijt van der stadt.

XIX. *Van rechtdagen ende eechtdaghen, die die richter mijtten sceppen houden sall.*

1. Item daer sijn drie richtdaghen int jair een yegelijck open; dath is den yerste Manendach nae sant-Ponciaen ende des Manendages na Beloken Pascen ende des Manendages nae Beloken Pijnxteren.

2. Item die ander dagen, die die richter houdt van XIIII dagen tot XIIII dagen, dat sijn echtdagen.

XX. *Van dien luyde the recht te dagen.*

Item die buten Wijck wonnen, moet men eens bieden aen horen mont, ende die ander boeden en derf men nyet doen aen horen mont off tot horen huyse, meer heet hefft craefft als die yerste weet. Diegenen, die binnen Wijck wonen, die moet men bieden aen hoeren mont, off daer sy wonen, ende laten hem daer een weet doen.

XXI. *Van goet the beclaghen.*

Item soe wye yemant goet beclagen wil, dat sall hy doen op vier recht eechtdagen, ende dat sall hy viermael condigen

---

1) Het HS. herhaalt dit artikel.

in die kerck tot Wijck op enen Sonnendach — nu int raethuys. Ende dan den virdenmael sal men dan denghenen, die sijn goet beclaecht werdt, een weet doen aen synen mont mijt segel ende mit brieff ten recht te comen; meer blijfft hy affter, soe wil hy vellich gewesen wesen.

XXII. *Van hillicxvoerwaerden.*

Item het is recht, soe wie gehillickt is ende sijn medegave nyet en brenckt bijnnen een jaer ende sess weken, indien hy nyet verbonden en is mit hilixvoerwaerden, ende enich van den ouderen gestorven sijn, ende dat goet, dat hy uuth den boedel hefft gehadt, nyet weder in en brenckt, die sal van der yerster doot nyet hebben of buren, meer hy is voldaen mitter medegave van der yerster doot.

XXIII. *Van vage the gelden ende wy sy sculdich is te betalen.*

Item alle dryefft die coep die huer uuth, nochtans, vercoept men lant, daer die bruiker jaren aen hefft, men sall hem laten by sijn jaren, off men sall hem sijn vage gelden by den gerecht; ende dat sall die vercoeper doen ende gelden ende nyet, die dat goet, lant of huyss gecoefft hefft.

XXIV. *Van pachten, huyshuer ende grassgelt.*

1. Item soe allen grontheren mogen besetten voir toecomende pachten ende panden voir een bijnnenjaerschen voerlede pacht mijtten eygendom opten horen, soe wie hoger off om meer deel pant besett, ontwaert off ruminge biedt, dan hy bewissen kan daerop the hebben, het is all onrecht dat, dat hy gedaan hefft.

2. Item een lantheer is naerre sijnnen binnenjaersschen pacht te houden dan hem die pachteren [1]) the ontseggen is; ende indien dan daer geen betoen en is tusschen hem beyden van scrijfften off wairachtigen tugen, soe sal den pacht groten den lantheer, jae alsoe veer als hy beset off gepant heeff aen den vruchten, wesende opter landen. Meer vertofft die lantheer soe lange, dat die vruchten sonder becommeringe des rechts van den landen sijn, all is pacht nyet verjaert en

---

1) Q herhaald de twee laatste woorden.

noicht verdaeicht, soe en sall die lantheer sijn pacht nyet groten [1]), meer die pachter sall dat dan moegen doen.

3. Item desgelicx soe is dat oick van binnenjaerss huyshuer ende van graessgelt; meer vanneer pacht, huyshuer off graesgelt verjairt is, soe ist scult, ende dan soe recht men dat uuth als scult.

XXV. *Van den borgen.*

1. Item soe principal off saekewolt nyet geloefft en [2]) is, soe doen sy borgen dat goet en wechnemen, welke borgen sellen wesen quyt gehouden mijt des saeckwols betalinge of eden off van den vercoeper quytgescouden; indien den borgen ten recht vervolcht weerden, sellen sy hebben XIIII dagen ende nyet langer horen principal the versueken, dan soe moeten sy lyden off miskennen die aenspraeck op hem gedaen. Ende sy moegen des saeckwols goet wysen, ende latent gaen voir hoer goet, als sy verwonnen sijn, mit voerwaerden sy sullen wysen leggende eerff off staende tijmmer of tijlbaer haven, die men driven off dragen mach, ende gheen messen off smiesteringe, indien den [3]) vercoper off clager daer nyet mede tevreden en wesen will.

2. Item desgelicx soe die saecwolt wil zweren, mach men die den borgen vervolgen, ende die moegen zweren. Ende willen sy des nyet doen, soe moeten sy betalinge wysen, off die scult gelden, dair sy borge voir sijn; meer doet saeckwolt sijn edt, soe sijn die borgen quyt van huer loeffte.

XXVI. *Van pandinge.*

1. Item wanneer men pandt, soe gaet die scout sinen dinair te voren int huys, ende sijn dienre nempt een pot of een can off een bijlken, off sy geven hem een boddrager.

2. Item des anderen dages, soe verbiedet hy een bodt daerop, ende bijnnen een weke dat anderen, daernae dat derden ende all bijnnen XIIII dagen, ende dan eygent men hem.

3. Item aldus soe seyt die clager: alsoe als ic, Wouter, gepant heb, daer breng ic huden mijn yerste, anderde etc.

---

1) Q voegt hier in: „meer die pacht".
2) Q heeft: „ende".
3) Q heeft: „inden".

gebodt den scepen aen eens ordels, off te recht verboeden is. Hy wijst: jae.

4. Item men mach die pandinge uuthdoen opter lester uren, dat met eygenen sall, ende dan soe weerden sy dingplichtich.

5. Item wanneer die eygenscap een maent out is, ende die richter van sheren wegen die nyet aennemen en wille, ende levert sy den clager oever, wairt dat sy gemaict wair op tilber have, soe [1]) begeert hy opten richter, dat men hem dat goet leveren wil. Ende als die schout levert, soe buert hem een hogen ban daeroff, ende die scout doet hem vier off vvijf knechten mede, die hem dat goet brengen, alsoe voel als hy wil, dairt hem genoicht. Ende dan soe mach desen man die tilber have laten vercopen int eerffhuys off daert hem beliefft, by die pantmeisters -- dat [1]) sijn twe scepen — die elck dairoff hebben een pont stadts payment. Meer is die eygenscap gemaick op staende timmeringe, ende sy volvaren is [2]), soe is dat geen verboren, daer sy op gemaict is, behouden voert hoers rechts.

XXVII. *Van eygenscaprecht.*

1. Item aen een eygenscapbrieff sellen ten mijnsten wesen vier segel, als den scoudt, borgermeister ende twe scepen. Ende ist, daer een plicht gemaict wordt, alle die over die plicht gestaen hebben; ende doer die plicht sel men die een eygenscap transfixeren.

2. Item als men pant, die pandinge sal men teykenen; ende wanneer die pandinge gestaen hefft XIIII dagen nae den dach, dat hem die weet gedaen is diegene, die gepänt is gerechtelick sonder uuydtdoen, soe sel degene, die gepandt hefft, ten naesten recht (begeren) geëygent the werden gerechtelick, dat men dat doen sal sonder vertreck ende hem laten een eygenscap maken nae manieren, als tUtricht is.

3. Item die heer mach die eygenscap aen hem nemen bijnnen der yerster mant, nae dien sy gemaict hefft geweest, ende gheven den clager, die sy gemaict heft, sijn hoefftgelt weder mitten onraet, daer die eygenscap om gemaict is; ende dan is den heer den derden penninck verscenen van der hoefftgelt.

---

1) Q herhaalt dit woord.

2) Q voegt hier in: „stande tijmmer etc. ende sy volvaren is".

Ende steet sy off levert die heer den clager teynder maent, soe is hem den derden penninck verscenen. Ende waert, dat die eygenscap langer staet dan een jair ende sses weken, ende den sculdenaer denghenen nyet en vernoich, die den eygenscap gerechtlick had, soe wairt all tgeen sijn eygen, dat in der eygenscap benompt staeytt, die den eyenscap heff doen maken.

4. Item wanneer die heer die eygenscap aen hem wil nemen, soe sall sy diegheen, die sy hefft doen maken, den heer gerechtelick overgeven.

5. Item soe wie pant off sciert, die moet sijn eygenscap vervolgen terstont nae der pandinghe, alsoe vveer als die pandinghe nyet uuthgedaen en werdt.

6. Item soe wie een plicht gedaen woirdt ende die vervolcht mijt pandinghe ende eygenscap, die moet van der plichten enen brief nemen; ende die plicht, alsoe genoemen, en sellen voerjaren noich verdagen.

7. Item men mach gheen eygenscap van scult op staende tijmmer off leggende erff maken, ten waer saeck, dat die plicht gedaen wair van der scult op getijmmer off op dat eerf, daer men aen wil eygenen. Meer brief van renten, die spreken uuth getijmmer off op eerff, die eygenscap daervan mach men maken op dat eerff off op dat getijmmer, daer den brieff of ruert.

XXVIII.

1 [1]). Dat oudtraet wijst ende nye, dat moet van weerde wesen, te weten die nye scepen ende die oude scepen.

2. Item men mach een saeck wel verliesen voir die nuye scepen, die die nye scepen anders wysen.

XXIX. *Van pantveringe.*

1. Item quam die raet aldus tot yemant om panden off seynden hoer boeden, ende die huysheer pantweringe dede, te weten hy naem den raet off boede uther handt, dat sy aentasten, die dede gewelt, ende gaet hem aen dat lijff.

2. Item woirden oick doren gesloeten, daer men hem om panden, die richter sall sy openen mijt instrumenten, off een ander machtegen, die dat doet van der heerlicheyt wegen.

---

1) Vgl. A. LXXVIII.

3. Item quam men oick om panden, ende die huysheer uuth wair, ende die vrouwe off sijn huysgesijn pantweringhe deden, soe moet die huysheer bijnnen een aetmael, nae dien hy te huys gecomen wair, die panden brengen in des richters off raets handen. Doet hy des niet, soe ist soe voele, off hy selver mitter handt pantweringe gedaen hadde.

4. Item men en sall nyemant uuthsetten panden off renten scueren, men en salt bewysen mitter register, dat dair gepant is, ende dat die pande te goede gescouden sijn, ende die boede sall die pandinge ende die borgemeisters die goetscel-dinge ghicten.

XXX. *Van vvrouen, die man hebben* [1]).

Item soe een man voecht ende monbaer is van sijn wijff ende goet, soe en mach die vvroue gheen scult maken, maenen, heffen noch buren, noich geen goet wechgeven noich weerloess werden dan tot een pont tweewerff des jaers, sonder oerloff van horen man.

XXXI. *Van copiën te geven, off wair men sy niet off gheven ende darff* [2]).

Item van allen briven, dair men ten recht mede spreckt, hoe dat sy sijn, dair is men copiën off sculdich te geven, indien dat sy die voirganger begeert, meer nyet van scepenplichten, die moegen die beclagers een off tweemael horen lesen, ende daerop soe moeten sy antwoirden sonder copie.

XXXII. *Wie sculdich is die rechten te eynden ende uuth te richten, als die vorganger des nyet doen en willen.*

Item soe alle rechten horen en moeten een eynde hebben, wairt saeck, dat yemant spraeck omme wederwerck te heynen off sijn huysinghe, eerff off lant geruympt woede hebben off dergelijck, dat is die clager sculdich te vervolgen mijt clagen ten utersten recht. Ende wilt dan dat die voirganger, diet behoert te doen, dan niet maken, soe sal die richter van des heren wegen dat doen, ende leggen des heren [3]) gelt dairin, dat hy den voirganger [4]) weder offpanden sall als des heren

---

1) Vgl. III.
2) Vgl. XI.
3) Q herhaalt dit woord.
4) Q: „voirvanger".

scult, ende mede die bannen ende boeten sel men hem uuthpanden, die van des gerichts wegen verbuert sijn.

XXXIII. *Wairop ymant sijn panden verborgen mach op cleyn boeten ende brueken.*

Item tot wat tyden dat die boeden gesant werden om panden te halen van cleyen broeken als van heymraders, wackmeisteren, putmeisteren off hoeffluden, off vvan verken, die nyet voir den heerden en gaen, off die den wagen draeff ende dairop saet, off van byten off van diergelicke, wair dat yemant sijn panden dairop verborgen woude, die soude men ten naesten rechtdage verdagen then recht, ende dan sal men die saecke sliten ten recht, off daernae op dwersnacht. Ende werdt hy in der onrecht gekent, soe sall hy gheven boven die boet ende koer enen hogen ban.

XXXIV. *Van eygendomsrecht ende hoevele eygendoom dat dair sijn.*

1. Item mijt eygendomsbrieff off eygendoom aenbestorven mach alle besitten des eygendoms panden voir eenen verleden pacht opten synen ende besetten voir een toecomende pacht.

2. Item die pachter mach voldon — borge setten — voir den besetter toecomenden pacht synen lanther off den boede off pander tot pachtdagen te betalen, ende dairmede soe moet die lantheer thevreden sijn.

3. Item die pachter moet synen lantheer voeldoen van der pandinge, eer hy die vruchten ruert, off hy moet die pandinghe uuthdoen, off hy doet geweld.

4. Item dair sijn drye eygendom: die een, die men vercoept off geefft ende mijt handen ende mijt monde overgeefft in den ban, dair hy gelegen is, den anderen die men wijnt mijt recht als eygenscappe int Stijcht ende burgemeistersbrief tot Wijck, den derden eygendom, die een aenbesterfft.

5. Item goeden, die gegeven sijn in hillicxvoirwoerden, en sijn geen eygendoom, meer men sall sy den gehilicten luyden overgeven in den ban, dair dat goet is gelegen; meer kompt hy dairmede aen dat besiet, het gefft hem alsoe voel rechs, offt eygendoom wair.

6. Item mijt coepbrive en cryget nyemaint eygendom, want den eygendom crijcht men mijt briven, die besegelt sijn ende overgegeven voir den schout ende scepenen, dair den eygen-

dom leyt, anders souder die schout ende ambachsheren ende gerichtsluyden vercort werden ende hoir rechten verlesen.

7. Item ijn den steycht van Wijck en mach men gheyn eygendom beswaren dan mijt gerijchtsbryven, gemaick off gecregen, dair den eygendom leyt.

8. Item all had een man hondert coepbriven ende quitanciën vvan erff off lande, ende die den eygendom hadde ende dairnae een ander overgave, die man die den eygendom crechge, soude dat goet behouden, ende den coepbrieff en soude hem niet hijnderen.

9. Item all had ymant huys vercoefft, ende die coeper dairin sat, ende beraudet hem dairnae, die coper mach sijn handt nae hem trecken, ende die den eygendoom hefft, die sall den scaey dairoff hebben.

XXXV [1]). *Vairop ymant sijn coer off sijn ampt opseggen mach, die gecoren werdt ende is op sant-Victoirsavont.*

Item soe wie gecoren wordt tot enigen ampt, die mach dat wederseggen mit V pont, ende driewerff mach hy wederseggen, indien men wil, ende dat tot elliker reyse mijt V pont, ende dair is hy een jair mede quijt ende vry.

XXXVI. *Vat is den stadtspont.*

1. Item den stadpont is een pont van k(o)eren, ende dairvoir soe moet men gelden XII Hollansche leuwen off een quaertier van een Vranckrijckcen scielt.

2. Item der stadt pont is een pont, coerpont off pont bonorum gelick goet, ende XX scillinge is een pont bonorum ende elick pont bonorum is VI Boergonsen spraspenninge off XII Hollantschen leuwen.

3. Item een pachtpont was IX Doertsche plaecken, meer int jair XIIII^{c} ende XIIII soe werdt het geseet op VIII Doertsche placken.

XXXVII. *Van hellinge, penninge ende scellinge.*

Item hellingen, penningen ende scellingen moet men valueren nae den pont, te weten twee hellingen maken een penninck [2]);

1) Vgl. A. XXXII art. 3.
2) Q. voegt hier in: „off dat".

XII penningh off deniers I scellingh; ende XX schillingen off solidi macken een pont. Ende soe wair grote pont sijn, dair sijn grote schellinge; als in Vlaenderen is I pont VI Rijnse gulden, daerom is dair een schellinge VI stuyver.

XXXVIII [1]). *Wat is lege ende hoge ban.*

1. Item een hogen ban is X oude Vlemsg wit, dair IX off der stadt, den X^en^ den richter off toebehoert.

2. Item een legen ban is I oude Vlemsche, die behoren all den richter toe alleen.

XXXIX [2]). *Wie gheen burgemeisters wesen en sullen.*

Item dair en sall nyemant borgemeister wesen dan een poerter off borger tot Wijck, ende hy en sall ten mijnsten yerst twe jair scepen hebben gewest.

XL[3]). *Hoe lange dat die scepen tuygen ende segelen sullen.*

Item die scepen zullen tuygen ende segelen nae horen offganck sess weken.

XLI. *Wanneer die officeres van der stadt, van den kerken en van den heymeraede rekenen sullen.*

Item soe wie enich ampt bewaert hefft ende op rekenscap dient, die sall alle jair binnen VI weken nae sant-Victoirsdach sijn rekeningen dairoff donde wesen. Ende soe wie sijn rekeningen dan niet rede en hadde, die verboerden alle dagen V scellingen, ter tijt toe dan sy rekeningen gemaick waer; ende dat sal men hem uuthpanden. Ende soe wes rekeninge nyet corrigert ende werdt voir Victoris dairnaestcomende, die sall van werden wesen. Ende w(a)erdt dat enich off mer yet vergaet te rekenen ende binnen VI weken nyet byeen brocht. nae dien hy gerekent hadde, dair en sal hem gheen verstoringe off hebben.

XLII. *Wairop ymant, als hy geladen werdt van den raiden, thuys mach bliven.*

1. Item soe wie geboden is ende beclaicht werdt ende

---

1) Vgl. A. LXXXII.
2) Vgl A. LIII.
3) Vgl. A. LII.

nyet kompt, en is sculdich een legen ban den richter. Ende kompt hy ter vierder reyse nyet, soe is hy sculdich een hogen ban. Dese bannen sullen die boeden terstondt offhalen ende panden.

2. Soe wie verdaecht is ten eeden off ter rekenscap off den scutter sijn scholt neempt off vollicht gewonnen werdt, verboert een hogen ban; desgelicks verboirt een ban, die een kenninge tegengaet.

XLIII. *Van recht nyet te houden op heyligen dagen.*

Item op gheen heylicht daghen en sal men recht houden uuthgesiet van willigen saken, ende onse boirgeren moegen uuthhemschen besetten op heylich dagen, ende die een vreemd den anderen.

XLIV. *Van uuthhemsche recht te doen.*

Item die bijnnen der miele van Wijck wonen off geseten sijn, sullen staen tot sulliker recht, als onsen borgeren staen; meer soe wie tende der mile geseten sijn, die sullen staen tot een onvertogen recht, also veer als onsen borgeren desgelicx gesciet tot sulker steden, dair die uuthheymsche off is.

XLV. *Van besetten luyden.*

Item die beset is, sal men een onvertogen recht doen, indien hy des eyschet; meer will hy, soe mach hy nemen XIIII dagen, meer dan soe moet hy wael doen weder the comen ten recht.

XLVI. *Van poerter te werde.*

Item dair en sall nyemant poerter werden ende boergerscap aennemen, eer hy sijn eedt doet, hy en sall belofen off borge setten the beleggen bijnnen Wijck aen leggende renten tot XL gouden gulden toe; ende dat sall hem costen aen der stadt II gouden postulaetgulden ende aen den richter ende den tween boirgemeisteren ende clerck elck 1 quaert wijns.

XLVII. *Wanneer hy op der stadt tolle vvaren sall.*

Item hy sall een half jair ten meynsten borgeren ghewest hebben, er men hem tolbrief geven sall.

XLVIII. *Wair die poerteren tolvri sijn, ende wes goeden sy mijt hoeren brieff sullen voerantwoirden.*

Item onse boirgeren sijn tolvry doir all Zelant ende Hollant, behalven tot Leyden, ende doir dat ganse Sticht ende mede aen dat tolhuyss. Ende nyemant en sall mijt sijn tolbrieff dan sij(n) eygen goet off medeboirger goet verantwoirden, ja alsoe veer als hy sijn medeborger tolbrieff by hem heefft. Wie contrary van desen doet, sall die heer ende raet richten nae hoeren guetduncken ende beliven.

XLIX. *Den edt, die elke boirger sculdich is te doen.*

Ick, N, zweer, dat ic twesen sall een getrouwe boirger ende poerter der stadt Wijck, mynen genadigen heren ende den boirgermeister onderdanich ende gehoirsaem, dat ic een vry man bijn, neymant eygen noich coermedich, mynen genadigen heren ende der stadt van Wijck quaetste te waernen ende besten the doen, mynen medeboirger onrecht helpen straeffen nae mijnre maicht, gheyn goet op onser stadt vryheit van tollen te voren dan mijn eygen goet, ende mijn medeboerger goet, indien sy my medegeven hoer toolbrieff, soe helpt mijn God (ende) all sijn heyligen.

L. = A. CXXI.

LI [1]). *Van liftoichrecht.*

1. Item man ende wijf moegen malcanderen lijfftoegen aen alle goeden, desgelicks vreemde luyden, die een den ander, beheltelick dat die den anderen lijfftoich, indien hy sculdich is, die scult betaelt sal werden van dat getoichten goet, yerst van die tijlber haeff, ende is dair gebreck, dan aent erff, soe wair die sculdenaers aen gericht willen sijn.

2. Item vrowen, die getoicht sijn, moeten hem mijt recht daerin laten sitten ende leveren een inventarium van den goeden.

3. Item alle tijlber haeff ende rorende goeden, want sy slyten, taxirt men den derden penninck lichter, dan sy in der tijt werdich sijn.

---

1) Vgl. A. CXXIII.

4. Item off een wijff broecht wech ende verbisterde des mans tilber haeff ende rorende goeden, soe moecht die man noichtans sijn getoich niet nemen, ten wair dat sy saken gedaen had om sijn leven te corten.

5. Item soe wie getoicht is, eer hy die toicht bruyken will of sall, moet hy den eerffgenamen voervanck doen ende bewyseingen van den goeden, die hy in toichten besitten sall, die men by den raedt groeten sall ende werderen. Ende all slijtbaer goet, als huysraet, sal men den derden penninck lichter werderen, dan het in der tijt werdich is, meer goudt, sijlver sal men groten tot synen pryse.

6. Item die getoicht is, moet borgen setten, dat hy den eerfgenaemen die valoer van den lijftoichten weder sall laten comen nae sijn doot, ja also vole als het lieftoychten goet is werdich. Ende dat getoichten goet en can men van nots wegen nyet verteren off vercoepen, twelck altijt die toichter wederom theen recht moet laten comen aen die erffgenamen desgeens, die gelijfftoicht hefft.

7. Item man ende wijff en moegen in den hylick sittende malcander geen goet maken dan lijftoich alle(e)n, want comen sy tot eenre taffel ende tot een bedde, so ist gemeen, want sy all een lijf sullen wesen, meer sy mogen malcanderen goet maken in hillickvoirwaerden, eer sy malcanderen beslapen hebben.

8. Item noich ander reden warenom man ende wijff malcanderen nyet en moegen maken: maecte een man sijn wijf goet, dat soude comen uuth bernende luxurie. Ende maecte dat wijf den man, dat soude comen van on(t)sich off dwaenck; dairom en salt niet gescien.

LII. *Van boedelrecht.*

1. = A. CXXIV art. 1.

2. Item soe wie in een boedel sit onbekoert jair ende dach, die en derff geen boedeleedt doen; desgelickts mach hy bewysen, dat die in den boedel behoren, dairuut hebben enen lepel, soe en deerff hy effter geen boedeleedt doen.

3. = A. CXXIV art. 2.

4. = A. CXXIV art. 3 eerste gedeelte.

5. Wil men, soe moet hy desen eedt soeven werf doen, den noeteedt gedaen wesende. Ende dan sall hy sweren op die boedelcedel, dat hy dair all in geset heefft, dair hy ende

die mit hem in den boedel bestorven sijn, mede die vrinde, wijnnen ende verlisen sullen, die in den boedel horen, rorende. onrorende goet, schult ende schulden.

6. = A CXXIV art. 4.

7. Item soe wes hy swert ssculdich te wesen, dat is voir sijn deel ende plicht, meer ander, (die) [1]) totten boedel behoren, de mogen lyen off mijssaken.

8 [2]), Item soe wie ongheschiden blyven sitten in een boedel, soe wees man off wijff dairin versterfft, gecoefft off gemaect werdt, is all gemeen, indien diet aencompt, den boedel genieten wil. Ende dair en is geen boeldel gemeyn, dair die man ende wijff nyet een besitten, als dair een steerfft, die totten boedel behoren, elck staet op sijn paert ende sijn versterff, off sijn van onwoirden [3]).

LIII [4]). *Van die mombaren ende onmundige kijnderen ende van curatoers van stommen, dommen ende uutlandigen.*

Item dair sijn dryeley mombars, als geboren mombers, dat is die naeste swertmach; mombers, geset by den raede, ende mombers, vercoren in stestament; ende gheyn van desen en mach des onmondigen kijnt goet verliesen noich affhandich maken, indien dat het kijnt tot synen mundigen dagen rechtsplegen will. Soe wie momber is, verstaet dit weel: siet toe, dattet goet gelick gemaeck werdt mijt des wesen goeden.

LIV. *Hoe men mijt recht in voechtdie ende momberscap tret.*

1 [5]). Item nyemant en sall momberscap aennemen, hy en moet ende sall van des wesen guederen yerste maken een inventarium by sijn eeden, ende caucie setten den naesten voir des wesen goeden weder the leveren tot des wesen mondigen dagen mitten redeliken gewijn; want men sal der wesen goet altijt bescriven ende voirttrecken. Ende die moeder blijft voicht van den wesen, in voel steden ter tijt toe sy weder hillick. In allen momborscap off voichtdie moet men caucie stellen, sall sy sijn recht.

1) Dit woord ontbreekt in Q.
2) Vgl. A. CXXIV art. 5.
3) Q: „een wouden".
4) Vgl. A. CXXV art. 1.
5) Vgl. A. CXXV art. 3.

2. Item nae keyeserliken recht, soe sijn die knechtghens mundich, als sy out sijn XIII jair ende VI weken, ende die mechden sijn mondich tot horen XV jaeren. Ende soe wes sy voir die tijt doen, en hefft gheyn stedichyet ten rechten. In Vranckrijck sijn die mechten mondich tot XI jaren, die knechtgen tot XV jaeren.

3 [1]). Item soe die steden staen by wilkoeren, tUtricht sijn die knechtgen mundich tot hoer XVIII jaeren, ende mechden tot XX jaeren.

4. Item voichdie van wesen ende bewaringe van dommen en behoeff men ten recht gheyn maicht te hebben; ende hoer macht duert, ter tijt toe die wesen mundich sijn, off die dommen wijss sijn, ende uuthlendige bijnnen lants sijn. Ende dat is die naeste zweertmach, off die dairtoe geset werdt.

5. Item onmondige kijnder goede weerden veerloes [2]) by hoer rechte vier vierdels, ende sijn: des kijnts vaider, sijn vaders moeder, twe die naeste, sijn moeder vader, ende moeders moeder. Sijn dese daer nyet, soe ist die naeste swertmach, daervan gecomen.

6. Item soe wie een vierdel wesen sall, moet ten mijnsten wesen nare dan een afftersusterkijntmach totten onmundigen.

7. Wie dat sijn des onmundigen kijnt IIII virdel.

Item des kijnts virdel sijn: twe die naste van sijn vader vader ende moeder moeder, ende dairtoe II die naeste van des kijntz moders vaders ende moeders wegen gecomen ende geboren.

LV. = A. CXXVI art. 1.

LVI. *Soe wie die aenleggende caucie off borge sculdich is the setten, die rechtsplegen will.*

Item soe wie yemant ten rechten bespreken off vervolgen wil, die en is nyet sculdich, den hy bespreken wil, borge te setten, want dat recht is een ygelick open; mer den richter is hy schuldich borge te setten voer sijn ban ende boeten, indien die richter dat eysschet off hebben will.

LVII. *Van hilickx-voirwardenrecht.*

1. = A. CXXVII art. 1.

2. Item aldus geloefft nyet te onterven off ontgeven moet

---

1) Zie Liber hirsutus minor van Utrecht LXXIX art. 2.

2) Q: „kijnder weerden goet verloes".

vast staen, al werdt het van den ouders hoer (kijnders) [1]) voer scepen dairnae overgegeven, want gheen ghijfft ende hefft stedicheyt, men sall ende moet voer commer off doen.

3. = A. CXXVII art. 2.

4. Item alle bescreven rechten maken te nyet onbehoerlic gijfften ende maken, contrarye den richten, ende alle gelofften.

5. Item het is recht: soe wie uutgehylickt is en sijn medegave heefft, indien hy nyet verbonden en is mijt hillicx voirwaerden off brieff bijnnen een jair ende ses weken nae doide, dat enige van den ouderen gestorven sijn, dat goet, uuth den boedel gehad, weder in te brengen, die en sal van der yerster doot nijt buren, meer hy is voldaen mitter medegave van den yersten doot.

LVIII. *Van testamentrecht.*

1. = A. CXXVIII art. 1.

2. Item nyemant en behoert in successie van yemant aen te tasten van testament off van voechdiën sonder inventarium, mitten recht gedaen.

3. = A. CXXVIII art. 2.

LIX. *Woe men een recht houden sal.*

1—5. = A. LVI artt. 1—5.

6. Item in die staedt van Uutricht en mach men oick gheyn tijlber half wechgeven noich maicken voir een notaris ende tuygen, dat sall ende moet men wechgeven off maiken voir scout ende scepen, salt van weerden sijn.

7. Item noich is tUtricht recht ende gevonte, dat men twee dagen in die weeck, het sijn rechtdagen off nyet, compt voer Hasenberch des Dijnxdagen ende Donredagen, ende gijfft over van IX uren tot X uren durende.

8. Item als die schout dair niet en is, soe is die schepenborgemeyster schout altijt, ende hy hout recht ende staet over die overgijfften.

LX. *Van lucht the nemen off the scheppen van een anders erff off hoestede.*

1. = A. CXIX.

2. = A. CXX art. 1.

1) Voor dit woord, oningevuld in Q, is plaats open gelaten.

3. Item gewesen tusschen Gobert in den Dom [1]): dair was een geankert in halff den gevel mit hauten bouten, want heet een jair en seess weken gestaen had, woert den gevel halff ende halff gewesen.

4. Item een duemanker bewijst buten den gevel II$^1/_2$ duem.

5. Item heefft een man geen eerff buten den gevel, hy moet sijn duemanker houween ende maken in den gevel ende nyet buten.

6. Item een man, die buten den gevel eerff vermet, moet dat bewijssen mijt sijn fundamenten off mijt teykenen off zegel ende brieff.

7. Item gaen die fundamenten lijntrecht op, soe en heeft hy gheyn eerff buten, ende sijn duemanker moet hy binnen den gevel leggen.

LXI. *Van ontwaringe.*

1. Ite soe wie ontwaert, ende XIIII dagen blijfft in sijn ontwaringe, naedat die weet gedaen is, ende indien tegens der ontwaringe geen inssettinge en gesciet, soe moet die grontheer ten naesten rechtdage sijn gehout doen op sijn ontwaringe, sall die van weerden wesen. Ende gesciet daertegens insettinge, ende die grontheer dan blijft in den rechten, soe en is hy schuldich geen ontwaringe-eedt the doen opter ontwaringe.

2. Item hoechlanden sal men ontwaren voir sunt-Jacob ende leechlanden voir sunt-Peters.

LXII. = A. CXVII.

LXIII. = A. CXVIII.

LXIV [2]). *Van keryckmeysteren, scholmeisteren ende des gasthusen meisteren recht te doen.*

1. Item soe men die kerck ende den armen altijt behoert voir te staen ende te helpen sonder tonen, by den heren is overdragen, dat die kerckmeisteren ende gashuyssen rentmeisteren, alle wegen horen binnenjaringen pacht, renten off testamenten mijt hoir registeren off rekenscappen off bewisliken betoent der kerken- ende den gasthuys-renten ende -schulden voirseit sullen uuthpanden tot alre tijt, als men des

---

1) De naam van de tegenpartij ontbreekt.

2) Vgl. A. LXXII.

heren scout ende pachten uuthpandet, dats mijt de een handt te panden ende mijt dander the vercopen off weech te nemen. Meer laten sy yet verjaren off verdagen, soe sullen sy vervolgen als onse andere borger doen, dairom soe syen sy weel voier hem.

2. Item tot sulken recht sall oick staen die schoelmeister van der kinderen schoelghelt uuth te panden.

3. Item des kerckmeysters eedt sall altijt gaen voir den eedt desghens, die sy vervolgen ten recht of anders.

4. Item want men nyet vijnden en can tot enige seker plaetsen, ende men aen hoer goet moet panden ende soe inwinnen mijt recht, ist een oude gewonte, dat men die weet van der pandingen doen sall uuth der stadt huyss ten naesten dage, als dair gepandt is; dat is genoich. En(de) men sall den clager sijn recht vvoerderen, off die weet voir des schuldenaers mont gedaen weer.

LXV. *Van kennyge.*

1. Item in kennijnge soe heefft die her off schout twee stemmen, ende soe wie die te nae gaet, verboert enen hogen ban.

2. Item soe wie kenninge dinget, die wedersaeck moet mijt hem aen kennijnge gaen, off hem vellich geven van der kennijnge, soe die kennijnge is dat hoechste recht.

3 [1]). Item dair sijn drie kennijngen als: van der bloede, thusschen twee man tael, ende tuysschen erven, lande ende hoeffstede, ende besit dairoff, wie dairin is.

LXVI. *Van uuthdoen.*

1 [2]). Item soe wie hem uther pandinge, ontwaringe, besettinge off uuth inleidinge doen wil off anders van wat [3]) sake, dattet waer, die moet dat doen binnen XIIII dagen, nae dien hem die weet van der pandinge off ontwaringe gedaen is, salt van werden wesen. Ende soe wie also uuthdoet, die sal men ten naesten recht ten recht verdragen by den gefronden boden.

---

1) Vgl. VI. Aan dit art. ontleende Booth zijn voorschrift, geciteerd door Muller: Inleiding tot de rechtsbronnen van Utrecht p. 286 noot 5.

2) Vgl. A. LXI.

3) Q: „war".

2. Item die den anderen willich wijnt, die sall die som nomen ende laten teykenen in die vellichscap. Ende eer men op die vellichscap mach panden, soe moet hy sijn gehout doen voir die pandinge, dat het rechtverdich is, dair hy sijn schulder vellich op gevonnen hefft, anders doet hy onrecht pandinge.

LXVII. *Van gepandt goet te richten ten eynde.*

Item soe wie XIIII dagen in der pandinge gebleven is, sall dairnae gaen totten tween borghermeysteren ende sinnen hem aen, dat sy hem die pande op N. te goede schelden; die borgemeister moegen hoer beraet nemen twee XIIII dagen, off sy det gelt opleggen willen ende laten die stadt profyet daeroff hebben, te weten den derden pennijnck meer. Doen sy dat nyet ten naevolgenden naesten rechtdage, soe moet het recht leggen, off sy sijn schuldich den clager die pande te goede the schelden, also geringe als die pande te goede gescouden sijn, soe is den clager een derden pennijnck meer verscenen dan sijn hoofftsom is, ende geen derden pennijnk van den onraet. Ende die clager mach varen aen wat goet hy wil ende die sculdenaer hefft, hetsy landen, renten off tijlber haff, dat hy nemen sall ten naesten omganck, daer men hem uuthrichtinge off doen sall, daer hy den raet off leveren sall, alls off hy panden. Meer wil hy renten hebben, soe moet hy die brieff daerenboven becostigen, welliken onraet altijt gaen sall van den gepanden goede.

LXVIII [1]. *Van vangen voer die scult die gheeyn haeff en hebben aen the richten.*

1. Anno XIIIIc en XLV is overdragen, dat die straet tot Wijck soe edel is, dat dair nyemant op gaen en sal, die geen goet en heefft aen te richten, tensy den anderen, den hy schuldich is, te wille ende te danck.

2. Item die aldus ten affteren is, ende hem verwonnen heefft off mit recht aenspreeckt, heefft hy gheen goet te voldoen off borgen te setten, soe is die richter den manre stock ende yser te leveren mitten twee boeden, die om hoer loen helpen sullen. Ende die manre sall den sculder in der vangenisse voir sijn schult houden; ende die manre sall hem

---

1) Vgl. A. LXXVII.

leveren water ende broot tot sijn noetdorfft. Ende men en ssal den gevangen nyet wegen als men hem uuth ende in der gevangenissen set. Ende dair sall hy sitten ter tijt toe hy die schuldt betaelt heefft off doen betalen, tenwair dat hem die raet sleet, dat hy lange noich hadde geseten voir die schult, soe soude men hem uuth laten ende dan soude hy vry wesen van der schout.

3. Item coempt den schuldenaer enijch ongeval in den stock aen by sickten off by sterven, dair sall die maenre sonder scaede off laest off wesen, ende sonder beteringe te doen. Ende soe wie hier vraeck om dede aen die manere, sall die heer richten als geweldige saeken aent lijff.

LXIX. = A. CXXXIII.

LXX. *Soe wie geset werdt tot enich ampt van den raedt ende dat nyet wesen woude.*

Item soe wie geordineert weert the wesen waeckmeister, putmeister off hoefftman van som burgeren off dergelick, ende dat niet wesen en woude, soe sall die raedt denghenen slyten te gaen in een herberge by IIII off V pont off meer, nae dien die saeck is; ende dair en sall nyet uuthgaen, hy en doet dat ampt, ende sall nochtans beteringe doen.

LXXI. *Wairmede dese hoeffluyden hair subiecten dwijngen sullen.*

1. Item dese hoeffluyden sellen dair selver boeten op stellen by den raedt, dair sy die naebueren op becoren sellen, sonder yemant te verdragen, die hem der stadt boeden terstont offhalen sellen. Willen dit die hoefftluyden nyet doe(n), soe sal men den hoefftluyden tweevvoudich boeten offhalen ende panden by den richter.

2. Item woude yemant sijn panden verborgen ende meenden mijt reden te bewijssen, dat hy geen boet schuldich en wair noich broek, weerdt hy in den onrecht gekent, soe is hy boven die boeten schuldich mede een hogen ban.

LXXII. *Van den kinderen off onbegeven knechten off doichteren, hebbende ouders.*

Item soe wie onbegeven is ende ouders hefft, die en mach copen, noich vercopen, schult maken, noich manen, heffen

noich boren, sonder der ouders oerloff, te weten den vader, die momber ende voicht is, want sy en hebben haeff noich goet, want dat haer op hoer hoefft en is hoir nyet, meer hoer ouders. Ende makeden sy dussent ghulden schultz, off weerden sy coeren schuldich, die ouders moegen hoer kijnder dairoff vriën sonder yet the gheven, meer voir die koeren mach men sy setten in der vangenscap.

LXXIII. = art. XXX.

LXXIV. *Van macht off procuratiën* [1]).

1. [2]) Item soe wie gemaichtich is voir scependom, en mach nyemant voirt machtigen.

2. [3]) Item machten, gesciet voir den heer van den lande, hebben cracht ende macht in allen synen bancken, dair sy getont weerden.

3. [3]) Item machten, gesciet in ons [4]) off copsteden ende dair mede in allegeert staet perykel des lijffs off des doots, als van ballingen off ouden luyden, dair men die te doen hefft, en sullen van weerden wesen.

4. Item machten, tUthrecht gesciet, en sijn tot Wijck van geenre weerden, want soe wie comen mach ende des nyet en doet, gheyn macht en helpt hem.

LXXV. *Van die jairmerckt ende weckemarckt.*

1. Item van desen mercten is geroert in der poerten vryheitbriff [5]), duyster van haer vryheit, meer is nae aldus verclaert ende verlenget; ende die dagen ende tijt is benoempt, gelijck hirnae volgende is.

2. [6]) *Jairmarckt.* Die sal ingaen des Manendages nae der dageraet nae sunte-Dyonisiusdach, ende dan sal men die crucen richten. Ende die sall durende wesen totten anderen Donderdagen nae den voirseiden Manendach uuet totten IX uren toe, dan sal men die crucen nederleggen.

3. [7]) Die weeckmarckt sall beginnen alle Dinxdagen tot

---

1) Q: „procuraten".
2) Vgl. A. CXXIX art. 1.
3) Vgl. A. CXXIX art. 10.
4) Lees: „hanse"?
5) Zie bldz. 10.
6) Vgl. A. LXXXIII.
7) Vgl. A. LXXXIV.

II uren nae der noen ende sall durende wesen totten Donre dach dair naestvolgende tot IX uren toe voirmiddage.

4. Item soe wie tot desen marckten kompt, sullen hebbe een vry vast geleyde te comen, te blyven ende weder t keren, mijt hair haeff, lijff ende goet, tenwaer dat sy sulk saeke deden, dair men sy om houden moicht, ende sy hoi geleyden ontvriden.

5. Item soe wie den heer off der stadt broeckachtich is, en sall dese vrieheit niet te baten comen, want dese vrieheit is van scaey, sculden ende tegens alle opleggen, dat die een den anderen opleggen [1]) mach, ende dat nyet gescyet en is op enich van desen marckdagen.

6. Item soe wat [2]) schult op enich van desen marcktdagen weerdt gecoefft off gemaickt, dair mach men om besetten ende rechtsplegen op desen marcktdagen.

7. Item discordia van cop off voirwaerden, gemaict op enich marcktdach, dair sal men die partyen off te recht stellen, ende sy moegen malkanderen dairom vervolgen ten rechten optenselven dagen.

8. Item soe wees vechtelick die (e)en borger tegens den anderen dede op desen marcktdagen, dat staet op dubbelde coren.

9. Item uutheymsche tegens malcanderen op dese dagen gaet hem aent lijff van vechtelick.

10. Item dair die borgher aenvechter is tegens een uutheymssche, soe sijnnen sy beyde op dubbelde coeren, meer is die uutheymssche aenvechter, het gaet hem aent lijff.

11. [3]) Item nyemant en sall des Woensdages enich goe coepen, het sy botter, eyer, visch, verken off besten, wa noich vlaes, peerde noich runderen, eert op die marckt is, te weten opter plaetssen, op verboren van een pont goet gelts, halff tot des heren ende halff tot den stad behoeff.

LXXVI. *Van den twecn nyen marckten.*

Anno etc. XCV gaff bisscop David etc. der stadt van Wijck twe vrie jairmercten: die yerste op sunt-Jorisdach, dander de

1) Q: „opseggen.".
2) Q: „wie".
3) Vgl. A. LXVI.

vierden dach voir sant-Johan te Middesemmer. Ende is geleyden dri dage voir ende drie dagen nae. Ende cemen sy op heilichdagen, soe ist des naesten werckdages maerckt.

LXXVII. *Van goet dat opt Over te coep coempt.*

1 = A. LXXX.

2.[1]) Item quaem enich vrempt coepman mijt korn, sout off ander waer om te vercopen, die dat mijn dede roepen, dan [2]) onse borgen dat vercofften off gaven, ende onse poerters haer goet oeck deden omropen als die coepman, die en moet sijn goet, te weten, sout, korn off ander, niet opsteken, meer hy moet het all slyten, als hyt dede roepen, op verboren tot elcker reysen van V pont, halff tot des heren ende dander helfft totter stadt behoeff.

LXXXVII. *Van goet over te geven, dair een man niet komen en mach off en derff.*

Item die sall gaen in een stadt van rechten, en(de) sall dair in den gerecht een noeteedt doen ende zweren, dat hy van vrese ende perykel sijns lijffs nyet coemen en derff, dair dat goet gelegen is, om over te geven, dan sall hy dat goet overgeven, dair hy den noeteedt gedaen heefft, ende vertyen dairoff, als recht is. Ten derden ende ten laesten sall hy een off meer machtigen, dair hy den noeteedt gedan heefft ende die ghijfft gegeven, alsoe dat die gemachtichde sall noegen wesen machtich den eygendom over te geven in den man, dair dat goet gelegen is.

LXXXVIII. *Wairop die van den borgemeister off raet geladen werdt, thuyss blyven mach.*

Item soe wanneer die borgemeysteren, off raedt off koermesters yemant doen bieden voir den scepen aen hoeren mont off tot hare weten van enige saeken, die den heer off der leden off den raet aengaen off aencleven mogen, ende quam die niet ten yersten mael, soe verboerden hy I pont boncrum, des anderen dages oeck een, tot vier reysen IIII pont; dit all men hem offhalen ende panden al als heren schult.

---

1) Vgl. A. LXIX
2) Q: „dat".

LXXXIX. *Van vordelrecht.*

1—8 = A. CXIV artt. 1—8.

9. Item die ondersaten de(s) Gestichts, want sy sijn sint Mertens ondersaten, nemen vordel als borgeren ende sint Mertijns dinstluyden doen.

10. Item sy en hebben gheyn rijngen, gordelen, noich vifftigen tot vordel, noich coedsen noich bedsteden noich gardinen, dat is all deylbaer goet off haeff.

11. Item in allen huyssraet is dat beste stueck vordel, dat in den boedel is, uuthgeseyt in sijlveren werck, in ketelen ende in potten; indien van elck drie delen sijn, soe en neempt men voir vordel dat beste sonder een.

12. Item soe wie vordel genyeten off hebben wil, die moet dat bijnnen jairs eysschen ende nemen, anders en sall hy des nyet moegen hebben.

13. Item gheyn man en mach voerdel coepen nae sijns wijffs doot, dan hy by sijns wijffs gesonde lyve en hadde; ende wees vordel, dat men dan nyet en heefft, dat en mach men dan niet coepen.

XC.[1]) *Van den koren ende broecken van twijst, seheel off vechtelick.*

1. Item soe wie den anderen ghefft coerwerdt, als heit liegen off vloeckt, enichoevel, verboert X schillingen.

2. Item soe wie den anderen spreckt aen sijn eedt, seggende: den eedt was quaet, dien ghy doet, verboert XX schillingen, (dat is) I pont.

3. Item soe wie den anderen schelt dieff, verrader, morder, horensoen off aen sijn eer spreckt, off een slach ghefft sonder bloet the laten, off een meess treckt, off nae een man slaet, off dairnae werpt off een pieck sengkt op een man verboert XL schillingen, dat is II pont.

4. Item soe wie enich van desen den anderen aenseyt o bewijst aent gerecht off dairvoirt, verboirt IIII pont.

5. Item soe wie enich van den gerichtsluyden aen sijn ee spreck off dairnae werpt off slaet, verboert IIII pont.

6. Item desgelicx verboert men den heymraders, scutter

---

1) Vgl. A. X.

poertwechteren, wakers, waeckmeisteren, want sy sijn oeck gezworen.

7. Item een bloetwonde en is gheyn lijt diep, ende een korwonde moet wesen een lijt diep.

8. Item soe wie den anderen slaet off steckt een bloetwonde, verboert IIII pont.

9. Item wie een corwondt steeckt off slaet, verboirt V pont.

10. Item soe wie een dootslach doet, verboert XX pont.

11. Item soe wie anvechter is, verboert dubbelde koren.

12. Item soe wie by nacht koren verboert, die sijn oick dubbelt, want in der nacht is een eygelijck rust ende vrede geboden.

13. Item die mit verboden wapen, als mit bilen ende langmessen, koeren verboert, die sijn alle dubbelde coren.

14. *The weten wie een aenvechter is.* — Item die is aenvechter, aen wien men in der wairheit bevindet, dat den anderen yerst misdoet mijt voirden, dair men koren mede verboirt, off mijt instrumenten.

15. Aldus is claer, dat men also wel aenvechter is mijt worden als mijt slagen.

16.[1]) Item vremde luyeden tegens onse inwonners verboren altijt dubbelde koeren, alsoe veer als die vremde aenvechter is, anders staet die vremde als een borger off inwonre mijt sijn koren.

17. Item vrouwen verboren enen ouden Vrancricxen schilt, die tot goeder famen staen, ende nyemant gelempt off doot geslagen en hebben; ende die tot quaden famen staen, sellen dragen den steen off beteringe doen tot des raets slytinge.

18.[2]) Item valt enich twijst off scheel bijnnen onse gerichte off buten onse gericht, ende hir niet beschreven en staedt, dat sal men richten ende corrigeren nae den bes(t)en, gelijck als voirscreven is; aldus moegen onse inwoners tegens malcanderen te Roemen koren verboeren, die sy te Wijck moeten betalen.

19. Item geviel enich dootslach bijnnen Wijck off ergent anders van onsen gericht, poerteren off buerluyden, dair

---

1) Vgl. A. LXVIII.
2) Vgl. A. XI.

soude die onsculdige magen off bevreet wesen nae den nederslach; wie hyertegens doet, is een vredebreker.

20. Item alle twijst, scheel ende vechtelick sijn sculdich yemant uuththen recht te vreden. Ende alle misdaet ende scheel, die bijnnen der vryeheit van Wijck gesciet, dairoff sall men beteringe geven ende nemen by den borgemeisteren ende raeden, die dat oick behoirt the verliken, indien dat die vrinde nyet moeg en vereingen.

21. Item driemael mach men die partiën bevreden, telken sess veken, ende dan is men sculdich the soenen, indien enich van den partyen dat wijl.

22. Item der poert vrede van Wijck sall staen ende durende wesen een tijt van sess weken.

23.[1]) *Van vrede eyschen.* — Item soe wie van den richter, borgemeisteren off raden off van den borgeren vrede eysschen van enich twijst off vechtelick, die sallt yerstwerff eysschen opter stadt willekor, dats is op I pont, anderwerff op II pont, dat is tsamen III pont, derdewerff op III pont dat is tsamen VI pont. Ende wil diegeen den vrede niet geven, so sal men den wedersaeck laten gaen opter stadt vrede sijn tijt uuth, ende den wedersegger des vreden sal men terstont offhalen sijn koren, als voirseit is.

24. Item alle coren moet men inwijnnen ende die luyden offwysen, indien sy mijssaken, mijt twee getuygen, het sijn vrouwen alsoe wel als mannen.

25. Item men mach een sijn koeren offslyten by getuyge van een, meer die moet wesen in den raet; ende sulck getuych van enen hefft cracht als the voren van twee.

26. Item wie sijn eedt biedt off gedaen hefft voir koeren, ende hem contrarye tegens sijn eedt getuycht werdt, die verboert dubbelde kueren.

27. Item soe wie den tuygen, gelaeden van den gericht, mijsdoet mit woerden off anders, soe sal men dengenen, te weten den misdader, in een huyss bieden te gaen by een koer, ende dair nyet uuth the gaen, hy en hefft die saeck gebetert tot des raet slytinge.

28.[2]) Item soe wie in koeren gesleten is, den sal men sy

---

1) Vgl. A. XII.
2) Vgl. A. XIII.

overdwersnacht offhalen by den richter ende koermeisteren, off men sall hem van stonden aen bieden tè gaen in een huyss by een Vrancricxe schilt, ende dat tot IIII reysen; ende dan verboirt hy IIII Vrancricxe schilden, halff tot des heren behoeff ende halff tot des gerichts behoeff. Ende dit sall die richter mitten raet dengenen terstont offhalen ende uuthpanden mijt sijn koren, die hy verboirt had.

29. Item soe wie van die raeden bidt off spreckt voir die koren verboert hebben, sall verboren tot elken reysen II Vrancricxen schilde.

30. *Wie die koeren toebehoren.* — Item die koeren tgelt dairoff sal men deylen in drieën, dat een derdendeel die heer, dat anderde die stadt, dat derde die scepen, dair sy coevel off dragen sullen.

XCI. *Van den broeken ende yerste van den brande.* = A. LXX.

XCII.[1]) *Van leysten.*

Item gheyn burman off inwoenre en mach op sijn medeburman, poerter off inwoenre leysten, meer onse burluyde moegen doen op vremde, ende de een van buten op dander. Dede enich werdt off weerdijnnen contrarye, dat wair tot elcker reyse op I ouden schilt totter stadt behoeff.

XCIII.[2]) *Van vletquaet.*

Item soe wie vletquaet draget op yemant messen, die verboirt I oude schilt.

XCIV.[3]) *Van yemant aen den dijckgreeff te belasten.*

Item gheyn ondersaet, noich borgeren sall den anderen synen medeborger belasten noich uutsteken van verdint loen off anders aen den dijckgreeff, op verboren van II Vrancricxe schilden, halff tot des heren ende dander heelfft totter stadt behoef, meer die richter sall hyeroff doende wesen, indien men des begert, een onvertogen recht, gelijck die dijckgreve doen soude.

---

1) Vgl. A. LXXVI.
2) Vgl. A. LXXI.
3) Vgl. A. LVII.

XCV.[1]) *Van quade eden.*

Item soe wie bevonden weerdt, dat hy een quaden eedt gezworen hefft, dat sal men richten mitten slutel; over die waerheit des ondersoeck sal men nyemant dan den raet overhalen, die dat kennen sullen.

XCVI.[2]) *Van den maeten ende ponden te yken.*

Alle jaer sal men eens die maten ende wichten yeken ende gebieden by koren, dat een yegelick den anderen goede maet ende gewicht geefft.

XCVII. *Van dat broet, byer ende wijn te setten.*

1.[3]) Die borgemeisteren sellen alle weken, off als noot is, dat broet wegen off doen wegen nae der ryinge; desgelijck soe sellen sy mijtten scheppen ramen, woe dat men dat byer ende den wijn vercopen ende geven sall.

2. Item is sculdich van elcke kan te yken off pont te yken den borgemeisteren I out swaertgheen.

3. Item van een scepel te yken I oude Vlemsch.

XCVIII.[4]) *Van scaede te doen in korn ende hoven etc.*

Soe wie den anderen sonder consent scade dede in korn, hoven, rysen, tune, warmmoes off oefft naem, die verboirt III pont, dat een tot des heren, dat ander totter stadt, ende dat derde tot desgens behoeff, diet aenbrengt. Ende ontgaet hem hyer yemant in onredeliken, dat sal men onredeliken mijt geselen off anders by den heer richten. Broeckten hyerin yemant, die dese koer nyet betalen en kan, die sal men setten ten vater in den stoeck.

XCIX.[5]) *Van wijn ende byer te slyten, the vercopen ende the tappen..*

1. Item nyemant en sall wijn noich byer vercopen noich

---

1) Vgl. A. X art. 15.
2) Vgl. A. XXVIII.
3) Vgl. A. XXIX.
4) Vgl. A. LXIV.
5) Vgl. A. LXXXVIII—XCII.

duere gheven, dan het gekoert off geboeden is, opt verboren van I ouden Vrancricxen schilt.

2. Item nyemant en sall wijn off bier off xcisbaer goet inslaen dan by den xcijssmeysteren off by II sijn naeste naeburen, die dat den xcijsmeisteren seggen moegen by hoeren eedt, opt verboren van I ouden schilt.

3. Item die brouwers moeten den xcijsmeisteren bewijss doen van hair byer alle weke, indien die xcijsmeisteren willen, goetwillich by horen eedt, opt verboeren oick van I ouden schilt van den byer in den veten gebrouwen, ende wysen, wye dat hefft gehadt.

4. Item die borgemeisteren ofte koermeisteren, die geset sijn, sullen alle weken dat broet wegen nae den ryinge, in der kerken geset. Ende soe wiens broet te licht is, verboert I ouden schilt ende al dat broet, dat dair is gebacken.

5. Item dese cormeisteren sullen den visch oeck becoren ende die maerckt verbieden, die sy becoert hebben, ende sal men souten noich vercoepen, op II pont, soe dijck het gesciet, halff tot des raets, dander helfft totter poerten behoeff.

C.[1]) *Van vis ende vogel te vercoepen.*

Item nyemant en sall geen visch off pryvancie opcoepen, ten sall yerst sijn mael gehouden hebben bijnnen der poert van Wijck gewonlick opter mercken, opt verboeren van II pont, tenwair dat yemant vogel gecofft had opte banck, die moeten die inwonners selver opte banck halen off doen hallen by horen broedigen dijnre ende huysgesijn.

CI [2]).

1. Item nyemandt en sal wegen dan mijt geyeckte ende geteykende wichten, op verboeren elke reysse I pont.

2. Item die boeden sullen wegen alle Wonsdaege die botter, ende elck maet moet wegen I pont ende II loet, opt verbueren die botter ende daertoe becoert the wesen.

3. Item van dobbelspuel en sal men gheen recht doen, en(de) gelden, dairop geleendt, en derf men niet betaelen.

4. Item nyemant en sal honden houden sonder orlof, alle daege op eenen braspennijng.

---

1) Vgl. A. XCIII.

2) De volgende artikelen zijn later in Q bijgeschreven. Vgl. A. XCIV—CXIII.

5. Item gheen vverken en sallen gaen op der straeten sonder den harden; den scutter mach die scutten op een oudt botghen.

6. Item van Mey tot sant-Gelijs mach elck scutten op eenen halven gulden in sijn scaey.

7. Item wie sijn straet niet scoen en maeckten, als het geboeden waer, dat is elke reysse op eenen braspenning.

8. Item elck sal zijn vleetquaet ende vuelnis draegen after den pael opten Bottersloot ende opt Oever tenden den pael, op verbueren van eenen braspenninck tot elcker reyse.

9. Item niemant en sal die Kerckstege of Arckport vuyl maeken of laeten doen van kinderen of vercken, opt verbueren elcker reyse van I ouden braspenninck.

10. Item niemant en sall sijn mestvvercken voeren an der luyden doer drieven, op verbueren I ouden braspenninck tot elcke reyse.

11. Item elck sal sijn waegen ende karren setten van der straeten, op eenen braespenning des daechs.

12. [1]) Item den leckvis sal men vercoepen voer die Waeterpordt; die des niet en dede, verboert I pont goets gelts, tenwaer dat het waer nae X uren, ende dat het mael gehouden waer.

13. Item niemant en sal den scaep buycken noich blaesen, opt verbueren elker reyse I pont goet gelts.

14. Item gheen leken en sullen opt kerckhof spoelen, opt verbueren I ouden braspenning, die men den ouders ofhaelen sal.

15. Item (gheen) taevernyere en sal bier weygeren om sijn gelt, dat men mijt kannen uuydtdraegen wil, op I pont, mer sijn die tappers the bed, sy en dorven niet opstaen.

16. Item niemant en sal gheenderley vulnisse offte dode catten of honden noich gheen velle leggen in der steden graften bijnnen of buyten, op II pont goets gelts.

17. Item soe wie mit (e)en waegen compt binnen der stadt Wijck, sall daerby gaen of loepen, opt verbueren ellike reyse eenen braspenninck.

18. Item een yegelijck sal sijn hoefstadt beheinden, dat zijn beest daeruuydt by den straeten des snaechs noich daeges

---

1) In dit art. schijnen A. CIV en CV bij vergissing ineen gesmolten te zijn.

en loepen, vvercken, scaep, peerdt of koeyen, die men tot elker reysen macht ende sall becoeren op een braspenning, uuytgeseyt als men se uuydt te weyden drieft.

19. Item niemant en zal by daech langmessen noich bylen draegen buyten orlof van den borgemeisteren, uuydtgeseydt des heren dinners, by I pont; ende des nachs die becuert wordt, is II pont, uuydtgeseydt die wechverdich sijn, die moegen daermede uuydth ende in reysen.

20. Item den uutheymssche sall den werdt seggen, dat hy sijn langmess ofleydt; doet hy des niet, soe sal men den weerdt dese kuere ofhalen, indien die gasten daerop becoert worden.

CII [1]). *Van Stichsche ontwaeringhe.*

1. Item soe wie ontwaert ende totten naesten rechtdach al tot den eynde toe in sijn ontwaeringe blijft, indien die weet gedaen is, ende indien theghens die ontwaerringhe gheen insettinghe geschiet, soe moet die grontheer denselven rechtdach sijn ghehaudt doen op sijn ontwaeringhe, sal sy van weerden wesen; ende ghesciet daertegens insettinghe, ende die grontheer dan blijft in den rechten, soe en is hy niet sculdich ghehaut te doen op die ontwaeringhe.

2. Item hoechlanden sal men ontwaeren voer sint-Jacob ende leechlanden voer sinte-Peter. [2])

CIII.[3]) *Des raets pryvilegiën ende macht.*

Anno XIIII C ende XLV is by den joncker van Gaesbeck ende by sijn gemeen gerecht overdraegen ende gesloeten, dat soe wes die raet slijt ende kent in allen saeken, dat zall van werden wesen sonder wederseggen.

CIV. *Nootsijnnijnge nyet te laeten* [4]).

Item niemant en mach hem laeten vernootsijnnijngen vor t scependom to Wijck, daerom sall een yegelick machtichgen of nootsaeken moegen te baeten nemen.

---

1) Tusschen CI en CII zijn in Q verschillende artikelen uit P overgeschreven.

2) Hierachter volgen in Q: „Een oerdel gewesen tot Kesteren van den ridderscap, ruerende van pacht, voerscenen in orloghe des landts van Gelre" (= CXXIII) en nogmaals het Vordelrecht.

3) Vgl. A. LXXVIII.

4) In margine staat het volgende: „Item voer landtrechte gaen noetsinninge mer niet voer scepenrecht".

CV.[1]) *Van suevengetuych.*

Item al gaet dat soevengetuych doer dat Sticht, het is offgestelt in den gericht van Wijck, ende soe wie op den anderen te scaffen hefft, dat zal hy doen voert scependom.

CVI.

Item die is een porter off inwonre, en sal synen medeporter of burger niet moegen belasten noich bespreken dan voer sijn scepen ende borgemeister ende richter te recht stellen; die contrarie dede, sal belastinge ofdoen ende der stad daer beteringe geven X dusent steens.

CVII.

Item het is een oudt privilegium, dat niemant onse portere, ondersaeten off inwoners belasten noich daegen en mach dan inter Cantate ende Remigii, te weten van half jaer tot half jaer.

CVIII.

Item desgelijcx ist een oude gewonte ende privilegium, dat onse borgeren, inwoeners ende ondersaeten moegen visschen mijt sceep en(de) touwen in den Rijnstrom, soe dieck ende mennichwerf als zy willen, alsoe veer alst gerecht van Wijck gaet, sonder misdoen, mer sy en moeten niet visschen in die kyel, die toebehoert den heer.

CIX.

Item men sal gheen porteren tot Wijck vangen off houden mijt borchtuychten, also ver als die scepenen kennen, dat hy soe vuel goets hefft, daer hy mede mach beteren alsulke misdaet, als hy misdaen heft, uuydtgenoemen dootslach ende saeken die aen (der) heyligen kerke gaen.

CX.

1. Item soe wie enijch dootslach doet binnen der vryheit van Wijck, weerdt hy gegrepen ende dat niet gesoendt en hefft, het gelt hem sijn lijf.

---

1) Vgl. A. LIX.

2. Item werdt het gesoendt, ende is porter of inwonere of ondersaet, sal den raet beteringe doen mit XX pont.

CXI. *Van der pestelenciën.*

1. Item overdragen anno XIIII c ende LX: niemant van den ondersaeten tot Wijck off inwoners en sullen gaen sieken te verwaeren buten, op een peen van VI Vrancricxen schilden.

2. Item waer yemant bueten ende aldus de sieke verwaerden, die sellen uuth der stadt bliven tot des heren slytinge mitten raet, oick op een peen van VI Vrancricxen schilten.

3. Item niemant en sal van doder luyden cleder brengen bijnnen Wijck, die van pestelencie gestorven sijn, oick op die voirseide peen van VI Vrancricxen schilden.

4. Item niemant en sal herbergen, die van bueten coemen ende sieck sijn van der pestelenciën, opt verbueren van stonden aen mede uuth der stadt te gaen by sonnenschijn, op die voerseide peen van VI Vrancricxen schilden.

5. Item desgelijckx salt oick wesen: waert dat sy by nacht sieck weerde, so sullen sy voer VIII uren uuydt der stadt gaen, by der voerseide peen van VI Vrancricxen schilden.

6. Item soe en sall niemant enige proffanden in onsser stadt brengen, die uuthen steden van pestelencie coemen of uuydt dorpen, op den voerseiden peen.

7. Item wie gesondt in onser stadt coemen, die sullen daerin bliven; mer reysen wederom uuydt, soe sullen sy daeruuth bliven.

CXII. *Hoe de porters den steen sullen gelden ende copen van der stadt van Wijck.*

1. Item soeals men will, dat die stadt verbeterdt weerdt int timmeraygen, wanneer die stadt selver laet barnen, sall die stadt den porteren den steen alsoe goetcop tugen ende coepen, als hy der stadt staedt.

2.[1]) Item het is een oude gewonte, dat die meister van der . . . .[2]) sal ende plech te hebben voir sinen cost, oncost, last ende arbeyt, van elck duysent steens, ende dat goet hardt copmans goet is, een gouden Arnoldusgulden. Ende anno

---

1) Vgl. A. CXXXV art. 6.
2) Oningevuld in Q.

LXXXVI wart het duysent bestaedt te maeken van cost ende oncost aen Daenelt den steenbackers soen voer XIIII$^{1}/_{2}$ stuver current; ende den steen most hy weder uuydt den oven tassen; ende die stadt besorgende daertoe niet meer dan den brant.

3.[1]) Item die meister hefft vordel, dat hy ende zijn knecht haer bier drincken op het werck xcijssvry, ende noich daertoe een scaer weyden. Ende die woeninge levert men hem mede.

CXIII. *Van den veltgreff.*

Item als die heymraders die gemeen lantgenoeten in waeterscap hebben willen, sal die veltgreff den horn blaessen; ende die behort te volgen, sellen wesen by den hemeraeden ende maeken, dat zy schuldich sijn te maeken.

CXIV. *Van scutten yemant(s) beesten.*

Item schut yemandt den veltgref ende hy by sinen eedt seyt hem sijn schot genoemen of ontdreven te vesen, soe sall hem die richter dubbelt scot geven, dat die richter weder hebben sal van denghenen, dat gedaen heft, ende daertoe eenen hoegen ban tot elcker reyse, ende soe dijcken het gebuerden.

CXV. *Van scepenvonnisse the wederseggen.*

Item soe wie scepenvonnisse wederseydt, off daertegen dinghet, die verbuert tegen ellike scepen enen hoegen ban ende tegens den scoudt dubbelt.

CXVI.[2]) *Van Hollansehe thollen.*

Anno etc. XLIX screff onssen jonckheer van Gaesbeck aen den raet van Hollandt ende vercrech, dat men scref in des raets van Hollandt register ende slaeper, dat die porters van Wijck vry vaeren souden voer alle Hollantsce ende Selantsche tollen mit hueren goeden, want der stadt privilegiën van Wijck verbrant waeren opter Arckport.

CXVII. *Van yemant in claege te leggen.*

Item men en sal niemant in claege leggen van dootslaegen,

---

1) Vgl. A. CXXXV artt. 2 en 5.
2) Vgl. A. VI art. 1.

hy en waer dair selve handtdaeyge of raets of daedes schuldich of in wege of in velde daermede gewest, daer die dootslach gheschiet waer. Ende woude die claeger daer yemant in legghen, dat moesten sy ten heylighe behouden, dat die saeke also waer als voirseit is, nae hoeren beste vijf sinnen. Noichstans moegen diegheen, die in den dootslaege gheleyt sijn, hem verantworden mit handen ende mit monden ende mit horen eeden, sonder arch.

CXVIII. *Van vellichscappen, woe voel die geschien.*

In soeven manyeren [1]) werdt yemant vellich gewonnen ende verliest sijn saeken ende rechten, primo in non veniendo in juditio, 2°. in non respondendo, 3°. in obscure respondendo, 4to in non exhibendo sijn brief, sijn dingthaelen, 5to in non jurando, 6to in non restituendo, 7mo in recedendo a judicio propria temeritate.

CXIX.

Een ordel gewesen thusschen den tripmaecker, eysschende huyshuer sulck Rijnsgulden, als ganber waeren, doe hy sijn huys verhuerden, ende Jan Fredericks. dochter, die geven woude X vuereysers voer den gulden, soe die ordinantie tUtrecht gemaeckt nae der valuacie inhoudende is, dat men van huyshuer geven solde X vuerysers. Gewesen, dat Jans dochter geven sall sulke Rijnse gulden, als gangber ende gaff waeren, doe sy die huyssinge huerden.

CXX. *Van den weyen gevesen.*

1. Dat soe wye by den recht hoer beesten of hebben genoemen, die sellen corten van der tijt, dat die beesten off hebben gewest.

2. Item waert, dat yemant daer nyet weder op en voude, als daer goede weyde waere, soe mach die weygref dat laeten weten, ende dat gerecht op die weyde voeren; en willen sy dan daer nyet op staen, soe en is die weygref die tijt niet sculdich te corten.

3. Item die weygreff en sall den weywerdt nyet bescaeren boeven gewontelike getall van scaeringe.

---

1) Q: „mannen".

4. Item men is sculdich wederwerckt van heynninge in landen, die men op beyden syden plecht te weyen; mer als die een wiel weyden ende dander tsijn saeyen, ende dat men niet plecht te weyen, dat is men schuldich.

CXXI.

1. Item soe wanneer een uuydthemssche of een ingeseten spreckt om pacht aen een uuth onsen ban geseten, ende dat lant uuth onsen gericht leydt, die en sall gheyn dwarsnacht hebben, ende den sal men richten als scoudt, all soe ver als die claeger off spreker binnen der miele woendt; is die claeger off spreker beduecht, hy mocht besetten ende panden op den synen.

2. Item wanneer men spreckt om erf off gront of staende getimmer te winnen mijt bryeff of bueten brieff, dat sall staen op XIIII daechgen, all woent die claeger uuter milen.

CXXII.

Item in leenrechten, landtrechten ende thijnsrechten etc. soe moegen die parthiën vraeken maegen ende swaegers etc.. omdat sy wysen sonder ede, mer in scepenrechten soe en mach men gheen scepen wraeken doer partyen, want sy wysen by horen ede, ja die vader sall ten ordel gaen over sijn soen, indien sy niet en sitten in gemeen boedel. Mer scepen, die op yemant daege coemen of yemant worden holden of in der saeke raeden, dijngtael of aensprack scriven off helpen maeken, die en moeten nyet mede over die saeken wysen of helpen wysen juxta illud: nemo potest esse judex, procurator aut advocatus in eadem causa.

CXXIII. *Een ordel, gewesen te Kesteren onder die ridderscap, rorende van pacht, verscenen in den orloge.*

1. Alle landen, die gebruyckt sijn mijt weyen of mijt ploegen ende gesaeyt ende gemaeyt sijn, daer sellen die pachters den landtheeren den pacht of betaelen.

2. Item alle landen, die gesaeyt sijn ende nyet gemaeyt van vrese van den vyanden of ledich gelegen hebben, dat die pachters moegen bescyningen mijt hoeren ede ende mijt twee goede næbueren ede, die en sellen geen pacht gelden.

CXXIV. *Dat gerecht van Wijck hefft gesleten van pachten, verscenen int jaer LXXXI.*

1. Soe wees landen gesaeyt ende gemaeyt sijn geweest, daer sellen die pachteren den lantheren vol pacht off geven. Ende soe wes landen, die niet rustelijck gebruyckt en sijn, ende dair die pachteren bewijslijcken scaede by geleden hebben, ende moegen bescijnningen mit hoeren ede ende (mijt [1])) twe goede naebueren eden, daer sal die lantheer pacht off boeren tot des raets slytinge ende goetduncken.

2. Item soe wie sijn lantheren landt gebruyckt, gesaeyt ende gemaeyt hefft, die zal van den landen, (die hy) gebruyckt heft, vol pacht geven ende betaelen.

CXXV.[2]) *Dit is Stichts recht ende is nyet in den landtbrijf.*

1. In den yersten soe wie in den Sticht een nederslach doet, mit drie daegen te wesen uuthen Sticht voldoet hy den heer; indyen hy van den maegen nyet beseten en werdt, en mach men hem gheyn lijf ofwijnnen.

2. Item een Stijchs man mach sijn lijf verbueren mer sijn goet niet dan by coeren ende boeten, daerom heet het: vry Stijcht.

3. Item soe waer een Stijchts man sijn goet vvijndt, tot wat plaetsen het zy, indien het niet gescutt en waer, soe mach hy dat vry aen hem nemen sonder misdoen.

4. Item int Stijcht so mach een yegelijck op den synen voer een verleden pacht besetten ende voer een toecoemende pacht. Ende soe wie meer of hoeger pant of beset, dan men sculdich is, dat is onrecht, dat hy doet.

5. Item soe een landtheer sijn pacht mach groten by zynen ede, daer gheen huercedullen of betoen of is, menen som, dat die pachter sijn jaeren groten en(de) cleynen sall; dat en is niet.

6. Item copmansbryef, schultbrieff ende hantscrifften moet men doden mit quytanscie of bewijssing van betaelingen.

7.[3]) Item soe wie gemachtich is van een anderen, die macht en gaet niet vorder dan in den banc, daer die macht gescyet is.

---

1) Dit woord ontbreekt in Q, er is ruimte voor open gelaten.

2) Het Stichtsche landrecht is reeds uitgegeven door Muller: Rechtsbronnen van Utrecht II p. 409, die echter deze gebrekkige codificatie, waarin alleen opgenomen is, wat niet reeds elders in het Rechtsboek voorkomt, niet gekend heeft.

3) Vgl. A. CXXIX art. 1.

8. Item die getocht is, moet yerst een voervanck doen of een boedeleede zweren, indien mens begeert, eer hy in die tocht treet.

9. Item sleetbaer goet weerdt den derden penning leger gewerdeert, dan het goet is, mer gout ende sijlver en is geen sleetbaer goet, ende dat weerdtdeert men, dat het gelt in der tijt.

10. Item men plech ten vierden reyse den voerganger vellich te wijnnen, dat by bisschob Davidts tyden ten derden boeden opquam.

11. Item niemant en sall den anderen besitten van lijf, die saeke en gaet hem selver aen, ende moet sijn hem evenbuertich.

12. Item dat onmundighe kijnt mach tot synen mundighen daghe wederseggen die soen van zynen doden vader, die sijn IIII delen gemaeckt hebben, ende wederkeren die penningen, hefft hy daer ijdt op gebuert.

13. Item noich is recht: men mach gheen onmundich kint sijn goet, te weten eyghen eerff, ofwijnnen, indien het tot zynen mundighen daegen den aenlegger rechtsplegen will.

14. *Van boedelrecht.* — Item in een bestorven boedel en is gheen boedelharde dan vader of moeder; sijn die beyde doot, die kinderen moeten malcanderen machthigen, sall deen voir dander rechts moegen plegen.

Item die boedelharde mach stedicheit doen ten rechten voer alle diegheen, die in den boedel behoeren, all sijn sy machtich of onmundich, mer die boedelharde en mach gheen eyghendom geven dan voer hemselven alleenne.

Item soe wie in eenen boedel bestorven is, indien hy den boedel ghenoeten of aengetast heft, ende daeruuydt genoemen werdich wesende $^1/_2$ stuver, die en mach den bewaerer of besitter van den boedel gheen boedeleedt offnemen.

15. Item tis Stichts recht den hoegen acker moet den legen uuthwegen, ende den legen moet den hoegen uuthwateren.

CXXVI. *Nota trecht van penen.*

1. Item pene, daer die heer in vergeten is, sijn van gheenre weerden, want die heer hoeren die penen toe. Ende die peen moet beliefft gemaect ende overgegeven wesen voer scout ende scepen, sal men yemant in der penen wyesen.

2. Item niemant en can off en sall penen verboeren, of

die heren en moegen zy niet eysschen, daer gheen claeger en is.

3. Item die penen, die niet by den rechten geloefft en zijn of aengegaen, die en mach men niet eysschen mit recht, ende die sijn van gheenre werden; dit is te Paris, te Collen ende tot Loven also determineert.

CXXVII. *Van quaede coep.*

Soe wie enyghe kinder hoer goet ofcopt, die haer ouders noich leven, ende te vestighen als hoer ouders of enijch van beyden steerfft, dien coep is van gheenre weerden; ende die gelden, daerop betaeldt, is hy quyt sonder verset te hebben, die soe gecofft hefft. Eciam qui deceptus est ultra dimidium justi preci.

CXXVIII. *Van overste rechter in steden.*

1. In allen steden is recht vvan den scepen dat overste ende hoechste recht, want sy wysen ende staen over die bloede, dat en doet men niet voer den officiael off vvor den oudermans off raet.

2. Daer zijn vier manieren [1]) of wegen, daer men nae hoert ende schuldich is in steden te wiesen ende te ordelen.

In den yersten nae willecueren derselver stadt, die moet seeker staen.

Ten anderen nae die oude gewonten, die men daer hanttiert ende gebruyckt.

Ten derden nae den landtrecht, daer gheen willecoeren off oude gewonten en sijn.

Ten vierden, daer geen willecoeren en zijn off gewonten noich landtrechten of en sijn, so is men schuldich te volghen die sentencie van den juristen.

3. Item dat recht is heilich ende onsichlijck, also dat daerby yemant verordelt offte verwesen werdt, die vrinden en haeten die den verwysen, niet, van wat staedt hy is gewest.

CXXIX. *Van panden off besetten die beesten of vruchten.*

Item soe wie op den zynen laet besetten mitten virden pander voer een toecoemende pacht, daer mach die pachter

1) Q: „mannen."

den pander voer voldoen ten pachtdaegen te betaelen. Mer laet die lantheer panden opten synen voer een verleden pacht, daer en mach men den pander niet voer voeldoen, mer men sall den lantheer voeldoen off den pacht int recht leggen, eer men dat corn of die vruchten van den lande voert.

CXXX. *Van des panders machten.*

1. Item gheen willecoer en mach men doen aen des panders hant buthen den gherecht, die van werden wesen sall, dan alleen die den heer of zijn marschalck in des heren naem aengaen.

2. Item die pander soude panden tot Heinrick Claess.; doe hy daer quam voer die hoffstadt mitten rentmeister, soe vonden sy den bom vast, starck ende gesloeten, ende die pander riep dat wijf ende seyde hoer, dat zy den bom opdoen souden. Sy antworden: ic en wilts niet doen, noich ic en wil u gheen pandt geven. Die marschalck seyde, dat zy dairaen gewelt gedaen hadde, want hoer man binnen drie atmael hem die pandt niet naegesant en hadt. Antworden Heinrick, dat hy of zijn wijf die pandt niet genoemen en hadden noich den bom oeck niet voergesloeten en had, ende die pander en hadt nye(t) pandt aengetast. Gewesen van den ridderen ende knaepen, dat hy daer gheen gewelt aen gedaen en had, sijnt den mael dat die pander gheen pandt aengetast en hadt.

3. Item waert, dat die pander quaem voer een doir om pandt, ende dat wijf die doer hem voer die noese sloet, daerom en mocht men niet claegen vvan gewelt, want die pander mach een in(s)trument nemen en slaen die doer on twee off breken zy on twee sonder verbueren, want wat hy doet, dat doet hy als een heer, ende men moet hem gheen quaet doen.

CXXXI. *Voer hoeveel die lantheer panden mach.*

Item een lantheer en mach niet meer pachts opten zynen houden dan een jaer verleden pachts, daer moet hy voer panden. Ende jaer toecomende pacht daer soude hy dat goet voer doen besetten. Mer waeren daer enige pachten, die voer mit recht geruert waeren mit pandinge off besettinge, ende die heer daer en binnen geen recht gehouden en hadt, soe waer dat all eens, offter binnen jaers geschiet waer. Ende hielt die heer daer en binnen recht, ende die lantheer synen huerman niet en beclaechden van rechtdaege tot rechtdaegen.

soe waer dat recht off, ende die lantheer moest dan op een nye beginnen.

CXXXII. *Dit is genoemen uuth dat spiegel van Zassen.*

1. Item het is bescreven recht: hoefft om hofft, handt voer handt, voet om voet, ende also voert van den anderen leden.

2. Item een gewoent, die mit reden geproefft is goet, sal men houden.

3. Item het is een gewoent all Duytzlant doer: den dijf ter galgen, den mordenaer ende moertbarner trat, manslachter ende rover tswart, den valscher den ketel, die verspiere die ogen, den pontsnyder den dum.

4. Item landen, steden ende ryken hout men by rechten, meer wilcoeren leit men op by gemeen raede, die mach men lichten, swaeren, mijnren ende meren, als men will, ende hout men in steden.

5. Item steden sal men houden mijt vier puncten: mit wegen, mit waetergangen, mit vrede ende mit gerechten, den rijcken als den armen the doen.

6. Item wie in die stadt woent ende coemenscap pleget, wes knap hy is, sall gelden schot ende schult, ende mede waeken als zijn medebueren.

7. Item gewelt sal men mijt gewelt wederstaen ende crafft mit crafften, berechten den rijcken als den armen.

8. Item wie coep leydt, is schuldich dat vercoefft is, te laeten volghen ende te leveren; wans hy is dijf of dijfsgenoet, die coep bekent, ende dat goet niet en laet volgen, dat vercofft is.

CXXXIII. *Van lijfsiltinge.*

1. Item Stijcht recht: dat nyemant den anderen aenspreken en mach aen sijn lijf te wijnnen, hy en moet hem besitten mijtten lyve, des zij beyde even goet sijn van geboerten ende faemen.

2. Item nyemant en mach lijf winnen mit thüyghen off woerden, want wye lijf winnen wiel, die moet lijf verliesen.

CXXXIV. *Van rechtstoeringe.*

Item wanneer men rechtstoeringe doet, die van weerden wesen sal, soe en moet die schout sijn recht nyet uuydt-

houden; all staeck men den schout mit messen ende hijlt hy daernae recht uuydt, het en waer gheen rechtstoringe.

CXXXV.

Anno XV C ende twee by Ariaen van Pallaes, stadtholder, Jacop Peterss., schout, Willem van Wijck, Peter die Roey, borgemeisteren, ende by den gemeenen raet zijn overdraegen dese naebescreven puncten:

1. In den yersten, dat men voertaen uuydtsettinge doen sall van verwonnen panden bijnnen Wijck des Donredaechs, ende buyten des Vriedaechs nae den rijchten, uutgheseyt die van Utrecht sal men recht doen, als sy ons doen nae der enycheit bezegelt [1]).

2. Item soe wie gevangen is, dat ons borgeren, inwonners (off ondersaten sijn), als men hem ontslaet, sall hy oerveede doen geboerlicke.

3. Item soe alst een oude gewont is, dat ons borgeren, inwonners ende ondersaeten tegen een dubbelde cuere verbueren op marcktdaegen ende geleydedaegen, dat sal men soe onderhouden. Ende waert, dat onsen borgeren bijnnen Wijck of buyten landes coeren verboerden tegen een of tegen vremden luyden, men sal beyde die partyen die coeren ofnemen, al buerdent te Romen.

CXXXVI. *Van den steenstraet willecuer.*

Anno XCII is overdraegen, dat soe wes steenstraeten men moet vermaeken, daertoe sal een yegelic voer sijn doer zant leveren ende den meister sijn loen betaelen. Ende die stadt sal daertoe leveren den steen, die daeraen onbreckt. Int selve jaer soe wart die Overstraet verhoeget ende gemaeckt tot des tolnaers huys. Anno XCIIII waerdt die Vordelstraet verhoeget ende gemaeckt, ende int jaer van XCV soe waerdt die Nyeportstraet gemaeckt, ende volmaeckt anno XV C I in der voerseiden manieren.

CXXXVII. *Ordinancie ende regiment van der brouwerye, die men tweesins te Wijck (pleech) te brouwen, som op die Utersche rijnge ende som op die Gousche [2]) manier.*

1. Die rijnghe van die Uthersche manier van brouwerye en is aldus:

---

1) Vgl. A. VIII.

2) Q: „Bousche".

In den yersten van vier mudt weydts Utherssche maeten, item VI mudt gersten ende X mudt haeveren, tsaemen XX mudt Utherssche maeten, hierof soe brouwet men XXIIII groeff vaeten biers.

Item soe gefft men den brouwers toe voer hoer oncost vuer hop, huyshuer, knaploen, cost ende onlust op ellike brout X Arnoldusguldens, ende gefft naebier ende draff.

Item hiernae valueert men dat bier te gelden voer die cuep nae geldinge van den korn mitten X gulden.

Item soe waenneer dese korn I Rijnsche gulden op- ende offslaen, daernae set men elck vat I Philips op ende of; want XXIIII Philips maeken een Rijnsche gulden.

Item tUtrecht hefft die tapper van elck vat the tappen niet dan XVII wijt ende die ge(r)st ende sijn toebier.

2. Die Goutsche ryinge:

Item Goutsche schepel ende Wijcksche coemen overeen.

Item van V sack weyts, elck sack van III scepel, item van vier sack garsten, elck sack IIII scepel, ende daertoe van X sack haeveren, elck sack V scepel, item hierof soe brout men XXX stuck biers.

Item die van der Goude moegen dat corn veranderen, te veten voer V scepel haeveren IIII scepel geersten, of IIII scepel geersten voer V scepel haeveren, of III scepel weydts voer I mudt gersten, of V scepel haeveren of VI scepel roggen voer IIII scepel weydts.

3. Van yken die tonnen ende emmers der brouweryen.

Item alle jaer sal men eens ijcken die brouwerstonnen, ende hy en sall gheen bier uuydtsenden dan in gheijckte vaten of tonnen.

Item elliken emmer sal houden XVI mijngelen.

Item elcke smaeltonne off stuck off draevelton sal ende moet houden IX emmer, ende elck grof vat of Homborger vat moet of sall houden X emmer.

4. Dit naebescreven sal men registreren int portboeck, want het gemaeckt is by ons genadige heren raeden.

Anno etc. LXXXVI overdraegen by ons genadige heren raet ende by den raet van Wijck, dat men dat bier, bijnnen Wijck gebrouwen, op ende off stellen ende setten sal, als dat corn verloept int gelden, daer ment of brouwet, II Rijnschen gulden.

5. Die ryinghe van den corn:

Item den weyt . . . . . XXXVI stuvers I oir(t)gen.

Die garst . . . . . XXII stuvers.
Die haever. . . . . XI stuvers.

Item als aldus dat corn gelt, soe sall tot Wijck gelden elck grof vat biers voer die coep . XIX stuvers VI wijt.

Item als dat korn verloept, als voerseit is, int gelden II Rijnsche gulden, soe sal men dat vat biers, voer die cuyp gecofft, II Philippus op- ende offsetten.

Item dese brouweryen sal men houden op die Uthersse rijnghe, te weten ende te verstaen: dat men van IIII mudt weyts, VI mudt gersten ende X mudt haeveren niet meer dan XXIIII groff vaeten biers en sal brouwen.

6. Anno etc. XV^{c} des Maenendages Post Galli ryinge op die brawerye:

Item dat mudt weydts. . . . . XV stuvers IX wijt.
Item dat mudt gersten . . . . . IX$^{1}/_{2}$ stuver.
Item dat mudt haeveren. . . . . V stuvers III wijt Utrechsche maet.

Item beloept dat grof vat voer die cuyp IX stuver VIII wijtgen.

7. Oncost op die brouwerye, als tUtrecht is geraempt, dair sy op brouwen:

Item torf ende hout . . . . . XVIII braspenninge.
Item het maelen. . . . . VII braspenningen.
Item cuypen . . . . . VII gulden.
Item die ketel . . . . . IX gulden.
Item binden . . . . . XXV gulden.
Est ende haeren. . . . . VII gulden.
Sacken . . . . . II gulden.
Huyshuer . . . . . XVIII gulden, dat is ter weck III braspenningen.

Knaepen ende manden XXX Postulaetgulden, facit ter weken VI$^{1}/_{2}$ braspenninck.

Den cost van meister, wijf ende knaepen I$^{1}/_{2}$ ^{c} gulden, facit ter weke XXI braspenningen.

Item dit maeket omtrent op elcke brout X gulden.

CXXXVIII. *Dijt is die ridinge van den broode, alssoe sy hijnct bescreven tUtrecht in die Burkerck aen die Nortsyde van den chor int jaer ons Heren dusent vierhondert ende eenenthachtich op sunt-Jansavont in den somer.*

1. Item int selve jaer opten selven dach soe gaf men van elck mudt hardts korens als weydt, rogge ende gerst tot

xcyse I stuver. Item van elck mudt hardts korns te maelen gaf men VIII witgen.

2. = A. CXXXIX artt. 1—31, 36 en 37.

3. = A. CXXXVII artt. 1—54.

Die broede van 2 wijtghens sullen elck die helfte meer wegen dan die brooden van een wijtgen.

Ende die broede van 3 wijtghens sullen elck driewerf meer wegen dan die broede van een wijtghen.

Ende dat cleyn weyten sal wegen gelijck [1]) den grof weyten broede. [2])

En dat grof sal altijt wesen, alst van den moelen coempt, sonder seme van den weggen daerin te doen.

4. = A. CXXXVIII artt. 1—52.

Die broede van twee wijtghens sullen die helffte meer wegen dan die broede van een wijtghen.

CXXXIX. *Geordoneert anno etc. LXXXVIII den XII^ten dach in October.*

Also in der veden laestleden by oploop ende overvall der vyanden die stadt van Wijck by den deputaeten gepartiert wairt, omdat een ygelijck van den borgeren ende ingeseten soude weten, wair hy hem ter werren stellen ende voegen soude, ende soe nu in den jair van LXXXVIII groete onrusten, orlogen ende twydracht oprysen ende vallen, ende sommige steden vercloeckt ende verchracht weerden, daerby, Godt betert, die borgeren verdeerft die stede verbijstert ende gespoelyert weerden, is int selfve jaer overdraegen by ons genaedichs heren raeden ende by den raet van Wijck, beyde out ende nye raet, ende die stede sijn gepartiert als hiernae volget:

1. In den yersten soe sijn die beyde steden ende porten van Wijck aen driën gepartiert, ende die ouder stadt parten sijn drie: die yerste beginnende van der Veltpoert, eyndende totter Arckpoert aen Dirck Scoeters kijnderen huyssinge. Alle die borgeren, wesende binnen hoeren jaer, mitten inwonners ende geseten in dat part van der stadt, indien daer enich overval geboerden, oploept gescieden off vyanden quaemen, die

---

1) Q herhaalt dit woord.

2) Hier volgen in Q eenige onverstaanbare woorden.

sellen hem van stonden aen mit haeren waepen ende gewerren gaen ende loopen totter mueren ende die helpen bewaeren ende bescermen van der Vveltpoert tot aen die Leggesandt. Haer hoffluyden, die sy hoeren sullen, sellen wesen Dirck van Wijck, Gerijt Stevents. ende Gerijt van Zuylen van Naethewis.

2. Die naebueren, geseten in dat ander paert, beginnende van der Arckpoert, daer Willem Aerntss. woendt, eyndende aen Elijs Dirckss. huys, die sellen mijt haer waepen ende geweren coemen opter Plaetsen ende bereyt sijn te gaen mijt haer waepenen, daer sy geschieckt weerden van haer hoeffluyden, die sijn ende wesen sullen Willem van Merten, Johan van Jonderzeel ende Jan Peterss.

3. Die borgeren ende ingeseten, woenende van Elijs Dijrcks. huys tot aen der Veltpoert, sellen mit haere waepenen coemen opter mueren van der Veltpoert aen Egbert van Zuylen poert. Hoer hoeffluyden sellen sijn meister Heinrick, Willem van Wijck, Jan van Derthuysen.

4. Dat Oever of die nyeve stadt is oick in driën gepaertiert. Die borgoeren ende inwonners, geseten van der Aerckpoert tot aen den Gassthuys, sellen die muer bewaeren affter die nonnen vant Legesandt tot aen die Luetertoern. Hoer hoeffluyden sellen wesen Dirck van Geenderen, Dirck Janssoen ende Oolt van Muers.

5. Die borgeren ende inwoeners, van den Gasthuys geseten tot Johan van Zijls huys, sellen die muer bewaeren mijt haer waepen van die Luetertorn tot die Honrepoert. Hoer [1]) hoefffluyden sullen wesen Jacob die Roeye, Jan Waeterleder, Jan de Jonge.

6. Die borgeren ende inwoeners, geseten van Jan van Zijls huys totter Arckpoert, sellen mijt haer waepen coemen voer die Wildeman ende bereyt zijn te doen, daer zy geschijckt weerden. Haer hoeffluyden sellen zijn Gisbert Dircks, Willem Kerskenss. ende Herman Steventss.

7. Item alle priesteren, maechden ende eenloepen, geseten in der ouder stadt sellen opten brandt zien, die dat poert gebueren mach, desgelijcken die op dat Oever geseten zijn. die zellen opten branden sien, die op dat Over vallen ende gebueren mach.

---

1) Q herhaalt dit woord.

8. Waert saeke, dat yemant van den borgeren of ondersaeten tegens dese overdracht ende ordonancie dede, ende niet en quaem ter plaetsse als voerseit is, dat zal onssen genedighen heer richten aen lijf ende goet nae sijnder genaeden believe.

9. Item voertmeer als die cloeck geslaegen werdt of geroert werdt, so sal een ygelijck coemen, daer hy gepartiert ende gescyeckt is, op die broeck als voerseit is ende staedt.

10. Item gheen gevanghen in te laeten sonder oerloff van onssen genedighen heren.

11. Item alle knechten, die sonder solt sijn, uuydt te gaen van stonden aen op verbueren hoer lijf. Desgelijck de naebueren, die hier niet in sijn gevlucht mijt haer haeve ende goet.

CXL. [1]) *Van die porte te sluyten ende te ontsluyten ende porten des daeges te bewaeren.*

Item alset scemert, sal men die porten saevonts sluyten ende des smorghens, als het schoen dach is, ontsluyten. Ende soe wie des snaechs waeckmeister is gewest, sal die op helpen doen ende blyven daermede voer mitten genen, die die poert verwaeren sall, den helen dach, totdat die soen op is. Ende die die poert des daechs verwaert, sall daer stede vast voer blyven ende niet van daen ghaen, die poert en is gesloeten.

CXLI. [2]) *Van die poert by nacht te onsluyten.*

Item wanneer des noot is, soe sal diegheen, die der poert sloetelen hefft, borgemeister of scepen selver ende niemant anders, dat clinket opdoen noich niemant die sloetel bevelen. Ende alst op is, sall hy selver gaen aen den dreboom ende sien, offt vrint sijn of vyen, ende offt nut is gedaen of nyet.

CXLII. [3]) *Van den waeken.*

Item in elcke naecht sall waeken een uuydt den gericht, ende die sal onder hem hebben te mijnsten een waeckmeister; dese sellen regieren die waeck, dat die naebueren gelick ende wel mijt een waeken.

---

1) Vgl. A. XLVIII.
2) Vlg. A. XLVII.
3) Vgl. A. XLVI.

CXLIII. *Van byten ende ysen van die Veltgrafft ende alle der porten grafften te byten buten der mueren.*

Anno etc. LXXXVII des anderen daechs in Januario overdraegen by den gemeennen gerecht, dat die poertere ende naebuere by tornen ende slaegen mijt een sullen byten.

1. Die naebueren van der Veltpoert tot des dijckgreffen huys sellen byten van dat Duyfhuys ter Huegen banck toe; hoeffluyden Gisbert Corneliss. ende Claes Goess.

2. Die borgeren van des greven huys tot ter Arckpoert sellen byten van Hugen banck tot Maper Denijss; hopluyden Willem van der Haer, Volken Jacopss.

3. Die naebueren van der Arckport totten Duyfhuysse sellen byten van Maper Dens tot den bijlhoever.

4. Die naebueren van der Duyfhuyssen totten Leen sellen byten van der bylhouver onder die brug voer die Vveltpoert.

5. Die naebueren van Len tot Jan van Derthuyssen sellen byten van onder die brug onder die Rijthuevel toe.

6. Die naebueren van Jan van Derthuyssen totter Veltpoert sellen byten van den Rijthuevel totten Gevangentorn.

Dat Oever. — 7. Die naebueren van der Aerckpoert totten Cloester sellen byten van den Gevangentorn tot Lechzandt hoeffluyden. . . . . [1]).

8. Die naeburen vant Cloester tot Dirck van Muer sellen byten vant Lechzandt tot Coelpap [2]) toe.

9. Die naebueren van Dirck van Muer tot stronthuys toe sellen byten van Coelpap toten Nonnentorn.

10. Die naebueren van Schouten tot Claes Roetschen sellen byten van Nonnentorn tot Jan van Scalls torn.

11. Die naebueren van Claes Roetschen toten Tollenaer sellen byten van Scalstorn totten Lutertorn.

12. Die naebueren van den Tollenaer totter Munten sellen byten in de Calverweyde tot V roede nae Repelmarkt.

13. Die naebueren van der Munten totter Arckpoert sellen byten van die V roeden aen Dursteden wall.

CXLIV. *Dit zijn die stadt van Wijck erven.*

1. Item die stadt van Wijck hefft ten mijnsten van den

---

1) Oningevuld in het HS.

2) De hier ingevoegde woorden: „tot stronthuys" zijn blijkbaar eene verschrijving.

Ouden boemgaart tot dat Legesant toe van der uuterster opganck der mueren bueten IX roeden erffs.

2. Item noich hefft die stadt buten veele wege ende daertoe den Wijcker wech, ende mede een weech gecoefft van der Snelle an der Bunte; ende desen Wijcker wech van Goeyger weteringe aen die Bunte of meente sal breedt wesen III roeden.

3. Item noich hefft die stadt een roede erfs binnen der mueren, aengaende van dat Duyfhuys tot Lechsandt.

4. Item noich hefft sy oick een roede erffs van dat Legesant tot aen der poert, daer men tot Duersteden gaet; ende dat op die Arckgrafft leydt, hoert oick die stadt toe.

5. Item som van desen erf is verpacht ende vat elck gefft, sal men nae hoeren.

6. Item die visscherye van der stadt grafft hoert toe der stadt.

7. Item anno LXXX ende IIII coefft die stadt een waeterscap tegens Goessen Gerits., VII voet breet, gaende van die Nyepoertstraet tot in die Arckgrafft, ende is nu, daer Dirck Willemss. hoef staet.

8. Item die stadt boert van Jan die Backers erfgenamen uuydt haer hoefstadt VI Doertsche placken.

9. Item vant cloester tot Wijck uuth die Tripmaekers ende haer hoefstadt, gelege beyden buten die Arckpoert, VII Doertsche placken.

10. Item uuydt des dijckgreven huys I$^1/_2$ loet zulvers.

11. Item van dat eerff van zijn wingaert stede $^1/_2$ oude schilt.

12. Item noich van Dirck Stoeters kinder scuer VIII Doertsche placken.

13. Item van Willem Aerts. hofstadt besyde die Arckpoert I Rinsche gulden.

14. Item van dat Vlierstraetghen V schillinge III denaeren.

15. Item van haer erf langens der mueren van elck roey, die verhuert is, $^1/_2$ oude Vleemssche.

16. Item som thoernen verhuert die stadt.

CXLV. *Dit sijn der stadt van Wijck exsycen, die men vercoept by ouden gulden, den ouden gulden gerekent voer XV stuyvers.*

1. Item die wijnexsice, elck aem gefft te excyse I oude gulden.

2. Item den byerexcyse, elck vat geefft III stuyvers.

3. Item den cleyn excise, waer men die of buert, staet in die excijsrolle.

4. Item noich hefft die stadt half die gruet ende dander helft die heer, ende onder hem beyde hebben sy van elck vat $I^1/_2$ stuyver.

CXLVI. *Van den grueten ende excysen geset.*

Item int jair van XIIII^c ende XLIIII was tot Wijck een brant, ende des waert geset die gruyt tot een cijs, ende is half soe veel als den byerexcijs. Ende dese gruytcijs quam op ende waert geset by tyden by mijns joncheren van Gaesbeck, ende soude die stadt half hebben; ende daertoevoeren ende daernae soe wie mijt harden dack dekkende, soude hebben van elcke roeyen te baeten van der stadt gelden X stuyvers.

CXLVII. *Int Cleevesche oerloch geset.*

Anno XIIII^{c}XCIX wast oerloch tusschen den Cleeffschen en den Sticht; ende want die stadt van Wijck daerom moest vercoepen seker lossrenten, soe wart geset op een aem wijns te excyse boeven den ouden cijs V stuyvers, aldus staet nu op die aem XX stuyvers.

Noich waert geset toengelt van bier, dat men tot Wijck brouwet ende uuthvoert, I stuyver; ende op alle vremde bieren, die van buyten landts coemen, boeven den ouden xcijs II stuyvers, te weten dat oever die zee coempt als: Hamborch, Bremer, Engels, Joepen, Wissmeer.

CXLVIII. *Die xcijsrolle.*

1. Item die xcijsmeisteren moegen panden nae uuydtwisinge haer kerfstocken.

2. Item elcke excijsmeister mach bijnnen jaer ende VI weken houden der stadt excijs, man tegens man; mer can die ment eyschet, betaelinge bewysen of contrarye mijt een buerman of twee, die daer niet aen en winnen noich en verlyesen, soe en sall die excijsmeister dat niet moegen houden.

3. Item een aem wins, die ten tap opgesteken weerdt, sal ten excijs gelden een ouden gulden, XV stuyvers voer den gulden gerekent; ende is verhoecht by dat Clevessche oerloch V stuivers, maeckt XX stuyvers.

4. Item een toen byers sal geven ten excijs III stuyvers.

5. Item noich sal sy geven tot gruyt I$^{1}/_{2}$ stuyver.

6. Item alle byer sal geven gelyke veele te excyse, dat nyet duerder ze en coempt, dat geefft elck vat meer II stuyvers.

7. Item byer, bijnnen Wijck off int gerecht gebrouwet, geefft, uuth den gericht gevoert, I stuyver.

8. Item een vat medes sall geven tot excijs IIII placken, alse XXX plack gerekent voer I gulden, gemunt int jaer van XIII^{c} ende LXXXVIII.

9. Item een Homborger vat zall geven van mede of edijck V placken.

10. Item soe wat edick die luyden selfs maeken, daer en sijn sy gheen excijss of sculdich.

11. Item een dravelton is een smael vat, ende een Homborger ton is een grof vat.

12. Item een vat edijcks, dat van buyten compt ende ten tap vercoefft werdt, sall geven IIII placken.

13. Item een vat herincks I plack.

14. Item een stroey off een mese buyckins I plack.

15. Item een korff vygen desgelijckx I plack.

16. Item een korf resynen oick I plack.

17. Item een vat boeteren of een vat olys elck II placken.

18. Item een vat hoenichs oick II placken.

19. Item wat dranck of privancie een buerman binnen Wijck of tot Wijck in sijn huys nempt, ende daer niet buyten of en vercoept by wichten of maeten, ende hy binnen sijn huyssinge behoefft off verteert, daar en is hy gheen excijs of schuldich.

20. Item het is een oude gewoente, dat men een man in den cost houden mach sonder excyse te gelden; ende is daer meer, soe moet men coempenneren metten excijsmeister.

21. Item soe wat vaeten vol blyven leggen van wijn of byer ende men nyet uuydt en vercoept, daer en sal men gheen excijs af geven, mer men mach sy wederom seynden op een plack te excijs.

22. Item waer men wat uuydt vercoept, daer moet men vol excijs uuydt gheven.

23. Item soe wat vaten vol blyven leggen op sant-Victorsdach, daer sall die nyewe excijsmeister den excijs of bueren. Mer soe waer uuydt getapt is, dat sal den ouden bueren. Mer

den wijn sal men peylen ende elck sijn deel van den excijs laeten bueren.

24. Item een mudt corns, dat men te coept backt, sall geven te excijs XVI denaeren.

25. Item een vol laeken sal geven II placken. Ende van stucken, die niet heel of half en sijn, daer sal men boeren van e(l)ck deel II denaeren.

26. Item een festeyn sal geven te excijs I schilling III denaeren.

27. Item vremde coepluyden, die laeken vercoeften by der elle, dat wollen laeken is, sellen geven van elce elle II denaeren.

28. Item ellec runt of verken, dat men ter bancken slaet, sall geven te excijs, ende men vercoept, XVI denaeren.

29. Item elck scaep, dat men vercoept, sal geven IIII denaeren.

30. Item een ruendtshuyt of koeyenhuyt of ossenhuyt sal geven te excijs VIII denaeren.

31. Item van een vat botteren te wegen sal men geven enaeren I plack.

32. Item wye weget in der poert waege sal geven van elleke L pont VIII denaeren, item van I^{c} pont XVI denaeren.

33. Item niemant en moet wege dan mijt poertwijcht boven X pont.

34. Item woll of vlas, die gevoert is op onser stadt tollen, of eenich ander waer, daer sall die poert off hebben te excijss van elck I^{c} pont III grot, ende meer ende mien, nae dyen dat dat goet weget.

35. Item uutheymssche waegen off karren, die gheen Sthiechsse en sijn, sellen geven tot wechgelt VIII denaeren.

36. Item elck peert off runt, dat bijnnen der vryheit (van) Wijck coemt ende gheen Stichs goet en is, ende dat coepmans of drijfgoet is, sal geven van wechgelt, elck hoefft IIII denaeren.

37. Item soe wat byer dat men binnen Wijck brouwet ende uuthvoert te schepen of te wagen, elck vat sal geven VIII denaeren.

CXLIX. *Van twee roeyen.*

1. Item een dyckroede houdt XVIII voet.
2. Item een lantroede houdt XIIII voet.

CL. *Die lengt by roede van de stadt mueren ende grafften buten gemeten.*

1. Item van dat Duyffhuys tot dat eynde, daer des Vrand muer steyt, is XXX roeden.

2. Item van der Vrandmueren tot an den Luetertorn II c lantroeden.

3. Item van den Leutertoern tot aen die Calverweygraft I c ende XX roeden.

4. Item die Calverweydegrafft tot aent Cleynpoertghen L landtroeden.

5. Item van dat Cleynpoertgen aent Duyfhuys XC landtroeyen.

CLI. *Die lengte van den Wijcker wech.*

1. Item die Wijcker wech is lanck van der Ghoeyer-weteringhebrug off die snelle steenen brugge, daer men ten Berch vaert, tot aen Langbroeker brugge III c ende X roede.

2. Item van Langbroecker brugge tot aen die Lantscheidinge III c ende XXV landtroeden.

3. Item van die Landtscheydinghe aen Riebekerwedde LXXXV lantroeden.

4. Item van Rieberkerwedde tot aen die Wechschedijnge I c ende XXX roeden.

5. Somma van all die Wijcker wech IX c ende L roeyen.[1])

6. [2]) Item dese wegen sijn breedt met half den sloet aen beyden syden III roeden.

CLII. *Privilegiën op citatiën per dominum de Apcouda concessa et non aliter confirmata.*

Voert enijcht porter van Wijck, die voer den dagelijckschen richter doen wil, die en sall van synen medepoerter nyet veerder moegen gedaeget noich besswaert waerden voer den officiael van Utrecht. Confirmatum taliter et non alias per episcopos et collegia Trajectensia.

CLIII.

Die eer van den steden kent men in schoen straeten, wegen,

---

1) De posten geven samen slechts 850 roeden.

2) Vgl. A. LXXVII.

watergangen, aen toernen, mueren ende aen grafften, dairom sal men die beteren nae aller machten ende moeghentheit.

CLIV. *Van den heymraeden.*

1. Die richter sal den heymraden eeden, dat hy alle die waetergangen ende alle die wegen schouwen sall op haeren behoerliken schoudach behalven den Wijckerwech, dat se geboerlick gemaeckt werden, die sy van rechts maeken sullen, alsoe dat daer gheen gebreeck in en coempt, te weten van dengenen, die daertenneffens gelandt zijn.

2. *Woe dijck men die waetergangen schouwen sall ende tot wat tyden.* — Item die waetergangen sal men driewerf schouwen des jaers; die yerste schoudach [1]) sall wesen des sMaenendaeches nae den yersten Sonnendach voer Mey, ende soe wye dan sijn waeterscap niet gemaeckt en hefft, verbuert een boet van VIII swart. Ist des Dinsdaeges daernae niet gemaeckt, verbuert XII swart; dese twee boeten behoeren den hemeraeden. Ist des sWonensdaeges daer niet gemaeckt, soe verbuert men, die schuldich is te maeken, I ban van drie groeten; desen ban sall wesen des richters. Des Donderdaeghes sullen die heymraders bestaeden ende panden, diet hoert te maeken, dubbelt uuyth; ende doent die heymraeders niet, soe salt die richter des Vridaechs doen maeken, ende panden den hemelraeders, dat dit werck gecost hefft, viervout uuth.

Die anderde schoudach sall wesen des Maenendaechs nae den Sonnendach nae sint-Jansdach te Midsoemer. Ende desen schoudach sal men houden by boeten ende bannen als den yersten scoudach.

Item dien darden schoudach sal wesen van den waetergangen des Maenendaechs nae sint-Lambertsdach by bannen ende boeten, als voer staedt.

Item valter enyghen schoudach op heylighe daech, soe sal men aftervolgen ten naesten werckendach.

3. *Hoe die watergangen gemaeckt sullen wesen op elliken scoudach voerseit.* — Item op den yersten schoudach sullen die waetergangen die boerden gescoeft wesen ende gelaeydickt ende dat cruyt mit aerden all uuthgesneden.

Ende tot den anderen twe reysen [2]) soe sullen die waeter-

---

1) Het HS. herhaalt het woord „dach".
2) Q herhaalt dit woord.

gangen die boerden all claer ofgescoefft wesen, ende men sal cruyt ende moeder oplaeyken.

4. *Van den wegen te scouden.* — Item die weghen sal men maeken bij boeten ende koren, als men die waterscap scouwet, ende dat sal men tweewerf doen: ten yersten mael voer die Cruyceldaeghen, die ander reyse alst nuet is.

5. Item heymeraeders sullen alle schoudaeghen voerseit VIII dagen te voeren laeten weten in der kerken, eer men schouwen sal.

CLV.[1]) *Die heymraedenroelle, geordoneert int jaer van XIIII[C] ende XLII.*

1. In den yersten so sal men alle wallen van alle wegen, die op sloeten of waetergangen leggen, over den wech of over lant werpen alle wegen, als die heymraeders dat biede, omdat die eerdt niet weder vallen en sal in den sloeten of waetergangen, dat heymraeders coeren en(de) scouwen sullen op hoer gewoentelike kuer van vegen ende laeydyken.

2. Item soe wie int Broeck tegen malcanderen graeve hebben leggen, die sellen mijt malcanderen of mijteen graeven ende maeken. Ende soe wie binnen acht daegen, nae dien sijn vennoet gegreven hefft, geen weerwerck en doet, soe salt die heer doen op desgeens cost, diet hoert[2]) te maeken, ende panden hem of dubbelt gelt of driescat pandt.

3. Item alle heymber graeven in onsen gericht sellen wesen wijdt VII voet, die die heymraeders moegen scouwe tot alre tijt op hoer gewontelike kuer.

4. Item soe wie enich landt in huerwere hefft langer dan III jaer, en sal den grontheer van dat greven, daeraen gesloet, niet rekenen noich corten. Ende soe wie daer niet III jaer aen en hefft of beneden, sal dat greven tweedel corten aen den pacht.

5. Item niemant en sall die wegen off straeten ofeeren noich greven, op die kuer van een out schilt.

6. Item tot wat tyden die schout mit den heymeraeden nut dunckt die graeven gegreven, geveget, gesneden of gelaeydijct te wesen, dat moegen sy doen byeden, ende die scouwen op hoer koer.

---

1) Vgl. A. LXXXV.
2) Q: „boet".

7. Item niemant en sall sijn vercken int Broeck laeten gaen dan after sijn waegen, als hy mennet, op verbueren van I braspenning, daer sy die scutter op scutten sall.

8. Item soe wees beesten werden gescut ende niet en behoeren in ons gerijcht, dat is op dubbelt gelt.

9. Item soe wie by nacht of voer die sonnenopganck gescut wardt, dubbelt gelt.

10. Item men sal niemant sijn poeten offhouwen of tuin nemen of willighen knoeten, opt verbueren van een oude schilt.

11. Item soe wie yerst pachter is, salt hoefgelt betaelen; daerom en sal niemant gepacht landt overgeven.

12. Item wie den anderen sijn landt onteerdt, verboe(r)t een ouden schilt.

13. Item niemant en sal overslach maeken int Broeck mijt sijn beesten doer die waetergangen of doer enige waetergangen, die die heymraden becoren moegen op hoer gewoentelike koeren van ladyken ende vegen.

14. Item soe wie enich lant bruyckt of bouwet, hoech of lege, die moeten gelden toten waetergangen, daer si die schout ende heymraeden in wysen, ende die mede helpen maeken. Soe wie dat niet en doet, daer sal die heer sijn gelt in leggen, ende pande(n)t weder als heren schout.

CLVI.

1. Item niemant en sal die queldammen openen noich doersteken op verboeren van tlijf, want het woert Roeloff Gossenz. ofgewesen, omdat hy een queldam tot Craypoel doergesteken had. Een queldam in den Enge ende een queldam aen Lambert camp, aldus sinder III queldammen.

2. Item dit zijn die graeven, die men schouwet: den Noerder Wijckschen graeff, den Rijtgraef, den Zuwengraef ende den Langecampze graef, op sonderlinge schoudach.

3. Anno XCII opten XVIII dach in Januario is overdragen by Embert van Zuelen, castelein van des heren wegen, ende by den schout ende by Jan Heinrickz. ende Vlieger, borgemeisteren, ende by den gemeennen gericht van Wijck, dat men alle queldammen boeven breyt houden sall, die leggen binnen die ghericht van Wijck, VII voet breet, ende soe hoech, dat daer gheen dijckwaeter over en loept. Ende tot alre tijt als die schout ende heymraden willen ende hyer

gebreck in vonden, soe moegen sy die daer gebreck in quam, panden op eenen hoegen ban sonder yemant des te verdraegen.

CLVII. *Van der stadt cuelen.*

Anno XCIII is overcoemen by den rentmeister ende cokenmeister van wegen ons genadigen heer van Utrecht ter eenre zyden ende den raet van Wijck ter ander syden, als dat ons gnedige heer sall hebben der stadt van Wijck weydecuelen, gelegen over die Cae aen Duvvijcxweerdt, om die mede aen hem te weyden. Ende daerof sall hy der stadt gheven jaerlicx drie ecclesieschilden. Ende als men steen backen will, sall die steenbacker II scaer weyden hebben op Dovicxweerdt sonder daerof te geven, want [1]) die cuelen beter sijn dan desen pacht, ende die stadt oick weye hefft in Dovicxweerdt over die Kaede by Poelsweerdt, want dat van oudts so plach te sijn. Des wederom soe menigen oven steens als die steenbacker backet uuth Dovicxweerdt, van elliken oven is hy schuldich onsen ghenaedighen heren eenen Arnoldus Arnems gulden.

CLVIII.

1. Overdraeghen optenMeyavont anno XCIII by den raet: soe wie enighe geselscap settet in sijn huys, ende daer men byer in haelt by emmers of anders, ende die gesellen dat niet en betaelen om so genot van der excijsse te hebben, soe sall die huysheer, die dat geselscap settet, den excijs gelden ende mede boeten verbueren, so hy dat inslaet buten den excijsmeisteren ende naebueren.

2. Item waert, dat enich brouwer byer tappet uuth vaeten, by emmers, heel of half, die sal oick cijs geven.

3. Item stortet die brouwer uth zijn vat doer het bomgat, soe en is hy geen cyse schuldich.

CLIX. *Previlegie ende vryheyde des capittels tot Wijck.*

1. Item dat cappittel tot Wijck woert gefundeert anno Domini I M III C LXV des sWoensdaeges nae ons Heren Hemelfaersdach.

2. Item bisschop Jan van Arkel van Utrecht ende heren

---

1) Q herhaalt dit woord.

Peter Cardinael Nove ecclesiae in Roma et prepositus sancti Salvatoris hebben desen fundacie geconfirmeert.

3. Int yerst soe en sullen die canonicken niet waeken noich totten mueren of graven helpen maeken, sy en willen.

4. Item voert soe moegen sy all hoer sculden, renten ende goeden, als men schuldich is, in des heren lant van Apcoude panden. [1])

5. Item sy sellen mede bruycken dat veen, als die borgeren doen sullen moegen, dat tAemerongen gelegen is.

6. Item die heren van Apcoude ende hoer naekoemelingen en sullen des capittels statuten niet veranderen noich verminderen mer alltoes vermeren.

CLX. *Van scepen hoegen.*

1. Item men sall die scepen geven van hogen sonder zegelen I out botgen.

2. Item die borgers sellen den richter gheven van I eyghendom the doen ende diergelicken, is men schuldich den richter ende schepen van elck I botdrager.

3. Item van uthdoen van desen, daer altijt hoegen bannen aen hangen, half gelt.

4. Item die clerck ende boeden hoer loen.

5. Item waenneer men yemant schiert renten off tijlber haeff, boert den raet II boetdrager.

CLXI = A. CXXX.

CLXII = A. CXXXI.

CLXIII.

1. Item soe menich persoen als een eygendom in enen brief overgeven, soe mennich gelt.

2. Item is in der overgifft een lijftocht, dubbe(l)t gelt; is in die lijftoych voer meer persoenen, elck sijn gelt.

3. Item van een plicht als verwonnen schult, dubbelt teykengelt.

CLXIV.

1. Anno etc. XLIX ende daernae hadde die clerck voer sijn pensye vier gouden Arnoldus.

---

1) Q herhaalt hier: „moegen".

2. Item voer die stadt rekeningen te maeken oick vier gouden Arnoldusgulden.

3. Item voer pappier ende enckt eenen gouden Arnoldusgulden, facit IX gouden Arnoldusgulden.

4. Item hefft van (het) Gemeen lant van twe rekeninghe te maken XXXV stuver.

5. Item van den schout van Oudemunster van thienden te vercoepen ende dat te registreren I Hornsgulden.

6. Item vant Gasthuys IIII$^1/_2$ stuver.

CLXV = A. CXXXII.

CLXVI. *Oncost van porters te werden.*

Anno XLIX hadden die scout ende twee borgemeisteren ende die clerck elck een mengelen wijns van een porter te maeken.

CLXVII.

1. Anno LXXXVIII prima Octobris by Engbert van Zuylen, stadtholder, Erst van Merten, Jan Perterss., borgemeisters, Jacop Petersz., schout, Gerit Steventz., Gerit Ouwert, Jan Heinrickz., Gisbert Dirckz., Dirck Jansz., Herman Steventz. ende Gerit van Scerpenseel, scepenen, is overdraegen, dat men alle eygendomsbrief, vertichbrief, maeckgescheitsbrief ende lijftoichten sall registerieren.

2. Mede overdraegen: als des gesciet, soe sal men mede scriftgelt ende segelgelt opleggen.

3. Item die cleerck sal hebben van zijn registereren I oude Vlemschen ende daertoe zijn scrijfgelt van den brieven.

CLXVIII. [1]) *Van gewelt.*

1. Een man, die aengesproeken woerdt van den heer, rurende van gewelt, heeft hy geenen besitter, der voerganger sal staen ter onscult.

2. Item waer dat saeke, dat enich man van diefte clagede ende hy daer self daer niet mit den lijfve by blyven en woude, die claghe en is van gheenre werden.

3. Item daer en mach niemant claeghen van gewelt dan diegheene, diet ghesciet is.

---

1) Vgl. Landrecht XII (Muller. Rechtsbronnen van Utrecht II blz. 418).

4. Item of een man van gewelt claechden, ende hy [1]) des niet bewysen en coende, soe sal hy den man wesen, ende hy moet sijn lijf tegens den heer coepen.

5. Item een man, die te recht gedaecht voert van gewelt, en coempt hy daer niet, soe is hy boetsculdich; mer woert hy daervoer verwonnen, soe en sal men hem gheen recht doen, ende die heer is sculdich die geweldighe hant of te doen.

6. Item een man, die lant ontwaert is, ende ghehout daerop is gedaen, eer(t) hy dat lant, die dat plech te gebrueken, tot des lants oerbaer, dat en is gheen geweelt.

CLXIX. *Van alrehanden saeken.*[2])

1. Waer dat saeke, dat yemant den anderen ghepandt hadt, ende sijn gehaut daerop gedaen, ende sijn brief hadt van den eyegenscap, of yemant hadt op den anderen een expandacie, des soe en is die heer gheen hoech boet verscenen, mer als men hem aenroept om die pandt uuydt te setten, ende hy dat doet.

2. Item een man, die een oerdel heefft aen den recht hangen, ende hy en is daer niet, als dat gheuuydt waert, hoewel dattet oerdel hem mede gaet, die is een boet sculdich.

3. Item een man, die ten recht waert ghelaeden ende niet en coempt, is een boet sculdich, als eenen ecclesyscilt.

4. Item een man, die borch is, en heefft gegouden voer den . . . . [3]).

5. Item voer den heer van den landt en geeft die een den anderen ghenen gerechtelicken oncost, oeck wie daer winre blijft. Mer Goert Jacobss. gaf Willam van Bilaer XX Rijnsschen gulden current, want Guert ende sijn vijf meister [4]) Mechtelt hadden dat recht eens verloeren tot Barn ende twewerf voer den heere van den landen; ende want men woude, dat sy haer rechten aflaten souden, soe moesten sy, man en wijf, borch setten voer den toecoemende cost ende scaede. Dit gesciede anno LXXXVI.

---

1) Q herhaalt de twee laatste woorden.

2) Vgl. voor de artt. 1—10, 12—14, 16, 17, 21, 25, 30—34, 36, 41 en 42 Landrecht XXIII artt. 1—25 (Muller. Rechtsbronnen van Utrecht II blz. 427 vlg.).

3) De rest van het art. ontbreekt.

4) Sic.

6. Item een oerdel, dat beroepen is, sal men ten naesten rechtdach voer dat gerecht brenghen, daert beroepen is, of sy sijn beyden als partiën boetsculdich.

7. Item een saeck van den partyen gedengt of opgeset sonder den rechter ofte dingwaerder, sijn beyde boetsculdich.

8. Item soe als op den rechtdach ons heeren geleyden is, ende eenen dach voer ende eenen dach nae, soe en mach men dan niemant voer onsen heer laeten bieden terecht te coemen.

9. Item eenen ridderman sal men mit tween panders gelijck bieden.

10. Item een vluchtoerdel sel men niet teykenen int register, mer daer men eyghen ende erf ende ons heren boeten mede wint, sal men teykenen.

11. Item Arnt van Suelen in Tvael anno LXXXVIII verloer een dingtael tusschen Gerit van Reneesse ende Arnt Pieck, ende hy en gout daer niet om.

12. Item een man, die vellich gewesen is, of daer een eyghenscap op gemaect is, die en mach die pandinge niet uuydtdoen.

13. Item waer dat saeke, dat een man toegelaeten waer eenen anderen uuydthemsche of ballinghe des landts een weet te doen om sijn goet te verantwoerden, dede hy des niet in die tijt, die hem geteykent waer, soe is hy boetsculdich.

14. Item alle bewijs moet men doen van stonden aen of ten naesten rechdach, maer diegheens, die men dat bewijs doen sel, mach seggen, dat hys noich niet wijs en is, ende hy mach keysers daeghen nemen.

15. [1]) Item anno LXXXVIII hadt Arnt van Zuelen in Tvael een oerdel onder, int scrieff hem geven van beyden syden, ende die eene dingtaele verloer hy; die aenlegger was Arnt Piecks weduwe, die voerganger was Gerit van Renees. Ende ridderen ende knaepen seyden op die tijt, dat men Gerit wederom byeden souden, ende toe ten recht quam we(e)s Vloris van Pallaes, dat hy noich wederom sijn dode hant ende sijn beraet hebbe saude.

Item een rechtdach daernae seyde Engbert van Zuelen, dat hy oick een dingtael verloeren hadt; ende was een beroepen oerdel thusschen Loedewijck die Vael ende Michil, voerganger

---

1) Vgl. art. 11.

op die Vaert; doe seyde bisscop Davidt: soe als die beroepen oerdel moeten coemen in des dingwaerders handt, soe saude men biede des gerechts luden; ende tuchgen sy, dat syt hem gegeven hadden, soe soude hy voert wysen, waert hyt bestaet had, of hy soude selfs die scaede hebben. Ende hy seyde Engbert van Zulen, en had ghebreck in Engbert gewesst, als vas, soe soude hy die man wesen; ende doe soecht Engbert heet 'ende vant die dingtaelen mitten beroepen oerdel. Ende II vaet heerincks seyde [1]) men, dat die dede.

16. Item op denselfden dach woerdt voer recht gewesen, dat men ontscult mocht doen voer eygen handtscrieft ende segel.

17. Item voert woert gewesen, al conden die aenlegger des rechts kennelick maeken behalven mit gerechts briefs, die voerganger sal nochtans onscult moegen doen.

18. Item een geestelic man, als een canonnick, mach onmundige kijnder verantwoerden, die gheboeren momber ende momber is, als inleiden, ontsetten.

19. Item op denselven dach in het jaer voerseit worden sommighe erve int Sticht, toebehoerende den borgeren van Cuelenborch, aenghesproeken, want die stadt van Cuelenborch hoer lijfrenten niet en hadt betaeldt. Wart voer recht gewesen, dat hem een yegelijck verhaelen mocht aen den pacht of aen den gront, die ten afteren waeren.

20. Item anno LXXXVIII uultima Februario wart voer recht gewesen: al sijn die burch vellich gewesen, ende dan die aenlegger pandet, die burch moege(n)t uuytdoen.

21. Item een man mach wel vuel eysschen, ende seyt die ander, hy en is niet dan die helfft sculdich, soe mach hy hem die helft eysschen; want een man mach sijn somme mienderen maeken, al soe veer als hy niet ghepandt off beset en hefft.

22. Item diegheene, die een tuyggheniſse der waerheyt sal geven, of daer men enijch bewijs mede sal doen, sullen beneden aen den werf staen, daer men se scouwen mach. of yemant enich van hem vraeken wouden, als sy haeren eedt doen.

23. Item anno LXXXVIII op den XIIII dach in den Mert

---

1) Q: „seynde".

wart voer recht gewesen, soe als Jan uydt den Ham tUtrecht op dat Vleyshuys lach gevanghen, soe en soude niemant op hem sijn recht vervorderen.

24. Item Bernt Vreyes, maerscalck, sprack aen Peter Maess., vant hy eenen dootslach had gedaen, ende Peter seyde, dat hy landtwinninghe hadt gedaen, ende oick hadt hy dat gesuent, ende Peter soude dit bewysen, welck hy dede. Aldus woert hy quyt gewesen.

25. Item een rustelijck bezit sal gaen voer alle zegelen ende brief. Item een ruestelick besit is een derdendeel van hondert jaeren.

26. Item een [1]) in die Slutel sprack aen Wolter Jacobss. van Apcau, dat hy haer lant bruyckten mit gewelt, ende die maerschalck seyde: soe als hy hem gewelt aenseyde, soe saude hy moeten staen. Wolter seyde: neen, wanttet een wijf was. Sy seyde: het was haer selfs goet, ende sy en hadt geenen momber. Aldus wort voer recht ghewesen, dat se die maerscalck Gerit uut den Ham beyde soude setten of beyde laeten verburgen.

27. Item op denselfden dach woerdt gheboeden den panders, dat sy mede op den waegen sitten souden, als men recht hielt.

28. Item op denselfden dach worden dingplichten Jan van Zuelen ende Bernt uuydt den Engge om den gront van den landen nae inhaut sinre brieven.

29. Item op denselfden dach begheerden die vrouwen van Outwijck, dat men een stuck leens woude setten op eenen goeden man tot behoeff des cloesters, des mijn heer niet doen en woude, noich gheen leenen en wouden hy op den cloesters setten.

30. Item op den XIX dach van Julio wart voer recht ghewesen, dat een ygelick mocht panden op sijn voerleden pacht, ende oick mede moch hy besetten ende sijn boei verbieden, hoewel die dach der betaelinge niet om en waer.

31. Item daer sijn twederleyden tijnsgoeden in Sticht: dat een ervet, als leen of voerdelic goet, ende daer moet men overgeven voer den thijnsheer en thijnsgenoeten; dat ander ervet als eygen goet, ende men ghevet dat voer dat gerecht over, daert onder gelegen is.

---

1) Sic. Lees: „Eef"?

32. Item al heefft een man uuydt ander luyden eerf ponden [1]) jaerlicx, ende pandet nae vermoegen sijnre brieven, hy moet noichtans sijn ponden of ander gelt groeten, soe wat hy in current gelt daervoer hebben wil.

33. Item alle geesteliken lueden, die eenich weerlicken man aenspreken, wil die werliken man den geesteliken man weder aenspreken van derselver saeken, soe moet die geestiliken man borch setten rechts te plegen, maer van ander saeken niet.

34. Item een man, die voer mijn heer van Utrecht mit een plicht spreket, die in ander bancken, als tUtrecht of tot Amersfoert etc., verplogen is, daer en sal men voer ridderen ende knaepen niet op wysen; mer wil hy mit die plecht winnen, soe moet hy daer spreken, daer hy verploegen is; mer mit een coepmansbrief mach men alrewegen weren.

35. Item opten XVIII dach van December woert voer recht gewesen: waer dat saeke, dat een wijf pantweringe dede ende die man dat wist, sal die man die panden binnen drie dagen in des panders behout of daer men se heet, brengen, of die man heefft self pandtweringe ghedaen.

36. Item ist, dat die pander coempt panden voer sculdt, ende die man staet mit enen openen buedel ende wil betaelen, dien misdoet niet mit dat hy sijn panden keert, want sijn gelt sal sijn panden scutten.

37. Item Jan Corneliss. waert beclaecht, tot Scalcwijck woenende, dat hy pandtweringhe ghedaen hadde, welck oick waert ghericht. Ende hy woude sijn beraet hebben te antwoerden, welck hy niet hebben en mocht gherechtelic.

38. Item een man sach, dat men sijn panden socht, ende die pander siet oick hem; die man ginc wech, ende doe die pander die beest ghevonden hadt, dede dat wijf pandtweringhe. Ende die pander seyt twee van (den) bueren, dattet wijf ghedaen hadt, ende dat syt den man seggen souden. Wart voer recht gewesen (van) den marscalck Bernt uut den Enghe, dat hy die twee buerlieden bieden saude ten naesten rechte, of hy soude hem ontsculdighen mit synen eedt.

39. Item anno XCII waert voer recht gewesen: condt Jacob Claess bewijssen, dat hem Jan Verclaer hem yerst aen-

---

1) Q herhaalt dit woord.

voecht, soe en soude hy den heer niet gebruyckt hebben. Dit sciede des sanderen dachs nae sinte-Paulsdach.

40.[1]) Item anno XCII woert voer recht ghewesen op sunte-Appoloniëndach, als dat professiden lueden gheen erf en sullen bueren.

41. Item die grontheer mach dat goet altijt houden opten synen, hoe wel dattet een ander yerst aen hefft ghesproken.

42. Item alsoe langhe als die scout recht hout op dorpen, (mach) een yghelick een oerdel beroepen, dat hem tegens is ghewesen, die sommighen seggen binnen X daeghen, ende die sommigen seggen binnen der tijt, dat men weder recht houdt of sal hauden.

43. Item Floris van Zuetfaet van Blockhoven begeerden eerfscydinge teghens Claes Janss., die een vierdel lants heerlicks goets hadt in Floris' hoeven eyghen goets; ende Claes weerdt ghewesen, dat hy sceydinge doen moest by twe goeden mannen van leen, van den heer gheordinert.

44. Item een transficxbrief aen hylicxvoerwarden, daer men noichtans een vrouwe in lijftoich aen heerlick goet, coest anderhalven eeclesyscilt, een tot dat zegel, enen halven tot dat scriven.

45. Item een seyndtbrief cost twee cannen wins, die quarten vijf Philipsstuver.

46. Item een machtbrief VI Philipsstuver.

47. Item anno XCV woert voer recht gewesen op mijns heeren rechtdach, als dat een maeckghesceydt van weerden sal wesen ende een yegelijck sijn recht daerop mach volgen.

48. Aldus plegen die biscoppen van Utrecht te scriven haer ridderscap te recht te coemen: lieven vrunt Jan van Veene.

49. Item een Stichts hergewaede is drie ecclesyescilden, dat is anderhalven Andrisgulden voer den scilt.

50. Item die duerweerders hebben eenen ecclesyenscilt.

51. Item dat zegel cost eenen ecclesienschilt.

52. Iten dat scrieven coest eenen halven ecclesyenscilt.

53. Item die poertier ende saelwaerder IIII oude Vlemschen.

54. Item een lijftochsbrief coest anderhalven ecclesyenscilt.

55. Anno XIIII[c] ende XCV op den derthiensten dach van

---

1) Vgl. A. CXVIII art. 2.

Februario hefft bisscop Frederick van Baeden synen yersten rechtdacht tot Wijck gehouden, ende daer en wardt niemant te recht gheëyst, ende daer en waerdt oec niet ghedinghet, mer alle recht, begonnen by bisscop Davids tyden, saude men eynde(n), daer sy gelaeten waeren, ende niemandt en saude versuemen, die niet te recht gecoemen en waer. Mer sy, die daer gheboeden waeren, sauden ten naesten rechtdach coemen by denselven boey. Hier waeren over ende aen: Yppesteyn, Moedersbach, Duerenrijck, heere van Nyevelt, meister Eevert van Ens, Jan van Amerongen.

56. Anno XV c ende XVII hielt bisscop Flips van Borgoenghen synen yersten rechtdach des Vridaechs voer sunte-Lambert, wesende den elften dach van September.

57. Op denselfden dach wees die joncker van Boeler, dat men die geweelden yerst of souden doen, eer ons heer recht soude houden.

58. Op denselfden dach woert gewesen van heer Steven van Nievelt, lantcoemmeduer, dat hy den tyenden, die hy Werembout Pijl ontfuert hadt, weder sauden brenghen op die stede, daer hy hem ghehaelt hadde, of men sout verhaelen op alle sijn goet, int Sticht leggende.

59.[1]) Ende gheen professiden moeniken ofte noennen soude eerf bueren.

60. Ende oick souden die heeren van sunt-Jans wederom brengen den torf, die sy den jofferen van Vrouwencloester ontfoert hadden.

61. Voert soe en soude gheen geestelick rechter, als officials, recht moegen wysen offer eygen eerf, leengoet of tiens.

CLXX. [2])

Hiernae volgen die ordinancie om te weten, hoe men alle sculden, tsy van coemenscap, van pachten, van renten, hoedanich die wesen moegen, betaelen sellen, mit meer ander punten onder gescreven, tot deser saeken dienende.

1. Item alle sculden, hoedaenich sy sijn, van coemenscap van geleende gelden ende van beloeffden geelden ende van verscenen pachten offte renten, staende by corrent geldt, ge-

---

1) Vgl. art. 40.

2) Hiertusschen volgen in Q een aantal stukken, die in deze publicatie niet opgenomen zijn.

maeckt of oick verscenen voer den jaer van LXXXIIII lestleden, sullen betalen elliken eenen Rijnsche currenten gulden mit XV stuver der neywer munten, ende voer alle ander gelden, die by corrent geldt staen, sel men betaelen nae advenant.

2. Item alle sculden, staende by current gelt, gemaickt of verscenen, als boven geruert staet, van den jaere LXXXIIII ende LXXXV, sel men betaelen vvoer den current Rijnsschen gulden XIIII stuvers der nyewer munten voerseit, ende ander corrent gelt daernae.

3. Item LXXXVI ende LXXXVII [1]) sellen betaelen XIII stuvers nyewer munten.

4. Item alle sculden, staende by current gelt, gemaect ofte verscenen als boeven, van den jaere LXXXVIII en LXXXIX toten daegen der pupplicatie van desen, sullen betaelen eenen Rijnschen gulden current mit VIII stuvers der nyewer munten voerseit, of die weerde daervoer of ander paeymenten.

5. Item desen sculden, gemaeck ofte verscenen in den jaer boeven benoempt, sel men betaelen mit sullike gelde, als boeven in ellike jaer benoemt staet; ende die betaelinge sel men doen tusschen dit ende den dacht van de Roese naestcoemende; ende daerenteynde sullen die sculdenaers ghehauden wesen eenen currenten Rijnsschen gulden te betaelen mit XX stuvers der niewer munten, ende ander current gelt nae advenant mijt nywer munten, als voerseit staet.

6. Item alle sculden, tsy van coemenscap, van vvoerwaerden ofte anders, voer dese tijt gemaect, daer die daegen der betaelinghe noich (nyet) omgecoemen en sijn, sullen ten daegen als (boeven) voerscinen mit alsulke prijs ende werde van paeyment, als hierboeven in elliken jaer geruert staet, ende nae dit jaer daer die coemenscap offte voerwaerde in gesciet. Ende wie niet ende betaelden binnen twee maenden nae dien dat dien dach van betaelinge ommegecoemen waer, die saude daernae betaelen voer ellike currenten Rijnsschen gulden XX stuver der nyer munten of current gelt daernae, behaudelicken dat alle coemenscap, ghesciet by current gelt of aventuer van der ofsettinge van den paeymenten kendelijck

---

1) Q: „LXXXII".

wesende, daer die dagen niet of- off omcoemen en sijn, staen en sullen totter discreciën of wisinge des gerechs.

7. Item alle dieghenen, die eerfpachten of huerwere hebben, staende by ga(e)nde payment, by marken of loeden van sulver ofte by coren, betaelen sullen nae inhaut huere brieven of voerwaerden.

8. Item alle lossrenten, die voer deser tijt gecoefft sijn by current gelde, staen, als men die lossen moegen, ende oic die jaerlicxe renten betaelen mit alsulliken prijs van paeymenten, als dat gelt goudt sunte-Jansmissen in ellike jaer, als die renten vercoefft sijn.

9. Item alle lijfrenten, die vercoefft sijn op huyssinge, hofstede, erve of ander goeden, of by loefften van enckelen persoenen beloefft offte uuydtgeslegen sijn, ende by current gelt staet, sel men betaelen mit sulker prijs van paeyment, als dat gelt gout sunt-Jansmis in ellike jaer, als die renten vercoft waeren.

10. Item alle eerfpachten, die by current gelt uytgesleghen sijn ende tot geender loessinge en staen, sellen sinte Peter toecomende ende vvoert dit toecoemende jaer van XC betaelen hueren pacht mit allsulliken prijs van paymenten, als dat geldt goudt sint-Jansmisse, in ellike jaer dat die pachten uuytgheslegen sijn, in maenieren boven bescreven. Ende teynden dit jaer van XC sullen sy voertaen betaelen voer den currenten Rijnschen gulden XX stuver nyewer munten, ende alle ander gelt nae advenandt, behoudelic dat die gebruyker van den eerffpacht ende lijfpacht voerscreven ontslaegen sel moegen wesen van dien (in) maenieren hiernae verclaeret.

11. Item alle huer van lande, hussinge, hofsteden off anders, die [1]) gemaeckt sijn voer den jaer van LXXXIIII, sullen dit toecomende jaer van XC betaelen voer den Rijnschen gulden current XV stuver der nyewer munte.

12. Item van den jaer LXXXIIII ende LXXXV: XIIII stuvers.

13. Item van den jaer LXXXVI ende LXXXVII: XIII stuvers.

14. Item alle huerweerre, die gesciet anno LXXXVIII ende LXXXIX, sel men die pachten ende huyshuer aff be-

---

1) Q herhaalt dit woord.

taelen totter pubblicatie toe mit acht stuvers der niewer munten of mit ander paeyment van gelyker werden, ende die huere sel men betaelen den termin van Petri ende dit toecoemende jaer van XC mit XII stuvers der nyewer munten voer den currenten Rijnschen gulden; dat is te weten, dat die lesten termijn van desen prijs van betaelinge van alle hushuer wesen sal Victoris naestcoemende, elc [1]) nae synen jaeren boeven geruert. Ende teyndet jaer van XC sullen allen eerfpacht, lijfpacht, huyshuer offte ander huerweer, die by current gelt staet, zwaer gelt wesen, XX stuver der niewer munten voer den gulden; behaudelic dat die huerman van allen ontslaeghen moegen wesen teynden dit jaer van XC, ende dat sel hy opseggen tusschen dit ende Paesschen naestcoemende. Ende dede hy des niet binnen dieyer tijt, soe sel hy daerenteynden ghehauden wesen [2]) te betaelen voer den gulden XX stuver der niewer munten. Ende seyde die huerman binnen dyer tijt dat op, soe sel die verhuerrer sijnnen kuer hebben VIII daeghen lanck daernae, of hyt den huerman corten wil ende laeten voer alsulliken prijs van stuvers voer den gulden in elliken jaer, daer die hueren gheschiet, als voer gheruert staet, mit voerwarden dat die huerman gheenen dryes breken en sal; ende oick diegheen, die dries heeff geloefft op te leveren, sel die opleveren in dit toecoemende jaer, indien hy die huer niet en hout.

15. Item alle voerwoerden, die gemaeckt sijn van huerwerre binnen of bueten, ende die huerwer geschiet is by current gelt, hoet oeck genoempt mach wesen, daer stuvers in genoempt sijn, te geven voer gout of sijlver, sellen te nyten wesen, in soe voele, alse mitter voerwoerden beswaert moechten wesen boeven ander corrent gelt van pachten boeven geroert, mer men sel dat goet gebrueken opten hueren in maenieren boeven gescreven, gelijck ander hueren sijn gemaeckt by currenten gelde, ende betaelen sullike niewer stuvers van jaer tot jaer, als boeven geruert is.

16. Item alle eerfpachten, uuytgeslegen nae den jaer van LXXXIII lestleden int landt in den Ghestichte buten enighe vrieheyden van steden, ende by den erfpacht niet en blieven, die sel men hoer getimmert gelden tot vier goeder mannen

---

1) Q: „die".
2) Q voegt hier in: „ende".

seggen, daer elcx aen beyden syden twee toe nemen sullen tot redilicken besceyedt, indieyen sys eens woerden; ende woerden syed niet eens, soe sel diegheene, die dat getimmert toebehoert, synen oerbor daermede moegen doen.

17. Item men sel voertaen gheen landen, erven ofte ander goede vercoepen, verpachten noch verhueren dan by sulk paeyment als daer nu geseet is; ende gheen current gelt in enyger brieven of anders te nemen.

18. Item alle huer van hueysen of van landen, die noich niet aengetast en is, sel of ende te niet wesen, ten waer dat die huerman die huer hauden wouden ende betaelen XX stuvers der niewer munten voer den Rijnsschen gulden ende desgelijck van anderen gelde; ende dat sal hy seggen binnen VIII (daegen) nae den pupplicatiën.

19. Item dat boedeloen van thalf toecoemende jaer, dat te Passchen ofte Mey naestcoemende verscienen sel, dat bedongen is by Rijnschen gulden current, sel men betaelen voer twee Rijnsschen gulden eenen Rijnschen gulden; ende voer twee Aernemsche gulden sel men geven VII$^1/_2$ stuver der nyewer munten; ende desgelijck in ander paymente nae advenandt.

20. Item alle timmerlueyden, metselaers ende dergelyken arbeytsvolck sullen moegen nemen voer huer dachhuer alsoe veel cromsterten, als sy van oudts plegen te nemen over twintich of over vijfentwintich jaeren.

21. Die herberge van eenre maeltijt II$^1/_2$ croemstaert.

CLXXI.

1. = CLVII. [1])
2. Die Cuelen houden V mergen.

CLXXII. [2])

Anno XLIX screeff onsen joncker van Gaesbeek aen den raet van Hollant ende vercrech, dat men screeff in des raets van Hollant register en(de) slaeper, dat die poerters van Wijck vry vvaeren soude voer alle Hollantsche tollen ende Zelant-

1) Hier wordt echter het jaar '94 genoemd, in CLVII het jaar '93.
2) Vgl. A. VI.

schen tollen mit hoeren goede te water ende te lande, daer [1]) die stadt preveleghiën van Wijck verbrant waeren oep die Arckpoert.

CLXXIII.

Anno LXXXVIII den IIII dach in October by Gisbert Dirckss. ende Dirck Janss., scepen, soe heefft Heinrick die Kemp verwillekoert op verbueren van sijn lijf (ende) [2]) goet, dat hy hefft of crigen mach, dat hy nummermer (mis)doen en sal noich doen misdoen onsen genaedigen heeren of sijn dienaers mit woerden noich mit weerken, mer wordt hy yerst gewondt, dat bewyselic is, mach hy hem weeren, dit heefft hy mede geswoeren, ende hy sal offeren twee pondt waskerssen, die een tot Amersffoert, die ander tot Wijck voer dat Heylige Sacrament. Indien hy brueckachtich wort gevonden, mach onsen ghenadigen heer aen sijn lijf ende goet richten.

CLXXIV. *Van scepen hugen.*

1. Item men sel die scepen geven van huegen sonder segelen een oudt bottken.
2. Item die borgers sellen geven die richters [3]) van eenen eygendom eenen oude Vleemschen.
3. Item soe wie over ordel dinckt, die verbuert soe veele hogen bannen, als daer scepen sijn.
4. Item van pandinge, van ontwaerringe, rueminge te byeden, inleydinge te doen ende dergelyken is men sculdich den rechter ende den scepen van ellike eenen botdrager.
5. Item van uuydtdoen van desen, daer [4]) altijt eenen hoegen ban aen hanget, half geldt.
6. Item die cleerck van teykenen.
7. Item die boede van die weet te doen.
8. Item want men yemant siert renten off tijlber haeff voer den raet, II botdraeger.

---

1) Q: „vaer".
2) Dit woord ontbreekt in Q.
3) Q voegt hier in: „geven".
4) Q voegt hier in: „verbuert men".

CLXXV.

1. = LXV art. 1,
2. = LXV art. 2.
3. = LXV art. 3.
4. = LXVI art. 2.
5. Item op die plichten, bekenninge ende willecoeren [1]) mach men panden sonder gehout te doen.

CLXXVI. = A. LXXII.

CLXXVII. = A. LIX.

CLXXVIII. [2]) *Van porter tot Wijck te werden.*

1. Item daer en sel niemant poerter woirden ende borgerscap aennemen, eer hy synen eedt doet, hy en sal beleggen binnen Wijck off boerge daervoer setten te beleggen XL gouden gulden; ende dat (sal) hem costen aen die stadt poerter te worden twee gouden postulaetssche gulden ende aen [3]) den burgemeisters en quaert wijns, die cleerick een mingelen van teykenen.
2. Item aldusdanigen poerter sel een half jaer te miensten poerter geweest hebben, eer men hem enyghen tolbrieff geven sel.
3. Item onsen poerters sijn tolvrie doer al Zeelandt ende Hollandt behalven te Leyden ende doer dat gansche sticht van Utrecht ende mede aen dat tolhuys tot Lopick. [4])
4. Item die poerter sel woerden, sel een vri man wesen ende nyemants eygen.

CLXXIX.

Anno XIIII ende XCV gaff bisschop Davidt der stadt van Wijck II vri merckten, die yersten op sunte-Jorisdach, die anderde den vierden dach voer sinte Jan te Midssoemer, ende dan is gevriede III dagen voer ende III daeghen nae; en coemen sy op heylighe daeghen, soe isset merckt op den naesten werkendach.

---

1) Q voegt hier in: „sijn".
2) Vgl. XLVI—XLVIII.
3) Q herhaalt de beide laatste woorden.
4) Lees: „Lobith".

CLXXX. [1])

1. Item besloeten tyden ghemeenlick is: van der Advent ons Heren totter Octaven toe van Derthienmis.

2. Item van den Sonnendach van Septuagesima, dat is, als men [2]) in die heilich kerck dat Allehuja leyt, tot Beloeken Paesschen.

3. Item van des Maenendaechs voer ons (Heren) Hemelvaert aen te rekenen totter Octaven van Pinxteren ende dieyen dach al.

4. Item van sinte-Peter ad Vincula tot Egidius abt die Oestmaendt uuydt, soe en pleech men geern dat recht laten beruesten.

CLXXXI. *Van leenrecht.*

1. [3]) Als een leenheer sijn leenmannen ther virscaeren daghet ende sijn vierscaeren maeckt mit oerdel der leenmannen nae den keyserrecht, ende die leenheere yemant toesprect mit leenrecht, dat enich van synen mannen dat goet, dat sy van haren leenheer hauden, verbuert sullen hebben; soe sel men hem daer eysschen ende verdaegen als van dien dagen over twe ende vertich daegen ter goeder tijt voermiddage daer te wesen ende hem te verantwoerden van alsulliker claegen ende aentaelen, als die leenheer op hem te seggen heefft. Ende soe sel men dengenen, die men aenspreckt, een weet doen mit een van des leenheeren huysgesin ende mit twee eerbaer sijnre mannen van leen, als dat met recht ende mit oerdel gesloeten sel wesen. Ende als dan die naesten rechtdach coemt ende die virscaer gemaeckt is nae den keyserrecht mit den leenmannen, soe sel die leenheer eysschen dien man, die daer verdaget is, ende seggen hem sijn brueken aen, daer hy dat goet mede verbuert heefft. Ende en coemt hy dan niet en(de) eyssce niet voert by staende vierscaren ende by clijmmender sonnen, soe is hy boetsculdich, ende gheven een van den leenmannen dat oerdel onder.

Vonnis wijst: „dat hy boetsculdich is".

---

1) Hiertusschen volgen in Q lijsten van nieuw aangenomen poorters.
2) Q voegt hier in: „dat".
3) Vgl. Verslagen en Mededeelingen, Deel I blz. 251 en 252.

Soe geefft men een van den leenmannen dat oerdel, hoe groet, dat die boetten wesen sullen.

Vonnis wijst: „X scellinge, een keyserce scildt voer XX scellinge gerekent".

Aldus sijn die drie rechtdaegen ellike boet eenen halven keysersce scielt, ende den vierden utersten ende tastighen [1]) dach. Ende coemt hy dan niet voert, soe verbuert hy X pondt, eenen keysersce schielt voer een pondt gerekent.

Desgelijck waer dat saeke, dat daer twee leenmannen, die een teghen den anderen, mit recht voer hoeren leenheere spreken wouden om goet te winnen, dat men van dieen leenheer haudt, ende sy gheëyst ende verdaeget waeren, ende of die man, die aengesproeken wart, int rechte tot elliken daghe niet voert en quame, soe verbuert hy die boete cleyn ende groet, als voerseit staet, das is te weten: die cleyn boete X sceillinge, die groete X pondt.

Dese voerseyde boeten ende brueken sijn gewijst ende betaeldt int hoff van Hollandt voer mijn joncker van Gaesbeeck tot Geervliet, voer den heere van Wassenaer, voer Willem van Naeltwijck, voer heer Heinrick van Croenenborch int hoff van Loenen ende in voele andere hoeven ende vierscaeren van den keyserliken leenrecht.

2. *Die costen hoert men te verburgen.* — Ic vraeghe u eens oerdels, alsoe die costen ende boeten aen der vierscaere voer den leenheer verboercht sijn, hoe men die costen sculdich is te groeten. Ende gemachtich seydt van des leenheeren weghen: „dattet doen sullen twee des heeren leenmannen by hoeren eede, dat men wysen sal tweescat aen geelde ende vierscat aen pandt, daer men reet gelt of maeken mach by der leenmannen eede, die dat besoeke ghedaen hebben, by raede der leenmannen".

Vonnis wijst: „dat men den cost inwinnen sal tweescat aen geelde, ende vierscat aen pande".

Ic vrage u eens oerdels, nae der keyserrecht: „binnen hoe lange dat men die cost inwinnen ende uuytreyken sal".

Ende ic segge: „dattet wesen sal over dweersnacht uuyt des sacwoude ende borge gereeste goede, want sy tijts ghenoech ghehadt hebben hem te beraeden om te voldoen".

Des vraghe ic u dat oerdel.

---

1) Sic.

Vonnis wijst: „dat men die cost inwinnen sal over dwaersnachtrecht van leen".

3. „Joncker van Gaesbeec als leenheer, ist u lief, dat wy Jan Peter Claess. wat seggen over plecht, oft ons met oerdelen bedinckt ende bewijst. Waer jae [1]), soe begeere wy ende seggen, dat wy met recht dit oerdel van den besoeck ende bevvraegen, dat wy van desen leenrecht ende oerdel bevraeget hebben, nae den keyserrecht niet sculdich en sijn te wesen, ghy en sult ons onsen uuytgeleyden cost ende ander aencleving van costen, die daertoe gevallen sijn ende wy ghedaen hebben, uuytreyken ende betaelen [2]); want niemant met ons van uwer weghen noich van den partiën mede gewest en hebben om onsen cost te verleggen, als men sculdich was the doen mit recht. Ende des begeren wy ens oerdels der leenmannen, want wy selve niet sculdich en sijn te gelden".

Sy wysen: „dat men hem sculdich is te betaelen haerren behoerliken cost, daerom ghedaen".

4. Een man, die dinget in sijnre dingtaele een ruym rekeninge voer dat oerdel, die macht beroepen, ist dat hem dat oerdel tegensgaet. Ende hy sal nederleggen daerop een mijngelen wijns aen geldt, ende hy sal seggen: „dat oerdel, dat Jan of Claes daer gewesen heeft, is een onrecht oerdel, ende dat beroep ic voer een hoger hoff ende een meerre heer". Ende die scout of die leenheer is sculdich haerre beyder wedde op te nemen, ende die partiën sal hy verdragen ten naesten rechtdach voer onsen heer van Utrecht. [3])

---

1) Q: „jaet".

2) Q. herhaalt hier: „sult".

3) Hierachter volgen in Q nog eenige niet opgenomene stukken.

C. VERSCHILLENDE ORDONNANTIEN EN USANTIEN.

I.[1]) *Copia van die fundaci tot Wijck in dat gasthuys, van woert tot wort all eens spreckende mijt dat originael etc.*

In die eere ons liefs Heeren Jhesu Christi, Marie sinre gebenedider moeder, ende sunte Ewouts, die een patroen is des gasthuys tot Wijck, om begeerten wijll ons liefs heren van Apcoude ende van Duersteden, is geordineert een regiment ende ordinanci des gasthuys tot Wijck, nae maniren regiments ende ordinanciën van anderen wael geregierden ende ordineerden gasthuyssen, welck regiment ende ordinanci ons lieve heer van Apcaude ende van Duersteden voerscreven wil, dat in ewighen gehauden werde gehelicken ende ongebroken tot zalichiet sijnre zielen, sijnre vrauwen ende all hoere kijnderen ende ouders ende naecomelinghen, in allen punten ende manyren, hyernae bescreven.

1. Item in den eersten sellen daer zijn twee gasthuysmeysters, dyen men kendt van reckelicken leven ende goeder conscienciën, mijn hebbende totten armen ende orbaer des gasthuys, welck men niet versetten en sal, tenwaer by kenlicken hijnder, datter gasthuys off dye arme aff hadden, off by sterften; ende dan sal men eenen goeden anderen man kiesen in des affgaenden stadt by rade ons liefs heren van Apcoude ende sijnre gemeenre gerechtslude tot Wijck.

2. Item by rade ons liefs heren van Apcoude ende der ghemeenre gerichtslude tot Wijck sellen stedelick twe van den scepenen den tween gasthuysmeysters tot enen hulpe by-

1) Dit stuk is ontleend aan S.

geset warden, by welcker tweer scepenen rade die gasthuysmeysters doen ende laten sullen alle zaken, dye den gasthuyse toehoeren ende hem te doen bevolen sijn, ten waeren sonderlinghe lastelicke saken, welck sy trecken sellen aen den heer van Apcaude ende sijnnen gemeennen gerichtsluden. Ende dese scepen sellen twee jaer lanck in desen bewijnde (bliven), ende van den tween sal jaerlicx een affgaen ende, in der tijt als die nyewe scepen gecoren sijn, by hoere eede ende conscienci keysen enen anderen van den scepenen, ghelickerwijs als men jaerlix die borgermeisters off ende aen pleghet te setten.

3. Item soe sullen in den gasthuyse een off twee verwaertsluden woennachtich sijn, dye men kent reckelick ende conscienciose the sijn, ende mijn the hebben totten armen, welck men ontfangen ende aennemen sal by rade ons liefs heren van Apcoude ende sijns gemeens gerichts tot Wijck ende der tweer gasthuysmeysteren ende nyet om eymants bede wille, ten waer kenlick orbaer des gasthuys ende der armer luyden.

4. Item soe sel men die verwaersluyden, die in den gasthuys woenachtich sellen zijn, altoes een jaer voelcomelicken besueken ende ondervinden, off sy ten diens(t) des gasthuys, die hiernae bescreven staet, nut ende orbaerlick sijn, eer men se ontfaenckt tot stedighen dienst. Als(t) jaer omgecomen is, hebben zy begheert in den gasthuyse haren dijnst te doen, als hiernae bescreven staet, ende dunckt den gasthuysmeysters nut ende bequaem te sijn tgasthuyse ende den armen luden, soe sal men se ontfangen eendrachtelick tot stedigen dienst ende verwaersluyden des gasthuys, als voerscreven is.

5. Item soe sal men die verwaersluden, dye men aldus in den gasthuys [1]) ontfaengen heft, niet ontsetten om yemants vermaken ende aenbrengen, tenwaer dat zy openbaerlick bruclic gevonden worden van der gasthuysmeysters ende van den tween scepenen. Ende dye ontsettinge sal wesen by goetduncken ons liefs heren van Apcoude voergenoemd sijns gemeens gerichts tot Wijck, ende dat sal men hem te mijnsten een vierdel jaers te voeren laten weten, eer men se ontsetten sal, opdat hy hem te tyde voersien moeghen.

6. Item soe sellen die gasthuysmeysters by rade der tweer

---

1) S. herhaalt hier: „aldus".

scepen alsulcken dienstboden in den gasthuys hueren om een seker loen, nae dien sy kennen, dat orbaer sy ende men van noede niet on(t)beren en mach. Ende een yegelick van dien dijnstboden sal synen dienst doen nae beveel der verwaersluyden van den gasthuysen by goetduncken der gasthuysmeysters. Oeck sal een yegelick van den boden den anderen een onderstant ende beholpe sijn in den dienst, nae dien dat hem bevoelen wart van den verwaersluyden des gasthuys.

7. Item waer oeck dat zaeck, dat enich mensche den gasthuyse dienen waude puerlick om Goits will, die sal men oeek eerst the minsten een jaer te voeren bezueken, eer men se tot stedigher dienst ontfangen zal. Ende teinden den jaer, worden sy bequaem ten dienst ghevonden, soe sel men se ontfangen tot stedighen dienst by rade des gemeens gericht tot Wijck ende der twee gasthuysmeisters. Oeck en sal men sulcke ontfangen boden nyet orloff geven dan by rade ons lieffs heren van Apcouden ende goetduncken des gemeens gericht tot Wijck mijt den tween gasthuysmeysters.

8. Item soe sellen dye gasthuysmeysters mitten tween scepen by rade ons liefs heren van Apcaude setten enen rentmeister, die verwaeren ende opboeren sal alle renten, die den gasthuys toebehoeren, om een bescéyden loen in der maniren hiernae bescreven.

9. Item ten eerste soe sal dese selve rentmester dye renten, die hy opbuert, rechtevoert alse hy se ontvangen heft, tot elcker tijt overleveren bescreven den priester, die dat gasthuys verwaert, off enigen andere relicke persoen, die daertoe geset waert van den gasthuysmeysters ende der tweer scepen by rade ons liefs heren van Apcoude.

10. Item soe sal dese selven rentmeyster een sedel neme van denghenen, dien hy die renten overlevert, van den gelde, dat van hem ontfangen wort.

11. Item soe sal dese selve rentmeister toe tween tyden binnen elcke jaer rekeninghe ende bewysinge doen van allen goede, dat sijnre rentmeysterscap bevolen is: ten eersten tyde bijnnen den eersten XIIII daghen nae Paessdach, ten anderen tyde XIIII daghen nae sunte-Victoersdach, onsen lieven heren van Apcoude off dengeennen, dienre van ons liefs heren wegen van Apcaude toe geset woert, in tegenwoerdicheit desghenen, die hy die renten overgelevert heft, der gasthuysmeisters ende der tweer scepen voerscreven.

12. Item soe en sal dese selve rentmeister gheen afterstal in sijnre rekeninghe overleveren, hy en weet volcomelick ende claerlick te bewisen, dat by synen schulden noch versuemen nyet gescheyt en is.

13. Item soe sal dese selve rentmeister, wanneer dat enich van des gasthuys goeden nut is verhuert off vercoft, dat laten weten den gasthuysmeysters ende den tween scepen, die dat in elcker tijt van sheren wegen van Apcoude bevolen is, dat zy daerby comen die goede the vercopen off te verhueren, ende hem rechtevoert een cedel overgeven, om hoevoel enich goet vercoft off verhuert is, by wat jaeren, by wat gelde, by welcke rasoen ende hoevoel treeckgelts daerop uutgegeven is. Ende ommer sal die rentmeyster daertoe sien, dat by synen schulden ende versuemen gheen goet ledich en blive legghen. Ende soe wat goet hy verhuert, dat zal hy verhueren goede sekeren pachteren, daer hy den pacht off crigen mach, by rade ende goetduncken der gasthuysmeysters ende tweer scepenen, als voerscreven is, off by denghenen, daer hem van sheren wegen van Apcoude bi bevolen wert te verhueren.

14. Item soe sal daer wesen een rentboeck, in welcken men scriven sal al erffnisse ende goede, die den gasthuys toehoeren ende oeck naemaels toecomen sullen, welck rentboeck ende ander briven van erve off van goede, dat den gasthuys toehoert, men sluten sal tsamen in eenre kijsten mit drien verscheyden scloten: dat een van den scloten sal wesen in bewaernisse desgheens, die die renten van den rentmeister des gasthuys ontfanckt; dat ander sclot sal wesen in bewaernissen der gasthuysmeisters; dat derde sclot sellen bewaeren die twee scepen.

15. Item soe sal oeck denghenen, die den renten van den rentmeister des gasthuys ontfanckt, jaerlix rekeninghe doen tot tween tyden voerscreven den heer van Apcoude off denghenen, diere van ons liefs heren wegen van Apcoude toe geset wert, in teghenwoerdicheit der gasthuysmeysters, der tweer scepenen ende des verwaertsman van den gasthuyse. van alle den gelde, dat hy van den rentmeister ontfangen heft ende voert uutgegeven heft ten orbaer van (den) gasthuys. Ende soe wat hy uutgheeft by somme boven enen gulden, dat sal hy scriven tot elcken tyde waerom hyt uutgheeft, ende by wien hyt uutgheeft. Mer wat hy dagelicx

uutghevet beneden enen gulden, dat sal hy aen percelen particulen elck bysonder scriven ende rekenen dat des Saterdages bijnnen elcker weken the minsten by enen van den gasthuysmeisters ende der verwaersman van den gasthuyse tot enre summe.

16. Item soe wat cleynre waer men dagelix in den gasthuse besighen ende behoeven sal, dat sallen die verwaerslude, die in den gasthuse woenen, copen ende hoeren bode doen copen, nae dien dat den armen ende den gesijn int gasthuys nuut ende orbaerlick is.

17. Item waer men by somme copen sal jaerlix tot orbaer des gasthuys, als broet, coern, wintervleysch, droghe off gesouten vissche, brant ende al desgelick, dat sellen die gasthuysmeysters, die twee scepen mit den verwaersman des gasthuys bewaren, dat the tyde gedaen waert sonder enich vertreck ende versuemen; ende dat sellen sy doen by rade ende goetduncken desghenen, die die renten van den rentmeyster des gasthuys ontfanckt.

18. Item als enich van den gasthuysmeysteren off van den tween scepenen voerseit off oeck die verwaertsman van den gasthuyse buten der poerten van Wijck reysen om oerbaer ende nutscap des gasthuys, soe sal hem dat gasthuys hoeren cost quiten, in dier tijt, sy uut sijn, off zy dat begeren.

19. *In aldusdanigher maniren naebescreven sal men die zieken in den gasthuyse tot Wijck ontfangen ende bewaeren.* — Item in den eersten soe en sal men gheen zieken ontfangen in den gasthuse tensy by consent ende wil der tweer gasthuysmeysteren of ten minsten des eens, off si neit beyde tegenwoerdich waeren.

20. Item men sal gheen lude in den gasthuys in dat ziechuys ontfangen, sy en sijn alsoe kranck off alsoe audt, dat sy van kranchieden off van ouderdom by hem selven nyet gaen en mochten.

21. Item men sal oeck gheen onvroede luyde ende bijster hoere sijnnen in den gasthuse ontfanghen, omdat al die ander sieken daer nyet mede belaen en woerden. Mer worden alsulcke onvrode menschen ontfangen overmits zuucten, daer sy mede belast sijn ende gheen onderstaen en hebben van natuerlicken magen, dye sal men buten den gasthuse ende gemeenscap der zieken bewaeren, alsoe als dat den gasthuysmeysters ende den tween scepenen dunck, dat orbaerlicste is.

22. Item wanneer men die zieken in den gasthuse ontfanckt, soe sal men se sonder middel int ziechuys leyden ende helpen se te bedde; ende haer cleyder sal men in bewaernisseu hauden in een scrine of een kijst off op een recke, ende men en sal se hem nyet wedergeven, tenwaer dat zy van den zuucten opquaemen ende moechten by hem selven gaen; ende dan sel men hem orloff gheven. Ende men zal nyet van hem eyschen enich natuerlick loen off goetdoen, al waert zaeck, dat men vernaem dat sy eyghen goet hadden. Mer wouwen sy uut hoer selven ongemaent den gasthuse off den boden in den gasthuse enich goet doen, dat moch men ontfangen, off men woude.

23. Item waer oeck dat zake, dat yemant, hem vensende zieck te wesen ende worde nyet ziecker, met sulcker gevenstheit in den gasthuys ontvanghen, off oeck dat enich van den zieken van sijnre zuucten ontquaemen ende daerenboven met gevenstheyden wauden in den bedde bliven leggen, dat zellen die verwaersluede des gasthuys ende die boden, die die zieken havenen, listelick ondervinden; want der gesonder ende der zieken wesen en staet nyet op eenre maniren, al moech een wijll tijts in ghevensticheden bliven. Ende teerst dat men aen enich van den zieken verneemt, dat sal men den gasthuysmeysters laten weten, ende die sellen se orloff geven ende niet boven enen nacht in den gasthuys laten blyven.

24. Item soe sal men die zieken, die in den gasthuyse voerscreven bedvast leggen, al haer behoeff doen van al dat zy behoeven ende begheren, nae dien dat hem van noede is nae haere zuucten: van eten, van drincken, in havenissen als in heffen ende legghen, in stoven, in baden ende in anderen gelicken zaken, die die arme nae haere zuucten behoeffelick zijn. Ende soe wat dienst men desen armen zieken doet, dat sal men hem mindelick ende goedertierlick doen sonder enich wederseggen mit alre bereytheyt, gelick of men Christum onsen lieven Heer selver hantierden, want wat men den armen doet, dat doet men Christo selver.

25. Item soe sellen die verwaertslueden van den gasthuse altoes sonderlinghe sorghe dragen op die arme ellendighe zieken, die the vanden ende besyen, wat hem noede is enen yegelicken nae sijnre crancheyt ende zuucten. Ende sellen selver ommer te minsten des morghens, als sy eerst opstaen, als sy vroemisse gehoert hebben, des moergens eer sy gaen

eten, ende als sy gheten hebben, te verspertiede, eer si haer aven(t)mael doen, eer sy slapen gaen, ganghen totten zieken om te besien wat hem noet is; ende dat sellen sy hem doen off haeren boden, die sy onder haer hebben, truwelick bevelen te doen sonder enich vertreck off belet van enighen anderen [1]) werck.

26. Item soe sal daer van den dienstboden slapen des snachts in den ziechuys om die zieke bet waer te nemen.

27. Item ist zaecke, dat enich van den zieken alsoe cranck woerde, dat men se moet waken, dye wake sellen die dienstboden onder hem bewaeren, een yegelick zynen tijt by geboerten in der waken te verwaeren.

28. Item soe sellen oeck die verwaertslude des gasthuys dergheenre, die die wacht gebuert, een onderstaent wesen ende bewaeren die wake des avonts off des smorgens twee uren ofte drie lanck. Ende in diere tijt sal dieghenen, die die wake gebuert, rusten. Ende eer die moeder off die verwaersman des gasthuys slapen gaen, sellen sy die mecht wecken ende laten se by die zieken comen, eer sy daeroff gaen, ende bevelen haer, dat zy die ziecken trouwelick bewaeren, ende dat zy haer toespreken, off zij haer te doen hadden.

29. Item off enich van den zieken hem bereyt te sterven, soe sal diegheenre, die die wake verwaert, die verwaertsluede des gasthuys opweken ende hem seggen, dat sy by hem comen ende helpen die zieken sien behoeff doen.

30. Item als daer yemant van den zieken gestorven is, die sal men baren(t) buten ziechuys voer tchoer van der cappellen ende setten een licht tenden die baer. Ende ist nacht ende oeck anders nyemant van den zieken die wakinghe behoeft, soe sellen sy gemeentlick op haer rust gaen ende laten den doden in bewaernisse ons Heren Jhesu Christi.

31. Item daernae sal die verwaertsman des gasthuys metten gasthuysmeysters ende mitten gebueren gaen ende overlueden den doden ende bestaeden dat graft te graven ende dootkijst the maken op des gasthuys cost.

32. Item daernae tot bequaemste tyden sellen dye gasthuysmeysters ende die verwaertsman des gasthuys dat lijck the kercken draghen mit haeren gebueren ende begaen dat, gelick

---

1) S: „ander anderen".

off haer naetuerlick maech had gewest, ende vier kerssen sal men overt lick bernen. Ende men sal nyet meer dan die eerste beganckenisse vant gasthuys wegen nae doen.

33. Item wanneer yemant stervet in den gasthuyse gastgewise, soe wat goet hy afterlaet bijnnen den gasthuse off binnen der heerscappen des heren van Apcoude ende van Duersteden, dat sellen die gasthuysmeysters aenvatten tot behoeff des gasthuys, off sy natuerlick erffnamen waeren. Mer waer dat sake, dat die dode mensche alsoe kenlick arm erfnamen afterlyet, dat sy broetgaenck off in kenliker armoeden stonden, soe moegen die gasthuysmeysters by rade des heren van Apcoude ende des ghemeen gerichts tot Wijck die armen erffgenamen geven dat goet, geheel off halff off soevoel als hem ghemeenlick goet dunck, nae voelheyt off luttelheyt des goits ende noet der armen erffgenamen.

34. Item soe sellen die verwaertsluden ende een yegelijck van (den) dienstboden, dye dye siecken verwaeren, niet eten noch slapen gaen die zieken sijn ten eersten volcomelick ende temelick bewaerdt.

35. Item soe sellen in den gasthuse stedelick wesen twee offte drie pelssen ende twee off drie paer geviltter schoen, welck dieghenen besinghen sellen, die die zieken waken ende havenen.

36. Item soe sal men altoes vuer hebben int ziechuys, als noet is.

37. Item soe sal men een lampe voer choer bernende hauden, als die ziecken kranck zijn.

38. Item soe sal die priester, die in den gasthuyse geprovent is, des Sonnendaghes, als hy misse doet, maken wiwater ende bewiën daermede dye siecken ende voert die ander luede, die daer mijsse sijn comen hoeren. Ende sel oeck desselve Sonnendaghes in sijnre misse bysonder bidden ende tselff vermanen te bidden voer dieghenen, dient gasthuys gesticht ende gerent hebben, als voer den heer van Apcoude, heren Willem, ende vrouwen Marien van Waeylkoert, vrauwe van Apcoude ende van Duersteden, ende al hoer kijnder ende ouders, ende oeck voer diegenen, diet gasthuys kenlick verbeteren mit rede goede, als mit bedden ende mit anderen cleynnoet.

39. Item soe sal dieselve priester den ziecken een onderstaent wesen ende dagelix tot hem gaen om te besien, off sy geregiert ende gehavent waerden nae allen voerscreven punten, ende spreken hem oeck toe mit trosteliken woerden.

40. *In der manieren naebescreven sal men die arme luden ontfangen, die gastgewyse in den gasthuyse comen.* — Item in den eersten sellen die verwaertslueden des gasthuys gheen gast harbergen boven enen nacht in elcker weeck, ten waer dat zake, dat die gast belet worden van groten kenlicken onweder; soe moecht men se enen nacht off twee te langer herbergen, alsoe veer als sy nyet worden verdreven van toecomende gasten, alsoe datter gebreck van beddinghe waer, dat men se nyet tsamen geharbergen en conde. Ende als dat geschiet, soe verdriven die toecomende gast die ander, die men enen nacht geherbercht heft.

41. Item soe en sal men gheen gast ontfangen in den gasthuese, ten sijn kenlicke arm luede ende (die) van kenlicken gebreck van ghesontheyden haers lichaems, gheen arbyet moegen doen, off ander eerbaer luede, dat gheen truants en sijn. Mer al dieghene, die openbaer wandelaer sijn ende op hoer boeverie ende truantscap der wijffve, die hem naevolgen, hem selven ledich hauden, diere en sal men gheen herbergen, weder winters off somers, tenwaer ter uterster noet, dat sy mijt zuucten worden bevaen.

42. Item soe en sellen gheen arme luede, die int gasthuys warden geherberget, tot eene stont, dats des morgens off des avonts, drincken boven een mijngelen biers; en(de) wes sy daerboven drincken, dat sal zijn scerp bier. Ende waer oec dat zaeck, dat die arme nae dien tyde, dat sy geharberget waeren, buten ghingen ende droncken worden, die sel men hoer herberghe ontseggen ende wisen se buten den gasthuese om rusten will den anderen gasten.

43. Item men sal die gast all tsamen versceyden, die mans van den vrauwen, te slapen wisen, des winters van sunte-Mertijnsmisse tot Vastelavont toe voer die achtende ure ende tsomers van Vastelavont tsunte-Martinsdaghe toe voer die IX ure.

44. Item soe en sel men gheen vrauwen herbergen, die op haer uterste mijt kijnde gaet.

45. Item soe en sellen die gast gheen licht binnent tgheralijt te bed dragen, mer men sel hem tlijcht op die vloer etten, daer sy gemeenlick off moeghen sien.

46. Item oeck sal men die gast des morghens uutlaten by conen dage, dat men voelcomelick enen penninck kennen nach.

47. Item des winters, als die gast bestijlt [1]) comen, sal men hem water wermen, daer sy hem in dwaen moegen, ende goetelick ontfanghen, is mens van staden, ende maken hem een goet vuer.

48. Item soe sal men den wandelbaer gasten, die in deser maniren voerscreven gheherberget werden, versien van pottaeisen ende scerp biers genoich. Ende waer yemant van hem allen, die gebreck broets hadde, ende sijn broet nyet vercoft en hadde, die sal men geven alsoe voel rogghenbroets, als hy tot enen mael eten mach.

49. Item soe en sal men gheen proveniers in den gasthuys ontfangen, tensy by rade ons liefs heren van Apcoude ende sijnre gemeenre gerichtsluede ende der gasthuysmeysters; ende soe wat proveniere aldus ontfangen wert, die sel alsulcken dienst int gasthuys doen, als hem die gasthuysmeisters ende die twee scepen bevelen te doen, ghelijck off hy een gehuert knape waer, te dinnen om een bescheyden loon. Ende en sal oeck nyet meer wilts binnen den gasthuese hebben dan een gehuert bode van den gasthuese. Ende waer dat zake, dese selve provenier nyet vreesaemlick binnen den gasthuese leven en waude mitten gasten ende den gesijnde van den gasthuese, daer sellen [2]) hem dye gasthuysmeisters mitten twee scepen aff berispen tot twee tyden verscheyden; ende wil hy hem niet daerenboven beteren, soe sellen hem die gasthuysmeysteren by rade ons liefs heren van Apcoude ende sijns gemeens gerichts tot Wijck uutsetten met sulcke goede, als hy int gasthuys bracht, in sulcker maten datter(t) gasthuys in genen scaede by en blivet nae taxeringe der tweer gasthuysmeysteren ende der gemeenre gerichtsluede tot Wijck, welck goet die gasthuysmeisters in sullen hauden van de goede, dat hy int gasthuys bracht; al arghelijst buten gesloten.

50. Item soe sellen die gasthuysmeisters of te minsten een van hem beyden comen dagelix in den gasthuese om the besien, off die gast ende ander arm luede gehavent ende ontfanghen werden, als voerscreven is; daer sellen zy die verwaersluede des gasthuys ende die ander boden in berichten goedertierlick.

51. Item soe sellen die gasthuysmeysters oeck verwaeren

---

1) Sic.
2) S: „sel men".

Onser-Vrauwen-cappelle, staenden opten dijck by Duersteden. Ende dat goed, dat jaerlix van offerhanden incoempt, met alsulcken renten als die cappelle heeft, dat sellen zy verwaeren ende opboeren in gewoentlicker maniren, ende die cappelle daeraff in reke houden. Ende dat daerboven jaerlix overloept, dat sellen zy leveren tot twee tyden binnen elcke jaer, als binnen die eerste weke nae Paesdach ende binnen die eerste weecken nae sunte-Bavendach, denghenen, die die renten van den rentmeister des gasthuys ontfanckt, tot behoeff des gasthuys ende der armer lueden.

52. Item soe sal men die Lasarusche menschen, die woenachtich sellen wesen by Onser-Vrauwen-cappelle voerscreven beneden dijcks, jaerlix uutten gasthuese voerscreven voersien in behoerlicker noettorften van brande, van licht ende van pottaedsen, ende oeck van anderen saken, off sy ter uterster noet van zuucten quamen, soedat sy selver niet wanderen en moechten hoer broet the bidden.

53. Item soe sal men dat huys hauden in reeck ende orbaerlicker tijmmeringhen, die men van noet niet onberen en mach. Ende als men daer enich nyewe werck tijmmeren sal, dat sal men doen by orloff ons lieffs heren van Apcoude, by rade der gasthuysmeysters ende des gemeen gerichts tot Wijck.

54. Item soe sal men tgasthuys voerscreven regieren ende in gotterlicker eerbaerheyden [1]) verwaeren in allen punten voerbescreven. Ende soe wat goede dat daer jaerlix overloept, dat sal dyeghene, die die renten van den rentmeyster des gasthuys ontfanckt, by rade ende medehuelpe der tweer gasthuysmeisters deylen onder arme scemel huyssijtten, dye onder onsen lieven heere van Apcoude gesetten sijn, een eygelicken te geven nae sijnre armoeden ende belastheyt van kijnderen, in alsulcke ondersceyt als hem aldernutste dunckt wesen, die dat the deylen bevolen is, als in cledinghe, in scoenen, in brande, in gelde ende in ander noettorffticheyt desgelijck.

55. Item soe sal men oeck een enighelicken armen mensche, die daghelix coempt in den gasthuys om broet te bidden, gheven alle dage een stucke roggenbroets, alsoe grot dat hy daer bynae een maeltijt mede doen mach.

---

1) S: „eervoerheyden".

56. Item soe sal men jaerlix binnen den gasthuys doen copen XVI off XX vetter akervercken; ende wes men van dien speck binnen den gasthuyse nyet en verteert, dat sellen [1]) die drie persoen voerseit deylen onder den armen, geseten binnen den kerspel tot Wijck, enen eygelicken nae sijnre armoeden, tot twee tyden bijnnen elcken jaer, als in dye weke voer Corsdach ende in die heylighe weke voer Paesdach.

57. Item op een eygelick van desen twee tyden voerseit sal men bysonder tot elcker tijt backen twee mud weyts off roggen, ende geven dat oec bysonder den armen scamelen huyssitten binnen den kerspel tot Wijck.

58. Item op die camer bovent choer in den gasthuyse sellen staen twee bedsteden, daer men op ontfangen sal die terminarijs off ander priesters off rechkelicke [2]) mansperzoen, die daer harberghe begeeren, omdat zy nyet geern in gemeenscappen werkerluden in tavernen en waeren.

59. Item zoe sellen dese drie voerseide perzoenen een sonderlinge toeneyghijnge hebben tot den armen, die van oust woenachtich hebben geweest binnen den kerspel tot Wijck, hem vordelick ende behuelpelick te zijn bysonder in deser gijften ende karitaten voerseit.

Ende omdat alle dese voerscreven punten stedich ende vast sonder enich verminren tot ewighe daghen gehauden waerden, soe hebben wy, Wijllem, heer van Apcoude ende Duersteden, tot enen openbaeren waerachtighen getuechge onsen zegel aen desen brieff doen hangen. Ende want wy oeck wijllen ende begheren, dat dat gemeene gericht tot Wijck ende anders goede luede daertoe raden ende helpen, dat dese voerscreven ordinanci nae allen maniren voerscreven ghehauden warden onghebroken, soe hebben (wy) onsen ghemeenen gherichtsluede onser poerten tot Wijck bevolen desen bryeff mijt ons the bezegelen. Ende want wy Aelbert Stael, als een scout, Steven van Boechout ende Gijsbert Henrickz., als borgermeisters, ende wy Peter van Wijck Henrickz., Aernt die Wijt, Jan van Riebeeck, Henrick van Lebloen, Jan Gols, Jan Willemsz. ende Dirck Henrickz., als scepen der poerten van Wijck, kennen, dat alle dese voerscreven punten gescreven sijn uut beveel ons liefs heren van Apcoude

---

1) S: „sel men".
2) Sic.

ende van Duersteden, soe hebben wy om begheerten ende bevele ons liefs heren van Apcoude voerscreven onse zegelen tot waerachtigher kennissen aen desen bryeff oeck ghehangen. Ghegeven int jaer ons Heeren dusent vierhondert op sunte-Valentijnsdach martelaer.

II [1]). *Gildebrieff van der smeden gilde off sinte Loy.*

In den naam ons Heeren Jesu Christi ende Maria, der moeder Godts, ende ter eeren des heyligen confessoer ende bisschops sinte Loy, soo hebben begeert ende begeeren die ghemeene ghildebroeders, die daer hooren ende wesen sullen in der smeden gilde, ende dat te onderhouden in alle dese naebeschreven puncten, die hiernae beschreven sijn, opdat Godt ende die heylighe kercke ende die stadt van Wijck daerby geëert ende ghestercket mach wesen.

1. In den eersten sullen alle, dat gildebroeders sijn, gehouden wesen te houden ende te hebben een goet rug ende tuch ende twee goede ermschenen, die sijn eyghen sijn, tot behoeff der stadt van Wijck ende sijn lijff daermede te beschudden ende te bewaeren; ende soo dick als hy bevonden wort, dat hy des niet en hadde, sal hy verbeurt hebben een oort van een current gulden.

2. Ende noch soo sullen sy gehouden wesen te houden twee toerssen ende die altijt laeten draghen voer dat heylighe sacrament, ende als haer ommeganck is off eenighe generael processie.

3. Ende soo wie dit voorschreven gilde winnen sal, sal eerst burgher wesen, ende dan sal hy geven den auderman in der tijt, voordat hy dat gilde hebben ende bruyken sal, eenen gouden gulden van ghewichte off payment dier weerden. Ende een leerjonghen sal geven eenen halven gulden als voorschreven, ende dat al tot behoeff van sunte-Loyengilde om dat daermede in eeren te houden.

4. Ende voort waer dat saecke, dat daer eenighe gildebroeder storve, soo mach sijn outste soon dat gilde winnen ende houden met twee oude Vlaems; ende off daer eenigh gildebroeders soon dat gilde hebben off winnen woude by leven sijns vaders, sal dat mogen winnen met twee pont was.

---

1) Dit stuk is ontleend aan T.

5. Ende soo wat gildebroeder daer sterft, in dit voorschreven gilde wesende, sal men die broeders een weet laeten, ende dan daer mede te groeve comen; ende die niet en quame, verbeurden een oort van een oude Vlaems. Ende die gildebroeders sullen den dooden broeder begaen binnen sijn maentstont, ende dat sal den erffgenamen costen ses oude Vlaems.

6. Ende soo wes costen dat daer vallen sullen in dit voorschreven gilde, geordineert ende overcomen met die oudermans ende die gemeene gildebroeders, ofte dat meeste deel van dien, [1]) tot eer ende tot nutticheyt ofte prouffijt des voorschreven gilden, sullen die gildebroeders ghelijck betaelen sonder daer yemant teghen te segghen; ende dat sullen die oudermans van den onwillighen moghen laeten haelen met der stadt bode ende met haeren bode als verwonnen pande.

7. Ende soo wie metten hamer werckt off arbeyt silver, gout, yser, tin off coper off eenich metael, die sal gildebroeder wesen off binnen Wijck niet wercken. Ende oock en sal niemant veyl hebben, dat men hier binnen maecken can boven latnegelen, dan op ons mercktdach, hy en sal dat gilde hebben; ende dat byt verbeuren van een pont was, alsoo menichwerff als dat gebeurden, ende dat tot behoeff van sinte Loy.

8. Ende oock en sal niemant den anderen sijn knecht onderhueren off te werck stellen off synen jonghen dan by wil sijns meesters, daer hy mede werckt, by verbeuren van eenen gouden gulden van gewichte, halff tot der stadt behoeff ende halff tot des gilden behoeff.

9. Ende off eenich meester sijn knecht ofte sijn jonghen oorloff geven woude binnen sijn tijt buyten reden off recht, soo sal die meester ghehouden wesen den knecht sijn volle loon te geven, ende van synen jonghen scheyden tot tweer goeder mannen segghen. Ende off een knecht off jonghen scheyden van sijn meester binnen sijn tijt, die en sal hierbinnen niemant te werck stellen dan by wil sijns meesters, byt verbeuren van eene halve goude gulden als voorschreven.

10. Item noch als die gildebroeders gheboden worden van den oudermans met haeren bode om prouffijt des gildes off tot eenich begraeffenisse, ende dan niet en quame, verbeurden

---

1) T voegt hier in: „doen".

tot elcke reyse een oort van eenen ouden Vlaems; ende dat rechtevoort uuyt te haelen sonder daer yemants teghen te segghen.

11. Ende alle dat gildebroeders sijn, sullen op sinte-Loyendach teeren, daer sy den oudermans bestaet geeft, byt verbeuren van die maeltijt, ten waer saecke, dat sy buyten die mijl waeren ofte nootsaecken hadden.

12. Ende die leste gildebroeder sal bode wesen off een ander gildebroeder willighen, ter tijt toe dat daer een ander comt, diet gilde wint.

13. Ende wat gildebroeder dat wat doet ofte arbeyt op sinte-Loyendach, dat is opt verbeuren van een pont was.

Alle dinck sonder arghelist. Ende ommedat alle dese voorschreven saecken stedich ende in [1]) alre puncten ende articulen overstede ende vast sy, ende alle dinck onverbreeckelijck voltoghen (ende) naegegaen worde, soo hebbe wy, ghemeen gildebroeders voorschreven nu in der tijt, ghebeden den richter Peter die Roy ende Antonis van Riebeek ende Arent Hendrickss., burghemeesters in der tijt, ende die ghemeen schepenen ende raet der stadt van Wijck nu in der tijt desen brieff over ons ende onse naecomelinghen te willen beseghe(le)n met der stadt groote zegel, twelck wy, richter ende burghemeesters voorgenoemt, met goeden rypen rade ende welbedachten sinne ende by ghevollich die ghemeen schepenen ende raet door nutticheyt ende profijt onser stadt Wijck geerne ter bede van die gemeen broeders van sinte-Loyengilde ghedaen hebben, ende onse groote zeghel aen desen brieff ghehanghen int jaer ons Heeren duysent vijffhondert ende tweeëntwintich den derthienden dach van November.

Ende was beseghelt met stadts groote uuythanghende segel, ghedruckt in groenen wassche.

Augmentatie van den gildebrief van die van sinte Loy.

Wy, schoutet van weghen Coninclijcke Majesteyt, borghemeesteren, schepenen ende raet deser stede Wijck by Duerstadt, maecken kennelijck allen dengenen, die dese teghenwoordighe brieve sullen sien off hooren lesen, alsoo dat ons onderdanelijck te kennen gegeven is by den oudermans ende ghemeene

---

1) T: „stedicheyt".

gildebroederen van sinte-Loyengilde binnen Wijck, hoedat daghelijcx diversiteyt, onverstant, donckerheyt ende abusen vallen ende comen onder den gildebroeders in de interpretatie van haeren ouden gildebrieff, daer desen tegenwoordighen deur getransfixeert is, begeerende daeromme van ons hemluyden verlenicht ende gegost te werden eenen anderen brieff, deur den ouden getransfixeert, inhoudende dese naevolghende articulen ende poincten, soo ist, dat wy, desen aengesien ende om alle twist ende onverstant te verhinderen ende te doen cesseren, by goeden ende rypen rade den voorschreven gildebroederen in meerderinghe van haere ordonnantie ende tot eere van sinte Loy ende den gilde geaggreert, geaddeert, gegost ende noch verlenicht hebben, aggreeren, adderen, gunnen ende noch verlenen midts desen dese naevolghende articulen ende poincten, omme die by huerluyden oock alsoo achtervolcht ende onverbreeckelijck onderhouden te werden.

1. In den eersten dat alle gildebroeders gehouden sullen wesen te comen op sinte-Loyendach ende des anderen daechs daernae in der zielmisse ter kercken ende ter offer, als dat behoort, ende beyde die daghen te comen teeren, daer se die oudermans bestaeyt hebben. Ende indien eenich gildebroeder niet en quamen teeren op den voorschreven daghen, sullen al evenwel gehouden wesen te betaelen haer maeltyden ende alle andere oncosten elcx sijn aenpart, die des anderen daechs gerekent werden, beheldelijck die buyten die myle is; die sal nechtans gehouden wesen alle die oncosten mede sijn aenpart te betaelen, maer sijn maeltijd niet.

2. Item soo wat gildebroeder geboden wert te comen ter kercken, ten offer ofte tot eenighe morghenspraecke, ende niet en comt, sal verbeuren telcke reyse een halve stuyver. tenwaere dat hy merckelijke oorsaecke hadde, die in sulcken gevalle gehouden wert oorloff te bidden aen een van de oudermans.

3. Item dat die oudermans in der tijt in allen processiën generalen haer toorsen selver sullen draghen, off eenen gildebroeder, bequamen en(de) gheschickt als hy, daertoe verwilligheh voor hem te draghen; ofte by faute van dien sal [1]) den ouderman, in ghebreecke bevonden, telckens verbeuren een pont was tot behoeff van den autaer.

1) T voegt hier in: „men".

4. Item dat geene gildebroeder yemants wercken sal moghen, die een ander gildebroeder schuldig is, voor ende eer denselven gildebroeder voldaen ende verneucht sal sijn. Ende soo wyt daerover doet, als hem dat van des gilden weghe verboden is, sal telcke reyse verbeuren eenen gouden gulden, deen helft tot gerechts behoeff, ende dander helft tot des gildes behoeff.

5. Item dat niemant alhier binnen Wijck eenich gout off silver, yser, coper off tin off messen off yet, dat men int gilde maecken can, vercoopen off geen marckt mede houden, sonder op onse vrye ende gewoonlijcke mercktdaghen. Ende soo wie daerover doet, als hem dat van des gilden weghe verboden is, sal verbeuren telcke reyse een pont was, halff tot tgerechts behoeff ende halff totten altaers voorschreven behoeve.

6. Item off eenighe meesters uutter stadt voeren metter woon, ende verjaert ende verdaecht is, ende daernae wederomme alhier quame metter woon, die sal gehouden wesen borgherschap ende het gilde voorschreven wederomme op een nieuw te winnen, ghelijck of hy noyt gildebroeder en hadde gheweest.

7. Item ofter eenighe meesters waeren, die knechts ofte jonghers te wercke setten wouden, die in geene vrye ofte bemuerde stadt gheleert hadden, die sullen gehouden wesen het voorschreven gilde opnieuws te winnen, off zy noyt aent gilde geweest en hadden.

8. Item ofter eenich ghebreck bevonden worden onder tgilde, den voorschreven gilde aengaende, soo sal den auderman ghehouden wesen den bode bevel te doen om merghenspraeck te legghén. Ende indien den auderman daerinne onwillich bevonden worde, sal verbeuren een pont was telcke reyse, insghelijcks den bode. Ende waert saecke, dat den bode die wete niet een yeghelijck in sijn huys en dede, off een teycken daer setten, soo sal hy die boete selver oplegghen ende betaelen voor diegeen, die hy de wete alsoo niet ghedaen en hadde.

9. Item offer eenighe waeren, die in desen voorschreven gilde niet en sijn, ende van desen gildebroeders mergenspraeck begeerden, die sullen gehouden wesen den gilde daervan te geven een pont was.

10. Item soo wie in synen leven uut desen gilde gaet

ende begeeft, die sal ghehouden wesen tot des gilden behoeff te betaelen een pont was.

Sonder arch ofte list. Ende want wy desen voorschreven poincten ende articulen ende elckx van dien gheconfirmeert ende gheauctoriseert hebben, confirmeren ende auctoriseren by desen, willende, dat die selve articulen voortaen sullen onderhouden ende onverbreeckelijck geobserveert werden, hebben wy des toorconden deser stadt groot ende secreet segel beneden aen desen brieff uut doen hanghen. Gegeven int jaer ons Heeren, als men schreeff duysent vijffhondert seven ende vijftich opten XXII dach van Novembri.

Was onderteykent: T. de Wit. Ende met stadts groote segel, gedruckt in groenen wassche, besegelt, ende deur den ouden brieff ghetransfixeert.

III.[1]) *Articulen, versocht ende overgegeven by der stede van Wijck den XII^ten^ in Novembri XXVIII.*

1. In den iersten dat die Keiserlicke Majesteit die stadt van Wijck mit hueren borgeren ende ondersaten wil laten blyven, onderhouden ende confirmeren alle tgene derselver stadt is gegeven, bezegelt ende geconfirmeert van hueren zaligen heren ende vorsten.

2. Ten tweden den tol, die aldair dus lange te Wijck gelegen heft, dat denselfden tol voirtaen sel moegen blyven tot onderhoudinge ten huse van Duersteden ende der stadt van Wijck.

3. Ten derden noch dat men die leenen, die voortijts opten huse van Duersteden verzocht zijn geweest, dat dieselve voirtaen aldair versocht sullen werden.

4. Ten vierden noch sommige dorpen, die omtrent Wijck sijn gelegen, dat dieselve geordineert werden onder tgebiede van Duersteden ende Wijck als dat gericht van Wijck.

5. Ten vijften noch dat die Keyserlicke Majesteyt sijn munte wil leggen tot Wijck, soe sy daer by onse voirvorsten ende -heren geweest is, ende oick dair een goede gelegen plaetse ende husinge, dairtoe behorende, is.

6. Ten sesten soe dese voirscreven suppleanten ende huere voirvaderen doir trouwen dienst, die sy mit hueren heren

---

1) Dit stuk is ontleend aan R.

zaliger gedachten den landen van Bourgoengnen gedaen hebben, tolvry zijn ende varen mit hueren gueden doir Hollant, Zelant ende Vrieslant, dat sy voirt zoude moegen vercrygen dairboven [1]) tolvry der Keyserlicke Majesteyt landen, twelcke doch die Keyserlicke Majesteyt weynich bedragen soude, want dair een cleyn gemeent van borgeren sijn.

7. Ten sevensten dat die vier vicarii, die upten huse van der Horst gefundeert waren, ende nu gedestrueert is, dat dieselve geleyt moegen werden tot sint-Janskercke binnen Wijck.

8. Ten achsten dat [2]) binnen die myle omtrent Wijck upten dorpen gheen bier gebrouwen en sall werden.

9. Ten negensten dat die stadt van Wijck mit hueren borgeren ende ondersaten, mit hueren goeden ende landen, wair die gelegen sijn, vry blyven zullen van allen schulden, die de stadt van Utricht vortijts ende oick nu lestmael gemaict hebben tegens hueren heer.

10. Ten tiensten dat men die borgeren ende ondersaten voirseyt sal toelaten, dat sy sullen moegen manen ende mit recht bespreken die van Utricht van schulden, die zy schuldich sijn ende verzegelt hebben, wairvoir wy ons goet verset ende bygeset hebben onse gnadige here zelige bisschop Frederick.

11. Ten elfsten, dat die stadt ende gerichtsluden blyven sullen in hueren ambochten te geven, te setten ende weder te ontsetten, als stadt dienres, portiers, waeckmeysters, schoilmeysters ende coster.

12. Ten twaliften dat dat landtrecht voirtaen dair binnen Wijck gehouden mach werden, soealst dair in voirleden tyden gehouden is, soe alle husinge dairtoe sijn ende geordineert.

13. Ten dertiensten oick soe is in den capittel-generail geconsenteert, dat men die willigen omhouden [3]) sal, die staen opten Rijn ende Lambroecker weteringe, omme een lantpat aldaer te hebben, dat men mitten schuyten tusschen Utrecht ende Wijck varen soude moegen in corter tijt, twelck verbleven is overmits de oirloge, dat geen executie daerop gedaen is.

14. Ten veertiensten dat de Keyserlicke Majesteit soude

---

1) R: „dairbolven".
2) R voegt hier in: „men",
3) R: „ophouden".

willen gunnen ende geven der stadt van Wijck dat secretariusampt, dat doch cleyn ende weynich is.

15. Ten vijftiensten dat die rentmeyster van den goeden in den Nedersticht binnen Wijck ofte upten huse van Duersteden woenachtich wesen zall.

Ende dat die voirscreven grave van Hoichstraten by advyse van sommige van onse [1]) raede van de [2]) rekeninge in Hollant van onsen wegen ende onder onse beliefte upten voirseyden articulen geappointeert ende hemluden geaccordeert heft, te weten:

1. Upt eerste artikel, ruerende de confirmacie van huere privilegiën, dat wy dat privilegie der stede van Wijck, gegeven bi den here van Apcoude in den jare dertienhondert, ende naederhant geconfirmeert by bijsschop Roelof in den jare veertienhondert negen ende veertich ende dairnae bi den anderen bisschopen, hem confirmeren sullen, soevere zy dairoff duechdelick geüseert ende gebruyct hebben.

2. Upten tweesten ende vijften artikel, beruerende den [3]) tol ende munte etc., dat onse meninge nyet en es den tol ofte munte te verleggen, niettemin dat die voirseyde grave van Hoochstraten ons of onse zeer lieve ende zeer beminde vrou ende moey die eerstzhertochinne van Oistenrijck, hertochinne ende gravinne van Bourgoengnen etc., voir ons regente in onsen landen van Herwertsover, dairof zulck raepoirt doen souden, dat dieselve van Wijck reden souden hebben des tevreden te sijn.

3. Upten derden ende twalifste artikel, beruerende van den lenen ende lantrechte, dat wy dairinne ordineren sullen tot meeste commoditeyt van ons vasallen, steden ende ondersaten.

4. Up het achste van nyet te moegen brouwen upten dorpen die myle ontrent Wijck, dat men die van den dorpen, dair men brout, dairup eerst souden moeten hoeren.

5. Upt negenste, ruerende die ontlastinge van die van Wijck ende hueren goeden in den schulden, by die van Utricht gemaict, dat wy dairinne nyet ordineren en zullen tot achterdeel van den borgers van Wijck ofte hueren goeden, sonder henluden eerst ende alvoren dairup te horen.

---

1) D. w. z. van den keizer.
2) R: „ende".
3) R: „del".

6. Upten thienste van die van Utrecht te moghen manen ende mit recht aenspreken van schulden, die sy den borgeren ende undersaten van Wijck schuldich sijn ende versegelt hebben, dat wy dien van Utrecht, aenziende hoere grote schulden ende afterwesen ter causen van voirleden oirloge. geaccordeert hadden surceanci van der betalinge van den afterstellen voir den tijt van drie jaren.

7. Upt elfte, roerende het setten ende ontsetten van der stadt dieners, poirtiers, waichmeysters, schoilmeisters ende coster, dat wy den voirseyden van Wijck desen aengaende sullen laten volgen, des sy van outs gebruyct hebben, welverstaende, dat sy dairinne voirsien sullen van goeden luden, dairtoe nut ende ons bequaem sijnde.

8. Upt dertienste artikel, roerende den lantpat om mitter scuten tusschen Utrecht ende Wijck te mogen varen, dat wy tselve ter eerster vergaderinge van den Staten, stadt, steden ende landen van Utrecht, indien ons vermaent wert, geerne sullen doen proponeren, ende sulcke conclusie, als dan genomen sal werden, ter executie doen stellen.

9. Ende aengaende den anderen articulen, te weten den vierden, den sesten, den sevensten, den veertienste ende den vijftienste, upten welcken alhier niet geantwoirt en wert, dat die voirnoemde grave van Hoichstrate hemluden ten selven wedergeleyt heft.

IV.[1])

Wy, burgermeesteren, scepenen ende raedt der stadt Wijck by Duersteden, maken kondt allen luden, dat op hudent datum des brieffs voor ons gekomen is Symon Yseren Hoefft, ende heefft aen ons versocht ende bevraecht dese naebescreven articulen, wadt dairaf geüseert werdt hier tot Wijck voerseit in den rechten.

1. Ten eersten: man ende wijff, in den echten staet tzamen levende, hebben kijnderen mit malkanderen, ende die moeder van den kijnderen sterfft, ende die vader blijfft int leven, of die vader momber blijfft van den kijnderen of anders? Is hem van ons, burgermeesters ende sceppenen, ten antwoert gegeven: dat de vader momber is van die kijnderen ende momber blijfft, ter tijt toe dat die vader geen ander wijff

1) Dit stuk is ontleend aan S.

ofte maget getrowt ende gekerckganckt en heefft, ende hem verandersaet en heefft

2. Ten anderen: of dair eenich scholt gemaeckt were, gemaeckt staende huwelick, of die mombers die schult nijt en solde moete betalen van dat eygen goet, den mombers toebehorende, ende zijn echte wijff after gelaten hadde? Is hem ter antwoert gegeven: dat hy van den goede die schult als voergescreven betalen sal, mits dat hy dairaf responderen moet rekeninge et reliqua.

3. Ten derden: of dair gheen eygen goet achtergebleven en were, dair men die scult mede betalen mochte, of men alsdan die scult, die in staenden huwelick gemaeckt was, nyet betalen en solde van des vaders ofte moeders haer heerlick goet? Is hem ter antwoert gegeven: eerst sal men die schult betalen van den fruchten, die van dat heerlicken goet gecomen; mach dat nyet genoch dairvoor doen, soe mach men dat heerlicken goet verkopen, want die schult moet betalt wesen.

4. Ten vierden: of dair iemants wair, hetwair vader, moeder, kijndt of broeder, die eenen boedel antasten, ende hy genoeyt den boedel luttel of vele, al waert die weerde van eenen halven stuyver, dat men bewysen koste? Is hem ter antwoert gegeven: die in eenen boedel coempt ende genyet den boedel, hetsy luttel of veel, dat men bewysen koste, alst recht is, soe solde dietzelfde — die dat overkent worde, alst behoert — alle die sculden moeten betalen, die den boedel sculdich wair.

Allet dit voergescrevene is alhier by ons, burgermeesters ende sceppenen, recht ende usantie van doen binnen der stadt Wijck voerscreven. Ende want dan dit voerseide recht ende usantie is in der stadt Wijck by Duersteden, soe certificeren wy voer die gherechte waerheyt dat eenen iegelicken, ende hebben des toirconde der stadt secreet zegel, dat wy dagelicx ad causas gebruken, beneden op deser certificatie doen drucken. Gegeven int jair ons Heren dusent vijffhondert ende vijfftich opten twintichsten dach in Februario stilo communi.

V. [1]) *Accord tuschen de regierders deser stede ende deygenaers van de molens ende tgemael tot Wijck.*

Wy, schout, burgemeesters, schepenen ende raedt, out ende

1) Dit stuk is ontleend aan T.

nieuwe, der stede van Wijck by Duerstadt ter eenre, Anthonis van Suylen van Nievelt ende Fredrijck van Suylen van Nievelt midtsgaders Adriaen Hendricks. van Maseyck als proprietarissen van de molens ende tgemael tot Wijck ter andere syde, doen cont ende maecken kenlijcken allen dengenen, die dese onse teghenwoordighe brieven sullen sien ofte hooren lesen, hoedat wy omme te schouwen ende teviteren alle processen, questiën ende geschillen, die deser saecken beroerende tusschen ons parthyen hangende waeren ongedecideert voor den hove van Utrecht en mijn heeren van de reeckencamer in Hollant, ende die noch breeder hiervan rysen ende spruyten souden moghen, by vriendelijcke ende amicabile compositie, hierop gehoort ende gecommuniceert metten borghers ende inwooneers deser stede, die gecommitteerders van den capittele binnen Wijck ende den gedeputeerden van allen den huysluyden ende ondersaten, woonende in der vryheyt van Wijck, hebben geaccordeert ende geconsenteert, accorderen ende consenteren midts desen voor ons ende onse nacomers tot geryve van parthiën int malen tgraen ende cooren, dat op den voorschreven molens te maelen gebracht sal worden van den borgeren ende ondersaten, binnen Wijck ende in de vryheyt van dien woonende, dese naevolghende artyculen, hiernaer geïnsereert, luydende van woorde te woorde aldus:

1. Ten eersten dat die voorschrevene proprietarissen van de molens gehouden sullen wesen te doen maecken, stellen ende onderhouden sulcke getalle van molens, als sy behoeven sullen tottet gemael geheel van de stede ende vryheyt van Wijck.

2. Item sullen oock gehouden wesen tonderhouden een ofte twee karren ofte meer, alsoo dat sy dan borgheren ende inwoonders van Wijck daermede huer coorn tweemaels daechs ende wel ende geveuchlijck doen halen moghen ende wederom thuys brenghen.

3. Item sullen oock tot dese voorschrevene molens ende karren onderhouden alsulcke getal van peerden, dat den borgheren int malen huer cooren haestelijck ende wel gherijft moghen worden, alsoo dat sy hen dies niet en hebben te beclaghen.

4. Item sullen syluyden oock gehouden wesen in desen molens jaerlijcx ende eeuwelijck te houden goede ende rechtveerdighe schalen ende balancen met oprecht gheijckte wichte,

daerby sy van eenen ygelijcken, niemant uuytgesondert, die daer ter molen comen ofte heur coorn doen brenghen, ontfanghen sullen haer cooren, ende daerby wederom uuytleveren een yder haer meel ter behoorlijcker wichte, naerdat sy het sesthiende vath ofte deel daervan genomen sullen hebben.

5. Dan dat off yemant sijn coorn op den molens niet en wilde gheweghen hebben, dat hemluyden gheen gelooff gegeven en sal worden, indien sy haer coorn tot haeren huyse ofte elders wilde laten weghen, ende hemluyden beclaghen wilde haer wichte niet te hebben, behoudelijck haer mulfter altijt voor het stuyven opt schepel een vierendeel ponts ende niet leegher.

6. Item sullen daghelijcx, alst van noode wesen sal, houden staende op den voorscreven molens twee tonnen deen met weyten ende dander met rogghenmeel ende oock insgelijcx van boeckeweyt ende andere coorn, indien noot sy, by alsoo verre oft gebeurde, dat yemant, naerdat sijn coorn ghemalen waere, yet te cort quame, dat sulcx hem daermede ghesuppleert ende vergoet worde.

7. Ende indien yemant bevonden wert te veel te hebben, dat hem hetselve wederom by iuste wichte offgeteghen werde ende in tonnen ghedaen, opdat een yegelijck tsyne ghegeven werde, ende dat by den meulenaers niet meer behoeft geseyt te worden: „men cant altijt soo naude niet scheyden".

8. Ende wat coorn tot een halff mudde ende daeronder gebracht ofte gehaelt wort des morghens, sullen sy leveren wederom ten huyse van de borghers ende inwoonders voor die middach; ende dat van gelijcke coorn smiddaechs gehaelt ofte ghebrocht wort, des avonts; behoudelijck dat sy int haelen ende brenghen van desen coorn des winters hebben sullen thuer [1]) interval ofte respijt ses ofte acht uren ten hoochsten; welverstaende dat sy altijts den ondersaten, woonende in de vryheyt van Wijck, sullen voorthelpen metten aldereersten ende soo haestelijck als sy sullen moghen.

9. Item sullen die voorschreven proprietarissen, als sy de molens selffs doen malen, ofte haere pachters, als sy die verpacht sullen hebben, altijt staen ende responderen ofte verantwoorden voor tvermiste coorn ende voor tgunt, dat be-

---

1) T: „huer".

vonden sal worden, tsy by den knechts ofte anderen, boven trecht vant sesthiende vath voorschreven ontfanghen ende ghenomen te hebben.

10. Insghelijcx sullen sy responderen ende verantwoorden voor het vermiste ofte verdorven coorn, by haeren schult toegecomen, ende gehouden wesen te restitueren die weerde ende rechte pryse daervoor.

11. Item als yemant maut is doen malen, ofte dat die meulensteenen versch ghebilt sijn, ende dat van noode wesen sal eenich graen daernaer te malen, soo sullen die voorschreven molenaers aldaer bereyt hebben haer selffs coorn, ende dat al eerst malen, eer sy yemants anders malen.

12. Item alst ghebeurt, dat yemant comt omme te malen een braut mauts ofte een halff hoet ofte heel hoet weyts ofte diergelijcke menichte van coorn, dat wesen sal boven een mudde, sullen datselve in allen gevalle ghehouden wesen gemalen te leveren binnen twee edtmael ende niet langher. Dan soo veel als luyden met eeren behoeven sullen tot uuytvaerden ende begravenisse, te weten thien, elff ofte twaelff schepelen weyts ofte meer, sullen sy gehouden wesen te leveren gemalen binnen een edtmael.

13. Item sullen haer molensteenen alsoo bequamelijck ghebilt houden, dattet coorn, datter te meulen comt, ghemalen worde also cleyn, alst behoort, sonder dat sy dat leveren sullen seer groff ende halff, oft gehackt ware; ende ingevalle dattet groff ende qualijck gemaelen waere, sullen gehouden wesen dat andermael te malen sonder daeraff wederom mulfter te mogen eysschen ofte nemen.

14. Item sullen voortaen die voorschreven proprietarissen van een mudde mauts te malen niet meer moghen ontfanghen dan eenen stuyver ende een halve.

15. Oock sullen sy gehouden wesen, als sy op eenighe van de molens mout malen, een van de andere molens ofte meer ganckachtich te houden omme alle andere personen, die gelieven sullen andere greynen ofte coorn gemalen te hebben, alsdan op een van dandere molens te gheryven ende te maelen, sonder dat die molenaers sullen moghen nemen haer excuse ende vertreck, segghende: „beyt, tot dat mout ghemalen is".

16. Noch oock worden die voorschreven proprietarissen gehouden expresselijcken, dat sy die voorschreven molens

ende tgemael van dien altijts sullen verpachten ende doen malen aen twee onpartygelijcke parthyen, opdat den borgher, inwoonder ende ondersaten oock te beter ghereeven werden.

17. Ende oft gebeurden, dat die voorschreven proprietarissen, als sy de molens selffs doen malen, ofte [1]) de molenaers ende die pachters in eenighe van dese puncten, conditiën ende voorwaerden ende artyculen breuckich gevonden worden, alsoo dat sy eenighe van dien jeghens yemant geïnfringeert, gebroocken ende niet onderhouden en hadden, soo sullen sy telcke reyse verbeurt hebben drye Carolus-keysersguldens van 20 stuyvers tstuck, behoudelijck ende wel verstaende dat openbaere dieverye hierinne ghestraft sal worden by den schout ende gerechte nae behooren rechts.

18. Ende sullen die voorschreven boeten geappliceert werden teen derdendeel tot behoeff van den schout, tander derdendeel tot behoeff van den gerechte, ende tderde derdendeel tot behoeff van den aenbrenger, wel verstaende dat die voorschreven proprietarissen gehouden sullen wesen haere meulens altijts te verpachten op de voorschreven conditiën, penen, boeten ende lasten, ende by faute van alsulcke verpachtinge, dat sy altijts daervoor selffs sullen innestaen ende responderen.

19. Item alle die proceduren ende rechtvoorderinge, die in deser saecke vallen, sullen voltoghen werden met cort, o(n)vertoghen ende overdwersnacht-recht; ende die executie van die penen ende breucken, hierbovens ende hiernae verhaelt, sal by den schout ende gerechte gedaen werden metter daet ende realijcken sonder vertoeven ende simulatie.

20. Des soe hebben wy schout, burgemeesters, schepenen ende raet, oudt ende nieuwe, voorschreven voor ons ende onse naecomers verboden [2]), dat nyemant van de borghers, inwoonders ende ondersaten van Wijck ende vryheyt van dien hem en vervoordere van nu voortaen te gaen ende doen malen heur cooren ende graen buyten die vryheyt van Wijck op andere molens, op pene ende van telcke reyse verbeurt te hebben drye Carolusguldens ende daerenboven het coorn; insgelijcx hebben verboden ende verbieden mits desen, dat niemant hem en vervoordere uuyt der stadt van Wijck ende

1) T voegt hier in: „by".
2) Dit woord is later bijgeschreven door A. Booth.

vryheyt van dien yemants coorn te halen ofte doen halen met schuyten, waghens, karren ofte peerden op pene van verbeurt te hebben drye Carolusguldens ende daerenboven waghens, karren, peerden ende schuyten als boven, tappliceren die voorschreven penen ende boeten deen dardendeel tot behoeff van den schout van weghen Coninckliycke Majesteit, tander dardendeel tot behoeff van den gerechte, ende derde dardendeel tot behoeff van de proprietarissen ende den aenbrenger.

Ende dese puncten, voorwaerden ende articulen sullen gehouden werden eenen yegelijck dese aengaende tonderhouden ende observeren van stonden aen naer publicatie van desen. Ende hiervan sijn ghemaeckt twee besegelde brieven, luydende van woorde te woorde all eens, daer die van den gerechte deen ende die voorschreven proprietarissen dander aff hebben. Alle dinck sonder arch ofte list. Des toorconde ende vesticheden van tgunt voorschreven es, soo hebben wy schout, burgemeesters, schepenen ende raedt deser stadt secreet segel in forme van placate, ende wy Anthonis van Suylen van Nievelt ende Fredrick van Suylen van Nievelt midtsgaders Adriaen Hendrickss. van Maseyck elcx onse segelen beneden aen desen brieff uuytgehangen.

Gegeven int jaer ons Heeren, als men schreeff duysent vijffhondert ses ende tsestich, opten XXVII dach van Novembri.

Ende was tprincipael onderteyckent aldus: T. de Witt; ende besegelt mit drye uuythangende segelen, die twee in groenen wasse ende die darde in root wasch met dubbelde starten ende die vierde start noch onbesegelt.

VI. [1]) *Gildebrieff van het schippergilde.*

Wij, schout, burgemeesters ende schepenen der stede Wijck by Duerstadt, doen cont midts desen eenen yegelijck, dat, gemerckt tot onsen kennisse gecomen is die groote mesusen, die daghelijcx meer ende meer vallende sijn onder den schipluyden ende schuytevoerders, vaerende op onser stadt vryheyt van tollen, onder denwelcken eenighe sich wel temere ende opsettelijck onderstaen hebben, als sy alsnoch doen, soo op deselve onse vryheyt te vaeren sonder haerluyder eedt

1) Dit stuk is ontleend aan T.

behoorlijck gequycteert te hebben, twelck tenderende is tot argher consequentie, jae dat meer is, geschapen waere van deselve onse vryheyt over sulcx gepriveert te werden, twelck ons langher niet te admitteren ende te lyden en staet, hebben midts dien ende omme alle fraude, bedroch ende tgene daeruuyt soude moghen volghen, intijts te voorcomen ende prevenieren, naer voorgaende communicatie ende erypen deliberatie van den ouden affgegaan rade, te dier oorsaecke colligialiter vergadert wesende, gestatueert, geordonneert ende ingestelt, statueren, ordonneren ende instellen midts desen seeckere gilde, ende dat op alsulcken forme ende manieren, als hiernae volghende is:

1. Als namentlijck in den eersten, dat van nu voortaen niemant in het veer van Wijck op de Vaert ofte eenighe andere veeren sal moghen vaeren, tensy dat hy een gildebroeder is van desen gilde ende alvoorens bewesen sal hebben, dat hy een jaer lanck met der schip ofte schuyte gevaeren heeft, ende mede verstandich is om den schip ofte schuyte te connen regeren.

2. Item soo wie van nu voorts schippers ofte schuytevoerders gilde sal willen winnen, tolbrieven ende vrydomme genieten, sal gehouden sijn tvoorschreven gilde voor sijn inganck te geven eens dartich stuyvers tot behoeff ende onderhoudenisse van den voorschreven gilde; ende alle knechts ende leerjongers sullen geven voor heuren inganck halff giltgelt.

3. Item soo sullen alle schippers ende schuytevoerders, vaerende ende te sullen vaeren op onse stadt vryheyt van tolle, gehouden wesen van nu voortaen binnen dese stede in hueren te nemen seecker camer, op dewelcke sy haere meubelen goederen verseeckeren ende stellen sullen, op de pene van haerluyder borgherschap.

4. Item soo en sal niemant eenighe vracht aennemen om by een ander, dat sijn dienaer niet en is, dselve te laten vueren, opt verbeuren van sesthien stuyvers tot behoeff als boven.

5. Item soo en sal niemant sijn schip ofte schuyt swaerder moghen laden met eenighe waer, dan hy in denselven bequamelijck laden ende vueren mach. Ende oock desghelijcx niet meer volcx aennemen ende laden, dan hy mede bequamelijck ende gherijffelijck vueren mach, op de verbeurten als boven. Ende die schade, die syluyden yemants daerby doen toecomen by haeren schulde, sullen sy gehouden sijn deselve

die goede luyden te verstoren, op te legghen ende te betaelen tot discretie ende kennisse van den gerechte, deken ende gildebroeders, mitsgaders op de verbeurte van drye Carolusguldens, welcke schade men sal moghen verhalen aen sijn gereetste goederen ofte aen sijn schip ofte schuyt, daer die luyden ofte tgoet mede ghevuert is.

6. Item soo wanneer een, twee, drye ofte meer tot sessen toe int ghetal, ende niet meer, gevende tsamen twaelff stuyvers, des Vrydaechs ofte merckdaechs daervoor den schuyt begeerden voor henluyden alleen met haer pack ofte mael, sulcx als een man draghen can, om te vaeren nae de Vaert, sullen die schippers ofte schuytvoerders gehouden wesen dieselve terstont te gerieven ende te vaeren opt verbeurte als boven, tenwaere datter yemant meer quame, die in sulcken gevalle gehouden sullen wesen haeren vracht te betaelen. Desgelijcks off daer des Dijnsdaechs eenighe vracht wesen mochte tot sessen toe int ghetal als voorens, die op de Cuylenburchsche merckt begeerden te vaeren, sullen die voorschreven schippers ofte schuytvoerders yder mensch gehouden wesen te voeren voer eenen stuyver, ende terstont te gerieven op pene als boven; welverstaende dat off daer boven tvoorschreven getal yemants meer quame, sal tselve wesen tot voordeel van den voorschreven schipper ofte schuytvoerder.

7. Item soo en sal niemant van de gildebroeders vennotschap, part ofte deel met malcanderen maecken aen eenighe vracht, maer sal elcx met sijn aengenomen vracht vaeren moeten.

8. Item waert, dat eenighe gildebroeders vennotschap ofte paert hadde aen een schip ofte schuyt ende vracht van dien, op pene ende tappliceren als boven.

9. Item soo en sullen die schippers ofte schuytvoerders deen den anderen geen foy ofte ander prouffijt ende genot aff moghen eysschen ende nemen opt verbeuren als boven.

10. Item soo en sal niemant van de schippers ofte schuytenvoerders eenighe personen aennemen, dwelcke eerst een ander schuyt gehuert ofte hem verlooft hebben.

11. Item gene schippers ofte schuytevoerders, woonende binnen ofte buyten Wijck ofte die vryheyt van dien, comende van andere plaetsen, geleghen buyten desen gerechte, sullen moghen eenighe vracht aennemen, voor ende alleer sy en hebben eerst haer eerste vracht uuyt haer schepen ofte schuy-

ten ghelost ofte gelicht gehadt, opt verbeuren, die in gebreecke bevonden worden, van eenen Carolusgulden tot behoeff als boven.

12. Item dat alle vremde schippers, alhier comende onghe-laden ofte beneden halve vracht, alhier geen vracht en sullen aennemen dan by consent van die dekens ende gildebroeders van desen gilde; ende soo wie contrarie van desen doet, sal verbeuren drye Carolusgulden tot behoeff van den armen; ende daerenboven sal men hem afflegghen ende sijn vracht doen overschepen in een van dese gildebroeders schepen ofte schuyten. Ende indien die deeckens ofte gildebroeders consenteren vracht aen te nemen, soo sal denselven vremden schipper gehouden sijn terstont te betaelen tot behoeff van den armen ses stuyvers; ende dese voorschreven ses stuyvers sal men vergaederen in een besloten busse, die men hanghen sal op eenen bequame plaetse, waerinne de voorschreven penningen by kennisse van de gildebroeders sullen vergadert werden; ende sal deselve busse alle jaere eens by de deekens ende gildebroeders gheopent werden, ende die penningen, daerinne wesende, gedistribueert onder de arme gildebroeders, mits daervan reeckening doende naer behooren.

13. Item alle ende een yegelijck van den voorschreven gildebroeders en sullen met geene vracht moghen affvaeren, tensy hy alvoorens met sijn andere gildebroeders daeromme gheworpen heeft.

14. Item dat niemant voortaen, borgherschap alhier gewonnen hebbende, met eenighe schepen ofte schuyten sullen moghen vaeren, voor ende aleer sy schippers- ofte schuyte-voerdersgilt insgelijcx mede gewonnen ende voldaen sullen hebben naer vermoghens dese ordonnantie.

15. Item indien eenige giltbroeders, vracht aengenomen hebbende, in gebreecke bleven dselve te vueren, ende die luyden daerdoor vercort ende verhindert werde, soo sal den schout van desen edelen gerechte ofte een ander, van synent wegen daertoe gecommitteert ende versocht sijn(de), een ander schipper moghen hueren, ende wes sy dien schipper meer geven, dan die luyden belooft hebben, sal hy met die boete ende breucke, daertoe staende, ende daertoe den derden penning meer metter daet executeren aen den onwillighen schippers ofte schuytevoerders gereetste goederen ofte aen sijn schip ofte schuyt, daer hy mede plach te vaeren.

16. Item soo en sal niemant eenighe vracht moghen aennemen, die eenighe boete verbeurt heeft ofte gildegelt schuldich is, tensy hy eerst sijn verbeurde boete ofte gildegelt betaele ofte ten minsten namptisere, op pene van haer gilt te verbeuren ende ten eeuwighen daghe daer niet wederom in te moghen comen; ende sullen nochtans al evenwel gehouden wesen haer gildegelt ende boete te betaelen.

17. Item als een gildebroeder sterft, sal die weduwe van dien met dieselve schuyt ofte een ander schip ofte schuyt, haer selver toecomende, moghen laeten vaeren by een gildebroeder, daer die deekens in der tijt mede tevreden sullen sijn, die goede kennisse draghen sullen, dat hy met dieselve schuyt wel vaeren ende dieselve wel regeren can, ende indien die aengenomen gildebroeder ende knecht die weduwe niet en voldede, soo sal hy verbeuren tot behoeff van die weduwe drye Carolusgulden, twelck staen sal tot discretie van den deeken ende gildebroeders van tselffde gilt. Ende indien hy verviele in eenighe boeten van dese ordonnantie ofte andere puncten, sal hy gehouden wesen dieselve te betaelen van sijn gereetste goederen nae uuyteysschens derselven ordonnantie. Ende by soo verre hy geen goet en heeft, sal die weduwe ghehouden wesen voor denselven op te legghen ende te betaelen.

18. Item dat alle gildebroeders op Wijcksche-kermissedach gehouden sullen wesen in die stadt te sijn des voormiddaechs om te helpen verstercken die bloonschuyt [1]) volghende doude constuyme ende gewoonte, opt verbeuren van ses stuyvers tot behoeff van denselven gilde. Van gelijcke sullen deselve present moeten sijn op sinte-Stevensdach op den teerdach, opt verbeuren van dubbelde maeltijt, welcke ses stuyvers tsampt de dobbelde maeltyden betaelt ende gedebouseert sullen worden by dengenen, alwaer deselve gildebroeders hun residentie ende woonplaetse sijn houdende.

19. Item oft daer eenighe gildebroeders uuyt desen gilde gaen ofte scheyden wilden off quamen toverlyden, sullen deselve insgelijcx gehouden wesen voor haerluyder uuytganck ofte affsterven te geven ende te betalen eens twintich stuyvers.

20. Item dengenen, dewelcke van desen gildebroeders

1) Sic. Misschien moet men lezen: „bloemschuyt".

ongemack tsy op den teerdach ofte in andere haerluyder vergaderinghen maeckende is, sal denselven vervallen in een boete van twaelff Carolusguldens.

21. Item sullen alle die gildebroeders gehouden sijn, tot wat tyden die wettelijck ingemaent worden, voor hooft te comen binnen des stadt alhier om haerluyder medeburghers hulp ende bystant te doen, op de verbeurte vant veer ende haerluyder vrydommen.

22. Item dat alle de deekens ende gildebroeders, in der tijt wesende binnen die myle vier ofte vijff, gehouden sullen sijn op den teerdach persoonelijck te erschynen, op te [1]) verbeuren telcke reyse tot behoeve ende prouffyte van haerluyder mededeekens ende gildemeesters van desen gilde achtentwintich stuyvers.

23. Item indien yemants van den gildebroeders ofte vremde schippers, in keuren ofte breucke gevallen sijnde ofte gildegelt schuldich wesende, onwillich waeren aen handen van de deekens tselve gelt op te leggen ende te betaelen, soo sullen dieselve deeken den voorschreven onwillighen moghen overleveren den schout deser stede Wijck voorschreven, ende aen hem versoecken executie, die tselffde opleggen sal moghen op sijn gewin van den derden penninck meer binnen acht daghen nae die overleveringe, ende deselve metter daet weder moghen executeren aen des onwilligen gereetste goederen. Ende niemant en sal in oppositie ontfanghen moghen werden, tensy hy eerst ende alvoorens by provisie die penningen, by den schout verschoten, met dat gewin van den derden penninck meer, genamptiseert, opgeleyt ende betaelt sal hebben.

24. Item als de deeckens van de schippers ende schuytvoerders ontboden ende die wete ghedaen wert van weghen den schout ende gerechten, dat sy eenige schepen ofte schuyten, groot ofte cleyn, rede maecken sullen om eenighe soldaten, knechten ofte Coninclijcke Majesteit munitie te vueren tot eenighe plaetse, soo sullen die gemeene schippers ofte schuytevoerders gehouden sijn onder malcanderen daerom te werpen, ende die bevelen te obedieren, mits daervan genietende nae gelegentheyt der plaetsen ende taxatie van den voorschreven gerechten, op te verbeuren van dengeenen, die hierinne onwil-

---

1) T: „de".

lich ofte in weygeringe bevonden sullen werden, van tveer ende daertoe noch drye Carolusgulden tot behoeff als boven.

Willende ende ordonnerende wel expresselijck by desen, (dat dese) onse ordonnantie van nu voortaen in alle syne ende een yder bysonders puncten naegegaen ende achtervolcht sal werden. Welverstaende, dat wy ofte onse naecomers dselve soowel int geheel als int deel veranderen, verminderen ende vermeerderen sullen mogen, soo dickwils ende menichwerff als ons ende onse successeurs in gelijcke regimente goet duncken ende believen sal. Des toirconde hebben wy onse stede groote segel in conformiteyt van desen hier beneden uuythangende aen gedaen. Gegeven ende geërigeert in den jaere ons Heeren 1579 den 28 Junio.

Was onderteyckent: J. Mierlo.

VII. [1]) *Ordonnantie op de draperye van den wollen laeckenen deser stede.*

1. In den eersten [2]) die laeckenen, die men rossen noemen sal, sal men cammen op sesentsestich gange hooch, ende sullen rau breet blyven op tauw veerthien vierdedeel ende rau lanck vierentwintich ellen, ende ingevolt werden tot twintich ellen off een vierdeel minder ende breet blyvende neghen vierendeel, ende sullen hebben vijfthien lijstdraeyen sonder dubbelde.

2. Item ten anderde die laeckenen, die men puycken noemen sal, sal men cammen op sesenvijftich gange hooch, ende sullen rauw breet blyven opt tauw veerthien vierdeel ende rauw lanck vierentwintich ellen, ende ingevult werden tot twintich ellen off een vierendeel minder ende breet blyvende neghen vierendeel, ende sullen hebben vijfthien lijstdraeyen.

3. Item ten derden die laeckenen, die men middelen noemen sal, sal men cammen op achtenveertich gange, ende sullen rauw breet blyven op tauw veerthien vierdeel ende lanck wesende rauw vierentwintich ellen, ende ingevult werden tot twintich ellen off een vierendeel minder, ende breet blyvende neghen vierendeel, ende sullen hebben twaelff lijstdrayen.

---

1) Dit stuk is ontleend aan T.

2) T voegt hier in: „sullen".

4. Item ten vierden die laeckenen, die men groeffges noemen sal, sal men cammen op vierenveertich gange, ende sullen rauw breet blyven op tauw veerthien vierendeel, ende lanck wesende rauw vierentwintich ellen, ende ingevult werden tot twintich ellen off een vierendeel minder, ende breet blyvende neghen vierendeel, ende sullen hebben acht lijstdrayen.

5. Item wat verwer, vulder, kempster, nopster ofte schroeyster yemant lovende te wercken, ende daer niet te werck en ginge synen tijt uuyt, dien soude die weerdeyns sijn werck verbieden, ende sy sullent voorts beteren totte weerdeyns segghen.

6. Item soo en sal elck drapenierder gehouden wesen sijn rechte merck te setten in dese stadt boeck ende register, daertoe geordineert, ende sal sijn laeckenen gehouden wesen te mercken met sijn selffs merck, int voorschreven register gestelt, opt verbeuren van sesthien stuyvers tot behoeff van den weerdeyns.

7. Item waert, dat yemant eenighe coopman vercoft eenighe laeckenen, ende die binnen dese stadt gemaect waeren, daer men valsheyt ofte bedroch in vonde, dat sal staen totte weerdeyns rechte bescheydenisse.

8. Item waert saecke, datter eenich laecken onbesegelt bleve, overmidts tselve qualijcken, te licht ofte dun geweven waeren, ende die drapeniere stoffe genoech geleverd hadde, soo sal die wever verbeuren sijn loon; tenwaere die drapeniere hem niet garens genoech gebrocht en hadde, soude die drapeniere selffs die schade hebben; ende dit loon sal wesen tot profyte van de Coninckliycke Majesteyts, deser stadt ende die weerdeyns elcx een derdendeel.

9. Item soo sullen alle drapenierders hebben gerechte ghespijnponden by deser stadt gewichte van acht vierendeel tpont opt verbeuren van . . . . . [1]) stuyvers tot behoeff van den weerdeyns.

10. Item soo en sal niemant eenighe witte laeckenen, die hier gereyt ende gemaeckt sijn, vercoopen by halve laecken ende noch by der ellen, off sy sullen eerst gheloyt, gesegelt ende geoerdeelt sijn, op tverbeuren van de laeckenen tot be-

---

1) Oningevuld in het HS.

hoeff van de Coninclijcke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende den aenbrenger elcx een vierendeel.

11. Item wanneer die waerdeyns die drapenierders ontbieden by hem te comen om met hem te spreken van hetgeene der draperyen aengaen mochte in eenige puncten, ende die dan by haer niet comen en woude, verbeurden vijfthien stuyvers, ende die en soude men geen laeckenen besegelen, eer die breuck betaelt waere; ende dese breuck sal men appliceren tot behoeff als vooren.

12. Item waert saecke, dat die weerdeyns bevonden wort [1]), dat die puycken ofte middelen laeckenen niet gemaeckt en waere opte rechten prijs ende van haer behoorlijcke wolle, soo sal men het haeckgaren offscheeren ende een stip aen het eynt van het segel uuytsnyden; ende waert, dat eenich van de laeckenen voorschreven seer licht ende van onbehoorlijcke wolle gemaeckt te sijn bevonden worde, sullen die weerdeyns alsdan tselve laecken die lijst affscheuren ende daertoe een ofte twee stippen in den buyck van tselve laecken snyden, soo sy eedtshalven bevinden sullen te behooren. Ende sal alsdan tselve laecken mettet een cleyne zegel bezegelt worden.

13. Item waert saecke, dat die weerdeyns bevonden wort, dat die groeve laeckenen niet gemaeckt en waeren op de rechte prijs ende van haer behoorlijcke wolle, sal men thaeckgarn metten heelen ondersten lijst affscheuren ende een stijp aen teynden by tsegel uuytsnyden.

14. Item soo wie eenige laeckenen vercoft ende onbesegelt bleven, die sal die cooper daervoor corten thien stuyvers, ende den cooper dat gelt weergeven, dat hy ontfangen sal mogen hebben op sijn vercofte laecken.

15. Item soo en sal men geen laecken drapenieren binnen deser stadt om weder te vercoopen anders dan opt segelen, opt verbeuren vant selve laecken tot behoeff van de Coninclijcke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende den aenbrengher elcx een vierendeel.

16. Item alle laeckenen, die gedrapeniert worden binnen deser stadt opt segelen, sullen eerst wit opter stadt huyse daertoe geordonneert besegelt worden.

---

1) T: „voort".

17. Item soo en sal niemant moghen drapenieren op deser stadt zegelen, off hy sal binnen deser stadt woonachtich sijn.

18. Item men sal geen laeckenen nopslaen, off sy sullen eerst over drye rollen gehaelt, besien ende genopt wesen.

19. Item soo sullen die drapenierders geven tot behoeff van desen stadt van den puyck laeckenen te besegelen eenen stuyver, van den middel laeckenen eenen halven stuyver, ende van die groeve laeckenen te besegelen een oortstuyver, ende desghelijcks van eenen inloot een oortstuyver.

20. Item soo wie eenighe noploot ofte eenighe andere van de segelen, cleyn ofte groot, hoe die waeren, dede doen ofte vercreghen in eeniger manieren aen eenighe laeckenen anders dan by de weerdeyns, hoe ende in wat manieren dat toequamen, die soude verbeuren datselve laecken, ende daerenboven staen tot correctie van den gerechte; ende tverbeurde laecken sal geappliceert worden tot behoeff van de Coninckliycke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende (den) aenbrengher elcx een vierendeel. Ende waert, dat van eenich besegelt laecken tsegel viele ofte ontginghe, dat in sulcken geval dieselve, die het laecken toebehoorde, comen sal binnen vierentwintich uren by die weerdeyns met hetselve laecken ende affgevallen scgel, ende laten alsdan weder een ghelijcke segel daeraen slaen, opt verbeuren, die in gebreecke bevonden worde, van drye Carolusgulden tot behoeff als vooren, ende daerenboven staen tot correctie van den gerechte.

21. Item soo en sal niemant sijn merck setten ofte slaen op eenich van deser stadt segelen, opt verbeuren van elcke reyse acht stuyvers totte weerdeyns behoeff.

22. Item waert saecke, dat eenich wantsnyders eenich besegelt laken, twelck aen het een eynde besegelt is ende aen het ander eynt geen weersegelteycken en hadde, soude willen deelen, sal die deelinge doen op deser stadt segelhuys by die weerdeyns; ende die weerdeyns sullen aen dit ongheteeckent eynt laeckens segelen met een gelijck segel, alst vooreynde besegelt is, indient een Uuytrechts laecken waer, op verbeuren van vijfthien stuyvers tot behoeff van de weerdeyns ende den aenbrengher, elcx halff ende halff.

23. Item soo wie eenighe rauwe laeckenen te huyse brocht ofte dede brengen, niet hebbende haer nopteecken, verbeurde van elcke laecken vier stuyvers tot behoeff van de weerdeyns.

24. Item soo sullen die drapenierders geen laeckenen ten

huyse brenghen noch doen brenghen, daer die ruerechten van geschoren sijn, opt verbeuren van vier stuyvers tot behoeff van de weerdeyns.

25. Item soo en sullen geen drapenierders ofte yemant anders met geenen vulders, wevers, kempsters, nopsters ofte schroeysters eenich alianciën ofte accort maecken noch beloften doen, dat sy haerluyden sullen vryen van eenighe boeten ofte breucken, die by haerluyden verbeurt sullen werden, dan een yegelijck sal sijn eyghen breucke betaelen; ende waert, dat yemant ter contrarie dede, sal verbeuren drye Carolusgulden tot behoeff van de Coninckliicke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende [1]) den aenbrengher elcx een vierendeel.

Van de Wollewevers.

26. Item soo sullen die wollewevers alle laeckenen, die by de drapenierders, deser stadt burgheren ende ondersaten, gemaeckt sullen worden opte keuren vant segel, weven ende opleveren nae inhouden van dese ordonnantie van de draperye.

27. Item so sullen die wollewevers ofte drapenierders van elcke draet, die sy te luttel scheeren, die geen gange ofte halve ganghe maken en mach [2]), verbeuren een halve stuyver tot behoeff van de weerdeyns.

28. Item soo sullen die wollewevers ofte drapenierders van elcke gange, die sy leechge ofte luttel scheeren in elck halff laecken, [3]) verbeuren sesthien stuyvers tot behoeff van de weerdeyns.

29. Item soo wie te smal opsette, sal daeraff verbeuren eenen Carolusgulden tot behoeff als boven.

30. Item soo sullen die wollewevers van elcke falye, die sy maecken, verbeuren vier stuyvers tot behoeff van de weerdeyns.

31. Item waert, dat eenighe drapenierder ofte wollewever bevonden worden aen puyck ofte middel opgeset te hebben ofte dede opsetten in een onbehoorlijcke minder camme, contrarie dese ordonnantie, sal verbeuren tselve laecken tot

---

1) T: „aen".
2) T voegt hier in: „die sal".
3) T voegt hier in: „sal".

behoeff van de Coninckliycke Majesteyts, deser stadt ende die weerdeyns elcx een derdendeel, ende daerenboven en sal die drapenierder ofte wollewever in seven jaer geen neeringhe meughen doen aengaende der draperyen, ende noch arbitralijcken gecorrigeert te moghen worden tot discretie van den gerechte; ende die camme, daer sulcx door geweven is, sal openbaerlijck verbrant worden.

32. Item soo sullen die wollewevers alle lantwerck maecken ende weven, soo goet als se uuyten wol van dien vallen mach, sonder dat men dieselve onder die kam van veertich wercken sal mogen blyven, altijt sonder lijsten ende haeckgaeren.

33. Item soo sullen die wollewevers in alle segellaeckenen, die sy weven, wercken het nopteycken, gemaeckt van vullen gaeren; ende wie datselve niet en dede, verbeurt drye Carolusgulden tot behoeff van de Coninckliycke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende (den) aenbrenger elcx een vierendeel.

34. Item soo en sal niemant eenich buytenwerck weven off doen weven op deser stadt segel, opt verbeuren van vijfthien stuyvers tot behoeff van den weerdeyns ende die aenbrenger, elcx halff ende halff.

35. Item alle draeyen, die int weven breecken, die sal men weder aenknopen en te vollen uuyt weven; ende waert, dat die drayen meer dan een halff elle uuytginck, verbeuren van elcken draet een deyt tot behoeff van de weerdeyns.

36. Item soo en sullen die wollewevers geen dubbelde schooten moghen schieten int weven langer dan een vierendeel van een elle, opt verbeuren van elcke dubbelde schoot eenen penninck tot behoeff van den weerdeyns.

37. Item waert, dat eenich drapenierder ofte wollewever bevonden worde eenich laecken te cort geschooren te hebben, sal daeraff verbeuren telcker reyse drye Carolusguldens tot behoeff van de Conincijklcke Majesteyts, deser stadt, die weerdeyns ende (den) aenbrenger elcx een vierendeel.

38. Item ende waert, dat sy in de laeckenen eenich paddevoeten maeckten, sullen daeraff verbeuren van elcke paddevoet een oortstuyver tot behoeff als vooren.

39. Item ende waert, dat in eenich laecken kneepslaghen bevonden worden gevrocht te wesen, sal die wever daeraff verbeuren ven elcke kneepslach een stuyver tot behoeff als boven.

40. Item soo en sullen die wollewevers ende vullers hem

affkeeren van den huysse, als die weerdeyns die laeckenen weerderen off meten, opt verbeuren van twaelff stuyvers tot behoeff van de weerdeyns; ende die meester sal voor sijn knecht staen. Ende waert, dat die weerdeyns evenwel weerdeerden in de wevers ofte vulders presentie, soo verbeurde sy elcx insonderheyt de twaelff stuyvers tot behoeff van den aenbrengher.

41. Item soo en sullen die drapenieders ende wollewevers geen puycken noch grofges opt touwe moghen doen setten off selffs setten, tensy dat sy sulcx eerst die weerdeyns ofte eenich van hem te kennen gegeven hadden, opdat die weerdeyns tselve moghen gaen besien op tauwe nae behooren; ende indien syluyden in gebreecken waeren, sullen daeraff verbeuren ses Carolusgulden tot behoeff als vooren.

42. Item soo en sal voortaen (nyemant) [1]) tsy drapenierder ofte wollewever, eenighe cammen in haer huysen ende bewint hebben, anders dan die hemluyden by den rade ende vermoghens dordonnantie van de draperye voorgenoemt geset ende toegelaten sijn; ende waert saecke, datter andere cammen by hemluyden bevonden worden, sullen dieselve die weerdeyns nae hun nemen als verbeurt, ende die voorts leveren in des gerechts handen omme aldaer gebroken te worden; en(de) sal daerenboven die drapeniere ofte wever, die de cammen toebehoorden, verbeuren drye Carolusgulden tot behoeff als vooren.

43. Item als die drapenierders den wollewevers eenich quaet wollengaren, om segelwerck off te maecken, gelevert hebben, sullen alsdan die wollewevers daerop moghen haelen eenen van den weerdeyns, die tselve comen sien ende oordeelen sal, opdat daernae den drapenierder den wollewever sijn loon verbeteren mach, tot segghen van de weerdeyns, ende boven desen noch twee stuyvers van vacatie ende versuym van den weerdeyn, die de wollewevers eerst verschieten sal.

Op heden den XI November 1580 es dese obgemelte ordonnantie op de draperye geconcipiëert by de collegiale vergaderinge van de wethouders, soo wel oude als nieuwe raet, geapprobeert, geadvoyeert ende voor goet gevonden, beheltelijck dat deselve tallen tyden by hun sal moghen worden vermeerdert ende vermindert, soo ende in allre veughen

---

1) Dit woord, dat de zin vereischt, ontbreekt in T.

syluyden sulcx ten gemeene besten ende proffyte bevinden sullen te behooren.

Was onderteeckent: My present J. Mierlo.

VIII. [1]) *Ordonnantie van den impost op de wynen. bestiael ende uuytgaende coorn, in date den* 16 *Augustus* 1584.

I.

Mijn heeren den schout, burghemeesters ende regierders deser stede, aengemerckt ende overgeleyt hebbende die groote ende excessive swaericheyden ende contribuytiën, daer dese voorschreven stede daghelijcx mede belast wort tot conservatie van de ghemeene saecke, midtsgaeders het groote verloop, daer dese voorschreven stede mede deur dese troublen verloopen is ende noch gheschapen is wyder te sullen verloopen, tenwaere daerinne met behoorlijcke middelen worde versien omme voorder schade in tijts voor te comen, soo hebben mijn heeren voorschreven met rype rade ende deliberatie geordonneert ende ordonneren midts desen, (desen) [2]) naevolghende impost ende middelen op dese beschreven parceelen ende speciën:

1. In den eersten op elck mud mouts 2 stuyvers.
2. Op elcke aem Rijnsche wijn Overlants wijnnen 2 gulden.
3. Item op een oxhooft Fransche wijn 30 stuyvers.
4. Ende op alle wynen, die by groote ofte cleyne vaten uuytghesleghen sullen worden, buyten dese vryheyt halff gelt.
5. Item op elcke slachbeest, tsy osse, koey, calver, runder, den vijftichsten penninck.
6. Op elcke schaep ofte lammer 8 penninck.
7. Ende op elcke mudde weyts ende raepzaet deser mate, dat uuyt deser stede ofte vryheyt gebrocht ende gevuert sal worden, sal men betaelen behalve het saeytcooren 1 stuyver.
8. Item oock op elcke mud rogghen, garst, boeckweyt ende erweten ende boonen, gemelt ende ongemelt, 8 penninck.
9. Ende op elck mud haveren 4 penninck.

II.

Ende omme te verhoeden alle frauden ende bedroch, sullen

---

1) Dit stuk is ontleend aan T.

2) Dit woord wordt in T niet herhaald.

die voorschreven middelen gecollecteert worden in vueghen ende manieren hiernaer volghende:

1. In den eersten wort verboden allen ingesetenen deser jurisdictie, van wat qualiteyt hy sy, eenich mout te doen brenghen ter molen, tensy hy eerst een cedulleken van den collecteur gehaelt van de quantiteyt van hetselffde mout ende den impost promptelijck daervan betaelt sal hebben, op verbeurten hetselffde mout ende bovendien op elcke mudde een Carolusgulden voor de eerste reyse, ende dander reyse ses Carolusguldens, ende die derde reyse op peyne haer neeringhe te laten een geheel jaer lanck ofte anders arbitralijcken gecorrigeert te worden tot discretie van die van den gerechte.

2. Ende sullen voorts mede allen meulenaers ende haere knechten eedt doen aen handen van den officier ende die van den gerechte egeen mout op haer carren, waghens ofte molens tontfanghen sonder alvoorens een ceelgen ghesien ende ontfanghen te hebben, daarby blijckt, dat den impost, daertoe staende, voldaen is; ende in gevalle van contraventie ende weygeringhe van den voorschreven eedt te doen, sullen niet moghen maelen, op die verbeurte van thien Carolusguldens, ende dat soo dick ende menichmael sy bevonden sullen worden sonder den voorschreven eedt ghedaen ofte egeen teycken ontfanghen te hebben, op pene gelde [1]) ende bovendien arbitralijck gecorrigeert te worden.

3. Welcke voorschreven cedullekens, ten minsten dien sy sdaechs ontfanghen sullen hebben, sullen dvoorschreven meulenaers gehouden sijn by sonneschijn te brenghen in handen van een van de burghemeesters, om soo voorts jeghens het register van den collecteur bequamelijck geconfereert te moghen worden, op peene als boven ende daerenboven als ongehoorighe, anderen ten exempel, ghestraft te worden.

4. Sal oock niemant eenich gemaelen mout, buyten dese gherechte ende vryheyt van dien gemaelen sijnde, opdoen ofte ontfanghen ofte van waghenen nochte schuyten ofte schepen opslaen, tensy van de quantiteyt van hetselffde eerst een cedulleken van den collecteur gehaelt, ende den impost daertoe staende betaelt sal hebben, opt verbeuren van hetselffde

---

1) Lees: „op gelijcke pene".

maut, midtsgaders die waghenen, peerden, karren, schuyten ofte schepen, daer dat selffde mede in die stadt ofte die vryheyt gebracht ende geveurt sal wesen.

III. *Van wynen.*

1. Item soo en sal niemant, van wat qualiteyt hy sy, eenighe wynen binnen synen huyse moghen inslaen dan by de gesworen draghers, voor ende aleer hem een bileth by den collecteur ofte syne gecommitteerde gelevert sal sijn, op de boete ende verbeuren van de voorschrevene wynen ende daerenboven ses Carolusguldens op elcke aem Overlantsche wijn, minder ende meerder vaten naer advenant, voor de eerste reyse, voor de tweede reyse vijftich gulden ende die derde reyse arbitralijcken gecorrigeert te worden, te gaen het een derdendeel tot behoeff van den aenbrengher, het andere tot behoeff van den officier ende het derde dardendeel deen helfte daervan tot des stadts behoeve ende de wederhelfte totten armen behoeve.

2. Welcke billeten inhouden sullen die qualiteyt ende quantiteyt van de wynen, die denghenen, die tbillet haelen, gehouden sullen sijn te verclaeren ende, des versocht sijnde, tselffde by synen eede te stercken, ende dat die geswoorens overleveren op denselven dach by sonneschijn, omme by hemlieden den collecteur ofte syne gecommitteerde gerestitueert te worden, nae verclaeringhe ofte hetselffde stuck ofte stucken wijns conform gheweest is den billette, om [1]) tselffde op sijn registre te moghen aenteyckenen.

3. Item soo en sal men geen wynen, die ingeslaghen sijn, by den tappers ofte burghers moghen afsteecken om uuyt te slaen sonder eerst den collecteur daervan tadverteren, hem segghende, wie den wijn hebben sal, ende van hem een schijnsel nemen; ende indien yemant anders doet, en sal den collecteur tselffde niet moghen corten ende als uuytslach toerceckenen, ende daerenboven verbeuren die pene hierboven ghestelt.

4. Item die wijncoopers, die de wynen int gros vercoopen ende in de kelder ofte anders inslaen (ende) by de cannen niet uuyttappen, sullen die wynen by den geswooren doen in-

---

1) T: „op".

wercken ende dieselffde niet wederom moghen doen uuytwercken dan by een ghesworen, die hem een billet van den collecteur sal verthoonen, op de boete van 25 Carolusgulden, soo dickmael sy bevonden sullen worden contrarie dier ghedaen te hebben, tappliceren die boete [1]) als boven.

IV. *Vant uuytgaende coorn.*

1. Sal insgelijcx niemant eenich coorn, tsy van wat specie het sy, uuyt deser stadts poorten ende de vryheyt van dien brenghen ofte doen brenghen, veuren ofte doen veuren met eenighe waghens, peerden, karren, schuyten, schepen ofte andersins, tensy hy eerst van den collecteur ofte synen gecommitteerden een bileth ghehaelt ende denselven collecteur van den impost, daertoe staende, gecontenteert sal hebben, op de verbeurte van hetselffde uuytgaende greyn ende coorn, dwagens, karren, schuyten, schepen, daer tvoorschreven coorn mede gheveurt sal sijn, ende daerenboven op elcke mudde coorens drye Carolusgulden voor de eerste reyse, die tweede reyse ses Carolusgulden ende die derde reyse arbitralijck gecorrigeert te worden, tappliceren dvoorschreven breucken in veughen als boven.

2. Item voorts mede soo en sullen die poortiers niet ghedooghen, datter eenighe greynen, hetsy van wat specie die sijn, soo met waghens, karren, peerden, met den lyve als andersins, uuytgeveurt ende ghedraghen sullen worden, tensy hem een billeth onder die hant van den collecteur van de quantiteyt ende qualiteyt derselver gethoont ende alvoorens behandicht sal sijn; ende in gevalle contrarie geschiet, sal gehouden sijn sulcx den collecteur terstont te denunchieren, die oock gehouden sal sijn de cedullekens, die hem des daechs verhantreyckt sullen wesen, geschreven onder de hant van den collecteur ofte syne gecommitteerde, tsavonts by tsluyten van de poorte te brenghen ten huyse van een van de burgemeesters, die hy gewoonlijck is de sleutelen van de poorte in verseeckeringhe te brenghen, ende dat op pene van arbitrale correctie ende privatie van sijn officie.

V. *Van slachtbeesten.*

Oock en sal niemant eenighe beesten, ossen, koeyen, run-

---

1) T: „bote".

den, calveren, vercken, schapen ofte lammeren slachten ofte doen slachten, op verbeurte van elcke stuck ses Carolusgulden, tensy hy een billeth van den collecteur gehaelt ende het recht daervan alvoorens betaelt sal hebben, ten welcken eynde den proprietaris by eede verclaeren sal, hoeveel hy voor tselve beest ofte beesten gelooft ofte betaelt heeft; ende die dselve gheweyt ofte gemest mochten hebben, sullen die naer behooren tsy by hemluyden ofte anderen geëstimeert worden; welcke boeten geappliceert sullen worden te weten: het een derdendeel ten behoeve van den officier, ende het ander dardendeel ten behoeve van den aenbrengher, ende het derde derdendeel naementlijck deen helfte daervan ten behoeve van den armen ende dander helffte tot des stadts behoeve.

VI.

1. Alle welcke generale ende particuliere boeten ende breucken den breuckighen gehouden sijn by sommatie onder die van den gerechte promptelijck te namptiseren, niet jeghenstaende eenighe oppositie ofte appellatie ter contrarie, in welcken gevalle men sommarie procederen ofte doen procederen sal.

2. Tot welcke collecte sal den collecteur sitten binnen den stadthuyse op morghen voor den noen van acht uren tot thien uren, ende nae de noen van een uren tot drye uren ende andere naevolghende daghen ende uren.

Aldus by gemeene convocatie als voorens beraempt, gesloten ende bestempt binnen den stadthuyse tot Wijck te Duyrsteden desen XVI Augusti 1584 stilo antiquo.

D. ORDONNANTIE VAN 1598.

MANIEREN ENDE ORDONNANTIE DER STADT WIJCK BY DUERSTADT, WAERNAER EEN YGELIJCK BORGER HEM SAL HEBBEN TE REGULEREN.

Alsoo die van den gerechte van Wijck bevinden veele ende verscheyde ongeregeltheden ende sinistre practijcque, die dagelijcx int procederen gepleeght werden, contrarie die goede ordonnantie, ter oorsaecke geen perffecte ordonnantie alhier bij geschrifte en is, alsoo dat duer [1]) veranderinge van verscheyde secretarisen ende procureurs tzedert twintich jaren herwaerts ende tverloop van desen beroerden tijt elcx vast [2]) die ordonnantie ende statuten deser stede geïnterpreteert heeft naer sijn eygen seggen ende goetduncken, somtijds het eene tegen het andere, tot groot ongerieff soo van partye als van de policie, ende noch dagelijcx meer ende meer vallen souden, tenware hierinne rypelijck voorsien worde, soo ist, dat die van den gerechte ten ernstelijcke [3]) versoecke van den ouden raet ende andere goede luyden deser stede tot vorderinge van de justitie ende beter gerieff van weduwen ende [4]) weesen ende andere simpele partyen, die genootsaeckt worden met recht te procederen, met rype deliberatie van den voornoemden ouden raet ende andere goede luyden, hun dies verstaende, daerop gehoort, naer verscheyde communicatiën met den anderen daerop gehadt, by geschrifte hebben doen stellen [5]) deser naerbeschreven ordonnantie ende statuten,

1) U: „dit over".
2) U: „valt".
3) V: „ernstigen".
4) Dit woord ontbreekt in V.
5) V: „doen stellen hebben".

conform, sooveel het [1]) doenlijck is geweest, die oude ordonnantiën, policiën, manieren van procederen, successie ende andersints, die men alhier gewoonlijck is geweest te houden, ordonnerende daeromme mits desen, dat men van nu voortaen beginnnen sal hem daernaer te reguleren [2]), alvorens [3]) abolerende [4]) alle ordonnantiën ende statuten, die contrarie dese ordonnantie ingebracht sijn ende geallegeert soude mogen werden, onvermindert alle de ordonnantiën ende statuten, die in het stadts poortboek geschreven staan, dese niet contrariërende.

I. *Conform het poortboeck* [5]): *van policie.*

1. In den eersten alle jaer op sinte-Victorisavont, wesende den IX October, sullen die borgemeesteren ende schepenen in der tijt ter presentie ende vermaninge van den schout nomineren twee personen tot borgemeesters, ende het eene jaer acht persoonen ende andere jaer ses persoonen [6]) tot schepenen, twee tot cameraers, twee tot kerckmeesters, twee tot potmeesters, twee tot heemraden, twee tot molenmeesters, welcke namen [7]) gelevert sullen worden in handen van den stadthouder van den lande van Utrecht in der tijt, om daeruyt te kiesen ende nomineren die helfte van elcke parthye om dat aenstaende jaer mette aenblyvende magistraet elcx haer [8]) respective ampt ende officium te bedienen ende dit naar ouder gewoonte ende privelegie deser stede.

2. [9]) Item niemant en sal mogen tot borgemeester genomineert worden, hy en sy eerst twee jaren schepen alhier geweest.

3. Item niemant en sal het schoutampt alhier mogen hebben ofte bedienen, hy en sy een geboren borger ofte ten minsten thien jaren borger geweest; als oeck [10]) niemant en sal mogen schepen worden tensy een gebooren borger deser stede.

4. Item beyde de borgermeesters sullen jaerlijcx hebben voor haer wedden naer ouder gewoonte elcx seven guldens

---

1) U: „wel iet".
2) V: „voortaen beginnende den . . . . . hem daernae zal hebben te reguleren".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) U: „abelerende".
5) Deze woorden ontbreken in V. Vgl. A. XXXII, B. XVII.
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) U: „mannen".
8) V: „het".
9) Vgl. A. LIII, B. XXXIX.
10) Dit woord ontbreekt in U.

dardalve stuyver, die hem by den cameraer uyt des stadts excysen betaelt sal worden, ende daerenboven op sinte-Martensavont, Kermis, Paesschen ende Pinxteren, elcke reyse twee kannen Rijnsche wijn ofte Franschen dobbel [1]), ende den schout, secretaris ende cameraer twee op de dagen voorschreven, ende elcke schepen telcke reyse een kan, die coninck van de oude [2]) schutten [3]) twee kannen, die [4]) oudermans elck een kan [5]) ende dit alles naer ouder gewoonte ende hercomen.

5. Item die borgemeesters sullen tegens den voorschreven dage van Victorisavont doen vergaderen die van den ouden raedt ende in presentie van den schout een omvraegh doen, off iemant iet weet voor te dragen, der policie aengaende, daer eenige fauten ofte abusen in sijn, ende sal daerop geresolveert worden. Ende wat daerby [6]) gesloten wort, sal van sulcken waerde ende macht sijn, of het by den heere van den lande geapprobeert waere, ende dit all [7]) naer ouder gewoonte.

6. Item sullen alle diegeene, die oyt in de magestraet geweest sijn als borgemeesters ofte schepenen, gebruyckt worden voor raden van de stadt ende [8]) haer advijs versocht in extraordinaris saecken [9]) ende [10]) andere saecke van [11]) gewichte en importatie.

7. Item sullen die van den magestraet gehouden wesen alle Maendagh, te weten des winters ten negen uren ende des somers ten acht uren, te compareren in den stadthuyse om policiedagh te houden, volgens ordonnantie daervan sijnde in geschrifte, ende op de boete van drie stuyvers.

8. Item tot wat tyden den schout ofte eenige van de borgemeesters yet den magestraet alleen ofte den ouden raet tsamentlijck aen te dienen hebben, tsy den heeren van den lande ofte policie aeegaende, sullen die van de magestraet

---

1) De drie laatste woorden ontbreken in V.
2) Dit woord ontbreekt in V.
3) V: „schutterie".
4) V: „twee".
5) V voegt hier in: „ende die boden elcx een kanne".
6) V· „daerin".
7) U: „alleen".
8) V voegt hier in: „worden gebruyct ende".
9) V: „in saecken van policie".
10) U voegt hier in: „in saecken van ende".
11) V voegt hier in: „enige".

ende den ouden raet des daeghs te vooren doen bieden te compareren op den stadthuyse tegens de geprefigeerde ure, op haeren eedt.

9. Item sullen die van den magestraet mogen ordonneren twee keurmeesters, die den ontfangh hebben sullen van alle keuren ende breucken, die vallen ten profyte van de stadt ende die van den gerechte, die borgemeesters ende schepenen tot vermaninge reeckeninge ende reliqua doen sullen.

10. Item den schout ofte in sijn absentie synen substituyt sal wesen maender van alle vonnissen, tsy crimineel ofte civiel, welverstaende dat die borgemeesters ende keurmeesters in saecken, daerinne sy pretenderen willen de stadt geïnteresseert te sijn, sullen mogen ageren ende concluderen [1]) tot interest.

11.[2]) Item den schout ofte borgemeesters sullen mogen door den deurwaerder den inwoonderen [3]) van Wijck ofte de buyteluyden, in de stadt ofte vryheyt sijnde, mogen doen verbieden [4]) deen den anderen met quade woorden niet te misseggen ofte [5]) misdoen, op seeckere pecuniële boeten, tegens de heeren te verbeuren, ende sullen die [6]) boeten realijcken geëxecuteert worden.

12. Item den schout en sal geen borgers ofte ingesetenen mogen vangen in gemeen delicten, tensy hy informationem [7]) precedente heeft, ende gedecerneert is apprehentie corporeel, tenwaere hy eenige delinquanten opten verscher daet op eenige crimenele delicten bevont, ende sal die gevangens datelijck te recht stellen sonder vertreck of dissimulatie.

13. Item alle diegeene, die binnen deser stede ende de vryheyt van dien sijn woonachtich [8]), sullen gehouden sijn alle lasten mede te dragen als andere borgers, soo lange sy hier woonen, ende mede tot sulcken recht staen als andere borgers, ende dit onvermindert de heeren sijn gerechticheyt.

14. Item soo wie sijn borgerrecht in onwaerden opseyt, sal nimmermeer wederom aengenomen mogen worden.

---

1) U: „contenteren".
2) Vgl. A. XII.
3) U: „inwoonder".
4) U: „bieden".
5) V: „nochte".
6) V: „dzelve".
7) V: „informatie".
8) V: „woonachtig zijn".

15. Item soo wie een geheel jaer ende ses weecken uytter stadt ende vryheyt van dien [1]) metterwoon treckt, sonder ses weecken vier ende licht te houden, die verliest sijn borgerrecht, uytgesondert eenlopende [2]) luyden, die niet geheylickt en sijn.

16. Item en [3]) sal niemant eenige neeringe doen binnen dese stede ofte vryheyt van dien langer dan een maent, tensy hy borger is ende woonachtich binnen deser stede ofte vryheyt van dien; ende indien hy bij den deurwaerder geïnsinueert wort, ende die neeringe niet en laet, sal verbeuren, elcke reyse hy bekeurt wort, drie Carolusguldens, deen helfte tot des schouts behoeff ende dander tot des stadts behoeff.

17. Item dat voortaan de tonnen niet hooger gemaeckt en sullen worden als op XLIIII ofte XLV vaenen ende niet minder als XLII, welverstaende indien eenige tappers groter vathen hddden als XLV vaenen, dat sy dieselve moeten doen [4]) vermaecken ofte de overhensicheyt van dien aen de pachters betaelen; ende dat de overhensheyt by den yker op de tonnen sal worden gestelt ofte geteyckent, sonder dat de borgers, selven brauwende [5]) ende niet uytslaende, daeronder begrepen sullen sijn, maer dat syluyden voortaen opt maecken van de nieuwe tonnen haer sullen reguleren naar de ordonnantie van de eyck, te weten dat voortaen geen nieuwe tonnen en [6]) sullen worden geëyckt onder de XLIIII ende boven de XLV vaenen, op de verbeurte van een out schilt op elcke tonne, die met bier uytgesonden ofte gevaedt wort sonder geteyckent [7]) te sijn met stadts brant, tot behoeff van den officier, de stadt ende den eycker elcx een dardendeel.

18. [8]) Item sal men oock alle jaer eens alle bier-, wijn- ende andere maten, ellen ende wichten laten eycken, op de verbeurte op elck stuck een out schilt ende tstuck mede verbeurt [9]), tappliceren als vooren.

19. [10]) Sullen mede de borgemeesters ofte keurmeesters alle

---

1) De twee laatste woorden ontbreken in V.
2) U: „de lopende".
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) U: „brauwen".
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V: „geyct".
8) Vgl. A. XXVIII, B. XCVI.
9) U: „out schiltstuck mede dverbeurte",
10) Vgl. A. XXIX, B. XCVII art. 1.

weeck tbroot, mogen gaen doen wegen ofte soo dickwils als thun goetduncken sal, waertoe [1]), deselve mette schepenen rydinge sullen maecken naer de marcktganckt des coorns, ende dit op de boete als vooren.

II. [2]) *Van recht te houden.*

1. Item sal men alle Dijnsdagh recht houden, tenwaere trecht by den schout ofte borgemeesters opgeseth worde.

2. Item men sal tot allen tyden recht mogen houden in saecken, daer dheeren ofte stadt partye is, gelijck men oock doen sal alle uytheemsche persoonen, die recht begeeren tegen onse borgeren, als men oock recht sal geven tegens alle gearresteerde persoonen, onvermindert elcx sijn exceptie. Men sal oock den eenen borger tegens den anderen recht geven in cas van injurie, ende dat alles op costen van ongelijcken, soo verre het op een extraordinaris rechtdagh aengeleydt wort, daertoe den aenlegger verschieten sal elcke rechtdagh voort salaris vant gerechte [3]) eene gulden eene stuyver ende eene blanck, die den aenlegger behandigen sal den boode, eer den boode die van den gerechte laden sal, ende sal by de presenten gedeylt worden.

3. Item den schout sal alle Dijnsdagh op den voorschreven rechtdagh recht houden met drie schepenen, die by gebeurte daertoe vaceren ende compareren sullen metten secretaris. Ende sullen mogen wysen ende geven alle appoinctementen, op de rolle versocht. Ende off ymant sigh by hetselve [4]) beswaert vonde, salt [5]) mogen beroepen opt volle collegium, twelck hem by den schout gegost sal worden.

4. [6]) Ende sal den schout die van den gerechte daertoe doen laden ende [7]) vergaderen tegens Vrydagh [8]) daeraenvolgende, ende sal den beroeper sijn gravamen, ten dage dienende, datelijck die van den gerechte moeten voordragen met sijn verificatiën ende munimenten, daertoe dienende, daer-

---

1) U: „waer".
2) Vgl. A. LV en LVI, B. XIX.
3) U: „van den rechtdagh".
4) V: „by tzelffde sich".
5) U: „sal".
6) Hier begint V geen nieuw artikel.
7) De twee laatste woorden ontbreken in V.
8) V: „Donredach".

tegens den triumphant sal mogen sustineren wat hem goetduncken sal, tenselven dage met sijn verificatiën ende munimenten, daertoe dienende, overleverende ofte binnen acht dagen ende niet langer, tenwaere die van den gerechte anders dochte nae gelegentheyt van der [1]) saecken. Ende sal den versoecker telcke reyse inleggen ende den bode behandigen XXI stuyvers ende een blanck tot salaris ende voor de comparitie van den gerechte; ende sooverre den eersten triumphant succumbeert, sal in de costen mede gewesen worden, sooverre het die van den gerechte [2]) goetdunckt. Ende wat alsdan gewesen wort, ten minsten by het meerendeel van de schepenen, sal van waerde blyven onvermindert den succumbant sijn appel aan den hove van Utrecht in saecken [3]), die appellabel sijn.

5. Item sullen die van den gerechte den eersten Vrydach in elke maent vergaderen om sententiën en appoinctementen te uytten van swaerder importantiën, daer die schepenen op de rolle swaericheyt aff maecken om op de rolle te uytten [4]), ofte die by geschrifte gedient sijn ende gefurneert, ende dat nae die outste dato van het furnissement, daervan die van den gerechte geen salaris nemen en sullen.

III. *Van* [5]) *voorspraecke ende hoe hem een ygelijck voor recht dragen sal.*

1. Als den schout ter vierschare sith mette borgemeesters ofte schepenen ofte eenige van dien, tsy op de rolle ofte [6]) rechtdagen, en sal niemant van de omstanderen spreecken dan by oorloff van den schout ofte met [7]) behoorlijcke reverentie, op poene van vijff stuyvers ten behoeve van den schout.

2. Item soo wie te rechte compt, tsy hy daer te doen heeft, ofte dat hy daer compt om te hooren ofte sien, die sal daer stil staen sonder clappen om goede audientie te geven, tenwaere yemant van den gerechte yet vraeghde, trecht aengaende, op poene als vooren.

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) V: „soeverre tgerechte alsoe".
3) De twee laatste woorden ontbreken in U.
4) V: „wyderen".
5) V voegt hier in: „de".
6) V voegt hier in: „op".
7) Dit woord ontbreekt in V.

3. Item en sal den eenen den anderen in sijn woort niet vallen, op poene als vooren.

4. Item niemant sal voor den gerechte recht mogen spreken [1]) dan blootshoofts, tenwaere hem sulcx by den gerechte ofte den schout toegelaten worde, ende dat met reverentelijcke woorden, opdat het gerechte daerinne niet geperturbeert en wort, op poene als vooren.

5. Item indien ymant den anderen injurieerde ofte andersins [2]) excessive irreverentelijck [3]) thoonde, sal verbeuren tien stuyvers tot behoeff als vooren, eude daerenboven arbitralijck gecorrigeert worden by den gerechte naer exigentie van de saecken.

6. Welcke voorschreven boeten, hiervooren verhaelt, den gecondemneerde datelijck sal betaelen [4]), off men sal se hem datelijck doen afhaelen by den gerechtsboode.

7. Item niemant en sal voorspraecke mogen wesen, tensy hy by den schout ende borgemeesters geadmitteert sy ende synen behoorlijcken eedt sal gedaen hebben [5]).

8. Item een ygelijck sal voor den gerechte sijn eygen woort ende sijn selffs saecke mogen belyden ofte by een geswooren voorspraeck doen belyden, alvoorens daertoe hebbende [6]) procuratie, ten minste voor de litiscontestatie.

9. Item [7]) den eenen borger en sal den anderen syne saecke niet mogen belyden voor recht, tenwaere sy malcanderen bestonden in den [8]) bloede ofte maechtschap, als vader, moeder, suster, broeder, broeders- ende susterskinderen, ende niet veerder bestaende.

10. Item in saecke van groote importantie sal by consent van den gerechte een uytheemsche procureur oock alhier voor de banck mogen dienen, mits contenterende den procureur van dese bancke telcke reyse [9]) van sijn termijn, ende dat tot costen van dengeene, die hem versoeckt.

11. Item die voor een ander in rechten wil interveniëren,

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) U: „andere".
3) U: „vexentiën".
4) V: „betalen zal".
5) V: „hebben gedaen".
6) V: „hebbende daertoe".
7) Dit woord ontbreekt in U.
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) Dit woord ontbreekt in U.

sal gehouden wesen ten versoecken van partyen te stellen cautie suffisant om tgewijsde te voldoen.

12. Item en sal geen procuratie [1]) van weerden gehouden wesen, tensy dselve gepasseert sy voor schepenen deser stede ende by den secretaris geregistreert; ende procuratiën, buyten deser stede gepasseert ondert segel van steden, officieren [2]) van de dorpen, collegiën ende [3]) edelluyden sullen mede geaccepteert worden.

13. Item niemant van de procureurs sullen mogen part ofte deel hebben in de saecke, daerinne sy parthye dienen, ofte eenige actie mogen copen int geheel ofte deel, op poene dat sulcke contracten null ende van onwaerden sullen wesen, ende op [4]) arbitrale correctie; dan sullen van haren dienst geloont worden by parthyen tot taxatie van de gerechte.

14. Item geen voorspraeck en sal mogen maecken ofte helpen maecken [5]), beyde partyen schrifturen op arbitrale correctie naer exigentie van der saecke.

15. Item en sullen de procureurs niet spreecken, dan als haer saecken op de rolle opgelesen wort, ende sullen alle haere mondelinge dingtalen soo cort doen, als thaer doenlijck sal wesen.

16. Item sullen de procureurs haer presentatiën daeghs voor den rechtdagh by den secretaris doen aenteyckenen ofte ten minsten soo vroegh, dat die van den gerechte ende secretaris op den rechtdagh daernae niet en wachten, op poene van drie stuyvers.

17. Item als die rolle af is, sullen de procureurs contrarolle houden, op poene als boven [6]).

18. Item off eenige procureur [7]) parthyen saecken versuymde, dieselve sal gehouden wesen sijn partyen tot schade ende intrest, ende noch daerenboven verbeuren ten behoeve [8]) van den schout twee Carolusguldens, die hy gehouden wert [9])

---

1) V: „procureur".
2) U: „van der stede officieren".
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Dit woord ontbreekt in V.
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) De vier laatste woorden ontbreken in V.
7) U: „procureurs".
8) V: „tot behoeff".
9) V: „zal wezen".

terstont te betaelen, aleer hy wederom toegelaten sal worden te dienen. Ende indient dickwils geschiet, sal by den schout ende gerechte gesuspendeert worden van synen dienst tot goetduncken van den gerechte.

19. Item off eenige partyen soo arm waeren, dat sy begeerden om Godtswille gedient te wesen, sal sulcke persoon om Godtswille gedient worden by een procureur, die hem by den schout geordonneert sal worden [1]); ende sooverre hy winner is, sal den procureur van sijn verdient loon gecontenteert worden.

20. Item sullen de procureurs gehouden wesen te compareren op de voorschreven rechtdagen, op de [2]) verbeurte van X stuyvers, tenwaere sy om nootelijcke saecke mosten absenteren, waervan sy sullen oorloff versoecken aen den schout ofte borgemeesters.

IV. *Salaris van de procureurs.*

1. Item sullen de procureurs hebben voor haer advijs- ofte consultatiegelt vier stuyvers in saecken tot vijftich guldens, ende in saecken boven de vijftich guldens sullen hebben ses stuyvers.

2. Item den procureur sal hebben voor eens anders saecke by monde off schriftuere te belyden, tot elcke rechtdaege als hy sulcx doet, twee stuyvers, te weten van yder substantiael termijn, soo meenich alss er op de reehtdagen gehouden wort, elcke termijn twee stuyvers, die [3]) defaulten mede voor substantiale termynen gereeckent.

3. Voor een sententie te hooren pronuntieren sal hy hebben een geheel termijn.

4. Item sullen de procureurs hebben, als sy eenige getuygen voor schepenen sullen produceren, off als sy voor schepenen compareren om dgetuygen te sien sweeren, ofte brieven te sien collationeren by den secretaris, ofte certificatiën te sien recoleren ende diergelijcke, elcke reyse twee stuyvers van elck stuck; uytgesondert den procureur van de parthye adverse, die geïnthimeert is om de getuygen te sien sweeren, ofte brieven te sien collationeren, ende sal hebben half gelt.

---

1) V: „zijn".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) U: „drie".

5. Item sullen de procureurs hebben, als se ter plaetse contentieux gaen ende aldaer voor schepenen parthyen haer recht verhaelen, elcke reyse vier stuyvers voor haer comparitiën, ende voorts voor haer termynen ende dinghtaelen alsvoorens.

6. Item in der stadts vryheyt buyten die stadts poorten dobbelt gelt.

7. Item voor elck bladt van de schrifturen te maecken ende grosseren, continerende elcke syde ten minsten twintich regulen, vier stuyvers elck bladt compres geschreven; ende elck bladt, by articulen geschreven, twee stuyvers.

8. Ende indien de schriftueren by een [1]) advocaat gemaeckt sijn, sullen sy hebben van het grosseren een stuyver.

9. Item [2]) van een inventaris, declaratie vas costen ofte diminutie te maecken, sullen sy hebben twee stuyvers vant bladt.

10. Item van een calendrier te maecken sullen die procureurs hebben vier stuyvers, tenwaere die schriftueren groot ende meenichvuldigh waeren, in welcken gevalle sy geloont sullen worden tot taxatie van den gerechte.

11. Item van een inventaris te onderteyckenen sullen sy hebben een stuyver.

12. Item van een schriftuer te quoteren sullen hebben twee stuyvers, tenwaere die merkelijck groot waere.

13. Item van extraordinaris rechtdagen, die op costen van ongelijcke gehouden worden, sullen alle termynen ende ander salaris dubbelt wesen.

14. Item als by sententie interlocutoir partyen geordonneert wort voor commissarissen te compareren om te accorderen ofte metten anderen te reeckenen, sullen die procureurs voor haerluyder comparitie ende moeyten hebben een daghgelt. [3])

15. Item [4]) als de procureurs tUtrecht of elders in partyen saeeken reysen, om met rechtsgeleerde te consuleren, sullen hebben voor haer [5]) vacatie ende besoigne van elcke partye des daeghs eene gulden tien stuyvers.

16. Van een proces te furneren sullen sy hebben twee stuyvers.

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) V voegt hier achter: „van vier stuvers".
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „haerluyder".

17. Van een sack te lichten sullen sy [1]) hebben als voorens twee stuyvers.

18. Item van alle andere saecken, daeraff hier niet gespecificeert en staet, sullen die procureurs geloont worden tot taxatie van den gerechte.

V [2]). *Van de gerechtsboden ende haer salaris.*

1. Item soo wie [3]) ymant binnen deser stede voor recht begeert te dagen [4]), sal den rechtsbode vant bieden geven eene stuyver, ende van buyten de stadt in de vryheyt dobbelt gelt.

2. Item de gerechtsbode sal gehouden wesen alle rechtdagen tegenwoordigh te sijn van den beginne tot den eynde van den rechtdagh, ten eynde hy [5]), versocht sijnde, verclaringe mach doen van citatiën ende inthimatiën, op poene van drie stuyvers.

3. Item die voorschreven boden sullen gehouden wesen oock te houden [6]) rechtvaerdige register van alsulcke citatiën, inthimatiën ofte insinuatiën, sy gedaen sullen hebben, inhoudende de namen van parthyen, jaer, maent ende dagh, wanneer die saecke dienen sal, daer mede in stellende, waerom parthye geroepen ende geciteert wort, indien het den aenlegger begeert, op poene als vooren.

4. Item den bode sal hebben van een citatie ofte inthimatiën te doen ten versoecke van partye eene stuyver, ende [7]) buyten die stadt dobbelt, mits leverende relatie, sooverre het partyen begeert.

5. Item van een arrest te doen, tsy ten versoecke van een borger ofte uytheemsche, eene stuyver.

6. Item van een insinuatie van gearresteerde goederen sal hy hebben eene stuyver.

7. Item indien de gedaechde ofte geïnthimeerde begeerde van den bode copye van de citatie ofte inthimatie, by hem gedaen, sal die bode gehouden wesen tselve te doen, ende sal hem daeraff [8]) betaelt worden eene stuyver, tenwaere din

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) Vgl. A. CXXXII.
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) V: „gedaecht te hebben".
5) U: „by".
6) V: „sullen oeck houden".
7) Dit woord ontbreekt in V.
8) V: „daervoor".

sinuatie excessivelijck groot waere, daer sal hy aff geloont worden tot taxatie van den gerechte.

8. Item de bode sal hebben van elcke afroepinge ofte publicatie, die hy ten versoecke van ymant doen sal van den stadthuyse, eene stuyver van borgers ende ingesetenen, ende van buytenluyden dobbelt gelt.

9. Item die citatiën ofte inthimatiën, tsy by monde ofte weetbrieven, die men doen sal buyten die jurisdictie deser stede, sullen gedaen worden by een van de steden bode(n) ofte in haer absentie ende nootelijcke affairen by des stadts lopende bode. Ende sullen daervan hebben, indien de geciteerde binnen der myle is woonende, voor haer salaris ses stuyvers; ende sooverre die geciteerde een mijl verre ende daerbuyten van de stede woonachtich is, sal die bode hebben twaelff stuyvers; ende sooverre hy twee mylen verre is woonachtich [1]), sal hy hebben eene gulden vier stuyvers [2]); ende sooverre hy vorder dan twee mylen is woonende, sal hy geloont worden tot discretie ende taxatie van den gerechte.

10. Item die bode sal hebben om te gaen metten gerechte om eenige schade te besien ofte lijnde te trecken ofte andere saecken, daerop hy die van den gerechte geladen heeft, van eenige partyen wegen voor het haelen van den gerechte ende sijn presentie in loco mede te gaen, drie stuyvers, buyten de stadt ses stuyvers.

11. Item van ymant in gyselinge te brengen ofte in apprehentie te setten, sullen elcx van de boden, die daertoe by den schout geschickt [3]) worden, ses stuyvers hebben [4]).

VI [5]). *Vant salaris van den schout, borgemeesters, schepenen van partyen saecken.*

1. Item als ymant een eygendom van een huys, van [6]) landt ofte van een rentebrieff wil overgeven, ofte maeckinge [7]) lofte, testamente, lijftochte, waterbrieff of diergelijcke wil passeren, sal tselve geschieden in den stadthuyse voor den

---

1) V: „wonende".
2) V: „XXIV stuyvers".
3) V voegt hier in: „zullen".
4) V: „hebben sess stuyvers".
5) Vgl. A. CXXX; B..CLX, CLXIII, CLXXIV.
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V voegt hier in: „gifte".

schout ende ten minsten [1]) twee schepenen, ende sullen den schout ende schepenen hebben voor haer comparitiën ende salaris vant overstaen drie stuyvers, deen helfte voor den schout ende de ander helfte die schepenen, tsy daer veel persoonen sijn ofte een, die den eygendom [2]) overgeeft, twelck betaelt sal worden by dengeenen, die den eygendom [3]) transporteert, sooverre hy een borger is; is hy een buytenman, dubbelt gelt.

2. Item een eygendomsbrieff sal besegelt worden by den schout ende drie schepenen, ende sal de schout voor sijn segel hebben daeraen te steecken van soo meenich overgever ende ontfanger drie stuyvers, sooverre eenen borger eenen ander overgeeft.

3. Ende sooverre den overgever een borger is ende den ontfanger een vreemdelinck ofte geen borger, soo sal den schout hebben van sijn segelen [4]) van elck der voorschreven persoonen twee guldens [5]) twee stuyvers.

4. Item sooverre een vreemdelingh aen een borger overgeeft, soo compt den schout voor sijn segel ses stuyvers.

5. Item van een lijfftochtbrieff sal den schout hebben van sijn segel ses stuyvers, als het borgers sijn, ende van de [6]) vremdelingen twaelf stuyvers.

6. Item van een segel, daer geen eygendom [7]) van lant ofte rente overgaet, daeraf sal den schout voor sijn segel hebben van een borger drie stuyvers, een vremdelinck ses stuyvers.

7. Item van een weetbrieff ofte besegelde insinuatie sal den schout hebben acht stuyvers van een borger, buytenluyden dubbelt gelt [8]).

8. Item een schepen sal hebben van sijn segel drie stuyvers, ende van buytenluyden dobbelt gelt.

9. Item de borgemeesters sullen hebben van een certificatie ofte procuratie te besegelen drie stuyvers, buytenluyden dobbelt gelt.

---

1) V voegt hier in: „voor".
2) U: „een eygen recht".
3) V: „eygen".
4) V: „zegel".
5) V voegt hier in: „ende".
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) V: „eygen".
8) V: „dobbel".

10. Item alle acten, daert gerecht over staet, daervan sal den schout hebben twee blancken ende tgerecht twee blancken, sooverre [1]) den eenen borger den anderen passeert; indien een vreemdelinck passeert, dobbelt gelt.

11. Item van [2]) een waterbrieff te besegelen sal die schout hebben ses stuyvers, ende die [3]) schepenen elcx drie stuyvers, buyteluyden dobbelt gelt.

12. Item als den schout ende schepenen in een erfhuys [4]) vaceren over die vercopinge van goederen, soo sal den schout hebben XXI stuyvers ende die schepenen mede XXI stuyvers, tenwaere sy meer als eenen dagh vaceerden; sullen in sulcken gevalle betaelt worden tot discretie van den gerechte.

13. Item alst gerecht versocht wort tot schiftinge ende scheydinge van eenen boedel, sullen den schout ende geschickte schepenen betaelt worden tot taxatie vant gerecht, naerdat de besoigne groot ofte cleyn geweest sal sijn, welverstaende dat tsalaris niet minder en sal sijn dan een outschilt, half voor den schout ende halff voor de schepenen.

14. Item als die van den gerechte gecondemneert worden om partyen te accorderen, ist doenlijck, ofte om voor commissarissen te reeckenen, sullen voor haer vacatie hebben den schout acht stuyvers ende elcke schepen vier stuyvers, tenwaere daerinne [5]) langer moeyten vielen dan eenen voor- ofte naermiddagh, twelk alsdan tot discretie van den gerechte staen sal; ende den secretaris sal hebben vier stuyvers.

15. Item als die schout ende schepenen sitten over die vercopinge by executie van een huys ofte erff, sal den schout daervan hebben een halff outschilt, die schepenen een halff outschilt, ende den secretaris elfftalve stuyvers; ende op die insettinge van hetselffde half gelt.

16. Item op de vercopinge bij executie van mobilen goederen sal den schout hebben ses stuyvers, die schepenen ses stuyvers [6]) ende den secretaris drie stuyvers.

17. Item om getuygen te hooren sal den schout hebben van elcke getuyge twee blancken ende die schepenen twee

---

1) V voegt hier in: „het".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) V: „de drie".
4) U: „sterf huys".
5) U: „daer".
6) De vier laatste woorden ontbreken in U.

blancken te samen, sooverre den producent een borger is; ende indien hy geen borger en is, dubbelt gelt; welverstaende op enquesten [1]) op partyen schrifturen daervan sullen des daeghs den schout ende schepen hebben als te weten de schout ses stuyvers ende die gecommitteerde schepenen elcx drie stuyvers, twee uren voor een [2]) dagh gereeckent; ende indien sy langer vaceren, naer advenant; buyteluyden dobbelt gelt.

18. Item alst gerecht versocht wort by partyen om eenige schade te besien ofte lijnde te trecken ofte tot eenige andere plaetsen contentieux te gaen, sal den schout hebben daervan [3]) XXI stuyvers ende die gecommitteerde schepenen XXI stuyvers, den secretaris elftalve stuyver, ende de bode drie stuyvers; ende buyten de stadt sal dit al wesen dobbelt gelt. Ende byaldien partyen het volle gerecht daerop begeeren, sullen gehouden wesen die andere van den gerechte haer salaris te geven naer advenant.

19. Item van declaratiën van costen te taxeren sullen die van den gerechte hebben twaelff stuyvers, het eene dardendeel den schout, het andere die schepenen, en het darde dardendeel den secretaris, buyteluyden dobbelt gelt.

20. Item van een executoriael te teyckenen sal den schout hebben twee stuyvers, soowel van de [4]) buyten- als van de [4]) binnenluyden.

21. Item [4]) als een aengenomen borger synen eedt doet, sal den schout hebben elfftalve stuyver ende die borgemeesters een outschilt van twee guldens twee stuyvers.

22 [5]). Item als den schout imant in gyselingh brenght, sal den schout hebben van sijn apprehentie twee guldens twee stuyvers.

VII. *Van citatie.*

1 [6]). Dat den eenen borger ofte ingeseten den anderen niet en [7]) sal mogen doen dagen dan voor den gerechte alhier, op de verbeurte van tien Carolusguldens ten behoeve van de

---

1) U: „eenige questiën".
2) V: „den".
3) V: daervan hebben".
4) Dit woord ontbreekt in V.
5) Dit artikel ontbreekt in V.
6) Vgl. A. LVII, LIX; B. XCIV, CV, CLII.
7) Dit woord ontbreekt in U.

stadt, ende daerenboven van gehouden te sijn sulcke procedueren costeloos ende schadeloos aff te doen.

2. Item dat men niemant en sal recht doen van schult, door speelen en dobbelen aengecomen.

3. Item als ymant van onse borgers, inwoonders ofte uytheemschen eenige van onse ingesetenen voor recht wil dagen, sal gehouden sijn ten minsten des daeghs te vooren by sonneschijn denselven doen bieden metten gerechtsbode tegens den geprefigeerden rechtdagh te rechte te comen ende te compareren voor den gerechte deser stede. Ende sal den aenlegger den bode verclaringe doen van de saeeke, waervoor hy sijn partye doet citeren, twelck den bode in sijn boeck sal registreren.

4 [1]). Item alle citatiën sullen gedaen worden aen den persoon van den gedaeghde ofte in sijn absentie aen een van sijn huysgesin.

5. Item of den gedaeghde niet by huys en waer, als die citatie gedaen wort ende voor den geprefigeerden rechtdagh noch niet gecomen en waer, soo sal sijn wijf, soon ofte dochter, ofte ymant van sijn huysgesin mogen compareren ten voorschreven rechtdagh; ende als hy opgelesen wort, sal dieselve verclaeren sijn absentie, ende sal dat by den secretaris opgeteyckent worden, ende die saecke in state gestelt tot discretie van den gerechte. Ende of daer niemant en compareerde, als voorschreven staet [2]), sal tegens hem geprocedeert worden, off die citatie aen sijn persoon gedaen waer.

6. Item die uyt eens anders naem ageren wil ofte ymant in rechten betrecken, die hem niet als principaele maer van andere wegen schuldigh is, als momboirs, curateurs ende diergelijcke, sullen die citatiën gedaen worden in sulcken qualiteyt, soo sy procederen sullen [3]), op poene van nullité; ende sal den aenlegger gecondemneert worden in de costen van dien dage, welverstaende dat den eyscher sonder nieuwe verdaghvaerdinge sal mogen jegens hem [4]) gedaeghde nieuwe [5])

---

1) Vgl. B. XX.
2) V: „als voorseyt staet, en compareerde".
3) V: „willen".
4) V: „den".
5) Dit woord ontbreekt in V.

eysch maecken tenselven dage, ende sal den gedaeghde mogen dagh nemen op alsulcken nieuwen eysch te antwoirden.

VIII. *Van deffaulten in criminele saecken volgens de ordonnantie der stadt Utrecht, als te weten* [1]):

1. Item in criminele saecken soo wanneer den schout sijn imformatiën precidente nemen wil, ende die getuygen, voor hem gerechtelijck geroepen, niet en comen, sal die schout dieselve getuygen andermael voor hem doen roepen op poene van een Carolusgulden voor de eerste reyse, die andere reyse van twee Carolusguldens; ende indien sy alsdan niet en comen, ende den schout doceert behoorlijck den gerechte van contumacie van de getuygen, sal die schout die voorschreven getuygen mogen apprehenderen ende houden, ter tijt toe sy getuycht sullen hebben, tenwaere [2]) dgetuygen sulcke nootlijcke saecken te doen hadden, dat sy niet comen en mochten, twelck sy den gerechtsbode te kennen geven sullen ende daeraff doen blijcken, sooverre het noot zy.

2. Item als den schout sijn informatie precedente genomen heeft, indien alsdan den schout den delinquant niet becomen en conde, sal hy tgoet van denselven delinquant besetten ende doen inventariseren by den gerechte, tenwaere borge suffisant gestelt werde tgewijs van de schepenen te voldoen, sooveel als aengaet de pecuniële boeten, ofte voor sooveel goets als daer geïnventariseert sal wesen.

3. Item dit gedaen sijnde, sal den schout den delinquant ofte misdadigen metter clocke doen roepen, om hem in persoon te comen verantwoorden op tgeene hem dschout [3]) opleggen ende aenseggen wil, die gehoort sal worden, indien hy compareert, ende sal die questie van sijn apprehentie, of die schout sijnre [4]) verseeckert sal wesen ofte niet, terstonts by die van den gerechte getermineert sal worden, ende sullen voorts procederen van rechtdagh tot rechtdagh ter diffinitive toe.

4. Item indien den delinquant niet en compt, noch hem en verschijnt, alsoo geroepen sijnde, sal noch tweemael [5])

---

1) De drie laatste woorden ontbreken in V. — Vergelijk voor deze artikelen: Muller. Rechtsbronnen der stad Utrecht II, blz. 356 en 357.

2) V voegt hier in: „dat".

3) V: „datte schout hem".

4) U: „sijnde".

5) V: „twee reysen".

metter clocken alsvooren [1]) geroepen worden van veertien dagen tot veertien dagen toe [2]); ende indien hy alsdan noch niet en compt, sal den schout toegelaten worden sijn intendit over te leggen met de verificatiën, daertoe dienende, ende sal den delinquant vierdemael geroepen worden, om tselve te sien doen [3]) ende sententie te hooren.

5. Item indien die van den gerechte ontfangen hebben het intendit van den schout ende de verificatiën van dien, sullen naer gelegentheyt van de saecke ende misdaet den misdadigen condemneren off quijt ende los wysen, hem niettemin condemneren(de) in de costen, als sy hem quijt wysen; welverstaende, dat sy den delinquant ende defailjant niet verder bannen en sullen dan uytte stadt Wijck ende vryheyt van dien seeckere jaren ofte ten eeuwigen dagen naer gelegentheyt van der saecke.

IX. *Van deffaulten in civile saecken.*

1. Item die citatie aldus gedaen sijnde, ende partyen in ordine op de rolle gestelt sijnde [4]), sal den secretaris dselve oplesen in sulcken ordine, als die geschreven ende gestelt staen, sonder deen voor dandere te lesen; welverstaende dat die schoutenrolle ende maerschalckenroll voor dandere opgelesen sullen worden.

2. Item als partye opgelesen wort ende den aenlegger niet en compareert, sal de presentatie ende citatie nul ende van onwaerden sijn [5]), ende die gedaeghde geabsolveert van der instantie, ende den aenlegger gecondemneert in de costen ende in een boete van thien stuyvers ten behoeve van den schout ende het gerecht halff en halff, die men den gecondemneerde [6]) datelijck met des stadts dienaer sal doen afhalen, ende sal den bode boven de X stuyvers voor sijn salaris hebben twee blancken.

3. Item indien den eyscher ten dage dienende compareert ofte sijn gemachtichde [7]), ende sijn tegenpartye, by den secretaris opgelesen sijnde, niet en compareert noch ymant van

---

1) V: „als boven".
2) Dit woord ontbreekt in V.
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) V: „wesende".
5) V: „wesen".
6) V: „gedaechde".
7) V: „volmachtichde".

synent wegen gemachticht, sal die gedaeghde int eerste deffault gecondemneert worden ende verbeuren [1]) een stuyver ten behoeve van den schout ende door sijn noncomparitie versteecken sijn van sijn exceptie declinatoir, ende den eyscher gegost worden een [2]) tweede citatie jegens den naesten rechtdagh. Ende indien hy dan niet en compareert, sal hy gecondemneert worden int tweede deffault, ende verbeuren twee stuyvers ten behoeve als vooren, ende vermits sijn contumatie [3]) gesecludeert van alle exceptiën dilatoir [4]), ende den eyscher toegelaten worden den defaillant te citeeren op sijn derden default ten naesten rechtdagh, ende sal ten versoecke van den eyscher derdemael geciteert worden. Ende indien hy niet en compareert [5]), gecondemneert worden int derde deffault, ende noch een boete van drie stuyvers, ende overmits sijn noncomparitie sal versteecken worden van alle exceptiën ende defentie, die hy hadde mogen proponeren, ende daenlegger toegelaten worden ten naesten rechtdagh te mogen dienen van intendit mette verificatiën daertoe dienende, ofte in saecken van cleyne importantiën sijn achterwesen mogen begroten ende by eede bevestigen, indien die van den gerechte tselve goet vinden, ende den defaillant tegens denselven dage vierdemael doen citeren omme van intendit te sien dienen ende sententie te sien ende [6]) hooren pronuntiëren, tsy hy compareert off niet. Ende sal alsdan noch mogen purgeren ende datelijck antwoorden, mits betaelende een boete van ses stuyvers ten behoeve van den schout behalven sijn drie deffaulten. Welverstaende [7]) indien den gedacchde [8]) opt IIe off IIIe deffault compareert, sal, mits betaelende die defaulten aen den schout, in rechten ontfangen worden ende alsulcke exceptiën noch mogen proponeren, als hy heeft, ende daer hy met recht niet af versteecken en [9]) is.

4. Item op gearresteerde persoonen sal maer [10]) een deffault

---

1) V voegt hier in: „een boete van".
2) Dit woord ontbreekt in V.
3) U: continuatie".
4) „ende vermits — dilatoir" ontbreekt in V.
5) V voegt hier in: „zal".
6) De twee laatste woorden ontbreken in V.
7) V. „item dat".
8) U: „eyscher".
9) Dit woord ontbreekt in U.
10) U: „naer".

gaen als vooren, ende voorts [1]) versocht worden brieven van insinuatie met inthimatie om te sien dienen van intendit.

5. Item als imant geciteert [2]) is in persoon om te kennen ofte ontkennen syne brieven van obligatie, hantteyckeninge ofte segelen, by hem selffs geteyckent ofte gesegelt, mach sijn beraet nemen ten naesten rechtdagh, ende moet alsdan deselve kennen ofte ontkennen. Ende indien den verweerder ten naesten [3]) ofte ten tweeden rechtdagh niet en compareert, hout men die voorschreven segel, hantteycken ofte [4]) obligatie voor bekent, sooverre dieselve claer, ongecancelleert ende suyver sijn; ende sal die gedaeghde in een deffault [5]) gecondemneert worden die penningen ende somme, daerinne begrepen, te namptiseren, ende een ander citatie om die te sien lichten onder cautie. Ende indien hy ter eerster of ter [6]) tweeder rechtdage compareert, bekennende die voorschreven hantteyckeningh [7]), maer proponeert betaelinge, sal daervan gehouden wesen datelijck te bewysen ofte ten langhsten ten naesten rechtdagh, ofte anders sal gecondemneert worden tinhouden van de obligatie te betaelen, ofte de somme te namptiseren ende gelicht te worden onder cautie, indient schepenen bevinden sullen naer gelegentheyt van de saecke te behooren. Ende sooverre de eerste citatie niet gedaen en is aen des gedaeghdens persoon, maer aen sijn huysgesin, sal verleent worden die tweede citatie.

6.[8]) Item als ymant sijn brieven van obligatie ontkent, ende daernaer by prove bevonden wort contrarie, sal betaelen het dubbelt van de obligatie, deen helfte tappliceren tot proffijt van partye, ende dander helfte voor den schout.

7 [9]). Item een man mach neen seggen voor een gebeden segel, dat hy selffs niet gesegelt en heeft, gelijck hy oock niet en behoeft te bekennen die hant [10]), die hy niet selffs geteyckent en heeft.

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) V: „gedaecht".
3) V: „eersten".
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „deffaillant".
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) V: „hanteycken".
8) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 359 art. 7.
9) Vgl. A. CXVI.
10) V: „handen".

8 [1]). Item in materie van ruyminge ofte ontwaeringe sal den aenlegger voor schout ende schepenen tegens sijn partye een rechtdagh moeten versoecken om ontwaeringe te hebben van alsulcke erve ofte huysinge, als sijn partye van hem bruyckende is, ende deselve gerechtelijck partye doen insinueren. Ende sal den bruycker hem jegens sulcke ontwaringe mogen opposeren ende sijn oppositie gerechtelijck [2]) doen aenteyckenen binnen veertien dagen na de voorschreven insinuatie ende sijn partye doen insinueren [3]). Ende sooverre hy sulcx niet en doet, sal den aenlegger, als die [4]) veertien dagen verstreecken sijn, tegens sijn partye op den eersten rechtdagh mogen versoecken deffault; ende sal dengeenen, die ontwaeringe gedaen is, gecondemneert worden sijn handen te trecken van de erve ende huysinge ende dselve te ontruymen.

9. Ende sooverre diegeene, die ontwaeringe gedaen wort, hem opposeert, ende dinsinuatie laet[5]) doen als voorschreven is, sal den eyscher op den eersten rechtdagh nae de voorschreven insinuatie [6]) veertien dagen tegens sijn partye doen presenteren, ten welcken dage hy sal moeten [7]) proponeren sulcke gerechticheyt, als heeft aen de huere van alsulcke goederen, als hem sijn ontwaert, ende sijn verificatiën datelijck mede overleveren; ende sal voorts sommierlijck daerinne geprocedeert worden van acht dagen tot acht dagen peremptoir [8]) voor alle dilay.

10. Item sooverre by den gerechte wort verclaert by den aenlegger wel ontwaert ende qualijck geopposeert te sijn, sal den verweerder mede gecondemneert worden in een [9]) boete van tien stuyvers ten behoeve van den schout, onvermindert het intrest van partye. Ende sooverre den aenlegger verclaert wort qualijck ontwaert te hebben ende by den verweerder wel geopposeert te sijn, soo sal den aenlegger neffens de

---

1) Vgl. A. CXXII; B. LXI.
2) V voegt hier in: „moeten".
3) De vijf laatste woorden ontbreken in V.
4) V: „de".
5) U: „laten".
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) V: „mogen".
8) V: „peremtorlijck".
9) U: „de".

costen gecondemneert worden in de [1]) boete van X stuyvers ten behoeve van de schout [2]).

11 [3]). Item voor twee binnenjaerse pachten van gerechtelijcke gehypoteecqueerde renten, huyshuer, lantpachten van erven ofte gronden ende grassgelden [4]), binnen Wijck ende de vryheyt van dien gevallen, sal den grontheer sijn voorschreven achterwesen mogen doen panden, ende die pandinge sijn partye doen insinueren, ende sal voorts daerinne geprocedeert worden als op die ontwaeringe voorschreven, ende mede op alsulcke boeten.

12. Item in materie van inleydinge van een huys ofte erve sal men wederom mogen doen uytleyden in voegen als van de ontwaeringe ende pandinge voorseyt is.

13. Item alle overwonnen acten ende sententiën, verjaert sijnde, te weten dattet [5]) een jaer ende ses weecken geleden is, en [6]) sullen niet ter executie gestelt mogen worden, dan sal den aenlegger den gecondemneerde [7]) moeten doen citeren tegens een rechtdagh ende versoecken nieuwe letteren van executie. Ende indien den gedaeghde ofte synen volmachtige ter eerster rechdagh niet en compareert, sal by die van den gerechte nieuwe letteren van executie gedecerneert worden; ende in gevalle de gedaeghde compareert, sal tegens den aenlegger gehoort worden, ende sullen schepenen in der saecke disponeren naer behooren; maer tegens [8]) erffgenaemen sal men [9]) moeten hebben twee deffaulten.

14. Item in materie van darrementen van proces aen te nemen — twelck gebruyckt wort int overlyden van eenige van partyen — indien de gedaeghde achterblijft, tweemael gedaecht sijnde, sal tproces gehouden wesen voor aengenomen, ende den defailliant sal dardemael geciteert worden om te procederen naer de leste retroacten. Ende indien hy alsdan noch niet en compareert, sal versteecken worden van hetgeene,

---

1) V voegt hier in: „voorseyde".
2) V: „als voren".
3) Vgl. B. XXIV, CXXIX, CXXXI.
4) U: „graffgelden".
5) U: „dat".
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V: „gedaechde".
8) V voegt hier in: „de".
9) U: „sullen".

daer den overleden aff hadde mogen dienen, ende partye toegelaten worden voorts te procederen naar behooren.

15. Item in materie van guarandt, als dat imant in rechten betrocken wort [1]), die sijn verhael op een derde mach hebben, is geordonneert, dat tegens sulcke in cas van guarant genoegh sullen sijn [2]) twee deffaulten. Ende deselve verkregen hebbende, sal den originele gedaeghde sijn guarandt mogen begrooten in sijn absentie, dat hy hem vrye, ofte die saecke aenneme, ende protesteren om aen den gedaeghde deffaillant sijn schade ende intresse te verhaelen, daervan men hem acte geven sal; ende sal de principaele saecke soo lange stille staen, ter tijt toe die twee deffaulten voorschreven vercregen sijn ende niet langer.

16. Item off diegeene, die in guarand geroepen waer ten eersten off ten [3]) tweeden citatie compareert [4]) ende tguarand aennaeme, ende in rechten trade, ende begeerden den eysch vernieuwt te hebben, sal den aenlegger den eysch vernieuwen, ende sal daernae [5]) die aenlegger concluderen ende procederen tegens syne principaele schuldenaer, ende sal den guarandeur sijn defentie mogen doen uyt den naem van degeene, daervoor hy tguarant aengeveert heeft. Ende in gevalle den aenlegger by sententie triumpheert, sal hy den originelen gedaeghde diensvolgende mogen executeren, beheltelijk dat [6]) de principaele gecondemneerde sijn garandeur uyt cracht [7]) van deselve sententie sal mogen doen executeren, in allen schijn of die jegens den guarand [8]) gegeven waere, ende sal den guarandeur hetselffde proces costeloos ende schadeloos gehouden wesen aff te doen.

17. Item in gevalle, die in guarandt geroepen is, ter eerster off tweeder citatie compareert, ende onwillich waere tguarand aen te nemen, sulcx dat tusschen hem beyden questie bleeff, sal die gedaeghde, die twee rechtdagen oversteecken sijnde, als voorseid is, gehouden wesen tantwoorden

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) V: „wesen".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) U: „compareert".
5) U: „daer".
6) Dit woord ontbreekt in V,
7) De vier laatste woorden ontbreken in U.
8) V: „garandeur".

op des eyschers eysch, ende voorts naer rechten met hem procederen. Ende in gevalle dat uytte deductie van de saecke bevonden wort, dat diegeene, die in guarand geroepen waer, tguarand moste aenveerden, sal in sulcken geval schuldigh sijn, dengeenen, die hem in guarandt geroepen heeft, costeloos ende schadeloos het proces ten principael aff te doen, ende geensints mogen objiciëren trecht by den originelen gedaeghde versuymt te sijn.

18. Item als ymant aen sijn persoon ofte woonstede ofte aen sijn gemachtichde geciteert is om te sien brieven collationeren ofte getuygen te sien sweeren, ende niet en compareert ter eerster citatie, soo sullen al evenwel sulcke collatiën ofte getuygen sulcken gelooff hebben, alsof [1]) de geïnthimeerde present hadde geweest.

19 [2]). Item indien ymant vermeent eenige actie tegen een ander te hebben ende tselve met recht niet en vervolgde, sal denselven, tegens wien de actie wort gepretendeert, sijn partye mogen doen citeren ende versoecken, dat hem seeckeren tijt geordonneert worde om sijn actie te institueren, binnen twelck hy sulcx sal moeten doen, off by gebreecke van dien sal van sijn actie versteecken sijn.

20. Item nadien partye dinghplectich sijn geworden, ende eysch ende antwoort hebben overgegeven, ende daernae ymant defailjeerde, ende sijn termijn peremptoir niet wair en nam, sal den defailliant verliesen het effect van dien termijn, daer den dagh aff diende.

21. Item indien de gedaeghde dagh genomen heeft om peremptoirlijck te dienen van antwoort, tsy by monde ofte geschrifte, ende blijft in gebreecke van sijn antwoort te dienen [3]) ten geprefigeerden dage, sal daerdoor versteecken sijn van sijn exceptie declinatoir, dilatoir, peremptoir, weeren ende defentiën, die hy hadde mogen doen, ende den eyscher toegelaten worde(n) om van sijn intendit te mogen dienen, ofte sijn achterwesen te begrooten, in allen schijn off die gedaeghde met drie defaulten gecontumaceert waere, als vooren geseyt is. Ende sal die gedaeghde defailliant geciteert wor-

---

1) U: „of".
2) Vgl. B. XXXII.
3) V: „leveren".

den om het [1]) intendit ofte begrootinge te sien overleggen, ende voorts sententie te hooren pronuntiëren. Ende indien hy alsdan noch compareert, sal met refuys van costen van retardemente noch toegelaeten worden datelijck te antwoorden, tsy by monde ofte geschrifte, ende daerenboven betaelen een boete van ses stuyvers ten behoeve van den schout.

X [2]). *Van buytenluyden recht te doen.*

1. Item buytenluyden [3]) geseten in den stichte van Utrecht binnen een mylen deser stede, sullen ons ondersaeten roepen op een ordinaris rechtdagh, als den eenen borger tegens den anderen, ende sullen staen tot gelijck recht als dondersaten, uytgesondert saecken, die geprevilegeert sijn om op dwarsnachtrecht te mogen procederen.

2. Item die beseth wort in [4]) dese stede of de vryheyt van dien, tsy by dese borgers ofte ingesetenen ofte oock vreemdelingen, sal men een onvertogen recht doen, sooverre het de besette persoon begeert. Ende waert, dat hij tniet en [5]) begeerde, sal men ordinaris procederen als borgers recht, mits dat den besetten sal stellen borge om het gewijs te voldoen.

3. Item twee buytenluyden, malcanderen beset hebbende, sullen dwarsnachtrecht [6]) mogen genieten tallen tyden, als teen van beyde begeert.

XI. *Van executie.*

1. [7]) Item alle executiën sullen geschieden by eene van der stadts deurwaerders, ende dat door bevel ende executoriaal van den schout, by sijne handt onderteyckent, aan de sententie gehecht.

2. Item als ymant in actie personeel gecondemneert is, sal men naer behoorlijcke sommatie executie daervan doen aen de havelijcke goederen van den gecondemneerde, indien

---

1) U: „sijn".
2) Vgl. A. LVI, LXVII; B. XLIV.
3) V: „luyden van buyten".
4) U: „om".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) U: „dwarsnacht".
7) V voegt hier in het artikel, dat in U als artikel XIV—2 voorkomt.

die den deurwaerder genoegh by den gecondemneerden gewesen worden.

3 [1]). Ende indien men niet genoegh roerende goederen [2]) en vindt, sal men aen de eygen onroerende [3]) goederen executeren, ende by gebreecke van dien aen de schulden, daernae aen de vrucht van de leenen, daernae aen de vercopinge van de leengoederen, ende by gebreecke van alle hetgeene voorschreven is, indient den winre begeert, aen de persoon van den gecondemneerde, die in gyselinge gestelt sal worden tot sijns selffs costen; welverstaende dat den triumphant voorschieten sal, als men van slechte gegyselde voorschiet: die eerste ses dagen des daeghs XII stuyvers [4]) ende die navolgende ses dagen ses [5]) stuyvers des daeghs. Ende naer de voorseyde twaelff dagen sal den cipier hem niet meer mogen geven dan water en broot, in welcken schijn hy sal blyven sitten tot discretie van den gerechte, ende sal alsdan van de geëyste schult quijt ende ontslagen sijn.

4. Item tegens alle sententiën, niet verjaert sijnde, mach dgecondemneerde hem tegens den exploicteur opposeren, mits leggende alvoorens, eer hem den exploicteur in oppositie ontfangen sal [6]), een boete van twee guldens en tien stuyvers ten behoeve van den schout. Ende sal alsdan binnen vier en twintich uren sijn redenen van oppositie die van den gerechte overleveren, sijn partye daertoe citeren [7]), ende die van den gerechte doen laden op costen van den ongelijcken; ende sal die saecke sommierlijck ende soo cort affgepleyt worden, als die van den gerechte bevinden sullen te behooren. Ende by faulte van dien ende de XXIIII uren overstreecken sijnde, sal den exploicteur al evenwel met sijn executie voortvaeren, ende sal den opposant sijn twee guldens tien stuyvers quijt sijn. Ende indien den opposant verclaert wort wel geopposeert te hebben ende qualijck geëxecuteert te sijn, sal die geopposeerde gecondemneert worden in de twee guldens tien stuyvers, die alsdan den opposant sullen gerestitueert wor-

---

1) Vgl. A. LXXVII; B. LXVIII.
2) V: „goets".
3) V: „onroerende eygen".
4) De vier laatste woorden ontbreken in V.
5) V: „twee".
6) V: „zal ontfangen".
V: „citerende".

den, tenwaere by den gerechte anders bevonde(n) worde te behooren.

5 [1]). Item waert saecke, dat ymant executeren soude aen tilbaer goet, ende dat huys gesloten waer, daer men dexecutie doen soude, soo sullen die schout ende schepenen van der heerlijckheyts wegen dat huys openen op des goets costen ende dexecutie doen naer behooren.

6. Hierby te stellen de pantweeringe volgens het XV rubrijck van de ordonnantie der stadt Utrecht [2]).

XII. *Van reehtvorderinge en hoe men voor recht sal procederen.*

1. Ten dage dienende van de [3]) eysch ende den aenlegger ende de gedaeghde beyde comparerende ende die presentatie opgelesen sijnde, sal den aenlegger selver ofte door synen procureur synen eysch ende conclusie pentinentelijck ende met goede specificatie verhaelen; ende die gedaeghde, gehoort hebbende den eysch [4]), sal sijn beraet mogen nemen ten naesten rechtdage, tenware hem de schult aenquame van de doode hant [5]), in welcke gevalle hy sijn beraet sal mogen nemen tot ses weecken, ten welcken dage wederom by den eyscher sal mogen gepresenteert worden, ende geroepen sijnde, sal gehouden wesen tantwoorden sonder vorder dilay, tenwaere hy den eysch by geschrifte begeerde, ende dat tselffde hem by sijn partije geconsenteert worde ofte by schepenen toegewesen, in welcken gevalle hy alsdan ten naesten rechtdagh gehouden sal wesen te antwoorden, tsy by monde ofte geschrifte. Ende sooverre die gedaeghde geantwoort sal hebben by monde, sal den eyscher tenselven dage wederom gehouden wesen te repliceren ende den gedaeghde te dupliceren; ingevalle de eyscher tenselven daeghe ofte die gedaeghde niet genochsaem gereet en waeren om te repliceren of te dupliceren, soo voorseid is, sal tot discretie vant gerecht op

---

1) In V ontbreken de artikelen 5 en 6 en worden vervangen door de volgende aanteekening in margine: „Goederen texecuteren by decreet ende salaris van dien. Item van pantweringe: vide dordonnantie van Utrecht".

2) Zie Muller. h. a. w. blz. 371—373.

3) Dit woord ontbreekt in V.

4) U: „die gehoort hebbende den gedaeghde".

5) U voegt hier in: „ende".

elck termijn noch [1]) dilay gegeven worden naer gelegentheyt der saecken. Ende sooverre die gedaeghde geantwoort heeft by geschrifte, sal den eyscher wederom by geschrifte mogen repliceren ende voorts dupliceren, mits dat op [2]) elcke schriftturelijcke termijn maer een dilay genomen en sal mogen worden, tenware die van den gerechte ten versoecke van eenige van partye in swaere saecken eenich dilay quamen te geven, ende sullen dan dienen van wisselinge van stucken.

2. Item aldus by monde ofte geschrifte die saecke verhaelt ende bepleyt sijnde, parthyen allegeren(de) eenich bewijs, dienende tot verificatie van haere intentie, sullen die van den gerechte parthyen tijt ordonneren om te produceren [3]) voor den schout ende twee schepenen mette secretaris adjunct die getuygen, daermede sy haer in rechten willen behelpen.

3. Item die saecke voldongen sijnde, daer geen feyten geallegeert en worden ende niet van noode en is productie te doen, ende dat parthyen concluderen in rechten ende versoecken sententie, sullen [4]) die schepenen, sittende ter audientie, die saecke termineren, ist doenlijck, ofte in advijs houden tot naeder vergaderinge tot haerder discretie. Ende indien de voorschreven schepenen tselve op de rolle wysen ende termineren, ende eenich van de partye sigh daerinne beswaert vonde, mach daervan beroepen op volle collegium als folio IIII [5]) articulo III geseyt is.

4 [6]). Item als deyschers ofte gedaeghdens dagh nemen om tantwoorden, repliceren ofte dupliceren, sullen tenselven dage mede copye mogen begeeren van brieven ofte munimenten, daerop die wederpartye hem fundeert ende mentie maeckt, ende sal hem de copye gelevert worden tot synen costen. Ende sooverre hy de copye tenselven dage niet en begeert, en sal daerom de saecke daernae niet gesurcheert worden,

5. Item als dgedaeghde eenige exceptie wil proponeren, sal gehouden wesen [7]) die teenemael ende by ordine te proponeren ende desniettemin ten principaele concluderen, ten-

1) V voegt hier in: „een".
2) U: „daerop".
3) U: „procederen".
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) Hier blz. 234.
6) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 363 art. 9.
7) V: „sijn".

waere hy proponeerde exceptiën declinatoir, litispendentie ofte litisffinitie, daer sal hy in mogen persisteren.

6. Item in gevalle den eyscher ofte gedaeghde sijn intentie met een oprechten getuygen weet te bewysen, ende die wederpartye ter contrarie niet en dede blijcken, sal toegelaten werde(n) op sijn getuyge met synen eedt te stercken in saecken van cleynder importantie ende naer [1]) gelegentheit der saecke ende persoonen.

7 [2]). Item indien den aenlegger by sijn partye ofte byt gerecht den eedt gedefereert wort in saecken, by hem selven gehandelt, ende in weygeringe is synen eysch by [3]) eede te stercken, sal vervallen wesen van sijn recht ende die gedaeghde geabsolveert van den eysch, ende den eyscher gecondemneert worden in de costen, ende in advijs nopende [4]) de boeten van een Carolusgulden ten behoeve van den schout.

8. Item als ymant den eedt wordt gepresenteert te mogen doen, ofte dat hy se selver sal doen, soo sal hy [5]) — dengeenen, die se gepresenteert wort — sijn beraet [6]) daerop mogen nemen ter naester rechtdagh, ten welcken dage hy den eedt sal moeten accepteren ofte den anderen defereren [7]) in saecken, by hem gehandelt, welverstaende dat die schepenen regardt sullen nemen op de qualiteyt van de persoone.

9 [8]). Item een lantheer ofte rentenier sal in den eedt geprefereert sijn voor dengeenen, die de pachten ofte renten schuldigh sijn, indien sy geen betaelinge en connen bewysen.

10. Item luyden van goede naem en faem, houdende pertinent schriftboeck in saecke van cleynder importantie, ende oock houdende [9]) pertinent register van haere neeringe, die sy dagelijcx doen binnen haere huyse, sullen int eysschen gelooff hebben, mits by eede het inhoude van deselve registre sterckende, behoudens dat die van den gerechte acht nemen sullen op de quantiteyt [10]) van de somme ende qualiteyt van de persoon.

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 363 art. 11.
3) V voegt hier in: „zynen".
4) De beide laatste woorden ontbreken in V.
5) Dit woord ontbreekt in V.
6) U: „beraep".
7) U: „defenderen".
8) Vgl. B. IX art. 3.
9) U: „gehouden".
10) V: „grootheyt".

11. Item als ymant eedt doen sal ter oorsaecke voorschreven, sal denselven eedt by den secretaris by geschrifte gestelt ende partye opgelesen worden, ende daernae hem sulcx by den schout affgenomen worden ter presentie van den gerechte ofte commissarissen op de rolle als voorschreven.

12. Item die gedaeghde en mach den eyscher by reconventie niet aenspreecken, tenwaer die reconventie oorspronck hadde ofte dependeerde van deselve saecke, ende sal in sulcken saecke de conventie ende reconventie tsamen getermineert worden.

13 [1]). Item niemant sal over oordeel [2]) dingen, byt gerechte gewesen, op de verbeurte van eene gulden, soo dickwils als hy daerinne gecondemneert wort.

14 [3]). Item die voor een ander simpel borge is, en sal men voor den principaelen niet mogen aenspreecken, tensy den principaelen eerst overwonnen is, ende sooverre geprocedeert, datter geen goet aen hem meer is te crygen. In sulcken gevalle sal men deselve schult ofte de reste van dien mette onbetaelde costen op de borge mogen verhalen, tenwaere die borge te buyten gegaen hadde tbeneficium [4]) excussionis, in welcken gevalle men tegens den borge sal mogen procederen als tegens den principael.

15. Item een weduwe ofte andere ongeheylickte vrouwe, die haer [5]) selve borge stelt voor een ander, sal moeten gerenuntieert hebben het [6]) beneficium Velliani.

16. Item gedupliceert sijnde, en sal voorts niet meer by monde ofte geschrifte gepleyt worden, tensy by consent vant gerechte, ende toegelaten te dienen van triplijck ende quadriplijck.

17 [7]). Item indien de saecke alsoo gelegen is [8]), datter geen feyten en sijn te bewysen, sullen parthyen alle haer bescheyt by haer schrifturen voegen. Ende indien een [9]) partyen wil sustineren tproces getermineert te cunnen worden sonder feyten,

---

1) Vgl. B. CXV.
2) U: „een deel".
3) Vgl. B. XXV.
4) U: „beneficium".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) V: „vant".
7) Voor de artt. 17—27 vergelijke men Muller. h. a. w. blz. 365 artt. 18, 19, 21—29.
8) V: „sijn".
9) Dit woord ontbreekt in U.

de andere ter contrarie, salt byt gerecht gevisiteert worden. ende die partye, die int debat bevonden wort ongelijck te hebben, sal betaelen tot een boete tien stuyvers, half tot proffijt vant gerecht ende de ander helfte tot profijt van den schout.

18. Item partye. die productie sal willen doen, sal sijn getuyge doen bieden tegens eenen tamelijcken [1]) dagh, ende overleverende den commissarissen sijn schriftuere ende een billiet, inhoudende de namen van de getuygen met darticulen, daerop [2]) sy geproduceert werden, die wederpartye eerst daertoe XXIIII uren van te vooren verdaghvaert sijnde, om sijn interrogatoria over te leveren ende die getuyge sien sweeren, indient hem goetdunckt.

19. Item off ymant, binnen deser stadt woonachtich, geboden waere om voor commissarissen getuygenis te geven ende ten geprefigeerde dage niet en compareerde, sal men wederom doen citeren tegens des anderen daeghs daernae, op poene van tien stuyvers voor die reyse tot behoeff van den schout. dander reyse tot behoef als boven een Carolusgulden [3]). derde reyse by gyselinge ofte anders tot discretie van den gerechte; tenwaere die getuyge sulcke noodelijcke saecken te doen hadden, dat sy niet comen en mochten, twelck sy den deurwaerder te kennen geven sullen, die tselve partye ende commissarissen sal relateren [4]). Ende sullen die getuygen mogen eysschen ende mogen [5]) ontfangen van dengeenen, die hun voor commissarissen doen ontbieden heeft, drie grooten.

20. Item die commissarissen, voor dewelcke die enqueste gedaen sullen worden op darticulen off interrogatoria, by partyen schriftelijck overgelevert, sullen hebben elcx van hunluyden voor haer vacatie daeghs IIII stuyvers, te weten vier uren voor een dagh gereeckent; ende den secretaris sal hebben van deselve enqueste te schryven ende mette commissarissen te besoingneren daeghs ses stuyvers, des wert hy schuldigh voor tselve gelt dvoorschreven enqueste te grosseren ende ondertekenen, sonder te cause van dien eenige andere daghgelden te reeckenen ofte te eysschen.

---

1) V: „betamelyken".
2) U: „daer".
3) V: „van eenen Karolusgulden tot behoeff als boven".
4) V: „relateren zal".
5) Dit woord ontbreekt in V.

21. Item als partye haer getuygen beleyt sullen hebben, ende den tijt, hun by de gerechte geprefigeert, overstreecken is, sullen alsdan renuntiëren van vorder productie ende publicatie der getuygenisse begeeren mogen [1]), twelck hem tgerechte gunnen sal. Ende sullen [2]) dselve partye gehouden wesen binnen acht dagen daernae haere sacken met alle haere schriftueren, acten, brieven ende munimenten, daermede sy hun behelpen willen, met inventaris onder den secretaris te brengen. Ende daernae sullen partyen tegens de getuygen ende haere getuygenisse mogen seggen, dat hunluyden [3]) goetduncken sal, ende dat [4]) binnen acht dagen, ende binnen acht dagen daernae hunne getuygen ende dispositiën beschermen [5]) ende salveren, ende soo [6]) voorts in de saecke concluderen, recht ende justitie begeeren.

22. Item die secretaris, ontfangen hebbende die sacken van partye, ende sal heurluyden daernae die niet mogen restitueren ofte daervan restitutie doen, dan in presentie van partyen, ende sullen in haere sacken mogen brengen haerer reprochen, salvatiën ende [7]) acten, daervan gedient off versteecken te sijn.

23. Item dat in den inventaris gestelt sal worden, tot probatie van welcke articulen elck stuck overgeleyt wort. Ende en [8]) sullen partyen by heurluyder inventaris hemluyden niet mogen behelpen by [9]) employ met eenige stucken, die in tselve proces by hemluyden niet overgeleyt en [10]) worden. Ende indien [11]) ter contrarie van desen gedaen werde, en sal by den gerechte daerop [12]) geen regard genomen sijn.

24. Item die voorspraecken sullen in den inventaris stellen dacte van hunluyder procuratie, ende indien van [13]) respon-

---

1) V: „mogen begeren".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) V: „hen".
4) U: „endat".
5) U: „beschreven".
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) V voegt hier in: „de".
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) V voegt hier in: „maniere van".
10) Dit woord ontbreekt in V.
11) U: „endien".
12) U: „daer".
13) U: „geen".

sive gedient is, dacte van commissie, dacte van renuntiatie van productie ende van conclusie in rechten, ende dieselve, mitsgaders alle andere stucken, ter materie dienende, teyckenen met A. B. C. [1]) etc., ende denselven inventaris onderteyckenen op [2]) poene van vier stuyvers tot behoeff van den gerechte.

25. Item schepenen en sullen niet wysen dan op originaele brieven ende [3]) copyen geautentiseert, partye daerop behoorlijck met inthimatie geroepen.

26. Item geen schepenen sullen eenige [4]) vonnissen sluyten [5]), dan met het meesten deel van de schepenen.

27. Item alst gerecht vernieuwt wort, ende eenige van de schepenen verlaten sullen sijn, sullen dieselve, eerst by den deurwaerder vermaent sijnde, gehouden wesen [6]) alle alsulcke stucken, als sy ontfangen hebben sullen [7]), onder den secretaris te leveren, die sulcx terstont den schout te kennen geven sal om een ander in sijn plaetse gestelt te worden.

28. Item dat geen certificatiën van waerden gehouden sal wesen, tensy dselven by den gerechte gerecoleert sijn, partye advers daertoe geïnthimeert, tenwaere anders by den gerechte door de excessive costen vant recolement geordonneert worde, ofte dat partye dselve hielde in forma probanti.

29. Item indien partyen, by monde procederende [8]), geappointeert worden te compareren voor commissarissen [9]), om, indient doenlijck waere, geaccordeert te worden, sal tselve op de roll geteeckent ende acte gelicht worden by den aenlegger. Ende off ymant van partyen defailjeerde te compareren ten dage ende ure geprefigeert off ten langhsten [10]) een halff uer daernae, sal verbeuren tien stuyvers, tot behoeff van den schout deen helft ende die schepenen dander helft. Ende sal den comparant tselve ten naesten rechtdagh te

---

1) Deze letter ontbreekt in V.
2) V voegt hier in: „de".
3) V: „ofte".
4) V: „schepenen en sullen geen".
5) V: „slyten".
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V: „sullen hebben".
8) U: „procederen".
9) V: „commissaris".
10) V voegt hier in: „binnen".

kennen geven by [1]) presentatie om by den gerechte daerinne gedaen te worden naer behooren. Ende beyde partyen comparerende [2]) ten geprefigeerden tijt, sullen schepenen partyen hinc inde hooren ende accorderen, ist doenlijck; indient niet, rapport doen.

XIII [3]). *Van partyen te condemneren ofte absolveren.*

1. Die schepenen sullen haere sententiën diffinitief pronuntiëren by condemnatie ofte absolutie, ende dat in tegenwoordicheyt van partyen ofte haere volmachtige ofte deselve daertoe geroepen; ende sal den secretaris daerachter aen stellen die date van dien.

2. Item die schepenen sullen by der sententie pronuntiëren condemnatie ofte cempensatie van costen, soo sy te raden vinden sullen, tot taxatie van den gerechte, sulcx als zy [4]) uyt redenen geoorsaeckt sullen wesen.

3. Item als eenich oirdeel tusschen partye by geschrifte gewesen wort, sal die secretaris toirdeel teyckenen ende verhaelen daerinne int corte die substantie van de eysch ende antwoort, daer die wysinge op geschiet is; ende sal daervan betaelt worden tot taxatie van den gerechte.

4. Item sal den [5]) schout ofte synen substituut eenen iegelijck van de burgemeesters ende schepenen, present sijnde nae [6]) administratie van de justitie sijn opinie hooft voor hooft vragen ende na de meeste stemmen die opcomende saecke concluderen ende termineren.

5. Item dat in saecken van seer groote importantiën ende twijffelachtich, daervan die schepenen in gelijcken getal contrarie opinie sustineren, sal die sententie gewesen worden nae de opinie van dengeenen, daer de schout mede concludeert, daer hy selver geen partye en is, ofte niet en tendeert tot sijn proffijt.

6. Item dat in swaerder saecken vah [7]) importantie sullen die van den gerechte partyen mogen in der redelijckheyt

---

1) V voegt hier in: „de".
2) U: „compareren".
3) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 367 rubr. XI.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „datten".
6) U: „ende".
7) V: „in saeken van zwaerder".

doen inleggen omme die saecke met allen [1]) partyen schrifturen ende munimenten aen seekere geleerde by twee van den gerechte, die daertoe gecommitteert [2]) ende present wesen sullen, te schicken ende consultatie te haelen, om daernae sententie gewesen te worden; welverstaende, dat sooverre consultatie binnen deser stadt genomen werde, dat die geschickte voor haer salaris ende vacatie niet meer en sullen hebben dan elcx thien stuyvers, ende rysende tot [3]) tot Utrecht [4]) elcx des daeghs twee guldens, sonder yet in reeckeninge meer te mogen eysschen tsy van vracht ofte andersints.

XIV. *Van appellatiën* [5]).

1. Alle sententiën, by den gerechte gewesen in personele actiën, niet excederende dsomme van tweehondert gulden, sullen geëxecuteert worden niettegenstaende eenige appellatiën, die partye mochte hebben; welverstaende indien geappelleert is, sal den triumphant gehouden wesen, eer hy sijn sententie ter executie stelt [6]), cautie suffisant te stellen [7]) voor dselve penningen, die hy uyt crachte van dier sententie innen ende executeren wil, den appellant te [8]) restitueren int geheel ofte deel, indien de sententie, by schepenen gewesen, geretracteert werde.

2 [9]). Item alle sententiën, excederende dsomme van XXV gulden, by desen gerechte gewesen, sullen ter executie gestelt werden veertien dagen nae de pronuntiatie met behoorlijcke voorgaende sommatie van XXIIII uren, tenwaer die van den gerechte daerby verleent hadden terminum juris, in welcke gevalle dselve na de expiratie van de verleende terminum juris ter executie gestelt sal worden. Ende beneden de XXV guldens nae [10]) drie daegen nae [11]) de pronunchiatie.

---

1) V voegt hier in: „den".
2) U: „gecondemneert".
3) V: „naer".
4) De rest van dit artikel ontbreekt in V.
5) V: „appellatie". Vgl. Muller. h. a. w. blz. 369 rubr. XIII.
6) V: „doet stellen".
7) V: „setten".
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) Dit artikel komt in V voor aan het hoofd van rubriek XI.
10) U voegt hier in: „de".
11) U: „van".

XV [1]). *Van arresten.*

1 [2]). De borgers ende [3]) ingesetenen van Wijck ofte vryheyt van dien [4]) en sullen malcanderen voor geen vremde rechten buyten der stadt, exempt den hove van Utrecht, die haer aldaer gesubmitteert hebben, ende niemant anders [5]) in personele actiën in rechten mogen betrecken, aenspreecken noch arresteren haer ofte haere goederen, tenwaer dat sy vluchtich ofte bancqueroet waeren. Ende wie sulcx dede, verbeurt [6]) thien Carolusguldens tot behoeff van den schout, ende gehouden wesen sulcke proceduren costeloos ende schadeloos af te doen.

2. Item dat die borgers noch ondersaeten haer [7]) goederen binnen deser stadt ofte vryheyt van dien niet sullen mogen beseth worden tenware [8]) van huyshuere alleen, tenwaer off men die goederen geladen vont op wagens ofte in schepen, off dryvende off dragende.

3. Item dat men uytheemsche voor persoonele schulden ende actiën sal mogen besetten binnen de stadt ofte stadts vryheyt; ende insgelijcx sullen die inwoonders ende andere voor gelijcke schulden ende actiën binnen deser [9]) stede ende vryheyt mogen doen arresteren eenen lantman, ende oock den eenen lantman den anderen, in den gestichte van Utrecht woonende.

4. Item men sal niemant, noch [10]) uytheemsche persoonen noch sijn goederen, mogen besetten op onse weeckmerckdagh, peerde-, beeste- ofte jaermerckt, om eenigerhande civile saecken, uytgesondert die tegens den heere misdaen hebben [11]) off tegens die schout ofte om getuygenisse der waerheyt te geven.

---

1) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 375 rubr. XIX; A. LXVII; B. XLV.
2) Vgl. VII art. 1.
3) V: „ofte".
4) V: „oft dingesetenen derzelver stats vryheyt".
5) De woorden: „buyten der stadt" zijn in V doorgeschrapt. De daarop volgende woorden: „exempt — anders" ontbreken in V.
6) V: „sal verbueren".
7) V: „dat men der borgeren noch ondersaten".
8) V: „nijt besetten en zal mogen dan".
9) V: „de".
10) V: „geen".
11) V: „heeft".

5 [1]). Item sal die weeckmarckt [2]) ingaen des Dingsdaghs ten twee uren naer noen ende geduren [3]) tot Donderdaeghs daenaenvolgende smorgens ten negen uren. Ende der stadts peerdemerckt gaet in op St.-Jorisdagh, ende duert de vryheyt drie dagen voor ende drie dagen naer denselven dagh, maeckende seven dagen. Die tweede merckt drie dagen voor St.-Jan [4]) Midsomer, ende duert gelijcke tijt; die jaermerkt is den tweeden dagh [5]) nae St.-Jansmisse ende begint van Donderdagh daervoer, ende duert [6]) tot den tweeden Vrydagh daeraenvolgende. Die vhee- ofte beestemerckt begint sMaendaeghs nae St.-Dionisiusdagh te middernacht ende duert seven dagen [7]) aeneenvolgende. Welverstaende, dat men op die voorschreven dagen wel mach arresteren die luyden [8]) om betaeling te hebben van goeden, die op sulcke dagen [9]) gecoft sijn.

6. Item [10]) men sal niemant mogen arresteren, die hier geërft ofte gegoet sijn, tsy in huys ofte landen, tenwaer tselve goet [11]) niet suffisant en waer; dan sal men [12]) op haer goet bij arrest procederen.

7 [13]). Item soo wie boven arrest ofte besettinge doorgaet

---

1) Vgl. A. LXXXIII; B. LXXV, LXXVI.
2) U voegt hier achter: „dagh".
3) U: „gedurende".
4) V voegt hier in: „te".
5) V: „Sondagh".
6) De twee laatste woorden ontbreken in V.
7) De twee laatste woorden ontbreken in V.
8) V: „die luyden wel mach arresteren".
9) V: „merctdaegen".
10) Dit woord ontbreekt in U.
11) V voegt hier in: „voer de schult".
12) V: „men zal".
13) De artikelen 7 en 8 ontbreken in V. en worden daar vervangen door de volgende rubriek:

Van arresten op goederen van degeenèn, die buyten dese jurisdictie wonen.

1. Item als yemant arresteert enige goederen, toebehorende personen, buyten de jurisdictie van Wijck wonende, tzy lant, huysen oft renten oft enige roerende goederen, zal tzelfde arreste mogen doen doen by een gerechtbode deser stede ende den bewaerder oft houder des goets daervan gerechtelick doen insinueren, welck arrest stadt grypen zal den tijt van XIIII dacgen, eer den arrestant daer wyder in behoeft te procederen. Ende soeverre het arrest gedaen wert gerechtelick ende in het registre angetekent, sullen sulcke arresten stede houden een jaer ende zes weken. Ende zal den arrestant binnen de voerseyde tyden respectivelick op de rolle op een ordinaris rechtdagh versoecken decretement op de voorseyde arresten ende daertoe brieven van insinuatie, daermede den

sonder behoorlijcke cautie gestelt te hebben, sal verbeuren tien Carolusguldens ten behoeve van den schout.

8. Item als ymant beseth is sal terstont te rechte gestelt worden, te weten denselfden dagh ofte ten langhsten des daeghs daeraen; off by gebreecke van dien sal de gearresteerde van (den) arreste ontslagen wesen, ende die besetter gecondemneert in de costen ende schade tot taxatie van den gerechte, tenwaere dat des daeghs daeraen heylich dagh waere, ende in dien gevalle daeghs daeraen.

XVI. *Van preferentie ende concurrentie.*

1. Item een ygenaer van een huys sal prefereren in executione [1]) voor alle andere crediteuren van dien huyshuere, die hy ten achteren is, van alle die goederen, die hy in sijn huys bevint.

2. Item [2]) een grontheer sal prefereren voor alle andere schulden van het gewasch, dat op sijn gront gewasschen is ende van sijn gront noch niet gevoert en is, voor sijn verschene ende toecomende pachten [3]).

---

eygener van de gearresteerde goederen verdaecht wort, om te compareren voer desen gerechte teenen zekeren dage, by den gerechte te prefigeren, om te vernatwoirden de gearresteerde goederen, ende voirts te anhoren alsulken eysch, finen ende conclusiën, als den arrestant tegens hem zal willen doen ende nemen.

2. Ende zoeverre den gearresteerde ten dage dienende nijt en compareert, sal deffault tegens hem gegeven worden, ende voirts tegens hem geprocedeert als tegens de deffaillanten, alhier binnen de jurisdictie wonende, soe hier vorens geseyt is.

3. Item indien de gearresteerde compareert, zal ter eerster instantie sijn beraet mogen nemen XIIII dagen om tandwoirden oft VIII daegen, soeverre hy gearresteerde dat begeert, ende sullen voirts procederen van XIIII dagen tot XIIII dagen, oft van acht dagen tot acht dagen als voorseyt.

4. Item zoeverre den arrestant een binnenman is, zal betalen den schout voer het zegel van den weetbrief 8 stuvers, ende den secretaris 8 stuvers; ende buytenluyden dobbelt gelt.

5. Item off den eygenaer van de besette goederen begeerde, datten arrestant procederen zal op dwarsnachtrecht, zal denzelven gehouden wesen op dwarsnachtrecht te procederen op costen van ongelijcken, waertoe den eygener, die dwarsnachtrecht versoect, het salaris van den gerechte verschieten zal.

6. Item waert saeck, datter enich goet gearresteert werden, dat verderffelick waer, sal datzelffde by die van den gerechte ten versoecke van den arrestant by omroepinge vercoft worden, ende de penningen geconsigneert worden in handen van den schout. Ende soeverre den gearresteerde geabsolveert wert, zal den arrestant gecondemneert worden in de schade ende interesse, die den gearresteerde by sijn gearresteerde goederen geleden sal mogen hebben, tot taxatie van den gerechte.

1) V: „executie".

2) Dit woord ontbreekt in U.

3) V: „verschenen pachten ende den toecomenden pacht".

3. Item alle gehypotequeerde renten uyt huys, erve ofte andere goederen, gerechtelijck specialijck gehypotequeert, sullen die outste voor de jonghste date [1]) gaen, mette verschenen renten tot X jaer toe [2]), ende sullen die resterende [3]) renten met andere crediteuren moeten concurreren.

4. Item als ymant eenige roerende goederen in sijn bewaringe heeft tot verseeckeringe van tgeene hy aen den eygenaer desselfs goets ten achteren is, sal daeraen prefereren met sijn achterwesen voorschreven; ende en sal niemant dieselve goederen by executie mogen doen vercopen, off hy sal hem eerst behandigen sijn geleende penningen ofte betaelen sijn [4]) schult, die hy daeraen ten achteren is, tenwaer dat tselve goet in executione geweest hadde, voordat het den bewaerder gelevert waer, of datter met recht op geprocedeert waere.

5. Item off ymant den anderen eenige tilbaer haven in handen stellen [5]) wilde, sal dieselve binnen XXIIII uren naer hem moeten nemen van den gront ende eygen van dengeenen, die se hem overseth. Ende waert [6]) dat tselffde goet weder op des mans eygen ofte tsynen woonstede quaeme, sal men daerover rechten, off het nymant [7]) in handen gestelt waere geweest.

6. Item twee-binnenjaersche weygelt ofte grasgelt sal prefereren voor alle andere crediteuren van de beesten, die in de wey gegaen hebben, niettegenstaende die in een ander weyde off op de stalle soude mogen staen; ende mach die weyheer dselve vervolgen, waer hy die soude [8]) connen vinden [9]).

XVII. *Van consignatie.*

Item alle penningen, die men wil consigneren, sullen geleyt worden in handen van den schout, ende sal daervan hebben

---

1) V: „date voer de jonxte".
2) De zeven laatste woorden ontbreken in U.
3) De vier laatste woorden worden in U herhaald.
4) V: „de".
5) U: „stelden".
6) U: „waer".
7) U: „ymant".
8) V: „sal".
9) V voegt hier achter: „al waert dzelve vercoft waren, ende daerop mit recht procederen, gelijck oft die nyet vercoft en waeren".

voor sijn bewaren den tsestichsten penning; ende indient geen gelt maer ander goet waer, sal daervan hebben tot taxatie van het gerecht na de [1]) gelegentheyt.

XVIII. *Van overgifte ende maecken.*

1 [2]). Item waert, dat ymant, binnen onse stadt van Wijck ofte de vryheyt van dien geseten, eenich goet, roerende ofte onroerende, soude willen overgeven ofte maecken, loften ofte plechten doen, die sal tot allen tyden mogen comen ofte sijn gemachtichde met volcomen ende speciale macht seynden voor den schout ende schepenen, voor der schepenen banck ofte in der schepenen huys ofte daervooren. Ende wes anders geschiet sal van onwaerden wesen, tenwaer dat ymant alsoo cranck waer, dat hy voor den gerechte niet comen en mochte, in welcken gevalle sullen den schout ende vier schepenen tot aller tijt mogen gaen binnen syne huyse; ende soo wes giften ende maecken by denselven alsoo gedaen sullen werden, sullen van waerden wesen. Welverstaende dat die voornoemde schout ende vier schepenen over sulcx niet staen en sullen, tenwaere diegeene, die maecken, gifte ofte lofte doen wilde, sijnder redenen ende verstant machtich waer.

2. Item man ende wijff mogen tsaemder hant haer ongeheylickte kinderen wel goet maecken ofte geven, welverstaende dat sulcx niet sal geschieden in fraudem creditorum.

3. Item soo wie een rentebrieff, obligatie ofte actie van ymant coopt, sal gehouden wesen [3]) denselven eerst te presenteren den principaelen verobligeerde die voorcoop, met insinuatie dat hy tselve gecocht heeft, ende verclaringe onder synen eedt, indien hy daertoe versocht wort, van de somme, daarvoor hy deselve actie ofte brieven gecocht heeft. Ende sal dselve principalen schuldenaer dselve brieff off actie aen hem mogen lossen, mits betaelende binnen veertien daegen nae de insinuatie den cooper van de actie die somme, daervoor by hem betaelt; ende sooverre die coop geschiet is te betaelen op termynen, sal voor dselve termynen cautie moeten stellen tot kennisse des gerechts.

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) Dit artikel ontbreekt in V. Vgl. Muller. h. a. w. blz. 391 art. 1.
3) V: „sijn".

4. Item ofte int coopen derselver actie alle dese presentatie, als voorseid is [1]), niet gedaen en [2]) waere, sal den principaelen schuldenaer dselve actie aen den cooper mogen lossen, tot allen tyden als them believen sal, mits betaelende sooveel hy daervoor gegeven heeft, mette intresse van de penningen, daervoor die cooper die gecocht hadde, tegen den penning sestien van den coopdagh aff tot dlossinge toe.

XIX [3]). *Van houwelijckse voorwaerden.*

1. Item [4]) houwelijckse voorwaerden sullen gemaeckt worden tusschen man ende vrouw voor het volbrengen van het houwelijck, anders sijn se van onwaerden.

2. Item als man ende wijff malcanderen behoorlijck getrouwt hebben ende daernae te samen op een bedde geslapen, soo wort het houwelijck verstaen geconsomeert, ende worden alsdan alle haer goederen gemeen, tenwaere anders by de houwelijckse voorwaerden gecontraheerd waer [5]).

3. Item man ende wijff en sullen staende houwelijck malcanderen geen goet mogen maecken dan alleenlijck lijftochten, ende dat voor den gerechte, ofte hebbende behoorlijck octroy.

4. Item man ende wijf, die geen geboorte by malcanderen hebben, en mogen geen erve ofte gront, huysinge ofte rent overgeven ofte weerloos worden dan gesamender hant [6]); dan als sy kinderen hebben, soo mach die man van haere goederen overgift doen sonder bywesen van de vrouw.

5 [7]). Item [8]) een wijff mach staende houwelijck, tsy sy kinderen by haeren man heeft ofte niet, geen notable schulden maecken, noch in rechten spreecken noch aengesproocken worden, tenwaere sy een coopwijf waere, ende daervoor geacht werde, in welcken gevalle sy schulden sal mogen maecken, haer coopmanschap aengaende; ende sal aen de gemeen

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) Vgl. A. CXXVII; B. XXII, LVII.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) Dit woord ontbreekt in V.
6) De drie laatste woorden ontbreken in U.
7) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 379 art. 4.
8) Dit woord ontbreekt in U.

goederen [1]) verhaelt worden, tenwaere sy [2]) speciale procuratie hadde omme tgeene voorschreven is [3]), te mogen doen.

6 [4]). Item off een wijff eenige schulden maeckten buyten consent van haeren man, haer coopmanschap niet aengaende, ofte dat de schult niet gekeert en waer tot haer beyden profyte, daervan en sal men geen recht doen, soo lange die man ende het wijff leeft; maer na de doot van een van hun beyden mach men die schult verhaelen op het wijff ofte op haer erfgenaemen respectivelijck.

XX [5]). *Van lijftochten.*

1. Item [6]) die erfgenaemen [7]), die tocht wil bruycken [8]), soo moet die man ofte [9]) vrou binnen veertien daegen den erfgenaemen bewysinge doen van de goederen, die haer in lijftochte gemaeckt sijn; maer byden die erfgenamen jaer ende dagh, soo en is sy niet schuldigh die boedelcedulle te besweeren.

2. Item is haer gout of silver gemaeckt in lijftochte, sal men dat waerderen, daer sal sy dan borge voor stellen den erfgenaemen te doen betaelen naer haer doot; ende alle slijtbaer haven van lijnwaet ende wullen wort [10]) geëstimeert op den darden penning minder voor de slete, off sy mogen het mette stucken betaelen.

3. Item die eenich goet in lijftocht besith, sal geen opgaende geboomte mogen ophouwen buyten consent van den eygenaer op poene van sijn lijftocht.

4. Item sal die lijftochter ofte lijftochterse die huysinge, die sij in lijfftochte besitten, in goeden raecke ende daecke houden.

5. Item als een lijftochter overleden is, sullen in den sterfhuyse behooren alle verschene pachten ende renten, tsy

---

1) V voegt hier in: „mogen".
2) U: „tensy"; V: „ten waere by".
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 380 art. 5.
5) Vgl. A. LXXV, CXXIII; B. LI.
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) De twee laatste woorden ontbreken in V.
8) V voegt hier in: „waer die erfgenaem".
9) De twee laatste woorden ontbreken in V.
10) U voegt hier in: „het".

die ontfangen sijn ofte niet, gelijck oock int gemeen comen die vruchten van de landen, die men in lijftochte besith, sooverre die vruchten in de schuren [1]) ofte in de bergen sijn, off dat die zicht doort coorn is, twelck te verstaen is op Jacobidagh [2]).

6. Item alle maecken [3]), lijftochten van eygen goederen sullen geschieden voor den schout ende drie schepenen, welverstaende dat die schepenen den darden mogen overdragen. Ende sal die lijfftochte by den secretaris geregistreert worden, ende daervan gemaeckt worden schepenebrieven, by schout en schepenen besegelt; welverstaende dat die lijfftochte, die met behoorlijck octroy voor notaris ende getuygen gemaeckt worden, van waerden sijn.

7. Item [4]) als man of wijff getocht [5]) is in alle die naegelaten goederen, die sal gehouden wesen des overledens schult te betaelen ende te verschieten. Ende nae sijn doot mogen sijn erfgenamen des overledens erfgenaemen haer gedeelte corten. Ende ofte sy [6]) ofte hy [7]) die niet en betaelde, soo mach die crediteur eerst [8]) dat verhaelen aen de tilbaer haven ende by gebreecke van dien aen de renten ende gronden.

XXI [9]). *Van onmundige ofte weeskinderen. Item van boedelschydinge.*

1. Item [10]) een knechtgen [11]) sal gereeckent worden voor onmundigh, totdat hy achtien jaren out is, ende een meysken tot haer twintich jaeren; ende voorts alle stommen ende dwasen worden mede gereeckent voor onmundige, ende sullen geen goet weerloos worden.

2. Item sullen geen onmundige yet mogen versuymen ofte eenige coopmanschap, beloften ofte overgiften mogen doen.

---

1) De drie laatste woorden ontbreken in U.
2) V: „Sint-Jacobsdaege".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „gelijftocht".
6) U: „sijn".
7) V: „hy ofte sy".
8) Dit woord ontbreekt in V.
9) Vgl. A. CXXIV, CXXV, CXXVI; B. LII, LIII, LIV, LXXII.
10) Dit woord ontbreekt in U.
11) U: „knecht".

hun eenichsints hinderlijck, buyten consent van haere voochden ende momboirs, soo lange sy totten voorschreven ouderdom niet gecomen en sijn, welverstaende dat een yegelijck voor mundigh gehouden wort, die tot den houwelijcken staet gecomen is.

3. Item en sal niemant boedelharder ofte boedelharster gehouden worden dan man ofte wijff.

4. Item man ofte wijff langhstlevende, sittende gemeens boedels mette naergelaten kinderen, blijft boedelharder ofte -harster [1]), ter tijt sy gescheyden sijn, welverstaende sooverre een van beyden [2]) comt te herheylicken, soo is de momberscap uut.

5. Item nae het overlyden van de vader ende [3]) moeder ofte [4]) dat die moeder wederom herheylickt [5]), sullen die naeste van de [6]) vrinden van den weeskinderen voochden ende momboirs wesen, sooverre sy daertoe bequaem sijn ende gequalificeert [7]); indien niet, sullen daertoe uytten gerechte [8]) gecommitteert worden ofte andere persoonen, die daervan geloont sullen worden tot taxatie van den gerechte.

6 [9]). Item niemant en sal momberschap aennemen hy en [10]) sal alvoorens inventaris van des wesen goet maecken ende suffisante borgen setten voor des wesen goet.

7. Item momboirs ofte voochden, die eenige onmundige kinderen in de cost hebben, sullen daervan betaelt worden tot taxatie van den borgemeesters ofte tgerecht.

8. Item die momboirs ofte voochden en sullen de onmundige kinderen haere rentebrieven ofte inmobile goederen niet mogen vercopen dan by consent ende believen van de borgemeesters, dan sullen wel mogen vercopen tot haere goetduncken haere havelijcke goederen, ende die penningen, daervan comende, employeren [11]) tot der kinderen profyte. Ende in-

---

1) De twee laatste woorden ontbreken in V.
2) V: „het wijff weder".
3) U: „ofte".
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „hylickte".
6) De twee laatste woorden ontbreken in V.
7) V: „ende gequalificeert sijn".
8) V voegt hier in: „daertoe".
9) Dit artikel ontbreekt in V, maar de aanhef er van: „Ende nyemant en zal mo ..." is aan het einde van het vorige artikel bijgeschreven.
10) Deze twee woorden, die de zin vereischt, ontbreken in U.
11) U: „employerende".

gevalle de kinderen eenige rentebrieven gelost worden, sullen deselve datelijck by kennisse van de borgemeesters weder beleggen ten profyte van de kinderen voorschreven [1]).

9. Item alle curateurs, momboirs ende voochden van eenige weeskinderen sullen derselver kinderen alle haere goederen deughdelijck ende wel regeeren tot nutte [2]) ende profyte van de kinderen, die schulden ende renten inmaenen ende met recht aenleggen binnen sjaers, naedat die verschenen sijn, ende dat recht voorts met alle diligentie vervolgen ten uyteynde toe; welverstaende dat geen curateur eenich proces sal aenveerden in cas dappel voor den Edelen [3]) Hove van Utrecht, dan by expres consent ende voorweten van de borgemeesters. Ende off den curateur sulcx niet en deede, ende het kint daerby te schade quam, sal den curateur datselve weder [4]) oprechten, ende sullen oock den kinderen schult betaelen, dat de kinderen daerdoor geen schade en lyden, indien daer goets genoegh is, op poene als vooren [5]).

10. Item dmomboirs en [6]) sullen der kinderen goet off gelt [7]) niemant laten gebruycken dan op behoorlijcke intresse op goede verseeckerheyt, op poene van het intrest op hem te verhaelen.

11. Item een maent nae den overleden, soo mach een ygelijck, die hem recht vermeet in den boedel, den boedelharder ofte boedelhouster doen citeren — indien hy met vrientschap daertoe niet en can geraecken — om met hem te procederen tot schiftinge ende scheydinge van alle die goederen, den sterffhuyse competerende. Ende indien hy, andermael ende dardemael geciteerd sijnde, niet en compareert, sal versteecken wesen van alle defentiën, die hy hadde mogen doen, ende vierdemael met inthimatie gedaeght worden om te compareren ende hem te sien condemneren in sulcken [8]) versoeck van reeckeninge, schiftinge [9]), schydinge ende dey-

---

1) Dit woord ontbreekt in V.
2) V: „nutschap".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) V: „wederom".
5) V: „boven".
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V: „gelt off goederen".
8) V: „alle alsulcke".
9) U: „schriftinge".

linge [1]), als derfgenaemen doen sullen, ten welcken dage hy [2]) by den gerechte gecondemneert sal worden reeckeninge ende bewijs te doen naer behooren, welcke sententie ter executie by gyselinge ofte apprehentie geleyt ofte anders by schepenen geordonneert [3]) sal worden naer behooren.

12. Ende indien derfgenaemen beducht waeren, dat die goederen by den boedelharder ofte boedelharster vervremt mochten worden, ende niet suffisant genoech en waer tot intresse, sullen derffgenaemen den boedelhouder off -houster [4]) mogen doen citeren om te stellen cautie. Ende sooverre hy ten eersten rechtdaege niet en compareert, sullen die goederen by den gerechte in verseeckeringe gestelt worden; maar indien hy compareert, sal tegens die versochte cautie mogen sustineren, ende sullen schepenen daerinne ordonneren naer behooren.

13. Item indien den boedelhouder off -harster [4]) nae de(n) overlyden van de gestorvene begeerde te procederen tot scheydinge van de goederen, ende daertoe met vrientschap niet cunnen geraecken, sal voor recht doen citeren dengeenen, daertegens hy schiftinge ende scheydinge begeert [5]) te doen. Ende indien hy, andermael ende dardemael geciteert sijnde, niet en compareert, sal versteecken wesen [6]) van sijn defentie, die hy daertegen hadde mogen doen, ende sal vierdemael geciteert worden met inthimatie [7]) om te comen hooren sententiëren, daer die schout ende schepenen uut synen naeme sullen procederen metten boedelharder tot schiftinge ende deylinge [8]). Ende daernae sullen die schepenen metten boedelhouder [9]) procederen tot schiftinge ende scheydinge, sulcx sy bevinden sullen te behooren.

14. Item waert, dat partyen off [10]) erfgenaemen ten beteyckenden dage compareerde ende consenteerde in de scheydinge,

---

1) V: „ende scheydinge".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) V: „gecondemneert".
4) V: „boedelharster".
5) V: „begeert schiftinge ende scheydinge".
6) V: „werden".
7) U: „insinuatie".
8) V: „scheydinge".
9) V voegt hier in: „ofte -harster".
10) De twee laatste woorden ontbreken in V.

sal den boedelhouder by den gerechte geordonneert worden een seeckeren dagh om sijn boedelcedulle te maecken ende sijn tegenpartye over te leveren om die te debatteren int geheel ofte deel ofte daerinne te consenteren ende voorts te procederen naer behooren.

15. Item den boedelharder sal in den inventaris stellen alle die goederen, die den doode int leste van sijn leven besath en hadde, tsy dat die goederen in den sterffhuyse sijn off daerbuyten [1]), en denselven inventaris by eede confirmeren, welcken eedt pertinentelijck by den secretaris achter aen den boedelcedulle sal worden geteeckent. Ende off naemaels enige goederen bevonde(n) worden, den sterffhuyse dier tijt behoort hebbende, sullen derffgenaemen voor haer alleen [2]) mogen behouden, tenwaere den boedelhouder off boedelhouster [3]) verclaeren daervan geen kennisse gehadt te hebben, ende hetselve wederom by eede affirmeren, in welcken gevalle by schepenen daerinne geordonneert sal worden naer behooren.

16. Item als die boedelcedulle geclaert is, tsy by wysinge vant gerecht off toelaetinge van partyen, sullen die boedelharder of [4]) erfgenamen met malcanderen voorts procederen teenen bequaemen dage tot schiftinge ende scheydinge van de voorschreven goederen, welcken dagh die van den gerechte hem prefigeren sullen [5]).

17. Item wat een weduwnaer, weduwe, boedelhouder off -houster, sittende gemeens boedels ongescheyden met haer kinderen ofte erfgenaemen, midlertijt wint [6]) ofte verliest ofte [7]) aenbesterft ofte gemaeckt wort, dat compt tot proffyte ende schade van den gemeenen boedel.

18. Item als twee off meer in een goet bestorven sijn, soo sal die outste van de erfgenaemen, een man altoos voor een vrouw, geprefereert worden bewaerder te wesen van de brieven, ende sullen alle die andere erfgenaemen daervan copye mogen nemen tot gemeene costen; dan die het meerder in

---

1) V voegt hier in: „binnen der stadt oft daerbuyten".
2) V: „die alleen voer haer".
3) V: „-harster".
4) V: „ende de".
5) U: „sal".
6) U: „winst".
7) Dit woord ontbreekt in V.

de goederen heeft, sal bewaerder wesen [1]), mits leverende copye als boven [2]).

19. [3]) Item als veel persoonen gerechticht sijn in een huys, elcx even veel ofte deen meer als dander, ende niet en conde [4]) tsamen accorderen, soo en sal den meesten den minsten off [5]) den minsten den meesten niet connen dwingen tot vercopinge van hetselve huys, maer een ygelijck sal sijn gedeelte mogen vercopen tot sijn goetduncken, welverstaende dat diegeene, die het meestendeel daerinne heeft, hetselve huys sal mogen in huere gebruycken voor diegeene, die minder deel heeft, mits betaelende die huere tot taxatie van den gerechte, ende stellende cautie voor deselve huere. Insgelijcx sal in die huere geprefereert worden, die eenich part daerinne [6]) heeft, voor eenige andere, die geen part daerin en hebben, ende dit tot taxatie ende cautie als vooren.

20. [7]) Item als twee ofte meer in een huys al evenwel gerechticht sijn, ende sy int verhueren niet en conde accorderen, sullen sy by schepenen daeromme looten, wie het eerst bewoonen sal voor een seeckeren tijt ende huere tot taxatie van deselve schepenen.

21. [8]) Item off eenigen boedel verstorve, die niemant aenveerden en wilde als erffgenaem, ende die goederen van den sterffhuyse ten versoecke van de schuldenaers by den schout in arreste gestelt wierden, sal men ten versoecke van de besetters deselve vercopen ten proffyte van de crediteuren, behoudelijck eenen iegelijck sijn recht van prefferentie ende concurrentie.

22. Item een weduwe, die voor de baer uyt gaen wil, sal gehouden wesen voor die baer uyt te gaen met haer dagelijcxe huyck ende clederen tot op het graff toe, leggende op het lijck van den doode de sleutelen van den sterffhuyse, sonder eenich ander goet uutten sterffhuyse te hebben nochte eenichsints des boedels goet daernae te onderwinden. Ende

---

1) V: „der brieven sijn".
2) V: „voren".
3) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 384 artt. 3 en 4.
4) V: „cunnen".
5) V: „noch".
6) U: „inne".
7) Vgl. Muller h. a. w. blz. 384 art. 5.
8) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 382 art. 23.

sooverre naemaels bevonden wort, dat sy eenich ander goet uytten sterffhuyse genoten hadde, ofte den boedel daernae [1]) onderwonden, soo soude sy schuldigh wesen den boedel te verantwoorden.

23. Item dat roucledere worden verstaen dootschulden te sijn, ende sullen worden betaelt by de erfgenamen van de overleden; welverstaende dat die dispositie, wie roucledere behoort [2]) te genieten, sal staen tot discretie van den gerechte nae de qualité van de persoon ende gelegentheyt des boedels.

24. Ende als ymant storve, daer den boedel gerepudieert wort, off veel en diverse crediteuren sijn, sullen die dootschulden voor andere prefereren.

25. Als een bedde gescheurt is, ende geëchte kinderen gebleven sijn, sullen allen die eygen goederen deylbaer sijn. halff ende halff, beheltelijck man ende [3]) wijff ende outste soon elcx sijn voordeel, als geseyt sal worden.

26. Item [4]) off daer geen kinderen en waeren, sullen evenwel die eygentlijcke goederen deylbaer sijn tusschen de langhstlevende ende de erfgenaemen van den overledene, beheltelijck het voordeel als vooren [5]).

27. Item storve ymant sonder eenige blijckende geboorte achter te laeten, vader ende [6]) moeder off eenige van beyden in levende lyve sijnde, sullen erven op vader ende [6]) moeder ofte die van hem int leven sal wesen.

28. Item off [7]) ymant storve, geen echte kint ofte kintskinderen, vader, noch moeder, noch ascendenten achterlaetende, sal erven op sijn broeders ende susters, soowel op die van den halven bedde, als heelen bedde. Ende by foute van dien sal sijn goederen erven ab intestato op sijn naeste vrienden van sijn vaders off moeders syde, beheltelijck dat susters- ende broederskinderen achtervolgende tplaccaet op den.....[8]) gepubliceert alhier staet grypen sal, ende met eene hant intasten sullen.

---

1) V: „nae den boedel".
2) V: „behoren".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) V: „ut supra".
6) U: „off".
7) V: „indien".
8) Oningevuld in U en V.

29. Item [1]) off imant storve, verscheyde broeders- ende susterskinderen tot sijn erfgenaemen achterlaetende, sullen succederen in stirpe, ende niet hooft voor hooft, ofte in capite [2]).

30. Item [3]) simpele bastaerden sullen mede erven in haer moeders goet.

31. [4]) Item simpele bastaerden sullen haer goederen erven op de vrienden van smoeders syde.

XXII. [5]) *Van huyshuer en(de)* [6]) *huysen te ruymen.*

1. Item [7]) een huysheer ofte eygenaer van eeñ huys mach alle hetgeene hy in tselve huys vint, int voorschreven huys besetten voor sijn achterwesen van sijn huyshuer, ende sal voor andere crediteuren prefereren.

2. Item als ymant een huys ofte erve in huere heeft, ende den eygenaer beducht waer voor de betaelinge van de huere, sal des huermans goet, dat hy in het huys ende erve heeft, mogen doen besetten gerechtelijck, ende den secretaris int register doen aenteyckenen, van welcke besettinge den besetter den huerman een weete sal doen laten [8]) by den gerechtsbode, ende sal daernae den huerlinck moeten [9]) borge stellen ofte pandt leveren, daer den eygenaer mede tevreden behoort te wesen, eer hy sijn goet vant eygen sal mogen vervremden ofte verbrengen, ende dit op [10]) poene van tien guldens, halff tot des schouts behoeff ende halff tot des gerechts behoeff.

3. Item off [11]) den eygenaer beducht waer, dat by den huerman — niettegenstaende die besatinge — het goet verbrocht soude worden, sal in sulcken geval sijn huerman met

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) V: „stirpes" en „capita".
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 383 art. 28.
5) Vgl. B. IX art. 3.
6) V voegt hier in: „de".
7) Dit woord ontbreekt in U.
8) V: „laeten doen".
9) U: „mogen".
10) V voegt hier in: „een".
11) U: „dat".

inthimatie [1]) doen citeren tegens eenen seeckeren rechtdagh, ende tenselven dage dienende, mogen concluderen tselve goet gestelt te worden in bewaerder handt tot sijn achterwesen toe, off dat die gedaeghde sal cautie suffisant stellen [2]). Ende sooverre die gedaeghde ter eerster instantie niet en compareert, sal den eyscher by schepenen sulcke conclusie toegewesen worden; ende indien hy compareert, sullen partyen gehoort worden, ende daernae by schepenen geordonneert worden [3]) nae rechts [3]) behooren.

4. Item [4]) wie een huys verhuert heeft, sal gehouden wesen hetselve in raecke ende daecke te houden ende alle noodelijcke reparatie tot synen costen te doen doen [4]). Ende indien hy in gebreecke bleve, sal den huerman den eygenaer daertoe doen citeren met inthimatie, ende sal ten dage dienende by schepenen daerinne geordonneert worden naer behooren, tensy datter huerceduel waer ter contrarie.

5. [5]) Item een huerlinck en sal sijn gehuerde huys niemant voorts mogen verhueren dan aen dengeenen, die het niet meer en sal cunnen bederven dan hy selffs, behoudende mede dat den huerlinck gehouden sal wesen den eygenaer die voorhuer te presenteren tenminsten twee maenden voor de vervaertijt.

6. Item [6]) niemant en mach eenige huer pretenderen dan met onderteyckende huercedulle off met gelooffwaerdige [7]) getuygen, die met recht niet te reprocheren en sijn.

7. Item [8]) als een huys vercoft is, soo wort de huer gebroocken, mits dat die coop ende ontwaeringe twee maenden voor de vervaertijt den huerder geïnsinueert moet worden, onvermindert den huerlinck sijn intresse tegens den verhuerder tot taxatie van den gerechte.

8. Item een tienjerige huer en wort door den coop niet gebroocken, dan mach den huerlinck sijn [9]) huerjaren uuthouden.

9. Item in cas van oppositie tegens de ontwaringe van

---

1) U: „insinuatie".
2) V voegt hier in: „voer sijn achterwesen".
3) Dit woord ontbreekt in V.
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) Vgl. Muller. h. a. w. blz. 385 art. 10.
6) Dit woord ontbreekt in U.
7) V: „loffweerdige".
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) V: „dselve".

huyshuer, sal sommierlijck ten versoecke van den verhuerder mogen geprocedeert worden van drie dagen tot drie daegen op costen van [1]) ongelijcken.

XXIII. [2]) *Van meubile goederen, die te pand geset sijn, ende daer gelt op gehaelt is.*

Item [3]) wie op eenige meubelen, silverwerck, cleynodiën, clederen off ander gereetschap gelt [3]) gedaen heeft, ende twistende worden tegens diegeene, diet verseth heeft, van de opgeleende penningen, ende datter geen getuyge off hantschrift èn waer ten byde zyden, mach diegeene, diet geleent heeft ende gelt daerop gedaen, sijn penningen ende voorwaerden bevestigen by eede, ende niet die dat pandt verseth heeft.

XXIV. [4]) *Van timmeringe.*

1. Item [5]) niemant en sal eenige huysen mogen timmeren binnen deser stede dan van steene mueren ende harde daecke, op poene van tien Carolusguldens, halff tot des schouts ende halff tot des stats [6]) behoeff, ende dat hetselve getimmer wederom tot costen desgeenen, diet getimmert heeft, affgebroocken sal worden.

2. Item die een huys timmert, daer geen gestaen en heeft, ofte affbreeckt, dat weeck dack heeft, ende met hart dack deckt, sal die stadt hem daertoe betaelen die darde roede dacks, te weten van yder roede tien stuyvers.

3. Item niemant sal sijn huys, dat met hart dack gedeckt is, mogen stoppen met stroy off rietdack, op poene van ses guldens [7]) ten behoeve als vooren, ende datselffde wederom tot synen costen aff te doen.

4. Item [8]) niemant sal eenich huys in de stadt mogen affbreecken dan met consent van de borgemeesters ende onder belofte van een beter wederom te setten.

---

1) U voegt hier in: „de".
2) Vgl. A. CXVII.
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Vgl. A. CXX; B. LX.
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) De vijf laatste woorden ontbreken in U.
7) V: „Karolusguldens".
8) Dit woord ontbreekt in U.

5. [1]) Item [2]) indient gebeurde, dat ymant van nu voortaen wil nieuwe fondamenten leggen om te timmeren, sal gehouden wesen tselve synen naeste gebuer gerechtelijck te laten weten acht dagen te vooren, eer hy dat fondament sal willen leggen, hoe, waer ende (in) wat manieren, ende die geswoorens daerby nemen. Ende als hy begonnen heeft soodanich [3]) fondament te leggen, sal voorts mogen timmeren, tenwaere sijn naeste gebuer hem dat verbode, eer twerck vier voeten hoog boven die aerde waer. Ende indient hem niet verboden en wort voorts te timmeren, eer twerck vier voeten hoogh waer boven die aerde, sal mogen voortvaren sonder verbeuren ende sijn begonnen werck volmaecken, tenwaer dat syn naebuer absent waer, dewelcke in sulcken gevalle in veertien dagen naer sijn wedercomst die timmeringe sal mogen verbieden, ofte hy verliest sijn recht van de timmeringe te mogen affbreecken, behoudelijck nochtans denselven, indien hy beswaert is. sijn actie van schade ende intresse.

6. Item waert oock soo, dat ymant eenich werck off huysinge timmerde, sonder die weete te laten doen aen dengeenen, die sulcx hinderlijck soude mogen sijn, ende datselve getimmer jaer en dagh in calck gelegen ende gestaen heeft, soo sal dat getimmer mogen blyven staen, maer men sal dengeenen, die sulcken [4]) getimmer te nae gebout off getimmert is, verstoringe daervan doen tot kennisse van den gerechte.

7. Item als ymant lijntreckinge begeert, sal den schout mette schepenen gaen ter plaetse contentieux, ende dat rechten.

8. Item [5]) als den eenen den anderen sijn gebouw off [6]) getimmer verbiet, wie in onrecht bevonden wort, sal sijn wederpartye sijn costen ende schade opleggen tot taxatie van den schout ende schepenen; ende sal diegeene, die twerck verboden heeft, tot behoef van den gerechte een Carolusgulden verbeuren [7]).

---

1) Vgl. voor de artt. 5—32: Muller. h. a. w. blz. 387—390 artt. 1—28.
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) V: „sulck".
4) V: „alsulcken".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) De twee laatste woorden ontbreken in V.
7) V: „verbueren een Karolusgulden".

9. Item niemant en sal des anderes lucht op sijn erve betimmeren mogen dan met een viercant steenen huys, geleyt in calck, tenminsten een roede weyt, sooverre die erve daer is, met gespannen daecke, gedeckt met harden daecke, ende met een uytgaende schorsteen ende niet met een [1]) loose. Ende soo wat getimmer [2]) in cley gemetselt is en(de) gemetselt sal worden, en is geen timmeren [3]) van waerden, daer ymant sijn getimmer mede beschudden off ymant sijn lucht mede benemen mach.

10. Item niemant en sal vensteren maecken, sy en sijn beneden acht voeten hoge van sijnder deelen, daer hy licht mede schept op een [4]) anders erve, ende die vensteren sullen met yseren traliën gemaeckt wesen, daer men niet door en mach.

11. Item [5]) indien ymant twist om de timmeringe ofte erffscheydinge ofte anders, dat des huys ofte erffs noot waer, sal den schout tot versoecke van partyen daertoe schicken twee schepenen metten geswooren, nae de [6]) ordonnantie van welcken partyen hem reguleren sullen. Ende sullen die geschickte schepenen ende geswooren voor haer salaris hebben elcx vier stuyvers, ende die secretaris sal oock hebben vier stuyvers, tenwaer dat sijn arbeyt, dien hy ter cause van dien deede, waer seer groot; in sulcken [7]) geval sal hy geloont [8]) worden tot taxatie van den gerechte.

12. Item die een huys ofte muer, staende aen sijn buren [9]) erve, doet affbreecken, is schuldich in [10]) plaetse van dien tot synen costen een heynmuer te setten. Ende indien hy dselve doet setten op de gerechte palen tusschen hem ende sijn gebuer, soo is die heynmuer gemeen, ende moet voortaen tot gemeene costen onderhouden worden; maer soo [11]) hy die heynmuer doet setten op sijn erve, soo behoort hem die alleen toe, ende moet die tot synen costen onderhouden.

---

1) V: „enige".
2) V voegt hier in: „dat".
3) V: „timmerage".
4) V: „an des".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) Dit woord ontbreekt in V.
7) V: „welcken".
8) V: „hy geloont sal".
9) V: „gebueren".
10) V voegt hier in: „de",
11) V: „indyen".

13. Item niemant en mach den drop ofte anckershooffden [1]) hebben ofte setten buyten sijn erve sonder consent van sijn gebuer.

14. Item die in [2]) plaetse van een gemeen gelint, tuyn ofte heyndinge wil doen maecken een muer, mach die doen maecken op syne costen; ende naedat die muer volmaeckt is, soo is deselve muer gemeen, ende behoort tot gelijcke costen onderhouden te worden.

15. Item niemant en mach vensteren maecken ofte lucht ofte gesicht nemen door [3]) een gemeen muer.

16. Item [4]) niemandt en [4]) mach aen een gemeen muer iet doen maecken, daer hy die gemeene muer mede soude mogen verargeren, als ovens, privaten ende diergelijcken; maer indien hy tselve by die gemeen muer wil doen maecken, moet een muer tusschen beyden maecken [5]) tenminsten anderhalve steen dick, ende die soo bewaeren, dat die gemeen muer daeraff geen letsel ende syne gebueren geen ongerieff daerdoor en hebben [6]).

17. Item die een huys wil setten [7]) op [8]) gemeen muer, daer te vooren geen gestaen en heeft, is schuldigh twater van deselve huysinge [9]) op sijn erve te lyden of te vooren ter straten uyt sonder letsel van sijn gebuer.

18. Item indien die gebueren, recht hebben(de) in denselven gemeenen muer, naemaels tsyne oock oprysen ende hoogen wil, soo mach hy met syne huyse ende metserye in den gemeenen muer vaeren, sonder yet te geven ofte te betaelen voort hoogen van den voorseiden muer. Ende sooverre die gebuer soo hooge timmert met syne huyse als dander, soo behoort men die goote weder te leggen op de gemeen muer, ende van dan voortaen te onderhouden tot gemeene costen

19. Item als men op een gemeen muur een goote wil leggen, daervan te vooren geen gelegen heeft, ende die vooren

---

1) V: „anders hoofden".
2) V voegt hier in: „de".
3) V voegt hier in: „oft in".
4) Dit woord ontbreekt in U.
5) De zes laatste woorden ontbreken in U.
6) De drie laatste woorden ontbreken in V.
7) V; „setten wil".
8) V voegt hier in: „een".
9) V: „huyse".

ter straete niet uut en [1]) compt, soo behooren die gebueren recht te hebben in de gemeen muer twater van de goote te lyden halff ende halff.

20. Item die met een slaper compt op sijn gebueren huys, is gehouden [2]) sijn [3]) slaper soo te onderhouden dat sijn gebuer daerby geen schade off letsel en hebbe.

21. Item twee gebueren, een [4]) toeganck hebbende tot een heymelijckheyt, onder die aerde wesende, sijn schuldigh die tot gelijcke costen te onderhouden ende te doen ruymen ofte reynigen. Ende als die gemeene privaet ofte heymelijckheyt in goeden state is, soo mach de een van henlieden, indient hem belieft, daervan scheyden sonder deselve meer te gebruycken; ende van dan voortaen is hy ongehouden [5]) van eenige costen daeraen te doen ofte [6]) moeten hangen; ofte deselve privaat te doen scheyden met een muer tot syne costen; ende van dan voortaen sal yder [7]) sijn helfte onderhouden tot syne costen.

22. Item als deenen gebuer den anderen consenteert in sijn muer te mogen varen, soo wort ende blijft alsulcken muer van dan voortaen een gemeen muer, tensy datter conventie ter contrarie sy.

23. Item niemant en mach op sijn selffs erve eenige vuylnissen ofte onreynicheyt leggen, noch eenige last ofte swaerte setten, cuylen ofte putten graven, daerby sijn gebueren eenige [8]) stanck ofte letsel crygen [9]) mogen.

24. Item een muer, uyt sijn loot wesende ende hangende over die erve van sijn gebuer, moet ingetogen sijn ende int loot geseth worden [10]) tot costen van dengeenen, die de muer toebehoort, ofte tot gemeene costen, soo [11]) die muer gemeen is.

25. Item als ymants boomen over sijn gebueren erve han-

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) V: „schuldich".
3) V: „den".
4) Dit woord ontbreekt in V.
5) U: „gehouden".
6) De twee laatste woorden ontbreken in V.
7) V: „elck".
8) V: „erven".
9) V: „gecrygen".
10) Dit woord ontbreekt in V.
11) V: „indien".

gen [1]), soo moet hy die doen corten ofte die helfte van die vruchten, die overhangen, sijn gebuer laten volgen, daeraff die gebuer, over wiens erve die boomen hanghen, die keure sal hebben.

26. Item een ygelijck is schuldigh sijn schoorsteen soo hoogh te maecken, dat sijn gebuere van den roock ofte andersints geen ongerieff en hebbe.

27. Item een ygelijck is schuldigh het waeter, vallende van sijn huys, te lyden opt syne sonder letsel van sijn gebuer.

28. Item [2]) die sijn waterloop heeft over ofte door eens anders erve, is schuldigh int gat van den waterloop te doen stellen een steen met een ysere tralie om te verhoeden, dat daerdoor [3]) geen vissoppe ofte andere vuylnissen mach lyden, maer alleenlijck schoon water ofte hemels water.

29. Item niemant en mach sijn erve boven den ouden gront soo hoogen ofte soo nederen, dat sijn gebuer eenige hinder ofte schade daerby compt te lyden [4]).

30. Item [5]) indien dat ymant den anderen te nae timmerde, sal diegeene, die thinderlijck is of te naer gaet [6]), sulcx met recht mogen verbieden, ende dat ter plaetse daert werck gemaeckt wort. Ende indien naderhant op off aen het begonnen werck getimmert wort, sal by provisie ende sonder andere kennisse van saecken gedevolveert ende affgebrocken worden tot costen van dengeenen, die tegens sulck verbodt gedaen heeft; welverstaende nochtans dat dieselve, die alsulcken werck begonnen heeft, mits stellende suffisante cautie om twerck af te breecken, indien dat bevonden wert alsoo te behooren, voorts sal [7]) mogen timmeren.

31. Item [8]) wat getimmer dat boven een dardendeel van hondert jaeren getimmert gestaen heeft [9]), sal alsoo getimmert blyven, ende daer en sal men geen ruyminge aff mogen bieden noch verstoringe aff doen.

---

1) U: „hangende".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) U: „daer".
4) V: „hebbe".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) De vier laatste woorden ontbreken in V.
7) U: „te".
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) V. voegt hier in: „dat".

32. Item indien eenige differenten verresen voor schepenen usschen partyen ter cause van timmeringe, ende van node waert op het erve te gaen, sal die schout committeren twee schepenen, die tot allen tyden sullen mogen gaen ter plaetse contentieux ende nemen oculaire inspectie [1]), ende partyen voor hemlieden geroepen ende [2]) gehoort sullen worden ende [3]) sullen tproces verbael by den secretaris doen aenteeckenen ende de gerechte haer rapport doen, om daerop by den gerechte geordonneert te worden.

XXV. [4]) *Van voordeel.*

1. Eerstelijck [5]) daer is driederley voordeel: die man van sijn wijff, dat wijff van haeren man, ende den outsten soon van sijn vader; ende die moeder neempt haer voordeel voer [6]) haeren soon.

2. Item het mans voordeel is: drie ryepeerden, tsy ruyn off henghst, ende elck moet out sijn XXXIIII [7]) maenden, sooverre die daer sijn, off sooveel min als daer sijn, met alle haer gerede; voorts alle sijn harnas ende alle sijn geweer ende wapenen tot den oorlochs behoeff; item alle syne clederen, tot synen lyve behoerende; item een bedde, een deecken, een oorkussen, een tafellaecken, een paer slaeplaeckenen, een dwael ende een disch off taffel, soo men dat bedde ende taffel op [8]) sijn stadelickste deckt; een silvere nap off schael ofte cruysen, die beste sonder een, sooverre daer drie sijn; isser maer twee die beste; isser maer een dieselve; item een silveren lepel; desgelijcx een koperen poth, een ketel, twee vlessen ende een bijll.

3. Item [9]) een man, die geen ryepeerden en heeft, neemt dat beste bedde mette beste deecken, een paar slaeplaeckens, een taffellaecken, een dwael, een silveren beecker, een

---

1) V: „inspectie oculair".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) De drie laatste woorden ontbreken in V.
4) Vgl. A. CXIV; B. LXXXIX.
5) V: „Item".
6) U: „van".
7) V: „XXXIII".
8) V: „tot".
9) Dit woord ontbreekt in U.

watervath [1]), een hael, een poth, een kist, alle sijn harnas ende wapenen, ende een [2]) harnaskasse, ende alle dat tot synen lyve behoort, ende voorts van ketelen, schottelen ende taeljoren, ende andere ingedoemte [3]) het beste.

4. Item die outste soon neempt insgelijcx voordeel als die vader.

5. Item der vrouwen voordeel: sy neempt haer beste bedde. alst ten hooghtijt staet, haer stoel, haer kussen, haer taffel. haer schragen, haer beste taffellaecken, haer beste dwael. een kandelaer, een silveren schael ofte cruysen, die beste sonder een, soo [4]) daer drie sijn [5]); isser twee, die beste; isser een, dieselve; een silvere lepel, een coperen poth, een ketel, een mortiersteen, een watervath, een tange, een treeft. een crauwel, een soutvath, haer beste kist [6]), een koffer; item haer clederen, daer sy ten hooghtyde mede gaet, haer beste huyck ende haer clederen, daer sy dagelijcx mede gaet. ende haer doecken ende haer lijnwaet, tot haeren lyve behoorende.

6. Item wat voordeel daer niet en is, en mach men uutcopen [7]).

7. Item dat voordeel en draeght geen schulden, sooverre daer eygen goets genoegh is [8]).

8. Item al bleeff ymant veel jaren ongescheyden in den boedel [9]), die voordeel aenbestorven is, als hy daeruyt scheyt. mach sijn voordeel medenemen, dat hem nae de doot aenbestorven was [10]).

XXVI. [11]) *Van erfpachtrecht.*

1 [12]). Indien ymant erffpacht ofte leengoederen staende

---

1) V: „waterpot".
2) Dit woord ontbreekt in V.
3) U: „in gedaente".
4) V: „indien".
5) V: „is".
6) V voegt hier in: „ende".
7) U: „niet copen".
8) V voegt hier achter: „om de schulden te betaelen".
9) V. voegt hier in: „sitten".
10) V: „is".
11) Vgl. A. CXXI.
12) De artikelen 1 en 2 komen in V. in omgekeerde volgorde voor.

houwelijck aencoopt [1]), soo is die rechte leenvolger van dien gehouden daervan verstooringe te doen van de penningen, daerom het leen ofte erfpacht gecoft [2]) is, mits daeraen houdende sijn portie haereditaire.

2. Item soo wie hoffsteden ende land in erfpacht besith, en mach die niet beswaeren, belasten, splitten noch deylen sonder den erffpachtheer; al gaen se voor de dagelijcxe banck over, sy sijn nochtans voordelijck ende erven op den outsten.

3. Item die langhstlevende man off wijf, met voorseide leengoederen beleent sijnde, is gehouden des overledens erffgenaemen verstoringe te doen voor deen helfte.

XXVII. *Van vechtkeuren.*

1 [3]). Eerst soo wie ymant binnen deser stede ofte vryheyt van dien in toornigen moede steeckt, hout, slaet, stoot, onwaerdelijck aengrijpt, sijn mes bloot uyttreckt, sijn pieck, stock, boge, busse off andere wapenen op ymant soeckt ende daermede drijcht, ofte met kannen, potten, tinne ofte aerde, slaet off werpt, sal deerste aenvechter verbeuren tien Carolusguldens [4]); insgelijcx sullen oock verbeuren gelijcke keuren deen [5]) borger ofte ondersaet tegens danderen, die ergens buyten die voorschreven stadt ofte stadtsvryheyt in toornigen moede staecke etc.

2. Item [6]) alst niet bewijslijck en is, wie deerste aenvechter geweest is, sullen partyen de voorschreven boeten halff ende halff betaelen.

3. Item waert, dat die gewonde konde bewysen met eene getuyge dandere hem eerst [7]) geaggresseert te hebben, tselve oock by eede affirmerende [8]), wert van de boeten geabsolveert.

4. Soo wie yemant ofte nae ymant in toornigen moede met steenen werpt, tsy dat hy ymant raeckt ofte niet, verbeurt boven de voorschreven breucke twee guldens.

---

1) V: „angecoft heeft".
2) Dit woord ontbreekt in U.
3) Vgl. voor de artt. 1—7: Muller. h. a. w. blz. 395 artt. 1—7.
4) V. voegt hier in: „en XIV stuvers".
5) V: „een".
6) V: „Ende".
7) V: „eerst hem".
8) V: „affirmerende by eede".

5. Soo wie ymant int aengesicht onweerdelijck spuyt met quaden moede, verbeurt ses Carolusguldens.

6. Item by nachte ofte naer sonneschijn, in de kercke off opt gewyde, item [1]) in de vryheyt van de plaetse ofte presentie van den gerechte sijn alle keuren dubbelt.

7. Item alle waerden ende waerdinnen werden gehouden tgevecht, binnen haeren huyse gevallen, binnen XXIIII uren onsen schout aen te brengen, byt verbeuren van dubbelde keuren. Ende op deselve poene sijn [2]) barbiers schuldigh binnen de voorschreven tijt denselven schout te denunciëren off int keurboeck te doen teyckenen die gequeste ende gewonde persoonen, die sy verbinden ofte meesteren.

8 [3]). Indien een vrouwe vecht, verbeurt een out schilt, sooverre sy staet ter goeder naem ende faem; indien sy een persoon is van quade geruchte, soo sal sy die stadts steenen dragen ofte tot arbitragie van den gerechte gestraft worden.

9 [4]). Item dat een geswooren uytten gerechte tuyght, dat wort van waerden gehouden.

10 [5]). Item die sijn keuren voor recht ontkent [6]), staet op dubbelde keuren.

11 [7]). Item off eenige twist geviel tusschen twee borgers ofte ingesetenen, daer mach den schout, borgemeesters [8]) schepenen ofte ymant uutten raedt de vrede eysschen; ende indien die [9]) partye geen vrede geven en [10]) wil, sal deerste reyse verbeuren drie [11]) pont, tpont gereeckent tot XX stuyvers [12]), die tweede reyse ses [13]) pont, die darde reyse twaelff [14]) pont. Ende sooverre partye alsdan noch geen vrede geven en [15]) wil, sal den vredeëysscher die vrede tusschen partyen

---

1) V: „insgelijcx".
2) V. voegt hier in: „de".
3) Vgl. A. X art. 10; B. XC art. 17.
4) Vgl. A. X art. 11.
5) Vgl. A. X art. 16; B. XC art. 26.
6) U: „bekent". V. voegt hier achter: „die".
7) Vgl. A. XII.
8) V. voegt hier in: „off".
9) Dit woord ontbreekt in V.
10) Dit woord ontbreekt in U.
11) V: „een".
12) De vijf laatste woorden ontbreken in V.
13) V: „twee".
14) V: „noch drie".
15) Dit woord ontbreekt in U.

leggen ende deselve gebieden malcanderen met woorden ofte wercken niet te misseggen ofte misdoen. Ende sooverre sy daerover dede, ofte ymant van beyden, sullen gestraft worden als vredebreeckers tot arbitragie van den gerechte; ende sal die voorschreven vrede staen ses weecken.

12. Item [1]) soo wie de boode het pant uutte hant neempt, en(de) geen pandt genomen en wil hebben, hetselve datelijck belettende, die sal criminelijck gestraft worden tot arbitragie van den gerechte.

13 [2]). Item een wijff ofte yemants bode, die pantweeringe doet, soo mach die man binnen XXIIII uren, naedat hetselve [3]) tot synen kennisse gecomen is, comen ende brengen tpandt. Dede hy des niet, soo sal dat wijff ofte bode gestraft worden tot discretie van den gerechte.

14 [4]). Item als tot ymants huysinge brant opgaet, ende yemant eerder brant riep dan diegeene, daer den brant is, sal verbeuren twee guldens [5]) twee stuyvers.

15 [6]). Item [7]) indien eenige copers, die tgoet op- off voorcopen [8]), ofte buyteluyden eenich goet op den merckdagh, dat totter merckt gedraegen is, opcoopt [9]) voor die gewoonelijcke ure [10]), die verbeurt datselffde gecofte goet ende daerenboven twee guldens twee stuyvers.

16 [11]). Item [12]) indien [13]) ymant, wesende een coorncoper ofte soutcoper, sijn goet minder laet omroepen dan hy tgegeven hadde, ende dat overmits [14]) eenich vreemt man met sulcken goet aengecomen waer, ende denselven man wederom wegh sijnde, soo en [15]) mach hy dat goet niet wederom op-

---

1) Dit woord ontbreekt in U.
2) Vgl. B. XXIX art. 3.
3) V: „nadattet".
4) Vgl. A. XX, LXX; B. XCI.
5) V. voegt hier in: „ende".
6) Vgl. A. LXVI.
7) Dit woord ontbreekt in U.
8) V: „voorcoper".
9) V: „coopt".
10) V voegt hier in: „te weeten voer X uren".
11) Vgl. A. LXIX; B. LXXVII art. 2.
12) Dit woord ontbreekt in U.
13) V: „of".
14) V. voegt hier in: „datter".
15) Dit woord ontbreekt in U.

steecken, op de verbeurte van vijff guldens, soo dickwils hy van sulcken goet vercofte.

17 [1]). Item off eenich vreemt man eenich goet brachte te coop, ende datselve liet omroepen, daer en mach geen vercoper [2]) off copen, tensy het eerst een atmael [3]) aen lant gelegen hadde, op de verbeurte van tien guldens [4]).

18. Item [5]) indien eenich schip alhier aen lant aencomt om te lossen off te laden, sullen die borgemeesters ofte eenige van den gerechte mogen gebieden aen de schippers, die aen lant leggen, niet ladende off lossende, den aencomende voorseiden schip [6]) plaetse te maecken, op poene die in weygeringe blijft, van een boete van een out schilt, te appliceren de helfte tot behoeve van de heeren ende dander helfte tot [7]) de stadt.

19. Item niemant en [8]) sal [9]) mogen eenige palen afhouwen, die geslagen sijn door bevel van die van den gerechte om die schepen aen te meeren, op poene van een out schilt, tappliceren als boven.

20. Item niemant en sal met eenige schepen aen stads trappen meeren, op poene als voorens. [10])

---

1) Vgl. A. LXXX; B, LXXVII art. 1.
2) U: „voorcoper".
3) U: „ende altemael".
4) V: „pont".
5) Dit woord ontbreekt in U.
6) V: „schepen".
7) V: „van".
8) Dit woord ontbreekt in U.
9) V: „en zall nyemant"
10) Hierachter komt in V nog het volgende voor:

„Pro memoria.

„Deze ordonnantie is op Maendach den 13 February 98 die van den ouden raidt voergelesen, present borgemeester Zijl ende alle de schepenen dempto Ommeren, ende van den ouden raidt present den ouden Cleve, Schulenborch ende Dirck van Hollant, outborgemeesteren, C. de Wit, Vastricx, Baden, jonge Cleve ende Jurriën van Hollant, outschepenen. Ende sijn uuten ouden raidt gecommitteert den ouden Cleve, Schulenborch ende C. de Wit voernoemt, omme met andere drie van den gerechte nochmaels te resumeren, waertoe uuten gerechte sijn gecommitteert beyde burgemeesteren ende Dutrieux, schepen. Ende hebben dvoernoemde gecommitteerden neffens den heer schout metten secretaris tzelfde begonst op Maendach XX ende voltogen den 25 February daeraenvolgende anno 98 voorseyt."

In U volgt op de ordonnantie met latere hand deze onjuiste opgave: „Aldus gemackt by den ouden ende niuwen raedt in den jaere 1595".

E. VONNISSEN, GEWEZEN DOOR HET GERECHT.

I. 1546 *Januari* 19.

Oerdel gewesen van Ghijsbert Robbens. by gevolch van scepenen tussen mr. Wouter eysscher ter eenre ende Jerefaes van Hollant als scolt ter andere zyden.

Den eysscher, eyssende, dat die scolt voirgenoemd richten noch gichten noch mit gheen recht procederen en zoude mogen, tenwair dat den scolt mitten gherechte den eysscher eerst eyntlick sceyding dede van der boedel zalige Jacob die Wit, des eysschers huysfrauwen man geweest is. Die verweerder, sustinerende ter contrarie, seggende dat hy richten ende gichten ende mit zynen richtdach voirtvaren zouden moegen, mitsgaders dat den eysscher mit zynen parthyen dingplichtich was, welke party den scolt uuytstelling gegeven had om syne scriffture perfecktelick te doen maken. Die scepenen te Wijck, die altercatie beyder partye gehoert ende wel verstaen, hebben gewesen ende wysen mits desen voor recht, dat den verweerder mit zynen echtdach procedeeren ende voirtgaen sal nae behoren, ende dat den eysscher gehouden sal wesen die scriffturen zijnder parthye tontfangen, also den partyen by den scolt uuytstelling geconsenteert was, ende nyemant by der rechten behoert verkort twesen, ende alsdan voert te procederen mit recht, alsoe sy begonnen hebben.

II. *Eodem die.*

Oerdel gewesen van Ghijsbert Robbens. by gevolch van scepenen tusschen partyen: Anthonis van Zulen van Nyevelt

maerschalck ter eenre ende Gherit Hermans. mit zijn adherenten ter andere.

Die maerschalck sal gehauden wesen den verweerder den eyssch in scrijfft te geven ende veerder nyet, ende die verweerder dairop antwoert te geven op dwarsnacht nae vermoegen dat voergewesen oerdel.

III. 1546 *Februari* 16.

Oerdel gewesen van Henrick Aerts. by gevolch van scepenen tussen partyen: die maerschalck eysscher ter eenre ende Mary Gerit Jans. huysfraw verweerster, ter andere.

Die maerschalck heefft op dese tijt een onrechte aenspraeck gedaen op Mary Gerit Jans. huysfraw, ter cause want nyemant hem selven belasten en derff.

IV. *Eodem die.*

Oerdel gewesen van Andries Cleven by gevolch van scepenen tussen partyen: Antonis die Rijdder eysscher ter eenre ende Jan Rutgers., wonende in die Melckwech, ter andere.

Als: dat Jan Rutgers. gehauden sal wesen Anthonis die Ridder die scouut te betalen van alke overgeve sess stuyver, soe hy buten slandts vryheyt dairom gereyst is, ende van zijn zegel twe Carolusgulden twe stuyver nae ordinantie dat lantrecht.

V. *Echtdach in Martio in anno* 1546. *Opten sestienden dach in Meert.*

Overgesien, gelesen ende geviseteert eysch, antwoerdt, replijck ende duplijck tussen parthyen: Johanna zalige Jacob die Witten wedue eysscher ter eenre ende Otto die Wit ende Adryaen die Wit, als voichde ende mombers van zalige Jacob die Wit onmundighe kijnderen, verweerders ter andere zyde, beruerende zekere schiffting ende sceidinghe van zalige Jacob die Witten boedel et cetera, hebben scepens tot Wijck gewesen ende wysen mits desen voir recht, dat die verweerders gehouden sullen wesen te scifften, te sceyden ende te deylen metter eysscherse alle Jacob die Witte zalige naegelatene goederen, reede ende onrede, scult ende ontscult, nae recht ende usantie der stadt van Wijck, altijt voeruuyt nemende tot behoeff van zalige Jacob die Witten outsten soen alle vordel-, leen- ende heerlicken goederen; welverstaen-

den, dat die verweerders nochtans gehouden sullen wesen uuyt den naem van den outsten soen den boedel te restituëren of te verstueren alle alsulcke penningen, als die X hont lants heerlick goets, gelegen in Wykerbroeck, geheten Schoenreschee — diewelke staende huwelick uuyt den gemenen boedel geprocureert zijn — gekost hebben, absolverende den verweerders van breder conclusie tegens hen genomen, geconpenseert die coste om redenen, die scepens dairtoe moverende.

VI. 1546 *Juli* 3.

Oerdel gewesen van Henrick van Biler by gevolch van scepenen tussen parthyen: die audermans van die timmerluy van sunt-Josephghilde ter eenre ende Jan van Noen, kistemaker, wonende tUtrecht, ter andere zyden.

Soe als Jan van Noen zijn dijnres weet gehadt hebben, dat zy hier tot Wijck nyet werken en solden, ende zy geen burgers noch ghildebrueders en zijn, soe sullen sy gehauden wesen dat ghild te voldoen. Actum den darden dach July.

VII. 1546 *Augustus* 30.

Oerdel gewesen van Anthonis die Roen by gevolch van scepenen tussen partyen: Uulrick Antoniss. ter eenre ende Ariaen Witten ter andere zyden.

Alle datgeen, dat Uulrick Anthoniss. bewysen kan, dat zijsber goet is, dair mach hy Uulrick Antoniss.[1]) voor panden, ende van ander sculden sal hy voor aenspreken, alst een open rechtdacht is. Actum den XXX Augusti.

VIII. 1546 *September.*

Oerdel gewesen van Uulrick Antoniss. by gevolch van scepenen tussen partyen: Ot van Noerdt eysscher ter eenre ende Dirck Ghijsberts. mit zijn adherenten als verweerders ter andere.

Alsoe Ot van Noerdt den excijss verhuert is nae auwen heerkomen, soe sal Dirck Ghijsberts. mit zijn adherenten gehauden wesen Ot van Noerdt te contenteren nae auden heerkomen by goede luden sonder eedt te doen op dit pas.

IX. 1546 *September.*

Oerdel gewesen van Aert Henricks van Oemeren by ge-

1) Lees: „Ariaen Witten".

volch van scepenen tussen parthyen: Peter van Os ter eenre ende Block Jacobs. ende zijn burghere ter andere.

Alsoe Block Jacobs. die kaerden Peter van Os nyet gelevert en heeft nae vermoegen zijn hantscrijffte of coepcedullen op die dach, als benotelt staet in zijn hantscrijfft of coepcedulle, ende Peter van Os zijn gelt gerechtelicken gepresenteert heefft voir sijn dagen van hueringe, soe sal Block Jacobs. ofte zijn burgere gehauden wesen Peter van Oss verstueringe te doen by den gherechte of by goede manne van alsoe veele als die kaerden meer gawwen, dan die koep was op die dage van leeveringhe.

X. 1547 *Februari* 1.

Oerdel gewesen van Dirck van Broickhusen by gevolch van scepenen tussen parthyen: die audermans van Josephghilde ter eenre ende Anthonis Gerits. ter andere.

Wil Anthonis Gerits. dairtoe doen, alst recht is, dat mr. Jan sijn gehuyrde knecht was, soe sal hy vry wesen van der aenspraeck; indien hy dat nyet en doet, soe sal hy die audermans contenteren, alst behoert.

XI. *Eodem die.*

Oerdel gewesen van Dirck van Broickhusen by gevolch van scepenen tussen partyen: die audermans van sunte-Loey eysscher ter eenre ende Gerit Pons. ter andere.

Dat Gherit Pons. den jongen sal van hem laten ende in zijn huys nyet werken en sal, of hy sal dairvoor opleggen ende betalen die audermans, alst recht is.

XII. 1547 *April* 26.

Oerdel gewesen van Dirck van Broeckhusen by gevolch van scepenen tussen partyen: dat capittel tot Wijck eysscher ter eenre ende Aryaen Aerts. verwerder ter andere.

Alsoe Aryaen Aerts. huyrcedulle nyet en vermelt, of hy dat capittels landt solde bicken ofte nyet bicken, soe sal Aryaen Aerts. gehauden wesen nae usantie van der stadt van Wijck dat capittel wederom te leveren dryejarigen dryess. ende dairmede sal hy vry wesen van der aenspraeck.

XIII. *Eodem die.*

Oerdel gewesen van Dirck van Broeckhusen by gevolch

van scepenen tussen partyen: Cornelis Stevens. ende Frans Corneliss., als audermans van sunt-Josephghilde, eysschers ter eenre ende Anthonis Gherits. verweerder ter andere.

Indien dat Anthonis Gerits. dairtoe doen wil, alst recht is, dat mr. Jan van Vianen zijn gehuerden knecht geweest is, doe hy tot Uulrick Antoniss. gewrocht heefft, ende mr. Jan hem om zijn gelt gedient heefft, ende anders nyemant, soe sal hy vry wesen van der aenspraeck; indien hy sulcx nyet en doet, soe sal Anthonis gehauden wesen die audermans voerseyt te voldoen nae vermogen haer zegelen ende brieff.

XIV. 1547 *Juni* 14.

Oerdel gewesen van Henrick Aerts. by gevolch van scepenen tusschen parthyen: heer Aert Mathijss. onmundighe dochter ende die Pot binnen Wijck ter eenre zyde ende Pether Philips. ende Anna Mathys dochter, echteluden, ter andere zijde.

Kan Geerloff Aelberts. als gemachticht van parthy voergenoemd bewysen, den rechte genoch wesende, dat Peter Philips ende Anna Mathys dochter, echteluden, den boedel van zalige Elsgen mr. Mathys weduwe genoeten hebben, soe sullen sy gehauden wesen die schult ende makinge te voldoen ende te betalen. Actum den XIIII Juny.

XV. 1547 *Juni* 21.

Oerdel gewesen van Claes Matheuss. by gevolch van scepenen tussen partyen: die weduwe van Jacob Alerts. eysser ter eenre ende Alert die Leydecker verweerder ter andere.

Indien dat die weduwe voergenoemd kan bewysen, dat huer man stoelen ende tafel, dat sy eyst, tot zijn vordel gehadt heefft, soe sal Alert sculdich wesen dat weder in den boedel te brengen.

XVI. *Den XI February* 1552 *op Donderdach.*

Ordel gewesen by den schepenen tot Wijck tusschen parthyen: Dirck Dirckz. eysscher ter eenre ende Merry Willem Jansz. weduwe verweerster ter andere zyde, hoe dat die verweerster, zoo zy procedeert, hoer [1]) doode hant zell hebben

---

1) Dit woord is doorgeschrapt en vervangen door: „*useren zall trecht van die*".

ende behouden, zoo den brieff spreeckende is mede op Willem Jansz., hueren man.

XVII. *Eodem die.*

Ordel gewesen by den schepenen, daertoe vermaent zijnde, tusschen parthyen: die kerckmeesters ende potmeesters ende audermans bijnnen Wijck eysschers ter eenere ende Marygen Willem Jansz. weduwe verweerster ter andere zyde, hoedat die verweerster trecht van huer doode handt in deser zaecke nyet useren en zall, soo die kerckmeesters ende potmeesters gepreveligeert zijn huer schulden realick texecuteren. Ende aengaende die audermans van theylich-Sacramentsbroederschap daer zall die verweerster trecht van huer doode handt aff genieten.

XVIII. *Den XXVIII April* 1552 *up Donderdach.*

Ordel gewesen by den schepenen tot Wij[ck] by Duersta[dt] tot vermaninge van den schout tusschen par[thyen]: Steven Versteech, requirant ende versouckende [van] weirde gehauden te werden ende te blyven den transporte ende ov[er]ghifte van zekere huysinge alhier, by Aert Aerts van Steen tot [behoeff] van hem ge[daen], ter eenre ende Marie Witten, Aert voornoemde echte huys[vrouw], gerequireerde ter andere zyde, dat die transporte ende overgifte, by Aert Aerts van Steen onlanx voor den gerechte alhier gedaen van zeker[e] huysinge, staende bijnnen Wijck, tot behoeff den requirante voor[noemd], van weerde is ende zell blyven nae dusant[ie], politie ende rechte der stadt Wijck, zoe d[e] gerequireerde blijckende wettelicke geboort[e] geprocre[eert] heeft by Aert Aertz, hoeren man voornoemd, end[e] die gerequireerde gehauden zell wesen die huysinge van stonden aen te ruymen ende den requirant rust[e]lick laten possideren ende besitten naer rechts beho[ren], mitssgaeders huer i[n]terest versouckende ende actie instituerende aen den penningen, voor den coop van derzelffde huysinge by den rech[ter] gelooft, in wat beste middele haeren goede[n] te raidt dragen zall.

BIJLAGE.

HET STICHTSCHE LANDRECHT.

In de voorafgaande bladzijden is er reeds meermalen op gewezen, dat verscheidene artikelen, die in de Wijksche rechten opgenomen zijn, ook voorkomen in het Stichtsche landrecht (uitgegeven door Mr. S. MULLER Fz. in Rechtsbronnen der stad Utrecht II blz. 409 vlg.), wat trouwens niet bevreemden kan, daar het landrecht van den bisschop te Wijk gehouden werd. Ter vergemakkelijking van het overzicht geef ik hier eene lijst der artiken van het Stichtsche landrecht met aanwijzing der plaatsen, waar zij in de Wijksche rechtsbronnen al of niet gewijzigd overgenomen zijn.

Reeds de heer MULLER (h. a. w. Inleiding blz. 414) heeft opgemerkt, dat de in A. (bij hem W.) voorkomende codificatie van het landrecht, zonder twijfel de oudste is. Vermoedelijk dateert zij van 1486 (hiervoor blz. 3 [1]). De hier volgende lijst doet duidelijk zien, dat het handschrift, dat door den samensteller van B. gebezigd werd, nauw verwant is aan de handschriften J. en H. Naar het schijnt, is de gemeenschappelijke bron van het door den redactor van B. gebruikte handschrift, van J. en H. (in welke gemeenschappelijke bron de artt. 1—42 van B. CLXIX gestaan zullen hebben) vervaardigd tusschen 1492 en 1495 (zie B. CLXIX artt. 39, 40 en 47 [2]), en is het

---

1) Het oudste bijvoegsel in de rubriek Van alrehanden saeken (B. CLXIX art. 5) is ook van 1486 gedateerd.

2) Men houde hierbij in het oog, dat de artt., die in B. in dezelfde rubrieken voorkomen als die, welke aan het landrecht zijn ontleend, waarschijnlijk allen — van de meesten blijkt het duidelijk — betrekking hebben op de landsheerlijke rechtspraak van den bisschop. De in B. gedateerde artikelen ontbreken wel meerendeels in H. en J., men zie echter art. 30, dat (zonder datum) ook in H. en J. voorkomt.

eerstgenoemde der afgeleide handschriften in of na 1517 (aldaar art. 56) samengesteld. H. is met andere artikelen vermeerderd, waarvan er een uit 1516 is gedateerd (landrecht XXIV—1), terwijl J. geene bijvoegselen van beteekenis heeft opgenomen [1]).

Stichtsch landrecht.	A.	B.
I — 1	— — — —	CXXV — 1
I — 2	— — — —	CXXV — 2
I — 3	— — — —	CXXV — 3
I — 4, 5	— — — —	CXXV — 4
I — 6	— — — —	CXXV — 5
I — 7	— — — —	CXXV — 6
II — 1	CXXIX — 1	LXXIV — 1, 2; CXXV — 7
II — 2	CXXIX — 2	— — — —
II — 3	CXXIX — 3	— — — —
II — 4	CXXIX — 4	— — — —
II — 5	CXXIX — 5	— — — —
II — 6	CXXIX — 6	— — — —
II — 7	CXXIX — 7	— — — —
II — 8	CXXIX — 8	— — — —
II — 9	CXXIX — 9	— — — —
II — 10	CXXIX — 10	LXXIV — 3
II — 11	CXXIX — 11	— — — —
II — 12	CXXIX — 12	— — — —
III — 1	CXXVI — 1	LV
III — 2	CXXVI — 2	— — — —
III — 3	CXXVI — 3	— — — —
IV — 1	CXVI — 1	— — — —
IV — 2	CXVI — 2	— — — —
V	CXVII	LXII
VI — 1	CXVIII — 1	LXIII — 1
VI — 2	CXVIII — 2	LXIII — 2; CLXIX — 40, 5
VI — 3	CXVIII — 3	LXIII — 3
VII	CXIX	LX — 1
VIII — 1	CXX — 1	LX — 2
VIII — 2	CXX — 2	— — — —
VIII — 3	CXX — 3	— — — —

1) Dat art. XXIII — 27* (= B. CXLIX) in H. ontbreekt, bewijst niet, dat het niet in de gemeenschappelijke bron stond; ook in B. worden verscheidene artt. weggelaten, die toch in H. en J. beiden voorkomen.

tsch landrecht.	A.	B.
[— 4	CXX — 4	— — — —
[— 1	CXXI — 1	L — 1
[— 2	CXXI — 2	L — 2
[— 1	— — — —	LXI — 1; CII — 1
[— 2	— — — —	LXI — 2; CII — 2
[— 3, 4, 5	— — — —	— — — —
[— 6	CXXII — 1	— — — —
[— 7	CXXII — 2	— — — —
[— 1	— — — —	XXV — 1
[— 2, 3	— — — —	— — — —
[— 1	— — — —	CLXVIII — 1
[— 2	— — — —	CLXVIII — 2, 3
[— 3	— — — —	CLXVIII — 4
[— 4	— — — —	CLXVIII — 5
[— 5	— — — —	CLXVIII — 6
[— 1	CXXVIII — 1	LVIII — 1
[— 2	CXXVIII — 2	LVIII — 3
[— 3	CXXVIII — 3	— — — —
[— 1	CXIV — 1	LXXXIX — 1
[— 2	CXIV — 2	LXXXIX — 2
[— 3	CXIV — 3	LXXXIX — 3
[— 4	CXIV — 4	LXXXIX — 4
[	CXIV — 5	LXXXIX — 5
[	CXIV — 6	LXXXIX — 6
[	CXIV — 7	LXXXIX — 7
[— 1	CXIV — 8	LXXXIX — 8
[— 2	CXIV — 9	LXXXIX — 13
[— 1	CXXIV — 1	LII — 1; CXXV — 14
[— 2	CXXIV — 2	LII — 3
[— 3	CXXIV — 3	LII — 4, 5
[— 4	CXXIV — 4	LII — 6
[— 5	CXXIV — 5	LII — 8
[— 6	CXXIII — 2	— — — —
[— 1	CXXIII — 1	LI — 1
[— 2	CXXIII — 3	— — — —
[— 3	CXXIII — 4	— — — —
[— 4	CXXIII — 5	LI — 5, 6; CXXV — 8
[— 5	CXXIII — 6	LI — 7
[— 1, 2	CXXV — 1	LIII
[— 3	CXXV — 2	LIV — 2

Stichtsch landrecht.	A.	B.
XXI — 4	CXXV — 3	LIV — 1
XXI — 5	CXXV — 4	— — — —
XXI — 6	— — — —	CLXIX — 18
XXII — 1	CXXVII — 1	LVII — 1
XXII — 2	CXXVII — 2	LVII — 3
XXII — 3	CXXVII — 3	— — — —
XXII — 4	CXXVII — 4	LVII — 5
XXIII — 1	— — — —	CLXIX — 1
XXIII — 2	— — — —	CLXIX — 2
XXIII — 3	— — — —	CLXIX — 3
XXIII — 4	— — — —	CLXIX — 4
XXIII — 5	— — — —	CLXIX — 5
XXIII — 6	— — — —	CLXIX — 6
XXIII — 7	— — — —	CLXIX — 7
XXIII — 8	— — — —	CLXIX — 8
XXIII — 9	— — — —	CLXIX — 9
XXIII — 10	— — — —	CLXIX — 10
XXIII — 11	— — — —	CLXIX — 12
XXIII — 12	— — — —	CLXIX — 13
XXIII — 13	— — — —	CLXIX — 14
XXIII — 14	— — — —	CLXIX — 16
XXIII — 15	— — — —	CLXIX — 17
XXIII — 16	— — — —	CLXIX — 21
XXIII — 17	— — — —	CLXIX — 25
XXIII — 18	— — — —	CLXIX — 30
XXIII — 19	— — — —	CLXIX — 31
XXIII — 20	— — — —	CLXIX — 32
XXIII — 21	— — — —	CLXIX — 33
XXIII — 22	— — — —	CLXIX — 34
XXIII — 23	— — — —	CLXIX — 36
XXIII — 24	— — — —	CLXIX — 41
XXIII — 25	— — — —	CLXIX — 42
XXIII — 26, 27	— — — —	— — — —
XXIII — 27* [1])	— — — —	CXLIX
XXIII — 28 vlg.	— — — —	— — — —
XXIV	— — — —	— — — —

1) Zie Muller. Rechtsbronnen der stad Utrecht II blz. 447.

MONTFOORT.

De rechtsbronnen der stad Montfoort zijn in hoofdzaak ontleend aan een register, dat in het archief dier gemeente berust en in den inventaris onder nr. 2 voorkomt, waarom het hier als M 2 is aangehaald. Dit register telt thans 144 bladen in folio, waarvan alleen de vier laatsten wit gebleven zijn. De overige folio's zijn door twee verschillende handen, die beiden uit de 17e eeuw dateeren, beschreven; de eerste neemt fol. 1—48, de tweede de verdere bladen in. De inhoud van beide gedeelten van het handschrift is in hoofdzaak dezelfde; elk stuk begint met de costumen en usantiën van Montfoort (G) en laat daarop volgen de verschillende ordonnantiën, onder den naam van „Landcedul" bijeengebracht (A). Het eerste gedeelte (aangehaald als M 2 a) begint midden in art. 17 van G om met art. XXVI—8—b van A [1]) te eindigen. Dat artikel staat onderaan fol. 48 verso geschreven. Folio 49 begint de tweede hand (M 2 b) midden in art 8 van G. Daarop volgen dan A (volledig), verschillende bepalingen betreffende het in Montfoort geldende leenrecht, hier niet afgedrukt [2]), conditiën voor de verpachting van den wijn- en bieraccijns, ook niet opgenomen in deze uitgave, F, B, C. II, III en VII, eene aanteekening omtrent de rechten, den burggraaf na het verlies der hooge heerlijkheid nog toekomende [3]), C. I, V, VIII en VI en E. Hierop volgen dan nog verschillende stukken betreffende het in de provincie Utrecht geldende recht, meerendeels ordonnantiën van Karel V, eene uitspraak van het gerecht van Montfoort in een civiel proces, beiden ongeschikt voor deze

---

1) Zoowel hier als later duid ik de verschillende stukken aan met de letters en cijfers, waaronder zij in deze uitgave voorkomen.

2) Zie Verslagen en Mededeelingen III blz. 271.

3) Zie Verslagen en Mededeelingen III blz. 270.

uitgave, benevens nogmaals C. III, welk laatste stuk echter niet in zijn geheel is afgeschreven. Uit het bovenstaande volgt, dat de eerste bladen van het handschrift, waarop M 2 a het begin van G geschreven had, verloren zijn, terwijl het ook waarschijnlijk is, dat eenige bladen tusschen fol. 48 en 49 uitgevallen zijn, die misschien nog eenige artikelen van A van de hand van M 2 a en het begin van G van M 2 b bevatten. Intusschen zijn deze laatste bladen al spoedig verdwenen, want toen M 2 b B schreef, volgden folio 48 en 49 onmiddellijk op elkander, gelijk uit het innaaien van het handschrift blijkt. M 2 a en M 2 b zijn vermoedelijk althans voor G en A afgeschreven naar hetzelfde origineel, daar in beiden vaak dezelfde fouten voorkomen. Beide afschriften zijn inderdaad even slecht, zoodat ik mij dan ook verplicht zie bij dat gedeelte dezer uitgave meer nog dan voor het overige verschooning te vragen voor het vele gebrekkige, dat er in voorkomt; maar het was mij inderdaad niet mogelijk altijd de bedoeling der oorspronkelijke stukken door de zin bedervende afschriften heen te ontdekken. Deze onbetrouwbaarheid van den tekst, dien M 2 a en M 2 b ons hebben geleverd, is dan ook de oorzaak, dat ik overal, waar ik kon, een ander handschrift ten grondslag heb gelegd, zelfs dan, wanneer daarvoor de gelijkmatigheid der uitgave verwaarloosd moest worden, gelijk b.v. waar ik sommige gedeelten van A naar een ander handschrift heb gepubliceerd. In het algemeen is het zeker gewenscht om, waar het, gelijk in dit geval, de uitgave van één rechtsboek geldt, alle onderdeelen naar hetzelfde handschrift uit te geven, hier heb ik echter om de boven opgegevene redenen aan eene andere wijze van handelen de voorkeur gegeven. Waar beide handschriften, zooals M 2 a en M 2 b, even slecht zijn, heb ik echter ter wille der gelijkmatigheid aan de uitgave van het geheel M 2 b ten grondslag gelegd, daar A in het handschrift van M 2 a niet geheel volledig voorkomt.

Maken de onder A vereenigde stukken echter wel één rechtsboek uit? Er voor pleit in de eerste plaats, dat alle stukken, die er toe gebracht zijn, in chronologische volgorde in M 2 b voorkomen, terwijl daarentegen bij de andere stukken, die verder in M 2 b afgeschreven zijn, deze volgorde geenszins is in acht genomen, en bovendien zich daartusschen verscheidene stukken bevinden, die men in een rechtsboek

niet verwachten zou, en die dan ook in A niet voorkomen. Afdoende schijnt mij bovendien de verklaring van heer Jan van Montfoort, dat hij: „geenen ander kuere, als in de Lantcedul staet gespecificeert, gehouden ende onderhouden (wil) hebben" [1]). Wel is waar zou men kunnen meenen, dat deze verklaring uitsluitend betrekking had op A. XXVIII, en de uitdrukking „Landcedul" geeft daartoe ook wel eenigszins aanleiding, daar die term meer eigenaardig gebruikt wordt van één vel perkament en zijn inhoud, bezwaarlijk van een rechtsboek, welks inhoud onmogelijk op één blad plaats vinden kon; maar daartegenover staat, dat men moeilijk kan aannemen, dat heer Jan, eene ordonnantie van vier artikelen gevende, daarbij tevens het geheele oudere recht zou hebben afgeschaft. De Landcedul, die na 1463 uitsluitend rechtskracht in het land van Montfoort behield, moet dus de oudere privilegiën en ordonnantiën bevat hebben en zoo een volledig rechtsboek hebben gevormd. Inderdaad bevat deze Landcedul eene geheele ceel stukken, die ik hier niet allen afzonderlijk behoef na te gaan. Alleen heb ik hier die gedeelten te vermelden, die ik niet aan M 2 b heb ontleend. [2]) Dat is in de eerste plaats het geval met A. I, den privilegiebrief van 1329. Dit stuk is hier uitgegeven naar een vidimus van den pastoor van Montfoort d.d. 26 Februari 1330, waarmede het mij overbodig scheen afschriften uit veel later tijd zooals M 2 a en M 2 b of het fragment-afschrift van dit privilegie (voorkomende in den inventaris der gemeente Montfoort onder nr. 1) te vergelijken. Hetzelfde beginsel heb ik in acht genomen bij de uitgave der ordonnantie voor Rateles en IJselvere d d. 1438 (A. XXVI), welke hier wordt afgedrukt naar een cartularium der heeren van Montfoort, dat onlangs door de schenking der erven prof. Royaards in het Utrechtsche rijksarchiefdepôt is geplaatst. De ordonnantie bevindt zich daar op de beide laatste folio's, die behouden gebleven zijn, want het achterste gedeelte van het cartularium is thans verloren. Met dit in het cartularium voorkomende afschrift is eene op perkament geschrevene „cedul" vergeleken, welke vroeger tot de collectie Van Sypesteyn

---

1) Hoewel de tekst hier ter plaatse bedorven is, schijnt over den zin toch geen twijfel te kunnen bestaan.

2) Ook in den tekst zelf heb ik er opmerkzaam op gemaakt, wanneer ik voor een gedeelte van A niet M 2 b gevolgd heb.

behoorde, maar zich thans eveneens in het archiefdepôt te Utrecht bevindt. Deze cedul (aangehaald als U) bevat echter niet A. XXVI maar eene nagenoeg gelijkluidende ordonnantie, door den heer van Montfoort aan „allen den lande van Montforde" gegeven, waaronder men het kerspel Montfoort heeft te verstaan, waartoe Rateles en IJselvere niet behoorden. Naar het schijnt, werd de in 1438 voor de laatstgenoemde gerechten vastgestelde ordonnantie later afgekondigd voor het kerspel van Montfoort, want zoo de ordonnantie voor Montfoort eerst, daarna die van Rateles was vastgesteld, dan zou de eerstgenoemde niet in het cartularium ontbreken. In deze cedul komen ook de artt. 1—3 van A. XXVIII voor, de varianten zijn in deze uitgave aangeteekend.

De onder B vermelde ordonnantie op het hof van appèl is mij alleen uit M 2 b bekend. Hare uitvaardiging was een gevolg van de beslissing van Karel V, die in 1530 het toen geldende recht van appèl van de dorpsgerechten in het land van Montfoort op de stedelijke schepenbank ophief. De ordonnantie had slechts kort rechtskracht; de lossing der hooge heerlijkheid in 1545 deed haar met het hof van appèl zelf te niet gaan. (Zie: Catalogus der rechterlijke archieven in de provincie Utrecht blz. 56 noot).

Ook de onder C bijeengebrachte ordonnantiën uit de jaren 1537—1562 zijn allen op één na aan M 2 b ontleend, zij zijn evenwel in deze uitgave chronologisch gerangschikt. Naar aanleiding van deze verzameling moet ik echter eene opmerking maken. Montfoort heeft gedurende het middeleeuwsche tijdvak niet onmiddellijk onder den landsheer gestaan maar stond tot 1649 min of meer op zich zelf onder eigene heeren.[1]) Deze onmiddellijke heeren[2]) resideerden oorspronkelijk in hunne hoofdstad en oefenden dien ten gevolge op den gang van zaken aldaar een veel grooter en voelbaarder invloed uit, dan de bisschop of Karel V in Amersfoort of Wijk bij Duurstede. Het stadsbestuur van Montfoort vaardigde geene enkele ordonnantie uit, zonder dat de heer er in werd gekend, terwijl omgekeerd de heer, als hij een privilegie

---

1) Hetzelfde geldt voor Wijk, zoo lang het onder de heeren van Abkoude en Gaasbeek stond.

2) Voor de geschiedenis der heeren van Montfoort zie men: Verslagen omtrent 's rijks oude archieven 1893 blz. 241 vlg.

uitvaardigde, daarin bijna altijd van de medewerking van den magistraat melding maakte. Het onderscheid tusschen privilegiën, geschonken door den heer, en ordonnantiën, uitgaande van het stadsbestuur, vervalt dien ten gevolge; alle beschikkingen gaan van beide autoriteiten gezamenlijk uit. In de latere middeleeuwen komt hierin eene verandering. De heeren van Montfoort verwierven zich andere bezittingen en volgden het hof naar Brussel. De stedelijke magistraten verkregen daardoor echter geene meerdere zelfstandigheid, de drossaard nam als stadhouder van den heer diens plaats aan het hoofd van het stadsbestuur in, en alleen in gewichtige zaken wendde zich de magistraat nog bovendien per request tot den heer met verzoek de ontworpene bepalingen te willen goedkeuren. In den vorm schijnt er dus verschil te bestaan tusschen ordonnantiën, uitgaande van den heer en den magistraat, verordeningen, vastgesteld door den magistraat onder voorzitterschap van den drost, en beschikkingen van den heer op requesten van den magistraat, in het wezen der zaak bestaat geen onderscheid. Ik heb het dan ook in deze uitgave niet gemaakt en alle beschikkingen van heer of magistraat onder den naam van ordonnantiën bijeengevoegd.

C. IV is ontleend aan de oorspronkelijke minute, die in het archief der heeren van Montfoort (rijksarchief Utrecht) berust. Het stuk is afkomstig uit de collectie Van Sypesteyn. Ook D komt niet in het Montfoortsche rechtsboek voor. Het is ontleend aan een ander handschrift (Inventaris van het archief der gemeente nr. 4), dat 40 folio's bevat, waarvan echter de 14 laatste onbeschreven zijn. Behalve D bevat dit handschrift ook G en wel in een afschrift van 1577, zoodat het zeker is, dat D, al is het stuk niet gedateerd, vóór 1577 is vastgesteld en dus binnen het kader dezer uitgave valt. De kleine hier E en F genoemde stukken zijn daarentegen aan M 2 b ontleend.

Van G, de costumen en usantiën van 1570, worden te Montfoort een aantal afschriften bewaard. Aan de uitgave had natuurlijk de oorspronkelijke minute (M 3) ten grondslag moeten gelegd worden, zoo de toestand van dat stuk, waaraan verscheidene bladen, inhoudende de artt. 139—177, ontbreken, terwijl bovendien de overgeblevene bladen door de vocht grootendeels ten eenen male onleesbaar geworden zijn, zulks had toegelaten. Nu heb ik het stuk uitgegeven naar

het bovengenoemde afschrift van 1577 (M 4), waarmede behalve M 3, waar het leesbaar was, nog vergeleken is M 5, een nauw met M 4 samenhangend afschrift uit de eerste helft der 17e eeuw, dat in zijn tegenwoordige toestand — of het verder is voortgezet, is onzeker — alleen de artt. 1—95 bevat. Daarentegen zijn M 2 a en M 2 b, wier slechte tekst mij bekend was, niet vergeleken. Al deze afschriften wijken hierin van M 3 af, dat zij er enkele zinsneden aan toevoegen. Waarschijnlijk zijn zij dus niet rechtstreeks aan M 3 ontleend, maar aan eene tweede uitvoeriger minute.

Andere stukken [1]) dan de bovengenoemde, die voor deze uitgave in aanmerking zouden kunnen komen, zijn mij noch uit het archief der gemeente Montfoort, noch van elders bekend. Ook is, voor zoover ik weet, niets van hetgeen hier wordt medegedeeld, reeds vroeger gedrukt.

---

1) Voor de in afdeeling H opgenomene stukken betreffende Snelrewaard en Hekendorp meen ik te mogen verwijzen naar de aanteekening, aan het hoofd dier afdeeling voorkomende.

A. LANDCEDUL.

I. *Die sijn die politiën, ordonnantiën ende vryheyden der stede van Montfoort.* [1])

Allen denghenen, die dezen brief sullen zien of horen lesen: ic, Zueder borchgrave van Montphoerde knape, doe kont, dat ic bi rade miinre vriende ghegheven hebbe ende gheordeniert, gheve ende ordniere miinre poerten tot Montphoerde aldusghedanighe vriheyt ende koren, als hierna bescreven staet, ende wise die vriheyt aldus gheleghen: alz van uter Yzel die sloet rechtuut tuschen die Loe ende Jhans lande van Ecke totter ouder Zelander graft toe, ende die graft uute doer den Orscamp voer der Zellander hofstede over tot Aernouds Bliscaps oude damstede totter hofstede Optfelt, voert uutten slote boven Aerntz Bliscaps boenghaerde alrenaest weder in die Ysel, welker vriheit, dus ghetekent, als is voerscreven, poerte ende poerteren van mijnr poerte van Montphoerde gheve ic:

1. Dat men hem noch hoer goet niet besetten en mach, alzo verre alz miin heerscappye van Montphoerde gaet.

2. Ende enich man in minen lande, die minen porteren enich goet ofborghet, dat hyt hem ghelde, of dat hi hem te rechte stae, als hi in der poerte [2]) coemt.

3. Voert enich man, die den andren besette binnen miinre poerte, die anclagher soude siins rechts wachten des andren

---

1) Dit opschrift is ontleend aan M 2 b en M 2 a. De akte van burggraaf Zweder zelf wordt hier medegedeeld naar een vidimus van heer Jan van den Boenghaerde, pape tot Montphoerde, d. d. 1330 des irsten Manendaghes in der vasten.

2) Er staat: „poerter".

daghes te primetijt; ende en quame dieghene niet voer, die beset ware, zo hadde die anclagher zijn ghelt of ziin goet ghewonnen. Ende die niet tot den rechte comen en ware, die hadde verboert jeghen den heer twentich groter tornoeysche; ende die voerquame ende hem beliede, dat soude hi betalen op den achtenden dach of daerbinnen.

4. Voert wat men voer mine scpenene loeft of beliet, die ic ghezat hebbe ende ghecoren bi rade diere scepene, die ic ghevonden hebbe in den scependoem tot Montphoerde, dat ic of minne erfname, alz miins ghebrake, doen zullen ende scepen setten elcs iaers op onser-Vrouwendach te Lichtmisse. niet weder en segghen mach.

5. Ende enich man, die an miinre scepen eet sprake, daer ment betoghen mochte met twen scepen, die verboerde tieghen elken scepen viertich groter tornoeysche ende tieghen mie alzo vele alz tieghen al den scepen.

6. Voert wie an scepenkenninghe dinghede ende die verlore, die verboerde driëntwintich groter tornoeysche van den twintich groten, mi twe deel ende der poerten dat derendeel, den scout drie groet.

7 [1]). Waert oec zake, dat enich man quame in miinre poerten, daer men waende tweyst of comen mochte, ende eyscht hem die scoute enen vrede of twe scepen of twe poerter, alzo dicke alz hies hem wegherde tot drie werven toe, alzo dicke waer hi telken op viif pont goets ghelts; ende men zal hem tasten metter meenre poerte ende houden voer zine boeten tot des heren behoef ende des rechts. Ende zoe is die ghemene poerte sculdich te bevreden denghenen, die den vrede ghegheven heeft; ende die vrede der poerten zel duren zes weken ende drie daghe.

8 [2]). Voert enich poerter, die daerbi ware ende dat gherecht niet en hulpe sterken, die waers op twentich groter tornoeysche. Ende wat mi hierof verscinen mach, als van vrede te weygheren ende trecht niet hulpen te sterken, dat boer ic die twedeel ende gheve der poerten dat derendeel, ende gheve der poerten half den tsiins van der poerten, ende gheve der poerte van alre verboernisse ende van wilkoren,

---

1) Vgl. art. XXVI—8.
2) Vgl. art. XXVI—8.

die miin zoeven scepen legghen bie mi ende bi minen ghewaerden rechter, dat derendeel ende boer zelve dat twedeel.

9 [1]). Voert waert, dat enich man huusstotinghe dade binnen der vriheyt, daer ment betoghen mochte met tween scepenen of met tween poerteren, hi waers op daghe op vijf pont goetz gheltz, bi nacht op tien pont goetz gheltz.

10 [2]). Voert enich man, die den andren lochende in erren moede, (daer ment) betoghen mochte met tween porteren, die waers op vijf groten tornoeysche.

11 [3]). Die enen vustenslach gave in erren moede, die waers op tien groten tornoeysche. Die den andren bloetreysde, hie waers op twentich groten tornoeysche.

12 [4]). Voert die enen kniif trecke of een sveert in eerren moede bi daghe, hie waers op twentich groten tornoeysche. Staec hi of sloeghe hi ene coerwonde, naghels diep ende leeds lanc, hi waer op viertich groten tornoeysche; bie nachte alle boeten twivoyt.

13. Voert enich man, die vechter worde binnen mijnre vryheyt, ende men dat op hem betoghen mochte met tween scepen of met tween porteren, die en mach tot gheenre onscout comen.

14. Voert enich porteren, die den andren laghede buten der poerten of sloeghe of siin goet besette buten scepen gheheet, die waers op vijf pont goets ghelts ende daermede ziins poertrechts quyt.

15. Ende enich ticht, die yemant minen poerteren tieghen, die zal ic setten te rechte ende te vonnisse voer miin scout ende scepene binnen miinre poerte.

16. Voert enich man, die den andren doet slaet, liifh tegen liifh tot des heren ghenade.

17. Voert enich man, die vochte in mijnre vrieheyt of bi enighen dinghen boeten verboerde ende zine boeten niet ghelden en mochte, die zel in den stoc sitten vor enen groten tornoeysche een atmael, tot dien daghe toe dat hi sine boeten betaelt heeft.

18. Voert enich porter, die enen man wonde in vrese van

---

1) Vgl. art. XXVI—6 en de noot op art. XXVI—8.
2) Vgl. art. XXVI—1.
3) Vgl. art. XXVI—2.
4) Vgl. art. XXVI—3.

der doet, kan hie van den vianden binnen der vrieheyt in een huus comen, zo zel hem dat ghemene recht bie den heer vrede winnen, alzo langhe alz den ghewonden knape den adoem uut- ende inghaet, ende zo zel hi op siin portrecht ghaen; ende bliift hi doet, liifh tieghen liifh tot des heeren ghenaden.

19. Voert enich man, die quame binnen miinre porte ende sprake enen man aen ziin liifh, daer zoude men zie bie houden te rechte liifh tieghen liifh ten scoeinsten betoghen ende tot des heren behoef.

20. Voert enich vrouwe, die scoude teyghen der ander in erren moede, dat men met porteren betoghen mochte, ende alzulke worde gheghaen waer, des hoer billic scamen mochte, zie waers op viif groter tornoeische, of zi zoude den steen draghen. Voch zie, sie waers op tien groten tornoeische, of zie zoude den steen draghen.

21. Voert enich goet knape, die porter verden woude ende miin scepen ontfaen wouden, die zoude wesen in allen rechte der porte voerscreven ende siin portrecht ontfaen met vijf groter tornoeische ende binnen der vrieheyt belegghen te minsten viif pont goetz gheltz, ziin daghelixz recht mede te verwaren.

22. Vort enich wilkoer, die miin ghewaerde scout met minen zoeven scepenen van miinre porte bi minen gheheyt legheden binnen der vrieheyt, daer miin orbare aen laghe ende der meenre poerten bate, des doe ic hem ghewaert ende houdes hem ghestadicheyt.

Ende om dat ic begheer ende wille, dat al deze wilkoer ende vorwaerden voerscreven miinre poerte van Montfoerde ghemeenlike, vaste ende ghestade erflike blive van mi ende van minen naecoemlinghen, zoe hebbic hem overghegheven desen brief, beseghelt mit minen zeghelen. Ende om der meere zekerheyt heb ic ghebeden minen lieven neve heren Zueder van Vianen ridder ende minen lieven broeder Roelof den Rover van Montphoerde knape, dat zie desen brief bezeghelt hebben met mi met horen zeghelen. Ende wi Zueder van Vianen ridder ende Roelof den Rover voerghenoemt knape om bede wille ons lieven neven ende broeders Zueders borgraven van Montphoerde hebben desen brijf met hem beseghelt met onsen seghelen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent ende drihondert ende negh ende twintich des Zonendaghes nae zinte-Urbaensdach.

II. *Dit sijn die willecoeren, die geleyt sijn by de heere ende by de gerechte van Montfoort.*

1. In den eersten eenich kijnt, dat onmundich waer ende poorter waer, dat kijnt soude de heer ende de gerechte vermonden [1]) ofte diegeene, dyet sy bevelen, ende hem dunckt, dat de(n) kijnde nut is.

2. Item enich gast, die buyten der mylen [2]) woendt, die sal recht nemen ende geve(n) over alle dwaersnacht, indyen hy des begeert.

3. Item voort eenich goet, dat hier compt aen die merckt, alsy merck versoecken, ende nyet....[3]) noch gesolret [4]) en is, diegeene, die het coopt, die salt betaelen met gerede(n) gelde, off men salt hem vlusch offpanden, heeft hy geen dach bedongen; ende die panden te schatten ende te eygenen rechtevoort ende by schynender zonnen verlooren, behoudelijck den heer sijn dwarsnacht.

4. Item eenich man, die geen poorter en waer, ende binnen onser poorten quaem, ende vechtende [5]) worden op onse poorteren [6]), ende eerst sloege op onse poorter ende staecke, ende enich poorter, die dat saege ende syne poorter nyet en holpe offte beschutte, die verbuerde eene kuere van twijntich groote, alsoe [7]) verre als men dat betuygen mochte mit twee poorteren ofte meer [8]). Ende die syne poorter dan helpe, daer men [9]) op sloech ofte staecke, die en verbuerde ban noch boete, noch die poorter, die eerst geslagen wordt. Voorts die man, die geen poorter en waer ende op onse poorter vechtende worden, die verbuerde dubbelt boeten.

5. Item eenich man, die vechtelijck [10]) liep ofte ginge binnen der vryheyt van Montfoort mit eenigerhande wapenen anders dan mit .....[11]) off mit messen, die verbuerde

---

1) M 2 b: „vermondich".
2) M 2 a: „muylen".
3) Hier is in M 2 b ruimte open gelaten.
4) M 2 b: „gesol" en daarachter eene opene ruimte.
5) M 2 a: „rechtende".
6) M 2 b en M 2 a: „poorten".
7) M 2 a heeft tweemaal: „alsoe".
8) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
9) M 2 b: „inne".
10) Lees: „vechtende"?
11) Hier is in M 2 b ruimte open gelaten.

twijntich groot, sonder des heeren knape off sijn schoudt ende schepenen, die aen den gerecht sijn geswooren.

6. Item yemant, die by andere maete tapte [1]) sijn bier dan by der poorten gebrande mate, die verbuerde een kuer van twijntich grooten.

7. Item yemant, die gekoren worde burgemeester ofte schepenen off anders eenich geswoeren ambacht van mijns heeren ende van der stede wegen te voren, ende des weygerde, alsoe mennichwerff als hyt weygerde tot driewerve toe, soe verbuerde hy vijff pont goet gelts.

8. Item voort eenich poorter, die onse kercke renthe off eenich goet schuldich waer, dat sel men [2]) hem uuytpanden; ende die panden sellen staen veertien dagen sonder verboth; ende dan sal men se schatte(n) ende eygenen nae der stede recht; ende dit selve recht sullen allen den gesellen hebben, die in der kercke dienen.

9. Item een man, die binnen onser stede vryheyt in onser stede vrede compt [3]), ende daer de heer ende tgerecht nijt off . . . . . [4]) en moegen, die vrede sal duere(n) tot vier tyden van den jaere, dats te verstaen: die een tijt op Corsdach ende dyen dach all, die ander tijt op Palmdach ende dye dach all, ende dye derde tijt op Sinte-Jan-Baptistendach ende dyen dach al te Middelsomer, ende die vierde tijt op Sunte-Lambertsdach ende dyen dach all. Ende soe wanneer eenich vrede gemaeckt wordt, die sal dueren totten naesten voorgaende dach toe; ende elcke partye sal desen vrede eenen dach te vooren vermaenen, eer sy uuytgaet, den schout ofte twee schepenen; ende soe wie des nyet en dede, verbuerde vijff pont goet gelts. Ende waert, een man tot eenige tyden buyten der stede waer, als hy die vrede schuldich waer te vermanen, soe mocht se een goet knaep van sijnre wegen vermanen, gelijck off hy tselve waer ende sonder verbuernisse.

10. Item enich man, die bier tapt binnen onser vryheyt, sel geven ten excijs van een dragelvat, dat van buyten compt, acht groot — nae sommige boecken vijff groot —, ende

---

1) M 2 a: „tapen".
2) M 2 b: „selve"; M 2 a: „selven".
3) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
4) Hier is in M 2 b ruimte open gelaten.

dat van binnen compt, vier groot, ende daernae te vercysen elck vat nae sijnre groot. Ende soe wanneer die heer der stede sijn deel van den excijs wederseyt, soe sal elcke vat weder staen op twee groot ende in allen zelve recht, alst stondt op die tijt, dattet op vijff groot geset worden.

11. Item voorts eenich man, die een ander lochende voor tgeding, dair die schout te recht saet, die verbuerde dubbelde boete, dat is te verstaen tien groot tournois.

12. Item eenich schult, die borgemeester overleverde(n), als sy reeckenden, die de heer ende [1]) tgemeen gerecht looffden, daer sellen die nieue borgemeester voor verantwoorden ende die oude nyet off te recht staen.

13. Item eenich man off wijff, die binnen onser stede vryheyt woent ende onse poorteren nyet en sijn, soe wes scoudt dat hem dseven [2]) schepenen oversetten, dat sellen sy gelden, ende daer en moegen sy mit geenen rechten wederseggen, soe wanneer men se daervoor aenspreeckt.

14. Item eenich man off wijff, die onse poorteren zijn ende achter uuytvaeren [3]), die verbuerde [4]) hondert [5]) groot tournois (ende) [6]) hoor poortrecht.

15. Item yemant, die een ander aenspreeckt mit recht ende daeroff den ander goet liet, spraecke hy den ander weder aen van dyen voorseiden goede om [7]) custinge, daer en soude men hem geen recht off doen, ende hy verbuerde daeraen [8]) een hooch boete.

16. Item eenich man, die woent binnen der vryheyt van Montfoort, ende van buyten den landen van Montfoort wort gebeden ter eerster misse ofte ten grave, die mach tot hem bidden mit hem te gaen [9]) negen mannen ende nyet meer. Ende waert saecke, datter meer mede gingen, ofte dat hy daer meer baden mit hem te gaen, soe verbuerde elck een hooch boete, ende diegeene, die daer meer bade, oock een

---

1) M 2 b: „het".
2) M 2 b: „deselve".
3) M 2 a: „uuytwaeren".
4) M 2 a: „verbueren".
5) Het cijfer is oningevuld in M 2 b.
6) „ende" ontbreekt in M 2 b en M 2 a.
7) M 2 b voegt hier in: „over".
8) M 2 a: „daer en"; misschien moet men lezen: „daerenteynden".
9) De vier laatste woorden ontbreken in M 2 b.

hoech boete. Ende waert [1]), datter meer luyden gebeden worden voort te bidden tot dese twee saecken te gaen, die soude nochtans onder hem allen nyet meer mannen bidden mit hem te gaen dan mit hem tienden, by der boete voorseyt.

17. Item yemant, die binnen der vryheyt van Montfoort vvecht by nacht off by daech in yemants huys, die waert van den huyse sal dat brengen aen de schout, ende, waer [2]) hy nyet by huys, aen de borgemeesteren stee [3]), waeren oeck die nyet thuys, aen [4]) twee schepenen, binnen teerste adtmael, datter geschiet is. Dede hy des nyet off yemant van zynent wegen, ende by ander yemants uuytquaem [5]), soe verbuerde die weert twijntich groot tournois.

18. Item eenich wijven, die schelden [6]), daer se [7]) die schoudt off verwinnet [8]), die sellen den steen dragen off geven vijftich groot tornois.

19. Item zoe wie sijn gelt opleyt, ende wil [9]) yemandt dien [10]) scatten, die sel opleggen drie groot tournois.

20. Item soe waer den [11]) schoudt [12]) mit den schepenen over eygendom off over quytscheldinge staet, daer sal men off geven twee groot tournois.

21. Item soe waer den [13]) schoudt mit den schepenen over vertichten staet, daer sal elcke handt off geven een groot tournois.

22. Item van een schepenbrieff te bezegelen sal men hebben een groot tournois.

23. Item soe wat in vrede compt ende haer volle tijt inleggen ende [14]) gerecht [15]), daer selt gerecht off hebben een oude schilt [16]).

---

1) M 2 a: „waer".
2) M 2 a: „waert".
3) Dit woord ontbreekt in M 2 b.
4) M 2 b voegt hier in: „de".
5) M 2 a: „uuyt naem".
6) M 2 a: „schulden".
7) M 2 a: „soe".
8) M 2 b en M 2 a: „verwinnent".
9) M 2 a: „die".
10) M 2 a: „doen".
11) M 2 a: „een".
12) Dit woordt ontbreekt in M 2 a.
13) M 2 a· „een".
14) Lees: „in den"?
15) De beide laatste woorden, waarvoor in M 2 b in den tekst ruimte was open gelaten, zijn met dezelfde hand in margine bijgeschreven.
16) M 2 b: „onderschilt".

24. Item soe wie dat poorter wordt, daer salt gerecht off hebben XV groot tournois.

25. Item soe waer de schoudt ende tgerecht in rede[1]) trecken, daer sall tgerecht off hebben van elcke wall drie groot tournois.

26. Item yemant binnen der vryheyt van Montfoort, die geen poorter en is, die en mach mijns heeren ondersaeten nyet besetten binnen der vryheyt van Montfoort.

27. Item yemant, die boden hout, ende die brant stichten, dat sel men aen de boden rechten, alsoe verre als zy goet hebben; ende [2]) yemant, die brant stichten ende selffs nyet eerst uuyt en brengt ofte yemandt van sijn huysgesin, die verbuert tien pondt, acht Dortsche placken voor een pont.

28. Item voort eenich man, die poorter is binnen Montfoort ende gebreck heeft aen onsen poortere buyten der vryheyt van Montfoort, roerende van pacht, die mach hy panden ende besetten op die synen sonder eenige verbuernisse daeroff te hebben. Ende [3]) wederwerck van sloten daer mach die een poorter den [4]) ander om aenspreecken aen de gerechte, daer haere goederen [5]) gelegen sijn, sonder eenige verbuernisse daeroff te hebben.

III. *In dusdanige voorwaerden, als hierna bescreven staet, soe is de heer van Montfoort overdragen met synen gemenen gerechte; ende hebbe(n) geleyt voor koeren ende voor willecoeren, dat men die strate, wegen, watergange ende tuynen binnen der vryheyt van Montfoort houden zal, als hiernae bescreven staet.*

1. In den eersten soe sel die stede houden ende bewaeren hoor bruggenhooffde van der Heeswijcker ende van de [6]) Willeschupper poort ende binnen die poorten, alsoe vere als haer muyrwerck gaet.

2. Item voorts soe sel Jan Bot off syne naecomelinge verware(n) ende houden die straten binnen der Yselpoorttoorn,

---

1) Lees: „een roye"?
2) M 2 b voegt hier in: „in".
3) M 2 a: „is".
4) M 2 b: „ende".
5) M 2 b: „goedt".
6) Dit woord ontbreekt in M 2 b.

ende daervoor sel sijn trappe staen op der stede erve tot des wederseggen mijns heere(n) ende sijns [1]) gerechts.

3. Item voorts soe sellen [2]) die hoffstede, daer Henrick de Clover nu op woent, ende Evert van Stautenberch nu woent, houden ende verwaere(n) die strate over de Yselbrugge binnen der hooffden.

4. Item voort de straten al langes [3]) selle(n) houden aen beyde syden dyer naest geërft zijn, ende die straete ende die stede erve is aldaer [4]) al langes breet twee roede.

5. Item voort [5]) alle straeten ende alle wegen binnen der vryheyt van Montfoort selle(n) houden ende verwaeren diegeene, die daer op beyden syde naest geëeft zijn [6]).

6. Voorts een wisselstraet ende een wisselwege, daer de stede naest gelandt is aen de eene syde, die sell verwaeren ende houden der luyden erve, datter tegen naest gelandt is.

7. Item alle watergangen die sellen elck sijn syde houden met tuynen off mit muyre, alsoe als hem de heer ende schepenen doen bieden; ende wat tuynen ofte wat muyre, daer eene straete aen leyt, die sell alsoe sterck gemaeckt wesen, datter die syde van der straete daermede behouden blyve. Ende waert saecke, dat by gebreck [7]) des tuyns ofte des muyrs die syde van de straete mede wechsoncke off wech viele, ende het den schepenen dochte, soe soude diegeene, die de tuyn ofte [8]) muyr sijn waer, die scade hebben.

8. Item voorts die Haven [9]) sel wijt wesen twee roeden dryvens water, ende die Loeysloot negen voet dryvens, en die sloot in Jan Heyen [10]) hofstede tusschen die twee zyle seven voet dryvens water [11]).

9. Item en sal men die graften om den ouden boomgaert ende van mijnre-Vrouwenpoorte tot Willeschupper poort toe

---

1) M 2 b: „soons".
2) M 2 b: „sel".
3) M 2 a: „alinge". Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
4) M 2 a: „daer".
5) M 2 b: „wordt".
6) M 2 a: „sy".
7) M 2 a: „gebreeckt".
8) M 2 a voegt hier in: „die".
9) Dit woord ontbreekt in M 2 b. Er is ruimte voor open gelaten.
10) Dit woord ontbreekt in M 2 b. Er is ruimte voor open gelaten.
11) M 2 a: „twater".

nyet nauwer [1]) maecken, dan sy nu sijn [2]), tensy by oorlove des heeren ende des gerechts. Ende die bruggenhooffden selle(n) wijt wesen dryvens tien voeten.

10. Item voorts die Hogestrate van der joffrou [3]) huys van Haestrecht tot aen die Havenbrugge en [4]) sal men nyet nouwer betimmeren mit houdt [5]) noch mit steen, dan sy nu betimmert [6]) is.

11. Item voorts van der Havenbrugge tot Henrick van Soetgraft aen die muyr es die stede erve breet twee roeden.

12. Item voorts die straten [7]) besyden Egbert Petersen tot den Loeysloot toe is der stede erve breet twee roeden.

13. Item voorts die Loeysloet alinge tot aen die mure is der stede erve breet anderhalff roede.

14. Item voort van der Loeyestraet omme by Henrick Spijckers [8]) die straet alinge voort totter dwersstraet toe voor Willem Gerrit Weynckensen is der stede erve anderhalff roede breet.

15. Item voorts allanges de Haven [9]) aen die oostzijde ter Steenebrugge toe is der stede erve breet een roede ende drie [10]) vierendeel roeyes.

16. Item voort aen [11]) die andere zyde van de Haven westwaerts van de Steenebrugge alinge voort tot Jacob Douwers toe, is der stede erve breet anderhalff roede.

17. Item van de Heeswijcker poort totter Plaetse toe is der stede erve breet twee roeyen.

18. Item voorts de Peperstraet alinges daer is de stede erve breet eene roeyde.

19. Item voort die Hoochstraet en sal men nyet naeder betimmeren mit houdt noch mit steen, dan sy nu betimmert en is.

20. Item van der kerck rooster by Jacob Claessen tot mijnre-Vrouwenpoort toe daer is de stede erve een roede breet.

---

1) M 2 a: „vuyt nauwe".
2) M 2 b: „sijt".
3) Dit woord ontbreekt in M 2 b. Er is ruimte voor open gelaten.
4) M 2 b en M 2 a: „ende".
5) M 2 a: „haer".
6) M. 2 a voegt hier in: „en".
7) M 2 a: „straete".
8) M 2 a: „Suyskers".
9) Dit woord ontbreekt in M 2 b. Er is ruimte voor open gelaten.
10) M 2 a: „die".
11) M 2 a: „allen".

21. Item voorts die straet allanges tot Willeschupper poort toe is der stede erve breet twee roeyde, uuytgeset neffens Willem Jacopssen camer.

22. Item voorts voor Willem Jacobsen die straet [1]) allanges tot aen de muyr van heer Henrick(s) toorn, daer is de stede erve breet twee roeyden.

23. Item voorts besyden Harman Evertssen dat achterwaerts omme door die Berchstraet daer is de stede erve doorgaende twee roeden breet [2]).

24. Item van der Berchstraet besyden Jacop Claessen tot voorby Melis Janssen Damstede daer is die stede erve breet twijntich voeten.

25. Item voort van Melis Janssen Danstede besyden Jacop Claessen tot der kercke rooster toe is der stede erve breedt aen den dam een roede ende aen de rooster vierdalff vierendeel roeys, ende dat daerentusschen sijn beloop.

26. Item van Willeschupper poort achter Willem Jacobsen dat voort duer tot den [3]) Horn toe achter Gerrit Berthendssen is der stede erve breet twee roede.

27. Item voort van den Horn besyden Gerrit Berthendtssen tot aen die slooet [4]) voor sijn duer [5]) is der stede erff breet anderhalff roede.

28. Item voort van der Willeschupper poort tot den Roschmoelen toe, alsoe verre als die straet is, is der stede erve breet twee roeyden.

29. Item die straet voort allanges tot mijnre Vrouwen bouhuys toe is der stede erve breet een roede ende een vierendeel roeys.

30. Item voorts van mijnre Vrouwen bouhuys allanges besyden aen die muer tot den [6]) Rosmolen toe ende van de muer besyden die Rosmolen totter Stenestraete toe is der stede erve breet seven voeten.

31. Item van die Stenebrugge voor Gerrit Boschmans tot aen de muer daer is de stede erve breet anderhalve roede.

32. Item voorts van Jan Vere eenen wech tot aen die

1) M. 2 a: „scoudt".
2) Het laatste woord ontbreekt in M. 2 b.
3) M 2 a: „een".
4) M 2 a: „straet".
5) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
6) Dit woord ontbreekt in M 2 b.

muer oostwaerts streckende by die mure, also verre als zijn hoffstede gaet, eene wech seven voete breet.

33. Item achter Gerrit Bosman [1]) tusschen sijnre hofstede ende Harman Gerretsen hofstede van der Steenenstraete tot aen die muyre is der stede erve breet een roede.

34. Item van dyen wech voort westwaerts by der muere voort streckende tot den moelenwerff toe ist der stede erve breet anderhalve roede.

35. Item van der muelenwerff by der muyre dat voorts omme streckende tot Henrick Obijnssen toe ende voorts dat omme voor sijn duer tot aen de Loostraet toe is der stede erve breet anderhalve roede.

36. Item besyden Vrancke Jelissen [2]) aen die muer allanges ende van die muer after Vrancken voorts streckende allanges by der graften tot aen der strate voor Jacob Douwers dair ist der stede erve breet seven voeten.

37. Item dese voorseide straten, wegen, watergangen ende tuynen sel men [3]) schouwen tot twee tyden van de(n) jaere, dats te verstaen die eerste schouwe op sinte [4])-Pijncxteravont ende dander schouwe op sinte [4])-Martijnsavondt in de Wijnter daernaestvolgende. Ende soe wie sijn straeten dan nyet gemaeckt en hadde, alsoe als sy geboden waere(n), ende die schepenen die kuerden, die verbuerde vijff groot tournois; ende soe quame dan de straten aen de burgemeesters, ende die sellen sie doen maecken om den minsten cost, ende als sy waenen [5]), dat der ste(de) [6]) oerbaer is. Ende dat sel diegeen gelde(n), die de strate sijn is; ende als die strate gemaeckt is, soe sullen die borgemeesters tgelt offmanen die knape, dyet is, voor sijn door. Es dat hys hem nyet en [7]) betaelt met gerede gelde, soe mach men hem dat gelt rechtevoort off doen panden; ende die panden sellen staen eenen dwarsnacht, ende dan sal men se schatten ende eygenen den derden penning beter, behouden den heere sijn rechts. Ende waer eenich man, die op den burgemeesters hierom

---

1) M 2 a: „Bosmans".
2) M 2 a: „Gelissen".
3) M 2 b: „selve".
4) „sinte" ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
5) Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
6) Dit woord ontbreekt in M 2 a; er is ruimte voor open gelaten.
7) „en" ontbreekt in M 2 b.

spraecke, off dat aen haer eere ginge, ende men het betuygen mochte mit twee poortere ofte mit meer, die verbuerde twijntich groot tournois halff den heere, halff den burgemeesters.

IV.

Item voort eenich poorter, die van sijn magen (wert) buyten gebeden by hem te comen tot eenre gaderinge, soe mach onse poorter mit syne maege, die hy mit recht bevreden mach, dair gaen ende doen, hy hem schuldich is te doen. Ende bade onsen poorter vreemde luyden, die hy nyet bevreden en mochte, soe verbuerde hy XL grooten [1]) tournois, ende waere dat zaecken, dat onse poorters van beyde zyden gebeden worden, ende souden sy [2]) nyet tegens malcandere bidden nochte gaen aen geenre syde; ende soe wie dan dair ginge, die verbuerde vijff pont goets gelts ende hoor poortrecht.

V.

1. Item voorts die wegen, watergangen ende tuyne, waer die schepenen kueren, die verbueren [3]) drie groot tournois; ende soe soude se die schoudt bestaey(en) van sheeren wegen; ende dat sal gemaeckt wesen int naeste gedinge, ende daermede voort te vaeren, alst recht is. Ende dese voorseide kuere van strate, wegen, watergangen ende van tuynen sellen hebben die schepenen het tweedeel ende die schoudt het darde deel.

2. Item tot alre tijt soe mach die schoudt mit [4]) twee schepenen off mit meer dese voorseide watergangen schouwen alle onreynicheyt daeruuyt (te doen); ende wyen dat men daeroff [5]) bekuert, die verbuert twee groot tournois; ende dat sellen hebben halff de schoudt ende halff de schepenen, die daer mede ommegaen. Ende soe mach die schoudt dat bestaden uuyt te doen van sheeren wegen ende dairmede voort te vaeren, alst recht is.

3. Item die Kerckgraft van heer Berent tot Jacob Claessen toe sal wijt wesen vijff vierendeel roeis dryvens water, ende van der Kerckgraft tot heer Hubrechts poort toe sal die graft

---

1) „bevreden — grooten" ontbreekt in M 2 a.
2) Lees: „sy en souden".
3) M 2 b: „verbuerde".
4) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
5) M 2 a voegt hier in: „oft".

wijt weesen anderhalff roeide dryvens water, ende neffens heer Hubrechts hoffstede tot Willeschuper poort toe sal die graft wijt wesen vijff vierendeel roeys dryvens (water) [1]).

VI.

Item yemant, die tuych doet voor den schoudt ende voor den schepenen by zynen eet, waer daer yemant, die daerop spraecke, dat tegens dien eedt ginge, ende men betuygen mochte, dattet schepenen geloofden, alsoe dick ende [2]) alsoe mennichwerff als sy dat deden, soe verbuerde sy tegens elcke man, die daer getuycht hadde, twijntich groot tournois ende tegens die heer alsoe veele, als tegens alle die andere.

VII.

1. Item voort yemant, die binnen de vryheyt van Montfoort den andere overlasten ende schade doet mijt [3]) wille off in dronckenschap, tsy by dage ofte by nachte, ende men dat beteugen mach, soe dats schepenen gelove(n), die sel verbueren elcx een hoge boete, ende by nachte die tweevoudich, ende dairenteynde beteringe te doen by den heer ende by den gerechte dengeenen, die men overlast ende schade doet, naedyen dat men die bruecken vijndt, dair de overlast ende schade geschiet is.

2. Item yemant, die den anderen overlast dede binnen synen huyse ofte uuytdaechde op der straete, die verbuerde by dage vijff pondt goet gelt ende by nachte tien pont goet gelt [4]), alsoe verre als men dat [5]) betuygen mochte [6]), dattet schepenen geloofde(n) [7]), ende voort nochdan te beteren by den heer ende by den gerechte nae den overlast, die daer geschiet is.

VIII.

1. Item· dit sijn onsse jaermerck(t)en binnen Montfoort,

---

1) Het laatste woord ontbreekt in M 2 b en M 2 a.
2) M 2 a: „nenen".
3) M 2 b: „nyet".
4) De laatste zeven woorden ontbreken in M 2 b.
5) M 2 a: „het".
6) M 2 a: „mach".
7) M 2 a: „geloven".

soe die gelegen sijn [1]): Sijnte-Geertruyden dach, Sinte-Peters dach ad vincula ende Sinte-Lucasdach ende syne avont; ende onsen weeckmarcten op Dijnsdach. Ende op dese voorseide drie jaermercktendagen soe recht men het cruys ende staet acht dagen; ende dit jaermercktrecht gaet in drie [2]) dagen voordat men tcruys recht, ende het duert drie dagen, naedat men vellet.

2. Item [3]) ende onse weeckmarck gaet in des Maenedaechs, als men vvesper luyt, ende duert tot des Woensdaechs toe, als men metten luyt. Ende soe wie van buyten compt binnen onsse merckte off op onsse weeckmarctdach, die heeft een geleyde, dat men hem nyet besetten en mach van schade nochte van schaude, tenwaer van schaede, die in de merckten gemaeckt waeren. Ende soe wie dat yemant besetten binnen onse merckten ofte op onse mercktdaege, diegeene, die beseth waere, seyde hy, dat die zaecken op geenen merckten geschiet en waere, ende dede daertoe synen eedt, daermede mach hy van den recht gaen, ende diegeene, die hem beseth hadde, verbuerde eenen hooch boete.

Nota dat op den IIII[en] [4]) Aprilis 1563 den weeckmercktdach by heeren Johan, burchgraeff van Montfoort, ende sijn gerechte verlanget is, sulcx dat die vryheyt van dyen sal ingaen sManendaechs, als men in den kerck clept, ende duyre(n) als voorscreven staet in den text [5]).

IX.

Item waer die schoudt mitten schepenen binnen der vryheyt van Montfoort gaet ende doet recht, soe wie daer vochte ruerende van dye zaeck [6]), daer men [7]) recht off doet, die verbuert tegens elcke schepenen twijntich groot tournois ende tegens de heer alsoe veele, als tegens alle die schepenen; ende die boeten en sal men [8]) nyemant quyt laten tenzy by de heer ende [8]) gemene gerechten.

---

1) M 2 a voegt hier in: „in den eersten".
2) M 2 a: „die".
3) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
4) M 2 b: „nieue".
5) M 2 b: „echt".
6) M 2 a: „dyen saecken".
7) M 2 b: „daerinne".
8) Dit woord ontbreekt in M 2 a.

X.

1. Item yemandt, die binnen der vryheyt van Montfoort woent [1]), die mach spele(n) alle spele, die men spele(n) mach, deytgens boet. Ende wie duerder speelden, die verbueren [2]) elck twijntich groot tournois; ende soe in wies huys dattet geschiede, verbuerde oock die waert XX groot tournois.

2. Item kaetse(n), schieten met boege [3]) mach elcke man spele(n), alsoe duyr als hij wilde; ende dit sal staen van onsen poorten allet landt van Montfoort, Lintschoten ende Cattenbroeck duer [4]) ten selven recht by de boeten voorseit; ende dese kuere sal [5]) geduyren tot des heeren wederzeggen van Montfoort. Ende voortmeer soe en moet geen spell, dat men speelt ende uuytgange, meer [6]) doen dan is voorscreven [7]), uuytgeseyt schieten ende kaetse(n), dat blijft staen, alsoe voorscreven is.

3. Item voort soe wie meer [8]) speelt [9]) als sijn gereden gelden ofte pande, die men byleyt, daer en sal men nyemant die een dander voor aentasten off houden; ende soe wie, die een daervoor hielt, die verbuerde hondert groot tournois, ende nochdan voort den heer ende die stede dat te verbeteren, soe wes sy hem overseggen nae die bruecken, die sy daeraen misdaen moegen hebben.

XI.

Item voort die heer van Montfoort ende sijn gerechte sijn overdragen, dat binnen Montfoort nyemant [10]) geen dooden binnen huys houden sal, die men voor die versper ter kercken brengen [11]) mach. Ende waert, dat men se voor die vesper nyet ter kercken brengen en mochte, ende sy binnen huys

---

1) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
2) M 2 a: „verbuerte".
3) M 2 a: „metten boegen".
4) M 2 a: „over".
5) M 2 a: „kueren sullen".
6) M 2 b en M 2 a: „maer".
7) M 2 b: „een voorscreven" en daarachter ruimte open gelaten; M 2 a: „een voorscreven".
8) M 2 a: „ander".
9) M 2 b: „spreect".
10) M 2 b: „nyet".
11) M 2 b en M 2 a voegen hier in: „zal".

vernachten mosten, dat men dair geen ydel speel speelen en sal binnen den huys, daer de doode is. Ende soe wie dit verbraecke, die verbuerde een hoege boete, een yegelijck, diet speelden [1]), ende dyet in sijn huys laet geschieden, desgelijcx mede een hooch boete.

XII.

Item voorts soe en sel binnen Montfoort nyemant geen gelt uuytsetten te woecker, op pande off op lofte anders dan van tiene [2]) een te geven sjaers; ende soe wie dit verbraecke, die verbuerde een hooch boete, als ment bevonden, ende men betuygen mochte mit twee poorteren off mit meer [3]).

XIII. *Dit sijn kueren ende willecoeren, die den joncheer van Montfoort geleyt heeft by sijn gemeen gerechte by rade, wille ende goetduncken der* [4]) *vrouwen van Montfoort, sijnre moeder, heer Harman van Locharst, domdeecke(n) tUtrecht, heer Dirck van der Leck, heer Johan van Heemstede, heer Johan van Suylen ende Dirck Beusiens* [5]).

1. Item in den eersten: soe wie vechtende worde binnen der vryheyt van Montfoort, ende in vreden gecomen es, is daer yemant gewont, soe sel se die schoudt mit twee schepenen rechtevoort bieden in te leggen; ende sy sellen inleggen XIIII daegen. Soenen se [6]) die gemeen vrunden, soe sel se die schoudt ende die schepenen uuyt doen gaen; ende en soenen [7]) sy binnen XIIII dagen nyet, soe sel se die heer ende tgerecht [8]) zoene(n). Ende tgerecht [9]) sel daeroff hebben eenen ouden schilt; ende dit sellen sy aen beyde syde(n) verborgen ofte verwillecoeren by eene peyne tot der schepenen bescheydenheyt tonderhouden ende te voldoen.

2. Item voort eenich poorter, die aen (de) heerlicheyde

---

1) M 2 a: „dit speelen".
2) M 2 a: „tiemen".
3) M 2 b: „ander".
4) M 2 a: „goetdunckdeer".
5) M 2 a: „Beukens".
6) M 2 b: „soeme"; M 2 a: „soemen".
7) Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
8) M 2 b: „gerech".
9) M 2 b: „gerecht".

van Montfoort brueckich wort, ende die heer nyet gelieven [1]) en will [2]) sijns gerechts te verbeyden, die sal borge setten ofte eene seeckere willecoer doen op een peyn tot der schepenen bescheydenheyt sijns rechts te verbeyden, off hy sel daervoor in de stock sitten, ter tijt toe [3]) hy voldaen heeft, als voorscreven staet. Maer men sal hem een uuyre lanck uuyt die stock houden int Voorborch, nadyen dat hy aengetast is, om sijn borge te verwerve(n) off zijn willecoer te doen.

3. Item voert soe selle(n) alle de boete dubbelt wesen by nachte nae inhoudt onser hantveste; ende sy sullen dubbelt wesen by dage onser drie jaermercten ende alle onse weeckmercten, ende onse kermisse gereeckent gelijck een weeckmercktsrecht, dat is tweten: (wat) [4]) by dage een is, dat sal by nachte weesen twee; ende altoos by nacht die helft meer als (by) dage. Ende waert, dat yemandt den anderen mit woorden ofte mit wercken aenbrochte, dat hy van node vechten moste, dat soude men aensien by goetduncken des heeren ende des gerechts.

4. Item eenich poorter, die buyten den lande van Montfoort vaert mitter woen, die sel sijn poortrecht voor opgeven, alsoe recht es; doet hy [5]) des nyet, hy verbuert vijff pont goet gelts ende sijn poortrecht.

5. Item voort eenich poorter, die buyten den lande van Montfoort eenige wittaftige huwelick doen, die sullen binnen het eerste jaer daernae [6]) incomen metter woen; dede sy des nyet, soe verbuerde sy 5 pont goet gelts ende hoor poortrecht.

Item [7]) voort waer eenich man, die rente coft op huysen ende hoffstede binnen der stede van Montfoort, die mach men aflossen van thiene een. Dit gesciede by mijn joncheer ende sijn gerecht anno LXIII op sinte-Thomasavondt.

Item voort dese kueren ende willekoere vorscreven worden gemaect ende geleyt, doe men screeff duysent vier hondert ende drie, des anderen daechs [8]) nae Sinte-Willeboortsdach;

---

1) M 2 b: „geloven".
2) M 2 b: „willen"; M 2 a: „well".
3) M 2 a voegt hier in: „dat".
4) Dit woord ontbreekt in M 2 b; M 2 a: „twe".
5) Dit woord ontbreekt in M 2 b.
6) M 2 b: „daer".
7) Dit bijvoegsel komt in M 2 a niet voor. Het komt overeen met art. XXVIII—4.
8) M 2 a: „sdaechs".

ende geschiede int Voorborcht tot Montfoort in de camer in tegenwoordicheyt van (den) goeden luyden, die voor int begin genoempt staen; ende doe in die tijt was schoudt: Franck Jelissen ende borgemeesters: Hendrick Splinters. ende Ghijsbert de Bloot, schepenen: Melis Janssen, Claes Buytendijck, Pellegrom van der Soetgraft, Wybrant Ghijsbertsen, Wouter Janssen, Wouter Gerritssen van der Polle, ende Jan van der Polle Evertsen

XIV.

Item voorts eenich man ofte wijff, die binnen der vryheyt van Montfoort woent, ende de heer ende sijn gerecht dunckt nut te sijn poorter te wesen, wanneer men hoor een weete doet in hoor tegenwoordicheyt, soe sullen sy ten naesten rechdage comen voor tgerecht ende worden poorter. Ende doen sy des nyet, soe sel men hoor all hair neringe verbieden binnen der vryheyt, ende alsoe dicke als sy neringe doen, verbuerden [1]) sy elcken reyse twijntich groot tournois. Ende comen sy dan nyet ten naesten rechdaege ende worden poorter, soe sel men toespijckeren huerluyder voorduer ende veynster ende verbieden haer haere uuytganck ende inganck [2]) op der stede straten; ende waert zaecke, dat sy hoore voorduer ofte veynster [3]) opdede, eer sy poorter waeren, soe verbuerde sy tot elcke reyse vijff pondt goet gelts.

XV.

Item voort yemandt, die messen uuytvoerde, ende laet se leggen op den wech oft op der straten, alsoe verre als die schoudt ofte schepenen [4]) schoude [5]), die sel se [6]) offdoen binnen die drie eerste adtmalen; doen sy des nyet, soe mach se die schoudt mit twee schepenen off mit meer koeren [7]), op een boeten van vier groot tournois, dair de schoudt off

1) M 2 a: „verbueren".
2 M 2 b en M 2 a voegen hier in: „ende".
3) M 2 a: „voordueren ofte veynsteren".
4) M 2 a: „mit den schepenen".
5) M 2 a: „schouwet".
6) M 2 b en M 2 a: „selffde".
7) Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten. Hierachter voegen M 2 b en M 2 a in: „die messen".

sal hebben de een helfte ende die schepenen dander helfte. Ende die schoudt sal die messen bestaeyen off te doen om den minsten cost rechtevoort van sheeren wegen, ende daermede voort te varen, alst recht is.

XVI.

1. Item dit [1]) is die lancte van der [2]) grafte van heer Heyndricx [3]) toorn tot mijns heeren [4]) huys toe, daer wy plegen te byten: hondert acht ende veertich roede(n); daer pleech elck man te hebben, die daer plach te byten, anderhalff roede een voet min.

2. Item dat ander deel van Jans Veren [5]) huys tot mijnres heeren huys toe, daer wy plegen te byten, dat eynde is lanck hondert seven ende vijftich roeyde, elck man byet [6]) anderhalff roeyde een voet min.

XVII.

1. Item eenich geboth, dat de heer met sijn gerecht gebiet off doet verbieden, dat sal men houden op alsulcke boeten, als dit geboth gedaen wordt.

2. Item eenich poorter, die brueckich [7]) wordt tegens die heer off tegens der stede, daer de heer beteringe off hebben will, ende die heer ende dat gerecht dunckt, dat me(n) billick corrigere(n) soude, ende dattet tot geene boete en staet nae stede recht, dat sal me(n) betere(n) by den heere ende by den gerecht, hoedat hem dunckt, dat redelick is. Ende waer daer yemandt, die dese voorscreven puncten niet houden [8]) en woude, die mach die heer ende dat gerecht bieden tot vijff [9]) pondt goet gelts tot drie werve toe voor die bruecken te voldoen; ende en woude hy des [10]) nyet doen, soe soude

---

1) M 2 a: „die".
2) M 2 a: „winther".
3) M 2 a: „Heerich".
4) M 2 a: „sheeren".
5) Deze laatste drie woorden ontbreken in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
6) M 2 b: „buert"; M 2 a: „biede".
7) M 2 a: „bruker".
8) M 2 b: „behouden".
9) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
10) M 2 b: „hes"; het woord ontbreekt in M 2 a.

hem de heer beraeden met zijn gerechten, hoe syt voort corrigeeren woude(n). Ende dese voorscreven kueren sellen staen tot des heeren wederseggen.

XVIII.

1. Item aldus [1]) sel men rechte(n) schepenbrieven in maniere, forme ende voorwaerden, als hier naebescreven staet:

Wy schoudt ende schepenen binnen Montfoort doen condt, dat voor ons quaemen [2]) A ende B [3]) ende beleden schuldich te wesen C. XX Engelsche nobelen, te betaelen op Sint-Martinusdach in den Wijnter nu naestcomende ofte binnen veertien dagen daernae onbegrepen. Ende waer, dat sy des nyet en dede(n), soe mach C. voorgenoemd [4]) dit voorseide gelt hem doen offpanden; ende die panden sullen staen XIIII daegen nae der pandinge. Ende die panden te scatten ende te eygenen, gelijck off sy mit allen recht vervolcht ende verwonnen waeren. Ende ick A [5]) voorgenoemd gelove B [6]) voorscreven schadeloes te houden.

2. Ende alle telbaer [7]) goet sal gaen voor huysinge ofte erve; ende soe wes huys ofte erve, dat de sackwoude heeft, dat sal daermede behaft wesen, ende daer sel men aen rechten, al waert all vercocht, (tot) den brief betaelt waer; ende die saekwoudts goet sal gaen voor de borgen goet.

3. Ende allen schepenenbrieven sel men rechten in Heswijck, in [8]) Willeschup, in Blocklandt, in Cattenbroeck, op de Haer, in heer Gerrits buert ende int kerspell van Lintschoten, alsoe lange alst onsse heer van Montfoort in pachten heeft.

4. Ende allen schepenenbrieven die en sullen [9]) nyet langer staen ende dueren als een jaer nae den lesten dage der betalinge, die nyet doorgestoecken en sijn; ende soe wes

---

1) M 2 b herhaalt „aldus".
2) M 2 b: „quaem".
3) Deze drie woorden ontbreken in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
4) M 2 b: „den voornomde".
5) „A" ontbreekt in M 2 b.
6) „B" ontbreekt in M 2 b.
7) M 2 a: „telaer".
8) De woorden: „schepenenbrieven — in" zijn in M 2 a met dezelfde hand in de marge bijgeschreven.
9) M 2 a: „sulcken".

brieven, die doorgestoecken, die sellen alsoe lang dueren, als sy geheel sijn.

5. Ende soe wes schepenenbrieve, daer den dach van betalinge langers dan een jaer, die en sal men nyet segelen dan int gerechte, daer de schoudt te recht sit.

6. Ende des heer(en) panden sellen staen acht dagen nae der pandinge; ende des heere(n) schoudt sal gaen voor alle brieven.

7. Ende hiermede van dese daege voort soe sel die leystinge van alre lofte off wesen; ende soe wat loften, dat die gesworen clerck [1]) geteyckent heeft, die sel men rechten, gelijck ofte die brieven besegelt waeren.

8. Ende die schoudt met die schepenen sullen hebben van elcken brieff een Dordrechtse placken, ende die clerck eene Dordrechse placke voor sijn arbeyt.

9. Ende soe wes goet, dat men vercoopt om gereets gelt, ende die dat gerede gelt nyet en betaelt, dat sal men uuytrechten by schynender sonnen.

10. Ende dese koer en [2]) sal nyet langer duyren dan tot des heeren wederseggen.

Ende geschiede in tjaer ons Heeren XIIII[c] [3]) ende XX op sinte-Gallenavondt.

XIX.

Item nyemandt en sal bruyckweeren overgeven off ontfangen buyten mijn heer van Montfoort; ende soe wie se ontfinge ofte overgave dan by mijn heer voorscreven ofte sijn dienaers, die hyt [4]) bevalle, die verbuerde, alsoe dicke als syt [5]) deden, tien outschilt. Ende dit [6]) geboth heeft mijn heer van Montfoort doen vernyen [7]) des Sonnendaechs in de kercke tot Montfoort ende tot Lintschoten kercke int jaer van XIIII[c] ende XXXII nae Sinte-Pontianusdach; ende dit geboth sel gaen all tlant van Montfoort duer ende in de [8]) kerspel van

---

1) M 2 a: „elck".
2) M 2 b: „ende".
3) „C" ontbreekt in M 2 b.
4) M 2 b: „hy".
5) M 2 b: „sy".
6) M 2 a: „die".
7) M 2 b: „vernyet".
8) M 2 b: „een ider".

Lintschoten, alsoe lange als onse geminde [1]) heer van Montfoort in pacht heeft, ende op den Haer ende [2]) in heer Gerrits buert [3]).

XX.

Item mijn heer van Montfoort heeft doen verbieden, dat nyemant maelen en [4]) sal anders dan [5]) tot sijnre molen al dat landt van Montfoort duer [6]) ende in de(n) kerspell van Lintschoten, alsoe lange [7]) alst onse geminde heer van Montfoort in pacht heeft, ende op de Haer ende in [8]) heer Gerrits buert; ende dit geboth dede heer Jan, heer tot Montfoort, vernieuwen in der kercken van Montfoort ende tot Lintschoten. Ende alsoe dicke als men hierin yemant bruec-kich vonde, dat waer op thien outschilt. Dit geschiede int jaer ons Heeren XIIIIc ende XXXII op Sint-Thomasdach Apostell.

XXI.

Item mijn heer van Montfoort heeft overdragen met sijn gerecht: yemant, die heymelick wech vare(n) woude [9]), die daertoe holp huysen offt [10]) . . . . . [11]) off wechstecken, die men daerin bevijnden mochte, die zoude ment soe offnemen, dat hem een ander eeuwelick hoeden soude. Ende dit is verboden tot Montfoort in der kercke des Sonnendaechs nae Sinte-Pontiaensdach int jaer van XIIIIc ende XXXIII.

XXII.

Item waert [12]) dat yemant sijn vier voeren woude [13]), daert nyet en behoorde, die zoude ment offnemen by den heer ende

---

1) M 2 b: „genade"; M 2 a: „gen.".
2) „ende" ontbreekt in M 2 b.
3) M 2 a: „ende op de heeren Gerrits buert".
4) „en" ontbreekt in M 2 b.
5) M 2 a: „dat".
6) M 2 a: „daer".
7) M 2 b voegt hier in: „aff".
8) M 2 a in plaats der beide laatste woorden: „en".
9) M 2 b: „verbonde".
10) M 2 b: „hoff".
11) Oningevuld in M 2 b en in M 2 a.
12) M 2 a: „waer".
13) M 2 b: „voorwonde"; M 2 a: „voorvonde".

by sijn gerechte, dat hem een ander eewelick hoeden zoude; dat is te verstaen: hopen mit asschen [1]) op achterdeelen, in camere(n) off [2]) in hoecken, daer sy nyet en behooren [3]). Dit geboth wordt gedaen in der kercken tot Montfoort int jaer van XIIIIc ende XXXIII op [4]) Sinte-Lucasdach Evangelist.

XXIII.

Item onsen geminden heer van Montfoort is overdragen met synen gerechten: soe wie dat nieu werck timmert aen huysen off aen nieuwe huysen, dat hy dat lemen [5]) zal, soe wes hy daeraen deckt, dat sal wesen op spreyriet [6]). Ende teynden sjaers soe sel ment [7]) binnen leemen, ende die deeckenen sullen rechtevoorts binnen ende buyten beleemt [8]) wesen. Ende voorts die bouhuysen, daer men aen timmert ofte verdeckt een roede [9]) off meer, dat sal men buyten [10]) opt spreyriet lemen. Ende alsoe dicke als men yemandt hierinne brueckich vonde ofte gevonden worden, dat is op een hooch boete. Voorts soe wat huysen die geleemt [11]) sijn binnen, die moegen dat gerecht schouwen tot wat tyden, dat sy willen; soe wie dat sy daeroff bekueren, dat is een halff oudtschilt.

XXIV.

Item mijn heeren van Montfoort [12]) heeft overdragen ende voor willecoer geleyt met die gebuyren van Tollestege ende in den Hooge Weert ende in der Ysel neffens den Hogen Weert voorseit: dat [13]) alle boeten ende verbuernisse wesen sulle(n) all eens, gelijck sy in de stede van Montfoort gelegen

---

1) M 2 b voegt hier in: „mit".
2) Dit woord ontbreekt in M 2 a.
3) M 2 a: „behoerde".
4) M 2 a: „o".
5) M 2 b: „leenen".
6) M 2 b: „speyriet".
7) M 2 a: „men".
8) M 2 b en M 2 a: „beleent".
9) M 2 b: „voede".
10) M 2 a: „buyt".
11) M 2 a: „geleent".
12) M 2 b voegt hier in: „sijt".
13) Dit woord ontbreekt in M 2 b en M 2 a.

sijn. Ende die sel men [1]) uuytrechten ende winnen midt den schoudt, bueren ende lan(t)genoten van der Tollestege ende van der Hooge Weerdt voorseit. Ende altoes des heeren wittachtige getuych sal gaen voor alle mans ondtschoudt [2]), soe dat die buyren gelove(n). Hier was by mijn heer selffs, heer Loduwijck van Montfoort, Guiliame [3]) van der . . . . . [4]), Alpher Verhorst, Tyman van Zuylen, Jacob van Oosterwijck, Wouter Evertsen, schoudt tot Montfoort [5]), ende die gemeen buyren van der Tollestege. Dit [6]) geschieden int jaer ons Heeren XIIIIc ende XXXVI op Meydach.

XXV.

Item onse geminde heer van Montfoort ende sijn gerecht hebben overdragen: yemandt, die den anderen aenspreeckt voor den schoudt ende den schepenen, ende die daer aengesprocken wordt, ontschout biet, voordat men hem eyscht, ende den aenspraecker den eedt [7]) nyet hebben en will, ende hy seyt hy [8]) wilt hem overtuygen, dat schepenen gelove(n), dair en sal men geen ontschoudt [9]) over doen, ende onse heer ende die gerecht sullen die saeck besien. Ende waert saecke, dat die aenspracker nyet toebrengen mochte, als hy hem vermetelt hadde, soe verbuerde hy, soe wes hy hem eyschte beneden tien oudtschilt; ende eyste hy hem boven tien oudtschilt, soe verbuerde hy tien oudtschilt. Ende mach den aenspreecker den ander overtuygen, alsoe als hy hem vermeten heeft, soe verbuert die daer aengesproocken wordt, desgelijcx als dair voorscreven staet, ende voorts dat te beteren dengene, die de smaetheyt geschiet is, by de heer ende by sijn gerecht. Ende dese verbuernisse zal hebben die heer het tweedeel ende dat gerecht het darde deel tot haeren clacht [10]) te helpen.

---

1) M 2 b: „selve".
2) M 2 a: „outschilt".
3) Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
4) Oningevuld in M 2 b en M 2 a.
5) M 2 b: „Montmoort".
6) M 2 b en M 2 a: „Int".
7) M 2 b: „aenspraeck dedt".
8) M 2 a: „by".
9) Dit woord ontbreekt in M 2 b; er is ruimte voor open gelaten.
10) Sic; M 2 a: „heeren clederen".

XXVI. [1]) *Dit siin zulke ordinancie, kueren ende wilcoren, als die heere van Montfoirde* [2]) *mit guetduncken* [3]), *consent ende wille siinre bueren van der Veer ende Ratelisse* [4]) *gemaect ende geset heeft voirdaen te houden um nutscap, rust ende vrede te houden ende onrust te scutten int jair ons Heren XIIII^{c} ende XXXVIII.*

1. [5]) In den eersten so wie den anderen lochent [6]), also dicke ende also menichwerff als hy dat doet, so verbuert hy een pont.

2. [7]) Item so wie den anderen mit den vuust slaet off steeckt [8]) mitten voet, die verbuert I pont.

3. [9]) Ende [10]) so wie een zweert off messe toge off pieck, kuus off staff off boech speen off enigerhande wapen, dair yement mede geanxt worde, die verbuerde II pont.

4. Ende [10]) so wie enen kuerwonde staeck, sloech off scoet, die verbuerde IIII pont.

5. Ende die [11]) den anderen verleemde, die verbuerde X pont.

6. [12]) Item so wie huysstotingen dede, elc die dair mede wair, die verbuerde siin lijff ende siin goet. Ende worder yement voirvluchtich, die verbuerde L pont.

7. Item wair, dat een quaet wijff enen guede manne te hoeff sprake mit quade woirden, of dat [13]) twe wiven [14]) deen tegen den anderen scouden, die sel den steen dragen van den Drien pypen tot den Witboem toe ende weder van den Wit-

---

1) Dit stuk is ontleend aan een cartularium der heeren van Montfoort.
2) U: „Johan heer van Montfoirde".
3) U: „by rade, guetduncken".
4) U: „sijnre mage, vrunde ende alingen de gebueren van Achthoeven, van Heeswijk, van Bloclant ende van Willemscoop ende voirt in alle den lande van Montforde".
5) Vgl. art. I—10.
6) U. voegt hier in: „in toirne moede".
7) Vgl. art. I—11.
8) U: „stoet".
9) Vgl. art. I—12.
10) U: „Item".
11) U: „Item so wie".
12) Vgl. art. I—9 en noot 13. Dit art. ontbreekt in U.
13) Dit woord ontbreekt in U.
14) U. voegt hier in: „die".

boem tot Onser Vrouwen huysken [1]), off sy mach mit I pont quyt wesen.

8. [2]) Item wair, dat yement vechtende worde, off dair men vechtelic up vermoyde, ende yement, die hem van sheren wegen enen vrede eysgede, ende die den vrede weygerde, die verbuerde tot elker weygerinchen V pont tot drien reysen toe, ende vierdwerff sel men aentasten ende houden tot sheren behoeff. Ende wair yement van den bueren, die dairby wair, off diet wist ende dairby comen mocht, ende hys niet en holp houden, dat soud men houden an siin lijff ende an siin goet [3]).

9. Item quaem yement van buten, die mit voirsette wille enich van den bueren off yement anders slaen, misdoen off bescadigen woude, die verbuerde XXV pont, ende desgelijx alle diegene, die mit hem waeren. Ende die men aldus slaen off bescadigen woude, souden die gemeyne bueren bescudden ende an een vrede helpen ende den anderen houden tot sheren behoeff te recht. Ende wair yement van den bueren, die [4]) dairby comen mocht ende hys niet en dede, die verbuerde XXV pont. Ende wair oic yement, die enigen man den bueren ontdringen woude off ontdronge, die sy te recht houden wouden, die verbuerde C pont, ende voirt den heere te beteren na dat die brueck gelegen wair.

10. Item enich man, die in vechtelic quame ende voirvluchtich worde, eert gevreet wair, die sel binnen een atmael dairna enen vrede geren off doen geren an den scout off an

---

1) U: „in elke derpe, als dair gelegen wair".

2) Vgl. artt. I—7 en 8. Tusschen dit en het voorgaande art. voegt M 2 b nog de volgende artt. in:

a. „Item yemandt, die den anderen uuytdaechde uuyt syne huyse off overlast dede binnen zijn huys, die verbuerde vijff pondt".

b. „Item eenich man, die vechtende worden ende den anderen staecke off sloech, die soude des ander boete mede gelden, ten waer saecke, dat dengeenen, die gesteecken oft geslagen waer, dat mit woorden off mit wercken op hem gehaelt hadde; ende waert, dat hyt alsoe gehaelt hadde (HS.: soude), soe soude hy sijn boete selver gelden, all waert, dat hy hem dan nyet en weerde".

c. „Item yemant van den bueren, die huystotinge dede ende uuyt des heeren landt van Montfoort voorvluchtig worde, eer hy des heeren recht dairoff verwacht hadde, die verbuerde.vijff (U: vijftich) pondt".

Het laatste art. komt ook in U voor, waar echter art. 6 ontbreekt; de beide eerste ook in M 2 a, welk handschrift hiermede afbreekt.

3) U: „dat soude hem die heere also ofnemen, dats hem een ander eweliken soude hueden".

4) U voegt hier in: „dat wist ende".

den gebueren [1]) um enen vrede te werven an dengenen, dair hyt iegens hoeft. Ende wairt, dat hys niet en dede, so verbuerde hy XV pont.

11. Item alle vrede sellen geduren tot drien tyden van den jare, dats te weten den heyligen Dertiendach, beloken Paisschen ende sinte-Lambertsdage.

12. [2]) Item so [3]) wie in vrede coemt, die sal den vrede vermanen ende vernyen up elken vredach an den scout, totter tijt toe dattet gesoent is. Ende wair yement, die dat niet en dede, die verbuerde XV pont.

13. Mer wat bueren die deen iegens den anderen in vrede comen, die vrede sel gedueren ende niet uutgaen, totter tijt toe dattet gesoent is. Ende elke, die so in vrede comen, die sellen den vrede vermanen ende vernyen up elken vredach; ende die dat niet en dede, die verbuerde I pont. Ende die aldus in vrede gecomen waeren, die sel die scout imbiën, alst hem genuecht, off alst enich van den pertiën vermaende, ende die sellen in bliven leggen XIIII dage lanck; ende wairt, dat sy binnen dien XIIII dagen niet en zoenden, so sel se die scout uutleyen, ende so sellen sy verborgen off zekeren wilcoren doen, te zoenen by den heere. Ende wair yement, die aldus ingeboden werde ende niet in en bleeff leggen, die verbuerde X pont, ende desgelijx also dicke als hy uutginc.

14. Item enich buere, die by den anderen quame um vrede te maken off um dengenen te recht helpen houden, die geen vrede geven en woude, off die gebruect hadde, die en sel up die tijt geen boeten verbueren.

15. Item een pont sel wesen enen ouden Vrancrijxsche scild, ende alle boeten sellen des nachts dubbelt wesen.

16. Item so wes men betugen mach, dats die bueren geloven, dair en sell niement [4]) geen onscout voir mogen doen.

Dese [5]) voirscreven ordinanci ende wilcoren sellen staen ende gedueren tot des heren wederseggen, ende die mach die heere by guetduncken van sinen bueren altijt vermeeren ende verminren tot nutscap ende profijt des lants.

---

1) U: „bueren".
2) Dit en de volgende artt. van XXVI ontbreken in M 2 b.
3) Dit woord ontbreekt in U.
4) Aldus U; het cartularium heeft: „niet".
5) De hier volgende zin ontbreekt in U.

XXVII.

Item waer dair eenich man, die den anderen lochende, off boeff scoude, off hoer schaude, off dieff scouden, ende die daerom gesteecken off geslagen worde tot eniger tijt [1]), die sal alsoe veel verbueren als diegeene, die heem gesteecken offte geslagen heeft. Dit geschiede by unse [2]) joncheer van Montfoort ende sijn gerecht int jaer ons heeren duysent vierhondert drie ende vijftich op sinte-Tomasavondt.

XXVIII. *Dit* [3]) *sijn koeren* [4]) *ende willecoeren, die Johan heer van Montfoort geleyt heeft by raede, wille ende goetduncken sijnre maegen ende vrunden ende alinge des gerechts.*

1. Item in den eersten: soe wes onsen poorter [5]) ende ondersaeten verbueren moegen in eenige heeren steden, landen, dorpen ende gerechten, dat anders ende meer is dan yemant hier mit recht verbueren mach, dat sullen des heeren poortere ende ondersaeten in alre maten alhier binnen deser stede ende lande van Montfoort verbueren, beteren ende gelden, gelijck dat men onsen poortere ende ondersaten aldaer in dyen steden ende landen doen soude.

2. Item waert [6]), dat yemant [7]), buyten onse landen geseten, binnen der stede van Montfoort off binnen den lande van Montfoort eenige misdaet, broecken off vechtelick deden, hoe men dat noemen sal, dat tot geene boeten en stonden nae de rechten ende gewoenten der stede ende des lants van Montfoort, die soude verbueren tegens ons, alsoe dicke ende menichwerve als sy dat deden [8]), honder(t) Engelsche nobell, en daertoe beteren, naedat die zaecke geschiet waer, by ons ende by onsen gerechte binnen der stede van Montfoort.

3. Item waert, dat men onse poortere off onse ondersaeten in eenige stede ofte landen recht ofte [9]) vonnisse weygerde,

---

1) M a b herhaalt de beide laatste woorden.
2) M a b: „duse".
3) Dit hoofd ontbreekt in U.
4) M a b: „hoeren".
5) U: „Item so wes onse poorteren". M a b in plaats van „wes": „wie".
6) U: „waere".
7) U voegt hier in: „die".
8) U: „als hy dat dede".
9) U: „ende".

soe soude men allen dengeenen, die in die steden ende landen geseten waeren, daer dat recht geweygert waer, hoor lijff ende [1]) goet mit recht ofte met vonnisse in der stede ende lande van Montfoort daervoor tueven [2]) ende besetten mitten rechten [3]), ende daer dengeenen, die dat recht geweygert waer, syne schade, die hy dairby geleden hadden, aen rechten, sonder [4]) datter [5]) yemant eenige onschoudt off doen soude moegen, alsoe verre als den clager dat die heer ende tgerecht kennelick maecken [6]), dat hem recht ende vonnisse geweygert waere.

4. Item soe wes rente [7]) dat men schadt op huysen off op hofstede binnen der stede van Montfoort, die sal men scatten van tienen een; ende die mach men weder offlossen van tienen een mitten achterstallige renten, die daervan verschenen sijn tot alre tijt; ende waer dan yemant, die rente cofte op huysen ofte hofstede binnen der stede van Montfoort, die mach men lossen van tienen een.

Dat geschiede by onsen joncheer van Montfoort ende sijn gerechte anno Domini MCCCCLXIII [8]) op sinte-Thomasavondt. [9])

Slotbepaling.

Item want wy Johan heer van Montfoort, tot Purmerende [10]), tot Lintschoten, Heeckendorp ende Snelreweerden kennen ende hebben belieft, dat (wy) geenen [11]) ander kuere, als (in) de

---

1) U voegt hier in: „hoir".
2) M 2 b: „toonen".
3) U: „mit recht"
4) M 2 b: „soude".
5) U: „dat dair".
6) U: „maecte".
7) M 2 b: „sente".
8) M 2 b heeft: „MCCCCLIII", maar in 1453 heette de heer van Montfoort Hendrik niet Johan. Zie ook hiervoor art. XIII—5.
9) Hierachter staat in M 2 b het volgende: „Item te vraegen, hoe den heer sijn mannen verdaegen zall om hem recht te helpen doen. Item mit wiens. Item wat sy verbueren, die daer nyet en comen. Item op wiens cost hy se maenen zall. Item wat men die mannen schuldich is te doen, die comen helpen leenrecht doen. Item wie de cost gelden sal. Item wie dat die cost uuytleggen sall. Item hoe men weder inwinnen sall". Vermoedelijk is dit eene aanteekening, die met latere hand in het origineel, waarvan M 2 b is afgeschreven, bijgeschreven was. Vgl. Verslagen en Mededeelingen III blz. 271. Het daar vermelde stuk is in M 2 b onmiddellijk na A afgeschreven.
10) M 2 b: „Purneren".
11) M 2 b: „een geemen".

Lancedel staet gespecificeert, gehouden ende onderhouden willen hebben, ende gebieden allen onse schouten ende ondersaten ende een yegelick op haere eet naer hoorluyder vermoegen tonderhouden op sulcke kuere, boete ende verbanden, als dese voorscreven Lantcedel inhoudende ende determineerende is. In kennis der waerheyt soe hebbe wy Johan heer tot Montfoort, van Purmerende etc. [1]) dese Lantcedel met mijn selffs handt onderteykent. In spacio stondt aldus: „J. de Montfoirde".

---

1) M a b: „Purmerede in".

B. ORDONNANTIE OP HET HOF VAN APPEL TE MONTFOORT.

Joest heer van Montfoort, van Purmerent, van der Lintschoten, van Heeckendorp etc. doen condt alle luyden, alsoe wy overmercken ende dagelicx duersien die groote ongeregeltheyt [1]) ende abusie, die dus lange ende hier voortijts alhier [2]) binnen onse stede ende lande van Montfoort geweest is int excerceren van justitie, ende bysonder alanx [2]) eenighe vonnis plach te appelleeren voor onse mannen ende raetsvrunden tot groote ende onbehoorlijcke costen van partyen ende sonder ordene van procedeeren, hebben wy, willende [3]) daerinne voorsien, met rype deliberatie van rade geordonneert seeckere instructie ende ordere, naer inhouden welcke onse justictie [4]) voortaen geadministreert sall worden, al ter tijt toe dat by [5]) ons off by onse naecomelinge om beters wille anders geordonneert sal worden.

1. In den eersten soe hebben wy geordonneert ende sullen voortaen ter bancke stellen [6]) den dingwerder ende met hem ses ofte seven goede, eerlicke, discrete ende onpartydige [7]) mannen ofte meer, naedat die saecken uuyteyschen ende ons goetduncken zal.

2. Dat onsen voorscreven dingweerder ende raetsluyden

1) M a b: omgeregeltheyt".
2) Sic.
3) M a b: „willen".
4) M a b: „instructie".
5) M a b: „hy".
6) M a b: „stellende",
7) M a b: „compartydige".

sullen [1]) neerstelijcke letten ende verstaen op die abusiën ende corruptelen van desen onser stede ende lande, dairinne [2]) by ons [3]) ofte in onse absentie by hemluyden versien, geordonneert ende gedaen te worden, ofte behoren zal.

3. Dat onse dingweerder ende raede voorscreven sullen ter eerster instantie die kennisse hebben van allen beroepen vonnisse, de beroepen sullen worden van schepenen- ofte gesworenbancken onser stede ende dorpe van Montfoort, verbiedende mits desen eenen yegelijcken op peyne van tien oude gouden Vranckrijcxe schilden, tegens ons te verbueren, ende op arbitrale correctie sulck beroep ter eerster instantie ergens te versoecken dan alhier voor onssen dingweerder ende raetsluyden voorscreven.

4. Dat oock onse dingwerder ende raden sullen ter eerster instantie die kennisse moge(n) nemen van saecke, die onser hoocheyt aengaen sullen, die injuriën [4]), die gedaen worden onse officieren off andere gepreviligeerde [5]) persoone, ende dergelijcken, ende oock daer men nyet gewoenlijck van en is voor schepenen- ofte gesworenbancke van te ageren.

5. Dat onse dingweerder ende raede gehouden [6]) (sullen) wesen pertyen goet, cort [7]) ende onvertogen recht te doen, ten lancxten van XIIII dagen tot XIIII dagen, totdat die saeck voleynt sal wesen, tenwaere tselve by partyen, by ons ofte by onse raetsluyden (om) redene langer opgeset worden.

6. Dat indyen hem yemant gevoelt off wil seggen beswaert te sijn by eenige rechteren vonnisse onser stede ende lande voorscreven, tsy by interlocutoor vonnis, dat men noempt byvonnis, ofte diffinitijff, dat men noempt [8]) eyntelijck vonnis, ende daeraff sal willen appelleeren, sal tselve, (tenwaer tselve) by partyen, by ons ofte by onsse raetsluyden om redenen langer opgeset worden, gehouden weesen te doen binnen de sonneschijn, alst vonnis gegeven sal weesen, soe verde de appellant dair in persoon by was; soe (nyet), sal hy tselve moeten

---

1) M a b: „sulle in".
2) M a b: „dairomme".
3) M a b: „onse".
4) M a b voegt hier in: „sullen".
5) M a b voegt hier in: „de".
6) M a b: „inhouden".
7) M a b voegt hier in: „recht".
8) M a b: „neempt".

doen binnen den vijffden dach, naedat het vonnis gegeven was, off dat het tot sijnder kennisse gecomen was: Welverstaende [1]) dat voorscreven appellatie altijt gedaen sal worden voor den rechteren, dair tvonnis by gegeven was, opdat sy te becomen sijn, ofte, indyen sy nyet te becomen sijn, voor twee buerluyden vandair, den clerck altijt dairby om te teykenen, (als) van vonnis geappelleert wordt, by wie deselve appellatie geschiet, voor wie, wat tyde ende dyergelijcke circumstantiën.

7. Dat alle vonnisschen, gewesen by schepenen ofte geswoorens onser stede ende lande van Montfoort, bedragende beneden die tien pondt Vlaems, ofte excijsber ende geprivileigeerde schulden executie sullen hebben opte [2]) behoorlicke borchtochte, gestelt by den triumphant tot discretie van deselve schepenen ofte geswoorens, tenwaere by die van onse raeden om redenen verleent worde die clausule van inhibitie, die den appellant, indyen hy denselven begeert, by syne requeste gehouden sall sijn binnen vijff daegen nae die sijn appellatie (te) versoecken, ende die alsdan nyet togende, sullen schepenen ofte geswooren sonder aenscouwen te nemen op die appellatie mogen voorts procedeeren.

8. Dat alle appellanten sullen moegen te buyten ende off gaen haere appellatiën binnen den rechten dach, naedat sy geappelleert sal hebben, behoudelijcken dat sy deselve renunchiatie doen voor den rechter, daer sy van geappelleert hebben, mits betalende tonser proffyte twee crone; ende indyen de voornoemde appellatie behoirlick [3]) verheven waere, sall den appellant, te buyten gaende sijne appellatie, verbuere(n) tonser proffyte vijff cronen, behoudelijck dat hy tselve doen sall, eer hy dienen zal van zijnder replijcke, ende nyet later.

9. Dat diegene, die appelleren van onse voornoemde schepenen ofte gesworen ende bevonden worden mit quade saecken te procedeeren [4]), sullen gecondemneert worden in de boete van X cronen tonsen proffyte ende in de costen van partyen; maer [5]) waert saecke, datter merckelicke oorsaecke

---

1) M 2 b: „verstaen aen".
2) M 2 b: „ofte".
3) M 2 b: „behouwelick".
4) M 2 b: „procedeert".
5) M 2 b: „meer".

waere ende nochtans by rigoeur van justitie succumbeerde, sall die voorscreven boete by die van onsen raede mogen worden gemodereert ende de costen gecompenseert int geheel oft int deele, als sy dat in redelickheyt [1]) bevijnden sullen.

10. Dat soe wie sijn appell sall willen vervolgen, sal gehouden wesen over te leveren in handen van onsen dingwerder ofte onsen raeden in (sijnder) absentie seeckere supplicatie, dewelcke begrypen sall van wat rechters, tegens welcke partye, op wat dach hy geappelleert sal hebben, ende versoecken sijn partye verdachvaert te worden om tselve vonnisse te institueeren off sien retracteeren off dairvan te renunchiëre(n), ende insgelijcx schepenen ofte geswooren om haerluyder vonnisse ende besceyt van partyen inne te brengen, ende dit binnen den tijt van tien dagen nae de voornoemde appellatie, om alsdan by den gesworen dienaer ofte duerweerdere van onser camere volgende tappointement, op die requesten gestelt, partye ende schepenen eenen betamelicken dach geleyt te worden [2]) om te procederen, als naer rechte behooren zall.

11. Dat schepenen ofte gesworen, aldus gedachvert sijnde, sullen moegen twee van haere medebroederen seynden om die scriftueren ende munimenten van partye met haere vonnisse over te brengen op den voornoemden beteyckenden dach, op verbueren telcker reyse tonser proffyte van eene croon; ende opten voorscreven beteyckenden dach sullen partye de voornoemde schriftueren mogen sien overleveren ende present sijn om te sien, of se dair al sijn off nyet, indyent hem goedt dunckt.

12. Dat de voornoemde twee schepene ofte gesworens van buyten der stede commen(de) om de voornoemde vonnis ende scriftuere inne te brengen telcke reyse elcx . . . . . [3]) hebben sullen voor haer cost drie stuvers.

13. Ende ofte saecke waere, dat dvoornoemde saecke by monde gedingt waere, ende daervan geappleert hadde, soe sullen schepenen ofte gesworens van stonde aen die dingtaelen van partyen, soe nae sy dat onthouden hebben [4]), int gescrift doen stellen off by den partyen doen stellen, ende doen dselve

---

1) M 2 b: „redenen".
2) M 2 b: „vooren".
3) Oningevuld in M 2 b. Lees: „van henluyden".
4) M 2 b: „hebbende".

dan openbairlicken oplesen om te hooren, off syluyden dair nyet op seggen sullen willen, ende dat binnen den adtmael ten lanxten. Ende indyen partyen negligent waere(n) aldus hoer dingtael by geschrift te stellen, ende hem dselve by den scoudt bevolen waere te doen, soe sall diegene, die aldus onwillich waere, versteecken wesen, dair die questie om is, van zijn recht.

14. Item dat den eersten rechtdaege beyder partyen gehouden sullen wesen goede ende souffizante borgen te stellen tsy ende [1]) elcx een voor al gerechtelicke costen, sheren boeten ende anders, als by taxatie van die van onsen raede bevonden sullen worden, tenwaere off die partyen genoechsaem binnen onser stede ende lande van Montfoort gegoet ende geërft waere, ofte dat die van onse raeden om redenen anders appoincteerden; welcke voorscreven boete ende oncosten nyettegenstaende eenige vorder appellatie pertye sal gehouden wesen op te leggen, te betaelen ende dese onse bancke tsuveren [2]) ende te voldoen, op verbuerte van dubbelt gelt vierschat aen pande; behoudelick dat hy naer die . . . . . [3]) ende taxatie voorschreven hebben zal den tijt van acht dagen om die voorscreven penningen op te leggen ende nyet meer.

15. Dat partyen voor onsen dingweerder ende raeden nyet meer en sullen moegen houden dan vier termynen, dats te weten: eisch [4]), antwoort, replijcque ende duplyque, tenwaere hem sonderling toegelaten worden te dynen van additiën, ende sullen sien, dat sy (voort)meer tegens denselve laesten termynen haer proces stellen in state van [5]) wysen. Ende off [6]) eenige van partyen op eenige van zijn termynen nyet en compareerde ende diende van sijn termijn, die sal verbueren soe hiernae volcht:

a. In den eersten indyen dappellant voor deerste reyse nyet gereet en waere om te dienen van sijn grieve, soe sal by die van onse raeden sijn appel verclaert worden desert, ende in der boeten van tien cronen ende dien costen van partyen, ende elcke croon van XXIIII stuvers;

---

1) Sic. Lees: „te weten"?
2) M 2 b: „tsumeren".
3) Oningevuld in M 2 b.
4) M 2 b: „esch".
5) M 2 b: „om".
6) M 2 b voegt hier in: „compareerde".

b. Item indyen de gedaechde nyet gereet en waere te antwoorden voor die eerste reyse, sal voor dselve eerste reyse verbueren tonser proffyte eenen croon, ende die costen van dyen dage, ende hy zal wederom verdachvert worden; ende compareerde hy dan nyet, soe sal hy versteecken weesen van syne terminen ende verbueren tonser proffyte twee croonen mit alle de costen, daeromme gedaen, ende tvonnis tot synen voordeel gewesen sal weesen nul verclaert [1]) ende hem nyet voordelijcken;

c. Item indyen dappellant ofte gedaechde opten eenige van haere andere termynen nyet en compareerde ende diende van deselve hooren jegenwoordige termynen, sullen telcke reyse tonser proffyte verbueren een croon ende dyen costen van dyen dage, ende sullen op nieus gedachvaert worden, ende hem sal worden bevolen dyen termijn te voldoen ten naesten rechdach; ende compareerde hy dan nyet, soe sal hy versteecken weesen van dyen termijn ende verbueren (t)onsen proffyte die boete van twee croonen met de costen, daerom gedaen, off anders, als ons raet dat ordonneren sal.

16. Dat die van onsen raede altoos, indyen partye hem merckelicken ofte soffizantelicken conde execuseeren by wittelicke redenen, hoe hem genoech duncken, sulck versteck, als voornoemd is, te nyet sullen moegen doen.

17. Item dat partyen int aenleggen haers rechts geen vonnisse dingen en zullen, die zonderlinge ter materie nyet en dienen, nochte geen exceptiën voortstellen; tenware off sy allegeeren woude, dat se dair nyet te recht en behoirden, dat men noempt exceptiën declinatoir, anders sullen sy allen andere exceptiën, proponeren ende concluderen [2]), ten principael, allegerende haerder beswaernisse, waerom dat by [3]) hem van sulcken vonnis geappelleert is, stellende dairby hoor conclusie sonder meer, dat ter materie ofte sonderlinge tot claerheyt van der saecken nyet en dyent, op verbueren telcken reyse van een croon.

18. Daerjegens [4]) de verweerde(r) sonder eenige impertenentie by vonnisse, als voor geseyt is, te dingen. sal nerstelick antwoorden ende allegeren sijn middel, dienende om te susti-

---

1) M 2 b: „verclae"
2) M 2 b: „proponerende ende concluderende".
3) M 2 b: „by".
4) M 2 b: „Dat jegens".

neeren [1]) tvonnis, daervan geappelleert is, met sijn conclusie dairby gevoecht, desgelijcx van replijcquen ende duplijcquen op die articulen, die van nieus geproponeert sijn geweest, ende vuegen alsdan alle munimenten dairby, die sy sullen willen exhibeeren.

19. Dit aldus gedaen zijn(de), sullen die van onse raeden tproces voorscreven duersien, ende indyen sy bevijnden, dat partyen staen in feyten . . . . . [2]) ende anders, off dat partyen begeren te wesen in feyten, dats te weten dat sy eenige . . . . . [2]) hebben, die sy met tuygen bewysen willen, soe sullen twee van onsen raede gedeputeert worden om die voorscreven tuygen te hooren, welcke sy opte voorscreven feyten wel secretelicken sullen examineren mit alle sircumstantie ende redenen, hoere wetenschap dairtoe dienende. Ende indyen de een partye dunckt, dat dander partye eenige tuygen heeft doen hoere(n), die meent [3]) te wraecken [4]) om redenen, sall tselve mogen doen ende leveren sulcke wrakingen over, dairjegens die wederpartyen by salvatiën sall toegelaten worden te antwoorden, alsoe cort als men mach, ende hem dat by onse raede geordonneert sall worden.

20. Alsdan tvoornoemde proces dus sijnde in state van wysen, sullen onse dingweerder ende raetsluyden — welcke dingweerder mede altoes present sall sijn in onsen raede, tenwaere hy contenteerde [5]) tot sijn selffs proffijt, ofte dat de saecken onse boete aenroerde — ter darder vierschaer, naedat die saeck voleynt sal weesen, gehouden wesen tselve proces te uuyten, off sulcke appoinctement te geven, als hem duncken sall ter materie te dienen. Ende indyen onse raetsluyden naer alle diligentie, by hoer daerinne gedaen, by hoore conscientie affirmeerden tselve vonnis nijt wijs noch vroet te wesen, sullen tselve wel secretelick mogen bevragen; ende diegeene, die om de voorscreven consultatie buyten reysen, sullen elcx . . . . . [6]) hebben voor cost, vracht ende vacatie [7])

---

1) M 2 b: „stustinueeren".
2) Oningevuld in M 2 b.
3) M 2 b: „ment".
4) M 2 b: „vraecken".
5) M 2 b: „content dede".
6) Oningevuld in M 2 b. Lees: „van henluyden".
7) M 2 b: „vocatie".

XXIIII stuvers sdaechs ende nyet meer; tot welcke costen met dat die consultatie sall moegen costen, partyen schuldich (sullen) wesen te namptizeren sulcke somme van penningen, als dat by die van onsen raede [1]) geordoneert sal worden; off by haer negligentie ofte weygeringe salt onse dingweerder op mogen leggen, op peyne van dubbelt gelt, vierscat an pande.

21. Desgelijcx sullen die van onse raeden voor die pronuntiatie van sijn sententie, tsy syluyden om bereyt reysen off nyet, altoes mogen eyschen van partye een [2]) redelicke somme van penningen om te betaelen die costen van de raetsluyden, op den rechtdagen verteert, ende altoes den triumphant sijn penningen restitueeren, soe verde by der sententie nyet anders [3]) en worde geappoincteert; off by haere weygeringe off vertreck salt onse dingweerder moegen opleggen als boven, nyettegenstaende enige vorder appellatie ter contrarie.

22. Dat onsen raede mit huer adherenten voortaen op elcke rechdach nyet meer en sullen moegen verteeren, indyen [4]) dair maer een saecke waeren, dan drie Carolusgulden tot XX stuyvers tstuck; ende indyen daer twee off drie saecken waeren, sullen moegen verteeren op elcke saecke twee gulden, pryse voorscreven, ende nyet meer; ende indyen dair waeren meer dan drie saecken, soe sal nochtans nyet meer mogen worden [5]) verteert, dan off dair maer drie saecken en waeren, twelck partyen naer advenant sullen betaelen ende gelden.

23. Ende worden oock opte voornoemde rechtdagen min verteert, sal comen tot proffijt van partyen; doende mits desen te niete die quade ende onbehoorlicke gewoente, die voortijts hier in onse landen plach te sijn ende noch tot sommige plaetsen hierontrent onderhouden wordt, alsdat men tot costen van partyen voornoemt plach te verteeren by den mannen ofte den raetvrunden met den partyen ende vrunden, die sy op hoeren rechtdach elcx brochten, XX, XXX off XL Rijnsche guldens op eenen rechtdach, ordonerende dairom,

---

1) M 2 b: „by die van ons".
2) M 2 b: „aen".
3) M 2 b: „nochtans".
4) M 2 b: „indijt".
5) M 2 b voegt hier in: „vertreck".

dat opten voorscreven rechtdach niemant en sal moegen, teren tot costen van partyen dan onse dingweerder, raeden, secretaris ende duerweerder. Ende indyen daer yemant anders waere, sal naer advenant sijn gelach betaelen, van welcke costen sal altijt schriftelijcke rekeninge gehouden worden onder die hant van de secretaris, hiertoe geordonneert.

24. Item indyen eenige raeden van buyten ontboden waeren, die sullen van haer vacatie [1]) geloont worden naer die distantie des wechs ende qualiteyt van de personen.

25. Dat alle costen, dus off anders gedaen, sullen gelden die aen de saecken succumberen sullen, soe verde die costen nyet gecompenseert en worden; ende alsdan sullen by ordere van onse raeden partye deselve dragen halff ende halff of anders, naedat geordonneert sal worden.

26. Dat (n)yemant, als men recht houdt, een [2]) ander met ombetamelicke ofte injuriose woorden sal aenspreecken, op verbueren telcke reyse van een croon. Oock soe wie bevolen wordt te swygen ende nyet en obedieerde, sal telcker reyse verbueren een schelling, welcke boeten men hem sall offhouden sonder gratie nyettegenstaende enige oppositie.

27. Item dat onse secretaris, dienende in onse voorscreven raede, aldaer present sall zijn, aldair die van onse raede voorscreven, sullen concludeeren, een [3]) vonnisse ofte andere appointementen geven, maer sal wel secretelick by hem houden die opinie, daer vallende, op privatie [4]) van sijn officie ende correctie arbitrale. Ende sal van als, wes op elcke rechtdagen [5]) geordonneert sall worden, register houden [6]) ende alle presentatiën [7]), sententiën interlucotoir ofte diffinitijff teyckenen, ende van sijn arbeyt geloont worden in manieren hiernae volgende: in den eersten van een appointement ofte een requeste: drie groot; van yegelicke presentatie: een stuver, van drie procuratiën van een persoon: twee stuvers; van veel persoonen: dubbelt; van een sententie interlocutoir: drie stuvers; van een sententie diffinitijff: dubbelt, tenwaere off dair

1) M 2 b: „vocatie".
2) M 2 b: „ende".
3) M 2 b: „aen".
4) M 2 b: „primatie".
5) M 2 b: „acht dagen".
6) M 2 b: „houdende".
7) M 2 b: „puntatiën".

seer grooten arbeyt inne gelegen waere, ende dan sall hy geloont worden tot discretie van die van onse raeden; van een simpel acte van willige condemnatie, eenen sy van grosseeren van scriftueren, van elcke syde: een blanck, ende soe voort tot discretie van die van onse raeden.

28. Item dat onsen duerweerder, tot exploicten in desen geordonneert, register houden sal van alle acten, intimatiën, weten ende anders, by hem gedaen; ende sal van sulcx geloont worden in maniere hierna volgende: in den eersten van een simpel verdachvaerdinge, gedaen aen eene persoon, woenende binnen onser stede van Montfoort: een stuver, ende indyen die gerechten verdachvert off andere [1]) vergaderinge maeckende collegie off dyergelijcken binnen onse voorscreven stede: drie stuvers, buyten der stede binnen onse lande van Montfoort: dubbelt gelt; item als hy in partye saecken sal vaceren teynde der mile [2]) buyten onse lande van Montfoort: tien stuvers. Voorts als hy eenige executie sall doen, soe sal hy tot costen van partyen mogen by hem nemen twee dienaers van onse huyse met den offecier van de plaetse, daer die executiën geschien sal, om hem te assisteeren: ende van elcke executie, die hy doet binnen onser stede, sall hy van hebben sdaechs: ses stuvers, ende buyten der stede: acht stuvers, ende tende der myelen buyten onsen lande: XIIII stuvers, ende soe voort tot discretie van die van onse raeden; ende sal altoos sijn wederfaren scriftelick onse dingwerder [3]) ende raeden overleveren.

29. Item wanneer yemant geobtineert sal hebben sententie tot synen voordeel, daerinne hy winre is van eenige onroerende goederen, ende dairvan begeert executie, soe sal onsen voorscreven duerwerder hem daerinne stellen ende geven hem possessie [4]), achtervolgende die sententie ende gebieden den verl(i)eser sijn handt dairvan te trecken, op verbueren van zijn lijff ende sijn goet.

30. Item als hy executie sal doen van verwonnen schulden ende dyergelijcken personele actiën, soe sal hy eerst gaen aen die haeffelijcke roerende goedt ende dan aen de onroerende goedt, opdatter nijt roerende goets genoech en sijn;

1) M 2 b: „an de".
2) M 2 b: „mule".
3) M 2 b: „duerwerder".
4) M 2 b: „professie".

ende dairendeteynden aen die vruchten van den . . . . . [1]), ende nemen eerst, naerdat hy partye gesommeert sal hebben, van diezelve roerende goedt onder inventaris, by hem gemaeckt, soe veel goets, dat hem dunckt eerst te gelde te mogen comen, dat hys genoeg heeft, ende vercoopen tselve soe hooch als hy can; ende neemen dairoff sijn zallaris, sijn oncosten, daerin deselve gecondemneert is, ende betaelen den triumphant. Ende indyen des roerende goets nyet genoech en sijn, soe sal hy sulcke onroerende goet, als dair is, drie heyligendaegen achtereen te coop [2]) bieden, ende den eersten Dijnsdach dairnae openbaerlick vercopen die daer meest voor biedt, alsoe lange vvan teen goet tot het andere, totdat alle die schulden ende costen betaelt sullen zijn.

31. Dat alle vonnisse, geweesen by die van onse rade, bedragende beneden die somme van tweehondert Carolusguldens, sullen executie hebben op behoorlicke cautie, soe verre deselve executie namaels reparabel waere; desgelijcx sullen allen vonnisse, roerende saecken van politiën, raed, dijcken, watergangen, excijss ende andere gepriviligeerde zaecken, executiën hebben onder behoorlicke cautie als voorens, tenwaere dat om sonderlinge oorsaecken anders by onsen raede geordonneert worde.

32. Dat soe wie laet duncken, dat hy beswaert is by eenige sententie, gegeven by die van onse raeden voornoemd, sal dairvan mogen appelleren voor den stadthouder ende raedt van Utrecht; ende dat sy staende vierschaere. Ende deselve sal gehouden wesen sijn partye te doen dachverden ende te procedeeren naer de stijl des hooffs van Utrecht voornoemd. Ende sall eenen tijt geprocedeert worden tot executie van tgewijsde [3]), ter tijt hy doe [4]) blijcken sijn [5]) appell behoorlick verheven te hebben ende geobtineert die clausule van nyet vorder te procederen.

Ontbieden daeromme ende bevelen onse dingweerder ende raetsluyden, dat sy dese ordonnantie onderhouden ende doen onderhouden ende deselve in alle puncten achtervolgen, ende

---

1) Oningevuld in M 2 b.
2) M 2 b voegt hier in: „te".
3) M 2 b: „gewyse".
4) M 2 b: „dat".
5) M 2 b: „sijt".

— opdat nyemants eenige ignorantie dairvan en sall moegen pretendeeren [1]) — dat sy deselve onse ordere openbaerlick van onse stede huys doen condigen ende offlesen ende stellen die copye daervan op een bordt, ten eynde dat yegelick sien ende lesen mach, waernae hy hem sal moeten vuegen. Ende dit by provisie, ter tijt toe wy off onsen naecommelingen om beters wille anders ordonneren sullen, daervan wy de declaratie [2]) aen ons houden. Oircont ons hantschrift hieronder den XV Augusty anno XV^{c} vier ende dartich. Ende was onderteyckent: Josse de Montfoort.

---

1) M a b: „procedeeren".
2) M a b: „declara".

C. VERSCHILLENDE ORDONNANTIËN VAN DEN HEER EN HET GERECHT.

I [1]). *Ordre van schepenensallaris, geordonneert ende overdragen (by) mijn edele heeren van Montfoort in Octobry anno XV C seven ende dartich ende sijn edele gerecht.*

1 [2]). Ende waert saecken, (dat) yemant van buyten ofte van binnen eenige extraordinaris rechtdach begeerde op eenige andere dagen dan opten ordenaris weeckrechtdach, die worden gehouden te geven daervan den schoudt sdaechs twee stuvers, den schepenen present sijnde, (den) secretaris van de termijn te teyckenen ende de boden van den gerecht te verdachvaerden elcx eene stuver, welcke penningen den eyscher gehouden sal wesen den schoudt, schepenen, secretaris ende bode op te leggen ende te betaelen, aleer hem recht sal moegen geschien. Ende indyen den eyscher triumpheert in sijn sententie gewesen, soe wort die verweerder gehouden (den) eyscher sijn opgeleyden penninghen te restitueeren ende weder te geven van stonden, ofte die schoudt wordt gehouden van sheeren wegen deysser deselve penningen op te leggen binnen vier ende twijntich uuyr, naedat die verweerder van dyen gesommeert zal zijn.

2. Voorts indyen yemant van buyten ofte van binnen uuytschattinge begeert op andere dagen dan op ordinaris [3]) scatdagen off daeruuyt gesproten, die wordt gehouden op te

---

1) Hierboven staat: „Copie uuyt der statuten ende ordre der stede van Montfoort".
2) Vgl. art. II—3.
3) M 2 b: „orders".

leggen (den schoudt) ende den schepenen van elcke persoon, die hy binnen Montfoort schatten will, drie stuvers ende van elcke persoon, woenende buyten de vryheyt van Montfoort, ses stuvers. Ende daervoor sal die schoudt met twee, drie ofte vier schepenen, soe vele hy gecrygen can, gehouden wesen partyen uuytschattinge te doen, gelijck tot andere plaetsen geschiet in alre manieren, off die seven schepenen daerby waeren, ende voorderen partyen, dat sy nyet nae en lopen. [1])

II.

1. Op huyden den VII in Julio anno vertich is by Antonis van Maerten, drossaert, mr. Jan Antonissen, pastoor, ende Willem de bastert van Montfoort, Sweer Janssen, Dirck Zas, Lieven Aertssen ende Jan van de Polle, raede, by consent mijnre edele vrouwe van Montfoort, alst bewijnt hebbende van den saecken joncheer Johan haers soons, overdragen, dat van nu voortaen schepenen van Montfoort, die nu sijn off sullen comen, reysende omme beraet op dingtalen van eenige partyen om vonnis te wysen, sullen mogen trecken tot sulcke plaetsen, daert hem by horen eede goetduncken zal sulcx wijs te mogen worden, soe verde sy voor all by den selve haeren eede willen affirmeeren tselve nijt vroet off wijs genoech te zijn. Ende sullen om tselve beraet te haelen seynden twee van syne medebroederen ende nyet meer, welcke twee schepenen opte selve reyse sullen mogen verteeren sdaechs voor hem tween mit de vracht ende bellesyer vier ende twijntich stuver, behalven de costen van dyen consultatiegelden, daervan sy gehouden [2]) werden partyen te thoonen quitantie offte recepisse van deselve, daer sy de voornoemde consultatie ofte beraet van haelen sullen. Ende om tselve te doen moegen [3]) (zy) eysschen van partyen een pondt Vlaems in als ende nyet meer onder die voornoemde reeckeninge; ende off sy tachteren [4]) quaeme, sullen partyen gehouden weesen tselve achterweesen op te leggen voor die pronunchiatie van

---

1) Hierachter staat: „Onder stondt geschreven: gecopieert uuyt der voorscreven statuyten ende ordere, ende is bevonden daermede taccordeeren. In kennisse van my, onderteyckt: Jacob Antonisse, secretaris tot Montfoort".

2) M 2 b: „behouden".

3) M 2 b: „voegen".

4) M 2 b: „tacheren".

der sententie, ende by haere vertreck salt de heer opleggen op dubbelt gelt.

2. Desgelijcx es noch overdragen als voorens, dat schepenen, gesworens ofte lantgenoten in den lande van Montfoort haer beraet haelen sullen, indyen sy by hooren eede willen houden, dat vonniss nyet wijs noch vroet genoecht te sijn, an die vroetscap [1]) van Montfoort; ende sullen elcx daechs hebben voor haer costen vier stuvers; ende omme tselve beraet en sullen maer twee van hoeren medebroeders uytrecken. Des sullen die gewoentelicke costen van tselve vonnis te scryven ende anders nae ouder gewoente uuytstaen ende by hoorluyden van partye gelde betaelt worde(n), ende tot dyen eynde van partyen moegen eysschen tsaem [2]) ende in [3]) als eene gulden ende tien stuvers ende nyet meer. Behoudelicke indyen de materie waer zoe duyster in rechte gefondeert, dat die van de vroetschap over tselve geen advijs ende beraet geven ende conde, soe sullen sy hem moegen beraeden vorder, dat sy menen by hoeren eede wijs te werden, ende eysschen van partyen tsaem [4]) ende in als een pondt Vlaems, ende daervan hebben sulcke dachgelden, als de voornoemde schepenen van Montfoort hebben moegen volgende de voornoemde ordere, onder reeckeninge ende conditiën als van de schepenen voorscreven voor verhaelt stonden.

3 [5]) Noch is op huyden overdragen, dat voortaen die schouten ende gesworens ofte lantgenoten in den lande van Montfoort in ygelijck gerechten gehouden sullen worden alle veertien dagen eens op een seeckere prefixen dach openbaer recht te houden voor allen degeene, dies versoecken sullen, uuytgesondert ses weecken lentes ende ses weecken bouwes ende langer nyet; ende off dyen prefixen dach quame op eenen heyligendach, soe sal den dach van rechten sdaechs daernae gehouden worden, ende dit tot hooren laste ende costen. Maer indyen yemants van eenige van (den) schouten ende geswoorens ofte lantgenoten voornoemd versochten ende begeerde een dach van rechten buyten den voornoemden ordi-

---

1) M 2 b: „vroetsap".
2) M 2 b: „tsijn".
3) M 2 b: „nu".
4) M 2 b: „tsy".
5) Vgl. art. I—1.

naris rechdach, tsy cort off lang recht, van wat saecke dattet sy, die aenlegger van dyen sal gehouden wesen tot elcken rechdach extraordinaris vallende te namptiseeren in handen van den schoudt voor denselven scoudt telcken rechtdage twee stuvers ende voor elcken gesworen ofte lantgenoten, schepen ende bode eene stuver, welcke penningen hem by den verweerder wederomme gegeven sullen worden, indyen hy triumpheert, tenwaere die costen gecompenseert worden off by den gerechte anders gemodereert worden, uuytgesondert sheeren saecken. Actum (ut supra) [1]).

III.

1. Op huyden den XX in Novembri anno XV c XL is by den drossaert ende raede mijns heeren van Montfoort, by believen mijnre edele vrouwe van Montfoort als bewijnt hebbende van der saecken joncheer Johan haers zoons, overdragen, dat van nu voortaen allen dengeenen, die volgende huere overgifte off van gepriviligeerde sculden ingebooden worden by den bode van Montfoort, off die dairtoe geauctoriseert zal sijn, gehouden sullen sijn in te leggen op sulcken dage ende plaetse, als die voornoemde haere overgifte dat vermach, off in saecken van gepriviligeerde sculden hem bevolen sal worden, ende dat op verbueren van eene oude goude Vranckrijcxen schilt, tot twee ende veertich stuvers den schilt gereeckent, alle daege (dat) deselve, ingeboden, sulcx nyet en volcompt. Ende oft gebuerde, dat diegene, de alsoe ingeboden wordt, teynden de vierden dach, dat hy ingebooden zal zijn, ongehoorich bleeff, die sal boven [2]) de voornoemde XLII stuvers, die hy verbueren sall, soe dick als hy (by) die heer beleyt wert, noch verbueren tot sheeren proffyte, als degene die de justitie nyet gehoorsaem en is, tien gelijcken outschilden; ende alsdan sal de officier van sheeren wegen denselven ingeboden gehouden wesen te apprehendeeren ende vangen metter date, ende houden deselve boven opte . . . . . [3]) in hechtenisse [4]), ter tijt toe deselve partyen ende de heer van den broecke betaelt sal hebben.

---

1) De beide laatste woorden ontbreken in M 2 b.
2) M. 2 b: „bevonden".
3) Oningevuld in M. 2. b.
4) M 2 b: „rechtenisse".

2. Item off saecke waere, dat yemant ingeboden nyet machtich en waere sijn schuldenaers ende sheeren boete te betaele(n), ende daerover wederhorich waer de voorscreven inbiedinge te obidiëren, die sall in de stock sitten den tijt van veertien dagen ende eeten ende drincken water ende broot, ende dairenteynden gecorrigeert worden [1]) tot discretie van de heere ende den gerechten in der tijt. Ende wanneer yemants eenige schuldenaers ingeboden [2]) sal willen hebben, deselve sal [3]) den bode de name int gescrifte leveren met die plaetse, dair hy sulcken personen sal begeeren ingebooden te werden, ende dat gedaen sal den bode denselven persoon voor twee schepenen ofte twee geloofflicke mansgetuygen die wette doen voor zijn hooft ofte tot synen huyse, ende daernae den drossaerd deselve name metter plaetsen ende den dach van der inbiedinge overleveren, omme by gebreecke van dyen hem te reguleeren. Ende oft saecke waere, dat yemants dat stede recht begeerde, die sal men alle daegen recht doen, ende sal evenwel inne blyven leggen, totdat het recht geijndt [4]) sal sijn, bchoudelijcken dat hy van IX uren tot XII uren toe sal mogen uuytgaen omme sijn recht waer te nemen, sonder dat hy voor slach van de clock van negenen oft nae de slach van XII uren bevonden mach worden buyten sijn gesetten plaetse, op verboren als vooren ende dit sonder eenige dissimulatie.

3. Noch is overdragen, dat soe wie den anderen schuldich is ende die schulden laten lopen tot executie ofte schattinge toe, voortaen nyet en sal mogen syne schuldenaer eenich ander panden wysen dan goet gevalueert gancber gelt; ende by gebreecke van dyen sal den eyscher mogen wysen aen die gereeste hove ende pande van de verweerdere sonder eenige exceptie. Ende daeraen sullen schepenen sijn forme [5]) schatten met die gerechtelicke costen behouden die heer sijn derde penning; ende die schattinge alsoe gedaen, sal de heer ofte schoudt in sijn schoudtampt teynden XXIIII ure gehouden wèsen den eyscher sijn gelt op te leggen off hem die

---

1) M 2 b: „waeren".
2) M 2 b: „ingebauden".
3) M 2 b voegt hier in: „hy".
4) M 2 b: „geynde".
5) Sic.

schattinge te gunnen sonder langer vertreck. Indyen hy den eyscher de schattinge gunnet, soe sal die schoudt sonder eenige dissimulatiën, excusatiën ofte vertreck sulcke gescatte panden in seeckere behoudenis voort den [1]) eyscher opte strate ofte dijck leveren, op verbueren van sijn offitie ende arbitraelick gecorrigeert te worden. Ende off yemant daeromme de schoudt te hooffde spraeck, ende hem met woorden injurieerden, sal verbueren telcken reyse vijfftich goude Carolusguldens, ende indien hy hem vorderden aen de officier off den eyscher off sijn . . . . . [2]), eenichsins mitter [3]) daet gestraft worden als een geweldener [4]) sonder dissimulatie.

4. Ende soe wie eenige pande geschat sal hebben, sal gehouden wesen deselve pande hem binnen XIIII dagen te doen leveren; off by gebrecke van dye sullen andere sculdenaers, die aen sulcken persoon ten achtere mogen sijn, aen deselve panden mogen schatten ende hem laten leveren sonder eenige wederseggen. Ende desgelijcx en sal niemant eenich goet in synen handen stellen in bedroch van andere ofte daermede te bewapenen een anders goet; ende indyen van sulcx can blijcken by vehementen suspicie, sal sonder op sulcx te letten by den schuldenaer de executie gevordert ende geprocedeert worden.

5. Item soe wie eenich . . . . . [5]) nempt, spreckende opte heer van opte leggen op dubbelt gelt, sall gehouden wesen all voor den officier tselve te kennen te geven; ende soe verde denselven officier alls vooren dair nyet inne consenteert, en sal men hem nijt moegen constringeeren [6]) daervoor seeckere ende vaste staende penningen op te leggen, ten waere die sulcx versochten, borgen blyeve(n) en wille(n) in alle sulcken schijn, als hy aen den anderen gedaen mochte hebben, sijn dubbelde gelt ende gerechtelicken oncosten aen hemluyden te mogen verhaelen, soe verde partyen daertoe nijt souffizant en waeren; ende in dien gevalle sal (de) officier van sheeren wegen gehouden wesen sulcken willecoer te voldoen ende den penning op te leggen.

---

1) M 2 b: „van der".
2) Oningevuld in: M 2 b. Lees: „substituyt"?
3) M 2 b: „smitter".
4) M 2 b: „gewelder".
5) Oningevuld in: M 2 b.
6) M 2 b: „constringeerende".

6. Voorts is noch overdragen, dat soe wie eenige comenscappe doet, sittende in eenige gelagen, die men houdt voor dwaes comenschappen ende die — sonderlinge van dengenen, (die) haere meninghe nyet en sijn dieselve te doen — eenen sanderen daechs deselve comenschappe berouwt [1]) zal wezen, dieselve sal mogen comen sanders daechs ofte den derden dach ten lancxten voor den schoudt ende twee schepenen ende wederroeppen sulcke comenscappe. Ende dat gedaen, sal dselve gehouden wesen van geenre weerden, nijttegenstaende wat verbanden, voorwaerden ende condiciën daerinne begrepen mogen sijn; ende de gerechte, dair sulcx valt in de stede ofte lande van Montfoort, en sal daerover geen recht doen. Ende bovendyen sullen deselve, die de comanschap doet, tselve gelach te samen betaelen, te weten diet berouwt is die twee deelen, ende dander dat dardendeel.

IV. *Ordonnantie in den manhuyse binnen Montfoirt.*

Anna van Lalaing, wedue ende duvagiere van Montfordt, hebbende dadministratie ende tbewijnt van den saecken van joncheeren Johan van Montfordt ons soons, doen condt allen luyden, dat, alsoe wy verstaen hebben ende noch daghelicx hoe langheder hoe meerder verstaen de ongheregeltheit ende grote onbillicheit, die daghelicx ghepleecht wort by den proveniers ende inwoenres van den manhuyse van onser stede van Montfordt, wy, willende remedieeren ende voirsien in dieselve abusen ende grote ongheregeltheden, by denselven voirnoemden proveniers aldus langhe ghepleecht ende noch daghelicx ghepleecht wort, gheordonneert ende ghestatueert hebben, ordonneeren ende statueeren by deesen, dat allen de inwoenders ende proveniers, die nu in denselven manhuyse sijn offte noch comen sellen, hem zelven regeeren ende leven sullen nae de ordonnantie hiernae volgende tot alsulker verbueren ende peenen, als hiernae volcht.

1. In den iersten en sal men van nu voirtan in den voirschreven manhuyse niemant annemen ende ontfangen, hy en sy eersten ende alvoren vijfftig jaeren out ende daerover.

2. Item soe en sal niemant in den voirschreven manhuyse ontfangen worden, off hy sall inbrengen in denselven manhuyse alle sijn goet, dat hy heefft ende dat hem naederhant

1) M 2 b: „berouwen".

ancommen mach, ende nijtmetallen eygens buyten houden. Ende off daer yemant ontfangen worde int voirschreven manhuys, die niet veel goets en hadde, die sel nochtans ghehouden wesen in denselven manhuyse te brengen — aleer hy derin commen mach — een goet bedde met twe paer niewe slaeplakenen, een oircussen met twe niewe sloopen mit een goede deken, een grote sidtstoel voir de bedtstede, een stoel by de vier mit een tinnen drinckanne, ende dit al tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

3. Item de mannen offte proveniers, die nu sijn offte naemaels in den voirschreven manhuyse comen ende ontfangen sellen worden, sullen ghehouden wesen ghesamentlicken ende elcx van henluyden bisonder ghehoirsaem te wesen den huysmeesters ende de moeder van den huyse in den tijdt. Ende soe wie den huysmeesters offte de moeder van den manhuyse in den tijdt inobedieert ende onghehoirsaemich waere, offte soe wie eenighe rebellicheit bedreven off eenighe onghenuechte maecte mit kyvayge, vloecken, sweeren offte anderen onbehoirlicken ende ontydelicken woirden tegen malcanderen offte teghen den moeder van den huyse, deselven sulcken sal men uuytten huyse setten den tijdt van drie weken offte een maent nae gheleghentheit van den saecke sonder yemants wederseggen, ende dit al tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

4. Item de mannen ende proveniers, in den voirschreven manhuyse sijnde off noch ontfangen sellen worden, sellen hebben huysvestinghe, vier ende licht ende twe kannen biers sdaechs, soe sy deselve van outs plaeghen te hebben, ende niet meer, tenwaere sy wilden drincken dunnebier off scerpbier tusscentyden. Ende de proveniers, die nu sijn offte naemaels wesen sullen, sullen alle daeghe ende alle maeltyden hoir maeltijt houden by malcanderen an een tafell; ende voir die maeltijt ende nae die maeltijdt sullen sy elcx lesen een pater noster ende een ave Maria, God lovende ende danckende van tghene Hy henluyden verleent heefft, ende bidden voir die zielen, die haer aelmissen tot den voirschreven manhuyse ghegheven hebben.

5. Item sellen de mannen offte proveniers, die nu sijn offte naemaels commen ende ontfangen sellen worden, in den voirschreven manhuyse, haer maeltyden houden zomers ende swijnters des middachs te elff uren ende des avonts te ses

uuren, rustelicken ende vredelicken mit malcanderen eetende, sonder dat sy nae de maeltijt eenighe cost meer van die tafel sullen moeten draeghen, opter pene van gheset te worden den tijt van veerthien daegen uuytten voirschreven manhuyse tot discretie van den huysmeesters in den tijdt. Ende soo wie op sijn maeltijt niet en compt, en sal van die maeltijt gheen eeten noch drincken hebben.

6. Item en sal niemant van den mannen offte proveniers, die nu sijn offte naemaels comen ende ontfangen sellen worden, gheenrehande spyse offte dranc off eenich ander goet draegen off doen draegen off brengen uuyt den voirschreven manhuyse int heymelic noch int openbaer, op verbueren van ghecorrigeert te sijn tot discretie van ons offte onsen drossaert van Montfordt in den tijdt mit den huysmeesters in den tijt, ende daerentenden noch uuyttenselven manhuyse gheset te warden den tijt van een maent off ses weken nae ghelegentheyt van den saecken, al tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

7. Item soe en sal niemant van den mannen offte proveniers, die nu sijn off naemaels ontfangen sellen worden, moeten gaen drincken wijn offte bier in eenigen tavernen offte herberghen tusscentyden noch gheenrehande dranck, op sulcker correctie dat men sulcken, ter contrarie van desen artikel doende, sel moghen setten uuytten voirschreven manhuyse den tijt van veertien dagen offte drie weken nae gheleghentheit van den saecken tot discretie van den huysmeesters in den tijdt. Mer sullen de proveniers moghen doen haelen binnen den voirnoemden manhuyse bier, dat sy drincken willen tot hoir selffs costen redelicken ende betamelicken tot discretie van den manhuysmeesters in den tijt ende anders niet. Ende offter eenighe van den proveniers tot yemants goeders ghenoot waeren in den stadt te commen eeten, daer sullen sy wel mogen gaen, mer en sellen nimmermeer nacht uuytten voirschreven manhuyse moeten bliven buyten consent van den huysmeesters in den tijdt, op correctie van veerthien daegen uuyt het manhuyse gheset te worden sonder yemants wedersegghen.

8. Item dat van nu voirtan gheen proveniers, die nu sijn offte naemaels commen sellen, sullen moghen gaen arbeiden buyten denselven manhuyse tot eenighen borghers offte ondersaeten binnen der stede offte in den landen van Montfordt,

off sy sellen de cost mede bedingen, daer sy arbeiden off tot anderen plaetsen, ende bliven dien dach, dat sy arbeiden buyten tvoirschreven manhuyse, uuyt de cost vant manhuyse voirschreven. Ende indien der eenighe van den proveniers, nu sijnde off commen sellen, eenich ambocht kunnen offte bouwerck kunnen doen offte eenich ander werck, dat in den voirschreven manhuyse van node is ghedaen te warden, die sullen ghehouden wesen tselve te doen binnen den voirschreven manhuyse offte op het manhuyslant offte anders, sulcx als hem dat by den huysmeesters in den tijt bevolen sell worden, sonder yedt daervan te hebben. Ende indien der yemant van den proveniers onwillich bevonden worde ende ter contrarie van dit jegenwoirdighe artikell doende, dieselve sal men mogen setten uuyt het voirschreven manhuys den tijdt van veerthien daeghen offte drie weken nae ghelech van den saecken tot discretie van den huysmeesters in den tijdt. Ende oick mede sullen de proveniers, nu sijnde offte naemaels commende, ghehouden wesen te doen ende te laeten tghene henluyden gheboden ende verboden sell worden by den huysmeesters in den tijt, ende in ghebreke van desen sal de drost van Montfordt sulcken wederhorige ende onghehoirsamighen moghen corrigeeren nae gheleghentheit van den saecken, ende deselven sulcken wederhorighen moghen setten uuytten manhuyse voirschreven een maent off ses weken tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

9. Item de proveniers, nu sijnde off naemaels commende ende ontfangen sellen worden, sullen ghehouden wesen te comen binnen den voirschreven manhuyse van Paesscen aff tot Montfoirder kercmisse toe des savonts te negen uren off daervoir ende van kercmis off tot Paesscen toe te acht uren off daervoir, om tot die voirschreven uren te bedde te gaen off daervoir; ende nae acht uren en sullen dieselve proveniers gheen vier noch licht binnen den huyse houden. Ende wie tsavonts binnen den voirschreven huyse niet en quaeme opte voirschreven uren, die en sal men van dier nacht niet inlaeten, tenwaere dat sy om nootsaecken uuytgeweest waeren.

10. Item soe wanneer eenich van den proveniers sterfft, soe sellen alle de proveniers ghehouden wesen mitten doode eerlicken ter kercken gaen ende over hem offeren; ende wie des niet en deede, die sel verbueren een maent lanc sijn costen ende den tijt van een maent uuytten manhuyse gheset

sijn, tenwaere dat hy niet gaen mochte, offte dat hy uuytter stede waere, twelc staen sal tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

11. Item alle de proveniers, nu sijnde off commende hier naemaels ende ontfanghen sellen worden, sullen ghehouden weesen alle daeghe de eerste misse te hooren ende bidden neerstelicken voir die zielen van denghenen, die hoir aelmissen tot den voirschreven manhuyse gegeven ende ghemaect hebben. Ende die out ende traech sijn ende in de eerste misse niet wel comen en kunnen, sullen ten minsten de sielmisse ende de hoichmisse hooren, ende desghelijcx des achternoens die vesper ende tloff, ende des heilighen daeges altijt goet tijts int sermoen ende hoichmisse wesen, ende nae de middach in de vesper ende int loff, ende bidden neerstelicken alst voirschreven staet. Ende soe wie ter contrarie vant voirschreven punct deede, sal den tijt van een maent offte ses weken uuyt het voirschreven manhuys gheset worden nae gheleghentheit van den saecken tot discretie van den huysmeesters in den tijdt.

12 [1]). Item indien daer iemans waere, die commocie offte muterie in (h)et huys stelde, die zal men van stonden aen uut dat huys setten ende niet weder innemen bijnnen drie maenden lanck.

13. Item off daer iemant waere in het huys, die een anderen sloech, die zal een jaer lanck uut dat huys gebannen zijn.

Alle welcke voirschreven ordonnantiën wy ghewilt ende beliefft hebben, willen ende believen gheobserveert ende onderhouden te worden in allen sinen voirgaenden puncten so wel int minste als int meeste punct gedurende tot onse wederzeggen [2]). Ende opdat niemants ignorantie van deser ordonnantie pretendeeren sall moghen, willen wy daeromme deselve ordonnantie ghecopieert hebben op een boirt, hanghende int voirschreven manhuys, ten eynde een yghelicken van den proveniers, nu sijnde off comen sellen, deselve ordonnantie sellen moghen sien ende voir ogen hebben ende voirts leesen off doen leesen, opdat sy moeghen weten, waernae sy henluyden sellen moeten voeghen.

---

1) De artt. 12 en 13 zijn met eene andere maar gelijktijdige hand in de minute bijgeschreven.

2) De woorden: „gedurende tot onse wederzeggen" zijn ingevoegd door de hand, die de artt. 12 en 13 schreef.

Oirconde van desen ons ghewoentlicke hantscrifft hieronder ghestelt opten XXIX^en^ dach Augusti anno XV^c^ vijff ende veertich.

(w. g.) Anne de Lalaing.

V. *Ordonnantie van (de) backers.*

1. Also, Godt betert, dese tegenwoordige benaude duren tijt van node is scherper toesicht te hebben opte wichte vant broot om een yegelijck sijn te geven, soet behoort, wair [1]) gebreecken inne bevonden sijn, ende omme tselve te remedieeren, soe hebben wy Johan burchgrave tot Montfoort, heere van der Lintschoten, Heeckendorp, Abbenbrock, Velgersdijck, Papecoop, geordonneert ende gekuert, ordonneeren ende kueren mits desen, dat alle . . . . . [2]) voirtmeer [3]) omme te vercoopen gehouden sullen wesen hoor weyt ende roggenbroot mit haer merck te teyckenen ende op haer wicht te backen. naer voorgaende ordere sonder heur merc te verhangen, ende dat elck sijn marck teyckenen (ende) leveren sal in gescrifte in hande van onse schoudt tusschen dit ende drie dagen naestcomende opte boete van een oudtschilt.

2. Voort soe sel onse schoudt mit twee geswore ofte meer. alsoe dicke alst hem belieft, ommegaen mogen visiteeren de backershuysen, ende ondersoecken, off dat broot met hoor merck gemerckt is ende sijne gewichte heeft; ende wes broot sy ongemerckt bevijnden off sijn gewicht nyet en heeft. wegende ses ponden, sal telcken reys verbueren een hooch boete, ende daertoe dat broot, dat te licht is ofte nyet gemerckt en is, tot behoeff van den armen, ende daerenboven noch te staen tot correctie arbitraele nae de qualiteyt van de misdaet. Ende waer oock yemant, die de schoudt off schepenen eenige quade woorde gaff, als sy quame om broot te visiteeren, dat woude wy alsoe corrigeeren, dat hem een ander wachten soude.

3. Voorts is mede gekuert, dat geen backers achter den darden dach eenige roggen- ofte weytenbroot en backen omme te vercopen, tensy dat sy tselve met hoor merck teyc-

---

1) M 2 b: „hair".

2) M 2 b leest hier: „heerlicheyde". Misschien moet men lezen: „backers in onsen heerlicheyde".

3) M 2 b: „vant veer".

kenen, opte boete van een oudtschilt ende verbuerte van tbroot, dat nyet geteyckent is, totten armen behoeff, ende te staen tot correctie als vooren, omme alsoe die waerheyt te bedt tondersoecken [1]), aen wyen die gebreecken sijn. Aldus overdragen by mijns heeren edelen [2]) voorscreven ende sijnre edele gerechte, ende daeromme onderteyckent by Kaerle van Cassiopijn, mijns heeren edele officier, den negenden Jannuary anno XV c seven ende vijftich. Onderteyckent: „Cassiopijn".

VI [3]).

Op huyden den sesten Septembris anno XV c LXII is overdragen by mijn edele heeren die borchgraeve van Montfoort, heere van der Lintschoten, Heeckendorp, Abbenbroeck ende zijn edele opperofficier, schoudt, burgemeesters ende gerechte van Montfoort, dat men van nu voortaen allen kuere, broecken ende boeten, hoedanich die wesen mogen, dair schepenen, gesworens, heemraets ofte lantgenoten kennisse van is, mit voorgaende sommatie mitter daet sal moegen executeeren, ende aen gereede pande die kueren, broecken ende boeten by den geswooren bode uuyt den huyse sal mogen doen haelen sonder eenige voorgaende pandinge ende zolempnizatiën van rechten. Ende sal die geswooren bode hebben van een yegelijcke koere, broecken ende boete, die hy binnen der stede ofte der vryheyt van Montfoort aen gereeden [4]) pande uuytgehaelt heeft [5]): een halve stuver, soe verre die kuere, broeken ende boete is beneden den outschilt, ende buyten der stede vryheyt: eene stuver. Ende soe wanneer die kuere, broeck ende boeten es een outschilt ofte daerbove(n), soe zal die bode telcken hebben dubbelt gelt; ende soe wanneer die bode sall executeeren buyten der myle, soe sal hy hebben dubbelt gelt, oft anders geloont worden tot discretie van den gerechte; twelck denwelcken bekoert [6]) ofte die in boeten gevall(en) sijn, mede sullen moeten [7]) boven haer kueren,

1) M 2 b: „tonen soecken".
2) Lees: „bij mynen edelen heeren".
3) Hierboven staat: „Extract uuyt seeckere registre van de geboden boecken".
4) M 2 b: „geereden".
5) M 2 b: „ende".
6) M 2 b: „den willigen bekoeren".
7) M 2 b voegt hier in: „mede".

broecken ende boeten betaelen. Ende off dair yemant pantkeringe dede ende hem gerechtelicken opposeerden [1]) tegen dexecutie, die sal men des anders daechs, soe verde het geene heyligendach en is, ende voorts over dwersnacht goet, cort ende onvertogen [2]) recht ende expeditie van justitie doen, ende ten eynde van tproces, indyen die verweerder succumbeert, voorts de executie doen, soe voor verhaelt staet. Ende off dair eenige vrouwe, kijndt ofte boden die doren toesloeten, als die gerechtsbode sal comen om te executeeren, ende die man van den huyse sulcx gestant doet, dyen sal verbueren tot mijns edelen heeren behoeff twee oudtschilt. Ende indyen dien man sulcx geen gestant en doet, mer terstont al(st) tot sijn kennisse gecomen sal sijn, die kuere, broecken ofte boeten betaelt, soe sullen die vrouwe, kijnderen ofte bode noch arbitralick gecorrigeert worden tot discretie mijns edelen heeren ende sijns gerechts naer gelech van der saecke. Ende soe wie de executie metter daet resisteerde ende en wilde geen pand genomen hebben ofte het genomen pande weder den bode ontname, sall arbitralicken gecorrigeert worden naer gelech van der saecken tot discretie mijns edelen heeren ende sijns gerechts. Ende die voorscreven panden, alsoe gehaelt sijnde, sal men gehouden wesen binnen die XIIII dagen eerstcomende te lossen ende dengeenen, die se doen haelen hebben, dairvan contenteeren; ofte by gebreecke van dyen sullen deselve panden mogen vercocht worden by den gesworen bode mit voorgaende clockluydinge voor die boete, kuere ofte broecke, daer deselve voor gehaelt sullen wesen, mijt [3]) alle die costen, daerinne gedaen. Ende wes de panden meer sullen gelden, dan de kuere, broecke [4]) ende boeten belopen, daer die voor gehaelt sullen wesen, mit de costen, daeromme gedaen, ende den zalaris van den bode als executoer, dat sall den schuldenaers gerestitueert worden [5]).

---

1) M 2 b: „apposeerden".
2) M 2 b: „duertogen".
3) M 2 b: „mits".
4) M 2 b: „breecke".
5) Hierachter staat: „Onder stondt geschreven: geextraheert uuyt(en) voorscreven registere ende is bevonden daermede taccordeeren. In kennisse van my, ende was onderteyckent aldus: Jacob Antonissen, secretaris tot Montfoort."

VII.

Item mijn heeren van Montfoort mit sijn gerechte, oudt ende nieuwe, hebben eendrachtelicken overdragen, alsdat die kerck, dat gasthuys ende den heligen geest van Montfoort sullen hebben alsulcke recht van allen haeren goedt inne te winnen, gelijcke die borgemeesters doen op de stede renten ende goeden van Montfoort inne te winnen, te weten in te bieden ende nijt uuyt te gaen, tensy by kerckmeesters, gasthuysmeesters ende heyligen geestmeesters gemoede.

VIII.[1]) *Ordere van inbiedinge.*

Ende oft saecken waere, dat die aldus ingeboden waere, die eerste reyse nijt voll ende al [2]) op en betaelde, ende andermael ofte tot meer tyden daeromme ingeboden worden, die sal den boden ofte schoudt, die hem dan wederom [3]) die weet doet, gehouden wesen te betalen voor elcke reyse twee stuvers, ende dat van stonden aen, als hem die weet gedaen wordt, op verbueren van dubbelt gelt, die hem de bode ofte den schoudt aen panden alsdan sal mogen realicken offhaelen sonder eenich wederseggen. Ende was onderteyckent: „Goert Vlasman, rentmeyster".

---

1) Hoewel dit art. nauw met het voorgaande schijnt samen te hangen, komen beiden in verschillende gedeelten van M 2 b voor.

2) M 2 b: „sal".

3) M 2 b: „weder aen".

D. ORDONNANTIE OP DE BOETEN EN BREUKEN.

Verclaringe, interpretatie ende begrotinge van den boeten ende bruecken, vallende soe voor de vierschare als daerbuyten binnen der stede ende vryheit van Montfoort, gedaen op behage van de heer by drossert, schoudt, burgemeesteren, gerechten ende vroetschap van Montfoort, op de poincten ende articulen hiernae volgende.

1. In den eersten sullen die borgers ende poorters tot Montfoort allen den ondersaten slants van Montfoort, als die in derselver stede ende vryheyt van Montfoort comen, moegen arresteren voor schade ende schulde.

2. Item eenich man, die den anderen besetten [1]) in der stede ofte vryheyt van Montfoort, die arrestant sal den gearresteerden dach van rechten doen prefigeren [2]), ende sal de gearresteerde aen den boode lofte ende hanttastinge doen by trouw, eere ende mannewaerheyt ofte borge suffisant stellen om tot sulcken geprefigeerden dage te recht te comen ende tgewijsde te voldoen, ofte soe de ge(a)rresteerde sulcke handtastinge nyet en wilde doen nochte borge stellen, ofte op de gedaene handtastinge nyet en compareerden, sal verbueren een boete van thien Carolusguldens tot sheeren behouff ende daerenboven noch te staen tot arbitrale correctie [3]) van de heer.

3. Ende des schouten boeten volgende tbannissement van de vierschare sullen wesen XLII stuvers in cas darrest voor

---

1) Dit woord is later bijgeschreven.
2) M 4: „perfigeren".
3) M 4: „coorectie".

denghenen, die staende vierschare nochte hare gemachtichden nyet en compareren.

4. [1]) Item wat men voor den schepenen looft ofte belijdt, dien in schependom gevonden ofte op [2]) Lichtmisdach geseth worden, tselve nyet wederseggen en mach.

5. [3]) Item eenich man, die gecoren worde burgemeester ofte schepen te wesen ofte anders eenich gesworen ambocht van mijns heeren ende der stede wegen te voeren ende te bedienen, indyen hy dat weygerde tot drie reysen toe, soe verbeurde hy, telcker reyse als hy dat weygerde, een oudtschilt, ende soude daerenboven noch staen tot arbitrale correctie van de heer ende sijns gerechts.

6. [4]) Item eenich man, die aen der burgemeester, schepen, gesworen ofte anderen, eenich gelijcke gesworen ampt bedienende, hooren eede spraecke, dat men bewysen konde met twee geloofflijcke ende wettelijcken getuygen, die verbeurde tegens elcken burgemeester ende schepen ofte ander geswooren ampt bedienende tot behouff van denselven een boete van XLII stuyvers ende tegens de heer alsoe veel, als tegens die burgemeesters ende alle die schepenen ofte anderen, eenich geswooren ampt van qualité bedienende; ende daerenboven sal sulcken man ofte vrouwe noch staen tot arbitrale correctie van de heere ende sijns gerechts nae gelegentheyt van der saecke.

7. [5]) Item soe wie boven schepenenkennisse ende sententie dinget, die verbeurde een boete van XLII stuvers, tdardendeel tot behouff van den heer ende dander twee dardendeelen ten behouve van den schout ende schepenen, halff ende halff.

8. [6]) Item soe wie yemant overlast dede binnen synen huyse, dat men betuygen mochte mit twee schepenen oft wettige getuygen, die waers by dage op thien Carolusguldens, ende by nachte alle boeten dubbelt, ende noch staen tot arbitrale correctie als boven [7]).

---

1) Vgl. A art I—4.
2) M 4 herhaalt dit woord.
3) Vgl. A art. II—7
4) Vgl. A art. I—5.
5) Vgl. A art. I - 6
6) Vgl. A artt. I—9, XXVI—6.
7) De 2 laatste woorden zijn in M 4 later bijgeschreven.

9. [1]) Item soe wie yemandt uuytdaechde uuyt sijn huys ofte yemant anders huys, die waers by dage op een pondt Vlaems, tsy hy geweer in de handt heeft ofte geen, by nachte op twee pondt Vlaems, ende daerenboven staen tot arbitrale correctie van den heer ende sijns gerechts nae gelegentheyt van der saecke.

10. [2]) Item soe wie huystotinge dede ofte in yemants glasen sloech ofte worpe, dat men bewysen konde, die verbeurde thien Carolusgulden by dage, ende by nachte dubbelt, alles op correctie nae gelegentheyt van der saecke als voor.

11. [3]) Item soe wie den anderen lochenden in erren moede, dat men betuygen mocht als voor, die verbeurde een halven audtschilt.

12 [4]). Item die yemant eenen vuystslach gave in arren moede ofte mes toge, worpe ofte sloech, mit eenich instrument tegens- ofte naeliepe, die verbeurde een boete van XLII stuvers.

13. [4]) Item die yemanden bloetreysden mit eenich geweer, mit kan, kop ofte eenich instrument worpe ofte staecke, die verbeurde een boete van twee oudtschilt.

14. [5]) Item die eenen opsteecker tooghe ofte sweert ofte eenich ander geweer gebruyckte, in arren moede daermede staecke ofte sloeche, (sloeche) hy een keurwonde nagels diep ende lits lanck, hy verbeurde by dage vier oudschilt, by nachte die boeten dubbelt.

15. [6]) Item voort yemant, die den anderen laeghe leyde ofte sloege, die waers op vier oudtschilt; ende indyen hy yemant alsoe wonde ofte queste, soe verbeurde hy acht oudtschilt ende daerenboven noch staen tot arbitrale correctie als voor.

16. [7]) Item soe waer die schoudt ende schepenen binnen Montfoort ofte in de landen van dyen recht doen, ende indyen yemant daer vochte, roerende van dyen saecken, daer men recht off doet, ofte mitten ander onder recht staen, die

---

1) Vgl. A art. VII—2.
2) Vgl. A artt. I—9, XXVI—6.
3) Vgl. A artt. I—10, XXVI—1.
4) Vgl. A artt. I—11, XXVI—2.
5) Vgl. A artt. I—12, XXVI—3.
6) Vgl. A art. I—14.
7) Vgl. A art. IX.

verbeurde tegens elcken schepen een oudtschilt ende tegens [1]) die heer alsoe veel als tegens allen den schepenen ende noch tot arbitrale correctie als voor.

17. [2]) Item eenich man, die alhier geen poorter en waer, ende vochte binnen deser stede ende vryheyt van Montfoort ofte by eenigen dingen boeten verbeurden ende sijn boeten nyet gelden ofte betalen en conde, die sal daervoor in den stock sitten op anderhalve stuver voor elcke adtmael, tot dyen dage toe dat hy sijn boeten betaelt heeft.

18. [3]) Item eenich poorter, die in de heerlijckheyt van Montfoort brueckich worde, ende die heer nyet geloven en wil sijns rechts te verbeyden, die sal borge setten ofte een seecker willecoer doen op der peynen tot schepenen bescheydenheyt sijns rechts te verbeyden, off hy sall daervoor in den stock sitten, ter tijt toe hy voldaen heeft als voorscreven staet, maer men sal hem drie uuyren lanck uuyt den stock houden binnen den Voorborcht, nae dyen dat hy aengetast is, om sijn borgen te verwerven ofte die willecoer daervoor te doen.

19. Item eenige man ofte vrouwe ofte oeck twee vrouwen tegens den anderen, die eenige scheldige woorden in arren moede tegens den anderen gebruycten ende den anderen by den haere ofte cap toogen ofte sloegen, ende die injurieusen woorden nyet en konden bewysen, sal telcke reyse verbeuren een oudtschilt; ende indyen sy malcanderen bloetreysden, sullen verbeuren een boete van twee oudtschilt, ende sal daerenboven den steen dragen naer gelech der woorden ende vechtelis, by haer gepleecht.

20. [4]) Item yemant, die binnen der vryheyt van Montfoort vochte by dage ofte by nachte in yemans huys, die weert van dyen huyse die sal dat voort brengen aen den opperofficier des heeren borchgraven van Montfoort binnen den eersten adtmale, dattet geschiet waer; dede hy des nyet, ende by yemant anders uuytquame, soe verbeurde de weerdt van dyen huyse een boete van XLII stuvers. Ende van gelijcken sullen de chi(r)urgijns denghenen, die gewont ofte gequest sijn ende

---

1) De 6 laatste woorden zijn in M 4 op de marge bijgeschreven.
2) Vgl. A art. I—17.
3) Vgl. A art. XIII—2 en de daar vermelde varianten.
4) Vgl. A art. II—17.

by hem verbonden worden, oeck gehouden sijn aen te brengen op de boete als voor.

21.[1]) Item die booden houden ende brant stichten, dat sal men aen den booden rechten, alsoe verre sy goet hebben, welverstaende dat die meyster ofte vrouwe van den huyse daervoor sal verantwoorden, ofte die selffs brant uuyt sijn huys compt, sal verbeuren vier oudtschilt; ende als yemant dat nyet selffs ofte sijn huysgesin uuyt en brenget, ende die clocke daeromme geslagen wordt, sal verbeuren acht oudtschilt.

22.[2]) Item sullen alle boeten dubbelt wesen by nachte, ende sullen oeck dubbelt wesen by dage onser drie jaermerckt-dagen, ende onse kermis ende ommeganck[3]) gereeckent gelijck een weeckmercktrecht, dat is te weten: wat by dage is een, dat is by nachte twee, ende altijt by nachte de helffte meer dan by dage.

23. Item waert, dat yemant mit woorden ofte mit wercken aenbrocht ofte soe aenquame, dat hy van noode moste vechten, ende dat hy nootlijck hem selven moste verweeren, dat soude men insien tot goetduncken des heeren en sijns gerechts naer gelech der woorden ende wercken, by den aenvechter gepleecht ende den anderen aengedaen, ofte dyet alsoe op sijn hals gehaelt hadde.

24. Item yemandt, die gerechtelijck verdachvaert es omme getuygenisse der waerheyt te geven ofte yet anders te presteren, daer sijn persoen gerequireert wordt, ende nyet en compareerde binnen XXIIII uuyren, naedat dinsinuatie tsynen huyse ofte aen sijn persoen gedaen sal sijn — uuytgesondert sieckte ofte dat hy teynden der myle waere — voor deerste reyse sal hy verbeuren thien stuvers, voor de tweede reyse twijntich stuvers, ende voor de derde reyse XLII stuvers, alles tot behouff van den schoudt, mits dat se elcx hebben sullen voor heur versuym drie groot.

25. Item soe wie, nae de derde deffault ofte clachte gegaen sijnde, op de vierde nyet en compareert nochte, aen recht behacht sijnde, voort en compt staende vierschaer, ofte dat den aenlegger sonder kennisse van den schoudt ofte schepenen

---

1) Vgl. A art. II—27.
2) Vgl. A art. XIII—3.
3) De 2 laatste woorden zijn in M 4 later bijgeschreven.

sijn processe ende saecke desert verlaet ende nyet en vervolcht van rechtdach tot rechtdach, ofte oeck in [1]) verbonden saecken deerste reyse ofte yemant van synentwegen gemachticht voort en quame nochte en compareerde, sal telcken reyse verbeuren tot behouff van den schoudt eenen halven oudtschilt, tot XXI stuvers gereeckent; ende die voort compt opt IIIIe default, sal elcke deffault, verbonden actiën uuytgesondert, moegen purgeren met drie groot ende dselve voldoen op de vierde clacht, aleer hy in recht sal worden ontfangen om hem te verantwoirden ende te procederen.

26. Item soe daer twee ofte meer hansgemeen geweest hadden, die malcanderen geslagen gequets ofte gewondt hadden, ende die quetsuren sulcx voor hem brochten, dat tfeyt bekent ende openbaer es, hoewel men nochtans nyet betuygen en conde, wie dat den eersten aenvechter geweest ende tselve gedaen hadde, soe sullen dselve, die alsoe hansgemeen hadden geweest, de boeten, daertoe staende, tsamen gelden.

27. Item soe daer yemant, gearresteert sijnde, belooft hadde te recht te comen nae vermoegens dese handvesten, als voorscreven es, ende ten geprefigeerden dage nyet en compareerde, sal ten yersten gecondempneert worden in de voorscreven boete. Ende soe hy dselve boete binnen drie dagen daernae nyet en quam betalen, ende daernae wederom quame in de stadt ofte vryheyt, landen ende heerlijckheyt van Montfoort, alsdan sal men hem moegen apprehenderen ende gevanckelijck houden ofte in de stock setten op drie groot elcke adtmael, ter tijt ende wylen toe hy alle de boeten ten vollen ende al betaelt ende voldaen sal hebben.

28. Item dat twee poorteren van Montfoort den anderen buyten den lande van Montfoort nyet en sullen moegen doen besetten nochte arresteren, op verbeurte van thien Carolusguldens.

29. Item des heeren hoochste boete sall wesen te verstaen op thien oudschilden.

30. Item in willecoren ende andere overgiften, daer uuytleggensgelt versocht wordt, sal men hem reguleren nae den teneur van deselven. Ende soe tgewin aldaer nyet uuytge-

1) M 4: „en".

druckt en staet, sal men daerinne doude constuyme volgen van dubbelt gelt voor sheeren gewin.

31. Item soe wat articulen alhier om cortheyts wille nyet gespecificeert en staen ende nochtans noodtlijcken sijn tot goede policie ende ordonnantie deser stede ende lande van Montfoort, dat dieselve naemaels noch by ons als borchgrave van Montfoort mitsgaders schoudt, burgemeysters ende gerechten, oudt ende nieuwe, geordineert sullen moegen worden, ende sullen dselve op sulcke boeten oeck onderhouden worden, als in deselve uuytgedruckt sal worden, ende dat in alle manieren, als in dese voorscreven ordonnantie int cort verhaelt staet.

E. DINGTALEN.

I. *Om vierschaer te maecken.*

Ick vraech U, off ick hier vroech genoech ben om vierschaer te maecken om een yegelijck recht te doen.

„Ja ghy".

Soe maeck ick hier vierschaer van Goods wegen ende conincks wegen ende van mijn genade van Montfoorts wegen ende van mijn selfs wegen ende van een yegelijck wegen, dair ick schuldich ben vierschaer van te maecken. Ick vraege U, offer iemant waer, die een dach van rechten beteyckent waer, off aen recht behaecht waer ende nyet en quame by climmende sonnen ende staender vierschaer. Soe segge ick U, dat sy boetschuldich sijn.

„Jae".

Soe segge ick, datter nyemandt spreecken en sal dan mit recht ofte mit syne rechten [1]) taelman. Isser yemandt, (die) daerboven spreeckt, ick segge dat hy boete schuldich is.

II. *Om te vertichtigen.*

Ick vraege U, alsoe gy [2]) hier staet ende begeert die vertichtinge te doen, hoe die vertichtinge toe sal gaen.

„Heer schoudt, wilt ghy hooren mit handt handt ende mondt, halm ende stroo nae den rechten [3]) der stede ende van Montfoort".

Soe vraech ick U, off de vertichtinge geschiet, als recht is.

---

1) M 2 b: „rechter".
2) M 2 b: „hy".
3) M 2 b: „rechter".

III. *Om een eygen over te geven.*

Ick vraech U, off een eygen alsoe vry is, dat hy se met recht mach overgeven. [1])

Dan soo vraecht den schoudt, hoedat den eygen overgaen sal.

Soe wysen die geswooren: mit handt ende mondt, halm ende stroo.

Dan soe vraecht den schoudt, off den eygen overgegaen is, alst recht is. Soe vraech ick U, off hy nyet met recht dairuuyt en is ende den anderen daerin is.

IV. *Om te scouwen.*

Ick vraech U, off ick hier vroech genoech gecomen ben om die schou aen te heffen van sheeren wegen.

„Jae".

Soe segge ick dan: hier heff ick die schou aen van Goods wegen, ende van conincx wegen, ende van sheeren wegen ende van mijn selffs wegen; ick vraech U, off ick die schou aengeleyt heb, als recht is?

„Jae".

Soe bevele ick U by den eedt [2]), die ghy gedaen hebt, dat ghy scoudt, dat scouber is, ende kuert, dat kuerber is.

---

1) Hierachter heeft M 2 b: „op dat pas weet ick nyet op sheeren wegen". Wat hier gestaan heeft, is niet duidelijk.

2) Als voorbeeld van dezen eed is in het H.S. boven dit dingtaal de volgende eed van een gezworene van Kattenbroek geregistreerd:

Dat sweer ik, dat ick geswore sall wesen in Cattenbroeck, ter tijt toe dattet mijn geminde [3]) heere van Montfoort verdragen sall worden; gerechte vonnisse sal ick wijsen tusschen twee mannen dingtael nae mijn vijff sinnen, ende te schouwen, dat schuldich is, ende te loven, dat loffbaer is; ende mijn edele heeren sal ick sijn beste raden ende sijn quaetste weren [4]) nae mijn vijff sinnen, ende sijn recht te helpen stercken, wanneer ick daertoe verdachvaert sal worden van die schoudt off sijn gemachticht tot allen tyden; dat en sal ick nyet laeten, om nichten, noch om neven, noch om maegschap [5]), noch swagerschap, noch om gevaderschap, noch om luyden van eeren, noch om [6]) vrouwen, noch om vrese van mijn lyve, noch om geenrehanden [7]) saecken, daer een goet man sijn eer off sijn eet mede wancklen mach. Dat mijn Godt soe helpt ende Maria ende alle Sijn Heyligen.

3) M 2 b: „genade".

4) M 2 b: „waere".

5) M 2 b: „maeschap".

6) M 2 b: „van".

7) M 2 b: „geech handen".

F. VORDELRECHT. [1])

I. *Dit is, dat een man sal nemen voor sijn voordel van sijn wijff, ende alhier tot Montfoort geüseert worde.*

1. In den eersten all sijn clederen ende sijn gordel ende sijn gesinden [2]), dat tot syne lyve behoort, ende voorts alle sijn harnassch ende wapenen, tot syne lyve behorende.

2. Ende alle sijn heynxtpeerden, die hy heeft, tot drien toe, dartich manden houdt sijnde, sijn bijll, sijn block, sijn voetnap, off hy hem heeft; heeft hy hem nyet, een silvre schael die best sonder een [3]), een silvere lepell.

3. Desgelijcx een bedde met een paer slaeplaeckens ende mit een deecken, mit twee oorcussen, sijn gordinen, soeals(t) die hoochtyden plach te staen, ende sijn tafell, een paer schraegen met een tafellaecken, een voordwael, een moespot, een ketel, een becken, een hantvat, sijn stoel met twee sittecussens, sijn hael, sijn tange, sijn rooster; ende wes daer nyet en is, dat en sel men nyet coopen.

II.

Desgelijcken neemt [4]) die soone van zijn vader, maer die moeder neempt haer vordeel te voorens uuyt.

III. *Dit is, dat een wijff sall nemen voor haer vordel van haeren overleden man.*

1. In den eersten al haer cleedt, haer gordel ende gesinden [5]), dat tot haeren [6]) lyve behoort.

---

1) In M 2 b staat: „Copie uuyt die vordelcedullen der stede ende lande van Montfoort".
2) M 2 b: „gesneden".
3) M 2 b: „den".
4) M 2 b: „meent".
5) M 2 b: „gesonden".
6) M 2 b: „synen".

2. Item haer voetnap, off sy hem heeft; heeft sy hem nyet, een silvere schael de best sonder een, een silvere leepel

3. Desgelijcx een bedde met een paer slaeplaecken ende mit een deecken, mit twee oorcussens, haer gordynen, soealst die drie hoechtyden plach te staen, ende haer tafelt, een paar schragen mit een tafellacken, een voordwael, een moespot, een ketel, een becken, een hantvat, haer stoel met twee sittecussens, haer hael, haer tang, haer rooster; ende wes daer nyet en is, daer en sal men nyet coopen. [1])

3) Hierachter staet: „Ende stait onder: gecollationeert jegens deselve vordelcedulle, ende is bevonden dairmede taccordeeren. In kennisse van my Jacob Antonissen, secretaris tot Montfoort".

G. COSTUMEN EN USANTIËN.

Instructie ende memoriael, doen maecken ende bewerpen by den schoudt, burgemeesteren, regierders ende doutste vroetschap der stede van Montfoort, op den coustuymen ende usantiën, die dagelijcx binnen der stede vryheyt van Montfoort geüseert ende gebruyckt worden.

1. In den eersten worden binnen der stede van Montfoort jaerlicx ende alle jaers gehouden vier poirtdingen, dewelcke men oeck gemeenlijcken noempt open rechtdagen, waervan tyerste poirtdinck gemeenlijck gevalt [1]) ende gehouden wordt binnen der maent January, tanderde ontrent in Aprili ofte in de Meyemaent, tderde ontrent in Julyo ende tlaetste ontrent in Octobri ofte in Novembri ofte anderssins, soe tselve bevonden wordt tsynen tyden van den jaere bequamelicxte te passe te comen, sonder empesschement van heylige dagen, jaermerckten ofte vacantiën.

2. Dewelcke poirtdingen costumelijcken by Sonnendaechsche clockegeslach van den stadthuyse van Montfoort by den steden bode van Montfoort by uuytroepinge drie weecken van te voorens ofte ten minsten XIIII dagen eenen yegelijcken gedenunchieert worden, ten eynde een yegelijcken hem daernae mach reguleren ende vougen.

3. Sulcx dat deselve poirtdingen beginnen des Manendaechs in de weeck, ten welcken dage die schoudt mit de schepenen binnen der stede van Montfoort ommegaen schatten ende executie doen tot behoeff ende versouck van denghenen, die

1) M 5: „valt".

hoir pandingen volstaen zijn ende hoir schatgelt opgeleyt hebben ende executie begeeren ofte versoucken.

4. Item des Dijnsdaechs int portdinck soe begint men open rechtdach te houden ende eyndt gemeenlijck des Vrydaechs in deselve weeck daernaestvolgende incluys.

5. Item soe wye, tsy borger ofte uuytheemsche ende uuytlandige, tegens alsulcke portdinck op yemants van den borgers ofte ondersaten, binnen der stede vryheyt van Montfoort woenachtich [1]), eenige rouwe actie van schade ofte van schulde pretendeert thebben, mach ende moet sulcken syne [2]) debiteur ende schuldenaer naer [3]) coustuyme deser stede gerechtelijcken by den stede bode van Montfoort doen dagen ende citeren des Manendaechs int pordinck tegens Dijnsdaechs ofte ten lancxten des Dijnsdaechs tegens sWoensdaechs sonder, denselven tijt overstreecken sijnde, synen schuldenaer van tselve poirtdinck enige molestatie mit recht in [4]) rouwactie te moegen doen, dat bondich verstaen wordt, mer moet alsdan een ander poirtdinck verwachten omme sijn recht in rouwactie te vervorderen.

6. Item des anderen daechs nae de citatie ende verdachvaerdinge wordt deerste clachte op sulcke gedaechde ter rolle geteyckent ende gemeenlijcken mit nominatie ende specificatie van den eysch [5]) daerby.

7. Sulcx nochtans dat die gedaechde mach achterblyven ende nyet compareren tot die vierde clachte toe, ende dat elcke reyse ende deffault op een banne ofte bruecke [6]) nae ouder coustuyme van drie groot tot behouff van den schoudt van Montfoort.

8. Ende op de vierde clachte moet sulcken geciteerde ofte gedaechde ofte yemants sijns gemachticht compareren ende voorts comen; ende wordt [7]) alsdan gemeenlijck eysch in scrifte versocht ende begeert [8]), die by parthye ofte oeck dicwils by schepenen appointemente toegelaten wordt omme

---

1) M 4: „woenachtichtich".
2) Dit woord ontbreekt in M 5.
3) Aldus M 5; „naer" ontbreekt in M 4.
4) M 5: „ende".
5) De 3 laatste woorden ontbreken in M 5.
6) Aldus M 5; M 4: „breecke".
7) M 5: „alwaer".
8) M 5 voegt hier in: „wordt".

scriftelijck daerop tantwoorden naer behoiren; ofte ten waere, dat de saecke ende questie soe cleyn ende soe [1]) evident waere, waerinne schepenen wel dicwils sommierlijcken disponeren, soe zy nae rechte ende in conscientie bevijnden te behoiren.

9. Ende indyen de gedaechde ofte geciteerde nochte nyemans gemachticht van synentweegen op de vierde clachte nyet en compareerde nochte voorts en quame, wordt in sulcken gevalle dicwils by contumatie verwonnen ende in deyschers eysch gecondemneert, by soe verde deyscher daervan behoerlijcken doet blijcken. Ende by soe verde deyscher by souffisanten documenten ofte munimenten daervan nyet en can verifiëren nochte bewysen ende [2]) synen eysch in supplement van probatie presenteert by eede te stercken, wordt deyscher dicwils [3]) ende gemeenlijck sulcx gepermitteert ende by sententie toegelaten, by soe verde schepenen ofte wethouders bevijnden sulcken eyscher een man mit eeren te wesen ende staende ter goeder naem ende fame, ende dit al thoirder discretie.

10. Item soe wanneer eysch in scrift versocht ende sulcx geaccordeert wordt, procederen parthyen daernae [4]), gemeenlijck by antwoort, replijck, duplijck, inventaris, acten ende munimenten, reprochen ende salvatiën, soe nae gelegentheyt bevonden wordt te behoiren, ofte anderssins scriftelijcken by delatie ende toelatinge van keureede, zoe zy partyen, dyes aengaet, tselve best te raide bevijnden.

11. Item soe wes actiën, die [5]) in een portdinck aengeleyt ende aengeheven worden ende int tselve portdinck nyet uuyterlijcken getermineert nochte geëyndt en worden, dieselve processen, daeruuyt geresen, worden gemeenlijck alle ordinaris rechtdagen als Dijnsdagen continuelijcken vervordert ter diffinitive toe; ofte ten ware, dat by schepenen om eenige swaricheyt wille eenige van den parthyen langer dilay ende uuytstel verleent ende gegeven [6]) waere.

12. Item soe wes actiën ende processen dat spruyten uuyt portdingen, mach deyscher ofte aenlegger dselve vervolgen

1) Aldus M 3; het woord ontbreekt in M 4. In M 5 is „soe" later bijgeschreven.
2) M 5: „in".
3) Dit woord ontbreekt in M 5.
4) M 5 voegt hier in: „voorts".
5) Dit woord ontbreekt in M 5.
6) M 5: „gegeven ende verleent".

buyten ofte teynden het portdinck extraordinarie ende op costen op dwersnacht ofte van den tweeden op den derden dach tot discretie van de schepenen ende naer gelegentheyt van der saecke ter diffinitive ende ten volster decisie van der saecke toe.

13. Item ende moet deyscher ofte aenlegger alsulcken oncosten verleggen ende verschieten sdaechs te voorens, aleer hy den dach van rechten mach genyeten, die hem oeck by den schoudt tot Montfoort nomine officii van te voorens vergost moet sijn; als voor den schoudt twee stuvers, elcke schepen tot seven toe elcx eenen stuver, den secretaris eenen stuver [1]), den bode van den gerechten te verdachvaerden eenen stuver, ende denselven bode [2]) eenen halven stuver van parthye tegens sanderen daechs te verdachvaerden ende dach van rechten te doen leggen.

14. Dewelcke costen blyven staen gereserveert ende opgehouden, totdat daervan by finaele sententie van schepenen gedisponeert worde, tsy by condempnatie ofte by compensatie, die alsdan daernaer by declaratie ende taxatie ter vierschare gesocht worden naer rechts behoiren.

15. Item soe wanneer yemants alhier voor de vierschare gedaecht ende geroepen wordt in verbonden actiën, als omme te kennen ofte ontkennen sijn brieven van obligatie, coopmansbrieven, contracten ofte compromissen, ende daertoe mit sulcke expresse woorden van den bode ofte exploicteur gedaecht wordt, is sulcken gedaechden gehouden alsdan [2]) ter eerster instantie ende op dyerste clachte te compareren ofte gemachticht te seynden, omme deselve obligatiën ofte verbonden actiën te kennen ofte te [2]) lochenen by staende vierschare, op pene ingevalle sulcken gedaechde nochte nyemans gemachticht van synentwegen ten geprefigeerden dage en compareerden, daer tegens sulcke geciteerden verclaert wordt op den geëxhibeerden brieven ende [3]) verbonden actiën condempnatie ende namptissement tot behouff van den eyscher.

16. Item gebeurt oeck dicwils voor de vierschare alhier. dat parthyen gedaechdens alsulcken brieven ende verbonden actiën bekennen voor de vierschare, salvo ende behouden

---

1) De 4 laatste woorden ontbreken in M 5.
2) Dit woord ontbreekt in M 5.
3) M 5: „ofte".

hoirluyder defensie ter contrarie; tot welcke defensie te proponneren oft tallegeren de gedaechdens tegens eenen anderen dach by den eyschers ofte requiranten worden gedaecht ende geroepen. Dewelcke defensie gehoort sijnde, gebeurt selden, off de gedaechdens en worden nyettemin tot namptissement ende oplegginge van penningen gecondempneert; ofte ten waere, dat sulcken gedaechde by andere quitancie, contrarieconventie ende [1]) -overcompste ofte goeden wettigen getuygen anders conde [2]) verifiëren ende doen blijcken; in sulcken gevalle wordt de saecke geconsidereert ende by den rechters aengemerckt thoirder discretie ende behoirlijcker dispositie.

17. Item coopmansconstitutiën [3]) ofte rentebrieven, nyet gerealizeert sijnde op gront, eygen ende erve coram lege by ofte voor den rechters ende wethouders, daer sulcx behoort, worden costumelijck gemaeckt onder de clausule van te doene vorder gerechts bevestenisse op goet, eygen ende erve voor den wethouders, daer sulcx behoiren sall, ende dat tot vermaninge van dengenen, dyes behoort ofte aengaet.

18. Item ende soe wanneer yemants van gelijcken daeroppe geroepen ende gedaecht wordt, omme deselve te kennen ofte te lochenen met expresse denunchiatie van sulcke woorden, is gehouden ter eerster instantie te compareren ofte gemachticht te seynden omme deselve [4]) te kennen ofte te lochenen, op pene dat sulcken brieven — soe wanneer die geëxhibeert sijn ende daervan blijcke — geacht ende by den wethouders gereputeert [5]) worden als bekent. Ende worden voorts gemeenlijcken ende costumelijcken alsulcken gedaechdens tot versouck van hoiren crediteurs gecondempneert omme vorder ende meerder vestenisse ende verseeckerheyt voor alsulcken hooftpenningen ende interesse ofte jaerlicxe renten van dyen te doene, den gerechte genouchsaem [6]) sijnde, daeronder het onderpandt gelegen sal sijn [7]), in effecte dat alsulcken debi-

1) M 5: „ofte".
2) M 5 voegt hier in: „doen".
3) Aldus M 5; M 4: „-constitutie".
4) M 5: „dese".
5) M 5: „gerepresenteert".
6) M 5: „genouch".
7) De 7 laatste woorden ontbreken in M 5.

teurs den hooftpenningen, die van te voorens op een coopmansrentebrieff stonden sonder behoirlijcke realizatie, deselve tot behouff van hoiren crediteurs moeten doen stellen ende realizeren op goet, eygen ende erve als vooren.

19. Op pene, ingevalle sulcken debiteurs alsulcken hooftpenningen, met tgene daervan dependeert, nyet en conden noch en wisten te verseeckeren, in vougen voorscreven staet, dat zy alsdan in sulcken gevalle gewesen, verclaert ende gecondempneert worden omme van gelijcken hooftpenningen mit allen verlopen renten ende interesse van dyen tot date van de betalinge toe op te leggen ende te betaelen tot behouff van hoiren crediteurs.

20. Voorts soe worden alle gewesen vonnissen, sententiën ende comdempnatiën voor tyerste gelecht ende gestelt ter executie met pandingen, die by den stede bode van Montfoort geïnsinueert worden.

21. Dewelcke pandingen staen den tijt van veerthien dagen, aleer dat die volstandich sijn omme de vorder executie ende schattinge daeroppe te moegen versoecken ofte vervorderen; ofte ten waere, dat in eenigen brieven van obligatiën ofte verbonden actiën de clausule van pandinge, als ree om ree, gecomprehendeert ende begrepen stonde; in sulcken gevalle mach men panden ree om ree, ende staen alsulcke pandingen nyet langer dan XXIIII uren.

22. Ende teynden den overstreecken tijt mach men op de volstaende pandinge een schatdach versoecken ende doen leggen; ende worden alsdan den debiteurs goederen, daer aenwysinge aen gedaen wordt, geëstimeert ende by schepenen geschat ter somme toe in de pandinge begrepen, behalven tuuytgeleyde gelt ende den darden penning beter ende meerder, ende die verloren tot sheren ofte partye behoeff, daer sulcx int eynde van der executie ende volcomen schattinge geappliceert wordt.

23. Item op gerechts constitutiebrieven, behoirlijck gerealizeert ende gerechtelijck bevesticht, worden by den crediteurs sommierlijcken mit pandingen geprocedeert voor den binnenjarigen onbetaelden renten naer teneur des brieffs, ende teynden de pandinge met schattinge, in voegen voorschreven staet, sonder synen schuldenaer daerop te roepen.

24. Voorts werdt costumelijcken geüseert, dat men alle verjaerden ende verdaechden renten, schulden, pacht ende

dyergelijcke, hoedanige die oeck zijn, moet soucken by faulte van betalinge mit clachtige woorden, ende nyet ter eerste instantie mit pandingen.

25. Item ende wordt oeck voor costuyme ende usantie onderhouden, dat men voor binnenjarigen verschenen landtpachten, lossrenten, behoirlijcken gerealizeert, geborchden gelagen, teercosten, geborchde waeren ende dyergelijcke, den excysen binnen Montfoort betreffende, ter eerster instantie mach panden, sonder deselve aen de debiteurs met clachtige woorden te soecken.

26. Item ende dat men den ondersaten, sittende [1]) ten platten lande van Montfoort, alhier binnen der stede vryheyt van Montfoort mach arresteren ende besetten voor schade ende schulde anders dan binnen onsen jaermercken ende weeckmerckten, dewelck van darresten voor schade ende schulde vry zijn, tenwaire dat sulcken schade ende schulde op eenige jaer- ofte weeckmarckten gevallen ende geschiet waren; in sulcken gevalle en mach daerinne nyemans vryïcheyt van arreste genyeten.

27. Item is sulcken [2]) ondersaet, behoirlijcken gearresteert ende dach van rechten opt arrest geprefigeert sijnde, gehouden ter eerster instantie voor rechte te compareren ofte gemachticht te seynden; ofte anders wordt hy [3]) by sententie van de wethouders op dyerste clachte ende instantie gecontumaceert ende vellich verclaert tot discretie van den gerechte.

28. Voorts soe wanneer man ende wijff binnen der stede vryheyt van Montfoort in den echten staete versamen ende vergaderen ende malcanderen trecht van de heylige kerck voldaen hebben, soe worden allen sulcken contrahenten goederen, die zy aen malcanderen gebrocht hebben, ofte die sy noch staende huwelijck moegen vercrygen, verstaen gemeen halff ende halff deylbaer te wesen; ofte ten waire, datter scriftelijcke huwelijcxevoorwaerden ofte anderen mondelinge versproocken conventiën gemaeckt ende overcomen wairen, die ter contrarie van dyen disponeerden, verclaerden ende met hoir brochten; welverstaende dat tgundt voorscreven staet, alleen verstaen wordt van eygentlijcke goederen ende nyet

---

1) Dit woord ontbreekt in M 5.
2) M 5: „alsulcken".
3) Dit woord ontbreekt in M 5.

van heerlijck- ofte erffpachtgoederen, die necessarie moeten [1]) comen ende volgen hoir rechte linie ende vandaer [2]) die gecommen sijn.

29. Item alst gebeurt, datter een van de contrahenten offlyvich wordt, kijndt ofte kijnderen by malcanderen achterlatende, soe worden alle eygentlijcke goederen [3]) halff ende halff tusschen den lancxlevenden ende den kijnderen gemeen, salvo ende behouden eenen yegelijcken sijn vordeel nae den rechte van den lande.

30. Item alst gebeurt, datter eenigen van de kijndt ofte kijnderen sterven, in sulcken gevalle soe compt des overledens portie van de goederen op vader ofte moeder, in lancxte levende lyve sijnde, tot dat laetste toe nae den Stichschen rechten; ofte ten waere, datter anders by brieven van huwelicxevoorwaerden ofte andere behoirlijcke acten [4]) by manieren van successie van Suyt-Hollants recht verclaert, gecaveert ende gedisponeert waere.

31. Item ende dat oeck de kijntskijnderen nae toverlyden van hoiren vader ofte moeder ofte beyde twee comen ende representeren de plaetse van hoiren overleden vader ende moeder in stirpes in allen den goederen, die by hoiren oudevaders ende oudemoeders achtergelaten worden, in sulcken vougen off hoir vader ende moeder noch in levende lyve waren, nae den Stichschen rechten.

32. Item ende dat oeck in allen eygentlijcken goederen in linea collaterali, te weeten van susters, broeders, broeder- [5]) ende broederskijnderen, oemen, moeyen ende dyergelijcken. altijts in successiën van goederen geprefereert worden de naeste in den bloede, tsy van vaders ofte van moeders zyde, ende oeck degene, die in eene linie bevonden worden in eender graet te concurreren ende gelijcx te staen [6]), soe verdde alser nyet en blijckt van behoirlijcke testamenten van den overleden, dat ter contrarie van dyen disponeerde.

33. Voorts wordt nae ouder coustuymen ende usantiën van

---

1) Aldus M 3 en M 5; M 4: „moet".
2) M 5: „daervan".
3) Aldus M 5; M 4: „geederen".
4) Aldus M 5; M 4: „acten".
5) Aldus M 3 en M 4; het woord ontbreekt in M 5. Men leze: „suster-".
6) Voor zoo ver leesbaar schijnen de woorden: „tsy van vaders — gelijcx te staen" in M 3 te ontbreken.

deser stede van Montfoort geobserveert ende onderhouden, dat man ende wijff, geen kijnderen by den anderen hebbende, egeen eygentlijcke goederen van landt, sandt, huysen, hoven ende dyergelijcke int geheele nochte deele en moegen aen yemants anders vercoopen, versetten, aliëneren, transporteren nochte in eeniger manieren offhendich worden, off zy en moeten alle beyde daerinne [1]) consenteren, accorderen ende gelieven, op pene dat sulcke aliënatie, transporten [2]), vercopingen, ende dyergelijcken naer usantie van desen landen verstaen worden nul ende [3]) crachteloos ende van onweerden; ende wordt mitsdyens tot cassatie ende nullité van deselve geprocedeert.

34. Welverstaende nochtans soe wanneer dalienatie, vercopinge ende transport van alsulcken landen ende eygentlijcke goederen geschiet alleen by den man op sijn helfte mit behoirlijcken solempnisatiën [4]), dat in sulcken cas tselve wel verstaen wordt in rechte voor bondich ende te moegen subsisteren ende staen, mer nyet van de [5]) vrouwe ofte wijff, dewelcke verstaen wordt te staen onder voochdye ende subiectie van haren man, ende oversulcx buyten zyne consent mit [6]) verkiesinge van eenen anderen voecht egeen gerechs aliënatie, transport ofte opdracht effectueren nochte volcomen en can noch en mach, dat in rechten mach plaets grypen ende subsisteren.

35. Item voorts soe en wes aliënatiën, transporten, overgiften ende dyergelijcken acten [7]) gedaen worden by een manpersoen, in den echten staet sijnde, kijndt ofte kijnderen by sijn huysfrouwe hebbende, dat alsulcken aliënatiën, cessiën, transporten ende dyergelijcken acten [7]) van ouden tyden by ons ende binnen deser stede vryheyt gehouden worden voor bondich ende in rechte te moegen subsisteren, alhoewel nochtans dat de huysfrouwe van den man tot alsulcke transport ende aliënatie hoire consent ende believen nyet gedragen en heeft.

---

1) M 5: „daerinne alle beyde".
2) M 5: „transporte".
3) Dit woord ontbreekt in M 5.
4) M 5: „behoorlijcke solempnisatie".
5) Dit woord ontbreekt in M 5.
6) M 5: „int".
7) Aldus M 3 en M 5; M 4: „actiën".

36. Item soe wanneer de schoudt van Montfoort [1]) met sijn schepenen ofte gerechte de bancke [2]) ofte vierschare gemaeckt ende gespannen heeft, soe wordt by den schoudt, als wesende preses justitie, lust [3]) ende silentium geboden, als te weten datter nyemants en sall spreecken anders dan mit recht ofte met synen taelman, gelijck sulcx van te voorens int spannen van de vierschaer verclaert is.

37. Sulcx ingevalle yemants van de omstanders ter contrarie [4]) dede met onbehoirlijcke manieren ofte eenige insolentie, ofte dat oeck yemants yetelicken [5]) voor rechte [6]) aendonge ende [7]) begeerden ofte [8]) allegeerden, tgunt directelijcken tendeerden tegens schepenen voorgaende vonnissen ofte appointementen, dat sulcken terstont incideren ende gevallen in een boete van eenen oudtschilt, die men betaelt ende gerekent wordt op XLII stuvers, ende die tot behouff van den schout tot [9]) Montfoort alleen.

38. Item alle willeceuren, die binnen dezer stede vryheyt van Montfoort gedaen ende gepasseert worden, geschieden gemeenlijcken ende naer ouder usantie ende coustuymen op uytleggens [10]) ende [11]) dubbelt gelt by faulte van [12]) betalingen.

39. Sulcx dat gemeenlijcken ende costumelijcken dofficier des edelen heeren de borchgrave van Montfoort ofte de schoudt van Montfoort [13]) tot sheren behoeff hem daerinne verbijndt tegens eenen seeckeren dach ende tijt te betalen, die perthyen overcomen ende accorderen. Ende (soe) de debiteur ofte schuldenaer op synen geprefigeerden dach zynen crediteur nyet en betaelde [14]), soe leyt dopperofficier ofte die schoudt tot Montfoort, soe wie van beyden daerinne verbonden staet. sulcken penningen op aen den crediteur, ende reserveert ende

---

1) De 2 laatste woorden ontbreken in M 5.
2) Aldus M 5; M 4: „blancke".
3) M 4: „laat"; M 5: „looff".
4) M 5: „ter contrarie van de ommestanders".
5) Dit woord ontbreekt in M 5.
6) M 5: „rechtelijcken".
7) M 5: „ofte".
8) M 5: „ende".
9) M 5: „van".
10) M 5: „op ende uuytlegginge".
11) M 5: „up".
12) Aldus M 5; M 4 voegt hier in: „de".
13) De 5 laatste woorden ontbreken in M 5.
14) M 5: „betaelt".

behoudt deselve officier mitsdyens trecht vant enckel ende dubbelde gelt aen hem op den debiteur ende schuldenaer, die alsulcke overgifte in de voorgaende willekeur heeft gedaen.

40. Ende vervordert dofficier in sulcken cas ende gevalle sijn recht voorts voort [1]) enckel ende dubbelde gelt op den debiteur ende verobligeerde met sommatie tot oplegginge binnen XXIIII uren nae date van de insinuatie op pene van executie.

41. Voorts soe wanneer alsser eniger costen op voorgaende geëxhibeerden ende overgeleverden declaratie ende diminutiën worden getaxeert, soe versouckt parthye triumphant aen den schoudt tot [2]) Montfoort, dat parthye succumbante uuyt synen naeme mach worden by den stede bode van Montfoort gesommeert omme sulcken getauxeerden costen binnen den tijt van XXIIII uren nae date van de sommatie ende insinuatie zyne parthye triumphant op te leggen ende te betaelen, op pene van vorder provisie ende uuytlegginge op dubbelt ofte ten minsten den derden penninck meerder.

42. Ende evenverde dat parthye succumbant in gebreecken blyve omme alsulcke betalinge binnen den voorscreven tijt te doene, ende parthye triumphante oplegginge versoeckt aen den schoudt, soe leyt de schoudt tot Montfoort nomine [3]) officii alsulcken getauxeerden costen parthye triumphant op in presentie van een ofte twee schepenen op dubbelt gelt ofte ten minsten op den derden penninck meerder, dewelcke de schoudt alsdan daernae innet met sommatie, gelijck voorens van den opgeleyden verwillekeurden penningen verclaert staet.

43. Voorts worden alhier costumelijcken alle weeskijnderen goederen ende penningen, die hoir by uuytcopinge van enige erffenisse ofte [4]) besterffenisse ofte anderssins aengecomen [5]) zijn, gebrocht ende geregistreert int weeskijnderboeck tot Montfoort, onder alsulcke clausule, tot welcker tijt de weeskijnderen, tot hoiren mondigen jaeren [6]) gecomen sijnde, by assistentie van hoiren voochden ende den burgemeesteren

---

1) M 5: „van".
2) M 5: „van".
3) Aldus M 5; M 4: „nae" met afkortingsteeken.
4) M 5: „ende".
5) Aldus M 3 en M 5; M 4: „aengenomen".
6) M 5: „daghen".

in der tijt hoire hooftpenningen opgebrocht willen hebben, dat hoiren debiteurs ende schuldenaers gehouden sijn alsulcken hooftpenningen mit allen verlopen renten ende interesse van dyen naer beloop des tijts op te leggen ende te betalen, soe wanneer hoirluyden sulcx een halff jaere kennelijcken van te voorens gerechtelijcken by den stede bode van Montfoort opgeseyt sal sijn, op pene dat tegens den quaetwilligen nae date van de expiratie van den voorscreven tijt by pandinge ofte anderssins sommierlijcken wordt geprocedeert ter diffinitiven als nae rechten totter effectuele afflossinge toe.

44. Item wordt alhier verstaen, dat alle kijnderen, soewel by tleven van de moeders als nae der moeders overlyden ende doot [1]) staen onder subiectie ende voochdye van hoiren vaders, geduerende totdat zy gehuwelijckt ofte [2]) gemancipeert ende hoor selffs sijn.

45. In sulcker vougen dat alsulcken kijnderen nyet en moegen doen, copen nochte vercopen ofte yet anders attenteren als bondich, in hoirluyder prejuditie ofte achterdele tenderende ende streckende, buyten consent ende behoirlijck believen van hoiren vader.

46. Item (dat) soe wes goederen, die vercregen worden by den kijnderen, ongehoudt sijnde, die noch vader ende moeder ofte oudevader int leven hebben, verstaen worden [3]) den kijnderen alleen te competeren ende toe te comen, ende nyet den ouders, ende dat den ouders in alsulcken vercregen ende geconquesteerde goederen van de kijnderen egeen rechten hebben, alsoe lange de kijnderen deselve wel regieren ende disponeren.

47. Item naer coustuyme van deser stede soe worden de zoons ende dochters verstaen gemancipeert ende hoir selffs te sijn op hoir achtien jaren, ofte tusschen achtien ende twijntich jaren [4]); ofte ten ware, dat naer qualificatie ende gesteltenisse van den verstande bevonden worden anders ende langer tijt daertoe te behoiren, waerinne dat gemeenlijcken tot discretie van de wethouders ende regierders alhier gedisponeert wordt.

1) De beide laatste woorden ontbreken in M 5.
2) M 5: „ende".
3) M 5: „die worden verstaen".
4) De 6 laatste woorden ontbreken in M 5.

48. Item soe wanneer yemants actie pretendeert op personen, die buyten den lande van Montfoort geseten sijn, die mach sulcken personen binnen der stede vryheyt van Montfoort by den stede bode doen arresteren ende besetten, soe verde die te becommen sijn. Ende sijn alsulcken gearresteerden personen tot versouck van de arrestanten gehouden te stellen cautie souffizant omme tgewijsde van schepenen te voldoen ende [1]) te volcomen, soeverde sulcken gearresteerdens borgen weeten te crygen; ende indyen nyet, soe moeten sy doen ten minsten [2]) cautie juratoire, dat zy tgewijsde van de [3]) rechters ten eynde toe sullen volcomen ende voldoen. Ende wordt daernae voorts ordinarie ofte extraordinarie by parthyen geprocedeert, soe naer gesteltenisse der saecken bevonden wordt te behoiren.

49. Item als men een [4]) uuytlandigen goederen wil arresteren ende besetten, soe wordt tarrest by den bode van Montfoort gedaen mit behoirlijcke insinuatie aen degenen, die sulcke goederen onder hem in garde [5]) ofte in bewairenisse hebben, ten eynde dat zy sulcx nyet affhandich en worden, nochte hem quyt en maecken voor de volster decisie van der saecke. Ende wordt terstondt daernae by den arrestant gerechs weete bestaet, omme die gedaen te worden aen denghenen, die sulcken gearresteerden ofte besetten goederen toecomen, omme teenen seeckeren dage, die in dacte van [6]) insinuatie geprefigeert [7]) wordt, te compareren ende taenhoren alsulcken eysch, fynen ende conclusie, als darrestant, ten dage dienende, daeroppe sal willen doen ende nemen tantwoorde [8]), ende te comen hooren op der saecke disponeren naer behoiren.

50. Item ende worden oeck allen rentebrieven, die alleen onder die schuldenaren handt ende zegel gepasseert zijn, die men noempt coopmansbriefven, costumelijcken voor bondich

1) De 3 laatste woorden ontbreken in M 5.
2) De 2 laatste woorden ontbreken in M 5.
3) Aldus M 5; „de" ontbreekt in M 4.
4) Dit woord ontbreekt in M 5.
5) Aldus M 5; M 4: „van den gearresteerde".
6) M 5 voegt hier in: „de".
7) M 5: „begrepen".
8) Aldus M 5; M 4: „tantderen".

gehouden ende recht op gedaen, ende dat onder alsulcken verbanden ende [1]) restricktiën, hiervoorens breder [2]) verclaert [3])

51. Item men verstaet costumelijcken manspersoonen mondich te zijn, dat zy moegen coopen ende vercoopen, transporteren, ontfangen ende uuytgeven ende generalijcken alles te moegen doen in politijcken ende civilen saecken, dat naer rechte plaets hebben ende grypen mach, ende dat men verstaet voor bondich ende geëffectueert te zijn.

52. Item van de vrouwenpersonen verstaet men de mondicheyt van gelijcken als voorens, mer de vrouwe moet in saecken van transporten, cessiën ende dyergelijcken overgiften nemen ende verkiesen eenen weerlijcken manspersoen tot eenen voocht, daer zy sulcx mede moet doen ende volcomen. alleer sulcx voor bondich verstaen wort.

53. [4]) Item costumelijcken wordt verstaen, dat deselve mondicheyt tenden de XXV jaren uuytsluyt tbeneficie van relijff; ofte ten ware, dat sulcken soe seer by drancke waren geweest ende soe excessivilijcken by enigen coopmanschappen, contracten ende dyergelijcken compromissen geprecipiteert, verrast ende bedrogen waren; in sulcken gevalle heeft tbeneficie van relijff plaets, by soe verde sulcx by denghenen, die bedrogen waren, voor den schout ende twee schepenen deser stede geïmploreert ende begeert wordt, mit presentatie nochtans van de [5]) costen ende gelagen, ter oersaecken van dyen gedaen ende gevallen, te betaelen, nyettegenstaende [6]) dat sulcken gecomen waeren in ouderdom tenden hoire XXV jaren.

54. Item in materie van lijfftochte wordt hier dagelijcx gebruyckt ende gecostumeert, dat dieghene, die enich goet in lijftochte besit ende gebruyckt, de substantie van sulcken goet moet laten in sijn geheel, mits [7]) alleenlijcken jaerlicx daervan hebbende ende genyetende usumfructum ende jaer-

---

1) Aldus M 5; dit woord ontbreekt in M 4.

2) Dit woord ontbreekt in M 5.

3) M 5: „verhaelt".

4) Eene latere hand voegt in M 4 hier bij: „siet hierna art. 62" (61).

5) Dit woord ontbreekt in M 5.

6) In M 4 en M 5 begint hier een nieuw artikel, zoodat M 4 en M 5 op M 3 steeds een nummer vooruit zijn. M 3, waar hier juist eene nieuwe bladzijde begint, herhaalt de bijvoeging van het cijfer 53.

7) Dit woord ontbreekt in M 5.

lixe genot ende prouffijt tot [1]) sulcken tochter ofte tochtersse sterffdach toe.

55. Item int gebruyck ende lijftochte van meublen ende verderffelijcken goederen et que usu consumuntur ofte dieghene, die mit het gebruyck vergaen ende verbesicht worden, wordt costumelijcken geobserveert ende gebruyckt, dat alsulcken meublen ende verderffelijcken goederen ende waeren by consent van parthyen, dyes aengaet, ofte [2]) bij den rechters ende wethouders — soe verde parthyen dyes betreffende onderlinge nyet en conden accorderen — gestelt worden [3]) tot seeckere estimatie ende prijs van gelde, daervoor de tochter ofte tochtersse, in lancxte levende lyve sijnde, gehouden wordt by goede souffisante cautie, daertoe den rechte genouchsaem sijnde, te cavefen ende parthye, dyes aengaet, daervoor te verseeckeren ende te verwissen, ten eynde dat drechte erffgenaeme, dyes aengaet ende betreft, teynden doode van alsulcken tochter ofte tochtersse van deselve goederen nyet en werde gefrust(r)eert.

56. Item in materie van servituyt, die deen huysinge tegens dander ende teen erve tander schuldich is, wordt alhier in allen poincten naegevolcht die ordonnantie ende stats policie van Utrecht, gemaeckt ende doen ordonneren ende approberen by zaliger ende hoochloffelijcker memoriën Carolus Quintus, keyser van Romen, in den jare XV c ende vijftich, als men aldaer int XXVII rubrica [4]) breder bevijnden sal. Ende gemeenlijck gebruyckt men in uuytwegen van landen, dat het achterste moet ryden, jagen ende dryven over tvoorste.

57. Off men observeert ende onderhoudt daerinne gemeenlijcken alle alsulcken [5]) verbanden, restrictiën ende servituyten, als parthyen ende gebueren hinc inde mit malcanderen daervan by behoorlijcke brieven oever ende wederover accorderen, overcomen ende van malcanderen stipuleren.

58. Item van gelijcken als boven wordt gecoustumeert in water te lossen ende oeck deur ende over eens anders erve te leyden.

1) Aldus M 5; M 4: „geduerende".
2) Dit woord ontbreekt in M 5.
3) M 5: „wordt".
4) Zie: Muller. Rechtsbronnen van Utrecht. II blz. 387.
5) Dit woord ontbreekt in M 5.

59. Item van gelijcken als voorens gebruyckt men alhier in uuytwegen van de landen, in materie van timmeringe ende voorts in cas van scheydinge van landt, grondt, erven, huysingen ende van eenen anderen weerwerck te bieden ende te doen, ende van gelijcken in gemeenen goederen, landen [1]) ende [2]) huyserven [3]) die ongescheyden leggen, als die van der stadt Utrecht.

60. Item en competeert alhier nyemants recht van voorcoop in enigen goederen, nochte oeck van naecoop, dan alleenlijcken dat dedele heere de borchgrave van Montfoort sustineert sijn Edele sulcx naecoop van [4]) huysingen, erven ende dyergelijcke immobile eygentlijcke goederen te competeren; ende wordt dagelijcx geüseert ende gecostumeert, dat parthyen nopende trecht van den naecopen mit sijn Edele officier accorderen ende overcomen.

61. [5]) Item is alhier oeck een gebruyck van coopmanschappen, die op den dronck [6]) geschieden, dat men daeruuyt mach scheyden binnen den derden dach, mits comende voor den schoudt ende twee schepenen deser stede, verclarende [7]) sulcken coopmanschappe geschiet te sijn, seer by dranck wesende, ende nauwelijcx geweeten thebben, watter gehandelt es, ende nyet te willen nochte begeren deselve tachtervolgen, mits nochtans presenterende die oncosten ende wijncoop, daeroppe gedaen ende gevallen, te betaelen.

62. Item in overgiften van [8]) goederen ende wanneer die verstaen worden bondich te wesen, wordt geobserveert ende onderhouden, dat sulcx moet geschieden met behoirlijcken solempnisatiën van parthyen, dyes aengaet, voor den schoudt ende twe schepenen deser stede, ende dat [9]) daervan behoirlijck brieven gemaeckt, bescreven ende by den schoudt ende twee schepenen gezegelt [10]) worden.

---

1) De 7 laatste woorden ontbreken in M 5.
2) M 5 voegt hier in: „van".
3) Aldus M 5; M 4: „huysingen".
4) M 5 voegt hier in: „de".
5) Eene latere hand voegt in M 4 hier bij: „Siet op artikel 53."
6) M 5: „droncken".
7) M 5: „verclaeren".
8) M 5 voegt hier in: „de".
9) Aldus M 3 en M 5; dit woord ontbreekt in M 4.
10) M 5: „besegelt".

63. Item worden constitutiën van ypoteecken verstaen ende gehouden voor bondich, als die gesolempnizeert ende overgegeven worden voor den [1]) schoudt ende twee schepenen deser stede van Montfoort mit behoirlijcke realizatie van onderpande, daertoe genouchsaem sijnde, onder desen districte [2]) ende vryheyt van Montfoort gelegen, ende soe wanneer daer insgelijcx brieven in behoirlijcker forme van gedepesscheert, bescreven ende bezegelt zijn.

64. Item in leveringe van pandt van roerende goederen wordt geüseert, dat deghene, die tpandt gelevert wordt, heeft jus in rem ende trecht van alsulcken geleverden pandt, geduerende tot tselve gelibereert ende gelost wordt, al ist [3]) dat sulcx voor den gerechte nyet gedaen, geschiet nochte [4]) overgegaen en [5]) is.

65. Item soe wanneer enigen goeden alhier [6]) voor den thijt van thien jaren verhuert ende in pachte uuytgegeven worden, ende sulcx by huyrcedullen gerechtelijcken gesolempniseert is, wordt tselve alhier naer coustuyme verstaen ende gehouden voor bondich, ende in rechte te moeten [7]) subsisteren ende plaets grypen.

66. Item worden alhier dagelijcx huyren van landen ende huysingen geüseert ende gebruyckt, onder alsulcken verbanden, restrictiën [8]) ende voorwaerden, als parthyen contrahenten sulcx onderlinge konnen overcomen ende accorderen, te weeten voor tyerste een seeckeren tijt van jaren, ende de [9]) bedongen pachten gemeenlijck te betalen op gewoenlijcken pachtdagen, als Martini in den Wijnter deen helfte ende Petri ad Cathedram daer naestvolgende dander helfte ofte binnen XIIII dagen nae elcken voorscreven termyne, sonder langer vertreck, alles onder [10]) reale pandinge ende schattinge als sheren penningen ende schulden, ende als [11]) ree om ree.

---

1) Dit woord ontbreekt in M 5.
2) M 4: „districtie"; M 5: „onder de destrictie".
3) M 5: „als is".
4) M 5: „ende".
5) M 5: „overgegeven".
6) Aldus M 3; M 4 en M 5: „alhier enigen goede".
7) M 5: „mogen".
8) M 5: „restrinctiën".
9) Dit woord ontbreekt in M 5.
10) Aldus M 5; M 4: „oude".
11) Dit woord ontbreekt in M 5.

67. Ende wordt [1]) in sulcken huyrcedullen gemeenlijck bedongen van als vrygelt nyet uuytgesondert, sonder verminderinge van de jaerlicxen pachten, ende deselve huyren nyemants over te moegen doen buyten consent van den eygenaer, op pene van vervallen te wesen van de huyren, ende dat oeck sulcken landen tenden het expireren ende het ommecomen van de huerjaren wederomme moeten vry ende loss comen aen den eygenaer sonder becroën van yemanden.

68. Item ende wordt oeck dicwils bedongen by den eygenaers, dat men (van) de leechlanden eenjarigen ofte tweejarigen dreysch de leste jaren moet opleveren, nae parthyen contrahenten sulcx best connen accorderen.

69 Item naer coustuyme privé-segelen van schoudt, schepenen ofte andere gerechtsluyden, gehangen aen gerechtsbrieven, worden gelooff alhier in rechte gegeven, nyet gerecognosceert noch bewesen sijnde, alhoewel daer somtijts geen subscriptie van notaris ofte secretaris by en is geweest, ende die personen, die gezegelt [2]) hebben, doot sijn, ende sonderlinge soe wanneer alsulcken zegelen bevonden worden gefigureert te sijn mitten wapenen van de personen, die in sulcke brieven genomineert staen [3]) ende gezegelt [4]) hebben.

70. Item dat men naer ouder [5]) usantie oeck gelooff in rechten geeft privé-zegelen, hangende aen maeckgescheiden, huwelijcxenvoorwaerden ende dyergelijcke, ongerecognosceert sijnde, ende dat nae doode van dengheenen, die men seyt dselve gezegelt [6]) thebben, welverstaende soe verde bevonden wordt alsulcken [7]) zegelen gefigureert [8]) te wesen mit wapenen van den personen, in sulcken brieven gementioneert.

71. Item naer coustuyme soe wordt alhier allen coopluyden ende denghenen, die dagelijcx neringe doen, gelooff gegeven op hoir rekenboecken ende registeren, die zyluyden houdende sijn van hoiren geborchden waren, op hoiren eede, ende sonderlinge soe wanneer bevonden wordt deselve ge-

1) Aldus M 5; M 4: „worden".
2) M 5: „besegelt".
3) Aldus M 3; dit woord ontbreekt in M 4 en M 5.
4) M 5: „besegelt".
5) Dit woord ontbreekt in M 5.
6) M 5: „besegelt".
7) M 5: „sulcken".
8) Aldus M 5; M 4: „gesigneert".

maecten schulden noch binnenjarig te sijn; ende wordt den coopluyden ofte neringsluyden by hoiren eede daerinne geprefereert voor yemants van de debiteurs ende schuldenaers. Ende alsoe alsulcken gemaeckten schulden alhier verstaen worden voor geprevilegeert, moegen de coopluyden ende neringluyden voor alsulcken binnenjarigen schulden ter eerster instantie panden sonder deselve mit clachtige woorden te vierschare te soecken.

72. Item in leveringe ofte [1]) traditie van possessie, soe gebruyckt deghene, die de possessie gelevert [2]) wordt, terstont daernae alsulcx recht in den overgeleverden goederen, als synen antecessoer ende voorgaenden besitter vant overgeleverde goet enichsins gehadt mach hebben.

73. Item int produceren ende beleggen van getuygen doet men deselve by de stede bode citeren ende dagen, ende sijn gehouden [3]) ter eerster instantie voorts te comen ende te compareren, ende worden alsdan op seeckere interrogatoria, by artikelen gestelt, gerechtelijcken gehoort ende gevraecht op elcke artikel ende poinct, ende wordt daervan certificatie gemaeckt in forme, alst behoirt; ende dat men oeck op certificatiën recht ende justitie administreert ende doet, die by gelooffweerdigen getuygen verclaert ende betuycht sijn.

74. Item naer coustuyme worden huwelicxenvoorwaerden van sulcker cracht gehouden ende geacht, dat men by deselve grondt, eygen van huysingen, erven ende landen wech mach geven, sonder sulcx te doen coram lege loci, ofte voor den schout ende gerechtsluyden te compareren, ende sulcx te effectueren, daeronder sulcken gronteygens gelegen souden moegen wesen; ende dat oversulcx alle voorwaerden ende conditiën, die men in huwelicxevoorwaerden stelt, alhier van weerden geobserveert ende naer costuyme verstaen worden bondich te wesen.

75. Item [4]) dat oeck naer usantie ende costuyme belofte van toecomende successie, in huwelijcxenvoorwaerden gedaen soe by den ouders ende vrunden van den contrahenten als by den contrahenten selve, ten respecte van haeren kijnderen

---

1) M 5: „ende".
2) M 5: „gegeven".
3) Aldus M 3; bij M 4 veranderd in „ongehouden"; M 5: „ongehouden".
4) M 5 voegt hier in: „ende".

ende erffgenamen voor bondich ende van weerden gekent ende gehouden wordt; ende dat naemaels enige revocatie ofte wederoep in sulcken ende dyergelijcken saecken geen plaets en heeft, nochte behoirlijck effect en sorteert, tot cassatie van de [1]) voorgaende beloften, in huwelijcxenvoorwaerden gedaen, ten eynde dat parthyen contrahenten daerby nyet en souden worden gefrustreert ende bedrogen, ende opdat de voorscreven belofte, in huwelijcxevoorwaerden gedaen, nyet en soude blyven ende wesen illusoire ende tevergeeffs gedaen.

76. Item ende dat oeck allen bedongen successiën, in huwelijcxevoorwaerden gepacisceert, hoe die goeden van de contrahenten nair hemluyder ende heurluyder kinder [1]) doot succederen sullen, van weerden gehouden worden, tsy ofte deselve successie verclaert is naer Suyt-Hollantschen, Noort-Hollantschen, ofte nae den Stichtschen rechten.

77. Item als enigen goederen, in huwelijcxevoorwaerden belooft, gegeven worden by den ouders hoiren kijnderen ofte by yemants anders hoiren vrunden sonder ander overgifte voor den gerechte te doene, soe wordt naer coustuyme verstaen den eygendom van tselve goet getransfereert ende overgedragen te wesen terstont naer de consummatie der huwelijcxenvoorwaerden, ende als parthyen contrahenten malcanderen trecht van de heylige kercke voldaen hebben [2]), alhoewel sulcx voor den wethouders, daert goed gelegen leyt, nyet overgegaen en is.

78. Item ende dat de renunchiatie van toecomende successie van goederen van vader ofte moeder, in huwelijcxevoorwaerden gedaen, sonder eede nyet verstaen en wordt voor bondich te wesen ende in rechte gheen plaets te moghen [3]) grypen.

79. Item wat macht ende auctoriteyt een man heeft over sijn huysfrouwe ende haeren goederen, ende off een man sonder sijn huysfrouwe schulden maecken, goederen weerloos werden, ende overgeven mach, ende van gelijcken wat een vrouwe vermach sonder haren man, is voorens [4]) genouchsaem van geseyt.

80. Item ende dat naer [5]) coustuyme ende gemeen gebruyck

---

1) Aldus M 3; het woord ontbreekt in M 4 en M 5.
2) De woorden „terstont — voldaen hebben" ontbreken in M 3.
3) Aldus M 3; M 4 en M 5: „en mach".
4) Zie de artt. 33—35.
5) M 4 herhaalt dit woord.

man ende wijff staende huwelijck geen contracten en moegen maecken, die naer rechte verstaen moegen worden [1]) bondich te wesen; dan moegen [2]) malcanderen voorsien [3]) hinc inde over ende wederover in eygentlijcken goederen by lijfftochte ende oeck in leengoederen, soe wanneer sulcx by consent ende believen van den [4]) leenheere geschiet, ende anders nyet.

81. Ende dat hem [5]) dieselve coustuyme, dat [6]) man ende wijff malcanderen nyet en moegen geven noch maecken, extendeert in goeden, buyten den lande van Utrecht gelegen, anders dan in vougen voorscreven staet.

82. Item van de gemeenschap van goederen, die tusschen man ende wijff is, soe van deghene, die zy te huwelijck brengen, als die zy staende huwelijck by gifte, successie ende conquestie [7]) vercrygen, es voorens [8]) van verclaert.

83. Item soe wes giften die man ende wijff hoirluyder beyder onbegeven kijnderen doen van leen- ende van eygen goeden, wordt verstaen voor bondich te wesen ende effecte te moegen sorteren.

84. Item naer costuyme, als een vrouwe nae doode van haren eersten ofte tweeden man weder hylict, en verbeurt nyet in haren eygentlijcken goederen nochte oeck in goederen van lijfftochte, ofte ten ware, dat sulcx by expres van te voorens by contracte ende overcompste geaccordeert ende overgegeven waeren [9]), ende dat den [10]) kijnderen van den eersten bedde ende oeck van den tweeden bedde elcx hoir vader goet toegeleyt wordt ofte de weerde vae dyen, dat ten overlyden van sulcken [11]) vader ofte vaders bevonden es geweest, den kijnderen elcx in hoire regard te competeren ende toe te comen, ende dat sulcke vrouwe altijts succedeert in den goeden [12]) van den kijndt ofte kijnderen, indyen datter yemants

---

1) M 5 voegt hier in: „voor".
2) M 5: „worden".
3) M 5: „versien".
4) Dit woord ontbreekt in M 5.
5) M 5: „naer".
6) Dit woord ontbreekt in M 5.
7) M 5: „conqueste".
8) Zie art. 28.
9) De woorden „in haeren — overgegeven waeren" schijnen in M 3 te ontbreken.
10) M 5: „die".
11) M 5: „alsulcken".
12) De 3 laatste woorden ontbreken in M 5.

van den kinderen geraeckten toverlyden, nae den Stichtschen rechte.

85. Item naer costuyme een man en behoudt in de goederen van synen overleden huysfrouwe egeen vorder recht dan zijn vordel te moegen vooruuyt nemen, hem comende nae den rechte van den lande, ende [1]) van gelijcken en competeert de huysfrouwe egeen vorder recht in den goederen van haren overleden man dan hare voordele vooruuyt te nemen.

86. Item man ofte wijff, overleden sijnde ende den boedel gemeen staende, soe wes winste ofte conquestie in den boedel gedaen wordt met het goet, in den boedel sijnde ende den boedel competerende, dat werdt tusschen den lancxtlevende ende den kijnderen ofte erffgenamen van de overleden gemeen, als vercregen mitter gemeen have ende goet; mer soe wat eenen yegelijcken ofte yemandt van hemluyden aenbesterft ofte gegeven wordt, dat behoudt eenen yegelijcken op sijn syde alleen, ende tsynen prouffyte sonder tselve gemeens boedels te worden.

87. Item als de man tsynen [2]) overlyden den boedel alsoe mit schulden beswaert achterlaet, soe en [3]) blijft de weduwe van sulcken [4]) overleden man naer costuyme deser stede vryheyt nyet vorder verbonden nochte verplicht, dan de goederen en moegen strecken; dan de weduw van sulcken overleden wordt in sulcken gevalle [5]) gehouden de sloetelen des boedels op de kiste van den overleden te leggen, ende gaen ofte strijcken voor de baere [6]) der deuren uuyt mit haren dagelicxen clederen ende heyck [7]), ende cederen alsoe den naegelaeten goederen tot behouff van den crediteurs.

88. Ofte sy wordt naer coustuyme onder voorgaende protestatie geadmitteert op [8]) beneficie van inventaris, omme, die gemaeckt sijnde ende die wel tegens den [9]) goederen overgewegen, denselven boedel taccepteren mits betaelende

---

1) Aldus M 3; M 4 en M 5 voegen hier in: „dat".
2) M 5: „nae synen".
3) Dit woord ontbreekt in M 5.
4) M 5: „alsulcken".
5) Dit woord ontbreekt in M 5.
6) M 5 voegt hier in: „uuyt".
7) De 6 laatste woorden ontbreken in M 3.
8) M 5: „opt".
9) M 5: „die".

den schulden, ofte daervan te renunchiëren ende die te cederen tot behouff van den crediteurs alsvoorens.

89. Item naer doode van man off [1]) wijff wordt den boedel ende goederen gedeylt tusschen den lancxtlevende ende den kijnderen ofte den erffgenamen van den overleden, nopende den eygentlijcke goederen halff ende halff sonder enige preferentie, salvo ende behouden den lancxlevende van man ofte wijff hoir voirdell vooruuyt te nemen, hoir comende nae den rechte van den lande, als oeck doutste zoene in [2]) syne geheel int voirdel wordt gereserveert [3]) ende behouden, hem comende nae den rechte van den landen, indyen de vader ofte de [4]) man eerst geraeckt [5]) toverlyden.

90. Item als in enigen sterffhuysen ofte boedelen bevonden worden aengecoften leenen, erffpachten ofte anderen vorderlijcken goederen, uuyten gemenen boedell eertijts gecocht, comen ende succederen sulcken goederen van voirdell tenden doode van den laetsten leenhoudere ofte erffpachthoudere op den naesten ende oudtsten van synen kijnderen ende bloede, altijts nochtans een manpersone gaende voor een vrouwepersone, dar zy beyde all even nae waeren; desnyetemin is degene, daer alsulcken leen ofte erffpacht op besterft ende op [6]) succedeert, naer coustuyme den anderen zijn medeërffgenamen ende boedelharster gehouden in den boedel daervan herstoringe ende recompensie te doene, mit alsulcke grooticheyt ende quantiteyt van penningen, als daer sulcken goet van voirdeel, tzy leen ofte erffpacht, eertijts omme gecocht es, mits daervan genyetende ende ontfangende sijn portie ende deele.

91. Item naer costuyme van deser stede succederen allen eygentlijcken goederen van vader ende moeder, oudevader ende oudemoeder [7]) zonder kijnderen [8]), portie porties gelijck op hoiren kijnderen, in levende lyve sijnde, ende oeck op den

---

1) M 5: „ende".
2) M 5: „int".
3) M 5: „geobserveert".
4) Dit woord ontbreekt in M 5.
5) M 5 voegt hier in: „te sterven off".
6) Dit woord ontbreekt in M 5.
7) M 5: „oudevaeders ende oudemoeders".
8) Aldus M 3; M 4 en M 5: „op hoiren kijnderen". Deze 3 woorden zijn in M 5 doorgeschrapt.

kijntskijnderen, als representerende hoiren overleden vader ofte moeder, ende dat in stirpes volgende trecht van de representatie.

92. Mer evenverde enigen van de kijnderen geraeckten toverlyden ofte te sterven sonder kijndt ofte kijnderen achter te laten, dat in sulcken gevalle naer costuyme sulcken overledens kijnts portie van goet succedeert ende erft [1]) op vader ofte moeder in lancxte levende lyve sijnde. Ende ingevalle dat de vader ende moeder beyde van sulcken kijndt ofte kijnderen overleden waren, soe erven deselve kijnderen op malcanderen tot dat laetste toe. Ende oft gebeurden, dat tlaetste kijndt mede quaem toverlyden sonder kijndt ofte kijnderen achter te laeten, dat die goederen alsdan comen ende succederen op doudevaders ende oudemoeders, in levende lyve sijnde.

93. Item naer costuyme succederen de goederen ter zyde ofte in linea collaterali, alsse van susters, broeders, oemen, moeyen ende dyergelijcken, op den naesten personen in den bloede, tzy off deselve van vaders ofte moeders zyde van den overleden concurreren in eenen graet ende linie, daer voorens [2]) oeck van geroert staet.

94. Item naer costuyme simpel bastaerden en hebben gheen successie in den goederen van hoiren overleden vader, nochte en moegen hem daertoe ofte daerinne geen gerechticheyt pretenderen; mer hebbe deselve bastaerden naer costuyme volle ende volcomen successie in den goederen van hoiren overleden moeders, sonder dat men hoir daerbuyten sluyten mach.

95. Item naer costuyme als de bastaerden sterven sonder kijnderen achter te laeten, soe erven ende comen hoiren naegelaeten goederen op den naesten vrunden in den bloede van smoeders zyde, ende nyet aen den vrunden van svaders zyde.

96. Item int maecken van testamenten, in giften, maecken, codicillen ende int wederoepen van deselve wordt costumelijcken gerechtelijcken voor den schoudt ende twee schepenen gesolempnizeert met behoirlijcken overgiften ende verclaringen van denghenen, die sulcx willen effectuëren ende volco-

1) M 5 voegt hier in: „nae".
2) Zie art. 32.

men, ende dat mit goeden verstande ende mit goede deliberatie ende voorraedt.

97. Item naer costuyme deser stede mach yemants wel voor een deel intestatus ofte sonder testament gemaeckt thebben ende oeck voor een deell testament gemaeckt thebben, decederen.

98. Item naer costuyme als erffenissen te seer met legaten beswaert zijn, moghen derffgenamen een vierde paert oftrecken, soe ons dunckt, dan en es sonderlincx by ons daervan geen costuymen.

99. Item naer usantie deser stede soe moeten allen goederen, die restitutie subject sijn, overgelevert ende gerestitueert worden, soe als se gelevert sijn, sonder dat alhier detractio Trebellianica plaets heeft.

100. Item naer costume als yemant executoeren gestelt heeft, en moegen derffgenamen deselve nyet secluderen nochte buytensluyten, ende wordt hoirluyder macht verstaen, dat zy de goederen van den overleden moegen scheyden, deylen ende onder den erffgenamen van den overleden distribuëren, sulcx hoirluyden tselve by testamentare dispositie van den afflyvigen geordonneert, belast ende bevolen es.

101. Item naer costume worden alle maeckgescheyden, die tusschen enigen ouders mit hoiren bestorven kijnderen ofte tusschen die kijnderen naer offlyvicheyt van hoiren ouders, ofte tusschen andere erffgenamen gemaeckt ende behoirlijcken gesubsigneert ende geteyckent [1]) (sijn), gehouden ende geacht te wesen bondich ende in rechte ten volsten te moegen volcomen effecte sorteren.

102. Item voorwaerden ende renunchiatie van toecomende successie, in andere gelijcke maeckgescheyden gestelt, nyet gerechtelijck gesolempnizeert ofte geschiet, worden naer costuyme chrachteloos ende van onweerden gehouden.

103. Item giften, die by contracten geschieden, excederende de somme van vijffhondert guldens, worden naer costuyme deser stede gehouden voor bondich, sonder daerinne te gebruycken enige insinuatie.

104. Item naer costuyme worden alle gerechtsgiften verstaen voor bundich ende in rechte te moegen staen ende

---

1) De 6 laatste woorden ontbreken in M 3.

subsisteren, die gedaen ende gesolempnizeert worden tot behouff van den absenten ofte offwesenden, nyettegenstaende dat van gheene acceptatie en blijcke.

105. Item naer costuyme worden goederen, in pantschappe gegeven, daer losse aen gereserveert es, ten ewigen dagen verstaen redimibel ende lossbaer te wesen; ofte ten waere, dat anders by contrarie-conventie overcomen waere.

106. Item naer costuyme gebruyckt men in materie van mombaerschap van onmundigen kijnderen, dat deselve mombaerschap gedefereert wordt manspersonen, den naesten in den bloede van svaders zyde, ende worden deselve naer costuyme vermombaert by die van der wet deser stede.

107. Item sijn deselve mombaers naer costuyme gehouden int aenveerden van de mombaerschap te beloven, dat zy hoirselven in alsulcken weeskijnderen goederen sincere ende oprechtelijck sullen gedragen ende hebben, als goede tuteurs ende curatoers schuldich sijn te doene, ende dat onder hoiren eede, soe verde die gerequireert ende versocht wordt.

108. Item naer costuyme als onmundigen hoir goederen vercocht worden, die met lanckheyt des tijts tot verderffnisse staen, worden deselve by voorgaende clockegeslach van den stadthuyse tegens eenen seeckeren dage te coope geboden ende in auctione ofte in den ofslach gehangen tot behouff van denghenen, die tmeeste daervoor offereert ende biedt, ende den hoochsten mynende, die oeck gehouden worden daervoor souffisantelijcken te caveren volgende die voorwaerden, die daervan bescreven worden; mer nyet in onroerlijcken goederen, als eygen landt, sandt, hoven ende dyergelijcken, dewelck men sonder vercopinge coustumelijcken int gehele tot den kijnderen ofte onmundigen behouff reserveert ende behoudt. off ten waere, dat bevonden worden sulcken onmundigen kijnderen goederen soe zeer mit schulden belast waeren, dat geschapen waere allen hoiren goederen ten laetsten tot nyet te loopen; in sulcken gevalle worden de eygen landen by die van den wet met voorgaende consideratie wel vercocht met behoirlijcken solempniteyten.

109. Item vrouwen, ongehoudt wesende, sonder assistentie van mombaers en moegen gheen contracten maecken, die naer rechten verstaen worden bondich te wesen.

110. Item naer costuyme mach men alhier inmeublen goederen geven, maecken, loften ende plechten doen by behoir-

lijcke privé-acten ende overgiften, dat voor bundich verstaen wordt, alhoewel dat sulcx nyet geschiet en is voor den gerechte.

111. Item nae usantie deser stede vryheyt van Montfoort moegen man ende wijff, kijnderen hebbende, malcanderen lijftochten in allen hoiren goederen, oeck die legittima daerinne gecomprehendeert ende begrepen.

112. Item naer costuyme hebben doudste kijnderen tvoirdeel van leengoet ende [1]) erffpachtgoet, wairinne nochtans gemeenlicken [2]) die manspersonen geprefereert worden voor vrouwepersonen, daer zy beyde even nae waeren; ende nempt doudste zoene oeck tvoirdell van zynen overleden vader van hencxten, geweer, huysraet, clederen ende dyergelijcken, volgende die vordelcedulle, maer de moeder neempt haer voirdell van te voorens uuyt.

113. Item naer coustuyme sijn allen kijnderen gehouden ter laetster doot van vader ofte moeder in te brengen ende te confereren elcx hoer goederen, die yemandt van hoirluyden vooruuyt te huwelijck ofte anderssins gehadt mach hebben, ende sonderlinge soe wanneer sulcx in contract van huwelijcxenvoorwaerden ofte anderen behoirlijcken acten blijcke.

114. Item van visscheryen en is hier sonderlincx geen gebruyck van [3]) dan te platten landen, daer een yegelijcken mach visschen tsynen gelieven, sonder nochtans den goeden luyden in hoir vruchten ende wegen merckelijcken schade te doen.

115. Item de jacht ten platten lande compt naer oude usantie toe [3]) dedele heere de borchgrave van Montfoort ofte andere edeldom, die sulcx van ouden tyden gepermitteert ende toegelaeten es, ende nyet den gemeenen man.

116. Item naer coustuyme ende usantie, die dagelicx alsnu gecoustumeert wordt, en moegen geestelijcke collegiën ende personen hoiren landen nyet langer verhuyren dan thien jaren.

117. Item en moegen zy deselve oeck nyet vercoopen noch in erffpacht uuytgeven naer coustuyme, dat voor bondich verstaen wordt, sonder te onderhouden allen solempniteyten naer rechten daertoe noodich ende behoirlijcken gerequireert.

1) Aldus M 4; „ende" ontbreekt in M 3.
2) Aldus M 3; M 4: „generalicken".
3) Aldus M 3; dit woord ontbreekt in M 4.

118. Item ende dat zy naer coustuyme deselve nyet en moegen beswaeren sonder behoirlijcken solempniteyten, daertoe noodich zijnde.

119. Item in anwasschen van uuyterweerden ende middelweerden ende dyergelijcken en is alhier deser tijt geen gebruyck van; dan eertijts over langen jaeren blijckt genouchsaem, dat allen aenwasschen van uuyterdijcken ofte uuyterweerden toegecomen hebben, die uuyter Ysele aengewasschen zijn, dengheenen, die binnen den Hogendijck daerbeneffens gelandt ende gegront sijn geweest, daer taenwas gevallen is ende nyemants anders.

120. Item van hooffdingen, cribbingen, bollen ende dyergelijcken wercken in rivieren te leggen, en is alhier geen gebruyck van.

121. Item naer coustuyme mach een thiendenaer neemen [1]) syne thiende hock [2]) ende garve van de gewasschen van koorne, daer zijn thiende gelegen is, ende is schuldich recht omme te tellen ende te verthienden ende nyet meer te nemen [3]) dan tzyne, ende sijn thienden deel. Ende soe wye tkoorn aenment sonder te verthienden, wordt geacht genouchsaem voor spolium ende rooff, ende wordt tegens sulcken tot restitutie van den [4]) thienden geprocedeert, ende geconcludeert gevallen te wesen in een pecuniële somme van penningen tot discretie van den rechters ende voorts tot arbitraele correctie tot discretie van den wethouders.

122. Item naer coustuyme verstaet men den thienden van den beesten te gevallen deur den lenten, somer, ende herfst, alst [5]) den thiendenaer oerbaerlicxt ende bequaemelicxste [6]) bevijndt.

123. Item van den nieuwen aengemaeckten lande ofte den thienden van denselven en is hier geen gebruyck van.

124. Item in prescriptiën van roerlijcken goederen gebruyckt men ofte onderhoudt men gemeenlijck den tijt van twee jaeren, ende van onroerlijcken goederen den tijt van omtrent

1) Aldus M 3; M 4: „mennen".
2) Aldus M 3; het woord ontbreekt in M 4.
3) M 4: „mennen".
4) Aldus M 3; het woord ontbreekt in M 4.
5) Aldus M 3; M 4: „als".
6) Aldus M 3; M 4: „bequaemste".

XXXIII jaeren. Ende van actiën personele ende ypotequaer ofte onderpandt is voorens [1]) genouchsaem van geseyt.

125. Item nae costuyme procedeert men tegens fugitiven ende banckqueroten in preferentie ende concurrentie.

126. Item naer coustuyme worden alhier voor geprevilegeerde schulden gehouden allen penningen, die men onmundigen schuldich es, ende oeck allen schulden van teercosten, drinckschulden, geborchden waeren ende dyergelijcken, daervan de nerincxluyden schuldich zijn excijssen van te betaelen, ende voorts gasthuysen, kercken, heylige-geestarmen schulden ende dyergelijcken, soe lange als deselve noch binnenjarich verschenen onbetaelt zijn, daer voorens oeck van gementioneert is [2]).

127. Item naer coustuyme als een borge hem verbijndt als principale ende elcx een voor all, soe moet nochtans een crediteur den principalen schuldenaer eerst ende allvoorens ten volsten discusseren ende executeren, alleer hy aen sulcken borchge sijn goederen zijn executie mach dirigeren, ofte ten waere, dat sulcken borge gerenunchieert hadde tbenefitie divi Adriani discussionis ende executionis.

128. Item van confiscatie van goederen en is voor schepenbancke alhier sonderlinge gheen gebruyck van, soe de souveraynicheyt de Majesteit competeert; dan heeft deselve gemeenlijck plaets tegens diegheene, die men verclaert ende condempneert gecommitteert thebben crimen lese maiestatis.

129. Item in saecken van dootslagen als de delinquant oncompt, wordt naer costuyme geüseert ende gebruyckt, dat de dootslager verboert een boete van tachtich Carolusguldens tot behouff van de Majesteit ofte zynen officier ende maerschalck, daermede sijn andere goederen worden gelibereert ende gesalveert.

130. Item in saecken van dieverye, overspel ende anderen delicten, lijff ende lidt betreffende, en gevalt voor schependomme alhier nyet, soe sulcx gevalt voor den souverain rechter ende justicier.

131. Item nae ouder coustuymen en plegen appellatiën in criminele saecken egeen plaetse thebben.

132. Item men houdt alhier voor borgers, die alhier ge-

1) Zie artt. 63 vlg.
2) Zie art. 71.

wonnen ende geboren sijn, ende oeck denghenen, die alhier van buyten incomen, jaer ende dach gewoent hebben, ende hoor borgerschap van die van de wethouders vercregen ende gewonnen hebben ende oversulcx als borger aengeteyckent zijn.

133. Item naer costuyme mach men leen- ende erffpachtgoederen wel langer verhuyren dan thien jaren, als men daervan behoirlijcken huyrcedullen maeckt; mer ingevalle de leenhoudere ofte erffpachthoudere geraeckt toverlyden, soe en is de naeste erffgename nyet gehouden alsulcken huyren te houden ofte naer te gaen, off hy en wil.

134. Item die differentie tusschen leen- ende eygen goederen is, dat leengoederen alleen moeten comen ende succederen op den naesten ende oudtsten erffgename van den overleden, eens manspersone altijts gaende voor een vrouwepersone, daer sy beyde even nae sijn, ende dat deselve moeten altijts volgen ende devolveren aen de rechte linie, vandaer die gecomen zijn, ende dat eygelijcke goederen onder den erffgenamen van den overleden paerts paerts gelijck gedeylt ende geperticipeert worden sonder preferentie.

135. Item den leenen succederen naer costuyme ab intestato van den ouders op den oudtsten kijnderen, een manspersone geprefereert voor een vrouwepersone, daer zy beyde even nae sijn.

136. Item naer costuyme succederen die leenen ab intestato van den kijnderen op den anderen, doudste broeder ofte suster, in levende lyve sijnde, altijts de manspersone geprefereert voor de vrouwepersone als voorens ende staende ter rechter linie van leene.

137. Item die successie van leenen, die noch kijnderen noch ouders en hebben, wordt naer costuyme gedevolveert op den oudsten ende naesten van den collateraelen, ofte die ter zyde aencomen ende in den bloede bewandt zijn, mit alsulcke preferentie als voorens, welverstaende dat tselve leen moet volgen ende soecken de rechte linie van sulcken overleden zijn vader ofte moeder, daeruuyt tselve gesprooten ende synen oirspronck is nemende.

138. Item als twee manspersonen in een graet concurreren, wordt geprefereert dieghene, die van den oudtste broeder ofte, soverde daer gheen broeders en sijn geweest, die van de oudtste suster gecomen ende geboren is.

139. Item een vasal nair usantie en mach van syne leengoederen by testamente ofte uuyterste wille naer zyne geliefte nyet disponeren tot prouffijt van denghenen, hem goet dunckt, sonder allvoorens daertoe geobtineert ende vercregen thebben tbehoirlijck believen, octroy ende consent van synen oversten ende souverain, daervan hy sulcx te leen is houdende.

140. Item naer costuyme mach men simpel bastaerden wel leenen geven off maecken, tzy off deselve gelegittimeert zijn dan nyet, mits hebbende daertoe tbehoirlijck consent ende octroye van den leenheere, mits nochtans, alsser echten kijnderen sijn, dat deselve nyet gepreteriëert noch daervan gesecludeert en worden.

141. Item naer costuyme en mach men die leenen in prejuditie van den kijnderen nyet geheel wech maecken, sonder den kijnderen daerinne te laten haerluyder legittime portie, insonderheyt naerdyen in deselve leenen nyet gesuccedeert en wordt dan ab intestato.

142. Item naer costuyme soe en es een oudtste zoene by gebreck van eygen goederen nyet gehouden uuyt die leengoederen den jonger broeders ende susters uuyt te huwelijcken.

143. Item naer costuyme en is gheene differentie tusschen oude leenen, als die van yemants ouders gecomen sijn, ende nieuwe aengecoften leenen in testamentare dispositie uuyt saecke des doots ofte contracten onder den levenden, anders dan dat uuyt den aengecoften nieuwen leenen herstoringe by den oudtsten ende naesten leenvolger gedaen moet zijn, als voorens [1]) oeck van verclaert staet.

144. Item een oudste zoene, vooruuyt nemende een aengecoft leengoet, is gehouden sijn jonger broeders ende susters daervan verstoringe te doen; ende dat oeck verstoringe valt ende plaets heeft in collateralibus.

145. Item ende dat men naer coustuyme gheen leengoederen en mach veraliëneren by contracte onder den levenden, ofte daertoe en moet blijcken tbehoirlijck consent ende octroye van den leenheere.

146. Item dat men naer coustuyme geen leengoederen en mach mit renten beswaren buyten consent ofte believen van den leenheere, daervan sulcx te leen gehouden wordt.

---

1) Zie art. 90.

147. Item ende dat men naer coustuyme egheen leengoederen en mach splitten, off tselve en moet geschieden mit des leenheere consent ende believen.

148. Item naer costuyme zijn renten ende penningen, die by consent van den leenheeren gevesticht ende gehypoteqeert zijn uuyt leengoederen, tusschen den erffgenamen van den overleden deylbaer ende egheen goet van vordele, ofte ten waere, dat sulcx by overcompste ter contrarie overcomen ware.

149. Item naer costuyme alsser gheen speciale uuytgedruckt en staet, waermede de leenen te versoecken zijn, soe worden deselve versocht ende verheergewayt mit een jaer pachts.

150. Item dat naer coustuyme subalterne vasallen ende leenhouders, te weeten borgers ofte lantsaeten, nyet gehouden en sijn den leenheere te dienste te comen.

151. Item ende dat naer costuyme in leenen versuym valt, soe wanneer die teynden doode van den laetsten leenhoudere binnen het jaere ende ses weecken aen den leenheere ofte zynen stadthoudere nyet versocht en worden, ende dit by soeverdde sulcken, behoirlijcken geinterpelleert sijnde by den leenheere ofte zynen stadthoudere, ende daernaer onwillich blijft omme alsulcken leen te comen versoecken ende verheffen.

152. Item naer coustuyme mach men van sententiën appelleren, die by den leenheere ofte zynen vasallen ende mannen van leen gewesen worden, aen den edelen hove van Utrecht.

153. Item by tleven van dengheenen, die [1]) schulden gemaeckt heeft, ende den leenen competeren, wordt naer costuyme verstaen, dat sulcken leenen mede schulden souden moeten dragen ende oeck daervoor executabell te wesen, soeverde alsser nyet eygen goets genouch bevonden en wordt om de schulden te betaelen.

154. Item naer doode van yemants, die sonder kijnderen sterft, ende wyens eygen goeden nyet souffisant en zijn omme de schulden te betaelen, soe mach nyettemin de naeste leenvolger den leengoederen naer coustuyme aenveerden, sonder schulden te dragen, in sulcker vougen dat men deselve oeck in subsidium nyet en soude moegen executeren.

---

1) M 4 herhaalt dit woord.

155. Item de maniere ende successie van den leenen, die gehouden worden ten Zutphensche rechten, en is alhier binnen deser plecke ende jurisdictie geen gebruyck van; dan hebben van anderen wel gehoort, dat die succederen op de joncxste dochter ende vrouwepersone, daer deselve gebruyckt worden ende trecht van is.

156. Item naer coustuyme en wordt hier anders gheen natuere van leenen gebruyckt, dan voorens verclaert staet, by wetenschap ende kennisse.

157. Item erffpachtgoederen naer costuyme succederen ab intestato van den ouders op den oudtsten zoene ofte dochter, soeverdde alsser gheen zoonen en zijn, altijts een manpersone voor een vrouwepersone gaende, daer sy beyde all even nae zijn, ende worden verstaen naer coustuyme goederen van vordell te wesen. Ende naer coustuyme van den kijnderen, stervende sonder kijnderen, succederen deselve voorts op den oudsten broeder ofte suster, in levende lyve sijnde, in der vougen soe voorscreven staet, te weeten altijts een manpersone gaende voor een vroupersone.

158. Item naer costuyme als yemant, erffpacht hebbende, geraeckt te sterven sonder ouders ofte kijnderen, soe succederen alsulcken erffpachten op den oudtsten oem ofte moey ofte, gebraecke hoirs, op de doudtste oems ofte moeyen kijnderen en die ter zyde aencomen [1]), altijts de manpersone geprefereert voor die vrouwe, daer zy beyde even nae waeren; welverstaende nochtans dat teynden sulcken overledens doot geïnvestigeert ende gesocht moet sijn de gerechte linie, tzy van vader ofte moeder, daeruuyt den erffpacht synen oirspronck is nemende, ende van der zyde, vandaer die aengecomen is. Ende alsser twee in een graet concurreren, wordt geprefereert degheene, die van doudste broeder, suster, oomen ofte moeye gecomen is, in sulcker vougen dat altijts doudtste ende naeste linie gesocht moet sijn, daervan sulcken erffpacht aengecomen es, in sulcker vougen ende natuere van successie als van den leengoederen voorens [2]) verclaert staet.

159. Item naer coustuyme en mach nyemants van erffpachten by testamenten ofte andere maniere van uuyterste wille disponeren, dat voor bondich verstaen wordt, sonder

1) M. 4: „aennemen".
2) Zie artt. 136 vlg.

consent, wille ende expres believen van den erffpachtheeren, sonder nochtans dat naer costuyme van enich versuym soude moegen verstaen worden, off alsulcken dispositiën buyten consent als voorens gedaen waeren.

160. Item naer coustuyme mach men erffpachten wel vercopen; mer, alleer van deselve erffpachten dopdracht ende behoirlijck transport tot bevesticheyt van den coper mach geschieden, moet daertoe versocht wesen tbehoirlijck consent ende believen van den erffpachtheere, als zijnde daervan proprietarius.

161. Item voor tconsent ende verkoop is men den erffpachtheere schuldich — ende oeck voor het transport scryven ende zegelen van den nieuwen brieven — alle alsulcke gerechticheyt, als die brieven, dye daervan alhier gepasseert worden, daervan by verscheyden manieren elcx in hoire regard uuydtdrucken ende medebrengen, sonder dat derffpachtheren gehouden sijn enich overdracht daervan te doen sonder te hebben hoire gerechticheyt.

162. Item naer costuyme en wordt alhier gheen recht van reversie in erffpacht gebruyckt by gebreck van geboorte.

163. Item naer costuyme van erffpachtgoederen ende anderen vorderlijcken goederen, by den ouders aengecoft, is doudste soone gehouden verstoringe synen anderen broeders ende susters te doene.

164. Item naer costuyme en is men nyet gehouden erffpachten te versoucken, als doude voorgaende brieven sulcx nyet en exprimeren ofte mede en brengen, soe deselve gemeenlijck verclaren voor den erven ende naecomelingen.

165. Item naer coustuyme en dragen erffpachten gheen schulden des boedels, in vougen voorscreven staet [1]).

166. Item naer coustuyme accorderen erffpachten ende leengoederen in trecht van successie, voorens breder verclaert, ende discorderen daerinne, dat gemeenlijcken uuyt erffpachten jaerlicx (betaelt) moeten worden seeckere grooticheyt van gelt ofte penningen tot erffpacht ofte derffhuyre staende, gelijck die brieven sulcx medebrengen, op pene van versuym; ende de leengoederen sijn van sulcker jaerlicxe betaelinge vry, dan moeten binnen tjaer ende ses weecken naer yemants overlyden

---

1) Zie art. 154.

aen den leenheere versocht worden, in der vougen voorens [1]) verclaert.

167. Item naer costuyme en zijn alhier geen erffpachten offte erffhuyren, die tot gheen versuym en staen; dan off daer enigen waeren — des neen — soe procedeert men tot betaelinge van alsulcken verschenen binnenjarigen pachten mit reale pandinge ende schattinge, voorens [2]) breder verhaelt.

168. Item naer coustuyme erffpachten, eerst by yemanden opgedragen ende nae weder in erffpacht ontfangen op een jaerlicxe pensie, oeck houdende op versuym, en sijn van sulcken natueren nyet, als diegheene, die sonder enige simulatie ten rechten erffpachte uuytgegeven zijn, alhoewell dat nyet en blijckt, off deselve pensie losbaer is dan nyet; dan nyettemin waer sulcken erffpachtheere altijts gehouden by zynen eede te verclaren, soe lange hy in levende lyve waere, dat alsulcken pensie, soe int opdragen als ontfangen van den erffpacht, nyet bedongen en is geweest redimibel ende lossbaer te wesen; desnyettemin en wordt alsulcx alhier naer coustuyme nyet veel gepleecht nochte geüseert, off de clausule van redemptie ende losse en wordt in den brieven geinsereert.

169. Item naer coustuyme alhier het directum dominium ofte uuytganck van den erffpacht soude succederen op de gemeenschap des boedels, alsoe als den eygendommen vant uuytgegevene erffpachtgoet verstaen wordt te wesen by den erffpachtheer.

170. Item naer coustuyme worden thinsgoederen verstaen te wesen van der natuere als eygelicke goederen, mitsdat de laste van den thinse daervan jairlicx betaelt worden aen den thinsheere; ende successie van alsulcken thinsgoederen gevalt alhier naer costuyme op de gemeenschap des boedels sonder enige preferentie.

171. Item ende men mach naer coustuyme by testamente ofte andere uuyterste wille ende by contracte onder den levenden daervan disponeren, als van den eygelijcken goederen voorens [3]) breder verclaert staet.

172. Item naer coustuyme en is alhier gheen recht van differentie ofte onderscheyt tusschen thinssen, die hoff noch heeren en hebben, ende die hoff ende heeren hebben.

1) Zie art. 151.
2) Zie art. 71.
3) Zie art. 96.

173. Item naer costuyme en is nyemants alhier gehouden thinsen te versoecken.

174. Item naer coustuyme by faulte van betaelinge van thinsen en valt gheen versuym; dan willen den thinsheere sustineren, dat by faulte van betaelinge op den geboden thinsdach, des anderen daechs de quade betaelder ende thinsgenoot geïncideert ende gevallen soude wesen in dubbelden thinse, ende soe voorts van dach te dach in dubbelt totter betaelinge toe.

175. Item nair coustuyme en hebben thinsheeren gheen jurisdictie in saecken van thinsen noch tusschen thinsgenooten.

176. Item die differentie, die tusschen thinsgoederen, leenende erffpachtgoederen gevalt, es voorens genouch van verclaert, als te weeten dat thinsgoederen, als de lasten van thinsen jaerlicx betaelt worden, verstaen worden genouchsaem voor eygen, ende dat de successie daervan alsulcx devolveert.

177. Item en is alhier geen coustuyme ofte natuere van tafelgoederen ofte die chingesgelt, peerdtgelt, haver, koorn ende dyergelijcken geven, noch oeck geen maniere van successie van derselver.

178. Item de natuere ofte gebruyck van oudteygen en is alhier geen coustuyme nochte usantie van, dan wordt wel geüseert, dat men seyt eygen landt ofte huysen thebben sonder brieven, mer dselve landt ofte huysen wel over de veertich, vijftich, tsestich ende langer jaeren van den voorouders gecomen ende gedevolveert te zijn, zoe men egeen brieven en plaech te maecken; ende dat noempt men nair coustuyme alhier een ouden eygen. Ende onlosbaere renten worden naer coustuyme verstaen ouden uuytgangen van huysen, landen, priesters- ofte papenponden, soe men dat noempt, daer geen loss aen gereserveert nochte behouden en es.

179. Item naer coustuyme worden alhier gheen huyren van hondert jaeren, ofte van hondert een jaer, ende dyergelijcken gebruyckt.

180. Item van transport, gifte, maeckinge ofte vercopinge van veenen ende is alhier gheen usantie nochte coustuyme van, soe alhier onder desen districte [1]) gheen veenen gelegen en sijn.

---

1) Aldus M 3; M 4: „districtie".

181. Item van gelijcken en is gheen gebruyck van tochte van veenen, ter oersaecke ende om redenen voorens verhaelt.

Aldus gedaen, geëffectueert ende volcomen by den voorscreven wethouders ende doutste vroetschap van Montfoort, mits daertoe geïmployeert hebbende oude practizynen, op den XXII[en] dach [1]) Januarii anno XV [c] ende tzeventich stilo comuni, ende daeromme deur expres bevell ende ordonnantie van den voorscreven wethouders onderteyckent by my. Ende was onderteyckent aldus: Jacob Antoniss., secretaris tot Montfoort. [2])

---

1) Aldus M 3; dit woord ontbreekt in M 4.

2) Hierachter staat in M 4 geschreven: „Dese instructie ende memoriaell hebbe ick onderscreven gecopiëert op den XIII[en] Augusti 1577 uuyt de principale, gescreven by de handt van Jacob Antoniss. als secretaris tot Montfoort ende by denselven ter ordonnantie als boven onderteyckent. Quod attestor."

H. RECHTSBRONNEN VAN SNELREWAARD EN HEKENDORP.

De hooge heerlijkheden Snelrewaard (met de Noord- en Zuidzijde van Linschoten) en Hekendorp werden in 1428 door Philips van Bourgondië van de grafelijkheid van Holland gescheiden en te leen gegeven aan Johan van Montfoort, een der voormalige aanhangers van vrouw Jacoba, die zich met den hertog had verzoend (Van Mieris, Charterboek IV bl. 935 en 941). Hoe de rechtstoestand dezer heerlijkheden gedurende de eerste eeuw harer onderwerping aan de Montfoortsche burggraven geregeld was, is mij niet gebleken. In 1523 onderwierpen die van Snelrewaard zich echter aan den toenmaligen burggraaf op denzelfden voet, waarop de ingezetenen van het platteland van Montfoort hem onderdanig waren. Zij schijnen sedert bestuurd te zijn volgens de ordonnantie voor het land van Montfoort dd. 1438 of 1448, hiervoor onder A—XXVI afgedrukt, terwijl van de door de schepenbank gewezene vonnissen beroep viel op de stedelijke bank van Montfoort (en later op het leenhof aldaar). Sedert versmolten de heerlijkheden Snelrewaard en Hekendorp meer en meer met het land van Montfoort. Beiden hadden slechts één drossaard en de scabinale akten van de Montfoortsche gerechten en van de beide heerlijkheden werden in hetzelfde register opgeteekend (Verslagen omtrent 's rijks oude archieven 1893 bl. 242 noot). Hoe zich deze onderwerping van 1523 rijmen laat met de rechtsbetrekking tusschen deze heerlijkheden en Holland, in welks lasten zij bijdroegen (Enqueste ende informatie bl. 272), is niet geheel duidelijk. Het beroep op het hof van appèl te Montfoort verviel intusschen reeds spoedig door de afschaffing van dit hof zelf, terwijl de daarop gevolgde verdeeling der goederen, nagelaten door Philippotte van Montfoort, tusschen hare dochters (1593) aan de vereeniging van Hekendorp en Snelrewaard met Linschoten een einde maakte. Anna van Merode, de oudste dochter, erfde Montfoort; Hekendorp en Snelrewaard vielen aan de jongste Jenne of Johanna ten deel. Wel trachtte Anna deze heerlijkheden weder met Montfoort te vereenigen: begrijpende, dat de goederen harer zuster, die kinderloos was, weder aan den hoofdstam moesten terugvallen, bepaalde zij in haar testament (1624), dat haar oudste zoon, die Montfoort zou verkrijgen, ook in het bezit dezer beide heerlijkheden komen zou, met de uitdrukkelijke bedoeling deze goederen zoodoende weder met Montfoort te vereenigen (Verslagen omtrent 's rijks oude archieven 1893 l. c.), maar hare zuster Johanna stoorde zich aan deze beschikking niet, en droeg Snelrewaard en Hekendorp in 1637 over aan haar achterneef Johan van Merode, die, toen hem deze goederen door de erfgenamen van vrouw Anna werden betwist, bij sententie van het hof van Holland dd. 27 Februari 1643, in het bezit er van werd gehandhaafd. Sedert gingen zoowel Montfoort als Hekendorp en Snelrewaard door koop in andere handen over.

De afscheiding van Snelrewaard en Hekendorp van het land van Montfoort gaf vrouw

Johanna en haar man Robert d'Argenteau, heer van Ochain, aanleiding tot het vaststellen eener nieuwe ordonnantie voor de twee heerlijkheden (1599). Hiertegen kwamen echter de ingezetenen van Snelrewaard op, die meenden, dat de heer niet bevoegd was zulk eene ordonnantie zonder hunne medewerking uit te vaardigen. Het hierachter in de tweede plaats afgedrukte stuk is de uitspraak van den Hoogen Raad d.d. 1608, waarbij de ingezetenen in het gelijk werden gesteld. Hierop vaardigde vrouw Johanna (met haar tweeden man graaf Werner van Oost-Friesland) met medewerking der ingezetenen, in 1617 eene nieuwe ordonnantie uit.

Dit laatste stuk behoort in deze uitgave niet meer te huis; de akte van 1523 en de sententie van 1608 meende ik echter te mogen opnemen, omdat het mij wenschelijk voorkwam in deze verzameling alle rechten van stad en land van Montfoort, die niet te scheiden bleken, op te nemen, en Snelrewaard en Hekendorp, hoewel niet tot het land van Montfoort behoorende, daarmede toch zoo nauw samenhingen, dat de rechtstoestand dezer heerlijkheden zich alleen uit dien van het land van Montfoort verklaren laat.

I. [1])

Wy, gesworen ende gemeen bueren van der Lange Lijnschoten ende Snelrewerdt in ons liefs edelen joncheren Joest heerlichede van Montfoert etc., als Dirck Gerlaefs., Heynric Claess., Jan Gheritz., Claes Heynricz., Jan Floriss., Frans Thoniss., op dese tijt gesworen, ende Jan Loniss., Frerick Jacopz., Jacop Willems., Elbert Willems., Heynrick Feyssen, Heynrick Claess., Jan Willemz., Anthonis Dribbettz., Gijsbert Zymonz., Mauren Jacopz., Gerlaech Dircks., Cornelis van Leuwen, Bruyn Jans., Huych Jans., Hey(n)rick Goessenz., Cornelia Goesens weduwe, Roeloff Hugess., Jan Janss., Aleyt Jacops weduwe, Engebert Ysbrants., Cornelis Loeloffz., Jan Claess., Willem Heynricz., Gisbert Dirckz., Willem Gheritz., Heynric Alertz., Kors Dircss. ende Rick Claess., buerluyden in voirscreven heerlichede, doen kondt allen dengeenen, die desen brieff zullen zyen off horen lesen, dat wy tsamenderhant ende elck bysonder overgegeven hebben guedtwillichlick [2]) ende eendrachtelick voer ons, onsen erven ende naecomelingen nu ende ten ewygen dagen gedurende, dat wy voertan staen zullen under tgebot ons voirnoemden lieven edelen joncheer van Montfoert ende syne naecomelingen, joncheren off heren off vrouwen van Montfoert, in alle alsulcken manieren ende gedaenten, als die ondersaten van

---

1) Dit stuk is ontleend aan het origineele charter, behoorende tot het archief der burggraven van Montfoort, berustende in het rijksarchiefdepôt te Utrecht.

2) Het H.S. heeft: „guedtwillichgeleyt".

Willemscoep, Blockelant ende anderen mijns joncheren voirnoemde landen hier voertijts gedaen hebben ende noch dagelicx doende sijn ende zullen, van als te weten bijnnen Montfoert te waecken, te byten, te messen, te bolwercken ende alle onraet te bewaren ende ons te gebieden ende ontbieden, gelijck den voirscreven derpen. Item voert gheen vonnissen te beroepen dan allene voer die bancke van Montfoert. Item noch soe hebben wy ons overgegeven geen poertaerscap tot enygen vlecken off steden aen te vatten dan allene tot Montfoert; ende soe waer enijg van ons allene poerter es tot enigen steden buten Montfoert, geloven wy mits desen onvertogen die poerterscap op te seggen. Ende in gebreck van enijg van den voirnoemden punten soe geven wy, geesworen ende geemeen bueren voirnoemd, ons over voer ons ende onsen nacomelijngen te [1]) staen tot correctie van onsen joncher offte heer in der tijt, alsoe als die ingeseten van den dorpen voirnoemt doen zullen. In kennisse van allet voirnoemde soe hebben wy, Charlote van Brederode vrouwe weduwe tot Montfoert, als voicht van joncher Joest, onsen zoen voirnoemd, geloeft [2]) den voirnoemden geesworen ende gemeen bueren voer te staen ende te beschermen nae alle ons vermuegen, als wy allen den voirnoemden onsen ondersaten doen ende gedaen hebben ende noch doen zullen. In oirkonden hebben wy onsen zegele hieronder aen doen hangen. Ende wy, gesworen ende gemeen burluyden, hebben overmits gebreck ons zegels gebeden Willem de bastart, drost tot Montfoert, Hans Volck van Overwesel, onsen eersamen scout, ende Dirck Gerlofs., onsen medebuer, desen brieff over ons (te) willen bezegelen, twelck wy Willem de bastart, drost voirnoemd, Hans Volck, scout, ende Dirck Gerlofs gerne gedaen hebben; ende ick Dirck Gerlofs. over hemluyden als over mijn selven heb dit bezegelt. Actum opten XXV^ten^ Septembris anno XV ^c^ XXIII.

II. [3])

In der zaecke, hangende voor den Hoogen Raede in Hollandt tusschen de gesworens ende heemraeden van Lange

---

1) Het H.S. heeft: „ste".

2) Het H.S. heeft: „geloeff".

3) Dit stuk is ontleend aan het origineele charter, berustende in het gemeentearchief van Snelrewaard.

Linschoten ende Snelrewaert voor haer selven ende uuyten name van haere ingesetenen, impetranten in cas van mainctenue ter eenre, ende Adriaen Claess. dArckel, drossaert der voorschreven heerlicheden, als texploict geaccepteert hebbende voor heer Robbrecht d'Argenteau, ridder, ende vrouwe Joanna van Merode, heere ende vrouwe der voorseyde heerlicheden. gedaechde in tselve cas ter andere zyden, allegerende dimpetranten, dat haere predecesseurs in officio ende syluyden zelver boven memorie van menschen altijts geweest hadden, ende noch jegenwoordelick waren in deuchdelicke possessie vel quasi van beneffens de heeren ende vrouwen van Heeckendorp, Lange Linschoten ende Snelrewaert off derselver drossaert in der tijt, altijts te staen ende te bewilligen mitsgaders heurluyder advijs ende goetduncken te seggen over het maecken van alderhande keuren ofte ordonnantiën. de voorseyde heerlicheden ofte ingesetenen van dien in eenigerley manieren concernerende, sonder dat bevonden soude werden aldaer oyt eenige keuren off ordonnantiën aengenomen, dien contrarie voortgestelt ofte anders als in vougen voorseyt gemaect geweest te zijn; welcken volgende, hoewel de jegenwoordige heere ende vrouwe der voorseyde heerlicheden mede wel behoort hadden hen nyet tonderstaen yet te keuren ofte te statueren, deselve heerlicheden ofte den ingesetenen van dien aengaende, anders dan met voorgaende advijs, goetduncken ende bewillinge van den impetranten, hadde hen nochtans ter contrarie belieft opten XXII Mey anno XV c XCIX te maecken ende arresteren zeecker ordonnantie ofte keuren, medebrengende zeer groote ende exorbitante vermeerderinge van peynnen ofte boeten jegens dengeennen, die in toecommende tyden binnen de voorseyde heerlicheden eenichsints zouden mogen commen te delinqueren; hebbende bovendien oock deselve ordonnantie ofte keuren by de heeren Gecommitteerde Raeden van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt opten lesten dach in Meye anno sestienhondert ende ses ged[ae]n approberen, aggreren ende confirmeren, mitsgaders die oock daernaer opten XI[en] Junii anno voorscreven binnen der stede van Oudewater van den stathuyse aldaer by den boode van den gedaechde als drost der voorseyde h[eer]licheden gedaen publiceren, al sonder den impetranten dienaengaende int minste ofte meeste oyt gehoort, gekent, gemoeyt off oyt aengesproocken te hebben, nyetjegenstaende dat de dagelicxe

comportem[enten van d]en impetranten ende van de andere ingesetenen der voorseyde heerlicheden nyet anders als deuchdelick, vroom ende eerlick bevon[den] wierden, ende mitsdien oock wel ex illo capite ende in allen gevalle de voorseyde ingesete[nen g]eensints en meriteerden, dat syluyden, tot eenich misval off ongeluck geraeckende, daerduer met swaerder off harder peyn[en] souden werden gestraft, als zyluyden in voortyden ende tot nu toe altijts waren [gestraf]t geweest, overmits de voorseyde ingesetenen der voorseyde heerlicheden hen nyet simpelick off absolutelick onder de gehoor[saem]heyt van den heere van Montfoort in der tijt en hadden begeven gehadt, maer [all]een op seeckere geëxpresseerde ende gelimiteerde conditiën [1]), namentlijck dat syluyden staen souden onder tgebiet van den heere [va]n Montfoort ende sijnne naecommelingen in alle sulcke manieren ende gedaenten, als dondersaten van Willenscoop, Bloclandt ende van de andere sijnne landen voortijts gestaen hadden ende dier tijt noch w[ar]en staende; ende en soude nyet bevonden werden, dat de voorseyde ondersaten van Willenscoop, Blocklandt ende andere landen van den voorseyden heere van Montfoort eenige andere keuren useerden als alleen degene, die als een gemeen landtrecht van allen ouden tyden aldaer geüseert ende in observantie geweest waren, te weten: deselve, die begrepen waren in zeeckere ordonnantie, by wylen Joan heere van Montfoort, Purmereynde, etc. (gemaeckt) by raede, goetduncken, consent ende wille sijnder vrienden, magen ende alinge gebuyren van Achthoven, Heeswijck, Bloclandt, Willenscoop, Polanen ende Broeck, mitsgaders van alle doude landen van Montfoort van den jaere XIIII c XLVIII. [2]) Ende alsoo tvoorseyde maecken, approberen ende publiceren der voorseyde keuren off ordonnantiën in questie ende alle tgene daeraen dependeerde, notorie nyeuwicheyt was, waerdeur dimpetranten directelick in haere voorseyde deuchdelicke ende immemoriaele possessie vel quasi waren geturbeert, soe hadden deselve impetranten met goede redenen daerover gedoleert aen desen Raede. ende op haer te kennen geven geïmpetreert hebbende mandament in cas van mainctenue, hadden tselve by edicte behoorlick gedaen

---

1) Zie H -I,

2) Bedoeld is waarschijnlijk de ordonnantie, vroeger onder A—XXVI als U aangehaald, die echter het jaartal 1438 draagt.

exploicteren aen den gedaechde van wegen ende uuyten name van den voorseyden heere ende vrouwe der voorseyde heerlicheden. Ende deselve, uuyt crachte van dien gedachvaert zijnde tot zeeckeren dage voor den voorseyden Raede, hadden dimpetranten ten dage dienende geconcludeert, dat syluyden in de voorseyde qualité by sententie diffinitive van desen Raede souden worden gemaincteneert, gestijft ende gestarct in haerluyder deuchdelijcke ende immemoriaele possessie vel quasi van beneffens de heeren ofte vrouwen der voorschreven heerlicheden ofte heuren drossaert in der tijt te staen over tmaken van alderhande keuren off ordonnantiën, deselve heerlicheden off den ingesetenen van dien concernerende, ende dienaengaende te geven heurluyder advijs, goetduncken ende bewillinge, sonder anders eenige keuren ofte ordonnantiën, dien contrarie voortgestelt, als over tmaecken van denwelcken syluyden mede nyet beneffens den voorseyden heere ofte vrouwe off derselver drossart in der tijt souden hebben gestaen, voor keuren aen te nemen ofte te kennen, ende dat dienvolgende de gedaechde in de voorseyde qualité zoude gecondemneert werden tmaecken van de ordonnantie in questie, mitsgaders dapprobatie ende publicatie, daerop gevolcht, metten gevolge ende aencleven van dien, als nyenwicheyt, crot ende empeschement, den impetrantên in haere deuchdelicke possessie vel quasi aengedaen, costeloos ende schadeloos aff te doen, met interdictie van gelijcken meer te doen, ende dat by provisie dimpetranten soude geadjudiceert werden de recredentie, maeckende eysch van costen ofte tot anderen fynen ende conclusiën, henluyden oirbaerlicxt zijnde.

Waerjegens van wegen den gedaechde was geallegeert, dat de heere ende vrouwe van Ochain onder anderen competerende waren de halsheerlicheden ofte hooge jurisdictiën van Snelreweerde, Lange Linschoten, Heeckendorp ende tVeer [1]), sulcx als heer Joan burchgrave van Montfoort deselve drye heerlicheden van hartoch Philips van Bourgoinge opten XXV Augusti XIIII^{c} XXVIII vercregen hadde, ende van deselve Joan successivelick opten voorseyden heere ende vrouwe van Ochain gecommen ende gedevolveert waren, tot exercitie ofte bedieninge

---

1) Over de heerlijkheid tVeer of Yselvere zie men: Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1893 blz. 26 noot 5.

van welcke hooge jurisdictie, gevolge ende aencleven van dien over eenige jaren als drossart gecommitteert was de gedaechde in desen, die oock dienvolgende tvoorseyde drostampt beneffens het dijckgraefschap derzelver heerlicheden tot noch toe gestadelick bedyent hadde ende noch bedienende was. Dar alsoo, ten tyde de gedaechde in de bedieninge vant voorseyde officie gecommen was, ende oock daer te vooren geenne seeckere keure off ordonnàntie en was geweest nopende de excessen ofte delicten, die in de voorseyde heerlicheden mochten werden gecommitteert, zulcx dat daerdeur dexcessen ofte delicten, die in de voorseyde heerlicheyt geschieden, by den gedaechde ende voorgaende drossaerden in der tijt nyet en conden werden gestraft naer behooren, nademael in cas van eenich exces den quaetdoenders oirsaecke gegeven werde, omme den officiers in der tijt nyet off heel weynich toe te vougen, overmits tot geennige excessen off delicten seeckere peynne off straffe en was gestatueert, soo hadden de voorseyde heere ende vrouwe, alle tselve considererende, omme daerinne behoorlick te voorsien, ende opdat de delicten ende missusen naer exigentie van der zaecke souden mogen werden gestraft, met advijs van die van heuren raede opten XXII Mey anno XV c negenentnegentich gemaect zeeckere ordonnantie, waernaer eennen ygelick sich aldaer in cas van exces soude hebben te reguleren. Op welcke voorseyde keuren ende ordonnantie aen de Gecommitteerde Raeden van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt versocht zijnde confirmatie ende aggreatie, was by de heeren Gecommitteerde Raeden deselve keure ofte ordonnantie alvooren gecommuniceert geweest mette burgemeesters ende regierders der stede van Oudewater ende daernaer met goetvinden van den raede van den heere ende vrouwe voorseyt mitsgaders van die van Oudewater by tusschenspreecken van Gerrit de Lange, alsdoen mede Gecommitteerde Raedt, daertoe specialick gecommitteert, in eenige poincten gealtereert; welcke voorseyde keure off ordonnantie sulcx by de heeren Gecommitteerde Raeden gealtereert ende gedaen registreren was, by Haere Ed. oock was geconfirmeert, geaggreëert ende geapprobeert met expresse last ende bevel, dat een ygelick, dselve aengaende, hem daernaer soude hebben te reguleren. Hoewel mitsdien dimpetranten wel behoort hadden naer de voorseyde keure ende ordonnantie hen gereguleert te hebben, waren

nochtans hen daervan beclagende aen desen Raede onder dexel van eenige possessie, by haer gepretexeert, van dat sy mede souden moeten staen over het maecken van alderhande keuren ofte ordonnantiën, de voorseyde heerlickheden ofte de ingesetenen van dien concernerende, hebbende op haer te kennen geven geïmpetreert mandament in cas van mainctenue, disponerende jegens den voorseyden Robbrecht d'Argenteau ende vrouwe Jenne van Merode. Waervan texploict gedaen zijnde by edicte binnen der stede van Oudewater, ende tselffve by missive overgesonden zijnde aen den gedaechde als drossart der voorseyde heerlicheden, was tselve by den gedaechde van wegen de voorseyde heere ende vrouwe geaccepteert, tevreden zijnde de saecke ten geprefigeerden rechtdage uuyt derzelver naem waer te nemen ende te defenderen. Ende dienvolgende de gedaechde uuyt crachte van dien gedachvaert zijnde voor den voorseyden Raede tot zeeckeren dage, hadden dimpetranten ten dage dienende geconcludeert, als vooren es verhaelt, daerjegens de g[eda]echde by de voorseyde middelen alvooren ontkennende der impetranten geallegeerde possessie, hadde geconcludeert tot subreptie ende obreptie ten fijnne van nyet ontfanckelick, dat dimpetranten haeren eysc[h en]de conclusie soude werden ontseyt, de gedaechde daervan geabsolveert, ende datter geenne provisie voor den impetranten en behoorde te vallen, maeckende eysch van costen, mitsgaders van schaden ende interessen, [deur d]impetratie van den mandamente geleden ende noch te lyden.

Ende naerdat dim[petra]nten voor replijcque by haeren eysch ende de gedaechde voor duplijcque by sijnne antwoorde gepersisteert hadden, waren part[yen by] den Hove geordonneert op haere differenten te schryven by memoriën ende [munimen]ten v[an r]echten ende van deselve mette verificatiën, daerby te vougen, te diennen onder den voorseyden Hove; welcke[nvolg]ende partyen hinc inde van memoriën gedient ende in rechten geconcludeert hebbende, ha[dden] meermaelen versocht, dat henluyden recht ende justitie soude werden geadministreert, tHof, met rype deliberatie van ra[ede] deurgesien ende overgewogen hebbende, alle tgene ter materie dienende was en[de ter saeck]en moverende, doende recht uuyten name ende van wegen de Hooge Overicheyt ende Graeffelicheyt van Hollandt, Ze[ela]ndt ende Vrieslandt,

maincteneert dimpetranten in de possessie vel quasi van [dat v]oi[r de] heerlicheden van Heeckendorp, Lange Linschoten ende Snelreweert geenne keuren sullen werden geobser[vee]rt dan degene, die gemaect sullen werden by den gedaechde. soo hy procedeert met [advijs] ende bewillingen van die van den gerechten aldaer, ende dat alleenne in saecken de regieringe ende goede policie van de voorseyde dorpen aengaende. sonder dat in criminele off andere civile saecken de keuren, by den gedaechde met advijs van den voorseyden gerechten gemaect, sullen stadt grypen, dan naerdat deselve behoorlick sullen wesen geapprobeert; condemneert de gedaechde tmaecken ende publiceren van de keuren in questie af te doen, interdiceert hem van gelijcken meer te doen, ontseyt den impetranten heuren verderen eysch ende compenseert de costen van den processe omme redenen.

Aldus gedaen in sGravenhage ende gepronuncieert den XXIIII[en] Mey XVI[c] acht. Toirconden tsegel van justicie van den voorseyden Hoogen Raede hyeraen gehangen.

By mynen heeren den president ende raeden van den Hoogen Raede in Hollandt.

(was get.) Rosa.

NALEZING.

Bij het doorzien van het 2e diversorium van Rudolf van Diepholt om na te gaan, of daarin ook stadsbrieven, die in deze uitgave moesten worden opgenomen, waren afgeschreven, viel mijne aandacht op een blad, dat blijkbaar oorspronkelijk niet tot het diversorium behoord had, maar daarin tusschen de folio's 178 en 179 was ingeplakt. Bij nader inzien bleek het een blad te zijn uit het Montfoortsche cartularium, dat ik blz. 307 van dit deel heb vermeld, en wel folio 163, dat inderdaad blijkens den inventaris van het archief der heeren van Montfoort (nº. 253) ontbrak. Op dit folio komt nu de hieronder afgedrukte keur van het kerspel van Linschoten voor. Zij verdient zonder twijfel in de Montfoortsche rechtsbronnen te worden opgenomen, daar zij de eerste eener reeks gelijksoortige keuren is geweest. Immers deze keur werd in 1432 vastgesteld door de buren van Linschoten; niet lang daarna namen die van Wulverhorst, Linschoter Haar, Vlooswijk en Diemerbroek haar in haar geheel over (zie hieronder). In 1438 werd zij met eenige wijzigingen en vermeerderingen vastgesteld voor Rateles en Yselvere (zie blz. 337). In hetzelfde jaar of in 1448 (het eerste vermeldt de cedul, in den inventaris der heeren van Montfoort onder nr 46 beschreven, in de rechtsbronnen van Montfoort als U aangehaald — zie blz. 308 — het tweede de sententie van 1608 — blz. 425) kwam eene diergelijke keur tot stand voor Achthoven, Heeswijk, Blokland, Willeskop en de rest van het kerspel van Montfoort. In 1523 eindelijk namen ook de ingezetenen van Snelrewaard c. a. (en Hekendorp? zie blz. 429) deze laatste ordonnantie over (blz. 421). Daar het stuk mij te laat in handen kwam om nog op zijne plaats onder de rechten van Montfoort afgedrukt te worden, volgt het hier.

I.

Int jaer ons Heren M IIII^{c}XXXII opten achten dach van Februario doe wilcoirden die ghemeine gebueren van Linscoten eendrechtelic by goetduncken ende consent sheren van Montfoirde, dair sy hem om baden ende begeerden, alsulke punten, als hierna bescreven staen te houden in horen kerspell om ruste ende vrede te houden binnen horen kerspell.

1. In den yersten so wie den anderen loggende in arren moede, die sal verboren een halve boet, so in den lande gelegen is.

2. Item so wie den anderen mitter vuyste sloege off mitten voet stiet, die sal verboren een halve boet voirscreven.

3. Item so wie een sweert of messe toge off pieck off staff off ennigerhande wapen, dair yemant mede gheanxt worde, die verboirde een hoghe boet voirscreven.

4. Item so wie mit enniger boge scote off den andren een koirwonde stake, die verboirde twe boeten voirscreven.

5. Item so wien men van sheren wegen enen vrede eysschede, die sal verboren vijf pont goids gelds tot elker weygeringhe tot drien reisen toe. Ende waert, dat hys nochdan niet en gave, so sullen die ghemeine gebuere dies mans seker wesen om dien den heere te leveren. Ende wair yement van den gebueren, die dairtoe gheyscht worde dat recht te sterken ende hys dan niet en dede, die verboirde een hoge boet, also mennichwerven als hy dairtoe geëyscht wert van sheren weegen.

6. Item waert, dat enich wijf yement te hoefde sprake mit quaden woirden, die verboirde een hoge boet off den steen te dragen om die stede van Montfoirde.

7. Item alle voirscreven boeten sullen by nacht dubbelt wesen.

8. Item so wien men van desen voirscreven koren betuygen mach mit gebueren, die en salre geen onschout voir doen mogen.

II.

Item die buer gemeenlicken van Wulvenhorst, van der Haer ende van Vloeswijck ende Diemerbroeck hebben, in alre maten als vuerscreven staet, by onsen goetduncken die wilkuer gemaeckt ende geleyt in hueren ban ende buert.

INHOUD.

Bladz.

Wijk bij Duurstede 1
A. Poortboek 9
B. Rechtsboek van Jacop van Hollant 105
C. Verschillende ordonnantiën en usantiën 185
D. Ordonnantie van 1598. 229
E. Vonnissen, gewezen door het gerecht. 293
Bijlage. Het Stichtsche landrecht 299
Montfoort 303
A. Landcedul 311
B. Ordonnantie op het hof van appèl te Montfoort 343
C. Verschillende ordonnantiën van den heer en het gerecht . 355
D. Ordonnantie op de boeten en breuken 371
E. Dingtalen 379
F. Vordelrecht 381
G. Costumen en usantiën 383
H. Rechtsbronnen van Snelrewaard en Hekendorp 421

ERRATA.

Pag. 7 r. 10 en 11 v. o. staat: „onderzocht"; lees: „onderzocht en vastgesteld".
ald. r. 11 v. o. staat: „daarna in het concept"; lees: „daarin bij de eindredactie".
Pag. 36 XLIX art. 2 voeg bij deze noot: „Vgl. XXIX".
ald. r. 1 v. b. staat: „sylude"; lees: „sy lude".
Pag. 46 LXXVIII voeg bij deze noot: „Vgl. X—13".
„ 75 r. 2 v. b. staat: „baenstat"; lees: „barnstat".
„ 111 noot 1 staat: „herhaald"; lees: „herhaalt".
„ 124 r. 14 v. o. staat: „half"; lees: „haef".
„ 129 LXXIV art. 4 voeg bij deze noot: „Vgl. X".
„ 130 r. 3 v. o. staat: „twecn"; lees: „tween".
„ 131 is abusievelijk van LXXVII overgesprongen op LXXXVII.
„ 139 noot 1 voeg bij: „Vgl. LXI".
„ 149 LXXXII voeg bij deze noot: „Hetgeen hier gezegd wordt aan den Saksenspiegel ontleend te zijn, is noch bij De Geer noch bij Homeyer te vinden. Daarentegen komt het voor in den aanhef van het Utrechtsche liber albus (Muller I blz. 3), waaraan Q. het echter niet heeft ontleend, aangezien daar de vermelding van den Saksenspiegel ontbreekt.
„ 166 CLX art. 2 voeg bij deze noot: „Dit art. is (bij vergissing blijkbaar) ontstaan door het samensmelten van twee artt. Vgl. CLXXIV — 2 en 4.
„ 171 r. 6 v. o. staat: „bieden"; lees: „beiden".
„ 179 CLXXIV voeg bij deze noot: „Vgl. CLX".

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

I. **Het rechtsboek van Den Briel**, beschreven in vijf tractaten door JAN MATTHIJSSEN, op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 4.75

II. **Rechtsbronnen der stad Zutphen** van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgegeven door Mr. C. PIJNACKER HORDIJK . *f* 3.50

III. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht**, uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. MULLER Fz., 4 deelen . . . *f* 24.50

De Inleiding is afzonderlijk in den handel onder den titel:
Recht en rechtspraak te Utrecht in de middeleeuwen . . . . . *f* 7.50

IV. **De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland**, uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN, 2 deelen . . . . . *f* 12.50

V. **De Friesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. A. TELTING . . . *f* 5.—

VI. **Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen**, uitgeg. d. Dr. P. J. BLOK. *f* 6.75

VII. **Westfriesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. M. S. POLS, 2 dl. *f* 15.60

VIII. **Rechtsbronnen der stad Harderwijk**, uitgegeven door Mr. J. L. BERNS. *f* 3.25

IX. **Stadboek van Groningen**, uitgegeven door Mr. A. TELTING . . . *f* 2.—

X. **De Saksenspiegel in Nederland**, uitgegeven door Mr. B. J. L. Baron DE GEER VAN JUTPHAAS. 2 stukken . . . . . *f* 7.25

XI. **Stadrechten van Nijmegen**, uitgegeven door Mr. C. C. N. KROM en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 10.50

XII. **Limburgsche Wijsdommen**, dorpscostumen en gewoonten, bevattende voornamelijk bank-, laat- en boschrechten, uitgegeven door Jos. HABETS. *f* 7.25

XIII. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht**, uitgegeven door Mr. R. FRUIN TH. AZN. Eerste deel.. *f* 7.50

XIV. **Oude rechtsbronnen der stad Breda**, uitgeg. door Mr. W. BEZEMER. *f* 2.50

XV. **Rechtsbronnen der stad Aardenburg**, uitgegeven door G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN . . . . . *f* 5.50

XVI. **Ordelen van den Etstoel van Drenthe. 1518—1604**, uitgegeven door Mr. J. G. CH. JOOSTING . . . . . *f* 6.25

XVII. **Drentsche Rechtsbronnen** uit de 14e, 15e en 16e eeuwen, uitgegeven door Mr. S. GRATAMA . . . . . *f* 2.25

XVIII. **Het Rechtsboek van den Dom van Utrecht**, door Mr. HUGO WSTINC, uitgegeven door Mr. S. MULLER Fz. , ... *f* 7.—

XIX. **De gilden van Utrecht tot 1528.** Verzameling van rechtsbronnen uitgegeven door Mr. J. C. OVERVOORDE en Mr. J. G. CH. JOOSTING. Deel II. *f* 8.75

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel . . . . . *f* 8.60

idem. Tweede deel. . . . . *f* 10.50

idem. Derde deel nº. 1—5 . . . . . *f* 7.50

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN
Rijksarchivaris in Zeeland

DERDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1903

WERKEN DER VEREENIGING

TOT UITGAVE DER BRONNEN VAN HET

OUDE VADERLANDSCHE RECHT,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

EERSTE REEKS.

No. 13.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1903.

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE MIDDELEEUWSCHE RECHTSBRONNEN

DER KLEINE STEDEN

VAN HET NEDERSTICHT

VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

MR. R. FRUIN,
Rijksarchivaris in Zeeland.

DERDE DEEL.

'S-GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF.
1903

Typ. KEMINK & ZOON, over den Dom, Utrecht.

VOORBERICHT.

Bij de verschijning van dit derde en laatste deel der rechten van de kleine steden van het Nedersticht heb ik slechts weinig te zeggen. Ik heb alleen mijn dank te betuigen aan degenen, die mij in de gelegenheid hebben gesteld de bouwstoffen voor deze uitgave bijeen te brengen, in de eerste plaats aan den heer Muller, rijks- en gemeentearchivaris te Utrecht, en voorts aan het gemeentebestuur van IJselstein, den heer Algemeenen rijksarchivaris, den heer Bibliothecaris der Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, den heer jhr. Hooft van Vreeland en den heer jhr. J. J. de Geer van Oudegein.

Middelburg.
4 November 1898 [1]).

R. FRUIN.

1) De omstandigheden, die oorzaak zijn, dat dit deel, dat in 1898 gereed was om afgedrukt te worden, eerst in 1903 uitkomt, vindt men medegedeeld in de verslagen der Directie over 1897/8 en volgende jaren.

IJSELSTEIN.

De baronie van IJselstein heeft eigenlijk nimmer onmiddellijk deel uitgemaakt van het sticht van Utrecht, en het kan dus eenigszins bevreemden, dat men hier IJselstein onder de kleine steden van het Nedersticht gerangschikt vindt. Ter verklaring dezer schijnbare anomalie dient te worden opgemerkt, dat het grondgebied, waarop later de stad IJselstein verrijzen zou, van ouds aan het kapittel van St. Marie (en dus aan het Sticht) behoorde, welk kapittel het dagelijksch gerecht „tot Yselsteyne voer (dat) huys tot Yselsteyne" in 1279 aan Gijsbrecht van IJselstein in pacht gaf (charter in het archief van het kapittel van St. Marie), dat dan ook het Stichtsche landrecht als subsidiair recht te IJselstein gold (S. Muller Fz. Rechtsbronnen van Utrecht: Inleiding blz. 326), en dat, al was IJselstein later een leen van Holland, het recht er zich in Utrechtschen geest bleef ontwikkelen, getuige b.v. het feit, dat de stadsvrede te IJselstein op dezelfde dagen vernieuwd werd als te Utrecht, getuige ook de opneming van de ordonnantie van Karel V op de manier van procedeeren ten platten lande d.d. 23 Maart 1530 (Utrechtsch placaatboek II blz. 1176) in een der IJselsteinsche rechtsboeken. Het IJselsteinsche recht is dus Stichtsch recht en daarom in deze verzameling opgenomen.

Men leert het recht van IJselstein thans hoofdzakelijk kennen uit een vijftal registers, die de oude handvesten en ordonnantiën, in zeer verschillende volgorde geplaatst, mededeelen. Het is dus vóór alles noodig deze registers eenigszins uitvoerig te beschrijven. Het register, dat ik als Y 1 heb aangehaald, en dat evenals Y 2, Y 3 en Y 4 in het archief der gemeente IJselstein berust, bevat 27 papieren folio's, wanneer men althans het inliggende blaadje, dat als folio VI is gemerkt, medetelt. De drie eerste folio's omvatten een uitvoerigen index op de volgende, die van ouds als folio I—XVIII gemerkt zijn. Zoowel de index als deze bladen zijn geschreven met eene hand uit de eerste helft der 16e eeuw. In deze verzameling zijn de volgende

stukken opgenomen [1]): A (vervat in de confirmatie van dit stuk door keizer Karel V), B, D I, F, G, D II, I II—V en I VII, terwijl het los inliggende folio VI C III—V en H I bevat. Tusschen B en D I bevindt zich nog eene historische aanteekening van wat er met IJselstein gebeurde in de jaren 1416—1418, bekend onder den naam van Die destructie van Yselstein [2]).

Op blad 18 verso tot 20 heeft eene jongere hand, die ik als Y I *b* heb aangehaald, en die tusschen 1540 en 1548 schijnt geschreven te hebben (zie het aangeteekende op M III), nog de volgende stukken opgeteekend: I I, I VIII en M III, waartusschen nog gevoegd zijn eene aanteekening omtrent de te IJselstein gebruikelijke maten en gewichten en eene andere omtrent het verbranden der kloosterkerk [3]).

Het tweede handschrift (Y 2) is in de tweede helft der 16e eeuw ontstaan; het jongste stuk is uit het jaar 1555 gedateerd. Het manuscript bevat thans 68 folio's; het is echter mogelijk, dat enkele bladen aan het einde van het boek, dat geen band meer bezit, verloren zijn gegaan. In dat decl zijn de volgende stukken, die in deze uitgave zijn afgedrukt, opgenomen: A (met de confirmatie van dat charter door Karel V), B, D I, C III, M I, C IV en V, F I en II, H II—IV, F IV en V, G, H V, I III—V, I II, I VII, I VI, J (met eene opgave der in 1533 benoemde leden van het leenhof en appendix II) en I VIII. Tusschen deze stukken zijn nog geregistreerd de volgende, die in deze uitgave niet opgenomen zijn: een brief van bisschop Jan van Utrecht over het stoppen van de IJsel d.d. 1285, een van bisschop Guy, waarbij hij drie jaarmarkten aan IJselstein verleent, d.d. 1310 [4]), een van de stad Oudewater over het aannemen van nieuwe poorters d.d. 1355 [5]), twee brieven van Filips den Goede betreffende het opbrengen der lasten van den Loopikerwaard d.d. 1457 en 1462, en de zoen tusschen den heer van IJselstein en het sticht Utrecht, in 1511 bewerkt door keizer Maximiliaan.

Het bovenstaande vult de 48 eerste folio's van Y 2; behalve zeven bladen, die blank gebleven zijn, is het boek verder be-

---

1) Zoowel hier als later duid ik de verschillende stukken aan met de letters en cijfers, waaronder zij in deze uitgave voorkomen.

2) Gedrukt in: Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 370.

3) Gedrukt in: Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 371.

4) Gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e Serie IV 2e afd. blz. 100.

5) Gedrukt: Aldaar blz. 110.

schreven door verschillende handen, allen uit de 2e helft der 16e eeuw, die ik als Y 2 *b* heb aangehaald. Behalve de reeds boven vermelde ordonnantie van Karel V d.d. 1530, eene opteekening van het Stichtsche vordelrecht en eene submissie in communi forma voor het hof van Holland bevat dit tweede gedeelte van Y 2: twee verschillende bewerkingen van M II, I VII benevens een extract uit hetzelfde stuk, en eene beschikking van het hof van Holland betreffende de rechtsmacht van den heer van IJselstein, die ik, hoewel zij eigenlijk buiten het kader van deze uitgave valt, toch om hare belangrijkheid en het licht, dat zij over de rechtsbevoegdheid der IJselsteinsche gerechten werpt, gemeend heb te moeten opnemen als N III.

Toonen Y I en Y 2 door hun inhoud en de volgorde, waarin zij de verschillende ordonnantiën opnemen, zekere verwantschap, het nu nader te bespreken handschrift Y 3 behoort tot eene andere groep. Dit register, dat in perkament gebonden is en 93 gefolieerde bladen bevat, geeft ons den inhoud der volgende stukken: H I en VI, D, F I, C V, E, F II, V en III, B, F IV, G, A, C III en IV, H III en IV, I III—V, I VII en VIII, K IV, appendix tot I VIII, K VII met appendix, K V, L II, I II, J (met de aanstelling der eerste leden van het leenhof), N II, I VI en IX, K III en VIII en L I en III. Tusschen deze stukken zijn nog geplaatst de reeds vroeger vermelde destructie van Yselstein, een bericht omtrent het verbranden der St.-Nicolaaskerk [1]), een schrijven der stad Utrecht betreffende het tusschen beide steden bestaand geleide (zie hierover Inventaris van het archief der gemeente IJselstein nr. 77), een akte van geleide voor Walraven van Brederode, heer van Vianen, en zijne onderdanen d.d. 1495 en twee geleibrieven uit de jaren 1572 en 1576. Folio 71 vlg. van het handschrift bevatten adviezen van de vroedschap van IJselstein in zaken, hangende voor het gerecht van Polsbroek, uit de jaren 1520—1546 [2]). Bovendien komt fol. 3 eene aanteekening voor, die ik om hare belangrijkheid hieronder in eene noot [3]) mededeel.

---

1) Gedrukt in: Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 372.

2) In de baronie IJselstein schijnt de zonderlinge gewoonte te hebben bestaan, dat de schepenbanken aldaar vonnis gingen halen bij de vroedschap van IJselstein, eene gewoonte, die bleef bestaan ook na de oprichting van het hof van appèl.

3) *By wat heer ende tyden dit boeck gemaect is.*

Item dit boeck werdt gemaect by heer Johans, heeren van Egmondt ende van Isselsteyn, ende by synen raede, schoute ende schepenen van sijnre poorten van

Op een ongefolieerd blad, voorafgaande aan folio I, deelt de schrijver ons mede, dat het origineele „steedeboeck" werd gecopiëerd op bevel van drost, burgemeesters en schepenen in 1514, daar het origineel toen bijna geheel te niet was gegaan, naar welke copie weder Y 3 in 1588 werd afgeschreven. Daar Y 3 geheel met dezelfde hand geschreven is, en zelfs aanteekeningen uit 1576 bevat, zullen in het verloren register van 1514 tusschen dat jaar en 1576 verschillende stukken bijgeschreven zijn, zoodat het register van 1514 alleen de stukken, gemerkt: H I en VI, D, F I, C V, E, F II, V en III, B, F IV, G, A, C III en IV en H III en IV heeft bevat. Aanvankelijk had ik gemeend uit de in de noot medegedeelde aanteekening te kunnen afleiden, dat het oorspronkelijke stadsboek in het begin van 1424 werd samengesteld, maar dit is mij gebleken onjuist te zijn, want reeds de tweede ordonnantie, die na deze aanteekening voorkomt, (F I) dateert uit den tijd van den opvolger van den nog in 1424 regeerenden Jan van Egmond. Waarschijnlijk is de in de noot medegedeelde aanteekening tegelijk met de er onmiddellijk op volgende ordonnantie van Jan van Egmond (D) overgenomen uit het poorterboek, dat bij de herbouwing van IJselstein in 1424 was aangelegd. Wij weten van het steedeboeck dus alleen, dat het na 1457 (toen de onder G vermelde ordonnantie tot stand kwam) werd samengesteld en in 1514 reeds oud en versleten was. Dit register van 1514, dat sedert werd bijgehouden, is ook ongetwijfeld het boek, dat door Floris van Egmond den 3en October 1524 werd bevestigd (zie I IV).

Het boek van 1514 is ook de grondslag geweest, waaraan het vierde IJselsteinsche register (Y 4) zijn kern heeft ontleend. Ook deze verzameling (27 folio's groot), geschreven met eene hand van c. 1640, begint met de destructie van Yselstein, den brand der St.-Nicolaaskerk en H I en VI, waarop dan de in noot 3 blz. 5 medegedeelde aanteekening volgt. Hierachter komen de volgende stukken voor: D, F I, C V, E, F II, V en III, B, F IV, G, A, I III en IV, K IV en VII. Hierop

---

Isselsteyn, int jaer ons Heeren dusent vierhondert ende vierentwintich op den Derthiendach.

In desen boeck staen gescreven alzulcke koren ende costumen, als men voormaels geanthiert heeft ende men voort voor recht houden zall.

Ende zoe wat poirteren men voirt aenneemt tot Isselsteyn, sal men in desen boeck scryven, naem ende toenaem, ende den dach, als zyt werden, ende wairmede dat zys lozen moeghen.

volgen dan eene ordonnantie van den graaf van Hohenlohe, verschillende stukken betreffende de verhouding van Utrecht en Oudewater tot IJselstein en eene ordonnantie van Maria van Nassau van 1594. Daarna zijn weer eenige stukken, die in deze uitgave zijn opgenomen, geregistreerd nl.: K III en VIII en L I—III, waartusschen alleen eene zetting van het brood is geplaatst. Daarop volgen dan nog eenige stukken uit het begin der zeventiende eeuw en een extract uit de ordonnantie op het hof van appèl (J), terwijl een stuk van 1641, met eene andere hand geschreven, de verzameling sluit. Dezelfde hand, die het grootste gedeelte van het boek schreef, vulde nog op eene ledige ruimte tusschen A en I III in H V.

Hangt Y 4 dus blijkens het eerste gedeelte van zijn inhoud van het boek van 1514 af, zonder dat blijkt, dat de latere bijvoegsels tot dat boek uit de jaren 1514—1588 geraadpleegd zijn, veel nauwer is de verwantschap tusschen Y 4 en een register, berustende in het archief van het gerecht Benschop [1]), door mij als Z aangehaald. Dit register, dat omstreeks het jaar 1650 schijnt te zijn geschreven en 38 folio's telt, begint thans midden in D, zoodat waarschijnlijk twee of drie bladen, bevattende de destructie van IJselstein, den brand der St.-Nicolaaskerk, H I en VI en de aanteekening van 1424 benevens het begin van D, verloren zijn gegaan. Voorts komen in dit register de volgende stukken voor: F I, C V, E, F II, V en III, B, F IV, G, A, C III en IV, H II—IV, VII, VIII en V, I III—V, VII en VIII, K II en IV, appendix tot I VIII, K V, J (met de eerste benoeming der leden van het hof van appèl), I VI en IX en K III, VII, VIII en VI, waartusschen zich alleen eene aanteekening omtrent het in gebruik nemen van het nieuwe zegel benevens de reeds vermelde brief der stad Utrecht omtrent het recht van geleide bevinden. Uit deze inhoudsopgave, vergeleken met die van Y 3, is de inhoud van het boek van 1514 vrij nauwkeurig na te gaan. Behalve de reeds vermelde stukken, die vóór 1514 waren ingeschreven, schijnen er vóór of in 1524 de stukken gemerkt: H VII, VIII en V en I III en IV bijge-

1) Catalogus der rechterlijke archieven in de provincie Utrecht nr. 1114. — Het onder Y 3 aangehaalde register heeft tot opschrift: „Wyllecorboeck voor de Noortsyde van Polsbroeck". Het is niet onmogelijk, dat elk der beide dorpsgerechten, die tot de baronie behoorden, zijn wilkeurboek bezat, en dat, terwijl dat van Noord-Polsbroek in het archief van IJselstein is beland, het Benschopsche onder het gerecht is blijven berusten en bij de papieren van het gerecht bewaard gebleven is.

voegd te zijn [1]). Nog later schijnen bijgeschreven te zijn: I V, VII en VIII, K II en IV, appendix tot I VIII, K VII met appendix en K V, welke stukken allen vrij wel chronologisch op elkander volgen, terwijl het bijschrijven der verdere stukken (L II, I II, J, I VI en IX, K III, VII, VIII en VI, L I en III en de aanteekeningen betreffende het recht van geleide) eerst na 1557 en 1561 kan hebben plaats gehad.

Daar intusschen ook dit boek van 1514 slechts uit gebrekkige en onvolkomen afschriften bekend is, en bovendien de stukken van vóór 1514 er in eene volgorde, die noch logisch noch chronologisch is, in stonden opgeteekend, heb ik gemeend mij bij deze uitgave niet aan de volgorde van dit oudste ordonnantieboek te moeten houden, en voor elk stuk den besten tekst, die mij daarvoor ten dienste stond, te moeten gebruiken. Van slechts enkele ordonnantiën berusten de origineelen nog in het Nassausche domeinarchief, dat het archief der oude heeren van IJselstein bevat. Alleen A, J met zijn eersten appendix en M I heb ik naar de origineelen kunnen uitgeven. De overige stukken zijn uitgegeven naar den in de bovenvermelde registers voorkomenden tekst, waarbij ik altijd bij voorkeur Y 1 en daarna achtereenvolgens Y 1 *b*, Y 2, Y 3, Z en Y 4 aan de uitgave ten grondslag heb gelegd met vergelijking der andere handschriften. Slechts in één geval (bij C) heb ik aan Y 2 de voorkeur gegeven boven Y 1, welk handschrift de bedoelde ordonnantiën in zeer verkorten vorm weergeeft. Ten overvloede heb ik bij elk stuk vermeld, volgens welk handschrift het is afgedrukt, en welke er mede gecollationeerd zijn.

Wat de volgorde betreft, waarin de stukken hier worden uitgegeven, in hoofdzaak heb ik gemeend de chronologische te moeten volgen, terwijl ik tevens de ordonnantiën, uitgaande van of gegeven ten tijde van denzelfden heer, onder één hoofd heb bijeengevoegd. Deze chonologische serie wordt slechts afgebroken door de afdeelingen H en J. H omvat verschillende ongedateerde ordonnantiën, die echter allen uit de 14e of 15e eeuw afkomstig schijnen te zijn. Zij openen de rij der kleine ordonnantiën over bepaalde onderwerpen, terwijl de oudere in den regel het geheele rechtsgebied behandelen. De ordonnantie op het hof van

---

1) Hoewel H II niet in Y 3 voorkomt, mag men uit de plaats, waar het in Z is geregistreerd, opmaken, dat het tot den oorspronkelijken inhoud van het boek van 1514 behoorde.

appèl [1]) heb ik niet te midden der andere veel kleinere ordonnanties van Floris van Egmond opgenomen, maar met een paar appendices in eene afzonderlijke afdeeling J. samengevoegd. Op de verschillende ordonnanties heb ik nog twee hoofdafdeelingen doen volgen: M, die verschillende bepalingen van costumier recht bevat, die het niet voorhanden zijn van de costumen en usantiën, wier inlevering de hertog van Alva had gelast, in vele opzichten vergoeden, en N, waarin ik allerlei stukken, die voor de ontwikkeling van het IJselsteinsche recht van belang zijn, heb bijeengevoegd. Niet opgenomen heb ik voorrechtsbrieven, door vreemde heeren of steden van IJselstein gegeven, niet alleen omdat zulke brieven geen IJselsteinsch recht bevatten, maar ook omdat hun inhoud in den regel onbelangrijk is. Om de redenen, reeds bij het bespreken der Montfoortsche rechtsbronnen ontwikkeld, was het mij niet mogelijk eene onderscheiding te maken tusschen de ordonnantiën, gegeven door den heer, en die, uitgaande van den magistraat onder voorzitterschap van den heer zelf of van zijn plaatsvervanger den drost.

Behalve de bovenvermelde vijf registers, waaraan ik in hoofdzaak de IJselsteinsche rechten heb ontleend, en de enkele reeds vermelde origineele stukken uit het Nassausch domeinarchief, waarnaar A, J en M I zijn afgedrukt, zijn door mij nog eenige andere deelen en papieren geraadpleegd. In de eerste plaats moet ik hier vermelden een in het Algemeen rijksarchief berustend register, op welks perkamenten band te lezen staat: „Privilegiën en Hantvesten van Isselsteyn". Het register schijnt in hoofdzaak een afschrift van Y I en bevat dezelfde stukken in dezelfde volgorde, alleen zijn de in Y I op een los blad (f. VI) geschreven stukken hier in den tekst opgenomen. Achter de in Y I opgenomen stukken zijn nog afgeschreven J benevens de benoeming der eerste leden van het leenhof, K VII en eene ordonnantie op de schouwen onder Benschop van 1560, terwijl vóór in het deel een brief van Maria van Nassau van 1588 is afgeschreven. Voor de aan Y I ontleende stukken heb ik dit register niet vergeleken, doch de in K VII voorkomende afwijkingen heb ik aangeteekend en het register daarbij geciteerd als R.

Ongetwijfeld hebben er in vroeger tijd nog andere IJselsteinsche rechtsboeken bestaan. Dit leeren ons de extracten uit registers

---

1) Zie over deze instelling uitvoeriger: Catalogus der rechterlijke archieven in de provincie Utrecht blz. 56.

van handvesten, die in den inventaris van het archief van IJselstein onder nr. 5 bijeengebracht zijn. Het eerste extract is van c. 1540 en bevat slechts een paar artt. van D; het kan aan de origineele handvest of aan het boek van 1514 ontleend zijn. Het tweede is geschreven door dezelfde hand als Y 3 en gedateerd van 1588; het bevat drie artikelen van F IV. Uit het onderschrift van het extract blijkt, dat het is ontleend aan het „handtfesteboeck, onder Ludolff van Zevender berustende", maar vergeleken met „des stadts handtvesten". Wanneer men mag aannemen, dat met de laatste het boek van 1514 of het afschrift van 1588 is bedoeld, dan moet daarnaast in 1588 nog een ander handvestenboek bestaan hebben; het is echter mogelijk, dat daarmede Y 1 of Y 2 is gemeend, al is het bedoelde extract in dat geval niet nauwkeurig genomen. Maar het derde extract, dat in het IJselsteinsche archief is bewaard, en dat c. 1700 geschreven is, leert ons in elk geval een thans verloren rechtsboek kennen, daar de bijgevoegde pagina's op geen der bestaande registers passen. In dat boek hebben blijkens dit extract de volgende stukken gestaan: de reeds vermelde brief van bisschop Guy d.d. 1310, B — of D, wat bij de overeenkomst tusschen beide ordonnantiën niet is uit te maken —, de reeds meermalen vermelde aanteekening omtrent het afbranden der kloosterkerk, N 1, I VII en eene verklaring van de waarde van verschillende heergewaden [1]). Van deze stukken is N 1 in geen der bewaarde ordonnantieboeken opgenomen. Het is echter, en wel in vollediger tekst, bekend door de uitgave van den heer De Geer van Oudegein (Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 161). Nadat de heer De Geer deze uitgave bezorgd heeft (1860), zijn uit het IJselsteinsche gemeentearchief een aantal stukken ontvreemd, en bij die gelegenheid zal hetzij het bovenbedoelde rechtsboek, hetzij een ander extract er uit, dat de heer De Geer aan zijne uitgave ten grondslag legde [2]), verloren zijn gegaan. Ik heb deze uitgave met het door mij gepubliceerde extract vergeleken; bij de andere stukken heb ik de varianten, die deze extracten opleveren, aangeteekend.

Bovendien heb ik uit het IJselsteinsche archief nog de vol-

---

1) Gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e Afd. blz. 167.

2) De heer De Geer had de goedheid mij mede te deelen, dat hij het bewuste stuk aan een IJselsteinsch handschrift ontleend had; maar verdere bijzonderheden daaromtrent waren hem in de 34 jaren, die sedert waren verloopen, ontgaan.

gende nummers van den inventaris geraadpleegd: aan nr. 9 heb ik K I, aan nr. 17 L IV ontleend. Het eerste schijnt het origineel te zijn, het tweede is een afschrift van c. 1650. Naar een afschrift, berustende in het archief der gemeente Benschop, is L V gepubliceerd. Het andere afschrift derzelfde ordonnantie, thans berustende in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 12) maar vroeger in dat van Benschop, is slechts eene zeer gebrekkige copie van het stuk, dat in het Benschopsche archief wordt bewaard. M IV eindelijk is aan het wilkeurboek van IJselstein (Catalogus der rechterlijke archieven nr. 652) ontleend.

Ten slotte vond ik nog een drietal der hier opgenomen stukken daar, waar ik die niet zou hebben gezocht, nl. in een cartularium van Johan, burggraaf van Montfoort, dat door de erven van Prof. Royaards aan het Rijk werd geschonken. De beiden eerste (C I en II) bevatten bepalingen, die door Johan en Arend van Egmond voor hunne onderzaten zijn vastgesteld; het derde (N IV) is eene ordonnantie, in 1432 door Johan van Montfoort aan de ingezetenen van Polsbroek gegeven. De verklaring van dat verschijnsel zal hierin liggen, dat na de inneming en verwoesting van IJselstein (1418) Polsbroek door vrouw Jacoba aan haar aanhanger, den heer van Montfoort, zal zijn geschonken, schoon mij daarvan overigens geen bewijs is voorgekomen. De heer van Montfoort nam dienovereenkomstig eerst het bij de inlijving in Polsbroek geldende recht (C I en II) in zijn cartularium op, en stelde daarna eene gewijzigde ordonnantie voor zijne nieuwe onderdanen vast (N IV). Nadat (vóór 1441; zie F IV) Polsbroek opnieuw met IJselstein vereenigd was, heeft de door den heer van Montfoort gegeven ordonnantie merkbaren invloed uitgeoefend op de zoogenaamde Benschopper en Polsbroeker wilkeur (G), waardoor mij ook de opneming van N IV in deze verzameling gerechtvaardigd schijnt.

Waar deze rechtsbronnen uit zoo verschillende handschriften zijn bijeengebracht, scheen het mij niet overbodig bij elk stuk aan te teekenen, naar welk handschrift het hier wordt uitgegeven, en welke er mede vergeleken zijn. Eveneens is bij die stukken, die reeds vroeger waren uitgegeven (hetgeen door de zorgen van den heer De Geer van Oudegein reeds met verscheidene is geschied) aangeteekend, waar zij staan afgedrukt.

A [1]). DIE LANTBRIEFF.
(1348)

Wi Arnoud, here van Yselsteyne, maken cond ende kenlic alle denghenen, die dese letteren sien sellen of horen lesen, dat wi aenghesien hebben gherechten orbaer ons ghemeyns lands ende lude, ende om versoec ende wilcoer onser goeder lude ghemeynlic van onsen lande voerscreven enter rechten wilcoer ghevolghet hebben ende eendrachteliken ghemaect, in manieren alse hierna bescreven staet:

1. *Dat men alleen saken voor onsen borch appelleren sal ende niet vorder.* — In den eersten dat een eghelic man, hi si waelgheboren, dienstman of huusman, oec waer hi wonende is, alsulc recht in onsen lande nemen sal, alse in dier buerten gheleghen is, daer hiit recht begheert, behoudens ons ende onsen erfnamen, heren van Yselsteyne, dat men alle zaken voer ons ende voer onse borch tot Yselsteyne beroepen mach ende niet vorder, want ons onse ouder also aenghebrocht hebben ende gheërft; mer

1) Deze landbrief (reeds vroeger gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 106) wordt hier uitgegeven naar het origineel, dat zich in het Nassausche domeinarchief bevindt. Aan het origineel hebben achtentwintig zegels gehangen, waarvan thans alleen nog een drietal, zeer geschonden, zich los bij het charter bevinden. Op het stuk komt ook het geteekend zegel van den notaris voor. — De landbrief werd bevestigd den 3en Maart 1509 door keizer Maximiliaan ten verzoeke van Frederik van Egmond, en den 23en December 1531 door Karel V ten verzoeke van Floris van Egmond. Van het eerste stuk bevindt zich het origineel in het gemeentearchief te Yselstein, van het laatste in het Nassausche domeinarchief. — De opschriften, zoo van de geheele ordonnantie als van hare onderdeelen, zijn ontleend aan Y 3 en Z.

onse lude, die in onsen lande woenaftich siin, en sal men niet beclaghen dan binnen den gherechte, daer si woenen; sonder alrehande archeyt.

2. *Dat niemant die een den anderen landt onderhueren en sal.* — Voert en sal niemant binnen onsen lande den anderen land onderhueren buten onsen orlove, also verre alst die huureman, diet ghebruket heeft, behouden wille om also vele ghelds, alst tland aen beyden ziden ghelt optie tijt na sijnre weerde, ende also verre alse die pachtere sinen pacht wael verzekert. Ende wie hierteghen dede, verboerde teghens ons ende onsen erfnamen nae ons tien pont ouds ghelds, den ouden coninx tornoysen van Vrancriic voer sestien penninghe gherekent, oft also goed payment alse daerteghen weerdich is.

3. *Item* [1]) *die heer gheeft een jegelicken geleyde ses weken herfts ende ses weken lentens.* — Voert so en sal noch en mach voertmeer nyemant van onsen lande borgher noch poerter noch buer werden tot gheenre steden, by eenre penen van viiftich ponden payments voerscreven, wilke pene ons ende onsen erfnamen na ons vervallen sal, hi en si tevoren ene maent in dier stede poerte of ghebuerte, daer hi borgher, poerter of buerman werden wille, mit alle sinen ghesinde mitter wone ghevaren. Ende also dicke alse hi weder binnen den onsen mitter wone quame sonder onsen orlof, so viel hi oec in dier penen van vijfftich ponden voerscreven; ende die pene alle weke te vernuwen, etsi dat hi bliift of weder buiten den onsen coemt, behoudens hem ses weken lentens ende ses weken herfts, die hi in den onsen wonen mach, siins selfs eyghen erve te bruken, of hiit binnen den onsen heeft. Behoudens altoes ons ende onsen luden voerscreven alsulker scout ende broken, alse hi ons oft onsen luden sculdich ware of teghens ons oft onsen luden misbroken mochte hebben, die ummer ene maent tevoren afghedaen ende vol ende al betaelt, eer hi erghent borgher, poerter of buerman werden mach.

4. *Dat niemant, die buyten den onsen wonachtich is, in onsen lande erve bruycken sal, ten sy sijn* [2]) *vry eygen.* — Voert en sal niemant, die buten onsen lande woenaftich is, erve bruken binnen onsen lande, ten si siin vri eyghen, hi en verboere teghens

---

1) Dit woord ontbreekt in Z.
2) Dit woord ontbreekt in Z.

ons tien pont payments voerscreven, also dicke alse hi dat land aenvaet.

Ende want wi om orbaer ende versoec onser goeder lude van onsen lande ghemeynlic ende bi ghemeynen wilcoer dit ghedaen hebben, so hebben wi dese lettere bezeghelt mit onsen zeghel; ende om die mere orcontscap hebben wy ghebeden heren Heynric van den Rine, by der ghenaden Goeds proest van sente Johanne tUtrecht, ende heren Johanne van Lewenberch, ridder, dese lettere tot eenre orconde mit ons te bezeghelen, want si desen voerscreven wilcoer hoerden ende saghen. Oec hebwi en mit ons tot eenre orconde doen zeghelen onse manne, alse: heren Otten van Yselsteyne onsen broder, Ghisebrechte van den Bossche heren Herbarens soen ons broders, Willem Haeskiin soen, Willem Moeluenen van Tule, ende voert van ons lands weghen: Johan Cose, scoute, Willem die Weldighe, Johan van den Rine, Costwiin Jacobs soen, Claes die Waudman, Arnoud Mouverkiin, jonghe Ysebrant ende Gheriit Voet, scepene tot Yselsteyne, Willem van Snellenberch, Arnoud van Scraghen, Willem die jonghe, Jacob Willems soen, Johan van den Hove, Willem Hollen soen, Godevaert Scouten ende Willem van Jutfaes, buere in Benscop, Lam Spiker, scoute, Screvel Beerten soen, Peter Hildewaerden soen, Arnoud Kiils soen ende Gheriit die Scoemaker, buere in Polsebroec. Bezeghelt mit onsen zeghelen. Ende waer dat zake, dat enich zeghel hier aen dese lettere nu of naemaels brake of ontbrake, noch nochtan wilwi alle voerscreven, dat dese lettere blive in hore volre macht, gheliic of si al volzeghelt waren. Ghegheven ende ghedaen tot Yselsteyne int jaer ons Heren dusent driehondert achte ende viertich des Manendaghes na sente Pouwels dach conversio.

Et ego Johannes dictus Wiint, clericus Traiectensis dyocesis, imperiali auctoritate notarius publicus, premissis omnibus et singulis superius Teutonice conscriptis et prenarratis cum ad requisicionem nobilis viri ac domini domini Arnoldi, domini de Yselsteyne prefati ac immunitatis sue dominei sive districtus generalis, anno Domini prout supra, indictione prima, vicesima octava die mensis Ianuarii, hora nona vel quasi, cum hec fierent in cimiterio ecclesie de Yselsteyne, presens cum testibus subscriptis, scilicet domino Heynrico de Reno, Dei gratia preposito et archydyacono ecclesie sancti Johannis Traiectensis, domino Johanne de Lewenberch milite, domino Lamberto de Bomele, curato ecclesie de

Benscoepe, Arnoldo de Veno et Arnoldo de Bomele, laycis Traiectensis dyocesis, testibus ad premissa vocatis et rogatis, interfui, vidi et audivi et in hanc publicam formam redegi, meoque signo solito et consueto signavi, ad premissa vocatus specialiter et rogatus.

B [1]). PRIVILEGIEN ENDE RECHTEN, GHEORDINEERT VAN VROUWE GHYOTE, VROU VAN YSELSTEYN [2]).

(1360)

Wy Ghiote, vrou van Iselsteyn ende van Egmont, maken [3]) kondt ende kenlick allen luyden, dat wy aengesien hebben meenighen trouwen dienst, die onse goede luden, die binnen onsen [4]) poirten [5]) zijn van Iselsteyn woenachtich, onse voorvaederen gedaen hebben ende ons ende onsen nacomelingen noch doen zellen; ende hebben onsen ghemeen poirteren, die binnen onsen [6]) stede voirscreven woenen ende namaels [7]) woenen zellen, by wille ende goetduncken ons lieffs heeren van Egmont [8]),

---

1) Dit stuk (reeds vroeger gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 111) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede vergeleken zijn Y 2, Y 3 en Z. De opschriften, zoo van de geheele ordonnantie als van hare onderdeelen, zijn onleend aan Y 2, Y 3 en Z en komen in Y 1 niet voor. Y 4 vermeldt van dit stuk alleen den titel, den aanhef, het begin van het eerste art. en den datum, en verwijst verder naar de ordonnantie van Jan Van Egmond (D), die nagenoeg gelijkluidend is en in Y 4 eerst is afgeschreven. Nog is hiermede vergeleken een extract, geschreven met eene hand van c. 1700, bevattende de artt. 12 en 13, berustende in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 5) en hier aangehaald als Y 5.

2) Y 3 voegt hier achter: „etc.".

3) Y 4 vervangt het verdere gedeelte van den aanhef door: „etc.".

4) Y 3: „onser".

5) Dit woord ontbreekt in Z.

6) Y 3: „onser".

7) Y 2, Y 3 en Z: „hiernamaels".

8) Alle handschriften voegen hier in: „end ons (Y 2, Y 3 en Z: „man") heeren Johannes, heere van Egmont ende van Iselsteyn"; toch schijnen deze woorden niet in den tekst thuis te behooren, maar later te zijn ingevoegd, omdat deze ordonnantie grootendeels gelijkluidend is met die, welke in 1424 door Jan, heer van Egmond en van IJselstein, kleinzoon van vrouwe Guyotte, gegeven werd. (Zie D 1.)

ons gerechts voechts, voer ons ende voer [1]) onsen nacomelingen, heeren van Iselsteyn, gratie gedaen, hebben vryhede ende bescreven recht gegeven, altoes op verbeteren, in allen manieren als hiernae bescreven staet.

1 [2]). In den iersten [3]) zo wie den [4]) anderen lochent [5]), verbuerde [6]) 1 pont, also dicke als hy en [7]) lochent [8]).

2 [9]). Item [10]) so [11]) wie den anderen [12]) mitter vuyst sloeg [13]) off mitten voet stiet [14]), die [15]) verbuerde [16]) een pont.

3 [17]). Wie [18]) den anderen sloeghe mit eenen stave off mit eenen [19]) cluppel off mit eenen [20]) steene off mit [21]) eenighen dinghen, sonder [22]) mitter blooter hant [23]), verbuerde twee pont.

4 [24]). Item die [25]) een kuerwonde sloeghe [26]), verbuerde vijff pont.

5 [27]). Item die den [28]) anderen leemde [29]), verbuerde thien pont.

---

1) Dit woord ontbreekt in Y 3 en Z.

2) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 1, D 1 art. 1, G art. 1 en N IV art. 1.

3) D 1: „Eerst".

4) N IV: „enen".

5) C 1: „lochende". Het vervolg der ordonnantie ontbreekt in Y 4. C 1 en D 1 (Y 4) voegen hier in: „die".

6) C 1: „verboert".

7) Dit woord ontbreekt in D 1 (Y 4).

8) C 1: „lochende"; G: „also dick ende mennichwerf als hyt doet, so verbeurt hy een pont"; N IV: „also dick ende mennichwerve als hiit doet: so verboirt hy 1 pont".

9) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 2, D 1 art. 2, G art. 2 en N IV art. 2.

10) N IV: „Ende".

11) „so" ontbreekt in G (Y 1).

12) N IV: „enen".

13) Dit woord is ontleend aan Y 3 en Z; het ontbreekt in Y 1 en Y 2.

14) G: „of steeckt mitten voet"; N IV: „of steeck mitten voet".

15) Dit woord ontbreekt in Y 3, Z, D 1 en N IV.

16) N IV: „verboirt".

17) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 13, D 1 art. 3 en N IV art. 14.

18) C 1: „Item wie"; D 1: „Item so wie"; N IV: „Ende so wie".

19) De drie laatste woorden ontbreken in N IV.

20) De drie laatste woorden ontbreken in N IV.

21) Dit woord ontbreekt in N. IV.

22) N IV: „ennigerhande ander dinck dan".

23) Y 3: „bloethandt"; C 1 en N IV voegen hier in: „die".

24) Tusschen dit en het voorgaande art. voegen Y 2, Y 3 en Z het art., vermeld in C 1 art. 3, in. Art. 4 is overgenomen in C 1 art. 4. D 1 art. 5 en N IV art. 4. Vgl. met dit art. G art. 4.

25) N IV: „Ende so wie enen".

26) D 1 voegt hier in: „off stake"; C 1: „of stake, die"; N IV: „stake off sloege, die".

27) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 5 en N IV art. 5. Vgl. B art. 5.

28) N IV: „Ende die enen".

29) C 1 en N IV: „verleemde, die".

6 [1]). Item die den anderen doot sloege ende ontruymde [2]), verbuerde [3]) alle zijn goet, dat hy [4]) in den onsen hadde, den heere te deylen teghens zijn wijff ende kynderen off zynen gerechten [5]) erffgenamen. Ende hadde hy wijff noch kynder, ten ware, dattet sonder voerrade ende onnoselick toequaem [6]), datten [7]) heere ende gerecht kenlick aenquaem [8]), zo verbuerde die hantdadige vijff ende twyntich pont [9]); mer worde hy begrepen, lijff om lijff.

Van die vrede.

7 [10]). Item waer men vechtende worde, ende yemant quame [11]) van des heeren wege mit scepenen off mit poirteren [12]), een [13]) vrede eysschende [14]), wie desen [15]) vrede weygherde, also dicke als hy en [16]) weygherde, waer hys op vijff pont tot drie werven toe [17]), ende dairentenden tot sheeren genaden.

8 [18]). Ende [19]) zo [20]) wie een vrede brake [21]), dat [22]) kenlick ware, verbuerde [23]) lijff ende goet tot sheeren wille [24]).

9 [25]). *Van huystotinge.* — Item so wie huystotinge dede by

---

1) Dit art. is overgenomen in D I art. 6; Vergl.: C I art. 6 en N IV art. 6.
2) D I voegt hier in: „hi".
3) Dit woord ontbreekt in Z.
4) Dit woord ontbreekt in Z.
5) D I: „rechten".
6) D I (Y 4): „geschiede".
7) D I: „daer dan die".
8) De zes laatste woorden ontbreken in Z.
9) Y 2, Y 3 en Z voegen hier in „ende nyet meer".
10) Dit art. is overgenomen in C. I art. 7 en D I art. 7. Vgl. N. IV art. 7.
11) Y 3 en Z voegen hier in: „die".
12) C I voegt hier in: „of mit bueren".
13) C I: „ende enen"; D I: „ende".
14) Y 2, Y 3, C I en D I: „eyschede".
15) Y 2, Z en C I: „des"; D I: „den".
16) Y 3 en Z: „ne"; C I: „hyt".
17) De verdere woorden van dit art. ontbreken in C I.
18) Dit art. is overgenomen in C I art. 8, D I art. 8 en N IV art. 9.
19) C I en D I: „Item".
20) Dit woord ontbreekt in N IV.
21) N IV: „breect".
22) Y 2, Y 3, Z en D I: „de".
23) De vier laatste woorden ontbreken in C I; N IV: „die verboirt".
24) De drie laatste woorden ontbreken in N IV.
25) Dit art. is overgenomen in C I art. 9 en D I art. 9. Vgl. N IV art. 12.

daghe, verbuerde elck man, die dair mede wair [1]), thien pont. Ende waert by nacht, twyntich pont, die [2]) dairoff bedragen werde [3]) met scepen off mit poirteren [4]).

10 [5]). Ende waert, dat yemant den anderen [6]) te hooffde liep mit woorden off mit eenighen stucken, die de [7]) boeten nijt ghelden en mochten [8]), die sal men in des heeren [9]) stock slaen [10]), off in den toorn [11]) leggen, ter tijt toe dat hyt [12]) voldoet [13]).

11 [14]). Voert [15]) waer dat [16]) sake [17]), dat een quaet wijff eenen goeden knape [18]) te hooffde sprake mit quaden woerden, off dat twee wijff schouden mallick jeghen den [19]) anderen [20]), die zullen [21]) den steen draghen om die poort [22]), off elck zal [23]) een pont dairvoer ghelden [24]).

12 [25]). Ende waer dat [26]) sake, dat enich poerter opten anderen enich van alle dese punten voirscreven mit voerrade off mit

---

1) C 1: „elc man, die daer mede waer, die verboerde".
2) C 1: „ende".
3) C 1 voegt hier in: „van huystotinge."
4) C 1: „met scepen, met poerter of met bueren".
5) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 11 en D 1 art. 10.
6) C 1: „Item waer dat sake, dat eenich pijnlic quaet knecht enen anderen".
7) Y 2, Y 3, Z, C 1 en D 1: „zijn".
8) Y 2, Y 3 en Z voegen hierin: „of (Y 3: „oft") verborgen en mochte"; in Y 3 is het met eene andere hand bijgeschreven. D 1 leest: „niet gelden (Z: vergelden) en mochte noch verborgen"; D 1 (Y 5) voegt er noch achter „can".
9) C 1: „in die".
10) D 1 (Z): „setten".
11) D 1: „kercker".
12) D 1 (Z, Y 4 en Y 5): „hy".
13) De zes laatste woorden ontbreken in C 1.
14) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 12, D 1 art. 11 en N IV art. 13. Vgl. G art. 8.
15) C 1: „Item".
16) D 1 (Y 4): „waert".
17) N IV: „Item waert".
18) N IV: „manne".
19) Dit woord ontbreekt in C 1.
20) N IV: „deen thegen dander".
21) C 1 en N IV: „sel".
22) N IV: „om die stede van Montfoerde".
23) Y 3 en Z: „sal elck".
24) C 1: „off elc mach met enen ponde qwijt gaen"; N IV: „off sy mach met enen ponde qwijt wesen".
25) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 12.
26) D 1 (Y 4): „waert".

overlast begonde, dat onsen gerechte in onser stede [1]) kundich ware off kenlick aengebracht worde, die en zoude mit desen voirscreven boeten nijt quijt [2]) wesen, maer dat souden wy zelve berechten, nadien [3]) dat wy die saken ter waerheyt vonden [4]), by onser bescheydenheyt, sonder dit voerscreven recht yet te wancken of te verminderen.

13 [5]). Ende wair [6]), dat enich van onse poirteren vechtende worden off in eniger saken te doen creghen teghens enighe gasten, ende [7]) die poirteren dat eerst begonden, so zoude die gaste [8]) twevoudige kueren ende boeten ghelden van allen punten voirscreven; maer waer dat sake, dat [9]) die gaste op eenen poirter eerst begonde, die gaste zoude beteren ende boeten ghelden tot sheeren goetduncken, nadien [10]) dat hy die sake vonde.

14 [11]). Ende wair [12]), dat enigherhande andere onstandelicke saken [13]) off ondadige saken binnen onser stede voirscreven gevielen, die hier nijt bescreven en [14]) staen, die zouden wy berechten tot ons zelffs wille ende mit onser heerlicheyt.

15 [15]). *Van eygen over te geven.* — Voert zoe zall elck man, die binnen onsen poirten timmert off timmeren zall, zijn huysinghe ende hoffstede vercopen moghen ende mit goeder gunsten [16]) varen, waer hy will, wanneer dats hem genuecht, ende dairaff eenen vryen eygendom geven, zo wanneer dat hys hem [17]) vermaent; alzo verre als die man [18]) van zulcken state ende name zy, dat die heer ende die [19]) poirte dairmede bewairt zijn, ende

---

1) Y 5 voegt hier in: „voorscreven".
2) Y 3: „vry"; Y 5: „uyt".
3) Dit woord ontbreekt in Y 5 en D 1.
4) Y 5: „bevonden".
5) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 13.
6) Y 5 en D 1 (Y 3 en Y 4): „waert".
7) Dit woord ontbreekt in Z.
8) Y 5: „poorter".
9) De beide laatste woorden ontbreken in Z.
10) Dit woord ontbreekt in Y 5 en D 1.
11) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 14.
12) D 1 (Y 3, Y 4): „wairt".
13) Dit woord ontbreekt in D 1.
14) Dit woord ontbreekt in Y 2, Z en D 1 (Y 4).
15) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 15.
16) D 1: „mit goede uut den onsen".
17) D 1: „den schoudt".
18) D 1 voegt hier in: „diet coopt".
19) Dit woord ontbreekt in Y 3.

behoudens den heere zijn thins, dier op [1]) staet, ende eens rechts, also [2]) haergebracht [3]) is van onsen voirvaderen; dat is te verstaene: van elck hoffstede II cappoenen, als dair eygendom off gaet.

Van poertrecht.

16 [4]). Ende dair en zall nymant huyss [5]) copen moghen off poirter werden, hy en hebbe [6]) te voeren affgedaen, ende vry zy [7]) van allen saken, die hy op hem hebben mochte, dair die poirten enighe last off [8]) crighen mochten.

17 [9]). Ende nyemant en [10]) sall zijn huyss vercopen moghen ende uuter poirten varen, hy en hebbe zijn schout claerlicken voldaen ende zijn poirtrecht quijtgeschouden [11]) ende betaelt, als [12]) hy schuldich is te doene.

18 [13]). Ende wie op een Woensdach, off by nachte, off binnen die jairmercten yet dede van enighen punten voerscreven, verbuerde twyvoudighe kueren ende boeten.

19 [14]). Ende [15]) van allen desen kueren ende boeten [16]), die hiervoer [17]) bescreven [18]) staen, zo zall die heere hebben dat [19]) tweedeel ende die poort dat [20]) derdendeel. Ende van elcken ponde zo [21]) zal hebben [22]) die kerck [23]) te voeren uut twaleff pen-

---

1) Z: „daerop".
2) D 1: „alse".
3) Aldus Y 2, Y 3, Z en D 1; Y 1: „onss gebracht".
4) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 16.
5) D 1 (Y 3 en Z) „huyse".
6) De rest van dit art. ontbreekt in Z. Er voor in de plaats staat: „sijn schoudt claerlijcken voldaen" enz. gelijk in het volgende art.
7) D 1 (Z): „sijn".
8) D 1: „by".
9) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 17.
10) Dit woord ontbreekt in D 1 (Z).
11) Y 3 en D 1 (Y 3): „quijtgeschoncken".
12) D 1 (Y 3 en Z): „alzoe".
13) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 18; vgl. C 1 art. 14.
14) Dit art. is overgenomen in C 1 art. 10 en D 1 art. 19.
15) C 1: „Item".
16) De beide laatste woorden ontbreken in C 1.
17) C 1: „hier wel".
18) D 1: „voorscreven".
19) C 1: „die". Dit woord ontbreekt in D 1.
20) C 1 voegt hier in: „derde".
21) Dit woord ontbreekt in Y 3.
22) De drie laatste woorden ontbreken in C 1.
23) C 1 en D 1: „dat godtshuys".

ningen. Zonder [1]) van dootslagen [2]), van [3]) vredebraken ende van allen ondaden [4]), dair en heeft nyemant nijt [5]) an dan die heer.

20 [6]). Ende [7]) wanneer dat enich van desen kueren ende boeten voerscreven [8]) verbuert zijn ende bethoent [9]) mit scepenen off mit poirteren, so sal men se sonder marren uutpanden tot sheeren vermanen off [10]) zijnre boeden [11]).

21 [12]). Ende men [13]) zall nyemant, die poorter zy, anetasten noch vangen eenighe [14]), die zijn boeten verburghen mach ende zeker doen van des men hem mit recht overwysen mach [15]), ende [16]) van des men hem tyen [17]) ende [18]) opseggen zall [19]).

22 [20]). *Dat men allen twist van onsen poorteren nederleggen sal.* — Oick [21]) van allen stoet [22]), vechtelick off enigherhande twist, die onse poorteren [23]) onderlinghe cryghen moghen, zellen zy nederleggen ende versoenen by ghemeenen vrienden, die zy dairtoe setten zullen binnen XIIII daghen, nadat die onruste eerst gevallen wair. Ende en dedens [24]) sys [25]) nijt dairenbinnen, off dat sys [26]) nijt overdragen en konden, zo zoude die heer, off

---

1) C 1 voegt hier in: „alleen".
2) D 1: „dootslaen".
3) Y 3: „ende".
4) De zes laatste woorden ontbreken in C 1.
5) D 1 (Y 4): „iet".
6) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 20. Vgl. C 1 art. 15.
7) D 1 voegt hier in: „soe".
8) Dit woord ontbreekt in D 1 (Y 4).
9) D 1 voegt hier in: „zijn".
10) D 1 (Y 3): „ende".
11) D 1 (Z) voegt hier achter: „vermaenen".
12) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 21.
13) D 1 (Z) voegt hier in: „en".
14) D 1: „mogen".
15) D 1: „sal".
16) Dit woord ontbreekt in D 1.
17) D 1 (Z): „lyen".
18) D 1: „off".
19) D 1: „mach".
20) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 22.
21) D 1: „ende"
22) „stoet" ontbreekt in Y 2; er is plaats voor open gelaten; Y 3 en Z lezen: „schoudt", D 1 (Z): „staet"; D 1 (Y 4): „staet", veranderd in: „schult".
23) D 1 (Y 4): „poorte".
24) D 1: „deden".
25) Y 3 en Z: „sy".
26) Z: „sy".

dien hyt beveelt [1]), mitten recht [2]) des machtich zijn [3]) te verlijcken ende ganselick te versoenen. Ende wes zy tusschen [4]) den partyen seyden, dat zoude vast ende stade bliven ende onverbroken gehouden ende voldaen worden, zonder enich wederseggen van beyden zyden, behoudens den heere ende den [5]) poirten [6]), wes hem mit recht verschenen [7]) ware.

23 [8]). Ende [9]) wes hier nijt bescreven en [10]) staet, dat zal men berechten na den [11]) ouden costumen ende haircomen.

24 [12]). Ende alle boeten ende kueren ende vervalle, die verschynen zullen, zal men betalen ende ghelden mit alsulcken [13]) payemente, alzoo die heere van anderen zynen renthen gemeenlick neempt.

Ende omdat wy [14]), Ghyote, vrouwe van Iselsteyn ende van Egmont, onser stede van Iselsteyn ende onsen gemeenen poirteren, dier nu [15]) binnen woenachtich zijn ende namaels woenen zullen, van rechter gratiën ende mit goeden wille by toedoene ende goetduncken ons lieffs heeren ende man voirscreven, ons gerechts voechts, dit voerscreven recht ende vryheden gegeven hebben, in allen manieren also voerscreven is, ende volcomelick houden willen ende gehouden [16]) willen hebben van onse nacomelingen, heeren van Iselsteyn, so hebben wy hem desen brieff hierop gedaen gegeven, bezegelt mit onsen zeghel ter rechter oirconde. Ende gevielt — dat, oft God will, nijt en zall — dat deze brieff by versumenisse off onghevall verloren off versuymt worde, ende zy ons geloefflick uutscrifte dairaff toechden off onse nacomelingen, so zoude wy off onse nacomelingen, heeren van

---

1) Y 2, Y 3 en Z: „bevael".
2) D 1: „gerecht".
3) Dit woord ontbreekt in Z.
4) D 1 (Y 4) herhaalt dit woord.
5) Dit woord ontbreekt in D 1.
6) Y 3 en Z: „den (ontbr. in Z.) poorteren".
7) D 1: „verstaen".
8) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 23.
9) D 1 voegt hier in „zoe".
10) Dit woord ontbreekt in Z.
11) Dit woord ontbreekt in D 1.
12) Dit art. is overgenomen in D 1 art. 24.
13) D 1: „zulcken".
14) Dit woord ontbreekt in Z.
15) Z: „daerna".
16) De drie laatste woorden ontbreken in Z.

Iselsteyn in der tijt, hem [1]) desen brieff vernuwen ende mit onsen zegelen bezeghelt worden [2]) sonder enich wederseggen, in allen manieren alzo voerscreven staet. Ende om die meerre oirconde ende vestenisse aller deser punten voerscreven hebben wy versocht onsen lieven heer ende man voirscreven desen brieff voir te beseghelen mit zynen [3]) zeghel, ende alle dinck mit zijnre hant te stedighen, als onse gerechte voocht ende mombaer. Ende wy, Johan, heere van Egmond ende van Iselsteyn, hebben by versoecke onser liever gesellinne voirnoempt ende omdat alle saken voerscreven by onsen wille, toedoen [4]) ende vordernisse geschiet zijn, ende onsen [5]) poirteren voerscreven in alle rechten ende vryheyden voerscreven meenen te stercken, te houden ende onsen nacomelingen, heeren van Iselsteyn, mit [6]) onser liever gezellinnen hebben verbonden ende verbynden, dat zyt voert houden ende onverbroken hantieren zullen nae ons, also hiervoer bescreven staet in desen brieff voerbezeghelt. In rechter kennisse ende oirconde. Gegeven int jair ons Heeren duysent IIIc ende tsestich op sint Jans avont nativitas [7]).

1) Dit woord ontbreekt in Z.
2) „worden" ontbreekt in Y 2, Y 3 en Z.
3) Y 2, Y 3 en Z: „mynen"
4) Y 3 en Z: „te doen".
5) De acht laatste woorden ontbreken in Y 2.
6) Aldus Y 2; „mit" ontbreekt in Y 1.
7) Y 4: „Dese sijn besegelt ende gegeven anno IMIIIc ende LX op Sint Jans avont nativitas".

C. ORDONNANTIËN VAN AREND VAN EGMOND. (c. 1369–1409)

I [1]). *Item dit sijn die koren, die mijn heer van Yselstein* [2]) *ghemaect heeft mit sinen scepenen ende mit sinen vrienden binnen der vryhede der poerten van Yselstein ende binnen alle mijns heren gerechten.*

1. = B. art. 1.

2. = B. art. 2.

3 [3]). Item soe wie [4]) een swaert toghe of een knijf of glaviën of staf [5]) of enigherhande wapenen, daer yemant mede gheanxt worde, die [6]) verboerde 2 pont.

4. = B. art. 4.

5. = B. art. 5.

6 [7]). Item die den anderen [8]) dootsloeghe ende ontruumde, hi [9]) verboerde 25 pont; wair [10]) hi begrepen, lijf om lijf.

7. = B. art. 7.

---

1) De hier onder I en II vermelde ordonnantiën zijn ontleend aan een cartularium van Johan, heer van Montfoort.

2) De hier bedoelde heer van IJselstein is blijkens het opschrift van II Johan van Egmond, de man van Guyotte van Yselstein. Hij schijnt deze keuren echter als voogd van zijn zoon gegeven te hebben. Wel gelijkt deze ordonnantie veel op die van Guyotte zelve, maar de volgorde dezer artt. is eene geheel andere, en zij kan bezwaarlijk als eene andere redactie van B gelden.

3) Dit art. is overgenomen in D I art. 4, N IV art. 3 en G art. 3, ook komt het in sommige HSS. van B voor.

4) D I (Y 1) voegt hier in: „eenen anderen sloeg"; D I (Y 2 en Z): „Item die"

5) N IV: „Ende so wie enen anderen een sweert of messe toge of pieck, kuse of staff"; G (Y 1, Y 3 en Z): „Item so wie een sweert off messe toghe off pieck, kuyse, staff off boghe spande"; G (Y 2): „Ende so wie" en voorts als G (Y 1).

6) Dit woord ontbreekt in D I en G (Y 1, Y 2 en Y 4).

7) Dit art. is overgenomen in N IV art. 6. Vgl. B art. 6.

8) N IV: „Ende die enen".

9) N IV: „die".

10) N IV: „ende worde".

8. = B. art. 8.
9. = B. art. 9.
10. = B. art. 19.
11. = B. art. 10.
12. = B. art. 11.
13. = B. art. 3.

14 [1]). Item soe wie op enen Woensdagen yet dede van desen punten voerseit, ist in der poerten, die verboerde twivoudighe koren, ist buten den poerten, twivoudighe boeten, ende in der jaermarct, ghelijck des Woensdages.

15 [2]). Item ist [3]), dat dese koren verboert sijn ende betoecht sijn mit scepenen of mit poerteren, soe mach men se pande(n) tots heren wille.

16. Item dit sel wesen in Benscop ende in Polsbroec ende in alle mijns heren gherechten.

17 [4]). Ende alle dese voerscreven punten ende koren die sellen staen tot mijns heren goedunken, te lichten ende te zwaren tot sinen wille.

II. *Item dit sijn koren, die heer Aernt, heer van Yselstein, ghemaect heeft mit sinen vrienden ende sinen scepenen van Yselstein tot dien koren, die mijn heer sijn vader ghemaect hadde, oec te dueren tot sinen goedunken, te lichten ende te zwaren tot synen wille.*

1. Item in den eersten, soe wies huys ontstake by enighe valle, ende dat niet kont en maecte zinen bueren mit wapengheruchte of anders, die waers op 5 pont.

III [5]). *Item onsen ondersaten sullen staen tot sulck recht als onsen poorteren, dan sy en sullen op onse tolvryheyt nijt* [6]) *varen* [7]).

Item so wie in onser stede van Yselsteyn coempt mitter woen

---

1) Vgl. B art. 18.
2) Vgl. B art. 20.
3) Het HS. heeft: „eerst".
4) Vgl. N IV art. 16.
5) De onder III, IV en V vermelde ordonnantiën komen alleen in Y 1 bij elkander, schoon niet onder een gemeenschaplijk hoofd, voor; in Y 2, Y 3 en Z zijn zij elk afzonderlijk afgeschreven; Y 4 bevat alleen de derde ordonnantie. Aan deze uitgave is Y 2 ten grondslag gelegd, waarmede de andere handschriften zijn vergeleken. Y 1 geeft deze ordonnantiën in zeer verkorten vorm weder. Zij zijn naar dat laatste handschrift gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2 serie IV 2e afd. blz. 120.
6) Z: „nu".
7) Dit opschrift ontbreekt in Y 1.

uut onsen lande van Yselsteyn, Benschop of [1]) uuyt [2]) Polsbroeck off uuyt onsen anderen landen met zynen ouderen off alleen, die staen tot sulcke recht als onse poirteren doen, uutgesceyden dat zy gheen poirtghelt geven en sullen, wanneer zy wechvvaren [3]), off dat sy op onse tollvryheyt nijt varen en zullen; maer anders zullen zy al hebben van voirbieden voir den recht, van boeten ende van allen anderen stucken [4]). Ende dit gaf ons [5]) over onsen geduchtige heer Aerndt, heer van Egmont ende van Yselsteyn, by onsen tyden: Claes die Weldige, schout, Evert [6]) Rycouts., Heynrick die Rode, Gerrit van Striment, Willam Daems., jongen Jan, Gielis Volchuins. ende Willam Waes, scepenen; ende geschiede in den jare duysent IIIc een ende thegentich op sunte Lebuins dach, die sinte Jan baptisten vigiliën [7]) was.

IV. *Dat alle leystinge off wesen sall* [8]).

Item voirt so wert overdragen by onsen geduchtige heere Aerndt, heer van Egmondt ende van Yselsteyn, ende by Aernt van Muden [9]) als een schout, Aernd [10]) die Grote, Goedevairt uuten Wynckell, Peter die Jonge, Harman van Spengen, jonge Jan, Willam Daems., Gielis Volchuins., scepenen, burgermeysteren Claes die Weldige, Roelof van den Dam, ende voirt by den gemeenen lande Benscop, Polsbroick, Aftersloot, als dat [11]) alle leystinge af wesen souden [12]); ende men soude [13]) nijt meer leysten. Ende wat leystinge voirtmeer geschyede, off ymant dede leysten, of dat [14]) die werdt dairenboven deser overdracht,

---

1) Y 1: „ende"; Y 3: „ende" veranderd in: „off".
2) Dit woord ontbreekt in Z.
3) Z: „weder vaeren".
4) Het vervolg van deze ordonnantie ontbreekt in Y 1, waar zij echter tot opschrift heeft: „Rechten ende previlegiën, gemaeckt ende gegeven van heer Aert, heer van Egmont ende van Iselsteyn, anno XIIIc XCI.
5) Dit woord ontbreekt in Z.
6) Dit woord ontbreekt in Z.
7) De HSS. hebben: „pil".
8) Dit opschrift ontbreekt in Y 1.
9) Z: „Mijnden".
10) Z: „Geryt".
11) Deze geheele aanhef is ontleend aan Y 2, Y 3 en Z; hij ontbreekt in Y 1 en wordt daar vervangen door de woorden: „Item dat".
12) Y 1: „zellen"; dit woord ontbreekt in Z.
13) Y 1: „zal".
14) Dit woord ontbreekt in Y 1.

daer en sal men gheen recht of doen nummermeer; maer men sal alle geloeften, dair borge voir sijn, panden met scepen, also verre alset scepenkundich is, ende dat voirt uut te richten, als gewoinlick is, na den recht van onser stede van Yselsteyn. Ende desgelijcx opten lande mit buren [1]). Ende dit geschiede int jair ons Heeren duysent IIIc ende negenentnegentich in der maent Aprill opten huyse tot Yselsteyn voir mijn heere. Ende dair was by van zynen rade: Florens van Alkemay, Gijsbert Heynricksen van Yselsteyn, Gerrit den hoofmeyster ende Simon die Vischer.

V. *Dat nyemant die heer geley geven en sal, dair sijn poirteren in gebreck aen sijn* [2]).

Item so heeft mijn heer overgegeven zyne stede van Yselsteyn, dat hy nyemant geley [3]) geven en sal noch doen geven van zijn dienre, dair zijn poirteren ende ondersaten in gebreck aen zijn, ten sal een dach te voren in der kercken geseyt wesen, eer onsen poorteren off ondersaten dair meer aen verbueren souden moghen dan huer boeten. Oeck so en souden zy [4]) der besetting nijt vry weesen, dest yemant begeerden [5]). Dit geschiede by tyden Roelofs van den Dam, Aernt die Grote [6]), borgermeyster, schout Aernt van Muden, Harman van Spengen, jonge Jan Danielsen, Evert die Vleyshouver, scepenen. Ende dit geschiede in tegenwoirdicheyt ons geduchtigen heeren Aerndt, heer van Egmondt ende van Yselsteyn, op sijn kamer tot Yselsteyn, dairby waren van synen rade: Florens van Alckemay, Ghijsbert Heynricks van Yselsteyn, Gerrit die hofmeyster, heer [7]) Henrick, zijn [8]) renthemeyster, ende Simon die Vischer. Dit geschiede int jair ons Heeren duysent IIIIc ende twee des Dynsdages nae Alre-heyligendach.

---

1) Het vervolg van deze ordonnantie ontbreekt in Y 1, waar zij echter tot opschrift heeft: „Item by denzelven heere anno XIIIc XCIX in Aprili".

2) Dit opschrift ontbreekt in Y 1 en Y 4.

3) Dit woord ontbreekt in Y 4.

4) Z voegt hier in: „in".

5) Het vervolg van deze ordonnantie ontbreekt in Y 1, waar zij echter tot opschrift heeft: „Item by denzelven heere anno XIIIIc ende twee des Dynsdaechs nae Alreheyligendach".

6) Y 3: „Ghysen"; Z: „Gil"; Y 4: „Gu".

7) Y 3, Z en Y 4: „ende".

8) Y 4: „die".

D. RECHTEN, DIE HEER JOHAN, HEER TOT EGMOND ETC., GEMAICT HEEFT [1]).

(1423)

I [2]). *Dit naebescreven recht is geordonneert by heeren Johan, heer tot Egmond ende Iselsteyn, anno XIIII^{c} ende XXIII op Derthiendach* [3]).

1. = B art. 1.
2. = B art. 2.
3. = B art. 3.

---

1) Dit opschrift is ontleend aan Y 3 en aan Y 4 (waar „etc" ontbreekt).

2) De hier volgende ordonnantie komt bijna geheel overeen met die van Guyotte van IJselstein (B), naar welke dan ook telkens in deze uitgave verwezen wordt. In Y 1 en Y 2 zijn dan ook alleen die artt., die niet in de ordonnantie van Guyotte voorkomen, (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 121) opgenomen; in Y 3, Z en Y 4 is de ordonnantie in haar geheel afgeschreven. Voor de in Y 1 voorkomende artt. is dat handschrift ten grondslag gelegd. De andere handschriften zijn zoowel hiermede als met den tekst der ordonnantie van Guyotte vergeleken. Bovendien is nog vergeleken een: „Extract uut die hantvesten van Yselsteyn, gemaect by heeren Johan, heere tot Egmont", geteekend door den secretaris Jan van Berck (circa 1540), berustende in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 5). Dit stuk, aangehaald als Y 5 bevat alleen de artt. 10 en 21. De opschriften komen alleen in Y 3 en Z voor.

3) In Y 2 luidt het opschrift: „Noch andre rechten ende punten, die in die hantvesten gevonden werden, dat by heer Jan van Egmont, die man van vrouwe Gyote voirscreven, onder anderen meer ende breder geordineert souden wesen dan vrouwe Ghyoten brief voirscreven ende by heer Jan oick besegelt, inhout off vermelt, die nae volgen". Jan van Egmond, de man van Guyotte van IJselstein, kan in 1423 geene ordonnantie gegeven hebben; in dat jaar leefde de kleinzoon van den voornoemden Jan en Guyotte, ook Jan geheeten. — In Y 3 en Y 4 luidt het opschrift, „Dit is dat recht ende vryhede, dat Johan, heer van Egmond ende van Isselsteyn, gegeven heeft die gemeenen poorteren, die binnen der poorten van Isselsteyn wonen ende hiernamaels woonen sullen, alsoe die hantveste daeraff houdt." — Het opschrift en de eerste zes artt. ontbreken in Z.

4 [1]). = C I art. 3.

5 [2]). = B art. 4.

6. *Van een dootslach.* = B art. 6.

7 [3]). *Van vrede te eysschen.* = B art. 7.

8 [4]) *Van vrede te breken.* = B art. 8.

9. *Van huystotinge.* = B. art. 9.

10 [5]). *Wie sijn boeten nijt gelden off* [6]) *verborgen en mochten* [7]). = B art. 10.

Voert van andere alrehande [8]) *rechten.*

11. *Van den steen te dragen* [9]). = B art. 11.

12. = B art. 12.

13. = B art. 13.

14. = B art. 14.

15. *Van eygen over te geven.* = B art. 15.

16. *Van huys te copen.* = B art. 16.

17. *Wie sijn huys niet vercopen en mach.* = B art. 17.

18. = B art. 18.

19. = B art. 19.

20. *Dat men tsheeren boeten sal uutpanden.* = B art. 20.

21. *Dat men niemandt aentasten noch vangen en sal, die sijn boeten verborgen can.* = B art. 21.

22. *Dat men alle twist van onse poortere nederleggen sal.* = B art. 22.

23. = B art. 23.

24. = B art. 24.

---

1) Dit art. ontbreekt hier in Y 2; het komt in dat HS. in B tusschen de artt. 3 en 4 voor, waar ook Y 3 en Z het wederom opnemen.

2) Dit art. ontbreekt in Y 4.

3) Met dit art. begint HS. Z.

4) Achter dit art. heeft Y 4 later maar met dezelfde hand de artt. 4 en 5 van B ingevoegd; zij zijn aan B ontleend, want art. 5 ontbreekt in D; en de D eigendommelijke bijvoeging in art. 4 ontbreekt hier eveneens.

5) Achter dit art voegen Y 3, Z en Y 4 in, hetgeen hier onder II staat afgedrukt.

6) Z: „vergelden noch".

7) De beide laatste woorden ontbreken in Z.

8) Z: „anderley hande".

9) In Y 3 komt dit opschrift alleen in margine voor.

Van poortrecht [1]).

25. Item [2]) so wie [3]) poirter wert, die [4]) zal gheven XVI Dortsce placken off die weerde dairvoir, wanneer hy poirter ontvangen [5]) wert, ende den borghermeester [6]) een take wijns. Ende rechtevoert zal hy hem [7]) zijn stede wysen, daer men hem zijn wake ende alle ander onraet bieden mach gelijck onsen anderen poirteren.

26. Item [8]) so wie zijn poortrecht opgheeft [9]), die zal gheven der poorte een Vrancrijcxen schilt off die wairde dairvoor aen anderen payement ende betalen zijn schult.

II [10]). *Recht ende usantie van der pandinghe ende wanneer men scatten zall* [11]).

1. Eerst pandinghe van slechten schout, die sall XXI nacht staen, ende dairenthenden sal men scatten; ende van der scattingh heeft die heer zijn dwersnacht, weer hy die panden geven will, die geschat zijn, dan dat gelt, also die pandinghe geschat zijn; ende dair zal dan den derden penninck affghaen.

2. Item van verdient loon zo [12]) zall die pandinghe staen van twee dagen op den derden, ende dan voert te [13]) scatten, gelijck voerscreven staet.

3. Item van pacht zal staen elff nacht; ende waert, dat die lantheere pande om gebreck van [14]) affterstallighe pacht, die nijt verjaert en is, ende die pachter nijt lyden en woude ende

---

1) Dit opschrift komt ook voor in Y 2.
2) Item" ontbreekt in V 2, Y 3, Z en Y 4.
3) Y 2, Y 3 en Y 4 voegen hier in: „dat".
4) Dit woord ontbreekt in Z.
5) Aldus Y 2, Y 3, Z en Y 4; „ontvangen" ontbreekt in Y 1.
6) Z: „borger".
7) „Hem" ontbreekt in Y 2, Y 3, Z en Y 4.
8) Y 3, Z en Y 4: „Ende".
9) Y 2: „ofgheft".
10) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 162) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, terwijl Y 3, Z en Y 4, waar het in 1 tusschen de artt. 10 en 11 voorkomt, er mede vergeleken zijn.
11) In Y 3 en Z luidt het opschrift: „Dit is dat recht van der pandinghe ende wanneer men (ontbr. in Z) schatten sal"; in Y 4: „Van panden en schatten".
12) Dit woord ontbreekt in Y 4.
13) De beide laatste woorden ontbreken in Y 4.
14) De beide laatste woorden ontbreken in Y 4.

hem mit recht [1]) daeraff weerde, die dan tlant zijn is, zo is hy dat naerre te houwen, dan hem zijn pachter te ontgaen is mit recht, opdattet binnen jair ende dach is; ende anders zoe [2]) mocht [3]) die pachter hem ontgaen mit recht.

4. Item driewerve zo mach hem een pandingeweeringe mit recht doen; ende dessgelijcxs zo mach een uut een boedel houden driewerf uut- ende insetten.

5. Item van lijffschout sall staen overdwersnacht voirt uut [4]) te rechten.

6. Item die besettinghe zal staen XIIII daghen, ten waer off zy die schout langher wairde [5]) by den recht.

---

1) Y 4: „met recht hem".
2) Dit woord ontbreekt in Y 4.
3) Z: „most".
4) Dit woord ontbreekt in Y 4.
5) Y 4: „woude".

E. BEPALINGEN, VOORGESTELD DOOR DEN MAGISTRAAT BIJ DEN HERBOUW DER STAD [1]. (c. 1424)

1. Item soud men weder timmeren tot Isselsteyn, soe mach men eysschen te hebben die stede mede te houden: in den eersten wagen ende maten, item die wijnaxcijs alheel, item den bieraxcijs halff [2], item die borry, item den axcijs van allen goeden te setten [3], wanneer die goede lude van der stede te doen hadden.

2. Item schepen te setten op eenen naemkundich dach ende borgemeester [4], ende van de borgemeesters rekeningh te hoeren, die offgaen.

3. Item die goede lude van der stede de borgemeestersrekenyngh selve te hoeren [5] ende te corrigeren mitten goeden luden van der stede.

4. Item geen schepen langer te dienen dan een jaer, en gheen magen te samen schepen te wesen.

5. Item eenigherhande oirbaer, die wy doen ter steden be-

---

1) In 1418 was IJselstein op last van Jacoba van Beieren verwoest. Toen in 1423 of 1424 een begin werd gemaakt met de herbouwing der stad, schijnt de magistraat, ontevreden over de in 1423 uitgevaardigde ordonnantie (D 1), waarbij in hoofdzaak de reeds vroeger gegeven voorschriften werden vernieuwd, den heer zekere voorwaarden te hebben gesteld, waaronder men opnieuw bereid was zich in de stad te vestigen. Aan die voorwaarden schijnt ten deele voldaan te zijn door de afkondiging der hierachter (F 1) afgedrukte ordonnantie. — Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z en Y 4 vergeleken zijn; het was reeds vroeger gedrukt in: De Geer. Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht blz. 145.

2) Y 3: „item den bieraxcijns halff, item die wijnaxcijns allheell".

3) Y 4: „te setten van alle goeden".

4) Y 4: „burgemeesteren".

5) De woorden: „die offgaen. 3. Item .... te hoeren" ontbreken in Y 4.

hoeff, dat sullen wy macht hebben van des heeren wegen, behoudelick den heer tsijn niet te vercorten.

6. Item eenigerhande ordinantie, die wy maken van der steden wegen van wevery off van brouwery off onse huysen op te setten off neder, dat willen wy doen by den recht ende by de wijsheyt van der stede.

7. Item kerckmeesters te setten ende gasthuysmeesters by den recht.

8. Item wanneer die heer onse poorteren in de stock slaet van breucken off van boeten, soe sal die stockmeester [1]) hebben, de se verwairt [2]), van sijn sluuutgelt twaelff Dortssche placken, alzoe verre als zy daerin benachten [3]), ende niet meer, hoe lange sy sitten; ende benachten [4]) zy daer niet in [5]), soe sijn sy schuldich [6]) ses Dortsche placken ende niet meer.

---

1) Z: „stockmesters".
2) Y 4: „bewaert".
3) Y 4: „vernachten".
4) Y 4: „vernachten".
5) Dit woord ontbreekt in Z en Y 4.
6) Dit woord ontbreekt in Y 4.

F [1]). RECHTEN, GEORDINEERT ENDE GEGEVEN [2]) VAN [3]) HEER WILLAM VAN EGMOND, HEER TOT ISELSTEYN [4]), DIE MEN HOUDEN [5]) ZALL IN DIE STEDE VAN ISELSTEYN ENDE IN DEN AFFTERSLOOT, BENSCOP ENDE POLSBROECK [6]).

(c. 1425—1451)

I. *Dit zijn alsulcke ordinantiën, als heer Willam van Egmont, heer tot Iselsteyn, gemaeckt ende geordineert heeft in zijnre steden van Iselsteyn ende voort in synen lande Aftersloet, Benscop ende Polsbroeck, ruerende van alrehande saken, hem selven ende zijnre gemeenten ende den gemenen oirbaer aengaende, duerende altijt tot onsen wederseggen toe* [7]).

1. *Dat nyemant sijn koorn anderswair ter molen en sal brengen.* — Eerst zo en [8]) zal nyemant zijn koorn andersswair ter molen brenghen dan tot Iselsteyn off binnen der heerlicheyt van Iselsteyn [9]) tot der moelen, die der heerlicheyt toebehoren,

---

1) De onder dit hoofd in Y 1 bijeengebrachte ordonnantiën (allen behalve III gedrukt in Codex diplom. Neerl. 2e Serie IV 2e afd. blz. 122) komen in Y 2, Y 3, Z en Y 4 afzonderlijk voor; aan deze uitgave is Y 1 ten grondslag gelegd, maar de andere HSS. zijn er mede vergeleken. In Y 2 ontbreken echter de ordonnantiën, vermeld onder II en III (behalve de artt. 2 en 3). De opschriften van de onderdeelen der ordonnantiën en de artikelen zijn ontleend aan Y 2, Y 3 en Z.

2) De beide laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3, Z en Y 4.

3) Y 3: „by".

4) De drie laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3, Z en Y 4.

5) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „daer men nae voortgaen sal".

6) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „in die steede ende lande van Yselsteyn".

7) Dit opschrift is ontleend aan Y 2, Y 3, Z en Y 4; het ontbreekt in Y 1.

8) Dit woord ontbreekt in Y 4.

9) De beide laatste woorden ontbreken in Y 2.

op huer mulffter, als van outs gewoenlick is. Ende waert, dat yemant hierin [1]) gebreckelick viell, die zoude verbueren eenen Vranckrijcksce schild, also dicke als hy dat dede.

2 [2]). *Van der wage.* — Voert alle goet, dat [3]) waechber [4]) is, ende zy vertieren [5]) willen, dat zell tot Iselsteyn ter wagen comen, als dat van outs [6]) gewoinlic is, op die peene voirscreven.

3. *Van der mate.* — Voert van den [7]) maten, so [8]) en zal nyemant meten mit uutheemschen [9]) maeten noch mit anderen maeten, dan die der heerlicheyt toebehoren, op die [10]) peene voirscreven.

4. *Die tappers sullen hoir bier mit gebranden* [11]) *maten vercopen.* — Item so sullen alle die tappers binnen die stede [12]) ende binnen den lande voirscreven [13]) tappen ende hair bier vercoopen mitten gebarnden maeten van Iselsteyn om alsulck gelt, als die schout van des heeren wegen mitten gerecht van Iselsteyn daertoe ordineren ende setten zullen, ende den luden huer volle maet geven, op een peen van vijff cromsterten, also dicke als hy dat verbuerde.

5. *Die backers sullen hair broot backen op een seker gewicht* [14]). — Item alle die backers zullen huer broot backen op een zeker wicht ende om een zeker ghelt, gelijck als die schout mitten gerecht ordineren zullen, op dat broot te verbueren ende op den peen van den bier [15]), also dicke als dat bevonden worde [16]).

6. Item wair dat sake, dat dese tappers off dese backers op dese maet nijt tappen off backen en wouden, so sullen zy drie

---

1) Y 4: „hierin iemant".
2) In Z worden de drie volgende artt. onder één opschrift samengevat.
3) Y 4: „daert".
4) Z: „waenber".
5) Y 4: „verkeren".
6) De beide laatste woorden ontbreken in Y 4.
7) Y 3 en Z: „der"; Y 4: „de".
8) Dit woord ontbreekt in Y 3.
9) Z: „buytenlaensche".
10) Dit woord ontbreekt in Y 4.
11) Z: „geëgde".
12) Y 3: „den steden".
13) De negen laatste woorden ontbreken in Z.
14) Y 3 en Z: „wicht".
15) Z: „brodt".
16) De negen laatste woorden ontbreken in Y 1.

maenden sonder tappen off backen wesen, op een peen van twee oudschilden.

7. *Wie sijn bier missaect.* — Item soe wie bier indede ende dat missakede voir den axsijssmeister, ende die axsijssmeister hem dat bewysen conde, die zall zijn [1]) axsijs gheven van dien bier, dat hy ingedaen hadde, ende dairtoe verbueren eenen halven Vranckrijcksce schild, half den heer ende halff den axsijssmeister [2]).

8. Item so wie uutheemsce kout [3]) inleyde metten inbrouwen bier, die zullen den uutheemschen kout [4]) tappen gelijck [5]) den inbrouwen bier, op een kuer van een halven Vranckrijcksce schild, also dicke als zy [6]) daerop bevonden ende bekuert worden, halff tot des heeren behoeff ende halff [7]) den axsijssmeister [8]). Ende dair en zall gheen tapper, die bier vercoopt, bier [9]) inleggen selver te drincken off zijn boeden, hy zal daer axsijs off gheven.

9. Item so wie eeck tappet, die aen wijn off aen bier nijt versijst en is, die zall axsijs geven den axsijssmeisteren.

10 [10]). Item een yegelick, die ter wagen komt, die zall gheven van een hondert bondell henneps II Vlaemsce groot, item van een wagen vlas een Vlaemsce groot, item van een scippont kasen een Vlaemsce groot, item van een vat botteren een Vlaemsce groot; item van een hondert pont weghens zal men geven een halff out botgen, item van een ende vijfftich pont alzo veel als van hondert pont; item van vijfftich pont nederwert tot vijff ende twyntich pont toe zal men geven een vierendeel van een out botgen, ende van vijff ende twyntich pont nederwert so [11]) sal men geven een achtendeel van een out botgen.

---

1) Y 4: „den".
2) Z: „axcijsmesters".
3) Y 3 en Y 4: „kuyt".
4) Y 4: „keyt".
5) Y 3 voegt hier in: „men".
6) Y 2 en Y 4: „hy".
7) Y 4: „tot".
8) Z: „excijsmesters".
9) Dit woord ontbreekt in Y 4.
10) Tusschen dit en het voorgaande art. voegen Y 2 en Y 3 de artt., in deze uitgave vermeld in III artt. 2 en 3, in. Ook Z verwijst naar de bladzijde, waar de door Y 2 en Y 3 hier ingevoegde artt. voorkomen.
11) Dit woord ontbreekt in Y 4.

11. Een yegelick poirter mach ontfaen off[1]) uutwegen binnen zynen huyse tot[2]) thien pont wegens toe op eenen dach sonder verbueren van den waghemeister[3]).

12. *Dat alle goet, dat*[4]) *waechbaer is*[5]), *tot Yselsteyn ter wagen comen sal.* — Item also die luden in den landen van Iselsteyn arghelist soeken om huer goet uut den lande van Iselsteyn te voeren, dat eerst ghewegen hoert te wesen in der wagen tot Iselsteyn, seggende[6]), als zy dairmede[7]) begrepen worden, „dat sys nijt vercoopen[8]) en willen maer anderswair opleggen willen, ende als zy dat vercoopen willen, so sellen zy dat weder ter wagen brenghen", ende alzo den waghenmeister[9]) hoer ghelt ontvoeren[10]); dairom so isser geordineert: zoe wie zijn goet, dat gewegen hoert te wesen, uuten lande voerde off opten wegen bevonden worde voerby Iselsteyn off tOudewater off tot Schonoven wert voerende[11]) off andersswair, ende zy daerop bevonden worde, die zouden verbueren eenen Vranckrijcsce schild, halff den heer[12]), halff den wagemeister[13]), also dicke als zy[14]) bevonden worde.

II. *Van den openbair overspeelders, woekenaers ende meneedighen*[15]), *geordonneert by heer Willem van Egmont, heer tot Iselsteyn, anno XIIIIc ende XXXVII op sinte Baven dach.*

1. Eerst zo[16]) wie in openbair overspell saet off woekerde,

---

1) Y 3 en Y 4: „ende".
2) Dit woord is ontleend aan Y 3, Z en Y 4; het ontbreekt in Y 1 en Y 2.
3) Z: „wachmesters".
4) Z: „goeden, die".
5) Z: „sijn".
6) Z: „seggen".
7) Dit woord ontbreekt in Z.
8) Z: „becoepen".
9) Y 3; „die wagemeester"; Z: „den waegemesters".
10) Z: „ontberen".
11) Z: „voeren".
12) Y 3 voegt hier in: „ende".
13) Z: „waechmesters".
14) Y 2: „hy". Z voegt hier in: „daerop".
15) De rest van dit opschrift ontbreekt in Y 3, Z en Y 4. Daarvoor in de plaats komt het volgende voor: „Int jaer ons Heeren dusent vierhondert seven ende dertich op sinte Baven dach soe heeft onse geduchtige heer, heer Willem, broeder tEgmonde (ontbr. in Y 4) ende heer tot Yselsteyn, een wilkoer gemaect by gemeenen gerecht, oudt en nieuwe, ende anders by veel goede mannen in onsen lande van Isselsteyn, ende dat men voertaen voer recht wysen ende houwen sal".
16) Dit woord ontbreekt in Y 4.

dat scepen kenlick waer, die zoude verbueren thien pont, twaelff Dortsche placken voer elcke pont. Ende zy en zellen nimmermeer in den gerechte sitten, dair zy vonnisse wysen zullen by hooren eede, noch hueren eedt en zal nummermeer geloefft wesen voir den gerecht, ter tijt toe dat die scepen kenlick waer, dat zy volcomelyken die woekeryde ende des overspels offgedaen ende gelaten hadden. Ende desse mach men bekueren tot allen maenden. Ende wair dat sake, dat enich vroupersoen in openbair overspell gevonden [1]) worden, die zoude op eenen Sondach die steen om haeren hals om die kerck draghen, off die boet ghelden, als voerscreven staet.

2. *Wie een quaden eedt sweert.* — Item waer dat sake, zoe [2]) wie voir den recht eenen eedt swoer, ende met twee wittachtige mannen off meer betuycht werde voir scepen, dat hy eenen quaden eet gesvoren hadde, die soude verbueren teghen mynen heer [3]) X pont [4]), XII Dordrechsse placken gerekent voir elcke pont; ende zy en zullen nummermeer in den gerecht sitten, dair zy vonnisse wysen zullen by haeren eede, noch hueren eet en zall nummermeer geloift wesen voer den recht [5]).

III. *Item by denzelven heeren Willem voirscreven anno XIIII^{c} ende XXXVI* [6]).

1. *Van die slooten te schouwen.* — Int [7]) jaer van veertienhondert ende sesendertich soe es overdragen by onsen geduchtigen heeren, heeren Willam, heer van Isselsteyn, ende by Aelbert die bastert heeren Gerritss. van Egmonde als een schoudt, Aelbert Heyness., Aernt Coppess., borgemeisteren, Aelbert Heyness., Willam Heynreckss., Govaert van Striment, Simon Lubbertss., Henrick die Wilde, goede mannen, naedat sy ons geseyt hebben nae ouden haircomen [8]), dat dieghene, die op die sloot woenen, die langhes duer die straet ghaet in die achterstraet, schoon

---

1) Y 4: „bevonden".
2) Deze vijf woorden ontbreken in Y 4.
3) Dit woord is ontleend aan Y 3, Z en Y 4; het ontbreekt in Y 1.
4) Z: „of".
5) Y 4: „gerechte".
6) Dit opschrift komt alleen voor in Y 1.
7) Y 4: „Item int".
8) Deze geheele aanhef is ontleend aan Y 3, en ontbreekt in Y 1, waar deze woorden vervangen zijn door: „Item".

maecken zellen ende die schouwe jairlix [1]) daeroff verwaren, op alsulcke kueren, als aldair [2]) van outs op staen. Ende dieghene, die dairteghenover woenen off mit erffve leggen aen die ander zyde van der straet, zullen dat slijck off fulnis, dat uut die sloot voirscreven gewonnen wert, wechdoen van der straet op hoer zelffs cost. Ende dese voirscreven overdracht zal men voirtan voir recht wysen ende houden, tot [3]) alre tijt als men te doen heeft [4]).

2 [5]). *Dat men geen bier mit kannen buten der heerlicheyt halen sall.* — Item dair en zal nyemant gheen bier mit kannen haelen buyten die heerlicheyt van Iselsteyn, op een kuer van een Vrancrijcxe schild, alzo dick als hy daerop [6]) bevonden werdt, halff den heer ende [7]) halff den axsijssmeister [8]).

3. Item soe wie bier indede van den [9]) buerluyden om zijn zelffs drincken, ende dat leende zynen buerman om offter weder te leenen, die zoude axcijs gheven van dien bier, dat hy ingedaen hadde, ende daertoe verbueren eenen halven Vranrijcxen schild, halff den heer ende [10]) halff den axcijssmeister [11]).

IV [12]). *Rechten, previlegiën, gemaickt ende gegeven van heeren Willem voerscreven* [13]), *daer men binnen die stede ende lande van Iselsteyn, Benscop ende Polsbroeck nae richten zal, anno XIIII^{c} XLI ipso die nativitatis Virginis* [14]).

Int jair ons Heeren duysent vierhondert ende een ende veer-

---

1) „Jairlix" ontbreekt in Y 4.

2) Y 3, Z en Y 4: „daer"; in Y 3 is dit veranderd in: „aldaer".

3) Y 3: „op".

4) Tusschen dit en het volgende art. voegt Z in: „Item daer en sal" enz., gelijk de laatste zinsnede van 1 art. 8.

5) Dit en het volgende art. worden in Y 2 en Y 3 ingelascht tusschen 1 9 en 1 10.

6) Y 3: „hyerop".

7) Dit woord ontbreekt in Y 4.

8) Z: „axcijsmesters".

9) Dit woord ontbreekt in Y 3.

10) Dit woord ontbreekt in Y 4.

11) Z: „axcijsmeysters".

12) Voor deze ordonnantie is nog vergeleken een extract, inhoudende het opschrift en de eerste drie artt., in 1588 uit een register van handvesten, toen onder Ludolf van Zevender berustende, getrokken en gecollationeerd met het handschrift zelf. Dit extract, dat geschreven is met dezelfde hand als Y 3, berust in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 5) en wordt hier aangehaald als Y 5.

13) Y 5: „van Egmont, heer tot Isselsteyn".

14) In Y 2, Y 3, Z en Y 4 luidt dit opschrift aldus: „Rechten, geordineert van heer Willam, brueder tEgmonde (Y 4: broeder van Egmont), etc.".

tich op Onser Liever Vrouwen dach nativitas heeft heer Willem, broeder tEgmonde, heer tot Yselsteyn, geordineert ende gemaect by goetduncken zijnre gerechte: Dirck die Goyer als een schout, Aelbrecht Heynensoen ende Aernt Coppenss. als burghermeisters, ende dieselve Aelbrecht Heynes., Jan Roelofs., Aelbrecht Aelbrechts., Ytgen Langen soen, Gijsbert van der Huel, Heynrich Heynricks. ende Jan van Bunschoten als scepenen van zijnre steden van Yselsteyn, ende voert by goetduncke van der vroetscap ende rijckheyt van synen gemenen lande van Yselsteyn, Benscop ende Polsbroick, om [1]) ummer ruste ende vrede te bet te onderhouden ende om nutscap zijnre landen voirscreven, zeckere wilkoren ende rechten, dair men voertaen binnen zijnre steden ende in zynen lande voirnoempt op wysen ende rechten sal, gelijcken hiernae bescreven staet, alletijt te vermeeren ende te verminderen, als des van node wesen zall, by goetduncken des heeren van Yselsteyns ende zijnre nacomelingen, heeren van Yselsteyn dan in der tijt wesende [2]).

1 [3]). *Hoe lange scepenenbrieven dueren zellen.* — In den iersten [4]) so sullen [5]) alle scepenenbrieven [6]), die van schulde staen off [7]) rueren binnen den kersspell van Iselsteyn [8]), nijt langher dueren dan een jair na datum sbrieffs, ten war, dat zy duersteken worden [9]) mit andere scepenebrieven [10]), zo zullen zy dan moghen dueren [11]) twyntich jairen lang na den doersteken des brieffs voirscreven, ende dairentenden doot, te nijt ende van egheenre weerden wesen [12]).

---

1) Dit woord ontbreekt in Y 3.

2) Deze inleiding is ontleend aan Y 2, Y 3 en Z. Zij ontbreekt in Y 1 en Y 5; Y 4 heeft in hare plaats deze woorden: „Int jaer ons Heren IMIIIICXLI op Onse Lieve Vrouwen dach nativitas heeft heer Willem gemaect met goetduncken van schout, burgemeesteren, schepenen, vroetschap ende rijckheyt van synen landen etc."

3) Dit art. is overgenomen in G. art. 17.

4) G: „Item".

5) De beide laatste woorden ontbreken in G (Y 1).

6) G: „gerechtsbrieven".

7) De beide laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3, Z en Y 4.

8) G (Y 1, Y 3 en Z): „karsspelen Benscop ende Polsbroeck"; G (Y 2): „kerspelen van Benscop ende van Polsbroeck".

9) G: „die duersteken ware".

10) G: „gerechtsbrieven".

11) G: „dueren moegen".

12) Dit woord ontbreekt in Y 4 en Y 5.

2 [1]). *Gerechtsbrieven van husen, erven ende hilixvoerwaerden sullen ewelick dueren.* — Item alle scepenengerechtsbrieven, roerende van huysen, van erven off van hylixvorwairden, die zullen ewelick dueren. Ende ware dat sake, datter [2]) yemant huysinghe off erve cofften, die zullent [3]) drie Sonnendagen aeneen [4]) den bode in der heyligher kercken laten seggen, dat zyt gecoft hebben; offter yemant yet op te zeggen heeft, die zalt [5]) aenspreken mit recht binnen een jair ende sess weken, off dairenthenden en zal men hem dair gheen recht off [6]) doen.

3 [7]). *Van die wilkoer.* — Item so wie een wilkoer doet voir den [8]) schout ende scepenen [9]), die wilkoer sall binnen tsjairs [10]) uutgerecht worden, nadat sy gemaickt [11]) is, off die zall thenden tjairs uut wesen ende van egheenre weerden zijn [12]).

4. Item so wie deen opten anderen eerst aenvecht, die zall beyde die boeten ghelden, ten ware, dat die verwerer die eerste aenvechter alzoe quetste, dat hy boeten schuldich ware, zo zall een yegelick van hem zijn boeten ghelden.

5 [13]). *Dat den hennip tot Yselsteyn eerst ter merckt comen zal.* — Item alle den hennep, die binnen den lande van Iselsteyn, Afftersloot [14]), Benscop ende Polsbroeck gewassen is off wassen zall, die zall op eenen Woensdach eerst in der wagen tot Iselsteyn gewegen wesen, eer hy tot eenighen anderen marckten comen mach, op een boete van een Vranckrijcxse schild [15]), halff tot sheeren behoeff ende halff tot des waghemeysteren behoeff [16]).

6. *Dat men nyemant en sal laten verdingen.* — Item ware dat

---

1) Vgl. met dit art. G. artt. 18 en 19.
2) Y 4: „dat".
3) Z: „sullen"; Y 4: „sall".
4) Y 5 voegt hier tusschen: „in der".
5) Z: „sal".
6) Y 5: „hem geen reeht daervan".
7) Dit art. is overgenomen in G art. 20.
8) Dit woord ontbreekt in Y 4.
9) G: „voer den gerecht doet".
10) Y 3 en Z: „binnen een jair".
11) Z: „yemandt".
12) Y 4: „wesen"; G: „off zy en sal dairenthenden van egeenre weerden wesen".
13) Dit artikel is overgenomen in G. art. 21.
14) Dit woord ontbreekt in G.
15) G: „ouden schildt".
16) Dit woord ontbreekt in Y 4; G: „halff den heere ende halff den wagemeister (Z: „wagemeysters")".

yemant [1]) dese wage voirscreven [2]) gehuert hadde, ende enich van den ondersaten liet verdinghen van zynen hennep, dat die in der wagen tot Iselsteyn [3]) nijt gebrocht en worde opten Woensdach, als voirscreven is, die zoude die voirscreven boeten zelve ghelden van alzoemennichwerffe, als hy dair hadde laeten verdingen, halff tot sheeren behoeff ende halff [4]) tot zijnre steden behoeff [5]).

7 [6]). Item waer dat sake, dat iemandt den anderen toesprake voer de schoudt ende schepenen tot Isselsteyn van schade off van schulde, ende die aenspraker hem vermate dat wittelijck te betugen, soe en soude die verweerer geenen eedt daervoor doen moegen. Ende waer dat sake, dat die aenspraker synen tuyge bybrochte, soedat den schepenen dochten, dat die van weerden waeren, soe soude die aenspraker zynen clage gewonnen hebben, ende daertoe soe soude die verweere ghelden die boeten van thien ponden, elcke pont gerekent voer enen Rijnsche gulden, tot des heeren behoeff. Ende brochte die aenspreker sijn tuyge niet by, als voorscreven is, soe soude hy dan ghelden die boeten van thien ponden voorscreven, ende die verweerer soude dan quijt weesen van den claege voorscreven. Ende zoe wie aldusdanige aensprake doen wil, die sal tasten aen des boeden goede ende bekennen hem in der wilkoer.

8 [7]). *Van den jaermerckt.* — Item die jairmerckt [8]) zal verleyt worden, dat die inghaen zal vierthien dagen voir grote Vastelavont; ende die rechte thoondach zal wesen Sonnendaghes voir den [9]) rechten [10]) Vastelavont.

9 [11]). Item alle scepenen- ende gerechtsbrieven van Iselsteyn [12]) voir datum deser wilkoer [13]) dair zal men recht mede spreken

---

1) Y 2 Y 3 en Z: „Item wair yemant, die"; Y 4: „Item waert iemant, die".

2) Dit woord ontbreekt in Y 4.

3) De beide laatste woorden ontbreken in Y 5.

4) Dit woord ontbreekt in Z.

5) Dit woord ontbreekt in Y 4.

6) Dit art. komt alleen voor in Y 3. Aldaar staat in margine aangeteekend: „Dit punt is gedoet ende te nyet gemaect doer heer Willam mit eenen brieff, besegelt up spatium sbrieffs".

7) Dit art. is overgenomen in G art. 22.

8) G (Y 1): „jairmerckten".

9) Dit woord ontbreekt in G.

10) Z: „groete".

11) Dit art. ontbreekt in Y 4; het is overgenomen in G art. 23.

12) G voegt hier in: „Benscop endePolsbroeck, die van schade off van schult roeren".

13) G: „ende die gegeven zijn voor datum des brieves".

binnen tsjairs [1]), nadat dese wilkoeren ghemaickt zijn [2]), off diezelve brieven zullen doot ende te nijt wesen, ten ware, dat die duersteken worden [3]), geliken [4]) voirscreven is.

10 [5]). Item so [6]) wie deen den anderen [7]) camp [8]) off hantyzer [9]) biet, ende men dat mit twee goede mannen [10]) betugen mach, die zal verbueren een boete van thien pont voirscreven [11]).

11 [12]). Item ware dat sake, datter yemant ware, die [13]) den anderen mit quaeden, smaedeliken woorden, dat zijnre eeren aenginge, uutdaechde [14]), ende vechtende worden, so soude die uutdagher sanders [15]) boeten ghelden.

12 [16]). Item ware dat sake, datter yemant van des heeren ondersaeten [17]) van Iselsteyn borghe worde aen een mans hant van buyten, ende diezelve man van buyten gewesen worde aen bruyckware, zo zoude die borge voirscreven [18]) die bruyckware [19]) zelver houden, ende geven den man van buyten zijn gelt, also verre als het die heere nijt aen hem en name, of men soudt die borghe voirscreven uut zijn reetste [20]) goeden [21]) schatten.

13. *So wie opten gerecht spreeckt.* — Item so wie oneerbaerlick [22]) spreeckt op den heer off op zynen gerechte, die zall dat beteren by den heere ende by zynen gerechte.

---

1) Z: „binnen een jaer".
2) G: „na datum deszelven briefs".
3) G: „ware".
4) G: „als".
5) Dit art. is overgenomen in G art. 24.
6) Dit woord ontbreekt in Y 4.
7) Dit woord ontbreekt in G (Y 2).
8) Z: „campt".
9) De beide laatste woorden ontbreken in G (Y 1).
10) G: „bueren".
11) G: „X Rijnsche gulden".
12) Dit art. is overgenomen in G. art. 25.
13) G voegt hier in: „deen".
14) Y 2, Y 3, Z, Y 4 en G: „uuytdageden, dat zijnre eeren aenginge".
15) G (Y 3 en Z): „des anderen".
16) Dit art. is overgenomen in G art. 26.
17) Dit woord ontbreekt in Z.
18) Dit woord ontbreekt in G (Z).
19) Y 4 voegt hier in: „voirscreven"; G voegt hier in: „of huysinge".
20) Z: „gereetste".
21) Y 3: „goede".
22) Y 4: „oneerlick".

14 [1]). *Van die vrede.* — Item alle vreden zullen gedueren [2]) tot drien tyden van den jare, te weten: den heylighen Derthiendach, beloken Paeschen ende sinte Lambertus dach.

15 [3]). *Hoe men die vrede vermanen ende vernyen sall.* — Item so wie in vrede compt, die zall den vrede vermanen ende vernyen op elcken vredach voirscreven aen den schout, totter tijt toe dattet gesoent is; ende wair yemant, die dat nijt en dede, die verbuerde XV pont payements voirscreven [4]). Maer wat ondersaeten sheeren van Iselsteyns deen tegen den anderen in vreden [5]) quamen, die vrede zal gedueren ende nijt uutgaen, totter tijt toe dattet gesoent is. Ende elcke, die also in vreden comen, die zullen den vrede vermanen ende vernyen elcken vredach voirscreven in elcken schoutambocht, dair die vrede ierst genomen wort; ende die dat nijt en dede, verbuerde een pont.

Ende [6]) die aldus in vrede gecomen ware, als voirscreven is, dien zal die schout, daer dat gebuerde, inbieden, alst hem genuecht, oft alst ennich van de [7]) partyen vermaende; ende die zullen inbliven leggen vierthien dagen lanck; ende wair(t) [8]), dat zy binnen die [9]) vierthien dagen nijt en zoenden, so selsse die schoutet uutleyden, ende zo zullen zy [10]) verburghen off zeker wilkoer doen, te soenen by den heere. Ende ware yemant, die [11]) aldus ingeboden worde, die nijt in en bleeff leggen, die verbuerde X pont payements voirgenoemt [12]), ende dessgelijcxs, also dicke alss hy uutghinghe.

V. *Wat een brouwer van een vat bier te excyse geven sall* [13]).

Anno XIIIIc ende LI [14]) quam heer Willem voirscreven [15])

---

1) Dit art. is overgenomen in G art. 14.
2) G: „dueren".
3) Dit art. is overgenomen in G art. 15.
4) De beide laatste woorden ontbreken in G.
5) „In vreden" ontbreekt in G (Z).
6) In Y 2 heeft de tweede alinea van dit art. tot opschrift: „Hoe men die vrede uutrichten sal". In Y 3 staat dit opschrift op den kant.
7) Dit woord ontbreekt in Y 2 en G (Z).
8) Y 4: „waert".
9) Y 3 en G (Z) voegen hier in: „voorseyde".
10) Dit woord ontbreekt in Y 1.
11) Y 4: „Ende waer, dat iemant".
12) Z: „voor een"; de beide laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3 en G (Z).
13) Dit opschrift is ontleend aan Y 2, Y 3 en Z; het ontbreekt in Y 1.
14) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „Int jair van een ende vijftich doe".
15) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „Willam, broeder tot Egmond, heer tot Yselsteyn".

binnen Iselsteyn by den gerechte, out ende nye, ende overdroech, alzo zy samentliken in den lande vonden by den oude, wysen ende vroede, dat dat vat van den binnenbrouwen bier staen zell op een out botgen te excijss, den brouwer een botgen ende den tapper [1]) een botgen.

---

1) Y 3: „de tappen".

G [1]). HIERNAE VOLGHEN RECHTEN ENDE PREVILEGIËN, DIE MEN NOEMPT DIE BENSCOPER ENDE POLSBROECKER WILCOER [2]).

(1457)

Wy Willam broeder te Ghelre, heere tot Egmonde [3]), tot Iselsteyn ende slants van Mechelen, hebben geordineert ende gemaickt by goetduncke onsen gerechte ende vroetscap ende rijckheyt [4]) onser [5]) stede ende voert by goetduncken van der vroetscap ende rijckheyt van onsen ghemeenen lande van Isellsteyn, Benscop ende Polsbroeck, om ummer ruste ende vrede te bet [6]) te onderhouden ende om nutscap ende prouffyte onser landen voirscreven, zekere wilkoeren ende rechten, dair men voirtan binnen [7]) onser stede ende in onsen landen voerscreven op wysen ende rechten zall, gelijcken hierna bescreven staet; te vermeerderen ende te verminderen, als des van noede wesen

---

1) Deze ordonnantie (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 128) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2, Y 3, *Z* en Y 4 vergeleken zijn. Verscheidene bepalingen dezer ordonnantie (de artt. 1—5, 8, 14, 15, 17 en 19—26) zijn geheel of ten deele overgenomen uit die van Guyotte (B), van Jan van Egmond (D 1) en van Willem broeder tot Egmond (F IV); er worden daarom in Y 1 alleen de eerste woorden van vermeld onder verwijzing naar de betrokken ordonnantie. In Y 4 komen alleen de artt. 7, 9, 11, 19, 21 en 28 voor, terwijl in dit handschrift in den aanhef verwezen wordt naar de ordonnantie van Jan van Egmond (D 1), die nagenoeg gelijkluidend is met die van Guyotte, terwijl eene latere hand er verwijzingen naar de ordonnantie van Willem broeder tot Egmond (F IV) heeft bij gevoegd.

2) In Y 2, Y 3, Z en Y 4 luidt dit opschrift: „Die wilkoer van Benscop ende Polsbroick".

3) Y 4 voegt hier in: „heer".

4) De beide laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3, Z en Y 4.

5) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „van onser".

6) „te bet" ontbreekt in Y 4.

7) Y 4: „in".

zall, by goetduncken onser ende onser nacomelinghen, heeren van Iselsteyn, dan in der tijt wesende.

1 [1]). = B. art. 1.

2. = B. art. 12.

3. = D. 1 art. 4.

4 [2]). Item so wie een kuerwonde stake, sloech off schoet, verbuerde [3]) IIII pont.

5 [4]). Item [5]) een leemte thien pont.

6. Item so wie den anderen sloeghe off worpe mit eenen steene off mit eenen kanne, verbuerde twee pont.

7. = N. IV art. 12.

8 [6]). Item wair dat sake, dat [7]) een quaet wijff eenen goeden manne te hooffde sprake mit quaden woorden, off dat twee wiven, deen teghen den anderen, schouden, die zall den steen dragen, also verre als den gesvoren mitten schout dat goedunckt, off zy zullen des heeren van Iselsteyns gemoide hebben.

9 [8]). Item ware, dat yemandt vechtende worde, off dair men vechtelick off vermoede, ende yemandt were, die hem van sheeren wegen eenen vrede eyschede, ende die dan [9]) den vrede weygherde, die verbuerde tot elcker weygheringe vijff pont tot drie reysen toe; ende tvierdewerff zal men hem aentasten ende houden tot des heeren behoeff, ende alsdan zall hy staen tot des heeren genaden. Ende were [10]) yemant van den bueren, die dairby wair, off diet wiste, ende dairby comen mochte, ende hys nijt en holp houden, dat zoud men houden aen zijn lijff ende goet.

10 [11]). Item quame yemant van buyten, die mit voersetten wille ennich van den buren off yemant anders slaen, misdoen off beschadigen woude, die verbuerde XXV pont; ende dessgelijcxs alle dieghene, die mit hem waren. Ende die men aldus slaen off beschadigen woude, souden die ghemenen buren be-

---

1) Voor dit en de vijf volgende artt. verwijst Y 4 naar D 1.
2) Vgl. B art. 4.
3) Y 2: „die verbuert"; Y 3 en Z: „die verbuerde".
4) Vgl. B art. 5.
5) „Item" ontbreekt in Y 3 en Z.
6) Vgl. B art. 11. — Dit art. ontbreekt in Y 4.
7) Y 3: „Item waer dat"; Z: „Item waert, dat".
8) Vgl. N IV art. 7.
9) Dit woord ontbreekt in Y 4.
10) Y 4: „Endc waert, dat".
11) Vgl. N IV art. 11. — Dit art. ontbreekt in Y 4.

schudden ende aen een vrede helpen, ende den anderen houden tot sheeren behoeff te recht. Ende ware yemant van den buren, die dairby comen mochte, ende hy des nijt en dede, die verbuerde XXV pont. Ende wair oick [1]) yemant, die ennich man den bueren ondringen woude, off ondronghe, die zy te recht houden wouden, die verbuerde hondert ponde, ende voirt den heere te beteren, naedat die brueke geleghen ware.

11. Item wair dat sake, dat yemant vechtende worde binnen den ban van Benscop ende dat den schout nijt by en brochten binnen een atmael, nadat dat vechtelick schiede [2]), van denghenen, die dairby waren, man off wijff, die verbuerde twee pont.

12 [3]). Item ennich man, die in vechtelick quaem, ende voirvluchtich wair, ende gevreet worde, die zal binnen een atmael dairnae eenen vrede gheven off doen gheven aen den schoutet off aen den bueren om eenen vrede te werven aen denghenen, dair hyt jeghens heeft; ende wair dat hys nijt en dede, zoe verbuerde hy XV ponden.

13. Item die hantdadige van eenen dootslage en zall ghenen vrede hebben, maer die ontschuldige maghen zullen vrede hebben.

14. = F. IV art. 14.

15. = F. IV art. 15.

16. Item ennich buren, die totten anderen quamen om vrede te maken off om denghenen te recht te helpen houden, diewelcke dat gheen vrede geven en woude off die gebroicken hadde, die en zal op die tijt gheen brueken verbueren.

17. = F. IV art. 1.

18 [4]). Item wat gerechtsbrieven ruerende (zijn) van eyghen off van erve off van hylixvoirwairden off van bruyckwere, die zullen ewelicke dueren. Ende ware dat sake, datter yemant eyghen off erve off bruyckwere cofften, die zullent drie Sonnendagen aeneen in der heyligher kercken laten seggen van elcken schoutet in zynen bedrive, in der tijt wesende. Ende dair zellen zy aff gheven van des zy mit recht schuldich zijn, dat is te weten eenen ouden boddrager, elcke reyse, dat syt gecoft hebben. Offer yemandt yet op te seggen heeft, die zullent aenspreken

---

1) Dit woord ontbreekt in Y 2.

2) Y 4 „geschiede".

3) Dit en de zes volgende artt. ontbreken in Y 4; met eene hand van circa 1650 is hier bijgeschreven: „Hier zijn overgeslagen 7 articulen als niet in usu ende observantie".

4) Vgl. met dit en het volgende art. F. IV art. 2.

mit recht binnen een jare ende sess weken, off men en zoude hem dairenthenden [1]) gheen recht off doen.

19. Item so wie eyghen off erve off bruyckweer gecoft hebben off aengeërfft is [2]), die zullen oeck drie Sonnendagen aeneen in der heyligher kercken laten seggen, dat [3]) syt gecoft hebben [4]); offer yemant yet op te seggen heeft, die zullent aenspreken met recht binnen een jare ende sess weken, off men en zoude hem dairenthenden gheen recht off doen [5]).

20 [6]). = F. IV art. 3.

21. = F. IV art. 5.

22 [7]). = F. IV art. 7.

23. = F. IV art. 9.

24. = F. IV art. 10.

25. = F. IV art. 11.

26. = F. IV art. 12.

27. = N. IV art. 15.

28. Item wes [8]) die schoutet mit tween bueren betughen mach, dair [9]) en zall niemant gheen onschoudt voer doen moghen [10]).

29 [11]). Item so sall die schoutet panden moghen binnen den ban mit tween hemraeden; ende die scatdach zall wesen op eenen Woensdach ende des Donredaghes.

30. Item zo zal men voir alle des heeren schulden, dair men gheen borghen voir en nempt, boeten ende brueken ende andere schulden die luyden voir inbieden tot Iselsteyn, op een ouden schilt dages te verbueren. Ende ware dat zake, dat zy nijt in en ginghen, so soude hem die schoutet [12]) die brueken uutscatten mogen sonder panden mit [13]) hoiftghelde.

---

1) Z: „off daerentheynden sal men heem".

2) Y 2, Y 3, Z en Y 4 voegen hier in: „bynnen den kerspel van Benscop".

3) Y 3: „daer".

4) Y 2, Y 3, Z en Y 4 voegen hier in: „of dattet hem aengeërft is".

5) Y 2, Y 3, Z en Y 4: „of dairentenden en sal men hem geen recht dairaff doen"; met latere hand is in Y 2 daarbij gevoegd: „ten waere saicke, dat sy buten lants waeren"; met dezelfde hand is het in Z vermeld.

6) Dit art. ontbreekt in Y 4; met eene hand van circa 1650 wordt verwezen naar F.

7) Dit en de vijf volgende artt. ontbreken in Y 4; met eene hand van circa 1650 wordt verwezen naar F (er staat eigenlijk: „Hier sijn overgeslagen 7 articulen").

8) Y 3 en Y 4: „soe wes"; Z: „soe wie".

9) Z: „die".

10) Y 2, Y 3 en Y 4: „moegen doen".

11) De volgende artt. en het slot der ordonnantie ontbreken in Y 4.

12) Y 3 en Z voegen hier in: „hem".

13) Y 2, Y 3 en Z „metten".

31. Item alle buyrluyden in Benscop zullen tot bedrachten [1]) staen, die de schoutet dairtoe nempt, alss zy tot deser tijt [2]) gedaen hebben.

32. Item alle dese voirscreven rechten sal men doen mitten hemraeden, als men mitten bueren plach te doen.

Ende wy Willam, heere voirscreven, bevelen onsen hemraeden, die nu zijn ende noch namaels comen zullen, ende onsen schout [3]) dit voirscreven recht te helpen doen ende houden, als voerscreven staet. Item [4]) soe wes hier nijt bescreven en staet, dat zullen wy berechten mit onser heerlicheyt tot onsen wille. Ende alle dinck sonder fraude ende [5]) argelist. Ende want [6]) wy dit aldus gehouden willen hebben [7]), gelijck voirscreven staet, so hebben wy onsen zeghell aen desen brieff doen ende heyten hanghen. Gegeven int jair ons Heeren duysent IIIIc LVII opten lesten dach van Mey.

---

1) Y 1: „bedachten".
2) Y 3 en Z voegen hier in: „toe".
3) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1: „ons".
4) Y 2, Y 3 en Z: „ende".
5) Y 2, Y 3 en Z: „of".
6) Aldus Y 2; in Y 1 ontbreekt dit woord.
7) Aldus Y 2; in Y 1 ontbreekt dit woord.

H. ONGEDATEERDE ORDONNANTIËN, AFKOMSTIG UIT DE VEERTIENDE EN DE VIJFTIENDE EEUW [1]).

I [2]). *Item aldus zo zal men een poirter eeden.*

Item [3]) dat sweer gy ten Heylighen, dat ghy den heere van Egmont ende van Iselsteyn ende den poirte van Iselsteyn trouwe ende hout [4]) wesen zult, ende bystandich te wesen mit zynen live ende goede, mit raede ende mit dade, by nacht off by daghe, heymelick off openbair, noch nummermeer mit ghenen heeren off steden off bailjuwen, schouten off ander luden eenigherhande sprake off raedt te hebben, dat onsen heere ende der stede voirscreven van live off van goede teghendraghen mach; dat [5]) my God zo [6]) helpe ende Sijn Heylighen [7]).

II [8]). *Dit sijn meenten der poorten van Yselsteyn.*

1. Item eerst van den boge van der mure gemeten tot an Mants huys voirby der poorten zo is die meente breet II garden ende I dardendeel garts, ende midden twee garden ende II voete van den boge gemeten, ende after II garden ende I dardendeell garts van den boge gemeten.

2. Item die meente by der muere tuuysken Jans van Almelo [9])

---

1) Het is niet onmogelijk, dat enkele hier voorkomende bepalingen niet aan ordonnantiën zijn ontleend maar regelen van costumier recht bevatten.

2) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 3 en Y 4 vergeleken zijn.

3) Dit woord ontbreekt in Y 4.

4) Aldus Y 3 en Y 4. Y 1: „hont".

5) Y 3 en Y 4: „des".

6) Y 3 en Y 4: „alzoe".

7) De drie laatste woorden zijn ontleend aan Y 3 en Y 4; zij ontbreken in Y 1.

8) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 2, waarmede Z vergeleken is.

9) Z: „Amelo".

ende Peters van Muden is breet XVIII voet van den boge gemeten by der muere.

3. Item die meente tuschen Jacob Costwijns zoens [1]) ende Andries Gijsberts. is breet voir III roeden een vierdel min, ende after II garden ende I dardendeel garts.

4. Item die meente tuuysken Gerrit Duerincx ende Henrick des Scoemakers is breet II$^1/_2$ garde ende I voet.

5. Item die meente tuuysken Gijsbert uuyt den Wynkell ende Gerrit Roeskijns is breet III$^1/_2$ roede.

6. Item die steyger tuschen der mueren van den boge gemeten tot Evert Spykers toe is breet I$^1/_2$ roede.

7. Item die steyger uuter wyntmoelen is breet aen die haven toe XVIII voet.

8. Item tuschen Belyen Scultevoets tot aen die boge is breet gemeten XVIII voet.

9. Item besyden Beliën Schultelvoets van den boge gemeten II garden breet ende VI voet, ende also voort drayt rechts aen die pael by Bendens.

10. Ende [2]) tuschen Johan Bendens ende den boge van der mueren gemeten, is breet II$^1/_2$ garde ende II voet.

11. Item (tuschen) Lijsbet Willems ende den boeghe van der mueren gemeten is breet II garden ende V voet.

12. Item tuuysken Heyn Grieten zoen voor gemeeten aen den boge van der mueren is breet die meente II garden ende X voet.

13. Item tuschen Heyn Grieten hofstede besyden der mueren werdt gemeeten an den boege van der mueren, soe is die meente breet II$^1/_2$ roede.

14. Item te middewert tuuysken Heyn Grietenz. ende der brouweriën soe is die meente breet van den boeghe van der mueren gemeeten III roeden ende V voeten; ende die stege, die duer die hofstede ghaen sal van Lijsbet Willems tot aen die muere toe, sell wijt weesen twyntich voet.

15. Item daerafter by der brouweryen gemeeten van den boege van der mueren is die meente breet drie roeden ende een voet.

16. Item die stege after Roeloff Spijckers ten gasthuys toe is breet twyntich voet.

17. Item tuuysken Roeloff Spijckers ende der mueren van den boeghe te meeten is die meente breet tuschen den boeghe

---

1) Z voegt hier in: „huys".

2) De HHS. voegen hier in: „is".

ende Roeloff Spijckers muere II$^1/_2$ roede; ende IIII$^1/_2$ voet staet Roelofs muere op die meente.

18. Item tusschen Wouter Poortiers ende der mueren van den boeghe ghemeeten soe is die meente breet drie roeden II$^1/_2$ voet min.

19. Item die Verckenstraet is breet II roeden all langhes.

20. Item die Genoechde straet is breet twyntich voet.

21. Item die haven binnen der poorten hoort te weesen twee roeden in den [1]) boedem, ende sel men soe houden. Ende die sal men schouwen jaerlicx op sinte Lebuins dach die eerste schouwe twe Dordrechtse placken, ende op sinte Lamberts dach daernae desgelijcxs. Ende dit overdraeghen werdt op sinte Jans dach anno XIIIIc ende XXIIII [2]).

22. Item die sloot, die men schouwet ende die geleghen is besyden Geryt Oudelans. . . . [3]).

23. Item op sinte Odulphus dach anno etc. XXXV heeft onsen lieven ende getrouwen drost Willem Turck, heer tot Nyenroede etc., in byweesen schoudt, borgermeesteren ende tsamentlicken den gerechte die Haverstraet, leggende after dat convent binnen Yselsteyn, gemeeten, dat die voorscreven straet, van die convents muer streckende totten Geesden westwaert toe, aldair breet weesen sal twyntich voet min drie duym.

24. Ingaende van den Borchstraete ende streckende voor aen Lijsken Willems huys die sall wijt weesen XI voeten ingemeeten den eersten cant, drie voeten van den richelsteen; maer die daerop timmeren wil mit eenen steenen voete, opgeleyt uuyt dien boedem, daer sal die sloot wijt weesen VIII voet; ende desen sloot zullen schouwen schout ende scepenen tot alre tijt, zoe wanneer te doen is.

III [4]). *Buyten den huyse en sal nyemant den anderen overwerven.*

Item soe mach een yegelick werven binnen mueren van zynen

---

1) De beide laatste woorden ontbreken in Z.

2) Het is onzeker, of deze dagteekening alleen de vaststelling van art. 21, of die van de geheele ordonnantie betreft. Daar het bovendien niet uitgemaakt is, wie in 1424 heer van Yselstein was: Jan, heer van Egmond, of Willem broeder tot Egmond, heb ik gemeend dit stuk tot de ongedateerde ordonnantiën te mogen brengen, te meer daar het naar zijn inhoud samenhangt met de stukken, vermeld onder de nrs. III—VI.

3) De rest van deze bepaling ontbreekt in de HSS.

4) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 2, waarmede Y 3 en Z vergeleken zijn.

huyse tot synen wille; ende buyten den huyse soe en sal nyemandt den anderen overwerven [1]). Ende waer, dat yemandt den anderen overwerfden, soe wanneer dat diegheene, die overwerft is, dat thoendt den schoudt ende schepenen, zal tgerecht ghaen ende doen hem dat leghen, als den [2]) gerecht bescheydelick dunckt weesen, binnen drien daeghen, naedat zyt hem bieden; ende waert [3]) dat hys nyet en dede, soe salt [4]) den schoudt doen van sheeren weeghen sonder vertreck op den anderen penninck meer.

IV [5]). *Van heyndinge ende weerheyndinge.*

Item soe wanneer yemandt heyndinge begheert van den anderen buyten der poorten off binnen desen kerspel van sloeten off [6]) van thuynen, ende hy den schoudt ende schepenen dat vermaent, soe sal den schoudt mit hem ghaen ende bieden die man, dat hy hem heyndinge doe binnen drien daeghen, nae dyen [7]) hys hem vermaent; ende dede hy des nyet, soe salt die schoudt doen van sheeren weeghen sonder vertreck om den anderen penninck meer.

V [8]). *Item dit is* [9]) *alsulcke schouwe, als opten hogen dijck, opten legen dijck ende in der Ouwelantsche weteringe, hoe wijt, hoe breet elx weesen sall.*

1. Item [10]) den hogen dijck sal boven weesen breet XVIII voet.
2. Item [11]) den legen dijck zel wesen breet XX voet ende opten zylen XIIII voet.
3. Die [12]) weteringe boven der poorten sal houden drivens VIII voet.

---

1) In Y 2 stond oorspronkelijk: „onderwerven", gecorrigeerd in: „overwerven".
2) Aldus Y 3 en Z; Y 2: „alsdan".
3) Y 3: „waer".
4) Aldus Y 3 en Z; Y 2: „sal".
5) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 2, waarmede Y 3 en Z vergeleken zijn.
6) Aldus Y 3; „off" ontbreekt in Y 2 en Z.
7) Y 3 voegt hier in: „dat".
8) Dit stuk wordt hier uitgeven volgens Y 2, waarmede Z en Y 4, waarin het later bijgeschreven is, vergeleken zijn.
9) Dit woord ontbreekt in Y 4.
10) Dit woord ontbreekt in Y 4.
11) Dit woord ontbreekt in Y 4.
12) Y 4: „Item de".

4. Item die weteringh beneden der poorten zal houden drivens X voet ende die bruggenhoofde VIII voet.

VI [1]). *Van den* [2]) *straten, zylen ende* [3]) *goten schoon te maken.*

Item die straten ende die sylen in der straet ende die goten van der straet ende alle gebroken gaten van der straeten dicht ende den richelsteenen [4]) desgelijcx ende alle onruwijn van der straet. Ende dit sal men schouwen op sinte Martijns avondt in den wynter; ende soe wes niet gemaect en waere, dat sal die schoudt bestaden opten anderen penninck meer.

VII [5]). *Dat laeckenrecht.*

Schoudt, borgermesteren, schepenen ende raedt der stede van Yselsteyn doen cont ende kennelijck allen luyden, dat wy oeverdraeghen zijn mit onsen vroetecap van der stede by goeduyncken ons lyeffs geduchts [6]) heren van Egmondt ende van Yselsteyn uuyt versoeck ende begheren goeder knaepen uuyter stede omme een goede ordonnantie te hebben ende die gerechte laecken te maecken, welcke ordonnantie wy hem geconsenttert ende geconfermert hebben in sullcker voorwaerden, als hyernae volcht; ende sal staen tot verclaringe ende wederseggen ons lyeffs heeren ende der stede.

1. Item in den eersten soe wye laecken maect tot haers seelffs draeghen, off dat zyt binnen hueren huyse menen te slyeten, die moegen laecken maecken, hoedat zy willen, sonder yet te verbueren; maer waer dat saecken, dat zy daer yet aff vercoften, daer waer(t) op drye pont.

2. Voort soe sullen wy hem alle jaer setten weerderers, die de laeckenen alle jaer weerderen sullen, off zy segelbaer zijn aen den raem; ende wes ongelijck zy daeroff vinden, ons dat aen te brengen by haeren eedt, welck ongelijck wy hem geloeven te corrigeren by de gerechte binnen jaers, naedat sy aenbrengen. Alle dinck sonder argelist.

---

1) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Y 4 vergeleken is.
2) Dit woord ontbreekt in Y 4.
3) Dit woord ontbreekt in Y 4.
4) Y 4: „richelsteen".
5) Dit stuk is ontleend aan Z.
6) Z: „geducht is".

3. Eerst soe wye laecken maekt binnen der poorten off opten landen van noppen, van vlocken off van druenen off van toppels, verbeurt III pont.

4. Item wye quaede laecken mackt, dat die vinders laecken, verbuert XX stuvers; ende nyemandt laecken te weven, dan zy by den daegelicht besien moegen, op XV stuvers.

5. Item gheen volre en zal mer dan eerwerff des daeges te komme ghaen ende te vollen, ende nyet mer dan tusschen veertich ende vijftich [1]) ellen laeckens te comme [2]) draegen, elck op XV stuvers.

6. Item soe wye sijn laecken quaelicken doet weven, verbuert XV stuvers; maer versuyment die wevers, soe sellen syt selver gelden, daer ment op betuygen mach; ende wat laecken quaelicken gewevet worden, verbuert II stuvers.

7. Item soe wye mit heynsers noppet, verbuert XII stuvers; die soude gelden, die dat laecken zijn waer.

8. Item soe wye een laecken quaelijcken vullede, verbuerde IIII stuvers, ende hy zoudt beteren by den vynders; wye qualicken ruwede op die rechtzyd off op die averechtzyde verbuerde II stuvers.

9. Item gheen wollen te kaerden mit hantkaerden noch gheenrehande dinck, daer men laecken off maecken mach [3]), op drye pondt; ende wye die laecken wevede, verbeurde III pont.

10. Item soe wat nopsteren werck aengenoemen hadden ende dan anderswaer nopten, verbeurde II stuvers ende mede haer dachuyer.

11. Item soe wye hem werck ghaeve te doen ende hem haer loon dan nyet en ghave, verbeurde II stuvers.

12. Item gheen kempsters en sal gheen wolle mer in haer huys hebben dan van een persoen, op II stuvers.

13. Item wye qualijcken spynt, die verbuert II stuvers; ende alle II, eve ende werp, sal men hespelen op II stuvers; ende gheen wolle te spynnen, die mit handtkoerden gekert is, op II stuvers.

14. Item wat laecken men scheert vijftich ghange hoch, die zellen III ellen bret weesen op touwen; ende wye wyl, mach sijn laecken hoeger scheren, maer sy sullen die breede daernae hebben op touwe, op III pont.

1) Z voegt hier in: „XL".
2) Z: „commer".
3) Z: „maecken".

15. Item soe wat laecken men scheert XLIIII ghange hooch tot XLVI ende nyet hoeger, die sellen drye ellen breet weesen opt touwen ende VI over; ende geene gerechte laecken te nemen van den touwe, die vinders en hebbent gesien ende getelt, op III pont; ende die wevers zullen [1]) die vinders daertoe haelen op V stuvers.

16. Voort waer dat saecken, dat dese laeken yet gebroecken, hetzy van weven, van vollen, van verwen off van wieden, dat waer op een boet van II stuvers, ende den luyden haeren schaeden te beteren; ende dat sal gelden dieghene, daert den vynders op vynden. Voort sullen allen laeckenen staen opten raem ende breet, uuytgenoemen die hooftstylen, twee op II stuvers.

17. Item soe wye laecken opneempt, eert die vinders besyen hebben, verbeurde XV stuvers.

18. Item gheen crompen laecken te recken noch te breden op III pondt; ende als gecrompen laecken uuyter wolle geschoeren zijn, soe sel ment den vvynders brengen ende doen hem besien op XV stuvers.

19. Item wanner beyde die vynders van huys wyllen, soe sellen zyt bevelen een man voor scepen, dier nut toe is, op XV stuvers.

20. Item die segelaer zall mit den vynders ommegaen, des hem die vynders aenspreecken; ende wat laecken den segelaer segelde buyten den vynders, verbuerde X pondt.

21. Item alle laecken, die die vynders loeven, sellen besegelt weesen op XV stuvers.

22. Item nyemandt gheen moeyde laecken te maecken, die vynders hebbent eerst besien aen den widden.

23. Voort en sal nyemant weven noch kemmen buyten mijns heeren lande noch verwen op een koer van III pondt, daer sal diegheene off hebben, diet voortbrengt, X stuvers.

24. Item soe wye laecken coft buyten mijns heeren lande desgelijcks.

25. Voort en sal gheen wever noch spynster noch kemster zelver laecken reyden, zy en moegen bewysen, waer sy [2]) die wolle gecoft hebben, op III pont.

26. Item gheen wever en sal comme en sijn huys houden

---

1) Dit woord wordt herhaald in Z.

2) Z: „hy".

noch gheen vollerye op een koer van V stuvers, alsoe dicke als men hem bekoert.

27. Dit zijn die koeren van den commenschapen: XL gangen, IIII ellen, IIII over.

Item XLVI gange, III ellen, VI oever.

Item L ghange, III ellen, VIII over ende den lijst.

Item LX ghange, III ellen, XVIII over ende den lijst.

Item LXV gauge, III ellen, XXIIII over ende hoe veel dat men wil, elck nae zynen beloop.

VIII [1]). *Die ordonnansen van den keersen traegen, als men onse Lieve Zuete Vrou van Eyteren draget.*

Item in den eersten die scutters kers.
Item der bouluyde kers.
Item der smeede keers.
Item der thymmerluyden kers.
Item der coorncopers keers.
Item der backers kers.
Item der vleyshouwers kers.
Item der voerluyde kers.
Item der snyders kers.
Item der schoenmaeckers kers.
Item der wollewevers kers.
Item der lynnenwevers kers.
Item der lasarijs kers.

---

1) Dit stuk (gedrukt in: De Geer. Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht blz. 372) is ontleend aan Z.

I. ORDONNANTIËN VAN FLORIS VAN EGMOND, GRAAF VAN BUREN. (1519—1539)

I [1]).

Item in den jare XV^{c} ende XIX den achsten dach in Octobri is een ordinancie gemaect by toedoen van Aelbert van Egmondt, drost, ende by den gerechte ende by die vroetsscap, omme dat die borgheren onser steden ende die lantssaeten ende voort een ygelicken sal weten, wat men den gesworen clerck van den gerechtsbrieven ende anderen gerechtelijcke bescrivinghe daeroff sculdich sal wesen te betaelen, volgende in manieren naebescreven.

1. Van een vertichtbrieff: III stuver.
2. Van een lijftochtbrieff: III stuver.
3. Van een uutcopinghe mit een vertichtinghe daermede, in als het samen: V stuver.
4. Van een gebotsbrieff: II stuver.
5. Van een eygensbrieff: III stuver.
6. Item twe eygens in een brieff tsamen: V stuver.
7. Item een eygensbrieff mit een machtbrief daerinne begrepen, tsamen: V stuver.
8. Item een rentenbrieff op huysen off landt: IIII stuver.
9. Item een losbrieff: III stuver.
10. Van twee huercelen in panpier uuuteenghesneden, van elck: I$^{1}/_{2}$ stuver.
11. Een gerechtelicke huerbrieff van francijn: III stuver.
12. Een certificacie: II stuver.
13. Een dincktaell: II stuver.
14. Den tollenbrieff: I stuver.

---

1) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 165) wordt hier uitgegeven volgens Y Ib.

15. Een lantsceydincksbrieff: III stuver.

16. Een erffpachtsbrieff: III stuver.

17. Alle copiën geauctentiseert hieroff sal men betalen: $I^1/_2$ stuver.

18. Een wilcoor te scriven: I oortstuver.

19. Een wilcoor te besien: I oortstuver.

20. Een wilcoor door te doen: I oortstuver.

21. Die vellich voor recht ghewonnen werdt, te scriven: I oortstuver.

22. Een macht int wilcoorboeck te scriven: I oortstuver.

23. Een macht gerechtsbrieff: II stuver.

24. Een gerechtelijcken obligatie en een gerechtelijcke quitancie, van elx: $I^1/_2$ stuver.

25. Een extract uut dat wilcoorboeck van een wilcoor: I oortstuver.

26. Pandinghe te teykenen: I oortstuver.

27. Insgelijcs ontwaringhe, insettinge, uutsettinge, van elcx: I oortstuver.

28. Die vonnissen, die van buyten comen, te lesen om avys daerop te gheven, ende dat vonnis in scrift te geven: III stuver.

29. Een vertichtinghe int wilcoorboock te scriven: $I^1/_2$ stuver.

30. Een wilcoor, die ghedaen wordt mit sijn anderde gesamender hant, ende voorwaerden daerby: een halve stuver.

31. Van een voorwaert int wilcoorboeck te scriven: $I^1/_2$ stuver.

32. Van claghen te teykenen: een deyt.

II [1]).

1. *Die gerechtelicke costen* [2]), *die dair loepen voir den gerechte van Iselsteyn.*

Item tis mit goeden voirdachten op Palmdach anno XVc vier ende twintich overdragen by Franck van Nyen Gerrits., renthmeister ons liefs edelen heeren, greve van Bueren, heere tot Yselsteyn, ende in absentie onses lieven getrouwen drost joncker Willem Turck, heere tot Nyenrode, hierinne beveel hebbende, by den schout, burgermeesteren ende scepenen, oude ende nyeuwe,

---

1) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 164) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2 en Y 3 vergeleken zijn. In Y 3 komt deze ordonantie slechts ten deele voor.

2) Het verdere gedeelte van het opschrift ontbreekt in Y 3.

in der tijt, wat men voirtaen eenen ygelicken voer gerechtelicken costen sal toewysen ende toescriven [1]).

a. In den iersten sal men den tailman van een clacht te doen geven [2]): I stuver [3]).

b. Den tailman van binnen der steden van elcke reyse, als hy dingplechtich is ende aent oerdel dingt [4]): VI [5]) stuvers.

c. Den butentailman: die helfte meer. Van allen byvonnissen: nijt.

d. Als die vonnisse vermaent worden ende gesteet worden, elcke reyse: I stuver.

e. Van een dingtael te scriven: II stuvers.

f. Een dingtael, als die voer recht gewraickt wordt, te verscriven: II stuvers.

g. Van dingtalen te lesen: nijt [6]).

h. Item van gerechtsbrieff voir recht te lesen: een oortstuver.

i. Van tuychnisse te lesen: een oortstuver [7]).

j. Als daer eenighe vonnissen gherechtelicken gheuut ende geëyndt zijn, die onderslaet, die zal gehouden wesen optenzelven dach by sonnenschijn den winre, die bovenslaet, zijn gherechtelicke costen weder te geven, off die heere sal se opleggen op dubbelt gelt.

2. *Van schade ende schulde* [8]).

a. Item [9]) wie dat eenen eedt doet, zal gheven: I stuver.

b. Ende wie den eedt voir rechte eysschet, die zellen opleggen, eer den eedt geëyscht wort, tot behoeff der heyligher kercken: II stuver.

c. Item wie den anderen voir recht beclaecht, die zall van stonden aen den schout die bannen opleggen, off die schout sall dairvoir van sheeren wegen moghen inbieden.

d. Item men zal den clerck geven voir een voirwaert int wilcoerboeck te scriven: een halve stuver.

---

1) Deze aanhef is ontleend aan Y 2 en Y 3; hij ontbreekt in Y 1.
2) Y 2: „geven den tailman een clacht te doen".
3) In Y 3 luidt dit art: „Van een clacht te doen een stuver".
4) Y 2 en Y 3: „gedongen heeft".
5) Y 2 en Y 3 voegen hier in: „goede".
6) Y 2 en Y 3: „nihil".
7) Y3 voegt hier achter: „etc.".
8) Dit gedeelte der ordonnantie ontbreekt in Y 3.
9) Y 2: „Ende".

e. Van een slechte wilkoer: een oortstuver.

f. Ende die een wilkoer doet mit zijn anderde [1]) gesamender hant, een voir all mit borchtocht: een oortstuver.

g. Item so wanneer eenighe scade buten gesciet in yemants koorn van beesten, ende eenighe buerluden ofte goede mannen dairby gehaelt worden omme die scade te besien, so zal diegene, die de scade besien heeft, dairinne gehouden wesen ende des geloift zijn te seggen by sijn conscientie sonder hem te eeden voer den gerecht, wat scade dair gesciet is; ende alsdan zo zal men die scade hem beteren ende voldoen by denghenen, die se besien heeft, zonder langher vertreck, als des gerechtelicken vermaent wert, off die bode zallder van stonden aen voir panden als arbeytsloon, ende dairvoir [2]) opten derden dag uutscatten.

III [3]). *Rechten, geordineert van heeren Floris van Egmont, grave tot Buren, heere tot Iselsteyn* [4]).

Opten derden dach Octobris anno XV^{c} ende XXIIII hebben wy Floris van Egmont, grave tot Buren, tot Lederdamme, heere tot Iselsteyn, tot Cranendonck, tot Sinte-Martijnsdijck, tot Cortjenen, tot Scerpenisse, tot Jaersvelt [5]) etc., alle onsen voirscreven [6]) hantvesten mit dit naebescreven voir ons ende onsen nacomelingen, heeren tot Iselsteyn [7]), geconfirmeert [8]), ende mits desen ter beden ende versoeck onsen lieven ende [9]) getrouwen, edelen neven Willem Turck, heere tot Nyenrode, drost, mitsgaders onsen burgemeisteren in der tijt Adriaen Bouwensz. ende Jacob Tymansz., ende onsen gerechte namentlicken: Ludolph Adriaensz., Gherrit Joestensz., Ghijssbert Jansz. Scinckell, Jan Andriesz. die Wilde, Aernt Petersz. ende Harman Dircksz., confirmeren, onder kennisse onsen naem ende handteyken hieronder gestelt.

---

1) Y 2: „mit sijn anderde doet".

2) Aldus Y 2; Y 1: „dair".

3) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 137) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2, Y 3, Z en Y 4 vergeleken zijn. In Y 4 komt van deze ordonnantie slechts het eerste gedeelte voor.

4) In Y 2 en Z luidt het opschrift: „Rechten ende ordonnantiën, by heeren Floris van Egmondt, greve tot Bueren etc., heer tot IJsselsteyn etc., gemaeckt ende geordonneert." In Y 3 en Y 4 ontbreekt het opschrift.

5) De vijftien laatste woorden ontbreken in Y 4.

6) Dit woord ontbreekt in Y 4; in Y 3 is het op den kant bijgeschreven.

7) De acht laatste woorden ontbreken in Y 4.

8) In Y 4 volgt hier in het opschrift alleen „etc.".

9) Dit woord is in Y 2 doorgeschrapt; in Y 3 en Z ontbreekt het.

1. Item [1]) die op eenen vryen merctdach des Woensdaichs off binnen anderen tyden tegens [2]) yemande comanscap dede, sonder voirwairt van betalingen te maken, die zal betalen mit reden ghelde zonder mit banckrecht in te winnen, off men zalt mit twee scepenen aen zijn gereetste goeden [3]) uutpanden mit die eenre hant, ende mit die ander hant mitten schout ende twee scepenen uutscatten.

2 [4]). Item wat [5]) men na vermogen die oude hantveste voirscreven mit scepenentuych moste ende pleech te betuygen, is alsnu [6]) te nijt [7]); dat zal men voertaen mit twee poirteren ende warachtigen ende wittachtigen tuych [8]), die tgerech(t) van weerden kent, bewysen ende betugen mogen; ende dat zal voer recht stedicheyt hebben ende houden.

3. Item soe wanneer eenighe van onsen ondersaten, die buten onser steden woenachtich zijn, onsen poirteren ofte ingesetenen voir onsen schout ende scepenen onser steden wilkoer doen, zo zall elcke schout in zynen bedrive, als die wilkoer volstaen is, tot des eysschers vermaninge [9]) op zijn gerechtelike ende behoerlike loon den schuldenair binnen onser steden doen inbieden nae willekoerrecht [10]).

IV [11]). *Ordinantie, by onsen genadighe heere* [12]) *ende ter versoecke onsen neven Willem Turck, onsen burgermeysteren ende gerecht gemaict* [13]).

1. In den iersten [14]) men en zal nyemant die waick verdragen, ende men en zall oick gheen kinderen ter waick zenden.

---

1) Dit woord ontbreekt in Y 4.

2) Y 2: „jegens".

3) Y 3: „goet".

4) Dit en de volgende artt. ontbreken in Y 4.

5) Aldus Y 2; Y 1 heeft „want", Y 3: „want" veranderd in „wat".

6) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1 heeft: „alsµs".

7) Waarschijnlijk is deze voor een stuk van 1524 vreemde constructie daardoor ontstaan, dat de woorden: „is alsnu te nijt" oorspronkelijk eene kantteekening vormden, die in den tekst geslopen is.

8) Y 3: „getuygen".

9) De laatste negen woorden ontbreken in Z.

10) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1: „williker recht".

11) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 138) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2, Y 3, Z en Y 4 vergeleken zijn. In Y 4 komt van deze ordonnantie slechts het laatste gedeelte voor.

12) Dit woord ontbreekt in Y 2, Y 3 en Z.

13) Y 2, Y 3 en Z voegen hier achter: „Datum ut supra".

14) Y 2, Y 3 en Z voegen hier in: „item".

2 [1]). Item alle nacht zal een van onsen gerechte in elcker tijt op die naewaick des winters ter achter uren comen ende bestellen de wake. Ende zoe wair enich van den gerechte off die hoemans den wakers bevelen te ghaen, dair zullen zy ghaen zonder wederseggen op een kuer van ses stuvers. Ende zo haest die ommegange(r)s ommegeweest hebben, zo zullen die andere van stonden aen wederom uutgaen op die voerscreven kuer; ende die ommegangers zullen den wakers aen den mueren ende opten toornen [2]) altijt wacker houden opter kueren van eenen goeden stuver.

3 [3]). Item die wakers zullen oick altijt in den vensteren van den toornen leggen, als men se aenroept, ende nijt op horen rugge, off zy zullen buten sitten; ende dat zy wacker zullen sijn [4]) ende bliven opter kueren van eenen goeden stuver.

4. Item soe zal die schout in elcker tijt driewerff ter weken ommeghaen des nachts, ende besien, hoe die wake bestelt is; ende dat zal wesen Sonnendaichs, Dinxdaichs ende Vridaichs. Ende als hy faelgiert ende op zynen behoerliken dagen nijt omme en gaet, zoe zall hy verbueren VI stuver. Ende zall dairenboven mit onsen poirteren zijn oude gewoentlicke wake behouden ende waken. Ende dese kuer zullen onse hoemans ende gherecht tsamen tot hoere wille verdrincken.

5 [5]). Item Jan Wynter zall van der gestadiger waken vry zijn; dan hy zall die ander daghen ommeghaen omme nae die wake té sien, als onse schout nijt om en gaet, te weten: Manendaichs, Woensdaichs ende Saterdaichs, op een kuer van III stuver, te verdrincken als voerscreven is.

6 [6]). Ende die bode in elcker tijt zall alle Donredage des nachts ommegaen opter voirscreven kueren.

7. Item off [7]) onse scepenen ende hoemans [8]) in elcker tijt op hoere behoerlike daghen des nachts ofte avonts opter waken nijt en quamen ofte waeren, zo zullen zy verbueren elcke reyse VI stuver [9]).

---

1) Hier begint Y 4.
2) De zes laatste woorden komen in Y 2, Y 3, Z en Y 4 voor; zij ontbreken in Y 1.
3) Dit art. ontbreekt in Y 4.
4) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1 heeft: „bliven".
5) Dit art. ontbreekt in Y 4.
6) Dit art. ontbreekt in Y 4.
7) Y 3, Z en Y 4: „Indien".
8) Y 4: „homans ende schepenen".
9) Y 2, Y 3, Z en Y 4 voegen hierachter: „Hollants".

8 [1]). Item meyster Jan zal op synen dienst van der waken vry zijn ende bliven.

9 [2]). Item indien onsen drosten, officieren, burghermeisteren ende gerecht in elcker tijt enighe andere goede manieren tot bewairnisse ende toesicht onser steden ende behulp totter waken nae desen ordineerden, gheven hemluden wy [3]) daerinne volle macht ende auctoriteyt te stellen tot hoereluden goetduncken ende sterckheyt onser steden; ende zal mitten rechte stedicheyt hebben ende houden.

Ende want dit onse ernstelicke wille ende meninge is, dat tinhouden [4]) van dit geheele boeck [5]) in weerden ende state [6]) onverbrueckelicken ten ewigen daeghen onderhouden zal worden, hebben wy daeromme voir ons ende onsen nacomelingen, heeren tot Iselsteyn, tselve boeck gehelicken geconfirmeert. Tot kennisse der wairheyt onsen naem hieronder gestelt opten IIIen dach in Octobri anno XXIIII. Ondergeteykent: Floris.

V [7]). *Rechte, geordineert van heeren Floris, greve tot Buren, heer tot Iselsteyn* [8]).

1 [9]). Item dair en zal nyemant den anderen lant binnen onsen lande onderhueren buten onsen oirloff [10]), also verre als die huerman, diet gebruyckt heeft, behouden will omme alsoe veel gelts, als tlant aen beyden zyden op die tijt nae zijnre weerden gelt, ende alzoe verre als die pachtheere zijn pacht wel is [11]) versekert. Ende wie hierteghen dede, verbuerde tegen ons ende onsen erffnamen nae ons [12]), alzoe dick ende menichwerven als hy dairop coemt ende [13]) tlant aenvaet, X pont outs gelts, den ouden conincks tornoyse van Vranckrijck voir sestien penningen ge-

---

1) Dit art. ontbreekt in Y 4.

2) In de plaats van dit art. leest Y 4: „Voorts tot discretie van drost ende burgemeesteren op de wake".

3) Y 2, Y 3 en Z: „wy hemluden".

4) Aldus Y 2; Y 1: „inhouden", Y 3 en Z: „dinhouden".

5) Vgl. Inleiding blz. 6.

6) Aldus Y 3; Y 1, Y 2 en Z: „stade".

7) Dit stuk (zeer verkort gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 140) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2, Y 3 en Z vergeleken zijn.

8) Dit opschrift ontbreekt in Y 2, Y 3 en Z.

9) Vgl. A art. 2.

10) Z: „verloff".

11) Dit woord ontbreekt in Y 2, Y 3 en Z.

12) Dit woord ontbreekt in Z.

13) Y 2, Y 3 en Z: „ofte".

rekent, off alzo goet payement als daer tegenwoerdich is, behoudelicken dat wy hierinne onvercort [1]) zullen bliven.

2 [2]). Item wair dat sake [3]), dat yemant vechtende werde binnen onser steden ende kersspell van Iselsteyn, ende dat den schout nijt by en brochten binnen een [4]) atmaell, naedattet vechtelick geschiede, van denghenen, man off wijff, die dairby waren, verbuerden II pont elcke persoon.

3. Willen ende gebieden wy, dat voertaen onse lantgenoten ende ondersaten van Meerloe [5]) hoer rechtdagen zullen gewoentelicken hebben ende houden binnen onser steden, in zulcke rechten, privilegiën ende manieren als alle onsen lantsaeten van den Afftersloot ende Iseldijck houden. Sonder arghelist. Onderteykent: Floris.

VI [6]).

1. Florys van Egmondt, grave tot Bueren, Leerdamme, heer tot IJsselsteyn etc., cappiteyn-generael in desen Keyserlijcker Majesteyts Nederlanden. Alsoe wy bevonden hebben, dat duer dat menichfuldich argueren ende disputeren van den scriften groten twisten ende twedrachten gecomen sijn tuschen onsen ondersaten van Yselsteyn ende onsen landen van Benscop ende Polsbroeck, ende gescapen ware noch meerder inconveniënten te comen, indien by ons dairinne niet voorsien en worde, soe ist, dat wy geordineert ende gestatueert hebben, ordineren ende statuëren mits desen, dat van nu voirtaen nyemant van onsen voirscreven ondersaten, wie ofte van wat [7]) state dat [8]) hy sy, hem en vervordere in eniger manieren die scriften te preken, uut te leggen ofte dairvan te argueren, te disputeren of te spreken, dan alleen die dat bevolen is opten stoel. Ende dat oick nyemant den anderen schelden sal ketter of luthers, noch lutherie ketterie noemen, alsoe wel opten stoel als anders, noch die een den anderen niet verwiten yet den gelove aengaende; ende dit al op een peen van thien Philipsgulden, tegen

---

1) Y 3: „vercort".

2) Vgl. G. art. 11.

3) De beide laatste woorden ontbreken in Y 2, Y 3 en Z.

4) Dit woord ontbreekt in Z.

5) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1 heeft: „Moerloe".

6) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgen Y 2, waarmede Y 3 en Z vergeleken zijn. Het is reeds vroeger gedrukt in: Kerkhistorisch archief II blz. 109; en Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 369.

7) Aldus Y 3; Y 2 slaat: „van", Z „wat" over.

8) Dit woord ontbreekt in Z.

ons te verbueren, ende dairenboven arbitralicken gecorrigeert te worden nae gelegentheyt van der saken, so dick ende mennichwerf als dat geschien sal. Mer indien yemant den anderen dair qualicken of hoort spreken, die sal dat den heer of sijn officier aenbrengen sonder woorden tegen hem te maken, die dairvan correctie doen sal nae gelegentheyt van der saken; ende diet aenbrenct mitter wairheyt, die sal die helft van den bruecken hebben. Ende oft gebuerde, dat hierenboven yemandt mitten anderen vechtende worde om dier saken wille, of oick enige vergaderinge maeckte ofte oploop maecte, hetsy man of wijff, willen wy den aenvechter of dien, die vergaderinge gemaict sal hebben, straffen aen sijn lijff ende goet tot exempel van anderen. Ende want wy willen, dat dit scerpelick aldus onderhouden sal worden, hebben wy dairomme onsen secreet segell op spatium van desen doen [1]) setten. Gegeven in onser stede van [2]) Yselsteyn in den jare XV^{c} XXXII opten XXIX^{ten} dach in Meye.

2. Soe ist oick by onser ordinantie ende bevel: soe wanneer yemant bevonden werdt dese ordinantie in enige punten verbrake ende ter contrariën van dien dede, ende hem overtuucht ware mit twe ofte meer wittelicke getugen gerechtelicken, sal onse officier, dairt ter plecken gebueren sal, van stonden aen mogen executeren sonder vertreck. Onderteyckent: Florys.

VII [3]). *Anno XV^{c} XXXII den XXXI* [4]) *dach Mey. Hoe men alle rekeningen van* [5]) *nu voertan doen sal* [6]).

Wy Floris van Egmont, grave tot Buren, tot Lederdam, heer tot Yselsteyn [7]), hebben geordonneert ende gemaict by goetduncken onsen gerechte ende vroetscap van onser stede van Yselsteyn ende voirt by goetduncken onsen gerechte ende vroet-

---

1) Aldus Y 3 en Z; Y 2 heeft: „doet".

2) Dit woord ontbreekt in Y 3 en Z.

3) Dit stuk (gedrukt in Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 141) wordt hier uitgegeven volgens Y 1, waarmede Y 2, Y 2b, Y 3 en Z. vergeleken zijn. Voor het eerste art. is nog vergeleken een extract, geschreven met eene hand van c. 1700, berustende in het archief der gemeente IJselstein en hier aangehaald als Y 5.

4) Y 2 en Y 3: „XXIX", Z: „XIX"; uit het slot van het stuk blijkt, dat het van 31 Mei gedateerd is.

5) Dit woord ontbreekt in Y 3 en Z.

6) Het opschrift is ontleend aan Y 2, Y 3 en Z; het ontbreekt in Y 1 en Y 2b.

7) Y 2b voegt hier in: „etc.".

scap van onsen lande Benscop ende Polsbroec, zodat [1]) binnen onsen lande voirscreven [2]) veel merckelicke, excessive, onbehoerlicke oncosten gedaen worden, zowel int doen [3]) die rekeninge van den uutgesetten ofte [4]) anderen penningen van den voirscreven landen, als int [5]) scouwen van den slusen ende wegen by den heemraden, ende oec zonderlinge in den appellen [6]), die van sententiën van scepenen in allen zaken aen leenmannen derzelver landen moeten geschieden, alle tot groot achterdeel ende scade van denzelven onsen ondersaten, ons oetmoedelicken biddende, hoer dairinne te versien, so ist, dat wy, geneycht zijnde tot haerder redelicker supplicatiën ende bede, by goeder ende rype deliberatie geordonneert ende gestatueert hebben, ordonneeren ende statueren, als hierna volget.

1. In [7]) den iersten dat alle dieghene, die enich onderwynt ofte ontfanck van eenigen penningen van den voirscreven landen hebben, in wat state dat zy zijn, wanneer [8]) zy haer rekeninge zullen [9]) willen doen, zo zullen zy gehouden zijn die te doen [10]) binnen onser stadt van Yselsteyn in presentie van onsen drost ende den [11]) rentmeester, in der tijt zijnde, ende den schout mitten gerechte ofte gesvoren ende heemraeden van den lande ofte plecken, wyens rekeninge men doen zal. Ende zullen dat acht daegen te voeren doen uutroepen [12]) ende publiceren in der kercken, ende zullen haer rekeninge doen [13]) mit oepen dueren, ten eynde dat alle ingelanden, dient belieft, daerby zullen mogen comen, maer dat op haer selffs cost [14]); ende en zullen dair [15])

---

1) De aanhef dezer ordonnantie luidt in Y 2, Y 3 en Z: „Item alsoe ons by onsen gemenen ondersaten van Yselsteyn, Benscop ende Polsbroeck te kennen gegeven is, hoedat". Y 2b stemt met Y 1 overeen, behalve dat het laatst vermelde woord luidt: hoedat".

2) Y 2, Y 3 en Z: „denselven onsen landen".

3) Y 2, Y 2b, Y 3 en Z: „doende".

4) Y 3: „ende".

5) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1 en Y 2b: „in".

6) Y 2, Y 2b, Y 3 en Z: „der appellatiën".

7) Dit woord ontbreekt in Z.

8) Y 3 voegt hier in: „dat".

9) Dit woord ontbreekt in Y 3, Z en Y 5; in Y 3 is „willen" met een latere hand bijgeschreven.

10) De drie laatste woorden ontbreken in Y 5.

11) Dit woord ontbreekt in Y 2. Y 3 en Z.

12) Z: „roepen".

13) Dit woord ontbreekt in Y 5.

14) Z: „costen".

15) Y 5: „dan".

gheen costen gedaen worden tot costen van den ghemeenen lande, dan die van sheeren [1]) ende slants wegen gecommitteert zijn [2]) omme die rekeninge te horen, te weten die persoenen boven genoempt, diewelcke zullen mogen verteeren elcx voer hoer hoeft ses stuvers sonder meer.

2. Insgelijcxs die heemraeden van den voirscreven landen, wanneer zy reysen om te scouwen eenige slusen, watergangen, dijcken, wegen ofte anders, zullen daichs mogen verteeren tot des lants costen voer haer hooft elcx drie stuvers sonder meer. Ende off yemant anders by hem belieft te come(n) willen teeren, zullen mogen doen op haer zelffs cost.

3 [3]). Oeck zo by ons geordonneert is geweest in onsen lande voirscreven dat mergengelt binnen lants op zekeren dagen te betalen, willen wy zulcxs onderhouden hebben: dat tenzelven dage te betalen, als men in der kercken hem laten weten zal, als ment mergengelt [4]) uutroepen zal; of den scout selt up sheren gewin uutleggen [5]).

4. Ordonneeren wy insgelijcxs: zo wie eenige clachte voertaen [6]) in onsen lande Benscop ende Polsbroek voer recht doen zal, zal diezelffde gehouden wesen dieselffde laten te betekenen int register van den klerck terzelffder tijt; ende zal diezelffde gehouden wesen, die die clachte gedaen zal hebben, den clerck van alle teykenen van der clachten van elcke te geven een deut Hollantsch, ende dat by staende vierscharen. In gebreke van dien, (als) die clachtich wair, zulcxs nijt en dede, zel denzelven zijn recht nijt vorder procederen mogen, tenzy hy den clerck vernuecht zal hebben.

5. Voerts zo is onse beveel: zo wat partyen in onse lande voirscreven voir recht comen zullen ende aen vonnisse dingen, zoveer diezelffde tvonnisse, (dat) by den gesvoren in der tijt gewesen zal werden, beteyckent begheeren te hebben int register by den clerck in der tijt, zullen diezelffde gehouden wesen van elcke beteykende vonnisse den clerck, in der tijt wesende, te geven een stuver Hollantsch; insgelijcxs zo wie extract off copie van

---

1) Z voegt hier in: „weeghen".

2) Dit woord ontbreekt in Y 5.

3) Dit en de volgende artt. ontbreken in Y 2, Y 3 en Z, waar nog alleen staat: „onderteyckent: Florys".

4) Y 2b: „margelt".

5) De acht laatste woorden ontbreken in Y 1; zij zijn ontleend aan Y 2b.

6) Y 2b: „voortan enich clachte".

denzelven vonnisse begheren, oec een stuver Hollantsch. Des zal den clerck altijt in der tijt gehouden wesen een register om der voirscreven zaecken te houden, ditzelffde voirscreven tot onderhoudenisse onser rechten, ter tijt toe by ons ofte onsen erffen daer anders inne versien wort; want dit onse beveel ende wille is, tselffde aldus onverbreckelicken onderhouden te werden.

6. Als aengaende der appellatiën voirgenoemd zellen wy in ordonneren, hoe men dat voertan houden zal.

So ist, dat wy desen onsen brieve mit onsen secreet zegel hebben doen transfixeren. Gegeven in onser stede Yselsteyn in den jare dusent vijffhondert twee ende dertich opten lesten dach Mey [1]). Aldus [2]) onderteykent: Floris.

VIII [3]). *Anno XV^CXXXV den II^en dach Mey.*

Wy, Floris van Egmondt, grave tot Bueren ende Leerdamme, here tot Yselsteyn, Sinte [4])-Mertensdijck, Cranendonck, Scerpenis etc., cappiteyn-generael der Keysserlijcker Maiesteyt deser Nederlanden, maken kondt ende kenlieken, dat wy by goetduncken van onsen drost, schout, borgemeysteren, scepenen ende vroetscap onse(r) stede van Iselsteyn geordineert ende ghestatueert hebben, ordineren ende statueren mits desen:

1. Dat men van nu voortan buten open rechtdaghen, die men van outs te houden plach, gheen recht houden en sal anders dan van sheren saecken, tuychenis, besettinghe ende weerwerck; daer sal men rechtdach of houden ende doen, als men van outs gewoenlicken is te doen. Ende waert saeck, dat hierenboven yemants recht begheerden, die sel men een rechtdach legghen ende recht doen. Des sal die verliesser srechts van elcken rechdach opleggen ende betalen by sonnenschijn, nadattet recht gheëynt sal wesen, twyntich stuver cuerrent Hollants, daer die schout van hebben sal VI stuvers ende elcke scepen II stuver, behalven des secretarius ende des [5]) boden loon, twelck hy [6]) oock opleggen zal, als [7]) voirscreven is.

---

1) In het opschrift in Y 2, Y 3 en Z, wordt als datum vermeld: 29 Mei.

2) Y 2b: „Ende was".

3) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 151) wordt hier uitgegeven volgens Y 1b, waarmede Y 2, Y 3 en Z vergeleken zijn. In Y 2 komt alleen het eerste gedeelte van deze ordonnantie voor.

4) Aldus Y 2, Y 3 en Z; Y 1b leest: „slants".

5) Dit woord ontbreekt in Y 2.

6) Aldus Y 2, Y 3 en Z; in Y 1b ontbreken de beide laatste woorden.

7) Y 2: „alst".

2. Item dat van nu voortan een ygelick sijn scoonste voir recht sal mogen dingen; ende als die dingtaelen int scrifft [1]) geëyst worden, zal alsdan noch een ygelijck sijn scoonste ende beste mogen doen scriven, hetgene hy meent, dat hy sal con(n)en bewysen, welverstaende, dat die eysscher tot versoeck van die verwerer sijn aenspraeck [2]) in scrift hem overleveren zal. Ende soverre die eysscher repliceren wil, so sal die verwerer oock mogen dupliceren, ende elcx tijt hebben om dat oock scriftelicken in te brenghen, ende die een den anderen over [3]) te leveren.

3. Item dat een ygelick, sowel den anlegger als den verwerer, tijt hebben zal sijn bewijs in te brengen van tghene hy meent te bewysen, ende dat so corte ofte [4]) lange, alst gerecht na gelegentheyt der saecken [5]) goetduncken zal.

4. Item sal die schout bannen ende boeten, daer men voortijts voor inne plach te bieden, van nu voortan mit onse stedebode uut laten halen.

5. Item dat [6]) van nu voortan gheen tappers wijn of [7]) excijsbaer goet inlegghen sullen, diet vercopen willen, sy en zullent binnen twe atmaelen, nadien dat syt ingeleyt hebben sullen [8]), den excijsmeyster aenbrengen, ende dat op een peen van een halven Vrancrijckschen schilt, te verbueren deen helft tot des heren ende die ander heelft tot des excijsmeyster [9]) behoef.

Des toorconde hebben wy Floris van Egmont, grave tot Bueren ende Leerdamme, heer tot Iselsteyn, Sanct [10])-Martensdijck, Cranendonck etc., mit onsen eyghenne hant onderteykent op den IIen dach Mey anno XVc ende XXXV: Floris.

Appendex [11]). *Accoort op der ordonnantie* [12]).

Op die dingtalen tusschen pertyen Jan Aelertss., als eysscher

---

1) Y 2, Y 3 en Z: „in scrifte".
2) Hier eindigt Y 2.
3) Aldus Y 3 en Z: Y 1b: „om".
4) Z voegt hier in: „soe".
5) Aldus Y 3 en Z; in Y 1b ontbreken de beide laatste woorden.
6) Alle HSS. hebben „dan".
7) Hierboven is in Y 1b geschreven met dezelfde hand: „noch"; Y 3 en Z: „noch".
8) Y 3 en Z: „sullen hebben".
9) Y 3 en Z: „den excijsmeisteren".
10) Aldus Y 3 en Z; Y 1b: „slants".
11) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z vergeleken is.
12) De hier bedoelde ordonnantie schijnt die van 1535 Mei 2 te zijn. Zie aldaar art. 2.

ter eenre, ende Reyer van Beusechem, verweerder ter anderen syden, beruerende, soe deyscher sijn recht aengeleyt [1]) heeft op den voorschreven verweerder opt langh- ende banckrecht, ende die verweerder vertueft heeft op sijn bannen, (te) weten op die derde oft vierde clacht, eer hy heeft willen antwoerden, ende alsdoen geëyscht heeft nae vermoegen die ordonnantie den eysch in gescrift, daerop by schepenvonnis verclaert is geweest, dat die verweerder den eysch int gescrift hebben soude achtervolgende [2]) dordonnantie. Ende niettegenstaende [3]) dat de voergenoemde [4]) verweerder hem heeft beholpen mitter voorscreven ordinantie, heeft hy hem noch willen behelpen mitten langh- ende banckrecht, seggende [5]), hy niet schuldich en soude wesen te antwoerden, soe die eyscher niet den langen- ende banckrecht begonnen heeft, dan opten naesten rechtdach post Sacramenti. Daerop by de vroetschap raetsgepleecht ende eendrachtelijck geaviseert is, soe die verweerder niet en heeft willen antwoerden dan opten lesten rechtdach, ende alsdoe [6]) hem mitter ordonnantie heeft willen behelpen, nietjegenstaende hy behoerden achtervolgende [7]) die stadtrechten te lyden oft te missaken — dat die voorscreven verweerder gehouden sal wesen den eyscher te recht te staen tot alsulcken geordineerden dagen, als by schepenen geordineert sal worden, achtervolgende die ordonnantie. Actum voor den drost, schoudt, schepenen ende vroetschap op [8]) den XIen [9]) Martii anno XVe ende veertich.

IX [10]).

1. Item is geordineert by den drost, schoudt, borgemeesteren ende gerechte, tot wat tyden dat men die rekeningen van den weeskinderen hoeren sal, dat die voechden alsdan gehouden sullen weesen den drost ende gerechte te betaelen, wat boven

1) Z: „ingeleyt".
2) Z: „achtervolgen".
3) Z: „nijt tegenstaen".
4) Z: „voornen".
5) Z: „seggen".
6) Z: „alsdan".
7) Z: „achtervolgen".
8) Dit woord ontbreekt in Z.
9) Z voegt hier in: „dach".
10) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z vergeleken is.

die hondert schilt draecht, ses stuvers, daeraff tgerecht sal hebben IIII stuvers ende den secretaris anderhalve stuver ende die bode $^1/_2$ stuver.

2. Ende wat beneden die hondert schilt is, daeroff sullen die voechten geven drie stuver: tgerecht twee stuver, den secretaris een blanck ende die boede een oortken.

Actum ende geordineert by Ghijsbert van Baexen, drost, Heynrick van Dam, schout, Gerrit Joestenss. ende Jan die Wild, borgemeesteren, schepenen: Ariaen Sprong, Herman van Ommeren, Rijck Both, Gerrit Roeloffsz., Cornelis Jacobss., op den XXV^{en} dach Aprilis anno etc. XXXIX.

J [1]). ORDONNANTIE OP HET HOF VAN APPÈL. (1533)

Alsoe onse ondersaeten van onse stede ende lande van Yselsteyn ons te kennen gegeven hebben, hoedat sy in der saicken van appellatiën van den laeghen richters an onse leenmannen voir die mennichte ende die groete teerkosten van denselven mannen groetlicken besweert werden, ons oetmoedelicken biddende omme hijrynne to willen remediëren, soe yst, dat wy, geneycht sijnde tot hoerder beede ende supplicatie, geordeniert hebben ende ordenieren mytz desen, hoe ende in wat manieren men van nu vortaen in der vurseiden saicken van appellatiën procedieren sall, ende wat elck officier ind leenman voir sijn leenofft teerkosten hebben sall, als hijrnae volcht.

1. Ende yrst, alsoe men hijr vurtijtz plach te beschryven in saicken van appellatiën twyntich, vijff ende twyntich offt meer mannen van leene tot groete kosten van den parthyen, soe ordenieren wy ende statueeren, dat van nu vortaen in der saicken van appellatiën, de geschien sullen van ennige vonnissen, gegeven by onse schepenen offt geswoerens van onse vurseyde stede ende lande van Yselsteyn, nyet meer beschreven noch geroepen en sulle(n) werden dan neghen mannen van leene, die wy nemmentlicken dairtoe geordeniert hebben, alst blijckt by een sedulle, by ons geteykent, die wy onse stathouder off drost dairvan gegeven hebben, wairtoe wy fueghen sullen ennighe van onsen

1) Dit stuk (gedrukt in Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 143) wordt hier uitgegeven naar het origineel, dat zich in het Nassausche domeinarchief bevindt. Het origineel is zes perkamenten bladen in folio groot en voorzien van het uithangend zegel van graaf Floris in roode was. — Door de afkondiging dezer ordonnantie voldeed de graaf aan zijne in I VII art. 6 gegevene belofte.

raide, diet ons believen sall, dewelcke den parthyen guet onvertoeghen recht doen sullen, sonder meer mannen dairtoe te beschryven.

2. Ende ingevalle ennighe van de vurseide neghen mannen afflyvich offt te out werden, dat sy nyet reysen en mochten offt ennich ander gebreck in hoer verstant quaeme, soe sullen wy offt onse naekomelingen ende nyemant anders wederomme eenen anderen bequaemen man van leene in sijn plaetse stellen.

3. Dat men deselve appellatiën sall moeten doen ende insinueren ten langsten den achtsten dach bynnen sonneschijn, daichs naedat dat vonnis gewesen is, offt dairentusschen, ende dat voir schoutet ende twee schepen ten mynsten mitten secretaris van der plecken, die dair regyster van houden sall.

4. Dat alle vonnissen, in onse stadt ende lande van Yselsteyn gewesen, bedraegende hondert Karolusgulden eens ende dairbeneden, sullen op souffisante cautie hoer executie hebben, nyettegenstaende appellatie, soeverre deselve executie naemaels reparabell soude wesen, ende dairvur burch stellen.

5. Dat oick alle exempte vonnissen van geprevelegieerde saicken, als van maelschaide, montkosten, arbeytzloen, politiën, dijckaghe ende dergelicken saicken aengaende, nyettegenstaende appellatie op cautie geëxcutiert sullen worden.

6. Die appellant, naedat hy schepenen sijn appellatie geïnsinueert sall hebben, die sall noch een maendt hem moeghen berayden, offt hy die appellatie verheffen will dan nyet, sonder yet te verbueren; dan nae die maendt en sall hy die nyet moeghen verheffen, mar sall gehouden werden desert, ende dat vonnis sall sijn executie hebben.

7. Ende diegeene, die hoer appellatie sullen willen vervolgen, sullen gehouden wesen nae auder gewoenten an den rynck to roeren ende dat schryfftelick to versueken aen ons offt aen onsen drost offt stathouder, in der tijt wesende; ende sall alsdan by ons offt onsen stathouder gesonden worden een geswoeren dienar, dairtoe spetiaell macht hebbende, myt commissie van ons offt onsen drost offt stathouder om soe kortz als doenlicken is, parthiën ende die vurseide neghen mannen te doen intimeren [1]) om te koemen op eenen betaemelicken daighe bynnen onse stede van Yselsteyn, welcken dach onse drost offt stathouder ons oick

---

1) Het HS. heeft: „intinueren".

insinueren sall intijtz, ten eynde dat wy ennige van onsen raiden ten vurseiden daighe schicken moeghen, als voirseit is; voir welcke raide ende negen mannen parthiën ten daighe dienende compareren sullen. Ende tenselven daighe sal die vurseide boede off dienar den geappellerden schepen offt geschwoeren bevelen het vonnis mitten dyngtaelen ende ander munimenten van parthiën voir hoer gekoemen over te brengene off te sendene ten daighe dienende an den vurseiden raiden ende mannen; behoudelicken dat parthye vurseit, gheïntymeert wesende, ten mynsten sall hebben drye daighen om hem to berayden vur den prefixen dach, wairop die vurseide dienar regart nemen sall.

8. Ende hijromme en sal men die beschryvinge van leenmannen nyet meer doen, seynden(de) dairomme een waeghen met twee leenmannen ende een boede tot groete koste van parthie, als men van autz plach te doene; mar sall geschien by eenen geswoeren baide duer commissie ende beveell van ons offt onsen drost offt statthouder, als vurseit is.

9. Ende offt gebuerden, dat yemandt van de vurseide neghen mannen van leene kranck, uutlandich off anders sulx gestelt were, dat hy opten beteykenden rechtdach nyet compareren en mochte, dairvan sall die vurseide boede ons offt onsen drost offt stathouder intijtz advertieren, ten eynde dat wy offt onse stathouder, denwelcken wy dairtoe autoriseren, eenen anderen man van leene in sijn stat vur die reyse sall moeghen beschryven. Behoudelicken soe en sall onse vurseide drost offt stathouder gheen man van leene in die non-comparans stede moeghen beschryven dan eene van die sess mannen van leene, die wy boeven den getaele van die vurseide neghen mannen in die vurseide sedulle, by ons geteykent, hem overgelievert ind gespecificiert hebben.

10. Parthiën sullen oick mitz desen verdraegen sijn van hoer schryfftueren ende munimenten over [1]) te leveren in der herbergen voir ennige mannen tot hoere groete kosten, als men van outz plach te doene; mar schepenen off geswoerens, dair tvonnis gewesen is, geïntymeert sijnde, sullen twee ten mynsten van hoerl(u)yden offt hoeren secretarium senden myt allen schryfftueren ende munimenten van parthiën myt hoer gewijsde vonnis besloeten toegesegelt, om over te brengene den raiden ende mannen vurseit opten vurgenoemden dach, ende dat op arbitraell correctie van ons ende onsen raiden.

---

1) Het HS. heeft: „om".

11. Dat ten yrsten rechtdaige beyde die parthiën gehouden sullen wesen goede vaste burgen to stellen, tsamen ende elcks een vur all, bynnen onser stede off lande van Yselsteyn, voir alle gerechtlicke oncosten, sheren boeten ende vur alle andere onkosten, die de here ter cause van appellatie doen moet, in die pennyngen to verleggen; ende dat opten doerden pennynck meer dan hy verleyt sall hebben, die sy schuldich sullen sijn den here terstont weder to gheven, wanneer die sententie gegaen sall sijn, all waert oick, dat yemant van de vurseide parthiën van de sententie van mannen vorder wille appelleren.

12. Ten were, dat die appellant selve die pennyngen van die onkosten wille verschieten, twelck hem onse drost offt stathouder presentieren sall; in den gefalle en sall die parthie nyet schuldich sijn ennich wasdom van pennyngen to gheven.

13. Dat die vurseide geswoeren baide van den leenen, by ons geordeniert, dewelcke alle intimatiën offt weten sall doen, by synen eyde gehouden sall sijn regyster van sulx te houden, op wat daighen hy de gedaen hefft, ende wanneer die daighen van rechten dienen sullen.

14. Desgelix sall die clerck van den leenen, by ons daartoe geordeniert ende geëydt, van als, wes opten rechtdach by parthiën gedaen wurdt, regyster houden, alle acten, sententiën, interlocutore ende diffinitive, getrouwelicken teykenen ende regyster van houden.

15. Offt gebuerden, dat die vurseide raiden ende mannen hoer verhaell ende beraith naemen, soe en sall men denselven nyet meer beschryven, mar sullen gehouden wesen te compareren optenselven rechtdach, als sy den parthiën beteykent sullen hebben.

16. Indien oick die vurseide mannen ende raiden, nae alle diligentie by hoerl(u)yden gedaen, ennige beswaernisse vurqwaem, sulx dat sy avys ende raith van geleerden dairop soude moeten bevraegen, soe sal men dieselve beswaernisse mitten vurseiden raiden ons overseynden, ende sullen dairop tot onse kosten by geleerden doen delibereren ende dat mytzgaiders ons avys mittenselven raiden ten naesten rechtdaige overseynden, wairnae die vurseide mannen ende raiden schuldich sullen sijn te wysen.

17. Ende en sullen die vurseide mannen ende raiden gheen vonnissen meer offt langher moeghen onder houden dan twee rechtdaigen, welcke rechtzdaigen men houden sall van drye weeken tot drye weeken, ende den doerden rechtdach ten

lanxsten uutwysen; ten waere, datter groete merckelicke saicke weren, noch eenen dach te nemen sonder meer.

18. Omdat hem nyemant gheven en soude tot fryvole appellatiën om sijn parthie te molestieren ende te travalgeren ende myt onrechte te overvallen, soe sall diegeene, die bevonden sall werden qwaelick geappelleert te hebben, tegen ons verbueren ses karolusguldens.

19. Dat die geappelleerde, nyet comparerende noch gemachtich sendende opten beteykenden yrsten rechtdach, ende sulx by den geswoeren boede blicke, (dat) behuerlicken den vurseiden geappelleerden die weet gedaen were, ende die appellant compareerde, soe sall die executie van der appellatiën gesourciert worden, soe verre deselve nyet gedaen en is. Dairenboeven sall die geappelleerde gecondemniert worden in die kosten van dien daighe ende noch in die boete van twyntich stuver tot onsen profyte; welcke noncomparicie die clerck myt dat dairaen cleefft, sall gehouden wesen to teykennen.

20. Ende alsdan sall versocht werden by den appellant den geappelleerden noch eens voir die tweede reyse gedaicht te worden, dewelcke, indien hy dan noch nyet en koempt, sall worden verclaert well geappelleert, ende dat het vonnis nyet en sall profiteren den geappelleerden, dat hy [1]) verkreghen hedde, ende gecondemniert in die kosten ende ses karolusguldens tonsen profyte.

21. Ende indien die appellant nyet en compareerde opten beteykenden dach, ende sulx bleeke by den geswoeren baide behuerlicken ten yrsten rechtdaighe verdachfaert to wesene, soe sall die geappelleerde ontslaeghen werden van die appellatie, ende dieselve verclaert worden desert, ende die appellant gecondemniert in die kosten ende ses karolusguldens tonsen profyte.

22. Parthyen sullen moeghen op hoeren rechtdach allegeren hoer gravamina ende seggen offt schryven alletgeene, dat hem goet duncken sall van noede te wesene tot behulp hoers rechtz, wairteghen dander parthie sall insgelix toegelaeten worden te seggen offt te schryven all dat hem believen sall tsynen rechten dienende, sonder met voirsluyten behaelt to worden, nochtans blyvende alletijt die oude dyngtaelen in hoerder werden, als die stonden ende by schepenen overgelievert waeren.

---

1) „Hy" is later bijgeschreven.

23. Hyruut volcht, dat men geene dynghtaelen en sall moeghen wraeken van te voell geschreven te hebben, meer dan men mondelinghe bedonghen hedde; want der ander parthyen toegelaeten sall werden dairop te schryven, als vurseit is, wairom men ter causen van dien geen boeten verbueren en sall.

24. Ende indien in dese vurseide artikellen offt ander ongedeclareerde statueten eenighe swaerheyt, difficulteyt offt duysternisse geviele, soe houden wy die interpretatie ind verclaeringe dairvan an ons, die te vermeerderen offt te vermynderen, soe ons goet duncken ende van recht behueren sall.

25. *Declaratie van den weddens ende salaris, die elck leenman offt officier vur sijn loen offt teerkosten hebben sall.*

a. In den yrsten, wanneer die here van den lande selffs in persoenen te rechte sitten sall, die sall hebben voir sijn terkosten sdaighs . . . . . sess gulden.

b. Die drost offt stathouder sal hebben sdaighs twee gulden.

c. Die raiden des vurseiden heren offt leenmannen, dat oick raiden sijn des Keyserlijcker Majesteyt, sullen daighs hebben preter hoer vrachten . . . . . twyntich stuver.

d. Die mannen van leen, die gewoentlick sijn meer dan een dienar to houden ende dairmede to rechte koemen, sullen oick hebben boeven hoer vrachten vur hoer terkosten daighs . . . . . twyntich stuuver.

e. Die mannen van leene, die gewoentlicke sijn eenenen dienar te houden ende dairmede to hoeve koemen, sullen hebben daighs tot hoer teerkosten preter die vrachten . . . sesthien stuver.

f. Die mannen van leene, die gheen dienar en houden ende alleen compareren, sullen hebben daighs preter hoer vrachten tot hoer teerkosten . . . . . twelff stuver.

g. Die clerck sal hebben vur sijn teerkosten, als men recht hout . . . . . acht stuver.

h. Van een supplicatie to maeken, van alle acten te regystreren offt parthie copie van te gheven, als ment begeert offt hem bevollen wordt, hoedaenich de sijn, sall hy hebben . . . . . .twee stuver.

i. Van een sententie interlocutore te regystreren off parthie copie te gheven . . . . . drye stuver.

j. Van een sententie diffinitive te regystreren sess stuver.

k. Van parthie te leveren een acte van een vonnis diffinityff, dair den eysch nyet meer en bedraecht dan vijfftich gulden eens

offt daironder, sal men gheven in papier gemact vier stuver, in parchemijn [1]) . . . . . sess stuver.

l. Als den eysch bedraicht boven vijfftich gulden eens, sal men dairvan betaelen in papier gemact sess stuver, in parchemijn [1]) . . . . . acht stuver.

m. Van tcopiëren van eenige brieven offt munimenten sal men betaelen voir elck blath, houdende in elcke syde geschreven twyntich regulen ende twelff syllaben in elcke regell, twee stuver.

n. Van eenen brieff to collationeren ende auctentiseren sal men betaelen . . . . . twee stuver.

o. Die baide, wanneer hy uutreyst om parthiën offt mannen te verdaighen, indien hy to perde, te waeghen off te schiepe reyst, sall hebben sdaighs vur sijn vracht ende terkosten thien stuver, ende gaet hy te voete, sall hy hebben . sess stuver.

p. Doet hy ennighe mannen die weet, bynnen der stat van Yselsteyn woenende, sall hy nyet meer van hebben dan . . . . . een kanne Rijns wijns.

q. Als men recht hout, sall hy sdaigs hebben sess stuver.

r. Schepenen offt secretarius, die die munimenten van parthiën mitzgaiders tvonnis van schepenen off geswoerens sall overbrengen den mannen, als voiren geseyt is, sall hebben vur sijn terkosten . . . . . sess stuver.

s. Alle dese kosten met alle ander onkosten, die int executieren vallen sullen, sall betaelen parthie, die in die saicke succumbiert, soe verre die kosten nyet gecompensiert en worden om redenen wille; ende alsdan souden de parthiën die vurseide kosten draeghen, gelick halff ende halff te betaelen, als vurseyt is.

Ende want dese ordinanty met allen hoeren artikellen ind puncten vurseyt ind elck punct besonder by ons ende onsen raitzfrunden met gueden, voirbedachten, rypen raide tot eeren ende waelfaeren onser lantschappen vurseyt geordeniert, overdraegen, geslooten ind bevollen is, alsoe nae te gaen ende onverbreckelicken tonderhalden, soe hebben wy Floris van Egmondt, greve tot Bueren ende Lerdam, heer tot Yselsteyn, tot Sint-Martensdijcke ind Cranendonck, capiteyn-generaell van Keyserlicker Majesteytz Nederlanden etc., onsen segelle hyrbeneden aen doen hanghen ind dairbovenen onse gewoentlicke

1) In het HS. staat: „parthemijn".

hantteyken met ons selffs hant geschreven opten vierthiensten dach des maendtz Julii anno vijffthienhondert dry ende dertich.

(w. g.) Florys.

Appendix I[1]).

Maximiliaen van Egmondt, grave tot Bueren ende Leerdam, heer tot IJsselstain, Cranendonck, Sinte-Martensdijck etc., der Keyserlicker Majesteyt stadthouder-generael van Vrieslant, Overijssel, Groeninghen ende der Omlanden. Alsoe by onsen heeren ende vader saliger memoriën op die appellaciën voer onsen hoofgerichte onser heerlicheyt van IJsselstain vast verscheyden ordonnanciën gemaect zijn, hebben wy uuyt merckelicken oirsaken ende redenen, ons daertoe bewegende, geordonneert ende bevolen ende mits desen ordonneren ende bevelen onsen lieven getruwen Ghijsbert van Baex, onzen drost ende stadtholder onser leenen onser voirscreven heerlicheit, op elcken rechtdage, als enige appellaciën van nu voertaen vallen sullen, te mogen verscriven negen mannen van leen van onsen hove van IJsselstain, sulcx als hem goet duncken nut ende bequaem wesen sullen, om trecht in cas van appel te besitten ende justicie van onsentwegen te administreren; ende wes by denselven negen mannen gewesen sal werden, willen tselve stadt hebben ende behouden sal. Bevelende voert onsen mannen van leen, die alsoe by onsen voirscreven drost verscreven sullen werden, by den eedt van getruwicheyt, zy ons gedaen hebben, op zyne scriften in onsen naem tot elcken rechtdage te compareren. Des toirconde hebben wy onsen naem hieronder geset ende onse secreet segel opt spacium van desen doen drucken. Actum tot Grave den IIIen dach Aprilis anno XVc ende veertich stilo Brabantie.

(w. g.) Maximilian dEgmont.

Appendix II[2]).

Op tversoeck van Andries Knijff, in juditio gedaen, omme verclaringe te hebben, nademael Pancraes Heynricks., by den leenbode verdachvaert sijnde omme voor zeeckere commissarissen

---

1) Dit stuk wordt hier afgedrukt naar het origineel op papier, dat aan de bovenstaande ordonnantie is gehecht.

2) Dit stuk is ontleend aan Y 2.

van desen leenhove te compareren ende getuychnisse der waerheyt te geven, ende deselve Pancraes nyet gecompareert en was, hoe ende in wat manieren men denselven daertoe zoude bedwingen, dairop hebben leenmannen verclaert, dat die requirant den voorseiden Pancraes andermael zal doen citeren voor commissarissen voorseit om in die voorseide sake te deponeren op pene van schade ende interesse, ende voorts, ist noot, zal die drost ende stadthouder hem dairtoe mogen constringeren by trecht van der inbiedinge tot versoeck van den requirant. Actum den XIen Octobris anno XVc ende LV by collegie van leenmannen. In kennisse van my. Onder stont: Jan van Berck, secretaris.

K. ORDONNANTIËN VAN MAXIMILIAAN VAN EGMOND, GRAAF VAN BUREN. (1540—1546)

I [1]).

Edele, welgeboren, vermogende, genedige, live heere, tot deser U Genade blydelicker incomste ende bysonder altijt gebeyden wy ons tsamenlicken mit allen onssen armen vermogen schuldich [2]) dienstelicken tot U Genade.

Nadien wy der redelicker maeten gepreviligeert zijn by ontfanck ende huldingen van U Genade ende onsen seligen voerheeren, daer Goedt tsamen der zielen off genedich wesen wil, tot sekeren goede duechtsamen previlegiën, politiën ende bescreven statuten van rechte, ende soe wy ons nu zeer bewegen hebben tot U Genade blyde incomst ende U Genade toegegont hebben een tijt van zeven jairen van nu datum aengaende een mynlick propycy ende gescenck, so ist wy U Genade daerop gantzelick toebetrouwen ende oitmudelick bidden ende begerren, U Genade ons wyllen laeten geneyten, houden ende gebruycken dieselve U Genade stede- ende lantsprevilegiën, alsoe dieselve U Genade voervaderen ende heeren ons uut gunst ende gode gracie hierbevorens gegont ende gegeven hebben, ende dat U Genade ons dairinne mit recht stercken ende houden wyllen.

Ende soe wy mit goede deliberaciën voerdaechtick die hantvest

---

1) Dit stuk is ontleend aan het op papier geschreven origineel, berustende in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 9). Het is reeds vroeger met onjuiste dateering uitgegeven door den heer Hofman (Bijdragen voor Vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde, derde reeks, vierde deel blz. 223). Voor de dateering van het stuk (1540) zie men den boven aangehaalden inventaris en Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 372.

2) Het HS. heeft: „schudich".

ende statute duersien, gelesen ende gevisiteert hebben ende dairby geraempt en geconcipieert [1]) op correctie van U Genade ende U Genade geleerden ende raede zekere nieuwe articulen ende puncten, die wy bidden U Genade ons toelaeten wyll totten goeden rechten ende wellvaren (van) U Genader stede ende landen van IJsselsteyn, want sonder U Genade deuchtelicken raet, behulp ende verstant en vermogen wy ons niet tkenne goet [2]).

Ende zijn [3]) dese naevolgende articulen:

1. Offt gebuerden, datter yemant int water viel ende drenckten, dat U Genade gunnen ende believen wil, dat men den doeden mach uutrecken sonder orloff te bidden van den heeren, ende soe begraven.

Mijn genediche heere is tevreden, dat men den verdronckene uuthale ende laete leggen op die canten van die graft ofte put, tot hy geschout is van den offichier.

2. Item dat niemant ruyminge aengaende van huysinge bieden en sal moegen dan mit zegel ende brieff.

3. Item dat nyemant geen lant ontwaeren en sal dan met bezegelde eygenbryeff off myt regysters, die den here van den lande geconfirmeert hefft.

Dese twe artikelen zijn onrelick, ergo nichil.

4. Begerren die gemeente van der stadt, dat U Genade gelieven wille tot gebieden die marckt tonderhouden na vermoegen zegel ende bryeff, die U Genaden selige vader die stede verleent ende gegeven hebben, want U Genaden stadt ende tzijs daermede verbetert sal wesen.

Die supplianten zullen patientie nemen tot mijn genedige heere bet geïnformeert is.

5. Item begeren die van der stadt verclaringe van eenen artykel in der hantvest, hetwelcke hemluyden dunckt wat duuster staet ende nijt redelick en is, beginnende: „Item indien die [4]) een den anderen doot sloech", eyndende „wort hy begrepen, lijff om lijff", in tanderde blat van den lantrechten [5]).

Hiervan heeft mijn genedige heere een nie artykel [6]) ge-

---

1) Het HS. heeft „gecocipieert".
2) Aldus in het HS.
3) Het HS. heeft: „zy".
4) Het HS. heeft: „indie".
5) Bedoeld is B art. 6.
6) Dit artikel is òf niet overgeleverd òf nooit geredigeerd, evenals ook de andere hier vermelde bepalingen eerst in 1545 (zie K v) zijn ingevoerd.

maeckt, wairmede gedoet ende te niet sal zijn dat artykel, hiervan staende in de hantveste.

6. Item noch een artikel in derselver hantvest in derde blat, beginnende: „Waert, dat enniege van onsen poorteren vechtende woerde", ende (en)dende: „tot des heeren goetduncken" [1]).

Op dit artykel ordineert mijn genedige heere, dat die poerter niet vryer en zullen moeghen vechten off slaen dan een gast, mer sal gelijck gaen.

7. Item noch een artykel, beginnende: „Ende van allen desen koeren ende boeten", ende (en)dende: „dar en hefft nemant nijt an dan die here", in derde blat [2]).

Dit artykel confirmeert mijn heere, soet staet..

8. Item noch verclaringe van eenen artikel, beginnende: „In den eersten sullen alle scepenbrieven, die van schulden rueren, doot ende te nijt wesen ende van geener werden"; dyt staet in eerste blat van den rechten, geordonneert by heeren Willem broeder tEgmondt [3]).

9. Item noch een artykel in tselffde blat, het vierde, beginnende: „Wie wilcoer doet voer scout ende scepen" [4]).

Mijn genedige heere ordineert, dat men van nu voirtaen in scepenenbrieven ende wilcoren stellen sal, dat die nijt verjaren en zullen.

10. Item dat U Genade oeck ordonneren wil, dat men van nu vortan ghen gelofften off voerwairden doen en sal, dan voer scout ende scepen.

Fiat, dat men gheen wilkoir doen en sal dan in presentie van scout end scepenen.

11. Item begeren ende bydden oitmudelicken, dat U Genade die ondersaeten will houden in haer bruyckweere, te weten denghenen, die by ouder possessie [5]) van ouwer tot ouwer daerin geseten hebben off zegel ende brieff dairaff hebben.

Mijn genedige heeren sal, achtervolgende die previlegiën, hiervan eenen yegelicken in zijn recht houden, behoudelicken dat zy dit redelicken gebruyken.

12. Begeren oytmudelicken, alsoe die stadt becommert ende ten achteren is merckelicken schulden, ende soeveel poerteren ende

---

1) Bedoeld is B art. 13.
2) Bedoeld is B art. 19.
3) Bedoeld is F IV art. 1.
4) Bedoeld is F IV art. 3.
5) Het HS. heeft: „possesse".

anderen in der stadt in groter nerringe sitte(n), die (in) inhuldingebede offt in afflossinge van der stede schulden niet gecontribueert en hebben, alsoe sy gheen lant en hebben, dat U Genade willen ordineren, dat dieselve nae advenant van huer nerringe alsnu contribueren zullen tot profijt van der stede om die stadt daermede uuyt huer schulden te comen.

Mijn genedige heere accordeert dit, ende dat die penningen zullen commen tot proffijt van der stede, behoudelicken dat die impositie capitael sal geschieden by avys van den drost.

II [1]). *Van Geryt Joestens zoon, des schouten, eedt.*

Item XVII[en] dach Januarii anno XV[c] ende veertich hebben onsen lieven ende getrouwen drost Ghijsbert van Baexen Geryt Joestens., die terselver tijt schepenenborgermeester was, zynen eedt mit recht van den scependom ende borgermeesterscap verdraegen; dat gedaen zijnde, hebben die drost terselver tijt den voornoemden Geryt Juestens zoon geordenert ende gestatueert schout tot Yselsteyn te synnen, waerop die drost den voornoemden schout solemnelicken synen eedt dede doen zweren mit opgerechten vingeren lyeflijcken an den Heyligen: onsen genedigen lieven edelen heeren Zyner Genade tbest te raeden, te quaetste te waren, Zyner Genade [2]) bannen, bru(e)cken, boeten, soewel int crimineel als in civylsaecken, mit recht in te winnen, eenen yegelijcken recht te administreren; in allen te doen alse een getrouwe schout ende dienre; ende dat die schoudt sal moegen in sijnre absentie substitueren, welcke substitueerde schoudt gelijcke auctoriteyt, procuratie ende macht mit recht hebben sal, als Gereyt Joestensz., schoudt voorscreven. Actum voor drost, schepennen: Cornelis Jacopsenz., Jan Adryaens de Wylde, Jan van Sevender die oude Janssen, Claes Janss., Cornelis Peters., Adryaen Derycks. Cock ende Jan Huygenssen van Scerpenisse, anno, die [3]) ut supra.

III [4]). *Ordinantie van de quade comenschappen, in der kercken openbaerlick gepubliceert by my, Jan van Berck, secretaris* [5]).

1. Op huyden den eersten Novembris is overdragen by den

1) Dit stuk is ontleend aan Z.
2) Z heeft: „geenen".
3) Z heeft: „dit".
4) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z en Y 4 vergeleken zijn.
5) Dit opschrift ontbreekt in Y 4.

heeren, gerechte ende vroetschap van Isselsteyn; soe vast onder die poorteren ende ondersaten van Isselsteyn verscheyden quaede coemenschappen vallen uut dronckenscap ende andere quaede toestokers, die niet het profijt van den coeper ofte vercoeper sonder alleen den wincoep ende haeren buyck te vullen [1]) soecken, waerdoer die poorteren ende ondersaten, niet wesende by haren verstand, in merckelicken verderffelicken schade dagelicx gebracht worden ende kommen, dat van nu aen, oft gebeurden, iemandt van den poorteren ofte ondersaten van Isselsteyn eenige diergelicke dwaes comenschappen dede, het waer by den dronck, by nacht off by daege off eenichsins, hoe sulx gebeuren mocht, ende dieselffde comenschap by den schoudt ende twee schepenen niet gepasseert, geconfirmeert ofte bevesticht en waer, ende hem die coeper ofte vercoper [2]) in denselven coop, die alsoe geschiet waer, des anderen daechs bedrogen vonden, sal die voorscreven coeper ofte vercoeper des anderen daeghs, naedat den coop geschiet sal wesen, moegen coemen voor den schoudt ende twee schepenen by sonneschijn ende geven tselffde aen, beclaegende hem bedroegen te weesen; ende daermede sal hy van den coop ontslegen ende vry wesen, mits betaelende den wincoep. Ende dit sal men van nu voertaen houden voer recht sonder daer vorder recht aff te doen.

Ende alle uutheemsche sullen staen tot alsulcken recht, als sy in deesen ende in anderen saecken hier [3]) vinden.

2. Overmits die loese voenden, die op dese ordonnantie gepractiseert worden, is geordonneert, als hiernae volcht:

Alsoe in voorleden tyden by den heeren, gerechte ende vroetschap van Isselsteyn een ordonnantie gemaect ende openbaerlicken in der kercken gepubliceert is, aengaende die bedriechlicke coepmanschappen, die alhier in der stede ende lande van Isselsteyn dagelicx gebeurden, daer die arme luyden dronckenschewijs ende anders by subtylheyt ende quade raetsluyden toe gebracht werden, allet navolgende die voerscreven ordonnantie, soe bevindt men nochtans, dat sommige hem vervorderen te stellen, setten ende bescheyden groote wincoepen, verhopende doer middel van dien te beletten, dat die arme luyden, die met eenige comanschappen bedroegen waeren, overmits grootheyt des

---

1) Aldus Y 4; Y 3 en Z voegen hier in: „en".
2) Y 4: „coop off vercoop".
3) Dit woord ontbreekt in Y 4.

wincoeps niet en souden laeten releveren etc. [1]). Ende om te remediëren is by den heeren ende gerecht geordonneert ende wordt geordonneert mits desen [2]): soe wie van nu voertaen hem selven in eenighe coopmanschap beswaert vindt ende daerenboven noch mitten wincoep beswaert wordt hooger dan dertich stuver Hollants, dat hy hem sal moegen doen releveren achtervolgende die voerseyde ordonnantie alsoewel van den coop als van den wincoep, hoe groot die wesen off geset mach [3]) worden, mits alleen betaelende ten hoogsten van den voerscreven wincoep dertich stuvers sonder meer; ende soe wat hierboeven meer te wincoep geset off te gelaech verdroncken wordt, sullen die gelaechsgenoten mitsgaders den coper ende vercoeper gehouden wesen part gelijcken te betaelen. Ende wes vorder by ennieghen om yemanden te bedriegen op dese voerscreven wincoepen ende lose coepen gepractiseert ende gevonden mach werden ende den gerechte blijckende sy tot achterdeel van desen ordonnantie, sal al te samen machteloos, nul [4]) ende van onweerden wesen. Onder stondt aldus: Aldus openbaer uut beveel des drosten ende gerecht in der kercken tIJsselsteyn gepubliceert op den XVIII[en] dach [5]) Decembris anno XV[c] ende XLI by my. Ende was onderteeckent: Jan van Berck, secretarius.

IV [6]). *Hoe men van nu voertaen die gerechtscosten uutvorderen sal* [7]).

Alsoe die gemeene ondersaten van Isselsteyn sich huydens daechs onwillich laten vinden in die betaelinge van die [8]) gerechtscosten, die dagelicx vallen voor den gerecht alhier, welcke costen men tot den drost plach te haelen, byalsoe [9]) die by sonnenschijn van den verlieser niet betaelt en werden, op dubbelt gelt tot verderffenisse der ondersaten, is daeromme by den drost ende gerecht geordonneert ende wordt geordonneert mits desen, dat men van nu voertaen, indien die verlieser tsrechts

---

1) Z: „recht". Dit woord ontbreekt in Y 4.
2) De vijf laatste woorden ontbreken in Y 4.
3) Y 4: „mocht".
4) Aldus Z en Y 4; Y 3: „uut".
5) Dit woord ontbreekt in Y 4.
6) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z en Y 4 vergeleken zijn.
7) Dit opschrift ontbreekt in Y 4.
8) Dit woord ontbreekt in Y 4.
9) Y 4: „byalsoeverre".

die gerechtscosten by sonneschijn, naedat hy [1]) verloren had, niet en betaelde [2]), des ander dages tot des verliesers [3]) met den bode panden daervoer (sal) uuthaelen; ende ingeval die panden by den verlieser binnen acht dagen niet gelost en werden, sal men die panden terstont doen vercoepen. Aldus geordonneert by den drost, schoudt, borgemeester ende schepenen al op den XVIII[en] dach [4]) Decembris anno etc. XLI [5]).

V [6]). *Anno XV[C] XLV den derden* [7]) *dach Augusti* [8]).

Item alsoe die schoudt, borgemeesteren ende regierders onser [9]) stede van Isselsteyn in den naem van onse gemeen poirteren [10]) ende ondersaten aen ons [11]) versocht hebben [12]) hun geaccordeert te worden seekere articulen ende punten, ons schriftelicken overgelevert [13]), soe ist, dat wy, geneycht sijnde tot hoere [14]) versoeck ende oetmoedelicke supplicatie, hemluyder geaccordeert, geoctroyeert ende belieft hebben, accorderen, octroyeren ende believen mits desen dese puncten hiernae volgende, ende [15]) gebieden daeromme onsen officieren, rechteren ende ondersaten ende een iegelijck van hem dieselve van nu voertaen te observeren ende onverbrekelicken nae te gaen, gemerct tselve onse ernstelicke meninge ende believen is.

1. [16]) Item oft gebeurden, dat Godt verhueden moet, datter iemants int water viel ende verdronck, dat men den verdroncken uuthalen ende laten leggen sal an [17]) den cant van den graft ofte put, ter tijt toe dat den verdroncken by den officier geschout is.

2. [18]) Item dat men van nu voertaen in allen schepenenbrieven

---

1) Y 4: „hyt".
2) Y 4 voegt hier in: „soe sal men".
3) Y 4: „den verlieser".
4) Dit woord ontbreekt in Y 4.
5) Het jaartal ontbreekt in Y 4.
6) Dit stuk wordt hierin uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z vergeleken is.
7) Z: „vijfden".
8) Z: „Augustys".
9) Z: „der".
10) Z: „poortgeren".
11) Dit woord ontbreekt in Z.
12) Aldus Z; Y 3: „hebbende".
13) Dit zijn de punten, vermeld in K 1.
14) Z: „huerluyder".
15) Dit woord ontbreekt in Z.
16) Vgl. K 1 art. 1.
17) De HSS. hebben: „van".
18) Vgl. K 1 art. 9.

ende willecoeren stellen sal, dat die niet verjaeren noch verdagen en sullen.

3. [1]) Item dat men van nu voertaen geen willecoiren doen en sal dan in presentie van schout ende schepenen.

4. Item dat van nu voertaen, als partyen rechts begeeren, dat den aenlegger rechts [2]) gehouden sal weesen een carolnsgulden te namtiseren, eer hy trecht mach beginnen, ende dat alle rechtdagen, als men te [3]) recht sitten sal met volder bancke.

5. Item alle diegheene, die het bewynt ende beveel hebben weeskinderen goet [4]) te regieren, sullen gehouden weesen den drost ende borgemeesteren in der tijdt goede ende souffisante borgen te stellen van heur administratie, ten eynde dat die schamel weesen niet bedroeghen noch gepresipiteert en worden.

Des toirconde hebben wy Maximiliaen van Egmondt, grave tot Bueren ende Leerdamme, heer tot Isselsteyn, Sint Martensdijck, Cranendonck etc. [5]), statholder-generael der Keyserlijcke Mejesteyt landen van Vrieslandt, Groeningen, Overysel ende der Omlanden, mit onsen eygender hant onderteyckent op den derden dach Augusti anno XV^{c} vijff ende veertich. Ende was onderteyckent: Maximilian dEgmont.

VI [6]).

Op huyden den XXIX^{en} dach October anno XV^{c} XLV is by den drost, schout, borgemeesteren ende gerechte geordeneert, dat van nu voort nyemant van der ondersaeten van Yselsteyn eenen dach van rechten en sal moegen eyschen op cost van ongelijcken, daer de eysch min bedraecht dan drie carolusgulden; mer als de eysch bedracht drie carolusgulden ofte mer, daer sal men eenen dach van rechte op cost van ongelijcken moegen eyschen; ende wes min dan drye Carolusgulden is, dat sal men vervolgen mit banckrecht nae oude gewoenten. Datum ut supra, me presente. Onderteyckent: Frans Dircxz., secretarys.

---

1) Vgl. K 1 art. 10.
2) Dit woord ontbreekt in Z.
3) Dit woord ontbreekt in Z.
4) Z: „weeskindergoet".
5) Z: „recht".
6) Dit stuk is ontleend aan Z.

VII [1]).

Wy Maximiliaen van Egmondt, grave tot Bueren ende Leerdamme, heere tot Isselsteyn, Sinte-Martensdijck, Cranendoncq, Scerpenisse [2]) etc., stadthouder ende capiteyn-generael der Keyserlijcke Majesteyt landen van Vrieslant, Overysel, Groeningen ende der Omlanden [3]), maken kont ende [4]) kenlicken, dat wy by goetduncken van onsen drost, schout, borgemeesteren, schepenen ende gerechte van onser stede ende landen van Isselsteyn tot nut, welvaren ende profijt van onsen voerscreven landen ende gemeen ondersaten, ten eynde dat die kinderen, verliesende hun [5]) ouders, niet gesecludeert noch onterft en souden worden van alsulcken erfftaelen ende goede, die deselve ouders, byalsoe [6]) sy in leven(den) lijff waeren, aencoemen ende aenbesterven [7]) souden moegen, geordonneert ende gestatueert hebben, ordineren ende statuëren mits desen, dat [8]) van nu dato van desen [9]) aff die kinderen [10]) nae doetlicken affganck van heuren ouders sullen met eender hant intasten, part ende deel hebben van allen goeden ende erffenissen, die op die overleden ouders, indien sy in leven gebleven waeren, gesuccedeert ende geërft souden hebben; uutgesondert alle heerlicke ende vordelicke goeden sullen erven ende succederen nae den ouden rechten ende costumen. Datum tUtrecht op den tweeden dach [11]) Februarii anno XV^{c} ses ende veertich stilo communi [12]).

Aldus [13]) openbaerlijck in der kercken gepubliceert [14]) door beveel van den drost, schout, borgemeesteren [15]) ende gerechte

---

1) Dit stuk (gedrukt in Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 153) wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z, Y 4 en R vergeleken zijn.

2) De drie laatste woorden ontbreken in Y 4.

3) De vijftien laatste woorden ontbreken in Y 4.

4) De beide laatste woorden ontbreken in Y 4.

5) Aldus Z en Y 4; Y 3: „verliesen heurs".

6) Y 4: „byalsooverre".

7) Aldus Z en Y 4: Y 3 en R: „aenbestorven".

8) Aldus Y 4 en Z; Y 3 voegt hier in: „wy".

9) Y 4: „deses".

10) De acht laatste woorden ontbreken in R.

11) Dit woord ontbreekt in Y 4.

12) De beide laatste woorden ontbreken in Z en Y 4; R heeft de tijdsbepaling: „Datum tUtrecht op den XIVe Decembris anno XV^{c}".

13) Deze alinea ontbreekt in R.

14) Y 4: „Gepubliceert in de kercke".

15) Hierachter voegt Y 4 alleen nog deze woorden: „anno et datum ut supra. Frans Dircxz., secretaris".

op den acht ende twintichsten dach Februarii anno XV^{c} sess en veertich stilo communi; by my. Ende was onderteeckent: Frans Dirckss., secretarius.

Appendix [1]).

Gesien ende gevisiteert hebbende die dingtalen van Aert Willemss. ende Gerrit Jacobss., geordineerde voecht van Screvel Andriess. weeskinderen, aenleggers ter eener, ende heer Claes ende Jacob Andriess. met haeren complicen, verweerders ter ander syden, daerbeneven die opiniën van onser vroetschap van Isselsteyn, ende soe die materie alleenlick rust op het statuyt, by ons op den tweeden dach Februarii deses tegenwoerdigen jaers anno XLVI gestatueert ende gemaect, begerende daerop onse verclaringe, soe die voorscreven vroetschap niet en cunnen accorderen, soe ist, dat wy verclaert hebben ende verclaeren mits desen op dat voerscreven statuyt: Alsoe Clare Andriess. weduwe nae dato van onsen statuyt gestorven is, dat die kinderen van Screvel Andriess. in die plaetse van haeren affgestorven vader, niettegenstaende hy voor onsen statuyt gestorven is, mede met eender hant sullen deylen ende intasten, in alder maten off die vaeder noch nae publicatie van onsen voerscreven statuyt in levenden lijff waere geweest. Datum tot Graeff op den een ende twintichsten dach Julii anno XV^{c} ses ende veertich. Ende was onderteyckent: Maximilian dEgmont.

VIII [2]).

1. Op huyden den derden dach Octobris anno XV^{c} ses ende veertich is by den drost, schoudt, borgemeesteren ende gerechte overcoemen ende geordonneert, dat men van nu [3]) dato van desen aff niet en sal moegen procederen mit hanteykenen [4]), obligatiën ofte anders te panden ofte schatten, daer den gerechte geen kennisse off gehadt en hebben; dan dengheenen, die enieghe hanteycken oft obligatie hebben, sullen hoer creditoeren ofte schuldenaren voor recht moegen doen roepen omme

---

1) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3.
2) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Z en Y 4 vergeleken zijn.
3) Y 4: „nu van".
4) Y 4: „hant te kennen".

dieselve te kennen ofte ontkennen ende alsdan voerts te procedeeren naer rechtsbehoeren.

2. Item dat niemandt van den ondersaeten van hem en [1]) sal moegen geven eenige coopmansbrieven, daerinne verset ofte beswaert worden eenige goederen, sonder kennisse van den gerechte.

3 [2]). Item dat alle voerwaerden ende comanschappen, die van nu dato van desen geschien in eenigen herbergen ofte anders, sullen die parthyen gehouden weesen des anderen daechs dieselve te laeten bescryven by den secretaris, in wat manieren ende conditiën die geschiet sijn, sonder eenich bedroch, om alsoe voor den schout ende schepenen over te geven. Ende wat vorwaerden ofte coopmanschappen by eenigen weerden ofte weerdinnen bescreven worden, daer en sal men niet mede moegen panden ofte schatten, dan als syluyden mit recht verwonnen zijn.

Aldus openbaerlick in der kercken gepubliceert ende affgeroepen by Jan van den Sevender, gerechtsbode, deur beveel van den drost, schoudt, borgemeesteren ende gerecht. Datum ut supra [3]). Ende was onderteeckent: Frans Dirckss., secretaris.

---

1) Dit woord ontbreekt in Y 4.
2) Vgl. K III.
3) Deze drie woorden ontbreken in Y 4.

L. ORDONNANTIËN VAN WILLEM VAN NASSAU, PRINS VAN ORANJE. (1557—1579)

I [1]).

Aen onsen genadigen heere, den prinsche van Oraengiën, grave tot [2]) Nassou etc., heere tot Isselsteyn etc. [3]), verthoenen ende geven in aller oetmoet te kennen Uwe prinselijcke Genade goetwillige ende onderdanige ondersaeten, schouten [4]), borgemeesteren ende schepenen der stede ende landen van Isselsteyn, Benscop ende Polsbroeck, hoedat Uwer Prinselijcke Genade lofflicker memorie voorvaederen, heeren in der tijdt van Uwer Prinselijcke Genade steden ende [5]) landen voorscreven, tot haerder blyder aencoemste [6]) tot dieselve [7]) steden ende landen altoes dondersaten van dien [8]), alse [9]) de supplianten alhier, tot haerder oetmoediger bede geconfirmeert hebben haerluyden privilegiën, vryheden ende insonderheyt die lantbrieff van dieselve [10]) landen, sulcx als sy die van allen olden tyden altoes gebruyct ende geüseert hebben gehadt, ende hem voorts mede te accordeeren

---

1) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Y 4 vergeleken is. — In Y 3 staat boven dit stuk: „Copie van seeckere requesten in de voorscreven hantveste staende."

2) Y 4: „van".

3) Dit woord ontbreekt in Y 4.

4) Y 4: „schout".

5) Dit woord is in Y 3 herhaald.

6) Y 4: „incompste".

7) Y 4: „selvige".

8) Y 4 voegt hier in: „altoos".

9) Y 4: „alsoo".

10) Y 4: „dieselvige".

die grontheeren aen haer pachten te moegen corten voor deen helfte sheeren beede ende die costen van allen nieuwen wercken, op die landen vallende, alse [1]) van nieuwe moelens, dammen, sluysen etc.; ende betrouwende [2]), dat Uwer Prinselijcke Genade hem supplianten niet min doen en sullen, dan Uwer Prinselijcke Genade voorvaderen hemluyden hebben gedaen, soe bidden sy supplianten seer oetmoedelicken, dat Uwer Prinselijcke Genade believen [3]) willen hem supplianten die voerscreven haerlueder privilegiën ende landtbrieff te confirmeeren, ende hem voerts taccordeeren die cortinge als voerens haeren grontheeren te moegen doen, ende voerdts by Uwe Prinselijcke Genade raedt te willen doen visiteeren seecker concept van ordinantie, roerende de manieren van gerechtelick alhier tot Isselsteyn te procedeeren, om dieselve hemluyden oick geaccordeert te moegen werden. Didt doende etc.

Op de mergine stondt geappoincteert aldus [4]): Mijn genadige heere, willende dese supplianten tracteren, sulcx als syne voorsaeten, heeren van Isselsteyn, gedaen hebben, confirmeert den lantbrieff, hem gegeven by heeren Arnoult van Isselsteyn van date duyzent driehondert achtenveertich, mette confirmatie van den keyseren Maximilianus ende Kaerle, ende alsoe grave Floris van Egmondt dieselve [5]) confirmatie gedaen heeft. Insgelijcx sal sijn Genade [6]), gesien hebbende die oude privilegiën, vryheden ende hantvesten, dieselve confirmeren, sulcx als sy die van oudts deuchdelick gebruyct ende geüseert hebben gehadt. Ende sullen die supplianten den grontheeren [7]) aen haere pachten moegen corten deen helfte van sheeren beede, als sijn Genade [8]) selve sijn pachters [9]) doen sal ende voermaels gedaen heeft. Ende aengaende die costen van alle nieuwe wercken, opt landt vallende, sullen sy hen reguleren volgende heure pachtcedulle oft anders, nae tgene des sy van oudts gebruyct hebben. Actum by mijn genadige heeren in persoone, geassisteert van synen

---

1) Y 4: „alsoo".
2) Aldus Y 4; Y 3: „betrouwen".
3) Y 4: „geliven".
4) De zes laatste woorden ontbreken in Y 4.
5) Y 4: „deselvige".
6) Y 4: „Excellentie".
7) Aldus Y 4; Y 3: „grontheer".
8) Y 4: „Excellentie".
9) Y 4: „sijn pachters selver".

Genade raede, tot Isselsteyn op den seventhienden Julii anno vijftienhondert seven ende [1]) vijftig, my jegenwoerdich. Ende was onderteyckent: Vogelsanck.

II [2]).

Gesien in mijns genadigen heeren, des princen van Oraengiën, grave van Nassau, heer van [3]) Isselsteyn etc. [4]), raedt die remonstrantie, gedaen by den drossart des landts van Isselsteyn nopende dadvis ende consultatiën, die de schepenen aldaer plagen te haelen tot costen van pertyen sonder daerinne te doen exprimeeren die middelen, redenen ende motiven van de consulten, ende sijn Genade daeraff rapport gedaen sijnde, sijn Genaden heeft geordonneert, gestatueert [5]) ende bevolen, dat die voorscreven schepenen ende die van der weth zyner Genade steden van Isselsteyn voorscreven van nu voertaen by geleerden oft in anderen steden ofte vlecken egeen consultatiën ofte advisen tot cost van [6]) partyen aenveerden en sullen, tensy daerinne gestelt ende geëxprimeert sijn die redenen, welcke die consulenten moveren sulcke advisen te geven, opdat die wethouderen te beter moegen weten te wysen. Aldus gedaen by mijn genadigen heere tot Breda op den XIX Februarii anno XV^{c} zeven ende vijftich. Ende was onderteyckent: Guillem [7]) de Nassau [8]).

III [9]).

Die prince van Oraengiën, grave van Nassau, Catzenellenbogen, heere baron slants van Breda, van Diest, van Grim-

---

1) Y 3: „eende".

2) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 154) wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Y 4 vergeleken is. — In Y 3 staat boven dit stuk het volgende: „Extract ende copie uut copie uuter hantvest der stede van Isselsteyn, onder die justitie berustende".

3) Y 4: „tot".

4) Dit woord ontbreekt in Y 4.

5) Y 4: „heeft gestatueert, ordineert".

6) Y 4: „van de".

7) Y 4: „Guilielle".

8) Hierachter komt in Y 3 nog het volgende voor: „Onder stondt gescreven: Aldus gecopieert uut die principael ordonnantie, onderteyckent als boven, ende is dese copie daermede bevonden te accorderen. In kennisse van my. Ondertekent: Frans Dirckss., secretarius."

9) Dit stuk wordt hier uitgegeven volgens Y 3, waarmede Y 4 vergeleken is.

bergen, van Isselsteyn etc., onsen drossaert van Isselsteyn saluyt. Alsoe tonser kennisse gecoemen is, dat seeckeren tijdt herwaerts in onse stadt ende landen van Isselsteyn voorscreven veele diversche onbekenden leechgangers, rabbauwen ende andere malfacteurs hem verspreyt ende [1]) gehouden hebben ende noch dagelijcx meer onderstaen te verspreyen ende tonderhouden, die oick somtyden onder schijn van crij(ch)slueden aldaer haere passage ende doortocht nemen ende maken, gaende te saemen met geweerder handt by tiene, twelve, in [2]) meerder ende mindere getaelen, huer gewin ende lijfftocht soeckende op den schamelen huysman, onse ondersaeten, met sulcker manieren, fortse ende dreygementen, als men hem niet te wille en is int gene sy van eeten, drincken, ruytergelt ende diergelijcken eysschende sijn, denselven onsen ondersaeten aen brandt ende coelen te stellen ofte anderssins qualicken uut te richten, zoedat sy hemluyden niet en derven weygeren noch resisteren, te meer want zy in platte lande sijn woenende ende hem by nachte ofte andere ontyde voor sulcke geselschappe niet en kunnen noch weten te wachten; ende dat genoemden [3]) onse voorscreven ondersaeten, (die) sulcke malfacteurs resisteerden, vervolchden oft aengrepen, ende, tzelve doende, van dien eenige alzoe mochten slaen, wonden oft quetsten [4]), daer die doet na volchden, alsdan souden sijn [5]) in pericule aen ons te vervallen ende verbeuren lijff ende goet, ende tzelve aen ons ende des afflyvigen vrunden te moeten beteren ende soenen, al twelck tenderende is tot grooter miserie, laste, schade ende verdriete [6]) van onsen ondersaeten voorscreven, — soe ist, dat wy, begerende hierinne te versiene tot beschermenisse [7]) ende onbeschadicheyt [8]) van onse ondersaeten, u [9]) ontbieden ende bevelen by desen, dat ghy terstondt ende sonder vertreck alom onder den bedryve ende ampte van uwer offitie, daer men gewoenlick is publicatie te doene, doet uutroepen ende van onsentweegen seer scherpelick bevelen ende gebieden,

---

1) Y 4 voegt hier in: „hen".
2) Dit woord ontbreekt in Y 4.
3) Y 3: „genoemen"; Y 4: „genomen".
4) Y 4: „quetsen ofte wonden".
5) Y 3: „sy"; Y 4: „sy sijn".
6) De beide laatste woorden ontbreken in Y 4.
7) Y 4: „beschermínge".
8) Y 4: „onschadicheyt".
9) Dit woord ontbreekt in Y 4.

dat alle ombekende leechgangers, rabbauwen ende vagebonden, huer gesonden leden hebbende ende opten huysman gaende [1]), vertrecken uut onsen voorscreven lande van Isselsteyn, Benscop ende Polsbroeck binnen vier ende twintich ueren nae de publicatie van desen sonder langer vertoeven; ende dat ghy denghenen, die [2]) daernae binnen onsen landen van Isselsteyn bevonden sullen werden, levende ende terende op den huysman sonder te betaelen sijn cost, aentast [3]) ende gevenckelick stelt te water ende te broede, ende die in presentie van der wet ondervraget van heure levene, wandelinge ende conversatie, ende waerop dat [4]) sy leeven; ende soe verre sy egeen antwoort en weten te [5]) gevene, die genouch ende der waerheyt gelijcken is, die te stellen ter banck ende scherper examinatie sonder andere inditie, twelck wy willen alsoe by onsen rechteren ende wethouderen geweesen ende getermineert te worden zonder verdrach; daerteghens voerts procederende [6]) rigoreuselijck zonder dissimulatie tot lijffstraffinge, soe gy nae exigentie van den feyten bevynden sult behoerende [7]), daerover doende executie tot exemple van anderen. Ende om soeveele te beeter ende lichtelijcker te moegen apprehendeeren, straffen ende castyen die voerscreven leechgangers ende vagebonden, uuyterende onse voorscreven ondersaeten, soe hebben wy geconsenteert ende consenteren by dese, dat oick onse vuerscreven ondersaeten, egeen offitie hebbende, die sullen moegen aentasten ende gevenckelick nemen, ende dieselve [8]) leveren in handen van onsen officier, die gehouden sal weesen daertegens te procedeeren ende daeraff te doene punitie criminele, naevolgende tgene des voorscreven is, sonder die te laeten gaene. Ende oft gebeurde, dat die voorscreven delinquanten vergaderden oft by wegen van feyte wilden rebelleren ende hem weeren tegen onsen officiers, heure hulperen ofte onse ondersaten, soe willen wy in dien gevalle, dat de voorscreven onse officiers [9]) ofte ondersaten by den clockslach oft anderssins

---

1) Y 3: „gaendende"; Y 4: „gaerdende".
2) Dit woord ontbreekt in Y 3.
3) Y 4: „aentasten".
4) Dit woord ontbreekt in Y 4.
5) Dit woord ontbreekt in Y 3.
6) Y 4: „te procederen".
7) Y 4: „te behoren".
8) Y 4: „dieselvige".
9) Y 4: „onse voorscreven officiers".

hem sullen sterck maken, alsoe dat sy doverhant behouden, ende dese onse ordonnantie worde onderhouden ende gestelt tot reële executie. Ende oft tzelve doende, de voorscreven officiers, heure hulperen ofte onse ondersaten questen eenige van de rebellen, wy vercleren ende willen, dat se daeraff sijn ende blyven onbeschadicht zoewel tegen ons ende de justitie als tegen den vrunden ende magen van denghenen, die alsoe gequest soude wesen, oick al volgdender [1]) de doet nae. Gegeven tot Breda onder onse handt ende segel, hier in placcaet gedruckt, op den thienden dach [2]) Julii int jäer ons Heeren dusent vijffhondert een ende tzestich [3]). Ende was onderteyckent: Guillem [4]) de Nassau. Ende opt placcaet besegelt met een groeten [5]) ronden segel van roeden wasschen. Ende in dorso van sijn principael [6]) in parchemijn gescreven stondt aldus: Item dat mandament gepubliceert in de kerck, daer men allen publicatiën gewoenlick is te doen. Actum op den XX^en^ Julii anno dusent vijffhondert een ende tzestich. Onderteyckent by mijn: Jan van der Sevender, gerechtsboede tot Isselsteyn [7]).

IV [8]).

Wilhelm, by der graciën Godts prince van Oraignen, grave van Nassau etc., heere baron slants van Breda, Diest, Grimbergen, Yselsteyn etc. Alsoe onse lieve ende welbeminde schouteth, burgemeesteren ende gerechten van Iselsteyn, Benschop ende Polsbroeck in den name ende met advis van onse gemeyne ondersaten aldair ons hebben verthoont gehadt, hoedat sy in onsen lande voorscreven hebben een gemeyne costume oft gebruyck van willecoorrecht volgende heure privilegiën ende handtvesten, te wetene: als eenige schuldenaer hem verobligeert synen crediteur te betaelen op seeckeren termynen oft dagen, dat men by faulte van dyen hem gyselen off innebieden sall binnen Isel-

---

1) Aldus Y 4; Y 3: „volghden".
2) Dit woord ontbreekt in Y 4.
3) Y 4: „anno 1560".
4) Y 4: „Guilielne".
5) Dit woord ontbreekt in Y 4.
6) Hierachter komt by Y 4 nog alleen voor: „in francijn besegelt, etc".
7) Hierachter voegt Y 3 nog: „Onder stondt: Concordat per me. Ende was onderteeckent: Nicolaes van Helmondt, secretarius."
8) Dit stuk is ontleend aan een afschrift, berustende in het archief der gemeente IJsselstein (nr 17). — Boven het stuk staat in het HS.: „Copye nae copye".

steyn oft in eener herberge aldaer, ende dat ingevalle sulcke schuldenaer die gyselinge nyet en obediëert, is dagelijcx verbeurende eenen oudtschilt, deen helft daervan tot onsen prouffyte ende dander helft tot prouffyte van synen crediteur, sonder dat die willecoer oft privilegiën voorscreven spre(e)cken, wanneer alsulcke gyselinge uutgegaen sall sijn, dat men voirts den verobligeerden zoude muegen executeren; ende want onlancx eenige, in gyselinge geboden sijnde, nyet alleen XIIII dagen ofte een maendt maar viel langer in gyselinge gebleven sijn sonder heure crediteuren te betalen ende vernuegen; ende besorgende de voorscreven verthoonders, dat van gelijcken by anderen onwilligen schuldenaren dagelicx oock gepractiseert ende naegevolcht soude mogen worden, dat zy, innegeboden ende in gyselinge sijnde, daermede dexecutie scorst ende trayneert, in prejuditie ende tot grooten swaeren verdriete ende achterdeele van den crediteuren, onsen ondersaeten; hebbende daeromme de voorscreven verthoonders om tselve te verhueden met advys van den gemeynen innegesetenen overdragen ende geaccordeert, dat van nu voirtaen, soe wanneer yemandt, willende executeren synen schuldenaer, sall dyselven volgende den willecoer doen innebieden naer ouder gewoenten, ende naedyen den schuldenaer in gyselinge gelegen sall hebben, nyet willende betaelen, dat den crediteur denselven teynden der maendt sall mogen voor de schult executeren, nyettegenstaende dat de schuldenaer langer in gyselinge wilde blyven; welverstaende dat men den inwoenders van den lande voorscreven, buyten der stede van Iselsteyn woonende, teynde de ierste XIIII dagen, die sy in de stede van Iselsteyn in gyselinge sullen mogen wesen, die andere XIIII dagen haer gyselinge sall beswaren in eenen herberge, ende teynden der maendt sall alsvooren excuteren; welcke overdrachte ende accord de voorscreven verthoonders ende suppliants ons oytmoedelijck gebeden hebben te willen ratifiëren, approberen ende confirmeren — waeromme doen te weetene, dat wy, als voght ende momboir hebbende de garde noble van onsen eenigen soone Philips Wilhelm van Nassau, grave van Bueren ende heere van Iselsteyn, die wy behouden ende geprocreert hebben van onse zeer lieve gesellede was, vrouwe Anna van Egmondt, gravinne van Bueren etc., der beede van den voorscreven onsen ondersaten geneycht sijnde, tot voorderinge van justitie, ierst daerop gehadt tadvis van die van onsen raide ende onsen lieven ende welbeminden drossard van Iselsteyn, hebben de voorscreven

heure overdrachte ende accord geratifiëert, geapprobeert ende geconfirmeert, ratifiëren, approberen ende confirmeren by desen ende willen, dat tselve gehouden worde als goet, vestich ende van weerden, ende voor sulck van nu voirtaen geëxecuteert ende achtervolcht; ordonneren dairomme ende beveelen allen onsen justicieren, officieren ende ondersaten van den voorscreven onsen lande van Iselsteyn ende elcx van hemluyden, soe verre hen dat aengaen mach, dat sy hen met dese onse ratificatie, approbatie ende confirmatie conformeren ende daernaer reguleren, cesserende alle beletten ter contrariën. Des toirconden hebben wy dese met onse handt onderteckent ende met onse secreet (segel) doen vaestigen. Gegeven tot Utrecht den VII^en May anno XV^c vijff ende tsestich. Ende was geparapheert: Guillaume de Nassau, ende opgedruct met het pitzier van syne Vorstelijcke Genade, met wit pampier overtogen.

V [1]).

Alsoo tot verscheyden tyden by drossaert ende die van den magistraet ende den rentmeester van onse stadt ende lande van Isselsteyn ons geremonstreert is, oock in onsen rade versocht, dat wy tot conservatie van onse stadt voorscreven ende tot voirderinge van justitie ende onderhoudinge van goede politie, oock tot soulagement van den gemeenen ingesetenen souden willen voorsien ende ordineren op sekere poincten ende articulen, by henlieden voorgebracht, soo ist, dat wy, Wilhelm, prince van Oraengiën, grave van Nassau, als vader ende legittime administrateur van onsen seer lieven ende beminden soone Philips Wilhelm van Nassau, grave tot Buere(n), heere tot Iselsteyn etc., ende oock wy, Maria van Nassau, joncvrouwe van Oraengiën etc., geordineert ende gestatuëert hebben, ordineren ende statueren midts desen de poincten ende articulen hiernae volgende, die wy willen by onsen drossaert, schouttetten ende magistraten in onse stadt ende lande van Isselsteyn geëxecuteert ende gemainteneert ende by allen ondersaten geobserveert ende achtervolget te worden.

1. In den eersten: alsoo meer als nodich is onse stadt van

---

1) Dit stuk wordt alhier uitgegeven volgens een afschrift van c. 1640, berustende in het archief der gemeente Benschop, waarvan het in het archief der gemeente IJselstein berustende stuk (Inventaris nr. 32) een afschrift is. Ook dit IJselsteinsche afschrift is uit het archief der gemeente Benschop afkomstig. Beiden hebben tot opschrift: „Copia copie copie".

Iselsteyn te doen voorsien met enige reparatiën ende fortificatiën van wallen, poorten ende brugge, ende dat mede deselve ten dele mach becomen om te betaelen de schulden ende lasten, daerinne de stadt in desen tyde van oorloge gevallen ende gecomen is ende dagelicx noch is dragende, soo hebben wy geordonneert ende ordineren midts desen by advyse van die van onse raede ende oock den voorscreven magistraet, dat van nu voortaen een yeder tonne biers, dat by yemande in de stadt ende lande van Isselsteyn, Polsbrouck ende Benscop ingelecht sall worden om te slyten, tappen off drincken, hetwelck in derselver stadt oft lande gebrouwen sall zijn, sall eerst ende voor all tot impost moeten betalen aen handen van den pachter oft collecteur twee stuyvers, zoe waneer de tonne biers beter is in pryse als twyntich stuyvers; ende van bier, dat de tonne geldt veertich stuyvers off daerover, daervan zal een ieder betalen, voor ende aleer hy dat sall mogen inleggen, vier stuyvers; ende van bier van vier gulden ende daerover, ses stuyvers.

2. Aengaende de uuytheemsche bieren, niet vry zijnde, die sullen op een yder tonne twee stuyvers meer geven als de inlantsche bieren in manieren ende maten voorschreven.

3. Ende van een yeder ame Rijnsche wijn, die hier innegelecht, getapt, gesleten oft gedroncken sall worden, daervan sall eerst betaelt worden den impost vier gulden, ende van een aem Fransche wijn twee gulden, ende van een pot gebrande wijn twee stuyvers. Mits welcken impost, als voorscreven is, op wynen ende bieren zullen cesseren alsulcke andere imposten, als tot noch toe daerop gestelt oft betaelt sijn geweest.

4. Soe wie bevonden wordt enich bier off wijn ingelecht, getapt, gesleten off gedroncken te hebben, voor ende aleer hy den impost voorscreven telcken reyssen betaelt hadde, die sall verbeuren tzelve bier ende wijn ende daertoe noch geen neringhe meer moegen doen binnen deser stadt off lande van Iselsteyn, Polsbrouck ofte Benscop.

5. Alle brouwers sullen voer heur drinckbier voor dit jaer gehouden zijn te betalen eens de somme van vier gulden, een yder voor zijn huysgesin, daermede hy zall moegen volstaen.

6. Ende ten eynde de penningen, van desen impost desen jare procederende, well ende deuchdelijck ten fyne, als voorscreven is, geëmployeert worden, sullen burgemeesters der stede Yselsteyn daervan gehouden sijn alle jaere te responderen ende goede reeckeninge ons off onsen raden ende gedeputeerden doen;

die [1]) oock metten eersten sullen [2]) ordineren, aen welcke reparatiën ende fortificatiën ende aen wat schulden die penninge sijn te bestedigen ende employeren, geduerende desen impost den tijd van eenen gehelen jare naestcomende, the reeckenen van den tyde des verpachtinge off collectatie, soo die gedaen sall worden.

7. Soo wy oock verstaen, dat in den tonnen, daerinne het bier vercocht ende gesleten wort, merckelijcke fraude gepleecht wordt, zoe ordineren wy den drossart ende magistraet van Isselsteyn, dat sy terstondt ende sonder vertreck doen comen den bandt van Goutsche tonne ende deselve stellen op het stadthuys met bevel, dat alle brouwers, slyteren, tappers ende onderdanen daernae alle tonnen sullen doen maecken ende ijcken, egeen mindere oft cleyndere te gebruycken, ende dat nae den tijt van twee maenden, als denselven bandt op het raedthuys gestelt sal sijn; op penen dat, indien drossardt, scholtes ende magistraet van desen te doen in gebreecke bleve, den bandt opentlijck aldaer te doen bestellene voor een yeder [3]), sy getauxeert [4]) ende geëxecuteert sullen worden als faulteurs ende mededoenders van alsulcken f(r)auden, ende dat diegene, die nae den tijdt van de twee maenden bevonden wordt andere cleyndere off mindere tonnen als de Goutsche bandt, op het stadthuys [5]) gestelt zijnde, ende niet geijcket [6]) zijnde, tot Iselsteyn vercocht ofte gebruyckt [7]) te hebben in het vercoopen ofte leveren van eenige bieren, [8]) als een falsarius ende voorts als nae recht gestraft sall worden ende van alle neringe ende ambochte tot euwige daege gepryveert. Ordineren [9]) ende bevelen daeromme onsen officieren van der stadt ende platte landen goet ende naerstich toesicht in desen te dragen ende tegens den overtreders sonder eenige dissimulatie by apprehensie ende anders voorts te procederen, als tegens alsulcke misdaden behoorlijcken is.

8. Ende wordt den ijckmeester op gelijcke pene bevolen alle vate ende tonnen alsoo te ijcken, dat se noch tot nadeel van

---

1) Het HS. voegt hier in: „men".
2) Het HS. heeft: „sal".
3) Het HS. voegt hier in:„dat".
4) Het HS. heeft: „gecauseert".
5) Het HS. heeft: „gasthuys".
6) Het HS. heeft: „gelijcket".
7) Het HS. heeft: „tgebruyck".
8) Het HS. voegt hier in: „dat deselve".
9) Het HS. heeft: „ordinerende".

den brouwer te groot ofte voor de gemeynte te cleyn bevonden worden; ende sall hy gehouden sijn te coemen eycken, daer hy gevoordeert sal worden, ende toesien dat synen bandt accordere met die op het stadthuys bewaert sall worden.

9. Ende alsoo well redelicken ende billichen is, dat die in tyden deser oorloge heure gepachten ofte eygen landen ende wooningen niet en hebben moegen gebruycken, bevrijdt sijn van alle reële lasten ende pachten, daerop staende, nae advenant van tyde; soe eest, dat wy, gelijck als andere onse goede nabuere, heeren, landen, steden ende vrunden, ordineren ende statuëren, dat nyemant geduyrende den oorloge gehouden is te betaelen eenige renthen ofte lasten van landen, die onbruyckich deur dien gelegen [1]) hebben, dan nae advenant dairvan geprofiteert is; dat oock van dien geen pacht betaelt en sall worden, dan nae advenant daervan geproffiteert is. Hyeronder en sullen niet begrepen sijn die nu betaelt moegen hebben oft anders eyntelijcken geaccordeert zijn ende belooft hebben heuren crediteurs, rentieren ofte landtheeren.

10. Ende soe verre eenige different mochte rijssen tusschen parthyen over [2]) dese quijtscheldinge om tgundt dat yemandt soude pretenderen als [3]) pachters ofte eygenaer gehadt te hebben, alsulcken different ende geschillen ordineren wy, dat by minnelijcken accoorde ende verdrach nedergeleydt sullen worden tusschen parthyen, indien zy cunnen accoorderen; ende indien niet, dat de pachter oft schuldenaer alsdan synen eysscher zall moegen doen roupen by een boede om te compareren voor commissarissen, die parthyen sullen hooren ende accorderen, indien sy cunnen; indien niet, sonder proches oft train van justitie nae sommieren informatie ordineren ende uutspreecken tgeene zy bevynden redelicken, dat de schuldenaer zall betalen, ende waermede parthyen hem sullen laeten genougen; ende suspenderen van alle vorder rechthandelinge, oft oock dat enige andere kennisse by den gerechte daervan genomen sall moegen worden.

11. De commissarissen zullen sijn in de stadt van Isselsteyn: den drossart met den schepenenborgemeester ende den rentmeester, ende ten platten lande den voorscreven drossaerdt met den oudtsten burgemeester van den gerechte, aldaer den schul-

---

1) Het HS. voegt hier in: „te".
2) Het HS. heeft: „off".
3) Het HS. heeft: „de".

denaer onder is staende; geduerende dese commissie den tijt van drie maenden ten eynde des maents Martii naestcoemende, binnen welcken tyde diegeen, die quijtscheldinge eysschet, gehouden zall sijn dese te vervolgen of daernae te vollen (te) betaelen.

12. Van gelijcken sall geschieden van tyden ende jaren nae de pacificatie, dat de landen, deur de gemeene wateren geïnundeert, onbruyckich is blyven leggen, daervan anders noch niet geaccoordeert oft betaelt is; want men geen beslechte saecken midts desen wil geïnnoveert te sullen worden.

13. Ende zoe wy mede onderricht worden van die van onsen raede ende reeckencamer tot Breda ende andere goede onderdanen van de schade, die wy en allen goede luyden sijn lydende door de aenschattinge van haeffelijcke ende andere goederen van die, qualijcken betalende, deur onsen rentmeester ofte andere crediteurs by executie tot betalinge gedrongen worden, soe sy dickwils by alsulcke pryseringe ende aenschattinge een dardendeel ende de helft van dien zijn verliesende, als de goeden voor sooveel openbaerlijcken op mercktdaegen niet moegen gelden ofte wederom aliëneren; waerdeur men bevyndt, dat de pryseerders ofte aenschatters alleen regard nemen op tgeen, waervoor zy alsulcken goeden niet en souden willen vercopen, als het de heure waeren, ende niet op tgeen, dat alsulcke goederen openbaerlijcken gelden soude moegen, — soe ist, dat wy ordineren mits desen, dat van nu voortaen geen aenschattinge en sall gedaen worden dan nae den waerde ende pryse, dat het goedt openbaerlijcken op dien tijt zall moegen gelden ende niet hoger. Ende sall alsoe de geswooren bode ofte executeur eerst in de plaetse van der aenschattinge doen sommatie om te betaelen binnen vier ende twintich uren ende tot dien aenwysinge van goederen; ende by faute van dien, soe sall alsdan noch ses daegen dexecutie gesurcheert worden opte meuble goederen ende een maent opten inmeublen. Ende alsdan naer dexpiratie van alsulcken termijn zall dexecuteur consent versoecken aen den drossardt van te moegen openbaerlicken het goet vercopen; ende zulcx consent hebbende [1]), den officier voorscreven van des heeren wegen tguedt eerst presenteren voor den pryse, als het gelden sall moegen. Ende sall de executeur oft boode daernae tgoet gaen vercopen openbaerlicken ende den penningh, daervan comende,

1) Het HS. heeft: „hebben".

den triumphant laten genieten tot zynen toegewesen schult ende somme toe; welverstaende dat tselve goet geveylt zall worden ten naesten merct binnen desen lande oft oock tot Utrecht ofte andere omleggende plaetse, indien zulcx gerequireert wordt; ten eynde men alsoo tot de meesten penningen soude mogen geraecken, soe wanneer parthyen onder heur van den pryse niet en sullen cunnen accorderen, waermede alle andere aenschattinge sal cesseren ende de gecondemneerde van tselve guedt ontset ende onteygent zijn.

Van [1]) wegen syne Excellentie wort verclaert het verstant van desen articule te wesen, dat alle voorgaende middelen ende solemniteyten, in het executeren geplecht ende onderhouden, mits desen niet gederogeert en werden, maer dat alleenlicken in de plaetse van de tauxatie de vercopinge zall geschieden in manieren hier verclaert. Ende was onderteeckent: Vogelsanck [2]).

14. Voorts ordonneren ende willen wy, dat allen denghenen, die bevonden sall worden qualick geopposeert te hebben tegens pandinge, schattinge, tauxatie oft executie, sall vervallen wesen in een peene tot prouffyte van myne genadiger heere van dertich stuyvers.

15. Item oft iemandt tegens schepenenappoinctemente ofte -sententie appelleerde, ende diezelve binnen den geordonneerden tijt nae behooren niet ende prosequeerden, sall denselven tot prouffijt van syne Genaden vervallen wesen in een peene van drie carolusgulden.

Alle welcke voorscreven poincten ende articulen wy bevelen onsen drossardt, schoutheten ende magistraten ende die van den gerechte ende oock allen onderdanen naerstelijcken tonderhouden ende doen executeren op pene daerinne begrepen, doende deselve op alle plaetsen, daer men gewoonlijck is, deselve publiceren [3]), ten eynde nyemants eeniege ignorantie en pretendeeren. Aldus gedaen in onsen rade ende geconfirmeert by den gedeputeerde van onsen raede, daertoe onder anderen affgeveerdicht, desen XVI[en] Januarii anno XVc negen ende tseventich. Ende was onderteeckent: Basius ende M. Sigger.

---

1) Het hier volgende staat in het HS. in margine van art. 13 aangeteekend.

2) Hierop volgt nog in het HS.: „Toorconde by my secretaris onderteeckent: R. van Asperen Jansz., secretaris".

3) Het HS. heeft: „publicerende".

Onder stondt gescreven: Gecollationeert tegens de principael ordinantie, onderteeckent alsvoor, ende is dese copie daermede bevonden accorderende by mijn, griffier onderscreven, op den IIIen Februarii anno 79. Onderteekent: Cornelis Becks griffier.

Benevens de collatie stont noch geschreven: Op den XVIIIe Januarii anno LXXIX zoe hebbe ick onderschreven als boode tinhouden van dese gepubliceert op de puye van het stadthuys binnen der stede van Isselsteyn. In oirconde by mijn als gerechtsbode onderteeckent op datem als boven. Ende was onderteeckent: By mijn, Matheus Pietersz. de Wael, gerechtsbode tot Iselsteyn. M. P. dWael [1]).

---

1) Hierachter komt in het HS. nog het volgende voor: „Noch laeger stondt: Naer collatie is dese copie bevonden accorderende mit zijn principale copie, rustende onder Jacob Willemsz. van Brevelt, beginnende, gedateert, ondertekent ende eyndende als dese, opten XIIen dach Augusti anno 90 stilo veteri by mijn, notaris onderschreven. Ende was onderteeckent: Nicolaes Van Helmondt notaris."

M. COSTUMIER RECHT.

I [1]).

Wi Aernd van Muden, scout, Aernd die Grote, Peter die Jonghe, Heinric die Rode, Willam Waes, Pelgriim van der Huel, Willam Daems zoen ende Herman van Spenghen, scepene binnen Yselsteyne, doen kont ende kenlic allen luden, dat ons kundich is, dat onse lieve gheduchte heer Aernd, heere van Egmonde ende van Yselstein, ende sine ouderen, die heren van Yselstein geweest hebben, altoos van ouds haercomen die weeskinderen in den lande van Yselstein, die haer ondersater waren, vermombert hebben of hem enen momber gheset hebben, die se van hare weghen vermomberden, alsoe verre alse die gheboren momber onsen lieven gheduchten here voirgenoemt of die heren in der tijt tYselstein siin, niet en ghenoecht. Ende wie momberen siin, die doen rekeninghe ende bewisinghe voir onsen lieven gheduchten here of voir denghenen, dien hiit beveelt. In kennisse hierof so hebben wi desen brief beseghelt mit onsen seghelen. Ghegheven int jaer ons Heren dusant driehondert seven ende tneghentich op sinte Symon ende Juden avond.

II [2]). *Vordelen, die men tYselsteyn nempt.*

1. Driederhande vordelen sijnder; dat is: een man van

---

1) Dit stuk wordt hier uitgegeven naar het origineel, dat in het Nassausch domeinarchief berust en voorzien is van acht meerendeels geschonden uithangende zegels in groene was.

2) Van het vordelrecht zijn twee afschriften, beide voorkomende in Y 2b, voorhanden. Aan deze uitgave is het 2e afschrift ten grondslag gelegd; de varianten uit het 1e afschrift zijn er bij aangeteekend. Dit stuk is eveneens naar het 2e afschrift gedrukt in: Kronijk van het Historisch gezelschap 1849 blz. 372; en naar het 1e in: Codex diplom. Neerl. 2e serie VI 2e afd. blz. 163.

synen wyve, een wijff van haren man, die soen van synen vader [1]).

2. Item eerst een poirter tot Yselsteyn off een ondersaet, die mynen heere te dienst staet, die [2]) nempt tot sijn vordel drie perden, des hy die [3]) heeft, elck peerdt XXXIII maenden out, daer hy dagelicx mede plecht te ryden op sijnre vrienden daege off in mijns heeren dienst [4]) mit sijnnen gesinde [5]), oft alsoeveel min als hy daer heeft.

Item [6]) soe neempt hy sijn harnas; dat is te verstaen sijn scheenharnassche ende dat daertoe behoort, sijn plaete, sijn scoet, zijn lijffyser, sijn huve, sijn barbier, zijn helm, sijn beenharnassche, zijn hantschoen, zijn pypen, zijn armleder, zijn sweerdt, zijn knijff, zijn wapenrock [7]) ende clederen, die tot synen lyve behoren [8]), ende, waer hy schut, zijn armborst ende dat daertoe behoert.

Item soe neempt hy sijn panser, zijn yserhoet, zijn pyeck sijn knaep hem mede te volgen, zijn [9]) deecken, een paer slaeplaken, zijn bedde [10]), sijn oorcussen, een [11]) tafellaken, een dwael, zijn mael dit in te doen.

Item soe nempt hy sijnnen [12]) voetennap, off [13]) hy een heeft; [14]) heeft hy gheenen voetennap, een sulveren schael die beste sonder een, des hy der drie heeft oft meer; heeft hy der twee, die beste; heeft hy der mer een, dieselve; een silveren lepell desgelijcx [15]),

---

1) In plaats van het bovenstaande leest het 1e afschrift: „Item dat een man, overlevende zijn wijf, neempt vordel van zijn wyve, ende twijf jegens den kinderen ofte erfgenaem van hoeren man; ende die outste zoon nae zijns vaders overlyden neempt vordel jegens zijn broeders ende zusters."

2) Het 1e afschrift: „Een borger, overlevende zijn huysfrou".

3) Het 2e afschrift: „se".

4) De negen laatste woorden ontbreken in het 2e afschrift.

5) Het 1e afschrift voegt hier in: „mit horen gereyde".

6) Het 1e afschrift: „Voort".

7) In plaats der 35 laatste woorden heeft het 1e afschrift: „wapenen".

8) Het 1e afschrift: „tot zijnen lyve behoorende"; het overige van dit art. ontbreekt in het 1e afschrift.

9) In plaats der voorafgaande woorden van dit art. leest het 1e afschrift: „Item een".

10) Het 1e afschrift: „sijn heerbedde ofte beste bedde".

11) Het 1e afschrift: „ende".

21) Het 1e afschrift: „Item een".

13) Het 1e afschrift: „indyen".

14) Het 1e afschrift voegt hier in: „mer".

15) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.

een ketel desgelijcx [1]), die men dagelicx plach te besigen, een pot [2]) desgelijcx, twee flesschen ende een bijll mede te loedseren [3]).

Item [4]) een poirter, die geen peerdt en hout, die nempt zijn beste bedde, sijn beste deken, een pair slaeplaken, een pair oircussen, een tafellaken, een dwael, zijn becken, zijn watervat; ende anders nempt hy alle harnasche, cleynoot ende ingedoene, als vurseid is.

3. Desgelijcx nempt die [5]) soen van den [6]) vader; mer die [7]) moeder nempt te voren haer vordel eerst uuyt [8]).

4. *Dit is der vrouwen vordell* [9]). — Item [10]) hair clederen, daer sy te hoechtyde in [11]) gaet, ende [12]) hair beste huycke [13]) ende hair clederen, daer sy dagelicx in gaet, haer beste bedde, alst te hoechtyde staet, haer stoel, haer cussen daerop.

Item [14]) haer tafel, haer scragen, haer beste tafellaken, hae beste dwael, haer candelaer op die tafel, eenen [15]) voetennap, off hy der is; mer [16]) is daer geen voetennap, een sulveren schael die beste sonder een, des sy der drie heeft off meer; heeft sy der twee, die beste; heefft sy der mer een, dieselve.

Item [17]) een sulveren lepell desgelijcx [18]), een coperen pot desgelijcx [19]), een ketel desgelijcx [20]), hair mortiersteen, haer

---

1) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
2) Het 1e afschrift: „een cuperen vat".
3) De drie laatste woorden ontbreken in het 1e afschrift. Het 2e afschrift heeft: „boedseren".
4) Deze bepaling ontbreekt in het 1e afschrift.
5) Het 1e afschrift voegt hier in: „outste".
6) Het 1e afschrift voegt hier in: „overleden".
7) Het 1e afschrift: „zijn".
8) Het 1e afschrift: „neempt hoir vordel tevooren uuyt".
9) Het 1e afschrift voegt hier achter: „van hoiren man".
10) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
11) Het 1e afschrift: „mede".
12) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
13) Het 1e afschrift: „falye of huycke".
14) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
15) Het 1e afschrift: „hoir".
16) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
17) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
18) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
19) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.
20) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.

becken [1]), haer watervat, een tange, een treeft, een haell, een pan [2]), een [3]) rooster, een [4]) crauwel ende [5]) hair soutvat.

Item [6]) haer beste kiste [7]), haer beste coffer ende haer doecken, die tot haeren hoeffde behoren.

5. Item [8]) gheen man off wijff en mogen vordel copen nae hoirs wijffs off mans doot, dat sy by horen gesonden lyve nyet en hadden.

Soe wat [9]) vordel men nyet en heeft, dat [10]) en sal men nyet [11]) copen [12]).

III [13]).

1. *Item van testamentrecht.* — Item een redelick testament sijn die erfgenamen sculdich te volghen, dat wittelick gemaect in een testament, by den priester in een instrument bescreven is [14]), van tilber have ende ruerende goet, indien hy die erffgenamen offte den erven twemael also veel laet in erffenis, als het testament begrepen heeft.

2. Item ghewoenten in den landen maken recht, wanneer die ghewoente nijt onrechtveerdich en is.

3 [15]). Item alle ontwaringhe van eyghen lant moet staen, eer die berust is, XIIII daghen, soe int lant van Yselsteyn, soe in

---

1) De beide laatste woorden ontbreken in het 1e afschrift.

2) Het 1e afschrift: „tange, hael, treeft, panne".

3) Het 1e afschrift: „ende".

4) Het 1e afschrift: „ende".

5) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.

6) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.

7) Het 1e afschrift: „kiste ofte coffer".

8) Deze bepaling ontbreekt in het 1e afschrift.

9) Het 1e afschrift: „Item wes".

10) Dit woord ontbreekt in het 1e afschrift.

11) Het 1e afschrift voegt hier in: „mogen".

12) Hieronder staat in het 1e afschrift nog het volgende: „Aldus gecollationeerd jegens zeeckere vordelcedulle, staende geschreven in de hantveste ende ordonnantie van Yselsteyn, berustende onder den gerechte aldaer; ende is dese copie daermede bevonden thaccordeeren by my, griffier sleenhofs van Yselsteyn. Ende was onderteyckent: Nicolaes van Helmondt griffier."

13) Dit stuk (gedrukt in: Codex diplom. Neerl. 2e serie IV 2e afd. blz. 164) is ontleend aan Y 1b.

14) Y 1b: „ja".

15) Tusschen deze en de voorafgaande bepaling staat in het HS. eene opgave omtrent de data van het overlijden van Frederik, Floris en Maximiliaan van Egmond en de huldiging der beide laatsten als heeren van IJselstein (gedrukt in: Kronijk van

Benscop ende Polsbroick. Ende woirdt gheüseert nae ouder costumen der bancken voirscreven; want men en vindt dair in die hantvesten niet aff geordineerdt.

IV [1]).

Interrogatoriën, by den drost van Iselsteyn, Jacob van Aemstel van Mijnden, overgheleyt, omme daerop per turbam gehoort ende geëxamineert te werden deze naebeschreven parsonen van den outsten, verstandel(ijck)sten costumieren, in der stede ende lande van Iselsteyn, Benschop ende Polsbrouck wonende ofte frequenterende, die oeck lanxte als schoute, burgemeesteren, gezworen, secretarissen, rechterbode off andersins, [2]) int recht geseten of daervoir gedient ende gefrequenteert hebben, ende enigen noch dienende zijn, ende dat op zekere naevolgende articulen, omme eens ende voirtaen ad futuram rei memoriam te moegen weten, hoe ende in wat manieren, dat [3]) in zaecken van pandinge, scattinge, uuytschattinge ende dat daeraen cleefft, in de stede ende lande van Yselsteyn, Benschop ende Polsbroeck van ouwen heercomen dairvan geüseert, voir recht gehouden wert ende dairin geprocedeert is geweest, ende noch daichlicx geüseert, voir recht gehouden werdt ende dairinne geprocedeert behoort te werden; als: Jan Henrickss. Blom, Jacob Cornelisz. van Leerdam, Roeloff Adryaensz. van Meerlant, Gerrit Gerritz. Verheyen, Gerrit Jansz. Daelen, Jacop Woutersz. van Noordeloes, Adryaen Dirckz. Cock, Herman Reyersz. van Busechum, Johan van der Zevender, Claes Jansz., Cornelis Spijcker, Cornelis die Wilde, Jan Dirckss. Cock de ouden, en Jan Cock die jonghen, Steven Jansz., Heynrick Claess., Aryaen Dirckz. dye Boos, Jan Willemss. ende Dirck Verwey.

I. In den iersten elcken van den getuygen voorscreven te vraegen, hoe oudt van jaeren hy is, ende hoe lange dat het geleden is, dat zy eerst aen recht gecoemen, ende in wat qualite dat sy gedient hebben.

---

het Historisch gezelschap 1849 blz. 372). De datum van overlijden van Maximiliaan van Egmond (23 December 1548) is er door dezelfde hand met andere inkt bij geschreven. Deze rechtsgewoonten schijnen dus te zijn opgeschreven tusschen 1540 en 1548.

1) Dit stuk is ontleend aan het willekeurboek van IJselstein (Catalogus der rechterlijke archieven in de provincie Utrecht nr 652), waar het achter in het deel, dat de stukken uit het jaar 1563 bevat, is ingeschreven.

2) Het HS. voegt hier in: „die".

3) Het HS. voegt hier in: „men".

II. Item ten tweden als yemants aen enen anderen ten afteren is, die zijn schult gerechtelick bekent heefft;

III. Item off dat yemant sijn schuldenair mit recht verwonnen ende condempnatie tot zijn vordele vercregen heefft, ende die schuldenair nochtans die schult te betaelen onwillicht blijft;

IIII. Item of dyezelve alsdan om aen zijn schult ende gewinne te geraecken den bekende off gecondempneerde schuldenair mitten iersten zal moeten dairom panden.

V. Item gepant hebbende, dat die pander alsdan zyne gepande schuldenaer van de pandinge een gerechtelicke weete moet doen doen.

VI. Item die pandinge ende wete gedaen wesende, als voirscreven is, zoe blijfft die pandinge dan staen van slechte schult een ende twintich nachten.

VII. Item van arbeytsloon blijfft staen twe daegen tot op den derden dach.

VIII. Item van pacht blijfft staen elff nachten.

IX. Item van lijffschuldt blijfft staen overdwarssnacht.

X. Item die tijt elck nair advenant des schults voirscreven nae inhout der hantvesten overstreken wesende, zonder dat yet daertegens mit recht gedaen off geopposeert werdt; omme dan voort tot betalinge te geraecken, zoe moet die pander aen den schout enen schatdach versoecken ende hem genoempt te werden, welcken dach die schout, versocht wesende, den pander noempt ende dat gerecht dairtegen doet daegen.

XI. Item die schout den schatdach genoempt hebbende, moet die pander den gepande den schatdach gerechtlick doen insinuëren.

XII. Item dat gerecht den daege dienende vergadert wesende, zoe moet die pander aen enich percheel van der gepandes goet wysen, dat hem dunckt voor zijn schult ende den darden penning meer voir des heeren gewin goet genoech wesende, versoeckende dairaen geschat te werden, twelck daer gedaen wert van den gerechte voirschreven.

XIII. Item dat alsdan dat geschatte goet staet van stonden aen in (s)heeren handen, zoedat die geschatte datzelve geschatte goet nyet verbrengen, vervreemden, noch weerloos werden en moet.

XIIII. Item dat oick tot dien eynde die schout van sheeren wegen den geschatte verbiedt dat voirscreven gescatte goet niet te verfreemden, verbrengen, noch weerloes te werden op tverbueren lijff ende ghoet.

XV. Item dat die schatter, geschat hebbende, als voirscreven is, ten zelve daeghe uuytschattinge versoecken mach, ende by den gerechte gedaen werden, off op eenen anderen dach.

XVI. Item dat geschatte goet by den gerechte geschat — dat is geweerdeert — wesende, moet die schatter alsdan den heere offte den drost van sheeren wegen die schattinge presenteren, of hy dat gescatte goet aen hem nemen wil, tweten voor den prijs, dair dat by den gerechte voir geschat ende geweerdeert is, mits opleggende den schatter zijn schult, dair hy voir geschat heefft, ende den darden penning meer als des heeren gewin volgende de hantveste; off dye drost van (s)heeren wegen mach den schatter die schattinge gunnen ende laten volgen, doende, als dye drost doen zoude hebben moeten.

XVII. Item wel verstaende, dat, indien dat geschatte goet aen den drost ofte aen den scatter bleve, dat diezelve, die daeraen blijfft, den geschatte oplegghen ende betalen zal, indien die schattinge meer beloept dan die schult ende darde penning meer, als voirscreven is, als dan dairaen overlopende blijfft ende anders nyet.

XVIII. Item dat hum getuyge ende elcke van hem kentlick is ende van hoeren ouderen ende voirsaten oeck aengebracht es ende altijt hebben horen segghen, dattet recht van pandinge ende schattinge mit dat dairaen cleefft, van ouden heercomen ende boven allen menschen memoriën in der stede ende lande van IJsselsteyn, Benschop ende Polsbrouck in manyeren voirscreven altijt onderhouden ende geüseert is geweest ende noch dagelicx zoe onderhouden werdt.

XIX. Item dat hun getuygen off enige van henluyden wel kentlick is, dat enen Johan Ghysen in Polsbroeck, die zijn geschatte goet wedergehaelt hadde, die by Ghijsbert van Baecx, drost, gevangen, te rechte gestelt ende by schepenenvonnisse van Iselsteyn dairomme gecondemneert was, van den scherprechter gegeiselt werde ende in Polsbrouck voor die kruyse te gaen, alst op die plaetse tYselsteyn ende in Polsbroeck geschyet is.

XX. Item dat ene Willem Meüsz., die oeck geschat goet verbrocht hadde, dairomme by den drost voirscreven voir schepenen van IJsselsteyn, als gewalt dairaen gedaen te hebben aengesproecken werdt, ende mit den drost deshalven heeft moeten componeren, als geschiet is.

XXI. Item dat van gelijcke van geschat goet te verbrengen Frans van Vueren oick lange tijt gevangen heft gelegen ende

voor gewalt deshalven oick aengesproecken werdt van den drost in der tijt, ende naderhant met voorweten ende consent mijns genadigen heeren voor zeshondert gulden boven allen costen hemzelven gequeten ende gecomponeert heefft.

XXII. Item dat hun getuygen oeck wel kondich is ende van hoeren ouderen ende voorsaten altijt hebben horen segghen, dat men in der stede ende lande van Iselsteyn, Benschop ende Polsbroeck in zaecken, dair die handvesten nyet van en melden, off geen bescreven ordinantie noch kentlicke oude usantie ende gewoente van en zijn, dat men van oudts in zulcken geval altijt geplogen ende geüseert heefft ende noch userende zijn die oude Stichse rechte van Utrecht.

Op huyden dato van deze compareerden voir schout, (ende) schepenen naebeschreven Jan Henrickz. Blom, Roelof Aryaenss., Gerrit Gerritss., Gerrit Jansz. Dalen, Jacob Wouterss., Aryaen Dirckz. Cock, Herman Reyersz., Jan van Zevender, Claes Jansz., Jan Dirckz. Cock den ouden, Steven Janss., Henrick Claesz., Aryaen Dirckz. die Boes, ende Jan Willemsz., dye ten gerechtelijcke verzoucke van Jacob van Aemstel van Mijnden, drost, by den rechterbode verdaecht waeren omme getuychnisse der waerheit te gheven op den voirszeiden interrogatoriën ende elcken articul van dyen. Ende zoe den voorscreven gedaegdens dzelve interrogatoriën ende den gehelen inhout van dien geprelegeert was omme op den articulen van dien oft op elcx articul byzonder te responderen, soe tuychden ende verclaerden op tierste articul Jan Henrickz. Blom by zijn ede oudt te wesen omtrent LXXVII jaren, ende dat hy in de jaere XII als rechterbode ierst heft begonnen te dienen, ende daernae voirtsan in de vroetschap geweest is.

Roeloff Aryaensz., out omtrent LVII jaren, tuycht ende verclaert, dat hy in den jaere van XLIII naer zijn beste onthout in die vroetschap gecommen is ende gedient heft, ende dat hy middelretijt als schepen, borgemeester, gasthuysmeester of kerckmeester tot desen daege toe gedient heefft.

Gerrit Gerritss., out omtrent LXIII jaren, tuycht, dat hy in den jaere van XXXIX als gasthuysmeester aengecommen is, ende dat hy voirts tot desen daege toe gedient heefft continuëlijk als schepen, borgemeester off gasthuysmeester.

Gerrit Jansz. Dalen, out omtrent XLVI jaren, tuycht, dat hy in den jaere van XLV eerst gedient heft als scepen, ende dairnae

mennichmael als borgemeester oft gasthuysmeester ende oeck als schepen.

Jacob Woutersz., oudt omtrent LV iaren, tuycht, dat hy in den jaere van XLI in de vroetschap gestelt is, ende dat hy in den jaere XLIII als schepen gedient heefft ende daernae dickmaels als borgemeester, scepen oft gasthuysmeester.

Aryaen Dirckz. Cock, out omtrent LXI iaren, zeyt, dat hy in den jare van XL^{en} als schepen gedient heft ende voort in de vroetschap geweest is, ende oeck middelretijt als kerckmeester off gasthuysmeester gedient heft.

Herman Reyersz., out omtrent XLIII jaeren, tuycht, dat hy in den jare van XLVI als schepen aengecommen is, ende dairnae voirts als scepen dickmaels gedyent heefft.

Jan van Zevender, out omtrent LIII jaren, tuycht, dat hy in den jare van XLII in de vroetschap gestelt werdt, ende intzelve jaer nae zijn beste onthout als gerechtsbode begonst te dienen, als hy noch op date van dezen doende is.

Claes Jansz., out omstreeks LXX jaren, tuycht, dat hy als borgemeester ende schepen twe of drye mael gedient heefft, ende is zekeren tijt geleden, dye hy nyet en heefft onthouden.

Jan Dirckz. Cock den ouden, out omtrent LXIII jaren, tuycht, dat hy in de vroetscap gestelt wordt int jaer, als Baecx drost van Yselsteyn was geworden, ende voirts tot desen dagen toe in de vroetscap gedient heefft.

Steven Jansz., out omtrent LXV jaren, tuycht, dat hy als schepen gedient heft by tyde van Baex, zonder het jaer te weten.

Henrick Claesz., out omtrent LIII jaren, tuycht, dat hy int jaer van XLVIII als schepen gedient heft ende dairnae als gasthuysmeester ende in de vroetschap altijt geweest hebbende, als hy noch ter tijt es.

Aryaen Dirckz. die Boes, out omtrent LII jaren, tuycht, dat hy in den jare van LVII als gasthuysmeester gedient heft, ende alsdoen oeck in de vroetschap gestelt werdt, dair hy noch in is.

Jan Willemsz., oudt omtrent LXVII jaren, tuycht, dat hy in dye vroetschap gecommen is, te tyde alsser Jan van Zevender in quam, sonder tjaer the weten, ende dat hy daerinne continuelick geweest is.

Opt IIe, IIIe, IIIIe, V^{e}, VIe, VIIe, VIIIe, IXe ende X^{e} articule tot het XIe toc excluys seggen die voornoemde getuygen

eendrachtelijk, dat sy, zoeverde hoerluider memorie strect, zulcx hebben weten useren naer inhout derselver artikelen, ende dat men sulx noch dagelicx useert ende gebruyct; ende tzelve is costuym ende hantvesten, dairtoe zy hun zijn refererenden. Dan alsser des jaers drye off vyer mael generael schatdaegen zijn, en behoufft men die daegen nyet aen den scout te versoecken; mer werden telcken by overdracht van den gerechte by den gerechtsbode in der kercke openbaerlijck gepubliceert.

Opt XIe, XIIe, XIIIe, XIIIIe, XVe, XVIe, XVIIe ende XVIIIe tottet XIXe articul excluys seggen zy deposanten, dat zy dat soe hebben weten gebruycken ende tzelve costuym te wesen, ende dat ment zoe voor hoerluyder tyden, als zommigen van horen ouderen ende voirsaten wel hebben hooren seggen, plach te useren.

Opt XIXe seggen sy deposanten, dat zy wel hebben horen seggen, dat Jan Ghysen uuyt Polsbrouck van Gijsbert van Baecx gevangen was, omdat hy geschat goet verbracht hadt, ende dat hy dairomme gecondempneert wert openbaerlijk gegeyselt te werden, als zommige van de deposanten gesien hebben; ende eensdeels van hunluyden tzelve niet gesien en hebben, als Gerrit Jansz. Dalen, Jacob Woutersz., die voir redenen van wetenschap seyt, dat die scherprichter tzynen huyse geteert heefft, Aryaen Cock, Steven Jansz., Claes Jansz., noch Roeloff Aryaensz. Insgelijcx Aryaen Dirckz. die Boos en weet nyet, off hyt gesien heefft dan niet. Ende Gerrit Gerritsz. ende Herman Reyersz., deposanten voirscreven, segghen zoeveel meer, dat zy als schepenen mede over denzelven Jan Ghijssen gesententieert hebben.

Opt XXe articul seggen sy deposanten dairvan geen kennisse te hebben; dan Jan van Sevender heft Willem Meüss. wel voir recht zien commen, omdat hy geschat goet verbrocht hadde, als hem die drost in der tijt opleyden.

Opt XXIe artikel seggen zy deposanten, dat hunluyden wel indachtich is, dat Frans van Vuyren by Jacob van Mijnden drost in apprehentie genomen is, ende dat die spraecke ginck, dat het toequam, omdat hy gescat goet verbrocht hadde; ende en weten van die compositie niet. Dan Jan van Zevender verclaert in dezen tanderen tyden getuycht te hebben, dairtoe hy hem refereert, te weten, dat hy ter cause van dien, als geschat goet tot diversche reyssen verbracht hebbende, mitte drost gecomponeert heefft met zeshondert gulden volgende die willecoor, daertoe hy hem refereert.

Opt XXIIe articul seggen zy deposanten, dat het hunluyden kenlick is ende wel hebben horen seggen van hoeren ouderen ende voorsaten, dat men in der stede ende landen van IJsselsteyn, Benschop ende Polsbrouck altijt plach te useren, als men noch daghelicx useert ende gebruyct, ouwe Stichtse rechten, ende dat in zaecken, dair die hantvesten nyet van en vermelden, off dair men hier geen beschreven ordinantie van en heefft.

Aldus gerespondeert by den voorschreven deposanten, by den eedt, dye zy elcx int stuck hoerder offitiums gedaen hebben, voor Claes van der Eyck, schout, Sweer Bouwensz. ende Thunis Henrickss., schepenen, opten XXIX^en dach Septembris anno LXIII.

Item noch off te vraegen die voorscreven personen, wat hunluyden kennelick is off kundich is van deze naevolgende articulen.

I. Item off henluyden off elcken byzonder oeck kundich ende kennelick es ende van heuren ouderen ende voirsaten oeck hebben horen seggen, dat die heeren van IJsselsteyn, in elcker tijt wesende, off hoeren officieren off drosten van hoeren wegen de weeskynderen in der stede ende lande van IJsselsteyn altijt vermombert hebben gehadt, offte nyet.

II. Item dat men oeck den weeskinderen aengaende ende hueren goederen niet doen en mach buyten des heeren off drost van sheren wegen weten ende consent, dat bundich ende van weerden blyven zal.

III. Item off oeck van oude heercomen voir recht gehouden is geweest ende dagelicx noch geüseert ende onderhouden wert, dat die vaeder ofte moeder van eniege weeskynderen, die lanxte in levende lyve blijfft, hueren kinderen zelffs vermomberen, zoe lange als sy hen niet en verandersaten ende verhylickten;

IIII. Off dat zy selffs van heuren kinderen vertichten willen;

V. Off dat vader ende moeder beyde oflyvich wesende, ende die weeskynderen geen geboren voechden binnen lants woenende en hebben;

VI. Off dat die inlandigen geboren voechden niet out genoech, nyet nut of bequaem sijn die weeskynderen ende heuren goederen te vermomberen;

VII. Dat in zulcke gevalle aen den heere ofte aen zynen drost van sheren wegen versocht werdt omme mombers of voechden over den weeskynderen te stellen, daertoe neemende

enige van der weeskynderen bewanten, die zy begheren, dat den weeskynderen vermomberen zellen.

VIII. Ende dat (t)zulcken verzoeck die here off zynen drost, dickwils ende meest die genoempde ende begeerde mombers of voechden niet kennende, alsdan mit advys van de borgemeester in der tijt enige van de genoempde off anderen, die hem dunct die nutste ende bequaemste omme voecht te wesen, dairtoe stellen ende ordonneren omme die weeskinderen te vermomberen ende heure goederen te regeren.

IX. Item off hem getuygen oeck gedenct off kenneliken is off van hoeren ouderen ende voorsaten oeck hebben horen segghen, dat in voorleden tyden eniege voechden, alzoe geset ende geordinneert wesende, als voorscreven is, weygerende gebleven hebben die voechdie niet aen te willen nemen zonder enige billicke redenen of oirzaecken ter contrarie te hebben off te verclaren.

X. Ende indien jae, off zy daermede hebben mogen passeren, zonder voor den heren of zynen drost dairtoe mit recht bedwongen zijn, ende mit wat manyeren.

XI. Want den weeskynderen, by gebreck van voechden ende toesichte op hoeren personen, dickwils ongeregelt ende tot onduechden opgevoet ende heuren goederen verbijstert ende quijt zoude werden, dat beter verhuedt bleven.

Tuygen ende verclaeren die voorscreven deposanten ende gedaechden eendrachtelijck opt I^e^ articul, dat hunluyden ende elcx van hem wel kenlicken ende indachtich es, dat sy tinhout van denzelven artikel zoe hebben weten useren ende gebruycken.

Seggen die deposanten opt IIe als voor(e)n.

Opt IIIe articul ut supra, ten ware, datter clachten quamen by den bloetvoechden, dat die goederen, den weeskinderen betreffende, by den boede(l)harder oft boedelharster gedissipeert, vervreempt off veraliëneert ende nyet wel geadministreert en werden.

Seggen zy deposanten opt IIIIe articul, dat die vertichtinge geschiet tot verzouck van parthyen, mits tzelve aen die heer als overvoecht eerst versocht zijnde, ende daerinne consent dragende.

Seggen opt V^e^, VIe, VIIe ende VIIIe articul incluys, dat zy zulcx, als de articulen inhouden, hebben weten useren, ende dat hetselfde naer alle billicheyt zoe behoort te geschien.

Seggen opt IXe articul, dat zy niet en weten noch oeck hebben hooren seggen, dat yemant zulcke voechdye geweygert

heft aen te nemen. Dan Gerrit Gerritss. ende Jacob Woutersz. seggen sulcx corts geweygert te hebben om zeeckere oirzaecken, nyettegenstaende dat zy die voechdye noch naemaels aengenomen hebben by beneficie van inventarys door beveel van den drost.

Opt X^e^ en XIe articul seggen zy, dat sy niemant en weten, dye ennige voechdye geweygert heefft; ende off zy zulcx wilde weygeren, moegen dair niet aff zijn, soe zy hebben horen seghen, dat se die heer off dye drost tot zulcx constringeren mach; want indien tot den weeskynderen geen toesicht en waere, zoe by den heren, drost, borgemeesteren offte den voechden, zouden hoeren goederen verbijstert werden ende te nyet lopen, als oeck sonder toesicht die weeskynderen in quaet regiment commen mochten.

Actum et datum als boven.

Op huyden datum van dezen compareerde voor schout (ende) schepenen naebeschreven Jacob Cornelisz. van Leerdam, Jan Cock die jonge, Cornelis Jansz. die Wilt, Dirck Verwey ende Cornelis Hermansz. Spijcker, die ten gerechtelijcken versoecke van Jacob van Aemstel van Mijnden, drost, mit den anderen voorgementioneerden getuygen by den rechterbode opten XXIX^en^ dach Septembris lestleden geïnthimeert ende verdaecht waren omme getuychnisse der waerheyt te geven op den voirschreven interrogatoriën ende articulen van dyen; ende zoe deze voorscreven gedaechdens alsdoen absent waeren ende ten daege voorscreven nyet en deposeerden, soe tuychden in den iersten Jacob Cornelisz. van Leerdam oudt te wesen omtrent LXII jaeren, ende dat hy in den jaere van XXVIII ierst schepen gemaeckt werdt nae sijn beste onthout, ende dat hy middelretijt dickmaels als borgemeester off schepen gedyent heefft.

Jan Cock die jongen, out omtrent XLIX jaren, seyt, dat hy in den jaere van XLIX off dairomtrent gasthuysmeester gestelt es, ende in den jare van LI als schepen gedient ende tot dezen dage in de vroetschap geweest heefft.

Cornelis Jansz. die Wilt, out omtrent XLV jaeren, tuycht, dat hy twe off drie jaren nae die doot van zaligen Baex als gasthuysmeester off schepen gedient heft ende oeck dairnae dickmaels als kerckmeester off schepen.

Dirck Verwey, oudt omtrent XLIX jaeren, tuycht, dat hy int jaer van LI off LII gedient heft als schepen, als hy zom-

wylens gedaen hefft in middelretijt tot dezen dage als schepen of kerckmeester.

Cornelis Spijcker, out omtrent LI jaeren, zeyt, dat hy als schepen in den jaere van XXXIX gedient heft tot het jaer van XL^en.

Tuygen die voorscreven vijff deposanten ende gedaechden voirts eendrachtelijck, naerdat henluyden den voorscreven interrogatoiren ende articulen mitte depositie van de anderen getuygen voorgelesen was, dat zy den inhouden van der articulen zulx hebben weten useren ende gebruycken, ende dat men dyezelffde noch useert ende gebruyckt, als dandere deposanten getuycht ende gedeposeert hebben, ende dat hoerluyden depositie warachtich is, daerby deze gedaechdes persisteren mits dezen.

Ende opt XIXe artikel van der ierster interrogatoiren, beroerende Jan Ghijssen, verclaert Jacob Cornelisz., getuyge voorschreven, dat hy tenzelven tyde, als Jan Ghijssen by den drost Baex zalige gevangen wert, als borgemeester dyenden, ende dat Jan gecondempneert werdt by den gerecht van Yselsteyn openbaerlijck gegeysselt te werden, omdat hy gescat goet verbracht ende tgerecht gedreycht hadde.

Jan Cock, Cornelis die Wilde, Dirck Verwey ende Cornelis Spijcker seggen daervan nyet te weten dan van horen segghen.

Aldus by ede verclaert, dye zy daertoe deden ende sommigen van hunluyden int stuck hoers offities [1]) gedaen hadden, voor Gerrit Jansz. Dalen, gemachticht schout, schepenen: Willem van Rosmaelen ende Thinus Henrickz., opten XXIIII^en dach Octobris anno XV^c LXIII.

---

1) Het HS. heeft: „offitues".

N. VARIA.

I [1]).

Aldus soe wort die vierschaere van den schoute ende heerlickheyden van Iselsteyn opgeheven voir des heeren gerechte [2]).

In [3]) den iersten soe vraech ick, off ick hier vroech genoech geseten bin by climmender [4]) sonnen om vierschaer te maecken.

Item soo span ick hier vierschaer van skeysers wegen van Romen, van die graeffelijcheyt van Hollant, van die heerlijcheyt van Iselsteyn ende van mijn selffs wegen als schout. Ick verbiede lust ende ick verbiede onlust; ick verbiede, datter niemant en spreke, hy en spreeckt mit recht; ick verbiede, datter niemant in eens anders woorden en comt, hy en comt daerin, als recht is; ick verbiede, datter niemant aen recht noch van den recht en gaet dan by oorloff van den heer; ick verbiede, datter niemant geen vonnisse en lay, sy en wysen se uyt off en steen se, als recht is; ick verbiede, dat aen mijns heren recht hinderen off deren mach, eenwerff, anderwerff, derdewerff [5]).

---

1) Dit stuk is ontleend aan een papier, beschreven met eene hand van c. 1700, bevattende uittreksels uit een thans verloren register van handvesten, berustende in het archief der gemeente IJselstein (Inventaris nr. 5). Hiermede vergeleken is eene meer volledige uitgave, naar een thans verloren handschrift bezorgd door J. J. de Geer van Oudegein in: Codex diplom. 2e serie IV 2e afd. blz. 161.

2) Dit opschrift komt alleen voor in de uitgave van den heer De Geer.

3) Deze paragraaf komt alleen voor in de uitgave van den heer De Geer.

4) In de uitgave van den heer De Geer staat: „climmeerder".

5) Dit woord ontbreekt in de uitgave van den heer De Geer.

Ick vraech U, off die vierschaer gespannen is, als recht is etc. [1])

Ick seg: waer dat ymant een dach van recht beteyckent, en quaem hy nyet voer by staenden vierschaer, dat hy vellich ende boetich waer; ick vraech, of hy is, of en is.

Item hoe hoich, dat die boet is, vraech ick. Mijns heeren hoichste boet.

II [2]).

Item op Sonnendach voir Thome anno XV^{c} dertich is geaviseert van onse vroetschap by hoeren eeden tusschen tweër man dinctael tusschen partyen: Aryaen Ariaenss., aenlegger ter eenre, ende Ariaen Janss. Spengen, ter anderen syden verwerer. Is Ariaen Ariaenss. mit clachtige woorden opt banckrecht voor recht gecomen, ende opte vierde clacht tegen sijn wederpartye dincplectich geworden, eyschende Ariaen Janss. die schade gebetert te hebben, die sijn beesten Aryaen Ariaenss. koren gedaen hadden, alsoe hy binnen der mueren wonachtich was, ende die beesten by nacht ende dach niet bewaeren en conde. Antwoorde Ariaen Janss. Spengen ende en kende Ariaen Ariaenss. op synen eysch niet schuldich te weesen, off Ariën Ariaenss. en soudt hem overgaen, als recht waere, dat sijn beesten gedaen hadden ende niemants anders beesten, blyvende [3]) by tvorscreven kerckgeboth. Seyde Ariaen Ariaenss., dat hy hem rechte antwoordt soude geven nae den rechte van den lande ende gewoente van der banck, oft sijn beesten gedaen hadden off niet, slutende by alle sijn voirbedingde woerden sijn oerdel. Bleeff Arien Janss. oick by sijn bedingde woerden, seggende, dat hy hem een rechte antwoordt gegeven hadde, ende sloet sijn oirdeel. Daerop is eendrachtelicken geaccordeert van de vroetschap, soe schepenen hoer oerdel mit onsen mannen avys gewesen hebben aldus: onverbroken dat kerckgebot, sal Aryaen Jansen Spengenss. een rechte antwoordt geven, off sijn beesten de schade in Aryaen Aryaenss. koren gedaen hadden off niet. Me presente. Ende was onderteeckent: J. H. secretarius.

---

1) Het verder volgende komt alleen voor in de uitgave van den heer De Geer.

2) Dit stuk is ontleend aan Y 3.

3) Het HS. heeft: „blyven".

III [1]).

Op den dach van huyden, dat den dach dienende was, dat Willem van Braickel ende Volker van Beest dienen souden van haer scrifturen in den processen, dat sy voir den hove van Hollant hangende hebben tegen den procureur-generael mijns genadigen heren van Hollant, van dat deselve procureur den vurscreven Willem van Braickel aenseggende was, dat hy als casteleyn van Montfoerde consent gegeven hadde, dat die van Montforde mit menichte van luyden gewapender hant ende by nachte getogen waren ten huysen van eenen genoemt Willem Budde, die woenachtich was binnen der heerlickheyt van Yselstein, die men van mynen voorscreven genadigen heere als grave van Hollant te leen houdende is, daer dieselve Willem Budde van den live ter doot gebracht ende Splinter, sijn soen, gequest ende alsoe van danen gebrocht was uuyt der heerlicheyt van Yselstein

---

1) In mijn „Verslag omtrent oude gemeente en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1892" (blz. 14) heb ik het twijfelachtig gesteld, of IJselstein in het judicieele al dan niet onder het hof van Holland ressorteerde. Het hierboven afgedrukte stuk, dat aan Y 2b ontleend is, geeft hieromtrent zekerheid. In 1469 had het hof van Holland in den regel geene judicature over de baronie noch ten principale, noch in cas van appèl (want was het laatste het geval geweest, de procureur-generaal zou er zich zeker op beroepen hebben, dat beide partijen afstand van de instantie hadden gedaan); het geval, in het onderstaande stuk uiteengezet, was eene uitzondering, en steunde alleen op het leenverband tusschen Holland en de baronie. Dezelfde toestand bestond nog in 1511 blijkens den toen tusschen Utrecht en IJselstein gesloten zoen. Eene bepaling van dat verdrag hield namelijk het volgende in:

„Item dat die voirscreven van IJsselsteyn by hoer selven oft hoeren ondersaten nyet beletten en sellen dien van Utrecht te moegen by procureur in den lande van Bueren, van Yselsteyn oft andere, onder ons [d. i. Maximiliaan als voogd van Karel V] gelegen, rechts te plegen, als gemeen rechten dat toelaten. Ende van gelijcken sullen moegen gebruycken dieselve van Bueren ende Yselsteyn in den lande ende jurisdictie van der stede ende nedersticht van Utrecht. Ende tweemaell sjairs ten minsten sal men die hangende saicken, die genoech geinstrueert zijn, eynden ende die executie doen, van denwelken vonnissen men sel moegen appelleren an onsen raet in Hollant, behoudeliken oft yemant van den perthyen pretendeerde gerecht te syne ter contrarie van enigen der voirscreven punten, dat hy zijn recht sel moegen thoenen ende proeven voir onse zeer lieve dochter van ons, keyser, vrouwe ende moeye van ons, Karell..., dewelke sal na recht alsulken saicken eynden binnen enen jair na daten des tractaits."

De bepaling, dat er van de procedures, door inwoners van Utrecht te IJselstein gevoerd, appèl zou vallen op den raad van Holland, heeft alleen zin, wanneer dat appèl overigens in het algemeen uitgesloten was, gelijk dan ook Buren nooit onder het hof van Holland heeft geressorteerd.

opten huysen tot Montforde, in welcke reysen die voorscreven Volker mede in vaerde ende velde was, — soo compareerden voor den voorscreven hove die edele ende geboortige Frederick soen tot Egmonde ende heer van Yselstein, seggende ende proponerende, hoedat hy die hoge ende vrye heerlickheyt van Yselstein van mynen genadigen heer als grave van Hollant naecktelick ende sonder enich middel te leen houdende was, ende dat ter causen van dien hy schuldich was alle saken ende misdaden, die binnen derselver sijnre heerlickheyt gebuerden ende gevielen, te berichten ende die kennissen dairvan te hebben. Ende also dan die voorscreven dootslach mit dat daeraen cleeft, binnen syne voorscreven heerlicheyt van Yselstein geschiet was, soe eyschte hy ende versochte dat renvoy van dese saicke, presenterende eenen ygelicken recht ende justicie daeraff te doene. Waertegens die vurscreven procureur [1]) dede seggen ende antwoorden, dat hy die preventie van deser sake hadde, want voor den voorscreven hove die voirscreven partyen gelitiscontesteert hadden, ende die vurscreven joncheeren Vrederick daerom nyet ontfanckelick en was om dit renvoy te moeghen eyschen, ende sonderlinge gemerckt, dat dit een cas geprivilegeert was, die de vurscreven joncheer Vrederick doch selve nyet berichten en mochte; want hy gequetst ende him misdaen was in sijnre vurscreven heerlickheyt, twelcke nyemant schuldich en was te pugnieren noch te corrigeren dan mijn vurscreven genadige heere, sijn leenheer, off dit hoff in sijnre genade naeme. Ende concludeerden daerom die vurscreven procureur, dat den vurscreven jonckheere Frederick tvoorscreven renvoy ontseyt zouden sijn, ende dat die kennissen ende tbericht van deser sake voor den vurscreven hove blyven soude. Al gehoort is by den voorscreven hove geordonneert ende geappoincteert, dat die kennissen ende tbericht van den voorscreven dootslach sonder meer die vurscreven joncheer Vrederick als heere van Yselstein hebben ende behouden sal; maer evenverre dattet aengaet tcas geprevilegeert van dat tegen mynen voorscreven genadigen heere mesdaen ende gebrueckt is van dat die van Montfoerden in der manieren vurscreven binnen der vurscreven heerlicheyt van Yselstein gecommen sijn geweest, ende die voorscreven misdaet gedaen hebben, daer die vurscreven Volkier in vaerde ende in

---

1) Y 2b: „proveur".

velde geweest is, mit al dat daeraen clevende ende uuyt spruytende is, daeraff sal die kennissen ende dat bericht tvoorscreven hoff hebben ende behouden. Ende achtervolgende desen soe hebben Wouter van den Polle, als procureur van Willem van Brakel, ende Volkier van Beest aen die een syde ende die vurscreven procureur aen die ander syde gedient van haer scrifturen ende hebben voort dach genomen om te accorderen van dieselve scrifturen van huyden in XIIII daegen goettijts voermiddage. Aldus gedaen XIX dagen in Meye anno XIIIIc negen ende tsestich by den heer van der Gruythuysen, stedehouder, heeren Willem van Alcmade ridder, Gerrit van Assendelft, mr. Lodewijck van der Eycke, Heynrick van der Mye, Michiel die Milde, raedtsluyden van Hollant, daer mede by was ick, onderteyckent: Poes.

IV [1]).

Dit sijn die koren, die die heer van Montfoirde gemaect ende geoirdineert heeft mit sinen gebueren in Polsbroec int jaer ons Heeren MCCCCXXXII.

1 = B. art. 1.
2 = B. art. 2.
3 = C I. art. 3.
4 = B. art. 4.
5 = B. art. 5.
6 = C I. art. 6.

7 [2]). Item waert, dat yement vechtende worde, ende yement van sheren wegen quaem, ende hem enen vrede eysschede, die dien vrede weygerde, also mennichwerven als hi en weygerde, verboirde hy tot elker weygeringe 5 pont tot drien reysen toe; ende vierdewerven sel men aentasten ende houdennen tot sheren behoef. Ende wair dan yement, die dien den gebueren

---

1) Zoo in deze verzameling alleen de ordonnantiën opgenomen mochten worden, die de stad IJselstein betreffen, dan zou het hierboven staande stuk niet zijn afgedrukt. Maar de IJselsteinsche rechten betreffen de geheele baronie; en daarom is ook deze ordonnantie, die uitsluitend Polsbroek raakt, hier opgenomen; trouwens hare bepalingen zijn blijkbaar op de vaststelling van G niet zonder invloed geweest. De ordonnantie is gegeven door Johan, heer van Montfoort, die tusschen 1418 en 1441 in het bezit van Noord-Polsbroek schijnt te zijn geweest, en is ook naar het in zijn cartularium voorkomend afschrift gepubliceerd.

2) Vgl. B. art. 7 en C I art. 7. Dit art. is met eenige wijzigingen overgenomen in G. art. 9.

ontdringen woude of ontdronge, die verboirde lijf ende goet. Ende wair yement van den gebueren, die daerby waer, of diet wist ende daerby comen mucht, ende dies niet en holp houden, dat soude men houden aen sijn lijf ende goet.

8. Ende waer yement van den gebueren, die voir den vrede voervluchtig worde, dien sal men mit allen gebueren op sinen dorpel enen vrede leggen, oft yement van den gebueren begeerde.

9 = B. art. 8.

10. Ende een vrede sal gedueren sesse weecken lanck.

11 [1]). Item quaem yemant van buten, die ennigen van den gebueren slaen, misdaen of bescadigen woude, dien souden die ghemeine gebueren bescudden ende aen enen vrede helpen, ende den anderen houden tot sheren behoef te recht. Ende waer yemant van den gebueren, diet niet en dede ende daerby commen mucht, die verboirde 25 pont.

12 [2]). Item so wie huysstotinge dede, ellic, die daer mede waer, die verboirde lijf ende goet [3]). Ende worde yemant [4]) voirvluchtich, die verboirde vijftich pont.

13. = B. art. 11.

14. = B. art. 3.

15 [5]). Item een pont sal wesen een out Vrancrijksch scilt, ende alle voerscreven [6]) kueren [7]) snachte dubbelt te wesen [8]).

16 [9]). Item alle dese koren ende punten voirscreven sullen staen altijt te verlichten ende te verswaren tot sheren ende der gebueren wille ende goeduncken.

---

1) Vgl. G art. 10.
2) Vgl. B art. 9, C 1 art. 9 en D 1 art. 9. Dit art. is overgenomen in G art. 7.
3) G: „zijn lijff ende zijn goet".
4) G voegt hier in: „dair".
5) Dit art. is overgenomen in G art. 27.
6) Dit woord ontbreekt in G.
7) G: „boeten".
8) G: „zullen by nacht gedubbelt wesen".
9) Vgl. C 1 art. 17.

STADSBRIEVEN.

Het schijnt gewenscht aan deze uitgave eene publicatie toe te voegen van alle bekende brieven, waarbij de Utrechtsche bisschoppen en landsheeren stadrecht hebben verleend of het bestaande recht gewijzigd. Dit is in deze laatste afdeeling geschied. Een enkel woord slechts tot verklaring van de grenzen, die daarbij getrokken zijn tusschen de stadsbrieven, die wel, en die, welke niet in deze verzameling opgenomen zijn. Vooreerst zijn alle brieven, tot bevestiging van vroeger gegevene privilegiën door de opvolgende landsheeren verleend, als volkomen onbelangrijk, uitgesloten. Evenmin opgenomen zijn die bisschoppelijke privilegiebrieven, die geen stadrecht betreffen, zooals b.v. octrooien van jaarmarkten. Ook stadsbrieven, door andere landsheeren dan de bisschoppen aan steden van het Nedersticht gegeven, zijn hier niet vermeld; trouwens men vindt die, welke de particuliere heeren van Wijk bij Duurstede, Montfoort en IJselstein aan hunne steden gegeven hebben, bij de rechtsbronnen dier steden afgedrukt [1]).

Wat de handschriften betreft, waarvan ik hier gebruik heb gemaakt, nergens heb ik den origineelen stadsbrief gevolgd. Alleen van het stuk, gepubliceerd onder Vreeland II, heb ik het origineele charter in het archief van den heer Hooft van Vreeland te Amsterdam gevonden; maar het charter was voor een zoo belangrijk deel onleesbaar geworden, dat ik het niet aan de uitgave ten grondslag heb kunnen leggen, hoewel ik het, voor zoover het te ontcijferen was, heb vergeleken met het door mij gevolgde handschrift. Verscheidene brieven heb ik daarentegen kunnen uitgeven volgens de in de diversoria en libri officiatorum der Utrechtsche bisschoppen voorkomende minuten of gelijktijdige afschriften, nl. Het Gein II, Eembrugge enz. II

---

1) Voor Hagestein zie men: Verslagen en mededeelingen III blz. 304 vlg., voor Ameide: Verslagen en mededeelingen II blz. 15 vlg. en voor Vianen: aldaar blz. 124 vlg.

en III, Bunschoten III—VI, Renen I en Baarn II en III, terwijl Bunschoten I naar het in het archief van het Domkapittel berustende renversaal is afgedrukt. Waar zulke gelijktijdige stukken ontbraken, heb ik latere, zooveel mogelijk autentieke afschriften gevolgd; zoo bezigde ik voor Amersfoort I een vidimus van 1344; zoo werden verscheidene brieven (Het Gein I, Vreeland II en III, Eembrugge enz. IV) ontleend aan het register met afschriften van privilegiebrieven, in den Catalogus der rechterlijke archieven in Utrecht vermeld onder nr 67, en werden enkele andere overgenomen uit een later bisschoppelijk diversorium (Vreeland I), uit het derde memoriaal van het hof van Utrecht (Eembrugge I) en uit het copieboek der stad Utrecht, in de eerste afdeeling van den Catalogus van het archief opgenomen onder nr. 28 (Bunschoten II). Alleen waar diergelijke min of meer officieele afschriften ontbraken, heb ik mij tot andere bronnen moeten wenden. Gelukkig was dit slechts voor één stuk noodig (Baarn I); ik heb daarbij de uitgave van A. Matthaeus (De nobilitate blz. 821) gevolgd [1]).

Tot het vergelijken van verschillende handschriften bestond slechts zelden aanleiding. Bij elken brief heb ik het gevolgde handschrift (en de andere geraadpleegde stukken) vermeld, en eveneens opgegeven, welke brieven reeds vroeger gepubliceerd waren. Matthaeus en later De Geer van Oudegein hebben nl. een aantal dier stukken uitgegeven, de eerste in zijne werken: De jure gladii en De nobilitate, de laatste in zijne Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht. Toch ben ik er nog in geslaagd verscheidene onbekende brieven aan het licht te brengen nl. Eembrugge enz. II en III, Bunschoten II—VI, Baarn II en III. De brieven zijn gerangschikt volgens de steden, die zij betreffen, en deze weder volgens den ouderdom van het oudste aanwezige stuk; alleen die, betreffende Eembrugge, Eemnes Binnendijks en Eemnes Buitendijks zijn bijeengevoegd om de redenen, die ik in de aanteekening op die brieven heb medegedeeld.

---

1) Het diversorium van bisschop Zweder ontbreekt. Ook een onderzoek in de HSS. van Matthaeus, bewaard op de universiteits-bibliotheek te Utrecht, leidde tot geen resultaat.

A. AMERSFOORT.

Amersfoort ontving in 1259 stadrecht van bisschop Hendrik van Vianden.

I [1]).

1259 Juni 12.

Nos Henricus, Dei gracia Traiectensis episcopus, universis presentes litteras inspecturis notum facimus et tenore presencium protestamur, quod nos, considerantes et pre oculis non indigne gerentes fidelitatis obsequia, que dilecti fideles nostri scabini, consules necnon universitas opidi nostri de Amersfoorde nobis et ecclesie Traiectensi exhibuerunt hactenus et adhuc exhibent cum omni diligencia et favore, ipsis scabinis, consulibus et universitati, de nostrorum fidelium consilio, tale jus et talem bonam consuetudinem, qualem hactenus habuerunt, et insuper talem libertatem et tale jus civitatense, quod vulgariter statreigthe nuncupatur, qualem vel quale dinoscitur habere nostra civitas Traiectensis, presencium litterarum testimonio concedimus et donamus, eo dumtaxat excepto, quod dicti scabini, consules [et] universitas Amersfordenses nostra bella, que herevart dicuntur, peragent et sequentur, sicut prius fecerunt. Ceterum eciam talis condicio est adiecta, quod, quando nostra civitas Traiectensis nostram solvit precariam, memoratum opidum de Amersforde ad huiusmodi nostram precariam solvere tenebitur decem libras Traiectensis monete. Ut autem hee condiciones

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar een vidimus van den Domdeken Henricus de Jutfaes dd. 1344 Juli 17 van een vidimus van bisschop Willem dd. 1298 Juni 25, berustende in het gemeentearchief van Amersfoort. Hij was reeds vroeger gepubliceerd door Matthaeus (De nobilitate blz. 844).

predicte memoratis opidanis de Amersforde super juribus, bonis consuetudinibus eorum et libertatibus prescriptis tam a nobis (et) nostris successoribus, quam ab aliis inviolabiliter perpetuo observentur, sub pena excommunicacionis universis districtius inhibemus, ne quis ipsis opidanis super premissis jus eorum infringere presumat; quod si quis attemptare presumpserit, excommunicacionis sentenciam se noverit incurrisse. In cujus rei testimonium et munimen sigillum nostrum presentibus litteris duximus apponendum. Actum et datum Amersforde anno Domini millesimo CC° quinquagesimo nono feria quinta in die beati Odulfi confessoris.

B. HET GEIN.

Het Gein werd in 1295 door bisschop Jan van Sierck met stadrecht beschonken.

I [1]).

1295 Januari 30.

Universis tam presentibus quam futuris, ad quos presentes litere pervenerint, Johannes, Dei et apostolice sedis gratia episcopus Traiectensis, salutem et rei geste cognoscere veritatem. Pastoralis [2]) officii debitum nos sollicitat et inducit personarum et locorum nobis subditorum continuam curam gerere, utilitates augere ac in omnibus, quantum nobis possibile est, ipsorum indempn(it)ati precavere. Eapropter nos, inspecta evidenti necessitate ac communi terre nostre utilitate pensata, ut hostiles transitus, qui per villam nostram, que Gheyne vulgariter nuncupatur, in terram nostram frequenter fieri consueverunt, aliqualiter precludantur et insultibus adversariorum ecclesie nostre commod(i)us occurratur, provida deliberatione prehabita ac usi consilio prelatorum fidelium ecclesie nostre, dictum locum sive villam Gheyne libertate donavimus et exnunc liberum opidum esse statuimus, ac ipsum locum infra fossatum ibidem de novo inchoatum et homines in eo cohabitantes et imposterum cohabitaturos opidi et opidanorum frui volumus libertate [3]). Nullam in homines ipsius opidi de cetero [4]) nos vel nostri successores

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het deel, vermeld: Catalogus der rechterlijke archieven van Utrecht nr. 67. Hij is reeds vroeger gepubliceerd door Matthaeus (De nobilitate blz. 829) naar een vidimus van 1641, toen het origineel nog slechts gedeeltelijk leesbaar was.

2) Het HS. heeft: „pastoralibus".

3) Het HS. heeft: „libertatem".

4) Het HS. heeft: „certero".

exactionem seu precariam annuam facturi, dum tamen tempore magne generalis precarie nobis vel nostris successoribus, qui pro tempore fuerint [1]), ab hominibus dicti opidi viginti [2]) quinque libre Traiectensium denariorum bonorum et legalium persolvantur. Eximentes ipsos et bona ipsorum a solutione cuiuslibet thelonii in omnibus locis dominii et terre nostre eatenus, quatenus cives nostri Traiectenses ab huiusmodi eximuntur. Indulgemus etiam, quod eisdem opidanis, in nostra et nostrorum successorum gratia et favore existentibus, nec a nobis seu nostris successoribus expresse diffidatis, ipsi de consilio sculteti et scabinorum suorum adversariis et inimicis suis ipsis incendiis, rapinis, captivi(ta)tibus ac aliis quibuscumque modis dampna aut iniurias inferre volentibus resistere possint et eos persequi, vim illatam repellere et iniurias propulsare absque nostra et nostrorum successorum ingratitudine vel offensa. Nos quoque vel nostri successores iurisdictionem temporalem infra predictum opidum exercebimus per scultetum et scabinos opidi supradicti, quos ibidem duxerimus instituendos, institutione et destitutione sculteti et scabinorum ipsius opidi nobis et nostris successoribus pro nostro libito reservata. Per quos quidem schultetum, scabinos et consiliarios statuta edere poterunt, ipsi opido opportuna. Predictos quoque opidanos nostros ad aliquam expeditionem per nos aut nostros [3]) successores nisi ad defensionem terre nostre volumus evocari; ipsi tamen contra iniuriatores nostros in terra nostra nobis et officiatis ac nunciis nostris assistere tenebuntur. In quorum omnium testimonium et munimen perpetuum presentes literas sigillo nostro necnon sigillis dilectorum prelatorum et fidelium ecclesie nostre, videlicet domini Stephani decani Maioris, Frederici Sancti Petri, Johannes [4]) Sancti Johannis, Ghijsberti Aldensalensis, Huberti Sancte [5]) Marie prepositorum, Heynrici Sancti Salvatoris, Geselberti Sancti Petri, magistri Hermani Sancti Johannis et Heynrici Sancte [5]) Marie decanorum Traiectensium ecclesiarum, Walteri de Stoutenburch, Swederi de Beverweerde, Ghijsberti de Ghoye marschalci, Elye de Rynenghen, Ghijsberti de Scalcwijck et Wilhelmi de Vorne, militum, fecimus communiri. Et nos prelati

---

1) Het HS. heeft: „fuerunt".
2) Het HS. heeft: „vinginti".
3) Het HS. heeft: „nostris".
4) Het HS. heeft: „Johannes".
5) Het HS. heeft: „Sancti".

et milites prenominati, rogati a venerabili patre domino nostro Johanne episcopo predicto, presentibus sigilla nostra apposuimus in testimonium premissorum. Datum in civitate nostra Traiectensi anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quarto dominica ante Purificationem beate Virginis.

II [1]).

1476 Juli 27.

David van Bourgoendiën, by der genaden Goits bysscop tUtrecht, allen dengenen, die desen onsen brieff sullen sien oft hoeren lesen, saluyt. Wy hebben ontfangen die oetmoedige begeerten onser ondersaten ende enige van den scepenen onser stadt int Geyn, innehoudende, woewel onse stad voirscreven in voertyden alsoe mit besceiden ende verstandeliken [2]) mannen gesiert ende bewoent is geweest, dat overmits den onse voirvadere, bisscope tUtrecht, hem stat- ende scepenenrecht gegunt ende gegeven hebben, een igelyke guet recht van rechtwegen behorelike te wisen ende te doen; nochtans is onse voirscreven stadt thants alsoe verandelt, dat sy aldair soe voele gueder bescheidene manne ende borgere niet en hebben, nutte ende bequaem omme scepenen te wesen ende recht te wisen, dat sy hoere stoele becleden ende hoeren rechten getall voll stellen moegen, alsoe dat overmits den onse recht aldair thants stille staen ende neder moet liggen, in hynder ende achterdeel van onsen ondersaten; begerende van ons oetmoedelyke, wy hem behoerlike hierinne voirsien wouden. Wy dan, die ommers willen die gebreken onser ondersaten voirsien ende onse landen ende luden in rechte ende rechtveerdicheit gehouden te werden, hebben onsen scepenen onser stadt int Geyn, die thants noch sijn beneden hoeren rechten getall, gegunt ende geconsentiert ende gegeven, gunnen ende geven mit desen onsen brieve op dese tijt allene ende vorder niet, dat sy uut onsen kerspelen, gelegen alrenaist onser stadt voirscreven in onsen Nederstichte, kiesen ende halen mogen by hoeren eede van den bescheidelixsten, bequaemsten mannen, onsen ondersaten, nutste wesende nae hoeren guetduncken omme scepenen te wesen, tweewerff soe

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het diversorium van David van Bourgondië, waarnaar het reeds gepubliceerd was door De Geer van Oudegein (Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht. blz. 383).

2) Het HS. heeft: „verstandelen".

voele personen, hun omme scepenen te wesen ontbreken ende nae hoeren getale noetlyke sijn, ende die alsoe voert presentieren onsen schout int Geyn aldair, die dairuut die bequaemsten hem duncken sall, totten scependom dienende, nemen ende kiesen, ende die by hem gecoeren sullen werden, voert eeden ende anders geboerlike dairinne voertvaeren sal. Denwelcken onsen scout wy bevelen overmits desen onsen brieve, dat hy, naedat hem die personen als voirscreven gepresentiert sullen sijn, dairuut die nutsten ende bequaemsten totten scependom dienende van onser wegen kiest, sy eedende ende dairinne anders voirtvaerende, soe sulx behoerlike sijn sall, op dese tijt allene ende vorder niet. Gebiedende oick seer eernstlike by allen behoerliken penen onsen ondersaten, die als voirscreven totten scependom op dese tijt gecoeren sullen werden, dat sy, naedat sy gecoeren ende geëedet als voirscreven sijn sullen, mitten anderen scepenen aldair recht wysen ende doen van rechtswegen behoerlike, sonder invallen. In oirkonde sbriefs besegelt mit onsen segel. Gegeven op onsen slote tot Duersteden int jair ons Heren dusent IIIIc LXXVI opten XXVIIen dach in Julio.

C. VREELAND.

Vreeland werd door bisschop Hendrik van Vianden (1250—1267) met stadrecht beschonken. De oudste privilegiebrief, die bewaard gebleven is, dateert van 1298; daarbij wordt de stad door bisschop Willem bevestigd in de rechten, haar door zijn voorganger, bisschop Hendrik, verleend.

I [1]).

1298 April 13.

In nomine Domini amen. Universis, ad quos presentes litere pervenerint, Wilhelmus, Dei gratia episcopus Traiectensis, salutem in Domino sempiternam. Quoniam felicis recordationis dominus Henricus, quondam episcopus Traiectensis, predecessor noster, fundator castri et opidi in Vredelant, in libertate et incremento opidi ipsius [2]), incrementum et profectum ecclesie nostre Traiectensis, cui tunc preërat [3]), prospiciens, opidum ipsum libertavit, incolis sive opidanis ipsius opidi tunc presentibus et futuris extunc in antea jus municipale sive opidanum concedens, et sicut pro certo et constanti intelleximus [4]), indulsit eisdem:

1. Quod ab omni vocatione sua et suorum successorum, que gebod vulgariter dicitur, extra terminos libertatis sue sive juris

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar een afschrift in het diversorium van bisschop Philips (P), waarmede een vidimus van den officiaal van den aartsdiaken van den Dom dd. 1470 Februari 16, opgenomen in het deel, vermeld: Catalogus der rechterlijke archieven van Utrecht nr. 67, (A) en een afschrift in het diversorium van bisschop David (D) vergeleken zijn. Hij was reeds vroeger gepubliceerd door Matthaeus (De jure gladii blz. 284) en De Geer van Oudegein (Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht blz. 375).

2) A: „suis".

3) A: „preërant".

4) A: „intelleximius".

municipalis indulti [1]) eisdem et ab omnibus precariis exempti et liberi essent in perpetuum, et quod nusquam ad solutionem theloniorum in temporalibus districtibus Traiectensis ecclesie tenerentur.

2. Item quod extra opidum [2]) Vredelant in jus [3]) coram aliquo judice ecclesiastico preterquam auctoritate papali vocari non deberent, nisi coram se ipso aut suis successoribus [4]) aut ab eo aut suis successoribus specialiter delegato.

3. Item quod ad expeditionem sive in exercitum extra opidum suum vocari non deberent, nisi sub expensis suis et suorum successorum et infra limites episcopatus Traiectensis ad defensionum terre et jurium ecclesie Traiectensis. Verum extra limites episcopatus sive extra terram vocari non deberent ad expeditionem, nisi cum una navi tantum, que herekoge vulgariter appellatur [5]), et sub expensis suis aut suorum, qui fuerunt pro tempore, successorum.

4. Item quod nullus judex ibidem foret instituendus, qui dagelixe richtere vulgariter nuncupatur [6]), nisi eorum existeret opidanus.

5. Item quod omnes ex quacunque causa aut necessitate ad predictum opidum confugientes, undecunque locorum existerent oriundi, per sex ebdomadas [7]) treugis ibidem et omnimodo [8]) securitate gaudere deberent, furibus et latronibus dumtaxat exceptis et eciam eis, qui convicti sunt [9]) de suis maleficiis et proscripti in episcopatu in judicio [10]) episcopi Traiectensis, qui ibidem nulla securitate gaudebunt.

6. Preterea quod omnibus libertatibus, previlegiis et juribus, ab olim opido Daventriensi [11]) indultis et concessis, memoratum opidum in Vredelant et eius incole perpetuo deberent perfrui et gaudere; et si super observantia juris sui aliqua eis [12]) fieret inquietatio,

---

1) D: „municipali indulsit"; in A ontbreekt: „indulti".
2) Dit woord ontbreekt in D.
3) D: „jure".
4) De 3 laatste woorden ontbreken in D.
5) D: „nuncupatur".
6) A: „nuncupatur vulgariter"; D: „appellatur vulgariter".
7) A: „ebdomodas".
8) P: „omnimoda".
9) D leest in plaats der beide laatste woorden „commentum".
10) A: „judicis".
11) A (hier en elders): „Daventrie"; D (hier en elders): „Davantriensi".
12) A: „eius".

quod super hoc ad opidum Daventriense deberent habere recursum et suas sentencias ibidem querere; et quicquid [1]) juris sui scabini Daventrienses esse assererent, quod hoc opidanis [2]) in Vredelant deberet [3]) omnimodo observari.

7. Et quod idem opidum esse et remanere [4]) deberet liberum in perpetuum super omnia opida ecclesie Traiectensis.

8. Sane placuit eidem predecessori nostro, ut opidani de Vredelant neminem in [5]) suum opidanum possent recipere aut admittere, nisi ipso mediante aut successoribus suis aut castellano in castro Vredelant pro tempore existente.

Nos etiam incrementum opidi nostri in Vredelant pio [6]) et debito desiderio prosequentes, sperantes ex hoc incrementum et profectum nostre ecclesie provenire [7]), prenotatas [8]) libertates, quatenus [9]) superius sunt expresse, indultas opido nostro in Vredelant per predecessorem nostrum predictum, ipsi opido et incolis eius innovamus et eas [10]) ex certa scientia [11]) confirmamus auctoritate presencium perpetuis temporibus valituras. In cuius rei testimonium et munimen [12]) sigillum nostrum duximus presentibus literis appendendum [13]). Datum anno Domini [14]) millesimo CCc XCVIII die dominica in octavis [15]) Pasche.

II [16]).

1363 Mei 17.

Wy Johan, by der genaiden Godts biscop tUtrecht, maicken condt allen luyden, dat wy onsen goede luyden ende burgeren,

---

1) A en D: „quicquam".
2) A: „opidanus"; D: „opidani".
3) D: „deberent".
4) D: „manere".
5) Dit woord ontbreekt in D.
6) D: „pro".
7) A: „preveniere".
8) A: „prenominatas".
9) A en D: „prout hactenus".
10) D: „eos".
11) A: „sententia".
12) De 2 laatste woorden ontbreken in D.
13) A: „appendendis".
14) Dit woord ontbreekt in D.
15) A: „octave".
16) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het deel, vermeld: Catalogus der rechterlijke archieven van Utrecht nr. 67. Hij was reeds

die woenachtich zijn binnen onse vryheyt van Vredelant, een stadtrecht ende vryheyt tot Vredelant geconfirmeert hebben ënde confirmeren midts desen openen brieve om heure vryheyt dairmede te verbeteren ende te vermeeren, in alle manieren alse onse voirvaderen heer Heynrick van Vianden, die dat huys tot Vredelant getymmert heeft, ende heer Willem van Mechelen, wyleneer biscoppen tUtrecht, dair God die zielen off hebben moet, hem gegeven hebben, alzoe die hiernae bescreven staet.

1. In den eersten dat alle die burgers, die nu dair woenachtich zijn ofte naemaels comen zullen, een vryen stadtrecht hebben zullen, gelijckerwijs als zy hiertoe van onsen voirvaderen, biscoppen tUtrecht voirscreven, gehadt hebben.

2. Voirt zoe en zullen wy noch onse naecoemelingen, biscoppen tUtrecht, onse burgeren voirscreven nyet gebieden noch doen bieden buyten huere stadtvryheyt te mennen ofte graven off anders werck te doen binnen onsen lande; ende zy zullen voirtmeer quijt ende vry wezen van alre jairbeden, die wy zetten oft hebben moeghen over andere onse ondersaten binnen onsen lande.

3. Voirt zullen onsen burgeren voirscreven thollevry varen allen onse landen deure ende dair nyet toe verbonden wezen te geven.

4. Voert en zel men zy noch heuren burgers buyten heuren stadt van Vredelandt voer gheene rechter nergent daighen, ten waire voir ons oft voir onsen naecoemelingen, biscoppen tUtrecht, off voir dengenen, die wy dat bevailen van onsen wegen; uuytgeseget, dat men zy mit pabses brieven wel daighen moeghe.

5. Voirt zullen alle onsen burgeren voirscreven, zoe wanneer wy heervairt doen bieden, alle wege tot onsen heervairt comen binnen onsen palen van onsen lande, als wyt hem weeten laeten by onsen bode, op onsen coste oft onsen naecomelingen, bisscoppen tUtrecht, om ons, onse landt ende onse recht van onsen kercke van Uuytrecht te helpen beschermen ende te weeren. Ende wanneer wy oft onse naecoemelingen voirscreven heervairt bieden doen buyten onsen palen van onsen lande, zoe zullen zy tot

---

vroeger uitgegeven door Matthaeus (De nobilitate: praefatio van deel III) en door jhr. Backer (Vredelant blz. 8); de laatste volgde een afschrift, dat zich in het archief van den ambachtsheer, jhr. Hooft van Vreeland, bevindt. Daar berust ook het origineele stuk, dat echter door de vocht voor een groot deel onleesbaar geworden is. Waar het doenlijk was, is het vergeleken en zijn de afwijkende lezingen aangeteekend.

onsen heervairt comen ende vaeren mit eenen heercogge, geladen vol volckes, op onsen cost oft onsen naecoemelingen, in dier tijt biscoppen tUtrecht, als voirscreven es.

6. Voirt en zullen wy noch onse naecoemelingen voirscreven noch onse ambachtluyde in dier tijt gheenen dagelicxen rechter tot Vredelandt zetten, hy en zy een burgher in heure stadt voirgenoemt.

7. Voirt zullen alle diegheenen, van wat steden zy geboeren zijn, die om anxste ende nootswille hairs lijfs, oick van wat zaicke dattet zy, binnen heure vryheyt om genade ende om aldair bescudde te hebben comen oft leggen, zess weecken lanck vreden ende een goet zeecker geleyde hebben binnen heure stadt voirscreven; uuytgeseget diegheene, die dieve oft moerdenaeren weeren oft die van quaden feyten uuyt onsen lande verwonnen [1]) ende gebannet weere, die en zullen dair gheenen vrede oft [2]) geleyde hebben.

8. Voirt zoe zal hoer stede van [3]) Vredelandt gevrijt blyven ende vry wezen tot ewigen daigen gelijck anders [4]) onse stede van onsen lande.

9. Voirt zoe en zal onse stadt van Vredelant nyemant aennemen oft ontfangen tot heuren burgeren, ten zy by consent ende wille (van) onse oft onsen naecoemelingen, biscoppen tUtrecht, oft desgheenen [5]), die casteleyne in dier tijt tot Vredeland opten huyze (weer) mit onsen wille oft onsen naecoemelingen, biscoppen tUtrecht.

10. Voert hebben wy onsen burgeren voirnoemt, die nu zijn ofte naemaels aldair comen zullen, een recht gegeven ende geven mits desen brieve: wair dat zy ergent aengesproicken worden binnen onsen lande van wat zaicke dattet waire, dat zy hoere ontscult dairvoir doen moeghen mit hoere eenre handt, gelijckerwijs als onse ende onsen gestichtes waelgeboeren dienstluyden doen in onsen lande.

In oirkonde des brieffs bezegelt mit onsen zegel. Gegeven tUtrecht int jair ons Heeren duysent driehondert drie ende tzestich des Woensdages nae ons Heeren Hemelvairts dach.

---

1) Het origineel heeft: „verwezen".
2) Het origineel heeft: „nog".
3) Dit woord ontbreekt in het origineel.
4) Het origineel heeft: „andere".
5) Het origineel heeft: „dieghenen".

III [1]).

1435 Maart 29.

Wy Rodolphus van Diepholt, by der genaiden Godts biscop tot Uuytricht, maicken condt allen luyden. Want wy verstaen hebben, dat onse goede luede ende burgeren, die woenachtich zijn binnen onse vryheyt van Vredelandt, een stadtrecht ende vryheyt hebben van onsen voirvaderen, biscoppen tot Uuytricht, zaliger gedachten, zoe hebben wy oick den voirscreven onsen burgeren, die woenachtich zijn binnen onser vryheyt van Vredelandt voirscreven, een stadtrecht ende vryheyt gegeven ende geven mit desen onsen brieve in zulcken schyne, dat alle die burgers, die nu dair woenachtich zijn oft naemaels comen zullen, een vrye stadtrecht hebben soelen, gelijckerwijs alse hiertoe van onsen voirvaderen, biscoppen tUtricht, gehadt hebben.

2. Ende wy soelen hem terstondt eenen schoute ende zeven scepenen zetten, die ons die eede doen zullen trouwe ende holt te wesen, als dat gewoenlijcke es; ende die nae hem coemen, die zoelen dat oick doen; welcke zeven scepenen dueren soelen, alzoe lange alse van goeden regimente zijn. Ende waire yemandt van den scepenen, die hem alzoe regeerde, dat hy moegelijck nyet wesen en zolde, den soelen wy afsetten ende een ander weder in die stede; ende dit zal men altijt, alst gebuert, aldus houden.

3. Voert en soelen wy noch onse naecomelingen, biscoppen tot Uuytrecht, onse burgere voirscreven nyet gebieden noch doen bieden buyten heure stadtvryheyt te mennen oft te graven oft anders werck doen binnen onsen landen.

4. Voert soelen onse burgeren voirgenoempt thollevry vairen alle onse landen deure ende dair nyet toe verbonden wezen te geven.

5. Voert soelen alle onse burgeren voirgenoempt, zoe wanneer wy heervairt doen bieden, alle wege tot onser heervairt coemen binnen onse palen van onse lande, als wyt hem weeten laeten by onsen bode, op onse coste ofte onse naecoemelingen, biscoppen tot Uuytricht, om ons, onse landt ende recht van onse kercke van Uuytricht te helpen beschermen ende te waeren; ende wanneer

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het deel, vermeld: Catalogus der rechterlijke archieven van Utrecht nr. 67. Hij was reeds vroeger gepubliceerd door De Geer van Oudegein (Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht blz. 376).

wy oft onse naecomelingen voirscreven heervairt bieden doen buyten onse palen van onsen landen, zoe soelen se tot onse heervairt coemen ende vaeren mit eenen heercogge, geladen vol volcx, op onse cost oft op onse naecoemelingen, in der tijt biscoppen tUtrecht, als voirscreven es.

6. Voert zoe en zullen zy den clockenslach nyet volgen; dan zy soelen dair in de oirloege op onsen huyze to Vredelant leggen ende helpen dat verwairen op hoeren coste, tot wat tyden se des vermaent worden van den casteleyn, in der tijt op onsen huyze voirscreven woenende.

7. Voert en soelen wy noch onse nacomelingen voirscreven noch nyemant van onsen wegen egheenen dagelicxen rechterë tot Vredelandt zetten, he en zy een burgere in heure stadt voirgenoempt.

8. Voirt en zal onse stadt van Vredelant nyemant aennemen oft ontfanghen tot heuren burgeren, ten zy by consente ende wille ons oft onse naecoemelingen, biscoppen tUtrecht, oft ons schoudts van Vredelandt van onsen wegen ende burgermeisteren; ende den burghere zal men dan aennemen voir tgerechte. Ende oft enich burgher breuckte binnen dier stadt van Vredelandt ende men hem dairoff bespreecken wolde, dat solde men doen binnen dier stadt van Vredelandt voir die schoute ende scepenen; ende werde he dan met rechte brueckachtig gevonden, die breucke solde he beteren by ons oft by onsen raide, die wy dat bevelen, ende by den scepenen van Vredelandt binnen veerthien daighen, naedat se verwonnen worden; ende zoe wat dan van den breucken compt, soelen wy oft onse naecoemelingen alleen hebben.

Voirt zoe hebben wy mit goeden voirsien ende by goetduncken onser raide onser stadt van Vredelandt ende heuren burgeren om die te vermeeren ende te verbeteren voir nutticheyt ons gestichs gegeven ende verleent alzulcke wilkoeren ende koeren hem die te gebruycken, als hiernae bescreven staet:

1. In den eersten zoe wye eenen man doot sloege binnen der vryheyt van Vredelandt, des lijff wair in des heeren genaide, off hy begrepen worde; ende he verbuerde tegen die stadt thien punt van zynen goede, ende he zoude buyten die stadt jair ende dach blyven.

2. Voert zoe wye een man lam sloege, die verbuerde vijff punt tegen die stadt.

3. Voert zoe wie een man een koerwonde sloeghe, die verbuerde drie punt.

4. Item zoe wye een zwairt oft knijff toege in erren mude, die verbuert een pont.

5. Voert zoe wye men vrede vermaent van des heeren wegen ende die des weygert, die verbuerde een pondt; vermaent mens hem anderwerff ende weygert hy, he verbuerde een pondt; vermaent mens hem derdewerff ende weygert hys, he verbuert een pondt; ende vermaent mens hem vierdewerff ende weygert hys, zoe zolde men den holden tot des heeren ende des stadts behoeff. Ende wye dairby waire ende dengheenen nyet en hulpen holden, die verbuerde een punt. Ende wye hem des gerechts onderwonde, als die schoute dair nyet by en waire ende die buere dairtoe boede by een ponde, die waire des gewaire van des heeren weghen ende van der stadt weghen, ende zouden den derdendeel opbueren van den punde, dair hem die luyde by bode.

6. Voert zoe wye eenen anderen lochende binnen der stadt, die verbuerde vijff scellingen tegens die stadt.

7. Voert zoe wye eenen ander scoude dieff, moerdenair oft verrader, die verbuerden een pondt tegen die stadt; ende voirts zoude hy dat beteren by den schoute, by den scepenen, by den raitsluyden. Ende een wijff, die een ander wijff scouwede hoer oft diefegge, oft een man scoude dieff oft verrader, die soude den steen draegen van der eender brugge totter ander brugge oft een pundt gelden. Ende alle puincten, die voirgenoempt zijn, zal men soenen by ons oft by onsen raide, den wy bevelen, by den schoute, by den scepenen ende by den raetsluyden van Vredelant, zonder dootslach ende leemte oft alle stucken, dair men mit wapenruchte mede claeget.

8. Voert zal der stadt vrede, die men neempt, zess weecken dueren [1]).

9. Ende wat comenscap [2]) off wat voirwairde, die men maict voir twee scepenen, dair en mach gheen burger ontschout voir doen.

10. Voert quaem enich man van buyten, die een burgher slaen wolde binnen Vredelant, zoe wat burgher dairby waire en zynen burgher nyet en hielpe, oft wordet hem te weeten gedaen, ende quaem he hem nyet te hulpe, die verbuerden een pondt tegens die stadt.

---

1) Het HS. heeft: „duerende".
2) Het HS. heeft: „copenscap".

11. Ende zoe wye burger werden zal nae desen dach, die zal der stadt drie pondt geven.

12. Voert zal men der stadt brandt hebben aen alle goet, dat men binnen Vredelant zal meten oft wegen; ende zoe wye des nyet en dede, die zoude der stadt geven vijff scellingen, alzoe dicke als men hem bekeurde.

13. Voirt zoe wanneer die schout buyerspraicke biedt, zoe wat burgher dair nyet en quame, die binnen der stadt wairen, die zoude twaelff penningen gelden; ende die buyten wairen, zoe wat men in den buyerspraick bode, dat zoude se houden.

14. Wair oick enich man, die den scepenen oft den raidtsluyden aen heuren eedt spraicke, die zouden drie ponden gelden ende die stadt ruymen jair ende dach, alzoe verre als men hem bedreghen mach mit twee goeden burgeren. Wair oick, dat een wijff spraicke op der scepenen oft raidtsluyden eedt, die zoude den steen draighen oft een pondt gelden.

15. Voirt zoe wat burgeren zijn kindt uuythylyckedt binnen off buyten, alzulck goet, alst uuyt hadde gevvoert ter wittelijcker wairheyt, dat zoude weder inbrenghen, als zijn ouders storven, woudet erve dairoff ontfaen.

16. Voert enich burghre, die jair ende dach binnen Vredelandt hadde, die gekoeren woirde tot een scepen oft tot een raidtsmanne, die en zalt nyet moeghen wederzeggen.

17. Item wair yemant, die des anderen ledige hofstede betymmeren woude ende dairop woenen, die zoude se betymmeren te huyer oft te coepe ter scepenen zeggen. Mer woude se diegheene betymmeren, den die erfnisse toebehoirde, die zoude se betymmeren binnen een halven jair ende een goet huys opsetten, dair he of een ander goet knape wel in woenen mach, zonder argelist; ende en betymmerde he der hofstede nyet binnen der voirscreven tijt, als voirscreven es, zoe zoude he gelden thien pondt. Ende wordt de stede by de scepenen uuytgedaen, zoe zou diegheene, die de stede toebehoirde, zijn koer hebben, wair hy die woude verhuyren oft vercoepen; ende mede zal he zynen koer hebben, off he de allinge hofstede woude verhuyren off vercoepen oft alleen alzoe voel, als dair betymmert worde.

18. Item hadde die stadt te doen luede te zeynden, zoe wyen die burgermeister dan kiesen in der tijt, die dair nutte toe zijn, die soelen vaeren off twee pondt gelden.

19. Item vuystenslach off bloetreyse zonder wapenen es een pondt, ende gebloetreyst mit wapenen off mit weeren twee pondt.

20. Item die een burgere thuys sueckt off uuyten huyze ladet om hem te misdoen, verboert vijff pondt.

21. Item alle boeten off keuren zal men verwinnen mit twee goede knapen, die burgeren zijn; ende als men des nyet gedaen en konde, zoe mach diegheene, die aensproecken worde, mit zijnre ontschout quijt werden.

22. Ende alle keuren zijn des nachtes tusschen twee sonneschynen dobbelt.

23. Ende alle boeten ende koeren voirscreven dair zal die heere die een helft ende die stadt die andere helft off hebben; ende die zal men betailen mit zulcken gelde, dair men in der stadt van Uuytrecht boeten ende keuren mede betaelt.

24. Item zoe wes wy oft dengheenen, die wy dat bevelen van onsen raide, mitten burgermeesteren ende meesten deel van den scepenen tsamentlijck raemen ende ordoneren soelen, dat zy van tymmeren off van graven off tot enighen oirboir ende nutticheyt der stadt van Vredelandt, des soelen alle die andere burgeren volghen ende nyet wederzeggen.

25. Item die schoudt zal hebben van eenen leeghen banne een Dordrechse placke, ende van beset gelde een Dordrechse placke, ende van voirbieden een quartier van eenre Dordrechse placke. Item schoudt ende scepenen van huege twee Dordrechse placken. Een dingeboet es vijff Dordrechse placken. Ende wat huege schoudt ende scepenen nemen, dair zal die schout twee scepenen deel off hebben als zy te recht zitten.

Ende alle puncten voirscreven zijn te verstaen zonder argelist.

Hier wairen over ende aen, dair dit geschiede, Harman van Steenre, Jacob Borre van Ameronge, Dirck van Oudaen ende anders goeder luyden genoech. In oirkonde zoe hebben wy onsen zegel aen desen brieff doen hangen. Ende want onse lieve (heere) van Uuytricht voirscreven ons burgermeesteren, schepenen ende raidtsluyden van Vredelandt dese puncten, alzoe zy voirscreven zijn, by zijnre genaide verleent ende gegeven heeft, zoe hebben wy onse stadtzegel van Vredelandt oick aen desen brieff gehangen, ons aldus te regieren als voirscreven staet, in oirkonde ende vestenisse alre puncten voirnoempt. Ghegeven int jair ons Heeren duysent vierhondert vijff ende dertich des negen ende twintichsten dach in den Mairte.

D. EEMBRUGGE, EEMNES EN BINNENDIJK.

Over de geschiedenis van Eembrugge en de beide Eemnessen moet hier eenigszins uitvoeriger gehandeld worden, ten einde het ontstaan dezer zoogenaamde steden en hare onderlinge verhouding in het juiste licht te stellen, wat tot heden niet is geschied. De parochie van Eembrugge omvatte oorspronkelijk de latere gerechten Eembrugge, Eemnes Buiten en Eemnes Binnen. Het middelpunt dier parochie, waar ook de kerk stond, schijnt Eembrugge te zijn geweest, dat daarom ook in 1300 [1]) eene stad genoemd wordt, hoewel blijkbaar het stadrecht eigenlijk aan de geheele parochie geschonken was (wanneer, is onbekend). Immers de bepaling uit het stadrecht van Eembrugge van 1363, dat een gedeelte der schepenen gekozen moest worden uit de Eem en een gedeelte uit het Veen, die zeker aan het oudste stadrecht ontleend is, wijst er op, dat wij hier niet te doen hebben met eene stad met haar rechtsgebied of hare vrijheid, maar met twee gelijkgerechtigde deelen derzelfde gemeenschap: Eemland of Eembrugge en het Veen of Eemnes. In 1331 noemt het stadsbestuur zich dan ook: burgemeester, schepenen en raad (niet raden) van het land van Eembrugge en Emenesse (Regesten der stad Utrecht nr. 169). Deze eigenaardige inrichting [2]) gaf ongetwijfeld tot geschillen in den boezem der parochie aanleiding, die zoo hoog liepen, dat de Eemnessers zich in 1345 van Eembrugge en het Sticht afscheidden, en zich als eene zelfstandige parochie met stadrecht onder Holland begaven. Later weder door den bisschop onderworpen, werd

1) Zie de akte bij Mattheus: De nobilitate blz. 843, waar abusievelijk 1200 staat.

2) Waarom aan diergelijke parochies, die toch eigenlijk geene steden waren, stadrecht geschonken werd, durf ik niet beslissen. Ik wil er echter op wijzen,

Eemnes niet opnieuw met Eembrugge vereenigd, het bleef zelfstandig georganiseerd en werd in 1352 ook in het kerkelijke van Eembrugge gescheiden (zie Matthaeus. De jure gladii blz. 327 [1])). Het oude stadsrecht van Eembrugge werd in 1363 met den nieuwen toestand in overeenstemming gebracht. Daarbij werden ook de grenzen van Eembrugge nauwkeurig vastgesteld, en wel aldus: ten oosten De Haar, ten zuiden de Seldrechtsche wetering en Baarn, ten westen het Gooi, ten noorden Eemnes en Bunschoten. Uit deze bepaling blijkt, dat in 1352 geenszins de geheele tegenwoordige gemeente Eemnes van Eembrugge afgescheiden was maar alleen de noordelijke helft of Eemnes Buitendijks; de zuidelijke, Eemnes Binnendijks [2]), bleef bij Eembrugge, dat dientengevolge zich ten westen tot Gooiland uitstrekte. Eemnes Binnendijks bleef met Eembrugge vereenigd tot 1439, toen het er bij de in deze verzameling afgedrukte akte van gescheiden werd. Daarbij worden de grenzen der nieuwe „stad" Binnendijk aldus beschreven: ten oosten de Eem, ten zuiden Baarn, ten westen het Gooi, ten noorden Eemnes (Buitendijks). Tegelijkertijd werd ook Binnendijk eene eigene parochie, althans de kerk werd in 1439 gebouwd (Tegenwoordige staat van Utrecht II blz. 271). Op deze wijze zijn uit ééne stad of liever parochie met stadrecht drie diergelijke stèdeu of parochiën ontstaan.

---

dat, toen deze districten met stadrecht begiftigd werden, het gebruik om aan dorpen schepenrecht te geven in het Nedersticht onbekend was. Het eerste rechtstreeks onder den bisschop staande dorp, dat schepenrecht ontving, was, voorzoover ik weet, Soest (1472: Diversorium van David van Bourgondië f. 133), kort daarna volgde Maarsen (1479: ald. f. 183). Reeds vroeger waren de heer van IJselstein (1457: De Geer. Bijdragen blz. 204) en het kapittel van St. Marie (1469: Verslagen en Mededeelingen I blz. 262) den bisschop daarin voorgegaan.

1) Uit het daar medegedeelde stuk blijkt, dat reeds vroeger te Eemnes eene kerk gestaan had; „op die stede, daar wy voormaals ene kerke getimmert hadden", zegt de brief. Die kerk was waarschijnlijk gebouwd tijdens de afscheiding van Eemnes van het Sticht, maar later verwoest of afgebroken, omdat hare oprichting in strijd met het kerkrecht was. Misschien heeft hierop betrekking het stuk, vermeld Regesten der stad Utrecht nr. 249.

2) In den Tegenwoordigen Staat van Utrecht (II blz. 266) wordt gezegd, dat de Wakkerdijk Eemnes in het Binnen- en het Buitendijksche gedeelte scheidt; ten westen van dien dijk zou Eemnes Binnendijks, ten oosten Eemnes Buitendijks liggen. Ware dit juist, dan zou zich het zonderlinge feit voordoen, dat de kerk van Eemnes Buitendijks in Eemnes Binnendijks stond en omgekeerd (zie aldaar blz. 270). Uit de grensbepalingen van 1363 en 1439 blijkt duidelijk, dat Eemnes Binnendijks zich uitstrekte van de Eem tot Gooiland en ten zuiden van Eemnes Buitendijks lag.

I [1]).

1363 December 29.

Wy Johan van Arckell, by de genaden Goidts bisschop tUtrecht, doen te weten allen luyden, die desen brieff sullen sien oft hooren lesen, dat wy om orber onser kercken ons gemeens gestichts van Utrecht ende om menigen [2]) trouwen dienst, die onse goede luyden van der stadt van de Eembrugge ons ende onse gestichte gedaen hebben ende noch doen sullen, ende want syt ons ter waerheyt aengebrocht hebben, dat sy een stadtrechte te hebben plaegen, daer sy brieve off hadden van onsen voorvaderen, ende want wy hem in dese stadtrecht gevonden hebben, soe hebwy hem dit stadtrecht geconfirmeert ende gegeven voor ons ende voor onsen naecomelingen, bisschoppen tUtrecht, een eeuwelicke stadtrecht ende vryhede, alse hiernae bescreven staet, gaende ende duerende alsoe wijt, alse huer stadtrecht nu gelegen es mit beyden eynden tusschen der Goyerlandt ende der Haer, op die suyderzyde der weteringe van Zeldrecht ende die van Baerne ende op die noordersyde die van Emenesse ende die van Bunschoeten.

1. In den eersten dat wy off onse maerschalck ofte dien hy beveelt, optes heyligen Cruys dach, die men heet ons Heeren hemelvaert, kyesen sell uuyten borgeren van der Eem voorschreven acht goede knapen, alse vier mannen by der Eem ende vier mannen opt Veen; ende die sellen dan schepene wesen ter Eem voorschreven, alsoe wijt alse huer stadtrecht gaet, mit dusdanige voorwaerden dat men alle jaere optes heyligen Cruys dach vier [3]) schepene kyesen sel; ende vier van den ouden schepenen sellen een jaer voort schepene blyven. Ende waert, dat wy off onse maerschalck off dien hy beveelt, op desen voorschreven dach gheene schepene en koeren mitten ouden schepene, soe mochten die achte oude schepenen vier nyeuwe kyesen; en die souden wy off onse maerschalck eeden tot onser enter

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het derde memoriaalboek van het hof van Utrecht van een vidimus, 1576 Juli 31 door het hof van het origineel gegeven. Naar hetzelfde vidimus is hij vroeger reeds gepubliceerd door Matthaeus (De nobilitate blz. 838). Een afschrift van dat vidimus door prof. Bondam bevindt zich thans in de universiteitsbibliotheek te Utrecht, die het uit de boekerij van mr. Royaards van den Ham aankocht.

2) Het HS. heeft: „eenigen".

3) Het HS. heeft: „voor".

stadt behouff voorschreven. Ende wanneer die vier nyeuwe schepene geëedt sijn, soe sullen vier van den ouden affgaen, die langste schepene geweest hebben, soedat nyemant langer dan twee jaeren overeen schepene blyven en sell. Ende alse die achte schepene, die men nu eerste kyesen, een jaer schepene geweest hebben, soe sullen wy off onse maerschalck vier offsetten ende vier nyeuwe kiesen, alse voorschreven es.

2. Voort soe sullen die gemeene borger alle jaer optes heyligen Cruys dach, alse die schepenen gecooren sijn, kiesen twee mannen uuyten schepene, ende die schepene sullen kiesen twee mannen uuyten borgeren; ende die vier, die daervan gecooren sijn, sullen kiesen eenen borgermeester ende twee raetsmanne. Ende die sullen wy off onse maerschalck eeden tot onser enter stadt behouff van der Eem voorschreven. Ende die borgermeester, die wesen zel in der tijt, sel des eens jaers wesen by der Eem ende des anders jaers opt Veen, ende die twee raetsluyde altoes die eene ter Eem ende die ander opt Veen.

3. [1]) Voort wanneer sy van eenigen vechtelick ofte van eenigen twiste vernemen, soe moghen twee manne, borgermeester, schepene ofte raetsluyden, binnen hoere stadt vryhede eenen vrede gebieden beyden partiën van onser ende van der stadt wegen van der Eem voorschreven, tot Sinte Steffaens dage toe ofte tottes anderen dages nae Pyncxterdage toe ofte tot Sint Martijns daghe toe in den Winter ende de voorschreven drie dagen all, wilkoer termyne voorschreven dat naest den vechtelick ofte dien twiste voorschreven dan naeste toecomende es. Ende dien vrede moghen sy van onser ende van [2]) der stadt wegen van der Eem voorschreven vernyeuwen ende verlengen van elcken termyne voorschreven ten anderen, alsoe lange ende alsoe dicke ont [3]) die kijff ende dat vechtelick alinge gesoent es. Ende desen vrede sell tusschen haeren borgeren dueren ende stade blyven, oeck waer sy quamen, buyten hoeren vryheyde ofte bynnen, al waer sy [4]) oick bynnen heuren vryhede van hoeren gasten genomen; maer van hooren gasten en sell hy nergent dueren dan binnen hoere vryhede. Ende sy moegen tusschen hoeren borgeren eenen vrede

---

1) De artt. 3—30 zijn in den stadsbrief, 1439 September 7 aan Eemnes Binnendijks gegeven, (zie hierachter II) overgenomen.

2) Dit woord ontbreekt in II.

3) II: „thent".

4) II: „he".

gebieden, oeck waer dat sy quamen buyten hoere vryhede; ende die vrede sal wesen ende dueren in allen manieren, off sy binnen hoore stadt vryhede genomen waere. Ende wie dese vrede nyet en gave, als men hem eysschede [1]), die verboerde eenwerve vijff pont, anderwerve vijff pont ende derdewerve vijff pont; ende daervoor sel men hem [2]) aantasten ende brengen in onser enter [3]) stadt slot, tot dier tijt toe dat hy ons enter stadt die coeren betaelt heeft ende dien vrede gegeven heeft.

4. Voort eenich man, die een dootslach dade binnen der stadt vryhede van der Eem, die verboerde een coer van vijff ponden. Voort eenich man, die den anderen een leemte dade, die verbuerde een coer van vijftich schellingen. Voort eenich man, die nae den anderen stake ofte sloege van buyten huys inwaerts, die verboerde een coer van vijff ponden. Voort eenich man, die den anderen eenen coerwonde dade, die verbuerde een koer van veertich schellingen. Behoudelicke ons van dootslaege, van leemten, van huysstoottinge ende van coerwonde al ons rechts.

5. Voort eenich man, die den anderen bloetreyst [4]), die verboerde eenen koer van dertich schellingen.

6. Voort eenich man off wijff, die den anderen eewiget [5]) ofte daeget uuyten huyse ofte van den kerckhove te comen, die verboerde een koer van eenen ponde.

7. Voort eenich man, die den anderen eenen vuystenslach dade, die verboerde een koer van eenen ponde.

8. Voort eenich man off wijff, die den anderen dieff, moordenaer ofte hoir schelt ofte desgelijcx ofte loichent, die verboerde een coer van een ponde.

9. Voort eenich man, die opten anderen knijff, sweert ofte mes trecket, die verboerde eenen koer van eenen ponde.

10. Voort eenich man van buyten, die binnen der stadt vryhede van der Eem voorschreven misdade, die verboerde sulcke [6]) koeren ende souden staen tot sulcken rechte, alse hoer borgeren doen souden ende voorschreven es.

---

1) I: „eyschene".
2) Dit woord ontbreekt in I.
3) Dit woord ontbreekt in I.
4) I: „bloetreyse".
5) Sic op beide plaatsen.
6) II: „alsulke".

11. Voort soe wie dese coeren nyet betaelen en woude off en mochte, off engeen goet aen te panden en [1]) hadde binnen der stadt vryheden van der Eem voorschreven, dien sel men in onser enter stadt slot brengen ende houden, alse voorschreven es.

12. Voort eenich man, die de rechter ende borgemeester aentegen, dat sy koeren verboert souden hebben, is hy borger in der stadt van der Eem voorschreven, soe mach hy hem ontschuldigen met twee synen naesten bueren, die sijn openbaer vyanden nyet en sijn, met synen eede ende mitten hoorn; ende is hy gast, met tween goeden knapen [2]), die hy hebben mach. Maer waert, dat hem twee mannen van den raede, borgermeester, schepene ofte raetsluyde, bedraegen wouden by hooren eede, daer en mocht men geene ontscoude voor doen.

13. Voort wie onmundige kynderen vermombaren will, die sall te vooren haer goet besetten voor den borgermeester ende by den raede mit leggenden erve ofte mit erffborgen dat goet nyet te quaden; ende alle jaere sellen die mombaeren goede rekeninge doen van den goede voor den raedt, als men hem vermaent. Ende wie dat goet aentast, eer hyt voor den borgermeester beset hadde, die verboerde een koer van vijf ponden, alsoe dicke alse hyt aentaste. Ende wat men van den onmundigen kynderen rekent ende beseth voor den borgermeester ende voor den raedt, dat sall stadicheyt hebben, gelijck oft voor rechter ende voor schepenen geschiede.

14. Voort yemant, die onmundige kynderen vermombaeren will om die minste cost ende hoer goet besetten, alse voorschreven is, die mach se vermombaeren, opdat hy jegens der onmundigen kynderen aftersusterkyndt naemaech es off naerre, ende die kynderen hout, alse den borgemeester en den raede bescheydelijck dunct.

15. Voort vuystenslach ende bloetreysse, dat gene coerwonde en es, ende allen twist beneden coerwonden, dat tusschen hoeren borgeren geschiet, die sullen onsen dagelixe rechter mitter stadt raede soenen van onser enter stadt wegen. Ende wie des nyet aen hem blyven en woude, die verboerde eenewerve vijff pont, als hys aen hem nyet blyven en woude, ende anderwerve vijff pont ende derdewerve vijff pondt; ende daerentendens sellen die rechter ende borgermeester mitten raede aentasten ende leggen

---

1) Dit woord ontbreekt in II.
2) Dit woord ontbreekt in I.

in onser enter stadt slot, totter tijt toe dat hy synen coer betaelt heeft ende die soene houdt, ende die beteringe voldoet tot onser ende dier parthyen behoeff, die hem die rechter ende die raedt van onser enter stadt wegen overseghet.

16. Voort alle dese koeren voorschreven sullen onse rechter ende borgermeester te samen opboeren tot onser enter stadt behoeff, ende jaerlicx ons enter stadt goede rekeninge daeroff doen ende geven ons ende [1]) onsen gewaerden boede dat derdendeel ende dier [2]) stadt die [3]) twee deel, behouden ons anders all ons rechts.

17. Voert eenige luyde, die uuytgehuwelict worden ende naemaels van doode haers vaeders ende hooren moeder dat erve opboeren woude(n), die souden alsulck goet weder inbrengen, alse daer sy te vooren mede uuytgehuwelict worden; ende wie des nyet doen en will, die en sal geen erffenisse opboeren.

18. Voort alle diegene, die borgers sijn in der stadt van der Eem voorschreven, ofte die sy naemaels te borgere ontfaen, die en sullen geen coermoede geven, alse sy sterven, ten waere, off sy eenigen man toebehoorden in eeniger eygenschap.

19. Voort soe mogen die borgers van der Eem voorschreven hoere grute haelen in onsen lande, waer sy willen, daer wy grute hebben, alsoe verre alse hem nyemant des mit recht weeren en mach.

20. Voort soe sell alle goet, dat binnen der stadt vryhede van der Eem gelegen es, uuytgenomen ons gestichts goet ende onser ecclesiën goet van Utrecht, mede gelden tot alle schattingen, die men daer doen sal om des lants oirbair off om dienste, die sy ons doen sullen. Ende waer [4]) yemant, die binnen hoere vryhede erve ofte erffrenten cofte, daer en sell die rechter mitten schepenen nyet over die eygendom staen, sy en willecoiren allen coste ende allen ongelt te gelden van hooren goeden, dat sy daer ontfaen sellen, gelijcke den borgeren van der Eem voorschreven.

21. Voort wanneer sy onder hem selven eeniger schattinge te doen hebben, alse voorschreven es, soe sal die borgermeester mitten raede setter kiesen, die dat gelt by hooren eede uuyt-

---

1) II: „off".
2) II: „der".
3) II: „dat".
4) II: „wairt".

setten sullen op alle goet gelijcke; ende die sell de borgermeester eeden totter stadt behouff.

22. Voort eenige willecoor, die sy binnen hoere stadt te doen hebben, die mach die borgermeester mitter stadt raede leggen ende gebieden elck man te houden tot vijff schellingen toe [1]).

23. Voort en sel men die borgere van der Eem voorseyt nergent bieden te mennen geenrehande saecken, nochte te voeren mit waegene, noch te graven, daer men tgemeene ambocht van Eemlant nyet en biet te mennen noch te graven. Maer sy sullen ons dienen ende heervaerde vaeren, alse ander goede Gestichtsluyde schuldich sijn te doen.

24. Voort soe sullen alle borgermeesteren die koeren inwinnen, die in hoere tijt verschynen; off men sel die kueren uuyt hoers selffs goede panden. Ende alle koeren sel men betaelen aen paeyemente, alse in der tijt der betalinge genge ende gave wesen sel in den gestichte van Utrecht.

25. Voort soe geloven wy voor ons ende voor onse naecomelingen, die [2]) in der tijt bisschoppen tUtrecht wesen sullen, onser stadt van der Eem voorseyt: waert dat sy desen jegenwoordigen brieff verlooren mit rove, mit brande ofte mit [3]) anders eenigen ongeval, dat wy off onse naecomelingen, die in der tijt bisschoppen tUtrecht wesen sullen, hem dan eenen anderen brieff wedergeven [4]) sullen buyten hoeren coste oft schade, spreekende van desen voorseyden [5]) stadtrechte ende vryhede, in allen manieren alse dese tjegenwoordige brieff begrepen heeft.

26. Voort soe wie hem nyet te rechte staen en will binnen hoere stadt vryhede, die mach die borgermeester mitten raede uuyt hoere borgerschap leggen, alse dat hem nyemant binnen hoere vryhede hoeven noch huysen, noch eeten noch drincken geven, noch vercoopen en moet, hy en verboert eenen koer van eenen ponde.

27. Voort soe sel men alle gasten over dwersnacht recht doen.

28. Voort zoe sullen die schepenen den dijck ende die [6]) weghe schouwen tot dreen tyden van den jaere: tot Meye, tot

---

1) II: „te houden by enen ponde".
2) II: „dier".
3) II: „mits".
4) II: „gheven".
5) Dit woord ontbreekt in II.
6) Dit woord ontbreekt in II.

Sinthe Johans misse te Middesomer ende tot Sinthe Victoris misse, in allen manieren als men van oudts haertoe gedaen heeft, elck dijckbanne [1]) twee groote ende elcken weghebanne [2]) achte penningen.

29. Voort alle gelt, dat binnen der stadt vryhede geset werdt, alse voorschreven es, sal hem onse rechter uuytpanden om synen ban sonder wederseggen.

30. Voort waert, dat aen desen brieff eenich segel brake, dat en soude noch en mochte nyet letten noch schaden aen desen brieff noch aen eenigen voorwaerden, die hierin beschreven staen; maer dese brieff sal blyven in alle syne macht, gelijcke of hy vol ende all ende [3]) wel besegelt waere.

Ende omdat wy willen, dat alle dese voorschreven puncten vaste ende stade ende onverbroecken blyven van ons ende van onsen naecomelingen, bisschoppen tUtreeht, soe hebben wy desen tjegenwoordigen brieff besegelt mit onsen grooten uuythangenden segel. Ende hebben gebeden eersamen lude: hare Johanne van Oey, abt tot Sinte Pauwels tUtrecht, haren Jacob Soudenbalch, abt tot Oostbrouck, haren Gerydt van den Veen, proefst tot Aernem, haren Ghijsbrecht, heere van Abcoude, haren Steven van Zuilen, ridder, ende Johan Oem, knape, onse maerschalcken in deser tijt ons lants van Utrecht, desen brieff mede te besegelen mit (hoeren) segelen in oirconde der waerheyt. Ende wy, Johan van Oey, abt tot Sinte Pauwels tUtrecht, Jacob Soudenbalch, abt tot Oostbrouck, Gheryd van den Veen, proefst tot Aernhem, Gijsbrecht, heere van Abcoude, Steven van Zulen, ridder, ende Johan Oem, knape, voorgenoempde, hebben om bede wille ons liefs heeren, des bisschops van Utrecht voorseyt, onse segele mede aen desen brieff gedaen. Deser brieve sijn twee all eens spreeckende; maer waert dat saecke, dat eenich van denselven twee brieven verlooren worde, dat en soude den anderen brieff, die onverlooren gebleven waere, nyet deeren; maer die brieff, die onverlooren gebleven waere, soude blyven in alle sire macht, gelijck off beyde brieve tjegenwoordich waeren. Gegeven int jaer ons Heeren duysent dreehondert vier ende tsestich des Vrydages nae Kersdach.

---

1) I: „dijck van".
2) I: „weghe van".
3) Dit woord ontbreekt in II.

II [1]).

1439 September 7.

Wy Roedolph van Dyepholt, by der ghenaden Gods bisscob tot Utrecht, maken kont allen luden, dat wy om orber ende nutticheit onser kerken ende onss ghestichts van Utrecht ende by guetduncken onser vriende van onssen raide ende om truwen dienstes willen, den onss ende onssen ghestichte die guede lude van der stad van Bynnendijck ghedaen hebn ende noch doen moighen; ende sie ons mede ter wairheit anghebracht hebn, dat sie een stadrecht te hebn plaghen, dair sie brieve aff hadden van onsen voirvaderen, dair wy sie ynne ghevonden hebn, alsoe hebn wy dat aenghesien ende hebn die stad van Bynnendijck vorscreven ghescheyden van der stad van Eembrugge, ende scheyden sie dairaf, ende confirmiren hem hoer stadrecht mit dessen onssen brieve, ende gheven voir ons ende voir onsse naecomelingen, bisscoppen toe Utrecht, der stad van Bynnendijck vorscreven een ewich stadrecht ende vryheyden, als hiernae bescreven staet, gaende ende duerende alsoe wijt, als hoer stadrecht nu gelegen is, mit beyden eggen tusschen die van Baerne ende die van Emenesse upgaende uter Eem, voirt westwart op aen Ghoylant [2]) toe, uutgheseecht, alsoe als die van der Eem in den oirloghe tusschen den doerluchtighen vorste, hertoge van Borgondiën, ende ons ende onser beyder lande laetsteverleden affghegraven ende ghebolwerct hadden tusschen Frederix grave van Drakenborch ende Lysen kynderen gheer, ende westwert niet verrer opstreckende dan aen die graft, die in den vorscreven oerloghe aen hoeren hoeven doerghegraven is. Ende mit vorwerden soe sullen die scepenen van Bynnendijck schouwen aen die westerzyde van der Eme alle alsulke schouwe, als men van outs haertoe gheschouwet heeft tusschen die van Emenesse voirt doergangs aen die van Baern toe; ende dair en soelen die van (der) Eme niet schouwen noch gheen bewynt hebn tot ghenen dagen.

1. In den irsten so soelen wy off dieghene, die wyt bevelen,

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het eerste diversorium van Rudolf van Diepholt. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd. Vergelijk voor dezen brief het geheele hieraan voorafgaande stuk.

2) Het HS. heeft: „Thoylant".

jairlix alle jair op den Meydach kyesen uutten borgheren van Bynnendijck vorscreven sess guede knapen, die soelen scepenen wesen (van) Bynnendijc vorscreven, alsoe wijt als hoer statrecht gaet, mit aldusdanighen vorwerden, dat men voirt alle jair up den Meydach drye nywe scepenen kiesen sal; ende drye van den olden sellen noch een jair scepenen bliven. Ende weert sake, dat wy off dieghene, die wyt bevelen, op desen vorscreven dach ghene drye scepenen en koeren, soe moghen die sess olde scepenen drye nywe scepenen kiesen. Ende die sullen wy off dieghene, die wyt bevelen, eden tot onser ende tot onser stad behoeff vorscreven. Ende weert sake, dat wy off dieghene, die wyt bevelen, die drye nywe scepenen niet en ede bynnen dryen dagen nae den dach, dat sie ghecoren waren, soe mochte die outste scepenen, die dan in den scependom bleve, eden die drye nywe scepenen. Ende wanneer die drye nywe scepenen gheëdet sijn, soe sullen drie van den outsten scepenen afgaen, die langste scepenen gheweest hebn.

2. Item soe en sal nyemant langer dan twee jair lang een scepene wesen.

3. Voirt soe sullen die ghemene borger vorscreven alle jair op den Meydach, als die scepenen ghekoren sijn, kyesen twee manne uutten scepenen; ende die scepenen soelen weder kyesen twee manne uutten borgeren vorscreven. Ende die vier, die dan ghekoren sijn, soelen kiesen uutten borgheren van Bynnendijck vorscreven enen borgermeister ende twee raitsmanne; ende die sal men eden, als vorscreven is. Ende sie soelen kiesen alle jair enen borgermeester ende nu dit irste jair twee gasthuysberaders; ende soe sal die ene dair noch een jair anbliven; dats te verstaen enen olden gasthuysberader aen te bliven, ende dair enen nywen toe te kyesen, ende alle jair af te gaen, die dair twee jair aen gheweest heeft.

4. Voirt soe gheven wy onser stat van Bynnendijck vorscreven, hoeren borgeren ende ondersaten, dat nyemant meer op hem gaderen off wynnen en mach van maechgelde, als van dootslage, dan dat afterkynt vijff schillinge, ende van leemte derdehalff schillinge.

5. Voirt soe gheven wy onser stad van Bynnendijck: weert, dat enich van hoeren borgeren off ondersaten beclaecht worde tot eniger tijt van dootslage off van leemten, dat hi sine onschult doen sall voir den scoute ende scepenen voir hoir banck van Bynnendijck alleen mit eenre hant; ende die schoute vorscreven

sal hem den eet staven; ende als dat gheschiet is, soe sal die, dien dat ghevel, soe vry ende soe quijt wesen van der claghe, ghelijc off die onschult volcomelic voir ons gheschiet weer.

6. Voirt van den tafelgelde, dat onss die van der Eembrngge ende van Bynnendijck vorscreven jairlix plegen te gheven, dairvan soelen onss die van Bynnendijck vorscreven jairlix gheven die drye deel ende die van der Eembrugghe die twee deel.

7 [1]). = I art. 3.
8. = I art. 4.
9. = I art. 5.
10. = I art. 6.
11. = I art. 7.
12. = I art. 8.
13. = I art. 9.
14. = I art. 10.
15. = I art. 11.
16. = I art. 12.
17. = I art. 13.
18. = I art. 14.
19. = I art. 15.
20. = I art. 16.
21. = I art. 17.
22. = I art. 18.
23. = I art. 19.
24. = I art. 20.
25. = I art. 21.
26. = I art. 22.
27. = I art. 23.
28. = I art. 24.
29. = I art. 25.
30. = I art. 26.
31. = I art. 27.
32. = I art. 28.
33. = I art. 29.
34. = I art. 30.

---

1) De varianten in de uit I overgenomene artt. zijn bij het betreffende art. van I aangeteekend. Bovendien wordt overal, waar in I sprake is van de stad van der Eem, in dezen brief de stad Bynnendijck genoemd.

Ende omdat wy willen, dat alle desse puncten vorscreven vast ende stede ende onverbreclic bliven van onss ende van onsen naecomelingen, bisscopen tot Utrecht, soe hebn wy dessen teghenwoirdigen brieff besegelt mit onsen groeten uuthangenden zegele; ende hebn ghebeden den edelen ende eersamen luden: heren Coenrairt van Dyepholt, onsen neve, proest toe Deventer, heren Willam van Hoecklom, abt Sancte Pauwel tUtrecht, onsen vicaris, heren Johan Ruyss, abt tot Oestbroick, heren Henric van Cronenborch, maerscalck onss Nederstichts, heren Frederic Uuttenhamme, ridders, Steven van Zuylen van Nyenvelt, maerscalck van Amersfoirde ende van Emelant, dessen brief mede toe besegelen mit hoeren zegelen in oirkonde der wairheit. Ende wy Coenrairt van Dyepholt, proefst toe Deventer, Willam van Hoecklom, abt Sancte Pauwel tUtrecht, Johan Ruys, abt tot Oestbroic, Henric van Kronenborch, Frederic Uuttenhamme, ridders, ende Steven van Zuylen van Nyenvelt vorscreven hebn om beden wille onss liefs heren des bisscobs van Utrecht vorscreven onse zegele mede aen dessen brief ghedaen. Desser brieve sijn twee all eens sprekende; mer wair dat sake, dat enich van den brieven verloren worde, dat en solde den anderen brieff, die onverloren ghebleven wair, niet deren; mer die brieff, die onverloren ghebleven wair, soude bliven in alle sijnre machte, ghelijc off beyde brieve teghenwoirdich wairen.

Gegeven int jair onss Heren M IIIIc ende XXXIX op onser Liever Vrouwen avont Nativitas.

III [1]).

1458 November 10.

David van Bourgoendiën etc. maken kont allen luden, dat wy omme menyge truwe diensten, die ons ende onsen voirvaderen, bisscopen, ende gestichte van Utrecht onse guede lude van Emenesse gedaen hebben ende noch doen sullen in toecomenden tyden, gegeven hebben ende geven onser stat van Emenesse ende hoeren buerluden ende nacomelingen alle alsulke vryheiden, als hiernae bescreven staen, ewelike te duren:

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het diversorium van David van Bourgondië. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

1. In den yersten, dat die ene buerman van Emenesse den anderen nergent myt rechte toespreken en sall, anders dan voir onsen rechten oft voir onsen schout ende scepenen tot Emenesse voir der banck; ende soe dycke als yement dairenboven dede, dat solde wesen opt verboeren van vijff ponden.

2. Item soe sullen alle momberen van wesekynderen die kynder bestaden opten mynsten kost by onsen schout, borgermeister, scepenen ende rade van Emenesse ende vier van den naesten magen. Ende der kynder guet oft renthen sal men voert laten gaen alle jaer; ende die momberen sullen by den voirscreven schout, borgermeister, scepenen, raet ende magen alle jaer bewijslike ende bescheiden rekenynge doen van der wesekynderen guet.

3. Item van alle vechtliken, die te Emenessc geschien, daer sall die aenvechter die koeren, die daervan verschynen, dubbelt gelden; ende die hem weerde, sall gelden die oude koeren. Ende alle koeren, die verschynen, sal men uutrichten voir die banck te Emenesse.

4. Item soe sullen borgermeister, scepenen ende raet van Emenesse hoeren buerluden gebieden moegen by vijff ponden, alsoe dycke als dat van node is; te weten wat sie te voeren by enen ponde bieden mochten.

5. Item soe sullen die van Emenesse maechgelt gelden ende betalen, gelijck die van Bunschoten ende van Bynnendijck doen nae uutwysinge hoerer privilegiën, die sie van ons ende onsen voirvaderen daeraff hebben.

6. Item soe sullen die van Emenesse alle jaer mytten lote kiesen twaelff personen van hoeren buerluden, elck gegoet tot enen acker landes toe; ende uut den tweelf personen sal dan onse schout tot Emenesse oft yement anders van onser wegenen, van ons bevell daervan hebbende, vijff scepenen kiesen.

7. Voert hebben wy hem ende hoeren nacomelingen gegeven ende geconfirmiert, geven ende confirmieren myt desen onsen brieve alle hoere statrechten, vryheiden, wilkoeren ende koeren, alsoe als syt by tyden onser voirvaderen, bisscopen tUtrecht, hoergebracht ende gekregen hebben, stede ende vast te blyven.

Sonder argelist. In oirkonde sbriefs besegelt myt onsen segell. Gegeven op onsen slote tot Duerstede int jaer onss Heren M° CCCC LVIII den tiensten dach in Novembri.

IV [1]).

1532 October 20.

Kaerle, by der graciën Goids Roemsch keyser, altijts vermeerder sRijcx, coninck van Germaniën, van Castilliën, van Leon, van Grenaiden, van Arragon, van Navarre, van Naplez, van Secilliën, van Malliorque, van Sardeyne, van den eylanden Indiën ende vaster landen ende Westersche zee Occeanne, eertzhertoge van Oistenrijck, hartoge van Bourgoingnen, van Lothrijcke, van Braband, van Lemburgh, van Lutsemburch etc., grave van Vlaendren, van Artois, van Bourgoingen [2])-Palsgrave ende van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, van Ferrette, van Hagennault, van Namen etc., prince van Zwaven, marcgrave des Heylicx Rijcx, heere van Vriesland, van Salins, van Mechelen, van den lande van Utrecht, van Overysele ende dominatuer in Asiën ende Affricque, allen dengeenen, die dese onse letteren zien sullen, saluyt. Alzoe nair die translacie van der temporaliteit der landen van Utrecht, ons gedaen, wy om voor al te voirsien tot den welvairen van deselve onsen landen diversche ordonnantiën gemaict hadden, zoo optie administracie van der justicie in den platten landen als oick in onsen Hoogen raide, hebben ons die burgemeester, scepenen ende inwoenende van Emenez Buitensdijcx merckelijcken te kennen gegeven, hoe zy van onsen voirsaten vercregen hadden diversche privilegiën ende oic onderling gemaict zekere statuiten om die jurisdictie van Emenez in justicie ende pollicie te regieren, die zy ons thoonden, begherende die van ons als hueren arfheere geconfirmeert ende gevesticht te hebben; daerup wy by zekere onse commissarissen hebben informacie doen doen ende oic genomen tadvys van onsen mairscalck van Emeland. Al twelcke in onsen raede van Utrecht doirgesien ende gevisiteert zijnde, hebben dieselve van Emenez Buitensdijcx naerstelick vervolcht um brieven van denselven privilegiën ende statuiten geëxpedieert te hebben. Doen te wetene, dat wy, geneycht zijnde ter beede ende supplicacie van den voirscreven onsen ondersaten van Emenez Buytensdijcx,

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het deel, vermeld: Catalogus der rechterlijke archieven van Utrecht nr. 67. Hij was reeds vroeger gepubliceerd door Matthaeus (De jure gladii blz. 324) en De Geer van Oudegein (Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht blz. 384).

2) Het HS. voegt hier tusschen: „etc.".

hebben by goetduncken van onsen lieven ende getruwen die stadthouder, eerste raid ende anderen lieden van onsen raide van Utrecht den voirscreven van Emenez geconsenteert ende geaccordeert, consenteren ende accorderen mits desen die poincten ende articulen hiernae volghende:

1 [1]). In den eersten dat wanneer binnen onser vriheyt van Emenesse Buytensdijcx enich vechtelis of oipenbaer twist valdt, soo moghen die schoudt, burgemeester, scepenen ende raidtsluyden off twee van hemlieden een vreede van onsen weghen gebieden an beyden partiën, geduirende tot Sinte Lamberts dage of Dertiendagen of Bloicken Paeschen toe, alsdan naestcommende. Ende die voirscreven vreden mogen zy van onsen wegen vernieuwen ende verlenghen van elck van den voirscreven termynen totten anderen, alzoo dyckmaelz totdat die kijf of vechteliz alinge ghesoent sal zijn. Ende dese vreede sal tuschen huer burgeren dueren ende stade blyven, oic waer zy quamen, soowel buiten huer vriheit als binnen. Ende wye dese vreede niet en gave, als men die eyschte, die verbuerde eerstwerff een Karolusgulden, anderwerf twee Karolusguldenen ende derdewerff drie Karolusgulden. Daervoiren sal men hem antasten ende gevanghen leveren onsen maerscalck binnen vierentwintich uren ende houden in slote of gevangenisse op onsen huyz ter Eem, ter tijt toe hy zynen coer ons ende de stadt betaelt ende vrede gegeven sal hebben.

2 [2]). Voert enich man, die eenen dootslach dede binnen die voirscreven vriheit, die verbuerde een kuere van twee Carolusgulden; ende die den anderen een leempte dede, die verbuerde een kuer van een Carolusgulden, behoudelijck ons van dien dootslage ende leempte als ons rechtz nairvolgende dordonnancie, by ons opt platte landt daeraf gemaict.

3 [3]). Indien eenich man den anderen een kuerwonde dede, die verbuerde een kuer van thien stuverz; ende die den anderen bloetreysde off een vuytstslach gave, die verbuerde een kuer van acht stuverz.

4 [4]). Voort eenich man, die (den) anderen dief of moirdenair scelt of lochghent of diergelicke oneerlijcke woorden gave, die verbuerde een kuer van vier stuverz.

---

1) Vgl. I art. 3.
2) Vgl. I artt. 4 en 5.
3) Vgl. I artt. 7, 8 en 10.
4) Vgl. I art. 11.

5 [1]). Ende die den anderen daecht uuyten huyse of van den kerckhove te gaen, die verbuerde een Karolusgulden.

6 [2]). Ende die op een ander knijff[3]) of zwaert trect, die verbuerde een kuer van vier stuverz; ende na den anderen in zijn huyz staicke of slouge, die verbuerde een kuer van twee Carolusgulden, behoudelicken onz rechtz van huysstotinghe. Ende tselve recht sal gehouden werden in een man van buyten, die binnen die vriheiden van Emenesse misdede.

7 [4]). Soe wie die kueren niet betaelen en mochte of en wouden, of geen goet te pande en hadde, dien zoude men in onsen voirscreven slodt bringen ende houden, als voirscreven es.

8. Indien eenich burger van zyne goeden yemantz man worde anders dan die onse of onsen nacommelingen, erfheeren of vrouwen slantz van Utrecht, die verbuerde tien Karolusgulden ende daerenteynden uuyter stad raid euwelijck te blyven.

9. Indien die schoudt, burgemeester of anders yemand anspraicke van kueren off andere zaicken, ende daeraf goet bewijs van twee goede mannen waeren, daer en säl hy geen ontscult voor mogen doen.

10 [5]). Van een vuystslach of bloetreytste, die geen kuerwoude en es mair daerbeneden, ende van alle twist, die tuschen die burgeren geschiet, die sullen onsen scoud, burgemeester ende scepenen mogen soenen. Ende diet an hem niet blyven en woude, die verbuirde deerste reyse een Carolusgulden, die tweede reyse eenen halven gouden reael ende de derde reyse, als hy dat weygerde, twee Carolusgulden. Ende daerenteynden mach him die scout mit die burgemeester, scepenen ende raide antasten ende leveren in onsen slodt ter Eem, tot dier tijt toe dat hy zijn cuere betaelt heeft, die zoon houdt ende die beteringe voldoet tot onser ende partiën behoeve, die him die scoudt ende scepenen overgeseyt zullen hebben.

11 [6]). Zoe wie onmondige kinderen goet antasten wil, die sal te voiren de goeden doen bescriven ende by goede souffisante borgen voir scout ende scepenen versekeren dat goet nyet te vera(r)-

---

1) Vlg. 1 art. 9.
2) Vgl. I artt. 12, 6 en 13.
3) Het HS. heeft: „kijft".
4) Vgl. I art. 14.
5) Vgl. I art. 16.
6) Vgl. I art. 18.

geren; ende sal alle jaire goede reckeninge dairvan doen voor den voirscreven scout ende scepenen int bywesen van de naeste vrunden, indien zy daerby commen willen. Ende wye in enige van desen in gebreeck waire, die verbuerde een Karolusgulden, alsoo dick als hy dat dede. Ende zal oic deselve kinderen houden of besteeden optie minste coste nair goetduncken van onsen schoudt ende scepenen voirscreven ende oic van de naeste vrunden.

12 [1]). Indien enige kynderen uuytgehilijckt werden ende nair doode haerz vaders of moeders dat erve opbueren woude, die soude alsulck goet, daermede zy uuytgehilickt zijn, weder inbringen; ende wie dez niet doen en wilde, die en sal geen erven opbueren.

13 [2]). Voert eenich man, die jair ende dach burger geweest heeft, die en sal geen kuermoede geven, als hy sterfft; ten waere, of hy yemandt toebehoirde in enige eygenschap.

14 [3]). Alle goet, dat binnen die vriheit van Emenez Buytensdijcx liggende es, uuytgenomen onse (ende) onser naecommelingen goeden, sal mede gelden tot alle scattinge, die men in onse heerlickheit van Emenez doen opheffen sal om dez gemeen lantz oirbair of om dienste, die zy ons doen sullen. Ende waer yemand, die binnen huer vriheit erve of erfrenten cochten, die soude willekueren ende verbinden allen onraed ende oncosten mede te gelden, gelijcke andere burgeren van Emenez Buytensdijcx voirscreven; off onse scoudt ende scepenen en zouden daer niet over staen noch zegelen, dair hy den eigendom ontfangen zoude.

15. Voert sullen ons die burgemeester ende gercchte van Emenez Buitensdijcx voortaen jairlicx betaelen taeff(el)gelt, alz zy sculdich ende gewoontlicken zijn te doene.

16. Ende sullen ons die onse ondersaten ende inwoenende van Emenez voirscreven [4]) dienen ende haervaerd vaeren, als andere onse goede luyden ende ondersaten sculdich zijn te doene.

17. Die een buyrman van Emenez Buitensdijcx en sal den anderen om wairlicke saicken nergent in rechte mogen anspreecken of arresteren dan voor ons, onsen Hoigen raidt of onse scout ende scepenen van die bancken van Emenez; ende zoo dick yemand

---

1) Vgl. I art. 20.
2) Vgl. I art. 21.
3) Vgi, I art. 25.
4) Het HS. herhaalt hier: „ons".

contrarie dede, die verbuerde een Karolusgulden tot profyte van onser stad, ende dit boven die peyne in onse ordonnantie begrepen.

18 [1]). Van alle vechtelissen, die tEmenez Buitensdijcx geschieden, daer sal die anvechter af betaelen dobbelde boeten of kueren; ende die hem verweerde, die sal alleen gelden die inckle kuere boven verclairt.

19. Gheen burger en sal toegelaten werden den anderen te bespreeken mit lijfsettinghe of schellinghe in vangenisse.

20. Dat alle uuytzettinge van gelde, die binnen Emenez geschieden [2]), gedaen zullen werden by den schoudt, burgemeester ende scepenen, daervan die burgemeester of anderen, die den ontfanck gehadt heeft, zijn reekeninge doen sal in zyne tijt of binnen ses weken nair zynen afganck in presencie van scoudt, scepenen ende raide, in der tijt weesende, daerover geroepen die oude scepenen, die laest afgegaen wairen; ende dede hy des nyet, zoude elcken dach, dyent overginck, verbuiren vijf stuvers tot onsen profyte.

21. Die scout, burgemeester, scepenen ende raid en sullen geen gelt mogen vertheren bynnen onsen gerechte, dat onse burgers ende ondersaten ghelden sullen, uuytgeseyt dat deel van den kueren, die hun selven verschynen.

22. Dat die scout, burgemeester, scepenen ende raidt van Emenez Buytensdijcx zullen mogen kueren off gebieden huer buyrluiden by een Karolusgulden te verbueren, zoe dicke als dez van noode es, te weten van yet te geven off anderz te doen, dat die gemeente aldair angaet; behoudelicken dat zy nyet kueren noch bieden en zullen mogen in prejudicie van onz of van onse heerlickheyt.

23. Indien eenich burger zijn woeninghe verliete int gerechte van Emenes Buytensdijcx ende elders ginck woenen of burger werde mit zijn kinderen ende naderhand weder comen wilde, en sal hy noch zijn kinderen, die mit him uuytgegaen waren, tot huere burgerscap niet weder ontfangen werden, zy en hebben eerst betaelt sulck gelt, alz op huer goet, terwylen zy buyten wairen, gesedt es, ende daertoe een Karolusgulden tot behoef der kercken; mar huer kinderen, die binnen Emenez blyven, sullen huer burgerscap behouden.

---

1) Vgl. II art. 3.

2) Het HS. voegt hier in: „ende".

24. Indien die maerscalcq of enich ander offycier van sheeren weghen om saken off delicten, daer gheen lijf of lid an verbuerdt en waire, enige van den burgers van Emenes Buytensdijcx vangen of huiren goeden nemen wilde (anders) dan in saicken van executiën, sal men sulcken parsoon ende goeden mogen verborgen om te richte te bringen, daert behoiren sal.

25. Nyemand en sal omme burgemeester, scepene of raed te werden den maerscalcq gelt gheven voor him selven noch van slants wegen noch yemand anders tot zynen behoeve. Mar sal die maerscalcq alle jaire op XI[M] maechden dach setten tien scepenen van den nutsten ende bequaemptsten parsoonen, gegoet ten minsten tot eenen acker lantz binnen Emenez, onder denwelcken hy oick nemen sal enige van den ouden scepenen, ende die eeden volgende dordonnantie, by ons opt regiment van den platte(n) landen van Utrecht gemaickt.

26. Sal oic die maerscalck terselver tyden alle jaire stellen een burchmeester ende twee raidsluyden, ende by advyse van den scout ende gerechte stellen twee eerlicke mannen tot kerckmeesters, die teyndens tsjairs gehouden werden rekeninge ende reliqua te doene van hueren handelingen in presencie van den pastoir, scout ende gerechte voirscreven, den maerscalcq van der Eem daerover gheroepen.

27. Voirt diegheene, die burchmeester, scepen of raid binnen Emenes wesen sal, die sal een paerd houden, dat hy mit eeren ryden ende des slants reysen mede doen mach, wairdich wesende twaelf Carolusgulden; ende dat binnen eenre maent, nairdat hy gestelt werdt. Ende waer yemand, die zijn paerd vercochte of verloire, die sal een ander weder coipen binnen eenre maent daernae.

28. Voirt en sal geen burgemeester, scepen of raid waghen of paerden huieren, dat men tot coste van de gemeente van Emenez bringhen zal.

29. Die boeten ende kueren, die uuyt saicke van deser ordonnancie vallen, sullen by den scout aldair rechtelicken innegewonnen werden, daervan hy tonsen profyte opbuieren ende rekeninge doen sal voir deen helft; ende die burgemeester sal van dander helft jairlicx rekeninge doen voir scoudt, scepenen ende raide aldaer. onsen maerscalcq daerover geropen zijnde.

Alle welcke statuiten, puncten ende articulen wy willen ende ordonneren nu ende in toecommenden tyden, zoo in materiën van justiciën als roirende dat regument van onser heerlickheyt van

Emenes Buytensdijcx, onverbrekelick onderhouden ende achtervolcht te werden sonder inbreck of wederseggen van yemande, behouden ons ende onse nacommelingen, erfheeren ende vrouwen van de lande van Utrecht, die kennisse, interpetracie, alteracie ende correctie van denselven int geheel of eens deels van dien. Behouden oic dat die van Emenes voirscreven dese onse statuiten ende ordonnanciën binnen drie maenden naestcommende sullen doen registreren in de greffe van onsen hogen raide tUtrecht volgende onse voirghaende placcaten. Ontbieden daerom ende beveelen den voirnoemden onsen stadhouder, deerste ende andere luyden van onsen raide van Utrecht, onsen maerscalcq van Amersfoerd ende Emeland ende allen anderen onsen officieren, justicieren, dieneren ende ondersaten, zoo hun dat angaen mach, dat zy den voirnoemden scout, scepenen ende raide, burgeren ende inwoonende van Emenes Buytensdijcx ende elcken huerder, zoo hun aengaedt, van dese onse statuiten ende ordonnanciën ende van al den inhouden van dien doen, laeten ende gedoogen rustelic ende vredelic genyeten ende gebruycken sonder nu noch in toecommenden tyden hunlieden daertegens te doen of laeten geschyen enich hinder, letsel of moyenisse ter contrariën, want ons alsoo belieft. Gegeven binnen onser stad van Utrecht onder onsen segele van justiciën, hieraen gehangen, den XX^en^ dach in Octobri int jair ons Heeren duysent vijfhondert ende tweeëndartich, van onsen keyserrijcke tderde ende onsen coninckrijcken van Spaengnen, Castiliën ende anderen etc. XVIIe. Onderghescreven: by den Keyser, ter relacie van stadhouder, deerste ende andere raiden in den hove van Uuytrecht. Ondergeteyckent: Broeckhoven.

E. BUNSCHOTEN.

Bunschoten ontving, naar het schijnt, de eerste stadsprivilegiën van bisschop Floris van Wevelichoven in 1383.

I [1]).

1383 Augustus 11.

Florens, bi der ghenaden Goeds bisscop tUtrecht, doen cont allen luden, dat wi bi goetduncken onser stat van Utrecht om mennighen trouwen dyenst, die ons ende onsen voirvaderen, bisscoppen tUtrecht, ende den ghestichte van Utrecht onse goede lude uut onser stat van Bunscoten ghedaen hebben ende noch doen zullen, ende om een zeker summe van ghelde, de zi ons betaelt hebben, ende de wi voert in ons ende in onses ghestichts orbaer ghekeert hebben, alse onse slote mede te loessenen ende de scout te betalen, de wi vonden op onsen ghestichte ende van onsen voervaderen ghelaten was, so hebben wi ghegheven ende gheven voer ons ende voer onse nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, onser stat van Bunscoten ende horen borgheren ende horen nacomelinghen al alzulke vryhede, alse hijrna bescreven staen, ewelike te dueren:

1. In den yersten: want wi aenghesien hebben groet verlyes onser lude ende der stat voerscreven van zware scattinghe, die men op hem plach te doene, alse van maechghelde van dootslaghe ende van leemten, so gheven wi hem ende horen nacomelinghen, dat nyemant meer op hem gaderen noch mit rechte winnen en mach, zo waer zi gheseten zijn, dan van elken

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het renversaal van burgemeester, schepenen en raad van Bunschoten, berustende in het archief van het Domkapittel. Hij was reeds vroeger gepubliceerd: door Van Buchell (in zijne uitgave van Heda blz. 281) en Matthaeus (De nobilitate blz. 818).

dootslaghe dat afterzusterkint vijf scillinghe ende van elker leemte derdenhalven scilling alsulx payments, alse ghemeenliken dan in onsen stichte gaet; ende daerna voert te gheven vere ende nare, also alse zi gheboren zijn. Ende desghelijx en zellen zi niet meer moghen gaderen noch mit rechte winnen van horen maghen, de buten of binnen hore stat gheseten zijn, dan voerscreven is.

2. Voert so gheven wi hem ende horen nacomelinghen, dat zi hoer onscout in onsen lande doen moghen mit eenre hant van dootslaghe ende van leemten, daer zi in beclaghet werden, onbesproken van ons ende van onsen heerlicheyt, zonder arghelist.

3. Voert so gheven wi hem ende horen nacomelinghen, dat die borghermeyster ente zes scepene, die an dat recht bliven zellen, die nywe scepene jaerlix kyesen zellen op ons Heren Hemelvaerds dach; ende ons ende onsen nacomelinghen, of tenghenen, die wyt bevelen zellen, die te presenteren. Ende of zi enighe scepene koeren, die wi mit recht of mit besceyde wraken moghen, also dicke alse dat ghevyel, dat zi ander scepene voer kyesen zellen, zonder archeyt.

4. Voert de scout, de wi ende onse nacomelinghe daer zetten sellen, die sellen zi borgherscap gheven zonder wederzegghen, waert dat hi gheen borgher en ware; mar dien scoute, de zi borgherscap gheven, die zel dan zweren, alse borghers sculdich zijn te doen na horen statrechte.

5. Voert so gheven wi hem ende horen nacomelinghen, dat si brugghegelt moghen nemen tot eenre brugghe van den brugghen, die zi over hoer havenen te Bunscoten van hoers selfs goede ghemaket hebben, tot elker reysen, alse zi eerste overvaren, alse van elken waghen of kerre vier Hollantsche, van elken beeste enen Hollantsche ende van elker coppel beeste twe scillinghe; ende daer sellen zi de brugghen over hore havenen mede houden. Ende daer sellen wi ende onse nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, den derden penninc of hebben. Ende behoudeliken onser ecclesiën ende onser stat van Utrecht al hoers rechts ende vryheden; dat is te verstaen, dat zi daer niet of gheven en zellen.

Ende in kennisse hijrof so hebben wi onsen seghel an desen brief ghedaen. Ende om de meerre orconde alle deser voerscreven zaken, so hebben wi ghebeden onser stat van Utrecht desen brief mit ons te beseghellen. Ende wi borghermeysters, scepene ende ghemene raed der stat van Utrecht, want onse lieve here,

de bisscop van Utrecht voerscreven alle dese zaken bi onsen goetdunken ende weten ghedaen heeft, alse voerscreven staet, so hebben wi om bede wille ons liefs heren, des bisscops voerscreven, onser stat grote seghelle mede aen desen brief ghedaen in kennissen der waerheyt. Ghegheven int jaer ons Heren dusent driehondert drie ende tachtich des Dinxdaghes na zinte Lauwerens dach.

II [1]).

1384 Januari 11.

Florens, bi der ghenaden Goeds bisscop tUtrecht, doen cont allen luden, dat wi om menighen trouwen dienst, die onse goede lude van onser stat van Bunscoten onsen voervaderen, bisscoppen tUtrecht, (gedaen hebben ende ons ende onsen nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht,) noch doen zullen, ende om menich zwaer verlies, dat zi voer den ghestichte gheleden hebben, aenghesien hebben ende wel beraden mit onsen rade, dat zi die stat van Bunscoten nyet in vreden noch in rusten houden en moeghen, si en moeten koeren ende wilcoren hebben, daer si die borghers van Bunscoten mede dwinghen; so hebben wi ghegheven ende gheven voer ons ende voer onse nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, onser stat van Bunscoten ende horen borgheren ende nacomelinghen eweliken te dueren, ende consenteren alle hoer goede ghewoenten, statuten ende wilcoren, die zi ghebruuct hebben bi onser voervader tiden, bisscoppen tUtrecht, ende bi ons.

2. Ende ofs hem noet ware, dat si die bi ons of bi onsen nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, vernywen ende verbeteren moghen; behoudeliken ons dat zi ghene statuten ende wilcoren hebben noch ghebruken en zellen, die teghens onsen recht ende heerlicheyt draghen of onser nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht.

3. Ende van allen koeren, die onse stat van Bunscoten nu heeft of namaels legghen zellen, daer zellen wi ende onse nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, den derden penninc of hebben. Ende daer zel die stat van Bunscoten ons ende onsen nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, of dien wyt bevelen, jaerlix goede

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het afschrift, voorkomende in het deel, vermeld: Catalogus van het gemeentelijk archief van Utrecht, eerste afdeeling nr. 28. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

rekeninghe ende bewisinghe of doen van allen koeren, die verschenen waren, ende ons ende onsen nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, of dien wyt bevelen, den derden penninc daerof uutreyken ende gheven.

4. Voert zo gheven wi onser stat van Bunscoten voerscreven: alzulc maechghelt, alse zi sculdich ziin te gheven horen maghen na inghehout hore previlegiën, dat onse scoute van Bunscoten, die in der tijd is, dat uutpanden zel mitten scepene op zulke banne, alse daerop staen, zonder wedersegghen.

Ende omdat wi willen, dat dit vaste ende stade ende onverbroken blive van ons ende van onsen nacomelinghen, bisscoppen tUtrecht, so hebben wi onsen zeghel aen desen brief ghedaen tot eenre vaster orconde. Ghegheven int jaer ons Heren dusent drehondert vier ende tachtich des Manendaghes na Dertiendendach.

III [1]).

1398 Januari 26.

Frederic van Blanckenheim, bi der genaden Goits bisschop tUtrecht, maken kont allen luden, dat wy mit guden berade ende voirsynne vur uns ende voir unse nacomelinge, bisschopen tUtrecht, diese koren, wilkoren ende punten, hierna beschreven, unser stat van Bunschoten, horen burgeren ende nacomelingen gegeven ende consentiert hebben, die wy oick geset ende geboiden hebben eendrechtliken te holden bynnen onser stat ende vryheyt van Bunschoten.

1. In den eirsten dat die van Bunschoten vurscreven hore burgermeister, schepen ende rade keysen sullen, also alsy van oldes herto gedain hebben; dat is te verstain: so wat burgermeister gekoren wirt, die hem des weren wulden, die verloer tyen pont eenwerff, X pont anderwerff ende X pont derdewerff, also verre als men hem kore ende hy es hem drywerff werde; ende dairmede moicht hy es hem weren ende anders nyet.

2. Item dat die schepen, die soe keisen, hem des nyet weren en sullen moigen by gheenen koir, sy en sullen schepen wesen nae hoere statrecht, also verre als sy burger tot Bunschoten sin.

3. Item dat die raytzlude, die sy keisen, hem des nyet weren

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het eerste diversorium van Frederik van Blankenheim. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

en sullen moigen anders dan bi hore koren, dat is te verstain: eenwerff vijff pond, anderwerff vijff pond ende derdewerff vijff, also verre als sy borgers tot Bunschoten sin.

4. Item dat die burgermeister, schepen off rade van Bunschoten vrede moigen nemen ende geven nae hore statrecht. Ende weer yemand, die hem vrede weygerden, als sy den vrede van hem vermaenden off eyscheden, die verboirde tyen pond eenwerff, tyen pond anderwerff ende tyen pond derdewerff, alsso veer als hie hem des vreden weygerden. Ende en wylde hie ghenen vrede geven, nadien dat hyt derdewerff geweygert hedde, soe sullen dieghene, die hem des vreden vermaent ende geëysschet hadden, als voirschreven is, holden ende toeven ende in onse vencnisse doin leggen; ende van daer en soelde hie dan nyet moigen, hie en hadde eirste voldain van den koren voirschreven, ende dairtho den vrede gegeven na hore statrecht.

5. Item so wie den anderen loechent off dief off mordenar off horenson off valscher off verrader schoude off dergeliker worde gave, die verboirde twee pond.

6. Item so wie een messe treckt op eenen anderen of eenen anderen sluge mit der foust, off die tot eneger vergaderinge ende vechtelic liep mit eenigen wapen, die verburde twee pond, ten were, dat hy darto geëyschet wurde van der heirlicheit weigen.

7. Item so wie de ten vechtelic eenen boigen spant, die verboirde vijff pond.

8. Item qwame yemant ten vechtlic mit eenen boige, ende dairmede schote, die verboirde tyen pond, also veer als nyemant doit noch gelempt en bleve.

9. Item so wie een gencge pijll off een viere trect uyt synen koker ten vechtlic, die verboirde twee pond.

10. Item die den anderen bloitreyst, die verboirde drie pond.

11. Item die den anderen korwond, die verboirde vijff pond; ende die koirwonde sal wesen nagels lanck, knokels diep.

12. Item so wie den anderen in twyst daget van den kirckhove off uytten huyse off van der straten off uyter vryheyt van Bunschoten, die verbuerde tyen pond.

13. Item wurde die clock geslagen bynnen onser stat van Bunschoten van waternoit off van brande off van noit van vyanden bynnen der vryheit van Bunschoten, yemande, die dat versate ende der klocken nyet en volgde, die verboirde vijff pond, behoudelich onss onss klockenslage na den lantrecht.

14. Item dat die schepen van Bunschoten schouwen sullen

moigen by horen eyden dyken, wegen, borchwalle, straten ende alle banwerck op alsulke banne, als dairup stayt ende van alds herkomen is, ter tijt toe dat wy een beter dijckrecht overdragen mit denghenen, die onder den dijcke geërft sin.

15. Item tot wat tyden onse stat van Bunschoten gemeyne werck te doin heeft, als volck uyte setten in onsen dienst, off in der kirken werck van Bunschoten, off die stat te waken, off in gemeyne graven te maken, hore stat overdragende, dat moigen sy horen burgeren ende die in hore vryheit geseten sin, gebeden te doin bi eenre koer van eynen ponde. Ende den koire sal hem unse schoulte van Bunschoten uytrichten, gelijc den anderen koiren; behoudelich ons dat sy dairmede ghene geboide doin noch leggen en sullen, tegen onser heerlicheit dragende. Meer weirt sake, dat die dienst off die sake so lastich gevielen, dat oen noit were die koire te verhogen, so bevelen wy dairaff onsen maerschalk van Amersfoirt ende van Emelant denselven koire te verhogen bi unsen burgermeister, schepenen ende rayt van Bunschoten tot vijff ponden tho off dairenbynnen, naden dat die sake gelegen is. Meer die verhogenisse en sal nyet langer stain, dan dat die sake geëndet is, dair dat gebot op gedain is.

16. Item weer yemant mumber van onmundigen kinderen, ende hem des kints guet onderwunde, eer hie den kynde vurvanck vur dat guet gedain hedde an unse schulten ende des rades hant vurscreven, die verburde vijff ponde; en dairentendens so en soude hie hem des kyndes guede vurscreven nyet bewynden, eer hie hem vurvanck gedaen hadde, als vurschreven is, ende darto voldain hadde van sinen koir, gelijc vurscreven stait, by enen koir van vijff ponden, alse dicke als it geville, offte dat hyt dede. Ende weirt, dat onse schoult dair nyet by en qweme, als hyes vermaent [1]) wurde die geloiffte dairaff te untfangen, so mochten die rait vurscreven sunder den schulten die geloiffte untfangen.

17. Item so wie dat dubbelt bynnen hore vryhe(i)t, die verboirde tyen schellinge.

18. Item dat alle koren van vechtlic, van koirbaren worden ende van dobbelen by nacht ende op eenen Sonnendach dryvoldich sijn sullen.

---

1) Het HS. heeft: „vermaende".

19. Item weirt, dat onser stat van Bunschoten last anqweme, dair sy gelts to behoiffden te setten, dair mach die gemeynte van Bunschoten tyen manne to keysen uyt hore gemeynten, die alsulke gelt redeliken setten sullen, naden dat een yegelic geguet es. Ende die des nyet betalen en woude, dat sal onse schulte mit den schepen uytpanden ende uytrichten over dwersnaicht. Ende wie hem des werden van den tenen, die verloir twee pond eenwerff, twee pond [1]) anderwerf ende twee pond derdewerff. Ende diese vurschreven tyen sal unse schulte eyden, dat sie dat gelt gelijc uytsetten sullen na hare bester wetenheyt. Ende weirt, dat unse schulte vurschreven datselve gelt, als uytgeset weer, nyet panden en wolde noch die tyen eyden, als vurscreven is, ende des weygerden een atmale lanck, so mach die alste schepen, die dan in den rade weren, die pandinge van den gelde doin ende den tyenen vurscreven die eyde te staven van onsen weigen.

20. Item enich gelt off guet, dat men ons ende onser stat tesamen off onser stat alleen schuldich is, dat van koren off van der stat wiegen rurende is, so wie dat yd nyet en betaelden, des soelde onse schult mit den schepenen uytpanden. Ende dieselve pande sal men halden achte dage lanck; ende en worden die pande bynnen den acht dagen nyet geloesent, so soelden die burgermeister onsen schulte die pande bieden. Ende want onse gude lude van Bunschoten ons ende onsen gestichte dyckwijls trouwen dienst gedain hebben, so hebben wy oevergegeven, dat onse schulten die pande nyet annemen en sal, meer sal die pande den burgermeister eygenen tot unser stat behouff vurscreven, omdat die lude, die gepant werden, te myn gelast werden.

21. Ende alle die koeren, die bynnen onser stat van Bunschoten off hore vryheit verschinen, daer soelen wy den derden penninck aff hebben ende onse stat vurscreven die twee deele. Ende die voergenoemde koren sal hoir burgemeister opboiren ende ons off denghenen, die wyt bevelen, gude rekeninge, bewysinge ende betalinge jairlix aff doin bynnen eenre maent, naden dat die burgermeister vurscreven affgaet.

22. Item so hebben wy onser stat van Bunschoten vurscreven consentiert, als si van onser wiegen uytgeboiden werden off die clocken geslagen werden, dat se dan den vierden man te huys

1) Het HS. herhaalt de beide laatste woorden.

behalden moigen om hore stat te huden ende te verwaren, sonder bruke tegen ons.

23. Item so hebben wy oen mede consenttiert om hore stat te beteren ende ons ende onsen gestichten te bet te dienen, dat si assyse nemen moigen van elken vat biers, dat men tapt, van Uterssen biere drie Dordresche placken, behoudelic ons alsulke assyse, als ons ende onser kerken die keyser gegeven ende consentiert heeft.

Ende ommedat wy willen, dat diese koren, wilkoren ende punten in allen manieren, als vurschreven is, vaste ende stede bliven, so hebben wy des te oirkunde onsen segel an diesen brieff doin hangen. Gegeven ter Horst int jair ons Heren dusent driehondert acht ende negentich des sees ende twintichsten dage in Januario.

IV [1]).

1414 December 27.

Wy Frederic van Blanckenhem, bi der genaden Goits bisscop te Utrecht, tot eenre ewiger memoriën doin kont allen luden, dat ons aengecomen is ende vernomen hebben, dat oneendrechticheit is onder onsen ondersaten, den borgeren tot Bunscoten, ruerende van den kuer, als burgermeister, scepen, raet ende goitshuseberaders aldaer jaerlix te kiesen, vermids welker oneendrachticheit onsen borgeren ende ondersaten van Bunscoten grote verderffnisse ende verdriet gecomen mocht hebben. Ende om dat te verhueden ende een beter dairin voirt te keren ende onse borgers ende ondersaten in eendrachticheit te setten, ende oic want wy van onsen ondersaten ende borgeren van Bunscoten versocht sijn een lotinge hem te geven ende bet dan die twe deel onser borger ende ondersaten daerby bliven, soe hebben wy ons hierop mit gantsen ripen rade onser vriende, geestlic ende weerlic, besonnen ende beraden dese oneendrachticheit neder te leggen, ende den voirscreven borgeren, onsen ondersaten, van genaden ende goedertierenheit gegeven ende geven mit desen apenen brieve voir ons ende onsen nacomelingen, bisschopen to Utrecht, tot ewigen dagen den kuer van den borgermeister, scepen, raden

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het eerste diversorium van Frederik van Blankenheim. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

ende goitshuseberaders te hebben ende te houden, in manieren als hierna beschreven staet:

1. In den iersten sal men dair kiesen uut drien geslachten twelff scepenen ende negen rade. Die een maesscap sel wesen dat Heyinge-geslachte; soe wie daerto geboren is, hetsy nae offte veer, die mach daeraen bliven, of hy wil. Die ander maesscap sal wesen dat Oelmans-geslachte; soe wie daerto geboren is, hetsy nae offte veer, die sal daeran bliven, off hy will. Dat derde sal wesen dat Kuterlinge-geslachte; so wie daerto geboren is, hetsy nae offte veer, die sal daeraen bliven, off hy wil. Dat is te verstain: off yement maech wair in tween geslachten ofte in allen den drien, die mach een van den geslachten kiesen; ende dan sall hy daer voirt aen bliven.

2. Item alle die ander lude, die geen maech en sijn in enigen van den drien geslachten voirscreven, die sullen hoeren vriën willen hebben een geslacht van den drien aen te nemen ende dairin to helpen kiesen, ende oic dairin gecoren te werden, gelijc off sy in diere maesscappen geboren waren. Ende so wi aldus een maesscap aennemet, die sal däirin bliven, hy ende sijn kynder ende alle, dat daeroff geboren sal werden. Ende wie niet kiesen en wil aen enich van den geslachte te gaen ende daeraen te bliven, als voirscreven is, die sal buten alle kuer bliven ende oic niet gecoren werden, ter tijt toe dat hy aen enich van den maesscappen gaet ende helpt daermede kiesen, in manieren als voirscreven is.

3. Item soe wie enich van den maesscappen aennemet, die sall hem daerin scriven laten, opdat men altoes gedencken mach, waer hy behoirt te kiesen.

4. Item soe wie hiernamaels coemt wonen bynnen der vryheit van Bunscoten ende aldaer borgers weerden, die sal daer rechtevoert kiesen een van den drien geslachten, daer hy in kiesen will, ende (daer sal hi ende) dat van hem comen is, aen bliven, in allen manieren als voirscreven is.

5. Item sal men kiesen uut dat Heyinge-geslachte ende uut denghenen, die dat geslacht myt hem aengenomen hebben, alle jaer tot Bunschoten vier nye scepen ende drie nye rade; ende des sullen sy onder malcanderen te loete gaen. Ende desgeliken sullen dat Oelmans-geslachte oick kiesen vier scepene ende drie rade; ende des sullen sy onder malcanderen te loete gaen. Item sal men desgelikes oic alle jaer uut den Kueterlinge-geslachte kiesen vier scepene ende drie rade, ende des oic onder malcan-

deren te lote gaen. Ende als dese twelve scepene ende negen rade aldus gecoren sijn, soe sullen si te gader gaen opter stede huys van Bunscoten ende kiesen samentlic mytten meesten hoep by hoeren ede enen borgermeister uut der gemeenten, die noch scepen noch raet en is, die hem dan duncket der stede van Bunscoten nutste ende orberlixste wesen. Ende als dese nye borgermeister gecoren is, so sal die oude borgermeister den nyen eden.

6. Item soe sullen dese nye borgermeister, die twelve nye scepen ende die negen nye rade jaerlix geven ende bevelen mytten meesten hoop alle die ampten, die sy haertoe gegeven ende bevolen hebben.

7. Item so sal (die) nye borgermeister eden die negen nye rade ende twelff scepen raet te wesen ende die goitshuseberaders.

8. Item als die twelff nye scepen gecoren sijn, soe sal men die presentieren onsen maerschalc van Emelant off den hy dat bevelen sall. Ende waren dan enich scepen gecoren, die onsen maerschalc voirscreven off den hy dat bevelen sall, myt recht off myt bescheide wraken mochten, also dicke als dat gevelt, soe sullen dieghene, die die scepen gecoren hadden, ander scepen daervoir kiesen, sonder argelist. Ende die scepen sullen wy onsen maerschalc off den wy off hy dat bevelen sullen, eden.

9. Item sal men den borgermeister, scepen ende rade alle jaer verkiesen opten heiligen Dertienavent.

10. Item so wanneer die borgermeister die scepen ende die rade doin bieden in der kercken tot Bunschoten, dat een yegelic come ende laet hem bescriven in sinen geslacht, die te lote gaen sullen op Dertienavent. Die dan nyet en quame ende liet hem bescriven opten dach, dat men hen kundige in der kercken, ende die (dan) oick nyet en quame in sinen geslachte ende koer mit sine geslachte ende en ginge daer nyet mede te loet opten Dertienavent, die verboirde een koir van vijff ponden payements, ten waer, off hem dat kentliken noitsaken benamen, dat hy bewysen mocht. Ende wair oic yemant, die dese koir verboirde, ende hy dairvoir angesproken worde mitten recht, ende waer yemant, die daertegen dingde, die oirdele, die daerop gewijst werden, die en sal men nyet vorder beroepen, ende die sullen gewijst bliven; ende daer sal men voirt op richten.

11. Item so waer bestorven soenen sijn, daer sal die oudste aff te lote gaen, also als sy in gemenen boedel sijn.

12. Item so en sal nyement lot antasten off nemen, hy en sy ierst sestien jaer out off daerenboeven.

13. Item en sal nyement lot antasten off nemen, hy en gelde schattinge ende schout ende doe allen onraet nae sijnre rijcheit, ende hy en sy woenaftich bynnen der stede vryheit van Bunschoten.

14. Voirt soe sullen alle brieve ende handvesten, de sy hebben van ons ende onsen voirvaeders, bisscopen to Utrecht, in hoere volcomenre macht bliven, uutgeseit dese voirscreven punten.

15. Item so geven wy den borgermeister, scepen ende rade onser stede van Bunscoten, elc in hoere tijt, die macht, dat sy binnen hoere vryheit mogen doin inbieden te liggen dieghene, die koeren verboert hebben, veertien dage lange in een huys, dat sy hem doen noemen; ende daer nyet uut te comen, hy en heeft den borgermeister voldain van [1]) alsulke koeren, als hy verboert hadde tot des heren ende der stede behoeff voirscreven, by enen koer van vijff ponden payements. Ende enich gast, die koeren verboirde, die sal die borgermeister rechtvoirt in een huys gebieden; ende daer nyet uut te comen, hy en hebbe sinen koer betaelt.

16. Item enich man, die berufft worde van koeren ende nyet bedragen off vervallen en waer, daer sal die borgermeister offte twe manne van den rade gaen totten huse, daer hy in lijt, ende wachten daer der onschout. Ende doet hy onschout, als recht is, so sall hy uutgaen ende quijt wesen van den koeren.

17. Item so geven wy borgermeister, scepen ende rade onser stede voirscreven in hoere tijt macht, dat sy bieden mogen over hoir borgers ende ondersaten by enen kuer van enen ponde payements, daers der stede behoeff hevet. Deze kueren ende alle ander kueren, die voirscreven staen, sullen hebben dat een derden deel wy ende onse nacomelinge, bisscopen to Utrecht, die twe deel die stede van Bunschoten.

18. Voirt sal die borgermeister ende die twelff scepen ellic een henxtpeert houden van tien kronen myt sinen toebehoeren bynnen eenre maent, daernae dat hy gecoren waer; dat peert sal out wesen vier jaer oft daerboven. Ende wie des nyet en

---

1) Het HS. heeft: „voirt".

dede, alst voirscreven is, die verbuerde vijff pont payements alle maende, alsoe lange als hy borgermeister off scepen wair. Ende die peerde sullen schouwen die rade van der stede voirscreven. Ende dese kueren sullen gaen gelijc den anderen kueren boven beschreven.

19. Item waert sake, dat onder den twelff scepen lude gecoren worden, die susterlingen waeren off nac(r)e van maesschappen, so sal die oudste bliven in den scependoem; ende so sullen die kuerlude weder in gaen kiesen daer ander scepen voir uut der maesschappen, dair die ander uut gecoren waeren.

20. Item so en sal men nyement tot borgermeister off tot scepen kiesen, hy en si eenwerff gegoedet tot sesshondert gulden toe.

21. Item onder den voirscreven drien maesschappen sullen wesen in elken maesschappen voirscreven vijff sonderlinge teyken in elker maesschap onder alle die lote.

22. Item dat die mynste die meeste volgen sullen in allen kueren.

Alle argelist hieryn uutgescheiden. In oirkonde des briefs besegelt myt onsen segel. Gegeven to Deventer int jaer onss Heren dusent vierhondert ende vijftien op Sunt Johans ewangelisten dage des seven ende twintichsten dages in Decembri.

V [1]).

1439 Juli 13.

Wy Roedolph van Diepholt, by der ghenaden Gods ende des stoels van Romen bisscob toe Utrecht, doen kont allen luden, als dat wy om nutscap ende orber onser stad van Bunschoten mit gansen rypen beraide onser vriende, gheestelic ende weerlick, besonnen ende beraden hebn, ende den borgeren ende ondersaten onser vorscreven stat van ghenaden ende guedertirenheit gegeven hebn ende gheven mit dessen onsen brieve voir onss ende voir onsse naecomelinghe, bisscoppen toe Utrecht, tot ewigen dagen den koer des borgermeisters, scepenen ende raide

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het eerste diversorium van Rudolf van Diepholt. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd. Hij werd vernieuwd 1519 Januari 4 door bisschop Philips (zie diens diversorium). Deze laatste brief is hier aangehaald als P.

ende gaitshuysberaders [1]) te hebben ende te houden, in alre manieren als hiernae bescreven staet:

1. In den irsten, dat die borgermeister, die jairlix affgaen sall, mitten scepenen ende mitten raide van Bunschoten; te gader gaen sullen ende maken alsoe mennich lot, als sie mennigen borger hebben bynnen der vryheit van Bunschoten; ende onder allen den loeten sullen wesen neghen loete, die sunderlinghe teykene ynne hebn soele(n). Ende alle die loete sullen sie voir hem legghen; ende een yghelic borgher, die dairtoe gheëyschet wort, sal een lot nemen. Ende soe wie dat een lot neemt, dair een teyken ynne is, den sel men terstont affleyen aen een zyde uut den volke, alsoe dat hem nyemant toespreken en sall. Ende alsdan sal men die ander loete voert nemen in derselver maniren ter tijt toe, dat alle die neghen loete ghenomen sijn, dair die teykene ynne sijn. Ende wanneer desse neghen loete ghenomen sijn, soe sal die borgermeister dese neghen, die desse neghen sunderlinghe loete hebn, eden, dat sie sullen kiesen ten irsten jair tweleff scepenen ende neghen raide, daer onser stad van Bunschoten mede beholpen sall wesen, nae hoeren vijft synnen; ende dese negen voerscreven en sullen die een den anderen niet kyesen ten irsten jair noch hem selven. Ende als desse neghen raide ghekoren sijn, soe sal die olde borgermeister die eden.

2. Item als die tweleff scepenen gekoren sijn, soe sal men die presentiren onsen schoute tot Bunschoten; ende wairen dan dair enighe scepenen ghekoren, die onsse schoute van Bunschoten mit rechte offte mit bescheyde wreken mochte, alsoe dicke als dat ghevelt [2]), soe sullen dieghene, die die scepenen ghekoren hadden, ander scepenen dairvoir kyesen sonder argelist; ende die scepenen sal onsse schoute toe [3]) Bunschoten eden.

3. Item soe wat dat meerredeel van den neghenen, die die loete hebn, kiesen van den vorscreven scepenen ende raide, dat sal dat mynste deel volghen.

4. Item als dese vorscreven scepenen ende raide ghekoren ende gheëedt sijn, soe sullen sie kiesen uut den borgeren enen borgermeister ende drye gaitshuyseberaders, die der stad van Bunschoten nutte ende orberlixte wesen sullen, nae hoeren vijff synnen;

1) Het HS. heeft „ganshuysberaders".
2) P: „geviele".
3) P: „van".

ende hem selven noch die een den anderen niet te[1]) kiesen. Ende soe wien dat meeste deel van desse scepenen ende raitsluden tot enen borgermeister ende gaitshuseberader kiesen uut den borgeren, als vorscreven is, die sullen dat mynste deel consentiren ende dat volgen. Ende als dese borgermeister ghekoren is, soe sal die olde borgermeister hem eden; ende die neghen raide sal eeden die nye borgermeister.

5. Ende wanneer dat irste jair ommeghecomen is, soe sullen dair sess scepenen bliven noch een jair lanck ende sesse affgaen; ende die oldeste van jairen sullen ten irsten aenbliven. Ende men sal dan alle jair sess nye scepenen weder kiesen totten sess olden, die dair jairlix bliven sullen, by denselven lote als vorscreven is. Ende die raide sal men alle jair verkiesen; ende die sal men eden als vorscreven is. Ende die oude borgermeister sal die tweleff scepenen ende neghen raide dan[2]) eden, dat sie sullen kiesen enen borgermeister ende drie gaitshuseberaders uut der ghemeenten, die der stad ende den gaitshuyse nutste ende orberlixste wesen sullen nae hoeren vijff synnen. Ende als die nye borgermeister ghekoren is, soe sal die olde den nyen eden, als vorscreven is.

6. Ende men sal ghenen man kiesen tot borgermeister off tot scepenen, hi en sal gheguet wesen tot Vc Arnoldusguldens toe, ende dair schot ende schout off gelden; ende die raet sal gheguet wesen tot twehondert Arnoldusguldens toe.

7. Voirt soe en sal men ghene scepenen kiesen in den scependom, die die een den anderen susterlinge sijn of naerre maech.

8. Ende die nye borgermeister sal jairlix die scepenen ende raide eden raet te wesen.

9[3]). Item soe sal die nye borgermeister die scepenen ende raide jairlix bevelen ende gheven mitten meesten hoepe alle die ampte, die sie hairtoe gegeven ende bevolen hebn.

10[4]). Item soe sal men die scepenen ende die negen raitslude ende die gaitshuyseberaders jairlix verkiesen op den Dertienavont, in allen maniren als vorscreven is.

11. Item soe wanneer die borgermeister die scepenen ende

---

1) Dit woord ontbreekt in P.
2) Dit woord ontbreekt in P.
3) Vgl. IV. art. 7.
4) Vgl. voor de artt. 10—14: IV. artt. 9—13.

die raide doen spreken in der kercken, dat een yghelic come ende late hem bescriven, die toe loete gaen sullen op den Dertienavont. Die dan niet en quaem ende liete hem bescriven op den dach, dat men dat kundicht in der kerken, ende die oic niet en quame up den Dertienavont te loete, die verboerden enen koer van vijff ponden payments; ten wair, dat hem dat kenlike nootsaken benamen, die hie bewysen mochte. Ende wair yemant, die koeren verboerde ende he dairvoir angesproken worde mit rechte, ende wair dair yemant, die dan dairteghen dyngden, die ordele, die dan dairaf[1]) gewesen werden, die en sal men niet veerre beroepen; ende die sullen ghewijst bliven, ende dair sal men voirt op richten.

12. Item soe wair bestorven zonen sijn, dair sal die olste af toe loete gaen, alsoe langhe als sy in enen ghemenen budel sijn.

13. Item soe en sal nyemant te lote gaen off loete nemen, hy en sy XVI jair olt of dairenboven.

14. Item soe en sal nyemant lote antasten, hy en ghelde schattinge ende schout, ende doe allen onrait nae sijnre rijcheit, ende hy en sy woonaftich bynnen der stad off vryheit van Bunschoten.

15. Voirt soe mach hoere borgemeister mitten raide bieden ende wilkoeren leggen over ende op hoere borgers ende ondersaten, alsoe dicke ende menichwerve als hem dat guetdunct, by een koer van vijf ponden payments, dat derde deel dairaff tot onser ende onser naecomelinghen, bisscoppen tot Utrecht, behoiff, ende die andere twee delen tot behoiff onser stad van Bunschoten. Ende soe wien wy off onse nacomelinge vorscreven van onsen derden deel vorscreven heffers maken, dien sal men dat uutreyken.

16. Voirt alle dieghene, die hem affghegaen sijn ende borghers tot Utrecht ende tot[2]) Amersfoirde gheworden sijn sint der tijt, dat Pelgrims ende Willam Wouters soens brieff ghemaect wairt, dat die tot Bunschoten ghene borghers weder werden en[3]) sullen, sie en sullen ellic gheven onser stad van Bunschoten sess olde Francrijcxe schilden.

17. Voirt soe en sal nyemant in den rait tot Bunschoten ghekoren werden, die onse balling is off gheweest heeft zedert

---

1) P: „den aff".

2) In plaats van „ende tot" leest P: „ofte".

3) Dit woord ontbreekt in P.

der tijt, dat wy irste totter kercken van Utrecht ghepostuliert [1]) worden [2]).

18. Voirt soe hebn wy gegeven ende confirmiret, gheven ende confirmiren mit dessen selven onsen brieve onsen borgheren ende ondersaten van Bunschoten hoere stadrechte, vryheiden, willekoeren ende koeren ende alle hoire brieve ende privilegiën [3]), alsoe die inhoudende sijn, die onse voervaders, bisscope tot Utrecht, hem gegeven hebn, in hoerre volcomenre macht te wesen ende te bliven ende vryliken die toe hebn ende te gebruken.

All argelist uutgheseecht. Des tot oirkonde soe hebn wy onsse zegel aen dessen brieff doen hangen. Gegeven ter Horst int jair onss Heren dusent IIIIc XXXIX des Manendaghes op Sunte Margarieten dach.

VI [4]).

1457 April 1.

David etc. maken kont allen luden, dat wy omme menyge truwe diensten, die ons ende onsen voirvaderen, bisscopen, ende gestichte van Utrecht onse guede lude uut onser stat van Bunschoten gedaen hebben ende noch doen sullen in toecomende tyden, gegeven hebben ende geven onser stat van Bunschoten ende hoeren borgeren ende nacomelingen alle alsulke vryheiden, alse hiernae bescreven staen, ewelike te dueren:

1. In den iersten soe geven wy hem ende hoeren nacomelingen: soe wat gelt, dat men ons ende onser stat van Bunschoten tsamen schuldich is oft onser stat voirscreven allene, van broken, koeren of schulden, die men onser stat voirscreven allene schuldich is, ende daervoir toegesproken worden ende nyet betalen en wouden, soe wes die scepenen onser stat voirscreven daeraff wijsden, dat sall gewijst blyven, sonder beroep daeraff te geven; ende daer sal men voert op richten.

---

1) P: „eligeert".

2) P voegt hier achter: „zijn".

3) P vervolgt hier aldus: „die onse voervader bisschop Roeloff ende andere voer hem bischoppe to Utrecht hem gegeven hebben, in hoere volcomene machte te wesen ende te blyven ende vrylicken die te hebben ende te gebruycken".

4) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het liber officiatorum van bisschop David van Bourgondië. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

2. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen, dat sie hoer onschout doen moegen voir onsen schout ende scepenen tot Bunschoten myt eenre hant van doetslage oft van leemten, daer sie in beclaget woirden, onbesproken van ons ende onser hoeger heerlicheit, uutgesecht die hantdadige, oft dat onse dienre, onse amptlude oft hoere dienre geslagen woirden; daervan souden sie haer onschout nyet doen moegen, die hantdadige oft die daer mede in beclaget woirden, voir onsen schout ende scepenen voirscreven; mer sullen die onschout daeroff doen voir ons nae der ouder gewoenten.

3. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen, dat sie machtigen moegen onder onser stat segell van Bunschoten twee van hoeren borgeren, die sie willen, voir hoere stat goeden, hoere borgere ende inwoenren ende hoeren goeden te spreken ende te verantwoirden, mytten rechte te wynnen ende te verliesen, gelykerwijs ende in allen manieren oft sie daer alle tegenwoirdich waeren, voir ons ende in onsen lande aen dese syde der IJssele.

4. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen: oft yemant weer, die spreke op den raet onser stat voirscreven myt koerbaer woirden oft dreychwoirden, ende daeraff bedragen woirde, die sal in den heemde ende in der broeck voir die crusen gaen; ende daer sall hie noch toe verboeren vijftien pont. Ende daer sullen wy ende onse nacomelinge, bisscopen tUtrecht, den derden pennyng aff hebben.

5. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen: tot wat tyden dat men den nyen raet kiesen sall in onser stat voirscreven, yement, die dan nyet te lote queme off genge, die sal verboeren vijftien pont, daer wy ende onse nacomelinge voirscreven den derden pennyng aff hebben sullen.

6. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen: oft yement van hoeren borgeren syne borgerscop hem opsechte, die sall daer gheen borger weder werden, hie sal yerst onser stat voirscreven geven sess oude Vrancrixe schilde oft die weerde daervoer, daer wy ende onse nacomelinge den derden pennyng aff hebben sullen.

7. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen: soe wat hoge bannen, die die scepenen aldaer schouwen in den gerichte van Bunschoten ende daervoir toegesproken werden ende nyet en betalden, die ordele, die die voirscreven scepenen dan daeraff wysen, dat die sullen stantaftich gewyset blyven; ende die sal men nyet beropen.

8. · Voert hebben wy hem ende hoeren nacomelingen gegeven ende confirmiert, geven ende confirmieren myt desen onsen brieve alle hoer statrechten, vryheyden, wilkoeren ende koeren, alsoe alse syt by tyden onser voirvaderen, bisscopen tUtrecht, hoergebracht ende gekregen hebben, stede ende vast te blyven.

Sonder argelist. In oirkonde sbriefs besegelt myt onsen segell. Gegeven tot Amersfoert int jaer onss Heren dusent vierhondert soven ende vijftich opten eersten dach in Apriell.

F. RENEN.

Van wien Renen stadrecht ontvangen heeft, is onbekend, misschien van Jan van Arkel, die de plaats omwalde. De oude privilegiebrieven der stad zijn verbrand, en juist daarom ontving zij in 1403 den nieuwen brief, die hierachter staat afgedrukt.

I [1]).

1403 October 12.

Wy Frederic van Blanckenheim, bi der genaden Goits ende des Heiligen Stuels van Romen bisscop to Utrecht, doin kunt ende kenliken allen luden, alsoewail den tegenwoirdigen als den toekomenden, dat wy met gueden voirsynne ende by raide unss raits ende gueder luden um menigen trouwen dienst, den unse lieve ende getrouwe burgers unser stat van Renen uns ende unser kircken ende unsen voirvaderen, bisscopen to Utrecht, menichfoldeliken gedaen hebben, ende noch, off Got will, uns, unser kircken ende unsen nacomelingen, bisscopen to Utrecht, doin sullen, ende hebben hem um den menichfoldeliken groeten schaden ende verlieze, den unse getrouwe burgers vurscreven menichwerven voir unser kircken vurscreven geleden hebben, ende mede um dat groete ungevall van brande, dat unse vuirgenomde burgers nu unlange tijt geleden gehatt hebben, dair hoir privilegiën ende vryeheiden, die sy van unsen voirvaderen, bisscopen to Utrecht, verkregen ende verworven hebben, yn verbrant ende verloren sijn, — soe hebben wy gegeven ende geven mit desen tegenwoirdigen brieve voir uns ende voir unsen nacomelingen, bisscopen to

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het eerste diversorium van Frederik van Blankenheim, waarnaar hij reeds vroeger was gepubliceerd door De Geer van Oudegein (Bijdragen tot de geschiedenis en oudheden der provincie Utrecht, blz. 381).

Utrecht, vrylike te hebben ende te gebruken ewelike durende alsullic recht, privilegiën ende vryeheiden, als hiernae beschreven stain:

1. In den iersten soe sullen die burgers unser stat van Renen jairlix up sant Peters avent ad Cathedram maken negen lote; ende die burgers, die die negen lote krigen, die sall unse richter in der tijt eeden, dat sy kiesen sullen jairlix twee burgermeisters ende dairthoe sess nye scepene. Ende die sess scepen sullen twee jair in den scependom blyven. Ende alle jair up sunten Peters avent vurscreven sal men tween burgermeisters ende sess scepen dair kiesen; ende die burgermeisters ende scepen sal men presentieren unsen richter in der tijt tot Renen, um dieselve te eeden, alst van olsts gewoenlic is. Ende sy sullen dair voirt recht doin nae hoerren alder gewoenten van onser wegen.

2. Voert so soelen alle die burgers van Renen, die woenachtich sijn tusschen der Gribben ende der vorder aen beiden syden des berges, qwijt ende vry wesen van alre schattinge ende van onrechter gevynge des gelts van koermeden ende van dienste, die behoeren mach tot onser borch ter Horst, behaldelick ons in allen dingen denghenen, die tot dien dienst sculdich sijn mit rechte.

3. Voert soe soelen alle die borgers van Renen vurscreven alle onse gestichte doir quijt ende vry wesen van alre tollen mit hoeren lyve ende mit hoeren guede. Mer weert, dat enich guet queme to water offte lande, dat neygende weer tot onsen tolle to Renen, dat onse borgers van Renen kofften ende behielden ende brukeden bynnen onser stat van Renen voirscreven, daer en soelen sy ghenen tolle aff gheven; mer weert, dat sy dat guet voertvoerden, soe soelen sy dat vertollen, gelijc die koepman gedaen solde hebben, die dat guet aenbrachte.

4. Voert soe en sal men ghenen borger onser stat van Renen voerscreven vangen nochte onder borgen halden, alsoe verre als die scepene onser stat voirscreven kennen dengenen alsoe geguedt te wesen, die broickich gheworden is, dat ghenoich is der rechter beteringe der broecken, uutghenomen doitslach ende sulken missdaden, dair die doit of die ewighe kerker nae sal volgen, offte daer men hem aent lijff solde pynen.

5. Voert alle koiplude, die tot onser stat van Renen voerscreven ten jaermerckten comen, soelen hebben drie dage, voerdat ment cruys opricht, ende drie dage daernae, dat ment cruys weder nederleecht; ende alle dieghene, die dair coemen ter

weeckmerckten, soelen dien dach hebben vast ende seker geleyde te komen, te wesen ende wech te vaeren mit hoeren lyve ende mit hoeren guede, ten ware, dat sy dan missdaden alsulke saken, daer men sy billick om ophalden off thueven solde; uutgenomen die onse off ons lants viant off vredeloes ons lants weren.

6. Voert wair yemant, die onser stat van Renen voerscreven hoere privilegyen ende vriheden ynbreken wolde, dat mochten die borghers onser stat voirscreven by consent ende guetduncken des richters ende der scepenen dan in der tijt wederstaen nae hoere macht sonder toerne ende missdoen van ons ende onsen nacomelingen, bisscopen tUtrecht.

7. Voert want onse voirscreven stat van Renen by den eynde van onsen lande gelegen is, soe soelen alle die borgers onser stat voerscreven quijt ende vry wesen van allen reysen, uutgenomen gemeynen reysen, die onsen gemeynen lande aenliggen tusschen Noede ende Bodegraven.

8. Voert enich borger van Renen, die voer synen dagelixschen richter te rechte staen offte rechte doen will, dien en sal men nyet citiren voer onsen officiael to Utrecht, ten waer in gheesteliken saken.

9. Voert alle alsulke koeren ende renten, als die borgermeisteren, scepene ende ghemeynte onser stat voirscreven by consent ende guetduncken ons off onss richters in onser voirscreven stat ordineren tot behoeff onser voirscreven stat, daer soelen die richtere, borgermeisteren, scepene ende gemeynte voirscreven vry macht aff hebben op te setten ende aff te leggen.

10. Voert van allen opkomenden koeren ende beteringe, die dagelix vallen moegen in onser voirscreven stat van Renen, dair soelen wy ende onse nacomelingen, bisscopen to Utrecht, aff hebben den vierden penninck; ende die ander drie penninge soelen gaen ende wesen tot nutschap ende orbair onser voirscreven stat van Renen.

Ende omdat wy Frederic, bisscop to Utrecht voirscreven, willen, dat alle dese voirscreven privilegiën, rechten ende vryheiden van ons ende van onsen nacomelingen, bisscopen to Utrecht, eweliken vaste ende stede gehalden ende onverbroeken bliven, soe hebben wy onse segel aen desen brieff mit rechter wetenheit doen hangen. Hier waren an ende oever eerbere lude: heer Willem van Renen, praist onser kercken tot Embric, onse vicaris, heer Melys uten Enge, ridder, Rutger van Doerinc,

onse haifmeister, heer Ludolff Schulte, canonic onser kercken sente Mariën to Utrecht, secretaris, Ernst van Hyndersteyn, maerschalc, Evert Freyse, onse rentmeister ons haeffs ende lants van Utrecht, ende anders onser manne ende gueder lude genoich. Gegeven op onser borch ter Horst in den jair onss Heren M CCCC ende drie op XII^ten^ dagen in Octobri in den IX^den^ jair onss bisdoms voirscreven.

G. BAARN.

Baarn had in 1391 reeds stadsrecht: de privilegiën der stad werden haar toen bevestigd (diversorium van Frederik van Blankenheim f. 109 verso). Misschien ontving het tegelijk stadrecht met Eembrugge, welks stadsbrief van 1363 veel overeenkomst vertoont met den oudsten privilegiebrief van Baarn, die bewaard is. Deze dateert van 1426; hij werd gegeven, omdat de vroegere brieven door brand verloren waren gegaan.

I [1]).

1426 Augustus 26.

Sweder van Culenborch, bi der genaden Goits bisscop to Utrecht, tot eenre ewiger memoriën maken kond allen luden, dat wi om orbair onser kercken, ons gestichts van Utrecht ende om menigen trouwen dienst, die onse goede lude onser stat van Baerne onsen gestichte gedaen hebben ende noch geerne doen sullen, ende want syt ons ter waerheyt aengebrocht hebben, dat sy statrecht ende vryheyt te hebben plagen, daer sy goede brieve af hadden van onsen voorvaderen, bisscoppen to Utrecht, die sy mit ongevalle van brande in verleden tyden in onss stadts oirloge verloren hebben, hem wedergegeven ende geconfirmeert hebben voir ons ende voir onsen nacomelingen, bisschoppen to Utrecht, eene ewich statrecht ende vryheit, gaende ende duerende also wijt, als dat gerecht van Baerne nu gelegen is, in alle manieren als hierna bescreven staet:

1. In den eersten dat altoes binnen onser stat van Baerne seven scepenen wesen sullen; ende die sal men vernyen alle jaer,

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar Matthaeus (De nobilitate blz. 821). Vgl. met dezen brief den stadsbrief, in 1363 aan Eembrugge verleend (I).

des eens jaers die vier ende des anderen jaers die drie, sodat dair geen man langer dan twee jair na den anderen scepen wesen en sal. Ende dese versettinge van desen scepenen sal wesen alle jair des Sonnendages na sant Victors dach; ende so sullen die seven oude scepenen vier nye scepenen kiesen, of drie nye scepenen kiesen, nadien dan die geboert is, uyt den borgeren van Baerne. Ende die seelen die oude scepenen eden tot onser behoeff ende tot onser stat behoeff van Baerne. Ende als sy die nye scepenen gheëdet hebben, so seelen die oude scepenen affgaen, die twe jair scepenen gewesct hebben.

2. Voirt so solen die seeven scepenen op alle Meydage kiesen twe manne uyt den borgeren van Baerne; ende die ghemeyne borgers sullen kiesen twe manne uyt den scepenen; ende die sal men eden. Ende die vier manne sullen dan opstaen, ende optenselven dach bi horen ede kiesen enen borgermeyster, twe raetslude ende enen kerckmeyster. Ende dien borgemeyster ende die raetslude ende dien kerckmeyster sullen die scepenen eden tot onser ende der stat behoeff van Baerne. Ende die sullen dan borgermeystere ende raetslude wesen een jaer ende niet langer na den anderen; ende die kerckmeyster salt twe jaer blyven na den anderen.

3. Voert wanneer onse raet onser stat van Baerne of onse ghemeyne borgers voerscreven in desen kiesen of in anders enigen saken onder hem selven te doen hebben, off twyende worden, wat dan die meeste hoep overdraecht, dat sal dan die minste [1]) hoep volgen.

4. Voirt enich man, die binnen onser stat vryheit van Baerne enen doitslach dede, die verboerde enen koer van vijff ponden. Voert enich man, die na den anderen stake of sloege van buten huys inwaert, die verboerde enen koer van vijff ponden. Voert enich man, die den anderen een leemte dede, die verboerde enen koer van vijftich scillingen. Behoudeliken ons anders alle ons rechts van den doetslage, van huystotinge of van leemten.

5. Voert enich man, die den anderen een keurwonde dede, die verboerde enen koer van viertich scillingen.

6. Voert enich man, die den anderen een bloetwonde dede, die verboerde enen koer van dertich scillingen.

7. Ende voirt enich man, die den anderen enen slach gave,

---

1) Matthaeus heeft: „meeste".

of die den anderen lochende, of die opten anderen knijff, sweert of messe treckte, of die den anderen een wycht [1]) of daget uyt den huys of van den kerckkove te gaen, off die den anderen dieff, hoerensoen, menedich off moirdenaer, off ander onredelike woirde gevet, die enich van desen punten aendragen den anderen doet, die verboert enen koer van enen ponde.

8. Voert enich man, die enen boge spannet, daer kijff wart, die verboert enen koer van enen ponde.

9. Voirt so moegen onse borgermeyster mit den rade ende mit den scepenen van Baerne binnen hoerre vryheit enen wilkoer leggen ende gebieden te houden tot vijff ponden toe; so dicke als enich man dien verbraeke, dien mogen sy dien wilkoer affpanden, soals die geboden is, tot vijff ponden toe.

10. Voirt wanneer binnen der stat vryheit van Baerne vechtelic gevallet off openbaer twyst, so moegen twe manne, borgermeysters, scepenen off raetslude, enen vrede gebieden beyde parthyen; ende wie den vrede niet en gave, als men dien eyschet, die verboert eenwerff vijff pont, anderwerve vijff pont ende derdwerff vijff pont; daerentenden sellen dien onser stat rade van Baerne aentasten enden leggen dien in hoer slot tot dier tijt toe, dat hi die koeren betaelt ende dien vrede gegeven heeft. Ende die vrede sullen dueren ende gestede bliven tot sant Stevens dage toe off tot sant Jans dage toe te Midsomer, welken termijn dat dan naest toecomende is, als men dien vrede gebiedt off neemt. Ende desen vrede mogen die borgermeyster mit den rade in der kercken vernywen ende verlengen van den enen termijn totten anderen, so lange thent die vede gesoent is. Ende dese vrede sal dueren ende gestade bliven tusschen hoeren borgeren, oec waer sy quamen, buten hoere vryheit off binnen. Oick moegen sy enen vrede gebieden tusschen hoeren borgeren, oic waer sy quamen, daer sy te doen hadden. Mer van hoeren gasten duert die vrede binnen hoere vryheit ende niet vorder.

11. Ende wat kynder onmundich warden, die sel vermumberen, die se op den minsten kost vermumberen wil, des hy aftersusterkynt maech is of naerre; ende die mumberen sellen dier kynder goet tevoeren eerst besetten, eer syt aentasten, mit leggenden erve off mit erffborgen, dat goet niet te ergheren off te vermynren, ende alle jaer den raet dair goede rekeninge aff te

---

1) Zoo leest Matthaeus; vgl. „eewiget" (blz. 159 noot 5).

doene. Wie des niet en dede, dic verboert enen koer van vijff ponden, also dick als hy die guede aentastede, ende nochtans bi den rade dien kynderen dat hoer te bewisen. Ende wat men van den onmundigen kynderen voir den raet beset, daer en mach niemant onschout van doen.

12. Voert so en sal dair nyemant, hy sy weduer of wedue, die hyliken ende onmundige kynder hebben, man off wijff in der onmundigen kynder goet brengen, sy en sijn yerst bi den rade van hoeren kinderen gescheiden. Ende wie des niet en dede, die verboerde enen koer van vijff ponden, also dick als hy in den goede trade, ten waer bi oirloff des borghermeysters ende des raets.

13. Voert wie uytgehiliket werden, die hiernamaels van doiden hoirs vaders off hoerre moeder erve opbueren woude, die sullen tevoeren weder ter deyling brengen in der weer alsulc goet, als daer sy mede uytgehyliket sijn. Ende wie des niet en doet binnen jaers, die en sal geen erffnisse bueren.

14. Voert vuystenslach, bloetreyse ende alle twist, die daerbeneden is, die tusschen den burgeren van Baerne geschiede, dat mach die borgermeyster mit den rade zoenen ende wechleggen. Ende wie des an hem niet bliven en wil, die verboert eenwerff vijff pont, anderwerve vijff pont, ende derdewerff vijff pont; ende daerenteyndens sellen die burgermeysters mitten raede van Baerne dien aentasten ende leggen in hoer slot tot dier tijt toe, dat hi die koeren betaelt hevet, die zoen houwe(t) ende die beteringe voldoet, die hem die raet overgeseyt heeft.

15. Ende wie dat die borgermeyster koeren aentijt [1]), die sal sijn onscout doen mit twee sine naesten bueren, die sijn openbaer viande niet en sijn, is hi borger in der stat van Baerne. Mer is hy gast, so mach hy twe goede manne nemen, dair hy se hebben mach. Mer willen hem twe manne van den rade bedragen, borgermeyster, scepenen of raetsluden, so en mach men dair geen onscout voer doen. Ende alle dese koeren sal onse borgemeyster van der stadt van Baerne opboeren mitten rade tot onser ende der stadt behoeff van Baerne; ende alle jair goede rekeninge daeraff te doen, ende geven ons dat derden deel ende dier stat van Baerne die twe deel. Mer hadden sy tot eniger tijt hulpe behoeff desen koeren off ander wilcoeren,

---

1) Matthaeus heeft: „aenrijt".

die sy geboden hadden, in te winnen, daerin sal hem onse maerschalck van Emeland te hulpe komen ende in stercken, dat de koeren ende wilcoeren ingewonnen werden, in alle manieren als sy verschenen sijn.

16. Voert wat gemeyn scattinge onse stat van Baerne onder hem selven te doen hebben, dair mogen die borgermeysters mitten rade ende borgeren setters toe kiesen, ende eden die bi hoeren ede, dat gelt uut te setten op haer alre goet gelike. Ende als dat gelt uutgeset is, so mach die borgermeyster mitten rade ende scepenen, die daer in der tijt sijn, dat gelt off pande daervoer nemen van een yegelic, also als die setters op elck mans goet geset hebben, sonder enich wederseggen off pandweringe daeraff te doen.

17. Voert so en sellen die borgers van Bairne geen keurmede geven, als sy sterven; noch men sal se nergent gebieden te mennen mit waghen, noch te graven buten onss stichts palen; mer sy sellen ons dienen ende heervaert varen als ander goede Stichtslude schuldig sijn te doen.

18. Voert so sal alle goet, dat binnen onser stat vryheit van Baerne gelegen is, mit hem gelden tot alre gemeenre scattingen, die si te doen hebben, pont ponds gelijc, also als die setters [1]) bi hoeren ede; uytgenomen onse tafelguede ende onse ecclesiën guede van Utrecht ende onsen borger onser stat van Amersfoert. Ende so wie binnen onser stat vryheit van Bairne erve ofte erfreynten copet, die sal verwilcoeren mit hem te gelden pont ponts gelijc van dien goede, dat hy ontfaen sal, tot allen gemeynen settelgelde, dat hem vallet, uytgenomen als voirscreven is; of dat gerecht en sal over dien eygendom niet staen.

19. Voirt sullen die scepenen schouwen van onser wegen die dijck ende die dijckwege ende slote, Zoesdijck ende den nyen wech, als die scout daerop vermaent. Ende die schouwe sal leggen alle jair opten Meyedach ende op sant Johans dach te Midsomer ende op sant Victors dach; ende die zijl sal men leden op sant Geertruden dach. Ende dit sel die schout gebieden op elken voirscreven dach, dat een ygelick sinen dijck ende wege, slote ende zijl lede. Ende die schouwe, die die scepenen schouwen, die is eenwerff, anderwerff ende dordewerff op enen legen ban — ende die lege ban is elc twe Vleemsche placken — ende vierdewerff op enen hogen ban — dat is een ouden schilt;

---

1) Hier schijnt uitgevallen te zijn: „dat geset hebben" of iets diergelijks.

sonder die lege ban op den nyen wech is een Dortsche placke totten hogen ban toe.

20. Voert sullen die scepenen schouwen die Matesloten ende die Hoyewegh, die Oeltwege ende Middelgrepe ende die Watersloten, soals die van outs gelegen sijn. Ende die Watersloet sal men schouwen tot sant Geertruden dach ende tot sant Johans misse; ende die Middelgreep sal men schouwen op sant Victors dach ende op sant Geertruden dach; ende die Maetslote ende die Hoyeweghe ende die Oeltwege sal men schouwen to Paesschen ende tot sant Jans misse. Ende daer sal se die borgermeyster toe gebieden ende vermanen van weghen der stat van Baerne. Ende die seelen die scepenen schouwen driewerff, elke reyse op enen legen ban — ende die lege ban is elck een halve Dortsche placke —, dair sy die borgermeester gebiedt; ende vierdewerff schouwet men ons toe op enen hogen ban van enen ouwen schilt.

21. Ende die borgermeyster mitten rade ende scepenen moegen alle jair kiesen enen schriver, enen bode ende twe schutter, die hoer schriver, bode ende schutter wesen sullen. Ende die schriver ende bode soelen die vercken schouwen; ende daer sal men se toe eden der stat te dienen ende hoeren nut ende boitschap te helen ende die vercken te schouwen. Ende die schriver [1]) ende bode voerscreven en soelen genen klockenslach off heervaert volgen.

22. Voert enich man, die hem des weren woude, als hi gecoren ware borgermeyster, scepene of rait, kerckmeyster, schriver off bode, die verbuerde sijn borgerscap, ende geen borger weder te worden.

23. Voirt sullen die borgermeyster, scepenen ende raet, die in elker tijt sijn, uytrechten ende inwinnen alle settelgelt ende alle koeren ende wilkeuren, die in hoeren jair verschenen sijn, als sy borgermeyster, scepenen ende rait sijn. Ende deden sy des niet, so mogen die nye borgermeysters, scepene ende rait uyt des ouden burgermeysters ende raits gueden panden dat affterstellige geldt, off sy willen, om des wil, dat sy binnen hoire tijt niet uytgerecht en hebben.

Ende des tot enen oirkonde so hebben wy onse segel tot eenre ewiger memorien aen desen brief doen hangen. Gegeven tot Amersfoerde int jair ons Heren dusent vierhondert sees ende twentich des sess ende twentichsten dages in Augusto.

---

1) Matthaeus heeft: „schouwer".

II [1]).

1457 April 6.

David etc. maken kont allen luden, dat wy omme menige truwe diensten, die ons ende onsen voirvaderen, bisscopen, ende gestichte van Utrecht, onse guede lude uut onser stat van Baerne gedaen hebben ende noch, oft [2]) Got wilt, in toecomenden tyden doende sullen werden, gegeven hebben ende geven onser stat van Baerne voirscreven ende hoeren borgeren ende nacomelingen alle alsulke vryheyden ende privilegiën, alse hiernae bescreven staen, ewelike te dueren:

1 [3]). In den yersten soe geven wy hem ende hoeren nacomelingen, dat sie hoer onschout doen moegen voir onsen schout ende scepenen toe Baerne myt eenre hant van dootslage oft van leemten, daer sie in beclaget woirden, onbesproken van ons ende onser hoeger herlicheit, uutgeseit die hantdadige oft dat onse dienre, onse amptlude oft hoere dienre geslagen woirden; daervan solden sie hoer onschout nyet doen moegen, die hantdadige oft die daer mede in beclaget woirden, voir onsen schout ende scepenen voirscreven; mer sullen die onschout daeroff doen voir ons nae der ouder gewoenten.

2. Voert geven wy hem ende hoeren nacomelingen, dat sie van maechgelde nyet meer geven en sullen dan dat aftersusterkynt twee botdragers.

3. Oick geven wy hem ende hoeren nacomelingen, alse dat sie den Hoeftsloet scouwen sullen tweewerff des jaers, alse op sant Gertruyden dach ende op sant Bertholomeus dach, mytten scepenen; ende die borgermeyster in der tijt toe Baerne sall die scepenen dairtoe bieden [4]).

4. Voert hebben wy hem ende hoeren naecomelingen gevestiget, gestediget ende geconfirmiert, vestigen, stedigen ende con-

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het liber officiatorum van bisschop David van Bourgondië. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd. Hij is later (1497 Februari 13) vernieuwd door bisschop Frederik van Baden (zie het liber officiatorum van dien bisschop, uitgegeven door de Vereeniging tot beoefenlng van Overijsselsch regt en geschiedenis, blz. 109, hier aangehaald als F) en nogmaals door bisschop Philips van Bourgondië (III).

2) F: „off".

3) Vgl. Bunschoten VI art. 2.

4) F en III: „beyden".

firmieren myt desen onsen brieve alle hoere statrechten, vryheyden, wilkoeren ende koeren, alsoe alse syt by tyden onser voirvaderen, bisscopen tUtrecht, gehadt, heergebracht ende gekregen moegen hebben, stede ende vast te sullen blyven.

Sonder argelist. In oirkonde etc. Gegeven tot Amersfoert int jaer onss Heren dusent vierhondert soeven ende vijftich opten VIsten dach in Apriell.

III [1]).

1518 Januari 30.

Wy Philips van Bourgongnen, by der genaden Gods elect geconfirmeert van Utrecht, maken kondt allen luyden, dat wy omme mennige trouwe diensten, die ons ende onsen voervaderen, bischoppen, ende gesticht van Utrechte onse guede luyden uuyt onser stadt van Baerne gedaen hebben ende noch, offt Got will, in toecomenden tyden doende sullen werden, gegeven hebben ende geven onser stadt van Baerne voerschreven ende horen borgeren ende naecomelingen alle alsulcken vryheyden ende privilegiën, alsoe hiernae beschreven staen, ewelicke te dueren:

1. = II art. 1.
2. = II art. 2.
3. = II art. 3.

4 [2]). Voert hebben wy hem ende horen naecomelingen gevestiget, gestediget ende confirmeert, vestigen, stedigen ende confirmeren myt desen onsen brieve alle hore statrechten, vryheyden, wilkoren ende koeren, alsoe alse zyt by tyden onser voervaderen, bischoppen tUtrecht, gehat, heergebracht ende gecregen moegen hebben, stede ende vast te sullen blyven, sonder argelist. Beholtlicken soe wanneer die nye scepenen aldaer gecoren sullen worden, dat dieselve nye gecoren scepenen alsdan geholden sullen zijn den behoerlicken eedt daervan te doen in handen van onsen scholten tot Baerne oft anderen, die wy des beveel geven sullen.

In oirconden sbrieffs besegelt myt onsen segel. Gegeven in onsen slote Duersteden int jaer ons Heren duysent vijffhondert ende achthien opten dertichsten dach in Januario.

---

1) Deze brief wordt hier afgedrukt naar het diversorium van Philips van Bourgondie. Hij wordt hier voor het eerst gepubliceerd.

2) Vgl. II art. 4.

CHRONOLOGISCHE LIJST DER STADSBRIEVEN

1259 Juni 12	Amersfoort I.
1295 Januari 30	Het Gein I.
1298 April 13	Vreeland I.
1363 Mei 17	Vreeland II.
1363 December 29	Eembrugge I.
1383 Augustus 11	Bunschoten I.
1384 Januari 11	Bunschoten II.
1398 Januari 26	Bunschoten III.
1403 October 12	Renen I.
1414 December 27	Bunschoten IV.
1426 Augustus 26.	Baarn I.
1435 Maart 29	Vreeland III.
1439 Juli 13	Bunschoten V.
1439 September 7	Eemnes Binnendijks II.
1457 April 1	Bunschoten VI.
1457 April 6	Baarn II.
1458 November 10	Eemnes Buitendijks III.
1476 Juli 27	Het Gein II.
1497 Februari 13	Vgl. Baarn II.
1518 Januari 30	Baarn III.
1519 Januari 4.	Vgl. Bunschoten V.
1532 October 20	Eemnes Buitendijks IV.

INHOUD.

		Bldz.
IJselstein		1
A.	Die lantbrieff (1348)	13
B.	Privilegiën ende rechten, gheordineert van vrouwe Ghyote, vrou van Yselsteyn (1360)	17
C.	Ordonnantiën van Arend van Egmond (c. 1369—1409).	27
D.	Rechten, die heer Johan, heer tot Egmond etc., gemaict heeft (1423)	31
E.	Bepalingen, voorgesteld door den magistraat bij den herbouw der stad (c. 1424)	35
F.	Rechten, geordineert ende gegeven van heer Willam van Egmond, heer tot Iselsteyn, die men houden zall in die stede van Iselsteyn ende in den Affter-sloot, Benscop ende Polsbroeck (c. 1425—1451).	37
G.	Hiernae volghen rechten ende previlegiën, die men noempt die Benscoper ende Polsbroecker wilcoer (1457)	49
H.	Ongedateerde ordonnantiën, afkomstig uit de veertiende en de vijftiende eeuw	55
I.	Ordonnantiën van Floris van Egmond, graaf van Buren (1519—1539)	63
J.	Ordonnantie op het hof van appèl (1533)	79
K.	Ordonnantiën van Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren (1540—1546)	89
L.	Ordonnantiën van Willem van Nassau, prins van Oranje (1557—1579)	101
M.	Costumier recht	115
N.	Varia	129

Bldz.

Stadsbrieven 135
A. Amersfoort 139
B. Het Gein 141
C. Vrecland 145
D. Eembrugge, Eemnes en Binnendijk 155
E. Bunschoten 177
F. Renen 195
G. Baarn 199
Chronologische lijst der stadsbrieven 207

ERRATUM.

Blz. 9 r. 11 v. b. staat: „van"; lees: „aan".

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

EERSTE REEKS.

I. **Jan Matthijssen, Het rechtsboek van Den Briel**, op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS. . . *f* 4.75

II. **Rechtsbronnen der stad Zutphen** van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgeg. door Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. *f* 3.50

III. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht**, uitgegeven met Inleiding en Glossarium door Mr. S. MULLER FZ. 4 deelen. *f* 24.50
Inleiding is afzonderlijk in den handel onder den titel:
Recht en rechtspraak te Utrecht in de middeleeuwen . *f* 7.50

IV. **De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland**, uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN. 2 deelen. *f* 12.50

V. **De Friesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 5.—

VI. **Leidsche rechtsbronnen uit de middeleeuwen**, uitgegeven door Dr. P. J. BLOK . . . . . *f* 6.75

VII. **Westfriesche stadrechten**, uitgegeven door Mr. M. S. POLS. 2 deelen . . . . . *f* 15.60

VIII. **Rechtsbronnen der stad Harderwijk**, uitgegeven door Mr. J. L. BERNS . . . . . *f* 3.25

IX. **Stadboek van Groningen**, uitgegeven door Mr. A. TELTING. *f* 2.—

X. **De Saksenspiegel in Nederland**, uitgegeven door Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTPHAAS. 2 stukken . . . . . *f* 7.25

XI. **Stadrechten van Nijmegen**, uitgegeven door Mr. C. C. N. KROM en Mr. M. S. POLS . . . . . *f* 10.50

XII. **Limburgsche wijsdommen, dorpscostumen en gewoonten**, uitgegeven door J. HABETS. . . . . *f* 7.25

XIII. **De middeleeuwsche rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht van Utrecht**, uitgegeven door Mr. R. FRUIN TH. AZ. Deel I, II . . . . . *f* 15.—

XIV. **Oude rechtsbronnen der stad Breda**, uitgegeven door Mr. W. BEZEMER. . . . . *f* 2.50

XV. **Rechtsbronnen der stad Aardenburg**, uitgegeven door G. A. VORSTERMAN VAN OYEN . . . . . *f* 5.50

XVI. **Ordelen van den etstoel van Drenthe**, uitgegeven door Mr. J. G. C. JOOSTING. . . . . *f* 6.25

XVII. **Drentsche rechtsbronnen**, uitgegeven door Mr. S. GRATAMA. *f* 2.25

XVIII. **Hugo Wstinc, Het rechtsboek van den Dom van Utrecht**, uitgegeven door Mr. S. MULLER FZ. . . . . *f* 7.—

XIX. **De gilden van Utrecht tot 1528.** Verzameling van rechtsbronnen, uitgegeven door Mr. J. C. OVERVOORDE en Mr. J. G. C. JOOSTING. 2 deelen . . . . . *f* 15.50

XX. **Oude rechten van Steenbergen**, uitgegeven door Mr. W. BEZEMER . . . . . *f* 2.75

TWEEDE REEKS.

I. **Philippus de Leyden, De cura reipublicae et sorte principantis**, op nieuw uitgegeven door Dr. R. FRUIN en Dr. P. C. MOLHUYSEN *f* 9.25

II. **De middeleeuwsche keuren der stad Brielle**, uitgegeven door H. DE JAGER. . . . . *f* 7.50

III. **Rechtsbronnen der stad Tiel**, uitgegeven door Dr. J. S. VAN VEEN . . . . . *f* 2.75

IV. **Rechtsbronnen der stad Amsterdam**, uitgegeven door Dr. JOH. C. BREEN . . . . . *f* 11.50

Verslagen en mededeelingen. Eerste deel. . . . . *f* 8.60
idem. Tweede deel. . . . . *f* 10.50
idem. Derde deel . . . . . *f* 9.—
idem. Vierde deel. I—V . . . . *f* 9.05

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building
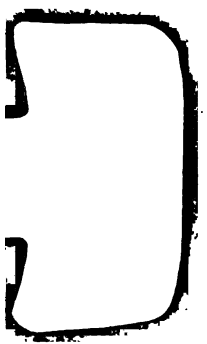
Form 10